The Library of the
Wellcome Institute for
the History of Medicine

MEDICAL SOCIETY
OF
LONDON
DEPOSIT

Accession Number

Press Mark
SWIETEN, G. van

XXI 6

GERARDI VAN SWIETEN

MED. DOCT.

COMMENTARIA

IN

HERMANNI BOERHAAVE

APHORISMOS

DE

COGNOSCENDIS ET CURANDIS
MORBIS.

GERARDI L. B. VAN SWIETEN,

Ordinis Sancti Regis Stephani Commendatoris, Auguſtiſſ. Imperator. & Imperatric. a Conſiliis Archiat. Com., Bibliothecae Auguſtae Praefecti., Inclyt. Facult. Medic. Vienn. Praeſidis Perpetui., nec non Academiae Reg. Scient. & Chirurg. Paris., Academiae Scient. Petropolit., Academ. Natur. Curios., Inſtitut. Bonon., Collegii Medici Regii Edinburg., Societ. Scient. Harlem., Botanic. Florent., Germanic. Jenens., Degli Agiati di Rovered., Academ. Botanic. Cortoniens., Honorarii Academ. Scient. Senens., Membri.

COMMENTARIA
IN
HERMANNI BOERHAAVE
APHORISMOS
DE
COGNOSCENDIS ET CURANDIS
MORBIS.

TOMUS QUINTUS.

LONDON · MEDICAL SOCIETY OF

LUGDUNI BATAVORUM

Apud JOANNEM ET HERMANNUM VERBEEK, Bibliop.

MDCCLXXII.

Cum Privilegio Praepotent. Ord. Hollandiae & Weſt-Friſiae.

P R I V I L E G I E.

DE STAATEN VAN HOLLAND ENDE WESTVRIESLAND; Doen te weeten: Alzo ons te kennen is gegeven by JAN VERBEEK, Burger en Boekverkoper te Leyden; dat hy Suppliant benevens zynen Broeder HERMANUS VERBEEK, zedert overleeden, van ons op den 24 November 1756 had geobtineert gehad, Prolongatie eener Octroy en Privilegie op het Werk geintituleert GERARDI VAN SWIETEN, Med. Doct. Commentaria in HERMANNI BOERHAAVE Aphoriſmos de Cognoſcendis & Curandis Morbis, eerſt geweeſt 3 Voll. in Quarto, en daar na tot vier a vyff Voll. in Quarto vermeerdert, om het zelve Werk voor Vyftien eerſt agter een volgende Jaaren, met Secluſie van alle anderen, alleen hier te Lande te mogen drukken, uitgeven en verkopen &c en alſo de voorſz. 15 Jaaren den 24 November 1771 zyn geëxpireert, en de Supplt. niet zonder reeden bedugt was, dat door eenige baatſoekende Menſchen de nadrukken (waarvan verſcheyden buyten 's Lands gevonden wierden) hier te Landen mogte werden ingevoerd tot des Supplts. groote ſchade en nadeel, zoo keerde hy Suppl. zig tot ons ootmoediglyk verſoekende prolongatie van het voorſchreeve Octroy en Privilegie, om het voorn. Werk nu geintituleert Gerardi L. B. van Swieten Auguſtiſſimi Imperatoris & Imperatricis a Conſiliis & Archiatri &c. en thans Vyf Voll. in Quarto, en geheel afgedrukt op dezelve Naamen van Jan en Hermanus Verbeek voor den tyd van Vyftien eerſt agter een volgende Jaren met Secluſie van alle anderen, alleen hier te Lande te mogen drukken, uitgeven en te verkopen op zodanige Poenaliteiten als Wy zouden goedvinden te ſtatueeren: ZOO IS 'T, dat Wy de ſaake ende het voorſz. verſoek overgemerkt hebbende ende genegen wezende ter beede van den Supplt. uit onſe regte Wetenſchap, Souveraine Magt, ende Authoriteit den ſelven Supplt. geconſenteert, geaccordeert en geoctroyeert hebben, Conſenteren, Accorderen, en Octroyeren hem by deſen, dat hy gedurende den tyd van nog Vyftien eerſt agter een volgende Jaaren het voornoemde Werk geintituleert Gerardi L. B van Swieten Auguſtiſſimi Imperatoris & Imperatricis a Conſiliis & Archiatri &c. en thans groot Vyf Voll. in Quarto en geheel afgedrukt, in diervoegen als zulks by den Supplt. is verſogt, en hier vooren uitgedrukt ſtaat, binnen den voorſz. Onzen Landen alleen zal mogen Drukken, doen Drukken, Uitgeven ende Verkopen, verbiedende daar omme allen ende een igelyken het ſelve Werk in 't geheel ofte ten deelen te Drukken, naer te Drukken, te doen naer Drukken, te Verhandelen ofte te Verkopen, ofte elders naargedrukt binnen denſelven Onſen Lande te brengen, uit te geeven ofte te verhandelen en verkopen op verbeurte van alle de naar gedrukte ingebragte, verhandelde ofte verkogte exemplaren, ende een boete van drie duyzend Guldens daerenboven te verbeuren, te appliceren een derde part voor den Officier, die de Calange doen zal, een derde part voor den Armen der plaatſe, daar het Caſus voorvallen zal, en het reſteerende derde part, voor den Supplt., ende dit telkens zo meenigmaal als dezelve zullen werden agterhaalt: Alles in dien verſtande, dat wy den Supplt. met dezen onzen Octroye alleen willende gratificeeren tot verhoeding van zyne ſchade door het nadrukken van het voorſz.

 Werk

Werk daardoor in geenigen deele verſtaan den Innehouden van dien te authoriſeren ofte te Advoueeren, ende veel min het ſelve onder onſe protectie ende beſcherminge eenig meerder Credit, aenſien ofte reputatie te geven, ne maar den Supplt. in Cas daarinne iets onbehoorlyks zoude influeeren alle het ſelve tot zyn laſte zal gehouden wezen te verantwoorden, tot dien eynde wel expreſſelyk begeerende, dat by aldien hy dezen onzen Octroye voor het ſelve Werk zal willen ſtellen, daar van geene geabrevieerde ofte gecontraheerde mentie zal mogen maken, ne maar gehouden weſen, het ſelve Octroy in 't geheel, en ſonder eenige omiſſie daar voor te drukken, ofte te doen drukken, en dat hy gehouden zal zyn een Exemplaer van het voorſz Werk op groot Papier, gebonden en wel geconditioneert te brengen in de Bibliotheecq van Onſe Univerſiteit te Leyden binnen den tyd van ſes weken, na dat hy Supplt. het ſelve werk zal hebben beginnen uit te geven, op een boete van ſes honderd Guldens na Expiratie der voorſz. ſes Weeken by den Supplt. te verbeuren ten behoeve van de Nederduytſe Armen van de plaats, alwaar den Supplt. woont, en voorts op poene van met 'er daad verſteeken te zyn van het effect van dezen Octroye, dat ook den Supplt. ſchoon by het ingaan van dit Octroy een Exemplaar gelevert hebbende aan de voorſz. Onſe Bibliotheek by zoo verre hy geduurende den tyd van dit Octroy het ſelve Werk zoude willen herdrukken met eenige obſervatien, noten, vermeerderingen, veranderingen, Correctien of anders hoe genaamt, of ook in een ander formaat, gehouden zal zyn wederom een ander Exemplaar van het ſelve Werk geconditioneert als voren te brengen in de voorſz. Bibliotheecq, binnen den ſelven tyd, en op de boete en poenaliteyt als voorſz.

Ende ten einde den Suplt. deſen onſen Conſente ende Octroye moge genieten als naar behooren; Laſten wy allen ende eenen igelyken, dien het aangaan mag, dat zy den Supplt. van den inhouden van dezen doen, laten ende gedogen, ruſtelyk, vredelyk en volkomentlyk genieten ende gebruyken, Ceſſerende alle belet ter Contrarie. Gegeven in den Hage onder onſen grooten Zegele hier aan doen hangen op den 30 April in 't Jaar onſes Heeren en Zaligmakers Duyzend Seven honderd Twee en Seventigh

P. STEYN,

Ter Ordonnantie van de Staaten

C. CLOTTERBOOKE.

Aan den Supplt. zyn nevens dit Octroy ter hand geſtelt by Extract. Authenticq. Haer Ed. Groot Mogende Reſolutien van den 28 Juny 1715, en 30 April 1728 ten einde om zig daar nae te reguleeren.

PRAE-

PRAEFATIO.

Abſolvi tandem opus, quod promiſeram: tarde quidem, fateor, cum inter editionem primi & ultimi tomi triginta fere annorum intervallum ſit.

Licet quam maxime cuperem finem tanti laboris, & ingraveſcens aetas moneret, properandum eſſe, ne ultima linea rerum, mors, omnem ſpem operis finiendi tolleret, tamen mihi, quantumvis invito & reluctanti, perpetuo nova naſcebantur impedimenta, quae tempus huic labori dicatum ſubducerent.

Omnem tamen oportebat adhibere operam, ut, eadem cum cura, ultimorum ſex morborum totam hiſtoriam perpenderem, quam adhibui in praecedentibus. Addidi & *Boerhaavii libellum de Materia Medica & remediorum formulis* huic ultimo tomo, quia frequens ejus mentio fit in omnibus tomis.

Incipit quintus tomus a Variolis, cujus morbi

bi hiſtoriam jam dudum finiveram. Et quidem antequam ullus ex Auguſta Familia paſſus variolas fuerat.

Cum autem noveram, ſucceſſu temporis, per conjugia quosdam ex Auguſta Familia peregre abituros, totam variolarum hiſtoriam imprimi curavi, ut diſcedentibus tradere poſſem, ſingulis exemplar. Nondum tunc aliquid audiveram de variolarum inſitione facta per methodum *Suttonianam*, qua apice lanceolae inter cutim & cuticulam paululum puris varioloſi deponitur, unde ſuſcepto contagio variolarum morbus ſequitur.

Praemittebatur cura quaedam praeparatoria; ſequenti poſt inſitionem die dabatur purgans remedium; ſevera abſtinentia a carne carnium juſculis, pinguibus, ovis, imperabatur; aqua pura, emulſa, potus ex ſucco Citri, Aurantiorum &c. parati, dabantur liberaliter. Subinde purgantis remedii uſus repetebatur, quandoque & clysmatibus ducebatur alvus ſtrictior. Sed imprimis notandum hoc erat, quod quotidie libero aëri exponerentur, tota fere die, curru veherentur, ambularent, veſtibus ſolitis induti.

Sed & dabantur pulviſculi quidam, varii a variis Medicis, qui aliquid antimonii & praepa-

parati cujusdam mercurialis habebant. *Suttonus* tegebat horum remediorum compoſitionem ſollicite, ſimulque illis adſcribebat ſummam efficaciam, in curandis variolis ex inſitione natis.

Cum miro modo increſceret inſitionis celebritas, pluribus adfui per totum morbi decurſum, ut obſervarem omnia, & vidi, curam praeparatoriam absque periculo omitti poſſe.

Cavetur ſemper, ne inſitio tentetur, niſi in corporibus ſanis.

Sed viennenſes Medici quidam ſexta poſt nativitatem hora tentaverunt inſitionem, in quo caſu nulla praeparatio locum habere poterat.

Sed & plures celebres Medici, qui variolarum inſitioni operam dederunt, ejusdem opinionis fuerunt circa curam praeparatoriam.

Cum autem ſeverior videretur illa abſtinentia a carnium juſculis & ab omni cibo animali; placuit quibusdam tentare, an hoc foret abſolute neceſſarium? In orphanotrophio, quod in Viennenſi ſuburbio ſitum eſt, poſt variolarum inſertionem nihil in victu mutatum fuit, & communi cibo cum reliquis utebantur, absque ulla noxa.

Sed omnes fruebantur aëre liberrimo tota

die, & in cubiculis magnis, altis, optime perflatis, dormiebant.

Iidem illi Medici & tentaverunt poſtea, an Medicamentis opus foret poſt inſitionem variolarum factam.

Cum enim *Suttonus* ſua tegeret remedia, quibus vim ſpecificam ineſſe vult, adverſus variolarum morbum: hinc ſponte patet, nihil certi de remediis ſtatui poſſe.

Unde ſatis magnum numerum vidi, feliciter inſitionem qui ſubiverant, & toto variolarum decurſu ne minimum quidem de ullo remedio ſumſerant.

Cibus erat ex juſculis, carnibus juniorum animalium, oleribus mollibus, fructibus horaeis bene maturis, pane & farinaceis ferculis; ſimul concedebatur & ova in cibis.

Habitabant omnes in palatio aeſtivo ſatis amplo, Auguſtiſſima Imperatrix omnia ad victum, & lectos, neceſſaria curabat adeſſe, imo poſt morbi finem largiebatur munuſcula ſingulis. Quotidie verſabantur omnes per plures horas in horto, ante meridiem, poſt meridiem, ad prandium & coenam redibant domum. Curam habebat omnium ex Archiatris unus, cui haec provincia demandata fuerat.

Cum in propinquo ſatis loco habitarem ipſe, in quindecim juvenibus totum morbi decurſum

vi-

vidi ab inſitione facta ad ſanationem uſque.

Omnia autem, quae in varioliſ per inſitionem productis, obſervatione digna videbantur, ſollicite notata, publico communicabuntur brevi.

Cum autem Variolae hae contagioſae ſint, aeque ac naturales, in pago vicino arci Regiae idem morbus propagatus, & illis, qui naturalibus Variolis laborabant, concedebatur in arce locus, apud priores, & omnes eadem methodo tractabantur, felici cum eventu.

Unde quibusdam nata fuit haec opinio, variolas naturales, ſi libero aëri exponerentur aegri, ſine remediis multis, ſine ſtricta adeo vivendi norma, curari poſſe aeque feliciter, quam illas, quae inſitionem ſequuntur.

Confluentibus admodum Variolis laborantem puellam, in arce regia, eodem in loco cum inſitione Varioloſis, habitantem, & cum illis in hortum quotidie delatam, evaſiſſe feliciter, novi.

In pluribus, Variolis admodum numeroſis, diſcretis tamen aegrotantibus, eandem curandi methodum tentavi cum optimo ſucceſſu.

Mirabantur adſtantes his aegris, ſimplici tali curae cedere tantum morbum. Sed dudum jam innotuit haec ſententia.

Simplex, veri ſigillum.

IN-

INDEX CAPITUM

HUJUS TOM. V.

	Pag.
Variolae.	1
Morbi Epidemici.	152
Calculus.	201
Lues Venerea.	372
Rachitis.	578
Rheumatiſmus.	635

COM-

COMMENTARIA
IN
HERMANNI BOERHAAVE
APHORISMOS
DE
COGNOSCENDIS ET CURANDIS MORBIS.

VARIOLAE.

§. 1379.

Quin, infantibus frequens, huc referetur, morbus, qui vocatur Variolarum. Cujus quidem adeo accurata Sydenhami deſcriptio, ut decies legi merenti pauca modo addenda habeam, unde pateat & has ad eandem ſimplicitatem, ut praecedentes morbos, reduci poſſe, & aliquid in ordine medendi deſiderari hactenus.

Novum hoc nomen apud medicos recentiores occurrit, diminutivum nempe a *Varis*, apud *Celſum* (*a*) ſic vocatis, puſtulis faciei, quas adeo parvi momenti eſſe credidit, ut curam Varorum fere inter ineptias repoſuerit. Unde facile patet, nullam omnino ſimilitudinem inter *Varos* & *Variolas*, praeterquam nominis ſolius, inveniri. Notum tamen eſt, *Celſum* in lectione graecorum medicorum admodum verſatum fuiſſe.

Interim circa variolarum antiquitatem in diverſas ſententias abiverunt cele-

(*a*) Lib. VI. cap. 5. pag. 345.

lebres in arte Viri, dum quidam ſtatuebant, manifeſta hujus morbi veſtigia in ſcriptis *Hippocratis*, *Aëtii*, aliorumque, reperiri, alii vero illud negabant. Notum eſt, Celeberrimum & eruditiſſimum virum *Joannem Gothofredum Hahn* (*b*) acri ſtudio conatum fuiſſe, ut Variolas ex Graecorum monumentis erueret. Contrariam autem ſententiam tuetur aequali eruditione Celeberrimus Vir *Paulus Gottlieb Werlhof* (*c*), cui plura alia debet ars noſtra, & utiliſſima quidem. Opinione diſſentiebant quidem clari illi viri, animis minime; unde amicum illud diſſidium ſumma cum modeſtia absque ulla acerbitate tractatum fuit, & magno ſervire poteſt exemplo, quomodo bella literaria geri poſſint, imo debeant. Sententiam enim ſuam tueri, & docti adverſarii argumenta diluere, conatus fuit alio tractatu (*d*) Celeberrimus *Hahn*, cui ſunt adjunctae binae Epiſtolae *Trilleri*, qui multifaria eruditione artem medicam, quam tanta cum laude profitetur, ornare non deſinit, & antiquitatem variolarum pariter tuetur. Malui fontes hos indicare, qui & utilitate & eruditione placebunt legentibus, quam fuſius ipſe de hac re dicere.

Temerarium foret homini, qui ſuo ſe modulo dudum metiri didicit, ſi litem hanc inter tantos viros ortam componere vellet: hoc tamen fateri debeo, quod credam, non omnibus ſaltem primo intuitu patere, Variolas ab Antiquis Graecis Medicis cognitas fuiſſe, & deſcriptas. Cum enim Medicinae faciendae me dediſſem totum, incepi Graecos Medicos Antiquos legere ſedulo, & ex illis excerpere cum cura omnia, quae morbis cognoſcendis & curandis utilia imprimis videbantur: illa autem cuncta in adverſariis ſic diſpoſui, ut uno intuitu poſſem videre praecipua, quae in geminis his medicinae fontibus circa ſingulos morbos habebantur. Magnum hunc laborem major compenſavit utilitas, cum in morbis arduis tractandis, qui in numeroſa ſatis praxi occurrebant, plurimum inde emolumenti habuerim, ſicque Veterum Medicorum ſaluberrima praecepta in ſuccum & ſanguinem, ut dici ſolet, convertere potuerim. Dudum hoc feceram, antequam de hac controverſia vel minimum mihi innotuiſſet, &, lecto Celeberrimi *Hahnii* tractatu, conſului adverſaria, ubi ne verbulum quidem ex Graecis Veteribus Medicis de Variolarum morbo me adnotaſſe inveni. Novi probe, quod tale fuerit, ſaltem pro maxima parte, vitae meae inſtitutum, ut aegrorum lectulis fere continuo aſſidens vix primis labris cultiores literas attingere potuerim, quas tamen magni facio; facile ergo contingere potuit, ut me, Graecos Medicos legentem, fugerint plura, quae oculatiores non latuiſſent. At hoc ſaltem inde concludi poſſe confido, non adeo obviam eſſe Variolarum deſcriptionem apud Veteres Medicos, ut ab omnibus facile obſervetur.

Prae-

(*b*) Variol. antiquit. nunc primum e Graecis erutae &c. Brigae 1733. in 4°.
(*c*) Diſquiſit. Medic. & Philolog. de Variolis & Anthrac. Hannoverae 1735. in 4°.
(*d*) Carbo peſtilens a carbunculis ſive Variolis veterum diſtinctus &c. Vratiſlaviae 1736. in 4°.

Praeterea forte & hoc mirum videbitur, Veteres Medicos Graecos morbum, adeo moleſtum, adeo conſpicuum, obiter tantum tetigiſſe, ſi illum cognoviſſent. Quod ſi *Hippocrates* dicatur ſermonis brevitati ſtuduiſſe, certe *Galenus* ſtylo magis diffuſo uſus fuit, neque tamen apud illum evidentiora hujus morbi veſtigia reperiuntur.

Quidquid ſit de antiquitate hujus morbi, ſaltem in eo ſatis videntur convenire eruditi, quod *Rhazes* primus fuerit, qui diſtinctam & exactam hiſtoriam hujus morbi dederit (*e*), licet ipſe fateatur, ſe compilaſſe vetuſtiorum Medicorum Arabum ſcripta, quae tamen ad noſtram aetatem non pervenerunt, vel forte in manuſcriptis voluminibus latent. Praeterea & hoc conſtare videtur, quod una cum *Mahumedis* imperio latè diſperſus fuerit morbus per plurima loca, ubi antea incognitus erat (*f*), de qua re celebres hic citati auctores videri poterunt. Poſt bella autem cum Saracenis geſta, ad recuperandam terram ſanctam, per Europam late diſperſus fuit hic morbus (*g*), & conſtat, decimo tertio ſaeculo in Anglia jam frequentem & vel ipſis vetulis cognitum morbum fuiſſe (*h*), qui poſtea nunquam penitus exſtinctus fuit: quin imo & hoc conſtat, quod contagioſum hoc malum, ubi ſemel in quadam regione apparuerit, poſtea ibi ſedem figat, & ſubinde repullulet. Communis etiam opinio eſt, Americae incolis hunc morbum, ipſis omnino incognitum, per Europaeos communicatum fuiſſe (*i*).

Quamvis autem, uti poſtea patebit, omni aetati infeſtus ſit morbus, tamen cum junioribus frequentior ſit, hinc, infantum morbis prius pertractatis, ordine ſequitur Variolarum hiſtoria.

Ab omnibus merito laudatus *Sydenhamus*, qui ſollicita morborum obſervatione *Hippocratis* veſtigia adeo feliciter ſecutus fuit, totam ſuam induſtriam huic morbo cognoſcendo & curando impendit, &, ſolus fere torrenti ſe opponere auſus, damnoſam calidi regiminis methodum in hoc morbo tractando emendavit; quem poſtea ſecuti fuerunt plurimi in Europa Medici, & quidem felici cum ſucceſſu: factum hinc, ut ille ſolus auctor ſufficere videretur, imo ſupervacaneum crederetur ulterius de hoc morbo ſcribere.

Interim minimè negligendae videntur poſteriores curae, quas egregii in arte viri huic morbo adhibuerunt; cum autem inventis aliquid addere facilius ſit, manebit ſemper honor, qui *Sydenhamo* debetur. Magnus enim ille vir imprimis in hoc ſedulus fuit, ut furentem hujus morbi impetum prudenti regimine & idoneis remediis moderaretur, amoveret omnia, quae morbum exaſperare poſſent, metuendam hic humorum putredinem caveret, vel emendaret jam praeſentem. Poſtea autem cogitatum fuit, quomodo poſſet contagium hoc ſuſceptum iners reddi, ut vel difflaretur de corpore, antequam pe-

(*e*) Freind hiſt. of Phyſick tom. 2. pag. 190. (*f*) Freind de purgant. in Variol. confluent. pag. 76. & ſequent. Hillary on the ſmall pox. pag. 6. & ſequent. (*g*) Mead de variolis & morbillis pag. 8. (*h*) Hillary on the ſmall pox. pag. 21. 22. (*i*) Werlhof de variol. & anthrac. pag. 15.

penitus mutaſſet humores, vel ſaltem ſic enervaretur, ut minus noceret, nec tantum induceret periculum. Praeterea, cum conſtanti obſervatione certum eſſet, paucos numero homines tota vita ab hoc morbo immunes manere, certo tamen vitae tempore facilius tolerari morbum, non omni anni tempore aeque moleſtum eſſe, nunc majorem, nunc minorem, ſtragem edere, crediderunt multi, utile fore humano generi, ſi hominibus nondum hunc morbum paſſis communicaretur per artem contagium, dum mites Variolae graſſantur, praeparato prius corpore, & tali vitae tempore, quo plures evadere hoc morbo correptos obſervata docuerant. Ex omnibus his tentaminibus novae fuerunt natae obſervationes, quae morbi genium illuſtrant, & in ipſa cura multum utilitatis habent; quas ſingulatim & ordine in ſequentibus conabor recenſere.

§. 1380. Eſt ut plurimum Epidemicus, verno tempore primo incipiens, aeſtate creſcens, languens autumno, hyeme ſequenti fere cedens, vere iterum eodem ordine rediturus. Quo citius in hyeme incipit, eo violentior, quo ſerius, eo mitior, erit mali natura. Hinc liquet, quo anni tempore periculoſior.

Quando morbi perpetuo in quodam loco graſſantur, tunc vocantur morbi Endemii, ſive inquilini; talis eſt *Scorbutus* v. g. uti antea dictum fuit: verum ubi morbus quidam multos affligit eodem tempore, & cum ſimilibus ſymptomatibus, neque tamen perpetuo graſſatur in eodem loco, ſed poſt aliquod tempus deſinit, rediturus forte poſt aliquot annos ſimilis, tunc vocatur a medicis Epidemicus, ſive popularis, morbus; de qua re ſequenti Capitulo adhuc plura dicenda erunt.

Inter epidemicos morbos recenſendas eſſe Variolas, & *Sydenhami* obſervata docent, & omnes practici teſtantur. Quandoque enim per aliquot annos ſucceſſivos dominantur, & poſtea denuo diſparent. Hoc in pagis & minoribus urbibus manifeſtiſſimè conſtat, ubi quandoque per plures annos nullae omnino cernuntur Variolae. In majoribus urbibus obſervarunt celebres practici, quod quidem ſubinde per aliquot annos non graſſentur Variolae epidemicorum more, ſed tamen hinc inde unus plerumque vel alter hoc morbo laboret, vix propagato ad alios homines contagio: tunc autem *morbus ſporadicus* ſolet vocari. Verum, cum ad majores urbes, & imprimis ad celebria emporia, ingens advenarum numerus confluat, poteſt advectum ex aliis locis contagium in paucis hunc morbum excitare, licet non ſemper propagetur ita, ut epidemici nomen mereatur. Etenim praeter contagium morboſum requiri cauſas praediſponentes, ut morbus ille naſcatur, certum eſt, uti in ſequentibus fuſius demonſtrabitur. Obſervavi aliquoties, urbem immunem eſſe, dum in vicinis pagis epidemicae regnabant Variolae, & contra vicinos pagos immunes manere a morbo, licet in urbe frequentiſſimus obſervaretur, & quotidiano commercio incolae horum locorum uterentur. Quin imo probe memini, me binos aegros, ex loco, ubi Vario-

lae immaniter graſſabantur, delatos in urbem curaviſſe ab hoc morbo, & tamen non fuiſſe propagatum malum. Egregii plures Medici, quibuscum amica circa praxim medicam commercia colui, teſtati ſunt, ſe ſimilia obſervaſſe. Imo in quibusdam locis determinato temporis intervallo redierunt Variolae, uti *Bartholinus* (*k*) monet, ſe a ſtudioſis Iſlandicis Hafniae commorantibus audiviſſe; *in Iſlandia quovis anno vigeſimo recurrente tantum eas graſſari, & tantam eſſe ejus periodi vim, ut qui liber a variolis fuit eo anno, quo epidemicæ ſunt, ſuperſtes eſſe non poſſit ad recurrentem terminum.*

Praeterea obſervatum fuit, Variolas, a recens conſcriptis militibus in caſtra delatas, brevi ceſſaſſe (*l*), nec multum diſperſas fuiſſe, licet alii morbi epidemici caſtrenſes tam cito diſſeminentur, ut notum eſt.

Hinc merito dicitur, hunc morbum plerumque epidemicum eſſe, ſed non ſemper, cum & quandoque occurrat ſporadicus.

Verno tempore primo incipiens &c. In morbis epidemicis cognoſcendis adeo verſatus *Sydenhamus* obſervavit, Variolas frequenter circa aequinoctium vernum apparere (*m*), indies dein latius graſſari, & ſub autumnum numeroſiſſimos hoc morbo aegros decubuiſſe, ſuperveniente dein hyemali frigore imminutum fuiſſe aegrorum numerum, verno tempore ſequenti denuo invaluiſſe morbum, donec ſequente hyeme morbi impetus coërceretur. Tertio autem vere inſequente, denuo increbuit malum, ſed languidius, & minus late dominabatur per aeſtatem, tandemque Auguſto menſe penitus diſparuit, alteri epidemico, dyſenteriae nempe, locum cedens. Simul obſervavit, mitiores & regulares Variolas circa aequinoctium vernum incipere, irregulares & periculoſas citius prodire, Januario nempe menſe (*n*). Aliquoties & Variolas ſimili modo ortas vidi, uti deſcribit *Sydenhamus*: verum anno 1733. menſe Novembri vidi Variolas diſcretas regulares, ſequenti menſe Decembri augebatur parum numerus aegrorum, pergebant toto menſe Januario 1734, augebantur numero menſe Februario, ita & Martio, Aprili menſe longe plures occurrebant, ſed omnes diſtinctae & regulares, & ex magno ſatis numero aegrorum, quos tractavi, ne quidem unicum perdidi: Majo menſe adhuc plures, ſed benignae tamen: Junio menſe incipiebant confluentes reddi, longe putridioris indolis occurrebant menſe Julio, & adultos aggrediebantur longe frequentius quam ante, imo & ſenes menſe Auguſto. Menſe Septembri pejus confluebant, & longe erant periculoſiores: Octobri minuebatur numerus ad medietatem, & diſtinctae denuo reddebantur: pergebant minui menſe Novembri, & difficilius ſuppurabantur, morbusque diutius protrahebatur. Decembri ſilebat fere morbus. Januario 1735 parum increſcebat denuo; menſe autem Februario ceſſabat omnino, uti & Martio. Menſe Aprili iterum apparuerunt, ſed tantum in uno urbis loco, & ex ſeptem aegris tres laborabant Variolis confluentibus. Menſe

(*k*) Th. Barthol. Epiſt. Medic. Centur. 3. Epiſt. 90. pag. 390. (*l*) Pringle on the diſeaſes of the army pag. 42. (*m*) Prax. Medic. Sect. 3. cap. 1. pag. 159. (*n*) Ibid. cap. 2. pag. 161.

ſe Majo, & Junio, pauci occurrebant adhuc, ſed in eodem tantum urbis loco, nec latius ſpargebatur morbus: deinde ceſſaverunt omnino Variolae, & ſucceſſit ſpurium quoddam genus (*Steenpokken* ſolent vocare); quae puſtulae nunquam ſuppurantur, ſed indureſcunt, & decidunt: plurimi infantes ac pueri corripiebantur hoc morbo; qui adeo levis erat, ut ne decumberent quidem, & vel omnino non, vel leviſſime, febricitarent. Poſtea Variolae denuo apparuerunt menſe Februario 1739, quae epidemice graſſatae fuerunt, nunc magis, nunc minus, per integrum biennium, & ultra.

Plures conſtitutiones Epidemicas Varioloſas vidi; & plurima in his conveniebant illis, quae *Sydenhamus* obſervaverat: quaedam tamen occurrebat diverſitas; nam menſe Novembri & Decembri incipientes Variolae erant admodum regulares ac benignae, & pauciſſimi inde moriebantur, licet non circa aequinoctium vernum, ſed citius longe, ipſa nempe hyeme inceperit haec epidemica conſtitutio. Omnes autem in praxi medica verſati norunt, eundem morbum in diverſis conſtitutionibus epidemicis varium ſaepe inveniri; & probe hoc notavit *Sydenhamus*, dum monet, anno 1667, 1668, & parte anni 1669, regulares Variolas epidemice graſſatas fuiſſe (*o*); verum annis 1674 & 1675 Variolae epidemice regnabant, anomalae omnino, & a prioribus diverſae (*p*). Magnae certe utilitatis eſt, ſedulo notare omnia, quae in morbis epidemicis occurrunt, quoad tempus, durationem, ſymptomata, exitum funeſtum vel ſalutarem &c.; & deinde haec notata conferre cum eodem morbo, dum poſt aliquot annos redit; ſic ſtatim apparebit, qualis ſit differentia, & plurima detegentur quoad methodum medendi ab attento ad haec Medico, quae alios latent, qui tota die curſitando plurimos vident aegros, morbos vero paucos intelligunt. De ſimilibus dici poſſet merito: Oculos habent, & non vident; aures habent, & non audiunt (prudentiorum conſilia); manus tantum habent ut palpent, pedes ut ambulent, ſicque annoſa etiam praxi fiunt magis magisque ſtupidi & hebetes, quos tamen quandoque

— — — — — *Summa ad faſtigia rerum*
Extollit, quoties voluit fortuna jocari.

Hinc liquet, quo anni tempore &c. In illis conſtitutionibus Epidemicis, quas mihi videre contigit, obſervavi ſatis conſtanter, vere jam adulto augeri aegrorum numerum, aeſtivis menſibus adhuc magis increſcere, ſed & ſimul periculoſius decumbere aegros, praecipue menſe Septembri, & imprimis ſi fervida aeſtas fuerit. Octobri jam minuebatur aegrorum numerus, morbique ferocia, & adhuc magis ſequentibus menſibus. Praeterea primo anno, ſi reliqua omnia ſint paria, major morbi vis, ſequentibus annis minor: in initio autem conſtitutionis epidemicae varioloſae fere infantes & juniores tantum afficiebant, circa finem aeſtatis etiam adultos,

(*o*) Ibid. cap. 2. pag. 161. (*p*) Ibid. ſect. V. cap. 4. pag. 294.

tos, imo & ſenes, tuncque ſimul majoris putredinis indicia in hoc morbo apparebant. Simul etiam vidi, quod veriſſima monuerit *Sydenhamus* (*q*), dum aſſerit, poſt ſummam ſiccitatem veris & aeſtatis, ita ut ubique locorum omnis ferme herba exaruiſſet, omnium peſſimas ortas fuiſſe variolas, & ſaeviſſimis ſtipatas ſymptomatibus.

Nullus tamen dubito, quin & in aliis locis, & diverſis conſtitutionibus epidemicis, quandoque & aliud quid obſervatum fuerit, quod praecedentibus minus quadrat. *Sydenhamus*, uti dictum fuit, anno 1667. & ſequentibus notavit, brumali ſub frigore miteſcere variolas. In Gallia autem anno 1666 obſervatum fuit, peſſimum variolarum genus longe magis ſaeviiſſe, & longe plures abſtuliſſe homines, acerrima hyeme, quam fervidiſſima aeſtate (*r*).

In eo tamen ſatis conveniunt practicorum teſtimonia, quod nempe vernum & autumnale tempus magis faveat hoc morbo decumbentibus, tam ob majorem aëris temperiem, quam etiam, quia ſolet mitior eſſe morbus tempore verno, & autumnali plerumque incipit remittere ab illa ferocia, qua aeſtivis menſibus ſaevire ſolet. Videtur etiam ut plurimum hyems praeferenda eſſe aeſtati, quia foco inſtructo ſatis commode lenire poſſumus acre etiam frigus: aeſtivos autem calores difficilius moderari licet, ſaltem apud viiioris ſortis homines, qui ſaepe cum numeroſa prole anguſtas aedes incolunt, & fervidis aeſtatis caloribus vix non ſuffocantur, etiam ſani.

Quamvis autem inoculatio variolarum Conſtantinopoli imprimis hyemali tempore inſtituta fuerit, forte quia tum peſtis, adeo frequens ibi, ſilere ſolet, tamen in Anglia hodie vernum tempus & autumnale praefertur, uti videri poteſt in utili tractatu (*ſ*), ubi omnia, quae inoculationem variolarum ſpectant, collecta habentur.

§. 1381. Occupat omnem aetatem, ſexumque, maxime autem pueros, eoſque, qui hactenus hunc morbum nondum paſſi ſunt; quo aetas humida plus diſſipavit, ſolida magis coëgit, eo violentior morbus: Hinc pueris, mulieribus, mollibus, laxis, facilior: exercitatis, viris, ſenibus, pejor.

Occupat omnem aetatem &c. Nemo certe, hunc morbum non expertus, blandiri ſibi poterit, quod ad ultimum vitae terminum a Variolis immunis manſurus ſit, ne quidem illi, qui ſaepius contagio varioloſo expoſiti fuerunt absque ulla noxa. Memini, me curaviſſe hoc morbo decumbentem Vetulam jam plus quam ſexagenariam, quae ridebat me, dum variolas erupturas brevi praeſagiebam: Probe enim conſcia erat, ſe cum fratribus & ſororibus hoc morbo laborantibus comediſſe, bibiſſe, imo in eodem conclavi dormiviſſe, per plures ſeptimanas, & quidem hac ſpe, ut una cum re-

(*q*) Diſſertat. Epiſtol. pag. 443. Tom. III. pag. 383.

(*r*) La motte traitè complet de Chirurgie

(*ſ*) Kirckpatrick the analyſis of inoculation pag. 201 — 207.

reliquis morbo defungeretur, cum mites admodum & benignae Variolae epidemico modo tunc graſſarentur. Sana tamen perſtiterat, & poſtea frequenter variolis laborantibus praeſtiterat opem, firmiter ſibi perſuaſum habens, quod ab hoc morbo nihil metuendum foret. Novi ſatis, quosdam inveniri quandoque, licet raro, qui tali idioſyncraſia praediti ſunt, ut millies contagio varioloſo expoſiti nunquam inficiantur: Celeberrimum Medicum novi, qui ſeptuagenario major mortuus eſt, & numeroſiſſimam praxin exercens millenos aegros hoc morbo decumbentes tractaverat, nunquam infectus ipſe. Notum eſt, & inter illos, quibus per inoculationem morbum hunc excitare conantur Medici, paucos quosdam non affici ab hoc contagio. Hoc tamen credo, nemini poſſe plenam ab hoc morbo immunitatem promitti, licet ſaepius contagio expoſitus nullam omnino inde noxam ſenſerit, cum in decrepitae etiam ſenectutis ſtadio quidam hoc morbo correpti fuerint, qui non ſine probabili ratione credebant, ſe hujus morbi periculo jam dudum defunctos eſſe. Octuagenaria majorem hoc morbo correptam fuiſſe novi, & avidos nepotes, qui certa opimae haereditatis ſpe freti advolaverant ex diſſitis etiam locis, ſalſè riſiſſe, dum ex tanto diſcrimine emergebat, per integrum adhuc ſexennium ſuperſtes, &, quantum in ultimo ſenio ſperare licet, ſana ſatis. Plures ſimiles caſus apud *Stalpart van der Wiel* (*t*), & alios, leguntur. An, uti morbi haereditarii inveniuntur, ita etiam rara haec a variolis immunitas quibusdam familiis propria eſt? Certe *Diemerbroeckius* (*u*) de ſe ipſo teſtatur, quod, jam fere ſeptuagenarius, millenos viderit & curaverit hoc morbo decumbentes, tetrum hujus morbi foetorem ſatis diu perpeſſus fuerit, aegrorumque ulcera tractaverit, ſemper immunis: ſed & patrem & patruum fere nonagenarios, aviam octogenariam, cognatos duos octogenarios, & nonnullos alios ex ſua familia, recenſet, qui nunquam variolis tentati fuerunt.

Neque tantum morbus ille ab ipſa nativitate ad ſeram uſque in ultimo ſenio mortem metuendus eſt, verum etiam latentem adhuc in utero materno foetum aggreditur quandoque, & ante diem humanas calamitates ferre cogit. *Bartholinus* (*w*) oculatus teſtis affirmat, pauperculam mulierem, variolis correptam, edidiſſe foetum, cujus tenerum corpus aeque multis, ac maternum, Variolis obſitum erat, & qui paulo poſt nativitatem mortuus eſt, matre adhuc per triduum ſuperſtite, tuncque pariter vi morbi ſuccumbente. In hoc caſu videtur mater cum foetu eodem tempore infecta fuiſſe. Verum & contigit alius caſus, qui docet, prius matrem, & poſtea foetum, hoc morbo laboraſſe. Gravidae enim mulieri, quae a mitibus & non adeo numeroſis variolis feliciter convaluerat, dabatur lene purgans, quod cum effectu careret, poſt biduum dabatur alterum, quod ſemel aut bis tantum alvum movebat: hinc poſt biduum validum catharticum ſumſit, adeo infauſto cum eventu, ut non tantum poſt validiſſimas ſur-

(*t*) Obſervat. rarior. Centur. poſter. part. prior. obſerv. 42. pag. 425. (*u*) De variol. & morbill. cap. 3. pag. 274. (*w*) Epiſt. Med. Cent. 2. pag. 682.

ſurſum & deorſum factas evacuationes animi deliquia & convulſiones ſequerentur, verum etiam quinque poſt dies mortuam puellam pareret, boni quidem habitus, ſed cujus totum corpus Variolis pure maturo plenis obſitum erat (x). Cum tantum intra matrem & foetum in utero commercium ſit, non adeo mirum videbitur, a matre foetum infici; hoc potius mirum apparet, quod non ſtatim cum matre inficiatur, ſed, illa jam morbo feliciter defuncta, incipiat eodem laborare. Longe magis miratus fui certe, quod Illuſtris matrona, quam *Celeberrimus Boerhaavius* curaverat feliciter ſexto graviditatis menſe peſſimis variolis confluentibus decumbentem, debito tempore pepererit ſanum puerum, in quo ne minimum materni morbi veſtigium inveniebatur. Sic foetus immunis manſit a morbo, quocum conflictabatur mater, a qua tamen ſanguinem & nutrimentum recipiebat perpetuo.

Verum & alia obſervata docuerunt, foetum variolis correptum fuiſſe in utero matris ab hoc morbo liberae. *Mauriceau* (y) teſtatur, ſe ſaepius ab utroque parente audiviſſe, quod in lucem editus quinque vel ſex puſtulas varioloſas habuerit: ſexennis autem frater ejus pridie ante ejus nativitatem variolis mortuus fuerat, & quidem ſeptimo morbi die, cui noctes diesque ſollicita mater adfuerat, ſicque contagium foetui brevi naſcituro communicaverat. Cum autem non conſtet, ſaltem mihi, an *Mauriceau* poſtea a variolis immunis manſerit, an non, adeoque dubium ſupereſſe poſſit, an illae puſtulae fuerint verae variolae, nec ne, alium & recentiorem recenſebo caſum, qui mihi a fide digniſſimis viris communicatus fuit, de quibus certus ſum, quod fallere neminem vellent, nec facile ſibi ab aliis imponi paterentur. Gravida jam dudum foemina, ante plures annos variolas paſſa, aſſiduam curam gerebat ancillae hoc morbo decumbentis: felici partu, debito tempore, enititur puellam ſanam, in cujus tamen cute manifeſta variolarum toleratarum veſtigia ſe deprehendere aſſerebat egregius apud Londinenſes Medicus *Watſon*, & promittebat, hanc puellam poſtea ab hoc morbo immunem fore. Poſt quadriennium contigit, ut fratri hujus puellae inocularentur Variolae, & obtinuit idem ille Medicus a parentibus licentiam, ut in hac quoque puella experimentum fieret. Simili modo in utriſque inſtituta fuit haec operatio; idem pus varioloſum applicatum fuit vulneri brachio inflicto, ſed diſpari cum eventu: puero enim eruperunt variolae, & feliciter ab hoc morbo evaſit: puellae autem nec vulnuſculum inflammatum fuit, nec ſuppuratum (uti caeteroquin fieri ſolet, quando variolarum eruptio ſequetur inoculationem); decimo poſt inſtitutam inoculationem die palluit plus ſolito, & languit per biduum, poſtea optime ſe habuit: in vicinia vulnuſculi inflicti puſtula apparuit, ſimilis his, quas ſaepe obſervamus in illis, qui, hoc morbo jam defuncti, variolis decumbentium curam gerunt perpetuam noctes diesque. Docet ergo haec obſervatio, quod foe-

(x) Philoſoph. Transact. abridg'd Tom. III. pag. 308. (y) Traitè des malad. des femm. groſſ. Tom. I. pag. 66. 67.

foetus in utero, illaeſa matre, poſſit hoc contagio infici, hunc morbum pati, ac ſuperare; & quidem hoc cum effectu, ut poſtea ab eodem contagio varioloſo non inficiatur amplius. Veriſſima ergo ſunt, quae *Sydenhamus* (z) de variolis dixit: *nemini parcunt, cujuscumque demum aetatis is fuerit, niſi prius hoc morbo laboraverit.*

An autem ſemel hunc morbum paſſus nihil amplius metuendum habeat, nondum penitus convenit inter medicos: quidam affirmant, alii negant, & ab utraque parte inveniuntur magna certe in arte medica nomina. Millies audivi homines narrantes, quod bis, ter, imo quater, Variolas paſſi fuiſſent: imo & quidam aegre ferebant, dum videbant, me non adeo plenam fidem adhibere his narratiunculis, & omnem cautelam arripere, ſi decumberent febre continua tali tempore, quo epidemice graſſabantur Variolae, acſi hunc morbum exſpectarem; qui & ſaepius ſucceſſit in hominibus, qui certo certius affirmabant, ſe jam dudum hoc morbo defunctos fuiſſe. Semper enim tunc ſuſpicabar variolas, niſi certus eſſem, me hunc aegrum in hoc morbo tractaſſe; vel manifeſta morbi antea tolerati veſtigia in cute perciperem. Tuto autem haec omnia fieri poterant, cum illa, quae tentari ſolent in primo Variolarum ſtadio, etiam in aliis morbis acutis absque noxa fieri poſſint; uti poſtea in curatione hujus morbi patebit.

Notum eſt omnibus Medicis practicis, occurrere aliquoties tales morbos, qui, prima fronte genuinis variolis non diſſimiles, a minus peritis hoc nomine vocantur; a Medicis autem *variolae ſpuriae* ſolent vocari. Triplicem talium puſtularum ſpeciem obſervavi. Praecedit plerumque levis febricula, aliquando tantum languor aliquis, & laſſitudo ſpontanea; primo quandoque die, aliquando ſecundo, vel tertio, prorumpunt hinc inde puſtulae rubrae elevatae in cute, quae quandoque ſtatim indureſcunt, ſiccantur, cadunt; has vulgus ſolet vocare *Steenpocken.* Quandoque lympha tenui videntur diſtendi, imprimis in apice, hae brevi pariter exſiccantur, & decidunt; vocanturque *Waterpokken*; aliquando deeſt illa lympha, & vacua, diſtenta tamen, veſicula apparet, pariter cito decidua; tunc ſolent dici *Windpokken.* Imo & pluribus aliis nominibus in diverſis locis donantur, quae hic recenſere opus non eſt. Verum hoc habent omnes ſic dictae Variolae ſpuriae, quod non adſint illa ſymptomata, quae primum Variolarum verarum ſtadium comitantur; quod incerto tempore erumpant; quod nunquam vero pure impleantur; nec ulla relinquant in cute veſtigia. Vidi, has Variolas ſpurias epidemico modo regnaſſe, & quidem eo tempore, quo verae Variolae graſſabantur; ſed hoc rarius contigit. Vidi, ſpurias Variolas ſucceſſiſſe veris Variolis jam ceſſantibus, quae epidemico more regnaverant diu, & juniores adultosque occupaſſe, & quidem magno numero: imo videbantur eſſe contagioſae, dum omnes fere eandem ſcholam frequentantes afficiebantur. Verum nunquam graviter aegrotantem ab hoc morbo obſervavi; nunquam ullum inde mortuum memini; imo tam levis morbus eſt,

(z) Sect. 3. cap. 1. pag. 161.

eſt, ut rarius vocentur Medici, ut ejus curam habeant, & nullis etiam remediis adhibitis ſanentur omnes. Apparet ergo, minime mirum eſſe, ſi ab ignaris Variolae ſpuriae pro veris & genuinis habeantur. An ſimile contagium eſt in his ac in genuinis variolis, ſed quod, effoetum jam, vel magis iners, ex ſua natura turbat corpus minus valide, vel facilius difflatur absque ſuppuratione ſequente? Sic quidam crediderunt, dum videbant, ſpurias variolas regnare, poſtquam verae graſſari deſinebant. Interim videtur obſtare, quod Variolae illae ſpuriae etiam illos infeſtaverint, qui ante paucos menſes a veris variolis ſanati erant; qui tamen ſolent a contagio varioloſo poſtea immunes eſſe: praeterea, ſpurias variolas paſſi, ſaepe paulo poſt laborabant veris variolis, ſi tunc temporis graſſarentur. Quidquid ſit de hac opinione, obſervata practica confirmaverunt, veriſſima dixiſſe *Sydenhamum* (*a*), dum monet, quod a genuinarum variolarum contagio non eximantur illi, *quos adulterinum variolarum genus aliquod, ad hunc morbum nihil attinentium, prius obſederit.*

Si jam conſideretur ſimul, quod quandoque verae Variolae occurrant admodum mites, vix multum turbantes corpus, paucis ſtipatae ſymptomatibus, & levibus admodum, cito ſuppurentur, & cito areſcant, nemini mirum videbitur, quod imperiti hos morbos inter ſe confuderint. Cum autem & ſpuriae Variolae quandoque bis vel ter eundem hominem invadant, ſatis patet, plurimas hiſtorias, quae affirmant, eundem hominem ſaepius genuinis variolis laboraſſe, non adeo firmo niti fundamento, ut pro certis haberi poſſint: accedit, quod plures haec tantum audiverint a parentibus narrata, immemores illorum, quae in prima aetate contigerunt.

Verum graviora longe ſunt teſtimonia Medicorum, qui, in variolis curandis verſati, adeoque hujus morbi optime gnari, affirmant, ſe bis variolas veras in eodem homine, vel & ſaepius, vidiſſe. Sic *Foreſtus* (*b*) de proprio filio narrat, quod, quadriennis cum eſſet, & bis variolas jam habuiſſet, deinde in morbillos inciderit. Verum, ſi omnia ritè ponderentur, videbitur illud teſtimonium non adeo magni ponderis, ac quidem prima fronte apparet. Notandum enim eſt, quod in Scholio praecedentis obſervationis adoptaverit deſcriptionem hujus morbi, quam Fracaſtorius dederat, qui manifeſtè videtur confudiſſe variolas ſpurias cum genuinis; ita enim habet (*c*); *nam ut plurimum circa quartum diem, aut paulo poſt, apparere ſolent primum quidem ſparſae quaedam ceu maculae rubentes, mox manifeſtius in puſtulas concreſcunt, interdum humidiores & varis ſimiles, interdum ſicciores & ſimiles illis exanthematibus, quae ex calore ſolent pueris evenire, quas vulgus ſuffuſuras vocat.* Poſtea autem addit in eodem Capite ſequentia: *Ob id etiam, quum ſemel acceſſit, non reverti praeterea ſolet, quoniam ſecreta jam ſit infectio: viſa tamen quandoque fuit bis acceſſiſſe, quibus ſcilicet prius non exacte ſe-*

(*a*) Sect. 3. cap. 1. pag. 161. (*b*) Lib. VI. obſerv. 43. Tom. I. pag. 244.
(*c*) De Morbis contag. Lib. II. cap. 2. pag. 115 verſa.

ſecreta fuiſſet. Si igitur ſanguis pituitoſior ſit, puſtulae variformes fiunt, albae, rotundae, mucore quodam plenae, ſi vero bilioſior extiterit, puſtulae ſicciores erumpunt. Si quis haec conferat cum illis, quae antea de variolis ſpuriis dicta fuerunt, patebit ſatis, quod *Fracaſtorius* has non diſtinxerit a genuinis. Praeterea facile contingere potuit, *Foreſtum* abfuiſſe, dum aegrotaret filius: nullam enim mentionem facit, quales Variolae fuerint, ſed ſimpliciter dicit, illum bis laboraſſe hoc morbo. Certe *Foreſtus* ipſe fatetur, quod non adfuerit filio morbillis laboranti, *cum proficiſci hoc tempore debebat in Theſſaliam (texel), inſulam batavorum, non graecorum, quum ad aegros ibi curandos accitus eſſet.* Patet igitur, credo, ex dictis, minime conſtare, quod *Foreſti* filius bis variolis genuinis laboraverit.

Alter caſus (*d*) legitur: Septennis puer vidit infantem variolis defunctum, quem mater, oſtiatim ſtipem petens pro ſepultura, circumferebat; territus, immediate coepit aegrotare, & graviter ex variolis copioſis decubuit. Decem annis poſtea a ſimili ſpectaculo, fortuite viſo, iterum perterritus, denuo variolis multo gravius laboravit, quam antea; evaſit tamen & ſecunda vice ab hoc morbo. Notandum, quod *D. Jacobus Dobrzensky de nigro ponte*, qui hanc obſervationem Academiae naturae curioſorum transmiſit, oculatus teſtis non videatur fuiſſe; nam in fidem hiſtoriae ſubjungit literas parentis, qui haec in notatis ſe inveniſſe bona fide teſtatur: in literis illis autem legitur, filium, paulo ante completum octavum aetatis annum ex tetro tali adſpectu morbum variolarum contraxiſſe, & poſt decennium a ſimili cauſa ſummo cum periculo recidivam habuiſſe: addit ſimul, dum in juventute *Lintii* degeret, ſe vidiſſe hominem ſexagenarium, puſtulis mortuum, qui, prout a domeſticis ejus accepit, bis antea hunc morbum ſuſtinuerat.

Magis, ut verum fatear, urgere videtur *Diemerbroeckii* obſervatum (*e*), qui, deſcribens epidemicam conſtitutionem anni 1640, ſic habet: *varios hoc tempore vidimus, qui, cum variolas copioſiſſimas habuiſſent, vix ab his ſanati, paulo poſt in idem malum reciderunt, atque illis iſta ſecunda vice ſaepe multo majori copia eruperunt, quam prima: Imo aliqui viſi ſunt, qui intra ſpatium ſex menſium ter copioſiſſimis variolis laboraverunt, quod alioqui raro ſolet contingere, imprimis tam parvo temporis ſpatio.* Sedulum fuiſſe *Diemerbroeckium* in obſervandis morbis, teſtantur obſervationes, quas de peſte, variolis, morbillis, aliisque morbis, poſteritati reliquit. Interim aliqua, fateor, mihi naſcitur ſuſpicio, quod variolas ſpurias cum genuinis confuderit. Sic enim habet paulo poſt: *Multis poſt primum aut ſecundum, ſed pluribus non ante tertium, quartum, vel quintum, diem, Variolae prodibant. Quibus tardius apparebant, illi periclitabantur, multique moriebantur.* Notum autem eſt ex *Sydenhami*, aliorumque medicorum, quotidianis obſervatis, tanto periculoſiores eſſe, caeteris paribus, variolas veras, quanto citius prodeunt. An ergo non licet ſuſpicari, quod Variolae primo vel ſecundo die prodeuntes, nec pe-

(*d*) Miſcellan. natur. curioſ. dec. 2. an. 4. pag. 80. (*e*) Oper. omn. pag. 290.

periculoſae, fuerint de genere ſpuriarum, & quod tardius erumpentes fuerint Variolae verae? Imprimis cum dicat, quod ſecunda vice longè majori copia eruperint, quam prima.

Verum apud eundem auctorem alia habetur obſervatio (*f*), quae adhuc magis confirmare videtur, variolas ſaepius invadere eundem hominem. Quater enim hoc factum vidit in domo, in qua habitabat, teſtaturque, ſummam ſe adhibuiſſe diligentiam, & ſingulis fere horis oculos convertiſſe in hos aegros. Primus adoleſcens erat quatuordecim annorum, qui copioſiſſimis variolis decubuit; hic cum convaleſcens ad decimum quartum diem perveniſſet, frater duodecim annorum ſimiliter copioſis variolis correptus fuit; cum hic ad decimum ſextum diem morbi perveniſſet, ſoror decem annorum eodem morbo decubuit; tandemque poſt quatuordecim dies natu minima ſoror, octo annorum copioſiſſimis variolis correpta eſt. Interim bini fratres jam ſani foras exiverant; ſed vigeſimo die, ab incepto morbo ſororis natu minimae, frater natu major demum febre & variolis decubuit; quo fére ſanato, ſimiliter decubuit frater; & deinde eodem ordine binae ſorores. Sicque omnes quatuor bis hunc morbum paſſi fuerunt intra breve ſatis temporis ſpatium. Ex hac deſcriptione videtur ſatis evidens eſſe, quod prima vice omnes laboraverint veris variolis; ſpuriae enim longe citius finiuntur: cum autem nihil moneat de duratione ſecundi morbi, neque dixerit, copioſas fuiſſe variolas, aliquid dubii adhuc ſupereſſe videtur, an ſecunda vice veris laboraverint variolis, nec ne. Certe omnes evaſerunt, & arduum maxime videtur bis tantum morbum ferre potuiſſe tenera haec corpora tam brevi temporis intervallo. Praeterea addit, quod nemo ex illis fovea aut cicatrice foedatam faciem habuerit; quod pariter in morbo bis repetito rarum oppidò foret.

Plures certe caſus in hiſtoria Medica habentur, quibus adſtruitur, variolarum morbum bis, imo & ſaepius, ab eodem homine toleratum eſſe: omnes recenſere, nec vacat, nec operae pretium fore credo: ſelegi tantum aliquos, & quidem ſatis urgentes. Sed ſi conſideretur, directa experimenta probare, non affici a contagio illos, qui ſemel hunc morbum paſſi ſunt, videntur levari poſſe defuncti ſemel hoc morbo a recidivae metu. Cum inſertio variolarum regia auctoritate inſtitueretur in maleficis aliquot, antequam in familia regia experimentum hujus methodi fieret, factum hoc fuit in homine, qui anno praeterito in carcere variolas paſſus fuerat, & larga varioloſi puris quantitate irrorata fuerunt vulnera; quae tamen nunquam inflammabantur, ſed ſexta die ſiccata coaluerant, abſque ullo morbo ſequente. Una ex his, quae variolis per inſertionem natis poenam mortis redemerat, viginti aegris variolis decumbentibus inſerviit poſtea, nec amplius infecta fuit. Quidam, ab hoc morbo per inſertionem nato ſanati feliciter, in eodem lecto decubuerunt cum aegris per totum variolarum decurſum, abs-

(*f*) Oper. omn. pag. 295.

absque ulla noxa. Puella duodecim annorum, ſuperato feliciter morbo per inſertionem excitato, poſt aliquot ſeptimanas ſibi ipſi novum vulnus inflixit, & tribus diebus ſucceſſivis recens pus applicuit vulneri, nec tamen ſecuta fuit recidiva (*g*). Dum gravida mulier, diu ante hunc morbum paſſa, mariti variolis decumbentis curam gerit, debito partus tempore enititur foetum mortuum, toto corpore puſtulis varioloſis foedatum; ipſa tamen manſit a morbo immunis, licet cadaver hoc morbo mortui foetus in utero contineret (*h*). Unde concluſit felici annoſae artis uſu adeo celebris in Anglia *Meadius: Nemo igitur, mortalium quemquam hoc periculum bis unquam ſubire poſſe, vel minimam ſuſpicionem fovere debet.* Et alibi ſtatuit (*i*), *experientia compertum eſſe, nunquam iterum reverti poſſe variolas.* Si tantorum virorum teſtimoniis & meum addere liceat, candidè fateor, me triginta annorum ſpatio, & in numeroſa quidem praxi, nunquam vidiſſe aliquem bis variolis laborantem. In votis habebam, hoc morbo defungi, antequam Medicinae diſcendae operam darem: hinc decimo ſexto aetatis anno adivi variolis decumbentem; contagium ſuſcepi ilico; graviter hoc morbo decubui; feliciter emerſi; &, millies poſtea eidem periculo expoſitus, manſi incolumis: Hinc, nec pro me, nec pro aliis, hunc morbum paſſis, vel minimum unquam metum habui. Novi, egregios Medicos, quos equidem veneror, contrarium tueri: ſcio, multa potuiſſe fieri, quae ego non obſervaverim ipſe; ſed hoc ſaltem concludere licebit, rariſſimè variolarum morbum bis eundem hominem invaſiſſe. Cum autem, ex obviis & communibus axiomata practica colligi debere, omnibus in confeſſo ſit, non video, quare mutanda foret ſententia, quae ſtatuit, homines, in univerſum, bis non pati variolas.

Quo aetas humida &c. Morbus hic, ut poſtea §. 1384. patebit, inducit ſanguini talem ſpiſſitudinem, quae in morbis maxime inflammatoriis obſervatur; & illa ſpiſſitudo toto decurſu morbi augetur potius, quam minuitur; imo &, poſtquam ab hoc morbo emerſerunt aegri, ophthalmiae inflammatoriae, furunculi, & ſimilia, ſequuntur: excipitur peſſima variolarum ſpecies, in qua ſanguis & omnes humores fere corporis in putridum liquamen vertuntur, & vix non ſemper lethales ſunt, niſi funeſta haec putredo caveri vel emendari poſſit. Obſervatur jam, in quibusdam hominibus, caeterum ſanis, ſanguinem in ſpiſſitudinem inflammatoriam vergere, imo aliquando cruſtam denſam, pleuriticam dictam, in ſuperficie inſulae rubrae oſtendere, dum ob plethoram, vel ex conſueto multis more, verno imprimis tempore venis emittitur. Cum autem conſtet ex Phyſiologicis, vaſorum actione chylum condenſari, uti & ſanguinem; ſimul etiam conſtet, tenue liquidum, partibus ſanguineis in concretionem maxime pronis interpoſitum, impedire, ne cohaerere incipiant nimis inter ſe; patet evidens ratio, quare humidorum diſſipatio, & ſolidarum partium magnum robur, mi-

(*g*) Kirckpatrick the Analyſ. of inoculation pag. 119. 120. (*h*) Mead de variol. & morbill. pag. 66. (*i*) Ibid. pag. 74.

minus faveant in hoc morbo, ex ſua indole in ſpiſſitudinem inflammatoriam prono. Hoc autem fit per aetatem. In recens natis totum corpus humidum, molle, & flexile admodum; quinquageſimo anno firma omnia, ſed minus ſucculenta; in decrepita ſenectute rigida omnia, & arida. Verum quidem eſt, quod in primo morbi inſultu ſanguis inveniatur ſaepe omni conditione ſanus; verum, paucis diebus poſt, inflammatoriae denſitatis manifeſta ſigna habet: raro autem in primo morbi initio pereunt ab hoc morbo aegri, ſed ſub reliquo variolarum decurſu in magno diſcrimine verſantur illi, quibus in ipſa ſanitate ſanguis in ſpiſſitudinem inflammatoriam vergit. Ob hanc cauſam, dum poſt ſicciſſimam veris & aeſtatis temperiem plurimum humidi difflatum fuerat de hominum corporibus, omnium peſſimas, & saeviſſimis ſymptomatibus ſtipatas, variolas obſervavit *Sydenhamus*; uti ad paragraphum praecedentem notatum fuit.

Hinc pueris &c. Quia in illis ſanguis ab inflammatoria denſitate omnino alienus eſt, & ſolida mollia facile cedunt liquidis celerius motis absque rupturae tanto periculo, vel obſtructionis non reſolvendae metu. Praeterea in prima aetate nullum habent morbi metum aegri, quod magni momenti eſt in hoc caſu: vidi ſaepius, adultiores fere exanimatos fuiſſe terrore, ſimul ac noverant, variolas erupiſſe; quin imo licita fraude aliquibus celavi morbum, donec in vado eſſent, cum ſcirem, pluribus in eadem familia funeſtum fuiſſe, & ſummam animi perturbationem metuerem in talibus, ſi noviſſent, ſe eodem morbo decumbere. Probe norunt omnes practici, quantum proſit in morbis curandis, ſi aegri ſerena pacatae mentis tranquillitate fruantur, & recuperandae ſanitatis magnam fiduciam habeant.

Verum in infantibus convulſiones a levi etiam cauſa metuendae ſemper ſunt, & ſaepe moroſi reſpuunt remedia in curatione hujus morbi requiſita: unde multi in prima infantia pereunt variolis, qui forte ſervari potuiſſent, ſi adultiori aetate idem morbus illos invaſiſſet. Optimum pro hoc morbo tolerando vitae ſtadium videtur eſſe, quod inter quartum annum abſolutum ad pubertatem fere intercedit: hoc enim vitae tempore nondum adeſt magna ſollicitudo rerum futurarum, ſimulque ſolent ſatis morigeri eſſe medicorum juſſis, tam ratione diaetae, quam remediorum. Praeterea tunc nullum adeſt periculum, ne dentitio, una cum variolis contingens, mala augeat. Accedit, quod ex catalogis mortuorum in variis Europae locis appareat, longe plures perire a nativitate ad quintum usque annum, quam a quinto anno ad pubertatem. Ob has rationes & inſertio variolarum hoc vitae tempore imprimis ſolet inſtitui (*k*).

Mollis autem & laxae temperiei hominibus hunc morbum, caeteris paribus, mitiorem contingere, omnes Medici fatentur, & *Sydenhamus* (*l*) jam monuerat, *in ſanguine laxiori atque* εὐμεταβλήτῳ *nonnunquam accidere, ut ſeparationis periodus ſenſim atque gradatim ſine inſigni aliqua aegritudine tranſiga-*

(*k*) Kirckpatrick the analyſis of inoculat. pag. 184. & ſeq.

(*l*) Sect. 3. cap. 2. pag. 162.

gatur, priuſquam expulſio materiae puſtularum eruptione ſe prodat. Plures tales caſus me vidiſſe memini, inter quos tamen ſequentem maxime miratus ſum. Nobilis juvenis, hyemali tempore, usque ad undecimam nocturnam rhedae ſuper nives denſas vectione ſe oblectaverat, domum redux coenaverat, tota nocte placidiſſime dormiverat; ſequenti mane evigilat, nullius mali conſcius, ſed miratur in facie, collo, & manubus, puſtulas apparere rubras: vocatus, invenio, veras eſſe variolas, ſed benignas; a quibus facile & feliciter emerſit: toto morbi decurſu nequidem decumbere coactus, muſica & amicorum conſortiis tempus fallebat.

Cum autem muliebre corpus mollius & laxius ſit corpore virili, hinc, caeteris paribus, & in his mitior eſſe ſolet hic morbus.

Dura vero & exercitata corpora, uti & obeſuli, qui in flore aetatis conſtituti lauta diaeta utuntur, imprimis ſi Baccho indulſerint nimis, periculoſiſſimè ſolent hoc morbo decumbere.

Senes tamen ex hoc morbo adhuc ſatis frequenter emergunt, uti hiſtoriae paulo ante memoratae docent: in illis quidem eſt exſucca iſta ſenii rigiditas in partibus firmis corporis, verum vaſa majora non patiuntur ſe multum diſtendi, cum dura ſint, imo quandoque oſſea; hinc & minor reactio vaſorum in fluida, minor ergo illorum condenſatio. Lentor quidem adeſt in ſanguine ſenili, ſed mucoſus, iners, frigidus, omnino oppoſitus denſitati inflammatoriae, quae metuenda eſt imprimis in hoc morbo, uti dictum fuit. Hinc, ſi vires ſufficiant tolerandis morbi moleſtiis, ſaepe adhuc evadunt.

§. 1382. Malum hoc, licet Epidemicum, contagio ſuſcipitur communicato ab homine qui prius laboravit: quod primo videtur aëri inhaerens, pulmonibus, ori, naribus, oeſophago, ſtomacho, inteſtinis, dari. Adeoque hoc tempore admodum parum materiei venenatae habere.

Quare Epidemicus vocetur variolarum morbus, dictum fuit ad §. 1380. Verum plures morbi epidemici obſervantur, uti dicetur ſequenti capitulo, quorum cauſa manifeſta eſt; pendens nempe a qualitatibus ſenſibilibus aëris, qui nos ambit, calore, frigore &c.; vel a malo victu, ut in annonae penuria, urbibus obſeſſis &c.; tuncque obſervatur, illos, qui has morbum epidemicum producentes cauſas vitare poſſunt, eodem non affici, licet in locis non multum diſſitis ab aegrotantibus verſentur. Sic antea in ſcorbuti hiſtoria notatum fuit, in obſeſſis urbibus milites ſaepe ſcorbuto languere, dum obſidentes optima ſanitate fruuntur. In annonae penuria infimae ſortis homines ob malum victum peſſime ſaepe afficiuntur morbis, dum divites ab his liberi ſunt, qui neceſſaria ad victum ſibi comparare poſſunt. Saepe obſervaverunt Medici caſtrenſes, partem exercitus, in humidis & paludoſis locis, morbis epidemicis affligi, dum altera pars, caſtra occupans, ſicciori & elatiori loco poſita, ab his immunis manet. Merito

rito tunc tales morbi adſcribuntur cauſis ſenſibilibus; quarum evitatione, vel ablatione, morbi illi vitari poterunt.

Verum ſollicita obſervatio morborum docuit celebres in arte viros, quod morbi a cauſis manifeſtis nati ſic mutent corpus aegri tali morbo decumbentis, ita degenerare faciant humores ejus, ut aeger ille poſtea per contagium propaget morbum, quem per manifeſtas & obvias cauſas acquiſiverat: ita ut hoc contagio recepto ſaniſſimi homines, qui non obnoxii fuerant cauſis, quae in priori aegro hunc morbum excitaverant, tamen confeſtim eodem decumbant. Antea ad §. 1150 enarrati fuerunt errores in victu, qui ſcorbutum producere valent, & quorum evitatione morbus ille vitari, vel & curari poteſt jam praeſens, ſi nondum ad ſummam malignitatem pervenerit; ſed §. 1151. n°. IV. notatur, quod celere contagium metuendum ſit, ubi in ultimo ſtadio ad ſummum gradum evectus eſt: Notavi ibidem, quod non videatur omnino certum eſſe, an ſolo contagio naſcatur ſcorbutus in homine caeterum ſano. Verum in pluribus aliis morbis hoc videtur conſtare. Obſervaverunt medici caſtrenſes, quod dyſenteria milites brevi occupet, ſi in humido loco cogantur decumbere, imprimis absque tentoriis; uti quandoque poſt conflictus bellicos fit, ubi honori ſibi ducunt victores in ipſo conflictus loco pernoctare, licet omnia fere neceſſaria deſint: manifeſta tunc eſt hujus dyſenteriae cauſa, & milites, haec incommoda non paſſi, immunes manent ab hoc morbo, licet in loco non admodum diſſito caſtra poſuerint, & ſimili victu ac potu utantur (*m*). Verum ſimul ac diſperſae antea cohortes uniebantur, dyſenteria, in prioribus a manifeſta cauſa nata, mox inficiebat alios per contagium ſolum, abſente illa cauſa, quae ab initio dyſenteriam produxerat. Dumque plurimi milites dyſenterici ad pagum milliaris ſpatio a caſtris diſtantem deferebantur, maxima pars incolarum eodem morbo affecta fuit. Alia occaſione ad §. 722. notavi, Celeberrimum Medicum ilico correptum fuiſſe hoc morbo, dum foeces olidiſſimas moribundi dyſenterici luſtraret. Praeterea certae docuerunt obſervationes, ſqualorem carceris, in quo miſeri non renovato aëre diu manere coguntur, plenitudinem nimiam noſocomiorum, & imprimis ſi unus vel plures inter hos gangraena decumbant, producere febrim malignam, imo fere peſtilentialem, quae a tali cauſa nata vero contagio communicatur aliis hominibus, caeteroquin ſaniſſimis. Mirum caſum, qui hoc confirmat, refert idem ille celeberrimus auctor (*n*), cui plura & pulcherrima inventa debet ars medica. Aegrotantes hac febre navi ex Germania deducebantur ſecundo Rheni flumine; ſimul in eadem navi erant tentoria, ut *Gandavi* repararentur: huic operi incumbebant viginti tres operarii, qui ſtatim eadem febre corripiebantur, & ſeptendecim ex hoc numero perierunt.

Con-

(*m*) Pringle Diſeaſes of the army pag. 24. & ſeq.

(*n*) Pringle of hoſpital and jayl fevers pag. 11.

Conſtat ergo, morbos poſſe naſci in homine a cauſis manifeſtis, quarum cauſarum illi morbi effectus ſint; & tamen per hos morbos ſic mutari corpus hominis aegri, ut per contagium iisdem morbis inficiat alios homines, qui non expoſiti fuerant cauſis illis manifeſtis, a quibus ille aeger morbum ſibi contraxerat. Sic ut vere dici poſſit, quod *totus homo morbus fiat*, & illum undique propaget. Contagium ergo naſcitur in humano corpore illo tempore, dum morbus adeſt absque contagio natus, & per hoc contagium ſemel natum latiſſime diſſeminari morbus poterit. Quando de rabie canina agebatur, dictum fuit §. 1133 & 1134, in quibusdam animalibus ex cauſis internis, absque contagio, naſci horrendum hunc morbum, & poſtea totum hoc animal in omnibus ſuis partibus contagio morbum propagare, quod, incredibiliter parva mole corpori ſano applicatum, eundem morbum producat, ita ut, dum laceratam a cane rabido veſtem conſuens mulier filum mordendo rumperet, rabie correpta perierit. Certe *Aretaeus*, dum mirabatur in peſſima Anginae ſpecie hominem ſubito ſuffocari, absque ullo tumore in faucibus apparente, dicit ſe credere, quod interius naſcatur in homine cauſa tam ſubiti morbi: (*o*) *quandoquidem & alia millena eorum quae in homine ſunt, eandem ſpeciem cum exterioribus exhibent: ſucci perdentes intus & extus: morbi quoque medicamentis pernicioſis ſimiles &c.* Deinde, ut hanc ſuam opinionem confirmet, exemplum rabidi canis adducit; addit poſtea, quod crediderint quidam, peſtem Athenis ortam fuiſſe ideo, quod Peloponnenſes veneno puteos infecerant; *homines enim peſtilentis mali cum venenis ſimilitudinem ignorabant.* Eandem opinionem habet *Galenus* (*p*), dum conatur explicare affectus hyſtericos; dicit nempe; *nos infeſtari affectibus, qui, ex nobismet ipſis accepto ſuae originis impetu, ſimiles ſunt iis, qui pernicioſo epoto eveniunt.* Quod autem & contagium ſic poſſe naſci crediderit, inde patet, quod & rabidi canis exemplum attulerit, ut illuſtraret hanc opinionem, *in quo animali tanta fit humorum corruptio, ut ſola ejus ſaliva, ſi humanum corpus contigerit, rabiem excitet.*

Omnia haec, ſi rite expendantur, mihi videntur demonſtrare, morbum poſſe naſci in corpore humano absque ullo contagio praeëxiſtente, & tamen per hunc morbum naſci contagium, quod ſe quam latiſſimè diffundere poſſit, & multiplicari, ubi ſemel natum fuit, absque ullo cognito limite, ſimili fere modo, uti ex minima ignis ſcintilla latiſſime propagari poteſt incendium, ſi combuſtile ignis pabulum non defuerit.

Quantumcumque enim hanc rem animo verſemus, non poſſumus dubitare, quin primus mortalium, qui variolis laboraverit, hunc morbum receperit ſine contagio. Si ergo ſemel potuerit morbus hic naſci ab aliis quibuſcumque cauſis, quas me ignorare lubens fateor, poterit & reproduci a ſimilibus, licet contagium deſit. Credibile quidem eſt, quod morbus ille per contagium repullulet nunc temporis, cum in majoribus urbibus raro diu ſileat,

(*o*) Morbor. acutor. Lib. I. cap. 7. pag. 5. cap. 5. Charter. Tom. VII. pag. 520.

(*p*) De Locis Affectis Lib. VI.

leat, & contagium varioloſum diu manere poſſit integrum & efficax, uti poſtea probabitur; interim non videtur negari poſſe, quod & a concurſu aliarum cauſarum hic morbus excitari queat absque contagio, cum in prima origine ſua neceſſario ſic natus fuerit.

Idem verum eſt de reliquis omnibus morbis, qui per contagium ab uno homine in alium propagantur: primus enim omnium, qui hoc morbo laborat, non potuit contagium ab alio homine recepiſſe; implicat enim manifeſtam contradictionem. Haec forte ratio eſt, quare quidam morbi, olim cogniti & admodum contagioſi, nunc in pluribus regionibus omnino diſpaſruerint: deleto enim ſemel contagio, non renaſcetur morbus, niſi contigerit talis cauſarum concurſus, qui illum produxerat in primo homine, qui hoc morbo laboraverat; quod forte raro fit; & in quibusdam regionibus nunquam fieri obſervatur. Hinc intelligitur, quare quidam morbi certis regionibus endemii ſint, & in alias regiones tantum per contagium deriventur, dum in illis non fit talis cauſarum concurſus, per quem immediate excitari poſſit. Lepra Hebraeorum, in ſacris literis (*q*) adeo exactè deſcripta, non tantum humana corpora foedabat, ſed & veſtes lineas & laneas, imo ipſis domorum parietibus inhaerebat pertinaciſſime: atque adeo metuendus erat contagio ſuo teter morbus, ut leproſi ab hominum conſortio debuerint ſeparari, ne regibus quidem exceptis, & integrae domus dirui, ne contagium latius ſerperet. At ne veſtigium hujus morbi quidem in Europa reperitur. Imo & aliae ſpecies leprae, quae a Graecis Medicis & Arabibus deſcriptae fuerunt, duodecimoque ſaeculo, tempore expeditionum, quae religionis cauſa in terram ſanctam ſuſcipiebantur, in Europa frequentes admodum erant, decimo quinto ſaeculo inceperunt minus ſaevire, &, debilitata ſenſim ferocia per ſaeculum decimum ſextum, fere penitus evanuerunt noſtro ſaeculo: unde noſocomia leproſorum, ante frequentia in Europa, aliis uſibus in pluribus locis adhibita fuerunt. Per contagium in Europam ex Syria & AEgypto delatus fuerat morbus, ſenſim ſic fatiſcens. Imo lues Venerea, per contagium pariter ad nos delata, ſenſim miteſcere incipit; de qua re poſtea plura dicentur.

Quandoque contagium tale morboſum per ſaecula durat, antequam penitus deletum ſileat omnino: aliquando citius finitur. Ephemera illa peſtilentialis Britannica, intra paucas horas homines antea ſaniſſimos de medio tollens, & a *Cajo Britanno* adeò exactè deſcripta, quinquies Angliam invaſit intra ſeptuaginta annorum ſpatium. Aſt jam ultra ducenti anni elapſi ſunt, quod ille morbus diſparuerit omnino.

Patet ergo, a cauſis ſaepe non adeo obviis, ut exacte notari poſſint, novos morbos naſci, qui per contagium diffunduntur, atque illud contagium nunc citius nunc ſerius deleri; ſpes autem tunc imprimis eſt, talem morbum verſus finem tendere, ſi ejus ferocia minuatur multum, & conta-

(*q*) Levitic. cap. 13. & 14.

tagium minus celere ſit. Ephemera illa peſtilentialis Britannica, *ſudor anglicus* dicta, in initio horae ſpatio quandoque necabat; poſtea trihorii ſpatium inter morbum incipientem & mortem erat; quarta vice dum invadebat, per ſex horas tolerabatur morbus; ultimo acceſſu idem morbus tardius necabat; uti apud *Cajum Britannum* videri poteſt.

Maxime probabilis mihi videtur, ob rationes ante dictas, haec ſententia, per contagium in Europam delatum fuiſſe hunc Variolarum morbum: cum autem jam per tot ſaecula duraverit, & morbi hujus deſcriptiones antiquiſſimae illum nobis exhibeant talem, qualem hodie obſervamus, nec videatur de ferocia adhucdum remiſiſſe, jure metuendum videtur, quod infeſtus adeo generi humano morbus non tam cito delendus ſit; praecipue, cum certa experimenta (de quibus poſtea dicetur) doceant, contagium variolarum diu manere poſſe aptum, ut morbum propaget, neque hactenus certi ſimus, quodnam temporis intervallum requiratur, ut illud evaneſcat in auras, vel iners reddatur penitus. Si jam ſimul conſideretur, contagium illud varioloſum habere potentiam incredibilem ſe multiplicandi, adhuc magis confirmabitur haec ſententia. Certe minima guttula puris varioloſi, in quo illud contagium haeret, applicatum recenti & crudo vulnuſculo, excitat morbum in homine ſaniſſimo, ita ut intra binas ſeptimanas totus ſcateat variolis pure plenis, cujus puris minima particula iterum morbum propagare poteſt: praeterea ſola effluvia hominis variolis laborantis morbum propagant, uti certis & numeroſiſſimis obſervatis practicis conſtat, quod plures infecti fuerint, tantum ingreſſi cubiculum, aut & domum, in qua talis aeger decumbebat. Quin imo integra gymnaſia infecta vidi, dum ſanatus ab hoc morbo puer, ſed maculis rubris adhuc in tota cutis ſuperficie foedus, ſolitis exercitiis cum ſodalibus ſuis intereſſe ceperat. Imo poſt mortem nequidem ceſſat hujus contagii virus, uti conſtitit ex caſibus ante allegatis, qui docent, ipſum cadaver hominis hoc morbo exſtincti nocuiſſe. Perierat hoc morbo infantulus ſex ſeptimanarum, & nondum illo tempore videram alium in urbe decumbentem variolis; licet numeroſam ſatis praxin exercerem; ornatur floſculis cadaverculum; more patrio, ex vicinia plures invitantur, ut cadaverculum viderent expoſitum in amplo conclavi, & quidem tali, in quo non decubuiſſet, dum viveret, imo ſatis longe inde remoto: paucis diebus poſt omnes aegrotare ceperunt hoc morbo, qui nondum illum paſſi fuerant, & acceſſerant, ut viderent, pauco tantum tempore ibi morati.

Cum ergo, ex minima puris particula, ſaniſſimi hominis corpus ſic poſſit mutari, ut morbi tempore, poſt ſanationem, imo poſt mortem, totus contagium ſpiret, & quidem tale, quod variis rebus adhaerere poteſt, & diu malignitatem ſuam ſervat, patet ſatis, quam parum ſpei ſuperſit, ut illud contagium ceſſet. Si vero hoc unquam contingeret, non absque ratione ſperari poſſet, quod morbus ceſſaret tandem, cum nullis certis obſervatis conſtet, variolas ſponte, & absque contagio, in Europa natas fuiſſe,

&

& longe magis credibile videatur, quod ex aliis regionibus per contagium ad nos delatae fuerint.

Cum autem obſervarent medici, vix milleſimum ab hoc morbo immunem manere tota vita, in ipſo utero materno variolis infectos fuiſſe aliquando foetus, toto vitae tempore a nativitate ad extremam ſenectutem usque hunc morbum metuendum eſſe illis, qui eundem nondum paſſi fuerant, credere inceperunt, fomitem hujus morbi, congenitum homini, latere in corpore, & diu quandoque, antequam actuoſus fiat, & morbum producat. Haec opinio imprimis placebat illis, qui coaevum generi humano hunc morbum volebant.

Rhaſes, qui de ſe ipſo teſtatur, quod primus ſit, qui diſtinctè de hoc morbo ſcripſerit (*r*), ſuppoſuit tale innatum contagium a matre in foetum derivatum illo tempore, dum adhuc in utero haeret, & quod ſimili modo, dum in actum deducitur, ſanguinem depuraret, uti per fermentationem turbidus ſuccus uvarum in lympidum & fragrans vinum, foece craſſa ſeparata, convertitur. Cum jam experimenta docerent, in ipſo utero naſcentem hominem hoc morbo corripi quandoque, juniores frequentius eodem affici, ſemel hunc morbum paſſos poſtea immunes eſſe, plurimis arriſit haec opinio, imo fere univerſaliter ſtatuebatur olim, tale fermentum morboſum, a matre foetui communicatum, nunc citius nunc ſerius actuoſum reddi, hunc morbum excitare, & per ipſum hunc morbum expelli illud fermentum a corpore, totum ſanguinem depurari ab omni noxio inhaerente, adeoque ſemel hunc morbum paſſum hominem tota vita dein liberum eſſe. Naturalem ergo & utilem ſanguinis despumationem quaſi crediderunt variolarum morbum, quo tantum perirent illi, quibus mala fortuna contigerat acrior indoles illius fermenti; vel major ejusdem copia; vel denique, ſi corpus tam parum firmum eſſet, ut turbas excitatas tempore hujus depurationis ferre non poſſet.

Cum autem menſtruus ſanguis apud multos male audiret, & naturali lege toto graviditatis tempore retineri ſoleat, ut futuro homini nutrimentum det, crediderunt, inde aliquid maligni communicari foetus ſanguini & humoribus, quod poſtea depuratione per hunc morbum exibat. Quid autem de indole ſanguinis menſtrui ſentiendum ſit, dictum fuit in Capitulo de *morbis Virginum*; patuitque tunc, mala, quae ſequuntur menſtruorum ſuppreſſionem, non a quadam malignitate ſanguinis menſtrui pendere, ſed aliis longe cauſis tribuenda eſſe. Alii voluerunt, in culpa eſſe liquorem amnii, cui foetus innatat, quem & ejus nutritioni ſervire credebant: alii conſiderabant, funem umbilicalem ligari poſt nativitatem ad aliquam diſtantiam ab umbilico, & partem illam, quae inter ligaturam intercipitur, tabeſcere & emori, attamen per aliquot dies haerere partibus vivis, antequam cadat, & hinc credebant aliquid noxii communicari ſanguini foe-

(*r*) Freind Hiſtor. of phyſick Tom. II. pag. 190.

foetus, quod poſtea morboſum hoc fermentum faceret. Non citavi auctores harum opinionum, quoniam nimis multi ſunt, uti unicuique in lectione librorum Medicorum verſato ſatis notum eſt. Licet autem in diverſas ſententias abiverint circa primam originem fomitis illius ſive fermenti morboſi, tamen in eo ſatis conveniebant, illud, qualecumque demum fuerit, communicari foetui, dum adhuc in utero materno haeret, atque diu latere poſſe in corpore, antequam actuoſum reddatur.

Facile videbant, illud non potuiſſe circulantibus humoribus miſtum manere, tunc enim brevi debuiſſet difflari de corpore, vel ſaltem non poterat concipi, quomodo per tot annos iners manere poſſet illud fermentum, immutatum tamen, & aptum ſuo tempore hunc morbum producere, ſi perpetuo cum humoribus circulantibus per vaſa circumduceretur. Hinc coacti fuerunt ſupponere loca quaedam in corpore, in quibus ille connatus fomes hujus morbi tuto latere poſſet. Celebris *Hofmannus* (*s*) ſtatuebat: *ex ſucco quidem chyloſo lymphatico corrupto & impuro matris, oriri primum hunc ſubtilem & virulentum humorem, ſed viſcoſitate quadam obvolutum, firmiusque tubulis quibusdam impactum, deliteſcere tamdiu, donec in motum fermentativum, ſui multiplicativum, ab aliis cauſis deducatur, ſuccis inſinuetur, & critica quaſi deſpumatione ex corpore exturbetur.* Medullae ſpinalis tubulos quosdam obſtructos latibulum dare virulento huic ſucco credidit, quia ſpinalis medulla cum capite primum ſenſibus occurrunt in minimis embryonibus, & magnam molem habent reſpectu reliquarum corporis partium, quae ſucceſſive poſtea in conſpectum veniunt. In infima autem parte ſpinalis medullae illud latibulum poſuit, quia incipiens morbus quandoque totum ſyſtema nervoſum turbat, convulſionibus & deliriis ſupervenientibus: idem teſtari credidit dolorem capitis, dorſi, & lumborum, individuum ferè morbi incipientis comitem.

Longaevo & felici artis uſu celebris *Violante* latibulum hujus fomitis morboſi in capſulis atrabilariis, ſive renibus ſuccenturiatis dictis, poſuit, vel ſaltem ſtrenue defendit hanc opinionem a *Williſio* jam olim propoſitam (*t*). Imprimis autem hoc probare nititur, quia nondum certus uſus harum partium ab Anatomicis & Phyſiologis aſſignari potuit, tantoque majoris molis ſunt capſulae illae atrabilariae, quo homo origini ſuae propior; creſcente vero aetate minuantur, & in ſenio fere evaneſcant. Praeterea ater ſuccus in illis invenitur, quem pro fomite hujus morbi habet; contagium autem variolarum tantum in actum deducere hunc humorem ſtatuit. Sed pace tanti viri fateri debeo, quod haec ſententia minus mihi arrideat. Certe plures partes inveniuntur in corpore humano, quarum uſus nondum penitus perſpectus eſt, a poſteris forte detegendus; quae pariter mole majores ſunt in foetubus & junioribus; reliquo vitae tempore ſenſim decreſcunt & abolentur tandem. Glandula thymus talis pars eſt, exempli cauſa, de

(*s*) Medic. Syſtemat. Pract. Tom. IV. pag. 144.

(*t*) Violante de variol. & morbillis pag. 22. & ſequentibus.

de cujus uſu nondum omnino certi ſumus: imo ipſae glandulae meſentericae quid proprie faciant ad chylificationem, nondum liquido conſtat, & illae majoris molis in junioribus, in ultimo ſenio quandoque omnino obliterantur. An ideo ſedes forent hujus fomitis? fateor, quod nigrum illum ſuccum non habeant, verum non conſtat, fomitem variolarum nigrum debere colorem habere.

Multae aliae praeterea & graves admodum difficultates opponi poſſent huic ſententiae: ſequeretur enim inde, quod morbus hic coaevus eſſet generi humano, cum apothecam hoc virus recondentem quivis homo in ſe gereret; ſed ex ante dictis patuit, credo, hanc opinionem minus probabilem eſſe. Praeterea, cum in junioribus capſulae atrabilariae majores ſint, & ſenſim per aetatem minuantur, deberent Variolae illis eſſe funeſtiores, quam adultis; quod obſervatis practicis repugnat: imo pro inſertione variolarum tempus illud eligitur imprimis, quod inter quartum quintumve annum & pubertatem intercedit. Toties obſervantur febres validae intermittentes, imo & acutae, in junioribus; an non deberet tunc excitari, & actuoſum reddi, virus in renibus ſuccenturiatis latens? Contagium ſufficit in ſaniſſimis etiam corporibus ad hunc morbum producendum, quare ergo incertam aliam cauſam ponemus, cum videamus & in aliis morbis contagioſis ſolum contagium ſufficere. Nemo enim facile credet, requiri fomitem quemdam morboſum in corpore praeëxiſtentem, ut quis a rabido cane demorſus rabioſus fiat, ut cum peſte laborantibus converſatus eundem morbum acquirat, ut dyſenterici foeces luſtrans eodem morbo corripiatur. Si omnia haec ſerio ponderentur, non facile placebit haec ſententia, quae ſtatuit, naturali lege in corpore humano perfecto & ſano, & ab ipſa quidem origine, fabricari ſeminium morbi futuri, illudque ibi immutatum, & efficax tamen, uſque ad ſeram ſenectutem manere poſſe; cum per ipſas vitae & ſanitatis actiones omnia in nobis deterantur perpetuo, & per nutritionem reſtituantur, nequidem ſolidiſſimis corporis partibus exceptis (*u*).

Noviſſime autem aliam variolarum Theoriam propoſuit celeberrimus antiquitatis hujus morbi defenſor *Hahnius* (*w*), quae & confirmaret, morbum hunc fuiſſe humano generi coaevum, adeoque ſemper exſtitiſſe. Quin imo variolas e morborum claſſe fere eximere voluit, ſtatuens, variolas eſſe *ſpeciem evolutionis corporis humani* (*x*), per quam nova vaſcula ſanguinea in cute prodeant, quae hactenus convoluta latuerant, nuncque evoluta functionibus ſuis exercendis aptiora reddantur. Plurima enim talia futurarum rerum primordia in corpore humano reperiri, quae diu ſopita & inutilia quaſi manent, ex dentitione duplici, dum ſecundorum dentium rudimenta in ipſis abortibus jam adſunt, demonſtrare conatur, uti etiam ex inſigni illa mutatione, quae corpori humano in utroque ſexu circa puber-

(*u*) H. Boerh. Inſtit. §. 476. (*w*) Variolarum ratio &c. Wratiſlaviae 1751 in 4°. (*x*) Ibidem pag. 11.

bertatis tempus contingit. Sic autem habet : *Scilicet intellexi tandem, quod illae ipſae variolarum puſtulae revera ſint totidem praegnantes arteriarum gemmae, ab illarum ramulis ſub cuticula abditis, determinataeque evolutioni ſuae propinquis, emiſſae. Quibus multiplicatarum, incremento corporis, ſummitatum vaſculoſarum ſtamina prorumpunt; ſoluto cuticulae cum cute nexu bullulas efformant; hisque tanquam totidem perianthiis tantisper cuſtodita latent, affluenteque ſucco benigno nutrita, juſtam maturitatem indipiſcuntur, liberumque aëris acceſſum ſine laeſione ferunt. Quo ipſo temporis momento feliciter impetrato, eaedem variolarum gemmae, hucusque florum conniventium more clauſae, diductis labiis ſuis rictum aperientes, ſuperfluas humiditates exhalare patiuntur; tum denique tanquam inutiles corollae defluunt, vaſcula ipſa, tali florendi ratione renata, novaque cuticula minuta, functionibus ſuis obeundis paria ſibi relinquentes.* (*y*). Voluit enim, uti gemmae teneras plantae partes, evolutioni ſuae proximas, aſſervant, variolas pariter eſſe glomeres vaſorum naſcentium, evolutioni ſuae proximorum, adeoque iisdem plane uſibus deſtinatas in homine, quibus ſervire novimus arborum gemmas (*z*). Imo uti arborum gemmae unctuoſo quandoque humore oblinitae defenduntur, qui humor ſaepe peculiarem odorem emittit, ſic etiam variolas erupturas, vel jam erumpentes, ſingularis odor comitatur, diſtinctus omnino ab illo foetore, qui corruptelae teſtis eſt, & quem ſpirant ulceroſa loca, aut ſanie humectatae cruſtae, ipſaeque Variolae ſuppuratae (*a*). Pus autem variolarum, boni moris nempe, quem liquorem varioloſum vocat, liquorem quemdam amnii ſalutat, juvenes illos naſcentium arteriolarum embryones ambientem, foventem, nutrientem, mora perficientem (*b*). Et veluti in floribus perianthium huic inſervit uſui, ut tenellos adhuc defendat ab aëris injuriis, dein, iisdem jam firmioribus redditis, & explicatis, inutile jam futurum munimentum cadit; uti ſuaviſſime cecinit elegans Poëta (*c*);

Omnis enim Verno ſpes eſt in flore: tenellum
Hinc ſolers natura fovet, ramoque comanti
Et duro calicis munimine veſtit, hiantem
Dein modice jubet, explicitas evolvere frondes,
Nec totos aperire ſinus, ſed diſcere ſenſim
Frigora nocte pati, calidoque aſſueſcere ſoli;

Sic etiam cruſtas variolarum deciduas pro perianthiis variolarum exareſcentibus habet; quas a pueris non ſine voluptate deguſtari obſervavit, voluitque, innoxio inſolentium ejusmodi deliciarum epulo omnem venenatae qualitatis ſuſpicionem a variolarum ſucco removeri (*d*). Interim quam certiſſi-

(*y*) Variolarum ratio &c. Wratislaviae 1751. in 4°. pag. 12. (*z*) Ibidem pag. 30. (*a*) Ibidem pag. 32. (*b*) Ibidem pag. 37. (*c*) Vanier. Praed. ruſt. lib. V. (*d*) Hahn. ibid. pag. 41.

tiſſimum eſt, morbum per haec propagari poſſe, licet, ſemel variolas paſſi, impune haec ferant.

Ex his omnibus concluſit (*e*), citra omne dubium eſſe, quod tota cutis tela integretur variolarum morbo. Dum autem facile videret Celeberrimus auctor, a confluentibus variolis, adeo frequenter lethalibus, & ſemper periculoſis, validum argumentum huic ſententiae opponi poſſe, conatus eſt hunc nodum ſolvere ſequentibus: *Diſtat variolarum confluentium morbus a diſtinctarum morbo vere ut partus difficilis & praeternaturalis a facili & naturali. Eruntque adeo nobis Variolae confluentes, Variolae difficiles, ſive evolutio difficilis vaſorum ſanguiferorum cutis, qua illorum actus florendi, puſtularum aut duriorum, aut gentilitia quadam pravitate dignoſcendarum, copia, vicinia, confluxu, nunc totus fatiſcit, nunc inſurgentibus inde diris ſymptomatibus per cuncta variolarum ſtadia interturbatur* (*f*). Dumque conſiderabat, objici praeterea poſſe ingentes turbas totius corporis, & infelicem toties exitum confluentium variolarum, tanquam maxime aliena ab evolutione utili vaſorum ſanguineorum in cute, quae ſecundum naturae leges ex hac hypotheſi fieret, conatus fuit, & hanc difficultatem ſuperare, dum omnia haec mala epidemicae malignitati adſcriberet, quae concurrebat cum naturali hac vaſorum evolutione, dicens: *Accidit tunc variolis laborantibus, ſola ejusmodi epidemiarum culpa, quod florentibus hortis, quod ſylvis virentibus, quod fertilibus agris. Foedae tempeſtatis injuria diſpereunt flores, folia, fruges, peſſundantur horti, ſilvae, agri. Sed nulla vel hortulani, vel agrorum, unice incongruae tempeſtatis, culpa* (*g*).

Tanto molimine Celeberrimus ille autor conatus fuit firmare novam hanc, quam propoſuit, de variolarum morbo, opinionem; quae tamen mihi, omnia ſedulo examinanti, ingenioſa magis quam vera ſemper viſa fuit, nec dubito, quin & pluribus talis apparitura ſit. Omnes Medici in eo conveniunt, tanto leviorem & tutiorem, caeteris paribus, eſſe variolarum morbum, quanto minori numero variolarum foedatur corpus: felices certe illi forent, quibus naturalis illa evolutio vaſorum ſanguineorum in cute contingeret imperfectior, & nemo facile, credo, redimere vellet graviori morbo majorem cutaneorum vaſorum perfectionem. Sed & Variolae internas partes obſident, uti poſtea demonſtrabitur, quae penitus diverſam a cute ſtructuram habent. An & ibi in ſpem evolutionis vaſorum prodeunt haec germina, adeo tunc infelicia? Nares internas obſident, fauces, velum palatinum &c., ubi nulla cutis adeſt. In decrepita ſenectute exſucca & pallida cutis minime apta videtur, ut evolvendorum vaſorum gemmas protruderet, & tamen nec ultimum hoc vitae ſtadium a variolis immune manet. Variolarum pus certum habere contagium inſertio Variolarum docet, nec adeo blandum eſt, cum quandoque in ulcera difficilia tranſeant vulnuſcula, quae hoc pure imbuuntur. Ab eodem hoc pure in ſangui-

(*e*) Hahn ibidem pag. 43. (*f*) Ibidem pag. 56. (*g*) Ibidem pag. 84.

guinem reſorpto difficillima mala fiunt, &, ſi deponatur per metaſtaſin denuo hoc pus ad alia loca, non tantum mala ulcera facit, ſed & oſſa exedit carie. Imo & cruſtulae exſiccatarum variolarum, exſucca nempe gemmarum cutanearum perianthia ex celebris autoris ſententia, contagium habent, & Chinenſium methodo internis naribus applicatae morbum excitant. Quibus paucae, verae tamen & genuinae, variolae eruperunt, non afficiuntur iterum a contagio, etiam, per inſertionis methodum, crudo & ſanguinolento vulneri applicato, licet adhuc innumera vaſa cutanea evolvenda ſuperſint.

Haec, & alia plura, objeceram Egregio huic viro, dum per literas amiciſſime rogaret, quid ſentirem de nova hac Variolarum theoria; non potuerunt tamen hae difficultates efficere, ut mutaret ſententiam, & manſit inter nos opinionum diſſenſio, animorum minime, cum amicum & utile mihi literarum commercium cum eruditiſſimo hoc medico coluerim, quamdiu vixerit. Pauco ante mortem tempore alium ſcripſit tractatum (*h*), in quo non tantum opinionem ſuam defendit, licet, integras gentes per ſaecula variolis caruiſſe, objecerint Celeberrimi viri, huncque morbum poſtea per contagium accepiſſe tantum, & quidem multis lethalem; verum etiam probare conatur, per morbillos lymphatica cutis vaſa evolvi, ſimili modo ac per variolarum morbum vaſa ſanguifera cutis evolvebantur; & ideo morbillos variolarum vindices vocavit, quia credebat quam maxime ſtabiliri per hos opinionem, quam de variolis conceperat. Imo tam firmiter inhaerebat huic ſententiae, ut contagium, per totam gentem diffundens morbum antea incognitum, non magis miraretur, quam ſterilium palmarum ſilvam foecundatam & prolificam redditam antherarum pulvere (*i*); deinde addit ſequentia: *Ludere velle, haec aſſerens, in re ſeria videri poteram, niſi variolas flores humani corporis eſſe intime cognoviſſem, & niſi publice tale quid contra integrum ſecus ſentientium exercitum proponere auſus fuiſſem.* Ignoſcant pii manes egregii viri, cujus memoria apud omnes bonos in pretio eſt, ſi aliter ſentientium exercitui nomen meum dederim; &, tanti viri errore monitus, cavebo, ut ſpero, ne ipſe ſpecioſis opinionum commentis indulgeam, dum morborum hiſtoriam & curam pro modulo explicare conor. Caeterum bini illi tractatus plurima continent lectu digniſſima, obſervationes fideles, & deſcriptiones exactas utriusque morbi per totum decurſum.

Credo, ſi illa, quae hactenus dicta fuerunt, ſedulo ponderentur, nullum manere dubium poſſe de propagatione variolarum per contagium. Sequitur jam, ut conſideremus, quibus viis illud ab homine variolis decumbente in corpus ſanum alterius hominis derivetur.

In aëre volitare hoc contagium poſſe, & una cum aëre hauſtum corpus ingredi, plurima certe obſervata docent. Multi enim infecti fuerunt hoc mor-

(*h*) Morbilli variol. vind. delineat. a Jo. Goth. de Hahn Wratislav. 1753.

(*i*) Ibid. pag. 18. 19.

morbo, dum cubiculum talis aegri ingreſſi ſunt, licet nullo modo aegrum tetigerint, vel aliquid attrectaverint, quod prius ab aegro tactum fuerat: imo aliqui variolis laboraverunt, vix limen ſupergreſſi domus, in qua talis aeger decumbebat: ſed & poſt mortem cadaver adhuc contagium in auras ſpargit, uti dictum fuit. Verum, ſi aëri inhaereat, & cum aëre deferatur, tenue & volatile eſſe debet, adeoque poſſet & illud contagium, cum aëre inſpiratum, denuo cum aëre exſpirari, ſicque elabi e corpore.

Notandum autem eſt, os, nares, aſperam arteriam, pulmones, ventriculum, inteſtina, quae omnia loca aër, vel inſpiratus, vel deglutitus, libere ingreditur, ſemper madere lubrico & mucoſo humore, qui ſua viſcoſitate irretire poteſt miaſmata haec contagioſa, licet ex ſua indole admodum volatilia ſint; quin & tota cutis unctuoſa eſt, pariter libero aëris acceſſui ſemper obnoxia; adeoque non videtur improbabile, quod & unctuoſae cuti contagium varioloſum adhaerere poſſit, ſicque morbum propagare. Tentatum fuit, ſi, abſque vulnere inflicto, per ſolam applicationem puris varioloſi ad integram cutim poſſent excitari variolae, & in multis res ſucceſſit, dum tenaci emplaſtro pus illud varioloſum coërcebatur ad locum (*k*). Interim non ſucceſſit hoc experimentum in omnibus, & videtur veroſimile, quod contagium non tam facile per cutim communicetur, quam per inſpirationem, aut deglutitionem; ſemper etiam aliquod dubium manere poteſt, an non effluvia contagioſa per inſpirationem recepta fuerint illo tempore, dum pus varioloſum applicabatur cuti. Quaedam tamen obſervata videntur docere, cuti adhaerere quandoque illud contagium, & deinde morbum producere. Vidi aliquoties, perfecta ſanitate fruentibus, unicam in cute puſtulam attolli, rubere, dolere, ſuppurari, & cutim ſatis profunde exedere, cicatrice ſatis inſigni relicta: paucis diebus poſtea variolarum morbus cum omnibus ſuis ſymptomatibus ſequebatur. Audivi ab aliis Medicis, quod & idem aliquoties obſervaverint; imo mulierculae, quae variolis decumbentium cuſtodiam agere ſolent, has puſtulas *Moederpokken* ſolent vocare, tanquam ſequentium brevi variolarum genitrices, & audacter praedicunt, ſecuturum morbum. Plerumque in facie talis puſtula ſolet apparere, fere ſemper unica, raro binae vel plures; ſaltem non memini, me in praxi unquam plures quam binas vidiſſe, & ſemper foediorem cicatricem relinquunt, quam ipſae variolae. Hinc cogitare coepi, an non forte contagioſum miaſma, parvo cutis loco adhaerens, tale ulcuſculum excitaret, humores huc adfluentes inficeret, ſicque poſtea morbum excitaret; ſane, dum inſertio variolarum tentatur, vulnuſculi inflicti labia incipiunt inflammari, a ſe mutuo recedunt, ſuppuratio ſequitur, & parvum vulnuſculum in profundum & ſatis latum ulcus degenerat (*l*).

Videtur autem hoc contagium, cum per aëra volitare poſſit, tuncque nullis

(*k*) Journ. Britann., mars, avril, 1754. pag. 417.

(*l*) Academ. de Chirurg. tom. 2. pag. 558.

nullis deprehendatur ſenſibus, admodum tenue eſſe, quod certe & ulterius directis experimentis confirmatur. Olim pus recens ex puſtula varioloſa expreſſum applicabatur vulneri inflicto, & cautela habebatur, ut absque notabili mora interpoſita hoc fieret. Dum autem non ſemper praeſto eſſent variolis decumbentes, cum in Anglia imprimis increbreſceret inoculatio variolarum, magis commodam methodum tentaverunt: fila nempe madefecerunt pure varioloſo; haec exſiccata ſervari poterant per aliquot menſes, integris adhuc manentibus contagii viribus. Filum tale, contagio imbutum, imponebatur vulnuſculo, tegebatur emplaſtro tenaci, & ſequebatur morbus. Quantillum jam eſt, quod parva longitudine talis fili contineri poteſt, neque tamen pauculum illud reſorbetur totum a venis bibulis: imo experimenta docuerunt, ſufficere brevem in vulnuſculo moram fili contagio varioloſo imbuti. Certe ſuffecit morbo producendo, ſi ſemel tantum perfricaretur vulnus ſpleniolo, quod pus varioloſum continebat (*m*). Mulieri fila imbuta pure varioloſo imponuntur vulneri; paulo poſt poenitet illam tentatae inſertionis; removet apparatum, aufert fila, alia pura vulneri imponit, & denuo firmat haec impoſita apparatu ſolito, non monens medicum ſe hoc feciſſe, metuens ne levitatis argueretur, & ſperans ſe nondum infectam fore. Sequitur tamen morbus, a quo feliciter ſanata cum eſſet, fraudem faſſa eſt.

Patet ergo, quod ſufficiat tanto morbo excitando minima puris varioloſi copia; ſed pus hocce videtur adhuc tantum eſſe vehiculum contagii; quod ergo ſua exilitate omnem fere imaginationem ſuperat. Maxime autem mirum videtur, quod major copia materiae contagioſae, ſano corpori applicata, non faciat difficiliorem morbum. In Graecia uſi fuerunt numeroſis inciſionibus aut puncturis, & puris varioloſi notabili copia ſingula vulnera imbuebant, attamen ut plurimum feliciter cedebat morbus. Dum ad mortem damnatos homines his experimentis tentandis adhibebant in Anglia, tria ſplenia, larga puris copia imbuta, applicabantur ſingulis, & tamen feliciter evadebant omnes (*n*). Dum in tribus infantibus tentabatur variolarum inſitio, dubitabatur, an junior ex his morbum acquireret, cum minus inflammatum appareret vulnus, quam in reliquis binis, hinc de novo contagium admotum fuit, tamen non citius variolis corripiebatur quam reliqui, imo minorem puſtularum numerum, & leviora ſymptomata, habuit (*o*). E contra minima puris varioloſi quantitas quandoque periculoſas, imo lethales, variolas produxit. Patet ergo, incredibiliter parvam materiae contagioſae particulam ſufficere ad morbum producendum, nec largam copiam pejorem morbum reddere.

Interim materia illa contagioſa adeo tenuis, ut in aëre volitare poſſit, adeo ſubtilis, ut omnes ſenſus fugiat, poteſt aliis corporibus adhaerere, & diu apta manere, ut morbum propaget. Dum induſium juvenis, qui hoc morbo

(*m*) Kirckpatrick on inoculation pag. 165. (*n*) Ibidem pag. 162. (*o*) Ibidem pag. 166.

bo laboraverat in Dania, lavat mulier in inſulis Ferroënſibus, inficitur, & propagatur morbus magnam ſtragem edens: imo literas, a fratre hoc morbo decumbente ſcriptas, dum ſecum geſtat per aliquot dies puella, eodem morbo affligitur, licet nullae omnino variolae in loco, in quo degebat, obſervarentur (*p*). Dum homo ingreditur cubiculum, in quo ante tres menſes decubuerat aegrotans hoc morbo, inficitur. Chirurgus venam ſecat mulieri, utens lanceola, qua ante novem dies diſciderat variolas maturas, & variolis paulo poſt decumbit haec mulier (*q*). Per plures menſes in pyxide bene clauſa ſervata fuerunt fila varioloſo pure imbuta, & vulneri recenti impoſita produxerunt morbum (*r*). Hoc tamen obſervatum fuit, diutius aſſervatum contagium tribus quatuorve diebus tardius morbum excitare (*ſ*). Chinenſes cruſtulas exſiccatarum variolarum vaſe porcelano recondunt, cujus orificium cera accuratiſſime claudunt, ſicque per plures annos contagium his inhaeret, quod per ſpatium centum dierum difflaretur, ſi negligentius hae cruſtulae ſervarentur (*t*). Duas tales cruſtulas, ſi majores fuerint, quatuor vero, ſi minores, addito pauco moſcho, lanugine bombacina excipiunt, & inde turundam formant, quam naribus imponunt, ſicque intra paucum tempus variolae prodeunt. Patet ergo, hoc contagium diu manere poſſe, neque hactenus conſtare certo, quodnam temporis ſpatium requiratur, ut vires morbum hunc propagandi perdat penitus.

Non inutile credo, quaedam hic enumerare corollaria, quae ex hactenus dictis ſequuntur:

1. Certum eſt, morbum variolarum per contagium ab alio homine, qui hoc morbo laborat, vel laboravit paulo ante, acceptum propagari.

2. Nec conſtat ullo certo experimento, variolas unquam abſque contagio in Europa natas fuiſſe.

3. Soli homines apti ſunt, ut hoc contagio afficiantur: nullo enim experimento, quantum novi, conſtat, canes aliave domeſtica animalia unquam infecta fuiſſe, licet in eodem lecto cum aegris manſerint, & lingua lambendo variolas jam maturas, pure plenas, tetigerint frequenter.

4. Per ipſum tamen morbum, a contagio excitatum, ſic diſponitur corpus, ut poſtea idem illud contagium, quocumque etiam modo, vel cuicumque corporis parti applicatum, impune ferat.

5. Quamvis plures, etiam frequenter huic contagio expoſiti, tota vita nunquam hoc morbo afficiantur, nemo tamen omnino certus eſſe poterit, ſe tota vita ab hoc morbo immunem fore.

6. Contagium hoc molem corpoream adeo exiguam habet, ut omnes ſenſus fugiat, & tamen adeo miro modo corpus humanum, etiam ſaniſſimum, turbat.

7.

(*p*) Werlhoff de variol. & anthrac. pag. 16. 17. in notis. (*q*) Kirckpatrick of inoculation pag. 167. 168. (*r*) Acad. de Chirurg. tom. 2. pag. 556. (*ſ*) Ibidem pag. 559. (*t*) Lettres edif. & curieuſ. tom. XX. pag. 317. 318.

7. Contagium illud poteſt irretiri viſcidis & tenacibus quibuscumque, diverſis inhaerere & adhaerere corporibus, & diu quidem, ſuperſtite manente vi morbum propagandi.

8. Contagium hoc miram habet potentiam, qua ſaniſſimos etiam humores in ſuam indolem convertit, ſicque in infinitum fere multiplicari poteſt. Minima particula puris varioloſi inficit ſanum hominem, uti per inſertionem variolarum manifeſtè probatur: ſingulae variolae ſuppuratae in tali homine pus coutagioſum ſimile continent, per quod morbus in alios denuo propagari poteſt. Octo vicibus, ſucceſſiva quaſi generatione, per inſertionem pus varioloſum natum fuit aeque contagioſum (*u*).

9. Cum ergo tanta vi ſeſe multiplicandi hoc contagium polleat, plurimisque corporibus adhaerere poſſit, & quidem integra manente efficacia, patet, quare in populoſis urbibus raro diu ſileat hic morbus, ſed frequenter repullulet; & contra in locis campeſtribus, undique aëri libero patentibus, nec frequens commercium cum urbibus majoribus habentibus, ſaepe per plures annos nullae obſerventur variolae.

10. Nec videtur major copia contagii recepti morbum pejorem producere, licet minima ejus copia morbo excitando ſufficiat: tenue filum, parca puris varioloſi copia imbutum, facit ſimilem effectum, ac dum majus plumaceolum, eodem pure madidum, crudo vulneri applicatur. Obſervationes certae & plurimae docuerunt, ſimili modo affici hominem, qui per momentum temporis in infecto per haec miaſmata loco fuerit, ac alter, qui per plures horas, imo dies & noctes, ibi moratus eſt, adeoque procul dubio longe majorem contagii copiam hauſit.

11. Idem tamen contagium, diverſis hominibus applicatum, nunc mitiorem, nunc periculoſiorem, morbum producit, licet eodem tempore anni, eadem in domo, hoc fiat, & eodem regimine tempore morbi tractentur. In binis gemellis, eodem tempore hoc contagio affectis, quadriennibus, longe diſparem decurſum morbi & eventum obſervavit *Celeberrimus Hofmannus* (*w*). In utraque puella confluentes variolae ſuccedebant; ſed in una obeſiori, ſegni, & torpida, tardè admodum proruperunt, ſeptimo nempe die, pure nunquam, ſed ſero ſanguineo, replebantur, & periit undecima die morbi: in altera, tertio die prodierunt, totus morbus mitior fuit, & feliciter convaluit, nono die jam areſcentibus puſtulis. Verum haec erat ſorore ſua macilentior, ſtatura minor, & alacrioris animi.

Major ergo, vel minor, morbi malignitas non a majori vel minori virulentia contagii pendet, ſed potius a varia diſpoſitione corporis, cui contagium applicatur. Confluentium variolarum ichor multum differre videtur a pure variolarum diſcretarum & benignarum, attamen experimenta docuerunt, ichorem confluentium variolarum, & quidem lethalium, applicatum vul-

(*u*) Kirckpatrick of inoculation pag. 132.

(*w*) Med. Syſtem. pract. tom. IV. pag. 178.

vulneri, produxiſſe mites & benignas variolas (*x*). E contra mitiſſimarum variolarum contagium quandoque produxit omnium peſſimas, quas vidi unquam. Juvenis, *Amſtelodami* moratus per aliquot ſeptimanas, in qua urbe tunc epidemico more graſſabantur variolae, redit ad ſuos, qui in praedio vicino urbi *Leydae* aeſtatem tranſigebant, & tunc temporis nullae ibi, nec in locis vicinis, erant variolae: absque ulla febre praegreſſa, nullis cum ſymptomatibus, huic juveni prodeunt variolae diſcretae, ſed paucae numero, & evadit quam facillime, cum adeo levis eſſet decurſus morbi, ut ne quidem decumbere coactus fuerit, ſed liberrime per totam domum obambularet: erat autem laudabilis admodum temperiei juvenis, & moderatè ſemper vixerat. Inficitur a contagio morbi adeo mitis amita ejus, quae atrabilariae admodum temperiei erat, ſcorbutica, & jam quadragenaria major; mox cum peſſimis ſymptomatibus decubuit, adeoque ſaevus fuit morbus, ut totum corpus non tantum foedaretur confluentiſſimis variolis, verum quinta morbi die ingentes veſicae orirentur ſparſim per corpus, ichore adeo putrido plenae, ut, dum aegra movendo corpus, prae intolerabili anxietate, in lecto unam alteramve rumperet, tanta exhalaret mephitis, ut fere in animi deliquium caderem, licet ſatis aſſuetus ſimilibus tolerandis; nec potuerunt adſtantes ferre tantum foetorem, niſi ori & naribus ſpongiam aceto fragranti madidam admoverent perpetuo. Filia miſerae hujus aegrae non potuit ullo modo prohiberi, quin matri decumbenti adeſſet frequenter, & poſt mortem matris corripiebatur variolis, ſed aeque mitibus ac fuerant illae cognati, qui contagium huic domui intulerat. Sicque feliciſſime haec evaſit, quamvis peſſimi morbi contagio expoſita, absque ullo vitae, vel formae venuſtae, periculo. Haec, & plura ſimilia, quae in praxi vidi, faciunt, ut facile accedam ſententiae *Clariſſimi Meadii*, qui dicit (*y*): *Praeterea plus mea opinione refert, in quale corpus infundatur, quam de quali eximatur, peſtilentiae virus.* Merito autem damnat temerarios chirurgos, qui imbecillis vel morboſis corporibus hunc morbum conciliabant per inſertionem vel inoculationem ſic dictam variolarum.

12. Videtur autem hoc contagium tantum producere variolas, non vero ullum alium morbum.

Certe ſemel hunc morbum paſſi, licet per longum tempus morentur in aëre referto miaſmatibus contagioſis ex corpore talium aegrorum undique exhalantibus, imo licet de novo tentetur inſertio variolarum, nihil inde patiuntur mali, uti antea pluribus obſervatis demonſtratum fuit.

Cum autem morbilli quandoque praecedant variolas, quandoque ſequantur, imo & aliquando bini hi morbi ſimul eodem tempore graſſentur epidemice, juniorem aetatem praecipuè adoriantur morbilli, a Japanenſibus (*z*) pro variolarum ſpecie habeantur, &, dum prorumpunt, ſatis ſimiles appareant

(*x*) Kirckpatrick of inoculation pag. 135. 136. (*y*) De Variol. & Morbill. cap. V. pag. 84. (*z*) Koempfer hiſtor. van Japan pag. 123.

reant variolis confluentibus, ita ut & periti Medici quandoque ancipites haeſerint in Diagnoſi morbillorum, hinc dubitaverunt quidam, an non bini illi morbi, quos adeo affines credebant, orirentur ab eodem contagio. Certe anno 1732. in quibusdam Angliae locis graſſabantur morbilli, & variolae: in quibusdam, pure varioloſo crudo vulneri impoſito, ſeptima die febris oriebatur, & nona die, loco variolarum, quae exſpectabantur, tota corporis ſuperficies morbillis tegebatur: aderat ſimul moleſta tuſſis, morbillorum perpetua comes. Febris tunc minuebatur; verum undecima vel duodecima die nova febris accendebatur, & decima quarta die prorumpebant variolae diſtinctae, quae ſolitum ſuum decurſum abſolvebant, felici cum eventu (*a*). Verum, ſi haec bene conſiderentur, videtur merito concludi poſſe, quod variolae, & morbilli, ſint morbi omnino diverſi: morbilli enim tunc temporis erant epidemici, & ex junioribus vix ullus ab his manebat immunis: prodierunt quidem morbilli, poſtquam contagium variolarum corpori applicatum fuerat, ſed illud contagium adeo tenax ſuae indolis fuit, ut ne quidem per alium morbum intercurrentem ſic mutari potuerit, quo minus produceret ſolitum effectum. Morbilli ergo retardaverunt quidem variolas a contagio applicato naſcituras, ſed non deleverunt illud contagium, neque ſic mutaverunt corpus aegri, ut a contagio varioloſo nil mali pateretur, quod tamen obſervatur fieri, ubi illud contagium ſemel morbum ſui generis in corpore humano produxit.

Alter caſus legitur (*b*), qui ſuſpicionem fecit, ac ſi virus venereum degenerare poſſet in contagium variolarum. Mulier, quae puerperis ſolebat ubera exſugere, dum nimio lacte turgebant, ulcus venereum in labii inferioris parte interna habuit, & infecit tunc omnes, quarum ubera duceret: una manſit immunis a labe venerea, licet bis de die haec infecta mulier mammas ejus ſugendo evacuaret: verum correpta fuit ſtatim variolis, & quidem admodum confluentibus. Aſt potuit haec foemina ſolito modo per contagium varioloſum infecta fuiſſe, & per validam diuturnam febrim, quae confluentes variolas comitari, uti & per emaciationem corporis, quae tantum morbum ſequi, ſolet, virus venereum, ſi ſuſceptum fuerit, deleri vel expelli de corpore. Patebit poſtea, ubi de cura luis venereae agetur, decocto guajaci impleto corpore, & dein per febrim artificialem excitato ſudore, emaciari totum corpus, & tetrum hunc morbum ſaepe feliciter curari. Sic patet, hunc caſum non demonſtrare, quod virus venereum produxerit variolas.

Antequam ad reliqua pergam, conſideratione digna videtur opinio clarorum in arte virorum, quae ſtatuit, eſſe in humanis liquidis quasdam partes, quae facilius patiuntur ſe aſſimilari contagio varioloſo, quam reliquas. Videbant, contagii minimam particulam ſufficere, ut morbus naſceretur; ſed

(*a*) Philoſophic. Transactions num. 429. §. IX. pag. 121. &c. Journal des ſcavans 1740. avril pag. 500. (*b*) Medical Eſſays Vol. III. n°. XXI. pag. 326.

ſed & ſimul obſervabant, per ipſum morbum multiplicari illud contagium; dum pus in ſingulis variolis ſuppuratis contentum contagioſum eſt, imo totus homo, uti antea dictum fuit, undique contagium ſpirat. Debuit ergo contagium ſuſceptum ſibi aſſimilaſſe, & in ſuam naturam convertiſſe, multas humorum noſtrorum particulas. Has humorum particulas, quae huic aſſimilationi aptae erant, vocabant pabulum contagii, vel fomitem, & credebant, in diverſis hominibus variam quantitatem illius pabuli, ſive fomitis varioloſi, adeſſe, mitiusque aegrotare illos, quibus parca talium particularum copia eſſet, & contra periculoſius decumbere alios, quorum humores magna copia particularum aſſimilandarum ſcaterent. Immunes ſtatuebant a morbo hoc illos, quorum humores omnino carebant his particulis; & ideo, per ipſum variolarum morbum conſumto hoc pabulo, ſemel variolas paſſos poſtea a contagio non affici (*c*). Non credebant, illud pabulum, in quod contagium varioloſum ageret, quodque in ſuam naturam converteret, haerere abſconditum in quodam corporis loco; ſed volebant illud eſſe aequabiliter diſperſum per integram humorum circulantium maſſam. Probabant hanc opinionem multis obſervatis practicis, quae ei favere videbantur. Si enim pabulum illud toti humorum maſſae permiſtum eſt, neceſſario ſequitur, minuta humorum copia, proportionaliter minui & pabuli morboſi quantitatem. Verum Celeberrimus *Meadius* (*d*) teſtatur, ſe obſervaſſe, *morbum hunc, ſi forte poſt inſignem aliquam humorum exinanitionem, ſive natura ſive arte factam, quenquam invadat, plerumque mitiſſimum eſſe.* Hinc puerperae, ſi parum vires receperint, variolas experiuntur mitiores; & illi, qui per ſalivationem mercurialem omnino fere exhauſti ſunt, ſi variolis corripiantur, facillime ſalvos evadere vidit: unde ſtatuit: *Indicium ſatis manifeſtum, quamcumque materiae diminutionem, fomitem igni ſubtrahendo, huic morbo apprime convenire.* Neque tantum profuit minuta humorum copia, antequam contagium varioloſum in corpus reciperetur, verum etiam, dum contagium jam receptum erat, & turbare totum corpus inceperat, validae evacuationes morbum quandoque penitus abſtulerunt, vel ſaltem reddiderunt adeo mitem, ut absque periculo fere decurſum ſuum abſolveret. Notat *Behrens*, quod, dum plures juniores in eadem domo variolis decumberent, unus ex illis, quarto die morbi, & praeſentibus omnibus ſignis, quae variolarum eruptionem praecedere ſolent, inciderit in immanem diarrhoeam, cum foetore horrendo, ſed ſimul ſolutus fuerit feliciter morbus, nec poſtea variolis correptus ſit (*e*). Similes caſus & ipſe in praxi non ſemel vidi. Spontaneos ſudores, non medicamentis calidis datis expreſſos, primis morbi diebus copioſe profluentes, multum profuiſſe, obſervatum fuit (*f*). Juvenis, dum epidemice graſſabantur vario-

(*c*) Hillary Eſſay on the Small Pox pag. 57. Lobb of the Small Pox pag. 169. &c. Kirckpatrick of inoculat. pag. 37. (*d*) De variol. & morbill. cap. IV. pag. 70. 71. (*e*) Werlhoff de variol. & anthrac. pag. 32. in notis. (*f*) Lobb of the Small Pox pag. 209. 210.

riolae, incipit aegrotare, cum acri capitis dorſique dolore & delirio; numeroſae prodeunt papulae, quas medicus, qui ejus curam gerebat, variolas eſſe agnovit; incipit ſanguis de naribus fluere copioſus, ita ut binae ad minimum librae exiverint; mox omnia ſymptomata una cum papulis evaneſcunt, & redit perfecta ſanitas, nec poſtea unquam variolis laboravit (*g*). Plures ſimiles obſervationes ex probatis auctoribus colligere, imo & ex propria praxi addere, poſſem, quae docent, quod profuerit ſaepiſſime in hoc morbo, ſi copia humorum minueretur per evacuationes, quandoque ſpontaneas, quandoque arte factas. Praeterea notum eſt, quod ſoleant praemitti evacuationes a prudentibus medicis, dum inſertio variolarum tentatur, & quidem optimo cum ſucceſſu.

Omnia tamen haec ſi ritè ponderentur, non videntur evincere, quod quaedam tantum humorum noſtrorum particulae pabulum aut fomitem dent contagio varioloſo, & quod, his particulis conſumtis per morbum, ipſum contagium non amplius efficax eſſe poſſit, licet corpori applicetur; ob defectum nempe pabuli.

Si enim hoc verum eſſet, homo a variolis reſurgens, poſtquam omnes functiones penitus ſunt reſtitutae, omni fomite varioloſo jam conſumto, non poſſet retinere in ſuo corpore contagium, quod omni jam careret fomite: tamen obſervationes practicae docent, quod totus adhuc per plures ſeptimanas contagium ſpiret, non ſibi quidem noxium, ſed aliis, qui nondum hunc morbum paſſi ſunt. Praeterea, interna quoque corporis obſidentur, in quibus longe alii humores ſecernuntur, quam in ipſa cute: tota membrana mucoſa, quae nares, os internum, fauces, tegit, aliquando variolis ſcatet, in qua membrana ingens copia muci perpetuo ſecernitur, qui penitus diverſus eſt ab illis, qui in cute praeparantur, humoribus; imo ſolidae partes cutis eroduntur a variolis, ut docent foveae, & foedae cicatrices, toties poſt hunc morbum relictae; ſolidaeque cruſtulae exſiccatarum variolarum, Chinenſium methodo naribus internis applicatae, variolas propagant. Omnia haec videntur docere, contagium variolarum non aſſimilare ſibi tantum certas quasdam humorum moleculas, ſed omnia fluida & ſolida corporis poſſe corrumpere.

Quandoque obſervatur, variolas epidemice graſſari quidem, ſed benignas, omnes fere inde evadere, & in pleriſque paucas numero tantum emergere papulas. An credibile videtur, tunc tantum tales infici, quibus parca copia pabuli varioloſi in humoribus corporis adeſt? Et contra, dum quibusdam annis confluentes variolae, & mali moris, regnant, in omnibus aegris deberet adeſſe ingens copia particularum talium, quae facile aſſimilari poſſent contagio, & ipſi fomitem praebere. Certe ſi vis & malignitas morbi a copia talium particularum aſſimilandarum pendeat, non videtur concipi poſſe, quare contagium, per inſertionem corpori communicatum, tam frequenter levem tantum morbum excitet.

Prae-

(*g*) Hillary on the Small Pox. pag. 48.

Praeterea illud pabulum varioloſum, in humoribus praeëxiſtens ſecundum hanc opinionem, antequam contagium applicatur corpori, fecit partem liquidorum ſanorum, nam & ſaniſſimos homines variolis corripi, omnibus notum eſt. Cum autem corporis ſani talis conditio ſit, ut per actionem vaſorum & viſcerum reſtituantur ex ingeſtis tot & talia, quot & qualia perierant de corpore per ipſas vitae & ſanitatis actiones, quaenam foret ratio, cur in hominibus poſt hunc morbum toleratum perfecte ſanis non renaſceretur idem illud pabulum, quod antea in corpore ſano praeſens jam per morbum conſumtum erat. Certe eadem eſt actio vaſorum & viſcerum in ingeſta ſimilia; adeoque, manentibus iisdem cauſis, neceſſarium eſt, ut & idem ſequatur effectus.

Videtur ergo concludi poſſe, quod conſtet, ab eodem contagio, diverſis hominibus applicato, nunc mitiorem, nunc ſaeviorem, morbum excitari, adeoque hanc diverſitatem non pendere ab ipſo contagio, ſed a conſtitutione peculiari hominis, qui contagium recipit, multumque huc contribuere, vitae genus praegreſſum, aëris temperiem, humorum minorem vel majorem denſitatem, acrimoniam variam &c. de quibus agetur §. 1397.

Cum autem, uti §. 1384. dicetur, per ipſum contagium excitata febri, ſpiſſitudo inflammatoria ſanguinis producatur, & totus decurſus morbi eo pejor ſit, quo majoris inflammationis ſigna adſint, patet facile ratio, quare depletis vaſis per evacuationes, vel ſolutis per vim argenti vivi humoribus, mitior ſoleat eſſe productus variolarum morbus.

Sequitur jam, ut agamus de effectibus, qui obſervantur, poſtquam contagium corpori applicatum fuit.

§. 1383. Haec contagioſa materies (1382.) humoribus miſta ſtatim producit effectus quosdam ordine ſe mutuo excipientes; qui ſunt: horripilatio; rigor; febris acuta; calor ingens, perpetuus; oculorum ſplendor, a liquore tenui & calido illapſo; Capitis, dorſi, artuum, dolor magnus, maxime circa partes, cordis ſcrobiculo ſubjectas; vomitus, nauſea; inquietudo magna; ſtupor; ſomnolentia; atque infantibus inſultus Epileptici.

Antea dictum fuit, contagium ſuſceptum, & humoribus miſtum, quandoque, licet raro, nullas omnino turbas excitare in corpore, ita ut nequidem de morbo cogitantibus improviſo erumpant variolae, quae tunc plerumque & paucae numero, & benignae admodum indolis, eſſe ſolent: verum longe frequentius ſymptomata plura, & gravia ſaepe, morbum hunc incipientem comitantur.

Praecedenti paragrapho notatum fuit, illud contagium, in aëre volitans, nares, os, pulmonem &c., una cum aëre inſpirato, vel deglutito, ingredi, tenacique harum partium muco irretiri, & figi, tuncque totum reliquum morbi decurſum producere. Operae pretium autem erit indagare,

quomodo partem, cui haeret, afficiat, uti etiam, an ſtatim actuoſum fiat, & morbum excitet, an vero per aliquod tempus iners quaſi manere poſſit, & quieſcere in loco, antequam in actum deducatur. Praeterea, valde probabile videtur, quod, praeter communia ſymptomata hujus morbi incipientis, etiam alia occurrant, quae pendent imprimis a parte, cui contagium adhaeſit. Cum autem, ubi contagium una cum aëre ſuſcipitur, tunc talibus adhaereat partibus, quae oculis commodè luſtrari nequeunt, utile erit conſiderare illa, quae ſucceſſive apparent, ſymptomata, quando per inſertionem contagium communicatur crudo ſanguinolento vulneri; & deinde haec debebunt conferri cum illis, quae obſervantur in aegris, quibus absque inſertionis artificio variolarum morbus naſcitur.

Obſervationes practicae quaedam videntur docere, contagium ſuſceptum ſatis cito morbum producere. Probe memini, nobiliſſimo genere & meritis Illuſtrem virum, dum, rus petens, mala fortuna ingreditur domum, in qua decumbebat variolis infans, eodem adhuc die aegrotaſſe, cum omnibus ſymptomatibus varioloſis, & ſecutum tertio die morbi incipiente denſum agmen variolarum confluentium, quibus periit. Plures alios ſimiles caſus vidi; ſed ferè ſemper in illis, qui morbum hunc horrebant quam maxime, & vel ſolo ejus nomine audito expalleſcebant. Metum enim, & triſtitiam, contagioſos morbos reddere pejores, *Helmontius* (*h*) monuit; imo erat in illa opinione, ſolum metum, absque contagio, peſtim producere poſſe; quod minus verum videtur; interim hoc inde concluſit, quia & facilius corripiebantur peſte meticuloſi, & pejus afficiebantur. Hinc potus meracus ad hilaritatem usque ab *Helmontio* tanquam optimum remedium prophylacticum commendabatur (*i*). Certe *Diemerbroeckius*, per integrum biennium noctes diesque peſte laborantibus adſiſtens, liber a tetra hac lue manſit, & dum propriam vivendi normam deſcribit (*k*), dicit: *omnes animi exceſſivos motus, quantum poteram, refrenabam, intrepidus plane vivebam, nec pericula, nec mortem, nec aliud quippiam, timens: mihi eodem redibat, aedesne infectas, an non infectas, adirem, peſtiferosne, an alios aegrotos, inviſerem. Nec terrori, nec irae, nec moerori, locum concedebam.*

Fatetur ſimul, ſe vino interdum indulſiſſe usque ad hilaritatem, ad ebrietatem nunquam. Imo, ſi quandoque moerorem ſubrepere ſentiebat calamitoſo illo tempore, ſtatim aliquot hauſtibus vini illum pellebat.

Aliae tamen, & ſatis multae, obſervationes videntur docere, quod contagium ſuſceptum diutius manere poſſit, antequam morbum producat. Cum autem, ubi variolarum morbus naturaliter contrahitur, non ſemper certi eſſe poſſimus de tempore, quo contagium ſuſceptum fuit in corpore, melius hoc patebit per variolarum inſertionem. Conſtitit in Anglia multiplicibus obſervatis, poſt inſertum contagium ſeptimo vel octavo die morboſa ſympto-

(*h*) Tumul. Peſtis pag. 871. (*i*) Ibidem pag. 887. (*k*) Diemerbroek de peſte lib. 2. cap. 12. pag. 147.

ſymptomata apparere, & ſequi eruptionem variolarum nono vel decimo die (*l*). Genevae quinto, ſexto, vel ſeptimo die, nunquam tardius, apparuerunt morbi ſymptomata; niſi quando diu aſſervatum fuerat contagium; tunc enim tribus vel quatuor diebus tardius apparebant eadem (*m*). Neque tamen adeo certa haec eruptionis periodus eſt, quin quandoque & exceptiones patiatur. Subinde ad decimum quartum diem morbi protrahebatur variolarum eruptio, imo ad decimum ſeptimum, & vigeſimum tertium, diem usque in puero ſeptenni, qui numeroſas variolas habuit, & validè aegrotavit, evaſit tamen: frater ejus, eodem veneno infectus, levem morbum paſſus fuit, & ſolita temporis periodo aegrotare cepit. Unde videtur, peculiaris idioſyncraſia corporis, contagium recipientis, accelerare vel retardare poſſe morbum (*n*). Imo in quadam puella undecim ſeptimanis poſt applicationem contagii prodierunt variolae: merito dubitari quidem poteſt, an non, tanto temporis intervallo, naturali modo contagium ſuſcepiſſet, evanido jam illo, quod inſertionis methodo applicatum fuerat. Verum, cum toto hoc tempore nec ſolitum ciborum appetitum, nec ſomnum, habuerit, uti in ſanitate conſueverat, juſta ſaltem ſuſpicio naſcitur, contagium tamdiu latuiſſe in corpore, antequam morbum produceret (*o*).

Ex omnibus his videtur concludi poſſe, contagium varioloſum non ſtatim effectus ſenſibiles producere ſemper, ſed quandoque ſatis diu manere iners, & tamen efficaciam retinere producendi morbum poſt notabile temporis intervallum.

Sequitur jam, ut conſideremus illas mutationes, quae fiunt in loco, cui contagium applicatur, & imprimis illo tempore dum actuoſum fit. Leve vulnuſculum cuti infligitur, huic applicatur contagium varioloſum, &, ſi antea hunc morbum paſſus fuerit homo, cui contagium applicatur, tertio die jam coaleſcit integre vulnuſculum, nihilque mali ſequitur. Notabilis circa hanc rem caſus legitur (*p*). Septenni puellae, poſt ſymptomata communia morbi hujus incipientis, unica erumpit variola, quam medicus veram & genuinam affirmat. Poſt annum parentes dubii, an hunc morbum paſſa eſſet, curant inſertionis methodo contagium applicari; ſed absque ullo effectu: tertio enim die integre conſolidatum erat vulnuſculum: idem tamen contagium, ſex aliis applicatum, eodem vel ſequenti die, in omnibus morbum excitavit. Ubi vero contagium applicatur corpori, quod huic morbo ſuſcipiendo aptum eſt, in quibusdam tertio vel quarto die clauſum apparet vulnuſculum, ſed quinto die in vulneris loco cernitur linea alba, quam undique cingit levis rubedo; ſexto die omnibus vulnuſculum dilatatur, margines duri & elevati albicant, cum rubedine inflammatoria vel eryſipelatoſa per totum ambitum, nunc magis nunc minus expanſa: prout jam morbus augetur, ita & magis a ſe recedunt labia vulneris: inflammatio & ſuppu-

(*l*) Kirckpatrick of inoculation pag. 86. (*m*) Academ. de Chirurg. tom. 2. pag. 559. (*n*) Kirckpatrick of inoculation pag. 87. (*o*) Ibidem. (*p*) Academ. de Chirurg. tom. 2. pag. 560. 561.

ſuppuratio vulneris pari paſſu procedunt cum inflammatione & ſuppuratione variolarum; & leve vulnus, quod tantum fere raſerat cutim, degenerat quandoque in ulcus medium pollicem latum, ac penetrans in tunicam adipoſam (*q*). Illa autem linea alba, quae recedentibus a ſe mutuo vulneris labiis apparet, a peritis inſertionis variolarum magiſtris pro certo ſigno habetur, quod actuoſum jam contagium brevi morbum producturum ſit (*r*). Primum ſignum illius ſolet fere eſſe levis pruritus circa vulnuſculum; quandoque ingratus quidam ſenſus, a loco vulneris, ad digitos manus usque: in robuſto adoleſcente obſervata fuit tertio die cita, & valida, contractio brachii, ita ut ſubito exſiliret, miratus, quid ſibi contigiſſet: ſimilem autem concuſſum ſe percepiſſe dicebat, qualem ſentiunt illi, quibus valida vis Electrica applicatur. Sequuntur deinde reliqua ſymptomata, quae incipientem morbum comitari ſolent; de quibus ſtatim agendum erit.

Tales effectus habet contagium vulneri applicatum: verum praecedenti paragrapho notatum fuit, quod & integrae cuti adhaerens contagium morbum produxerit, quamvis forte hoc rarius & majori cum difficultate fiat. Sed in locis denſa cute carentibus, ſimulque mucoſo humore madentibus, facilius una cum aëre recipi poteſt contagium, irretiri, & poſtea actuoſum fieri. Probabile autem videtur, quod primo afficiat locum, cui adhaeſit, antequam reliquum corpus totum turbet, & ſanos humores ſibi aſſimilet: ſi autem ſimilia ibi producat mala, qualia videmus fieri, dum vulnuſculo applicatur contagium, patet ſatis, quod diverſa debeat producere ſymptomata pro varietate partium, quibus adhaeret, atque etiam majus vel minus eſſe periculum morbi pro diverſa indole partium, quibus primo applicatur. Forte felix ſucceſſus inſertionis variolarum etiam inde pendet, quod inflammatio & exulceratio a contagio excitentur in tali parte, quae absque periculo haec mala tolerare poteſt. Morbum hunc tractavi frequenter, nec perfunctorie, ſed ad omnia attentiſſimus; imo quandoque & hanc opportunitatem habui, ut unico aegro omnem operam impenderem, nullis aliis diſtractus curis, ſicque ſolidos dies obſervando morbum, & meditando ſuper illa, quae obſervabam, tranſigerem; dum haec notabam ſedulo, & conferebam cum illis, quae ſummi in arte viri de hoc morbo ſcripſerant, veni in hanc opinionem, quod magna ſit diverſitas morbi pro diverſa parte, cui videtur adhaeſiſſe primum contagium. Attenta autem ſymptomatum obſervatio poteſt inducere cognitionem partis affectae; imo videtur ſatis veroſimile, quod quandoque pluribus partibus ſimul contagium adhaerere posſit, ſicque numeroſam moleſtorum ſymptomatum congeriem producere.

Naturali modo contagium videtur una cum aëre inſpirato, vel deglutito, communicari; adeoque poſſe adhaerere omnibus partibus, per quas aër ingreditur; quae omnes denſa cute carent, & mucoſo madent humore, ut notum eſt. Probe memini, me talem caſum vidiſſe, in quo credo contagium

(*q*) Academ. de Chirurg. Tom. II. pag. 558. (*r*) Kirckpatrick on inoculation pag. 169.

gium adhaeſiſſe velo pendulo palatino. Oriebatur enim levis rubor in velo pendulo palatino, praecipue in dextra parte, non ſe extendens per partem ſiniſtram integrè; febricula aderat ſatis mitis, nec minuta, licet velum pendulum palatinum rubeſceret. Notum enim eſt practicis, ſaepe leviores tales anginas occurrere, quas aliquot horarum febricula praecedit; deinde incipiunt rubeſcere fauces, & pulſus redit ad naturalem ſtatum: talem anginam in eadem hac aegra aliquoties videram, & curaveram. Cum autem febricula non ceſſaret, nec rubedo propagaretur ad ſiniſtram faucium partem, ſuſpicari incepi variolas, cum regnarent epidemicorum more tunc temporis, & de dolore dorſi, licet leni, conquereretur. Nec fefellit eventus: ſecutae ſunt variolae, ſed mites, & admodum benignae, a quibus absque ullo fere artis auxilio convaluit.

Si autem narium internarum membranae applicatum haeſerit contagium, videtur pluribus & difficilioribus ſymptomatibus ſtipari morbus, & majori cum periculo decurrere. Dum in ſeptem capite damnatis inſitionis variolarum experimentum, juſſu Regis Angliae, faceret *Meadius* (*s*), uni ex illis, adoleſcentulae octodecim circiter annorum, penicillum pure varioloſo madidum naribus indi curavit: pariter, ac reliqui, morbum contraxit, & evaſit; ſed graviora tamen omnia paſſa eſt, & ſtatim a recepto naribus veneno acutiſſimis capitis doloribus miro modo diſcruciata fuit. *Celeberrimus Hofmannus* (*t*) videtur & hoc obſervaſſe, quamvis forte de contagio naribus internis adhaerente non cogitaverit. Ubi enim ſigna malignarum variolarum deſcribit, inter alia notat ſequentia: *Salivatio*, *& inſolita muci e naribus ejectio*, *malignam plane prodiderunt indolem*, *licet interdum nec dolor*, *nec calor notabilis*, *nec anxietas*, *nec ſitis*, *adeſſent*. Similia habentur apud *Huxham* (*u*), qui pariter obſervavit, ſternutationem, acris ſeri ex ore & naribus profluvium, docere, membranam Schneiderianam affectam eſſe; multasque inde metuebat moleſtias non tantum, ſed & diſcrimen. Verum quidem eſt, quod videatur hoc deducere a puſtulis varioloſis membranam hanc obſidentibus; unde per veſicatoria, & alia artis auxilia, ab his locis revellere morbi materiem ſtudet: interim, ſi totus egregii hujus autoris contextus legatur, patebit, quod quandoque haec ſymptomata obſervata fuerint in ipſo morbi initio; adeoque non a puſtulis varioloſis hic haerentibus. Praeterea notat, circa finem morbi imprimis magnas tunc oriri moleſtias, imo quandoque aegros ſuffocari, niſi perpetuis gargariſmatibus & injectionibus ſtrenue ſuccuratur. Certumque eſt, quod & variolae in his locis obſerventur, ſed quantum videre potui, citius maturantur & decidunt, quam illae, quae in externa cutis ſuperficie haerent, adeoque circa finem morbi magnas non poterunt facere moleſtias. Sed ſi contagium, his locis applicatum, latum & profundum ulcus faciat aliquando, uti

(*s*) De Variol. & Morbill. cap. V. pag. 78. 79. (*t*) Medic. Syſtem. Pract. Sect. I. cap. 7. tom. IV. pag. 164. (*u*) An Eſſay on fevers &c. pag. 140. 141.

uti obſervatur ſubinde fieri in brachio poſt inſitionis methodum; ſi illud ulcus per plures aliquando ſeptimanas perſtet, poſt variolas jam curatas; ſatis patet, quam turpia & triſtia mala naſci debeant in tali caſu. Vidi, & dolui, egregio & venuſtae formae adoleſcenti eroſas fuiſſe narium cartilagines, partemque ſepti narium, ubi in initio morbi talia ſymptomàta praeceſſerant, quae membranam internam narium affectam docuerant.

Praeterea notum eſt, olfactorios nervos per nares internas diſtribui, hosque nervos acutiſſime ſentire & diſtinguere poſſe talia, quae nullo alio ſenſu percipiuntur: Fragrantia certe rerum odoratarum ſolo olfactu diſtinguitur, dum ſub alium ſenſum nullum cadit. Porro conſtat innumeris obſervatis, totum corpus miro modo turbari poſſe a ſolis ſubtiliſſimis effluviis corporum agentibus in hos nervos; atque e diverſo turbas excitatas in corpore ſedari per alia, quae in olfactus nervos agunt tantum. Moſchi penetrabilis fragrantia teneras puellas ſpaſmis hyſtericis afficit toties, quos Caſtorei virus, & gravis Aſae foetidae odor, ſopit tam feliciter. Submerſi cadaveris tumidum abdomen, dum crepat, tetram adeo exhalat mephitim, ut & robuſtum hominem in animi deliquium cadere faciat, reſolutis uno momento omnibus in valido hoc corpore viribus: aceti autem fragrantia in ſyncopen ipſam delapſos excitat. Opii odor viroſus, croci amabilis fragrantia, ſi nimia fuerint, ſomnum fere apoplecticum faciunt. Numeroſiſſima ſimilia recenſeri poſſent; ſed haec ſufficient, ut probetur, metuendum eſſe, ne a contagio varioloſo, in naribus haerente, nervi afficiantur, & encephali functiones turbentur, miro ſaepe modo. Obſervationes plures docuerunt, in ipſo variolarum morbi initio nervos ac encephalon affici, & quidem quandoque ſatis vehementer. Sexennis puella conqueritur de capitis & dorſi dolore, poſtea valide & diu convellitur, ceſſante convulſione admodum balbutit, redit loquela, ſed ſequenti die ter adhuc convulſiones paſſa amittit loquelam motumque corporis; &, quamvis variolae erupiſſent diſcretae, feliciterque terminarentur, tamen per tres integros menſes in eodem ſtatu manſit, antequam loquela & motus membrorum inciperent reſtaurari; ſicque tarde priſtinam valetudinem recuperavit (*w*). Alii ſimiles caſus apud eundem auctorem leguntur, qui idem docent. Obſervavit pariter *Sydenhamus* (*x*), variolas, quoties affectus comatoſos a tergo inſequuntur, admodum confluere. Verum quidem eſt, quod in caſibus modo recitatis nulla certitudo ſit, contagium nervos olfactorios affeciſſe, & quod ex illis, quae antea de *Delirio Febrili*, *Melancholia*, *Epilepſia &c.*, dicta fuerunt, ſatis pateat, ventriculi nervos, & alios, etiam in diſſitis ab encephalo locis poſitos, turbare poſſe totum ſenſorium commune, ſi afficiantur: Interim ſemper periculoſum videtur, ſi nervi adeo ſenſiles, adeo facile irritabiles, a contagio varioloſo immediate afficerentur.

Opponi forte poſſet Chinenſium methodus: illis enim ſolenne eſt, variolas

(*w*) Kirckpatrick on inoculation pag. 75. &c. (*x*) Diſſert Epiſt. pag. 462.

las excitare, dum exſiccatas variolarum cruſtulas naribus imponunt, uti antea dictum fuit. Verum videtur haec methodus non adeo felicem eventum habere, ac illa, quae recens facto vulnuſculo in brachio contagium applicat. Legitur enim (*y*), adeo funeſtum a Chinenſibus reputari hunc morbum, ut in numero liberorum non recenſeant niſi illos, qui jam hunc morbum ſuperaverunt. Praeterea notatur in deſcriptione methodi Chinenſium (*z*), vario tempore poſt febrim natam prodire variolas: ſi primo die prodeant, ex decem vix unus ſervatur; ſi ſecundo die, ex eodem numero quinque verſantur in ſummo periculo; ſi tertio die, ex decem ſervantur octo vel novem; magna certe diverſitate in eventu hujus morbi, cum velint illi, qui huic rei operam dederunt, vix centeſimum quemque inſitivis variolis perire (*a*). Adeoque apparet ſaltem, ipſa Chinenſium obſervata confirmare ſententiam, quae ſtatuit, contagii applicationem ad nares internas periculoſam eſſe.

Procul dubio periculoſum foret, ſi contagium una cum aëre inſpiratum adhaereret pulmonis internae ſuperficiei, quam aër undique alluit. Sed forte hoc rarius fit; ſaltem peripneumoniae ſymptomata rariſſime mihi occurrerunt in initio hujus morbi. Ratio videtur haec eſſe, quod rapida admodum circulatio ſit per pulmonem, & halitus ex vaſis exhalantibus magna copia ac vi diffletur perpetuo per omne punctum ſuperficiei aëreae pulmonis, hincque facile averratur, quidquid ibi haerere inciperet.

Quamvis autem contagium in aëre volitans, una cum aëre inſpiratum, pluribus locis adhaerere poſſit, videtur ſatis probabile, quod longe frequentius viſcidae ſalivae irretitum una cum hac deglutiatur, ſicque vel ſuperiori orificio ventriculi, circa quod deglutita aliquam patiuntur moram, vel & ipſi ventriculi ſuperficiei interiori, muco obductae naturaliter, adhaereat. *Sydenhamus* (*b*), adeo accuratus hujus morbi obſervator, inter ſigna hujus morbi recenſet *doloris ſenſum in partibus, quae ſcrobiculo cordis ſubjacent, ſi manubus premantur.* Et alibi (*c*) monet, *quod ſemper obſervaverit, in juvenibus, immani vomitione, aegritudine, & dolore, praeter ſolitum vexatis, variolas inſequentes ultra modum confluxiſſe.* Signa autem haec ventriculum peſſime affectum eſſe docent. Imo *Helmontius* (*d*), haec conſiderans, voluit, venenum variolarum ſemper circa ventriculum accendi. Videor mihi obſervaſſe, quod nondum hunc morbum paſſi certiſſime inficiantur, ſi in aëre miasmatibus varioloſis pleno cibum ſumſerint. Novi, multis egregiis medicis in more eſſe, ut, dum in cura morborum contagioſorum verſantur, nunquam ſalivam deglutiant coram talibus aegris: hoc autem commodiſſime obtinetur, ſi acre quoddam aroma ore retineatur; tunc enim, ne-

(*y*) Salmon hedendaegſe hiſt. tom. I. pag. 95. (*z*) Lettres Edifiant. & curieuſ. tom. XX. pag. 319 & 335. (*a*) Mead de variol. & morbill. Cap. V. pag. 79. (*b*) Sect. 3. Cap. 2. pag. 162. (*c*) Diſſertat. Epiſtol. pag. 474. (*d*) In Capit. *Lunare tributum* pag. 584.

nequidem de hac re cogitantes, perpetuo ſalivam exſpuunt. *Diemerbroeckius* (*e*), dum peſte affectos inviſebat multo mane, & jejunus quidem, cardamomi minoris grana maſticabat, totoque die, ſimul ac tantum tempus dabatur, tabaci fumum per fiſtulam ducebat; quod fere perpetuam ſputandi conſuetudinem facit. Fatetur autem, ſe tabacum pro primario praeſervativo in peſte ſemper habuiſſe, & ab ejus uſu abſtinuiſſe, poſtquam peſtis ceſſaſſet, ne aſſueſceret nimis. Facile inducor, ut credam, perpetuam ſalivae exſpuitionem plus conduxiſſe, quam ipſius tabaci vim medicatam. A fide digniſſimo & admodum Reverendo viro accepi, quod a peſte moribundis adſtiterit frequenter & diu, animae nempe non corporis medicus, nec unquam infectus fuerit ipſe. Hanc autem a tetro morbo immunitatem tribuebat fabae S. Ignatii vocatae, cujus particulam continuo volvebat in ore. Verum ingentem amarorem haec faba habet, qui facile impedit, quo minus ſaliva, ingrato hoc ſapore imbuta, deglutiatur.

Cum autem inſitionis methodus docuerit, vulnuſculum, cui contagium applicatum fuit, in ulcus quandoque degenerare, latum & profundum ſatis, quod copiam plorat puris, ac varioloſi quidem, (per pus enim talis ulceris contagium propagatum fuiſſe legitur (*f*)), & aliquando per plures ſeptimanas tale ulcus manere, antequam curetur, intelligitur certe ratio multorum ſymptomatum, quae & hujus morbi tempore, & poſt morbum, obſervantur quandoque, dum contagium inſpiratum, vel deglutitum, partibus internis corporis adhaeſit. Obſervatum fuit, dum ulcus tale magnam copiam puris plorat, non multum attolli puſtulas (*g*). Doluerunt ſaepius medici, praeter exſpectationem mori aegros, quibus non adeo numeroſae puſtulae ſpem faciebant felicis eventus. An tunc ſimile quid in cauſa fuit? Viſum fuit, poſt inſitionem ſymptomata ingruentis morbi ſolito tempore apparere, & tamen ne unicam quidem puſtulam prodire; ſed pus, de loco inſitionis fluens, contagioſum erat aeque ac pus variolarum (*h*). An ſimile quid obtinet in febre varioloſa, quam nullae variolae ſequuntur, qualem febrem *Sydenhamus* & alii obſervaverunt illo tempore, dum variolae epidemice graſſabantur? imo quandoque illa febris admodum periculoſa non tantum, ſed & lethalis, eſt. An tunc in illo corporis loco, cui contagium applicatum fuit, pus illud contagioſum naſcitur tantum, non autem per reliquum corpus diſpergitur malum? Haec & plura ſimilia relinquo exploranda attentis in Praxi Medica viris, ideoque tantum indigitare volui. Credo tamen, utile fore, ſi ſollicite attendatur, an ſymptomata incipientis morbi doceant, huic illive parti adhaerere contagium: inde enim & in Prognoſi formanda, & in Methodo curandi, multum emolumenti obtineri poterit.

Ex illis, quae hactenus dicta ſunt, ſatis patuit, ſymptomata, quae morbum

(*e*) De peſte lib. 2. cap. 12. pag. 147. (*f*) Kirckpatrick on Inoculation pag. 133. (*g*) Academ. de Chirug. Tom. II. pag. 559. (*h*) Kirckpatrick on Inoculation pag. 133.

bum hunc incipientem comitantur, ſatis varia eſſe poſſe pro diverſo morbi impetu, pro diverſa conſtitutione Epidemica, aetate, & temperie aegri: hic tantum recenſentur maxime communia, quae apud *Sydenhamum* (*i*) enumerata leguntur. Eſt praeterea quaedam diverſitas ſymptomatum, quando morbus per inſitionem excitatur, uti poſtea dicetur. Hic enim agitur de ſignis hujus morbi incipientis, quando contagium ſuſcipitur naturaliter, ut dici ſolet, prout praecedenti paragrapho dictum fuit.

Horripilatio, & rigor, communia fere ſunt omnium morborum acutorum incipientium ſymptomata, quae deinde febris ſequitur. Antea monitum jam fuit, quandoque ſine ulla febre prodire variolas, mites & benignas: ſed ſtatim monebitur, aliquando & peſſimas praecedere ingentem dolorem dorſi ſine febre. Febris illa pergit continua, imo plerumque augetur, donec erumpant variolae: calor ſatis magnus ſolet adeſſe per totum corpus ad extrema usque, ſaepe cum ſenſu levis punctionis per totam cutim, & magna propenſione in ſudores; in adultis nempe; nam in infantibus hanc ſe nunquam obſervaſſe teſtatur *Sydenhamus* (*k*). Oculi ſplendent, quandoque & vaſa adnatae ſolito plus rubent: ſed oculos lacrymantes potius obſervamus in morbillis, quam in Variolis. Capitis dolor fere ſemper adeſt, & ſaepe ſimul delirium; quod tamen in hoc morbi ſtadio non adeo mali ominis eſt, & erumpentibus variolis ceſſare ſolet. In morbo incipiente plerumque ingens & ſpontanea laſſitudo percipitur, omnesque artus obtuſè dolent; quod cum aliis multis morbis commune habent variolae: verum quandoque contingit, uti *Sydenhamus* (*l*) monuit, ut oriatur *acutiſſimus dolor*, *nunc in regione lumborum*, *paroxysmi nephritici aemulus*, *nunc in latere*, *qualis pleuriticos vexat*, *nunc in artubus*, *ut in rheumatiſmo*, *nunc denique in ventriculo cum ingenti aegritudine & vomitu enormi.* Obſervavit autem, variolarum eruptionem ab acri tali dolore multum retardari, poſtea prodire variolas admodum confluentes, & periculoſas. Imprimis mihi ſemper ſuſpectum fuit in praxi, ſi variolarum morbus cum immani lumbagine inciperet, ita ut aegri prae doloris acerbitate corpus movere non poſſent: quandoque talis dolor ſubinde miteſcit, & per intervalla recrudeſcit denuo, tanta cum vi, ut toto tremant corpore ob intolerabilem doloris cruciatum: febricula lenis admodum tunc adeſt, imo & aliquando in pulſu parvo & debili nulla omnino percipitur celeritas, tuncque vidi, adeo malignas ſecutas fuiſſe variolas, ut nullus emerſerit illorum, quos tractavi, licet omnia, quae noveram, artis auxilia adhibuiſſem: obtinui aliquoties, ut ultra vigeſimum diem protraheretur morbus, ſed tandem, in peſſimam putrilaginem reſolutis omnibus humoribus, poſt ſummas miſerias toleratas, ſuccumbebant miſeri diro malo. Vidi, maximi nominis in hoc morbo curando Medicos ſimilia notaſſe. Sic *Mortonus* (*m*) habet ſequentia: *Coma profundum usque* *ad*

(*i*) Sect. 3. cap. 2. pag. 161. 162. (*k*) Ibidem. (*l*) Ibidem pag. 166.
(*m*) De Febr. inflamm. univerſal. cap. 7. pag. 53.

ad criſin protenſum, unde aeger jaceat quaſi attonitus aut inebriatus, & vix lumen aſpicere, vel interrogatis reſpondere, potis ſit, vel atrox, fixus, & ſpaſmodicus, lumborum dolor, vel inteſtinorum (colici ſcilicet vel nephritici affectus aemulus), aut quidem totius corporis; praeſertim, ſi cum ἀπυρεξία conjunctus fuerit, peſſimè ominatur. Siquidem, extremam eſſe ſpirituum veneno irretitorum proſtrationem, aut ſaltem inanem eorundem conatum, concludere licet. Poſtea obſervatis practicis funeſtam hanc Prognoſin confirmat (*n*). Pariter tanquam peſſimarum & certo lethalium variolarum ſignum damnavit intolerabilem dorſi & lumborum dolorem *Hillary* (*o*), ſi in ipſo morbi initio adſit: ſolent enim tunc petechiae malignae, & lethales haemorrhagiae, ſequi.

E contra, dum utilitas inſitionis variolarum adſtruitur, magnum argumentum inde petitur, quod nunquam acris illa lumbago, quae peſſimas variolas praecedere ſolet, obſervetur poſt inſitionem, licet etiam numeroſae poſtea ſequantur variolae (*p*). Dolent quidem ſubinde, circa ſcapulas, pectus, &c.; ſed obtuſi & erratici ſunt illi dolores, nunquam fixi vel acuti admodum. Simul etiam notandum eſt, laſſitudinem dolentem totius corporis, & praecipue dorſi ac lumborum, quod merito Celeberrimus *Violante* (*q*) ſignum poſuit peculiare & proprium variolarum, non ſemper dare funeſtam Prognoſin, ſed tunc tantum, quando acutus, fixus, & intolerabilis fere, dolor dorſum aut lumbos occupat.

Videtur certe *Hippocrates* & in aliis morbis dorſi dolorem ſuſpectum habuiſſe, dum dicit: *ex dorſi dolore morborum principia, difficilia* (*r*): & paulo poſt: *Lumborum dolor, ſine cauſa manifeſta celeriter invadens, maligni morbi ſignum.* In libris vero Epidemicorum aegri recenſentur, quos in morbi initio talis dolor corripuit, & qui periculoſè admodum decubuerunt.

Dolor autem circa cordis ſcrobiculum, vomitus, nauſea, tunc imprimis videntur hunc morbum incipientem comitari, quando contagium ventriculi ſuperiori orificio, vel & ipſi ventriculo, adhaeſit, uti paulo ante dictum fuit. Haec ſymptomata tamen non ſemper adſunt: pluribus enim, variolis, tam diſcretis, quam confluentibus, dum corriperentur, nullum vomitum nec dolorem circa cardiam adfuiſſe, novi. At inquietudo magna, dum perpetuo ſitum corporis mutare moliuntur aegri, malum in morbis ſignum dat; uti pluribus dictum fuit in capitulo de *Anxietate Febrili*, ad §. 739., ubi de peſſimis febris ardentis ſymptomatibus agebatur. Stupor autem, & ſomnolentia, oppreſſum vi morbi encephalon indicant, malique moris variolas haec ſigna praecedere, antea dictum fuit.

In infantibus convulſiones Epilepticae ſaepe contingunt: nec hoc mirum videtur, cum admodum irritabile in hac aetate genus nervoſum a leviori-bus

(*n*) De Febr. inflamm. univerſal. pag. 180. & ſeq. (*o*) An Eſſay on the Small pox pag. 164. (*p*) Kirckpatrick on Inoculation pag. 257. (*q*) De Variol. & Morbil. pag. 13. (*r*) Coacar. Praenot. num. 310. Charter. tom. VIII. pag. 869.

bus etiam cauſis totum turbetur facile: certe magnus & inſolitus fragor, dolor gingivarum dentitionis tempore, acre irritans in ventriculo vel inteſtinis haerens, hiſce toties convulſiones faciunt. Quandoque contingit, ut in ipſo morbi initio convellantur infantes, dum contagium varioloſum corpori applicatum, hactenus ſilens, in actum deducitur. Paulo ante dictum fuit, quod in robuſto adoleſcente, dum contagium per inſitionem applicatum incipiebat actuoſum fieri, convelleretur ſubito brachium, & poſtea ſecutae fuerint variolae numeroſae admodum; a quibus tamen evaſit. Unde in ipſo morbi initio nata infantibus convulſio non adeo felix omen exhibet. Si vero paulo ante variolarum eruptionem convellerentur infantes, ſaepe ſaepius obſervavit *Sydenhamus* (*s*), variolas ſequi *magnitudinis conſpicuae*, *mites*, *boni moris*, & *rariſſime confluere*. Imo, ſi infantes, dentitione jam perfuncti, convellerentur, ſemper ſuſpicabatur, variolas in procinctu eſſe; quia & in genere ſtatuit alibi (*t*); *in hoc caſu cogitandum eſt*, *convulſionem illam fortaſſis a naturae conatu*, *quo variolas*, *ſcarlatinam febrim*, *aut morbillos*, *in corporis habitum protrudere ſatagit*, *pendere*, *licet huc uſque lateant ſub cutis tegmine.* Obſervata enim plura docere videntur, uti alia occaſione ad §. 1075. 4. dictum fuit, convulſiones naſci, dum corpus gravatur, vel irritatur, inſolito ſtimulo, & tunc per illas expelli illud, quod gravat, aut irritat, vel deponi ad talia corporis loca, ubi minus nocet; pluribus exemplis hoc tunc fuit probatum. Simul etiam §. 1077. 4. notatum eſt, tempore inſultus epileptici dilatari vaſa cutanea, & magis urgeri ab humoribus impulſis; quare noxium miaſma, ſanguini permiſtum haerens, verſus cutim ſaepe feliciter deponitur poſt convulſionem talem. Simul etiam apparet ratio, cur diverſa prognoſis habeatur pro vario morbi tempore, quo talis convulſio irruit: ſi enim in ipſo morbi initio oriatur, validam irritationem ſtimuli morboſi ſignificat: ſi paulo ante eruptionem variolarum contingat, tunc ſalubre naturae conamen plerumque innuit, per quod morbi materia verſus cutim determinatur.

§. 1384. Initio hujus ſtatus (1383.) cruor venis miſſus pulcher, ſaluberrimoque ſimillimus; ſecundo, tertio, quartove, die, jam inſtar pleuritici & inflammati cernitur (384.), eo plus, quo plus duravit, & vehementius fuit, malum.

Dum in morborum indolem inquirunt Medici, ſemper ſollicitè ſolent attendere, qualis humorum mutatio contingat tempore morbi praeſentis, & ex hac cognitione utiles in methodo medendi regulas eliciunt. Invenerunt autem in initio hujus morbi ſanguinem vix mutatum eſſe a conditionibus ſa-

(*s*) Sect. 3. Cap. 2. pag. 162.

(*t*) Diſſertat. Epiſtol. pag. 459.

ſanitatis. *Sydenhamus* (*u*), in ſanguineo & florentis aetatis viro, tertio morbi, & quidem ſatis validi, die, ſanguinem de vena miſſum invenit optimum ac floridum: dum autem, convaleſcente jam aegro, vigeſimo primo die morbi ſanguis mittebatur, *pleuriticorum ſanguinem aemulabatur*, & *puris fere inſtar erat* (*w*). Qualis autem ſit ille ſanguis pleuriticorum, cujus pars rubra concreſcens dura & craſſa pelle tegitur, antea ad §. 384. & §. 890. dictum fuit. Certum ſatis ex obſervatis practicis videtur, ſanguinem in decurſu hujus morbi inflammatoriam talem ſpiſſitudinem acquirere, nunc citius, nunc ſerius. Memini, me aliquoties vidiſſe, dum urgentia ſymptomata repetitam venae ſectionem poſcebant, ſecundo jam morbi die talem cruſtam denſam in ſanguine. *Baglivus* (*x*) inde praeſagiebat variolas copioſas, ac valde periculoſas.

Interim minime certum videtur, talem ſpiſſitudinem in ſanguine produci per immediatam contagii varioloſi actionem, ſed magis probabile videtur, illam naſci per febrim acutam calidam a ſtimulo contagioſo excitatam. Antea ad §. 587., ubi de febris effectibus dicebatur, uti etiam ad §. 689., ubi de noxis caloris febrilis agitur, conſtitit, diſſipatis liquidiſſimis per vim febris & caloris intenſiorem gradum, ſanguini induci majorem ſpiſſitudinem, & concretionem faciliorem. Cum ergo febris acuta, calorque ingens, comitari ſoleant morbi hujus primum ſtadium, uti praecedenti paragrapho dictum fuit, merito lentor ille inflammatorius febri & calori aucto potius tribuitur, quam ipſi contagio, a quo febris nata fuit.

Quin imo celebres viri in illa opinione fuerunt, varioloſum virus potius fundere humores, quam inſpiſſare. Tuſſim, quae lentori nato a frigore & impedita perſpiratione adſcribi poſſe merito videbatur, integre ſublatam vidit egregius autor (*y*) quadraginta horis, poſtquam variolarum inſitio inſtituta fuiſſet. Vir, valetudinarius jam per duos tresve annos, laetabatur de ſanitate reſtituta pridie, antequam acerbo dorſi dolore & ſequentibus hunc variolis corriperetur, quibus periit octavo morbi die. *Mead* (*) obſervavit, variolarum morbum profuiſſe illis, quibus ſive a natura, ſive a victu, vitium contraxit ſanguis, & lympha viſcidior glandularum tumores fecit. Certe plura alia obſervata probabilem reddunt hanc ſententiam, quod contagium varioloſum fundat humores: *Liſter* (*z*) in peſſimis & lethalibus variolis animadvertit, *ſanguinem refrigeratum tenerrimum fuiſſe, ut ejus craſſamentum rubrum vel molliori pennae pluma percuſſum facile dividi potuerit*. Deinde addit: *In aliis autem multis, quibus urina cruenta mota eſt, ſanguinem e brachio miſſum adeo aquatum putridumque eſſe vidi, ut fluctuaret craſſamentum in vaſe, non aliter quam ipſum ſerum.* Similia *Hofmannus* (*a*) habet, teſtans, ſe inveniſſe in corporibus defunctorum, poſt malignas vario-

(*u*) Diſſertat. Epiſt. pag. 475. (*w*) Ibidem 477. (*x*) Oper. omn. pag. 61. (*y*) Kirkpatrick on Inoculation. pag. 62. 63. (*) De variol. & morb. pag 71. 72. (*z*) De variolis pag. 30. (*a*) Med. ration. Syſtem. Tom. IV. pag. 146.

riolas, ſanguinem totum fluidum, neque in ſerum, nec in coagulum, ſeceſſiſſe. Ab hac ſanguinis diſſolutione videntur naſci lethalibus in variolis illae haemorrhagiae, *dum non ex ore tantum, naribus, & oculis, ſanguis emanat, ſed per cunctos etiam corporis meatus, maximeque urinae itinere, perfluit* (*b*). Antea ad §. 730., ubi de febre continua putrida agebatur, monitum fuit, ſtimulum morboſum, corpori applicatum, vel & a degenerantibus in corpore humoribus natum, quandoque quidem producere inflammatoriam humorum denſitatem; verum etiam aliquando ſolvi humores, non inſpiſſari, ſic ut variis viis de corpore elabantur, cum ſubita & valida virium jactura; quod tunc ibidem pluribus obſervatis practicis confirmatum fuit. Idem certe & in variolarum morbo obſervatur. Plerumque enim, dum morbus ille aggreditur, febris ſatis valida cum calore magno & perpetuo adeſt, tuncque omnia ſigna docent, ſpiſſitudinem inflammatoriam metuendam eſſe, dum per ipſam febrim natura pellit ſuſceptum contagium, & ad corporis ſuperficiem critica metaſtaſi deponere nititur: vehemens quidem talis morbus poteſt eſſe, ſed & vires vitales valide in morbum agunt, felixque eventus ſperari poteſt, licet a copia magna variolarum, vigiliis, pure reſorpto, febre ſecundaria &c., non leve periculum praevideatur. Verum quandoque contingit, ut varioloſum virus plus noceat vires vitales projiciendo; tunc nullus quidem periculoſae inflammationis metus, nec caloris aucti nimis: aeſtus enim vix ullus adeſt, imo potius frigeſcit corpus, pulſus debilis omnino, licet ſimul celer, fit, imo quandoque praeter debilitatem & parvitatem pulſus nulla obſervatur celeritas; anxietas autem magna adeſt, & ſigna diſſolutionis putridae humorum brevi ſequuntur, dum haemorrhagiae enormes, dejectiones alvi liquidae, fuſcae, debilitantes, cadaveroſi foetóris, ſuccedunt, uti & maculae lividae, pluraque alia funeſta ſymptomata, quae mortem prae foribus eſſe nuntiant. Verſatiſſimi in hoc morbo curando medici ſuis obſervationibus hoc confirmaverunt. Quinque annorum puellae erumpebant variolae abſque notabili febre, anxietate, aut dolore, praegreſſis; nec numeroſae erant puſtulae; ſed nigreſcebant, & copioſum fundebant ſanguinem, ſimul apparentibus maculis lividis & nigricantibus: frequens aderat, ſed leve, animi deliquium; quo ceſſante, ad crepundia ſua redibat haec aegrotula. Nona morbi die, copioſo ſanguine per alvum evacuato, una cum aliquot grumis coagulati cruoris, placidiſſime obiit (*c*). In alia virgine, quae immediate ante morbum incipientem, calida admodum tempeſtate, validiſſime corpus exercuerat, una cum numeroſiſſimis variolis prodierunt maculae lividae & nigrae per totum corpus tertia morbi die; femora & tibiae purpureo colore foedabantur; haemorrhagia larga ex gingivis ac naribus ſuccedebat; & menſtrua copioſa admodum fluebant ſex diebus ante conſuetam periodum; ſexta autem morbi die periit. Ab initio morbi, ad mortem usque, de anxietate ingenti, & ponderis

(*b*) Mead de variol. & morbill. pag. 22. (*c*) Huxham on fevers pag. 52. 53.

deris moleſtiſſimi ſenſu circa pectus conqueſta fuerat; frequentia animi deliquia adfuerant; & pulſus celer admodum parvusque erat (*d*). Licet jam in hoc caſu motus corporis validus, magno ſub aeſtu, inflammatoriae ſanguinis ſpiſſitudini producendae faveret, tamen ſanguinis nimia ſolutio ſecuta fuit, uti profuſae Haemorrhagiae teſtantur. *Mortonus* (*e*) vidit in puella duos & viginti annos nata morbum incepiſſe ſubito cum cephalalgia & lumbagine immani, absque calore, imo potius cum frigoris ſenſu: obambulabat tamen per domum, imo alteri aegroto miniſtrans vigilabat tota nocte: tertio morbi die ſanguis e vena cubiti eductus nullatenus concrevit: quarto die maculae nigrae apparuerunt in pectore, & urina ſanguinolenta, una cum jactatione perpetua, languore, pulſu tremulo & inordinato: ſub finem quintae diei haemoptoë ſubita erupit, unde ſuffocata periit. In cadavere cutis tota nigricabat; color autem niger cutis ſequenti die mutabatur in caeruleum; qualem colorem & omnia lintea ſanguine conſpurcata habebant, dum lixivio ſaponaceo immergerentur. In hoc caſu, absque calore aucto, absque ullis inflammatoriae ſpiſſitudinis indiciis, mors ſecuta fuit, ſic degenerante per contagium varioloſum ſanguine, ut vaſis ſuis amplius coërceri non potuerit.

Dum eundem nomine morbum tam diverſis ſymptomatibus ſtipatum incedere videret *Celeberrimus Meadius*, commodiſſimam ſtatuit hanc variolarum diviſionem, per quam in ſimplices, & malignas, diſtribuerentur (*f*). Simplices dicendae, quae cum febre ſimplici, cito deſinente, prorumpunt, facile maturantur, pus bonum colligunt, cito exſiccantur, & decidunt. His febris inflammatoria initio adeſt, ceſſans, dum variolae erumpunt. Malignae vero appellantur, quas febris maligna comitatur, cum anxietate, ſubita virium proſtratione, quae non ſuppurantur, ſed potius in gangraenam degenerant, & ſaepe putrida ſolutione humorum lethales ſunt, antequam maturari potuiſſent, ſi meliorem habuiſſent indolem. Magis autem arridebat haec variolarum diviſio egregio huic viro, quam illa in diſcretas, & confluentes, quia quandoque & in diſcretis talis malignitas deprehenditur, quae mortem inopinam facit, licet minus peritis lenis ſatis morbus videatur, & paucae tantum prodeant Variolae, uti ex obſervationibus medicis modo recenſitis patuit; quod idem in praxi aliquoties obſervavi; uti poſtea dicetur.

Simul facile patet, magni momenti in variolarum curatione eſſe, ſi haec bina rite diſtinguantur: longe enim alia medendi methodus requiritur in morbo inflammatorio, quam ubi malignum virus ſanguinem fundit, cum ſubita vitalium virium jactura. Utiliſſimam hanc hujus morbi diſtinctionem pariter notavit egregius *Huxham* (*g*), in tractatu, quem *de febribus* ſcripſit.

§. 1385.

(*d*) Huxham on fevers pag. 52. 53. (*e*) Pyretolog. pag. 183. (*f*) De Variol. & morb. pag. 19. (*g*) Eſſay on fevers &c. pag. 127. 128.

§. 1385. **D**urat hic ſtatus, pro varietate epidemica, vehementia morbi, temperie aegri, vario tempore: quo diuturnior ex ſua natura, eo mitior futurus totus morbus, & contra.

Agitur hic de illo temporis intervallo, quod inter prima ſymptomata morbi incipientis, §. 1383. enumerata, & papularum eruptionem, intercedit; uti & de Prognoſi, quae haberi poteſt ex citiori vel tardiori papularum eruptione. Obſervationes practicae docuerunt, varium fuiſſe illud temporis intervallum.

Pro varietate epidemica. Ex illis, quae ante dicta fuerunt, patuit, contagium varioloſum, licet exiguae admodum molis ſit, corpori applicatum, turbare totam ſanitatem, febrim accendere, inflammare & irritare loca, quibus adhaeret, ſi corpus variolarum morbo ſuſcipiendo aptum fuerit, ſimulque habere hanc proprietatem, ut vel in ſaniſſimo homine aſſimilet in ſuam naturam bonos humores, majori vel minori copia; &, hoc facto, aſſimilatas humorum partes verſus ſuperficiem corporis externam, imo & internam quandoque, deponi per metaſtaſin, cum levamine ſymptomatum, & ſubinde cum abolitione integra omnium malorum; ita ut aeger, erumpentibus variolis, omnino ſanus ſibi videatur. Haec autem aſſimilatio bonorum humorum in contagii ſuſcepti indolem, & depoſitio ad ſuperficiem corporis, non ſemper eodem tempore fit. Dum variolas epidemicas annorum 1667. 1668. & partim anni 1669. deſcribit *Sydenhamus* (*h*), notat, quod quarto ut plurimum die a prima morbi invaſione prodierint, nonnunquam & aliquanto ſerius, ante quartum diem autem rariſſime. Verum annis 1670. 1671. 1672. obſervavit, diſcretas variolas tertio jam die erumpere, atque etiam periculoſiores eſſe, & ad confluentium indolem propius accedere (*i*). Praeterea quandoque contingit, conſtitutionem epidemicam talem eſſe, ut omnes fere variolis confluentibus decumbant, quae ſolent tertio, imo quandoque ſecundo, die prodire (*k*). Quando per inſitionem morbus naſcitur, ſimili fere temporis ſpatio eadem morbi periodus abſolvitur, ut nempe tertio vel quarto die, poſtquam inceperint aegrotare, papulae erumpant (*l*). Non enim computandum eſt morbi initium ab illo tempore, quo contagium applicatum fuit corpori, verum ab illo, quo inceperunt aegrotare. Octavo enim vel nono die ab inſitione papulae prodire ſolent; ſed primis diebus alacres ſunt, & nihil omnino in ſanitate mutatum apparet. Ex ante dictis enim patuit, poſſe hoc contagium in corpore haerere notabili tempore, antequam actuoſum fiat & morbum excitet.

Vehementia morbi. Confluentes dictae variolae validiorem febrim comitem

(*h*) Sect. 3. cap. 2. pag. 162. (*i*) Idem Sect. 4. cap. 6. pag. 251. (*k*) Idem ibid. p. 252. & Sect. 3. cap. 2. pag. 165. (*l*) Mead de variol. & morb. pag. 23. Kirckpatrick on inoculation pag. 87. Acad. de Chirurg. tom. 2. pag. 557.

mitem habere ſolent, & pluribus ſaevioribusque ſymptomatibus ſtipantur, quam diſcretae ac benignae; ſed & citius erumpunt: ſic etiam diſcretae illae, anomalae dictae *Sydenhamo*, tertio die prodibant, ſed pejoris erant indolis, uti modo notatum fuit. Septima die febris erumpentes variolas regulares, mites, atque benignas, ſemper huc usque ſe obſervaſſe teſtatur *Violante* (*m*); quod temporis intervallum ab incepto morbo in illis locis, ubi praxin exercui, nondum mihi videre contigit; ſi nempe bonae & mites prodirent Variolae poſtea; aliquoties enim adeo tarde prodeuntes obſervavi; ſed ab initio morbi proſtratae fuerunt ilico vires, & prodierunt Variolae nigrae, cum maculis purpureis, brevique mors ſecuta fuit. Interim egregio ac candido huic viro plenam fidem non negavero; procul dubio enim in diverſis regionibus varietas in duratione primae periodi hujus morbi occurrit; ſic Regius Archiater *Erndtelius* (*n*), Warſaviae morbos deſcribens, dicit: *Variolae, periodis conſuetis longe ſolent eſſe lentiores ac ſegniores, neque quinario facile abſolvuntur dierum numero ter repetito, ſed ſeptenario potius, ita ut tres vel quatuor ſeptimanae tranſeant communiter, antequam totaliter earum virus deferveſcat, ac de purgatione cogitare poſſit medicus.* Cum autem prima periodus variolarum terminetur eruptione, ſecunda maturatione, tertia autem finiatur exſiccatione, videtur ſatis veroſimile, quod, primo ſeptenario abſoluto, papularum eruptionem viderit. Imo apud *Diemerbroeckium* (*o*) legitur de muliere triginta annorum, quae nunquam variolas paſſa fuerat. Cum autem variolae tunc temporis graſſarentur, febricitaret aegra, ſomnolenta eſſet, de cardialgia conquereretur, cum gravitate capitis, & leni aliquo intercurrente delirio, hunc morbum ſuſpicatus eſt *Diemerbroeckius*; & cum jam in Prognoſi ſe deceptum crederet, vigeſimo morbi die eruperunt papulae, morboque feliciter ſuperato convaluit. Rarum oppido exemplum; nam & ipſe autor fatetur, ſe tantum ſemel tardam adeo eruptionem variolarum obſervaſſe.

Temperie aegri. Conſtans obſervatio eſt omnium medicorum, periculoſius hoc morbo decumbere illos, qui ſanguineam habent temperiem, in ipſo aetatis flore ſunt, & lautae diaetae indulſerunt. E contra, caeteris paribus, levius afficiuntur illi, qui nondum ad pubertatem pervenerunt, laxiori corporis habitu praediti ſunt; & ſi per largas evacuationes morbum incipientem praegreſſas vaſa depleta fuerint, uti antea ad §. 1382. dictum fuit. Quod & confirmatur obſervationibus *Violante*; qui ſic habet; *Caeterum pluries retardatum variolarum exortum a copia ſanguinis per nares effluxi, vel diarrhoea, obſervavi, & variolae, ut tardiores, ſic rariores, & interſtinctae, fuerunt, minoremque ſecum malignitatem, & vitae periculum, ob ante actas evacuationes, attulerunt.* Agitur hic de illis evacuationibus, quas ſalubre virium

(*m*) De variol. & morb. pag. 33. (*n*) Warſav. Phyſic. Illuſtrat. cap. V. pag. 169.
(*o*) De variol. & morb. Hiſtor. 3. pag. 293. (*p*) De variol. & morb. pag. 34.

rium vitalium robur comitatur; non autem de illis, quae fiunt ſolutis humoribus per malignam morbi indolem, una cum ſubita virium proſtratione; de quibus praecedenti paragrapho dictum fuit. Ubi autem inſignis humorum acrimonia adeſt, ut in bilioſis, ſcorbuticis, atrabilariis, tunc plerumque peſſimae indolis variolae obſervantur.

Quo diuturnior ex ſua natura &c. Dum videbant Medici, febrim & omnia ſymptomata levari, imo quandoque integre ceſſare, dum papulae incipiunt prodire, cogitaverunt, illam medendi methodum optimam fore, quae promoveret, & acceleraret, eruptionem hanc. Cum autem calida & ſudorifera remedia verſus corporis peripheriam humorum impetum & copiam ducerent, his inceperunt uti, ac larga quidem copia. Sollicitae de prolium ſalute matres, & ſciolae aegrorum cuſtodes, talia remedia vi vel precibus extorquere ſolebant a Medicis, vel quandoque, ipſis invitis & inſciis, clam propinabant. Simul, cubiculi calore, & ſtragulorum pondere, aeſtivis etiam ſub caloribus, torquebant miſeros aegros, dum unicam ſalutis ſpem ponerent in ſudoribus copioſis, & celeri papularum eruptione. Haec methodus elapſo ſaeculo fere ubique invaluerat; ſed funeſto eventu. Pauci admodum ex ditioribus evadebant; pauperum proles, quibus officioſa talis curatio deërat ob rem anguſtam domi, ſuperabant feliciter morbum. Probe memini, monſtratum mihi fuiſſe manuſcriptum volumen, quod in Archivis nobilis familiae ſervabatur, in quo legebatur, quod ſapiens matrona, dolens ſibi periiſſe aliquot liberos ex hoc morbo, dum vicini ruſticorum filii, quorum vix ulla cura habebatur, feliciter evadebant, poſtea in reliqua prole, dum eodem morbo decumberet, ruſticorum methodum ſecuta fuerit: nullum nempe vocabat medicum, nulla dabat remedia; lac dilutum aqua pro potu, lac ebutyratum cum hordeo coctum pro cibo, erat; addebat & poma bene matura in clibano cocta, ab aëre frigido defendebat aegros, ſolitis tamen veſtibus indutos, nec plura ſtragula imponebat dormientibus, quam in ſanitate fieri ſolebat. Felicem effectum cum vidiſſet, poſteritati ſuae hanc methodum reliquit, & poſtea nobilis illa familia ſemper hac uſa fuit: nec tamen alii ſequebantur exemplum, credentes ſoli huic familiae congruere talem medelam, aliis futuram noxiam. Adeo difficile eſt hominum praejudicia delere.

Sydenhamus, qui maxima cum cura hunc morbum obſervabat, dum videret, eo pejoris indolis eſſe variolas, eo magis numeroſas, quo citius prodirent papulae, audacter ſe huic torrenti oppoſuit, & calidum illud regimen acriaque ſudorifera damnavit. Statuit autem ſequens axioma practicum: *Quanto magis quartum diem praeverterint Variolae*, *tanto etiam confluent magis* (*q*). Quod poſteriorum Medicorum obſervatis omnino confirmatum fuit. Imo legitur (*r*), apud Chinenſes jam olim pro malo omine habitum fuiſſe, ſi cito prodirent Variolae.

Ve-

(*q*) Sydenham. ſect. 3. cap. 2. pag. 165. 166.

(*r*) Lettres edif. & curieus. Tom. XX. pag. 326. & 335.

Verum in textu additur, ex ſua natura; quia quandoque contingit, ſerius prodire variolas peſſimae indolis, quae *ex ſua natura* ſecundo jam die erupiſſent. Hoc autem fieri, licet raro, monet *Sydenhamus* (*s*), ob atrocius aliquod ſymptoma morbum comitans. *Verbi gratia, dum acutiſſimus dolor, nunc in regione lumborum, paroxyſmi nephritici aemulus, nunc in latere, qualis pleuriticos vexat, nunc in artubus, ut in rheumatiſmo, nunc denique in ventriculo cum ingenti aegritudine & vomitu enormi, ante eruptionem aegrum fatigat angitque.* Similis retardatio eruptionis quandoque occurrit, dum ſubita in initio morbi virium proſtratio obſervatur, cum pulſu celeri, debili, inordinato. Verum periti medici ſemper praeſagiunt malas variolas, imo plerumque lethales, dum talia ſymptomata obſervantur; uti antea jam dictum fuit.

§. 1386. Unde videtur morbus in hoc ſtatu (1380. ad 1386.) eſſe velocitas liquidorum aucta a ſtimulo inflammatorio omni ſanguini admiſto.

Si conſiderentur Symptomata inflammationis §. 382. enarrata, & conferantur cum illis, quae hactenus dicta ſunt, patebit evidenter, ſtimulum contagii, ſanguini permiſtum, augere plerumque velocitatem liquidorum, febrim excitare acutam continuam, & inflammationem producere.

Dum per inſitionem hic morbus excitatur, primum ſignum contagii in actum jam deducti eſt tenſio & rubedo labiorum vulnuſculi, cui contagium applicatum fuit; poſtea ſequitur ſuppuratio in eodem loco, utpote inflammationis effectus (vide §. 387). Antea ad §. 1384. notatum fuit, cruorem in initio hujus morbi venis miſſum ſaluberrimo ſanguini ſimillimum eſſe; progrediente autem morbo inflammatoriam ſpiſſitudinem acquirit. Papulae, dum prodeunt, rubent, tument, calent, dein ſuppurantur; & ſuppurationis tempore cutis inter variolas media rubet, calet, tenditur. Dum confluentes Variolae erumpunt, quae ſemper admodum numeroſae ſunt, tota facies eryſipelatoſa apparet, cum moleſto cutis ardore. Poſt morbum toleratum ophthalmiae inflammatoriae, furunculi, anginae, quandoque ſequuntur, & ſanguis per venae ſectionem eductus pleuriticorum ſanguini ſimillimus eſt. Cuſtodes, qui hoc morbo decumbentibus perpetuo aſſiſtunt, licet a contagio tuti fuerint morbum hunc jam dudum antea paſſi, tamen ophthalmia & angina inflammatoria ſaepe corripiuntur. Praeterea curatio, quae morbis inflammatoriis adhiberi ſolet, toties & in hoc morbo profuit, uti poſtea in cura dicetur.

Haec omnia conſiderans *Sydenhamus* ſtatuit; morbum variolarum *eſſe Inflammationem* (*a caeteris tamen inflammationibus ſpecie diverſam*) *tum ſanguinis tum*

(*s*) Loco ſupra citato.

tum reliquorum humorum, in qua amolienda per dies priores duos tresve id agit natura, ut particulas inflammatas digerat, coquatque, quas poſtea in corporis habitum ablegatas maturat adhuc, & ſub abſceſſulorum forma demum ſuis finibus expellit (*t*). Alibi (*u*), poſtquam ſimilia dixerat, addit ſequentia: *Et ſicuti natura non alia quidem methodo, quam accenſa febre, materiam in ſanguine peccantem novit amoliri, ita etiam non niſi facto apoſtemate maſſam carneam a re qualibet externa liberat: ut ſi forte ſentis, aut quidpiam ejusmodi, carni inhaeſerit, partes circumjacentes mox apoſtemate obſidentur, niſi id, quidquid eſt, moleſti protinus extrahatur.* Sed & diverſi inflammationis exitus, de quibus in hiſtoria inflammationis §. 386. & ſequentibus dictum fuit, in variolis pariter obſervantur.

Uti enim inflammatio reſolvi poteſt absque ſuppuratione ſequente, ſi humores blandi, motus ſedatus, obſtructio parva, canales mobiles, diluens vehiculum, adſint, ſic & idem videtur fieri in variolis quandoque, ut illud inflammatorium, cutis vaſis impactum jam, vel brevi in illorum anguſtiis haeſurum, ita attenuetur, ut tranſeat per vaſa exhalantia, & avolet: idem etiam obtinebit, ſi vaſa, vel ex ſua natura, vel per artem, reddantur adeo laxa, ut facile cedant liquidis impulſis, & patiantur ſe dilatari. Poſtea ad §. 1393. patebit, morbum varioloſum quandoque ſine variolis eſſe; illudque videtur fieri, dum, vel attenuatis humoribus, vel laxatis vaſis, vel ambobus his ſimul concurrentibus, cavetur obſtructio vaſorum, vel jam naſci incipiens feliciter reſolvitur. Laxis corporibus juniorum minus periculoſus, caeteris paribus, morbus eſt, quam duris & exercitatis. Balnea hinc tantum uſum habent in hujus morbi principio; uti poſtea in curatione dicetur: per illa enim ſaepe obtinetur, ut vel omnia in cute tollantur obſtacula, vel ſaltem plurima, dum paucae & mites prodeunt Variolae, blanda ſuppuratione brevi ceſſurae.

Uti autem inflammatio nec reſolvitur, nec in blandam ſuppurationem abit, ſi humores ſint acres, motus febrilis ingens, & obſtructio valida, ſed tunc in gangraenam tendit; ſic etiam idem in variolis obſervatur manifeſte. Poſt validam enim admodum febrim confluentes Variolae peſſimae, & vere gangraenoſae, ſolent ſequi, uti optime monuit *Sydenhamus*: idem adhuc longe magis metuendum erit, ſi magna humorum acrimonia ante morbum hunc praeëxſtiterit, vel per ipſum contagium in corpore producta fuerit, uti ante dictum eſt. Obſervavit *Sydenhamus* (*w*), in peſſimis confluentibus *interſpergi, in femoribus praecipue, veſiculas ambuſtorum inſtar, ſero limpidiore diſtentas; quod quidem diſrupta ſubinde pellicula copioſe effluebat, ſubjecta carne nigredine & ſphacelo quaſi affecta.* Triſtes tales caſus & mihi aliquoties contigit in praxi videre, verum, uti *Sydenhamus* monuit, ſemper lethales.

Ul-

(*t*) Sect. 3. cap. 2. pag. 175. (*u*) In diſſertat. Epiſtol. pag. 448. (*w*) Sect. IV. cap. 6. pag. 252.

Ultimus inflammationis exitus, §. 392. deſcriptus, in ſcirrhum nempe, in hoc morbo proprie non obſervatur: verum tantum hoc locum habet, ubi pars inflammata glandulosa eſt. Variolarum tamen ſpecies obſervatur, uti poſtea dicetur, in qua papulae non ſuppurantur, ſed indureſcunt, & verrucas calloſas fere referunt, ſicque utcumque ſcirrhos imitantur.

Omnia haec ſatis evincere videntur, morbum variolarum inflammatoriorum morborum claſſi adſcribi poſſe, licet multa habeat peculiaria, per quae ab aliis morbis inflammatoriis diſtinguitur.

Interim notandum eſt, quod inflammatoria haec diſpoſitio hujus morbi tunc tantum locum habeat, ubi contagium corpore ſuſceptum febrim acutam calidam excitavit; non autem, ubi vires vitales ilico proſtravit, cum pulſu celeri quidem, ſed debili, & frigoris ſenſu, potius, quam aucti caloris; de qua re dictum fuit §. 1384.

§. 1387. Morbus ergo ille (1386.), affinis omni acuto inflammatorio, difficulter in hoc ſtatu ab eo diſtinguitur; ſcientia Epidemici regnantis (1380.), aegri in hunc morbum proni (1381.), contagii praegreſſi (1382.), & inde ſecutorum ſymptomatum (1383.), docet quod adſit, & quod ſecuturae ſint papulae ipſae in altero, mox deſcribendo, decurſu.

Omnes in praxi Medica verſati, credo, libenter agnoſcent, non adeo facile eſſe, ut in ipſo initio variolarum morbus ab alio acuto inflammatorio diſtinguatur: hinc prudentes raro vel nunquam abſolutè pronunciant in morbi principio, variolas ſecuturas eſſe, contenti monuiſſe, quod ſuſpicentur hunc morbum in aegro, qui nunquam antea eum paſſus fuit. Cum autem cura incipientis hujus morbi talis ſit, ut ſatis conveniat aliis morbis acutis, hinc nunquam nocebit illa tentare, quae profutura novimus, ſi papularum eruptio ſequeretur. Dum Variolae epidemice graſſantur, omnes Medici de hoc morbo cogitant, ejusque ſymptomata animo obvia habent, nec facile tunc aegros aggreditur hic morbus non praeviſus. Verum, uti antea monitum fuit, in magnis & populoſis urbibus raro integrè ſilent Variolae, & plerumque ſporadicè hinc inde aliquos aggrediuntur, ſolentque tunc ſaepe adeo mites eſſe, ut non ſemper Medici vocentur ad morbum curandum, imprimis apud tenuioris ſortis homines. Hoc fecit aliquando, ut in luculenta etiam praxi conſtituti Medici quandoque non cogitaverint de hoc morbo, ſed ejus principium pro febre acuta continua vulgari habuerint, & quidem non ſine famae periculo, ſi in honoratiori familia illud contingeret. Ideo, vel proprio, vel aliorum damno, cautiores redditi, hanc ſibi regulam ponunt, ſemper de hoc morbo cogitare, niſi certi fuerint penitus, aegrum febre continua decumbentem variolas olim jam ſuperaviſſe. Nec facile fidendum hic adſtantium narratiunculis, cum minus periti ſpurium variolarum genus a genuinis non ſatis accurate diſtinguere noverint, uti antea monitum fuit.

Lon-

Longe jam probabilior redditur ſuſpicio, variolas inſtare, ſi epidemice graſſentur, ſi aeger, nunquam antea morbum paſſus, contagio manifeſto expoſitus fuerit; omnium maxime, ſi morbum metuens ſubito viderit variolis decumbentem, vel recens ab hoc morbo reſurgentem, & maculis rubris adhuc foedum, moxque horrore quodam perculſus ſit. Si tunc paulo poſt febris continua ſequatur cum ſymptomatibus §. 1383. enumeratis, auderem variolas certo ſecuturas praedicere: non memini, me unquam tunc in hac Prognoſi deceptum fuiſſe, & in hiſtoria Medica plurimae obſervationes leguntur, quae idem omnino confirmant.

Caeterum ſemper mihi dubium ſuperfuit; cautelas quidem adhibui omnes, acſi morbum hunc adeſſe crederem, ſed nunquam abſolutam Prognoſin enunciavi. Certe mihi contigit talis in Praxi caſus, qui circumſpectum quam maxime reddidit. Puer, & puella, in prandio ab avia paulo lautius excepti fuerant: trihorio poſt inceperunt eodem momento temporis horripilare, frigere, & deinde incaluerunt. Sollicita haec matrona utrumque in eodem lecto, ſed amplo admodum, depoſuit, credensque ab onuſto ingeſtis ventriculo aegrotare, calidum potum aquoſum dedit, a quo vomuerunt ambo cum quodam levamine. Veſperi vocatus inveni utrumque febricitantem, & quidem ſatis valide. Cum epidemice tunc temporis regnarent Variolae, & ſequenti die continua febris pergeret, cum ſolitis plerisque ſymptomatibus, quae hunc morbum comitari ſolent, monui, me hunc morbum ſuſpicari in ambobus. Ad initium quartae diei febris ceſſavit in utroque; ſed ſimul in puero prodierunt papulae diſcretae, numeroſae, & feliciter ex hoc morbo emerſit: puella autem ſurrexit ſana, & rediit ad parentes, nec aliquid mali poſtea paſſa fuit, licet variolis decumbentem fratrem inviſeret ſaepius. Non poterat ovum ovo ſimilius eſſe, quam febris haec in ambobus illis, eodem tempore incipiens, eodem tempore deſinens, & tamen diſpar omnino fuit eventus.

Sic vidi, verum eſſe, quod dixerat *Sydenhamus* (*x*); nempe, dari febrem varioloſam absque variolis: monet enim: *cum Variolae, eo tempore latiſſime depopulantur, febris toto anno ſparſim oberrans ejusdem plane inflammationis eſt particeps, quae variolas parit. Uterque nempe morbus ad eandem fere normam adoritur, maximaque inter maxime propria utriusque ſymptomata intercedit cognatio, excepta variolarum eruptione, & reliquis, quae ab illa pendent &c.* Idem deinde attenti ad Praxin Medici obſervaverunt frequenter. Non tantum hoc, ſed & accuratus maxime morborum obſervator (*y*) putat, ſe frequenter obſervaſſe, epidemicam febrim quandoque coincidere in eodem homine cum variolarum morbo. Dum enim annis 1740. 1741. 1745. epidemica febris maligna graſſaretur, imprimis inter claſſiarios, milites, & carceribus detentos, obſervavit cum ſymptomatibus febris hujus malignae prodire variolas admodum lethales: plures autem in vicinia, qui nullum com-

(*x*) Sect. 1. cap. 2. pag. 50. (*y*) Huxham Eſſay on fevers pag. 131.

commercium habuerant cum decumbentibus maligna hac febre, corripiebantur variolis admodum benignis. Antea ad §. 1382. dictum fuit, contagio variolarum per inſitionem communicato ſucceſſiſſe morbillos tunc epidemice regnantes, & poſtea nova febre orta ſucceſſiſſe variolas. Facile jam patet, magnam tunc ſymptomatum diverſitatem obſervari debuiſſe ante variolarum eruptionem. Ex quibus omnibus concluditur, certam prognoſin futurarum variolarum difficulter haberi poſſe, & prudentiſſime agere Medicos, qui non nimis audacter hic ſententiam proferunt.

§. 1388. Cognito (1387.) hoc morbi ſtatu (1380. ad 1387.), indicatio videtur oriri haec primo; ut, ſtimulo inflammatorio ablato (1386), ſanetur ſtatus praeſens, & impediatur ulterior ejus progreſſus, & proinde caveatur futura ſuppuratio, gangraena, &c.

Quando attenta mente, & ab omni praejudicio libera, conſiderantur omnia, quae hactenus dicta ſunt, non poteſt manere dubium, quod variolarum morbus per ſtimulum contagioſum excitetur, ſimulque, quod illud contagium varioloſum talem habeat potentiam, ut ſibi aſſimilet ſanas antea partes corporis noſtri. Adeoque prima indicatio curatoria naſcitur, ut tollatur illud contagium de corpore quam ocyſſime, vel ſic enervetur, ut nocere nequeat. Verum, cum illud contagium adeo exiguae molis ſit, ut omnes ſenſus fugiat, & per varias vias corpus ingredi poſſit, nemo facile diſtinguet locum, cui adhaeret, vel fluidum, cui permiſtum eſt, antequam illud contagium jam in actum deductum fuerit, & ſuis ſe manifeſtaverit effectibus. Non ſine ratione dixit *Helmontius* (z), *quod venenorum interna eſſentia non ſit demonſtrabilis a priori: adeoque per effectus proprietatem veneni metiamur:* agit autem in hoc loco de veneno varioloſo, & Scholas arguit, quod ſanguinem menſtruum accuſaverint, ac ſi illud inde originem haberet; poſtea autem dicit: *Ergo venenum ſit in homine, non autem illi connatum ex menſtruo. Quale autem iſtud ſit, deſcribi nomine nequit, quia proprium nomen extra effectus non habet.* Hinc apparet, quanta ſemper erit difficultas, tollere contagium ſuſceptum, cum non ſe manifeſtet ullo modo niſi per effectus, quos producit, dum agere incipit; ſed tunc jam morbus adeſt, & tantum poterit ars impedire ulteriorem morbi progreſſum.

Major ſpes eſt, enervari poſſe ſuſceptum venenum ita, ut variolarum morbo producendo aptum non ſit amplius, vel, dum hoc obtineri nequit, ſaltem procurare, ut diſſletur de corpore, antequam multum nocuerit, vel deleatur, aut minuatur, illa ejus potentia, qua partes corporis in ſimilem venenatam indolem permutat. Si oppoſitam huic veneno antidotum co-

(z) In capit. *Lunare tributum* pag. 584. col. 1.

cognoſceret ars, poſſet illud ſtatim iners reddi: cum autem illa hactenus lateat, videndum eſt, an corpus poſſit ſic muniri, ut a contagio, integris licet viribus praedito, non afficiatur. Obſervata docuerunt, quosdam tota vita non affici, licet frequenter & diu huic contagio exponantur: praeterea illi, qui ſemel hunc morbum paſſi ſunt, poſtea impune idem contagium ferunt: adeoque ſi per artem medicam ſic poſſet diſponi corpus ſanum, ac obtinet in illis, qui vel morbum ſemel paſſi ſunt, vel ex propria idioſyncraſia a ſuſcepto contagio non afficiuntur, effectus foret idem; ſequeretur enim immunitas ab hoc morbo, licet contagium nihil de ſua efficacia amiſiſſet. Nemo autem, quantum novi, hactenus inter Medicos extitit, qui potuerit diſtinguere, quaenam ſit illa mutatio corporis, quae ſemel variolas paſſum a morbo poſtea immunem reddat; vel quaenam ſit illa peculiaris idioſyncraſia, per quam homo tota vita ab hoc morbo liber maneat. Ars autem nunquam poterit imitari illa, quae penitus ignorat.

Supereſt ergo tantum, ut contagium, ſtimulo ſuo jam incipiens turbare ſanitatem, expellatur de corpore quantocyus, ſi hoc fieri poſſit, vel ſaltem deleatur, aut minuatur multum, illa contagii potentia, qua in ſuam indolem partes corporis convertit. Licet enim hoc contagium ſuſceptum turbet omnes functiones corporis, febrimque validam ſaepe excitet, tamen haec omnia tolerari poſſent; raro enim moriuntur hoc morbo, antequam papulae eruperint; quibus erumpentibus, ſymptomata ſolent minui; imo quandoque integre ceſſant. Verum, ſi hoc venenum multa ſibi aſſimilaverit in corpore, tunc numeroſae admodum papulae naſcuntur, quae, dum inflammantur & ſuppurantur, novam febrim accendunt, qua ſaepe pereunt aegri. Poſtea a pure reſorpto, & adhuc magis a tabo gangraenoſo, ſi pejoris indolis fuerint Variolae, putrida febris accenditur, qua plurimi hoc morbo decumbentes moriuntur, imprimis ſi interiora corporis ſimiliter affecta fuerint ac cutis externa, uti poſtea dicetur. Si ergo vaſa cutanea ſic diſponi poſſent, ut transmitterent, per contagium aſſimilatam, materiam, quae critica metaſtaſi verſus haec vaſa deponitur, vel & ipſa haec materia morboſa ſic attenuaretur, ut per vaſa exhalantia difflaretur de corpore, vel in totum, vel pro maxima parte, tunc nullae, vel paucae numero, naſcerentur papulae, & abſque magno periculo totus morbi hujus decurſus abſolveretur. Praeterea, licet materia morbi, cutis vaſis jam impacta, papulas fecerit inflammatas, adhuc ſpes eſt, idoneis remediis incipientem hanc inflammationem ſic reſolvi poſſe, ut non ſequatur ſuppuratio. Poſtea videbimus in cura hujus morbi, hanc reſolutionem papularum inflammatarum non ſemper impoſſibilem eſſe, & quasdam papulas, jam prominere incipientes ultra cutis ſuperficiem, perpetuis fomentis, aliisque remediis, feliciter ceſſiſſe. Dum hoc obtinetur, multum minuitur morbi hujus periculum.

§. 1389. Stimulus videtur auferri poſſe correctione per ſpecifica ita dicta, vel methodo univerſali antiphlogiſtica.

Specifica remedia vocantur talia, quae cauſam morboſam, corpori inhaerentem, vel applicatam, ſic reddunt inertem, ut non noceat amplius, & tamen, dum hoc faciunt, ſenſibiliter corpus non mutant. Ubi enim per vomitum, alvi expurgationem, aut ſudorifera, febris intermittens curatur, tunc haec curatio non vocatur ſpecifica. Verum cortex Peruvianus merito dicitur ſpecificum febrium intermittentium remedium, quia absque ſenſibili ulla evacuatione illas tollit. Si argenti puriſſimi granum ſpiritui nitri concentratiſſimo uniatur, inde paratur acre adeo pharmacum, ut ipſo momento deſtruat partem corporis, quam tangit: haec vis non aderat talis in binis his corporibus ſeparatis, ſed naſcitur, dum illa ſimul uniuntur. Quidquid ergo horum unionem tollere valet, antidotus vera eſt hujus veneni: hoc autem efficiunt omnes ſales alcalini, quia ſe uniunt ilico ſpiritui nitri, & cum illo blandum ſalem neutrum conſtituunt, excuſſa ſtatim inerti argenti calce. Ubi ergo inventum fuerit tale remedium quodcunque, quod ſtimulum hunc morboſum auferre poteſt, vel inertem reddere, non turbando corpus, cui ille ſtimulus inhaerebat, tunc haec curatio morbi merito vocabitur ſpecifica.

Venenorum jam hiſtoria docet, quaedam adeo deleteria facultate praedita eſſe, ut absque ullo morbo praegreſſo mortem producant ilico. Vapor ſulphuris, halitus fermentantis liquidi, aër diu recluſus &c., uno momento hominem etiam ſaniſſimum perimunt. Ad hanc claſſem contagium variolarum non pertinet: nullo enim experimento conſtat, illud unquam mortem feciſſe absque morbo praegreſſo. Merito autem recenſetur inter illa venena, quae, antequam interimant, effectus morboſos producunt, quibus ita corrumpitur fabrica corporis, uti in certis morbis cognitis obſervatur: adeoque tunc requiritur, ut adhibeantur illa remedia, quae profuerunt in ſanatione talium morborum, qui ſimilibus effectibus ſe diſtinguebant (*a*).

Cum ergo per hunc ſtimulum excitata febri ſequantur papulae, quae inflammantur, ſuppurantur, imo & in gangraenam quandoque abeunt, merito laudatur illa methodus, quae his morbis curandis cum fructu adhiberi ſolet. Cura ergo antiphlogiſtica proderit, & quidem hac ſpe, ut inflammatio nata curetur blanda reſolutione, cavendo reliquos moleſtiores inflammationis exitus, ſuppurationem nempe & gangraenam, quantum per artem fieri poterit. Si enim poſſim tollere omnes effectus, qui a cauſa morboſa pendent, certus ſum, me abſtuliſſe cauſam hanc, vel ſaltem inertem adeo reddidiſſe, ut corpus amplius turbare nequeat. Sed haec bina, quatenus ſcopum curationis hujus morbi ſpectant, conveniunt.

Dum

(*a*) Herm. Boerh. Inſtitut. Med. §. 1125.

Dum autem, uti antea dictum fuit, contagium variolarum proſternendo vires vitales quandoque in ipſo morbi initio nocet, non autem inflammatoriam febrim producit, tunc certe cura antiphlogiſtica tentari non debet, ſed talis, quae morbis verè malignis dicendis convenit, uti poſtea pluribus in cura hujus morbi dicetur.

§. 1390. Correctio ſpecifica niti debet invento remedio oppoſito illi veneno contagioſo, quod tam parva mole ſuſceptum reliqua parit, ut effecta (1382. 1383.).

Ex ante dictis conſtitit, ſtimulum illum contagioſum admodum exiguae molis eſſe, & tamen ſtupendas mutationes corpori humano, etiam ſaniſſimo, inducere: adeoque ſperari poteſt, ſimile & remedium poſſe inveniri, quod forte talis efficaciae ſit, ut minima quoque ejus pars ſufficiat enervando huic veneno. Cum autem hoc tempore pluribus in locis Europae pus illud contagioſum aſſervetur, & conſtet, per plures menſes ſervari poſſe aptum adhuc, ut per inſitionem morbum faciat, cum pariter, ſecundum Chinenſium methodum, exſiccatae variolarum cruſtulae, vaſe clauſo ſollicitè reconditae, eandem potentiam ſervent, poterit luſtrari hoc venenum; poterunt varia tentari circa illud experimenta; ita forte invenietur aliquid, quod hoc venenum ſpecifica vi domare, ſicque morbum hunc in ipſis incunabulis ſuffocare, valeat.

§. 1391. Quale (1390.) inveniri poſſe, comparatio hiſtoriae antidotorum, & indoles hujus mali, faciunt ſperare; & ad indagandum impellit ſumma hinc futura humano generi utilitas.

Conſtat ſatis, variolas a contagio oriri, quod applicatum corpori venenorum inſtar agit. Hiſtoria autem venenorum ſatis probabilem reddit opinionem, quod ſingula habeant ſua antidota, per quae penitus deſtrui poſſunt, vel enervari ita, ut non amplius noceant, & ab his antidotis, ſumtis, vel applicatis, nova noxa corpori non fiat. Certe, uti a priori non intelligimus venenorum indolem, ſic nec antidotorum; quae plerumque ſimpliciſſima ſunt, & talia, in quibus non facile quis ſuſpicaretur tam egregias ineſſe vires. Terribilis illius veneni, quo Indi tela ſua inficere ſolent, antidotus eſt ſaccharum, corpus adeo blandum, in pulverem contritum, & deglutitum ſtatim. Sic gallina, licet venenum vulnuſculo applicatum fuiſſet, evaſit, dum ingluvies repente impleretur ſaccharo puro contrito, ubi altera, non applicata hac antidoto, ſubito moriebatur. Funeſta vis ſpiritus vini, a foliis laurocerasi deſtillando abſtracti, in Anglia obſervata fuit, qua ſtatim mors inducebatur: infuſum foliorum ejuſdem, cum aqua & lacte paratum, ſaccharoque edulcoratum, potavi saepius ipſe cum con-

diſcipulis meis, dum ſtudiis in prima juventute operam dare incipiebam; nec inde unquam vel minimum mali obſervatum fuit. *Guilielmus Piſo* (*b*), plurima talia antidota indagare conatus, teſtatur ſequentia: *Quamobrem multa, partim propria experientia, partim pretio & precibus a barbaris extorquere neceſſe fuit; qui ſicut tenebriones ſunt in porrigendis venenis, & pertinaciſſimi in revelandis ejusmodi ſecretis, ita officioſi in exhibendis antidotis; dictoque citius, ubi de natura Veneni conſtiterit, in ſilvis efficaciſſimas herbas colligunt, quas contuſas inſtar potionis aegris ſubminiſtrant, animasque pene exſtinctas ſuſcitant.* Haec autem antidota, vel caſu, vel varia tentando, inventa fuerunt a barbaris his gentibus, minime vero per ratiocinium detecta. Unde merito concluſit *Celſus* (*c*), medicinam ubique locorum adeſſe. *Siquidem etiam imperitiſſimae gentes herbas, aliaque, prompta in auxilium vulnerum morborumque noverunt.* Si ergo rudibus talibus hominibus tanta contigerit felicitas, ut & morbis & venenis domandis ſpecifica ac certa invenerint remedia, quid non poterit ſperari ab egregiis Medicis, quibus & mentis acies, & rerum naturalium cognitio, longe major eſt, ſi, omni hypotheſi remota, veneni hujus indolem indagare ſerio vellent, & tentare varia ad domandam ejus malignitatem. Quamdiu autem ſubtili diſputatione tantum de hac re, & aliis ſimilibus, agetur in Scholis Medicis, fateri debebimus diu, *verba ſupereſſe, deëſſe medendi ſcientiam* (*d*). Amplus patet hic experimentorum campus, imprimis dum Variolae per inſitionem excitantur, & pro lubitu dari remedia poſſunt; antequam contagium applicetur corpori humano. Malefici, ſi principum auctoritas conceſſerit, facile his tentaminibus ultimum, commiſſis criminibus debitum, ſupplicium rediment. Taedium laboris facile compenſabit apud omnes bonos ſpes utilitatis publicae. Et ſi uſlibi, certe in hoc caſu, locum habet, quod talis facti, feciſſe, merces ſit.

Supereſt, ut conſideremus illa, quae ad hunc ſcopum tentata fuerunt, & quidem aliquo cum ſucceſſu, ut inde poſſint erui alia tentamina, quae forte magis adhuc fortunata erunt.

§. 1392. In ſtibio, & mercurio, ad magnam penetrabilitatem arte deductis, nec tamen ſalina acrimonia nimium corroſivis, ſed bene unitis, ut quaeramus, incitat aliquis horum aliquando ſucceſſus.

Magnam vim medicatam latere in argento vivo, Medici & Chemici ſatis evicerunt, ſimulque docuerunt, in diverſis praeparationibus ejus magnam varietatem quoad effectus obſervari. Certe, poſtquam nimium metum hujus remedii, quem veteres Medici habuiſſe videntur, depoſuerunt re-

(*b*) Hiſtor. Natur. & Med. Ind. Lib. V. cap. 1. pag. 272. (*c*) In Praefat. pag. 1. (*d*) Ibid. pag. 8.

recentiores, feliciter uſi ſunt argento vivo in morbis difficillimis. Negari nequit, quod imprudentium hominum temeritas optimo huic remedio ſaepe peſſimam famam fecerit, dum acerrimis argenti vivi praeparationibus audacter nimis uſi ſunt, vel tutiora mercurialia remedia imprudenti doſi dederunt, vel nimis ſaepe repetiverunt talium exhibitionem, vel denique talibus exhibuerunt aegris, quorum morbis argentum vivum nocere, certis conſtat obſervatis. Verum aequi rerum aeſtimatores nunquam has calamitates tribuerunt remedio, ſed jure accuſaverunt imperitos artifices, qui, illotis manibus dum haec ſacra tractant, de corio humano ludunt audacter nimis, & impune ſaepius, quod dolendum quam maxime.

Certum eſt, difficillimas ulcerationes, cutanea vitia multa, ad alia fere omnia remedia rebellia, ipſum luis venereae virus, feliciter debellari per prudentem argenti vivi uſum. Non mirum ergo, quod & contagii varioloſi antidotum hic quaeſiverint, praecipue cum quaedam obſervata ſuadere viderentur, aliquid boni inde ſperari poſſe. Antea ad §. 1146. dictum fuit, non ſine fructu ad horrendum rabiei caninae venenum adhibitum fuiſſe argentum vivum; quod venenum ſatis diu in corpore latere poteſt, & tandem actuoſum redditum horrenda mala ac mortem producit, ſimulque in contagioſam naturam convertit hominis ante ſani humores, & pariter, uti pus contagioſum variolarum, filis ac veſtibus adhaerere poteſt, ſicque morbum propagare.

Sed & in ipſo variolarum morbo profuiſſe mercurium dulcem, teſtantur Medici (*e*), ut felicius prodirent papulae non tantum, verum etiam quandoque, ut vel nullae omnino naſcerentur, vel ſaltem quam pauciſſimae. Propriae filiae, decenni, dum omnia ſigna aderant morbi incipientis, pater Medicus dedit audacem ſatis doſin mercurii dulcis, grana nempe viginti cum quatuor granis ſcammonei ſulphurati; unde ter dejecit, & ſub veſperam vomuit enormiter; poſtea dormivit quietiſſime; nec ſecutae fuerunt Variolae, licet tunc temporis epidemice graſſarentur non tantum, verum etiam puellae frater numeroſiſſimis eodem tempore decumberet variolis. Poſtea octenni puellae idem remedium dedit; ſed non in primo morbi initio; illo cum effectu, ut pauciſſimae erumperent Variolae (*f*). Dum foemina, a lue venerea curata, applicatum haberet oſſi ſacro Emplaſtrum de ranis Vigonis cum quadruplici portione argenti vivi addita, ob reliquias tumoris, qui hanc partem occupaverat, corripiebatur variolis, & mox emplaſtrum abſtulit: totum corpus plenum fuit variolis, ſed ille locus, cui emplaſtrum adhaeſerat, omnino liber manſit (*g*). Haec & alia plura ſuadere videntur, cum prudentia argenti vivi uſum in hoc morbo tentari poſſe. Interim ab acrioribus praeparatis mercurialibus cauti abſtinebunt ſatis, ne in morbo, ex ſua indole ſaepe vehementi, novas & nimias turbas excitent; vel, ſi va-

(*e*) Miſcellan. curioſ. dec. 1. an. 3. pag. 13. (*f*) Ibidem pag. 93. (*g*) Malouin Chimie Medic. Tom. II. pag. 133.

validioribus talibus remediis utantur, hoc fiet tuto, moderata admodum doſi. Multis experimentis certus ſum, ipſum mercurium ſublimatum corroſivum, qui inter acerrima praeparata mercurialia merito numeratur, tam minuta doſi datum, ut nec ventriculum nec inteſtina irritare poſſit, multos difficillimos morbos curaviſſe, absque ulla fere evacuatione ſenſibili aucta; de qua re in *Capitulo de Lue Venerea* plura dicentur.

Sed & in ſtibio mirabiles vires latere, ars chemica imprimis docuit. Quamdiu pars metallica regulina alteri parti ſulphureae haeret, iners ſatis corpus eſt; verum ubi pars regulina a nexu ſulphuris libera eſt, tunc miram efficaciam acquirit, & quidem talem, ut absque ſenſibili ponderis ſui diminutione communicet vino, cui infunditur, vim emeticam validiſſimam: nec illa vis repetitis vini puri affuſionibus exhauritur facile, uti nimis notum eſt. Sed exercitati in arte viri norunt illud vinum emeticum antimoniale, & alia ſtibii praeparata, ſic diluere, & tam refracta doſi dare, ut non agant in primas vias, ſed diaphoreſin augeant, & expectorationem per ſputa in multis morbis promoveant, pulchro cum ſucceſſu, uti poſtea in cura videbimus. Certe *Sydenhamus* (*b*), ubi confluentes ſuſpicabatur variolas, praemiſſa venae ſectione, emeticum dedit (antimonialia autem emetica ipſi in uſu erant). Imo, ſi undecimo die in confluentibus variolis, ſalivatione ſuppreſſa, in ſummo periculo verſaretur aeger, vinum emeticum ex infuſione croci metallorum, & paulo majori doſi, dabat, videturque in ancipiti hoc morbi ſtatu ſolam ſpem in hoc remedio poſuiſſe, cum quandoque feliciter ceſſiſſet, licet non ſemper.

Interim mitiora ex ſtibio praeparata remedia, quae non multum corpus turbant, imprimis laudata fuerunt; quale eſt ſtibium diaphoreticum dictum, imprimis cum nitro fixante relictum; quod ſtibium diaphoreticum non ablutum vocari ſolet in officinis, & fit, dum antimonium purum cum tripla quantitate nitri in calcem comburitur. Ob eandem rationem, & nitrum aqua calida ab antimonio hoc diaphoretico ablutum adhibetur, quod ſub titulo nitri antimoniati in officinis proſtat.

Praecipue autem laudata fuerunt illa remedia, in quibus argentum vivum, vel ejus praeparata leniora, uniuntur cum antimonio. Cinnabaris hinc antimonii, quae conſtat parte ſulphurea antimonii unita argento vivo puriſſimo, magnum in hoc morbo nomen obtinuit. Notum eſt, hoc remedium praeparari, dum mercurius ſublimatus corroſivus cum antimonio puro, in pollinem prius redacto, diu teritur, & tunc haec miſta per retortam deſtillantur igne arenae ſatis valido. Hac ratione Spiritus ſalis marini puriſſimus, qui in ſublimato corroſivo aderat, argentum vivum deſerit, parti regulinae antimonii unitur, & cum illa tranſit in excipulum; tuncque vocatur antimonii butyrum, vel oleum; acerrimum remedium corroſivum: ſed argentum vivum, a nexu ſpiritus ſalis marini liberum, unitur ſulphureae par-

(*b*) De febre putrid. variol. confl. pag. 692.

parti antimonii, & ſublimatur in collum retortae, veramque cinnabarin exhibet, quae antimoniata vocari ſolet.

Cum autem multi credant Chemici, ſulphur antimonii non multum differre a ſulphure vulgari puro; hinc & cinnabarin artificialem dictam adhibuerunt in eosdem uſus; uti & illam, quae, in mineris reperta, vocatur cinnabaris nativa, ex ſulphure pariter & argento vivo unitis conſtans. Apud Chinenſes jam dudum cinnabarin laudatam fuiſſe tanquam variolarum prophylacticum, legitur (*i*). Certe ipſum ſulphur miras vires habet in emendandis miasmatibus contagioſis per aëra diſperſis, & domandis venenis, uti alia occaſione ad §. 605. 4. dictum fuit. Similiter in affectibus multis cutaneis egregium uſum habet. Non mirum ergo, quod de ſulphure cogitaverint Medici, dum prophylacticum variolarum remedium quaererent; praeſertim, cum ex ſulphure & argento vivo bene unitis molle remedium naſcatur, quod vix turbat corpus, & tamen in multis morbis curandis egregium uſum praeſtat. Tale eſt Aethiops mineralis dictus, dum ſulphur leni igne fuſum argento vivo puro inſtillato unitur ilico, & maſſam nigerrimam facit; idem obtinetur, ſed longiori tempore, ſi ſulphur cum argento vivo diu in mortario teritur. Aethiops autem mineralis vaſis clauſis valido igne ſi agitatur, ſublimatur in cinnabarin, uti notum eſt: ideo ab aethiope minerali, & a cinnabari, ſimiles effectus exſpectare ſolent Medici. Egregius Medicus (*k*) aliquot caſus recenſet hominum, qui, nunquam variolas paſſi, cum aegris tamen hoc morbo decumbentibus verſati diu, imo & partim in eodem lecto cubantes, liberi manſerunt ab hoc morbo, dum bis in die aethiopem mineralem ſumerent ad dr. ß, addita adhuc aliqua quantitate ſulphuris. Quandoque his miſcuit, myrrham, camphoram, & alia quaedam; ſed praecipuum effectum videtur exſpectaſſe ab aethiope minerali, ſulphure, & cinnabari (*l*); quae remedia non tantum ut prophylactica ad morbum cavendum dabat, ſed etiam hoc ſcopo, ut morbi jam incepti vim frangeret; & quidem ſatis larga doſi. Interim fatendum eſt, his tentaminibus non ſemper ſucceſſiſſe felicem eventum; legitur enim (*m*), dum anno 1733. epidemice graſſarentur *Edinburgi* Variolae, quosdam periiſſe variolis confluentibus, licet, mercurialem curationem experti prius, poſtea notabili tempore conſtanter uſi fuiſſent aethiope minerali, prophylaxis gratia.

Certa ergo antidotus contagii varioloſi nondum cognita videtur: at operae pretium erit, ut omnes boni de hac re cogitent, & debita cum prudentia tentent varia, quae profutura ſuadebit attenta hujus morbi meditatio.

Caeterum in *Materia Medica* ad hunc numerum formulae habentur, in qui-

(*i*) Lettres edifiant. & curieuſ. Tom. XX. pag. 342. 343. (*k*) Lobb of the Small pox Praefat. pag. 33—39 (*l*) Ibidem pag. 173. 175. (*m*) Medical. Eſſays Tom. III. pag. 30.

quibus mercurialia atque antimoniata praeparata uniuntur; & ad harum normam aliae ſimiles parari poterunt facile.

§. 1393. Methodus univerſalis videtur hic adhiberi poſſe, & experimentis perfici debere, illa, quae deprehenſa eſt in omni inflammatorio valere, ne inflammatio in pus, gangraenamve, abeat: quum in aliis omnibus ſuccedat, hic nihil repugnet, morbus varioloſus ſaepe ſine variolis ſit.

Quamdiu nondum cognita eſt certa contagii varioloſi antidotus, non poteſt ars huic morbo opponere meliora remedia, quam illa, quae in aliis morbis, ſimilia ſymptomata producentibus, prodeſſe obſervantur. Verum ad §. 1386. dictum fuit, illud contagium, dum agit, inflammationis ſymptomata producere, & quandoque fallere hunc morbum peritos etiam Medicos, cum reliquis morbis acutis inflammatoriis adeo ſimilis appareat, ut certa & abſoluta Diagnoſis tantum habeatur tunc, quando papulae in ipſa corporis ſuperficie apparent, quae inflammantur, dein ſuppurantur, vel & quandoque omnino gangraenoſae fiunt. Patet ergo evidenter, rationi quam maxime conſentaneum eſſe, ut methodus univerſalis antiphlogiſtica & in hujus morbi initio adhibeatur, dum ſymptomata inflammationis adſunt. Nemo prudens permittet, ſi evitare poterit, ut phrenitis, angina, pleuritis, & ſimiles morbi, in ſuppurationem abeant, licet *Helmontius* peſſime debacchatus fuerit in Medicos ideo, quia pleuritidem ſanguinis miſſione, etiam repetita, ſi opus videretur, aggrediebantur. Clamabat, ſpinam illam pleuriticam evellendam eſſe de latere, hoc ſolum requiri, hoc unicum ſufficere ad delendum totum morbum. Jactabat ſe hoc poſſe facere ſanguine hirci, floribus papaveris rhoeados, & aliis ſimilis farinae remediis; verum non reſpondit eventus tantis promiſſis, & ipſe *Helmontius*, bona fide in ſe ipſo tentans, quod aliis ſuadebat, ſpe cecidit, uti in Capitulo *de Pleuritide* dictum fuit.

Interim haec methodus ubique multos adverſarios invenit; imprimis, quia ſaeculo praeterlapſo, & hujus initio, ubique fere moris erat, ut calidis alexipharmacis, lecti calore, ſtragulorum pondere, & luculento foco, aeſtivis etiam menſibus inſtructo, ignes adderentur ignibus. Si in Anglia, torrenti huic ſe opponens, ſolus fere, *Sydenhamus* multa & gravia tulerit, non minora certe apud Batavos paſſus fuit *Celeberrimus Boerhaavius*, dum in Variolis, aliisque multis morbis, curandis audebat a trita majorum via recedere. Si dira morbi vis omnem ſuperaret opem, occiſus dicebatur, quisquis ſervari non poterat: felices eventus, quantumlibet numeroſi, portentis rerum adnumerabantur. Veterani Medici facile perſuadebant credulo vulgo, piaculum eſſe, res novas in arte Medica moliri: inde calumniae ſpargebantur, & murmura perpetua; quorum teſtis ſaepe fui: aequo animo haec omnia tulit magnus ille vir, unicam hanc contumeliae contume-

meliam opponens, ut dignam non judicaret vindicta. Error tamen erat credere, curam illam antiphlogiſticam novam eſſe, cum certum econtra ſit, illam antiquitus commendatam fuiſſe. *Celeberrimus Mead*, cui bonae literae & ars medica tantum debent, curavit ex Arabico idiomate in linguam latinam verti tractatum Rhaſis de variolis & morbillis; qui primus auctor fuit, ubi aliquid diſtincti de variolis legitur (*n*). In hoc tractatu non tantum laudatur miſſio ſanguinis tanquam prophylacticum remedium, uti & cubiculorum refrigeratio (*o*); verum etiam in morbi initio jubet ſanguinem magna copia detrahi, ad animi deliquium usque; ſi nempe ſigna ſint plenitudinis, & motus nimii humorum; qualia notat ſequentia; *corporis diſtenſionem, nimiamque jactationem, dolorem dorſi, ruborem coloris & oculorum, cephalalgiam vehementem admodum, pulſum magnum & plenum, itemque reſpirationem anguſtam, & urinam turbidam rubram, nec non tactum corporis calidum &c.* (*p*). Caute tamen ſubjungit, ſi ſigna manifeſta quidem fuerint, ſed non admodum valida, parcius ſanguinem detrahendum eſſe; & paululum tantum, ſi leviora adhuc fuerint. Imo, poſtquam variolae omnes eruperunt, ſanguinem mitti voluit, modo ſatis virium ſupereſſet, *quando cum variolarum ſignis aliis adfuerit raucedo vocis, anguſtia in reſpiratione, & in faucibus, dolor in gutture* (*q*). Timebat enim in morbi progreſſu ſuffocationem. Adeo autem metuebat a nimio aeſtu in variolis, ut & auſus fuerit, aquam nive refrigeratam effuſim & affatim dare, brevibusque intervallis, *ita ut ea prematur, & frigiditatem ejus ſentiat in inteſtinis ſuis, aegrotus* (*r*). Laudabat ſerum lactis ebutyrati acidum, ſuccum acidum malorum citreorum (*s*). Ab omnibus illis, animoſè adhibitis, ſperabat ardoris & febris nimis intenſae mitigationem in primo ſtadio morbi. Ubi autem inſtabat eruptionis tempus, illam promovere conabatur, fricando corpus, illudque veſtibus involvendo; dabat frigidam, paulatim ac ſucceſſive ſorbendam, dum ſimul totam ſuperficiem corporis externam, ſola facie excepta, vapori aquae fervidae exponeret (*t*). Videtur praecipuus ejus ſcopus fuiſſe, ut aqua frigida potata impediret variolarum eruptionem in corporis interioribus, dum ſimul per balneum vaporis laxata tota cutis externa redderetur aptiſſima materiae morboſae recipiendae. Dum enim oculos cupiebat immunes ſervare a variolis, alluebat faciem aqua frigida, multis vicibus in die, & eadem oculos adſpergebat (*u*). Simili modo, ut fauces & os internum libera ſervaret, acida auſtera dabat gargarismata, vel, ſi nihil aliud ſuppeteret, aquam frigidam: *idque multis vicibus, ne quid nimium prorumpat in guttur & os: at potius loca iſta bene confortentur, ne multum erumpant; aut ſaltem, ut id, quod eruperit, nullam creet ſuffocationem* (*w*). Praeterea fornaces, imo & balnea, damnavit, ſi nimis calefacerent (*x*).

Ve-

(*n*) Freind hiſtor. of phyſic tom. 2. pag. 190 pag. 124. (*o*) Mead de variol. & morb. (*p*) Ibid. pag. 138. 139. 140. (*q*) Ibidem pag 157. (*r*) Ibidem pag. 141. (*s*) Ibidem pag. 130. (*t*) Ibid. pag 143. (*u*) Ibid. pag. 152. 153. (*w*) Ibid. pag. 157. (*x*) Ibid. pag. 144.

Verum quidem eſt, quod in calido Perſiae climate vixerit *Rhazes*, adeoque refrigerantibus remediis ſatis validis uti potuerit, quae in alio frigidiori climate minus profutura credi poſſent. At patuit, non ſemper illis uſum fuiſſe *Rhazem*, ſed tantum, ubi ingens ardor, & morbi vehementia, hoc poſcerent. Poterit ergo & a prudenti Medico, habita ratione climatis, temperiei aegri, anni tempeſtatis, & vehementiae morbi, ſimilis methodus adhiberi. Saltem inde conſtat, methodum antiphlogiſticam, & frigidum ſic dictum regimen, jam ante ſaecula in uſu fuiſſe in hoc morbo tractando. Adeoque odioſum illud apud credulum vulgus novatoris nomen non merebantur egregii illi viri, qui ſimilia tentaverunt. Nec videtur Arabum haec doctrina ſequentibus temporibus oblivioni omnino tradita fuiſſe, & renovata denuo a *Sydenhamo*: certe *Foreſtus* (*y*), qui circa medium ſaeculi decimi ſexti floruit, & ab avis ac majoribus haereditariam artem acceperat, maximamque famam inter medicos ſui aevi obtinuit, eandem hanc curandi methodum laudabat, & ſequebatur; antiphlogiſticam nempe. In principio ſuadebat ſanguinis miſſionem ad fervorem exſtinguendum. *Ubi autem erumpebant, omnibus modis ſtuduit, ne naturae motus impediretur; adeoque, ut aërem frigidum evitarent, imperavimus*, inquit, *quoniam cutim denſat, & harum puſtularum eruptionem prohibet. Ideo in aëre mediocriter calido eos verſari juſſimus, & ut corpus veſtibus, ſtragulisque, ita tamen, munirent, ne calorem febrilem augerent; ut vulgus facere ſolet, ſupra modum calidis dum utuntur hypocauſtis (ut in Germania fieri aſſolet), aut nimiis tegumentis ac ſtragulis, ut ſaepe ſyncope accedat, atque aegrotantes ſuffocent &c.*

Facilè hinc videntur componi poſſe lites, quae adhuc inter medicos obverſantur, dum quidam venae ſectionem ſemper requiri in hoc morbo contendunt, alii vero, illam tanquam noxiam, vel inutilem, damnant, aut ſaltem trepida manu adminiſtrant, aliquid noxae inde metuentes ſemper. Certum videtur, ſanguinis miſſionem non ſemper & abſolutè requiri in hoc morbo, cum proprie non ſerviat huic ſcopo, ut morbum deleat, ſed ut nimia plenitudo vaſorum, ſi adſit, minuatur, & febris nimius impetus ad debitum moderamen deducatur; de qua re videantur illa, quae ad §. 610. habentur, ubi de temperando impetu febrili nimio agitur. *Sydenhamus*, dum calido regimini in hoc morbo curando totis viribus ſeſe opponeret, dicitur utcumque in oppoſitum extremum nimis declinaſſe in prima editione operum ſuorum (*z*), ſed in ſequentibus hoc correxiſſe, & moderatum regimen, quod rationi & climati Britannico magis conſentaneum erat, commendaſſe. Certe Sydenhamus ſcopum ſuum in hoc morbo curando diſertè declarat ſequentibus (*a*); *ut aequabilis ille tenor ebullitionis in ſanguine conſervetur, qui neque nimis propere ſeparationem nimia ſua vi perficiat, neque tamen torpido nimis motu eandem remoretur, vel non ſatis idoneam praeſtet.* Ubi mor-

(*y*) Tom. I. Lib. VI. obſervat. 44. pag. 245. (*z*) Freind hiſtor. of phyſick Tom. II. pag. 202. (*a*) Sect. 3. cap. 2. pag. 176.

morbus mediocribus ſymptomatibus ſtipatus incedebat, contentus erat, ſi aeger aura liberiore, vino, carnibus, abſtineret, & tenui uteretur diaeta, regimen calidius & cardiacorum uſum damnabat tantum; caeterum non multum operoſus erat in reliquis (*b*). Ubi vero ad tales aegros vocabatur, qui in flore aetatis verſabantur, & vino aliisve liquoribus ſpirituoſis indulſerant, tunc neceſſarium duxit, ſanguinis miſſionem imperare; ſi ex vulgi praejudicio obedire nollent aegri, miſſionem petebat, ne teſtis inutilis foret ſecuturorum ſymptomatum peſſimorum, quae ingens morbi aeſtus produceret, certo fere ſemper cum interitu, vel ſaltem maximo vitae periculo (*c*). Pro regula enim univerſali habebat: *curationis exitum, ſive laetum, ſive funeſtum, ab ea potiſſimum, ſi non in ſolidum, ratione pendere, qua aeger primis morbi diebus tractatur* (*d*). Neque ſolam ſpem moderandi impetus febrilis ponebat in ſanguinis miſſione; ſi enim, poſt hanc factam, calidis cardiacis, nimio calore lecti, novum ſuſcitaretur incendium, nullum ſperabat fructum a ſanguinis evacuatione. Sanctè autem aſſerit, ſe nunquam pejores confluentes variolas vidiſſe, quam in juvencula, quae, poſt rheumatiſmum copioſis & iteratis venae ſectionibus curatum, in hunc morbum inciderat; quo periit undecima die (*e*). Suis obſervationibus idem confirmavit egregius *Huxham* (*f*). Ubi ergo plenitudo nimia, ingens calor, febris validus impetus, aderant in hoc morbo incipiente, nunquam dubitavi ſanguinem mittere, etiam in tenera aetate. Tunc enim cura illa antiphlogiſtica locum habet. Si autem ſymptomata omnia mitia fuerint in hoc morbo incipiente, nulla ratio ſuadet, ut multa hic moliamur; tunc enim tuto totus morbus ſibi relinquitur, & ſola tenuis diaeta ſufficit.

Cum vero omnia ſymptomata increſcere ſoleant, donec papularum eruptio ſequatur, tuncque minuantur, vel integre aliquando ceſſent, contingit quandoque, ut circa eruptionis tempus, imo & ubi hinc inde jam quaedam ſtigmata in cute apparent, febris validiſſima ſit, cum aeſtu ingenti, reſpiratione difficili, anxietate magna. Celebres viri plures credunt, tunc omnino abſtinendum eſſe a venae ſectione, & *Diemerbroeckius* (*g*) dicit, ſe ſedulo ſemper inculcaſſe diſcipulis, ut caverent a ſanguinis miſſione, ſi vel minima papularum indicia in cute apparerent: metuebat enim, ne inde turbaretur ilico critica metaſtaſis, qua morbi materies verſus corporis ſuperficiem deponitur. Interim bona fide aſſerere poſſum, me aliquoties tentaſſe venae ſectionem, licet jam quaedam papulae rubrae apparerent, nec potui videre, ullo modo eruptionem inde turbari. Idem hoc tentatum fuit feliciter a magnis in arte viris, quos enumerat *Freind* (*h*). Imo Celeberrimus *Mead* (*i*) teſtatur, quod ſaepe obſervaverit, cum initio aegritudinis exanthe-

(*b*) Sect. 3. cap. 2. pag. 182. (*c*) Ibidem. (*d*) Diſſertat. Epiſtolar. pag. 462. (*e*) Ibid. pag. 451. (*f*) An Eſſay on fevers pag. 104. (*g*) De variol. & morb. pag. 280. (*h*) De purgant. in ſecund. variolar. confluent. febre pag. 14. &c. (*i*) De variol. & morb. pag. 34.

exanthemata parvula & denſa morbum peſſimi generis minarentur, miſſo ſemel atque iterum ſanguine, rerum faciem ſic mutatam fuiſſe, ut majora, & numero pauciora, apparerent. Utilitatem venae ſectionis in eodem hoc morbi ſtadio multis argumentis pariter *Celeberrimus Violante* (*k*) confirmat. Simul etiam ex his apparet, quod non omnes papulae ſemper ſuppurentur, ſed quandoque plures, in cute jam manifeſte apparentes, reſolvantur; quod & *Meadii* obſervata teſtantur, & ipſe in praxi ſaepius obſervavi. Antea ad §. 1382. notatum fuit, per largam narium haemorrhagiam evanuiſſe papulas, quae jam in cute conſpicuae erant, absque ullo malo ſequente.

Cum ergo in omnibus morbis acutis inflammatoriis curatio per reſolutionem tentetur a Medicis, & alii inflammationis effectus omni molimine artis praecaveantur, nulla videtur eſſe ratio, quare idem non deberet fieri in hoc morbo. Verum quidem eſt, quod in aliis morbis inflammatoriis ideo imprimis metuatur ſuppuratio, quia in partibus interioribus haerent, & non ſemper tuto poteſt conciliari puri facto exitus; variolae autem potiſſimum in externa ſuperficie corporis obſervantur; at patebit poſtea, internas quoque partes obſideri iisdem quandoque; praeterea, ab ingenti variolarum ſuppuratarum numero febris malae indolis accenditur, peſſimis ſaepe ſtipata ſymptomatibus; pus illud reſorbetur, putreſcit, corrumpit omnia; vel, per metaſtaſim depoſitum, nova mala producit, & quidem teterrima; uti poſtea ad §. 1400 pluribus dicetur: operae pretium ergo erit, animoſè adhibere omnia illa artis auxilia, quae ad reſolvendam inflammationem in aliis morbis cum fructu adhibentur, ut vel evitetur omnino ſuppuratio, vel ſaltem numerus papularum ſuppurandarum minuatur inſigniter. Nec credi debet, quod materies morbi reliquis humoribus miſta maneat, licet numerus papularum ſuppuratarum minuatur; nam obſervata ſatis evidenter docere videntur, hanc materiam per cutis ſpiracula avolare poſſe, imo & cutaneis vaſis jam impactam quandoque adhuc penitus reſolvi, ita ut papulae jam conſpicuae evaneſcant, nulla ſuppuratione ſecuta. Si perfecta talis reſolutio fiat, tunc obtinet febris varioloſa ſine variolis, cujus memorabile exemplum §. 1387. habetur. *Sydenhamus*, uti tunc dictum fuit, teſtatur, quod illo tempore, dum Variolae graſſantur, obſervetur talis febris, quae ſimilia omnino ſymptomata habet, ſed nullas papulas producit. Hoc & aliquoties ipſe obſervavi, & ab aliis praeclaris Medicis, quibuſcum commercium literarium colui, pariter obſervatum fuiſſe novi.

Verum & in aliis morbis inflammatoriis, ſi nec multa, nec gravia, aut ſuſpecta, ſymptomata adſint, blanda ſperari poteſt reſolutio, absque multo artis molimine: unde vel in ipſa pleuritide ad §. 887. monui, quod in tali caſu optima medicina ſit, nullam medicinam facere, ſed ſufficere, ſi tenui victu ſuſtineantur aegri vires, & ſanguini copia diluentis attenuantisque liquidi ſubminiſtretur. Idem certe in hoc morbo verum eſt: ſi enim le-

(*k*) De Variol. & morbill. pag. 92. & ſeq.

lenis febris, nec magnus calor, nec ſigna plenitudinis nimiae, nec ullum aliud ſuſpectum ſymptoma, adſit, quale v. g. eſt intenſus capitis dolor, delirium, dolor dorſi vel artuum ſaevus &c., tunc tuto ſimilibus tractari talis aeger poteſt, praecipue ſi laxa ſatis vaſa humores meabiles transmittant facile, uti in junioribus, & laxae temperiei hominibus, obtinere ſolet. Curatio autem antiphlogiſtica tunc tantum locum habet, quando febris valida, calor intenſus, una cum gravibus ſymptomatibus, periculoſum fore morbum indicant.

Quamvis autem plerumque in hoc morbo per ſtimulum contagii nata febris inducat inflammatoriam humoribus ſpiſſitudinem, tamen quandoque contingit, uti ad §. 1384. dictum fuit, ut cum aliis longe ſymptomatibus morbus ille incedat, vires vitales deprimat, ſanguinem ſolvat; unde lethales ſaepe haemorrhagiae, maculae purpureae adeo funeſti ominis, animi deliquia, anxietas intolerabilis &c., ſequuntur, ferè ſemper lethali cum eventu. Certum eſt, in maligna hac variolarum ſpecie non conducere methodum antiphlogiſticam, ſed requiri potius potentiſſima adverſus ſubitam hic metuendam putredinem remedia, quae ſimul fluiditatem nimiam humorum emendare valent, & blando ſtimulo ſuppreſſas vires vitales erigere. Certum eſt, diagnoſin ſatis evidentem eſſe, qua binae hae variolarum ſpecies a ſe invicem diſtingui poſſunt a Medico, adeoque non facile hic errare poſſe peritum. Interim mirum videri poteſt, cur hujus rei mentio hic nulla fiat; ſed tantum laudetur methodus univerſalis antiphlogiſtica in initio morbi, ſi gravioribus ſymptomatibus ſtipatus fuerit.

Ratio haec videtur: cum *Celeberrimus Boerhaavius* Sydenhami deſcriptionem pro baſi hujus morbi pertractandi poſuiſſet, uti ex §. 1379. patet, & apud egregium hunc auctorem deſcribantur tantum tales caſus, qui validae inflammationis manifeſta indicia habent, hinc videtur tantum methodi antiphlogiſticae mentionem feciſſe illo tempore, dum *Aphoriſmos de cognoſcendis & curandis morbis* conſcriberet; & imprimis ideo, quia methodus tractandi hunc morbum per alexipharmaca & calidum regimen omnino invaluerat. Optimè notavit celebris auctor (*l*), omnes caſus, a *Sydenhamo* enarratos, eſſe talium variolarum, quae inflammationem validam monſtrabant; e contra vero *Mortonum*, qui *Sydenhamo* coaetaneus fuit, tantum fere tales recenſuiſſe aegros, in quibus projectae vires vitales in primo hoc morbi ſtadio aliam medelam poſcebant: & ideo concluſit, *licere ſibi, veritatis ergo, renitenti licet animo, a magni Sydenhami ſententia regimine in hoc morbo diſcedere* (*m*). Sed & optime notavit *Freind* (*n*), quod *Mortonus totam medendi rationem ad hypotheſin iſtam, de ſpirituum neſcio quo miaſmate, a ſemet ipſo confictam, fere ſemper detorqueat.* Prudens ergo Medicus ſemper attendet

(*l*) Holland a short view &c. of the ſmall pox pag. 41. (*m*) Morton de variol. cap. 7. pag. 57. (*n*) De purgant. in ſecunda variol. conſſ. febre pag. 24.

det ad ſymptomata, quae morbum hunc incipientem comitantur, & ex his determinabit, qualis medendi methodus eligi debeat.

Quod autem *Celeberrimus Boerhaavius* agnoverit, in variolis non ſemper curam antiphlogiſticam requiri, ſed quandoque alexipharmacis opus eſſe, ut languentes vires vitales excitentur, omnes noverunt, quibus haec felicitas contigit, ut ejus inſtitutionibus frui potuerint. Verum quidem eſt, quod, ob anguſtum anni Academici ſpatium, poſtremos, qui in his Aphorismis deſcribuntur, morbos raptim magis percurrere ſoleret, dum in initio inculcandis praxis Medicae fundamentis inhaereret diutius, & hinc aliquando contingebat, ut auditores ſuos remitteret ad illa, quae §. 608. & ſequentibus habentur, ubi de febris impetu moderando agitur; ut nempe nec nimius ſit, nec torpeat tamen magis, quam requiritur ad ſubigendam morbi materiem. At ego, qui toties in hoc morbo tractando magni viri conſilio opus habui, ab illo didiceram, ſemper praeſto habere ſaturatiſſimam croci tincturam (*o*), quam ſolebam propria arte parare, ut illam exhiberem, ubi depreſſas vires vitales oportebat erigere. Vocabar ad juvenem octodecim annorum, bilioſae temperiei, tertio morbi die, cui poſt immanem capitis & dorſi dolorem inceperant hinc inde prodire papulae: pulſum inveni debilem, parvum, celerem, intermittentem; reſpiratio ſatis bona, ſed anxietas vix tolerabilis circa praecordia, aderat: dato grato cardiaco, ex vino rhenano, cinamomo, corticibus citri, ſuperbibendo decoctum ex radicibus ſcorzonerae, ſarzaeparillae, graminis, inveni circa veſperam pulſum inſurgere, & plures prodire papulas: undecima autem hora noctis ſubito vocatus inveni pulſum tremulum, parvum, vix percipiendum, cum anxietate intolerabili, ita ut adſtantes mortem jam prae foribus eſſe judicarent: ſaturatiſſimae croci tincturae, quam mecum attuleram, guttas viginti adhibui ſtatim; vix hora elapſa erat, quin pulſus inſurgeret, anxietas minueretur, papulae numeroſae prodirent, & ſimul dolor capitis ac dorſi ceſſaret omnino. Quamvis autem numeroſas variolas haberet, & ipſae fauces his occupatae non levem moleſtiam facerent, ſoſpes tamen a tanto morbo evaſit. Culpabant nihilominus, qui aderant, audax facinus, &, niſi conclamatum jam crediſſent, non permiſiſſent facile, ut concentratiſſimum croci aroma juvenili corpori in tanto morbo ingereretur, idque larga ſatis doſi. Famae periculum me incurrere probe noveram: ſed mens conſcia recti & hoc ſpernere novit, ubi de ſalute aegri agitur.

Ut autem omnibus conſtaret, quam diverſa methodo uſus fuerit in vario variolarum genere *Celeberrimus Boorhaavius*, ſufficient ſequentia.

Piae memoriae *L. B. Joannes Baptiſta Baſſandus*, qui Archiatri munere apud Lotharingiae Ducem, nunc, dum haec ſcribo, feliciſſime regnantem Imperatorem, ſumma cum laude fungebatur, commercium literarium cum Celeberrimo Boerhaavio coluerat, &, de tanti Principis ſalute ſollicitus, petierat, qua methodo

(*o*) H. Boerh. Chem. Tom. II. pag. 244.

thodo in curandis variolis uteretur. Candidè, ut ſolebat, Boerhaavius communicabat amiciſſimo ſuo *Baſſando* illa, quae profutura credebat; & optimus iſte vir, quo erat animi candore, ſanato a variolis Duci fatebatur, ſe methodum *Boerhaavii* in hoc morbo curando ſecutum fuiſſe. Non mirum ergo, ſaepius de hoc morbo inter illos ſermonem fuiſſe poſtea. Noveram, conjunctiſſimum mihi collegam *D. de Lebzeltern R. I. Equitem* poſſidere literas *Boerhaavii* ad *Baſſandum*, & facile impetravi ab integerrimo hoc amico, ut illis frui liceret non tantum, ſed & ſequentia excerpere ex epiſtola Leydae 30 Aprilis 1736 ſcripta: poſtea omnes Epiſtolas *Boerhaavii* ad *Baſſandum* dono dedit Auguſtae Bibliothecae, ubi inter pretioſa maxime in perpetuam *Boerhaavii* & *Lebzelteri* memoriam ſervabuntur. En haec ſunt.

Juvenis viginti duos annos natus in India, robuſtus, dives, luxui perdite deditus, vino, electis inde ſpiritibus, opiparis menſis, pergraecationibus, exercitiis immoderatis, uti ſuetus, media aeſtate, debacchatus ſolito jam immanius, hinc, febre ardente, dolore capitis ſummo, vomitu aſſiduo, angore terribili, inquietudine perpetua, ſomno turbulentiſſimo, preſſus, Amſtelaedamo Leydam vehitur velociter, ut conſilia petat.

Nihil de variolis ſuſpicans, mitto ſanguinem largiter, ocyſſime. Statim purgans de cremore tartari, nitro, pulpa tamarindorum, rheo, exhibeo doſi larga: id rite purgavit: potum exhibeo ex radicibus acetoſae pratenſis, graminis, ſcorzonerae, una cum tamarindis incoctis, nitro addito, & ſucco inſpiſſato baccarum ſambuci liberaliter admiſto; unde multum ille & aſſidue bibit. Ad ſitim vero, quae inſatiabilis illi erat, utebatur aqua cum ſucco recenti preſſo limoniorum, cum pauxillo ſucci ribeſiorum, & ſyrupo violaceo; addebatur ſubinde & pauxillum vini Moſellani. Decumbebat in lectica aperta, corio Ruſſico obducta, in cubiculo temperate frigido, apertis ſemper portis. Contra omnia haec inſurgebat atrocior morbus: urina flammea, aeſtus exurens, profuſus ſudor, ſomnus fere furibundus, lingua ſordide fuſca, taurini oculi, igne & ſanguine ſuffuſi. Itaque die ſequenti, nondum apparentibus indiciis variolarum, eadem omnia aeque libere repeto: neque prohibebatur adſcenſio increſcentis per omnia mali. Sed paulo poſt omnis conſpicua totius capitis pars, ubique, minutiſſimis punctulis rubris, proximè junctis, foeda, oculi lacrymantes, rubri, ſternutatio, tuſſis: unde videbam variolarum confluentium teterrimam ſpeciem. Serio, diu, meditatus, gaudeo acta, quae inflammationi adverſa; metuo ſuppurationis, & gangraenae, dira ventura effecta; his cavendis invigilo: mane & veſperi pediluvia ex aqua & vigeſima parte aceti, cavis pedum & poplitum fermentum panis acidum, aceto & nitro permiſtis, noctes dieſque applico. Temporibus placentas roſaceas, aceto roſaceo & ſambucino irroratas, appono, ſaepe renovandas. Jubeo, ſedeat erectus, quantum ferre poteſt. Decubitum in lectica, loco obſcuriſſimo, modice frigido, ſilentia muta miniſtrantium, impero. Decoctum avenae in aqua, cum ſucco limoniorum gratum, lac ebutyratum coctum cum avena, ceraſa nigra acidula (morelles) contuſis cum ſuis nucleis in ſero lactis cocta, per ſetaceum preſſa, pauco ſaccharo grata, cum intrito pulviſculo pauco panis biſcocti, pro cibo exhibeo, nec aliud dari paſſus ſum. Potus erat Caffè cum $\frac{1}{4}$ lactis, The Bouhi cum $\frac{1}{3}$ lactis, cere-

vi-

viſia Mol, ſerum lactis, aqua pura cum pauxillo ſucci limonum. Decocto tamarindorum ſupra deſcripto utebatur toto morbi decurſu ea quotidie copia, ut ſemper quater interdiu alvum laxaret, uſque ad quartam decimam morbi diem. Poſt meridiem, hora tertia, quotidie, ſumebat hauſtum ſoporatum, ex aq. ſtillatit. flor. rhoeados unc. iij, *opii puri gr.* ij, *ſp. ſulph. per Camp. gtt.* vj, *ſyr. violar. dr.* iv. *Acceſſêre interim deliria, furores, convulſiones dirae, obmuteſcentiae: perrexi ſemper eodem modo. Poſt diem quintum morbi ſemper ad decimum quartum ſumſit omni quadrihorio pulviſculum ex Cinnab. nativ. hungar. gr.* vj, *flor. ſulph. dr.* ij, *ſtibii diaphoretici non abluti a nitro fixante dr.* ß. *m. f. pulv. tenuis divid. in* xij. *doſ. aeq. Saepe utebatur ad aſperitatem dolentis gutturis emulſis ex* iv. *ſem. frigid. maj. & amygdalis cum ſyr. althaeae fernel.*, gargariſmata *aſſidua ex decocto ficuum: erant enim omnia obſeſſa & ulcerata eo usque, ut omnis corporis cutis una tantum foret exulcerata cruſta; quam poſt diem undecimam, jam penitus aridam, quater interdiu oleo recens preſſo de amygdalis opime inungendam curavi. Senſim tunc vino rhenano, jure carnium, refocillans vires, omnia ſuperavi mala. Vivit uſque. Legati Gallorum uxor, ſex menſes gravida, correpta virulentiſſimis variolis, ſecunda ſtatim die effuſiſſime erumpentibus, cum peſſimis ſymptomatibus, maxime in cerebro, miſſu ſanguinis liberali ſtatim facto, decoctis ſimilibus utens, ut bis quotidie alvum deponeret, opiato veſperi ad gr.* j, *ſimilibus pulveribus, omnique alio regimine ut prius, tractabatur. Huic tamen pultes avenaceae, jura vitulina leviora cum diu incocta oriza, ceraſa recentia cocta in lacte ebutyrato cum pauco pane biſcocto, largius oblata, reſpectu foetus. In illa tanta variolarum vis, ut prorſus incredibile. Sanata integrè. Tempeſtive pulchrum enixa filium, non paſſum variolas in utero. An balneum vitale amnii prohibuit? vivit bene ſana illa, & ille robuſtus vivit.*

Interim monendum, accidere quandoque in hoc morbo, ut venenum variolarum plus noceat, ſpiritus projiciendo penitus, quam inflammando corpus. Tum aeſtus haud adeo magnus, pulſus creber, debilis prorſus, deliria levia, virium projectio, Variolae lentae, planae, parvae, depreſſae, non adſurgentes, interſtitia puſtularum languida, pallida, certa mortis indicia: tum foeces alvi ſolutae, cadaveroſo foetore, colore fuſco, debilitantes: delirium, vox clangoſa. His caſibus methodus dicta obeſt: morbus ex ſe lethalis. Tum rad. contrajerv. dr. j, *Serp. virgin. dr.* ß, *rutae recent. uncia ſemiſſis, infundantur cum aq. ſtillatit. rutae* ℔. j, *vini rhenani unc.* vj, *adde ſacchari dr.* iv.; *bibat unc.* j. *omni hora fervidè, ſuperbibendo decoctum ſcorzonerae, ut excitentur vires. Dein pro re nata inſtituatur regimen.*

§. 1394. Conſiſtet illa (1393) in his: 1. mittatur cruor, ut (854. N°. 1. 890. N°. 1. &c.). 2. Clysmatibus, fotibusque, laxetur tota cutis, os, oeſophagus, inteſtina, ſaepe. 3. potetur multum aquae tenuiſſime farinoſae, acidulae, nitroſae; hauriatur nitrum ſtibii, vel polychreſtus ſal, & hydrogala tenue. 4. ſit victus te-

tenuis; aër in pulmones ducendus frigidiuſculus; corpus bene tectum, & perſpirabile.

1°. Antea ad § 395, ubi de generali cura inflammationis agebatur, probatum fuit, quantae utilitatis ſit, ad reſolutionem inflammationis obtinendam, ſanguinis copiam & impetum minuere per venae ſectionem; poſtea, in cura morborum inflammatoriorum, numeris hic citatis, etiam de hac re dictum eſt. Praecedenti vero paragrapho ſigna recenſita fuerunt, quae docent, an haec cura antiphlogiſtica tentari debeat, vel non.

2°. Conſtitit ex illis, quae ante dicta ſunt, materiam morbi per criticam metaſtaſin deponi verſus ſuperficiem corporis, non tantum externam, ſed & internam. Praecipue autem obſervatum fuit, quod os internum, fauces, oeſophagus, imo & ventriculus ac inteſtina, variolis obſideantur, magno cum incommodo, & periculo. Verum, ſi vaſa harum partium, & cutis externae, ſic diſponi poſſint per artem, ut facilius cedant liquidis impulſis, transmittere poterunt plura, quae, absque hoc, vaſorum anguſtiis impacta manebunt, inflammationemque & omnes ejus ſequelas producere poterunt. Hoc obtinebitur, ſi major laxitas conciliatur vaſis; quod imprimis fit aqua calida, aut vapore ejus, perpetuo applicatis. Sive enim liquidi immeabilis moles minuatur, ſive vaſis obſtructi capacitas augeatur, effectus erit idem; libertas nempe tranſitus liquidi per vas transmittens. Dum ergo materia morbi, cuti impingenda, vaſa invenit facile pervia, difflabitur, vel integre, vel ſaltem pro maxima parte; ſicque, vel nullae omnino papulae ſequentur, vel ſaltem pauciores longe, quam absque hoc artis adminiculo factum fuiſſet. Imo, perpetuo fotu adhibito, plures ex papulis, jam in cute haerentibus, reſolutas denuo vidi, &, nulla ſuppuratione ſecuta, evanuiſſe. Hoc imprimis obſervavi, dum, omnem curam impendens unicae aegrae, nocte dieque ſpongiis aqua calida madidis foveri curavi cutim; ſic enim evidenter patuit, plures reſolutas fuiſſe, paucas admodum ſuppuratas. Per cutis vaſa difflari partem materiae morboſae, docet ſingularis odor, quem ſpirant variolis decumbentes, & quem periti in hoc morbo tractando ſatis diſtinguere norunt: confirmatur adhuc magis, quod certa obſervata doceant, infici alios homines, nondum hunc morbum paſſos, per aegrorum exhalationes. Quo magis ergo perſpirabilis eſt cutis, eo melius, caeteris paribus, & contra: unde etiam patet ratio, quare junioribus, & laxiori corporis habitu praeditis, mitior hic morbus eſſe ſoleat, robuſtis autem, & exercitatis corporibus, difficilior.

Obſervatum fuit, Indos, qui tota vita nudi incedunt, ſylvarum incolae, & praeterea cutim pigmentis, craſſorumque pinguium frequenti inunctione, foedant, omnes perire fere, ſi variolis corripiantur; ex illis vero, qui vel nati, vel diu ſaltem inter Luſitanos morati, ſunt, & veſtibus utuntur, plures evadere; quod idem verum eſt de Afris in Americam delatis, qui etiam felicius hunc morbum tolerant: interim mirum hoc eſt, quod,

dum iisdem hominibus per inſitionem excitabatur morbus, evaſerint omnes (*p*). Verum obſervata docent, contagium varioloſum, per inſitionem applicatum corpori humano, ſaepe non tantam copiam ſibi aſſimilare humorum ſanorum, quam quidem fieri ſolet, ubi morbus communi modo hominem adoritur. Hinc ſuffecerunt vaſa cutis adhuc libera vel transmittendae, vel ſaltem excipiendae, materiae morboſae, adeoque interiora corporis minus obſidebantur.

Praecedenti paragrapho dictum fuit, *Rhaſin* circa tempus eruptionis totam ſuperficiem corporis, capite excepto, vapori aquae fervidae expoſuiſſe. Sed & recentioribus temporibus egregii viri, dum cutis ſicca & dura excipiendae materiae morboſae minus idonea videbatur, balneis uſi fuerunt. Tanquam audax & inſolitum factum, ſed felici cum eventu tamen, tentatum a *Celeberrimo Lemery* hoc legitur (*q*). Simili methodo feliciter uſus fuit Medicus Helvetus *Martin* (*r*), qui omni quadrihorio univerſam totius corporis cutim linteo molli aqua tepida madido foveri curavit, donec papulae prodirent: ſic vidit, valida morbi ſymptomata ſedari, papulas cito prorumpere, nullasque fere cicatrices relinquere.

Verum omnium maxime balnei utilitatem videtur ſuadere, quod rudes ſatis, apud Hungaros, Arvenſes, montium Carpatiorum incolae, frigidiori ſub climate viventes, ſolius balnei uſu variolis laborantes tractent, absque remediis fere ullis, & feliciſſimo ſucceſſu. A multis ſaeculis conſtanti traditione hanc methodum excoluerunt, & tanquam ſacram venerantur. Simulac, dum Variolae graſſantur, paulo majorem calorem obſervant in decumbente, mox imponunt balneo aquae dulcis, temperatè calido; poſt dimidiam horam, ex balneo egreſſum, mantilibus ad ignem calefactis involvunt, & in lectum deferunt. Bis de die repetitur balnei uſus, donec maturéſcere incipiant Variolae; quod ſolet fieri tertio poſt eruptionem die: pergunt tunc quidem in uſu balnei; ſed aquae ſimplici ſubſtituunt ſerum lactis, vel, ejus defectu, lac dulce aequali copia aquae dilutum: ſic citiſſime ad maturationem papulae perducuntur, & cito decidunt, absque ullis cicatricibus relictis, nec alio quovis malo ſequente. Morbus autem, ſic tractatus, placide decurſum ſuum abſolvit, nec moleſtis ſymptomatibus ſtipatur, nec ullo remedio interno indiget (*s*). Felicitatem & ſimplicitatem curae, etiam in teneris infantibus, miratus egregius Medicus poſtea eandem felici ſucceſſu tentavit, & multis encomiis extulit; imo credidit, ſic inventum eſſe illud remedium a *Boerhaavio* anxie quaeſitum, quod nempe ſtimulum contagii ſpecifica vi deleret (vide §. 1389 & ſeq.). Sed pace egregii hujus Medici dicere liceat, quod non recte perceperit *Boerhaavii* men-

(*p*) Condamine relat. d'un voyage dans l'Amerique &c. pag. 183. &c. (*q*) Academ. des ſciences l'an 1711. hiſt. pag. 38. (*r*) Academ. des ſciences l'an 1737. hiſt. pag. 67. (*s*) Fiſcherus de remedio ruſtic. variol. per balneum &c. curandi. In Praefat. & pag. 8. & ſeqq.

mentem. Deſiderabat enim tale remedium, quod contagium, variolarum cauſam, ſic enervaret, vel deleret, ut morbo producendo amplius aptum non foret. Uſus autem balnei morbum non tollit, ſed hoc tantum efficit, ut absque malis ſymptomatibus, & ſine multo periculo, decurſum ſolitum abſolvat; bina autem haec omnino inter ſe differunt. Interim magnas laudes meretur talis methodus, per quam morbi moleſtiam & periculum minui conſtat.

Inculcabat ſemper auditoribus ſuis *Celeberrimus Boerhaavius*, ut inferiores corporis partes perpetuo foverent, & laxarent, ubi hujus morbi ſuſpicio adeſſet, ſive balneo, ſive pannis laneis emolliente decocto calido madidis, perpetuo applicatis; qualis decocti formula in Materia Medica ad hunc numerum legitur. Simul autem hoc fiebat ideo, quia ſperabat, maximam copiam materiae morboſae ſic verſus inferiora corporis derivari poſſe, & a ſuperioribus partibus averti; de qua re poſtea ad §. 1399. adhuc dicendum erit. Simul jubebat, os, fauces, nares, eodem decocto emolliente frequenter ablui.

Verum, dum ſimile decoctum emolliens duodecima quaque hora per anum injici jubebat, invenit multos, qui contradicerent, & periculoſam non tantum, ſed & damnoſam omnino, alvi ductionem cenſerent. Fatebantur quidem aliqui, quod in ipſo morbi principio non inutile eſſet alvinas foeces molli clysmate eluere; ſed, hoc facto, ſevere prohibebant, ne poſtea per totum morbi decurſum idem tentaretur. Imo impenſe gaudebant, ſi ſtrictiſſima alvus maneret toto morbi tempore; & vidi plures peſſima quaevis metuentes, dum alvum naturalem mollem & figuratam deponerent aegri, licet benignis admodum variolis decumberent. Cum enim naturali lege in hoc morbo materies morboſa verſus cutim ſoleat deponi, metuebant ſemper, ne turbaretur critica haec metaſtaſis, ſi alvus laxior foret. *Cutis raritas, alvi denſitas*, dixerat *Hippocrates* (*t*); & hinc concludebant, ſtrictam alvum requiri in hoc morbo, laxam nocere ſemper. Confirmabantur in ſua hac opinione, cum viderent in malignis & peſſimis variolis omnes vires ilico proſterni, ſed & ſimul cadaveroſum foetorem ſpargere liquidam alvum. Certum eſt, tunc ſummum diſcrimen adeſſe, non adeo, quia alvus fluit, ſed quia peſſimus egeſtorum foetor tetram morbi malignitatem indicat. Nemo enim dubitare poteſt, quin putridiſſimae hae foeces, ſi manerent in inteſtinis, citius adhuc deſtruerent omnia.

Mortonus (*u*) adeo inhaerebat huic opinioni, ut ſcripſerit, ſe ab alvo usque ad vigeſimum diem conſtipata in hoc morbo nullam noxam hactenus deprehendiſſe, praeter moleſtam foecum nimis induratarum egeſtionem circa finem morbi. Interim non levem moleſtiam inde naſci, fatetur ipſe alio in loco (*w*). Sic autem habet: *Novi mulïerem (cui alvus per octodecim dies conſti-*

(*t*) Epidem. VI. Charter. Tom. IX. pag. 433. (*u*) Pyretologiae cap. 8. pag. 81. 82. (*w*) Ibidem cap. 10. pag. 126.

ſtipata fuerat), *quam*, *niſu egerendi pene confectam*, *nec clyſteris*, *glandis*, *vel fotus*, *ope*, *a foecibus induratis liberare potui*, *donec ſphincter ani ſpeculo ſenſim dilataretur*, *&* *ſtercora forcipibus confracta vi extracta fuerint*. Credo, quod nemo prudens facile exponere vellet aegros tantae calamitati, & diris malis, quae violentam talium foecum eductionem ſequi ſolent. Econtra adeo metuebat diarrhoeam, praeſertim torminoſam, in quovis morbi ſtadio, potiſſimum circa tempus eruptionis, ut illam ſymptomaticam, & plane deleteriam, crederet, ilico ſiſtendam, *illa paregorici quantitate*, *quaecumque fuerit*, *qua ſcopus attingi poteſt* (*x*). Multos certe ſequaces habuit *Mortonus*, & non ſine luctu recordor, quod nullo modo perſuadere potuerim Medicis, qui Illuſtrem aegram, in aetatis flore variolis confluentibus decumbentem, tractabant, quibus periit undecima die, ut vel ſemel alvum, toto morbi tempore ſtrictam, molliſſimo enemate injecto ducerent. Gaudeo tamen, plures reſipuiſſe, poſtquam innocuum mollium clysmatum uſum repetitis experimentis viderant. Certe *Hippocrates* (*y*) monuit, a diu ſtricta alvo periculum eſſe, ne febris ſequatur, aut alvi profluvium; & *Galenus* (*z*) notat, omnes cerebri affectiones augeri, & deteriores reddi, alvo intercepta.

Celebres autem plures in arte viri, & in hujus morbi curatione feliciſſimi, aliam amplexi ſunt ſententiam. *Sydenhamus* noxiam quidem damnavit diarrhoeam, quae a retropulſa materia varioloſa, puſtulisque ſubſidentibus, naſcebatur; dum nempe a frigore nimis intenſo fuerat laeſus aeger, vel imprudenti & larga nimis ſanguinis miſſione, aut nimia evacuatione alvi per cathartica data, ſic fractae eſſent aegri vires, ut non ſufficerent materiae morboſae verſus cutim deponendae (*a*): Verum alibi ſerio monuit (*b*), multa infantium millia letho data fuiſſe, dum imprudentes mulierculae in variolis confluentibus natam diarrhoeam ſiſtebant, quae aeque utilis eſt, ac in adultis ptyalismus, dum ſimili morbo decumbunt: *Celeberrimus Hofmannus* (*c*) non timebat alvi fluxum, etiam copioſum, in hoc morbo; imo teſtatur, ſe eundem vidiſſe per totum morbi decurſum absque ullo periculo; & *Amati Luſitani* obſervatis confirmat, qui ex centum & quinquaginta pueris, quos unica aeſtate variolis ac morbillis decumbentes tractaverat, vidit evaſiſſe omnes, qui evacuati fuerant; reliquos vero, quibus parentum culpa evacuatio facta non erat, vel periiſſe, vel difficillimis ulceribus in gangraenam admodum pronis laboraſſe. Imo ſedulo monet (*d*), ne unquam permittat Medicus, ut alvus per octo vel decem dies ſuppreſſa maneat: inde enim credit, vel *ſuffocativum ſequi catarrhum*, *vel purpuram variolas*, *aut erumpentes comitari*, *aut*, *ſuppuratis iiſdem*, *non ſine inſigni virium jactu-*

(*x*) Pyretologiae pag. 82. (*y*) Praedict. Lib. II. cap. 4. Charter. Tom. VIII. pag. 813. (*z*) Comment. in Prorrhetic. Lib. I. Charter. Tom. VIII. pag. 756. (*a*) Sect. 3. cap. 2. pag. 174. (*b*) Ibidem pag. 192. (*c*) Medic. ration. Syſtem. Tom. IV. ſect. I. cap. 7. pag. 148. 149. (*d*) Ibidem pag. 156.

jactura, *& ſymptomatum vehementia*, *excipere*. Ipſo autem eruptionis tempore ab omnibus moventibus abſtinendum ſuadet, etiam ab enematibus. Similia his apud alios habentur (*e*). Imo obſervatum fuit, ſexaginta alvi evacuationes intra ſpatium viginti quatuor horarum non impediviſſe papularum eruptionem, ſed promoviſſe potius (*f*). Accuſat heteroclitus hicce auctor *Celeberrimum Boerhaavium*, acſi purgantium uſum damnaſſet in hoc morbo ſemper. Sed certe epiſtola, quae praecedenti paragrapho habetur, contrarium docet ſatis evidenter. Probe memini, me ſaepius, ex praeceptoris conſilio, decocto tamarindorum edulcorato per ſyrupum cichorei cum rheo diarrhoeam artificialem feciſſe, & ſuſtinuiſſe per plures dies; imprimis, ſi deliria adeſſent, aut anguſtia circa fauces variolis obſeſſas; & felici quidem cum ſucceſſu. Praeterea in cura inflammationis §. 396. 2. purgationem alvi laudat; & in Materia Medica ad eundem hunc numerum talia habentur, quae adhibuit in caſu adeo difficili, qui in eadem epiſtola deſcriptus habetur. Semper enim uſus fuit talibus, quae, absque augmento motus humorum, alvum ſolvunt; qualia etiam ſunt illa, quae ſequenti numero laudantur.

3°. Notum eſt, ſalem polychreſtum, & huic ſimile nitrum ſtibii, largiori copia ſumtum, alvum blande movere. Verum in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur decoctum, ex avena, fl. ſamb., & papav. errat., paratum, in cujus unciis viginti uncia media nitri ſtibiati ſolvitur, ut ex hoc decocto bibant aegri, quantum velint. Cum acutum nimis ſaporem habeat hoc remedium, plerumque majori aquae quantitate diluendum curavi. Sed facile patet, ab hoc remedio, etiam diluto, larga copia potato, alvi evacuationem exſpectandam eſſe.

Praecedenti numero hujus paragraphi dictum fuit de illis, quae vaſa ſic diſponere poſſunt, ut facile admittant & transmittant humores, cum hac ſpe, ut ſic multum materiae morboſae exire poſſit per cutanea vaſa, & ſpiſſiora, quae haerere incipiunt, perpetuo fotu ſic ſolvi, ut non ſequatur ſuppuratio, ſed blanda reſolutio. Multum conducet ad hunc effectum obtinendum, ſi lenitas & dilutio procuretur humoribus (vide §. 398. 399.) potu tenui aquoſo copioſo, cui avena, hordeum, aliave ſimilia farinoſa mollia, incoquuntur, ut ſimul leve nutrimentum praebeant, & blanda emolliente vi ſolidas vaſorum fibras reddant laxiores. Cum autem febris acuta continua ad putredinem diſponat humores, adduntur acida, ut hoc caveatur: imprimis autem in hoc morbo talia laudantur, cum notum ſit, in fine morbi, praeſertim ſi confluentes & numeroſae fuerint Variolae, peſſimum & cadaveroſum foetorem adeſſe. Serum lactis, lac tripla aquae copia dilutum, vel & decoctum hordei, aut avenae, cum quarta parte lactis dulcis

(*e*) Violante de variol. & morbill. pag. 101. Medical Eſſays Tom. V. part. 2. pag. 579. & ſeq. (*f*) Ouvrage de Penelope, ou Machiavel en Medicine, Tom. II. pag. 192. in notis.

cis recentis, gratum & utilem potum aegris exhibent. Infuſum theae, baccarum Caffè, cum pauco lacte miſtum, nunquam negavi illis, qui his potibus aſſueverant ſani: nec unquam aliquid damni ab horum uſu obſervavi.

4°. Antea §. 599. & ſequentibus de diaeta febricitantium dictum fuit, & de omnibus cautelis tunc obſervandis; quae omnia & in hoc morbo locum habent. Cibi enim hic requiruntur fluidi, facile digerendi, putredini adverſi, & aegris tamen ſatis grati, minori copia, ſed repetitis vicibus, adhibendi. *Sydenhamus* (*g*) carnium eſum, & vinum, interdicebat; cereviſiam tenuiorem leviter tepefactam concedebat pro potu ordinario; nec unquam aliquid mali obſervavi a cereviſiae tenuis bene defoecatae uſu, ſi ſanitatis tempore huic potui aſſueviſſent aegri. Juſcula avenacea, hordeacea, poma cocta, vel in clibano aſſata, commode exhibentur. Cum autem aliquid conſuetudini dandum ſit ſemper in victu aegrotantium, illis, qui juſculis carnium utebantur ſani, eadem dedi aegris, ſed diluta, & nullo modo meraca, ex carne vitulina vel gallinacea cocta, addito ſucci citri vel arantiorum pauxillo, & cremore hordei vel oryzae: ſimili modo dantur panatellae ſic dictae, ex iisdem juſculis paratae, ſed tenuiores pariter. Totus enim ſcopus eſt, ut tenui alimento ſuſtineantur vires, dum interim non gravatur corpus ſolidiori cibo. Facile impetratur ab aegris, ut tali diaeta utantur: febricitantes enim dilutos potus & acidulos quam maxime appetunt, meraciores, uti & ſolidiores cibos, abhorrent.

Cum autem huic morbo proprium ſit, ut eruptionis tempore ſymptomata multum leventur, vel & ceſſent omnino, materie morboſa ad cutim depoſita, hinc aegrorum cuſtodes non tantum, ſed & multi Medici, fuerunt in hac opinione, nihil utilius eſſe talibus aegris, quam ſi ſudore perpetuo diffluerent; ſic enim aperta manebant & pervia vaſa cutanea, transmittendisque etiam craſſioribus idonea. Ob hanc rationem ſtragulis obruebant aegros, aërem perpetuo foco reddebant aeſtuoſum, portas, feneſtras, perpetuo clauſas retinebant, aëris renovationem vel minimam cane pejus & angue vitabant, cortinis lectulorum accuratiſſime clauſis cogebant aegros in aëre calido, propriis & miniſtrantium exhalationibus pleno, adeoque ſubputrido, perpetuo decumbere. Probe memini, me, quandoque olim cubicula talia ingreſſum, per pauca horae minuta vix potuiſſe tolerare aeſtum & foetorem, licet non adeo delicatum me credam, ut a leviori incommodo afficiar facile. Verum antea §. 611. notatum fuit, aëre calidiore febrilem impetum augeri, & contra §. 610. dictum fuit, aëre frigidiuſculo exorbitantem febrilem impetum ad debitum moderamen reduci. Si ſimul conferantur illa, quae §. 689. de caloris aucti effectis habentur, uti & §. 698, patebit ſatis, quam damnoſum ſit, aegros tali methodo tractare. Huic praejudicio vulgi ſeſe oppoſuit *Sydenhamus*, & teſtatur (*h*), ſe majorem ſanguinis contemperationem obtinuiſſe ab aëre intromiſſo, quam a venae ſectio-

(*g*) Sect. 3. cap. 2. (*h*) Diſſertat. Epiſtol. pag. 451.

ſectione, etiam tempeſtive celebrata. Acerbè autem queritur optimus ille vir, quod peſſimas calumnias tolerare debuerit, dum ſuadebat prudens aëris refrigerium & renovationem, quae adeo utilia invenerat, dum proprios liberos, ſanguine & propinquitate conjunctiſſimos quosque, & alios plures, curaverat feliciter ab hoc morbo. Unde dicit (*i*); *Qua de cauſa, accedente inſuperabili τῶ πολλῶν praejudicio, bene mecum agi putarem, ſi nunquam deinceps ad variolis laborantes accirer.* Nec minora olim pati debuit convicia *Boerhaavius*, dum clamabant, quod aegros pavimento marmoreo frigido incumbere juberet aeſtivo tempore; hybernis vero menſibus, apertis feneſtris, in conclavi frigido, rigidiſſimae brumae exponeret. Haec, abſurda omnino, & falſiſſima, tamen apud quosdam fidem inveniebant. At quomodo tractaverit aegros variolis decumbentes, patet ex epiſtola ante allata. Cavebat tantum, ne ſtragulis onerarentur, & talem aëris temperiem ſervabat, quae ſanis commoda eſſet: hyberno tempore, foco moderatè inſtructo, aëris frigus temperabat; aeſtivos calores moderari conabatur illis, quae §. 605. 2. enumerantur. Aërem, apertis portis, vel feneſtris, renovabat; cavendo ſemper, ne frigidus aegri corpus tangeret; quod facile obtinetur adductis cortinis per aliquod tempus, vel ſepimento (*paravent*) interpoſito inter lectulum aegri & portam aut feneſtram apertam. Semper ſervabat corpus bene tectum & perſpirabile, manicis curabat tegi manus, cavebat tantum, ne calidum nimis aërem inſpirarent aegri; imprimis partes inferiores corporis contra frigus muniebat, caput & thoracem minus; ſic tamen, ut nullum incommodum a frigore partes ſuperiores ſentirent. Hoc autem faciebat ideo, ut papularum eruptio procul a capite fieret, uti poſtea ad §. 1399. dicetur. Neceſſariam illam aëris renovationem, feneſtris apertis, pariter ſuadet *Hofmannus* (*k*), & ob hujus neglectum, ſimul adhibito regimine calido, plures ex plebejis perire monet a variolis, licet bonae ſatis indolis fuerint: maxime ſi in loco humiliori plures eodem morbo decumbant. Simul notat, largiſſimos ſudores, ſi diu perſeverent, nunquam ſine periculo eſſe. Quamvis nemini ſuaderem, ut, hoc morbo correptus, ſe frigido aëri exponeret, tamen per plures obſervationes certus ſum, nec hoc adeo inſigniter nocere, ac quidem creditur. Plures domi meae conſilium petierunt, dum papulae jam erupiſſent in facie, inſcii ſe variolis correptos eſſe, nec novi ullum ex his periiſſe: ruſticorum pueros, eruptionis tempore cum levius ſe haberent, vidi aperto in aëre verſatos ſaepius, & absque ullo damno. Imo ipſe hujus rei teſtis ſum: Decimo enim ſexto aetatis anno febre ſatis valida, cum delirio, correptus fui per triduum; nec Medicum vocavi, & nihil praeter tenuem potum ſumſi, pomaque clibano cocta cum pauco pane. Mane evigilans me ſanum omnino credidi, piſces aſſos avidus comedi, veſtibus indutus ac pallio exivi medio menſe Decembri, & quidem,

nive

(*i*) Diſſertat. Epiſtol. pag. 455.

(*k*) Med. Syſtem. pract. Tom. IV. Sect. 1. cap. 7. pag. 158.

nive ſatis copioſa cadente, amicum inviſi. Dum autem, foco aſſidens, plus incaleſcerem, &c, candelis accenſis, faciem aſpicerent, monebant me, qui aderant, numeroſas ſatis papulas rubras in facie & collo apparere, uti & in manubus; atque inde concludebant, variolis me laborare: domum redii, & vocatus Medicus confirmavit Diagnoſin, ſimulque objurgavit, quod nivali frigori imprudenter adeo me expoſuiſſem. Interim morbum facile tuli, licet numeroſas admodum variolas haberem, ſed diſcretas; & absque ullo periculoſo ſymptomate emerſi feliciter. Plures ſimiles caſus novi; ſed credo haec ſpecimina ſufficient, ad probandum, aëris frigus non tantum nocere, ac quidem creditur. Hinc nunquam dubitavi ad alium locum transferre, ſed tecto bene corpore, hoc morbo correptos, ſi ob contagii metum illos tolerare nollent in domo, in qua laborare inceperant, & ſanctè teſtari poſſum, me nunquam aliquid damni inde obſervaſſe.

§. 1395. Quamvis enim in hoc morbo raro cogitetur de hac indicatione (1388.), & de hac methodo inprimis (1393. 1394.), caſus tamen, ignaro morbi Medico, ſaepe dedit ſucceſſus probantes talem artem.

Quando epidemicè graſſantur Variolae, omnes Medici de hoc morbo cogitant, ſimulac aliquis, variolas nunquam paſſus, febre continua laborare incipit; & unusquisque tunc illam methodum medendi adhibet, quam utiliſſimam aeſtimat. Verum ubi ſporadicus idem morbus in majoribus urbibus hinc inde unum alterumve aggreditur, quod ſaepe fit, dum aliis in locis contagium ſuſceptum ſecum ferunt advenae, tunc ſaepe Medici, imprimis numeroſa praxi obruti, de hoc morbo non cogitant, & tanquam febrim acutam inflammatoriam tractant. Candide fatetur in Epiſtola, quae ad §. 1393. habetur, ſibi hoc accidiſſe *Celeberrimus Boerhaavius*, dum juvenem illum tractabat peſſimis variolis confluentibus infectum. Cum enim perditiſſimum vitae genus, aeſtivis ſub caloribus, facile febri acutae inflammatoriae anſam dare potuiſſet, in initio morbi non ſuſpicabatur variolas, ſed methodum antiphlogiſticam animoſe adhibuit; nec poenituit hoc tentaſſe, dum erumpentes poſtea vidit variolas. Novi, pluribus idem contigiſſe, qui peſſimè debacchabantur contra hanc methodum, & ſtupebant felicem curae eventum; indignabundi obmurmurabant, nunquam evaſuros fuiſſe hos aegros, niſi in fatis fuiſſet, quod vitae terminus nondum adeſſet. Nec mutabant tamen ideo methodum curandi, ſed ſtrenue in calido regimine & uſu alexipharmacorum pergebant, ut olim. *Ballonius* (*l*) de ſe ipſo candidè fatetur ſequentia: *Immo inopinato venam ſecuimus, & medicamentum purgans dedimus, quibus die ſequenti aut poſtridie apparerent Variolae, &*

(*l*) Epidem. & Ephemer. Lib. I. conſtitut. 4ª. Tom. I. pag. 24.

& melius multo habuerunt, quam quibus non auſi fuimus idem exhibere: ſic parum probabile, quod dicitur, minus affatim erumpere puſtulas, ſi corpus ante purgaveris. Dominus ab inſula de ſumma difficultate deglutiendi (quae erat tantum morbillorum latentium ſoboles; nos autem nil tale ſuſpicabamur) conquerebatur; inſignis febris. Eluimus alvum clyſmate, venam metu ſynanches ſecuimus; ſequenti die exanthemata apparent; & brevi tamen convaluit. Summus ille Medicus mutabat opinionem, dum videbat, curam antiphlogiſticam tam feliciter cedere in his morbis. A ſollicita obſervatione illorum, quae in morbis juvant vel nocent, prima artis Medicae praecepta originem duxerunt, & certe ars iisdem adminiculis adhuc indiget, cum non omnia a priori deducere poſſimus in morbis. De hac re videri poſſunt illa, quae ad §. 602. 7. habentur, ubi de optima hac regula artis agitur. *Sydenhamus*, cujus candor & ſagacitas in morborum indole inquirenda apud omnes in pretio ſunt, ſemper attentus erat, an prodeſſet methodus medendi, quam ſequebatur, an non: ſic fatetur, ſe proprios in praxi errores ilico detexiſſe, dum novus morbus epidemicus ingruebat, & non minus feliciter correxiſſe.

Cum ergo methodus tractandi hunc morbum talibus remediis, quae inflammatoriis morbis conducunt, toties felicem eventum habuerit, merito commendanda videtur in primo hoc morbi ſtadio, ubi ſymptomata §. 1383. adſunt. Sic enim ſpes eſt, ut vel nullae, vel paucae admodum, papulae ad ſuppurationem perveniant; vel ſi contingat, ut peſſima variolarum ſpecies omnem ſpem benignae reſolutionis irritam reddat, conducet tamen, ut minori cum ferocia morbus decurrat, & peſſima morbi ſymptomata, delirium, ſtupor, faucium anguſtia, calor urens &c., leniantur, ſicque aeger tantis malis diutius reſiſtere poſſit, vel & tandem feliciter emergere, uti pluribus & certiſſimis obſervationibus conſtitit.

§. 1396. Morbus hic ubi ſtatum primum, quem Contagii voco, abſolvit, ſecundum ingreditur, qui ſic ſe habet: punctis parvis rubris, inſtar morſus pulicaris, cutis capitis primo & faciei, mox manuum & brachiorum, dein trunci, & inferiorum, inficitur; mox miteſcunt ſymptomata (1383.); augentur omni hora, quoad magnitudinem & numerum, puſtulae valde rubeſcentes; aſſiduo magis, magisque, elevantur; inflammantur; cutis tenditur; dolor; calor; impedita circulatio; impedita perſpiratio; hinc humorum major ad interiora repulſus; febris; anxietas; dyſpnoea; dolor faucium; angina; diarrhoea; dyſenteria; mictus cruoris; haemoptöe; cutis inter puſtulas liberae inflammatio rubra, dolens, calens; quae ubi duraverunt ſpatio 4, 5, vel 6, dierum, jam abſolute ſuppuratae ſunt, & in totidem parva apoſtemata converſae. Hunc Inflammationis decurſum voco, uſque in Abſceſſum; durat pro varietate Epidemici, temperiei, magnitudinis, regiminis, vario tempore,

plerumque quatuor, aut quinque diebus; ita, ut octavo, ab inchoamento, die ſuppuratio adſit; cruor tum valde inflammatus.

Uſu jam obtinuit apud Medicos, morbum hunc in tria ſtadia dividere: primum eſt a morbi initio uſque ad papularum eruptionem; ſecundum a papularum eruptione incipit, & durat, donec papulae in abſceſſum abiverint; tuncque incipit ultimum morbi ſtadium, quod dicitur adeſſe, donec morbus hic deſinat in mortem, ſanitatem, vel alium morbum (vide §. 591). Magnam utilitatem habet illa hujus morbi diviſio, cum & ſymptomata differant diverſis his temporibus, & methodus medendi ſaepe mutationem requirat vario morbi tempore.

Morbi autem initium a primo aegritudinis ſenſu ſolet computari, qui plerumque ſolet eſſe horripilatio & rigor, ſequente mox febre. Unde etiam a quibusdam ſtatus febrilis dicitur (*m*). Interim videtur ſatis apte ſtatus contagii vocari; quia eſt illud morbi tempus, quo contagium corpori applicatum redditur actuoſum, & corporis ſani functiones turbando morbum inducit, ſimulque ſibi aſſimilat humorum antea ſanorum partem; quae dum critica metaſtaſi ad corporis externam ſuperficiem deponitur, papulae excitantur, & incipit ſecundum morbi ſtadium, ſive periodus, in qua tamen non ſemper febris adeſt.

Primum illud ſtadium, ſive ſtatus contagii, brevius eſſe ſolet, ubi numeroſiſſimae papulae prodeuntes confluunt inter ſe, longius, ſi minus numeroſae, & a ſe mutuo diſſitae, ſunt papulae; quae ideo diſcretae vocari ſolent.

Secundum ſtadium morbi computatur ab illo tempore, dum incipiunt primae papulae apparere; tuncque imprimis certa morbi diagnoſis habetur, cum in ſtatu contagii ſemper adhuc aliquid dubii ſuperſit; uti antea dictum fuit.

In facie plerumque omnium primo obſervantur parvae maculae, quandoque ipſo initio tam exiguae, ut, teſte *Sydenhamo* (*n*), tenuiſſimarum acicularum puncta tantum aequent magnitudine: paulo poſt fiunt latiores, ſatisque ſimiles maculis, quae pulicum morſus ſequi ſolent; a quibus tamen diſtingui poſſunt, quod non habeant in medio ſui centro ſtigma, per quod pulex proboſcidem introduxit, ut ſanguinem exſugeret. In facie autem & collo ſolent primo obſervari, quia hae partes conſpectui maxime patent: ſed in capillata capitis parte aeque cito ac in facie erumpere vidi in illis, qui raſum caput habebant: paulo poſt, & quandoque eodem fere tempore, in manubus aut brachiis ſparſim papulae conſpiciuntur: ſerius plerumque in trunco corporis; quem tamen ſaepe, ſi diſcretae & mites fuerint Variolae, vel paucae admodum, vel nullae, papulae occupant. Ultimo ſolent apparere in artubus inferioribus.

Si-

(*m*) Lobb of the ſmall Pox pag. 3. (*n*) Sect. 3. cap. 2. pag. 163.

Simulac prodire incipiunt papulae, ſtatim minuuntur ſymptomata, quae ſtatum contagii comitabantur; imo quandoque penitus evaneſcunt, ita ut aeger pulchre valere ſibi videatur, uti optime monuit *Sydenhamus* (*o*), & in me ipſo expertus fui, poſteaque in aliis pluribus vidi; imprimis, ſi neſcii fuerint, papulas prodire, vel morbum non metuant; quod praecipue in junioribus obtinet: unde ruſticorum pueri, ſi diſcretis laborent variolis, lecto ſtatim exeunt, & vix domo ſe cöerceri patiuntur. In adultis tamen, licet alacres admodum ſe ſentiant, manet in ſudores propenſio, quamvis leviter tegantur, donec papulae jam maturitatem attigerint; tunc enim ſponte ſua ſudores ceſſare ſolent. In adultis etiam, imprimis, ſi tenerae fuerint & mobiles in genere nervoſo puellae, puſillanimitas ac morbi metus quandoque novas turbas excitant, in miti etiam morbo. Hinc hilari vultu Medicus talibus certam ſalutem, & venuſtae formae integritatem, promittere debet, ut animus erigatur. Peſſima quaevis metuentem Medicum vidi, dum in formoſa puella, erumpentibus variolis, videret anxietatem magnam, pulſum tremulum, anguſtiam faucium, pallorem in facie. Cum autem toto contagii ſtadio mitis morbus fuiſſet, & nova haec ſymptomata contigiſſent, dum in ſpeculo faciem paucis numero maculis notatam vidiſſet, audacter certam ſalutem promiſi, & de forma ſecuram eſſe juſſi, ſimulque in memoriam revocavi caſum amicae, quae eodem morbo decubuerat, & de qua jam ſanata merito poterat dici;

Morborum pigmenta abeunt, faciesque renitet
Purior, & ſpeculo laevior ipſa ſuo.

Mox illae turbae compeſcebantur, & morbus reliquum decurſum ſuum abſolvit quam placidiſſime.

Papulae porro, quae prius maculae planae apparebant, incipiunt elevari, & ſucceſſive novae ſimiles in variis corporis locis occurrunt. Non enim ſimul & ſemel prodeunt omnes; niſi in peſſima variolarum confluentium ſpecie, ubi furibundo morbi impetu ingens copia materiae morboſae totam cutim externam, imo & interiora, denſo agmine minimarum puſtularum implet. Caeterum plerumque per triduum eruptio papularum pergit, praecipue in variolis diſcretis & benignis, in quibus eruptio quarta die incipit, nec ante ſeptimum tota abſolvitur, vel ſaltem rarius, uti optime notavit celebris auctor (*p*), qui voluit, *hac arte cautum eſſe, ut natura vim morbi, in partes ſibi invicem continuatas diviſam, facilius perferat & ſuſtineat.* Verum quoque eſt, non omnes puſtulas eodem tempore ſuppurari; nam illae, quae artus inferiores occupant, pure turgent, dum in facie Variolae jam exſiccatae decidunt. Interim & hoc frequenter obſervavi, quod, licet in facie ſerius quaedam papulae emerſerint, tamen omnes, ſi diſcretae forent, octa-

(*o*) Sect. 3. cap. 2. pag. 163. (*p*) Nichols de anima Medica pag. 20. 21.

octavo die pure maturo turgerent : idem in artubus inferioribus fit; ut nempe ſerius quidem maturentur quam in facie, ſed tamen ibi omnes ſimul maturentur, licet quaedam ex illis tardius emerſerint, quam aliae. Nec omnes eandem acquirunt magnitudinem : vidi enim ſaepius, inter magnas admodum diſcretas variolas intercurrere aliquot admodum parvas, attamen ſimili pure, & eodem tempore, impleri ac majores. Aliquoties obſervavi, haſce minoris molis papulas longe ſerius emerſiſſe, ſexto vel ſeptimo morbi die, attamen cum prioribus ſimul matureſcere, & exſiccari. Fateor, non ſemper hoc contigiſſe in illis aegris, quos tractandos habui. Optimae tamen fidei autor (*q*) teſtatur, poſt primam papularum eruptionem ſemper ſequi novam ſeptima die a febris invaſione, ſed eodem tempore matureſcere cum reliquis. An materies morboſa, dum diutius cum humoribus ſanis per vaſa fluxit, magis ſubacta, citius ad maturationem perducitur? Videtur *Rhazes* tale quid obſervaſſe, licet non videatur aſſerere, quod ſemper hoc fiat, ſed tantum, ubi copia materiae morboſae adeſt. Sic enim habet (*r*) : *Variolae duplicatae copiam materiae indicant : quod ſi ſint de genere ſanabili, id ſalutem portendit, ſi vero ſint de genere lethali, interitum.*

Papulae illae ſatis cito augentur mole, & niſi reſolvi poſſit inflammatio per fomenta perpetua, ac bona remedia, de qua re ante jam dictum fuit, & §. 1399 adhuc agetur, mutantur ſingulae in totidem parvos abſceſſus circa octavum diem. Verum antea ad §. 386, ubi de inflammatione agebatur, dictum fuit, curam inflammationis per reſolutionem tunc tantum ſperari poſſe, quando humores blandi ſunt, motus ſedatus, & cauſa obſtruens non nimis ſolidata : adeoque, niſi morbus ex ſua indole mitis ſit, vel tempore ſtatus contagii per curam antiphlogiſticam ſedatus fuerit nimius impetus, & canales mobiles, humoreſque ſatis diluti, evaſerint, non obtinebitur reſolutio papularum inflammatarum, ſed ſequetur neceſſario ſuppuratio, & in pejori morbi conditione gangraena; quam ars omni molimine conatur avertere, & procurare benignam ſuppurationem, per quam vaſa obſtructa una cum materie obſtruente a vaſis vivis apertis ſeparantur, & in pus convertuntur.

Sed dum hoc fit, augentur omnia ſymptomata inflammationis, uti ad §. 387. dictum fuit, dolor nempe, calor, pulſus, febris &c., imo inflammatio puſtularum extenditur ad vicinum ambitum, ideoque, ſi numeroſae fuerint puſtulae, tota cutis tenditur, dolet, calet, & libera circulatio per vaſa cutanea impeditur, adeoque & perſpiratio, dum craſſiores humores in vaſa minora dilatata impinguntur, vel & majoribus vaſis diſtentis vicina minora comprimuntur.

Facile jam patet, enumerata in textu ſymptomata tantum tunc locum habere, dum numeroſae adſunt papulae. Si enim paucae tantum prodierint, exigua pars totius cutis inflammabitur, reliquum totum liberum erit, & abs-

(*q*) Violante de Variol. & morbill. pag. 60. (*r*) Mead de variol. & morbill. pag. 193.

abſque multa moleſtia ſequens puſtularum ſuppuratio decurſum ſuum abſolvet. Poteſt tamen contingere, ut & puſtulae non numeroſae multum moleſtiae adferant, ſi quaedam loca corporis occupaverint, quae ſuppurationem comitantia ſymptomata non adeo commode ferre poſſunt. Sic vidi, unicam papulam in praeputio infantis moleſtiſſimam feciſſe phymoſin, dum cellulosa tunica, miro modo inflata in hac parte, difficilem reddebat urinae exitum. Notum eſt, palpebras facillime in magnum tumorem attolli, & in hominibus etiam ſanis poſt ſomnum tumere plus minusve. Si paucae papulae palpebras obſederint, vel & locum illum, ubi ſub palpebra inferiori laxiſſima cutis eſt, dum ſuppurantur papulae, adeo tument palpebrae, ut nullo modo deduci queant, donec, finita ſuppuratione, & puſtulis exſiccari incipientibus, tumor ille ſubſidat. Inde autem ſaepe triſtia mala ſequuntur, imprimis in junioribus, qui, fricando palpebras, viſus obſtaculum removere nituntur, ſicque irritationem augent, & faciunt ſaepe, ut inflammetur oculi bulbus, acres lacrymae inter palpebras clauſas retineantur, mora acriores redditae rodant vicina, & quandoque immedicabilem caecitatem relinquant, tota cornea penitus opaca reddita. Nunquam enim obſervare licuit, papulas occupaſſe tunicam adnatam, vel corneam, ſed tantum palpebras, tam in ſuperficie exteriori, quam interiori, quae tota rubet numeroſiſſimis vaſculis ſanguineis, & inflammationem conceptam facile communicat oculi bulbo. Idem teſtatur *Celeberrimus Hofmannus* (*s*). Niſi igitur fomentis molliſſimis perpetuo tegantur palpebrae, & ſubinde tenui ſiphone aqua pura tepida injiciatur leniter inter palpebrarum commiſſuras, ut eluantur acres lacrymae, viſus laeſio, imo & caecitas, metuenda eſt. Similiter vidi, paucas papulas, ſub calloſa epidermide plantae pedis latentes, intolerabilem feciſſe pruritum, qui vix levari poterat perpetua applicatione calidi decocti ex emollientiſſimis herbis parati: in aliis nihilominus obſervavi plurimas in eodem loco, abſque ulla fere moleſtia. Quandoque & in aliis locis corporis moleſtus pruritus adeſt, dum prodierunt papulae (*t*), qui ſimili remedio lenitur.

Si jam illa ſymptomata, quae in cute externa apparent illo tempore, dum papulae inflammatae ſuppurantur, applicentur partibus internis, quae in hoc morbo ſimiliter afficiuntur quandoque, uti §. 1403. dicetur, patebit ratio ſummi periculi in hoc morbo, & diverſiſſimorum ſymptomatum, quae quandoque occurrunt, & diverſam Prognoſin faciunt. Singulorum viſcerum mala inveſtigare, quae ſequuntur, ſi variolis obſideantur, & operoſum valde foret, & forte non adeo utile, cum de inflammatoriis viſcerum morbis antea actum fuerit. Unicum ſpecimen ſufficiet, quod reliquis omnibus facile applicari poterit.

In ſtatu contagii, ſi valida febris fuerit, frequenter delirant aegri, neque ta-

(*s*) Med. rat. ſyſtemat. Tom. IV. Sect. 1. cap. 7. pag. 165. (*t*) Lobb of the Small Pox pag. 134.

tamen periti Medici ſemper pro funeſto omine illud delirium habent. Verum ſi, erumpentibus papulis, dum reliqua ſymptomata minuuntur, vel ceſſant, delirium maneat, aut, ſedatum, redeat ferocius, dum papulae in cute conſpicuae inflammantur magis & ad ſuppurationem vergunt, tunc juſtus metus eſt, meninges cerebri ſimili modo affici, ac fit in cute externa; id eſt, inflammari; & metuendas hic eſſe omnes inflammationis ſequelas, toties lethales in hoc loco, de quibus §. 775. in hiſtoria *Phrenitidis* dictum fuit. Adeo mali ominis notam ferox delirium, ſi poſt variolarum exitum ſupervenerit, habuit *Celeberrimus Freind* (*u*), ut teſtetur, ſe fere neminem adhuc vidiſſe, qui, hoc periculo conflictatus, ad ſanitatem pervenerit. Simul (*w*) ibi caſum recenſet hominis, qui, variolis diſcretis laborans, nec admodum numeroſis, quarto poſt eruptionem die inſomnis cepit aliena loqui; ſequebanturque poſtea perpetua garrulitas, oculi ſcintillantes, perpetuo rotati, ſanguineis vaſis tumentibus ſuffuſi, ſomnus nullus, tremores, mors: febris tamen levis tantum aderat, & Variolae ſatis laudabiliter ſe habere videbantur. Aperto capite, cerebri vaſa adeo ſanguine referta apparuerunt, ut jamjam rumpenda viderentur. Verum, quarto poſt eruptionem die, omnes papulae, & vicina cutis, maxime inflammatae ſunt; unde, ſi ſimiles in meningibus cerebri fuerint, tunc omnia ſymptomata phrenitidis ſequi debent. Similia habet *Hillary* (*x*); qui & monuit, quod in tali caſu pupillam aegri inſpicienti Medico fundus oculi rubro flammeo colore rutilus appareat; quod pro peſſimo pariter omine habuit.

Ubi mihi tales caſus in praxi contigerunt, audacter adhibui omnia, quae §. 781. in cura phrenitidis laudantur, & laetus recordor, me plures ſervaſſe, de quibus vix non deſperabatur. In Epiſtola *Celeberrimi Boerhaavii*, quae habetur ad §. 1393, recenſentur bini caſus, qui docent, quantum boni a tali cura ſperare liceat. Delirium ergo in variolis oritur ab impetu febrili nimio, calore intenſo, rarefactione ſanguinis, impletione nimia vaſorum ſanguineorum, & tunc, ſedato impetu febrili, depletis vaſis, minuto calore nimio, ſolet feliciter cedere, imo plerumque, eruptionis tempore, dum omnia ſymptomata decreſcunt, & delirium ſedatur. Verum, ubi tempore eruptionis non ceſſat, vel redit, & ferocius redditur, illo tempore, dum papulae in cute externa maxime inflammantur & ſuppurationi proximae ſunt, tunc metus eſt, meninges cerebri papulis obſideri, praecipue, ſi diſcretae, nec numeroſae adeo, Variolae in cute externa appareant; quae ergo ex ſua indole non poſſent gravia ſymptomata producere. Quas binas delirii in hoc morbo ſpecies optime diſtinxit *Lobb* (*y*). Nec videtur improbabile, ſi paucae tantum numero papulae meninges obſederint, delirium, coma vigil, & alia terrifica mala, adeſſe quidem toto tempore, dum inflam.

(*u*) Ad Richard. Mead de quibusd. Variol. gener. epiſt. 2. pag. 18. (*w*) Ibid. pag. 10. & ſeq. (*x*) Eſſay on the Small Pox pag. 85. (*y*) Of the Small pox pag. 56.

flammantur & ſuppurantur papulae; verum dum, ſuppuratione jam perfecta, caeterae exareſcunt Variolae, omnia ſedari denuo, &, reſorpto paucarum illarum papularum pure, evadere poſſe aegros poſtea; cum paucae Variolae non adeo magnam, ea ratione, laeſionem in meningibus cerebri relinquant. Talis caſus apud eundem auctorem legitur (z), ubi in adulta muliere, diſcretis variolis laborante, delirium eruptionis tempore incepit, & duravit ad finem morbi; a quo feliciter evaſit, licet nec remedia fere admiſerit, neque multum nutrimenti. Notandum tamen, quod tertio die morbi menſtrua prodierint, & ſequentibus diebus commode fluxerint: hoc enim prodeſſe potuit multum, minuendo vaſorum plenitudinem, & avertendo impetum a capite. Interim omnes facile credent, delirium in ſtadio eruptionis, ſi non poſſit tribui febris impetui, aut nimiae rarefactioni humorum, periculoſum valde eſſe. Unde & *Baglivus* (*a*), ſimile malum metuens, dixit: *Si circa quartum, cum jamjam erumpunt, caput impetunt, cum magno calore, anxietate, motibus tendinum ſubſultoriis &c., ſtatim impero cucurbitulas ſcarificatas ſcapulis, & momento fere, facta quaſi furentis ſanguinis revulſione, omnia praedicta ſymptomata velut in ovo ſuffocantur, & paulo poſt feliciter erumpunt Variolae, ut ſaepius vidimus.*

Verum, praeter illa mala, quae fiunt, dum papulae inflammatae has illasve partes corporis internas occupant, ſicque varias functiones laedere poſſunt, oriuntur & alia ſymptomata, ſi numeroſae papulae cutim externam occupaverint: inflammatur enim tunc univerſa fere cutis, & inde humorum major fit ad interiora repulſio. Imprimis moleſta ſatis mala fiunt, ſi tota facies & capitis cutis papulis numeroſiſſimis obſideatur: innumeri namque ramuli arterioſi carotidis externae tunc impervii fiunt, hinc reliqui adhuc pervii tanto plus urgentur, uti etiam carotidis internae rami per encephalon diſperſi. Hinc ſaepe tumet interna narium membrana, & illa, quae os internum fauceſque veſtit, & magna copia liquidi, quandoque ſatis tenacis, exit. Unde in confluentibus variolis *Sydenhamus* (*b*) notavit, quod ſalivatio nonnunquam ſub primum eruptionis tempus ſe prodat, nonnunquam non niſi poſtridie, biduove praeterlapſo. Infantibus, ſimili morbo correptis, diarrhoea contingere ſolet; forte a deglutita ſaliva copioſa & acriori. Partem enim materiae morboſae tali modo evacuari voluerunt celebres autores; ſi nempe tam copioſa ſit, ut papularum eruptione exhauriri integre nequeat. Sic *Mortonus* (*c*) voluit, ſalivationem jure merito habendam eſſe *Symptoma veneni per glandulas cutis ex parte tantum protruſi.* Hinc alio in loco dixit (*d*); *Ptyaliſmus, eruptionem comitans, malus eſt, quia venenum per regiam viam non ſatis eliminari ſignificat.* Hoc quidem obſervata docent, ſalivationem adeſſe tantum in Variolis pejoris notae, adeoque damnari

(z) Of the Small pox pag. 254. & ſeq. (*a*) Prax. Med. Lib. I. pag. 61. (*b*) Sect. 3. cap. 2. pag. 169. (*c*) Pyretolog. cap. 8. pag. 71. (*d*) Ibidem pag. 76.

ri poſſe tanquam ſignum; verum tamen videtur illa ſalivatio utilis eſſe in talibus Variolis, cum ab ejus ſuppreſſione omnia mala augeantur, uti poſtea patebit. Certe *Baglivus*, regulas practicas colligens ex probatiſſimis auctoribus, & ex propriis obſervationibus, non dubitavit ponere ſequentia (*); *Qui in variolis maxime ſputant, raro moriuntur, nullumque in variolis ſputatorem vidi mortuum.* An autem pars materiae morboſae per ſalivationem, vel diarrhoeam, ſic eliminetur de corpore, noluit definire *Sydenhamus* (*e*), cum fateatur, ſe hiſtoriam morbi tantum ſcribere, non ſolvere problemata. Neque tamen improbabilis videtur haec opinio: certitudinem dare poſſet, ſi Variolarum inſitio, per fila tali ſaliva imbuta, tentaretur: ſed forte inhumanum videretur, contagium, ex confluentibus variolis decumbente homine ſumtum, ſano corpori applicare, antequam omnino certum ſit, morbi virulentiam pendere ab aegrotantis idioſyncraſia, vel methodo perverſa medendi, aut utriſque his ſimul concurrentibus; contagium autem ſemper ejusdem indolis eſſe in omnibus.

Raro contingit, faciem numeroſis Variolis obſideri, quin etiam adſint in naribus internis, ore, faucibus, papulae manifeſtae; quae inflammatae ſtimulo irritante copioſam ſalivae viſcidae mucoſae excretionem facere poſſunt. Notum eſt, quantam copiam ſalivae & muci exſcreënt quotidie anginoſi. Interim certum eſt, externa cute faciei tota inflammata, magis urgeri vaſa libera & dilatari, adeoque majorem copiam humorum ſecerni & excerni debere. Antea ad §. 988, ubi de aphthis agebatur, notatum fuit, vaſorum oſcula per cruſtas aphthoſas dum diu occluſa fuerint, ſic dilatari ramos ſecretorios, ut, cruſtis his deciduis, ingens & perpetuus ſalivae fluxus ſequatur, qui quandoque fere exhaurit aegros, a praegreſſo gravi morbo jam debiles. Certe, quandoque ſimilis nimia dilatatio vaſorum hic obſervatur, facitque, ut ſalivatio poſt morbum ſuperſit, quae tamen moderate adſtringentibus tuto tunc ſupprimi poteſt; quod morbi tempore tutum non eſt. Dolebat *Mortonus* (*f*), nobilem virginem vigeſima prima morbi die perire, nimia ſalivatione exhauſtam, absque febre vel delirio, ſed animi deliquiis tentatam frequenter: nec fas erat ſupprimere hunc ptyalismum, cum ilico ſuffocationis periculum adeſſet, ſi ceſſaret.

Quandoque muneroſiſſimae ſunt Variolae in cute capillata capitis, &, capillis denſis tectae, vix apparent: tunc obſervavi deliria ſatis valida, & capitis intenſos dolores. In octenni puella vidi febrim validam, delirium, coma ſomnolentum, in ſtatu contagii; poſt ſanguinis miſſionem, clysmata, pediluvia, epispaſtica, remedia antiphlogiſtica, animoſe adhibita, quarto die inceperunt prodire Variolae, diſcretae, nec adeo numeroſae, ſed parvae. Licet autem febris, calor intenſus, & reliqua ſymptomata, multum minuerentur, ſimulac papulae prodire incipiebant, manſit tamen delirium, &

(*) Prax. Med. Lib. I. pag. 62. (*e*) Section. 3. cap. 2. pag. 169. (*f*) Pyretolog. cap. 11. pag. 191.

& intenſus capitis dolor: circa finem quintae diei delirium ceſſavit penitus, ſed capitis dolor perſtitit uſque ad finem morbi; a quo feliciter evaſit. Cum autem, puſtulis in facie exſiccatis, mater capillos pectere vellet, invenit, numeroſiſſimas variolas cutim capillatam obſediſſe, licet in facie, & reliquis partibus corporis, non admodum numeroſae fuiſſent.

Dum, cute inflammata, vaſa cutanea impervia fiunt, ab humorum ad interiora repulſu quandoque diarrhoea naſcitur, vel &, acrioribus humoribus, aut abraſo muco inteſtinorum, dyſenteria. At, cum morbi materies verſus cutim externam ſoleat deponi in hoc morbo, plures Medici peſſima quaeque praevidebant, ſi alvus tantum laxior foret, quocumque morbi tempore; hinc diarrhoeam, ſi naſceretur, ſtatim adſtringentibus coërcere tentabant. Re vera, a frigore externo imprudenter admiſſo, aut inſigni diaetae vitio, natam diarrhoeam nocere in hoc morbo, nemo dubitat: ſed caeteroquin non videtur adeo metuenda eſſe. Profuiſſe illam in ſtatu contagii, antea ad §. 1382. patuit, & in reliquo morbi decurſu non nocere, ſi modum non exceſſerit, ad §. 1394. dictum fuit: Quin imo artificialis diarrhoea levavit morbum, imprimis ſi delirium, coma, & alia caput affectum indicantia ſymptomata, adfuerint, uti pariter ante notatum eſt. In confluentibus variolis diarrhoeam prodeſſe junioribus, obſervavit *Sydenhamus* (*g*); & ideo a paregoricorum uſu abſtinebat in hac aetate, ne diarrhoea ſiſteretur; cum hoc ſine magno aegri diſcrimine fieri non poſſit (*h*). Ubi autem, ob frigus imprudenter admiſſum, vel evacuationes intempeſtivas, diarrhoea naſcebatur, cum ſubſidentia puſtularum, tunc cardiaca dabat una cum opiatis. Caute pariter in compeſcenda diarrhoea procedendum eſſe monuit *Violante* (*i*), & videtur illam imprimis metuiſſe in pueris quatuor vel quinque annorum; ubi nempe circa decimam quartam morbi diem accidit; quia quandoque diuturna fit & ſanguinolenta, vel in veram dyſenteriam commutatur: non utebatur hic adſtringentibus, ſed rhabarbaro conabatur expellere acre ex inteſtinis, dum ſimul eroſa ab acribus loca clyſmatibus, ex lacte & ſebo cervino paratis, ſimilibusque, demulcere tentabat (*k*).

Verum in eodem hoc morbi ſtadio haemorrhagiae fiunt, & quidem diverſo effectu. Illa, quae per nares fit, frequenter in omnibus morbis acutis obſervatur, & ſalubris eſſe ſolet: unde monet *Galenus* (vide §. 741.), haemorrhagiae nomen, ſi ſimpliciter occurrat apud *Hippocratem*, ſemper deſignare illam, quae per nares fit, ſanguinis eruptionem. Quantum boni ſperare liceat a narium haemorrhagia in morbis acutis inflammatoriis, in illorum hiſtoria dictum fuit ſaepius. In ſtatu contagii utilem eſſe narium haemorrhagiam, omnes fere Medici, conſenſu unanimi, teſtantur: verum, ubi jam papulae eruperunt, quidam aliquid ſiniſtri inde metuunt, imprimis,

(*g*) Sect. 3. cap. 2. pag. 190. (*h*) Ibidem pag. 192. (*i*) De Variol. & Morbill. pag. 113. 106. (*k*) Ibidem pag. 114.

mis, dum vident, papulas palleſcere non tantum, ſed & quandoque integre evaneſcere; inde enim metuunt materiae morboſae retropulſionem verſus interiora, & funeſtum morbi exitum. Ego bona fide teſtari poſſum, me nunquam aliquid damni obſervaſſe a narium haemorrhagia in ſecundo hoc variolarum ſtadio, ſed e contra multum boni. Eruptione facta, & papulis elevari jam incipientibus, ſi narium haemorrhagia ſupervenerit, rem in vado eſſe, monuit *Violante* (*l*). Metuebat tantum ab enormi nimis ſanguinis fluxu, & tunc ſanguinis miſſionem ac paregorica ſuadebat: neque tamen profuſam admodum narium haemorrhagiam nocuiſſe ſemper obſervaverat, quin imo morbum in ipſis incunabulis quandoque ſic exſtingui. Monet enim ſequentia: *Si vero, ratione enormis haemorrhagiae, Variolae jam eruptae diſſipentur, evaneſcant, e conſpectu ſe auferant, & febris caeteraque ſymptomata pariter abeant, nihil timendum; naturam enim morboſam materiam hacce via ejeciſſe compertum eſt.* Similiter ſalutarem eventum habuit narium haemorrhagia, dum per inſitionem Variolae excitatae jam prodierant (*m*).

Neque obſervavi unquam, menſtruum fluxum nocuiſſe hoc morbo decumbentibus; licet ipſo eruptionis tempore contingeret; non impediebatur eruptio inde ullo modo. Ubi autem ante tempus conſuetae periodi erumpit, tunc obſervavit *Diemerbroeckius* (*n*), funeſtum fuiſſe morbi exitum. Interim dubium videtur, an menſtruo fluxui hoc adſcribi debeat. Sic enim dicit: *Idque in hoc morbo etiam alias multoties a nobis obſervatum, cum valida ſit ſanguinis ebullitio, & copioſiſſimae Variolae proſiliunt, ſine febris & ſymptomatum imminutione, tunc peſſimum, imo lethale, ſignum eſſe, ſi menſtrua extra periodi tempus erumpant.* Verum omnes Medici pro peſſimo ſigno habent, ſi, erumpentibus papulis, ſymptomata non minuantur, adeoque jam mala Prognoſis aderat, licet menſtrua non prodiiſſent: praeterea in ipſo caſu, quem deſcribit, lethalia ſigna jam aderant, & gravis error in methodo medendi commiſſus: Plethorica enim & fortis virgo viginti trium annorum theriacam ſumſerat cum vino; unde ſudor copioſus prodiit, & ſimul copioſiſſimae eruperunt Variolae: febris autem, & anxietas, non modo non imminutae, ſed graviores factae, fuerunt: ſimul aderat tanta virium proſtratio, ut, praeter lapides cancrorum, pauxillum decocti hordei, & gratum julebum, nihil auſus fuerit dare *Diemerbroeckius*. Unde patet, lethalem morbi exitum non adeo adſcribendum eſſe menſtruis ante conſuetam periodum fluentibus. Videtur tamen inde & ſuſpecta habuiſſe menſtrua in hoc morbo debito tempore prodeuntia; licet generalis regula practica ſit, tanto melius ſperari poſſe de morbi exitu, quanto plurium functionum integritas ſuperſit. Quando per inſitionem Variolae excitantur, ſolent plerumque hoc facere tali tempore, ut totus morbus finiatur, antequam menſtrua proditura ſint denuo; & quidem merito; quia quibusdam circa hoc tempus dolo-

(*l*) De Variolis & Morbill. pag. 114. & 115. (*m*) Academ. de Chirurg. Tom. II. pag. 560. (*n*) De Variol. & Morbill. pag. 296.

lores capitis, lumborum, & aliae moleſtiae, oriri ſolent, quae ipſius morbi taedium augere poſſent. Contigit tamen quibusdam, ut poſt inſertionem, papulis jam praeſentibus, ante conſuetum tempus menſtrua prodierint, absque ullo damno (*o*). Sed & in variolis, naturali modo venientibus, ſaepe vidit menſtrua primis morbi diebus prodire *Violante* (*p*), atque ad maturationis tempus uſque durare; & quidem absque damno; ſi caeteroquin bona medendi methodus adhibeatur, & naturali modo pergat menſtruatio, neque in uteri haemorrhagiam degeneret. Quin imo, nec abortum, nec partum naturalem, multum timuit variolarum tempore, modo uteri haemorrhagia, & lochiorum fluxus, placide, ordinate, ac naturaliter, procedant, absque defectu, vel exceſſu. Vidit, plures feliciter evaſiſſe; fatetur tamen, variolas non adeo magnas & elevatas fuiſſe, quam ſolent aliter, & citius in cruſtas abiviſſe.

De fluxu menſtruo in variolis ſimiliter ſentit *Celeberrimus Mead* (*q*), dicens: *Sive conſueto naturae tempore, ſive effervеſcente ultra modum ſanguine extra ordinem, emanet, utroque caſu levamen magis quam periculum adfert.* Imo obſervavit, ſanguinem per uterum exiviſſe toto morbi tempore, absque virium jactura, aut aegrae incommodo. Abortum tamen, & partum naturalem, in hujus morbi decurſu non leviter metuit; licet quandam viderit juſto tempore edidiſſe puerum, qui una cum matre ſuperſtes fuit; ſed *eventu non minus raro, quam felici* (*r*). Curavi foeminam, quae quarto menſe gravida incepit variolis laborare; dolor aderat intenſus capitis, lumborum, femorum, abdominis: Variolae tertio die prodibant diſcretae, non nimis numeroſae quidem, ſed planae, & ſeſſiles. Nona die morbi ſalivatio copioſa, & admodum moleſta aegrae, incepit: ſequenti die aphthae fauces ac os internum ceperunt occupare, & quidem adeo denſae in pharynge, ut deglutitionem impedirent: ſequebatur per triduum diarrhoea valida: ſalivatio durabat usque ad diem vigeſimum. Sanguis de utero incepit fluere vigeſimo ſecundo die; ceſſabat die ſequenti; redibat vigeſimo quarto; ſedabatur denuo. Convaluit tamen, & debito tempore ſanum ſatisque robuſtum foetum peperit, licet ipſa tenella foret. Sed raris caſibus felicem hanc curam adnumero, probe gnarus, quod plures viderim gravidas, quae, variolis correptae, abortiverunt, & perierunt. Hinc facile accedo ſententiae clarorum Virorum (*s*), qui ingens periculum imminere gravidis credunt, ſi Variolis corripiantur.

Verum ante recenſitae haemorrhagiae, minuendo impetum & copiam humorum per arterias & venas majores motorum, calorem ac febrim minuunt, & pleraque morbi ſymptomata leniunt; hinc minime formidoloſae a Medicis habentur. Antea autem ad §. 1384. monitum fuit, quandoque in hoc

(*o*) Acad. de Chirurg. Tom. II. pag. 560. (*p*) De Variol. & Morbill. pag. 52. 53. (*q*) De Variol. & Morb. pag. 68. (*r*) Ibid. pag. 62. 63. (*s*) Hofm. Med. Syſtem. Tom. IV. pag. 159. Manningham art. obſtet. Compend. pag. 82.

hoc morbo ſanguinem non acquirere denſitatem inflammatoriam, ſed potius ſolvi, & ſolutum quaquaverſus exire e vaſis; unde peſſimae Haemorrhagiae, & quidem plerumque lethali cum eventu, ſemper ſummo cum periculo. Simul tunc dictum fuit de ſignis, quibus peſſimae tales Variolae cognoſcuntur; quae quandoque, numero etiamſi paucae, tantam perniciem adferunt. Facile patet, ſi, ſoluto per contagium venenatum ſanguine, per nares vel per uterum cruor affatim exeat, nil boni inde ſperandum eſſe. Tales variolas *Sanguineas* vocavit Celeberrimus *Mead* (*t*); in quibus cruor, ſub cute effuſus, maculas nigras, ferale omen, facit, vel per omnes meatus corporis profluit. Unde merito comparavit cum illis horrendis malis, quae in demorſis ab Haemorrhoide, ſerpente Africano venenatiſſimo, obſervantur, & a *Lucano* (*u*) tam exacte deſcribuntur. Sanguinem ex ſiniſtro oculo, mirum ſtatim tumente, vidit manaſſe in puero, quinto morbi die mortuo, *Hofmannus* (*w*). In aliis ex ipſis papulis ſtillantem ſanguinem obſervavit (*x*). Per vomitum, per urinam, per alvum, exiviſſe ſanguinem, docent illa, quae ad §. 1384. habentur.

Cum autem vaſa ſecernentia urinam in renibus talis ſint diametri, ut, parum dilatata ſi fuerint, vel ſanguis magis ſolutus, illum ſatis facile dimittant, uti obſervatis practicis numeroſis conſtat, & antea ad §. 994. dictum fuit, hinc, in tali diſſolutione ſanguinis, mictus cruentus obſervatur, & merito pro malo ſigno habetur, imo a quibusdam damnatur tanquam fere ſemper lethalis (*y*). Quosdam ſalvos evaſiſſe vidit *Mead* (*z*), licet ſanguis magna copia, ſimul cum puſtulis erumpentibus, per urinae vias fluxiſſet: monet tamen, omnes illos, qui evadebant, ſub finem morbi aliquid grave paſſos fuiſſe; furunculos nempe frequentes, tumores glandularum ſubaxillarium, vel parotidum, aegre ſuppurandos, ulcera gangraenoſa tonſillarum, difficillimae curationis. *Sydenhamus* (*a*) maculas purpureas, & mictum cruentum, adſcribebat quidem *laxatae ſanguinis compagi*; ſed per inflammationis vim hoc fieri volebat; cum tamen, ut vera fateamur, ſpiſſitudo ſanguinis in inflammatione merito accuſetur, non ſanguinis diſſolutio. Quamvis autem *omnem ſpem ſalutis reponat in paucitate exanthematum, & diſcrimen in eorum multitudine, ut, prout plura vel pauciora ſint haec, aut moriatur, aut vivat, aeger*, tamen fatetur, mictum cruentum, & maculas purpureas, quandoque contingere, vel nullis, vel pauciſſimis, puſtulis apparentibus; ſed credit hoc fieri, quia aeger tunc perit ante plenam eruptionem. Certum quidem eſt, ingentem variolarum numerum facere magnum periculum tempore ſuppurationis; ſed patuit ex pluribus obſervationibus antea memo-

(*t*) De Variol. & Morbill. pag. 27. (*u*) Lib. IX. (*w*) Med. rat. ſyſtem. Tom. IV. pag. 165. (*x*) Ibidem pag. 167. (*y*) Sydenham. ſect. 3. cap. 2. pag. 173. & Diſſertat. Epiſtol. pag. 443. Drelincurt. pag. 660. Huxham on fevers pag. 151. 152. Diemerbroeck de Variol. & Morbill. pag. 291. (*z*) De Variol. & Morbill. pag. 46. (*a*) Sect. 3. cap. 2. pag. 173. Diſſertat. Epiſt. pag. 442. 443.

moratis, quandoque ſummum etiam diſcrimen adeſſe, licet paucae numero Variolae ſint, ſi funeſta illa ſanguinis diſſolutio metuendas haemorrhagias produxerit. Majus adhuc periculum imminere, ſi de pulmone exiens ſanguis haemoptoën excitaverit, nemo dubitat; unde illam, ſi violenta fuerit, pro abſolutè lethali habuit *Sydenhamus* (*b*).

Valida tunc tentanda eſſe remedia, ſponte patet, ut metuenda illa ſanguinis diſſolutio tollatur. *Mead* (*c*) uſus fuit cortice Peruviano, alumine, & praecipue ſpiritu vel oleo vitrioli potui communi aſſiduè inſtillato, dum ſimul tincturae roſarum rubrarum, quae cum oleo vitrioli parari ſolet, aliquot cochlearia identidem propinabat; & teſtatur, nonnullos ſe ſervaſſe hac mehodo: ſed & experimento didicit, licet mictus cruentus adeſſet, veſicatoriorum uſum ſatis tutum eſſe, ſi delirium illa poſceret. Videmus pariter, *Sydenhamum* (*d*) ſuaſiſſe liberalem uſum ſpiritus vitrioli potui tenuiori permiſti, etiam uſque ad plenam puſtularum eruptionem, ubi haec mala metuenda erant: imo, ubi jam aderant, praeter ſpiritum vitrioli commendat & talia, a quibus ſanguinis nimis ſoluti incraſſationem ſperabat, *terram Lemniam*, *bolum armenam*, *lap. haematit.*, *ſang. draconis &c.* (*e*).

Papulae varioloſae, dum morbus ritè procedit, magis magisque elevantur, & inflammantur; tunc apex illarum albeſcere incipit, baſi adhuc manente rubra, & ſimul illa rubedo baſis per cutim vicinam extenditur: unde, ſi numeroſae fuerint Variolae, tota cutis, inter papulas media, inflammatur, & colore florido, Roſarum Damaſcenarum aemulo, perfunditur (*f*). Moleſtum quidem inde calorem, & dolentem tenſionem, in cute percipiunt aegri; ſed bonum tamen omen dat illa cutis rubedo: unde dixit *Sydenhamus* (*g*); *Quo mitiores ſunt Variolae & genuinae magis, eo etiam magis tum ipſae puſtulae, tum & cutis, in earundem interſtitiis, dictum colorem ad vivum exprimunt.* Ubi autem in pejus vergit morbus, tunc pallere incipiunt interſtitia, uti poſtea ad §. 1398. dicetur. Si vero paucae numero, & diſſitae ſatis a ſe invicem, fuerint Variolae, tunc cutis intermedia non rubet, ſed ſingularum puſtularum baſis limbo circulari rubicundo cingitur: Durat haec cutis rubedo, & tenſio, quam ſemper tumor aliquis, major vel minor, comitatur; donec ſingulae papulae in apoſtemata converſae fuerint; hoc enim facto, rubedo cutis minuitur, tumor ſubſidet, & moleſtiae, quae inde natae fuerant, minuuntur. Si numeroſae fuerint in facie, ingens tumor fit; palpebrae imprimis inflantur, nec deduci poſſunt, labia quandoque miro modo intumeſcunt. Unde facile intelligitur, quanta mala metuenda ſint, dum Variolae, fauces internas obſidentes, hoc morbi tempore faciunt tumere vicinas partes. Impoſſibilis hinc quandoque redditur deglutitio, ac ſuffocationis imminet periculum. Sed & inde patet, regularem puris generationem hic fieri poſt inflammationem non re-

(*b*) Diſſertat. Epiſtol. pag. 197. (*c*) De Variol. & Morbill. pag. 45. (*d*) Diſſertat. Epiſtol. pag. 463. (*e*) De febre putrida variol. &c. pag. 697. 698. (*f*) Sydenham. ſect. 3. cap. 2. pag. 164. (*g*) Ibidem.

reſolutam; nam quadrat omnino Hippocratis axioma, quod ad §. 387. habetur: *Circa puris generationes dolores & febres magis accidunt, quam pure facto.* Simulac enim papulae in abſceſſum verſae ſunt, ſymptomata omnia, quae ab inflammatione pendebant, minuuntur.

Hoc vocatur ſecundum variolarum ſtadium; quod incipit ab eruptione papularum, & finitur, dum ſuppuratae ſunt. Uti vero ſtadium contagii non eodem temporis ſpatio durat in omnibus aegris, ſic & idem obtinet in ſecundo hoc ſtadio. Quandoque enim Epidemice regnant Variolae mites & benignae, quae cito ſuppurantur, areſcunt, & decidunt: aliquando contrarium omnino obtinet, dum pejor ſpecies adeſt: ſi enim confluant Variolae parvae & numeroſae, tunc facies tumet ac inflammatur longe citius quam in diſcretis & benignis; ſed ſuppuratio diutius protrahitur. Quantam autem varietatem ipſa temperies aegrorum & varium regimen inducere poſſit huic morbo, antea ad §. 1381. & 1385. dictum fuit. In diſcretis variolis octavo die, ab ipſo morbi initio, ſuppuratio adeſſe ſolet, quem diem inde tanquam moleſtiſſimum, & magis periculoſum, conſideravit *Sydenhamus* (*h*). Unde etiam apud vulgum haec opinio percrebuit, in vado aegrum eſſe, ſi nonum morbi diem attigerit; quod, licet in diſcretis & benignis variolis ſatis reſpondeat obſervatis, in confluentibus tamen falleret, ubi fatalis morbi exitus longe diutius timendus eſt, uti poſtea patebit.

Morbum hunc inflammatorium eſſe, antea §. 1384. 1386. 1387. ſatis probatum eſt; ſimul tunc dictum fuit de malignis variolis, quae non videntur inflammatoriam ſpiſſitudinem inducere ſanguini. Verum, cum illae rarius occurrant, videtur merito ſtatui, cruorem eo magis inflammari, quo diutius morbus duraverit; adeoque in hoc morbi ſtadio, ac imprimis circa ejus finem, cruor erit valde inflammatus; quod & apparuit, ubi urgentia admodum ſymptomata poſtulabant ſanguinis miſſionem; tunc enim cruor emiſſus adeo ſpiſſam cruſtam lardaceam habebat, ac in validiſſima pleuritide: ophthalmiae, anginae, rheumatismi, & alii morbi inflammatorii, variolis ſuccedentes, idem teſtantur (*i*).

§. 1397. Si morbus contagii ingens (1383 ad 1386,), puſtulae multae, ſibi mutuo proximae, ac quaſi implicitae, inflammationis omnia ſigna magna, temperies ſalina oleoſa, vigor aetatis, vita praegreſſa lautiſſima, remedia & regimen velocitatem multum augentia, aeſtas fervidiſſima, fuerint, tum ad finem inflammationis veſiculae lympha rubella diſtentae adſunt, gangraenoſae indolis indices (427. N°. 5.); hinc cutis circulationi, & exhalationi, inepta; inde humorum in interiora repulſus; inde ſalivatio ingens; tumor magnus manuum, pedumque.

Sympto-

(*h*) Sydenham. Ibidem pag. 171. (*i*) Huxham an Eſſay on fevers &c. pag. 158.

Symptomata, quae ſtatum contagii comitari ſolent, §. 1383. enumerata ſunt; quae ſi valida admodum fuerint, tunc ſecundo die aliquando, ſaepius tertio, papulae prodeunt, ſed longe alia ſpecie, quam ubi mitior morbus fuit. Optime notavit *Sydenhamus* (*k*), *quod*, *nunc eryſipelatis ritu*, *nunc morbillorum*, *erumpant*, *a quibus nonniſi a Medico in his morbis verſatiſſimo diſtinguuntur*, *ſaltem quoad faciem externam.* Non ſemel vidi, pro morbillis habitas fuiſſe peſſimas variolas, dum prodibant, a Medicis; imprimis, ſi bini hi morbi eodem tempore graſſarentur; quod aliquando contingit. Praecipue autem in facie tales apparent; nam papulae, quae manus & pedes occupant, ſemper fere majores ſunt, & facile diſtinguuntur a morbillis; dum in facie minutiſſimarum arenularum molem vix ſuperant, numeroſiſſimaeque & ſibi contiguae apparent non tantum, ſed quaſi implicitae; unde tota facies aequali quaſi rubore perfunditur, & ſtatim tumere incipit. Procedente morbo non apparent tunc in facie papulae diſtinctae, ſed unica continua cruſta omnia teguntur, omnibus puſtulis confluentibus inter ſe; unde & nomen *confluentium variolarum* acceperunt; cum *diſcretae* vocentur, ubi inter puſtulas ſibi vicinas intervallum obſervatur.

Inde videtur contigiſſe, ut, dum Angliae Regina peſſimis correpta fuiſſet variolis, in diverſam ſententiam abiverint Medici; quidam enim variolas, alii morbillos, prodire affirmabant. *Harris* (*l*) judicabat, binorum horum morborum vires ſimul unitas eſſe, ſeque hoc plus ſemel obſervaſſe affirmabat. Agnoſcebat tamen, a nemine literis conſignatum, neque ab alio Medico forſan prius obſervatum, fuiſſe. At, ſi conſiderentur omnia, quae in hoc morbo contigerunt, apparebit ſatis evidenter, variolarum confluentium peſſimam ſpeciem impoſuiſſe, dum prodibant papulae. Ex conſilio enim *Loweri*, tum jam defuncti, ſolebat Regina *Theriacam Andromachi* ſumere, & quidem haud parce, ad ſudores ciendos, ſimulac male ſe valere perciperet. Veſpere igitur, prima morbi die, ſumſit theriacam; &, cum nullus ſudor ſequeretur, ſequenti mane duplicem copiam addidit, antequam Medicos advocaret; tertia die exanthemata apparuerunt, de quibus dubitabant Medici, an Morbilli, an Variolae, forent; quarta die in facie & toto corpore, ſub propria & diſtincta forma, ſe oſtenderunt Variolae (*m*); ſexta die Eryſipelas, roſa dicta, totam faciem intumeſcere fecerat, puſtulis prioribus locum cedentibus (ſed certe confluentes peſſimae talem ſpeciem referunt, uti optime notavit *Sydenhamus*); ſucceſſerunt petechiae, haemoptyſis, mictus ſanguineus, feralia peſſimarum variolarum ſymptomata; & octava die periit

Credo, quod cuivis legenti deſcriptionem fatalis hujus morbi appareat, Celeberrimum auctorem parum detorſiſſe morbi ſymptomata ad ſuam hypotheſin de variolarum & morbillorum ſimultaneo concurſu. Hoc uſum habere potuit ad excuſandam Medicorum ceſpitationem in Diagnoſi morbi, ſed non videtur inde probari rei ipſius veritas.

Apud

(*k*) Sect. 3 cap 2. pag. 166. (*l*) Obſervat. de morb. aliquot gravior. pag. 15.
(*m*) Ibidem pag. 16.

Apud *Diemerbroeckium* (*n*) habetur caſus, ubi credidit, morbillos & variolas eodem tempore occupaſſe. Verum, ſi tota hiſtoria attente conſideretur, admodum probabile videtur, exanthemata miliaria inter variolarum interſtitia apparuiſſe, non morbillos. Nam in juvene forti morbus incepit cum pulſu crebro, parvo, & inaequali, magna anxietate, ſopore &c., quae ſymptomata malignitatem morbi ſatis indicabant. Licet Variolae maxima copia undique erupiſſent, febris & anxietas permanſerunt: die ſeptimo morbi toto corpore inter variolas exanthemata apparuerunt, ſimulque febris & reliqua ſymptomata mitiora evaſerunt. Notum autem eſt, morbillis erumpentibus, ſymptomata non ceſſare, vel inſigniter minui, ut in variolis fit; ſed febrim magis intendi, uti *Sydenhamus* (*o*) optimè notavit. Si ergo & Variolae & Morbilli adfuiſſent ſimul in hoc juvene, febris debuiſſet auctior fuiſſe, morbillorum cauſa, non mitior. Praeterea obſervata docent, ſeptimo variolarum die, imprimis ſi pejoribus ſymptomatibus ſtipatus morbus fuerit, exanthemata miliaria ſaepe his jungi; uti & plurimis aliis morbis.

Sane, ſi unquam morbilli variolas comitari debuiſſent, hoc factum fuiſſet in illo caſu, de quo §. 1382. mentio facta eſt, ubi, contagio varioloſo per inſitionem corpori applicato, ſeptimo die febris nata fuit, & morbilli prodierunt, absque variolis; atque poſt morbillos, nova febre accenſa, Variolae eruperunt, ſolitum ſuum decurſum feliciter abſolventes. Haec mihi magnam ſuſpicionem fecerunt, Egregios caeteroquin viros in Diagnoſi morbi hallucinatos fuiſſe. *Freind* (*p*), qui ſimilia viderat, cautius nominavit *papulas rubras*, *morbillorum inſtar*, *fere intra cutim haerentes: aliquae tamen ita exſtabant*, *ut tuberculi alicujus ſpeciem referrent.* Videntur & haec exanthemata miliaria rubra fuiſſe; quod tanto probabilius videtur, quia & miliaria alba lympha turgida vidit, uti & exſucca illa ac arida, quae quandoque obſervantur. Dicit enim (*q*): *Nonnunquam puſtulis*, *tum verrucoſis*, *tum cryſtallinis*, *aliquando & corneis*, *reperiuntur interſtinctae. Sed hic fere naturae luſus humorum cruditatem arguit*, *gravioremque morbum ſignificat.*

Patet hinc, quanta opus ſit prudentia, ne in Diagnoſi pejoris ſpeciei variolarum fallatur Medicus.

Ex illis, quae ad §. 1386. dicta fuerunt, ſatis conſtitit, papulas varioloſas inflammatorias eſſe, adeoque diverſos inflammationis exitus hic ſequi poſſe. Ad §. 388. recenſitae fuerunt illae conditiones, quae concurrunt, dum inflammatio in gangraenam terminatur; quae ſimiles ſunt illis, quae hic enumerantur. Si enim humores acres valida admodum febre moti ſint, ſimulque calidum regimen & remedia ſimilia conſpirent, ac magnus aëris fervor fuerit, certo certius triſtis ille inflammationis in gangraenam exitus exſpectandus erit. De veſiculis autem illis gangraenae indicibus ad §. 1385. & 1386. dictum fuit. *Rhazes* (*r*) jam obſervaverat, in corporibus macilentisillioſis calidis

(*n*) De Variol. & Morbill. pag. 302. (*o*) Sect. IV. cap. 5. pag. 245. (*p*) De purgant. in ſecunda variolarum febre &c. pag. 49. (*q*) Ibid. pag. 50. (*r*) Mead de Variol. & Morbill. pag. 116.

diſ & ſiccis variolas eſſe *pravas admodum*, *enormes*, *fallaces*, *ſiccas*, *cum putrefactione*, *& abſque maturatione*. Simul hinc apparet ratio, quare colorem cutis ſcarlatinum, univerſalis inflammationis in hoc morbo indicem, adeo metuerint celebres in variolis curandis Medici (*s*).

Cum autem, in hac ſpecie variolarum, tota cutis, & imprimis faciei, obſideatur numeroſiſſimis papulis, ſibi mutuo proximis, hinc omnia vaſa cutanea obſtructa ſunt; adeoque ſequitur major impetus humorum per vaſa cuti ſuppoſita, adhuc libera; ab hac cauſa ſolet deduci ſalivae copioſa excretio, tumor magnus manuum pedumque, &, uti videtur, non ſine ratione. Interim fatendum eſt, quandoque ſalivationem incipere cum ipſa papularum eruptione, antequam ſupponi poſſit, omnia vaſa cutanea infarcta eſſe (*t*). Quod etiam aliquoties obſervavi in praxi. Praeterea notavit *Sydenhamus* (*u*), in variolis, quas ideo anomalas vocavit, *quod nonnunquam, licet rarius, aegrum, etiam pauciſſimis notatum puſtulis, ptyaliſmus, haud ſecus atque in confluentibus, exerceret.* Similes caſus aliquot vidi; ſed ſemper majori cum moleſtia morbus decurrebat, quam a numero exiguo puſtularum exſpectandum videbatur, & Variolae nigreſcebant, dum exſiccabantur, profundaſque ſatis foveas relinquebant; quod raro contingit, dum Variolae diſcretae, & numero exiguae, ſunt.

Non tantum hoc, ſed monuit *Sydenhamus* (*w*), illo tempore, quo latiſſime graſſantur Variolae, ſparſim oberrare febrim, quae, praeter variolarum eruptionem, & reliqua, quae inde pendent, ſimilia cum variolarum morbo habet ſymptomata, ipſamque etiam ſalivae copioſae excretionem: unde febrim varioloſam ſine variolis vocavit; cujus antea ad §. 1387. jam facta mentio. Videtur ergo ſalivatio non ſemper pro cauſa habere repulſum humorum ad interiora, ob vaſa cutanea obſtructa, ſed fieri forte evacuationem materiae morboſae pro parte per ſalivalium glandularum ductus excretorios. Obſervationes enim docent, per ſalivationem levari aegros, & contra, ejus ſuppreſſionem nocere quam maximè.

Ex illis enim, quae hactenus de pluribus aliis morbis dicta fuerunt, ſatis patuit, diverſas vias Naturam affectare in morbi materia eliminanda de corpore, vel in totum, vel pro parte; & Medicum, naturae miniſtrum, haec naturae conamina promovere debere, ſi feliciter artem exercere velit. Videtur ergo ſalivatio, & tumor manuum pedumque, numerari debere inter ſalutaria haec Naturae morbo medentis conamina, quorum obſervatio magnum uſum habet in Praxi, licet a priori non poſſit dari liquida ratio, quare potius per haec quam alia corporis loca expellantur illa, quae relicta nocerent.

(*s*) Lobb of the Small Pox pag. 110. Hillary Eſſay on the Small Pox pag. 164.
(*t*) Lobb of the Small pox pag. 8. (*u*) Sect. IV. cap. 6. pag. 251.
(*w*) Sect. I. cap. 2. pag. 50.

§. 1398. Ex his diagnoſis & prognoſis ſecundi ſtatus cognoſcitur, ratioque morbi, & omnium ſymptomatum in eo, capitur; his fere regulis circumſcripta:

Quo mitior ſtatus contagii, eo lenior ſtatus inflammationis.

Ex omnibus illis, quae hactenus de Diagnoſi morbi praeſentis, & diverſae ejus vehementiae, dicta ſunt, uti & de Prognoſi, quatenus docet illa, quae ſperanda, vel metuenda, ſunt in reliquo morbi decurſu, deducuntur quaedam regulae, quae ſingulae nunc conſiderabuntur.

Morbus vocatur ille ſtatus corporis viventis, qui tollit facultatem exercendae actionis cujuſcumque (*x*). Quo ergo plures functiones laeſae fuerint per morbum, & quo gravior illa laeſio, eo pejor a Medicis cenſebitur morbus, & praecipue, ſi vitales functiones multum turbatae ſint. Ad §. 1383. enumerati fuere illi effectus, qui obſervantur, ſimul ac contagium variolarum incipit turbare functiones ſani hactenus corporis. Quo autem leviora ſunt omnia haec morbi incipientis ſymptomata, eo melior habetur Prognoſis. Dictum ibi, quibusdam, licet raro, hanc contingere felicitatem, ut functiones turbentur tam parum, ut non niſi papulis erumpentibus noſcant, ſe hoc morbo aegrotare: verum tunc totus reliquus decurſus morbi lenis admodum eſſe ſolet. Monitum tamen fuit in praecedentibus, quandoque non adeſſe in ſtatu contagii febrim validam, nec calorem intenſum, & tamen ingens diſcrimen imminere; dum nempe contagium non agit inflammando corpus, ſed vires vitales proſternit ilico. Peritus Medicus fallaci hac lenitatis ſpecie non decipietur, dum pulſum parvum, celerem, inaequalem, anxietatem perpetuam circa praecordia, frigusque extremorum, videt, &, licet reliqua omnia appareant ſatis mitia, periculoſum admodum fore morbum praeſagiet.

Quo lentius erumpunt puſtulae, quoque proin diuturnior ſtatus contagii, eo morbus levior. Non ſatis poteſt inculcari hoc monitum, quia contraria opinio tantum damni fecit, dum calido regimine, remediis alexipharmacis, ſtragulis, calore conclavis, tentabant hoc efficere, ut quam ocyſſime prorumperent Variolae: certum enim eſt per obſervata quotidiana, tanto pejus confluere variolas, & tanto numeroſiores eſſe, quo citius prodierint. Videantur illa, quae ad §. 1385. de hac re habentur.

Quo pauciores, magis ſeparatae, majores, plus a facie remotae, candidiores, & dein flavae magis, puſtulae, quoque tardius procedunt, eo meliores. Cum ab ipſo pure variolarum ſuppuratarum, ſi copioſum fuerit, multa naſci poſſint mala, uti poſtea ad §. 1400. patebit, ſequitur evidenter, eo minus metuendum eſſe, quo numerus papularum fuerit minor. Verum, ſi paucae numero ſint, & per varia corporis loca diſperſae,

(*x*) H. B. Inſtitut. Med. §. 696.

ſae, neceſſario a ſe mutuo ſeparatae ſunt. Has ideo vocavit Diſcretas *Sydenhamus (y)*, vel & Interſtinctas, quia notabile ſpatium inter variolas a ſe mutuo diſſitas apparet. Praeterea omnia ſymptomata, quae puſtularum & vicinae cutis inflammationem comitari ſolent, de quibus §. 1397. dictum fuit, leniora ſunt, ſi exiguus tantum adſit variolarum numerus. Solent autem tunc diſcretae tales & mites Variolae in molem ſatis inſignem excreſcere, ita ut piſum grandiuſculum quandoque aequare magnitudine ſua teſtetur *Sydenhamus (z)*; quod & ipſe ſaepius vidi, dum vix triginta in toto corpore numerabantur Variolae, ſed omnes inſignis magnitudinis. Omnia morbi ſymptomata tunc leniora ſunt, & functiones corporis non multum turbantur; quod quam maxime notandum eſt in Prognoſi. Si enim paucae numero Variolae, quantumvis etiam diſcretae fuerint, ſtipentur malis ſymptomatibus, ingens diſcrimen adeſt; imprimis, ſi intolerabilis anxietas, & virium vitalium proſtratio, adſint. *Mortonus (a)* in binis puellabus in eadem domo decumbentibus vidit diſcretas variolas, absque vehementibus ſymptomatibus quidem, ſed vigiliae perpetuae ſuſpicionem juſtam dabant periculoſi morbi, quam confirmabant miliaria exanthemata, & petechiae, inter papularum interſtitia; utraque periit ante maturationem Variolarum. Idem ſuis obſervationibus confirmavit *Huxham (b)*, uti antea ad §. 1387. notavi. Vidi ipſe maculas lividas, diſcretis variolis interſperſas, quas brevi mors ſequebatur. Unde patet, exiguum variolarum numerum tunc tantum promittere felicem morbi eventum, ſi nullo malo ſymptomate ſtipatae fuerint.

Simul in Prognoſi laudatur, ſi a facie remotae ſint; quia minores moleſtias pariunt in aliis locis corporis, & in facie imprimis foveas relinquunt, quae tamen nec multae nec profundae admodum poſt variolas diſcretas & benignas relinqui ſolent. Quaenam autem mala metuenda ſint, ſi numeroſae Variolae faciem occupent, paulo poſt dicetur.

Ubi incipiunt matureſcere puſtulae in facie, ſimul evadunt aſperiores, cum antea laeves ad tactum fuerint; ſimulque incipiunt albeſcere; quae albedo ſenſim ad flavedinem vergit: in manubus autem, & pedibus, Variolae maturae plerumque albae manent, nec flaveſcunt (c).

Tarditas quidem in puſtularum eruptione laudatur, ut dictum fuit; verum in maturatione variolarum non adeo. Quo enim minus cruda eſt materia morboſa, eo facilius ac citius mutatur in pus coctum. Dum variolas pejoris indolis obſervabat *Sydenhamus (d)*, quae annis 1674. 1675. epidemice Londini graſſabantur, & quas anomalas vocabat, quia multum diverſae erant a regularibus variolis, quas ante paucos annos viderat, exactiſſimeque deſcripſerat, imprimis illud notat, quod non tantum majorem putredinem

(y) Sect. III. cap. 2. pag. 161. (z) Ibidem pag. 164. (a) Pyretolog. cap. 2. pag. 171. (b) An Eſſay on fevers pag. 131. (c) Sydenham. Sect. III. cap. 2. pag. 164. (d) Sect. V. cap. 4. pag. 294. 295.

nem haberent, & peſſime olerent, verum etiam, quod longe tardius periodum ſuam abſolverent, & diutius haererent. Unde concluſit: *Quod, quanto mitior eſt morbi ſpecies, tanto citius puſtulae ad maturitatem, atque morbus* ad finem *perducitur.* Idem confirmat *Mortonus* (*e*), licet in multis longe aliter de hoc morbo ſentiat, quam *Sydenhamus:* imo teſtatur, ſe vidiſſe, natura cum morbo diu luctante, decimo ſeptimo vel & decimo octavo die maturas tantum fuiſſe variolas. Saepius vidi, in benignis admodum variolis, quod nono die omnes jam ſuppuratae, & arefactae, deciderint.

Quo plures, magis intricatae, minores ſingulae, magis in facie haerentes, fuſcae, nigraeve, citiuſque incedunt, eo pejores. Quo major eſt puſtularum numerus, eo moleſtiora erunt ſymptomata, quae puſtularum inflammationem & ſuppurationem comitantur; eo magis erunt ſibi vicinae puſtulae; adeoque tota cutis ſuperficies inflammabitur, uti praecedenti paragrapho dictum fuit, & metuenda erunt omnia mala ibi recenſita. Unde ab ingenti numero puſtularum fatalem morbi eventum metuebat ſemper *Sydenhamus* (*f*). Dum autem numeroſiſſimae puſtulae ſibi mutuo fere contiguae ſunt, non manent diſtinctae ſingulae, ſed, dum incipiunt magis expandi papulae, interſtitia delentur; imprimis in facie, quae pelle rubra tecta tunc apparet; eaque deinde in albedinem mutatur, poſt fuſca fit, & tandem nigreſcit ſaepe, ſi pejor morbi ſpecies fuerit: hae *Confluentes* vocantur *Sydenhamo* (*g*); quas tanto periculoſiores eſſe credebat variolis diſcretis, quanto peſtis pejor eſt confluentibus; quamvis diverſos malignitatis gradus in ipſis confluentibus agnoſcat, & quidem pro ratione, ſecundum quam maturatio tardius procedit. Contingit quandoque, numeroſiſſimas prorumpere papulas, ita tamen, ut in paucis tantum locis confluant, in reliquis inter vicinas papulas aliqua, licet parva, diſtantia maneat. Ceſpitaverunt aliquando, ut videtur, Medici, an tales Variolae confluentium nomen mereantur, nec ne? *Freind* (*h*) maluit illas vocare *cohaerentes*; fatetur tamen, quod *a confluentium natura ita parum abhorreant, ut eadem fere ſui ſigna praebeant, eandemque plane, matureſcendi tempore, febrim accendant.* Confluentes autem variolas vocandas eſſe voluit *Lobb* (*i*), licet hinc inde tantum in quibusdam locis confluxerint. Interim vidi aliquoties, diſcretas variolas, & benignas, licet ſatis numeroſas, in paucis locis corporis exhibuiſſe papulas ob contiguitatem unitas inter ſe, abolito ſpatio intermedio; adeoque & hae confluentes dici debuiſſent; licet magnitudine puſtulae maturae, puris bona indole, & lenitate ſymptomatum, omnino differrent a confluentibus *Sydenhami*; quod durius videtur. Cum autem, uti optime notat *Freind* (*k*), tam cohaerentium quam confluentium ſpecies, uti in reliquis perparum diſcrepat,

(*e*) Pyretolog. cap. 9. pag. 95. (*f*) Diſſertat. Epiſt. pag. 444. (*g*) Sect. III. cap. 2. pag. 188. Diſſertat. Epiſtol. pag. 444. (*h*) In Epiſtola praefixa tractat. de purgant. in ſecunda variol. confluent. ſpecie &c. (*i*) Of the Small Pox in Praefat. pag. 14. (*k*) In Epiſtola modo citata.

pat, ita ſimilem omnino curandi viam deſideret, videtur merito concluſiſſe; *quod periculi imminet, non tam ab ipſo puſtularum genere, quam a numero, prorſus oritur: qui quidem ſi ingens fuerit, idem de rei exitu timor ſubeſſe debet, ſive confluxerint, ſive non.*

Forte & ob hanc rationem, uti antea ad §. 1384. dictum fuit, maluit *Mead* (*l*) diſtinguere variolas in ſimplices & malignas, quam in diſcretas & confluentes; cum obſervaſſet, quandoque diſcretas admodum periculoſas eſſe, licet papularum numerus non adeo magnus foret; quod etiam paulo ante monitum fuit.

Verum hoc ſatis conſtanter obſervatur, quod in diſcretis benignis variolis ad magnam ſatis molem excreſcant papulae; & contra minores ſint, ſi a bona hac indole degenerent. Hinc minoris molis papulae pejoris ominis ſolent haberi a Medicis, imprimis, ſi planae ac ſeſſiles appareant, neque multum ultra cutis ſuperficiem emineant, &, licet parum eminuerint, tamen non appareant faſtigiatae, ſed in apice foveolam impreſſam gerant. Semper enim tunc periculoſiorem morbum inveni; &, dum in melius aegri conditio mutabatur, tunc magis attollebantur papulae, & illae foveolae delebantur.

Verum quidem eſt, quod *Freind* (*m*) dixerit, ad praeſagium faciendum non tantum attendi debere ad papularum numerum in facie, ſed & in reliquo corpore: attamen negari nequit, majores moleſtias, imo & majus periculum, imminere, ſi denſo agmine faciem obſideant, quam ſi in aliis partibus corporis idem contingat. Vigiliae, capitis dolores, deliria longe majora, adeſſe ſolent, dum tota facies inflammata turget, & hinc, partibus exterioribus minus perviis, ſanguis interna capitis vaſa magis urget. Praeterea, raro facies numeroſis variolis tegitur, quin & nares internae fauceſque iiſdem occupentur: ſimul etiam a palpebris obſeſſis, imprimis, ſi in ſuperficie interna earundem papulae haeſerint, quandoque viſus depravatur. Neque improbabilis videtur opinio (*n*), acriorem ac mobiliorem partem materiae morboſae petere ſuperiora. Manantia capitis ulcera in infantibus, puſtulae labia & nares occupantes in febribus intermittentibus vernis, pluraque ſimilia, hoc ſuadere videntur. Novi plures, quibus vere ſingulis annis febris naſcitur, cum pectoris oppreſſione & ſibilo; erumpunt puſtulae in facie, quae acrem lympham, ſed cito in cruſtas flavas concreſcentem, plorant; mox ceſſat febris, & liberatur pectus. Aliae adhuc rationes ſuadent, idem fieri in variolis: turpes enim foveae & cicatrices, imprimis in facie, relinquuntur, in reliquo corpore vix apparent: dum in facie & collo papulae prodeunt, levantur omnia ſymptomata, licet poſtea longe plures papulae in aliis partibus erumpant. Haec omnia docere videntur, quod magnus numerus variolarum in facie denotet copiam acrioris materiae morbo-

(*l*) De Variol. & Morb. pag. 19. (*m*) In Epiſtola modo citata. (*n*) Kirckpatrick of inoculation pag. 154.

boſae, & majus diſcrimen in morbo. *Sydenhamus* (*o*) attenta obſervatione hujus morbi didicerat, praecipuam Prognoſin eventus morbi deducendam eſſe a numero variolarum majori vel minori in facie; *quae ſi his tanquam injecta arena ubique contegatur, ut ut paucae atque diſcretae ſint eae, quae in reliquo corpore cernuntur, haud minus periclitatur aeger, quam ſi membra omnia denſo agmine pervaſerint: atque ex adverſo, quantumlibet ſpiſſe truncum, & artus, occupaverint, ſi in facie rariores comparuerint, magis in vado res eſt.* Magis autem magisque confirmabatur in hac Prognoſi ſequentibus annis vitae; nam poſtea (*p*) ſcripſit; *Quanto magis Medicus, ubi, primis morbi diebus aegrum inviſens, faciem adinſtar pulveris e limatura acicularum undique reſperſam contemplabitur, mortem praedicet &c., ut ut belle ſe habere aeger, & ſibi videatur, & adſtantibus.* Veritatem hujus Prognoſis in praxi ſaepius expertus fui.

In variolis diſcretis benignis, uti dictum eſt, papulae prius rubrae albeſcere incipiunt, dum ſuppurantur, dein procedente ſuppuratione flaveſcunt, &, dum areſcere incipiunt, in fuſcum colorem vergunt, tuncque brevi cadunt. In confluentibus circa diem undecimum tota facies alba quaſi pelle tegitur, quae ſenſim magis fuſca fit, & areſcit.

Verum quandoque talis epidemica conſtitutio variolarum obſervatur, in qua longe pejoris indolis morbus eſt: *malignas* vocavit has variolas *Mead*, uti antea dictum fuit; *Sydenhamus* vocavit *anomalas* (*q*), quia a praecedentis conſtitutionis variolis, quas accuratiſſime deſcripſerat, deviabant. Diſcretae enim Variolae tertio die erumpebant; minores mole erant; & ſub diebus ultimis, poſtquam jam maturuerant, nigreſcebant. In confluentibus autem pellicula alba undecimo die toti faciei obducta erat, quae fiſſa eructabat materiam, concretum quaſi ſanguinem referentem, quae quotidie nigrior fiebat; & tandem, foedo ſpectaculo, tota facies nigerrima fuligine obducta apparebat; ſimul intolerabilis foetor aderat, & poſt vigeſimum diem adhuc in periculo verſabantur aegri, plurimique perierunt. Pauci evadebant, diu adhuc luctati cum moleſtiſſimis atrocis morbi ſequelis, doloribus nempe artuum, apoſtematibus &c. Vidi dolens aliquoties has miſerias; & cruſtae illae nigerrimae pertinaciſſime inhaerebant potius cuti, quam adhaerebant, turpiſſimasque relinquebant cicatrices. Imo & in diſcretis talem nigredinem ſummumque foetorem vidi; & plures inde moriebantur, dum totum corpus in putrilaginem vertebatur. Unde merito niger ille color pro infauſto omine habetur.

Illae autem Variolae citius quidem prodeunt, quam benignae, ſed reliquas periodos majori tarditate abſolvunt, & longe diutius aegri in ancipiti periculo haerent, uti modo dictum fuit.

Quo materies puſtularum ichorem gangraenoſum plus refert, eo pejus. Variolae, uti antea jam ſaepius dictum fuit, ſunt puſtulae inflammatae, quae ſi

(*o*) Sect. III. cap. 2. pag. 168. (*p*) Diſſertat. Epiſt. pag. 445. (*q*) Sect. IV. cap. 6. pag. 250. & Sect. V. cap. 4. pag. 294.

ſi reſolvi nequeant, tunc reliqui inflammationis non reſolutae exitus exſpectandi ſunt. Verum, uti antea in *Hiſtoria Inflammationis* dictum fuit, poſt reſolutionem, maxime optabilis inflammationis exitus eſt in ſuppurationem, longe pejor in gangraenam. Idem in variolis obtinet, uti ſponte patet: augetur autem periculum inde, quia, ſi Variolae copioſae fuerint, ſemper pars materiae puſtulas replentis reſorbetur per venas, & febrim accendit, uti §. 1400. dicetur; quae ergo tanto pejor erit, quo haec materies magis ad ichorem gangraenoſum acceſſerit.

Praeterea obſervaverunt Celebres Medici, ſemper majus diſcrimen ſubeſſe, ſi materies puſtularum a boni puris indole receſſerit, licet etiam gangraenoſum ichorem non referat. Vidit *Hahnius* (*r*) *Coccineo liquore tumentes variolas, per totum corpus diſſeminatas, floridum ſanguinem loco puris effundentes.* Similia obſervaverat *Mead*, uti antea ad §. 1384. dictum fuit; ſed ſemper ſummo cum periculo. Monuit *Freind* (*s*), morbum rariſſime periculo vacare, ſi puſtulae cryſtallinae fuerint, vel ſiliquoſae, aut verrucoſae. Cryſtallinae autem dicebantur, quae loco puris craſſi atque concocti nihil praeter laticem quemdam tenuem, pallidum, & pellucentem, continent; quales vidit *Mead* (*t*), & diſcretas, & confluentes. Vidi quandoque confluentes variolas, quarum quaedam bonum pus, aliae pellucidam lympham, habebant. Siliquoſas omni humore vacuas vidit *Freind* (*u*), quae referebant veſiculas, molles, rotundas, cavas: illas autem cryſtallinis adnumerandas eſſe, voluit *Mead* (*w*), putavitque naſci, dum extruſus jam humor partim per cutim ſtatim tranſudat, partim per canales, qui lympham in corpore circumferunt, abſorbetur. Siliquoſas tales & vacuas puſtulas obſervavit *Lobb* (*x*) poſtea bono pure repleri, dum in melius vergebat morbus. Verrucoſae, quae duritie & prominentia verrucas referunt, pariter obſervatae fuerunt, & a *Rhaze* (*y*) jam damnatae, tanquam lethales, imprimis, ſi morbi pravitas augeatur poſt eruptionem. Rarius occurrunt; contigit tamen & mihi bis illas videre; ſed peſſimis cum ſymptomatibus, & lethali eventu: diſcretae erant, & eruptio tardius ſolito fiebat; in uno aegro quinto, in altero ſeptimo, die tantum prodierunt.

Conſtat ergo, variolas boni moris materiam puri ſimilem continere, ſemperque periculoſum eſſe, ſi ab hac conditione receſſerint.

Quo ſpatium inter puſtulas magis rubet, calet, tenditur, tumet, circa tempus abſceſſus, eo melior ſpes, ob circulationem hic remanentem. De hoc dictum fuit ad §. 1396. Suppuratio enim fit, & dum haec fit, omnia ſymptomata inflammationis augentur, donec ſuppuratio perfecta ſit: tunc enim minuuntur. Unde illa rubedo cutis inter puſtulas mediae a *Sydenhamo* pro bono omine habita fuit, uti dictum antea.

Quo

(*r*) Variol. antiquit. cap. 5. pag. 65. (*s*) Epiſt. de quibusd. Variol. gener. pag. 16. (*t*) De Variol. & Morb. pag. 21. (*u*) In Epiſtola modo citata. (*w*) De Variol. & Morbill. pag. 23. (*x*) Of the Small Pox pag. 292. (*y*) Mead de Variol. & Morbill. pag. 162.

Quo idem plus pallet, vel fuſcum evadit, eo pejus; angina ſequitur lethalis, aut peripneumonia; niſi ſalivatio liquida, vel ingens tumor manuum, pedumve, acceſſerit; ratio eſt, liquorum hic impedita, hinc ad interiora aucta, circulatio. Antea §. 388. & 427, ubi de gangraena inflammationem praegreſſam ſequente agebatur, notatum fuit, rubro colori partis inflammatae ſuccedere pallidum aut cineritium, & partem, antea tenſam renitentemque, flaccidam fieri ac mollem. Simul notabatur, colorem illum pallidum, in pejus vergente malo, fuſcum, imo & atrum, fieri. Tunc adeſt gangraena (vide §. 419.), ſive ea partis mollis affectio, quae, abolito influxu vitalis humoris in arterias, effluxu per venas, in mortem tendit. Non mirum ergo, quod *Sydenhamus* (z) pro funeſtiſſimo omine habuerit, ſi in ſummo morbi vigore pallerent interſtitia variolarum. Imprimis hoc contingere ſolet in diſcretis variolis octavo die, in confluentibus undecimo. Sudor, quo promtè ſatis diffluere ſolent adulti, dum diſcretis laborant variolis, evaneſcit ſubito, oritur ſumma anxietas, delirium, urina parca frequens, & intra paucas horas mors; licet adſtantes & Medici quandoque bonum ſperaverint eventum morbi. In confluentibus ſimilia contingunt undecimo die; ſalivatio ceſſat ſubito, facies, antea immaniter tumens, ſubito collabitur, ſaliva, quae antea tenuior facile exſcreari poterat, tenax & viſcida in faucibus haeret, deglutitionem impedit, vox rauca fit, quandoque furor ſummus adeſt, aliquando ſtupor, & paulo poſt mors. Imprimis ſubita & infelix haec morbi cataſtrophe metuenda eſt, ſi per calida remedia, ſtragulaque impoſita, copioſi ſudores expreſſi ſanguinem orbaverint diluente vehiculo. Vulgus ſolet tunc credere, quod Variolae retrogreſſae evanuerint, hincque cauſam mortis deducit, & fere ſemper frigus imprudenter admiſſum fuiſſe clamat. Verum optime notavit *Sydenhamus* (a), quod *albeſcant interſtitia*, *licet interim rubeſcant puſtulae atque eleventur, etiam poſt aegri mortem.* Hoc autem in diſcretis apparet imprimis: in confluentibus enim, dum una continua cruſta faciem tegit, minus diſtingui poſſunt puſtulae; ſed, quia facies, ante turgidiſſima, ſubito ſubſidet, credunt, puſtulas ſe ſubduxiſſe. Tamen hoc notandum eſt, quod in confluentibus poſt undecimam diem facies ſubſidere incipiat; ſed non ſubito; verum tunc ſimul ſalivatio liquida ſolet ſuccedere, vel manus inſigniter tumere, uti etiam quandoque pedes. Manuum tumorem, ſi magnus fuerit, tanti momenti eſſe obſervavit *Sydenhamus* (b), ut plures ex ipſis orci faucibus ereptos crediderit, ob hanc ſolam rationem. Cum autem facies tumidiſſima ſit illo tempore, dum inflammatae puſtulae ad perfectam ſuppurationem pervenerunt, & tardius ſuppuratio fiat in artubus, dum nempe in facie jam incipiunt exareſcere, hinc patet ratio, quare tumor manuum ac pedum bonum adeo tunc ſignum det, cum inde pateat, vires vitales ad-

(z) Sect. I. cap. 5. pag. 126. 127. & Sect. III. cap. 2. pag. 170. (a) Ibidem & pag. 194. & 689. (b) Ibidem 190. & 172.

huc tam validas eſſe, ut in bonum pus materiam morboſam convertere valeant, & tumidae tenſaeque partes indicent, gangraenam non adeſſe. Quid autem ſentiendum ſit de humorum verſus interiora repulſu, tanquam cauſa ſalivationis & tumoris manuum pedumque, ad praecedentem paragraphum dictum fuit.

Si in locis inter puſtulas liberis maculae purpureae, lethalis gangraena deſignatur. Quam mali ominis ſint maculae purpureae, dum in morbis apparent febrilibus, antea ad §. 723. dictum fuit. Unde *Sydenhamus* (*c*) illas damnavit, *tanquam mortis fere ſemper praenuncias:* gangraenoſam enim ſanguinis diſſolutionem indicant, & peſſimae indolis variolas tantum ſolent comitari. Ubi tamen fiunt a nimio impetu febrili, tunc, illo temperato, maculas quoque purpureas ſublatas vidit (*d*). Alius caſus aegri ſanati, quibus illae maculae aderant, legitur (*e*). Interim omnes Medici conveniunt in eo, periculoſi admodum morbi ſignum eſſe; & in febre varioloſa tales maculae obſervatae fuerunt ante ipſam papularum eruptionem, cum eventu cito lethali (*f*).

Quandoque inter puſtulas varioloſas apparent exanthemata miliaria, tam rubra, quam alba. Licet hoc inter bona ſigna numerari non poſſit, & moleſtiam morbo addat talis eruptio, tamen, cum non ſint gangraenae indicia, longe minus funeſta ſunt haec exanthemata, & plures a variolis emerſiſſe novi, licet alba, & rubra, miliaria acceſſiſſent. Aliquoties vidi, variolis jam exſiccatis, erupiſſe miliaria alba, attamen feliciter evaſiſſe aegros. Idem obſervavit *Violante* (*g*), imprimis, ſi quantitas foecum in inteſtinis diu haeſerit: unde etiam notat, non apparuiſſe, ſi clyſmatibus, vel leniter alvum evacuantibus remediis, haec ſaburra educta fuiſſet in tempore; vel etiam ſtatim evanuiſſe, cum aegrorum levamine, ſi, illis jam apparentibus in cute, alvus evacuaretur. Hoc autem imprimis notandum erat, quia multi in illa opinione verſantur, alvi evacuationem in variolis, & exanthematibus miliaribus, ſemper vitandam eſſe.

§. 1399. Indicatio hoc in ſtatu (1396.) eſt varia pro vario gradu durantis morbi: nam in primo initio apparentis inflammationis externae, videtur requiri cautela, ne vergat in ſuppurationem: de qua jam actum (1393. 1394.): aut, ſi id ſpernitur, curandum, ut minima fiat, procul a capite, & tarda: quod fit 1. victu tenuiſſimo, putredini reſiſtente: 2. potu, diluente, blando, ſubacidulo: 3. medicamento antipyico, aperiente, diluente, aſſiduo magna copia ingeſto: 4. balneo pedum bis de die repetito, horum fotu tepido continuo, epi-

(*c*) Sect. III. cap. 2. pag. 173. (*d*) Ibidem pag. 197. (*e*) Lobb of the Small pox pag. 262. (*f*) Ibidem pag. 373. 380. (*g*) De Variol. & Morb. pag. 136.

epiſpaſticis applicatis ad cava pedum & poplitum: 5. regimine frigidiuſculo, maxime admiſſu puri & frigidi aëris, interim corpore inferiore contra frigus munito: haec autem ſtatim & ab initio ſic applicanda ſunt: 6. ſi nimio impetu fuerit morbus, opiata veſpertina quinta conducunt, reliquis ſimul, ut praeſcriptum eſt, actis.

Agendum jam eſt de methodo medendi, quae convenit in hoc variolarum ſtadio, quod decurrit a papularum eruptione usque ad ſuppurationem earundem inceptam. Sponte patet, methodum hanc variam eſſe pro diverſo durationis gradu: in primo enim inflammationis initio ſpes benignae reſolutionis adhuc manet; verum, quo diutius duravit nata jam inflammatio, eo difficilius obtineri poterit reſolutio inflammati; tuncque ſola ſuppuratio ſupereſt, per quam irreſolubilis inflammatio in pus converſa ſeparetur a partibus ſanis. In primo ergo initio hujus ſtadii poterunt adhuc illa tentari, de quibus §. 1393. 1394. dictum fuit. Verum, ſi ſuppuratio vitari nequeat, tunc imprimis optandum eſt, ut minima ſit, facieſque & caput minori numero variolarum occupentur, nec nimio impetu morbus procedat: omnium horum ratio in praecedenti paragrapho patuit; ubi ſimul monitum fuit, quid de tarditate ſuppurationis ſentiendum ſit. Ad hunc ſcopum autem conducent ſequentia.

1°. De utilitate, imo neceſſitate, victus tenuis §. 1394. dictum fuit, & ob easdem rationes ſimilis victus in hoc ſtadio morbi requiritur. Verum, cum ſimul conſtet, per ipſum hunc morbum omnia diſponi ad putredinem, ſi vehementior fuerit, uti docent olidus ſudor, urinae acres, foeces alvinae foetidiſſimae, imo in confluentibus variolis totum corpus putrido diffluens tabo, hinc talia dantur in victu, quae minime in putredinem vergunt, ſed potius, ſpontanea mutatione in acidum, omni putrido reſiſtunt. Ideo a carnibus, ovis, imo carnium juſculis, abſtinere aegros juſſit *Sydenhamus*, uti ad §. 1394. monitum fuit; & contra, poma cocta, hordei vel avenae cremorem, dedit. *Rhazes* (*h*) quidem carnes conceſſit, & gelatinas ex carne vitulina; ſed ſimul monet, haec eſculenta commiſceri debere cum ſucco omphacino, ſeu uvarum acerbarum: praeterea jubet, ut frequenter utantur malis punicis acidis, & ſimilibus. Calidi autem & ſicci temperamenti aegris commendabat *portulacam*, *betam*, *malvam*, *cucurbitam*, *cucumerem* &c.; lac recens damnabat; continet enim butyrum, facile ranceſcens, & partem caſeoſam, quae in putredinem rancidam vergit; ſed laudabat lactis ebutyrati tenue ſerum cum ſucco malorum citreorum.

2°. Quantum proſit, diluens vehiculum perpetuo ſanguini ſubminiſtrari, in cura inflammationis, & in morbis acutis tractandis, ſaepius jam dictum fuit. Cum autem tempore ſuppurationis febris adſit, hinc ſimul requiritur,

(*h*) Mead de Variol. & Morb. pag. 124. &c.

tur, ut potus blandus ſit, ne ſtimulo motum augeat. Laudatur potus ſubacidulus, utpote putredini omni adverſus, ob rationes modo dictas. De hoc potu autem jam dictum fuit ad tertium numerum §. 1394: omnia enim ibi laudata & in hoc caſu conducunt.

Ubi vero metus eſt, ne, per putridum ſtimulum, diſſolutus nimis ſanguis periculoſas faciat haemorrhagias, tunc *Sydenhamus*, & poſt illum plures alii egregii Medici, magnam ſpem poſuerunt in uſu ſpiritus vitrioli, potui tenui admiſti, uti ad §. 1396. monitum fuit. Ubi autem non metuitur nimia diſſolutio ſanguinis, tunc potius acida vegetabilia adhibentur, cum Variolarum morbus acutis inflammatoriis affinis ſit, uti §. 1387. dictum fuit.

In junioribus, qui ubera ducunt, vel lactea diaeta utuntur, abſtinendum eſſe ab acidis, imprimis fortioribus, prudentia jubet, ne valida lactis coagula in ventriculo & inteſtinis fiant, unde plurima mala ſequi poſſent (*i*).

3°. Omnia haec ad eundem ſcopum collimant cum illis, quae binis praecedentibus numeris habentur; & ad tertium numerum §. 1394. ſimilia laudata fuerunt. In Materia Medica ad hunc numerum tales formulae habentur, & plures aliae ſimiles facile concinnari poterunt. Magna autem copia talia remedia, ſed copioſa aqua diluta, ingeruntur aſſiduo, ut omnes humores diluantur, vaſa pervia maneant, acrioribusque humorum partibus per cutis & urinae vias eliminandis ſuppeditetur idoneum vehiculum.

4°. Dum per antedicta, ſtrenue & perpetuo adhibita, tentatur, ut materia morboſa attenuata expellatur de corpore, quantum fieri poteſt, ſicque minuatur puſtularum ſuppurandarum numerus, ſimul conducet, omnem adhibere operam, ut puſtulae varioloſae talia occupent loca, ubi minori cum periculo & moleſtia reliquum totum decurſum abſolvere poſſint. Praecedenti paragrapho monitum fuit, pro malo ſemper omine haberi merito, ſi denſum variolarum agmen faciem obſideat: ob hanc cauſam, ab ipſo morbi initio, balneis foventur inferiores partes corporis, & per lenia epiſpaſtica, quorum formulae in Materia Medica ad hunc numerum habentur, leviter ſtimulantur partes illae balneo prius emollitae, ut huc verſus imprimis materiae morboſae derivatio fiat. Videantur illa, quae ad §. 134 & 135. de derivantibus, attrahentibus, & propellentibus, habentur.

Obſervationes practicae confirmant utilitatem hujus methodi. Viſum fuit ſaepius, ſi fonticulum gererent aegri in hac illave corporis parte, numeroſiſſimas variolas occupaſſe totam fonticuli viciniam, imo & per ipſum fonticulum exiviſſe longe majorem copiam humorum, quam ante ſolebat. Notatum fuit ad §. 1383, vulnuſculum, inoculationis cauſa brachio inflictum, quandoque in latum ulcus degenerare, & magnam copiam puris varioloſi fundere, tuncque puſtulas, per corpus reliquum diſperſas, vix attolli, & fa-

(*i*) Lobb of the Small Pox pag. 432.

facile admodum morbum tolerare aegros. Quin imo obſervavit egregius Medicus (*k*), prorumpentes jam in facie numeroſas papulas varioloſas pro magna parte denuo evanuiſſe, dum, balneis & epiſpaſticis applicatis ad artus inferiores, numeroſiſſimae in his locis prodibant Variolae, inter quas quaedam erant magnae admodum molis, quae per duas tresve ſeptimanas magnam acris puris copiam fundebant, reliquis omnibus puſtulis jam exſiccatis & deciduis. Unde apparet, per haec loca tam diu ulceroſa exiviſſe non tantum pus contentum in puſtulis; ſed & illud, quod jam in ſanguinem reſorptum fuerat, quodque, niſi per haec loca exiviſſet, ad alia loca potuiſſet deponi, & peſſima producere mala, uti ſequenti paragrapho patebit. Evidens ergo eſt hujus methodi utilitas, quam ſatis numeroſis obſervationibus ipſe in praxi confirmatam vidi.

Interim diſſimulandum non eſt, quod *Celeberrimus Hofmannus* (*l*) obſervaverit, ſitum erectum, qualis balneo pedum utentibus eſſe ſolet, peſſimè ceſſiſſe illis, qui variolis laborabant: ſed ſimul notandum eſt; quod in binis caſibus, quos recenſuit, malus eventus ſitus erecti obſervatus ſit octavo & nono die, ubi Variolae erant in plena ſuppuratione. Verum tunc temporis derivatio materiae morboſae verſus loca inferiora amplius locum non habet, uti facile patet. Sufficit tunc, epiſpaſticis lenioribus pedibus applicatis perpetuo leniter irritare has partes, ea ſpe, ut pus, in ſanguinem reſorptum, per haec loca denuo exeat, uti modo dictum eſt. Caeterum omnia illa praecipue tentantur in ipſo morbi initio, & tempore eruptionis. Si autem aegri debilitas, quae in primo morbi ſtadio malignam futurarum variolarum indolem deſignat, majorem cautelam ſuaderet, poſſent pedes, e lecto penduli, balneo immergi, absque ſitu erecto aegrotantis, vel pannis laneis, decocto emollienti calido madentibus, foveri perpetuo. Praeterea, ſi attente perpendantur binae illae aegrorum hiſtoriae, apparebit, mala ſatis adfuiſſe ſigna, & periculoſum morbi tempus. Primus enim in flore aetatis erat, & obeſior; morbus cum gravi dolore dorſi ac capitis & quodam delirio inceperat; Variolae prodierant copioſiſſimae; nono die de ſummo dolore & ardore manuum conquerebatur; uti & de anxietate; ideoque petiit ab adſtantibus, ut illum vellent e lecto dimittere. Alter, juvenis pariter, ſed tenerae conſtitutionis, de debilitate & laſſitudine conquerebatur per totum morbi decurſum; pulſum habebat cum aliqua frequentia languidum; alvus, per ſex dies clauſa, octavo morbi die ſolvebatur clysmate injecto; ſimul de inflammatione quadam faucium eodem morbi die incepit conqueri; ac, tertia vice alvum exoneraturus, dum diutius extra lectum verſabatur, liveſcere cepit, animo linqui, & poſt decem horas convulſus periit.

Certè, ſi omnia haec ritè ponderentur, & conferantur cum illis, quae hacte-

(*k*) Hillary Eſſay on the Small Pox pag. 100. 101. (*l*) Opuſc. patholog. pract. Diſſert. IX. pag. 244. Medic. ſyſtem. ration. Tom. IV. pag. 149. 165.

hactenus de Prognoſi hujus morbi dicta ſunt, patebit ſatis, nullo modo certum eſſe, quod ſitus erectus fuerit mortis cauſa unica, vel praecipua. Interim certum eſt, circa hoc variolarum ſtadium convenire, ut aegri perpetuo in lecto decumbant; neque prudentia dictat, ut tunc ſurgant *Sydenhamus* ipſe (*m*), qui peſſima quaevis metuebat a jugi in lecto decubitu, ſimilia obſervavit; unde ſequens monitum dedit: *Hic itaque ſerio monendum eſt, aegrum nullo pacto ſe lectulo interdiu debere committere, niſi ſexto die jam adveſperaſcente, unde ſe plurimum uſque refocillari ſentiet: a quo tempore vix ſe continebit a jugi in lecto decubitu, ſi inſignior fuerit puſtularum* συνδρομή, *tum ob acriorem jam puſtularum moleſtiam, tum quod ab ipſo ſeſſionis habitu in animi deliquium ſit propenſior; quod cum ſaepenumero animadverterem, in mentem mihi venit, ex communi hujus morbi lege naturam ipſam quaſi digito mihi monſtraſſe, quo primum morbi tempore aeger lectulo continuo adjudicandus eſt.*

Pedum balneum condemnavit *Diemerbroeck* (*n*), tanquam inutile; imo & noxium credebat; quia facile frigidior aër allabi poteſt, dum tale balneum adhibetur. Sententiam ſuam confirmat ex eo, quod nobilis virgo, uſa pedum balneo, ex lacte dulci calido parato, in initio hujus morbi, nullibi in corpore plures habuerit variolas, quam in facie. Notandum autem eſt, quod haec aegra, toto corpore bene contecta, in lecto jacuerit, pedes tantum a lecto pendulos ad ſuras usque lacti dulci immerſos habuerit, & quidem per integrum diem, deinde, remedio ſudorifero ſumto, perpetuo ſudore maduerit, corpore bene tecto. Pedes ergo ſoli ad ſuras usque fuerunt detecti, &, cum per integrum diem manſerint in hoc balneo, vix evitari potuit, renovando balneum, quin minus caluerint ſaepius, quam reliquae partes corporis, ſtragulis tectae, & ſudore calido madentes. Adeoque minime mirum eſt, derivationem materiae morboſae verſus partes inferiores corporis non ſucceſſiſſe. Uti enim ſtatim dicetur, requiritur, ut partes inferiores corporis contra frigus bene munitae ſint, dum, admiſſu puri & frigidiuſculi aëris, partes corporis ſuperiores minus incaleſcunt.

Caeterum *Diemerbroeck* (*o*) totam ſpem curae in calido regimine & ſudoriferorum uſu poſuiſſe videtur; imo gaudebat, ſi intenſus admodum motus febrilis foret: hinc acida, cum nimium ardorem temperarent, adeo noxia credidit, ut his nihil damnoſius praeſcribi poſſe ſtatuat. Contrarium hujus aſſerti innumeris obſervationibus conſtare, nimis hodie notum eſt.

5°. Quantum proſit in variolarum cura puri & frigidiuſculi aëris admiſſio, & quibus cum cautelis hoc fieri debeat, dictum fuit ad quartum numerum §. 1394. Totum quidem corpus tectum & perſpirabile retineri debet, ſolito in ſanitate more; ſed imprimis partes inferiores magis tegendae ſunt, quam ſuperiores; cum ſcopus ſit obtinere hic majorem derivationem puſtularum verſus inferiores corporis artus. Frigidiuſculus enim aër, alluens.

(*m*) Diſſertat. Epiſtol. pag. 446. 447. (*n*) De Variol. & Morbill. hiſt. XV. pag. 300. (*o*) Ibidem 264.

luens partes corporis ſuperiores, illas ſic diſponet, ut minus afficiantur a materia morboſa, dum illa circa eruptionis tempus corporis ſuperficiem incipit occupare. Nec novum eſt hoc artificium: *Rhaſes* enim (*p*), cavere volens, ne puſtulae varioloſae oculos occuparent, juſſit ablui faciem aqua frigida, ſaepius in die, & eadem etiam oculos adſpergi. Imo & adſtringentia collyria oculis applicuit ob eandem rationem.

6°. Quantum uſum habeant anodyna, & opiata, in compeſcendo nimio febris impetu, antea ad §. 610. dictum fuit. Locum autem tantum habent, ubi nimio impetu furens morbus magnas creat moleſtias, & tale lenimen poſtulat. Quandoque enim adeo mitis eſt variolarum decurſus, ut vix ullam medelam poſcant: ubi ergo lenis febris eſt, moleſtia exigua, & nullae vigiliae, nulla omnino ratio jubet, ut haec adhibeantur. Facile etiam patet, quod in illa variolarum ſpecie, in qua ſtatim omnes vires vitales projiciuntur & languent, opiata & anodyna locum non inveniant: tunc enim non incedit furibundo impetu morbus; ſed vires vitales oppreſſae aliam longe medelam poſcunt, uti antea dictum fuit. Interim circa anodynorum & opiatorum uſum in variolis non idem ſentiverunt Celebres Medici. *Sydenhamus*, uti notum eſt, illorum uſum laudat quam maximè, & plures ex orci faucibus ereptos per opiata aſſerit. *Celeberrimus Hofmannus* (*q*), magnum certe in arte noſtra nomen, & ſanguinis miſſionem proſcribit in hoc morbo, & ab opiatis ſoporiferisque ſe abſtinuiſſe teſtatur, edoctus infortuniis aliorum, qui haec adhibuerant in cura hujus morbi. Leniſſima tantum papaveracea laudavit tanquam ſaluberrima, aquam nempe, & ſyrupum, ex *papavere rhoeados* parata, ſemenque *papaveris albi* in emulſione. At quam levis ſit vis anodyna in floribus papaveris rhoeados, omnes practici noverunt: Semina autem papaveris albi carent omni vi ſoporifera; integram libram horum ſeminum comedi ipſe absque ulla noxa, & nimis notum eſt, haec ſemina multis in locis cibis admiſceri tuto. Haec ergo non videntur ſufficere, ut ſummas atrocis morbi moleſtias leniant. Dum enim ſuppurationis tempore tota cutis, numeroſis variolis obſita, tenſa & inflammata dolet, inquietudo magna, & pertinaces vigiliae, torquent, efficax lenimen omnino poſtulare videntur. Certe, jam apud *Rhaſem* papaver in cura variolarum laudabatur (*r*). Sic enim habet: *Quod ſi inſuper vigil & inſomnis ſit aegrotus, adjicito aquae hordei partem aliquam ex papavere. Quod ſi venter admodum ſit ſolutus, addito aquae hordei granorum mali punici acidi ſiccorum partem unam, & papaveris partem unam.* Verum & ante *Sydenhamum* plures alii medici opiatis uſi fuerunt in cura variolarum, uti probat *Celeberrimus Werlhof* (*s*); & *Mortonus* (*t*), licet in tractando hoc morbo a *Sydenhamo* in reliquis quam maxime diſſentiret, tamen aeque audacter, imo adhuc

(*p*) Mead de Variol. & Morbillis pag. 152. & ſeq. (*q*) Med. ration. ſyſtem. Tom. IV. pag. 173. (*r*) Mead de Variol. & Morbill. pag. 176. (*s*) De Variol. & Anthrac. pag. 95. & ſeq. (*t*) Pyretolog. cap. 8. pag. 77. 78.

adhuc audacius, opio utebatur. Jubet enim, *ita nullam opiatorum doſin formidare, quousque ſenſim progrediendo ad eam demum devenerimus, quae ſomnum conciliet, & efferatum eorum motum quadantenus cohibeat: & ſenſim opiati doſin diminuere pro gradu quietis redintegratae.* Sane, ſi vigiliae pertinaciores id requirerent, fatetur, ſe quarta quaque hora granum Laudani dediſſe aegris.

Sydenhamus autem dabat opiata tantum illis aegris, qui pubertatem exceſſerant (*u*); in junioribus abſtinere maluit; cum facilior in his ſomnus ſit, minus ferveant, & praeterea diarrhoea, junioribus imprimis in hoc morbo ſalutaris, per opiatorum uſum ſiſti poſſet, non absque aegrorum damno. Nihilominus, ſi phreneſi corriperentur infantes, vel puſtulae mali moris eſſent, anodyna omnino indicari ſtatuit. Dabat autem *Sydenhamus* (*w*) opiata poſt plenam eruptionem usque ad finem morbi: Antea notatum fuit, erumpentibus variolis, omnia ſymptomata, quae in ſtatu contagii aderant, ceſſare fere integre, vel ſaltem inſigniter minui; adeoque non opus erat tunc temporis opiatis. Verum, poſtquam Variolae prodierunt, incipiunt turgere, inflammari, tendi; uti & cutis puſtulis vicina; tuncque conducebat, his remediis uti. Utebatur *Sydenhamus* laudano liquido, quod ipſius nomine adhuc in multis officinis proſtat: adhibebat etiam ex papavere Europaeo paratum Syrupum, quem ſub nomine *Syrupi de papavere*, vel *de Meconio*, officinae ſervant. Hunc Syrupum, tanquam tutiorem, praetulit Laudano liquido; quod minus calefaceret (*x*). Certe formula laudani liquidi, quam dedit *Sydenhamus* (*y*), talis eſt, ut librae vini hiſpanici infundantur in balneo Mariae per duos tresve dies unciae binae opii, croci uncia, cum drachma pulveris cinamomi & caryophyllorum; ſicque ſatis calidum & aromaticum eſt illud remedium. Verum opii vis medicata poteſt corpori humano tuto applicari absque ulla additione aromatum; quae olim ſolebant imprimis admiſceri, ut ſcilicet opium, in quarto gradu frigidum dictum, corrigeretur. Sane opium ipſum calidum ſatis & amarum remedium eſt, nec ullo modo his indiget. Ipſe *Sydenhamus*, ſolito ſuo candore, hoc agnovit (*z*), dicens; *mirandos illos* (*opii*) *effectus, quos edit, nativae ipſius plantae bonitati atque excellentiae, non vero artificis polydaedali ſolertiae, deberi.* Hinc facile patet, poſſe parari Laudanum liquidum optimae efficaciae, absque ullis aromatibus additis; quale in pluribus officinis ſub titulo *Laudani liquidi ſimplicis* proſtat, & aeque tuto uſurpari poteſt ac ſyrupus ex papavere Europaeo paratus, qui aliquando ab hyſtericis foeminis non facile fertur, & vertigines vomituritionemque excitat; cum tamen Laudanum liquidum ipſis proſit inſigniter: idem ſe in nobili adoleſcente, variolis decumbente, obſervaſſe, *Sydenhamus* teſtatur (*a*).

Solebat autem dare pro doſi in adultis guttas ſedecim Laudani liquidi, vel

(*u*) Sect. III. cap. 1. pag. 190. Diſſertat. Epiſtol. pag. 471. (*w*) Ibidem pag. 191. (*x*) Idem in Diſſertat. Epiſtolari pag. 464. (*y*) Sect. III. cap. 3. pag. 230. (*z*) Ibidem pag. 231. (*a*) Diſſert. Epiſt. pag. 515. 516.

vel unciam unam ſyrupi de Meconio; in junioribus minuebat quantitatem pro ratione aetatis. Simul hoc monitum practicum dedit: *Si prima doſis metam non attingat, alia atque alia debito tempore aſſumatur, donec tandem medicamentum Medici votis reſponderit, non tam ad ingeſtam anodyni quantitatem, quam ad effectum, quod in aegro producendum erat, reſpectu habito; quod ubi primum ſucceſſerit, nec citius, a Paregorici uſu ita copioſo & frequenti ceſſandum eſt; interpoſito tamen ſemper inter ſingulas doſes ſpatio aliquo, ut pernoſcere valeamus, utrum doſis ultima id, quod quaerimus, praeſtiterit, antequam nova ingeratur.*

Cum autem magna diverſitas in variis officinis occurrat pro formulis Laudani liquidi, & ſyrupi papaveris albi, oportet, ut Medicus diſpenſatorium loci, in quo praxin Medicam exercet, conſulat, & videat, quo uſque haec conveniant cum formulis *Sydenhami*. In *Materia Medica* ad hunc numerum ſimpliciſſimae formulae, efficaces tamen, habentur.

Cum fideli obſervatione hujus morbi conſtet, circa noctem exacerbari omnia mala, & imprimis moleſtiſſimam mentis corporisque anxietatem, ideo circa quintam veſpertinam tale remedium propinatur, ut praecaveantur hae moleſtiae; imo & quandoque tertia poſt meridiem hora dedi, ſi vidiſſem praecedenti die citius exacerbata fuiſſe ſymptomata. Ubi incipit fatiſcere aſſumti remedii vis, quod poſt ſex vel octo horas ſolet contingere, ſi denuo recrudeſcant mala, tuto idem remedium repeti poterit. Fatetur *Sydenhamus* (*b*), quod in ultimis diebus variolarum admodum confluentium quandoque neceſſe habuerit, octava quaque hora narcoticum exhibere. Hinc voluit, illud ſemper praeſto eſſe, ut ſtatim propinari poſſit, ubi ſymptomatum ſubitum augmentum illud poſtulat: quin imo perſuaſum ſibi habebat quam maxime, plures periiſſe hoc morbo, qui ſervari potuiſſent, ſi narcoticum remedium in promtu fuiſſet.

Bona fide teſtari poſſum, quod in numeroſa praxi pulcherrimos effectus viderim opiatorum in curandis variolis: idem novi contigiſſe aliis egregiis viris, qui adhuc in vivis ſunt, & feliciſſime artem exercent, cum quibus hac de re ſaepius egi. Alvum conſtipari a narcoticorum uſu certum eſt; ſed huic incommodo clysmatibus, potu ſeri lactis cum tamarindis cocti, & ſimilibus, facile ſubvenire potui ſemper. Omni enim modo aſſentior *Celeberrimo Simſon* (*c*), dum docet, alvi perpetuam conſtipationem noxiam eſſe in variolarum curatione; quod & alia occaſione ad §. 1394. monui.

§. 1400. Poſt toleratum decurſum hunc (1396.), ſequitur ſtatus tertius ſuppurationis, quo incepta illa creſcit & perficitur: in eo puſtulae jam purulentae quotidie augentur, dein matureſcunt, albeſcunt, flavent, ac tertio, quartove, die hujus decur-

(*b*) Diſſert. Epiſtol. pag. 469. & ſeq.

(*c*) Medical Eſſays vol. V. part. 2. pag. 579.

curſus, rumpuntur. Tum vero tota pinguitudo & cutis pure ſcatet mobili, externe aret, locis liberis inflammatur; hinc impedimento perſpirationis, circulationiſque, irritatione generis membranoſi & nervoſi, abſorptu puris in venas, fit febris peſſimae indolis, cum peſſimis ſymptomatibus; ſi materies haec purulenta ſanguini miſta diu movetur, putreſcit (82. 100. 406.); hinc pro vario delapſu in diverſas corporis partes diros effectus, vixque ſuperabiles, producit; deliria; phrenitides; anginas; peripneumonias; pleuritides; vomitus; dyſenterias; hepatitidem; apoſtemata; anthraces; juncturarum tumores, abſceſſus, immobilitates; tabem; phthiſin; & infinita ſimilia.

In praecedenti paragrapho dictum fuit de illo ſtadio variolarum, ubi inflammatae papulae jam ſuppurari incipiunt; hic agendum erit de ſuppuratione increſcente, ac perfecta tandem, & de malis, quae neceſſario inde ſequi debent, ſi nempe numeroſae Variolae partes corporis obſideant.

Primum ſignum ſuppurantium variolarum obſervatur in apice variolarum, qui albeſcere incipit, dum baſis, & pars cutis vicinae adhuc rubent: haec albedo per reliquam puſtularum molem brevi diffunditur, ita ut totae albeſcant, turgidae, margaritarum inſtar; ſi nempe diſcretae fuerint; in quibus haec puſtularum mutatio pulchre obſervari poteſt: intra viginti quatuor horas illa albedo ſuppuratarum variolarum mutari incipit in colorem flaveſcentem; tuncque rubedo cutis vicinae incipit minui multum: flavedo illa in fuſcum colorem magis vergit ſenſim, donec penitus fuſcae fuerint Variolae; tunc exſiccatae brevi decidunt in facie; absque eo quod crepent puſtulae; niſi forte fricando disrumpantur. In manubus autem rumpuntur plerumque, antequam exſiccentur; & idem in artubus inferioribus contingere ſolet.

Sed in confluentibus Variolis tota facies numeroſiſſimis & minutis papulis tegitur; hinc, dum incipiunt ſuppurari, tota facies apparet alba pellicula tecta; & albedo haec citius apparet quam in diſcretis, brevique in fuſcum colorem mutatur, ultimo nigreſcit ſaepe, & exſiccata, laminarum inſtar, dehiſcens decidit. In peſſimis autem confluentibus quandoque loco purulentae materiae gangraenoſus ichor colligitur, & tunc fuſco ac ſubnigro colore perfunditur facies, absque albedine praegreſſa.

Tum vero tota pinguedo & cutis &c. Facile patet, hoc tantum locum habere, ubi numeroſae admodum ſunt Variolae diſcretae, vel ubi confluentes totam fere corporis ſuperficiem occupant: ubi enim paucae numero ſunt Variolae, tunc, ſuppuratione perfecta, omnia ſymptomata ceſſant, & brevi redit optata ſanitas. At ubi denſo variolarum agmine totum corpus tegitur, tunc intermedia inter variolas cutis inflammata rubet ubique, tenditur, dolet, & vel ab hac ſola cauſa febris accenditur, uti in hiſtoria inflammationis ad §. 382. 8. dictum fuit. Interim haec febris moleſta

leſta quidem eſt; ſed, ab hac ſola cauſa pendens, brevi minueretur; ſolet enim cutis tenſio & inflammatio ſtatim minui, quando puſtulae incipiunt exſiccari; verum alia cauſa adeſt, quae febrim hanc perennare facit: tota fere cutis fit imperſpirabilis; quod vel in ipſa ſanitate noceret, dum excretio per vaſa exhalantia impeditur illorum, quae relicta in corpore nocere poſſunt. Si jam cogitemus, longe acriora hic retineri effluvia, quae & foetore loci, in quo talis aeger decumbit, & diſperſione contagii, ſe ſatis manifeſtant, facile patet, adhuc pejora mala metuenda eſſe. Praterea pus verum in variolis colligitur, quod niſi extrorſum exire poſſit, a venis bibulis reſorptum humoribus circulantibus miſcetur, & purulentam cacochymiam ſanguini inducere poteſt, plurimaque mala producere, uti ſtatim dicetur. Pus autem variolarum, licet ſpiſſum videatur, & exſiccatum in lemas duras concreſcat, reſorberi poſſe, manifeſtè demonſtratur. Dum hoc morbo decumbebam ipſe, ſub plantis pedum variolas habebam ſatis numeroſas, quae, dum ſuppurabantur, duram & calloſam epidermidem elevabant quidem, ſed non rumpebant; unde totum illud pus ſub duro hoc tegmine continebatur. Aliquot ſeptimanis, poſtquam hunc morbum ſuperaveram, integra ſolea a plantis pedum ſeceſſit, cui adhaerebant planae orbiculares cruſtulae, variolarum exſiccatarum reliquiae: totum ergo pus, quod his variolis contentum fuerat, reſorptum erat, cum non potuerit per calloſam epidermidem tranſire. Simile quid ſolet contingere in volis manuum; ubi pariter epidermis craſſior & calloſior eſt, imprimis in adultis. Dum vero non adeo magna Varioloſi puris copia in ſanguinem reſorpta eſt, illud per alvum, vel urinam, vel jam liberari incipientia cutis loca, difflatur de corpore, abſque noxa relicta, uti in me ipſo, & aliis, obſervavi ſaepiſſime: contagium morbi quidem ſpirat diu ab hoc morbo reſurgens, & alios, nondum variolas paſſos, inficere poteſt, uti antea dictum fuit; verum ipſum hoc contagium ſatis impune fertur in corpore variolis defuncto. A pure autem copioſo reſorpto metuendum eſt. Si jam cogitetur, in diſcretis numeroſiſſimis, & imprimis in confluentibus, totam cutim converti in aridam quaſi pellem, ſub qua pus collectum haeret, quod mora & calore febrili acrius redditur ac tenuius (vide §. 406), adeoque facile reſorbetur, apparebit ratio, quare tunc accendatur febris peſſimae indolis, & periculoſa admodum, qua toties pereunt miſeri aegri. Tunc vere poteſt dici, quod Variolae non deſinant in ſanitatem, vel mortem; ſed in alium morbum (vide 591). Haec eſt illa febris *ſecundaria* dicta Medicis, quam jure adeo metuunt omnes: haec ultimum variolarum ſtadium ſequitur, ſuſpecta ſemper: hac pereunt toties variolis confluentibus laborantes vigeſimo quarto morbi die, vel adhuc ſerius, corruptis omnibus totius corporis humoribus, & ſaepe mutilatis variis partibus corporis ante mortem, prout in has illasve dira metaſtaſi acris haec materia deponitur. Ambos oculos deſtructos vidi intra paucas horas, naſum ſubito eroſum, & alia diriſſima mala, antequam mors tantis miſeriis finem imponeret. Quo jam acrius fuerit illud pus, quo diutius illud pus reſorptum cum humoribus fluxerit per

vaſa,

vaſa, quo validiore febre agitatum fuerit, eo pejora metuenda ſunt mala. Diverſitas autem horum malorum praecipue pendet a partibus variis, in quas derivatur illa materies purulenta: ſi in cerebrum, poſt deliria ſubita & ferociſſima certam mortem facit; ſi in pectus, ſubitam quandoque ſuffocationem producit, vel, eroſo pulmone, tabem, vix unquam ſanabilem. Si in ventriculum & inteſtina, vomitum, eroſisque inteſtinis, moleſtiſſimam dyſenteriam, facit. Poſt peſſimas confluentes hepatitidem natam vidi, & icterum; fluxu alvi olidiſſimo levatum quidem; ſed ſucceſſit hydrops, a quo aegerrime evaſit aeger, languidam poſtea ſemper vitam ducens.

Felicior quidem puris varioloſi reſorpti metaſtaſis fit verſus exteriorem corporis ſuperficiem, aut artus; ſed tamen & tunc miſeri moleſtiſſimis ſaepe malis vitam redimunt. Vidi utriusque cubiti immedicabilem anchyloſin inde natam in vegeto juvene: in genubus ſimile infortunium obſervavi. Saepius ulcera ſinuoſa, quae magna cum difficultate curari poterant, vidi in carnoſis artuum ſuperiorum & inferiorum partibus. Anthraces numeroſi & dolentes, ab eadem cauſa nati, multum moleſtiae quidem aegris faciunt, ſed curati minus damnum relinquunt. Nullus Medicus eſt, qui praxin luculentam habuit, quin ſimilia viderit; hinc & obſervationes Medicae numeroſiſſimae habentur, quae hanc rem confirmant. *Sydenhamus* (*d*) dolebat, poſt confluentes peſſimas variolas paucos illos, qui evaſerant, ſaeviſſimis artuum doloribus corripi: partes autem dolentes in tumores elevabantur, qui haud raro ſuppurabantur, & in ſinus ingentes deſinebant, non ſine vitae periculo. Optime hinc monuit *Mortonus* (*e*), in malignis variolis ultimum morbi ſtadium, declinationis nempe, diuturnum eſſe, & nullo certo dierum numero terminandum. Licet enim morbus ipſe variolarum decurſum ſuum accuratè ſatis ſervet, uti ex antedictis patet, tamen hoc non amplius locum habet, ubi Variolae in alium morbum terminantur. Merito hinc ſemper pro ſigno maxime ſuſpecto habuit, ſi, variolis deciduis, non appeterent aegri, & hecticus maneret in corpore calor (*f*). Sequuntur enim tunc ſemper, citius vel ſerius, quaedam ex malis recenſitis.

§. 1401. Si vero tum materies tenuior, acrior, morbuſque vehementior, exeditur cutis, pinguitudo, & caro; fiunt, lata, peſſima, ad oſſa ſaepe penetrantia, ulcera cacöethe; cicatrices foedae.

Si tanta mala fiant, ubi pus variolarum adhuc indolem ſimilem boni puris habet, quam atrocia fient, ubi loco puris in peſſimis confluentibus gangraenoſus ichor adeſt: cutis certe tota fere exeditur, &, ſi evaſerint tales aegri, foediſſimis cicatricibus deformes vivunt.

In

(*d*) Sect. V. cap. 4. pag. 295. Hofmann. Med. Rat. Syſtem. Tom. IV. Sect. I. cap. 7. pag. 147. (*e*) Pyretolog. Cap. X. pag. 113. (*f*) Ibidem pag. 114.

In confluentibus pejoris notae Variolis tota facies una quaſi pelle tegitur, quae, exſiccari incipiens, nigra fit, & pertinaciſſime cuti inhaeret, quae ab acri ichore roditur perpetuo. Dum emollitae per fomenta cruſtae tales ſecedunt, eroſa cutis tenax liquidum plorat, quod brevi ſpiſſeſcens novam cruſtam format, ſub qua profundior adhuc eroſio cutis fit. Accedit, quod reſorptus a venis ichor quandoque per eroſa haec cutis vaſa viam ſibi faciat, ſicque liberentur interiora ab acris materiae affluxu, ſed tota fere cutis deſtruitur, & nil ſupereſt poſtea praeter turpiſſimarum cicatricum foedam congeriem. Memini probe, & horreſco referens, me vidiſſe formoſiſſimum juvenem, qui per octo ſeptimanas cum diro hoc morbo luctatus evaſit tandem: verum alae narium eroſae, labia a vicinis cutis cicatricibus diſtorta, palpebrae inverſae cum lippitudine perpetua, adeo deturpaverant venuſtam faciem, ut de morbo reſurgens a parentibus vix agnoſceretur. Didici quidem inde, quantum ars poſſit in difficillimo etiam caſu, ſed vix a me ipſo impetrare potui, ut non poeniteret ſervaſſe miſerum.

Tanta ſaepe oritur in hac materia, in ſanguinem reſorpta, malignitas, ut ilico naſcatur funeſtus ſphacelus partis, in quam decumbit (g). Refert *Mortonus*, quod bis terve obſervaverit, *ex veneni adeo deleterii reliquiis hujusmodi aegrotantes vel ad quadrageſimum uſque diem appetitu privari, elumbes reddi, atque calore hectico affici, &, poſt ſolennes humorum & ſanguinis evacuationes peractas, tandem funeſta Claviculae, Maxillae, vel Tibiarum, ſphacelo inexſpectato ſuborto interimi.*

Oſſa inde ſaepe exeduntur carie. Os ſternum, oſſa brachii & crurum, peſſima carie eroſa, & fracta, poſt variolas toleratas vidit *Paraeus* (h). Calcaneum, pedum & manuum articulos, naſum, oculos, aliaque membra, poſt variolas exeſa doluit. *Celeberrimus Trillerus* (i) in formoſa virgine uvulam eroſam vidit, partem oſſis palati ſeceſſiſſe, naſum ſubſediſſe, poſt variolas confluentes peſſimi moris; nulla autem vel minima luis venereae ſuſpicio adeſſe poterat in integerrimae vitae puella, quam placida & optata mors tandem tot calamitatibus eripuit.

Certe, ſi firma & ſolida oſſa eroduntur ab acri hac materia, citius & facilius partes molliores ab eadem hac cauſa in veram putrilaginem diffluent; praecipue, ſi liber aëris acceſſus, & loci affecti perpetua humiditas, ſimul concurrant. In ore interno & faucibus triſtiſſima talia mala aliquando obſervata fuerunt. *Jacotius* (k) habet ſequentia: *Vidimus in puella, febriente, cum variolis, mortem inde ſequutam, cum febris remiſſa videretur. A gingivis inceperunt ulcuſcula, deinde palatum, totumque os, occuparunt, tum ad uvam faucesque deſcenderunt: quibus obſeſſis, in cancrum deſierunt, ex quo, excitata dyſenteria, mors eſt inſequuta.* Exercitati in arte Medici, quibus haec infor-

(g) Pyretolog. cap. x. pag. 114. (h) Lib. 20. cap. 1. pag. 468. Morton. Pyretol. cap xi. pag. 195. (i) Epiſt. 2. ad Jo. Gothofr. Hahn pag. 18. (k) Holler. in Coac. Hippoc. pag. 571.

fortunia vidêre contigit, ideo peſſima quaevis metuunt, ſi, poſt variolas pejoris notae toleratas, aliquid ulceroſi in ore interno obſervent: niſi enim gangraena brevi ſecutura per ſpiritum ſalis marini (vide §. 432.) cohibeatur, cito & certo depaſcentur omnia vicina.

Si jam cogitemus, acrem illam materiem verſus omnes & ſingulas corporis partes poſſe deponi, facile intelligitur, diverſiſſimos & vix curabiles morbos inde ſequi poſſe. Unico, ſed ſatis raro, exemplo hoc confirmare ſufficiet. Octenni puellae, peſſimis variolis confluentibus decumbenti, ſexto morbi die difficultas reſpirandi aderat, quae multum augebatur octavo die; ſimul tumor collum occupabat, creſcens ſubito; dum manu comprimeretur, multum minuebatur; ubi vero preſſio ceſſabat, augebatur denuo; & tandem flexilem cutim colli adeo extendebat, ut, ultra mentum prominens, turgidam columbarum ingluviem referret. Moritur puella circa finem decimi diei; tumor poſt mortem ſubſidet. Dum in cadavere miri tumoris cauſam inquirit medicus egregius, invenit interſtitium ſeptimi & octavi annuli cartilaginei aſperae arteriae eroſum: hinc facile intelligebatur, quomodo aër inſpiratus viam ſibi feciſſet in membranam celluloſam colli, ſicque emphyſema produxiſſet (*l*).

§. 1402. In hoc ſtatu (1400.) curandus puris ad exteriora exitus; ab interioribus expulſio; quod fit laxando cutim fomentis laxantibus tepidis, aſſiduo & laborioſe renovatis; ablutione & gargariſmo oris, fauciumque, aſſiduo; potu largo, calido, cardiaco, detergente, aperiente, putredini reſiſtente; clyſmate blando, diluente, emolliente, laxante, quotidie injecto, diu retento; victu ex jure carnium cum ſale & acidis condito; vini meraciſſimi ſubinde moderato uſu; dato ſimul, contra enormes impetus, opio.

Triſtiſſima haec mala, de quibus dictum fuit binis numeris praecedentibus, ideo contingunt, quia pus varioloſum, in ſanguinem reſorptum, cum ſanguine per vaſa motum, acrius perpetuo fit, & ſaepe tantam acquirit malignitatem, ut deſtruat partes, in quas deponitur. Quo validior autem eſt impetus febrilis, eo citius & pejus pus illud corrumpitur. Unde indicatio curatoria quadruplex naſcitur. 1°. Ut concilietur puri facilis exitus verſus exteriora. 2°. Ut illud, quod jam reſorptum eſt, expellatur de corpore. 3°. Ut degeneratio humorum in putredinem, hic metuenda quam maxime, caveatur, vel, nata ſi jam ſit, emendetur, quantum fieri poteſt. 4°. Ut febrilis impetus in debito retineatur moderamine.

Ad primam indicationem prae reliquis conducit, ut cutis laxa & mollis ſervetur: Antea jam dictum fuit ad §. 1394, quantum noceat cutis denſitas,

(*l*) Act. Helvet. vol. 2. pag. 159.

tas, & ob hanc cauſam adeo funeſtum fuiſſe Americanis hunc morbum. De egregio balneorum uſu ad hunc ſcopum tunc locuti fuimus; & procul dubio in hoc quoque variolarum ſtadio inſigniter prodeſſent; imprimis balnea vaporis, quae omnium maxime laxant partes. Verum, cum hic imprimis agatur de variolis malae indolis, plerumque vires aegrorum hoc tempore morbi vix ſufficiunt, ut balneum adhiberi poſſit: praeterea, in facie numeroſae Variolae maximam moleſtiam faciunt, uti antea dictum fuit, & caput extra balneum haerere ſemper debet. Ob hanc rationem perpetuo fovendam faciem & manus, imo & pedes, pannis laneis, vel ſpongiis, decocto emolliente calido madidis, curaverunt Medici, ut humectarentur & laxarentur omnes hae partes, ſicque puri conciliaretur exitus. Moleſtum quidem hoc eſt illis, qui aegri curam gerunt continuo, ſed utilitas magna hunc laborem compenſat. Obſervavit *Sydenhamus* (*m*), in peſſimis confluentibus ita exſiccari cruſtas, imprimis in facie, ut ipſis quaſi carnibus impactae haereant, & ad ſeparationem nulla arte perduci poſſint. Nullum pus tunc per cutim, in aridum & durum corium quaſi converſam, exire poteſt; hinc ſuppoſitas partes rodit, & maxima copia reſorbetur, ſicque omnia mala hic metuenda auget. Perpetua talis humectatio praecavet cruſtarum illarum duritiem, & emollire valet eandem, ſi jam adſit. Saepius curavi, illiniri lactis cremore recenti has cruſtas, dein decocto emolliente calido foveri, donec penitus emollitae tabeſcerent quaſi & ſecederent; vidique, cruſtis his ſeparatis, copiam puris per cutim jam liberam exiviſſe continuo; & hinc didici, non tantum pus ſub his cruſtis latens exire, ſed & partem illius, quod reſorptum erat, per eadem haec loca expelli, cum manifeſto levamine ſymptomatum. Candide poſſum aſſerere, me ſic ſervatos vidiſſe aliquos, de quibus ipſe, & omnes, qui aderant mecum, deſperaverant. Memorabile exemplum talis medelae legitur (*n*) de juvene robuſtiſſimo, qui, peſſimis laborans confluentibus variolis, maturationis tempore habebat totam faciem nigram, aridam, & gangraena putreſcentem. Cum ſpes nulla ſupereſſe videretur, curavit ſummus ille vir, cutim incidi uſque ad ſanam carnem multis in locis ſcalpello, deinde foveri decocto emollientium herbarum, adjecto ſpiritu vini camphorato, ob putredinem puris effluentis, quae tanta erat, ut nemo ex domeſticis ſuſtinere potuerit abominabilem foetorem. Evaſit tamen a tanto morbo incolumis, niſi quod lacero vultu deformis manſerit tota vita. Remotis his cruſtis, loca ſuppoſita cruda ſunt ac dolentia, &, niſi caveatur, ab humoribus exeuntibus ſiccatis ſimilis cruſta renaſcitur. Conducit tunc, ut molli emplaſtro, diapompholygos v. g., vel ſimili, tegatur tota facies, & cura Chirurgica adhibeatur, ut in ulcere aperto fieri ſolet. Integram larvam ſic a facie juvenis ſeceſſiſſe novi, &, periti chirurgi opera, poſtquam per aliquot dies maxima pu-

(*m*) De febre putrida Variol. confl. ſuperveniente pag. 690. (*n*) Mead de Variolis & Morbillis pag. 49.

puris copia exiviſſet, curatam fuiſſe ulceroſam cutem faciei tam feliciter, ut longe minor deformitas ſupereſſet, quam exſpectabatur: minutis quidem & numeroſiſſimis foveolis cutis notata erat, ſed ubique aequabili modo, nullaeque turpes aderant cicatrices, uti fieri ſolet, dum zonae cutis hinc inde eminent, vicinis locis profundius eroſis.

Cum autem perpetua fomentorum emollientium applicatio ſomnum impedire poſſit, vel excitare dormientes aegros, forte conduceret, poſtquam tota die fomenta applicata fuerint, de nocte emplaſtra adhibere, ſaltem illis locis, ubi numeroſiſſimae Variolae cruſtam denſam conſtituunt. Neque videre potui vel minimam noxam ab applicatione emplaſtrorum: quin imo citiorem puſtularum maturationem obſervavi, dum, revulſionis cauſa, poſt balnea, pedes & partem ſurarum texi emplaſtro de meliloto, quod, grati odoris cum ſit, minus diſplicet delicatioribus aegris. Notum eſt, quod puſtulae in artubus inferioribus ſerius ad perfectam maturationem perveniant, ita ut illae pure turgeant, dum in facie jam exſiccatae decidunt: per applicationem vero emplaſtri de meliloto longe citius ſuppurabantur. Molleſcere cutim per emplaſtra applicata, in Chirurgicis nimis notum eſt; adeoque & tenſionem inflammatoriam minui patet. Multum confirmabar in hac ſententia, dum ante paucos annos editum ab egregio Medico (*o*) tractatulum legi, ubi applicationem emplaſtri meliloti laudat, ſimulac ſuppuratio incipit, imo totum corpus hoc emplaſtro involvi ſuadet, & uno alterove exemplo practico utilitatem hujus methodi demonſtrat. In uno caſu, ubi puſtulae ſeptimo poſt eruptionem die planae cernebantur & rugoſae, nec eminentes fere ultra cutis ſuperficiem; interſtitia inter puſtulas pallida erant, pulſus debilis: toto hujus morbi decurſu, per veſicatoria applicata, alexipharmaca remedia, & largum ſatis vini uſum, debuerunt erigi vires vitales: univerſum corpus involutum fuit emplaſtro meliloti; poſt ſex horas pulſus plenior erat, & aequalior, quam unquam fuerat morbi ullo tempore; facies tumere incipiebat; dolor tenſivus totius corporis minuebatur; Variolae in extremis corporis, antea rubrae, durae, & parvae, augebantur mole, & diſtendebantur pure cocto; ſingultus antea moleſtus ceſſabat; & evaſit feliciſſime. In alio caſu optimus pariter ſucceſſus hujus methodi obſervabatur. Verum cuſtos aegrotae, pertaeſa foetoris puris ſub emplaſtro collecti, illud removit: poſt biduum corripiebatur valida pleuripneumonia, cum pulſu duriſſimo: repetitis venae ſectionibus, fomentis, clyſmatibus, veſicatoriis &c., levata fuerunt haec mala: verum tuſſicula manebat, & appetitus deletus. Capiti & thoraci applicatum fuit denuo Emplaſtrum, mox tuſſis ceſſavit, & rediit appetitus; ſicque evaſit, quamvis gravida foret, & debito tempore ſanum puellum peperit.

Cum ergo naturalis huic morbo, & utilis adeo, ſit puris verſus exteriora exitus, an non conveniret pertuſio Variolarum, dum pure cocto turgent em-

(*o*) Alex. Sutherland a medical Eſſay &c. pag. 17. & ſeq.

omnino maturae? Ex illis, quae ad §. 1396. dicta fuerunt, ſatis conſtat, Variolas in totidem parva apoſtemata converti. Ad §. 402, ubi de abſceſſu inflammationem ſequente agebatur, demonſtratum fuit, puri cocto exitum conciliandum eſſe, ne, relictum nimis diu, & imprimis reſorptum, plura mala produceret. Ex quibus omnibus videretur concludendum eſſe, quod Variolae, bene maturae, aperiri deberent. Interim in diverſas opiniones hic abiverunt Medici. Arabes aperturam Variolarum commendaverunt. Sic *Avicenna* (*p*) ſuadet: *Quando egrediuntur Variolae cum complemento, & pertranſit ſeptima, & apparet in eo maturatio, tunc neceſſe eſt, ut rumpantur cum facilitate cum acubus de auro, & auferatur humiditas cum cotto.* Dum metuebat articulorum corruptionem *Rhazes* (*q*), ubi numeroſis variolis obſidebantur, dicit: *Quod ſi puſtulae in iis magna eruptione prodierint, cito recurrito ad perforandas illas & aperiendas, educendamque materiam, immiſſo ſcalpello: neque hanc rem diu procraſtines: nam ingens adeſt periculum.* Metuebat enim a pure retento profundam eroſionem, *adeo ut inde oſſa & muſculi, tendines & nervi, pateſiant.* In alio autem loco (*r*), ubi de amovendis ſquamis ſiccis & eſcharis loquitur, ſiccas quidem oleo inſtillato emolliri jubet, ut cadant; *Quae autem ex illis eſcharis ſimiles ſunt, habentque aliquam magnitudinem, ſi videris iis ſubeſſe humorem, auferto eas excoriando, & praecidendo cautè, nullo oleo adhibito.* Hanc Arabum methodum ſecutus fuit *Paraeus* (*s*), juſſitque, acu aurea vel argentea pertundendas variolas, imo forfice ſcindendas voluit, ne contenta puſtulis ſanies cutim eroderet, ſicque foveae relinquerentur: videtur autem imprimis hoc ſuaſiſſe ad cavendam faciei deformitatem. Videtur tamen haec methodus pertundendi variolas poſtea neglecta fuiſſe, imo a multis etiam improbata. Quantum memini, *Sydenhamus* de hac re nullam mentionem fecit: *Mortonus* (*t*) damnavit omnino, metuens, ne jugis fluxus acris lymphae ex pertuſis variolis faciem deturparet magis. *Diemerbroek* (*u*) pariter damnat aulicorum morem, qui curabant, variolas acu aperiri, teſtaturque, ſibi compertum eſſe, quod poſt apertionem variolarum veſtigia admodum profunda & foeda relicta fuerint. Notat ſimul, variolas non poſſe aperiri, niſi ubi pus bene maturum continerent: cum autem pus album & coctum omni acrimonia careat, ſtatuit, nihil metuendum eſſe ab ejus roſione: monet inſuper, emiſſo pure, cavum puſtulae ab aëre admiſſo exſiccatum dureſcere, ſicque impedire, quo minus ſubſtrata caro increſcens foveolas impleat. Alibi (*w*) caſum puellae narrat, quae deformis admodum ab hoc morbo emerſit, poſtquam Variolas acu aurea ſibi aperiri curaverat, & pus expreſſerat. Sed, ſi conſideretur, viginti quatuor annorum puellam fuiſſe, Auguſto menſe decubuiſſe hoc

(*p*) Hahn Variolar. antiquit. &c. pag. 106. Avicenn. Tom. II. Lib. IV. Fen. 1. cap. 10. pag. 75. (*q*) Mead de Variol. & Morbill. pag. 159. (*r*) Ibidem pag. 167. (*s*) Lib. XX. cap. 3. pag. 470. (*t*) Pyretolog. cap. x. pag. 131. 132. (*u*) De Variol. & Morbillis cap. XII. pag. 287. (*w*) Idem Hiſtor. XIV. pag. 299.

hoc morbo, & totum caput ipſi mirabiliter intumuiſſe, variolas copioſiſſimas per totum corpus erupiſſe, faciemque admodum obſediſſe, ſatis patet, quod variolis confluentibus laboraverit, quae raro formae integritatem poſt ſe relinquunt. Plures alii in eadem fuerunt opinione, quod nempe apertura variolarum maturarum noxia foret (*x*); quos omnes recenſere ſupervacaneum videtur.

Illo tempore, dum Variolae in ſtatu ſuppurationis ſunt, juniores imprimis, taedio harum moleſtiarum, quandoque manubus fricant faciem, & puſtulas nondum maturas lacerant; unde maturatio impeditur, cruſta naſcitur, & ſub hac cruſta natum pus cuti profundiores foveas imprimit: in quibusdam pruritus ſentitur; tuncque vix impediri poſſunt infantes, quin ſcalpendo dilacerent cutim, imo, ligatis manubus, faciem affricant pulvinaribus. Hoc nocere, nemo facile negabit. Ubi autem non adeo magno numero puſtulae varioloſae adſunt, totum negotium facile naturae committitur, cum a parca copia puris nihil metuendum ſit. Interim fateor, quod non facile capiam, quare, pertuſis variolis, foveae profundiores naſcerentur: ſi ab exſiccatione aëris metus foret, blando emplaſtro poſſent tegi: praeterea ſponte ſua exſiccantur Variolae, & quidem cito, ſi ſint boni moris; attamen, cruſtis deciduis, nullae manent foveolae. Sed & hoc notari meretur, quod fere omnes Variolae, quae dorſum, nates, femorum & tibiarum poſticam partem, occupant, rumpantur, dum maturae ſunt, a decubitu, & motu corporis in lecto: interim longe rarius in his partibus manent foveae, quam quidem in facie. Verum antea monitum fuit, quod acrior & ſubtilior materiae Varioloſae pars faciem magis obſidere videatur, caeteris paribus, quam reliquas corporis partes; & hinc videtur majoris eroſionis ratio potius deduci poſſe. Cum ergo a reſorpto pure tot & tanta metuenda ſint mala, antiquiſſimi Medici, Arabes, qui de hoc morbo ſcripſerunt, illud jam commendaverint, celebres multi Medici adhuc hodie in illa opinione ſint, tuto & cum fructu hoc fieri poſſe (*y*), pulcherque effectus obſervetur, dum cruſtae craſſae, ſub quibus ichor putridus variolarum confluentium collectus haeret, diſcinduntur, facile eandem ego amplector ſententiam, & quidem tanto magis, cum in me ipſo viderim, non ideo faciem deturpari, quia puri collecto paratur exitus. Probe enim memini, quod, dum numeroſis variolis, quae faciem occupabant, exſiccari incipientibus, totus naſus denſa cruſta tegeretur, ſub qua pus collectum haerebat, curam mei gerens cuſtos, uſu, ut ajebat, edoctus, me nil minus exſpectante, ictu digiti totum hoc operculum excuſſerit, crudum locum leviter abſterſum molli emplaſtro texerit, atque indignantem me pacaverit, promittens, nullam deformitatem inde metuendam eſſe. Eventus probavit aſſerti fidem: nam vix una vel altera foveola, finito morbo, in naſo apparuit, cum reliqua fa-

(*x*) Andry Orthopedie Tom. II. pag. 156. (*y*) Hillary of the Small Pox pag. 151. Wintringham Comment. Noſolog. pag. 65.

faciei pars plurimas haberet, ſed non admodum profundas, quae ſenſim per aetatem deletae ſunt eo usque, ut vix appareant, niſi attente & cominus intuenti. Laboraveram enim variolis, numeroſis quidem, ſed diſcretis, & quae multum eminebant ſupra cutis ſuperficiem: hoc autem obſervavi frequentiſſime, quod elevatae & majores Variolae longe pauciores & minus profundas foveas in cute relinquant, quam planae & ſeſſiles, quae minus ſuper cutim eminent, ſed profundius in ipſam quaſi cutis ſubſtantiam demerguntur, quam ſuppurando conſumunt. Imo ſaepius vidi, in mitioribus variolis poſt lapſum cruſtularum exſiccatarum cutim elevatam & rubentem, minime autem exeſam: rubor autem ille cutis & elevatio intra paucas ſeptimanas integrè abolentur, & quidem citius, ſi diutius domi ſe contineant, nec frigido aëri exponantur, ab hoc morbo reſurgentes.

Quamvis autem ipſe, repugnante vulgi praejudicio, non ſatis numeroſa experimenta circa variolarum maturarum aperturam tentaverim, ut ex propriis obſervationibus hanc litem dirimere vellem, tamen novi probe, Celeberrimum, & mihi longa amicitia junctum, medicum hoc tentaſſe ſaepius, cum fructu egregio.

Sed cum, ſi numeroſae adſint Variolae, os internum faucesque his pariter obſideantur, ablutiones & gargarismi oris ac faucium, ex emollienti decocto paratae, egregie proſunt, ut cito maturentur in his locis, & cadant: imo & naribus ſimilia attrahere, vel ſaltem vapore aquae calidae humectare ſiccam & tumentem narium internam ſuperficiem, egregie conducet.

Sequitur jam, ut dicatur de ſecunda indicatione in hoc morbi ſtadio: videndum enim eſt, quomodo, & per quas vias, pus reſorptum educi tuto de corpore poſſit.

Pus illud reſorptum nunquam poteſt denuo indolem & dotes ſanorum humorum acquirere; adeoque debet exire de corpore, ut redeat ſanitas. Praeterea illud pus, dum cum humoribus per vaſa fluit, partem liquidorum ſaepe inſignem pariter corrumpit, adeoque etiam expellendam. Cum autem, uti ſaepius jam in praecedentibus monitum fuit, boni Medici munus ſit, obſervare accurate, per quas vias, & quo modo, natura ſoleat materiam morboſam expellere de corpore, felici cum eventu, ut per artem hoc imitari poſſit, & vias ſolitas expedire, ut hoc fiat facilius, hinc attendendum, quid fidelis obſervatio docuerit circa hanc materiae morboſae expulſionem. Certum eſt, in variolarum morbo naturaliter materiem morboſam verſus corporis ſuperficiem derivari; adeoque non ſine ratione Medici & hanc viam ſecuti fuerunt. Saepe obſervatur, per furunculos & parotides expelli illud, quod adhuc ſupererat de materia morboſa (*z*). Aliquoties accidit, ut, exſiccatis jam variolis, ultimis diebus novae minores appareant puſtulae, quae cito ſuppurantur, materiam morboſam inſigniter minuunt, & quandoque integrè exhauriunt (*a*). Saepius & ipſe vidi tales puſtulas; quae

(*z*) Morton. Pyretol. cap. 1. pag. 119. mat. Tom. IV. pag. 161.

(*a*) Hofman. Medic. Ration. Syſte-

quae penitus diverſae ſunt a variolis, & citiſſime ſuppurantur: imprimis hoc obſervavi, ubi confluentes Variolae denſas eſcharas exſiccatas reliquerant; quibus emollitis, & remotis, tales puſtulae numeroſae ſaepe prodibant. Hoc cum vidiſſent Medici, omni molimine conabantur verſus cutim derivare materiam morboſam, dato vino, & cardiacis remediis. Imo ipſe *Sydenhamus* (*b*), qui caeteroquin calida & cardiaca remedia damnabat in hoc morbo, ſimilia propinari juſſit, variolis jam in ſiccas cruſtas converſis: *ne ſcilicet halitus illi putridi in ſanguinis maſſam poſtliminio revertantur.* Interim videtur hoc non absque cautela fieri debere, imprimis, ſi in confluentibus tota fere corporis ſuperficies arida cruſta tegitur, & pauca loca adhuc libera inflammantur, ſicque nihil transmittunt. Si enim, per cardiaca aucto humorum motu, & calore, agitetur acris haec materies, per cutim obſtipatam exire non potens, peſſima quaevis metuenda ſunt mala, niſi per alias vias de corpore expelli poſſit illud noxium, vel ad talia deponatur loca, ubi minus nocere queat. Obſervaverat *Sydenhamus* (*c*), ſalivationem ſemper comitari confluentes variolas, ita ut unicum tantum viderit aegrum, in quo hoc ſymptoma non contingebat: ſalivatio haec quandoque eruptionem variolarum comitatur, aliquando poſt unum alterumve diem ſequitur tantum. In initio tenuis ſaliva exit magna copia, ſed poſtea inſpiſſatur, ita ut circa undecimum diem, omnino viſcida facta, aegerrimè exſcreëtur. Quamvis autem in initio ſalivae major ſecretio videatur fieri, quia tota cutis faciei inflammata nihil transmittit, adeoque ſecretoria harum glandularum vaſa adhuc pervia magis urgentur; tamen in reliquo decurſu morbi videtur admodum veroſimile, partem materiae morboſae exire per hanc viam; cum tantum levamen afferat haec excretio, & peſſima mala ſequantur, dum ſupprimitur. Obſervavit *Lobb* (*d*) in aegro decima morbi die copioſam admodum ſalivam excretam, quae tenuis inſtar aquae videbatur, ſed poſt aliquod tempus ſpiſſeſcebat tota, referens molliorem gelatinam cornu cervi; unde videtur concludi poſſe, non meram ſalivam, ſed & alia huic permiſta fuiſſe excreta. Dum autem notaverat *Sydenhamus* (*e*), circa undecimum diem in confluentibus ſalivationem minui, imo quandoque integre ceſſare, curavit applicari nuchae amplum & ſatis acre veſicatorium, hac lege, ut illud effectum ſuum praeſtare poſſet ante diem undecimum, *in quo de ſumma rerum agitur*, ut nempe *materiae peccanti detur exitus*, dum ſalivatio decreſcet, vel ceſſabit integre. Facile patet, quod per hoc amplum & acre veſicatorium *Sydenhamus* conatus fuerit novam viam facere materiae morboſae, antequam ſalivatio ceſſaret, quae, ut monet alibi (*f*), aegrum hactenus in tuto poſuerat: unde etiam in confluentibus ſaepius moriuntur aegri die undecimo, cum circa hoc tempus ſalivatio ſoleat deſinere, vel

(*b*) Sect. III. cap. 2. pag. 186. 187. (*c*) Ibidem 169. (*d*) Of the Small Pox. pag. 339. (*e*) Diſſertat. Epiſt. pag. 472. (*f*) Sect. III. cap. 2. pag. 171. 172. Diſſert. Epiſt. pag. 470.

vel ſaltem inſigniter minui. Simul notat, quod ingens illud periculum minuatur multum, ſi facies non penitus detumuerit, & manus inſigniter incipiant intumeſcere, depoſita verſus has partes pro tempore materia morboſa, quae per ſalivationem exiverat antea. Certe, tantam fiduciam in hoc manuum tumore poſuit *Sydenhamus*, ut non dubitaverit, certam mortem praedicere, ſi ille tumor non adeſſet, vel ante juſtum tempus recederet; & econtra, nullum minus fallax credidit convaleſcentiae Prognoſticon, quam ſi, ſalivatione ceſſante, remitteretur quidem faciei tumor, ſed non omnino evaneſceret, ſimulque manus inſigniter tumerent. Quandoque & pedes tument, pariter cum levamine: imo obſervavit *Sydenhamus* (*g*), a variolis confluentibus jam ſanatis, & quotidie e lecto ſurgentibus, oriri in cruribus *tumorem ferum ac moleſtum*, qui *tamen poſt venae ſectionem & catharſin ſponte evaneſcit, vel uſu emollientium & diſcutientium facile fugatur*. Hinc videtur conſtare, quod in hoc morbo metaſtaſis materiae morboſae ſaepe contingat verſus artus, & plerumque cum effectu ſalubri. Interim in eo conveniunt omnes Medici, quod evacuatio materiae morboſae, ſi tuto obtineri poſſit, ſemper praeferenda ſit metaſtaſi, cum ab hac nova mala oriri poſſint in partibus, in quas materia morboſa deponitur, & praeterea ſemper metus ſit, ne per metaſtaſin in periculoſa loca ruat materia: ſaepe doluerunt Medici, quod, dum ſalivatio minui incipiebat, ſubito augeretur febris immaniter, delirare inciperent aegri, vel in ſomnum profundiſſimum incidere, & citam ſequi mortem, dum ante paucas horas adhuc magna ſpes erat de fauſto morbi eventu: in aliis ſubito pulmo impletur, ſtertere incipiunt, & pereunt: admodum veroſimile videtur, in his caſibus materiam morboſam ſubito in caput, aut pulmones, ruere. Licet autem tumor manuum merito pro bono ſigno habeatur, tamen facile intelligitur, quod quandoque tanta poſſit eſſe materiae morboſae copia, ut tota tumore manuum, imo & pedum, exhauriri non poſſit, ſed magna adhuc ejus pars humoribus miſta maneat, in periculoſiora loca forte deponenda; vel & metus eſt, ne omnes humores inde corrumpantur, uti in peſſimis Variolis toties contingit, ut ante mortem omnia putreſcant cum intolerabili foetore.

Non mirum ergo, quod magni in arte viri cogitaverint de alia evacuatione materiae morboſae, imitando naturae, morbum hunc ſic ſaepe curantis, molimina.

Maxime ſolennes viae, per quas inutilia, vel nocitura corpori, expelluntur, ſunt per alvum, & urinam. Obſervaverat *Sydenhamus* (*h*) in infantibus, dum variolis confluentibus laborant, non minus certo diarrhoeam adeſſe, quam ptyalismum in adultis: monet autem, multa infantum millia hoc morbo periiſſe, dum imprudentes mulierculae hunc alvi fluxum, tanquam noxium, ſuppreſſerant: videantur & illa, quae ad §. 1394. & 1396. de hac re habentur. Alibi (*i*), ubi variolas, anomalas ipſi dictas, quae annis 1674.

(*g*) Sect. III. cap. 2. in fine pag. 199. (*h*) Ibidem cap. 2. pag. 161. (*i*) Sect. V. cap. 4. pag. 300.

1674. 1675. Londini graſſabantur, deſcribit, notat, quod periculoſo illo morbi tempore, quando ſaliva viſcidior facta fauces fere praecludit, utilis diarrhoea ſucceſſerit, quae vel ſponte ceſſabat, vel, ubi nullum amplius a variolis periculum ſupererat, facile poterat compeſci. Utilem in hoc morbi ſtadio diarrhoeam laudaverunt poſtea & alii. Sic notavit *Lobb* (*k*), quod, ubi numeroſae admodum Variolae interiora & exteriora corporis obſediſſent, tunc prodeſſet circa 12. diem nata diarrhoea; licet illam ideo imprimis utilem crediderit, quia ſic expellebantur decidui furfures Variolarum, quae totum tractum primarum viarum obſederant: ſimul monet, non eſſe ſiſtendam hanc diarrhoeam, ſed promovendam potius: imo alibi caſum narrat (*l*), ubi ſalubris illa diarrhoea, levamen omnium ſymptomatum faciens, imprudenti arte ſiſtebatur, ſed mox omnia in pejus ruebant, & ſequebatur ſubita mors. Minime dubium eſt, per talem diarrhoeam abſtergi illa, quae ab oeſophago ad anum usque haeſerant morboſa, verum ſimul videtur materia morboſa, quae reliquum corpus occupavit, & reſorpta cum humoribus per vaſa fluxit, hac via exire de corpore: tanta enim copia olidiſſimarum foecum exit alvo per ſpontaneam diarrhoeam, vel purgans datum, ut non poſſit tribui illis variolis ſolis, quae in tractu primarum viarum haeſerant: Cum autem *Sydenhamus*, uti paſſim ex ejus operibus patet, ſemper conaretur, arte imitari illa, quae ſponte nata obſervaverat profuiſſe in morbis, hinc commendabat, ut puſtulis deciduis, aegro jam convaleſcente, daretur ter vel quater purgans, ut nempe ſic expelleretur de corpore reſiduum materiae morboſae, quod relictum producere poſſet multa & moleſta mala (*m*). In iſto autem tractatulo (*n*), quem paulo ante mortem ſcripſit, in febre illa ſecundaria variolarum, quam merito putridam vocat, laudavit purgantia, & quidem repetita, ſi opus foret; more autem ſuo ſemper conabatur, turbas a purgante excitatas compeſcere anodyno remedio veſperi ejusdem diei exhibito. Interim purgans tantum tunc adhiberi voluit, ſi alvus ſtricta admodum foret, febrisque adeo intenſa, ut aeger fere conclamatus videretur; tunc juſſit, *ut duro huic nodo durus aptaretur cuneus*. Adeoque videtur *Sydenhamus* tantum adhibuiſſe purgantia, ubi fere deſperabat de aegro; ſimili modo, ac antea, alio in loco (*o*), laudaverat validam vini emetici doſin, dum a ſalivatione ſuppreſſa circa diem undecimum mortem imminentem metueret.

Aſt, qui praecipue commendavit purgantia in hoc variolarum ſtadio, fuit *Celeberrimus Freind* (*p*); probavitque pluribus caſibus practicis, quantum profuerit haec methodus, dum gravia ſymptomata mortem brevi ſecuturam minarentur. Uſus fuit blandis purgantibus, ex foliis ſenae, manna, & ſimi-

(*k*) Of the Small Pox pag. 6. & 10. 78. (*l*) Ibid. pag. 365. Hiſtor. XXXV. (*m*) Sydenham. Sect. III. cap. 2. pag. 199. (*n*) De febre putrida Variol. confluent. pag. 695. (*o*) Sect. III. cap. 2. pag. 197. (*p*) De purgantibus in ſecunda Variol. confl. febre a pag. 1. ad 75.

milibus, dabatque minorem quantitatem eorundem repetitis doſibus, ne ſubito & impetuoſo alvi fluxu vires aegrorum nimis dejicerentur. Pergebat in horum uſu, donec levari multum omnia periculoſa ſymptomata obſervaret: poſt aliquot alvi evacuationes olidiſſimas citius levabantur omnia mala, quam ſperari poſſe videbatur. Cum autem tunc temporis vulgi & plerorumque Medicorum animis firmiter inhaereret opinio, damnoſum eſſe alvi fluxum in hoc morbo, hinc a plurimis tanquam audax & inauditum facinus damnabatur. Interim probat *Freind* (*q*), jam apud Arabes hanc methodum tentatam fuiſſe; per aliquot ſaecula deinde nullam hujus methodi mentionem factam eſſe, ſed poſtea *Fernelium*, aliosque plures, quos recenſet (*r*), purgantium uſum laudaſſe, ad exturbandam de corpore morboſam materiem, febris ſecundariae varioloſae cauſam praecipuam. In locis citatis monet Celebris auctor, quod purgantia dederit quocumque die morbi, ſi aruiſſent jam puſtulae, & gravia ſymptomata opem citam poſcerent; modo pulſus, & reſpiratio, adhuc conſtarent. Ubi enim vitales functiones jam admodum laeſae ſunt in hoc morbo, mors prae foribus eſt, & occidiſſe crederetur Medicus aegrum, qui ſervari non poterat.

Mortonus, qui certiſſime funeſtum eventum metuebat, ſi ſequeretur in Variolis ſalivationem diarrhoea, niſi ſtatim cohiberetur (*s*), tamen alibi (*t*) uſum purgantium leniorum cum quadam limitatione admittit.

Inſcripſerat *Freind* Opuſculum ſuum de purgantibus, in ſecunda variolarum febre exhibendis, *Celeberrimo Mead*; qui, de eodem morbo ſcribens, eandem hanc methodum laudat (*u*), leniora tantum cathartica ſuadens. A purgantibus autem abſtinendum ſuadebat, ſi vel a naturali inteſtinorum laevitate alvus foret laxior, vel, ob frequentia per morbi decurſum applicata clysmata, ſponte flueret. Tunc enim merito purgantium uſum non credidit neceſſarium, vel ſaltem ad aliquot dies differendum voluit, ne nimis debilitaretur aeger. Simul prudenter monuit, attente luſtrandum eſſe corpus aegri, ut videatur, an non forte hinc inde ſub cruſtis variolarum arefactis pus collectum haereat; tunc enim purgantibus opus non eſt, ſed via puri collecto paranda; de qua re paulo ante dictum fuit.

Poſtea plures alii Celebres Medici eandem hanc methodum probaverunt (*w*); praecipue, ut morbi reliquias, poſt exſiccationem, ex corpore eliminarent, ne inde novi morbi naſcerentur. Sed & ad ipſam febrim ſecundariam nil felicius ſucceſſiſſe, teſtatur *Huxham* (*x*), quam repetitum catharticorum uſum, adjecto interdum *Calomelane*, & paregoricis ſubinde interpoſitis, ut in propriis liberis, & in aliis plurimis, ſe expertum aſſerit.

Certe, ſi tot Celebrium virorum teſtimoniis & mea obſervata addere liceat,

(*q*) De purgantibus in ſecunda Variol. confl. febre pag. 98. (*r*) Ibidem pag. 99. & ſeq. (*s*) Pyretolog. cap. 9. pag. 96. (*t*) Ibidem cap. 10. pag. 127. (*u*) De Variol. & Morbill. pag. 47. & ſeq. (*w*) Frider. Hofmann. Tom. III. Sect. I. cap. x. pag. 243. Violante de Variol. & Morbill. pag. 137. (*x*) De Aere pag. 37. & Eſſay on fevers pag. 164. & ſeq.

ceat, candide fateri poſſum, quod & diarrhoeam ſponte natam, dum ſiccantur Variolae, ſalubrem viderim ſaepius, & blandis purgantibus datis ingentem copiam olidiſſimae materiae per alvum expelli, obſervaverim frequenter, cum levamine magno & ſubitaneo omnium ſymptomatum, febrisque imminutione notabili: ter, quaterve, interpoſito unius vel alterius diei intervallo, haec cathartica repetii; nec poenituit unquam, haec tentaſſe. Imo ſaepius obſervavi, plura mala, quae a variolis reſurgentibus contigerant, repetitis aliquoties purgantibus optime ceſſiſſe. Fateri debuit hoc ipſe *Mortonus* (*y*), licet caeterum ab hac methodo alienus eſſet. Obſervavit etiam (*z*) quandoque hebetudinem, cum delirio melancholico conjunctam, ſucceſſiſſe poſt variolas: reliquiis veneni varioloſi, uti & multo opiatorum uſui, quem morbi praegreſſi violentia poſtulaverat, haec ſymptomata adſcribebat: dedit tunc lenia cathartica, quae per epicraſin ſine tumultu vel virium jactura agerent, & quidem felici ſucceſſu, quamvis tamen curae felicitatem tribueret cortici peruviano, veſicatoriis, & roborantibus remediis adhibitis. Probè memini, variolas epidemice graſſatas fuiſſe in pago quodam, & paucos admodum aegros Medicorum opem adhibuiſſe. Plurimi, qui evaſerant ab hoc morbo, manſerunt hebetes, ſtupidi, & obliviosi, licet per totum morbi decurſum opio vel opiatis nunquam uſi fuisſent: omnibus, qui me conſuluerunt, dedi purgantia repetitis vicibus, optimo cum ſucceſſu.

Novimus & per urinae vias eliminari multa de corpore, quae nocere posſent, ſi relinquerentur; adeoque mirum non eſt, ſi & per hanc viam quandoque materiae morboſae evacuationem obſervaverint Medici. Salivationi nimis propere declinanti ſuccedaneum obſervavit profluvium urinae limpidae copioſum, & diabeticum fere, *Mortonus* (*a*), tam fauſto cum eventu, ut ilico febris, anhelitus, pectoris anguſtiae, & caetera funeſta ſymptomata, mirum in modum levarentur. Pariter copioſam urinae excretionem profuiſſe obſervavit *Lobb* (*b*); & hinc voluit, ut, in declinatione variolarum, illis diebus, quibus non dabantur purgantia, blandis diureticis uterentur aegri (*c*). Ipſe aliquoties obſervavi in variolis diſcretis, boni moris, licet numeroſae forent, ab octava die usque ad undecimam, copioſum urinae profluvium, cum levamine: mirabar autem, ſtatis horis tantam urinae copiam excerni, ab hora nempe ſeptima veſpertina ad duodecimam; reliquo tempore parum admodum urinae excernebatur. Potus tenuis, largior, ut ſeri lactis, vel lactis tribus partibus aquae diluti, ſufficit, ut hoc naturae molimen juvetur, nec requiri videntur acriora diuretica, cum quandoque contigerit, adeo validum fuiſſe urinae profluvium, ut cohiberi debuerit, ne corpus nimium exhauriretur.

Tertia indicatio curatoria, uti ad principium hujus paragraphi dictum fuit,

(*y*) Pyretolog. cap. 10. pag. 133. (*z*) Ibidem pag. 134. (*a*) Ibidem pag. 41. 42. (*b*) Of the Small Pox. pag. 472. (*c*) Ibidem pag. 52.

fuit, erat, ut degeneratio humorum in putredinem, hic metuenda quam maxime, caveatur, vel, nata ſi jam ſit, emendetur, quantum fieri poteſt. Quantus foetor adſit, imprimis, dum confluentibus variolis laborant aegri, noverunt omnes, qui unquam hunc morbum tractaverunt. Hinc merito *Sydenhamus* paſſim commendat, ut variolis decumbentibus in victu tantum dentur talia, quae ex ſua indole putredini adverſa ſunt; carnes igitur, & carnium juſcula, damnavit ubique; mollia tantum dabat, quae ſponte ſua aceſcerent, ut juſcula avenacea, hordeacea, poma cocta, lac, cereviſiam tenuem. Antea vidimus, apud Arabes jam ſimilem diaetam commendatam fuiſſe. Huic indicationi etiam favet aër frigidiuſculus, & ſaepe renovatus, ne putridis effluviis plenum inſpirare cogantur miſeri; de qua re jam dictum fuit ad §. 1394. Peſſimus ergo mos eſt, plures hoc morbo decumbentes in eodem contineri conclavi; & hinc plures pereunt pauperiores, quorum anguſtae domunculae hanc cautelam non admittunt. Notum eſt, in noſocomiis, nimia aegrorum multitudine pleniſſimis, ob putridis halitibus plenum aërem, omnes morbos in pejus ruere, vulnera non ſanari, ſanos, qui aegrorum curam gerunt, peſſimae indolis febre infici, quae latè ſaepe contagium ſpargit. Ob eandem rationem convenit, mutare linteamina, quae, variolis jam maturis, pure, vel & pejori ichore confluentium, plena, rigent non tantum, ſicque moleſtiſſima ſunt aegris, verum & peſſimo foetore nocent quam plurimum. Novi quidem, mutationem linteaminum a multis tanquam maxime pernicioſam damnari in hoc morbo. Sic *Diemerbroeck* (*d*) hortabatur aegros, ut ad decimum quartum diem usque foetorem hunc patienter ferrent; imo audacter dicit, ſe millies vidiſſe, hunc *aliqualem foetorem* nunquam nocuiſſe aegris, econtra vero, ſemper plus minusve obfuiſſe, ſi ante decimum quartum diem lintea mutarentur. Adeo autem firmiter haec opinio multorum animis inſedit, ut Medicus de fama periclitetur, niſi emerſerit aeger a morbo, ſi linteaminum mutationem ſuaſerit, vel permiſerit tantum: Probe memini, quod *aliqualem illum foetorem Diemerbroeckii* quandoque tantum invenerim, ut fere in animi deliquium lapſus fuerim, licet me non adeo delicatum credam, ut a levioribus facile afficiar. Dum juniores infantes, qui urina & foecibus alvinis conſpurcant induſia, variolis laborant, putreſcerent toti, ſi per tantum tempus linteamina non mutarentur. Hinc ſollicitae matres coguntur vel invitae tentare in junioribus illud, quod in adultioribus non auderent; &, ſi cum debita cautela fiat, nunquam inde aliquid mali orietur. Econtra vidi, quaſi revixiſſe miſeros aegros, dum impetraveram, ut his ſordibus liberarentur. Induſia autem calida ſint & ſicca, ſuccini, olibani, maſtichis, vapori expoſita prius, ut odor ſaponis, quem lota lintea habere ſolent, deleatur: citoque hoc perfici debet, ne, nudato corpore, incipiant rigere aegri, & exhorreſcere; quod merito pro malo ſigno habuit *Huxham* (*e*): tunc enim contrahitur tota cutis, palleſcere

(*d*) De Variol. & Morbil. cap. 7. pag. 278.

(*e*) De Aëre & Morb. Epidem. pag. 37.

re incipiunt, & anxii fiunt, aegri, ac merito quid mali metuitur. Vidi, hoc contigiſſe, dum rigidum pure induſium non poterat ſatis cito tolli de corpore, & purum induſium allatum, quamvis calefactum, jam frigeſcere inciperet, antequam ſordidum auferri poterat. Ut omnes hae morae tollerentur, ſuaſi ſemper, ut ſordidum tale induſium diſcinderetur; ſic citiſſime auferri poterat, dum praeſto erat purum & calidum. Simul curavi, ut combureretur ilico tale induſium, quoniam contagium latiſſime ſpargere valet, dum lavatur; uti antea ad §. 1382. notatum fuit. Multi ſunt in illa opinione, tutius hoc fieri poſſe, ſi lintea ſani hominis corpori applicata fuerint, per aliquot ſaltem horas: Medici debent quandoque indulgere vulgi opinionibus, modo hac facilitate obtinere poſſint praecipuum ſcopum, ut nempe aegri hac ſorditie liberentur. Facile tamen accedo opinioni *Celeberrimi Huxham* (*f*), qui nullo modo id neceſſarium credidit: ſufficit enim, ut lintea ſint bene ſicca & calida: certe in propriis liberis hoc tentavi, & in aliis omnibus, quibus perſuadere potui; nec poenituit unquam, hoc feciſſe, modo cautelae modo recenſitae adhiberentur.

Interim quandoque tanta eſt malignitas, imprimis in confluentibus, ut etiam victu antiſeptico, aliiſque modo laudatis cautelis, non poſſit caveri humorum in putredinem degeneratio. Dolebat *Sydenhamus* (*), ſibi hoc contigiſſe in variolis, quas anomalas vocat, quia & tardius periodum ſuam abſolvebant, & adeo foetebant maturae, ut graviter his decumbentes vix potuerit accedere. Methodum, qua antea uſus fuerat in confluentium cura feliciter, videbat in hac peſſima ſpecie non ſufficere ad domandam putredinem. Dedit tunc *vitrioli ſpiritum* quinto jam vel ſexto die a principio morbi, tenui cereviſiae ad libitum potandae illum inſtillans, laetusque vidit, ad miraculum usque feliciter cedere (*g*). Facies enim & maturius & melius intumeſcebat, variolarum interſtitia rubebant, puſtulae mole augebantur, flavo turgebant humore, celeriusque maturabantur, modo liberaliter haurirent hunc potum: hinc, ubi minus potabant aegri, aquae deſtillatae inſtillabat hunc ſpiritum, & ſyrupo edulcorabat, ſic medicamenti forma propinans, ut compenſaret parciorem ſpiritus vitrioli uſum. Efficaciter certe ſpiritus ille putredini reſiſtit, ſimulque nimiae humorum diſſolutioni cavendae prodeſt. Nunquam autem aliquid damni ſe obſervaſſe a largo hujus remedii uſu teſtatur, imo vix deturpari tunc faciem obſervavit (*h*), cum loco acris rodentis ichoris purulenta materies magis blanda varioloſis puſtulis contineretur. Ubi ab intenſa putredine metuebam, ſaepius hoc remedium cum fructu adhibui; idemque ab aliis factum novi bono cum effectu. Monuit tamen *Hofmannus* (*i*), ſe obſervaſſe, illos, qui larga quanti-

(*f*) An Eſſay on fevers pag. 162. 163. (*) Sect. V. cap. 4. pag. 294. (*g*) Ibidem pag. 299. (*h*) Ibidem pag. 300. 301. (*i*) Medic. Ration. Syſtemat. Tom. IV. Sect. I. cap. 7. pag. 169.

titate ſpiritibus acidis mineralibus uſi fuerant, habuiſſe profundiores foveas: in his *illud ſingulare fuit, quod papulae ſiccescentes magnam exercuerint corroſivitatem, profundius ſerpendo, & depaſcendo ſubjectam carnem, inſigni cum dolore, ardore, & inquietudine.* Sed notandum eſt, quod haec remedia data fuerint etiam ante morbum, & primis morbi diebus, imprimis hac ſpe, ut vel nullae, vel paucae admodum, prodirent Variolae: unde facile credi poteſt, quod majori copia, & diutius, dederint, quam *Sydenhamus* ſuadebat. Notat enim *Hofmannus* (*k*), *complures ex illuſtribus aliquot antivarioloſi liquoris abſumſiſſe ante & poſt invaſionem uncias*: in his autem profundas illas eroſiones cutaneas obſervavit. Alia occaſione ad §. 1110 ex *Tulpio* memoratus fuit caſus, ubi per infortunium magna copia olei vitrioli ingeſta fuerat, & poſtea tota cutis foediſſime ulcerata fuit; hinc non mirum videtur, ab imprudenti ſimilium uſu tale quid contigiſſe. Sed notandum eſt, quod *Sydenhamus* non ſperaverit ab uſu ſpiritus vitrioli hunc effectum, ut minori numero prodirent Variolae: ſuaſit enim hoc remedium, in confluentibus peſſimis, quinto vel ſexto morbi die, quando papularum eruptio jam abſoluta eſt: & tantum dedit illud hoc ſcopo, ut putredinem caveret futuram, vel emendaret jam naſcentem: praeterea dedit illud in potu communi admodum dilutum; & ideo nihil metuendum erit a nimia acrimonia. In ſtatu quoque contagii dedit quandoque refrigerii cauſa, uti ad §. 1396. 1399. dictum fuit. Cum autem hodie noverimus inſignem efficaciam corticis Peruviani in coërcenda gangraenoſa putredine, cum praeterea vim ejus antiſepticam efficaciſſimam demonſtraverit experimentis ſuis *Celeberrimus Pringle* (*l*), ita ut non tantum impediverit putredinem futuram, verum etiam emendaverit jam praeſentem, operae pretium videtur, cum prudentia tentare corticis Peruviani vim in variolarum morbo.

Mortonus, qui, ut notum eſt, in pluribus morbis liberaliter cortice utebatur, illum etiam adhibuit, laudavitque, in cura variolarum. Cum autem vim antiſepticam corticis non noſſet, tantum dedit, ubi in febre, ſub initium maturationis ſuborta, exacerbationes & remiſſiones quotidie recurrentes obſervabat; quod tamen monet admodum raro contingere: exhibuit tunc corticem remiſſionis tempore, & vidit, duorum vel trium dierum ſpatio, febre penitus exulante, variolas citiſſime, fere benignarum more, maturari (*m*). *Mortoni* ſententiae acceſſit *Mead* (*n*), corticem laudans, ſi tertiana ſimplex aut duplex febri variolarum ſe comitem adjungat. Cum autem corticis efficaciam contra gangraenam noviſſet, dari illum juſſit in variolis ſanguineis ipſi dictis (*o*), in quibus ſolutus & in putredinem ſimul vergens ſanguis per diverſas vias exit, potentiſſimaque antiſeptica indicantur.

(*k*) Medic. Ration. Syſtemat. Tom. IV. Sect. I. cap. 7. pag. 169. (*l*) Obſervat. on the Diſeaſes of the army in append. pag. 378. & ſeq. (*m*) Pyretolog. cap. 9. pag. 101. & cap. 10. pag. 121. 122. (*n*) De Variol. & Morbill. pag. 69. (*o*) Ibidem, & pag. 45.

tur. Cum vidiſſet *Celeberrimus Monro* (*p*), in gangraenis curandis, a corticis uſu gangraenoſae ſaniei ſuccedere bonum coctum pus, credidit, idem remedium in variolis pejoris indolis profuturum. Laetusque vidit optimum effectum: puſtulae enim vacuae, dato cortice, pure implebantur, tenuis ſanies in craſſum album pus mutabatur, petechiae gradatim palleſcebant, & tandem penitus evaneſcebant, Variolae citius exſiccabantur: dedit autem a decem granis ad quadraginta corticem in ſubſtantia, varia ſub forma ad placitum decumbentium: junioribus, qui remedium illud faſtidiebant, evacuatis prius inteſtinis per clyſma laxans, injiciebat, a drachma dimidia ad drachmas duas, addendo pauculum lactis calidi, cum ſyrupo papaveris, aut diaſcordio. Candidè autem monet, nocuiſſe corticem, dum pulmones valide infarcti erant: addit, ſe unice exſpectare a cortice blandam concoctionem materiae morboſae, per benignam ſuppurationem. Similia circa uſum corticis monita habentur apud *Huxham* (*q*), qui ſimul improbat hoc remedium, ſi abdomen durum ac tumidum fuerit, ſaltem eo usque, donec molleſcat prius, & ſubſideat.

Quarta indicatio erat, febris impetum tenere in juſto moderamine, ut nempe nec exorbitet nimis, nec plus juſto deprimatur. Optime enim monuit *Lobb* (*r*), mali quid metuendum eſſe, ſi febris augeatur ultra modum, vel deprimatur nimis, praecipue in confluentibus circa undecimum diem, ubi ſalivatio ceſſare incipit. Quomodo, & per quae remedia, obtineri poſſit illud debitum moderamen impetus febrilis, antea dictum fuit ad §. 610. 611. Omnes quidem Medici conveniunt in generali hoc dogmate, quod minuendus ſit febrilis impetus, ſi nimius ſit; ſed non convenit inter omnes, qua methodo, & quibus remediis, illud tentari debeat.

Verum quidem eſt, quod per opiata remedia, prudenter data, multum compeſci poſſit febrilis impetus. *Sydenhamus* (*s*) tamen, qui ſatis audacter his uſus fuerat, fatetur, quod quandoque illa non ſuffecerint ad nimium aeſtum febrilem compeſcendum, ſed coactus fuerit ſanguinem mittere, & aegrum liberiori aurae exponere, praecipue, ſi circa periculoſum tempus phrenitis oriretur; & miro ſatis caſu, cujus alia occaſione ad §. 743. mentionem feci, confirmat; juvenis nempe, media aeſtate variolis laborantis, qui Phrenitide corripiebatur. & poſtea, pro mortuo habitus, menſae imponebatur nudus, linteo tantum ſuperſtrato, revixit tamen, & poſt aliquot dies a morbo ſurrexit ſanus. Circa finem vitae autem (*t*), pluribus experimentis, ut videtur, jam firmior, ſtatuit omnino, febrim illam ſecundariam eſſe morbum prorſus diverſum, tam ab ipſis variolis, quam a febre, quae earum eruptionem praecedit: nihilque efficacius credidit ad retundendum hujus febris impetum, quam copioſam ſanguinis eductionem; & candide

(*p*) Medic. Eſſays Tom. V. part. 1. art. X. pag. 102. (*q*) An Eſſay on fevers pag. 152. 153. (*r*) Of the Small Pox pag. 43. 44. (*s*) Sect. III. cap. 2. pag. 194. (*t*) De febre putrida Variol. confl. Ibid. pag. 693.

dide fatetur, opiata ſola non ſufficere: *Sydenhami* methodum ſecuti fuerunt alii plures Celebres Medici (*u*), inveneruntque ſanguinem, in talibus aegris de vena eductum, admodum viſcidum, & inflammatoria denſitate tenacem; unde per validum febris impetum facile impingetur immeabilis in anguſtos fines arteriarum pulmonis, cerebri &c., brevique lethalem inflammationem producet. Confirmatur ulterius inflammatoria ſanguinis diſpoſitio, quae hujus morbi decurſu in ſanguine naſcitur, quod ophthalmiae, furunculi &c., variolas jam perpeſſos frequenter corripiant. Videantur illa, quae ad §. 1384. habentur.

Alii quidem damnaverunt ſanguinis miſſionem; inter quos *Celeberrimus Lobb* (*w*), qui optime de hoc morbo ſcripſit, numeratur, improbans omnem ſanguinis miſſionem, niſi plethora adſit. Credebat autem, aliis remediis aeque tuto poſſe minui nimium illum febris ſecundariae impetum. Sed, ſtricte loquendo, non poteſt hoc morbi tempore adeſſe plethora; quae eſt nimia boni ſanguinis copia (vide §. 106.); cum ſanguis certe morboſus ſit. Poteſt tamen abundare copia humorum, quae per vaſa moventur; poſſunt vaſa ſic diſtendi, dum ſanguis in anguſtioribus extremis haerere incipit, ut ſumma & ſubita mala inde metuenda ſint, praecipue in pulmone, & cerebro. Numquid in pleuritide, aliisque inflammatoriis morbis, repetita ſaepe ſanguinis miſſione opus eſt, licet ante morbum plethoricus non fuerit aeger, vel per primam largam venae ſectionem plethora ablata ſit, quae adfuerat ante morbum? Eadem ratio in hoc variolarum ſtadio venae ſectionem aliquando poſcit, dum pulſus durus, celer, plenus, eſt, arteriae carotides validiſſime micant, delirare incipit aeger, vel & pulmo impleri, ut in peripneumonicis obſervatur. Plurima obſervata docuerunt, validam narium haemorrhagiam, menſium eruptionem, lochiorum fluxum, ſedaſſe ilico metuendum febris ſecundariae impetum, & ex ipſis quaſi orci faucibus ereptos fuiſſe aegros. Cur ars haec naturae molimina ſalutaria non imitaretur? imprimis, cum adeo anceps diſcrimen tunc adſit, ut ſaepe intra unam alteramve horulam pereat aeger. Scio, validam ſanguinis miſſionem factam fuiſſe in juvene undecima die variolarum confluentium, ubi tantus puſtularum numerus erat in utroque brachio, ut venam ſecturus chirurgus per mediam variolarum congeriem lanceolam adigere debuerit: feliciter tamen evaſit a tanto periculo. Probe novi, Medici famam quam maxime periclitari in tali caſu, cum omnes fere audaciſſimum facinus clament, ubi vena ſecta fuerit: ſi perierit aeger, qui ſervari non poterat, mors non morbo, ſed Medico, imputabitur: Attamen probus Medicus propriam famam poſtponere debet aegrorum ſaluti. Prudenter nihilominus monendi ſunt amici, ſummum diſcrimen adeſſe, certamque inſtare mortem, niſi ſuccurratur ilico. Fateor, me non dubitaſſe de ſuadenda

(*u*) Freind de purgant. in ſecund. febre Variol. paſſim. Huxham. on fevers pag. 158. Hillary on the Small Pox 121. (*w*) Of the Small Pox pag. 140. &c.

da venae ſectione in his anguſtiis : non ſemper tamen inveni obſequioſam conſilio aegrorum familiam : ſed mihi ſufficiebat indicaſſe illud, quod profuturum ſperabam.

Interim, non in omni caſu hoc prodeſſe, nemo dubitat : quandoque enim in eodem hoc morbi ſtadio fatiſcunt vires vitales, anxietas quidem magna adeſt, ſed pulſus debilis & inaequalis, facies palleſcit, extrema frigido ſudore madent : facile patet, tunc non cogitandum eſſe de minuendo febris impetu; ſed omne molimen potius adhibendum eſt, ut inſtaurentur vires vitales. Certe *Celebris Huxham* (*x*), qui in priori caſu Venae ſectionem absque mora inſtituendam voluit, dum haec ſymptomata adſunt, vix nimis calida poſſe dari contendit, numeroſa veſicatoria applicanda ſuadet; imo teſtatur ſe vidiſſe, largam vini calidi copiam profuiſſe inſigniter.

Quantum clysmata juvent ad minuendum impetum febrilem, antea §. 610. dictum fuit; ſed haec ſimul in hoc morbo proſunt, quatenus evacuationem materiae morboſae per alvum, & leniorum purgantium actionem, promovent : hinc tanti uſus ſunt. Cum autem in hoc ſtadio morbi vires quandoque minutae ſint, & ob moleſtias morbi toleratas, & ob tenuem hactenus victum, hinc ſolet tunc carnium juſculum concedi; ſi nempe febris moderata ſit; additur ſalis aliquid, & ſuccus citri, vel aurantiorum, ut caveatur putredo hic metuenda. Ubi ingens febris adeſt, in tenui victu pergitur : melius eſt enim, aegrum debilem ex praeſenti mortis periculo eripere, quam gravare corpus alimento meraciori, quod digeri nequit. Ubi enim ingens illud diſcrimen ſuperavit aeger, non adeo difficile erit, bono nutrimento & gratis cardiacis collapſas vires erigere.

Hinc apparet, quando proſit moderatus uſus meraci vini : tunc nempe, ubi vires languent, & debilis pulſus eſt. Cum autem in graviori morbo fauces & oeſophagus ſaepe puſtulis obſideantur, quarum cruſtae in humidis his locis citius decidunt, quam in externa corporis ſuperficie, hinc vinum purum ſenſiles has partes quandoque offendit. Dilutum tunc decocto hordei, panis &c., addito pauco ſaccharo, & corticum citri recentium fruſtulo, gratiſſimum potum dat, qui admodum reficit debiles aegros, & ſimul putredini reſiſtit efficaciter. Dum, Anglorum more, ℔. IV. lactis dulcis recentis ebullientis additur media libra vini, & deinde per colatorium ſeparatur lactis coloſtrum, habetur ſerum lactis vinoſum, jucundiſſimi saporis. Similes potus ex decocto hordei, cum ceraſis, fragis, pomis fragrantibus, plures parari poſſunt, addita pariter illa vini quantitate, quam Medicus requiri autumat, ut languentes aegrorum vires excitentur absque periculo.

De opiatorum uſu ad ſextum numerum §. 1399. dictum fuit.

Abſolutis, quae ad curam hujus morbi ſpectant, forte non inutile erit, pau-

(*x*) Eſſay on fevers pag. 158.

pauca quaedam addere de quibusdam ſymptomatibus, quae quandoque hunc morbum comitantur.

Convulſiones in ſtatu contagii, imprimis circa tempus eruptionis, in junioribus ſatis frequenter contingunt, & plerumque ſine malo eventu: imo, uti antea monui, *Sydenhamus* variolas boni moris praeſagiebat, ſi convulſiones variolarum eruptionem praecederent in junioribus. Interim per ipſas convulſiones poſſunt mira mala produci in corpore, praeſertim, ſi validae fuerint, ac frequentes, uti in *Capitulo de Epilepſia* probatum fuit. Multum profuiſſe obſervavi, ſi caveatur, ne infantes dorſo incumbant ſupini, ſed in alterutrum latus converſi jaceant.

Dolores ſubitos, & moleſtiſſimos, quandoque obſervavi: ſic in puella ſeptendecim annorum, quae laborabat variolis diſcretis, nec numeroſis admodum, nec mali moris, mirabar, ſuppurationis tempore ſubito oriri enormes dolores circa pedum plantas, qui dein per crura ac femora diſpergebantur, ita ut inde convelleretur: poſtea & tales dolores brachia invadebant. Legeram apud *Diemerbroeckium* (*y*), circa eruptionis tempus, aut dum matureſcere incipiunt Variolae, interdum ingentem dolorem & pruritum percipi in volis manuum plantisque pedum, eo quod denſior illarum partium cutis variolarum eruptionem impediat: fovendas tunc ſuadet has partes aqua calida lacti miſta, vel decocto emolliente. Vidi, & *Rhazem* (*z*) ſimile quid obſervaſſe. Sic enim habet: *Quando ſub finem variolarum tumultus fit, & hinc aegrotum occupat dolor vehementiſſimus, vel in crure, vel in manu, vel in alio aliquo membro; aut puſtulae celeriter convertuntur in viridem & nigrum colorem; tum poſtea vires fiunt debiliores, quam erant antea, augetque frequens reditus doloris debilitatem, & varios colores capit hoc membrum; haec ſunt interitus ſigna. Quod ſi tamen nihilominus augeantur vires, incolumis evadet aeger, & membrum illud ſanabitur.* Juſſit autem, cavendum eſſe, ne huic membro dolenti admoveatur aliquid refrigerans; ſed laudavit ſcarificationem, vel immerſionem in aquam calidam. Molliſſimis igitur decoctis calidis ilico in ſupradicta puella curavi foveri dolentes pedum plantas; ſed absque ullo levamine: cum autem viderem, eosdem dolores diſpergi per crura ac femora, poſtea etiam brachia invadere, & ſimul convelli miſeram prae dolorum acerbitate, dedi Laudanum liquidum repetitis vicibus, donec levaretur dolor, optimo cum effectu. Sedato dolore, morbus reliquum decurſum placide abſolvit, & brevi perfecte ſanata fuit aegra.

Glandularum inguinalium tumor ſemel a me obſervatus fuit ſubito ortus tempore maturationis in puero, qui variolis confluentibus periculoſe decumbebat. Feliciter ſuperavit morbum, &, una cum morbo, ille tumor ſponte evanuit.

Urinae ſuppreſſio. Hoc ſymptoma a Sydenhamo obſervatum eſt (*a*), praeſer-

(*y*) De Variol. & Morbill. cap. XII. pag. 286. (*z*) Mead de Variol. & Morbill. pag. 195. 196. (*a*) Sect. III. cap. 2. pag. 174.

ſertim in juvenibus, in ſtatu, vel declinatione, variolarum diſcreti generis: fatetur autem (*b*), quod quaevis diuretica tentaverit in tali caſu, ſed quod nihil felicius ipſi ceſſerit, quam ſi lecto eximeret aegrum, ut ſic, adſtantium manubus ſuffultus, bis terve cubiculum circumambularet; mox enim ſequebatur copioſa urinae excretio; pluresque Medicos teſtes habebat, qui idem in aegris ſuis felici cum eventu tentaverant. Alibi (*c*), ubi caſum juvenis confluentibus variolis correpti deſcribit, in quo urina quandoque ſupprimebatur, notat, quod genubus innixus in lecto aeger urinam reddiderit: videtur ergo, caeteris paribus, augeri ſtimulus ad reddendam urinam, dum erecto corporis ſitu urina urget collum veſicae; longe minus autem hoc fit, dum aeger decumbit. Saepius profuiſſe vidi clysma injectum, quo, dum alvum duceret, & aeger erecto trunco corporis pelvi inſideret, ſimul cum alvo veſica exonerabatur. Idem conſilium laudavit *Mead* (*d*), ſimulque commendavit uſum *Salis mirabilis Glauberi*, cum hoc alvum laxaret, & urinam moveret ſimul.

Mictus cruentus. De hoc jam quaedam monita fuerunt ad §. 1396, & tunc conſtitit, ab omnibus pro periculoſo ſymptomate habitum fuiſſe. Sive enim impetu febris dilatatae renales fiſtulae ſanguinem transmiſerint, ſive ſolutus a ſtimulo putrido ſanguis vaſa minora ingreſſus fuerit, in quibus naturaliter ſanguis non continetur, ſemper magnum deſignat periculum. Videtur tamen illud ſymptoma frequentius ortum ducere a ſanguine nimis diſſoluto, & acri: in qua ſententia & *Hofmannus* fuit (*e*). Credidit autem, ſerum lactis, & lac ebutyratum, plus opis tunc praeſtare, quam reliqua omnia, etiam exquiſitiſſimi artificii, remedia. Certe haec acrimoniae demulcendae ſerviunt, & putredini reſiſtunt. Verum aliquando tanta eſt ſanguinis diſſolutio, ut validiora poſcat remedia. Memorabilis talis caſus legitur (*f*) de homine, qui decimo ab eruptione variolarum confluentium die, valida cum febre, phreniticus evaſit: urinam non tantum ſanguineam emittebat, verum ex ore, naſo, oculis, auribus, ipſisque variolis, per totum corpus, ſanguis exibat. Cum nec copioſi ſanguinis miſſione, nec validis ſtypticis & paregoricis datis, ullo modo remitteret malum, quadraginta guttae olei vitrioli datae fuerunt in largo vehiculo; & poſt dimidium horae eadem doſis repetebatur. Statim omnes illae haemorrhagiae ſiſtebantur, in ſomnum incidebat, ex quo evigilans mentis penitus compos erat, absque ulla febre, & poſtea, gradatim convaleſcens, perfectam recuperavit ſanitatem. Poſtquam vero ſanus eſſet, narravit, ſe, poſt hoc remedium ſumtum, tantas ſenſiſſe turbas, dolores, anxietates, ut candide fateretur, quietam ſe potius electurum mortem, quam denuo tot & tanta pati, ut vitam redimeret.

Prae-

(*b*) Sect. III. cap. 2. pag. 197. (*c*) Diſſert. Epiſt. pag. 476. (*d*) De Variol. & Morbill. pag. 62. (*e*) Medic. Ration. ſyſtem. Sect. I. cap. 7. pag. 159. (*f*) Holland obſervations on the Small Pox. pag. 92.

Praeterea ſumma attentione dignum videtur illud monitum practicum, quod celebres in arte viri dederunt: poſſe nempe quandoque cum variolis concurrere alium morbum, vel ſaltem alia ſaepe variolas comitari ſymptomata, quae non pendent a proprio variolarum genio, ſed ab alio miasmate Epidemico. Attentae obſervationes hujus morbi ſatis veroſimilem reddunt hanc obſervationem. Antea ad §. 1382. notatum fuit, quod, dum, morbillis epidemice regnantibus, contagium varioloſum per inſitionem applicatum fuerat corpori triennis pueri, poſt quatuor dies in vulnere inſitionis phyma apparuerit; ſeptima vero die febris nata fuerit morbilloſa; quae octava & nona die morbillos produxit: minuebatur porro febris usque ad diem duodecimam; dein increſcebat iterum; & decima quarta die diſcretae prodierunt Variolae. In hoc corpore contagium morbilloſum & varioloſum adfuerunt ſimul; ſed tamen ſingula ſeorſim ſuum morbum produxerunt; neque videntur ſe mutuo multum turbaſſe; cum contagium varioloſum tunc tantum inceperit fieri actuoſum, poſtquam morbilli jam deferbuerant. Crediderunt tamen Celebres Medici, ſe obſervaſſe, quod alia epidemica conſtitutio ſymptomata anomala produxerit in aegris, qui eodem tempore variolis decumbebant; hincque monuerunt, & methodum curandi variandam eſſe (*g*). Obſervavit *Huxham* (*h*), uti antea ad §. 1387. jam monitum fuit, annis 1740, 1741, & 1745, malignam admodum febrim regnare, imprimis inter claſſiarios, milites, & captivos. Omnes, qui huic contagio expoſiti corripiebantur variolis, periculoſiſſime decumbebant. Et contra, plures in vicinia, qui nullum omnino commercium habuerant cum noſocomiis, in quibus hi aegri decumbebant, variolis corripiebantur admodum mitibus. Paulo ante dictum fuit, quod *Mortonus*, & *Mead*, aliquando obſervaverint intermittentem febrim variolis junctam, quodque tunc corticis Peruviani uſum commendaverint. *Sydenhamus*, uti antea dictum fuit, illo tempore, dum Variolae graſſabantur, obſervavit febrim acutam continuam, quam varioloſam vocabat, quia plura variolarum ſymptomata aderant; ſola papularum eruptio, & ſequelae harum, aberant. Omnia haec merito ſuſpicionem movent, an non forte quandoque aliae cauſae epidemicae morboſae concurrant cum variolarum contagio; quod tamen adeo conſtantis indolis eſt, ut in eodem corpore cum morbillorum contagio haerens non reddatur actuoſum per febrim morbilloſam, ſed, hac deferveſcente, ſuum decurſum incipiat demum, & ſolito more abſolvat. Attenta ſapientium Medicorum obſervatio poterit docere, qui morbi apti ſint, ut ſe variolis jungant: mihi ſufficit, rem hanc magni ſatis momenti indicaſſe.

Cum autem Variolae quandoque foveas in cute ſatis profundas relinquant, & egregiam vultus formam ſaepe peſſime deturpent, non immerito ſolliciti fue-

(*g*) Hillary an Eſſay on the Small Pox. pag. 119. (*h*) An Eſſay on fevers pag. 131.

fuerunt Medici, ut omnem aegrorum deformitatem caverent, vel emendarent, quantum per artem fieri poteſt.

Antea ad §. 1398. dictum eſt, pro bono ſigno haberi, ſi paucae Variolae faciem occupaverint; & contra: hinc in curatione morbi monitum fuit, in ipſo initio morbi per balnea, frictiones, epispaſtica &c., impetum & copiam materiae morboſae a ſuperioribus debere averti: ſed per eadem haec formae vultus conſervandae proſpicitur. Quo enim minores numero papulae faciem occupant, eo minor, caeteris paribus, erit cicatricularum numerus.

Omnes autem hae foveae fiunt, dum a pure, aut ichore, variolis contento, cutis ipſa eroditur. Quo igitur materia variolis contenta blandior eſt, eo minus deformitatis periculum erit; & ob hanc cauſam a variolis diſcretis minor metus, quam a confluentibus.

Praeterea, quo magis variolae extra cutis ſuperficiem eminent, eo minus eroditur cutis; contra, dum Variolae planae & ſeſſiles ſunt, in ipſa cutis ſubſtantia quaſi haerentes, tunc longe plures relinquuntur foveae. Saepe, ut jam ante monui, obſervavi, quod mites, diſcretae, & magnae molis, Variolae, poſtquam exſiccatae deciderant, reliquerint, loco fovearum, tubercula rubra, elevata, quae poſt aliquot ſeptimanas ſenſim ſponte ſubſidebant, ſicque reddebatur cuti perfecta aequabilitas. Aliquando contingit, ſimiles variolas, licet inſigniter ſupra cutim emineant, tamen & in profundum ſimul demergi, ſatisque profundas foveas, licet numero paucas, in facie relinquere, conſumta per puris copiam cutis ſubſtantia: ſemper tunc vidi, quod hae puſtulae maturationis tempore habuerint circa baſin circulum rubrum longe ampliorem, profundioris ſuppurationis indicium. Prodeſt tunc, maturam talem variolam pertundere, & poſtea tractare ſecundum artem chirurgicam, ut ulcus apertum: tunc enim poſſumus, applicato oleo ovorum, vel aliis ſimilibus molliſſimis adhibitis, fundum ulcuſculi ſic emollire, & a roſione puris defendere, ut vaſa apta maneant ad reſtitutionem perditi, atque ita repleantur foveae, vel longe minus profundae ſaltem maneant.

Interim verum eſt, quod rarius a variolis diſcretis benignis relinquantur veſtigia, uti *Sydenhamus* (*i*) monuit; & obſervavit, hoc imprimis fieri ſex poſtremis anni menſibus: notat etiam, *puſtulis faciei deciduis ſuccedere ſquamulas furfuraceas, quas aliquando excipiunt foveae cutis. Etenim, ubi primum decidunt puſtulae, nulla adhuc in cute cernitur inaequalitas: at vero, hujusmodi ſquamis exſurgentibus, recedentibusque viciſſim, tandem excavantur foveae iſtae, quae ſaepenumero in convaleſcentibus ab hoc morbo diu viſuntur.* Antea monitum fuit, a variolis reſurgentes contagium adhuc ſpargere ſatis diu; tota cutis in locis, ubi puſtulae haeſerunt, per plures ſeptimanas rubra manet, dilatatis adhuc vaſis cutaneis; quaedam morboſa adhuc exeunt per cutim, &

(*i*) Sect. III. cap. 2. pag. 165.

& in puſtularum locis haerent, dum adhuc craſſioribus non facile perviis humoribus infarcta ſunt: hinc non mirum eſt, furfuraceis talibus desquamationibus extremam cutim ſecedere, ſicque foveas fieri: verum hae nunquam adeo profundae fient; &, in junioribus ſi contigerint, per aetatem ſolent fere integre obliterari; uti in me ipſo, aliisque plurimis, factum novi.

Sed in confluentibus variolis major metuenda eſt deformitas, & cavere ſemper debet Medicus, ne, vel aegris, vel amicis, ſaepe maxime de hac re ſollicitis, formae integritatem promittat. Si enim priſtinus faciei nitor poſt curationem non redierit, culpa tribuetur Medico, non morbo.

Ex hiſtoria variolarum patuit, in confluentibus pejoris notae, loco puris, ichorem fere gangraenoſum contineri, qui ſubjectam cutim, imo & ipſas naſi cartilagines ſubinde, erodit. Magna pars cutis quandoque gangraenoſa facta ſecedit; tuncque in illis locis alba, ſplendens, & polita, cicatrix manet, dum vicina loca naturalem cutis colorem retinent; quod magnam deformitatem facit. Praeterea, hinc inde profundius eroſa cute, in vicinis major elevatio apparet, ſicque tota faciei aequalitas tollitur. Dictum fuit ad §. 1398., in peſſimis confluentibus totam faciem una quaſi pelle obduci, quae in fine morbi nigerrima fit, firmiſſime ſubjectis partibus adhaeret, & profunde quaſi in cutim demergitur: ſub dura, arida, hac pelle acres humores colliguntur, & ſuppoſitas partes profundiſſime erodunt; unde poſtea miſer aeger, ſi a teterrimo hoc morbo evadat, monſtro magis, quam homini, ſimilis manet.

Oleo amygdalarum ſuaſit quidem inungi has cruſtas *Sydenhamus* (*k*), ut ſic emollitae caderent citius: fatetur tamen, ſe nihil moliri, ne facies turpibus cicatricibus deturpetur; cum ab oleis, linimentis &c., obſervaſſet, illa plus nocuiſſe, quam profuiſſe. Recentem lactis cremorem inunctum ſiccas illas cruſtas emolliviſſe ſatis feliciter, novi. Decoctum, quod ex ventriculis animalium ruminantium ad eundem uſum paratur, laudavit *Lobb* (*l*). Unicum, quod profuiſſe novi ad minuendam deformitatem, ubi denſis cruſtis tegitur facies, eſt, ſi cruſtae illae, ſiccari incipientes, molliantur blandis pinguibus, vel, decocto emolliente applicato, emollitae cruſtae ſeparentur prudenter, & ulceroſa cutis tegatur molli emplaſtro; tuncque peritus chirurgus, bis de die detegens faciem, prudenti arte poterit multum emendare deformitatem, & cavere, ne turpes naevi a corrugata hinc inde cute maneant. Simul diverſa poteſt applicare remedia locis diverſis, prout vel eminent ſuper vicina, vel deprimuntur. Sed & hoc boni habet haec methodus, quod paretur puri reſorpto verſus exteriora exitus, uti antea dictum fuit. Vidi, plures, quibus a confluentibus variolis tota facies quaſi larva obducta fuerat, periti chirurgi ope ſic curatos fuiſſe, ut minimae & numeroſiſſimae foveolae quidem manſerint, ſed, cum aequabiliſſime per totam faciem diſpergerentur, parum deformitatis gignerent.

Ex

(*k*) Sect. III. cap. 2. pag. 192. (*l*) Of the Small Pox pag. 50.

Ex dictis apparet, quid credendum ſit de topicis remediis ad praecavendam deformitatem, quae apud auctores multis encomiis laudantur: in diſcretis, & mitibus, variolis vix unquam deformitas manet, tuncque his applicatis immerito tribuitur felix ſucceſſus. In pejori autem variolarum ſpecie haec eadem inveni ſemper inutilia; imo & quaedam ex ipſis manifeſte damnoſa: adeoque iis recenſendis non inhaerebo.

Cum autem illa mala, quae a variolis reſurgentibus contingere obſervantur, praecipue oriantur a materie morboſa nondum penitus expulſa de corpore, omnia, quae in hac paragrapho ad hunc ſcopum laudata fuerunt, haec mala cavebunt, vel emendabunt, ſi adfuerint. Monendum tamen videtur, quod ophthalmiae poſt variolas admodum periculoſae ſint, &, niſi ilico ſanguinis miſſione, purgantibus antiphlogiſticis, & molliſſimis collyriis, ſuccurratur, immedicabilem ſaepe coecitatem relinquant, deſtructa tota oculi fabrica, vel pellucida cornea omnino opaca reddita, licet interiora oculi adhuc manſerint integra.

§. 1403. Si morbus vehementiſſimus; ichor gangraenoſus loco puris; tota fere cutis occupata; facile patet, cur infelicem adeo, imo ineluctabilem, perniciem adferat hic morbus: omnium vero clariſſime id liquebit ei, qui ex anatomicis norit, ut externam cutim, ita oculos, narium omnes membranas, oris omnia velamenta, aſperam arteriam, bronchia, oeſophagum, ſtomachum, inteſtina, jecur, lienem, pulmones, obſideri his puſtulis; hinc quippe dicta intelligit, & videt, quid ad curationem requiratur, & an magnitudo mali, perditio tot aegrorum, poſt vulgata auxilia applicata fruſtra ſemper, non excitet boni Medici ſolertiam, ut initio mali invadentis ſumma tentet; vulgata quippe methodo nullus, niſi ſponte, emergit. Prophylaxis inſitiva videtur ſatis certa, tutaque.

Ex illis, quae hactenus de Variolarum morbo dicta fuerunt, ſatis conſtitit, quantum periculum ſaepe adſit, & quanta in curatione difficultas quandoque inveniatur. Dictum fuit, plerumque febrim validam inflammatoriam comitari hujus morbi initium; ſi ergo morbus vehementiſſimus fuerit, peſſimus inflammationis exitus, in gangraenam nempe, merito metuetur. Hoc toties contingit in validis juvenibus, ſucco plenis, laute viventibus, praecipue, ſi aeſtate fervida corripiantur variolis confluentibus: tunc enim, uti §. 1397. dictum fuit, ad finem inflammationis adſunt veſiculae lympha rubella diſtentae, loco puris; certo ſigno, inflammationem ſummam in gangraenam abire. Verum, ſi a pure reſorpto (vide §. 1400.) tot & tanta mala ſequi poſſint, quid non metuendum erit a tabo gangraenoſo acri & putrido, humoribus circulantibus tanta copia admiſto. Facile apparet, ineluctabilem perniciem inde ſequi debere.

In illo autem caſu, ubi variolarum virus non excitat febrim inflammatoriam, ſed vires vitales omnino proſternit, majus fere adhuc adeſt periculum, licet tantae non appareant in corpore turbae. Patuit enim ex praecedentibus, tunc putrida diſſolutione fundi ſanguinem, lethales ſequi haemorrhagias, petechias nigras, maculas liveſcentes, & alia peſſima ac lethalia ſymptomata. Recenſita tunc fuerunt potentiſſima auxilia, quae tantis malis Medici oppoſuerunt, optato quidem cum ſucceſſu aliquando; ſed fateri debemus, quandoque tantam eſſe hujus morbi atrociam, ut nullis ſe patiatur debellari remediis.

Si jam conſideremus, tanta mala ſequi poſſe, dum cutis externa denſo Variolarum agmine obſidetur, facile percipimus, longe pejora adhuc metuenda eſſe, ſi interiora corporis obſideantur pariter. Fuerunt olim quidam in illa opinione, acſi cutis externa corporis ſola foret Variolarum ſedes: ſed certe manifeſte videmus in naribus internis, ore, faucibus, oeſophago, numeroſas quandoque adeſſe variolas; & plura hujus morbi ſymptomata docere videntur, in ventriculo, inteſtinis, aliiſque partibus internis, pariter haerere. Verum & diſſectio cadaverum hoc morbo defunctorum docuit, partes internas variolis obſideri (*m*). Imo contigiſſe legitur (*n*), in cute externa paucas apparuiſſe variolas, dum viſcera ſcaterent numeroſiſſimis papulis. Si jam Variolarum mali moris acris ſanies cutim, cartilagines, imo ipſa oſſa, erodere poſſit, quam cito deſtruet tenerioris longe fabricae viſcera. *Celeberrimus Violante* (*o*) propriis oculis vidit mediam pulmonis partem variolis exeſam & deſtructam, inteſtina omnia, & praecipue craſſa, plena Variolarum puſtulis manantibus, in quibus jam gangraena aderat. Plura certe adferri poſſent hujus rei teſtimonia; addere poſſem & quaedam, quae propria mihi praxis ſubminiſtravit; verum haec ſufficere credo, ut nemini dubium maneat, etiam internas corporis partes variolis obſideri.

Patet inde ratio, quare prudentes Medici, dum haec metuenda noverunt, non facile hunc morbum omni periculo carere ſtatuant, licet ſatis mitis videatur. Ideo etiam tam ſollicite attendunt illo tempore, quo erumpunt Variolae, an ſymptomata omnia, quae in ſtatu contagii aderant, ceſſent, vel ſaltem plurimum minuantur; an nova quaedam appareant, quae non obſervabantur in primo variolarum ſtadio. Delirium ſic ſaepe adeſt in morbi initio; ſi illud ceſſet, dum papulae erumpunt, non portendit malum, cum ab impetu febrili tantum productum fuerit. Verum, ſi poſt eruptionem Variolarum delirium maneat, vel redeat, poſtquam ſedatum fuerat, tunc juſtus metus eſt, variolas in meningibus cerebri haerere, quae, ſi numeroſae fuerint, ſummum diſcrimen facient poſtea: imo, uti antea dictum fuit, celebres Medici delirium illud pro malo adeo omine habuerunt,

ut

(*m*) Fernel. de abdit. rerum cauſ. Lib. II. cap. 12. pag. 503. Thom. Barthol. Epiſt. Centur. 3. Epiſt. 90. pag. 388. Ambr. Parè liv. 20. Chap. 1. & 2. pag. 469. Frid. Hofman. Med. Syſtem. Rat. Tom. IV. Supplem. pag. 42. Mead de Variol. & Morbillis pag. 36. (*n*) Werlhoff de Variol. & Anthrac. pag. 6. & 7. in notis. (*o*) De Variol. & Morbill. pag. 71.

ut fere deſperaverint de aegrorum ſalute. Si enim conſideremus, manus & faciem adeo intumeſcere, dum inflammatae Variolae numeroſae in ſuppurationem tendunt, facile intelligimus, quid contingere debeat cerebro a tumentibus & inflammatis meningibus preſſo; quid metuendum ſit a pure varioloſo hic collecto. Unde intelligitur, quare *Hofmannus* (*p*) pro ſuſpecto ſigno habuerit, ſi tempore ſuppurationis ſopor adeſſet, & poſt hunc alienatio mentis ac incongruus ſermo ſequeretur: a tumentibus enim tunc meningibus cerebrum male afficitur. Etiam patet ratio, quare juvenes quosdam, variolis jam exſiccatis, ſubito inſultu apoplectico exſtinctos viderit (*q*), poſteaquam in ipſo morbo capitis gravitate, vigilia, & per intervalla mentis emotione, laboraſſent. Admodum enim veroſimile videtur, in tali caſu non modo a tumore meningum inflammatarum oppreſſum fuiſſe cerebrum, ſed & eroſum ab acri pure. Semper mihi ſuſpectum fuit, ſi, poſt ſtatum contagii, intenſus capitis dolor, vigiliae, vel & delirium, quamvis leve, adſint. In juvene ſano, optimae temperiei, Variolae confluentes numeroſae eruperant, licet ſtatus contagii mitis ſatis fuiſſet: quarta die caput doluit, & profuſa ſatis narium haemorrhagia levavit dolorem: licet omnia viderentur optime procedere, cum ſubinde tamen doleret caput, leviterque hinc inde deliraret, multum metuebam: aegre ferebat tota familia hunc metum, & me puſillanimitatis arguebant quidam, alii credebant, morbi periculum extollere, ut tanto major poſtea videretur cura, quam facilem & tutam fore putabant. Sed decimo die augetur febris ſubito, incipit delirare ferocius; paulo poſt fit apoplecticus, cum ſtertore validiſſimo, & perpetua capitis jactatione, atque intra ſpatium dimidiae horae moritur.

Si vox rauca admodum fuerit, difficilior reſpiratio, & anxietas, poſt papularum eruptionem, merito metuitur, ne & pulmo variolis obſideatur: ſi tunc, ſuppurationis tempore, incipiat tumere pulmo, ut tumet facies, ſubita, & intra paucas horas lethalis, peripneumonia ſequitur. In cadavere Principis Auriaci, qui Hagae comitis 1650. variolis periit, totus pulmo valde niger, inflatus, inflammatus, ſanguine nigro circumſeptus, inveniebatur (*r*).

Patet hinc, ſumma prudentia opus eſſe, ut de hujus morbi exitu Prognoſis fiat: maxime autem attendendum eſt ad ſymptomata, quae adſunt illo morbi tempore, dum puſtulae inflammatae in ſuppurationem tendunt: ex functionibus enim laeſis peritus Medicus colligere poterit, quaenam partes internae affectae ſint.

Dum haec omnia conſiderabat *Celeberrimus Boerhaavius*, credidit, in initio morbi omnia tentanda eſſe, ut metuendi illi variolarum effectus caveantur. Hinc curam antiphlogiſticam adhibebat, ut impediret, ne numeroſae puſtulae periculoſam facerent ſuppurationem, vel pejorem adhuc gangraenam: omni-

(*p*) Medic. Ration. Syſtemat. Tom. IV. Sect. I. cap. 7. pag. 148. (*q*) Ibidem. pag. 149. (*r*) Thom. Barthol. Epiſt. Centur. 3. Epiſt. 90. pag. 389.

omni modo tentabat, morbi impetum a ſuperioribus corporis partibus abducere, per balnea, & alia artis auxilia, uti antea dictum fuit: Quandonam cum fructu cura antiphlogiſtica adhiberi poſſit, dictum fuit pariter; ubi etiam enumerata fuerunt accuratè illa ſymptomata, quae aliam Methodum Medendi indicant.

Vulgata methodus, quae adhibebatur olim huic morbo curando, dum haec ſcripſit Celeberrimus auctor, vix multum boni praeſtare poterat; imo ſaepe multum damni adferebat. Calidiſſimo in aëre, ſtragulis obruti, cogebantur decumbere aegri; dabantur remedia calida ſudorifera a quibusdam, & quandoque, ne horum virtus enervaretur, ſitientibus aegris omnem denegabant potum, vel parciſſimum tantum concedebant, quem adhuc ſtercore ovillo conſpurcabant mulierculae, aſſentientibus ſaepe Medicis. Qui etiamnum prudentiores erant, dabant decoctum raſurae *Cornu Cervi*, vel radicum ſcorzonerae, & pulviſculos abſorbentes innocuos. Sanguinem mittere in variolis, ſcelus credebatur; piaculum erat, vel molli clyſmate alvum ducere: de purgantibus, etiam leniſſimis, ne hiſcere quidem audebant Medici, ne crederentur occidiſſe aegrum, ſi hoc morbo periret: unde Medicus ſpectatorem agebat tantum, & tota cura relinquebatur mulierculis. Haec eſt ratio, quare dixerit auctor, quod vulgata methodo nemo, niſi ſponte, emergeret.

Prophylaxis inſitiva videtur ſatis certa, tutaque. In prima editione horum Aphoriſmorum, quae nono hujus ſaeculi anno Lugduni Batavorum apud Joannem van der Linden prodiit, non adeſt hoc. Verum in editione tertia, quae auctior eſt, & anno vigeſimo ſecundo hujus ſaeculi prodiit, jam reperitur; & in quinta ac ultima editione, quae anno ante mortem celeberrimi auctoris prodiit, pariter invenitur. Noverunt omnes, qui magnum hunc virum audiverunt, quod circa finem anni Academici feſtinare debuerit ſemper; hinc brevis erat, dum de Inſitione Variolarum loquebatur. Affirmabat ſimpliciter, quod plures relationes docerent, parum periculi in Variolarum inſitione obſervari in Aſia & Graecia; in Anglia apud plures feliciter ceſſiſſe; interim requiri plura experimenta, antequam quid certi ſtatui poſſet. Quantum novi, conſuluit nemini, ut inſitionem tentaret Lugduni Batavorum, neque in aliis Hollandiae urbibus. Nec novi, unquam tentatam fuiſſe variolarum inſitionem ibi, quamdiu *Celeberrimus Boerhaavius* vixit. Verum, octodecim circiter annos poſt mortem ejus, cepit inſitio Variolarum increbreſcere. Acriter ſatis circa inſitionis utilitatem, & noxas, diſputatum fuit in utramque partem, &, cum ab omni bello literario quam alieniſſimus fuerim ſemper, legi pacata mente ſcripta, quae hanc controverſiam ſpectant, ſi non omnia, ſaltem illa, quae a Celeberrimis Medicis, & aliis Eruditiſſimis viris, laudabili inſtituto, ut veritas erueretur, exarata fuerunt.

Multum certe favere videbantur inſitioni Variolarum ſequentia.

Affirmabatur a fide dignis viris, rariſſime contingere, ut a variolis inſititiis quis moreretur, & contra, mortem frequenter ſequi variolas natura-

rales. Statuebatur, decurſum Variolarum poſt inſitionem ſemper mitem eſſe, & omni vacare periculo; nihil metuendum eſſe circa venuſtae formae deturpationem, cui adeo caeterum inſidioſus eſt ille morbus; nec ophthalmias, furunculos, & alias, a materiae varioloſae metaſtaſi ad varia loca corporis, moleſtas ſequelas, obſervari poſt inſitionem; imo nequidem febrim ſecundariam adeſſe, quae variolas naturales, ſi utcumque numeroſae fuerint, comitari ſolet.

Magnam etiam utilitatem videbatur habere, quod Medicus poſſet eligere illud aetatis tempus, quod maxime favet huic morbo ſuperando, & illam anni tempeſtatem, qua facilius hic morbus toleratur. Verum & contagium per inſitionem poterat applicari, dum perfecta adeſt ſanitas; ſi quid in ſanitate deficeret, poterat illud per artem emendari, antequam inſitio tentaretur, & ſimul corpus ſic praediſponi, ut facilius morbum ferret. Econtra Variolae, dum Epidemice graſſantur, paſſim ſolent aggredi illos, qui hunc morbum nondum paſſi ſunt, cum nulli aetati parcat; & quandoque, dum alio morbo praegreſſo fractae fuerunt vires; vel & gravidas, puerperas &c., adoriri poteſt. Per inſitionem autem, levi cum moleſtia, & minori adhuc cum periculo, redimeretur aeternus ille metus tetri, & toties periculoſi, morbi; nihil enim a recidiva metuendum eſſe, ſtatuebatur, & confirmabatur Celeberrimi *Maty* experimentis, etiam in proprio corpore inſtitutis.

Multa ſunt haec, & magna, commoda, quae a Variolarum inſitione ſperantur. Ut autem mihi agendorum normam formarem, opus erat, attente ponderare ſingula, antequam quid decernere auderem. Sedulo me ipſum examinavi, & credidi, me, quantum humana conditio fert, ab omni partium ſtudio liberum eſſe. Opinione inter ſe diſſidentes Medici circa inſitionem Variolarum in eundem collimant ſcopum, ut nempe generi humano proſint: hoc ſufficit, ut omnes amore & veneratione dignos exiſtimem. Si qui fuerint, qui dolo & malis artibus opinionem ſuam tueri ſunt conati, hos, ſi non odio, ſaltem contemptu, dignos eſſe, nemo honeſtus dubitat.

Primum, quod inquirendum mihi videbatur, erat, an poſſem detegere numerum morientium, & ſanatorum, a variolis naturalibus. Luſtravi attente diaria, quae olim feceram, dum in chara Patria praxin exercebam ſat luculentam: plures Variolarum Epidemias vidi, & tractavi; in pluribus integrum morbi decurſum notavi; ſed nullo modo inde eruere potui mortuorum proportionem ad illos, qui ex hoc morbo emerſerant.

Sed & magnam difficultatem inveni *Vindebonae*, ut aliquid certi ſtatuere auderem. Numerum illorum, qui variolis pereunt, ſatis exactum habere potui, ſed numerum illorum, qui in populoſa hac urbe variolis decubuerunt, nunquam potui eruere. Si omnes cives Medicos vocaſſent ad aegros decumbentes hoc morbo, indagare potuiſſem: verum plurimi nullo utuntur Medico in cura hujus morbi, neque hoc tantum contingit apud vilioris ſortis homines, verum etiam apud cives honoratiores. Cum enim lege cautum ſit, ne quis accedat aedes, in quibus quis variolis decumbit, niſi

vo-

velit, & poſſit, per quadraginta dies omne commercium cum aula, quandoque etiam cum aulicis, vitare, hinc plures, quam creditur, morbum hunc tegunt, ac diſſimulant.

Ideo tentavi hunc calculum in variis locis, ubi plures cohabitant, & ubi certus eram, me poſſe exacte noſcere numerum illorum, qui variolis decumbunt, funeſtumque, aut felicem, morbi exitum. Inveni autem ſequentia, quorum certitudinem ſpondeo.

Neoſtadii (Neuſtatt) in Auſtria erecta fuit Academia militaris ab *Auguſtiſſima Imperatrice*, ubi nobiles juvenes ſub diſciplina militari vivunt, diſcuntque artem militarem, & omnia, quae ad illam ſpectant. Inveni, octo annorum ſpatio, triginta tres variolis decubuiſſe: unicus periit; reliqui omnes convaluerunt. Recipiuntur ibi tantum, qui pubertatis annos jam ſuperaverunt.

Sed & alia ſchola militaris eſt in ſuburbio Viennenſi, in quam recipiuntur juniores, a ſexto anno, vel ſeptimo, & aluntur ibi ad annos pubertatis usque; ut linguis, arithmeticae, &c., operam dent. A ſolſtitio hyemali 1756. ad ſolſtitium aeſtivum 1757. quadraginta ibi variolis decubuerunt, & evaſerunt omnes. In eodem loco a ſolſtitio aeſtivo usque ad ſolſtitium hyemale ejusdem anni triginta variolis laboraverunt, omnesque pariter convaluerunt.

In collegio Thereſiano, ab Auguſtae nomine dicto, ubi nobilis juventus ſtudiis, & bonis artibus, operam dat, anno 1749 & 1750. Variolae graſſabantur: triginta hoc morbo correpti fuerunt, plurimi ex his graviter decubuerunt, unus tantum periit. Anno 1753. unicus ibidem variolis decubuit. Anno 1757. bini. Anno 1759. & 1760. in eodem collegio viginti quinque variolis decubuerunt, plerique graviter, evaſerunt omnes. Anno 1761. bini; Anno 1763. unus; qui pariter a morbo hoc convaluerunt. Totus ergo numerus Variolis correptorum in collegio Thereſiano a 23 Novembris 1749. usque ad annum 1765. fuit 61; ex quo unus periit, &, quod doleo, hic fuit filius meus. In Noſocomio civico Viennenſi, anno 1759. quinquaginta novem variolis laboraverunt: bini ex his mortui ſunt; qui miſerrime Rachitide laborabant, antequam variolis corriperentur.

Anno 1757. in Orphanotrophio viginti ſeptem decubuerunt variolis, & ex his duo mortui ſunt. In eodem loco circa finem anni 1759. & initium 1760. octodecim variolis laboraverunt, & ex illis unica puella mortua eſt, octavo morbi die: haec diu ante morbum habuerat labium ſuperius tumidum & lividum, quod, tempore ſuppurationis variolarum, in gangraenam abiit, & alimentorum ac remediorum aſſumtionem impedivit.

Anno 1759. in domo pauperum (*armen haus*), quae in ſuburbio Viennenſi ſita eſt, triginta variolis laboraverunt, & omnes evaſerunt.

Dum eadem haec Epidemia varioloſa regnabat, in *Noſocomio Pasmaniano*, quod pariter in ſuburbio Viennenſi ſitum eſt, quatuor menſium ſpatio, quinquaginta ſeptem aegri variolis decubuerunt, quorum plerique in magno di-

diſcrimine verſabantur: omnes autem evaſerunt (s). Admodum pauci benignis variolis laborarunt; reliquorum morbus graviſſimis ſtipatus erat ſymptomatibus. Adeo autem mali moris erat haec Epidemica conſtitutio, ut & diſcretae admodum Variolae non ſine magno periculo decurrerent. In binis enim pueris, & unica puella, febris non remiſit die quarto (uti in variolis diſcretis fieri ſolet); ſexto die accedebant debilitas virium, anxia reſpiratio, & delirium; ſeptimo die proruperunt petechiae purpureae; variolae tamen optime aſſurgebant, albi ſubflaveſcentis coloris; vires quidem manebant debiles, ſed delirium, & pectoris anxietas, ceſſaverunt; decimo ſeptimo die evanuit febris, & dein integra rediit ſanitas: imo & in reliquis nulla mala ſequela poſt variolas obſervata fuit.

Ratione ſubducta, patet, quod numerus omnium, qui in his locis variolis decubuerunt, ſit 355, & quod ex hoc numero ſeptem mortui fuerint. Adeoque proportio mortuorum ad numerum ſanatorum eſt ut 1. ad 50. circiter. Si autem de hoc mortuorum numero detraherentur tres aegri, quorum mors ſolis variolis adſcribi nequit, tunc certe proportio mortuorum ad ſanatos foret ut 1. ad 89. circiter.

Non ergo, ſaltem in his locis, tantum diſcrimen eſt, quoad numerum mortuorum, inter variolas inſititias, & naturales, ac quidem aſſeruerunt plures. Cum Medici potuerint tot ſervare hic, durum mihi videtur, morbum excitare in homine, qui periculo non caret, & quo forte, vel nunquam, vel ſaltem tardius, laboraſſet.

Antea ad §. 1382. notavi, idem variolarum contagium diverſo modo afficere varios homines; adeoque morbi virulentiam non pendere a contagio ſuſcepto ſolo, ſed & a peculiari diſpoſitione corporis, cui contagium applicatur. Ichor variolarum confluentium, inſitionis vulnuſculo applicatus, produxit mites variolas. Econtra mitiſſimarum variolarum pus, ſimili modo adhibitum, produxit confluentes admodum periculoſas. Licet enim ſaniſſima eligantur corpora, & pus optimum adhibeatur, neminem credo adeo oculatum, ut certo praedicere auderet, quales excitabuntur Variolae. In corpore ſaniſſimo, verno tempore, poſt ſollicitam aegri praeparationem, & omnes cautelas, ſecundum artis regulas inſtitutas, a bono & ſelecto pure varioloſo excitantur Variolae peſſimae confluentes, quas moleſtiſſimi furunculi ſequuti ſunt, & in quibus *Celeberrimus Gaubius* tota ſua arte & prudentia opus habuit, ut aegrum ſervare poſſet (t). Optime notat candidus ille vir, hoc exemplum docere, non poſſe abſolutè ſtatui, variolas inſititias nunquam febrim ſecundariam habere comitem, nec ullas malas ſequelas relinquere.

In juvene duodecim annorum, poſt diligentem praeparationem, & venae ſectionem praemiſſam, levi vulnuſculo, utrique brachio inflicto, applica-ba-

(s) Anton. Störck Ann. Medic. Secund. pag. 165. & ſeq.

(t) Hollandſche Maatſchappy der Wetenſchappen Tom. II. pag. 319. & ſeq.

batur contagium 24 Martii poſt meridiem anno 1758. Pruritus & lancinationes verſus axillas jam aderant 26 Martii; facies pallebat; vulnuſculi in brachio uno labia a ſe mutuo receſſerant, & puris copia exiverat; in altero brachio vulnuſculum erat omnino ſiccum; 27 Martii calor major, pulſus celerior, oſcitatio perpetua, lingua alba, gravitas circa frontem, levata per narium haemorrhagiam; ex brachio ſiniſtro tanta copia puris exiverat, ut totus apparatus illo madeſceret; ulcus erat cavum, labia per quartam pollicis partem dehiſcebant. Veſperi dolor capitis augebatur, cum pulſatione, & febre; 28. urina flammea, pulſus celer, facies rubra, tumida, oculi lacrymoſi, continua gravitas circa frontem; ulcus brachii ſiniſtri copioſum pus fundebat, labia magis a ſe invicem receſſerant, brachii pars ſuperior tumebat. Veſperi palpebrae, & labia, intumuerunt, facies rubrum flammeum colorem habuit, nauſea, febris, aucta circa undecimam nocturnam, nox inquieta, cum delirio intercurrente. Superior pars brachii ſiniſtri inflammata, & tertia parte craſſior ac naturaliter erat; ulcus pergebat dilatari; labia ulceris rubra, dolentia; ingens puris copia prodibat; eodem tamen hoc tempore labia vulnuſculi in dextro brachio inceperunt indureſcere, inflammari; & utriusque brachii ſuperiorem partem inflammatio Eryſipelatoſa occupabat, febris erat continua, cum aliquo delirio, & vomitu pituitoſo circa meridiem; veſperi magna admodum puris copia ex brachio prodiit dextro, & ulcus pergebat dilatari: nox ſequens erat inquieta, ſomnus paucus, narium levis haemorrhagia. Sequenti die, omnia ſymptomata eadem. Ulcus brachii ſiniſtri quatuordecim lineas aequabat latitudine, & decem lineis excedebat longitudinem vulnuſculi inflicti; 31. Martii, poſt noctem inquietam, cum levi delirio (quod huic aegro etiam in leviori febre ſolitum erat), eadem ac ante manebant ſymptomata; ſed & oculi inflammati erant, & naſus faciesque tumebant; ſequebatur haemorrhagia narium, cum levamine doloris capitis: veſperi ſudor copioſus per totum corpus; evanuit tumor brachii ſiniſtri; ſed perrexit pus adeo copioſum prodire, ut ulcus ter de die mundari debuerit; cum unica deligatio intra 24 horas ſufficeret pro ulcere brachii dextri; a quo tamen poſtea Eſchara ſeparata fuit.

Non obſtante copioſa adeo puris excretione, in artubus ſuperioribus & inferioribus copioſae prodierunt Variolae, in facie paucae. Ulcus brachii dextri ſanatum fuit 19. Aprilis; in brachio ſiniſtro clauſum fuit ſeptimo die Maji (*u*). In fratre natu minore hujus aegri, poſt inſitionem, prodierunt Variolae confluentes (*w*), & trigeſimo poſt inſitionem factam die ſub axilla dextra tumor obſervatus fuit, qui poſtea ſuppuratus eſt. Credo, quod ex his obſervationibus tuto concludi poſſit, non ſemper poſt inſitionem ſequi mitem morbum; & quandoque, abſoluto Variolarum inſitarum ſta-

(*u*) Hollandſche Maatſchappy der Wetenſchappen Tom. V. pag. 73. & ſeq.
(*w*) Ibidem pag. 80. & ſeq.

ſtadio, alios morbos ſupereſſe, vel ſequi. *Ex quatuordecim infantibus, qui menſibus Martii, Aprilis, Maji, anni quinquageſimi quarti hujus ſaeculi inoculati fuerunt, tres vel quatuor, adhibitis fruſtra omnibus cautelis, tempore delapſus harum cruſtarum, correpti ſunt febre miliari Eryſipelatode, cum ardore, rubore, & tumore pruriginoſo faciei* (*x*). Celebris autor *Kirckpatrick*, qui optime de inoculatione ſcripſit, & cujus ſaepius jam in praecedentibus mentionem cum laude feci, recenſet tres caſus; binarum puellarum nempe, quae diſcretis variolis naturalibus laborabant, & morbi tempore loquelam perdiderunt, membrorumque motum omnem; quae mala poſtea ſenſim emendata ſunt quidem; ſed longo tempore opus fuit, antequam integre reſtituerentur: idem vidit contigiſſe in homine adulto, qui diſcretis, & ſatis benignis, variolis laborabat, quique poſt ſedecim menſes tantum loquelam, & membrorum uſum, recuperavit (*). Verum & addit caſum pueri, cui, a febre praegreſſa adhuc debili, intra tertium & quartum aetatis annum contagium varioloſum per inſitionem applicatum fuerat. Secutae ſunt convulſiones violentae, ſed numerus exiguus variolarum, quae ſolitum decurſum abſolverunt: integre tamen perdidit loquelae uſum, & membrorum motum; ita ut nequidem caput erectum tenere potuerit. Poſt tres menſes loquela rediit; ſed poſt quinque menſes nondum recuperaverat artuum robur, nec ſolus incedere poterat. Plura facile poſſent colligi, quae modo dicta confirmant; verum haec ſufficere puto, cum deſumta ſint ex obſervationibus celebrium virorum, qui omnem fidem merentur, & variolarum inſitioni favent.

Ad §. 1382. pluribus probare conatus ſum, contagium Variolarum ſua efficacia variolas producere, non alium morbum. Contigit tamen, ab inſitione febrim quidem excitatam fuiſſe, ſed variolas nullas prodiiſſe; quia corporis diſpoſitio illo tempore non aderat talis, quae, una cum contagio, variolas producere poſſet: tunc adfuit aliquando febris anomala, quae per quatuordecim dies durabat: utrique brachio applicatum fuerat contagium; ſed dextri brachii vulnuſculum poſt quatriduum integre conſolidatum erat; in ſiniſtro brachio omnia illa ſigna aderant, ex quibus concludi ſolet, contagium in corpus efficaciter agere, & copia puris inde exivit, donec & illud ulcus quadrageſima ab inflicto vulnere die conſolidaretur integre (*y*). Egregius Medicus, qui hanc operationem perfecerat, non quidem abſolute ſtatuebat, ſed tamen ſpem magnam habebat, quod haec virgo poſtea a variolis immunis foret; quia fratri, cui eodem cum pure inſitio facta fuit, ſemper adfuerat, & cum illo dormiverat. Tamen ex hactenus obſervatis videtur haec ſpes ſatis incerta eſſe.

Conſtat enim, corpus hominum, qui variolas nondum paſſi fuerunt, non ſemper aeque diſpoſitum eſſe, ut a contagio Varioloſo afficiatur. Vidi plures,

(*x*) Act. Helvet. vol. 2. pag. 259. (*) The Analyſ. of Inoculation. pag. 75. &c. (*y*) Hollandſche Maatſchappy Tom. V. pag. 90. &c.

res, qui, tempore variolarum Epidemicarum, impune ſe contagio expoſuerant, ſequente alia Epidemica conſtitutione varioloſa fuiſſe infectos, & quidem ſatis graviter. Antea memini virginis, quae, jam ſexagenaria major, variolis decubuit, & feliciter evaſit, quaeque in prima aetate cum fratribus & ſororibus, dum variolis laborabant, in eodem cubiculo manducaverat, luſerat, dormiverat, impune, ſicque per octo ſeptimanas perpetuo expoſita fuerat morbi contagio. Poſtea per totum vitae decurſum, absque ullo metu, contagio ſe expoſuerat; imo falſe deridebat me variolas ſuſpicantem, a quibus ſe certiſſime immunem fore credebat. Plura alia exempla, quae hoc confirmant, legi poſſunt (*z*).

Necdum etiam omnino certum eſt, an non aliorum morborum ſeminia, in pure varioloſo inſititio, latentia, poſſent communicari corpori humano per inſitionem. Plurimi auctores, qui inſitionem Variolarum defendunt, ſtatuunt, nihil inde metuendum eſſe. Egregius *Guiot*, qui de felici ſucceſſu inſitarum variolarum *Genevae* ſcripſit, affirmat, ſe certum eſſe evidenti experimento, hanc ſententiam eſſe erroneam, & inculcat, magna cum cura contagii materiam colligendam eſſe ex corpore, quod nullo alio praeter variolas morbo laborat (*a*).

Inſitio Variolarum etiam inde commendabatur, quod, poſt hanc factam, a perpetuo liberentur Variolarum metu, cum nulli aetati parcat hic morbus. Sed plura dantur exempla, quibus fides denegari non poteſt, rediiſſe veras variolas poſt inſitionem tentatam, ſive illa ſucceſſu caruerit, ſive variolas ſolito tempore excitaverit. Videantur illa, quae apud *Celeberrimum Haenium* leguntur (*b*). Literas, a nobili Legato ad me datas, ſervo, quae totum decurſum Variolarum inſititiarum, & naturalium, quae priores poſt biennium circiter ſecutae ſunt, continent, una cum diario utriusque morbi, a binis peritiſſimis Medicis conſcripto; haec autem hiſtoria (ibidem) enarrata habetur.

Iſta autem fiducia, quod nempe poſt tentatam inſitionem omnis variolarum metus per totam vitam abſit, fuit, ut poſtea plures ſtatuerint, omne vitae tempus aptum eſſe ad tentandam prophylaxin inſitivam, a prima infantia, ad ſenectutem usque. Patuit tamen ex praecedentibus, quandoque & mali moris variolas ſequi poſt inſitionem, aut numeroſas ſatis, quamvis diſcretas: verum in his curandis arte opus eſt, nec poteſt adeo facile impetrari a moroſis infantibus, ut remedia ſumant. Quod ſi dentitio coincidat cum morbo varioloſo, an non multa mala metuenda forent? Certe plures egregii Medici noluerunt inſitionem tentare ante quintum aetatis annum, & prudenter quidem, ut mihi videtur.

Verum quidem eſt, fide digniſſimorum virorum obſervata allegari, quod con-

(*z*) De Haen reſponſio ad Epiſt. Apolog. Tralles pag. 26. & ſeq. (*a*) Academ. Royal. de Chirurg. Tom. II. pag. 556. (*b*) Rat. Medend. Tom. IX. pag. 261.

contigerit, illos, qui variolas naturales jam paſſi fuerant, denuo eodem morbo corripi. Sed conſtat, ſimilem recidivam poſt inſitionem contigiſſe. An ſaepius poſt inſitionem recidiva fiat, quam poſt variolas naturales, tempus docere poterit. Haec, & plura alia ſerio conſiderans celebris in arte noſtra *Tralles*, dum jam in procinctu eſſet, ut in propria filia, aliisque, inſitionis periculum faceret, cui favebat, abſtinere ab hac maluit, cum in bivio ceſpitaret. Concluſit tandem, *Inoculationem, diverſimode conſideratam, diverſam ſemper faciem exhibere; difficile eſſe, bifrontis modo vultum blandientem, modo ſeveriorem & auſteriorem, contueri, atque illo non allici, hoc non in quemdam terrorem conjici; Nondum id felix temporis momentum adeſſe, quo, quem prae altero adſpicere juvet, extra omnem controverſiam collocari poſſit* (c).

Ante aliquot annos inſitio Variolarum in Hollandia a Medicis non infimae notae laudabatur, & increbreſcebat; ſed ſenſim iterum ille impetus deferbuit; ita ut fere oblivioni traderetur. Dum autem Pariſiis ageretur quaeſtio de admittenda, vel rejicienda, variolarum inſitione, placuit quibusdam, *Hagam Comitum* accedere, ut ipſis a Celeberrimo viro, inſitionis arte claro, Variolarum inoculatio adhiberetur. Sed, cum nullus tunc temporis eo loco variolis decumberet, Magiſtratus Hagenſis, ob metum contagii, publico decreto prohibuit, ne in illa urbe tentaretur inoculatio, uti nec in tota urbis ditione

Notum eſt, prudentes viros, qui inſitioni favebant, notaſſe plurima, quae, ſi adeſſent, nolebant hanc tentari, quaeque collecta videri poſſunt (*d*): inter illa imprimis cavendum volebant, ne unquam tentaretur Variolarum inſitio, dum illae Epidemice graſſantur in eodem loco. Maxime enim omnes metuebant, ne contagium, non tantum per inſitionem, verum etiam per aliam viam, ſuſciperent. Unde & ſollicite monet *Celeberrimus Gaubius* (*e*), nullum morbum Epidemicum, multo minus variolas, adfuiſſe Lugduni Batavorum, dum in nobili juvene tentaret inſitionem; quam tamen peſſimae Variolae ſequebantur.

Aſt jure Magiſtratus, civium ſaluti invigilans, prohibet inſitionem in locis, ubi nemo variolis decumbit. Negari enim nequit, variolas, per inſitionem natas, contagium ſpargere. Notavi in praecedentibus, pus variolarum inſititiarum, alteri homini applicatum, produxiſſe variolas, & ſimili modo contagium ex hoc in tertium fuiſſe derivatum, dein in quartum &c.; ſic novem vicibus hoc tentatum fuit, eodem cum ſucceſſu. Unde merito concluſum fuit, non minui contagium per tot ſucceſſivas applicationes in diverſis corporibus, ſed manere aeque actuoſum.

Verum antea demonſtratum fuit, hominem, qui ex variolis reſurgit, licet integra ſanitas redierit, per aliquod tempus adhuc contagium ſpirare,

(*c*) Tralles vexatiſſ. noſtra aetate de Inſit. Variol. Argum. pag. 231. (*d*) Ibidem pag. 216. &c. (*e*) Hollandſche Maatſchappy Tom. II. pag. 321.

re, quo alios, morbum nondum paſſos, inficere valet. Quamvis autem non auderem determinare tempus, quo ceſſat contagium diſpergi ex corpore hominis, qui a variolis convaluit, dicam tamen, quid obſervaverim circa hanc rem in *Collegio Thereſiano*, cujus curam, ſaltem in rebus gravioris momenti, gerere debeo.

Moris ibi erat, ut variolis correptus ſepararetur ab omni commercio cum reliquis per ſex ſeptimanas, computando ab ipſo morbi initio. In ſpatioſis his aedibus, loco remotiſſimo, cubicula alta, bene perflata, ſervantur in hos uſus: tamen a 23 Novembris 1749. ad 10. Aprilis 1750, quo ultimus aegrotare incepit, triginta variolis decubuerunt. Siluit hic morbus omnino per integrum fere triennium. Tertio Julii 1753. Illuſtris juvenis variolis corripitur; a quibus cum feliciter convaleſceret, rogavit ipſe, ut diutius a reliquis ſeparatus maneret; memor enim praegreſſae Epidemiae varioloſae, metuebat, ne alios inficeret. Tulit ſolitudinis taedium per integros tres menſes animoſe, hoc cum effectu, ut nullus ex commilitonibus infectus fuerit.

Anno 1757 Octobris vigeſima ſecunda die variolis correptus fuit in collegio hoc Illuſtris juvenis, quem ſequebatur alter vigeſima prima Novembris ejusdem anni. Per novem ſeptimanas ſeparati ab aliis manſerunt, nec praeter hos binos ullus infectus fuit.

Forte quis credere poſſet, numerum illorum, qui variolas nondum paſſi fuerant, per Epidemiam annorum 1749 & 1750, fere exhauſtum fuiſſe; ſed certe adhuc plures tunc ſupererant, qui nunquam hoc morbo laboraverant, & quotannis abeunt varii, ſtudiis abſolutis, quos ſupplent novi advenae, plerumque abeuntibus numeroſiores. Unde, dum anno 1759 Variolae quam maxime graſſarentur per urbem, in *Collegio Thereſiano* quoque denuo ceperunt multos corripere; ita ut, a 26 Julii ad 2 Januarii, viginti tres laboraverint, antequam ceſſaret morbus. Notandum autem eſt, plures ex Academicis ſuos adire, qui in urbe habitant; in qua dum variolae quam maximè graſſabantur, facile contagium contrahere potuerunt. Siluit tunc morbus per decem fere menſes in Collegio, donec 12 Novembris & 9 Decembris 1760 iterum corriperet duos, quos 3 Januarii & 1 Februarii 1761 ſecuti ſunt bini alii: ſolitis cautelis adhibitis, morbus ulterius non fuit propagatus. Anno 1763 Octobris decima quarta die unicus variolis correptus fuit; quo remoto ab aliorum commercio per novem ſeptimanas, nullus amplius infectus eſt.

Ex his conſtat, a variolis ſanatos ſatis diu adhuc aptos manere, ut contagium aliis, nondum hunc morbum paſſis, communicent; tempus autem, ad quod aptitudo illa permanet, licet novem ſeptimanas non excedere utcumque forte videri queat, non tamen ſatis liquido inde patet, ut certi quid exhibere poſſit hactenus.

Novi quidem, cautelas & monita egregii *Kirckpatrick*, qui optime & ſummo candore de Variolarum Inſitione ſcripſit, aliorumque prudentium virorum, negligi, dum in omni aetate, anni tempeſtate qualibet, etiam tem-

po-

pore Variolarum Epidemice graſſantium, commendatur Variolarum inſertio. An autem tale conſilium utile futurum ſit generi humano, quam maxime dubito. Terret exemplum clari apud Lipſienſes Medici, qui candide fatetur ſequentia: *Hoc anno habui quatuor inoculatos, & duodecim aegros naturalibus variolis affectos. Ex prioribus unum amiſi; ex poſterioribus nullum; licet inter illos eſſent, quos, ob humorum malam conſtitutionem, ab operatione arcendos ſtatueram* (*f*). Inſitio ergo inſtituta fuit tali tempore, quo Variolae Epidemice graſſabantur; quod tamen illi, qui inſitioni favebant, olim omnino improbaverunt.

Sic breviter recenſui rationes, quae me permoverunt, ut hactenus nemini Variolarum inſitionem ſuaſerim.

(*f*) De Haen Rat. Medend. Tom. IX. pag. 282.

MORBI EPIDEMICI.

§. 1404. Notandum vero eſt ſuper omnia; morbos hactenus deſcriptos fluidorum, licet nomine, ſignis pleriſque, & aliqua ſpecie eventus, iidem appareant incauto, tamen in indole tecta, phaenomenis non niſi perito obſervatis, vario tempore incrementi, ſtatus, coctionis, criſios, effectu, eventu, ſanandi methodo requiſita, ſaepe immenſum differre.

Hactenus de morbis internis actum fuit, illorumque hiſtoria, & curatio, ſatis operoſe deſcriptae ſunt. Sequitur jam, ut conſideretur illa mutatio, quae obſervatur in morbis quandoque, non pendens a propria & individua morborum ſingularium indole, ſed ab alia cauſa, admodum latente ſaepe, per quam fit, ut morbus, homines plures invadens, longe diverſus ſit a morbo ejusdem nominis, qui antea obſervatus fuerat. Sic in febrium hiſtoria §. 566. monitum fuit, febrim eſſe vel Epidemicam, ſive communem, vel huic illive homini ſingularem; & ad §. 584. dictum fuit, cauſas febrium pariter bifariam dividi, quod vel ſingulares ſint cuique, vel univerſales, pluribusve communes, quae plerumque aëri, victui, vitae, eidem debentur. Pariter monitum fuit in hiſtoria febrium intermittentium, vernales ab autumnalibus omnino differre, varios harum febrium mores eſſe, ſymptomata, exitum, durationem, curationem, plane alia.

Sic Ephemera (vide §. 728.), inter continuas febres ſimpliciſſima, ſpatio viginti quatuor horarum initium, incrementum, ſtatum, declinationem, abſolvens, facile curatur, & absque ullo periculo decurſum ſuum abſolvit. Verum *Ephemera Britannica* dicta, a *Cajo Britanno* optime deſcripta, ingentem edidit ſtragem. Idem nomen utriusque morbi, idem tempus decurſus, ſed diverſiſſimus exitus. *Ephemera communis* omni periculo vacat; *Britannica*, quae & *Sudatoria febris* dicitur, ſaepe intra paucas horas necabat plurimos, ac contagio celeri diſpergebatur per integras nationes. Unde & poſtea *Ephemerae peſtilentialis* nomen acquiſivit. In utroque morbo ſudor adeſt; blandus in *Ephemera Communi*, cita criſi morbum ſolvens; in *Ephemera Britannica* adeo profuſus, ut robuſtum hominem exhauriat penitus, paucarum horarum ſpatio; nec tamen absque praeſenti vitae periculo poterat ſudor coërceri.

Vidi, Pleuritidem Epidemicam non ceſſiſſe ſolitae hujus morbi curationi, nec tuliſſe repetitas ſanguinis miſſiones, ſed, copia decoctorum emollientium, & oleoſis larga doſi datis, feliciter ceſſiſſe.

Ipſa peſtis quandoque ſub larva aliorum morborum latuit. Dum peſtis anno decimo tertio hujus ſaeculi *Vindobonae* graſſabatur, ſaepius occultabatur

tur ſub pleuritidis, catarrhi, anginae, ſpecie (*a*). Brevi poſt prodibant bubones, & carbunculi, certiſſimi peſtis teſtes, & ſtipati ſolitis ſymptomatibus. *Sydenhamus* (*b*), qui ſollicitudine ſumma morborum genium indagavit, monet, dum Epidemica conſtitutio quaedam dominatum tenet, morbos intercurrentes participare de genio regnantis Epidemici, licet ab illo ex propria ſua indole omnino diverſi fuerint. Sic v. g. dum Variolae Epidemice regnant, febres continuae intercurrentes plura ſymptomata habent communia cum variolis, dum ſtatus contagii adeſt, carent illis, quae eruptionem & ſuppurationem Variolarum comitantur. Sic notat (*c*), Pleuritidem, (ſymptomaticam vocat) ſuperveniſſe febri, quae hyeme anni 1675 graſſabatur; ſed omnes illi Pleuritici, dum morbus ingruebat, capitis, dorſi, & artuum, patiebantur dolorem, quae certiſſima erant, & maxime vulgaria, morbi, Epidemice tunc graſſantis, ſymptomata. Magno tamen ingenii acumine, & attentiſſima obſervatione, opus eſſe ad hanc Diagnoſim dicit, ut Medicus, *ubi eos inſpexerit, genus ſtatim norit diſtinguere, licet differentiarum characteriſticarum aliae ita ſint fortaſſe ſubtiles & delicatae, ut easdem alteri verbis nequeat exprimere.*

Vere magnus in arte noſtra *Sydenhamus* ſaepius hoc inculcat, ut ſemper attenti ſint Medici ad conſtitutionem Epidemicam, quae regnat, dum alios etiam morbos curant. *Quoties enim conſtitutio aliqua varias Epidemicorum ſpecies parit, ſingulae hae ſpecies genere ab illis differunt, quae, cum idem plane nomen ſortiantur, alia tamen conſtitutione generentur* (*d*). Praedominans nempe Epidemicum etiam in alios morbos intercurrentes imperium exercet. *Notandum enim eſt, quibus annis variae illarum ſpecies graſſantur uno eodemque tempore, eas omnes, modo, quo primum aggrediuntur, atque invaſionis ſymptomatis, conſentire* (*e*).

Videtur *Hippocrates* (*f*) illam latentem Epidemicorum cauſam τὸ Θεῖον vocaſſe, & pulchre confirmare *Sydenhami* doctrinam. Sic enim habet: *Debet autem morborum ejusmodi naturas cognoſcere, quantum corporis vires exſuperent, ſimulque &, ſi quid divinum in morbis inſit, hujus praecognitionem addiſcere. Debet autem differentiam morborum, aſſidue in vulgus graſſantium, cito animadvertere, nec temporis ſtatum ignorare. Sic enim eum omnes merito admirabuntur, & bonus erit Medicus. Namque & eos, qui ſervari poſſunt, multo etiam melius ſervare poterit, longe ante ſingulorum curationem praemeditatus &c.*: Similiter alio in loco (*g*) inculcat, Medicum *cito* debere cognoſcere morbos Epidemicos, nec ignorare tempeſtatis conſtitutionem.

Quamvis enim, uti poſtea ad §. 1408. dicetur, Epidemicorum cauſa non ſemper poſſit erui ex mutata aëris tempeſtate, tamen ab omnibus admittitur,

(*a*) Wiener Peſt beſchreibung und Infections ordnung pag. 245. (*b*) Sect. VI. cap. 1. pag. 327. 328. (*c*) Ibidem. (*d*) Sect. I. cap. 2. pag. 51. (*e*) Ibidem. (*f*) Prognoſtic. text. 4. Charter. Tom. VIII. pag. 585. (*g*) Ibid. pag. 687.

tur, aëris nos ambientis ſenſibiles qualitates etiam a Medicis conſiderandas eſſe, cum prodeſſe, aut nocere, poſſint in morbis. *Si ſtatis temporibus tempeſtive anni tempeſtates ſuccedant, morbi bene morati, & judicatu faciles, oriuntur. Male vero conſtitutis, male morati, ac intempeſtivi, difficilisque judicii* (*h*). Alibi (*i*) eandem Prognoſin repetit; & mox ſubjungit; *Quales in Perintho graſſantur, quando quid defecerit, aut exſuperaverit, aut flatus (ventorum), aut non flatus, aut aquae, aut ſiccitates, aut ardores, aut frigora &c.* Pluribus autem in locis recenſet *Hippocrates* morbos, qui tempeſtatum anni mutationes, imprimis ſubitas, pro cauſa habent. Imo & notat (*k*) ſequentia: *Naturarum quaedam ad aeſtatem, aliae ad hyemem, bene aut male ſe habent.* Cum ejusdem morbi effectus diverſi ſint pro varia corporis aegrotantis natura, patet, & anni tempora in curandis morbis attentionem mereri.

§. 1405. Adeoque requirere longe aliam adminiſtrationem 6. Rerum non Naturalium; aliam medelam; alia medicamenta.

Cum igitur notabilis adeo diverſitas in morbis ejusdem nominis obſervetur, dum haec vel illa Epidemica conſtitutio dominatum tenet, ſponte liquet, quod & medendi ratio varia eſſe debeat. Morbi ergo illi intercurrentes dicti *Sydenhamo*, de quibus praecedenti paragrapho dictum fuit, non quidem omnino eandem curationem poſtulant, ac morbus ipſe Epidemicus tunc temporis praedominans, attamen peculiaris talis morbi epidemici indoles ſemper etiam conſideranda eſt. Sic v. g. Pleuritis largam plerumque, & repetitam, ſanguinis miſſionem poſtulat: Si autem morbus Epidemicus regnans venae ſectionem largam, vel repetitam, non ferat absque noxa, tali tempore in curanda Pleuritide parcius ſanguinem mittet prudens Medicus. Imprimis attendendum eſt, per quas corporis vias natura materiam morboſam, poſt coctionem, eliminet; ſolet enim tunc feliciter idem fieri in morbis intercurrentibus, licet ab Epidemico diverſis. Sic ſi morbus Epidemicus per ſudorem criticum terminari ſoleat feliciter, idem in Pleuritide exſpectare licet, cum & ille morbus ex propria natura per ſudores quandoque ſolvatur. Potus ergo calidi, aquoſi, tenues, dabuntur copioſe, qui ad ſudorem illum criticum ſenſim corpus diſponent, & tamen in Pleuritide curanda nunquam nocere poterunt. Prudentiſſime hoc monuit *Sydenhamus* (*l*), dum de his agit morbis: *Quo in caſu non jam illa methodus adhibenda eſt, quae iis debetur, quoties ſunt morbi Eſſentiales, at iſta potius, quam poſtulat ſibi morbus, cujus nunc ſunt ſymptomata, ad quorum quidem curationem illa leviter tantum inflectenda eſt.*

(*h*) Aphoriſm. VIII. Sect. III. Charter Tom. IX. pag. 97. (*i*) Epidem. lib. 2. Text. V. Ibid. pag. 119. (*k*) Aphor. II. Sect. III. Ibid. pag. 93. (*l*) Sect. VI. cap. 1. pag. 326.

§. 1406. Cujus tamen varietatis cauſa adeo latens, ut a nullo ſenſili vitio 6. Rerum non Naturalium deduci hactenus queat.

Quid per ſex res non naturales intelligant Medici, jam ſaepius dictum fuit, tam ad §. 586, ubi febrium cauſae recenſentur, quam aliis in locis. Minime autem dubium eſt, malo ſex rerum non naturalium uſu, morbos poſſe produci, & quidem tales, qui plures ſimul invadunt homines, ſi idem in cibo, potu &c., vitium pluribus commune fuerit. Sic v. g. in annonae penuria, in urbibus obſeſſis, ob uſum frumenti ſitu corrupti, defectum cibi vegetabilis, aquae putridae potum, & his ſimiles cauſas, varii morbi oriuntur, qui plurimos corripiunt, ſi iisdem cauſis obnoxii vixerint. Attamen, ex his vitiis rerum non naturalium, haud intelligitur latens illud, quod reliquos morbos mutat in ſua indole ad Epidemicorum morem. Illi enim, qui in eodem loco degunt, & meliori victu uti poſſunt, ab his morbis immunes manent. Sic, in urbibus obſeſſis, gregarii milites, & inops plebecula, ab annonae penuria morbos patiuntur, dum militum Praefecti, & ditiores cives, commoda ſatis ſanitate adhuc fruuntur. Imo, dum obſeſſi peſſime talibus morbis mulctantur, obſidentes, modo bonus victus abundet, ſani vivunt.

Prudenter *Hippocrates* (*m*) monuit ſequentia: *Morbi oriuntur, partim quidem ex vivendi ratione, partim vero ex ſpiritu, quem introducendo vivimus.* Dein deſcribit, quomodo morbi Epidemici ab aliis diſtingui poſſint: *Diagnoſin autem utrorumque ita facere oportet. Quum multi homines uno morbo corripiuntur eodem tempore, in id quod maxime commune eſt, quoque omnes utimur, potiſſimum rejicienda cauſa eſt. Id autem eſt, quod inſpirando trahimus. Quod enim vivendi ratio cujusque noſtrum in cauſa non ſit, jam liquido conſtat, quum morbus omnes continenter attingat, & juvenes & ſenes, & mulieres & viros, perindeque temulentos & abſtemios, tam eos, qui Maza, quam qui pane, veſcuntur, & eos, qui multis, quam qui paucis, exercitationibus utuntur. Non igitur victus rationi aſſignanda cauſa eſt, quum cujusvis generis victu utentes eodem morbo corripiuntur.* Unde monet, in cura morborum particularium, vivendi rationem incuſari poſſe, ſi vitioſa fuerit. Verum, ubi morbus aliquis populariter graſſatur, *admonendi ſunt homines, ut ne victus quidem rationem immutent, quum morbi cauſa minime exiſtat. Provideant tantum, ut corpus quam minime intumeſcat, ſitque attenuatiſſimum, tum cibos tum potus, quibus uti conſueverint, ſenſim demendo. Si quis enim ſubito victus rationem immutet, ne quid in corpore ex immutatione innovetur, periculum eſt* (*n*).

Patet ergo, quod *Hippocrates* noluerit, diaetam mutandam eſſe, dum morbi populares graſſantur; ſed frugalitatem tantum laudaverit; cujus utili-

(*m*) De Natur. homin. text. 2. & 3. Charter. Tom. III. pag. 131. (*n*) Ibid. text. 4. pag. 132.

litas obſervationibus fidelibus confirmatur. *Cajus Britannus* (*o*) ſtatuit, *Britannos*, cum plena variaque menſa delectentur, plus caeteris, & pene ſolos, febre illa ſudatoria tentatos fuiſſe. *Indicio eſt annus hic peſtifer, qui exteris infeſtus non fuit, atque ex noſtris nullos aeque preſſit aut abſumſit, atque bene ſaginatos, otio & quieti per ſuperiorem vitam deditos. Nam miſeram illam & jejunam plebeculam, belli pacisque laboribus duratam, aut omnino non attigit, aut ſine gravi noxa vel periculo.* Alibi notat (*p*), *Scotos*, communis inſulae ratione junctos, & Gallos, qui per ea tempora in legatione erant, omnino non affeciſſe.

Alia occaſione, ad §. 11, ſequens *Galeni* textus (*q*) citatus fuit: *Corpore noſtro ad morbos quaſi praeparato, externum quoddam adveniens accendit febrim, quod ex ſe morbum vehementem minime generaret &c.; &, propter corporis diſpoſitionem, unumquodque horum, non morbi cauſa, ſed occaſio, redditur, has cauſas vocaverunt* προφάσεις. Unde errores, in diaeta commiſſi, praedisponere quidem poſſunt corpus, ut facilius & gravius a cauſa alia, occaſionali, ſive excitante, afficiatur; ſed, absque hac, nunquam ſoli morbum Epidemicum excitabunt. Si, verbi gratia, quis peſſime debacchatus fuerit, tali anni tempore, quo nullae quartanae adſunt, non incidet in quartanam. Verum, ſub alia conſtitutione, dum quartanae febres Epidemice graſſantur, etiam ob leviorem in diaeta errorem hoc morbo corripietur. Quare *Galenus* (*r*) ſequentia ſtatuit: *Hujus ſemper meminiſſe oportet toto hoc ſermone, quod nulla cauſa, ſine corporis aptitudine, efficere poſſit; alioquin omnes, qui in ſole verſantur aeſtivo, in febrim inciderent, & qui plus aequo moventur, aut iraſcuntur, aut moerent. Nec ſecus, omnes aegrotarent circa canis ſideris ortum, aut peſte perirent.* Interim nulla fuit tam ſaeva peſtis, ut omnes ad internecionem deleverit: Multi enim, licet continuo peſtis contagio afflarentur, manſerunt immunes; in quibus ergo non erat illa praediſpoſitio, ut infici potuerint. In *praecedenti Capitulo* notatum fuit, variolas ſemel paſſos ſic mutari, & manere diſpoſitos, ut vix eodem morbo corripi poſſint denuo.

Ergo concludere licet, cauſam illam excitantem, ſive procatarcticam, non eſſe quaerendam in abuſu, ſive vitio, ſex rerum non naturalium; ſed illam longe minus obviam eſſe; ita ut exercitatiſſimi quoque Medici faſſi ſaepe fuerint, ſe penitus ignorare latentem illam Epidemicorum cauſam, quae tantum ſuis effectis in corpore humano ſe manifeſtat, dum propria & ſpecifica ejus indoles ignoratur. Hinc ſtatuit *Sydenhamus* (*s*), *Incaſſum deſudare illos, quotquot diverſarum febrium rationes a cauſa morbifica in humano corpore aggeſta deducunt: nam liquido patet, quemlibet, pancratice etiam valentem, ſi certa quaedam hujus noſtrae regionis loca adeat, Febre ibidem graſſante intra dies aliquot laboraturum. Vix autem credibile eſt, manifeſtam aliquam mutationem ab aëre praefati viri humoribus tam brevi impreſſum iri.*

Illud

(*o*) De Ephem. Britann. pag. 62. (*p*) Ibid. pag. 40. (*q*) Comment. IV. in Hippoc. de victu Acut. Charter. Tom. XI. pag. 178. (*r*) De Febribus Lib. I. cap. 6. Charter. Tom. VIII. pag. 112. (*s*) Sect. I. cap. 2. pag. 51.

Illud Epidemicum latens, uti dictum fuit, aliorum morborum intercurrentium ordinem turbat, cogitque Medicos, curationem horum inflectere ad genium praedominantis Epidemici. Verum in Epidemicorum morborum principe, ſaeva peſte nempe, omnes reliqui conſueti morbi ſilent, &, ſi forte unus vel alter propullulet, in peſtem deſinit ſemper. Hoc apud *Thucydidem* (*t*) legitur, dum deſcribit Athenienſium peſtem, qua & ipſe correptus fuit, at feliciter evaſit. Notat autem ſimul ſequentia: *Jam vero corpus nullum viſum eſt adverſus morbum ſufficere, quod ad robur, aut ad debilitatem, attinet, ſed ſublata ſunt omnia, quavis etiam vivendi ratione ad curationem uterentur.* His ſimilia leguntur de peſte illa, quae anno 543. Conſtantinopoli graſſata fuit (*u*). Quae omnia ſi rite conſiderentur, patebit, Epidemicorum naturam, & indolem, non poſſe deduci a vitio ſenſibili ſex rerum non naturalium.

§. 1407. Et tamen ob communem pluribus afflictionem, poſſibilem evitationem, & excluſionem vento, vel igne, in aëre reſidere comprehenditur.

Cum ergo morbi Epidemici magnum ſatis hominum numerum ſimul affligere ſoleant, licet diverſo utantur vitae genere, hinc merito cauſam quaeſiverunt in illo, quod omnibus commune eſt, & quo nemo carere poteſt; aëre nempe. Unde *Hippocrates* (*w*) ſtatuit: *Ubi vero morbus aliquis populariter graſſatus fuerit, non victus rationem in cauſa eſſe, ſed quod ſpirando ducimus, manifeſtum eſt, illudque morboſam quandam excretionem plane obtinere.* Unde, uti praecedenti paragrapho dictum fuit, in Diaeta nihil mutandum voluit, ſed, *ut aëris quam minimum in corpus influat, isque ut maxime peregrinus ſit, providendum, regionum loca, in quibus morbus conſiſtit, quoad fieri poterit, permutando.* Cum autem absque reſpiratione nemo vivere poſſit, patet, hic tantum agi de vitando aëre morboſis inquinamentis repleto. *Galenus* (*x*), varias morborum cauſas enumerans, noluit, a diaeta naſci morbos Epidemicos, ſed horum cauſam in aëre haerere. *Aliis enim cauſis neque ſimul omnes occurrimus, neque diem integrum ſubjicimur; ſed aër ſolus foris omnes ambit, atque ab omnibus inſpiratur.* Hodie, ſatis unanimi conſenſu, Medici ſtatuunt, morborum Epidemicorum cauſam in aëre haerere.

Confirmatur ulterius haec ſententia per poſſibilem evitationem. Qui enim ad primum peſtis appropinquantis nuncium mutaverunt locum, ac longe a contagio remoti vixerunt, immunes manſerunt, uti notum eſt. Sed & obſervata docuerunt, illos, qui domibus ſuis incluſi vixerunt, ab omni com-

(*t*) Lib. II. Schulz. Hiſtor. Medic. pag. 188. & ſeq. (*u*) Freind Hiſtor. of Phyſic. part. I. pag. 143. & ſeq. (*w*) De Natura Hom. textu IV. Charter. Tom. III. pag. 132. (*x*) Comment. I. in Lib. I. Epidemic. Charter. Tom. IX. pag. 2.

commercio hominum remoti, a peſte tutos manſiſſe. Plures tales caſus legi poterunt (*y*), ubi homines, de omnibus ad victum neceſſariis colligendis ſolliciti prius, domos deinde occluſerunt; ita ut toto morbi graſſantis tempore nihil de illis audiretur omnino. Finita labe hac Epidemica, nullus ex his familiis deſiderabatur. Dum peſtis anno 1718 & 1719. in urbe *Aleppo* ſaeviret adeo, ut octoginta hominum millia perirent ſex menſium ſpatio, familiae Anglicae, domibus ſuis recluſae, manſerunt incolumes. Simili modo collegia a civibus Academicis inhabitata, & monaſteria, manſerunt pro maxima parte a peſte libera. Aliis quoque temporibus in *Aleppo* graſſante peſte, Europaei, domibus ſuis occluſi, ab omni commercio reliquorum remoti, a peſte liberi vivunt, dum incolaë Mahometani, fatalem neceſſitatem omnium rerum contingentium, ex religionis ſuae inſtituto, credentes, nullam volunt cautelam adhibere, & turmatim pereunt. Prudentiores tamen, ſub praetextu religioſae peregrinationis, Mahometis nempe ſepulchrum veneraturi, ſe contagii periculo ſubducunt. Voluerunt quidam ex illis, Europaeos, peculiari quadam idioſyncraſia, a peſte minus infici; ſed certis conſtitit obſervatis, nativos hujus regionis incolas, ſi una cum Europaeis recluſi maneant, eodem cum illis privilegio gaudere; & contra, Europaeos, ſi hanc cautelam vel negligant, vel ſero nimis adhibeant, aut in publicum prodeant, antequam peſtis ceſſaverit, aeque infici, ac reliquos. Cautelae autem, quae cum ſucceſſu adhibentur ad vitandum peſtis contagium, legi poſſunt (*z*).

Verum quidem eſt, quod legatur apud eundem auctorem, Europaeos, ſic recluſos, veſperi in ſuperiore domus parte, quae plana eſt, cum vicinis, ſimiliter recluſis, confabulari, imo, feneſtris apertis, cum invicem loqui (*a*). Adeoque videretur, inde concludi poſſe, peſtis contagium non haerere in aëre; cum tunc tales recluſi, in urbe infecta habitantes, eundem cum reliquis civibus aërem inſpirent, & totum corpus eorum undique alluatur aëre infecto, nec tamen inficiantur.

Sed conſiderandum eſt, haec colloquia tantum miſceri in ſuperiore domuum parte; adeoque contagium, de peſte laborantium corporibus exhalans, diſpergi per totam atmoſphaeram, & omni inferiore aëre quaſi dilui, ſicque iners reddi. Notum eſt, venena acerrima, ingenti aquae copia diluta, reddi innocua. Videtur itaque peſtis venenum ibi imprimis nocentiſſimum eſſe, ubi confertum & copioſum, longe minus, ubi dilutum & rarum, eſt. Multa hanc opinionem confirmant experimenta: dum putei profundi effodiuntur, vel aperiuntur, qui diu clauſi & derelicti fuerant, ſaepe adeo deleterium venenum in aëre hoc recluſo haeret, ut incautos in tales puteos deſcendentes uno momento necet. Dum autem, pyrobolo immiſſo (*hand-granaet*), exploditur ſubito & magna vi contentus in talibus pu-

(*y*) Lobb of the Plague pag. 45. &c. (*z*) Ruſſel the natural Hiſtor. of Aleppo pag. 250—262. (*a*) Lobb of the Plague pag. 45.

puteis aër, omne periculum abeſt, nec vicini ab aëre diſploſo mali quid patiuntur. Dum merces, ex infectis regionibus delatae, luſtrantur in locis ad hunc uſum deſtinatis, ſarcinae ſolvuntur, contentae his merces evolvuntur, aëri exponuntur ſaepe ac diu, ut in auras avolet totum contagium, immenſoque atmoſphaerae oceano miſtum & dilutum reddatur iners. Niſi enim hoc fieret, per ipſam mercium, ex ſuſpectis locis allatarum, luſtrationem & depurationem quam latiſſime diffunderetur peſtis venenum. Unde merito concluſit modo citatus auctor (*b*), contagium, de corpore peſte infecti exhalans, dum diffunditur per aërem, ſic dilui brevi, ut virus perdat. Unde & concludit (*c*), non eſſe neceſſarium, ut Noſocomia pro peſtiferis recipiendis conſtruantur ad trium quatuorve milliarium diſtantiam; ſed longe minorem ſufficere, & pro ſecuritate publica, & pro aegrotantium commodo.

Conſideravit autem ſingulos peſte laborantes, tanquam totidem fontes, e quibus exhalat contagium (*d*). Quod ergo copioſius haerebit in aëre aegrotanti proximo, & in loco notabiliter remoto ſic dilutum erit, ut amplius nocere nequeat.

Unde & intelligitur, quod, creſcente aegrorum numero, augeri ſic poſſit contagii copia, ut aërem plus repleat, adeoque ad majorem etiam diſtantiam a contagii fomite illum reddat contagioſum. Hoc imprimis tunc locum habebit, quando illud contagioſum non diffunditur aequabiliter per aërem ſtatim, ſed in quodam atmoſphaerae loco collectum manet, aut diſperſum antea demum colligitur. Novimus, aërem, tempore ſereno, calido, ſicco, continere copiam aquae, ſed diſperſae. Docent hoc oleum vitrioli concentratiſſimum, glaciale dictum, ſales alcalini ſummo igne calcinati, ſal ammoniacus, ſal marinus &c.; quae omnia, aëri etiam ſicco calido expoſita, madeſcunt, & pondere augentur. Tamen in aëre tali ſereno calido nulla aqua apparet. At, ſi in nubes colligatur haec aqua, ante diſperſa aequabiliter, ſerenitas aëris turbatur, & pluviae, nivis, grandinis, ſpecie cadit. Sed & nubes collectae in aëre, ſatis etiam denſae, imo atrae, ſenſim denuo reſolvuntur, absque pluviae, grandinis, aut nivis, lapſu, hisque diſparentibus, pulchra redit ſerenitas. Conſtat ergo, multa ſic colligi poſſe in aëre, & collecta denuo reſolvi, ac diſparere. Si contagium, in aëra diſperſum, aquae aëris cohaereat, & cum illa cogatur in nubes, poterit collectum denuo nocere, quod antea diſperſum iners credebatur.

Videntur obſervationes practicae hoc confirmare. *Chirurgus, fide dignus, ſe in locis infectis nullas aves obvolitantes obſervaſſe, teſtabatur; ipſis autem uſque ſupernataſſe nebulam, etiam ſereno caelo* (*e*). Sed & ipſe auctor, *Medio menſe Septembri, ipſa meridie, dum omnino ſudum eſſet, ingreſſus eſt oppidulum, per tres menſes clauſum; in quo conſpexit adoleſcentem, modo mortuum, cum carbun-* *cu-*

(*b*) Lobb of the Plague pag. 44. (*c*) Ibid. pag. 46. (*d*) Ibid. pag. 42.
(*e*) Schreiber de Peſtilentia &c. pag. 6.

culo; atque ſimilem notavit nubeculam. Hanc ſemper adfuiſſe, & incolae, & cuſtodes, teſtati ſunt (*f*). Videtur admodum veroſimile, collectum in nubecula tali huic oppidulo incubuiſſe contagium, quod forte diſperſum per aëra iners reddebatur, & denuo collectum diſſito ſatis loco nocuit: *Nonnulla enim loca paludoſa, infectis locis propinqua, impune incolebantur; contra fuerunt loca, ab infectis magno intervallo remota, ut & in alto conſtituta, quae eadem vexabat aegritudo, intermediis ſaniſſimis.* Celeberrimus olim in Viennenſi Lycaeo Profeſſor, & Archiater, *Sorbait* (*g*) teſtatur, quod in aëre varii, caerulei, igneique, globuli viſi fuerint peſtis tempore: imo vigeſima die Octobris ſub crepuſculum tales globi deciderunt; unde aër adeo incaluit, ut proſpicientes per feneſtram ſibi viderentur, caput clibano calefacto impoſuiſſe; quod in ſeram uſque noctem perduravit. Porrecta moribundis ardente candela, viſus ex ore eorum lividiſſimus vapor exhalare. Optimus Parochus, qui quotidie plures peſte decumbentes inviſere debebat, notavit illa, quae apud aegros obſervaverat; & teſtatur, ſe *multoties quaſi fumum caeruleum in ejusmodi infectis hypocauſtis obſervaſſe, ubi infirmi continebantur; quare, apertis feneſtris, per ludimoderatorem, pulverem nitratum ſubito, in charta contentum, accendi fecit; quo auram illam caeruleam, & conſequenter venenoſam ſupra modum, per feneſtrellas apertas expulit* (*). Ipſe poſtea peſte correptus, ſumto quodam remedio, nil evomuit praeter aquam caeruleam, cujus foetore unus ex domeſticis correptus ſtatim aegrotare cepit, &, ſumto tartaro Emetico, curatus fuit.

Videntur omnia haec evincere, in aëre haerere illud noxium, quod morbos Epidemicos producit, & quandoque aliis ſignis ſe manifeſtat. Sic in peſte *Odzacovienzi* obſervatum fuit, quod *inſtrumenta, quibus chirurgus uſus erat, adeo livida & atra fuerint reddita, quaſi aqua forti imbuta eſſent. Quin imo, capulum argenteum gladii, qui, per omne tempus peſtis, tentorio adfixus fuerat, nigreſcens factus fuit* (*h*).

Videntur illud contagium, in aëre haerens, ſentire & fugere aves, quae ſaepe nullae peſtis tempore obvolitant; uti paulo ante dictum fuit. Confirmat hoc ſuis obſervatis *Sorbait* (*i*), & notat, Alaudas, adeo numeroſas in Auſtria tempore autumnali, defuiſſe penitus; ita ut ne unica quidem inveniretur: Aviculae domeſticae, caveis ante feneſtras incluſae, moriebantur omnes. Praeterea obſervavit, triplo plures infectos perire, quoties tempeſtas urgebat humida, quam ubi ſudum & ſiccum erat caelum. Contagium enim, de tot infectis exhalans, longe difficilius & lentius per atmosphaeram diſpergitur humida tempeſtate; uti in fumo ex caminis aſcendente obſervari poteſt. Ubi ergo his inquinamentis plenus eſt aër nobis vicinus, nec illa diſperguntur per atmosphaerae ambitum, ſed collecta manent, & lo-

(*f*) Schreiber de Peſtilentia &c. pag. 6. (*g*) Conſil. Medic. de Peſte Vienn. pag. 137 — 140. (*) Æſopus Epulans &c. pag. 413. 415. (*h*) Schreiber de Peſtilentia pag. 75. (*i*) Conſil. Medic. de peſte pag. 34. 36.

loco infecto incumbunt diu, tunc numerus aegrotantium augetur. Tali autem tempeſtate corpora humana abſorbent humidum ex aëre contiguo: totam enim ſuperficiem corporis, internam & externam, aeque inhalare, quam exhalare, pluribus demonſtravit *Kaau* (*k*). Sed & ipſum aërem corpus magna copia ingredi, partibusque fluidis ac ſolidis uniri quam firmiſſime, novimus hodie, experimentis *Celeberrimi Hales* edocti, etiam in annoſis v. g. Cervorum cornubus ingentem aëris copiam contineri, & per artem Chemicam inde extricari poſſe. *Hippocrates* (*l*) itaque veriſſime dixit: *Hominum, & reliquorum animantium, corpora triplici alimento nutriuntur; quorum haec ſunt nomina: cibus, potus, ſpiritus.* Quid autem per *ſpiritum* intellexerit *Hippocrates*, patet ex illis, quae eumdem textum mox ſequuntur: *At ſpiritus quidem, qui in corporibus ſunt, flatus nominantur; qui vero extra corpora, aër. Qui, quum maximus in omnibus, quae corpori accidunt, auctor & dominus ſit, dignum ergo videtur, illius potentiam inſpicere &c. Quid enim ſine hoc fit tandem? aut a quonam hic abeſt? aut cui non praeſens eſt?* Poſtquam haec latius deduxit, tandem concludit *Hippocrates* (*m*); *Morbos unquam vix aliunde, quam ab aëre, oriri poſſe, quum is, aut copioſior, aut parcior, aut etiam plenior, aut & morbidis inquinamentis infectus, in corpus ſubierit.* Quandoquidem ergo & in fluidis noſtris ſolutus haereat aër, & cum ſolidis noſtris firmiter concreſcat, intelligitur facile, quomodo contagium, in aëre haerens, una cum illo per omnia penetrare poſſit, & totum corpus turbare. Sed & aquam, in aëre haerentem, venae inhalantes facile admittunt, uti ſtatica experimenta docent; corpora nempe in aëre humido ad ſtateram graviora reddi; hinc, non tantum ob minutam exhalationem, verum etiam, ob auctam inhalationem, videntur hoc modo morboſa inquinamenta corpus ingredi, ſanitatemque turbare, poſſe.

Praecipue hoc metuendum videtur, ſi aër ſic inquinatus, nullis ventis agitatus, incumbat eidem loco diutius; uti paulo ante dictum fuit, illud obſervatum fuiſſe in urbibus, dum peſtis graſſabatur. Idemque in aliis morbis Epidemicis obſervatum fuit. *Foreſtus* (*n*) deſcribit gutturis morbum Epidemicum, qui menſe octobri 1557. ſubito graſſari cepit, integras familias invadens Alcmariae, & intra duas tresve ſeptimanas ultra ducentos homines perimens. *Hic morbus tanquam flatu quodam oriebatur, cum nebulae denſae, maleque olentes, per aliquot dies prius praeceſſiſſent, adeo ſubito irrepens, ut mille mortales uno fere momento invaſerit.* Morbum hunc, quem catarrhoſum malignum vocat, graphice deſcripſit, quo & ſe ipſum laboraſſe fatetur. Non ſine ratione adſcribebatur morbi hujus Epidemici origo nebulae mali odoris per aliquot dies urbi *Alcmariae* incumbenti. Hinc apparet ratio, quare a ventis validis ſperent ſaepe Medici aëris infecti emendatio-

(*k*) Perſpir. dicta Hippoc. &c. pag. 184. & ſeq. (*l*) De Flatibus cap. 2. Charter Tom. VI. pag. 214. (*m*) Ibid. pag. 215. (*n*) Libr. VI. obſervat. 1. Tom. I. pag. 188.

tionem; dum nempe ſic difflari poteſt illud contagium, quod in aëre collectum haeret; de quo nunc dicendum erit.

Vento. Statuit *Verulamius* (*o*) ſequentia; *Ventus non eſt aliud quidquam ab aëre moto, ſed ipſe aër motus.* At motus aër omnia, quae continet, ſecum vehit. Ventus enim eſt, ut *Hippocrates* (*p*) dixit, *aëris fluxus & effuſio.* Merito hinc *Celeberrimus Hofmannus* (*q*) monuit, *nullum ventum per ſe ſingulari & ſpecifica qualitate ac virtute pollere, niſi quae a loci, unde oritur, natura, nec non medii, per quod tranſit, indole, derivanda ſit.* In qua ſententia *Hippocratem* conſentientem habet (*r*); qui, de ventis agens, ſtatuit ſequentia: *Verum propter ſitum regionum & locorum, per quae ad regiones quasque accedunt, inter ſe differunt, & frigidiores, calidiores, humidiores, ſicciores, morboſiores, & ſalubriores, exiſtunt.* Inde enim pendent varii in variis regionibus ejusdem venti effectus. Sic dixit *Verulamius* (*s*); *Auſter nobis* (*Anglis*) *pluvioſus, Africae vero ſerenus, ſed magnos immittens fervores, non frigidus, ut alii dixerunt. Eſt tamen Africae ſatis ſalubris. At nobis, ſi flaverit paulo diutius in ſudo, absque pluvia, Auſter, valde peſtilens eſt.* Per ventum ergo, id eſt, per aërem motum, poſſunt infinita deferri ab uno loco in alium, & quidem admodum diſſitum. Quidquid enim de tota telluris ſuperficie, de animalibus vivis vel mortuis, de vegetabilibus, de mineralibus, ſponte, vel per artem, exhalat, omne illud per aërem diffunditur, omne illud per aërem motum diſpergi poteſt quaquaverſum. Legi merentur illa, quae *Celeberrimus Boerhaavius* (*t*) de illis, quae aëri miſta haerent, ſcripſit.

Unde videtur, ventos prodeſſe poſſe, & nocere. Proderunt, ſi noxium illud, Epidemicorum cauſam, difflent, & per totam atmoſphaeram ſic diſpergant, ut, diviſum per ingens ſpatium, minus nocere poſſit, vel penitus reddatur iners, uti antea dictum fuit. Nocebunt, ſi illud noxium, non diſperſum, ſed collectum manens, ab uno loco ad alium deferant. Minuetur quidem malum Epidemicum in illo loco, ubi prius fuit; ſed communicabitur alteri loco, ad quem defertur; niſi in hoc itinere per Atmoſphaerae oceanum diluatur ſic, ut minus nocere poſſit, vel alia quacumque ratione reddatur iners. Utrumque eventum probabunt obſervationes Medicae.

Interim hoc boni a vento exſpectari poterit ſemper, ut minuatur, a moto aëre, noxium Epidemicum in loco, quem occupat, & illa, quae in aëre haerent putredini obnoxia, difficilius putreſcant in aëre moto, quam in quieſcente, praecipue, ſi poſteriori huic ſimul adſit calor humidus, qui, uti

(*o*) Bac. Verulam. hiſtor. ventor. oper. omn. pag. 497. (*p*) Lib. de flat. cap. 2. Charter. Tom. VI. pag. 214. (*q*) Opuſc. Phyſic. Medic. Tom. I. pag. 27. (*r*) De victu acutor. lib. 2. cap. 2. Charter. Tom. VI. pag. 464. (*s*) Hiſtor. ventor. oper. omn. pag. 450. (*t*) Chem. Tom. 1. pag. 478 & ſeq.

uti notum eſt, adeo putredinem promovet (*u*). Americae incolae, qui loca habitabant arboribus & fruticibus obſita, peribant maligno morbo, corpora citiſſime diſſolvente, putrida quadam febris ſpecie. Cum enim conſtet ex obſervatis *Celeberrimi Hales*, ingentem aquae copiam diſpergi in aërem per folia plantarum, & imprimis magnarum arborum, neceſſario aër humidus erit in talibus locis, dum ſimul clima admodum aeſtuoſum eſt; quae bina juncta putredini admodum favent. Poſtquam autem incenſae fuerunt omnes caeduae ſylvae, apertus aër admiſſus fuit quam liberrime per hanc regionem, & mali illi morbi ceſſerunt (*w*). Eandem ſententiam probavit *Mead* (*x*) ex naturali hiſtoria plurium regionum.

Hinc *Sanctorius* (*y*) dixit: *Radii peſtis vento loco dimoventur, corporis lucidi nulla vi.* Credebat enim, a domo infecta, tanquam a centro, diſpergi radios contagioſos in omnem ambitum: mirabatur ſimul, radios a corpore lucido emiſſos quaquaverſum, nulla ventorum vi turbari unquam. *Degnerus* (*z*) attenta obſervatione didicit, primam domum, in qua aeger dyſenteria correptus moriebatur, tanquam centrum fuiſſe, ex quo malum per totum urbis ambitum diſpergeretur. Sed praeterea notavit, in illo loco, ubi primo morbus apparuit, illum per omne graſſationis tempus fuiſſe vehementiſſimum, & longe plures ibi dyſenteria decubuiſſe, quam in aliis urbis locis, ad quae ſenſim propagabatur haec labes. Haec autem manifeſte confirmant *Sanctorii* opinionem.

Patet ergo, radios illos morboſos per ventos diſſipari poſſe; quod & obſervationibus Medicorum confirmatur. In Auſtria venti obſervantur, frequentes, ſubito orti, & ſaepe ſatis validi, quos adeo ſalubres credunt incolae, ut communi proverbio utantur; *Auſtria ventoſa eſt, ſine ventis eſt venenoſa.*

Obſervavit *Sorbait* (*a*), tempore peſtis Viennenſis ventos integro trimeſtri fuiſſe incarceratos; poſtquam autem, ruptis repagulis, avitam libertatem recuperaſſent, torpentem excitabant aërem, & foetor, antea moleſtus, magna ex parte diſſipabatur, cum manifeſto mali levamine. Morborum Epidemicorum accuratus adeo obſervator *Huxham* (*b*) teſtatur, quod haud raro viderit, poſt procellas & graves pluvias, febres Epidemicas fuiſſe multum diminutas: *Effluviis nempe contagioſis, & morbificis Atmoſphaerae conſpirationibus, hoc modo diſperſis.* Pulchre ſimul notat, quod *Divus Auguſtus* templum fecerit & voverit Circio, vento vehementiſſimo, Gallicaque gens olim publicas gratias egerit Turbini, etſi aedificia ſaepe diruenti: utpote cui ſalubritatem coeli ſui deberet. Videri poſſunt & illa, quae ad §. 605. n°. 4. dicta ſunt de correctione aëris acris & putrefacientis. Legitur apud *Fo-*

(*u*) Chem. Tom. I. pag 483. (*w*) Ibid. pag. 620. 621. (*x*) De Peſte pag. 8. (*y*) N°. 137. Gorter de Perſpirat. pag. 212. (*z*) De Dyſenteria &c. pag. 4. & ſeq. (*a*) Conſil. de Peſte Vienn. pag. 144. (*b*) De Aëre & Morb. Epidem. pag. 4.

Foreſtum (*c*), ſudorem Anglicum invaſiſſe *Amſtelodamum* urbem 27 Septembris 1529, ſed tribus aut quatuor diebus tantum populariter graſſatum eſſe: *nam poſt quintum diem ad alia loca celeritate quadam transvolabat, neque amplius in urbe viſus eſt.* An contagium per ventos ad alia loca delatum liberavit urbem affectam? ſatis videtur probabile. *Foreſtus* ipſe hunc morbum non viderat, cum illo tempore adhuc puer eſſet.

Quod autem per ventos de loco moveri ad locum poſſit Epidemicorum morborum cauſa, monitum fuit §. 605. 4; ubi dictum fuit, *Empedoclem*, obturato montis hiatu, unde gravis & inſalubris ſpirabat Auſter, peſtem excluſiſſe. Obſervavit *Cajus Britannus* (*d*), nebulas quasdam denſas, putidas & graveolentes caligines, ex *agro Salopienſi* ventis delatas, per omnem Angliam Epidemicum hunc morbum produxiſſe. *Nam a primo ſuo ortu & foetor gravis malum prodebat, & viſus eſt veluti nimbus de loco in locum gubernantibus ventis ſe promovere, & nimbi veſtigia peſtem hanc ſecutam eſſe obſervatum eſt.* Dum in littore Batavo ingens piſcis, de cetaceo genere, portentoſae molis, haereret, nec amplius profundum maris attingere poſſet, licet, maximo cum ejulatu, vivus adhuc, illud tentaret, tandem moritur. Inter numeroſos homines, qui undique advolabant, ut inſolito hoc ſpectaculo fruerentur, fuit & *Foreſtus* (*e*). Cum, ob vaſtam molem, piſcis mortuus loco moveri non poſſet, & ſtatim in fruſta dividere cadaver neglexiſſent accolae, totus computruit, horrendaque fracedine omnia loca vicina infecit, hoc cum effectu, ut pagum *Egmondanum* maritimum, & vicinum, peſte infecerit, qua multi perierunt incolae. Facile patet, ventum, ab hoc loco ſpirantem, putridiſſima haec miasmata ad alia loca deferre debuiſſe, cum ſimili effectu.

Ex omnibus his liquet, quid a ventis metuendum, & ſperandum, ſit in conſtitutionibus Epidemicis.

Igne. Omnes Philoſophi, qui ignis naturam rimati ſunt, obſtupuerunt mirabiles ejus dotes: omnia corpora ingreditur, in illorum intima agit, dividit mixta, unit ſeparata, penetrat per omnia, ubique praeſens. Unde Chemici, ambitioſo titulo, ſe dixerunt Philoſophos per ignem. Non mirum ergo eſt, & Medicos cogitaſſe de luſtratione aëris per ignem, ſi crederent, illo contineri talia, quae nocere poſſent humano generi. Per majorem ignem deſtrui omnia vegetabilia, & animalia, viderant veteres adepti; noverant &, ipſa foſſilia ſummo igne poſſe deſtrui, ita ut vel diſſipentur in auras, vel vitreſcant tandem. Sed & viderant, illa, quae majori igne diſſipantur, ſi clauſis vaſis hoc fieret, dare producta admodum ſimilia, licet ex diverſiſſimis plantis forent per ignem expulſa; adeoque non ſine ratione concluſerunt, ſpecialem ſingulorum characterem ſic deſtrui, vel inſigniter mutari ſaltem. Hinc ſperabant, noxiam illam morborum Epidemicorum cau-

(*c*) Lib. VI. obſervat. 8. Tom. I. pag. 198. (*d*) De Ephem. Britann. pag. 34. 38. (*e*) Lib. VI. obſervat. 9. Tom. I. pag. 262.

cauſam, in aëre haerentem, valido igne ſic mutari poſſe, ut non noceret amplius. Ex illis, quae ad §. 605 n°. 4. dicta fuerunt, patet, *Hippocratem* hoc tentaſſe non tantum, ſed & diu ante *Hippocratem* ſperaſſe Medicos, aërem a noxiis per ignem depurari poſſe. Verum quidem eſt, pro vario pabulo, quo ignis excitatus ſuſtinetur, diverſum effectum fieri poſſe, dum per ignem expulſi de hoc pabulo vapores per aërem infectum diſperguntur: ſed de hac re quaedam adhuc dicenda erunt ad ſequentem paragraphum. Hoc in loco agitur tantum de igne, quatenus deſtruit, mutat, vel & diſſipat, noxia illa, quae in aëre haerent; unde conſiderandum erit, quidnam obſervata fidelia de ignis efficacia ad hunc uſum docuerint.

Ignis certe multorum corporum actionem auget; hinc, niſi per ignem deſtrui poſſit abſolute noxium illud, quod in aëre haeret, vel aliorſum diſpergi, non ſine ratione metuitur, ne augeatur per ignem ejus actuoſitas. *Celeberrimus Mead* (*f*), quamvis agnoſceret, imo certo ſciret, nonnullas aëris affectiones vitioſas, ex pravis terrarum exhalationibus natas, igne corrigi & tolli poſſe, metuebat tamen, ne, poſtquam morbus initium ſumſit, & jam rabiem collegit, malum augeretur per ignem. Ultimo peſtis tempore fatalis eventus fuit: *Nam, ignibus per omnes vicos imperatis totum triduum, nocte una inſequente non pauciores quatuor millibus obierunt, cum, ſingulis prioribus vel poſterioribus ſeptimanis, non multo ter amplius hoc numero elati fuiſſent.* Vigeſimo primo anno hujus ſaeculi, ſaeva peſtis vaſtavit *Tolonem* urbem (*Toulon*), per decem menſes; ita ut duae tertiae fere partes incolarum perierint tetro hoc morbo. Nobilis vir, qui primi Conſulis munere fungebatur toto peſtis tempore in hac urbe, exacte deſcripſit omnia, quae ad delendum hoc malum adhibita fuerunt, & horum tentaminum ſucceſſum enarrat candide. Quibusdam perſuaſum erat, valido igne excitato, aërem depurari, & peſtem diſſipari, poſſe: in actis publicis inveniebatur, idem antea in peſte factum fuiſſe in eadem hac urbe: ſed nulla inveniebatur mentio, quali cum ſucceſſu tentatum eſſet. Cum tamen omnes cives hoc tentamen deſiderarent, imo urgerent, tanquam ultimam publicae ſalutis anchoram, juſſit magiſtratus, ut ante ſingulas domos ligna ſtruerentur, hora tertia pomeridiana, dein hora ſeptima veſpertina, ad ſonitum campanarum, omnes foci ſimul incenderentur. Ad amuſſim hoc factum fuit, & per generale hoc incendium tota urbs denſo adeo fumo tecta fuit, ut nequidem ſequenti die integre diſſiparetur. Effectus autem nullus fuit; peſtis enim ſaeviit aeque ac antea. Unde praeclarus ille vir (*g*) cives ſuos monitos voluit, ne impoſterum tanto lignorum & thymiamatum (nam & illa adhibuerant) diſpendio ſimile tentamen facerent.

Imo Regis Poloniae Archiater *Erndtelius* (*h*), ex aliorum, fide tamen dignorum, relatione, refert, peſtem, quae a prima Maji ad ultimam Octobris

(*f*) De Peſte pag. 34. Chap. 22. pag. 148.

(*g*) D'Antrechaus Relation de la Peſte de Toulon.

(*h*) Warſav. Phyſ. Illuſtrata cap. V. pag. 171.

bris plus quam viginti hominum millia leto tradiderat, multum exacerbatam fuiſſe, dum in ſuburbio Warſavienſi, caſu, magnum fuit exortum incendium prima die menſis Julii, poſtquam jam fere ſiluerat peſtis. Notat tamen, prudentiores attribuiſſe peſtis augmentum, non igni, ſed potius terrori in civibus ex vehementi incendio nato.

Haec obſervata fecerunt, ut poſtea Medici minus ſperaverint ab ignis efficacia in peſte domanda; quidam metuebant, inde augeri malum poſſe; alii inutilem hanc methodum credebant ſaltem (*i*). Dum enim aër, qui libere adfluit & influit undique, ſimilis priori ſit, qui prius urbi peſte afflictae imminebat, hinc videbatur, ab ignibus in aëre aperto accenſis non multum utilitatis exſpectari poſſe. Veroſimile quidem videtur, noxium quid, in aëre haerens, deſtrui poſſe, ſi aër inquinatus per ignem tranſire cogeretur omnis: verum haec ignis deſtruens actio videtur in proximum aërem agere tantum, ceſſare omnino in remotiore aëris regione. Cum ergo ignis actio multarum rerum actionem augeat, in peſte *Londinenſi*, & *Warſavienſi*, auctus fuerit occumbentium numerus poſt incendium, in aliis obſervationibus ſaltem absque ulla utilitate hoc tentatum ſit, patet facile, quid de hac re ſentiendum.

Nec obſtant illa, quae ad §. 605. 4. habentur; nam ex illis apparet, quod odoratis lignis uſi fuerint (de qua re ſequenti paragrapho dicetur); & quod *Acron* Medicus, antiquior *Hippocrate*, ignem accenderit *prope aegrotantes*, *ſicque non paucos juverit.* Longe enim alius effectus ſperari poterit ab igne, ſi in domo infecta accendatur, quam ſi in libero & aperto aëre hoc fiat.

Pulcherrime hanc rem diſtinxit, & tractavit, *Celeberrimus Lobb* (*k*). Magnam hic ſpem ponit in eo, ſi focus accendatur ſub camino aperto in loco, ubi aeger decumbit; ſic enim perpetuus motus fit aëris, dum, rarefacto per focum aëre, novus ad caminum tendit, & pro magna parte per ignem tranſit, antequam, per tubum camini exiens in atmosphaeram diſpergatur. Verum monet, in reliquis domus cubiculis idem fieri debere: niſi enim hoc fiat, tunc in uno camino per tubum ruit aër ab inferioribus ſurſum, dum per reliquos caminorum tubos aër a ſuperioribus deorſum trahitur, ut aequilibrium aëris reſtituatur. Foetorem aëris, qui in cubiculo variolis decumbentis adeo moleſtus eſt, feliciter tolli, Egregius Medicus *Mortimer* (*l*) ipſe expertus fuit, dum variolis decumberet, menſe Junio: focum ex lignis inſtrui juſſit diu noctuque, ut aër perpetuo renovaretur; ſed de die, porta & feneſtris apertis, cavebat, ne a foco nimis incaleſceret cubiculum: ſic aër, contagio varioloſo inquinatus, per focum luſtrabatur, dum exiret per tubum camini in atmosphaeram, per quam diffundebatur.

Cre-

(*i*) Lobb of the Plague pag. 54. 55. (*k*) Of the plague pag. 10—20. & pag. 43. & ſeq. (*l*) Ibid. pag. 10. in not.

Credebat enim *Lobb*, haec contagia, ubi per aliquam diſtantiam diſperguntur in Atmoſphaeram, inertia reddi.

Interim notandum eſt, contagium varioloſum hoc tranſitu per focum non ſtatim iners redditum fuiſſe penitus. Veroſimile videtur, illum aërem, qui directe per flammam ignis tranſire cogitur, depurari ab hoc contagio; ſed ille, qui ad latera ignis utrimque per camini tubum defertur, inquinatus videtur manere, dum atmoſphaerae miſcetur; licet majori poſtea dilutione iners reddi poſſit. Obſervavit *Mortimer* (*m*), contiguas domui, in qua ipſe decumbebat Variolis, aedes, quae vicinae erant camini tubo, per quem aër renovabatur in ejus cubiculo, contagio varioloſo fuiſſe affectas, dum ab altero latere contigua domus, a tubo camini illius remotior, omnino maneret libera. Ex quo patet, non omne deleri ſemper per ignem, fumumque, contagium, ſed partem ejus immutatam manere in aëre, quae ulteriori dilutione per atmoſphaeram iners reddi videtur, cum remotam a tubo camini domum non infecerit.

Facilis autem illa diſperſio, & quaſi dilutio in aëre, non ſemper aequaliter adeſt. Videmus enim, aëre nubilo, tepido, humido, ſilente vento, fumum ex caminis, vel omnino non, vel difficulter, adſcendere, & ſaepe, dum ex camini tubo jam emerſit, in atmoſphaera pendulum haerere, ac camini orificio ſatis diu imminere, immobilem quaſi, magno cum incommodo, dum integra domus tunc fumo impletur. Videtur autem talis diſpoſitio aëris fuiſſe in peſte Viennenſi, ubi per tres integros menſes, uti dictum fuit, omnes venti ſiluerunt. Pariter notatur in deſcriptione peſtis, quae *Toloni* (Toulon) graſſabatur, fumum, ex incenſis focis per totam urbem natum, nequidem ſequenti die diſſipatum fuiſſe per atmoſphaeram; & forte hoc in cauſa fuit, cur nullo modo peſtis imminuta fuerit ignibus excitatis per totam urbem.

Cum autem triſtibus experimentis conſtiterit, contagium peſtis diu adhaerere poſſe lectis, & aliis, quae decumbentium corporibus contigua fuerant, patet ratio, quare Celebres Medici metuerint a combuſtione harum rerum tempore peſtis; ne contagium nempe hoc modo latius diſpergeretur. Notavit *Erndtelius* (*n*), ceſſante jam per integrum annum peſte, dum aulam regiam comitans tranſiret per *Warſaviam*, plures denuo peſte correptos periiſſe. Origo mali haec fuit: aurigae uxor, puerperio proxima, ut commodius decumberet, culcitras abſtulit, quibus ante annum peſte mortui incubuerant. Dum his uteretur miſera, mox aegrotare cepit; ſequenti die jam bubones aderant in inguinibus; paulo poſt feliciter peperit; ſed immani haemorrhagia uteri oborta periit, una cum infante. Brevi poſt maritus, eodem contagio prehenſus, carbunculis ſimul & bubonibus obortis, eodem morbo mortuus eſt; dum autem & alii in eodem comitatu infice-

(*m*) Of the Plague pag. 10. in not.

(*n*) Warſav. Phyſ. Illuſt. cap. V. pag. 171. 172.

ficerentur, neceſſe fuit, infectos a ſanis omnino ſeparare. Hoc facto, abſque inſigniori ſtrage (ultra viginti tamen peſte mortui fuerunt), poſt quatuor menſes ceſſavit malum; imprimis, quia Aulici, per plures villas & pagos diſtributi, habitabant, ſicque facilius caveri poterat, ne ſerperet contagioſum malum.

Unde ſolent lecti, ſtragula, &c., comburi; verum, niſi per ignem deſtruatur contagium in his utenſilibus, vel diſpergatur in auras ita, ut iners fiat, contagii propagationem metuerunt plures. *Sorbait* (*o*), qui peſtem Viennenſem anni 1679 vidit, & exacte deſcripſit, dum de cremandis lectiſterniis agit, habet ſequentia: *Quando haec comburuntur, vento in contrarium non flante, perniecioſiſſimum ſpargitur miasma per urbem, & ejus compita; diſſuaſi perſaepe horum combuſtionem, praecipue flante vento, conſuluique potius, ut effoſſis foveis inhumarentur, vel ſaltem, tempore, tempeſtate, & loco debitis, concremarentur; ſed nihil effeci; adeoque hoc cum caeteris erroribus tranſire debuit.* Merentur imprimis legi illa, quae de hac re *Celeberrimus Lobb* habet (*p*), qui pariter multum metuit de combuſtione utenſilium, niſi in locis diſſitis ab hominum habitationibus hoc fiat, & vento ſic flante, ut fumus rerum combuſtarum a locis habitatis, & viis publicis, removeatur. Cum autem venti directio ſaepe ſubito mutetur, ut verſus oppoſitam plagam tendat, nec haec directio praevideri poſſit, hinc credidit, rerum infectarum combuſtionem ſemper eſſe incertae opus aleae. Longe tutius ſtatuit, ſi infectae naves profundo mergerentur mari, lecti, veſtes, & ſimilia, profunde ſepelirentur, injecta calce viva, vel inſperſa aqua forti, aut oleo vitrioli, ut ad omnem uſum redderentur inepta, ne forte avaritia incitaret ad effodienda illa, quae inhumata fuerant, ſicque denuo ſpargeretur contagium.

Simul memorat (*q*), variolis infectorum veſtes combuſtas fuiſſe ad delendum contagium; quod optime ſucceſſit in domo variolis infecta, imo & in vicinia. Ventus autem fumum rerum combuſtarum depulit verſus oppoſitum aedificiorum ordinem, in quibus ſubitum & mirum variolarum contagium fuit obſervatum. Sic confirmatur, quod per ignem non deſtruatur omne contagium, ſed integris viribus diſpergi poſſit. *Celeberrimus Mead* (*r*) veſtes concremandas juſſit quidem; erat enim de veſtibus aegrorum conſumendis impenſe ſolicitus; verum, cum illud, ut dictum fuit, tutiori modo poſſit obtineri, res eodem redit. Ex *Boccaccii* autem relatione peſtis Florentinae, quae 1348 graſſata eſt, probat, virulentiſſimum contagium veſtibus adhaerere poſſe. Viderat enim ille, *ſuis teſtibus oculis, duos porcos, cum laceros pauperis cujusdam morbo ſublati pannos, in vicum projectos, roſtris ſollicantibus excuſſiſſent, dentibusque laniaſſent, nervis ſtatim convulſis, hora minus exſpiraſſe.*

Praeter contagii deſtructionem per ignem, plurimum ſpei poſuerunt Medi-

(*o*) Conſil. Medic. de Peſte Vienn. pag. 52. (*p*) Of the Plague pag. 356. & ſeq.
(*q*) Ibid. pag. 360. (*r*) De Peſte pag. 21.

dici in eo, ut contagium, collectum haerens in uno loco, ſubito diſpergeretur per atmoſphaeram; tunc enim, uti dictum fuit, vel omnino non, vel ſaltem minus, nocet. Cum autem pulvis pyrius ingentem diſploſionem producat, dum incenditur, & quaquaverſum aërem vicinum diſpellat, hinc merito ad hunc uſum commendari ſolet. Legitur in hiſtoria (*s*), peſtem, quae in urbe obſeſſa graſſabatur, ilico ceſſaſſe, dum, mala fortuna, turri pulveraria incenſa, ingens pulveris pyrii copia ſimul & ſemel diſploderetur; unde aedes vicinae ſubvertebantur, murus urbem cingens disjiciebatur, & plures homines miſere peribant. Antea ad §. 605. 4. dictum fuit de ſulphuris inſigni virtute ad depurandum aërem, noxiis miaſmatibus inquinatum, & laudatus fuit tunc pulvis pyrius, qui ſulphure, nitro, & carbonibus, conſtat, cujusque incenſi vapor facile ab hominibus fertur, cum econtra, ſi ſulphur ſolum incendatur, vaporem ſpargat ſuffocantem.

Quamvis ergo & vapore ſuo pulvis pyrius prodeſſe poſſit, videtur tamen veroſimile, quod ſubita illa exploſio multum contulerit ad delendam ſimul & ſemel peſtim in obſeſſa urbe.

Sed & pulvis pyrius, miſtus camphorae, aliisque aromatibus, gratam horum fragrantiam ſubito per aërem diſpergere poteſt, dum incenditur (*t*); quod non inutile eſſe, patebit ex illis, quae mox ſequentur.

§. 1408. Et in eo magis ob varietatem inexplicabilem exhalationum, quae vel miſturae, vel ſtimuli, ratione noſtrae machinae nocent, quam ob mutationem notabilem qualitatum ſenſilium; ut obſervatio docet.

Hactenus dicta ſatis evincunt, cauſam morborum Epidemicorum in aëre quaerendam eſſe. Verum determinare, quid ſit illud in aëre, quod noxam hanc faciat, ſummam habet difficultatem. Notabilis quidem in aëre mutatio, ſenſibus obvia, diverſis anni temporibus, & aliis de cauſis, obſervatur, dum calidus, frigidus, humidus, ſiccus, gravior, levior, eſt, hoc illove tempore; &, ab illis ſenſibilibus aëris nos ambientis qualitatibus, ſolida ac fluida noſtri corporis mutari, certum omnino eſt, ſicque ad hos, illosve, morbos magis aut minus diſponi; quae omnia collegit *Celeberrimus Boerhaevius* (*u*), ubi de morborum cauſis agit; verum ſimul ſollicite monet ſequentia (*w*); *Coelum, anni tempeſtas, ſolum, mare, lacus, paludes, flumina, vapores, exhalationes, meteora, aërem ita permutant, ut crëet varios morbos, non pendentes adeo ex ipſa aëris indole, ejusve dotibus, qualitatibusque, quam quidem ex natura & efficacia admiſti: unde etiam inde inquiri, atque intelligi, debent.* Adeoque, licet aëris qualitates minime ſint negligendae Medico, dum

(*s*) Vaderlandſche Hiſtorie lib. 33. Tom. IX. pag. 30. 31. (*t*) Lobb of the Plague pag. 62. 293. (*u*) Inſtitut. Medic. §. 746. & ſeq. (*w*) Ibid. §. 752.

dum morbos conſiderat, tamen non videntur ſufficere ad intelligendam morborum Epidemicorum indolem. *Sydenhamus*, qui tanta cum cura morborum Epidemicorum indolem rimari conatus eſt, candide fatetur, quod diverſas diverſorum annorum habitudines, quoad manifeſtas aëris qualitates, maxima, qua potuit, diligentia, notaverit, ut cauſas tantae Epidemicorum viciſſitudinis expiſcaretur, ſed operam ſe perdidiſſe: animadvertit enim, *annos, quoad manifeſtam aëris temperiem ſibi plane conſentientes, diſpari admodum morborum agmine infeſtari, & vice verſa* (*x*). Minime miror igitur, me feliciorem non fuiſſe tanto viro, dum, per decem annos continuos, ter de die, altitudinem Barometri, Thermometri, Ventorum directionem & vim, pluviae cadentis copiam, aëris tempeſtatem variam, morbos, aegrotantium numerum, uti & mortuorum, ſollicite notavi. Non tamen laboris poenituit; licet inde circa morborum Epidemicorum originem doctior non evaſerim. Dantur enim plures morbi, qui a ſenſibilibus, & manifeſtis, aëris qualitatibus ortum ducunt, teſte etiam *Sydenhamo* (*y*); quales ſunt, pleuritides, anginae, &c.; quae a ſubito calore, intenſius diuturnum frigus ſtatim excipiente, plerumque invadunt: hos autem morbos *Sydenhamus* vocabat *Intercurrentes*; qui ab Epidemico regnante omnino diſtincti erant. Obſervavit tamen, *praedictas aëris qualitates corpora noſtra ad hujus illiusve morbi Epidemici generationem magis minusve diſponere.* Neque hunc effectum a mutatis aëris qualitatibus exſpectabat tantum: mox enim ſubjungit, *quod & de quocumque errore circa res naturales dictum volo.* Alio in loco (*z*) doctrinam hanc, quae tanti in praxi momenti eſt, adhuc magis dilucide explicat: *Notandum eſt itaque, quod, licet aëris qualitates manifeſtae non eam vim cuilibet conſtitutioni imprimant, ut ſint cauſae Epidemicorum, qui ad illam proprie referuntur, productivae (cum a recondita atque inexplicabili ejusdem conditione fluant iſti), pro tempore tamen in eos habent poteſtatem, & proinde intromittuntur Epidemici, vel etiam excluduntur, prout illis favent qualitates manifeſtae, vel adverſantur; univerſalis enim conſtitutio eadem prorſus manet, ſive eam promoverint illae, ſive quadantenus retardaverint.*

Obſervata plura confirmant hanc rem: Peſtis ſaepe corpora, quae occupat, ad ſubitam putredinem diſponit; cum autem calor aeſtivus putredini faveat, imprimis ſi ſimul humidus ſit, uti omnibus notum eſt, hinc in locis peſte affectis hyemale frigus anhelant miſeri, dum ſperant inde mali abolitionem, vel ſaltem imminutionem. Verum Londinenſis peſtis incepit menſe Decembri 1664. (*a*). Peſtis Warſavienſis incepit menſe Majo; in fine menſis Junii fere ſilebat (*b*); fortuito incendio prima die Julii excitato, incepit denuo ſaevire ferocius. Dum peſtis graſſabatur in *Aleppo*, ac ini-

(*x*) Sect. I. cap. 2. pag. 44. (*y*) Ibid. pag. 45. (*z*) Sect. III. cap. 4. pag. 237. 238. (*a*) Plague no contagious diſeaſe pag. 10. (*b*) Warſav. Phyſic. Illuſtr. pag. 171.

initio menſis Julii calidiſſima tempeſtas ingrueret, inſigniter minuebatur malum, & circa finem ejusdem menſis integre ceſſabat (*c*). In genere, obſervatum fuit in *Aleppo*, quod peſtis deſinat ſemper, dum fervidiſſima aëris tempeſtas adeſt; uti enumeratio plurium annorum, quibus peſtis graſſabatur, docet manifeſte (*d*). Unde concludi poteſt, putrefaciens illud in peſte diverſum quid eſſe a putredine, quae per calorem augetur, & fovetur.

Illud autem, quod aëri admiſtum haeret, ab aëre omnino diſtinctum, & morbos Epidemicos producens, quandoque a manifeſtis ſatis cauſis oritur. Dum, uti ad praecedentem paragraphum dictum fuit, balaena vaſtae molis, in littus ejecta, putreſcebat, ita ut poſt paucas ſeptimanas ſola oſſa relinqueret, reliquis omnibus partibus mollibus peſſima putredine ſic reſolutis, ut per aërem difflatae evaneſcerent, omnes merito attribuebant peſtim inde natam putridiſſimis effluviis magna copia aëri admiſtis. Dum fluxu maris in littora projiciuntur plurima, putredini obnoxia, quae ſabulo, dum mare recedit, affixa manent, & corrumpuntur, praecipue aeſtivo tempore, non ſine ratione accolae attribuunt febres Epidemicas, moleſtas, & diuturnas, quibus affliguntur, huic cauſae. Quantum noceant ſtagnantes aquae in lacubus, paludibusque, poſt inundationes inſignes, omnes noverunt; & innumera in Hiſtoria Medica habentur exempla peſſimorum morborum Epidemicorum, qui ex ſola hac cauſa naſcuntur, & omnino delentur, ſi ſtagnantium aquarum foeda colluvies impediri poſſit. Legi meretur de hac re egregius tractatus ante paucos annos ſcriptus (*e*), qui demonſtrat, febres Epidemicas malignas peſſimas ab hac cauſa ortas fuiſſe, & omnium maxime funeſtas illis, qui in vicinia harum ſtagnantium aquarum habitabant. Praeterea, ſummo cum fructu de eadem hac morborum Epidemicorum cauſa legetur tractatus Eruditiſſimi Medici *Targioni Tozzetti* (*f*), tot aliis editis operibus clari, ex quorum lectione me multa didiciſſe gratus agnoſco; qui ſimul collecta habet optima quaevis, quae *Lanciſius*, & alii, de eadem re ſcripſerunt. Bini hi egregii Medici diſſentiunt quidem de loco (*g*), ubi maxima aquarum ſtagnantium corruptela fuit, de malo autem harum effectu conveniunt. Verum morborum talium Epidemicorum cauſa ſatis nota eſt, imo ſenſibus facile diſtinguitur, nempe foetore putrido, & obſervantur tales morbi calore aëris aeſtivo augeri, hyemali frigore minui. Hoc, variorum annorum conſtitutiones Epidemicas recenſens, *Targioni Tozzetti* (*h*) confirmat: ſemper enim ſponte ceſſabant ingruente hyeme; imprimis, ſi copioſae pluviae diluerent limum in paludoſis locis collectum; ſic enim pura aqua dilutus limus, accedente ſimul tempeſtatis frigore, minus nocere poterat. Unde etiam monet peritos in operibus hydraulicis magiſtros, dum pu-

(*c*) Ruſſel Natur. hiſtor. of Aleppo pag. 192. (*d*) Ibid. 228. & ſeq. (*e*) Nenci intorno le acque ſtagnanti &c. pag. 53. &c. (*f*) Dell' inſalubrita d'aria della val di nievole Tom. I. parte terza pag. 97. & ſeq. 268. & ſeq. (*g*) Ibid. pag. 282. (*h*) Ibid. pag. 108. &c.

puteos fodiunt, canales excavant ad exſiccanda loca paludoſa, lacunas exhauriunt &c., ut ſemper hoc faciant circa hyemis finem, vel veris initium, nunquam autem vere jam adulto, vel autumno, vel aeſtate; probe enim noverat, peſſime nocere ſanitati, ſi paludoſa loca calido ſub aëre moverentur. Plurimis dein obſervatis, & fideliſſimis quidem, utilitatem hujus cautelae recenſet, ac damna, ſi haec negligeretur. Cum e contra ſaeva peſtis, calore aëris aucto, ſaepius miteſcat, imo ceſſet integre, uti ex ante dictis patuit; quod & in peſte, quae annis 1738 & 1739. *Odzacovium* vaſtavit, obſervatum fuit (*i*); Menſe enim Aprili incepit, ſaeviit usque ad 12 Junii, decrevit multum poſtea, & menſe Septembri penitus ceſſavit; Menſe Februario ſequentis anni rediit, menſe Julio ejusdem anni integre deſiit.

Quamvis autem negari non poſſit, putridas exhalationes nocere, & ab illis morbos Epidemicos produci, minime tamen certum eſt, omnes morbos Epidemicos a putredine produci. Latens enim illud in aëre malignum, quod vel miſturae vel ſtimuli ratione noſtrae machinae nocet, non poteſt ſemper facile ad cognitam quandam acrimoniae ſpeciem reduci. Sic ad §. 1605. 4. notatum fuit, illos, qui coria animalium ad varios uſus parant, illos, qui gluten ex animalium partibus conficiunt, perpetuo inſpirare aërem putridis exhalationibus inquinatum, & tamen vivere ſatis ſanos. Foetor autem tantus eſt in his locis, ubi talia opificia peraguntur, ut vel tranſeuntes offendat. Praeterea nullo modo ſic intelligi poterit, quare morbus Epidemicus, nunc humano generi infeſtus ſit, nunc huic illive animalium generi proprius; nec ad homines, aut ad alia animalia, propagetur, licet ſub eodem tecto vivant. Imo obſervatum fuit, aërem, putridis effluviis repletum, fuiſſe peſtis remedium Celeberrimus *Malouin* (*k*), qui meretur quam maxime legi circa morbos epidemicos, notat, graſſante peſte in urbibus *Lyon*, & *Marſeille*, obſervatum fuiſſe, loca urbis maxime habitata, ubi plateae anguſtae & ſordidiores erant, minus affecta fuiſſe morbo, quam alia, quae magis perflata erant, & puriora. Dum ſub regno *Caroli Secundi* peſtis graſſabatur Londini, Medici conſuluerunt, ut omnia ſtercorum receptacula, quae exactiſſime clauſa ſervari ſolent, aperirentur. Foetido hoc odore per totam urbem ſparſo, ceſſabat peſtis. Contra peſtis Athenis ſedata fuiſſe legitur, dum plateae vino reſpergebantur (*l*). Inde merito videtur concludi poſſe, morborum Epidemicorum cauſam, in aëre haerentem, variam eſſe. Antea, dum de *Phthiſi pulmonali* curanda ad §. 1210. agebatur, notatum fuit, terram inodoram, dum ſicca eſt, ſpargere fragrantem odorem, dum humectatur, & quidem ſatis fortem: ſimul tunc conſtitit, terram non facile orbari poſſe hac potentia odorem ſpargendi, cum *Reaumur* per quindecim dies, & quidem ſaepius ſingulis diebus, placentulas ex terra madefacta fecerit,

(*i*) Schreiber de Peſtilentia pag. 75.

(*k*) Acad. des Scienc. l'an 1751. Mem. pag. 137. & ſuiv. in 4°.

(*l*) Le Clerc hiſt. de la medec. liv. 2. chap. 4. pag. 90.

rit, exſiccaverit, humectaverit denuo; nec tamen potuerit percipere, quod, poſt toties repetita haec experimenta, minus fragrans eſſet terra, ſi denuo madeſceret. Notabile quoque eſt, quod haec terrae fragrantia non aſcendat ad magnam altitudinem. Pariter obſervatum fuit, in variis terrae locis ex terrae ſuperficie ad parvam altitudinem exire noxios vapores, qui animalia necant, quae, ſi elevatiori loco teneantur ſupra eosdem vapores, nihil damni patiuntur. Denique obſervatum fuit, tales exhalationes non nocuiſſe ſemper omnibus animalibus, ſed tantum quibusdam ſpeciebus (*m*). Unde non immerito concludit *Malouin*, terrae in variis locis exhalationes cauſam morborum Epidemicorum eſſe poſſe.

Notavit Egregius *Huxham* (*n*), terram, gelu conſtrictam, exhalationes illas impedire; unde in degelationibus *omne ſolum quaſi aqua perfuſum, humeſcit, imo fere ſpumeſcit, data ſcilicet via vaporibus a calore ſubterraneo elevatis, at gelu ante ad ſuperficiem terrae adſtrictis.* Indeque credit, poſt longum gelu, accedente degelatione, morbos Epidemicos ſaepiſſime obſervari.

Dum ergo per terrae motum tanta mutatio fit in globo terraqueo, ut montes quandoque ſubſidant, novi emergant, terra dehiscat ſubito erumpentibus vaporibus copioſis, mirum non eſt, quod Veneti peſtem, quae terrae motum ſecuta fuit, qui octavo calendas Februarii anni 1343 contigit, his exhalationibus adſcripſerint (*o*). Noxii enim potuerunt eſſe. E contra, dum *Odzacovium* vaſtabat peſtis, eodem die, quo peſtis furor ceſſare coepit, terra vehementer contremuit (*p*). An per terrae motum exhalavit quid adverſum peſtis contagio? an priores exhalationes noxiae ceſſaverunt poſt terrae motum? certe impoſſibile non videtur, dari exhalationes, quae peſtis venenum domant, dari & alias, quae illud magis deleterium reddunt. Obſervavit *Sorbait* (*q*), in ſuburbio Viennenſi, quod a S. *Udalrico* nomen habet, fontem quemdam ad baſim templi, quem ſalubrem non tantum, ſed & febrifugum, antea ſalutabant omnes; peſtilentem exſpiraſſe foetorem, peſtis tempore; ſed in unico hoc ſuburbio plura hominum millia peſte perierunt; *ita ut viginti quinque foveas majores, cadaveribus plenas, & tria coemiteria ampliſſima, ita tumulis exarata, ut in iis nemo amplius inhumari potuerit, invenerit.* Contra idem autor teſtatur, vindemiarum tempore, dum muſta fermenteſcerent, peſtim circa *Moſellam* graſſantem, *miraculi inſtar*, ſuppreſſam fuiſſe. Viennae pariter, tum durante, tum finito, vindemiarum tempore, obſervatum fuit, peſtim manifeſto decreſcere (*r*): *Gas* enim illud ſylveſtre *Helmontio* dictum, penetrabilis nempe admodum vapor, ex muſto fermentante exhalat, & per aërem undique ſpar-

(*m*) Academ. des Scienc. l'an. 1751. in 4to. Mem. pag. 140. (*n*) De Aëre & Morbis Epidem. pag. 17. (*o*) Cajus Britann. de Ephem. Brit. pag. 29. (*p*) Schreiber de peſtilentia pag. 75. (*q*) Conſil. Medic. de Peſte Vienn. pag. 88. (*r*) Ibid pag. 46.

ſpargitur. Vapor ille, ſi magna copia inſpiretur, dum quis locum, ubi multum fermentat, incautus ingreditur, omnes cerebri functiones turbat ilico, imo & ſubitam ſaepe mortem inducit, uti nimis notum eſt: hujus tamen pars, novo vino miſta manens, illud adeo reficiens & petulcum reddit, ut fiat ſenibus languentibus ſummum remedium, uti in ſe ipſo expertus fuit nobilis Venetus *Cornaro*, qui centenario major defecit tandem, ad ultimam horam uſque ſanus & vegetus.

Verum & alia plura, ſalutaribus effluviis, morborum Epidemicorum latentes in aëre cauſas enervare obſervata ſunt. Notabile eſt, quod apud *Celeberrimum* Hofmannum (*s*) legitur, *Halam*, *ante uſum carbonum foſſilium*, *quorum jam ingens copia ad ſalis coctionem incenditur*, *multis malignis morbis*, *febribus petechialibus*, *ac diſenteria*, *fuiſſe infeſtatam*, *& malo ſcorbutico*, *huic urbi familiariſſimo*, *obiiſſe quam plurimos*; *qui omnes morbi per divinam gratiam jam fere per viginti annos*, *ex quo carbonum foſſilium uſus increbuit*, *ex finibus noſtris exceſſerunt.* Carbonum autem foſſilium, a quo multi metuunt, ſalubritatem inde probat, quod illae habitationes, quas aër his carbonum vaporibus repletus perpetuo tranſit, & *fumoſa nigredine inficit*, nullum adferant incommodum incolentium ſanitati.

Obſervatum fuit, loca, aromatum promptuariis vicina, a peſte intacta manſiſſe (*t*). Ita & conſtitit, in peſte Londinenſi immunes manſiſſe omnes homines, qui navibus conſtruendis occupabantur, dum perpetuo verſabantur in aëre picis fragrantia imbuto (*u*). *Helmontius* (*w*) voluit, *Hippocratem* vino picato uſum fuiſſe; tantam autem fiduciam in picis fragrantia habuit, ut crederet, Hispanos ideo rarius peſte affligi, quia doliis plerumque carent, & vina picatis coriis conſervant: regio tamen fervida eſt, Africae aemula, & contermina; *nec ſordes deſunt*, *ubi nullae propemodum latrinae ſunt.* Confirmant hoc ſatis itineraria, quae teſtantur, ſtercora humana, in plateas projecta, ſiccari ſubito, & diſſipari in auras, non ſine foetore, advenis ſatis moleſto, donec aſſueverint longiori mora. Verum paulo ante notatum fuit, profuiſſe in peſte, dum cloacis apertis ſtercoraceus odor per aërem diſpergebatur. An & ab hac cauſa rarior in Hiſpania peſtis? ſed & alii odores foetidi nocuerunt in peſte: ſordida lintea lixivio ſaponis eluuntur; quod dum fit, ingratus odor undique diſpergitur, qui in non aſſuetis nauſeam movere ſolet, quandoque & vomitum: ille odor linteis jam puris & ſiccatis ſaepe ſatis diu adhaeret, praecipue, ſi ſapo ille, qui, profunde viridis, fere ad nigredinem accedit, adhibitus fuerit, ille enim ex ſale alcalino, per calcem vivam acriori reddito; & balaenarum pinguedine, excoquitur. Obſervavit *Diemerbroek* (*x*), peſſime nocuiſſe ſaponis foetorem peſtis tempore. Imo teſtatur, in proprio hoſpitio tres foeminas,

(*s*) Medic. ration. ſyſtem. tom. 2 pag. 236. (*t*) Acta erudit. Septemb. 1721. pag. 413. (*u*) Plague no contagious diſeaſe pag. 36. (*w*) Tumulus peſtis pag. 890. col. 1. (*x*) De Peſte Cap. 3. pag. 90.

minas, dum lintea laverant, nocte ſequenti peſte correptas fuiſſe, brevi poſt mortuas: omnes autem conquerebantur, ſe ſenſiſſe primum morbi initium ab aquae ſaponaceae foetore. Similiter credebat, mala, quae linteorum mutationem in morbis ſequi ſolent, licet calida & ſicciſſima induantur, ab hoc ſaponis foetore pendere.

Nicotianae herbae uſus a multis & praeclaris auctoribus laudatur, tanquam utiliſſimus, dum peſtis graſſatur. *Diemerbroeckius* multus eſt in laudibus *Tabaci* (*y*), & pro ſe ipſo utebatur hoc unico prophylactico, ſatis liberaliter, ante prandium, poſt prandium, poſt coenam, & ſaepe intermedio etiam tempore. Ubi enim proprium vivendi modum peſtis tempore deſcribit, dicit: *Si vero ab aegrotorum foetore me vel tantillum alteratum ſentirem, ſtatim, poſtpoſitis omnibus negotiis, quantumvis neceſſariis, qualicumque diei hora foret, duarum triumve fiſtularum tabaci fumum ſuctione trahebam; nam, ut verum fatear, tabacum pro primario praeſervativo in peſte ſemper habui, neque aliud melius pro ordinario uſu hactenus inventum exiſtimo, dummodo illud ſit melioris notae, ex maturioribus foliis in funes coactum.* Alio loco (*z*) narrat, quod, a peſſimo foetore excrementorum aegri, qui peſte cum diarrhoea laborabat, mox graviter ſe affectum ſenſerit, vertigine, nauſea, & cordis anxietate, ita ut de ſuſcepto contagio nullo modo dubitaret: unde ſtatim ſe domum contulit, & *tabaci optimi quinque ſexve fiſtulas fumi ſuctione exhauſit.* Statim omnia ſymptomata evanuerunt, & ne minimum mali amplius ſenſit. Fatetur autem, ſibi ter quaterve idem contigiſſe, &, cum ſemel, ſimiliter affectus, confugeret ſerius ad tabaci uſum, longe moleſtius ſe habuiſſe, & tardius liberatum. Optimus Parochus, qui peſte decumbentibus ſacra adminiſtrabat, ſimul ac egreſſus fuerat ex infecta domo, vicinam ingrediens, tabaci fumo utebatur, ſicque liber manſit (*a*). Cavebat ſimul, ne ſalivam coram aegris deglutiret: huic autem ſcopo & tabaci uſus ſervire poteſt, cum fumo tabaci aſſueti perpetuo ſalivam exſpuere ſoleant, unde ſaepe tabaco abutentes obſtructionibus viſcerum abdominalium afficiuntur. Sed & *Benza* (*), qui peſtem annis XII. XIII. XIV. in Auſtria graſſantem deſcripſit, commendavit pulverem tabaci, naribus attrahendum. Forte ſimilia antidota, aut & meliora, ſerior aetas deteget.

Interim illud morboſum Epidemicum in aëre haerens, quod tantum ex effectis ſuis cognoſcitur, non ſemper idem, ſed omnino varium, eſt: docet hoc multiplex adeo in morbis Epidemicis obſervata diverſitas, quae & Medicorum & Philoſophorum ſemper animos torſit, dum horum cauſas indagare conabantur.

Cum Hiſtoria Naturalis docuerit, incredibilem inſectorum copiam vel in ipſo aëre haerere, & per aërem communicari aquae, infuſis plantarum &c, adeo,

(*y*) Ibid. Cap. X. lib. 2. pag. 134. & Cap. XII. pag. 147. (*z*) Lib. IV. pag. 235. hiſtor. 17. (*a*) Æſop. Epulans pag. 414. (*) De Peſte Vienneſi 1712. 1713. 1714. pag. 82.

adeo, ut in unica aquae guttula immenſus talium animalculorum numerus deprehendatur oculis armatis, hinc quibuſdam in mentem venit, talia inſecta minima in aëre haerentia poſſe eſſe cauſam morborum Epidemicorum. Notum eſt, *Kircherum* hanc ſententiam defendiſſe, & poſt illum plures alios, etiam ſummi nominis viros. Dum celebris *Reaumur* (*b*) conſiderabat, quod, optimis microſcopiis aquam examinans, nihil inveniret animati; poſtquam autem eidem aquae admiſcuiſſet piper, fragmenta quarundam plantarum &c., pauco tempore tota aqua appareret animalculis minimis refertiſſima; credidit, minimas muſcas per aërem volitantes horum inſectorum matres eſſe. Mirum videri poſſet, tenerrima talia inſecta in acri infuſo granorum piperis vivere poſſe, & nutriri. Verum in acri aceto natant anguillulae, nudis etiam oculis conſpicuae, quarum metamorphoſin *Mentzellio* videre contigit (*c*), dum in veras muſcas mutabantur. Acerrimos tithymalos a teneris erucis rodi, notum eſt; neque molliſſima harum viſcera eroduntur ab acri harum plantarum lacte, quod duras in cute verrucas conſumit. Unde admodum probabile judicat, morbos epidemicos a tali cauſa naſci poſſe; imprimis, ſi quibuſdam annis ſolito majori copia haec inſecta propullulaverint; uti obſervatur contingere in erucis, locuſtis, muſcis, culicibus, &c:. Similis opinio apud *Varronem* legitur (*d*): *Advertendum etiam, ſi qua erunt loca paluſtria, & propter eaſdem cauſas, & quod areſcunt, creſcunt animalia quaedam minuta, quae non poſſunt oculi conſequi, & per aëra intus in corpus per os ac nares perveniunt, atque efficiunt difficiles morbos.* Uti & apud *Columellam* (*e*); *Nec paludem quidem aedificiis vicinam eſſe oportet, nec junctam militarem viam, quod illa caloribus noxium virus eructat, & infeſtis aculeis armata gignit animalia, quae in nos denſiſſimis agminibus involant, tum etiam natricum ſerpentumque peſtes, hiberna deſtitutas uligine, coeno & fermentata colluvie venenatas (vere natas alii legunt) emittit, ex quibus ſaepe contrahuntur caeci morbi, quorum cauſas ne Medici quidem perſpicere queunt.* In peſte Lauſannenſi notavit *Hildanus* (*f*), inſectorum copiam ingentem obſervatam fuiſſe annis praecedentibus: ipſo autem illo tempore, quo peſtis in illa urbe graſſabatur, *muſcarum copia talis fuit, ut poſt hominum memoriam vix tanta viſa fuerit.*

Unde credidit *Reaumur*, quibuſdam annis multiplicari poſſe talium inſectorum in aëre copiam, ut milliones una cum aëre inſpiremus. Et, cum quandoque in guttula aquae tantus inſectorum numerus deprehendatur, ut fere totam guttulae molem facere videantur, concluſit, homines in tali caſu non ſatis aëris ſingulis inſpirationibus in pulmones trahere, & ex his inſectis ingentem numerum in vaſis aereis manere atque accumulari, dum viſcido, pulmonum ſuperficiem internam veſtiente, muco irretiuntur, vel calore

(*b*) Memor. pour ſervir a l'hiſt. des Inſect. tom. IV. Mem. X. pag. 431. & ſuiv.
(*c*) Ibid. pag. 435. (*d*) De re ruſtica lib. I. Cap. XII. pag. 163. (*e*) Lib. I. Cap. V. pag. 402. (*f*) Centur. IV. Obſervat. 23. pag. 306.

lore pulmonis necantur, aut, debiliora reddita, ſuis alis ſe ſuſtinere nequeunt, ut una cum aëre exſpirato avolent denuo. Haec autem mortua, putrefacta, corpori humano nocebunt; ſicque credit, epidemicos morbos a tali cauſa produci poſſe. Accedit, quod aër, non tantum pulmones ingrediatur, ſed cum cibis potibusque corpus intret, uti etiam per venas abſorbentes, quae totam ſuperficiem internam aeque ac externam corporis occupant. Concludit igitur, ingens agmen talium inſectorum minimorum, quae ſenſus fugiunt, devaſtare poſſe corporis interiora, aeque ac majora, quae campos & hortos depopulantur. Huic ſententiae favere videtur, quod illis annis, quibus mali morbi regnant, major ſolito inſectorum copia ſaepe adſit.

Cum autem adeo ſubito multiplicentur haec inſecta; inde voluerunt deducere quidam, contagium in morbis animatum eſſe, & ab uno homine in alium per talia inſecta propagari: aſt huic ſententiae multae & magnae opponi poſſunt difficultates. Notat enim *Hildanus* (g), *a peſte liberas non fuiſſe ruſticorum & pauperum tabernas, in ipſis etiam altiſſimis montibus ſitas, etiamſi inter ſe ſeparatae, nullaque vicinitas & uſus inter ruſticos eſſet.* Unde concludit, *cauſam hujus peſtis Lauſannenſis, & vicinarum partium, non ſolum propter contagium, verum etiam propter corruptionem aëris, fuiſſe.* Praeterea, ſi minimorum animalculorum in aëre congeries cauſa foret peſtis, & aliorum morborum Epidemicorum, non poſſet intelligi, quomodo per ſeveram cuſtodiam peſtis arceri queat, ne ex una regione in aliam vicinam tranſeat; quod tamen toties factum fuiſſe, hiſtoria docet. Omnes cuſtodes, quantumvis etiam armatos, falleret talium inſectorum, in aëre haerentium, agmen. Plura argumenta contra hanc ſententiam legi poſſunt (h). Et ſane, quamvis opinio *Reaumurii* non prematur iisdem difficultatibus, ſaltem non omnibus, tamen multa obſervantur in morbis Epidemicis, quae inde intelligi nequeunt; ſi enim ab inquinato innumeris inſectis aëre orirentur illi morbi, omnes fere affici deberent plus vel minus. *Sydenhamus* (i) notat de peſte Londinenſi, *illum annum ipſum, tot millium ſtrage funeſtum, alioquin mitiſſimum ac ſaluberrimum exſtitiſſe, omnesque, qui a peſte immunes perſtiterunt, nunquam meliori valetudine uſos fuiſſe, quin & eos, qui ab eadem convaluiſſent, cachexiae aliisque affectibus, a reſidua priorum morborum labe provenire ſolitis, non magis obnoxios deinde vixiſſe.* Imo uti alia dictum fuit occaſione, obſervatum fuit, quod ab Epidemicis morbis minus afficiantur languidi, debiles, cachectici, podagrici. Dubitabat *Reaumur* (k), an non catarrhi Epidemici, quales circa finem anni 1732, & primis menſibus 1733, per totam Europam graſſabantur, producti fuerint ab aëre inſectis repleto potius, quam a nebulis frequentibus. Cum enim aër praeprimis in pulmones agat, hoc vi-

(g) Centur. IV. Obſervat. 23. pag. 306. (h) Recueil des obſervations ſur la maladie de Marſeille &c. pag. 58. & ſuiv. (i) Sect. II. cap. 2. pag. 137. (k) Memoir. pour l'hiſt. des Inſect. Mem. X. pag. 435.

videbatur veriſimile. Sed hyemalis tempeſtas inſectorum propagationi minus favere videtur; & , dum *Reaumur* (*l*) recenſet obſervata *D. Coſſigny*, circa thermometri altitudinem facta, notat, quod ex ejus literis, verſus finem Decembris 1732. ſcriptis, didicerit, ſimilem morbum in *Inſula Bourbon*, quae in Africa ſita eſt, graſſari eodem tempore; imo conſtitit, in medio mari navigantes ſimiliter affectos fuiſſe; ſi per tam immanem diſtantiam idem morbus ab inſectis aëreis productus fuiſſet, horum numerus omnem ſuperaſſet imaginationem. Interim *Reaumur*, in hoc loco, certae aëris conditioni hunc morbum adſcribit tantum, nec ullam inſectorum aëreorum mentionem facit.

In *Dyſenteria Neomagenſi*, quam *Degnerus* deſcripſit, obſervatum fuit, nationem Gallicam ab hoc morbo fere immunem manſiſſe, e qua duo tantum viri annoſi eodem correpti ſunt, ac occubuerunt. Judaei vero omnes a vera dyſenteria plane immunes fuerunt, & ne unicus quidem cum hoc morbo conflictatus fuit. Si autem a copia, & corruptione, inſectorum aëreorum talis morbus ortum duxiſſet, vix videtur explicari poſſe, cur in eodem aëre viventes cum reliquis non aegrotaverint.

Longe mirabilius eſt, quod apud *Heisterum* (*m*) legitur, qui & fide digniſſimus eſt, & vivos rei hujus teſtes citat. Anno hujus ſaeculi undecimo *Altdorfii* incepit graſſari febris acuta continua, quae, licet non haberet peſſimam & malignam indolem, tamen nec mitis vocari poterat. Morbus ſolos cives Academicos invadebat, caeterum neminem, licet cives Academici per urbem diſperſi habitarent, & eodem victu ac aëre cum reliquis urbis incolis uterentur. Unde vocabatur *Febris univerſitatis.* Imo univerſitatis Typographus, qui remote a Collegio habitabat, una cum ſuis famulis, ſive operariis, affectus morbo fuit, dum alter Typographus, aedes collegio propinquiores multum inhabitans, cum tota familia manebat immunis a morbo. Cum autem de hoc morbo Academico rumor increbreſceret, quidam ex Norimbergenſibus filios ſuos domum redire juſſerunt; qui tamen eadem febre apud ſuos decubuerunt, & aliqui ex hoc morbo mortui ſunt. Mirum praeterea hoc erat, quod, dum Profeſſores morbo corripiebantur, proles illorum, & reliqua familia, eodem malo afficiebantur pariter, ſtudioſi vero aegrotantes eodem morbo non inficiebant cives, apud quos habitabant.

Dum haec perpenduntur, optimum videtur, cum *Sydenhamo* (*n*) fateri, quod hi morbi *a ſecreta atque inexplicabili aëris alteratione hominum corpora inficientis gignantur, neque a peculiari ſanguinis & humorum craſi omnino dependeant, niſi quatenus occulta aëris influentia dictis corporibus eandem impreſſerit. Hi, durante arcana illa aëris conſtitutione, nec ultra, pergunt laceſſere. Epidemici dicti ſunt.*

(*l*) Academ. des ſcienc. 1733. Mem. 589. (*m*) Mediciniſche Chirurgiſche &c. Wahrnehmungen n°. 95. pag. 171. (*n*) Sect. I. cap. 1. pag. 42.

§. 1409. Tamen vix niſi contagio humano, quod mirum, morbos excitare.

Illud incognitum, & toties inexplicabile, in aëre haerens, quod vel miſcelae vel ſtimuli ratione noſtrae machinae nocet, per contagium in humano corpore ex hac cauſa natum, videtur ſe quam latiſſime diffundere. An ergo omnes morbi Epidemici ſunt contagioſi, & ex contagio, ab homine ad hominem delato, naſcuntur? vix videtur hoc de omnibus morbis Epidemicis ſtatui poſſe. Dum duplices tertianae, quae, protractis paroxysmis, aemulantur febres continuas, autumnali tempore graſſantur, licet numeroſi decumbant his febribus, non potui obſervare, quod contagium ſpargerent tales aegri: nam dum ad alia loca transferebantur tales aegri, vel ab his febribus convaleſcentes, non inficiebant alios homines. In mitioribus morbis Epidemicis, tertianis vernis verbi gratia, nemo de contagio cogitat, & nullae adhibentur cautelae. Imo febres tales Epidemicae, peſſimis ſymptomatibus ſtipatae, quae non levem malignitatis ſuſpicionem dabant, non fuerunt contagioſae. Dum anno hujus ſaeculi quinquageſimo ſexto (*o*), ob noxia paludum effluvia, peſſimae febres epidemicae graſſarentur, quae ſatis magnam hominum ſtragem edebant, erumpentibus exanthematibus, petechiis, maculis gangraenoſis latis valde in corporis peripheria, parotidibus, aliisque malis ſymptomatibus, pernicioſam ſuam indolem teſtabantur ſatis; tamen non erant contagioſae. Nam in ſalubriori aëre degentes, licet in domos ſuas recepiſſent homines epidemicis his febribus decumbentes, tamen non inficiebantur. Dum in puriori aëre, etiam montano, viventes ad vallem morboſam hanc deſcendebant, operam ſuam locaturi pro meſſe, aliisque laboribus, peſſime aegrotabant ſatis cito, &, ad ſuos reverſi, non ſpargebant contagium. Adeo autem morboſa erat aëris in valle indoles, ut etiam illi, qui non laborabant morbo Epidemico, naturali calore deperdito, & facie Hippocratica, referrent cadavera ambulantia.

Ergo communis cauſa in aëre haerens poteſt Epidemicos, & quidem mali moris, morbos producere, qui plures quidem afficiunt eodem tempore, nec tamen ex uno homine in alium tranſeunt communicato contagio. Hoc dum conſiderabant quidam, venerunt in hanc opinionem, morbos epidemicos, imo peſtem ipſam, vel nunquam, vel quam rariſſime, per contagium propagari, ſed tantum pendere a quadam noxia aëris qualitate: multis, & ſatis ſpecioſis, argumentis hoc probare conatur Anonymus auctor (*p*). Imprimis urget illud, quod nempe primus omnium, qui quodam morbo, contagioſo dicto, laborat, non potuerit illum per contagium recepiſſe. Contagium enim ſemper ſupponit duos homines, unum, a quo exit contagium, al-

(*o*) Targion. Tozzetti de l'inſalubrita dell'aria della valdinievola Tom. I. pag. 111. 112. 113. (*p*) Plague no contagious diſeaſe pag. 13. &c. & per totum.

alterum, qui idem in ſe ſuſcipit, & inde ſimili morbo, ac prior, aegrotat. Cum ergo primus, qui laborat morbo, illo fuerit affectus absque contagio, cur non & ſecundus a ſimilibus cauſis, quae in primo morbum produxerunt, eodem modo potuit affici? unde concluſit, morbi propagationem ſine contagio fieri poſſe. Verum alia occaſione ad §. 1382. probatum fuit, morbos poſſe naſci in corpore humano a cauſis manifeſtis, quarum cauſarum illi morbi effectus ſunt, & tamen per eosdem hos morbos ſic mutari corpus hominis aegri, ut per contagium iisdem morbis inficiat alios homines, qui non expoſiti fuerant cauſis illis manifeſtis, a quibus ille aeger morbum contraxerat. Ad quod probandum, dyſenteriae caſtrenſis exemplum ſufficeret, uti tunc pluribus demonſtratum fuit. Dum Epidemicam Dyſenteriam tractabat *Degnerus* (*q*), omnibus bene ponderatis, concluſit, *miasma illud contagioſum, ſemel natum, potentiam conſequi ſe diffundendi, ac per contactum aliis ſe communicandi.* Ubi autem ſemel natum eſt hoc contagium, non neceſſe eſt, ut eadem aëris conditio maneat, qua ortum eſt malum; ſed morbus vim ſuam exercere pergit, licet alia fiat aëris conſtitutio.

Inſitio variolarum manifeſto hoc docet: in loco, ubi nullae Variolae regnant, ſi ſaniſſimo homini, vulnuſculo levi facto in cute, applicetur tenue filum pure varioloſo imbutum, licet per plures menſes ſervatum fuerit, ſequuntur omnes contagii varioloſi effectus, & ſani corporis humores convertuntur in ſimile contagium, ita ut in ſingula puſtula varioloſa, per inſitionem nata, haereat ſufficiens contagii copia, qua plures homines infici poſſint. In tali caſu contagium non venit ex aëre in corpus humanum, ſed filo tenui adhaerens corpori communicatur. Hinc patet, quod contagium multiplicetur in corpore humano, & ex illo in alios tranſeat. Imo, uti demonſtratum fuit, dum de variolis agebatur, homo, variolas paſſus, diu toto corpore illud contagium ſpirat, quo alios eodem morbo inficere poteſt: imo & poſt mortem cadaver adhuc contagium exſpirat. Simul videtur conſtare obſervatis, aërem contagium hoc, ex corpore hominis infecti receptum, non longe diffundere poſſe, ſi acceſſu ad infectum locum, & omnibus cum eo commerciis, ſeveriſſime interdicatur (*r*). Dum in nobilium Collegio unus variolis inficeretur, mox ab omni commercio cum reliquis remotus fuit, & poſt morbum toleratum per plures ſeptimanas habitavit ſolus; licet autem Variolae graſſarentur Epidemice, nullus ex reliquis infectus fuit. Notum eſt, publicae ſecuritatis cauſa, merces ſuſpectas, & veſtes, per plures dies, quotidie exponi aëri & vento, ut latens in his contagium diſſipetur in auras, atque evaneſcat; & optimo cum ſucceſſu quidem; cum econtra in oriente, ubi cautelae illae non adhibentur, vel negligentius ſaltem, toties recrudeſcat peſtis.

Negari non poteſt, aëris conſtitutionem ad majorem morbi contagioſi progreſſum, ejusque diminutionem, contribuere poſſe. Praecedenti paragrapho

(*q*) De Dyſenter. Neomagenſi pag. 62. 63.

(*r*) Mead de peſte pag. 17.

pho notatum fuit, peſtem in urbe *Aleppo* imminutam, imo fere integre abolitam, fuiſſe, dum fervidiſſimus aëris aeſtus aderat; ſed contagium non erat deletum; recruduit enim poſtea. Videtur tamen calor aëris minuiſſe contagii vires. In aliis peſtibus hyemale potius frigus prodeſſe videbatur. Dixerat *Hippocrates* (*s*): *Morbi omnes in omnibus anni tempeſtatibus oriuntur: nonnulli tamen in quibusdam magis tum fiunt, tum irritantur.*

Illud autem contagium, in corpore humano natum, poſſe adhaerere aliis rebus, certum eſt. Docet hoc variolarum inſitio manifeſtè. Sed ad §. 1382. notatum fuit, tentoria, una cum militibus peſſima febre maligna decumbentibus, ex Germania, ſecundo Rheni flumine, eadem navi devecta fuiſſe *Gandavum*, ut repararentur: viginti tres operarii, qui huic labori incumbebant, ſtatim eadem febre corripiebantur, & ſeptendecim ex illis perierunt.

Contagium ergo naſcitur in humano corpore, dum morbus adeſt, etiam ſine contagio natus, & per hoc contagium, ſemel natum, latiſſime diſſeminari poteſt, praecipue, cum illud contagium, ex corpore humano emanans, aliis rebus adhaerere poſſit diu, manente efficacia eundem morbum propagandi. Vidit *Helmontius* (*t*) hominem, *qui, tangendo chartas peſtiferas, eo ipſo ſenſit dolorem quaſi pungentis acus, moxque peſtilentem Anthracem in indice digito oſtendit, & poſt biduum occubuit.* Decubuerat menſe Julio peſte famulus Pharmacopoei, in horto; intra domunculam incurvis lateribus ſurſum quidem contectam, ſed ſine parietibus, & undique circum circa apertam: velis tamen undique muniverant, ut ab aëris injuriis liber foret aeger; quo ſanato, lectus, vela, & reliqua ſuppellex, ablata fuerunt, relicto ſolo ſtramine, cui lectus aegroti impoſitus fuerat. Poſt octo menſes Pharmacopoeus caſu ſtramen, quod autumno, totaque hyeme, vento, pluviis, nivibus, frigori, expoſitum manſerat, dextro pede ab uno in alterum latus dimovet, mox ſitus foetorem naribus percipit, & paulo poſt acrem ac pungentem dolorem in inferiore cruris parte prope pedem ſentit, acſi aqua fervida pars combuſta fuiſſet; ſequenti die Epidermis in magnam veſicam elevabatur; qua pertuſa, effluxit aliqua nigricantis aquae copia, & ſub illa veſica carbunculus peſtilens latens inventus eſt, qui vix duabus ſeptimanis ſanari potuit. In reliquis tamen bene valuit (*u*).

Potuit ergo peſtis venenum tanto tempore manere in hoc ſtramine, & tamen tantam virulentiam adhuc habere, ut uno momento carbonem faceret in corpore ſano. Cum autem ſatis denſa ſtraminis ſtrues ſoleat lectis ſupponi, illud quidem aëri undique libere expoſitum fuit, ſed non ſatis perflari a ventis potuit, ut contagium diſſiparetur in auras, & evaneſceret. Hinc intelligitur ratio, quare Celeberrimus *Mead* (*w*) damnaverit domorum clauſu-

(*s*) Sect. III. Aphor. 19. (*t*) Tumul. Peſtis pag. 853. col. 1. (*u*) Diemerbroeck de Peſte Lib. IV. Obſervat. 119. pag. 336. (*w*) De Peſte pag. 28.

ſuram: *Aedes ita obturatae ſunt totidem contagionis, citius aut ſerius diffundendae, ſeminaria. Per menſtruam enim, vel longiorem, ab aegri, qui ultimus occubuit, obitu moram nihilo plus ages, quam ſi mercium infectarum faſcis ſervetur reſoluta* (*non* videtur omiſſum fuiſſe). *Pandorae pyxide recluſa, evolabit venenum.* Eandem aedium infectarum clauſuram condemnat *Lobb*, & plurima, quae inde pendent, incommoda recenſet (*x*); ſimulque notat, infectorum numerum auctum potius fuiſſe, quam minutum, per hanc methodum.

An peſtis contagium recluſum acrius fit mora, dum aliis corporibus adhaeret? Quaedam obſervata videntur favere huic opinioni. Sub ſtramine congeſto latens peſtis venenum crure veſtito movetur tantum, ilico cum ſenſu caloris urentis excitatur in homine ſano carbo peſtilentialis, ut ſupra dictum. Verum illi, qui de peſte ſcripſerunt, carbonem damnaverunt, tanquam pejorem peſtis effectum, quam bubo foret. Poſtquam tribus annis, per *Geldriae* provinciam, truculenta peſtis graſſata eſſet, & jam ceſſaret, Capitaneus quidam in pago quodam decubuit, varios carbunculos habens, qui &, remediis ſero adhibitis, periit. *Diemerbroeckius* (*y*), cum aegrum primo inviſeret, ſtatim infectus fuit, & ingens carbunculus cum maximo dolore manum ſiniſtram occupavit. Caeterum, nec febrim, nec ullum aliud malum in reliquo corpore, ſenſit, nec internis remediis opus habuit, ſolitae antidoto, tabaci fumo, confidens. Miles, qui Capitaneo aegrotanti ſerviebat, ſimili modo infectus fuit, nec praeter topica remedia opus aliis habuit. Figebatur ſic peſtis contagium in uno corporis loco, quem deſtruxit, carbonem excitando; caeterum corpus non mutavit. Hinc non inepte videtur dixiſſe *Helmontius* (*z*): *Anthrax, Bubo, aut Eſchara, non ſunt materia primitiva peſtis, ſed effectus, ac productum, quod peſtis ſibi paravit; in quo peſtis ſedet, quaſi in nido.* Illud autem peſtis contagium adeo ſubtile eſt, ut omnes ſenſus fugiat, licet ejus effectus in corpore ſenſibus manifeſti appareant. Hinc alio loco (*a*) dixit: *Venena caetera ſenſibili aliquo ſigno produntur, ſola vero peſtis inſenſili contagio communicatur, perinde atque humani pedis veſtigium odorem ſuum ſervat.* Sed canes odoriſequi noverunt herum ſuum, odorando veſtigia, invenire, &, ferarum veſtigia pariter legentes, illarum latebras diſtinguere. Norunt venatores, canes tunc felicius feras rimari, dum rori matutino inviſcatum adhuc manet illud, quod odore diſtinguunt.

Videmus jam, quorundam corporum effluvia, pertinaciſſime adhaerere aliis corporibus, & longiſſimo quidem tempore. Vidi ſcriniolum, ex pretioſo ligno factum, quo antea moſchus reconditus fuerat, ſervaſſe odorem, licet certo conſtaret, viginti quinque annos ad minimum elapſos eſſe, quibus nullus moſchus in hoc ſcriniolo fuerat; &, dum aperiebatur, fragrantiam moſchi ſpirabat tam valide, ut hyſtericis malis obnoxia virgo ſtatim ca-

(*x*) Lobb of the Plague pag. 116. & ſeq. (*y*) De peſte Lib. IV. Hiſtor. 120. pag. 337. (*z*) Tumulus Peſtis pag. 854. col. 1. (*a*) Ibid. pag. 870. col. 1.

caderet in animi deliquium, ac poſt validè convelleretur. Lavabatur acri lixivio, exponebatur aëri libero per menſes, nec potuit deleri moſchi fragrantia, licet minuta videretur. Simulac autem per unam alteramve ſeptimanam clauſum maneret ſcriniolum, diffundebat moſchi odorem per totam domum, dum aperiebatur. Notum eſt, *Boylei* experimentis, moſchum diffundere fragrantiam ſuam per magnum ſpatium, & notabile tempus, abſque ſenſibili ponderis jactura. Unde Phyſici ſolent hoc experimento demonſtrare diviſibilitatem materiae corporeae, quae fere omnem ſuperat imaginationem.

Si jam idem obtineat in peſtis contagio, poterit illud, ſarcinis recluſum, diffundi quaquaverſum, & ſubito magnam ſtragem edere, licet ſenſus non afficiat. Si enim, vel mora pejus reddatur, vel effluviorum perpetuo emanantium ingens copia collecta ſit, idem malum metuendum erit. Haec videtur ratio, quare illi, qui ſarcinas aperuerunt infectas peſtis contagio, mortui conciderint ilico; alii ſtatim correpti fuerunt vertigine, quam excepit febris peſtilentialis, & mors, ſpatio paucorum dierum. Si enim illud latens contagium aeque malignum fuiſſet, dum conſarcinabantur merces, debuiſſent homines, qui hos labores perficiebant, aeque male mulctati fuiſſe, ac illi, qui poſtea ſarcinas ſolvebant. Unde concluſit *Celeberrimus Fromond* (*b*), contagium peſtis, haerens in ſarcinis bene tectis & clauſis, per longam navigationem reddi magis deleterium. Dum ſarcinam ſerici, ex infecto loco delatam, & in inſula quadam depoſitam, ſolvebant homines lucri avidi, infelicem hanc praedam inter ſe diviſerunt; ſed brevi perierunt omnes, & infecerunt ſuas familias, ita ut ne unus quidem evaſerit; ſicque peſtis ceſſaſſet in hoc loco, nec ulterius propagata fuiſſet, niſi, mala fortuna, Tolonienſis civis ex eodem loco in urbem rediiſſet, & morbum propagaſſet (*c*).

Sollicite monuit *Lobb* (*d*) cautelas obſervandas, dum ſarcinae, a ſuſpectis locis venientes, aperiuntur: ſi enim in aëre libero hoc fiat, jubet, ut dorſum opponant vento; ſic enim, quod exibit noxium ex ſarcinis ſolutis, ventus propellet in aërem. Si autem in aedificiis idem tentetur, tunc monet, ut focus incendatur, & portae ſimul maneant apertae: ille autem, qui ſarcinam deligabit, dorſum opponat portae apertae, ſarcinamque inter ſe & caminum locet. Sic enim obtinebitur, ut aër, per portam ruens verſus focum, pellat in camini tubum quidquid ex ſarcinis apertis exhalat, quod per extremum camini tubum in aërem diſpergetur, & ſic evadet innoxium, dum in atmoſphaera diluitur, quod antea collectum nocebat quam maxime, uti in praecedentibus dictum fuit.

Quamdiu autem contagium aliis corporibus adhaerens manere poſſit, ſic ut morbum propagare aptum ſit, non adeo certo determinari poteſt. Videtur admodum probabile, ſi omnino recluſum fuerit in loco quodam, quod

(*b*) Riſpoſta Apologet. &c. pag. 150. (*c*) Antrechaux Relat. de la peſte pag. 65. &c. (*d*) Of the Plague pag. 16. 17. 48.

quod diutiſſime nocendi vires retineat, &, effluviis accumulatis libere dein erumpentibus, deleteriam vim exercere poſſit. In Hiſtoria multa talia exempla recenſentur, quae docent, ciſta aperta, quae peſtis tempore ante plures annos clauſa fuerat, & talis manſerat, morbum recruduiſſe. Notum eſt, ſuſpectas merces ventilando depurari, ut caveatur peſtis. Recluſus diu moſchus indelebili odore inficit illa, quibus continetur, &, apertis dein vaſis, vix tolerabilem odorem ſpargit. *Sydenhamus* (*e*), qui tanta cum cura morbos Epidemice graſſantes obſervavit, dicit, *per annos aliquot, peſtem inſigniorem ſubſequentes, ſparſim occurrere peſtiferorum funera, paulatim imminui ac evaneſcere ſolita &c. quippe quae antegreſſae meſſis tantum ſpecilegia reputari debent. A quibus etiam nuperae luis reliquiis fit, ut febres, quae anno poſt graviorem peſtim uno aut altero graſſantur paſſim, peſtilentes eſſe ſoleant, &, licet aliquibus verae peſtis notis deſtitutae, tamen ejusdem naturam ac indolem quam plurimum referant, nec non conſimilem medendi rationem ſibi vindicent.* Manet ergo illa diſpoſitio peſti reſuſcitandae favens diutius, & morbi ſequentes genium peſtis adhuc quaſi redolent. Sed ſimul monet ſequentia: *Verum, praeter illam aëris conſtitutionem, ſeu cauſam communiorem, accedat oportet & alia procatarctica, nimirum* μιάσματος, *ſive ſeminii, a peſtifero aliquo corpore, vel immediate ac propinquiore conſortio, vel mediate ac per fomitem aliunde transmiſſi, ſuſceptio.* Poſtea (*f*) ſubjungit: *Interea, aëris diſpoſitionem quamtumvis* λοιμώδη, *peſti ſuſcitandae per ſe imparem eſſe, vehementer ſuſpicor; quin peſtilentiae morbum, alicubi ſemper ſuperſtitem, aut per fomitem, aut per peſtiferi alicujus appulſum, e locis infectis in alios deferri, ibidemque nonniſi accedente ſimul idonea aëris diatheſi popularem fieri.* Fatetur enim, aliter intelligi non poſſe, cur, dum unum oppidum peſte devaſtatur, aliud, non longe diſſitum, omne commercium cum loco infecto caute inhibendo, prorſus immune maneat. Confirmat hoc exemplo *magni Hetruriae ducis*, qui peſti, quae totam fere vaſtabat Italiam, cura & prudentia, aditum in fines ſuos penitus intercluſit.

Obſervatum fuit in peſte Viennenſi 1713., illas domos, quae tempore peſtis 1679. noſocomiis condendis ſerviverant, vel in quibus plurimi a peſte mortui fuerant, omnium primo infectas fuiſſe, & vehementius reliquis (*g*). An per tot annos in his locis latuit contagium, dormiens, nunc novae peſtis occaſione excitatum, & actuoſum redditum? ſic ab exigua ſcintilla ingens erumpit incendium, & contagium creſcit eundo, cum affectorum tetro morbo hominum humores in ſuam naturam convertat. In peſte Athenienſium (*h*), *aves & quadrupedia, quaecumque humana carne veſcuntur, cum plura jacerent inſepulta cadavera, aut non accedebant, aut, ſi accederent, & deguſtaſſent, interibant.* In peſte Viennenſi 1713. muſcae, quae ſanguinem peſte laborantium guſtaverant, ilico moriebantur (*i*). Videntur enim omnes hu-

(*e*) Sect. II. cap. 2. pag. 130. 131. (*f*) Ibidem pag. 132. (*g*) Wiener Peſtbeſchreibung. pag. 235. (*h*) Schulz. Hiſtor. Medic. pag. 189. (*i*) Wiener Peſtbeſchreibung pag. 263.

humores hoc contagio in peſtiferis inquinari ; uti in variolis a minima puris varioloſi particula ſani corporis humores in contagioſam indolem permutantur.

Concluſit hinc *Lobb* (*k*), infectionis periculum plurimum pendere a copia contagii per aërem diſperſi, & a proximitate ejus, qui contagium recipit. Neque, uti jam ſaepius monitum fuit, videtur contagium longe diſpergi per aërem, absque jactura malignitatis. Inde intelligitur, cur obſervetur, peſtim in initio lente procedere. Circa finem Decembris 1664. Londini unicus periit (*l*) a peſte; cumque hoc tempore anni foci in cubiculis inſtrui ſoleant, credibile eſt, plurimum de peſtis contagio per tubum camini aſcendiſſe, & per aërem fuiſſe diſperſum, ita ut vim nocendi perdiderit; nullum enim hujus morbi veſtigium per ſex deinde ſeptimanas obſervatum fuit. Menſe februarii iterum unicus a peſte mortuus fuit; poſt integre ſiluit morbus per novem ſeptimanas; deinde ſenſim & tarde prorepſit; ita ut pauci tantum inficerentur. Unde etiam multi, omne omnino commercium cum infectis vitantes, in domibus ſuis vixerunt immunes; quod & in collegiis, & monaſteriis, obſervatum (*m*). Contra in peſte Viennenſi (*n*) proximum in eadem domo habitantibus contagium infecit omnes, ſi unus hoc morbo aegrotare cepiſſet, *communicante altero alteri, circa nonum praeſertim diem, malignae hereditatis portionem, aliquando etiam citius; & ſic integrae, eaeque plurimae, exſtinctae ſunt familiae.*

Ubi autem, plurimis aegris peſte decumbentibus, contagium multiplicatur de illorum corpore exhalans, tunc tanta copia in aëre haerere poteſt, ut etiam in majore diſtantia a fomite ſuo maneat actuoſum. *Tunc enim ad triſtiſſimae aegritudinis propagationem jam non amplius vel fomite vel perſonali conſortio opus eſt; verum quemcumque hominem, vel ſumma cura a peſte correptis remotum, ipſe aër cum ſpiritu intro ſubiens per ſe ac ſuo marte inficere valet, modo ille habeat corpus humoribus ad afflatum excipiendum paratis refertum* (*o*).

Hinc patet, non confidendum eſſe, ſi unus alterve in quodam loco peſte laboraverit, licet per plures ſeptimanas poſtea nullum mali veſtigium appareat.

Neque tantum in Peſte, verum etiam in aliis morbis Epidemicis contagioſis, idem obſervatum fuit. Sic *Degnerus* (*p*) decimo ſeptimo menſis Julii primum dyſentericum viderat; circa finem menſis, & in principio Auguſti, magis vero circa medium, prorepere morbum obſervavit per vicinas plateas; & dein, circa finem Auguſti, gradatim de platea in plateam diſpergebatur; imprimis autem, verſus meridionalem civitatis partem; ita ut ejus veſtigia preſſo quaſi pede legere, & ſequi, potuerit. Circa initium Septembris per totam civitatem graſſabatur morbus, ita ut nulla urbis pars om-

(*k*) Of the Plague pag. 4. 5. (*l*) Ibidem pag. 43 & ſeq. (*m*) Ibid. pag. 46. (*n*) Sorbait de Peſte pag. 11. (*o*) Sydenham. Sect. II. cap. 2. pag. 131. (*p*) De Dyſenter. pag. 4. & ſeq.

omnino immunis a morbo foret: hactenus tamen intra civitatis pomoeria ſubſtitit malum, nec vicina loca fuerunt infecta. Unde illud contagium Epidemicae Dyſenteriae, licet copioſum ex tot aegrotantium corporibus exhalaret in auras, tamen vicinos *Neomago* pagos non infecit. Verum, dum in hac urbe Encoenia celebrabantur, ingens, ut ſolet, ruricolarum numerus confluebat, qui, infectas domus intrantes, contagium ad ſuos retulerunt. Plura alia exempla enumerat *Degnerus*, quae evidenter docent, contagium illud ex urbe ad alia loca delatum fuiſſe hoc modo.

Contagioſi illi morbi Epidemici ceſſant tandem, citius, vel ſerius, ſive inerti reddito contagio, ſive mutatis cauſis praediſponentibus, quae apta reddebant hominum corpora, ut a contagio ſuſcepto inficerentur. Dixit *Sanctorius* (*q*); *Res peſte infectae inficiunt, quo usque durant proximae, & remotae, cauſae: unica tamen deficiente, ceſſat virus, ad inſtar motus horologii, dum rotarum unica irrito dente quieſcit.* Poteſt cauſa excitans, peſtis contagium nempe, diu latere, & adhuc aptum quidem, ut actuoſum reddatur denuo. Hinc merito tanta habetur cura, ut res infectae depurentur poſt morbi contagioſi finem. In oriente, ubi vel nulla, vel ſuperficiaria tantum, cura habetur, inde toties recrudeſcit malum; cum aliae nationes, his cautelis uſae, & ſeveris poenis omne cum locis infectis commercium inhibentes, per ſaeculum vixerint a peſte immunes.

Solum contagium, absque cauſa praediſponente, non ſufficere, ut morbum contagioſum producat, videtur multis probari argumentis. In oriente deberet peſtis absque intermiſſione graſſari: ceſſat tamen, & recrudeſcit: peſtis tempore non omnes inficiuntur, qui eidem contagio expoſiti vivunt: Animi affectus validi, imprimis terror, contagii efficaciam augent, uti omnes omnino, qui de peſte ſcripſerunt, teſtantur. De hac re dictum ad §. 1383, ubi de variolarum contagio, per metum aucto, dictum fuit. Obſervavit *Benſa* (*r*), illos, qui ex terrore peſtim contraxerant, vel nunquam, vel rariſſime ſaltem, evaſiſſe. Hinc credit, Turcas, qui peſtim non magis metuunt, quam alium vulgarem morbum, non adeo copioſa numerare funera, licet ſingulis ferme annis *Conſtantinopoli* hic morbus obſervetur. Vidit nobilem virum, qui de feneſtra conſpiciens currum, quo aegri vehebantur, ex concepto terrore peſte tactus, intra paucos dies periit (*s*).

Patet ergo, morbos Epidemicos aliquando carere contagio, dum cauſae morboſae, extra corpus humanum natae, agunt in corpora illorum, qui his cauſis exponuntur. Quandoque his contagium adeſt, quod ex uno homine in alium tranſit, & ſic morbum multiplicat. Horrendae illae peſtes, quarum in ſacris literis mentio fit, non videntur egiſſe per contagium (*t*). *David* vidit Angelum percuſſorem, dum ſupplices Deo preces funderet ad placandam divinam iram; obtinuit miſericordiam; & mox ceſſavit malum. Un-

(*q*) N°. 126. Gorter de Perſpirat. pag. 211. (*r*) De Peſte Auſtr. pag. 52.
(*s*) Ibidem pag. 37. (*t*) Lobb of the Plague pag. 175.

Unde merito *Helmontius* (*u*) dixit: *Duas igitur, ſpecie diverſas, Peſtes agnoſco ſolum; unam nempe, quae immediate ex manu Omnipotentis, per Angelum percutientem, mittitur, ad exſecutionem occulti judicii ſuae Deitatis. Hanc etenim quanquam peſtim agnoſcam, eandem tamen Domino meo integraliter committo, dicoque reſignata mente, Fiat voluntas tua, Domine; ſiquidem nec remedium opto niſi pro tuo beneplacito. Finaliter itaque, peſtim naturae tantum ubique attingam, ut philoſophus. Eamque voco alteram.*

§. 1410. Hos autem proprie Epidemicos vocare ſolemus.

In ipſo initio Commentariorum in librum primum Epidemiorum *Hippocratis* exacte definit *Galenus* (*w*), quid per morbos Epidemicos intelligendum ſit. Monet enim, quod *Hippocrates*, in libro de *aëre*, *locis & aquis*, egerit de Morbis Endemiis, ſive vernaculis, qui, incolis cujusdam loci tanquam cognati, nullo non tempore illos comitantur. In libris vero Epidemiorum agit de morbis, qui non ſemper, uti Endemii, ſed per aliquod tempus, paſſim, vel civitates, vel nationes univerſas, adoriuntur. Caeteros morbos vocavit Sporadicos; qui ſcilicet non communiter multos, ſed ſeorſum quemque, prehendunt, adeoque non a generali cauſa, ſed a particulari, pendent. Haec autem definitio Epidemicorum morborum evidens, & adaequata, eſt; nihilque habet ambigui. *Aegineta* vocavit πανδήμα νοσήματα, populares, & communes, morbos, qui multis ſimul contingunt, quorum ut generatio, ſic etiam cauſa, communis eſt (*x*). Sed non videtur adeo exacte diſtinxiſſe morbos Endemios ab Epidemicis; unde *Galeni* definitio praeferenda.

Unde etiam *Scaliger* (*y*) carpſit Interpretes, quod libros *Hippocratis* περὶ τῶν ἐπιδημίων verterint *de morbis popularibus*. Dicendum voluit, de *vulgaribus morbis*, vel potius de *volgivagis morbis*. Endemios morbos populares vocavit; Epidemicos autem vulgares dixit: *nam* τὸ ἔνδημον *eſt, quod in populo,* ἐπίδημον *vero, quod vagatur per populum, graſſatur, & populatur.* Ἔνδημος *enim* νόσος *poteſt eſſe etiam citra aëris vitium,* Ἐπιδημία *non poteſt.* Si ergo ex loci natura & ſitu morbi oriantur, illorum cauſa perennis manet, ſemperque adſunt, & dicuntur *Endemii*; ſi autem quodam tempore tantum regionem pervadant, vocantur *Epidemici*.

§. 1411. Horum cognoſcitur natura juxta regulas datas (11. 12. 13.)

In numeris hic citatis dictum fuit de methodo indagandi morborum natu-

ram

(*u*) Tumulus Peſtis pag. 850. col. 2. (*w*) Epidem. Lib. I. Charter. Tom. IX. pag. 2. (*x*) Lib. II. cap. 34. pag. 20. verſa. (*y*) Scaligerana, Thuana, &c. pag. 86. Tom. II.

ram ac indolem, eorumque cauſas, & effectus in corpore humano, ut inde eruatur methodus medendi, ſeliganturque apta remedia, ad emendandas morborum cauſas, ſollicita obſervatione detectas, & ad tollendos effectus morbi in corpore humano. Patuit tunc, non perfunctorium opus eſſe, indagare morbum, nondum cognitum: requiruntur enim cognita omnia illa, quae aegro contigerunt; opus eſt, ut ponderentur ſingula, comparentur inter ſe univerſa, conferantur cum illis, quae in ſanitate contingunt, & dein ſevero ratiocinio ex his eruatur cauſa proxima morbi, atque curandi methodus.

Hae ſunt generales Praxis Medicae regulae, quae ubique locum habent: quomodo autem, & quibus cum cautelis, applicandae ſint morbis Epidemicis, dicetur ſequenti paragrapho.

§. 1412. Lucem vero affundit Medico incognitum talem, & recens invadentem, Epidemicum curaturo 1. Determinatio ejus ad ſpeciem notam, cui maxime ſimilis. 2. Obſervatio ejus, qui eo tempore, circa aequinoctium vernum, vel autumnale, frequentior. 3. Attentio ad phaenomena ſpontanea, quae mortem, ſalutem, meliorem, pejorem, ſtatum morbi, praecedunt, comitantur, ſequuntur. 4. Eorum, quae inevitabiliter geruntur, ingeruntur, egeruntur, adjutamentum, vel nocumentum. 5. Comparatio plurium eodem tempore decumbentium ſimul. 6. Abſtinentia ab omni auxilio, quod dubium, valde movens, mutans, tectum morbi genium obſcurans.

Fatetur *Sydenhamus* (z), ſe ſaepius ceſpitaſſe, dum novus morbus ingrueret, ac, *niſi ingenti abhibita cautela, intentisque animi nervis omnibus, vix ac ne vix quidem potuiſſe efficere, ne unus aut alter illorum, qui ſe primi illius curae commiſerant, vita periclitaretur, donec, inveſtigato jugiter tandemque perſpecto morbi genio, ad eundem perdomandum recto pede & intrepidus denuo procederet.* Dantur enim quandoque morbi, qui, licet Epidemiorum inſigniantur nomine, omnino anomali ſunt, & nulli typo ſe patiuntur adſtringi, incertamque ſymptomatum varietatem oſtendunt adeo, ut idem morbus in ipſiſſima anni conſtitutione varia & diſſimili ſe oſtentet facie (a). Unde optandum foret, ut Medici, qui in majoribus urbibus lautam praxin habent, ſimul convenirent ſaepius, collatis obſervationibus deliberaturi, quid de genio ingruentis morbi Epidemici ſtatuendum foret, & quaenam curandi methodus ſucceſſerit, vel ſucceſſu caruerit. Sic multi vitarentur errores, &, ſi quid erratum fuerit, poſſet ilico emendari. Verum ſumma attentione hic opus eſt, etiamſi in arte jam longaevi fuerint Medici, & meritorum fama celebratiſſimi. In Oratione publica, quam *Ramazzini* in Patavino Lyceo habuit, ut demonſtraret, *Theoricae Medicinae nullum jus eſſe, ut ſupra practicam do-*

(z) Sect. I. cap. 2. pag. 43. (a) Ibid. pag. 46.

dominatum affectet, ſed binas has Medicinae partes arcto connubio jungendas eſſe, memorat, anno 1576 non adſpernanda peſtilentiae ſigna Venetiis ſe prodidiſſe; cum autem ob frequentiora indies funera metus augeretur, ac magnae inter Medicos, uti mos eſt, obortae fuiſſent contentiones circa morbi naturam, aliis peſtilentem morbum eſſe negantibus, aliis affirmantibus, publico decreto acciti fuerunt *Hieronymus Mercurialis*, & *Hieronymus Capivaccius* (quanta in arte nomina!). Splendido comitatu Venetias profecti ſunt celeberrimi hi viri, neque minori exſpectatione ſuſcepti. Severum inſtituerunt examen, audiverunt Medicorum inter ſe diſſidentium opiniones, deinde, ad excelſum Collegium deducti, coram ſereniſſimo Principe, ſententiam dixerunt: *Nequaquam peſtilentem eſſe eam, quae vagabatur, Epidemiam; ac libere profeſſi ſunt, ſe ſuis methodis & praeſidiis hunc morbum curaturos.* Pronis auribus excepta fuit haec ſententia, & civitas omni metu ſoluta: verum, cum a ſolita diligentia, aegros hoc morbo Epidemico laborantes ad diſſita loca adſportandi, ceſſarent, intra paucos dies exitialis ille morbus, a judicibus tantae auctoritatis tanquam inſons abſolutus, majori ſecuritate in vulgus ſaevire coepit, ita ut anni unius ſpatio centum fere hominum millia perierint. *Perhumaniter tamen erga ſuos judices ſe geſſit peſtilens ille morbus; illis enim pepercit, ac indulſit, ut ſoſpites, comitatu ſuo tamen magnâ ex parte orbati, Patavium redirent. Quaeſitae nocuere artes, ceſſere magiſtri* (*b*).

Si in tantos viros talis error, & tam pernicioſus, cadere potuerit, quantum non debent metuere Medici, dum de morbis Epidemicis conſuluntur; praecipue, ſi contagii ſuſpicio ſimul adſit. Conſideranda nunc ſunt ſingulatim illa, ad quae attendere debet Medicus prudens, dum latentem Epidemicorum indolem indagat.

1°. Hoc eſt primum, ad quod Medicus prudenter indagaturus morbos Epidemicos attendere debet. Si v. g. autumnali tempore, vel & citius, plurimi in quodam loco febribus decumbant, inquirit ſedulo, an illae febres pertineant ad claſſem febrium continuarum, an vero intermittentium genium habeant. Forte mirum videbitur, quod de hac re ullum dubium eſſe poſſit, cum §. 727. tam exacta intermittentium febrium definitio data fuerit; quae nempe per vices integre remittunt, ut plena ἀπυρεξία inter duos quosque paroxyſmos intercedat. Verum ad §. 748. monitum fuit, quod febres autumnales ſaepe exacte aemulentur indolem febrium continuarum, ob longiores & duplicatos paroxyſmos; dum tamen indoles & curatio longe diverſae ſunt. Solent autem illae febres, quae continuis ſimillimae apparent, diſſilire quaſi in intermittentes, ubi illarum impetus deferbuit. Simulac prudens Medicus in uno alterove aegro hoc obſervavit, jam tuto concludit, febres tales, licet continuas mentiantur, tamen eſſe de genere intermittentium,

(*b*) Ramazzin. oper. pag. 58. 59.

tium, & illarum curam requirere. Facile patet, quanta utilitas ex hac obſervatione redundare poſſit.

Licet autem febres illae intermittentium indolem habeant, differunt tamen multum a febribus ſimplicibus intermittentibus, ſymptomatum numero, & gravitate. Hinc monuit *Sydenhamus* (*c*), morbos Epidemicos, certa conſtitutione genitos, multum differre ab illis, qui, licet idem plane nomen ſortiantur, alia tamen conſtitutione generantur. Sic vidi Pleuritides Epidemicas, quae non obediebant conſuetae Pleuritidis curae, nec ferebant repetitas Venae ſectiones, ſed emollientium decoctorum uſui, una cum oleoſis, cedebant feliciter, materia morboſa per alvum critice evacuata. Ita & *Sydenhamus* (*d*) obſervavit illo tempore, dum Dyſenteriae praecipue graſſabantur, febrim, quae *Dyſenteriae indolem non leviter aemulabatur* (*niſi quod illa cauſam morbificam per ſedes eliminet*, & *pauca alia exinde naſcantur ſymptomata*); *quod*, *tum a conſimili utriusque morbi inſultu*, *tum etiam quod*, *utroque malo correpti*, *Aphthis*, *ſimilibusque invicem ſymptomatibus*, *admodum ſint obnoxii*, *ſatis evincitur*. *Et ſane Dyſenteria*, *de qua agitur*, *ipſiſſima illa febris eſt*; *hoc tantum diſcrimine*, *quod introvertatur*, &, *in inteſtina ſe exonerans*, *per eadem viam ſibi faciat.*

Hinc ſemper conſiderandum eſt illud Epidemicum praedominans in omnibus morbis, qui in Epidemica quadam conſtitutione occurrunt. Sic, uti praecedente Capitulo dictum fuit, illo tempore, dum Variolae Epidemice graſſantur, obſervatur febris varioloſa, quae omnia variolarum ſymptomata habet, exceptis illis, quae a variolarum eruptione, inflammatione, ſuppuratione, exſiccatione, pendent. Epidemicum autem illud in diverſis etiam morbis veſtigium adeſt. Unde *Sydenhamus* (*e*) probat, quod, *quantocumque ab invicem quoad typum* & *formam ſpecificam intervallo diſtent*, *conſtitutio tamen omnibus communis ſubjectam ſingularum materiem ad ejusmodi conditionem atque ſtatum effingit formatque*, *ut praecipua ſymptomata*, *quae ad particularem evacuationis modum nihil attinent*, *omnibus paria ſint*; *ſingulis etiam in hoc conſpirantibus*, *ut eodem pariter omnes tempore* & *intendant ſaevitiem*, & *remittant*. *Notandum eſt inſuper*, *quibus annis variae illarum ſpecies graſſantur uno eodemque tempore*, *eas omnes modo*, *quo primum aggrediuntur*, *atque invaſionis ſymptomatis*, *conſentire.*

2°. Quamvis *Hippocrates*, non tantum morborum vernalium ac autumnalium, ſed & hyemalium ac aeſtivorum, morborum mentionem fecerit paſſim, tamen ſedula obſervatione *Sydenhamus* didicit, Epidemicorum morborum indolem bis in anno mutari, circa aequinoctium vernum nempe, & autumnale; hincque morbos Epidemicos diviſit in vernos, & autumnales (*f*). Fatetur quidem, morbos alia quavis anni tempeſtate naſci poſſe; ſed iſtos relegandos voluit ad illam tempeſtatem, quam proxime contingunt; ſive ver, ſive autumnus, fuerit. Accidit enim, ut, aëris temperie conſpi-

(*c*) Sect. I. cap. 2. pag. 51. (*d*) Ibid. pag. 50. (*e*) Ibid. pag. 51. (*f*) Ibid. pag. 46. 47.

ſpirante, citius emergant hi morbi, & econtra ſerius, ſi haec adverſa fuerit. Unde monet ſequentia: *Cum itaque ver dico, vel autumnum, non de ipſo ſtatim aequinoctio, ſive verno, ſive autumnali, ad amuſſim loquor.* Sic notat, Epidemicos vernos quandoque maturius incipere, menſe nempe Januario, &, ſenſim increbreſcentes, circa Aequinoctium vernum ad ſtatum pervenire, dein ſenſim imminutos circa ſolſtitium aeſtivum evaneſcere, niſi quod hinc inde unum alterumve hominem adhuc infeſtent. Sic obſervavit, morbillos ſaepe menſe Januario incipere, tertianas vernas menſe Februario; quae tamen circa ſolſtitium aeſtivum pariter ſe ſubducunt. Alii autem morbi Vere orti, & de die in diem invaleſcentes, ſtatum acquirunt longe ſerius, nempe circa aequinoctium Autumnale, dein paulatim cedunt, donec hyemali frigore in fugam vertantur. Hoc in variolis, dum reliquorum morborum praedominio potiuntur, obſervatum fuit ſaepius.

Unde, uti ad §. 747. dictum eſt, vernae febres incipere ſolent menſe *Februario*; autumnales menſe *Auguſto*; ita tamen, ut quandoque citius, quandoque ſerius, hi morbi caput efferant. Obſervatum pariter fuit, illas febres tunc imprimis citius incipere, quando maximum hominum numerum adorientur; & contra, ſi ſerius emergant. Unde, dum circa finem Junii 1661. *Sydenhamus* viderat, aliquos jam quartana correptos fuiſſe, concluſit, numeroſiſſimas quartanas exſpectandas eſſe; quod & eventus probavit.

Patet inde, quare menſibus Junio & Julio minor aegrotantium numerus inveniatur. Verni enim morbi fatiſcunt; autumnales nondum incipiunt, vel ſaltem nondum multum invaleſcunt. Batavi ſolent imminutorum morborum cauſam tribuere recenti ſale conditorum halecum uſui; ſed veroſimilior videtur cauſa dicta.

Monuit autem merito *Sydenhamus* (*g*) ſequentia: *Porro, quod ſedulo advertendum, cum plures aliquot horum morborum eundem fatigent annum, unus eorum aliquis reliquorum praedominio potitur, caeteris in ejus quaſi ditionem redactis, & parcius id tempus ſaevientibus, ita ut, illo augeſcente, imminuantur hi, eodemque rurſus imminuto, recrudeſcant.*

Inde patet ratio, quare in textu dicatur, attendendum eſſe ad illum morbum, qui circa aequinoctium vernum, vel autumnale, adeſt frequentior, ut habeatur cognitio conſtitutionis Epidemicae tunc regnantis. Imprimis enim attendendum eſt ad illum morbum, *qui circa Aequinoctium autumnale maximopere furit, & cumulatiſſimam edit ſtragem; ille enim totius anni conſtitutioni nomen impertit ſuum* (*h*).

Monet pariter *Sydenhamus* (*i*), quod, uti morbi ſingulares habent ſuum incrementum, ſtatum, & decrementum, idem etiam in morbis Epidemicis occurrat; quatenus indies magis & magis Epidemice graſſantur, donec ad ſtatum incrementi pervenerint; poſtea gradatim decreſcunt, donec penitus exu-

(*g*) Sect. I. cap. 2. pag. 49. (*h*) Ibidem. (*i*) Sect. IV. cap. 1. pag. 215. 216.

exulent, alteri conſtitutioni locum cedentes. Symptomata horum morborum ſunt atrociora, dum primo emergunt, dein paulatim miteſcunt, fiuntque in fine conſtitutionis Epidemicae adeo benigna, & toleratu facilia, ac morbi graſſantis natura pati poteſt. Notandum autem eſt, *Epidemicorum alterum ab altero, ut clavum a clavo pelli quidem, non tamen ſtatim eum, qui pellitur, ac cedit, morbum in ſolidum evaneſcere, ſed rarius invadere, donec tandem penitus ceſſet*, vel, vertente conſtitutione, novas denuo vires ſumat, & reliquis morbis dominetur iterum; quod ſi contingeret, tunc hos morbos non tantum Epidemicos, ſed *Stationarios*, vocabat (*k*): dicit autem, ſe hoc nomine intelligere *febres, quae cum a particulari quadam, at nondum ſatis cognita, hujus aut alterius anni conſtitutione pendeant, ſingulae ſuo ordine invaleſcunt, graſſantur admodum, & quaſi caeteris dominantur per continuam illam annorum ſeriem.* Fatetur, ſe nondum ſatis compertum habere, an tales morbi exacto quodam annorum curriculo ſe mutuo excipiant, an non. Interim caute addit, ſe nullam de nominibus movere litem velle, modo de re conveniat; integrum tamen ſibi eſſe voluit, morbum hoc vel illo nomine deſignare pro arbitrio ſuo.

Verum eodem tempore, quo morbus quidam Epidemicus graſſatur, praeter hunc & alii occurrunt morbi, qui proprie non pendent a conſtitutione Epidemica regnante; hos morbos *Intercurrentes* vocavit *Sydenhamus* (*l*); quamvis nonnunquam, licet non ita frequenter, Epidemice graſſentur; tales autem ab Epidemico regnante bene diſtinguere, operae pretium eſt.

Diſtinguuntur inde, quod aëris manifeſtas qualitates pro cauſa agnoſcant immediata: ſic v. g., dum poſt diuturnum gelu, in ver usque ſe extendens, derepente calida tempeſtas ſuccedit, *Pleuritides*, *Anginae*, ſimilesque morbi, homines invadere ſolent; qualiſcumque demum fuerit conſtitutio annorum generalis; imo omnibus indifferenter annis adſunt, ſi ſimilis aëris viciſſitudo occurrat. Idem verum eſt, ſi quis, ab exercitio corporis incaleſcens, depoſitis veſtibus, aurae frigidiuſculae ſe expoſuerit. Hos morbos tunc vocabat *Sydenhamus* Intercurrentes (*m*), qui plerique, ſi non omnes, ſunt morbi eſſentiales, & ex ſua propria indole a Medico tractari debent.

Verum obſervavit *Sydenhamus* (*n*), ſimiles intercurrentibus his morbis occurrere affectiones, quae non ſunt morbi eſſentiales, ſed nuda tantum febris Stationariae regnantis ſymptomata; adeoque non requirunt curam morbi eſſentialis, quem referunt, ſed febris Stationariae, cujus ſunt ſymptomata: ita tamen, ut curatio febris Stationariae leviter inflectatur ad indolem morbi, quem ſymptomata haec referunt, uti ad §. 1404. dictum fuit. Praedominatur enim illud Epidemicum in talibus morbis, uti pariter fuit notatum.

Ut autem tales morbos ſymptomaticos diſtingueret ab eſſentialibus *Sydenha-*

(*k*) Sydenham. Sect. VI. cap. 1. pag. 323. (*l*) Ibidem pag. 324. (*m*) Ibidem pag. 326. (*n*) Ibidem.

hamus (*o*), attendebat ſollicite ad phaenomena, quae febrem Stationariam tunc regnantem comitabantur, dum ingrueret. Si enim ſimilia inveniret in Pleuritide vel Angina incipientibus, ſtatuebat, hos morbos non eſſe eſſentiales, ſed ſymptomaticos tantum. In Pleuritide enim ſymptomatica, quae febri per hyemem graſſanti anno 1675. ſupervenerat, obſervavit ſequentia: *Quotquot hac laborabant Pleuritide, ubi primum corripiebantur, capitis, dorſi, & artuum, patiebantur dolorem, quae certiſſima & maxima erant febrium earum omnium ſymptomata, quae & antequam ingrederentur Pleuritides invadebant, atque illis exſpirantibus adhuc durabant. Cum, quoties uterlibet horum Intercurrentium morbus eſſentialis eſt, omnibus indifferenter annis pari modo aggrediatur, nihil prorſus habens commune cum febre Stationaria per id tempus regnante. Ad haec, ſymptomata omnia, quae poſt emergunt, magis perſpicua ſunt, cum non obſcurentur & confundantur ab aliorum* φαινομένων, *quae naturae diverſae ſunt, & ad aliam ſpectant febrim, admixtione.* Ad confirmationem hujus Diagnoſis multum conducit tempus anni, quo morbi illi, Intercurrentes dicti, obſervantur. Sic v. g. Pleuritis, ſi adulto vere, vel aeſtatis initio, aliquos invadit, pro morbo Intercurrente habebitur, ſed eſſentiali, & omnino diſtincto a febribus Epidemicis vernis, quia illud anni tempus morbis inflammatoriis maxime favet. Si autem idem morbus tempore conſtitutionis Epidemicae autumnalis adoritur, juſta ſuſpicio eſt, talem pleuritidem de genio morbi Epidemici regnantis participare; unde ejus cura, reſpectu ſimul habito ad illud Epidemicum, tentanda erit.

3°. Et hoc quam maxime neceſſarium eſt, dubiiſque rebus magnum lumen affundere poteſt. Si enim Medicus attenta obſervatione didicerit, quaenam morbi ſymptomata mutationem morbi in pejus praecedant vel comitentur, omne artis molimen adhibebit, ut haec praecaveat, ſi nondum adſint, vel jam nata emendet. Si vero talia appareant ſymptomata, quae ſalutem, vel meliorem morbi ſtatum, praeſagiunt, ſpectatorem ſaepe aget, nec ullis validis remediis turbabit naturae morbos ſanantis molimina ſalutaria. De qua re in Febrium hiſtoria abunde dictum fuit.

Verum attentiſſima obſervatione opus eſt ad haec detegenda: *Nam unaquaeque morborum, non minus, quam animalium aut vegetabilium, ſpecies affectiones ſibi proprias, perpetuas, ac pariter univocas, ab eſſentia ſua promanantes, ſortita eſt. Neque interim magnopere urgebit illa quaeſtio. Quae demum morborum medela adminiſtrabitur, dum cauſae ipſorum nos latent: Quandoquidem non cauſarum, ſed methodi convenientis atque experientia comprobatae, cognitione, affectuum plurimorum curatio abſolvitur* (*p*). Dum peſſimae febres, de genere continuarum remittentium, quam maxime graſſabantur, a noxiis paludum effluviis natae, tanta fuit harum malignitas, ut ilico omnes vires proſternerent, doloremque validum capitis, cum delirio, & comate ſomnolento, producerent;

(*o*) Sect. VI. cap. 1. pag. 327.

(*p*) Sydenham. Sect. II. cap. 2. pag. 134.

rent; imo & in quibusdam Apoplexiam. In pluribus, Exanthemata, Petechiae, Parotides, in quibusdem maculae gangraenoſae, admodum largae, erumpebant. Tantus tamen morbus, & qui gravem ſtragem ediderat, ſanabatur mirabiliter, & ſine ullo artis auxilio, in illis, quibus in cute efflореſcebant parvae puſtulae purulentae (*q*). Non mirum ergo, ſi Medici, his puſtulis viſis, laetati fuerint, totumque opus naturae commiſerint.

In peſtis initio, contagium, maxima pollens ſubtilitate, ſubito, ac quaſi ex improviſo, hominem de medio tollit, & poſt mortem cadaver maculis purpureis undique foedatum apparet. Nulla tamen febris, vel alia aegritudo, mortem praeceſſerat; uti ſolet fieri, ubi cauſa morbifica minus ſubtilis exiſtit, & obtuſiore quaſi telo vitam impetit (*r*). At non tantum in Peſte hoc verum eſt, ſed & obſervavit *Sydenhamus* (*s*), quod *Epidemici omnes, ubi primum ex naturae ſinu exſiliunt emerguntque, quantum ex eorum phaenomenis licet conjicere, principio magis ſubtili ac ſpirituoſo videantur inhaereſcere, quam ubi jam magis adoleverint; quoque magis ad occaſum vergunt, eo magis indies craſſi atque humorales fiunt.* In Dyſenteria epidemica incipiente vidit, quamplurimos nullis omnino dejectionibus moleſtari, primo autumno quo invaſit morbus, qui Stationarius fuit; duravit enim per ſubſequentes annos. *Torminum autem quod ſpectat atrocitatem, febris intenſionem, ſubitam virium proſtrationem, aliaque ſymptomata, inſequentium annorum dyſenterias longo intervallo poſt ſe reliquit.* Imo, dum jam dyſenteriam incipiebant comitari dejectiones, conatus & irritatio ad alvum deponendam erant frequentiores, moleſtioresque, at ſaepius irriti, raroque quid ſtercoroſae materiae exibat, ſed mucoſa & ſanguinolenta fere tantum. In progreſſu autem morbi tormina minuebantur, dejectiones magis ſtercoroſae fiebant, donec tandem, fatiſcente Epidemica hac conſtitutione, tormina nulla perciperentur, & dejectiones alvinae potius ſtercoraceae eſſent, quam mucoſae.

Sed & quandoque morbi genius ab alia accedente cauſa mutatur, licet illud Epidemicum maneat ut ante. Solertiſſimus in his detegendis *Sydenhamus* & illud diſtinguere noverat. Regnabat febris Epidemica, in qua materies morbi caput invadebat, & comatoſum ſtuporem inducebat, praecipue, ſi in ſudoribus excitandis morbi curatio ponebatur (*t*). Morbus ille, licet tentaretur variis remediis, non cedebat, niſi tarde. Unde optimus ille medicus, poſtquam primis morbi diebus venae ſectionem in brachio inſtituerat, epiſpaſticum nuchae, & duo vel tria clyſmata ex lacte ſaccharato, adhibuerat, nihil amplius moliebatur, niſi quod aegrum a carnibus & liquoribus ſpirituoſis quibuſcumque arceret. Sic morbus tuto, licet tarde recedens, tandem evanuit. Verum, dum ille morbus Epidemice regnabat ſolus (*u*), contigit, aëris teporem, praeter ſolitum productum usque ad

(*q*) Targioni Tozzetti Della inſalubrita d'aria Della Valdinievole Tom. I. pag. 112. (*r*) Sydenh. Sect. II. cap. 2. pag. 134. 135. (*s*) Sect. IV. cap. 3. pag. 224. 225. (*t*) Sect. V. cap. 2. pag. 277. & ſeq. (*u*) Ibid. cap. 5. pag. 305.

ad finem menſis Octobris, ſubito mutatum fuiſſe in frigus humidum; mox ſequebantur tuſſes numeroſae adeo, ut integras familias infeſtarent, absque ullo diſcrimine aetatis vel temperamenti. Tuſſes illae hoc imprimis habebant diſcriminis, quod excitarent febrim, & materiem morbi, quae ex Epidemica conſtitutione caput petebat, nunc ad pulmonem atque latera derivarent; unde Pleuritides, & Peripneumoniae, frequenter poſt tales tuſſes ſequebantur.

Verum cum haec mala inciperent iisdem ſymptomatibus, quae febrim Epidemicam comatoſam ingruentem comitabantur, concluſit *Sydenhamus*, hos morbos non eſſe *Eſſentiales*, ſed eandem cum Epidemico regnante indolem habere. *Materia tantum febrilis*, *cum ſtimulante tuſſi in pleuram ac pulmonem uberius deponeretur*, *ſymptomata dictas partes attinentia excitabat.* Confirmavit medendi methodus hanc veritatem: iisdem enim promtiſſime parebant remediis, quae in cura febris epidemicae comatoſae profuerant. Methodus autem Pleuritidem, & Peripneumoniam, curandi, quando eſſentiales hi morbi ſunt, non conducebat.

Patet ergo, quanta attentio, & perſpicacia, requirantur in tractandis morbis Epidemicis.

4°. Haec eſt illa doctrina de nocentibus, & juvantibus, quae tantum in arte Medica uſum habet; de qua re ante ad §. 11. uti & ad §. 602. n°. 7., dictum fuit. Omnis enim aeger aliquid agit, aliquid ingerit, aliquid tentat, ad levandam moleſtiam, quam percipit. Dum autem varia ſic tentantur, obſervatum fuit, quaedam ex his profuiſſe, alia nocuiſſe. *Haec*, *ſimiliaque*, *cum continuo inciderent*, *diligentes homines notarunt*, *quae plerumque melius reſponderent*, *deinde aegrotantibus ea coeperunt praecipere. Sic medicina orta*, *ſubinde aliorum ſalute*, *aliorum interitu*, *pernicioſa diſcernens a ſalutaribus* (*w*). Patuit ex ante dictis, latentem ſaepe eſſe morborum Epidemicorum indolem, ita ut etiam exercitatiſſimi in arte viri ancipites haereant.

Tunc a ſolis illis, quae naſcenti Medicinae utilitatem praeſtiterunt, lucem haurire poſſumus. *Quod ſi jam incidat mali genus aliquod ignotum*, *non ideo tamen Medico cogitandum de rebus obſcuris*; *protinus enim viſurum*, *cui morbo id proximum ſit*, *tentaturumque remedia ſimilia illis*, *quae vicino malo ſaepe ſuccurrerint*, *& per ejus ſimilitudinem opem reperturum* (*x*). Verum ſucceſſus bonus, vel malus, tantum determinare poterit, an pergendum ſit in eadem medendi methodo, an non. Fatetur *Sydenhamus*, ſe febrim continuam ingruentem tentaſſe eadem methodo, qua prioribus annis in ſimili febre cum ſucceſſu uſus fuerat; ſed, cum attentus eſſet ad omnia, brevi detexit, aliis armis aggrediendum eſſe novum hunc hoſtem. Certe, quod de agricultura dixit *Columella* (*y*), applicari poteſt arti medicae: *Uſus*, *& experientia*, *dominantur in artibus*, *neque eſt ulla diſciplina*, *in qua non peccando diſcatur*: *nam*,

(*w*) Celſ. in Praefat. pag. 9. (*x*) Ibidem pag. 10. (*y*) Scriptor. Rei Ruſt. lib. 1. cap. 1. pag. 394.

nam, ubi quid perperam adminiſtratum ceſſit improſpere, vitatur, quod fefellerat; illuminatque rectam viam docentis magiſterium. Teſtatur *Galenus* (z): *Dum olim Aſiam gravis peſtilentia invaſiſſet, a qua multi moriebantur, tunc ego ſecundo morbi die, nulla facta remiſſione, crus ſcalpendo, ad binas libras vacuationem fieri permiſi, atque hac ratione periculum effugi. Multi quoque alii, hoc auxilio dum uſi fuiſſent, fuere ſervati, ac maxime, qui larga manu ſanguinem eduxerunt.* Largam ſanguinis, in peſtis initio, miſſionem pariter laudavit *Sydenhamus* (a); in vera peſte nempe, quae per bubones, anthraces, maculas purpureas, lividas, nigras, materiam morboſam ad diverſa loca deponere ſolet. Si autem apparuiſſet aliquis jam tumor peſtilentialis in corporis ſuperficie, tunc illam damnavit tanquam omnino noxiam. Sed largam voluit: *ſiquidem cum mediocris tantum quantitas cruoris adimitur, hinc naturae, quae tumori protrudendo totas intendit vires, rei adminiſtratio e manibus eripitur, nec interea alia ſatis efficax materiam morbificam evacuandi ratio ſubſtituitur.* Plurium celebrium ſcriptorum teſtimoniis & auctoritate ſententiam ſuam confirmat; imprimis *Leonardi Botalli* (b), qui in omnibus fere morbis largas ſanguinis miſſiones laudavit. De peſte autem teſtatur, quod in diverſis locis diri hujus morbi curationi praefuerit, & *in omnibus ſuis aegrotis, qui innumeri fuerunt, nullum praeſentius ac ſalutarius repererit ipſa larga & tempeſtiva ſanguinis miſſione.* Quin imo *Sydenhamus* (c) fidem appellat Medicorum, qui, graſſante nupera peſte Londinenſi, in urbe perſtiterunt, *num quis eorum Phlebotomiam, larga manu, ac repetitis vicibus, tumore nullo adhuc protuberante, celebratam, Peſte laborantibus funeſtam eſſe animadverterit.* Narratque, ante aliquot annos, inter caeteras belli civilis calamitates, peſtim in quibusdam locis graſſatam fuiſſe; dum autem in quodam caſtro milites aliquot praeſidiarii cum macularum efflorescentia ſubito exanimarentur, & peſtis complures alios corripuiſſet, chirurgum quemdam, a longa in regionibus exteris peregrinatione reducem, praeſidii Praefectum enixe rogaſſe, ut liceret horum curam gerere. Annuente Praefecto, *ſingulis aegris mox a primo morbi inſultu, atque nullo adhuc tumore conſpicuo, ſanguinem ingenti copia detraxit, donec pedes deficere inciperent; nam ſtantibus, ac ſub dio, vena pertuſa eſt, nec aderant vaſcula, quae cruoris in terram defluentis menſuram definirent. Hoc facto, eos in tuguriola ſua ad decumbendum dimiſit. Et quanquam a Phlebotomia nullum omnino remedium adhibuit, tamen ex compluribus iis, quos hoc modo tractaſſet, mirum dictu, ne unus quidem deſideratus eſt* (d). Rei veritatem *Sydenhamo* nobiliſſimus artis Praefectus, oculatus teſtis, confirmavit.

Interim alii auctores obſervaverunt, noxiam fuiſſe ſanguinis miſſionem in peſte; quod *Diemerbroeck* (e) paſſim inculcat. Imo vidit, quod, ſi praeſervationis cauſa, ut a multis fieri ſolet, in robuſtis, ſanis, plethoricis, edu-

(z) De Venae Sectione. Charter. Tom VIII. pag. 899. (a) Sect. II. cap. 1. pag. 142. & ſeq. (b) Ibid. 144. (c) Ibid. 143. (d) Ibid. 145. (e) De Peſte pag. 234. 240. 248. & pluribus aliis in locis.

educeretur ſanguis, ſive per venae ſectionem, ſive per cucurbitulas ſcarificatas, mox ſequeretur peſtis, & fere ſemper lethali cum eventu. In peſte Viennenſi 1679. *Sorbait (f)* triſtiſſima experientia edoctum ſe fatetur, *pleroſque, qui ſanguinem miſerunt, occubuiſſe; & , ſi forte nonnulli evaſerunt, id evenit, quod vel plethorici eſſent, vel quod ſolum venam pedis, & in principio, priusquam venenum radices egiſſet, viresque contriviſſet, ſecuerint.* Plures alios citare poſſem, ſed credo hos ſufficere, ut conſtet, eundem morbum, Epidemice graſſantem, diverſa fuiſſe methodo tractatum, ſolamque doctrinam nocentium, & juvantium, poſſe hic dare tutam in praxi regulam. Saltem in eo conveniunt omnes, ſanguinis miſſionem non profuiſſe, niſi in ipſo morbi initio, & ſemper nocuiſſe, ſi tumores quidam jam erupiſſent.

Verum etiam hoc notari meretur, in morbis Epidemicis, & in ipſa peſte, obſervari quandoque diverſam penitus ſanguinis conſtitutionem in variis hominibus, eodem morbo decumbentibus. Dum *Benza (g)*, aliique Medici Viennenſes, peſte defunctorum viſcera intrepide ſcrutabantur, *apparebat, ſanguinis conſiſtentiam in uno ſubjecto plane diſſolutam, in alio in gelatinam polypiformem, in ventriculis praeſertim cordis & cerebri, coagulatam eſſe.* Omnes Medici ſatis conveniunt, in inflammatoria ſanguinis ſpiſſitudine, & morbis inde pendentibus, largam ſanguinis miſſionem optimum dare remedium. Contrarium autem obtinet, dum in putridum liquamen tendit ſanguis nimis diſſolutus. Videantur illa, quae de diverſa hac ſanguinis diſpoſitione ad §. 743. dicta ſunt. In Variolarum hiſtoria notatum fuit, ut plurimum cum febre inflammatoria incipere; unde toties ſanguinis miſſio in ſtadio inflammatorio locum habuit. Sed & ſimul monitum, quandoque eundem morbum incipere cum anxietate ſumma, pulſu quandoque vix mutato, aliquando debili & celeri, cum ſubita virium dejectione, non ſine ingenti vitae periculo: in tali morbi ſtatu, ſanguinis miſſio non conducebat, ſed longe alia tentanda erant, uti tunc dictum fuit.

Videmus autem, in illis caſibus, ubi *Sydenhamus (h)* ſanguinis miſſionem utilem invenit, adfuiſſe inflammatoriam ſanguinis ſpiſſitudinem. In juvene, athletici habitus, & ſanguineo, poſt tres liberali manu factas ſanguinis miſſiones, urgebat quartam *Sydenhamus*, cui pertinaciter obſtabant amici, nec volebant admittere: poſtridie prodierunt maculae purpureae, & poſt aliquot horas mors ſecuta fuit; *nimirum materiae peccantis reliquiis, quas radicitus evacuari oportuit, cum jam omnem abſceſſus ſpem Phlebotomia toties repetita abſtuliſſet; mora ſua univerſam cruoris maſſam pervertentibus, ejusdemque compagem ſubtilitate eximia diſrumpentibus.* Si haec conferantur cum illis, quae paulo ante de peſte ſcripſerat *(i)*, patebit, etiam in illo caſu, in quo phlogiſtica ſanguinis diatheſis aderat, per morbi vim nimis diſſolvi humores. Sic enim habet: *Cum praecipua hujus mali labes in ſpirituoſiori maſſae ſanguineae parte re-*

ſi-

(*f*) Conſil Medic. de Peſte Vienn. pag. 76.

(*g*) Hiſtoric. Relat peſtis anni hujus ſaeculi XII. XIII. XIV. pag. 7.

(*h*) Sect. II. cap. 1. pag. 151.

(*i*) Ibid. pag. 146. 147.

ſideat, unde craſſiorum particularum agitatio nonnihil languidior, quam in aliis inflammationibus plerumque exiſtit, tenuior illa portio, novi caloris incendio in majorem rabiem acta, impetu demum facto, omnes cruoris fibras ultra texturae modum diſtenſas prorſus frangit & diminuit. A qua fibrarum ſanguinearum diſſolutione macularum peſtilentialium cauſam petendam eſſe cenſeo &c.

Fatetur tamen egregius auctor, quod methodum mutaverit, pertaeſus obſtaculorum, quibus impediebatur ſaepe, quo minus largas & repetitas venae ſectiones adhibere poſſet. Per ſudores enim morbum tentavit (*k*) feliciter, modo nondum aliquis tumor protuberaret. Unicam nunc tantum venae ſectionem inſtituebat, & moderatam quidem, pro aegrotantis viribus & temperamento, in lecto jacente aegro; & mox ſtragulis aegrum obruebat, remedia calida ſudorifera dabat, potuque tenui, leviter aromatico, inceptam diaphoreſin ſuſtinebat per viginti quatuor ad minus horas. Sanguinis miſſionem praemittebat ideo tantum, ut calidum in ſudore educendo regimen facilius absque noxa ferrent aegri: incommoda autem, quae a parciori ſanguinis evacuatione metuebat, tollebantur ſudore, poſt venae ſectionem ſtatim ſequente.

Sic pulchre confirmantur illa, quae de doctrina juvantium, & nocentium, dicta ſunt, ac patet, quantum proſit in detegenda morborum Epidemicorum latenti natura. *Sydenhamus* (*l*), parum indulgens inani ſubtilium ſpeculationum pompae, veniam a ſuis lectoribus petit, ſi in theoria hallucinatus fuerit: *Verum, quod ad Praxim attinet, profitetur, ſe omnia ex vero tradidiſſe, nihilque uſpiam propoſuiſſe, niſi quod probe exploratum haberet.*

5°. Hoc maximum lumen affundit obſcurorum morborum indagationi: ſi enim in pluribus, eodem morbo decumbentibus, quaedam ſymptomata, praecipue in morbi initio, occurrant ſemper eadem, inde genius morbi optime cognoſcetur, licet, pro varia aegrotantium temperie, vita praegreſſa &c., diverſa ſub larva ludat quandoque. Paſſim hoc in ſuis operibus inculcat *Sydenhamus*. Sic, dum regnantibus variolis obſervabat plures decumbere febre quadam, quae in initio ſimilibus ſtipabatur ſymptomatibus, ac variolae, dum adoriuntur, non dubitavit, febrim hanc varioloſam vocare, & eandem curationis methodum adhibere, quam in variolis incipientibus prodeſſe noverat. Ita & in febribus autumnalibus, quae acutas continuas aemulantur, ſi videat Medicus remiſſionem manifeſtam, ſtatis horis redeuntem, & fractum morbum diſſilire quaſi in intermittentem febrim, concludet, intermittentium curam hic convenire, & tales febres, licet ſub continuarum larva decurrant, cortice Peruviano tolli poſſe, ſi periculoſa ſymptomata ejus uſum poſtulent; uti egregius *Torti* ſuis obſervatis luculentiſſime demonſtravit; de qua re in *Febrium intermittentium hiſtoria* dictum fuit.

Hinc iterum optandum foret, ut Medici, in eodem loco Praxin exercentes, convenirent, imprimis circa illa anni tempora, quibus Epidemicae conſti-

(*k*) Sydenhamus Sect. II. cap. 1. pag. 152. & ſeq. (*l*) Ibid. pag. 157.

ſtitutiones mutari ſolent, ut, collatis inter ſe invicem obſervationibus, communi conſilio, ſtatui poſſet de utili medendi methodo. Figulus quidem, juxta tritum proverbium, Figulo invidet, & rara eſt concordia fratrum. Sperare tamen licet, publicam utilitatem bonis omnibus cordi eſſe ſatis, ut, remotis contentionibus, huic ſoli omnem adhibeant operam.

6°. Maximi certe momenti haec artis regula eſt, quam jam dedit *Hippocrates* (*m*), dicens: *In morbis, quos quis minime cognoſcit, medicamentum non vehemens potandum.* Quantas enim turbas excitat in corpore quandoque purgans validum per ſuperiora, & inferiora! illae mutationes, a tali remedio factae in corpore, non pendent a morbo ſolo, ſed a morbo una cum hoc remedio agente. Dum autem Medicus occupatur in detegenda indole morbi Epidemici, quam nondum novit, nullum de hac judicium ferre poterit, ſi per draſtica remedia omnes corporis functiones turbet. *Omnia medicamenta ſunt, quae praeſentem ſtatum dimovent: vehementiora autem omnia dimovent* (*n*). Paulo poſt ſubjungit: *Niſi enim, quod morbum facit, dimoveris, augetur.*

Hinc coeco impetu videntur agere, qui initio morbi Epidemici, nondum ſatis cogniti, valida medela corpus exagitant. Prudens *Sydenhamus* (*o*) dixit: *In hac itaque tam ſpiſſa rerum caligine nihil mihi prius eſt, quam, quando novae febres graſſari incipiunt, cunctari paulisper, & ad magna praeſertim remedia non niſi ſuſpenſo pede ac tardius procedere; diligenter interim illarum ingenium atque morem obſervare; quibus itidem praeſidiorum generibus aegri juventur, vel laedantur, ut quam primum, his repudiatis, illis utamur.*

Non quidem abſtinebat ab omnibus remediis, ſed tantum a validioribus. Diluentia, omni putredini adverſa, ſitim ſedantia, & his ſimilia, dabat, una cum victu tenui, ex talibus, quae vires ſuſtinere poterant, nec tamen corpus gravabant. In ſimilibus pergebat, obſervans ſollicite morbi decurſum, & vias, per quas natura materiam morbi de corpore expellere ſatagebat. Cavendum ſemper eſt, ne aeger ſuſpicari poſſit, quod Medicus ſpectatorem agat tantum; crederet enim ſe negligi; verum omnes officinae abundant talibus remediis, quae tunc imprimis locum habent, ubi nihil agendum eſſe ars dictat.

Objici poſſet, quod primus aeger, incipiente novo ſtatu Epidemico, morbo decumbens, dum Medicus nihil vel parum agit, ea ratione in diſcrimine verſetur, dum vel non, vel tarde nimis, adhibetur adaequatum morbo remedium. Sed hoc inevitabile eſt; nam in tali caſu incognita adhuc eſt medendi methodus, quae & difficilius & tardius detegi poterit, dum, corpore validis remediis exagitato, turbatur naturalis morbi decurſus. Fatetur candide *Sydenhamus* (*p*): *Novo gliſcente malo, anceps rurſum haereo, qua mihi inſiſtendum via ſit, ut aegris ſubveniam, ac proinde, niſi ingenti adhibita cautela, intentisque omnibus animi nervis, vix ac ne vix quidem poſſum efficere,* ne

(*m*) De locis in homine cap. 13. Charter. Tom. VII. pag. 371. (*n*) Ibidem cap. 16. pag. 375. (*o*) Section. I. cap. 2. pag. 52. (*p*) Ibid. pag. 44.

ne unus aut alter, qui ſe primi meae curae commiſerint, vita periclitetur, donec, inveſtigato jugiter tandemque perſpecto morbi genio, ad eundem perdomandum recto pede & intrepidus denuo procedam. Dum hac cum cautela incederet, detegebat ſtatim, ſi quid vitii in methodo medendi foret. Candide fatetur (*q*), quod vocatus fuerit ad nobilem foeminam, ſanguinei temperamenti, & in flore aetatis verſantem; cum, praeter alia ſymptomata febrilia, adeſſent & vomitiones importunae, curam auſpicabatur a venae ſectione, & ſequenti die vomitorium dabat, ad cavendam diarrhoeam, quae in fine morbi ſolebat ſuccedere, niſi Emeticum datum fuiſſet in morbi principio: ſequenti autem die, aegram alvi profluvio correptam cum videret, ſtatim concluſit, methodum mutandam eſſe, &, omnibus rite ponderatis, judicavit, morbum hunc tractandum eſſe cura inflammatoria; quod feliciſſime ceſſit.

§. 1413. Ex quibus omnibus accuratiſſima attentione obſervatis indicatio naſcitur.

Si regulae, praecedenti paragrapho enumeratae, rite obſerventur, cito & certo detegetur morbi cujuscumque Epidemici indoles, erueturque recta medendi methodus. Omnium optimum erit, uti paulo ante dixi, ſi plures Medici communi conſilio indagaverint, vertente anno, genium Epidemicum morborum. Longaevo ſalutaris artis uſu claris Medicis honor debetur, & reverentia; ſed & illi ſupercilium ponant, oportet, nec juniorum Medicorum conſilia ſpernant. Si & olitor quandoque opportuna loquatur, quanto magis hoc a Medicis, licet junioribus, exſpectari poteſt, ſi, artis praeceptis imbuti, omni cum diligentia ſe totos conſecrent Praxi Clinicae: his datur opportunitas, integros morborum decurſus videndi, & obſervandi ſucceſſivas mutationes, dum alii, numeroſa praxi obruti, raptim vident quaedam tantum ex illis, quae morbi tempore contingunt, reliqua ex imperitis aegrorum cuſtodibus, non ſemper vera narrantibus, colligere coguntur. Omnium maxime publica utilitas promovebitur, ſi fervidum juniorum ingenium Veteranorum matura prudentia moderetur, nec hos unquam, dum docent, diſcere pudeat:

Diſce, ſed ira cadat naſo, rugoſaque ſanna,
Dum Veteres avias tibi de pulmone revello (*r*).

(*q*) Sect. II. cap. 2. pag. 148. (*r*) Aul. Perſii Sat. V. vers 91. 92.

CALCULUS.

§. 1414. Ubi in corpore alicubi corpus quoddam plane inſolubile haeret, ei cruſta calculoſa brevi ſe applicat, plus, minuſve.

Calculus vocatur concretum intra corpus humanum, durum, quamvis diverſo gradu, & tactui ſemper reſiſtens, plerumque ſatis fragile, ſi comparetur oſſibus dentibusque, non ſolubile in aqua, nec in ullo alio humore, qui in corpore humano deprehenditur, differens ab omni alia ſpecie coaguli morboſi corporis humani.

Vix ullus, ut patebit in ſequentibus, locus corporis eſt, ubi non fuit inventus aliquando calculus: unde videtur materia, ex qua calculus concreſcit, in toto corpore adeſſe, vel ſaltem per totum corpus deferri.

Cum autem variae adeo fuerint Medicorum opiniones circa calculi originem, ejusque materiam, operae pretium erit, conſiderare illa experimenta, quae *Celeberrimus Boerhaavius* inſtituit, ut calculi naturam, & originem, indagaret.

Calculus vix unquam cognoſcitur, imo non poteſt detegi, dum formari incipit in partibus corporis interioribus. Tunc tantum, ſignis laeſarum functionum, ſe manifeſtat, ubi, jam factus, mole ſua ac figura functiones ſani corporis in quibusdam locis turbat, vel impedit. Frequentes, & fideles, obſervationes docuerunt, calculos, ac ſatis magnos quidem, diu latuiſſe in corporibus, licet, vitae tempore, nullum unquam praeſentis calculi ſignum obſervatum fuerit. Nequidem in utero materno adhuc latens infans a calculo liber eſt: in pelvi renis recenter nati maſculi calculus inventus fuit piſum magnitudine aequans (*s*). Multum tamen intererat ad detegendam calculi naturam, ſi in ipſa ſui origine ſenſibus detegi poſſet. Cum autem in urinae viis frequentius occurrant calculi, quam in reliquis corporis partibus, &, in veſica relicti diutius, notabile acquirant molis augmentum, hinc ſpes oriebatur, quod in urina calculi rudimenta inveniri poſſent: hanc ergo *Celeberrimus Boerhaavius* ſequenti modo examinavit.

Selegit urinam hominis, in cujus familia, quam optime noverat, nunquam fuerat vel minima ſuſpicio haereditariae labis calculoſae; nec in ipſo hoc homine ullum unquam calculi latentis ſignum fuerat obſervatum.

Uri-

(*s*) Loeſeke obſerv. Anat. Chirurg. Medic pag. 39.

Urinam hujus hominis, ſaniſſimi, duodecim horis ab ultimo paſtu, matutino tempore, poſt pacatiſſimum ſomnum, emiſſam, excepit vitro puro cylindrico, cujus diameter erat medii pollicis: calebat adhuc urina; coloris erat citrini; pellucida, & ubique homogenea. Lente microſcopica, nec in fundo vaſis puriſſimi, nec in ullo alio loco, vel minimum quid heterogenei detegere potuit.

Relinquebatur haec urina in aëre aperto, ſatis calido (thermometrum enim *Fahrenheitianum* indicabat 72 gradum); chartula tantum tegebatur vaſis cylindrici orificium, ut pulviſculi, in aëre obvolitantes, arcerentur. Poſt octavam horae partem eadem urina denuo conſpiciebatur microſcopio; tunc apparebat plena corpuſculis, quae non habebant politam & aequabilem ſuperficiem, ſed tomentoſi quid & flocculenti referebant: haec corpuſcula ſatis rapide ſurſum & deorſum agebantur, ita ut tot deſcenderent, quot aſcenderent: hinc adhuc aequilibratae videbantur partes, nec quidquam aliis praeponderabat: flocculi enim, qui deſcenderant, readſcendebant denuo, & viciſſim.

Paulo poſt incepit aliquid ſubalbicantis apparere in urina; ſimul etiam videbantur ſtriae, pingues quaſi, ſimiles illis, quae apparent, quando ſpiritus vini aquae infunditur ſenſim; tunc enim, antequam ſpiritus vini aquae permiſtus eſt intime, pingues quaſi anguillulae apparent. Dum novum hoc phaenomenon accuratiſſime per microſcopium obſervabatur, patuit, ex pinguibus illis ſtriis ſenſim formari nubeculam, quae, pendula primo per totum cylindrum, ſenſim magis magiſque recedebat a lateribus, & colligebatur verſus axim. Solet hoc in urinis vocari *Innatans*, *Suſpenſum*, *Enaeorema.* Flocculi illi, qui antea movebantur per urinam, incipiebant diſparere, & colligebantur in nubeculam, quae, omni momento denſior facta, incepit deſcendere, & tandem ſubſtitit, in vaſe tali cylindrico, ſex pollices alto, ad diſtantiam dimidii pollicis a fundo vaſis; pollicis diſtantia erat inter ſummitatem nubeculae & ſupremam urinae ſuperficiem.

Verum tota haec nubecula, microscopio conſpecta, miculas minimas concretas ſplendentes continebat, in omni ambitu, & in interiori etiam ſui parte. Simulque fundo & lateribus vitri, ſimiles miculae ſplendentes adhaerere ceperunt.

Miculae illae, primo candidae, poſt mediam horam rubeſcebant, dein fiebant magis ruffi coloris, & intra bihorii ſpatium habebant eundem colorem, ac arena lotii, quae deponitur ad fundum & latera matulae, in qua urina emiſſa diutius relinquitur. Minuta tamen haec calculi naſcentis rudimenta ſic manebant nubeculae irretita, ut non caderent ad fundum vaſis, ſed ſub forma nubeculae fuſcae apparerent.

Senſim quaedam ex his miculis adeo augebantur mole, ut ad fundum caderent: eodem tempore, & in ſuprema urinae ſuperficie, quae aëri contigua erat, ſimiles moleculae concreſcebant, quae, leviter concuſſo vaſe, cito cadebant ad fundum. Pariter & ad omnia vaſis latera moleculae illae

cre-

creſcebant mole, adeo, ut poſt viginti quatuor horas ſinapi ſemen aequarent magnitudine.

Figuram autem habebant rhomböideam, cujus anguli oppoſiti ſunt obtuſi & aequales. Intercurrebant aliae moleculae parallelopipedae, magis rubicundae reliquis, & majoris molis.

Aliquando intercurrunt quaedam grana figurae quadratae, ſed admodum pauca.

Nunquam in his experimentis obſervatum fuit, in nubecula urinae concreſcere moleculas tam magnas, ac ſunt illae, quae lateribus & fundo cylindri, urinam continentis, accreverunt.

Apparuit etiam, quod moleculae illae rhomboideae per latera concreſcerent inter ſe hinc inde, ita ut fierent molis majoris, ex ſex corpuſculis talibus, ſibi mutuo accretis.

Rhomboidea haec rudimentorum calculi figura confirmatur *Peireſcii* obſervatis. *Gaſſendus* enim in deſcriptione vitae ejus (*t*) habet ſequentia: *Ut de ſabulo autem illo calculoſo obſervationem adjiciam, animadvertit ille primus, ipſum a natura ita conformari in figuram rhomboicam, ut, microſcopio inſpectum, appareat, veluti rhomborum latereorum congeſta moles. Ex quo difficile non eſt, cauſam explicare illius doloris, quem ſabulum ejusmodi cum urina egeſtum creat; nempe ſingulorum granorum acutiores anguli canalem ita vellicant, ut ſui ſenſum acerrimum faciant.*

Obſervatum fuit, in ſaniſſimorum hominum urina illud ſabulum calculoſum ſic naſcens rubri coloris eſſe: in quibusdam obſervatur flavum, cinereum, album, nigrum quandoque, ſed admodum raro. Multi credunt, ſe obſervaſſe, pejores calculos naſci, ſi ſabulum illud alium colorem habuerit, quam rubrum.

Hinc calculus naſcitur granulatione, vel cryſtallizatione, non ex principiis diverſis in corpore, vel ex confuſione humorum concreſcentium, ſed applicatione elementorum ſimilium.

Haec calculi rudimenta adſunt etiam in urina hominum ſaniſſimorum; quae, ſi una cum urina ſecernuntur, antequam ab urina ſeceſſerint, & concreſcere inceperint, nullo modo ſanitatem laedent. Cum autem obſervatum fuerit, illam ſeparationem rudimentorum calculi citius fieri in quibusdam hominibus, tardius in aliis, patet, illos magis calculo obnoxios vivere, in quibus citius haec ſeparatio arenularum obtinet. An quandoque illa ſeparatio contingit jam in renibus, & in veſica, antequam urina expellatur de corpore? Certe videtur. Vidi ſaepius, una cum urina excretum ſabulum nephriticum expulſum fuiſſe, ſtatimque, calente adhuc & fumante urina, in fundo matulae ſubſediſſe. Contigit aliquoties, inventam fuiſſe, in linteis ſanorum infantum urina madidis, copiam ſabuli nephritici, ſatis duri, quod vi-

(*t*) De Peireſc. vita pag. 150.

videtur una cum urina excretum fuiſſe. Cum enim magna cura haberetur, ne hi infantes, illuſtri genere nati, diutius urina, vel aliis ſordibus, conſpurcati manerent, & urina ſtatim per lintea penetret, vix videtur poſſibile fuiſſe, ut in urina jam emiſſa hoc ſabulum productum fuerit, intra unam alteramve horam.

Hoc ſabulum, in urina etiam ſaniſſima concreſcens, vocari poſſet calculus nativus; a quo nemo liber eſt; at qui tunc tantum metuendus videtur, ſi cito in urina concreſcat. Felices illi, in quibus tardiſſime hoc fit. Propriam ſaepius examinavi urinam, laetusque vidi, rudimenta illa prima calculi ſeparari quam tardiſſime, requiri quandoque horas viginti quatuor & ultra, antequam in ſabulum majoris molis concreſcere potuerint. Sed &, licet decimum tertium aetatis luſtrum emenſus jam fuerim, ab omni lithiaſi immunis vixi.

In quantam molem excreſcere poſſit nativus ille calculus, non videtur conſtare. Admodum veroſimile eſt, quod hoc ſabulum, ex natura ſua, non excreſcat in molem notabilem. Reliqui per plures menſes urinam in eodem vaſe; quod undique incruſtabatur ſabulo in fundo & lateribus, ſed ſingula ſabuli grana non excedebant ſinapi ſeminis molem. Unde, quando calculus creſcit extra corpus, fiunt, laterali appoſitione, in libero liquido concretiones laterales extenſae, non multum creſcentibus ipſis granis ſabuli. Nec potui obtinere, ut calculus major creſceret in urina, etiam diu aſſervata: pergebat enim tantum incruſtatio; ſed in media urina non coagmentabatur major calculus. Unde videntur calculi rudimenta, ab urina ſecedentia, internae ſuperficiei veſicae accreſcere poſſe, ſicque cruſtam calculoſam facere; ſed non facile in calculum majorem redigi, niſi alia cauſa acceſſerit. Cum autem veſica, omni urina evacuata, aliquoties de die, ſic contrahatur, ut cavum ejus fiat fere nullum, hinc videtur deteri debere omne concreſcens ſabulum, quod adhaerere ipſius lateribus inciperet. Interim pulchra habetur obſervatio, veſicam ſic incruſtari poſſe. *Drelincurtius* (*u*), in literis, quas dedit ad Archiatrorum comitem Regis Galliae *Valot*, agens de ſene, poſt lithotomiam adminiſtratam mortuo, deſcribit ſtatum veſicae, prout in cadavere invenerat. Erat nempe in pluribus locis nodoſa, ac calloſa, ita ut duri tales tumores prominerent, ſcirrhoſi, quibus accreverat materia calculoſa tam firmiter, ut nullo modo inde ſeparari potuerit: verum & ſimilis ſabuli, ſolidi, ac friabilis, cumuli reperiebantur in veſica, nulli parti adhaerentes. Simul notat, quod craſſitiem uteri gravidi haberet haec veſica, & adeo eſſet rigida, ut cornu, igne utcumque emollitum, referret, nec pateretur extenſionem, nec compreſſionem. Sed talis veſica non poterat ſe contrahere, ſicque averrere ſabulum, quod, ex urina ſeparatum, ejus lateribus incipiebat haerere; hoc ergo firmiter accreſcebat ſcirrhoſis illis tuberibus, ubi omnis contractio veſicae ceſſabat; dum, in reliquis locis, mollioribus,

&

(*u*) Opuſcul. Medic. pag. 160.

& adhuc mobilibus, haerere incipiens ſabulum cadebat; unde in veſicae cavo cumuli talis materiae calculoſae naſcebantur.

Sic in vetulae mulieris, phthiſi defunctae, cadavere *Mortonus* (*w*) non tantum in renibus & veſica fellea numeroſos invenit calculos, verum *Emulgentes etiam venae, quae ſanguinem a renibus referebant, prae inſigni calculoſa ſanguinis diatheſi, qua miſera haec vetula afficiebatur, quaſi lapidei canales, intus plane calculoſa cruſta (dictu mirandum) obducebantur.*

Vidi aliquoties, non tantum in ipſa ſubſtantia placentae uterinae ſabulum calculoſum, verum etiam ejus convexam ſuperficiem, quae uterum tangit, ſabulo calculoſo adhaerente aſperam. Mirabilius eſt, quod apud *Paraeum* (*x*) legitur, ubi de difficilis & laborioſi partus cauſis agit. Sic enim habet: *Animadverti ego aliquando mulierum duarum, quas mortuo in utero foetu expediveram, ſecundinas plenas & diſtentas arena, ei ſimili, quae in fluminum ripis reperitur, adeo ut ſua utriusque arena libram penderet.* Notandum autem eſt, intra paucorum menſium ſpatium magnam adeo copiam ſabuli concreviſſe, & tamen omnes illas ſabuli moleculas manſiſſe ſeparatas a ſe mutuo, non vero in majorem calculum unitas fuiſſe.

Hinc, licet calculi rudimenta praeſto ſint, non tantum in urina, ſed & in aliis corporis humoribus, non videtur tamen, ex his ſolis, absque alia cauſa accedente, major facile calculus naſci: expanſae ſuperficiei accreſcunt quidem facile granula calculoſa, ſed manent ſeparata, nec cum ſe invicem ita uniuntur, ut in majorem molem accreſcant.

Videndum ergo, quid docuerint obſervata fidelia circa calculi incrementum.

Si calamus laevigatiſſimus immergatur urinae ſanae, recens emiſſae, ille cruſtam ſabuli tenerrimi acquirit, quae adhaeret, &, dum nova denuo urina affunditur, augetur. Sic poterit calculus generari extra corpus; quando nempe aliud corpus ſolidum immittitur urinae; ad quod, quaſi ad baſim, colliguntur calculi elementa, & adhaerent. Unde cauſa materialis calculi in ſaniſſimis etiam humoribus haeret; ſed cauſam occaſionalem praebet quodcumque corpus inſolubile, in quodam corporis loco haerens, ad ſe trahens elementa calculi, etiam in homine, in quo nulla diſpoſitio ad calculum unquam obſervata fuit. Naſcitur enim calculus per appoſitionem externam; nec creſcit, ut corpora organica, per vaſorum extenſionem, ſed per depoſitionem materiae calculoſae ad primam baſim, & quidem, quod mirum eſt, ex liquido humano ſano, quod invenitur in illo loco, ubi calculus creſcit.

Pulchro experimento hoc demonſtravit *Celeberrimus Nuckius* (*y*). Inciſo canis vivi hypogaſtrio, veſicam protraxit ex vulnere, cujus fundum acutiori inſtrumento diſcidit; per vulnus factum immiſit in cavum veſicae globu-

(*w*) Oper. Medic. Phtiſiol. Lib. III. cap. 14. hiſt. 5. in fine. (*x*) De generat. homin. Cap. XXIX. apud Spachium pag. 421. (*y*) Adenograph. curioſ. pag. 78. & ſeq.

bulum ligneum; mox, contrahentibus ſe fibris, veſicam per vulnus abdominis reduxit, & debitam curam habuit. Animal hoc primo biduo triſtius videbatur; ſed paulo poſt appetitus & alacritas redierunt; haec ſola ſupereſſe obſervabatur moleſtia, quod frequentius ad excernendam urinam ſtimularetur. Poſt aliquot ſeptimanas in Amphitheatro domeſtico coram auditoribus ſuis canem diſſecuit, & *particulam ligneam*, *ex veſica extractam*, *veſtitu calculoſo indutam repraeſentavit. Diſſimili haud modo*, *quo ſaccharum cantum album bacillis ſuis adhaerere videmus.* Unde concluſit, eodem modo calculum, in renibus primo genitum, dein in veſicam delapſum, nucleum conſtituere, cui dein ſubſtantia calculoſa accreſcit; ſicque calculus tractu temporis monſtroſam non raro magnitudinem acquirit.

Simul monet, quaevis alia heterogenea, in cavum veſicae delapſa, poſſe fundamentum calculo naſcituro conſtituere. Sic ex *Tulpio* refert (z), taurum ferocem ſylveſtrem cornu ſic feriiſſe hominem, ut vulnus in cavum veſicae penetraret: Chirurgi incuria, amplior turunda, vulneri applicata, in cavum veſicae delapſa fuit; & ibi, conſolidato ſenſim vulnere, relicta. Secuta ſunt poſtea omnia ſymptomata, quae calculum veſicae comitari ſolent; &, ſectione facta, Lithotomus eduxit calculum, magnitudine pugnum humanum aequantem, qui continebat turundam olim in veſica relictam: evaſit autem feliciter a tanto malo. Mirabatur *Celeberrimus Lucas Schachtius*, olim apud Batavos Medicinae profeſſor, (cujus nepos & nominis & muneris dignitatem in Academia Ultrajectina magna cum laude ſuſtinet), a Celebri tunc temporis Lithotomo *Smaltzio* protrahi ex veſica ſecta *duas fiſtulae tabacinae partes*, *calculoſa cruſta notabiliter obductas* (a). Miſer ille ante aliquot annos Lithotomiam ſubiverat; dumque moleſtum vulneris nondum conſolidati pruritum frictione fiſtulae tabacinae, quae forte ad manus erat, lenire conabatur, haec fragmenta, in veſicam delapſa, calculoſa materie incruſtata, debuerunt nova ſectione educi.

Plura obſervata habentur in Hiſtoria Medica, quae manifeſte docent, varia corpora peregrina poſſe dare baſin calculo naſcenti. Legitur in *Actis Eruditorum* (b), acum crinalem eburneam, quatuor pollices longam, ex veſica virginis eductam fuiſſe: acus haec perforaverat veſicam ſic, ut pars ejus veſicae cavo contineretur, pars extra veſicam promineret: poſtquam novem hebdomadis in corpore morata fuiſſet, per ſectionem ſupra os pubis factam extracta fuit. Ubi imprimis hoc notandum eſt, quod pars obtuſior acus, quae in veſica haeſerat, undique calculoſa materia incruſtata eſſet, acutior, quae extra veſicam haeſerat, glabra manſerit. Fingebat quidem aegra, hanc acum, dum fauces irritando vomitum ſibi conciliare conabatur, fortuito per oeſophagum in ventriculum delapſam eſſe. Verum, ſi tota hiſtoria attente conſideretur, facile patebit, quid de hac narratiuncula cre-

(z) Adenograph. curioſ. pag. 80.

(a) Ibid. pag. 82.

(b) Anni 1700. pag. 231.

credendum ſit: ſequenti enim die narrabat, ſe ſenſiſſe dolorem pungentem ſub umbilico verſus dextrum latus, qui dolor veſperi jam appropinquabat dextro inguini. Chirurgus vero accerſitus quarto die *acum*, *non quidem circa anum*, *ſed immiſſo in uteri vaginam digito obſervabat*, & , *quoniam miſera de urinae difficultate conquerebatur*, *applicato cathetere*, *acum in veſica tangere ſibi videbatur &c.: Quatuordecim dies poſt immiſſus catheter manifeſto acus in veſica praeſentiam prodebat*. Plures ſimiles hiſtoriolae occurrunt, ubi Medici miſere ſe torquent, ut explicent, quomodo res deglutitae in veſicam venire potuerint integrae. Si minus creduli fuiſſent, inveniſſent faciliorem viam. *Molinettus* publice oſtendit *Calculum ad ovi magnitudinem*, *circa acum oſſeam in veſica collectum*, *quem puellae Venetae extraxerat*. *Acus per annum in veſica latuerat*, *quae laſcivienti*; *dum ſe ea fricaret*, *e manibus praeter opinionem in veſicae cavitatem elapſa erat* (*c*). Poſt trimeſtres ſpatium eduxit *Benevoli* ex veſica puellae theculam ligneam, qua acus recondere ſolent mulierculae, quae jam fere toto ambitu erat obducta materie calculoſa; ſimul & eduxit plures calculos, quosdam nuculas mole aequantes, alios minores; eluit, per injectiones factas in veſicam, plurimas arenulas; ſicque illam feliciter curavit; ita ut poſtea de nullo incommodo unquam queſta fuerit (*d*).

Cum autem miraretur, quomodo tantae molis corpus per ſphincterem veſicae potuiſſet ingredi, plures quaeſtiones aegrae propoſuit: ſed, cum miſeram hanc videret pudore & moerore affici quam maxime, conſultum duxit, ab ulteriori inquiſitione abſtinere.

Similis caſus legitur (*e*), ubi acicula longa ferrea, in veſicam delapſa, dedit baſim calculo, undique accreto, ſpatio viginti menſium: miſera haec puella texerat morbum, donec, doloribus fere enecta, totam rem fateretur. Licet autem, ſectione ſupra os pubis inſtituta, eductus fuerit calculus, neque operationem ſequerentur ulla mala ſymptomata, poſt triduum tamen, viribus exhauſta, defecit. Duorum annorum puella, absque ulla cauſa cognita, dolores colicos, & dyſuriam, incepit pati, quae apta medela leniebantur: tertio aetatis anno acres dolores aderant circa os pubis, vomitus frequentes, & quandoque urinae ſuppreſſio. Levamen inſigne ſentiebat a ſemicupio. Increſcebant omnia mala usque ad quartum aetatis annum, tunc ceperunt pudenda dolere, valide tumere, inflammari: fluctuatio dein percipiebatur in dextro pudendi labio, & aliquid purulenti in rima pudendi inveniebatur; applicabantur cataplasmata emollientia; & poſt biduum duram albam ſubſtantiam in vaginae extremo vidit mater, eodemque die, dum veſperi applicabatur fomentum, excidit calculus, unciam mediam pondere ſuperans, accretus acui, ita tamen, ut utrumque acus extremum extra calculoſam ſubſtantiam promineret, ab omni incru-

(*c*) Thom. Barthol. Epiſtol. Medicin. Centur. 2. Epiſt. 87. pag. 688. (*d*) Diſſertaz. ed oſſervaz. Anton. Benevoli oſſerv. XXII. pag. 205. (*e*) Academ. des ſcienc. l'an 1750. in 4°. hiſt. pag. 5.

cruſtatione liberum (*). In hoc caſu ſuppuratio viam paraverat. Quomodo autem acus in veſicam hujus puellae veniſſet, detegi non potuit.

Joannes Caſparus Bauhinus oſtendebat amicis ſuis calculum, quem ex homine robuſto quadragenario extrahere incaſſum conatus erat exercitatiſſimus Lithotomus: globus plumbeus dederat huic calculo baſim, & immobilis omnino haerebat intra ſubſtantiam calculoſam. In inguine cadaveris cicatricula aderat, & vir ille in juventute caſtra ſecutus fuerat, ſolebatque narrare amicis ſuis, quod in bello vulneratus eſſet globo ſclopetario, qui nunquam poſt apparuit. In parte autem membranoſa veſicae nullum apparuit vulneris, aut cicatricis, veſtigium (*f*). Si plena veſica fuerit, dum vulnus infligebatur, urina evacuata ſic contrahi & corrugari potuit, ut poſt viginti annos cicatrix diſparuerit, praeſertim, cum in inguine tantum appareret cicatricula. Saltem hoc certum eſt, globulum illum plumbeum dediſſe baſim calculo veſicae. A fide digniſſimis viris audivi, quod aliquoties ſimiles caſus viderint.

Dum peritus Lithotomus calculoſum ſecat, extrahit ex veſica lapidem, qui racemum forma referret, & pro baſi haberet ſpicam tritici, calculoſa materia incruſtatam. Rogatus aeger fatebatur, memorem ſe eſſe, quod olim ruri degens, dum magnis doloribus conflictaretur, tentaverit explorare urethram ſpica tritici, quae poſtea, cum illam retroducere non poſſet, diſparuit (*). Plures tales caſus in Hiſtoria Medica leguntur; & non ita diu partem talis ſpicae Calculo incruſtatae mihi miſit *Nobiliſſimus Eques de Brady*, apud Celſiſſimum Principem Carolum Lotharingiae Ducem &c. Archiatri munere fungens, quam peritiſſimus & dexterrimus Chirurgus *Himmelbauer* ex urethra protraxerat militis in Noſocomio decumbentis. Negavit quidem pertinaciſſime aeger, quod hanc ſpicam in veſicam detruſiſſet. Verum nulla alia via eſt, per quam in veſicam ſpica talis venire poſſet; neque ſemper fidendum eſſe aegris, docet caſus omnino ſimilis (*g*); ſectione ex veſica viri educta fuit ſpica hordei, calculo undique incruſtata, & quidem adeo, ut *fragmenta calculi delapſi pependerint uncias quatuor & ſemis.* Lithotomus ab aegro fruſtra explorare conatus fuit modum, quo ſpica in veſicam perveniſſet; nam omnia ſe ignorare ſimulabat: unde ſuſpicabatur, aegrum habuiſſe alvum & veſicam exeſa, ſicque ſpicam deglutitam in veſicam veniſſe. *Celeberrimus Platnerus* rogatus reſpondit, ſibi extra dubium videri, aegrum hunc, ſive ut moleſtiam leniret, ſive ludibundum & petulantem, ſpicam per naturale urinae iter demiſiſſe, ac poſtmodum, cum illa, obnitentibus rigidis glumis, ſine magno dolore protrahi non potuerit, totam ſpicam in veſicam propuliſſe. *Et totam rem ita actam eſſe, homo, ad accuratiorem diſquiſitionem vocatus, tandem aperte & ingenue faſſus eſt.*

Plu-

(*) Medic. Eſſais and obſervat. vol. IV. n°. XVI. pag. 297. (*f*) Thom. Barthol. Epiſt. Medicin. cent. 3. Epiſt. 35. pag. 128. (*) Academ. des ſcienc. in 4°. l'an 1753. hiſt. pag. 128. (*g*) In diſſertat. J. Chriſt. Tilling ſub praeſidio J. Zacchar. Platneri Lipſiae habita XIII. Decembr. 1737.

Plures caſus ſimiles collegit *Celeberrimus Morand* (*h*).

Ex omnibus dictis patet, rudimenta calculi, quae etiam in ſaniſſimorum hominum urina latent, cito ſe applicare cuicumque corpori indiſſolubili, quod in urinae viis haeret, ſive illud fuerit animale, vegetabile, aut foſſile. Omnium enim exempla caſus modo enumerati dederunt; nequidem excipiuntur corpora terrea, valido & diuturno igne excocta; quales ſunt fiſtulae, quibus tabaci fumus hauriri ſolet. Omnia haec igitur baſin, & nucleum, creſcenti calculo dare poſſunt.

Nullum autem videtur dari corpus, cui facilius uniuntur calculi rudimenta, quam ipſe calculus. Unde, ſi minor calculus, in renibus formatus, per ureteres in veſicam deſcenderit, niſi cito expellatur, ſatis brevi mole augebitur, appoſitis quotidie novis calculi elementis. Unde frequentiſſime minor talis calculus invenitur in meditullio majoris. Plurimos diffregi calculos, de veſica exſectos, multos in theſauris celebrium lithotomorum vidi diffractos, qui talem nucleum habebant, ut concludere liceat, calculum renalem frequentiſſime dare baſim & fundamentum calculo veſicae. Crebris & feliciſſimis ſectionibus calculi, ſecundum methodum *Ravianam*, celebris *Denys* (*i*) teſtatur, quod omnes, quos ſectione a calculo liberavit, habuerint antea ſigna calculi renalis; idque pluribus exemplis confirmat.

Ex quibus patet, non tantum metum eſſe a ſabulo illo, nephritico dicto, quod in urina ſana concreſcit, dummodo non accreverit baſi cuidam indiſſolubili: incruſtare poſſet veſicam, ſi illa non ſatis contractilis foret, ob quamcumque demum cauſam, urina diutius in veſica retenta; ſed vix concretio in calculum alicujus molis fiet. Homo nephritidis calculoſae paroxyſmis ſaepius excruciabatur a pluribus annis, & multoties inde feliciter evaſerat: raro tamen urinam ſine difficultate emittebat, ſaepiusque una cum lotio exibat ſabulum rubrum; tandem atrociſſimi lumborum dolores, cum febre acutiſſima, accedunt, & convulſus moritur. Praeter alia in cadavere obſervata, in dextro uretere prope veſicam tangebatur obſtaculum durum, quod, ſectione enucleatum, exhibebat calculum irregularis figurae. Cavum veſicae pauculum urinae continebat, & latera veſicae arenulis hinc inde incruſtata deprehendebantur (*k*). In hoc homine diatheſis calculoſa aderat; calculus erat in uretere dextro, ſed ſic tectus membranis, ut lotium, veſica contentum, non poſſet alluere calculum; urina vel in ipſa veſica deponebat ſabulum, quod toties eminxerat: nec tamen inde natus fuit in veſica calculus; ſed latera ejus incruſtabantur.

Videtur inde melius intelligi poſſe *Hippocratis* Aphorismus (*l*), qui ſic ſe habet: *Quibus in urina ſubſident arenoſa, illis veſica calculo laborat.* Notum eſt,

(*h*) Academ. Royal. de chirurg. tom. 3. pag. 605. & ſeq. (*i*) Heelkundige aanmerkingen over den ſteen der nieren, blaaſe &c. Seſde Hoofdſtuk pag. 90. (*k*) Haſenohrl Hiſtor. Febr. Petechial. pag. 64. (*l*) Sect. IV. 79. Charter. Tom. IX. pag. 189.

eſt, inter Eruditiſſimum medicum *Beverovicium* (*m*), & *Claudium Salmaſium* (*n*), de ſenſu hujus Aphoriſmi diſputatum fuiſſe. *Beverovicius*, artis ſalutaris exercitio celebris, ſaepe viderat, arenoſa emingi ab illis, qui a calculo veſicae penitus immunes erant; unde falſi deberet argui *Hippocrates*, ſi arenarum in urina ſubſidentiam pro calculi veſicae ſigno poneret. Praeterea alio in loco (*o*) penitus oppoſitam habet ſententiam: Ibi enim inter ſigna calculi *renalis* numerat; *Ubi cum urina arena egreditur*, *& ubi per urethram arena exit*, *vehementem in urethra dolorem exhibens.* Paulo poſt addit ſequentia: *At multi Medici morbum ignorantes*, *quum arenam vident*, *veſicam calculo laborare exiſtimant. Haec autem minime*, *ſed ren*, *calculo laborat.* Ideo *Beverovicius* voluit, vocabulum ὑφίςαται non ſignificare ſubſidentiam arenoſorum in urina, ſed retentionem horum, quae antea cum urina ſolebant excerni. Probat autem pluribus, οὖρον ſumi, non tantum pro urina jam emicta, verum etiam pro urina, dum adhuc in veſicae cavo haeret: hinc ejus opinio haec erat, tunc calculum veſicae metuendum eſſe, ſi urinae, antea ſabulum ſecum vehentes, poſtea absque hoc ſabulo prodirent; non quod ſabulum non generarent aeque ac ante; ſed quod illud retineretur in veſica, & in calculum coagmentaretur. Contra hanc *Beverovicii* ſententiam toto vaſtae ſuae eruditionis pondere inſurrexit *Salmaſius*, contrariumque probare conatus eſt. Cum autem ſummus ille vir non eſſet Medicus, mirum non eſt, ſi non ſemper antiquorum Medicorum genuinum ſenſum attigerit; uti & in aliis ejus operibus ſubinde occurrit, dum per tranſennam, uti dici ſolet, de rebus Medicis diſſerit. Unde *Beverovicius*, licet immenſae & multifariae eruditionis palmam ipſi facile cederet, tamen ſententiam ſuam gnaviter tuebatur.

Recentiora circa calculum facta obſervata & experimenta, de quibus modo dictum fuit, videntur favere *Beverovicii* ſententiae. Haerent enim calculi rudimenta in urina naturaliter, quae ſi tam facile & cito ſecedant ab urina, ut etiam in veſica ſabulum colligatur, tales homines merito diatheſin calculoſam habere creduntur: ſi autem illud ſabulum cum urina emingatur, liberi manebunt a calculo. At ſi, vel lapillus ex renibus delapſus, vel quodcumque aliud corpus inſolubile, in veſica haeſerit, rudimenta calculi ex urina trahentur ad hanc baſim, illi accreſcent, & calculum formabunt in veſica, neque amplius in urina apparebit ſabulum. Senſus ergo hujus Aphoriſmi foret, quod, ſi urina, ſabulum gerens, ante emicta fuerit, poſt vero absque ſabulo prodeat, tunc calculi veſicae metus adſit.

Creſcunt ergo calculi ex elementis, quae, ſub ſpecie fluidi, primo haeſerunt in humoribus humanis, dum a ſe mutuo ſeparata erant; poſtea vero unita majores maſſulas formant; & ſabulum, nephriticum dictum, conſtituunt; quod, baſim inſolubilem nactum ubi fuerit, illi haeret, accreſcit,

(*m*) Beverwyck Steenſtuck. (*n*) Interpret. Aphor. Hippocrat. de calculo pag. 181. (*o*) De Internis Affect. cap. XV. Charter. Tom. VII. pag. 649.

ſcit, & calculum format, qui, cum quotidie alluatur humoribus, eadem calculi elementa continentibus, novorum applicatione, augeſcit continuo: nec videtur huic incremento limes ullus poni, quamdiu conceptaculum, in quo calculus haeret, diſtendi ulterius poteſt. Juvenis viginti quinque annorum, calculo veſicae laborans, ſectionem ſubiit; ſed nunquam calculum educere potuit Lithotomus; licet forcipe prehenderet, & fragmenta quaedam extraheret.

In cadavere inventus fuit calculus, adeo replens veſicam, ut paucis tantum urinae guttis locus ſupereſſet. Veſica, digitum transverſum craſſa, in ſua ſubſtantia continebat materiam purulentam (*p*). In figura autem, quae apponitur, aliqua delineatur diſtantia inter calculum & veſicae latera. Verum *Cornelius a Someren*, celebris elapſo ſaeculo apud Dordracenos Medicus, ex cadavere nobilis virginis eduxit calculum, qui totam veſicam non tantum implebat, ſed & extremo ſuo, roſtri inſtar incurvo, cervicem veſicae obturabat (*q*). Vidi ipſe talem ingentem calculum, fruſtra ſectione tentatum, in juvene, qui adhuc aliquot menſibus ſupervixit: calculus ille totam veſicam opplebat penitus, &, elongata quaſi appendice, cervicem veſicae ingrediebatur.

Certe plures caſus in hiſtoria Medica habentur calculorum veſicae, qui in molem immenſam excreverant. Celeberrimus Medicus (*r*) eduxit ex cadavere ſenis calculum veſicae, ovalis figurae, laevem, denſum, pondere aequantem uncias triginta novem. Cum autem calculi humani fere ſemper ſatis leves eſſe ſoleant, facile intelligitur, quantum volumen debuerit habere talis calculus, qui adhuc Florentiae ſervatur. In ultimo morbo tantum levis calculi ſuſpicio aderat; caeterum proſpere ſenilem aetatem peregerat, & absque incommodo venationibus adeſſe potuerat. In alio viro, in quo jam ante viginti annos latentis calculi ſigna adfuerant, poſt dolentiſſimam inflammationem & gangraenam colli veſicae partiumque adjacentium mortuo, inventus fuit in veſica calculus, figurae ovalis, denſus, & durus, pendens viginti octo uncias: praeter hunc & alter aderat, ſex uncias pondere aequans, minus denſus priori, ovalis pariter & oblongae figurae, qui, non potens ingredi veſicam, priori calculo jam oppletam, incarceratus manſit, partimque in fine ureteris dextri, partim inter membranas veſicae, ubi ureter tranſire ſolet, extendebatur. Membrana autem veſicae, digitum craſſa, calloſa, ſteatomatibus plena, inventa (*s*). Calculus librarum quatuor, totidemque unciarum, in equo inventus eſt (*t*), qui octo vel decem ante mortem diebus nullam omnino urinam reddidit, ſed & toto hoc tempore oblatam aquam pertinaciter repudiavit, ac omni, quo potuit, modo

(*p*) Ruyſch. Obſervat. Anat. Chirurg. Centur. obſervat. 89. pag. 82. (*q*) Beverwyck Steenſtuck pag. 324. (*r*) Giov. Targioni Tozzetti oſſervaz. Medich. pag. 121. (*s*) Ibid. pag. 122. (*t*) Acta Erudit. 1682. pag. 344.

do vehementiam doloris indicavit. Verum quidem eſt, illum, qui calculum poſt mortem de corpore exemerat, aſſeruiſſe, quod inventus fuerit inter veſicam & inteſtinum rectum; ſed homo ille videtur partium corporis, earumque ſitus, ſatis ignarus fuiſſe, & forte detritam a tanto calculo veſicam laceraſſe, niſi ipſa a calculo pro parte jam deſtructa fuerit.

Alia obſervatio (*u*) docuit, ingentes calculos in veſica equina creſcere poſſe: obtulit Academiae *Celeberrimus Lemery* calculum ex veſica equae eductum, qui, mole referens melonem mediocrem, viginti tres uncias & ſeptem drachmas ponderabat.

Cum autem calculus, natus in quocumque loco corporis, alluatur perpetuo humoribus, qui calculi rudimenta continent, ſponte patet, illum perpetuo augeri poſſe, dum ſemel adeſt nucleus calculoſus, cui applicentur nova elementa calculi. Hinc etiam intelligitur, quare plures ſaepe reperiantur calculi in eodem corporis loco. Si nempe plures occurrant tales nuclei. Vidi hominem, qui omni menſe emingebat viginti & ultra calculos renales, quos ſentiebat manifeſte a renibus deſcendere, & praedicebat, ſe calculos emicturum. Mira cum facilitate prodibant, licet plures viderim, qui phaſeolum minorem mole aequarent. Certe tales calculi, ſi relicti fuiſſent in veſica, nucleos dare potuiſſent majoribus calculis formandis. Plura exempla recenſentur in hiſtoria Medica numeroſorum calculorum in corpore humano latitantium, quibus recenſendis non immorabor. Conſtans autem lithotomorum obſervatio eſt, calculos diviſos in meditullio nucleum oſtendere, cui reliqua calculi ſubſtantia lamellatim circumaccrevit.

Succeſſiva ergo eſt calculi generatio, non momentanea; uti *Helmontius* voluit, qui credebat, uno momento calculum, ac magnum quidem, formari poſſe, a ſpiritu quodam petrifico pervadente omnia, quique eundem effectum produceret, ac de *Meduſae* capite Poëtae fabulati ſunt.

Viderat *Helmontius* (*w*), ſpiritum urinae alcalinum volatilem, ſi miſceatur alcoholi vini puriſſimi, ſtatim cum illo in coagulum abire; quod *offam Helmontianam* vocare ſolent; licet ipſe auctor hujus experimenti non fuerit; ſed jam olim *Raymundus Lullius* (*x*). Nec tantum ex ſpiritu urinae, verum etiam ex meraciſſimo ſpiritu ſalis ammoniaci, & alcohole, ſimul miſtis, tale coagulum naſcitur, *album*, *opacum*, *conſiſtens*, *& quidem adeo*, *ut de inverſae lagenae oſculo ne guttula quidem defluat*, *acſi in lapidem concreviſſet* (*y*). Verum, in urina ſana, nec ſal volatilis alcalinus, nec alcohol, adeſt unquam. Sed *Helmontius* (*z*), potentialiter ſaltem haec adeſſe, vult: *Spiritus quippe*, *apprehendens terram volatilem*, *procreatam ſemine*, *ac fermento fracido & putreſcente*, *ſuſcitat occultum adhuc in potentia vini ſpiritum*, *urinae incolam*, *quibus*, *tanquam duobus ſexubus*, *concurrentibus*, *terreus quidam praefatus ſpiritus*

(*u*) Acad. des ſcienc. l'an 1700. Hiſt. pag. 52. (*w*) De Lithiaſi cap. IV. pag. 677. §. 1. (*x*) H. Boerhaave Chem. Tom. 2. pag. 372. (*y*) Ibid. pag. 370. (*z*) Loco modo citato.

tus imbibit praedictum unicum coagulatorem; *cujus reciprocationis ergo*, *oritur in agendo amborum connexio penitiſſima : quia congrediuntur ſpiritu tenus*, *per illorum minima. Adeoque coagulator coagulat unico inſtanti ſpiritum vini*, *potentialiter excitum*, *in putreſcente fermento*, *cui cum fracida maſſa ſuam praebeat materiam*, *ſimul condenſantur in verum Duelech*, *monſtrum ſane novum hoc aliquid*, *coagulatum in media aqua*, *nec iterum ideo in aqua reſolubile*; *Ens nempe petroſum*, *animale*, *nulli alteri ſimile.* Sed illud concretum, ex ſale volatili alcalino & alcohole, non calculus, at ſapo, eſt, qui calore liqueſcit, aqua diluitur, ſponte volatilis totus evaneſcit (*a*). Certe in omnibus experimentis, chemicis imprimis, magna cautela opus, ne praeceps fiat concluſio, dum videntur praeconceptae hypotheſi favere. Recenſet autem *Helmontius* (*b*) caſum, quem momentaneae calculi generationi per ſubitam coagulationem favere inſigniter credit: *Praedicator haereticus*, *prope Barclayam in Anglia*, *anno* 1629, *ſanus atque ſoſpes*, *contendens a prandio librum e ſublimi ad ſe trahere*, *in imo ventre magno perculſus pondere atque dolore*, *certis inde a quatriduo ſignis ſcivit*, *ſe calculo gravatum. Inde poſt octiduum*, *Londini*, *ſub novacula Lithotomi exſtinctus. Pendebat autem libram Anglicanam*, *& binas inſuper drachmas. Nec memini*, *me parem unquam vidiſſe calculum.* Non credebat, hunc caſum ullo modo explicari poſſe, niſi ſubita coagulatione naſceretur calculus : cum autem in chemicis viderat, ex duobus lympidiſſimis fluidis, ipſo miſcelae momento, naſci albam opacam maſſam, ſtatim concluſit, ſed temere, eodem modo calculum naſci.

Verum ex modo dictis patuit, calculum, longe majorem, triginta novem unciarum nempe, potuiſſe latere in veſica, ſine ulla fere moleſtia. Senex enim erat, ac ſanus, qui tantum calculum gerebat; abſque incommodo venationibus intereſſe poterat, quibus delectabatur; & in ultimo morbo tantum quaedam ſigna apparuerunt, quae calculi ſuſpicionem facerent: unde procul dubio in Anglo hoc praeëxſtitit calculus, inſcio aegro, qui, dum librum e ſublimi trahere nitebatur, ſitum mutando inſolitas creavit moleſtias.

Sententiam ſuam etiam probare tentat *Helmontius* (*c*) inde, quod unus quandoque ren calculo laboret, dum alter ſanus ſuo munere rite fungitur. Inde enim deducit, *quod urina*, *non ſui vitio*, *aut mucagine*, *ergo in ſua baſi petreſcat* (*quod jam ante ſat eſto conculcatum*); *quod denique non ex diaeta*, *ciborum potuumque imaginato tartaro*, *ſed quod renes*, *proprio defectu*, *vitioſum ſuſcitent fermentum*, *ac tandem inſolens hoc monſtrum pariant.* Verum demonſtrabitur, calculum non creſcere in renibus ob vitioſum quoddam fermentum, ſed quia nucleus, qui baſim creſcenti calculo dat, ibi reperitur.

Coagulatorem autem illum ſpiritum, qui calculum producit, ſoli urinae hu-

(*a*) H. Boerhaave Chem. Tom. 2. pag. 372. (*b*) De Lithiaſi Cap. 3. pag. 676. §. 40. (*c*) Ibid. Cap. 5. pag. 685. §. 12.

humanae proprium ſtatuit. *Urinam tamen equinam, nomine armentorum, examinavit curioſus, an forte alter ſimilis coagulator ſpiritus eſſet, qui propter connata impedimenta non ubique ſortiretur coagulandi imperium. At, ut ut laboravit, non reperit coagulatorem illum ſpiritum in urina equina* (*d*). Interim conſtat ex ante recenſitis obſervationibus, ingentis molis calculos in veſicis equinis inventos fuiſſe; unde facile patet, quid de illo ſpiritu coagulante credendum ſit.

Viderat quidem *Helmontius* (*e*), & ſatis bene deſcripſerat, quomodo in urina ſana, fulva, pellucida, naſceretur ſponte ſabulum, ex elementis calculi, per totam urinam diſperſis antea, nunc ſenſim ſibi invicem adunatis, & per totam urinam collectis ubique. Fatebatur (*f*), quod *par utrobique ratio, eſſentia, cauſa, & proprietas, calculi in nobis orti, cum eo, qui, ejusdem identitatis, & ſubjecti materialis, in urina foris circum matulam coagulatur.* Viderat ergo, elementa calculi ſenſim adunari in ſabulum, non vero uno momento concreſcere per vim ſpiritus coagulatoris. Diſerte monebat (*g*), *Quemvis hominem potentialem in urina calculum habere &c.; at ſolum eum eſſe miſerum, cujus nempe in urina latens petrificandi poteſtas in actum, intra pellem ſuam, explicatur.* Veriſſima hactenus dixerat; ſed, paulo poſt, *Gorgonis ſigillarem notam* ineſſe voluit, ſpiritum nempe coagulatorem. Unde etiam invehitur in Scholas (*h*), quod palliativam tantum curam calculo, non vero eradicativam, adhibeant. *Si quidem non inſudatum hactenus, niſi excludendo calculo jam facto: fiendo autem, nullatenus obviam itum eſt: ut neque impreſſionis, ſive proclivitatis in calculum, exſtirpationi quicquam eſt conſultum:* Verum quidem eſt, quandoque contigiſſe, ut quidam bis, ter, imo & ſaepius, lithotomiam ſubire debuerint. Sed pariter verum eſt, multos tota vita a calculo immunes fuiſſe, licet in prima aetate ipſis calculus ſectus fuerit, & poſtea ad maturam ſenectutem pervenerint. Quibus autem haec calamitas contigit, ut frequenter in renibus coagmententur calculi, hi, in veſicam devoluti, niſi cito inde exiverint, baſim denuo dare poterunt calculo veſicae. Solent Chemici jactare hic arcana ſua; ſed nullo fido experimento conſtat, quod illam diatheſin calculoſam ſanare potuerint. Vidi homines, qui fere ſingulis ſeptimanis emingebant calculos: de talibus dixit *Aretaeus* (*i*) merito: *Calculorum igitur procreationem ex foecunda ſterilem reddere, nemo poteſt. Facilius enim eſt, uterum a pariendo prohibere, quam calculoſos renes facere* (ἀλιθὺς) *ut ſine calculis ſint. Ad exitum quoquo modo procurandum auxilia quaerenda ſunt.* Nemo enim eſt ſine elementis calculi, cum etiam in ſaniſſimorum hominum urina adſint; hinc illam potentiam generandi calculos ars delere non poteſt: multi tamen ſine calculo vivunt, dum calculi elementa, nondum unita, ſed diſperſa adhuc, expelluntur de cor-

(*d*) De Lithiaſi cap. 3. pag. 676. §. 42. (*e*) In capitulo *Paradoxum numerocriticum* pag. 557. §. 16. (*f*) Ibid. §. 18. & de Lithiaſi cap. 2. pag. 666. §. 10. (*g*) Ibid pag. 560. (*h*) Ibidem pag. 557. §. 9. (*i*) De curat. morbor. diuturn. Lib. II. cap. 3. pag. 130.

corpore. Illi vero, in quorum urina illa adunatio elementorum contingit in ipſo corpore, Lithiaſi laborare dicuntur, dum ſemper periculum adeſt calculi naſcituri in his, ſi urina in renibus, vel veſica, occurrat corpori cuicumque indiſſolubili, cui tanquam baſi elementa calculi accreſcere poſſint. Tota felicitas talium hominum conſiſtit in eo, ut illa, quae concreverant, cito exeant de corpore, ſub ſabuli, vel minorum calculorum, forma: Corporis motus, tenuis potus, frequens mictio, praecipue ad hunc ſcopum faciunt. Inde etiam intelligitur, cur toties calculoſa mala ſequantur, dum, ob fracturas, Podagrae cruciatus, Paralyſes, immoto corpore jacere coguntur homines diu, qui antea, dum actuoſam vitam ducebant, penitus ab his malis immunes fuerant: Unde *Sydenhamus*, uti in capitulo de Podagra dictum fuit, coenae loco cereviſiam tenuem bibebat, ut urinae vehiculum praeberet, hac ſpe, ut ſic ablueretur, ſi quid in urinae viis inciperet colligi.

Quamvis autem in tota bilis officina, locisque, in quibus urina ſecernitur, colligitur, retinetur, & viis, per quas tranſit, dum excernitur, frequentiſſime occurrant calculoſae concretiones, tamen magna ſpes ſupereſt, ut concreta talia ſponte exire de corpore poſſint, vel per artem via parari, ſi tantae molis jam fuerint, ut per vias naturales expelli nequeant. Verum & in aliis locis corporis inventi fuerunt calculi, quibus nullus datur exitus ſponte, nec per artem parari poteſt; unde ſaepe mirabiles morbi oriuntur, quorum Diagnoſis vix poſſibilis, vel ſaltem difficillima, eſt, & quorum curatio ſperari non poteſt. Notandum enim eſt, quod in textu hujus paragraphi, non determinetur aliquis in corpore locus, tanquam calculi domicilium, aut ſedes; ſed univerſaliter dicatur; ubi in corpore alicubi corpus quoddam plane inſolubile haeret, ei cruſta calculoſa brevi ſe applicat, plus minusve. Credibile eſt, ob rationes poſtea dicendas, in bile, & urina, majorem copiam elementorum calculoſorum haerere, & per collectionem horum liquidorum, moramque diuturniorem in cavis, ubi haerent, facilius adunari; interim numeroſae & fideles obſervationes docent, in aliis etiam corporis humoribus adeſſe calculi elementa.

Antea, in *Capitulo de Hydrope*, conſtitit, omnia cava corporis, majora, minora, exhalare tenue quoddam liquidum, quod, niſi a venis abſorbentibus recipiatur denuo, ſtagnat, accumulatur, & hydropem facit, in illo loco, in quo colligitur. Si vivi animalis abdomen, thoraxve, aperitur ſubito, fumus quaſi exhalat, qui manifeſte urinoſum odorem ſpirat. Sanguis, de ſani hominis, vel alterius animalis, vena vel arteria miſſus, vaſe puro exceptus, ſimilis odoris halitum emittit. Unde non ſine ratione creditur, exhalans illud, ſuburinoſo odore nares feriens, aeque in ſe continere calculi elementa, quam urinam. Confirmatur haec ſuſpicio, quia in illis locis, quae hoc exhalante liquido alluuntur perpetuo & madeſcunt, calculi inveniuntur toties.

Ventriculi cerebri tali halitu replentur in ſanitate: invenitque *Wepfe-*

rus

rus (*k*), in cadavere mulieris fere ſeptuagenariae, in medio plexu choroideo calculum, gypſeum, candidum, aſperum, & inaequalem, ſeminis lupini magnitudine; alios, in utraque plexus parte, ſeminis milii, & majore magnitudine, hinc inde diſperſos, vidit. In ſene, ſeptuagenario majore, praeter calculos in renibus, & unicum in veſica fellea, qui nucem moſchatam mole aequabat, ſabulumque craſſius & calculos minores in veſica urinaria, inventus fuit calculus in glandula, pineali dicta, membranae involutus (*l*). Glandula Pinealis & alibi lapidibus viridibus referta legitur (*m*). Ac quamvis *Carteſio* placuerit, animae domicilium in hac corporis particula figere, tamen frequenter calculoſae concretiones ibi inventae ſunt. In capite infanticidae mulieris, recens abſciſſo, & adhuc calente, invenit *Wepferus* (*n*) calculum, album, anguloſum, lente majorem, in glandula pineali latentem, ſimulque aliquot arenulas pellucidas anguloſas. *Regnerus de Graef* (*o*) teſtatur, ſe plus quam vigeſies in hominibus, lento morbo, vel violenta morte, extinctis, vidiſſe in glandula pineali calculos. *Celeberrimus Gunzius* (*p*), cujus praematuram mortem merito reſpublica literaria dolet, in quinque mente alienatis lapillos in glandula pineali invenit, ac deſcripſit, ubi ſimul plures aliorum auctorum obſervationes collectae habentur. Plura alia ſimilia his addere facile potuiſſem, nam ſylva horum in Hiſtoria Medica habetur; ſufficient haec, ut probetur, encephalon ipſum a calculorum generatione immune non eſſe.

Sed nec pectoris cavum, & viſcera in hoc contenta, a Lithiaſi ſunt immunia. In *Capitulo de Phthiſi* jam dictum fuit de illis, qui calculos aſperos tuſſi eduxerunt, & inde in tabem, plerumque immedicabilem, inciderunt.

In glandulis illis nigris, quae ramis aſperae arteriae adjacent, aliquoties calculos invenit *Heiſterus* (*q*). In homine, poſt aſthma diuturnum & moleſtiſſimum ſuffocato, *in angulo bifurcationis aſperae arteriae, adeoque inter ipſa bronchia & arteriam pulmonalem, calculus haeſit, pollicem magnus, oblongus, utrimque acuminatus, ſatis aſper, ſubſtantiae glanduloſae involutus* (*r*). Addit quidem vir Celeberrimus; *Qui tamen tunc, nec bronchia, nec arteriam pulmonalem, ſive premendo, ſive alio modo, in actione ſua impediviſſe nobis viſus eſt.* Verum, dum vitae tempore per reſpirationem movebantur aſperae arteriae bifurcationes, totaque vi cordis dextri urgebatur, & ſanguine diſtendebatur, arteria pulmonalis, videtur admodum veroſimile, quod calculus, ſatis magnus, aſper, utrimque acuminatus, actionem harum partium turbaverit ſaepius. Calculus autem ille extra pulmonem haerebat. In Nauta novitio, tabe peremto, inventus fuit calculus, durus, aſper, figurae quaſi cubicae, ponderis circiter octo granorum, qui haerebat inter lobum pulmonis ſiniſtrum

(*k*) Hiſtor. Apoplectic. pag. 9. (*l*) Act. Eruditor. menſ. Maj. 1688. pag. 236. (*m*) Ibid. Menſ. Jun. 1689 pag. 311. (*n*) Hiſtor. Cicut. Aquat. pag. 116. (*o*) De ſucco Pancreat. cap. VII. pag. 113. (*p*) Proluſio ad Panegyrim Medicam &c. per totum. (*q*) Medic. und Chirurg. Wahrnehm. n°. 497. pag. 843. (*r*) Joſephi Baader Obſervat. Medic. n°. 33. pag. 159.

ſtrum & pleuram, quae in omni ſuo ambitu integra ac ſana; excepto illo in loco, ubi calculus crevit; ibi enim incraſſata, & obſcure rubra, apparuit (*s*). Adferebatur in noſocomium cadaver claſſici militis veterani, ſubita, ut putabatur, morte exſtincti. Totum, quod de morbo praegreſſo renunciabatur, erat, quod, orthoſtadius adhuc, duodecim ultimis vitae diebus, ſanguinem exſpuiſſet, & conqueſtus eſſet de pectoris dolore. Interior Pericardii ſuperficies pro maxima parte erat obducta ſubſtantia calculoſa, inſtar oſſium dura, & utcumque friabili: Pericardium illud apparebat oſſeum intuenti, amiſſa penitus flexilitate; tamen manſerat membranaceum, aliquantum incraſſatum, & arctiſſime cruſtam illam calculoſam, quae internae ejus ſuperficiei accreverat, inveſtiens. Quaedam nihilominus loca erant, quae non tegebantur hac cruſta calculoſa; ubi Pericardium membranaceum erat. Craſſitudo illius cruſtae, in quodam loco, dimidium pene digitum aequabat; in aliis locis erat multo tenuior, & ubique ſpinis obtuſis aculeata; ſic ſcabra & aſpera erat Pericardii ſuperficies ubique, ubi cruſta illa calculoſa adhaerebat (*t*). Cordi autem cohaerebat cruſta illa interventu craſſiſſimarum membranarum, quibus illud convolutum maxime hirſutum & difforme oculis apparebat.

Magis mirabile videtur, ipſum cor, nunquam quieſcens toto vitae tempore, calculoſum fuiſſe. In cadavere viri, aqua ſuffocati, vidit *Kulmus* (*u*) in ventriculo cordis ſiniſtro, ſub valvulis venae pulmonalis, infixum ſubſtantiae cordis carnoſae calculum, transverſum pollicem longum, hujusque quartam partem latum. In cadavere mulieris quinquagenariae, poſt hydropem, & alias miſerrimas calamitates, exſtinctae, invenit Eruditiſſimus *Velſe* (*w*), nunc Hagae Batavorum numeroſa & felici Praxi celebris Medicus, de cujus induſtria & candore nullum dubium eſſe poteſt; Ille, inquam, invenit ſequentia: *In cordis thalamo ſiniſtro, circa baſin, & ſupra valvulas mitrales, nec non in latitudine ſinus venoſi, itidem ſiniſtri, plus quam dimidia, aſſurgebat ordo, ſive ſeries, calculorum majorum minorumque, colore ſubfuſcorum, & duritiei ſummae, juxta invicem diſpoſitorum, & quaſi inter ſe mutuo articulatorum, qui, ſubſtantiae fibroſae partium illarum radices ſuas infixas habentes, velamentum illarum nervoſum internum perforaverant, & intra cavum ſinus venoſi ejusdem porrigebantur nudi, in cuſpides acutas & inaequales terminati: ita ut ad ipſum illum calculoſum ordinem manus adſtricta ſenſum, veluti ſi ad ordinem acutorum in lupo piſce dentium fricaretur, ferme referret.* Toto morbi, ſatis complicati, decurſu, reſpiratio fuerat brevis, & moleſta admodum, tuſſis perpetua ac moleſtiſſima, nullis cedens remediis. Ab ingeſtis in ventriculum praeſens ſuffocationis periculum quidem, nunquam autem vomitus, imo ne vomituritio quidem (*x*). Conqueſta

(*s*) Sinopei Parerg. Medic. §. 27. pag. 57. (*t*) Ibidem §. 25. pag. 51. & ſeq. (*u*) Act. Erud. menſ. April. 1726. pag. 184. (*w*) Diſſertat. Miſcell. Anatom. Practic. pag. 44. (*x*) Ibidem pag. 42.

queſta fuit de moleſtiis profunde ſub ſcrobiculo cordis haerentibus.

Plures hiſtoriae calculorum in corde repertorum, non tantum in hujus viſceris ſubſtantia, ſed & in ventriculis, videri poterunt apud *Celeberrimum Senac* (*y*). Suſpicatur quidem, & non ſine ratione, ſummus ille vir, ſaepiſſime oſſeas concretiones haberi pro calculis cordis, cum illae ſatis frequenter in hoc viſcere occurrant. Interim non negat, calculos in corde fuiſſe repertos; & hac occaſione refert, quod viderit ipſe in infante dimidium thoracis omnino petrefactum.

Anno 1747, menſe Octobri, mactavit lanio Viennenſis bovem; dumque cor ſolito majus & durius ſentiret, illud diſcidit, ac ingentem calculum eduxit; quem mox ad me attulit (ſoleo enim munuſculis redimere illa, quae rara inveniunt hi homines in extis animalium). Calculus ille figuram cavi cordis referebat, totus adhuc ſanguinolentus in ſulcis, quos in omni ſuperficie habebat impreſſos, uti videbatur, a columnis carneis internae ſuperficiei cavi cordis: aderant & lacerarum membranularum partes, quibus adhaeſerat. Rudis ille lanio, calculo educto, cor undique diſciderat, diſciſſumque projecerat; hinc nihil ulterius indagare potui. Affirmabat tamen, ſanum ſibi viſum fuiſſe bovem, antequam mactaretur, & ſe nullum aliud vitium in reliquis viſceribus deprehendiſſe. Novi, alteri Medico, ante aliquot annos, ſimilem lapidem oblatum fuiſſe a lanione.

Si autem in corde, perpetuo moto, & per cujus cava, ac ſubſtantiam, ſanguis rapidiſſimo motu pellitur, calculi concreſcere potuerint, minus miramur & in vaſis, per quae humores moventur, ſimilia contigiſſe. *Tulpius* (*z*) credidit, ſe primum deſcripſiſſe inauditum calculi genus, quod a loco, cui inhaeſit, Arteriale vocavit. In cadavere enim Pharmacopolae miniſtri, qui miſerrimis cum malis diu conflictatus obierat, praeter alia inſolita, inveniebat calculum in aörtae ramo, qui vergit ad glandulam Euſtachii ſiniſtro reni impoſitam: hunc calculum, exacte delineatum, figura expreſſit. *Diſruperat autem calculi caput* (*ita appellamus rotundam illam excreſcentiam*, *quae cum anguſtiore collo haud male refert caput implumis pipionis*) *arteriae tunicam*, *latitante reliquo corpore in dilatata ejus fiſtula. Sed ita*, *ut vulneris orae minime hiarent*, *verum contraherentur tam arcte circa ipſius collum*, *ut vix guttula ſanguinis potuerit illinc effluere.* Protuberans extra arteriam calculi pars fere ſilicis duritiem habebat: illa, quae in arteria latebat, mollior erat. *Totus autem lapis referebat*, *ad amuſſim*, *implumem aviculam: lanci impoſitus ponderabat drachmas duas.* Cum autem leves ſatis eſſe ſoleant calculi humani, lapis ille ſatis magni voluminis eſſe debuit; licet maxima ejus pars latuerit in arteria, quae naturaliter non adeo magna eſſe ſolet.

Sed mirabilius longe eſt, quod vidit Piſo (*a*), qui ante *Tulpium* ſcripſit, in

(*y*) Traitè de la ſtructure du coeur Tom. II. pag. 428. & ſuiv. (*z*) Lib. II. Cap. 25. pag. 136. &c. (*a*) Obſervat. & conſil. de morb. a colluv. ſeroſ. Sect. IV. cap. 2. pag. 315.

in cadavere ſenis, qui centeſimum vitae annum fere attigerat, firma ſatis valetudine fruens, ſi abſceſſum in alterutro rene excipias. *Thorace namque ejus aperto, Aörtam praeter morem oppido dilatatam obſervavit non ſine ſtupore &c. Diſſecta Aörta, prope cor, fiſtula quaedam lapidea, inſtar tubuli veluti incruſtans totum ſtipitem arteriae, reperta fuit, extractaque, cum admiratione omnium; minime enim adhaereſcebat; alioqui cineracei coloris, ſed vitri inſtar fragilis.* Verum quidem eſt, Aörtam, prope cor, in hominibus aliisque animalibus longaevis, ſatis frequenter oſſeam inveniri, non amplius membranaceam; dum nempe tunicae ejus, vel integre, vel pro parte, in os mutatae ſunt: at diſtincte notat autor, tubulum illum incruſtaſſe quidem Aörtam, ſed non adhaeſiſſe, cum totus extrahi potuerit. Praeterea major obſervabatur fragilitas in hoc concreto, ac quidem in oſſibus eſſe ſolet; unde merito ad calculum refertur.

Sed & in venis calculos repertos fuiſſe legitur. Cum autem ſanguinis per venas motus fiat a loco anguſtiori in latiorem, mirum videtur, cur calculus, in vena incipiens concreſcere, non abripiatur per venam, in decurſu ſemper latiorem, ad cor. In cadavere tamen pueri febre ardente mortui (qui ſanus nunquam, ſed tantum ultimis morbi diebus de ardore urinae conqueſtus fuerat) in venis emulgentibus prope renes inventi fuerunt duo calculi (*b*), unus utrimque. Summae perſpicaciae & probatae fidei ab omnibus habitus fuit *Thomas Bartholinus*; ſed hujus facti teſtis oculatus non fuit; nam in fine hujus hiſtoriae leguntur ſequentia: *Quemadmodum teſtis mihi eſt frater chariſſimus Doct. Eraſmus Bartholinus, qui per D. Moretum, inſignem Patavii Mathematicum, a Brixiano Medico hanc obſervationem accepit.*

In vena portarum calculos inventos fuiſſe, minus mirum videtur, cum a viſceribus abdominalibus redux ſanguis venoſus in truncum venae portarum derivetur omnis, & ex hoc per convergentes canales, arteriarum more, fluat in hepar. Verum quidem eſt, in venis tardum quandoque motum humorum eſſe in languidis, & otio torpentibus, hominibus, indeque concretionibus anſam dari poſſe; praeſertim, ſi circa venarum valvulas aliquid haerere incipiat, vel a vicino tumore compreſſae venae figura mutetur. Videtur tamen ſtatui poſſe, quod longe rarius naſcantur calculi in venis, quam in aliis corporis locis.

Cum autem abdominis cavum perpetuo madeſcat exhalante tenui rore, qui, aperto vivi animalis abdomine, ſuburinoſo odore nares ferit, videntur in ipſo cavo abdominis, aeque ac in cavo thoracis, pericardii, & aliis cavis, calculoſae concretiones naſci poſſe. Vidit *Celeberrimus Littre* (*c*) in abdomine cadaveris corpus durum cartilaginis inſtar, politiſſimum, & albiſſi-

(*b*) Thom. Bartholini Hiſtor. Anatom. rarior. Centur. 3. hiſt. 34. pag. 71. (*c*) Academ. des ſcienc. l'an 1703. hiſt. pag. 46.

biſſimum; longum erat pollicem cum duabus lineis, latum decem lineas; craſſum ſeptem: figuram habebat ovalem, & nullibi adhaerebat. In centro gerebat calculum rotundum, glabrum admodum & album, qui piſum mediocris magnitudinis mole aequabat. Videbatur cartilagineum illud involucrum eſſe ejusdem naturae cum calculo incluſo, ſenſimque in calculoſam duritiem tranſiturum. Quod autem ros, ex minutis arteriis in cavum abdominis exhalans, corpori plane non ſolubili, peregrino, in cavo abdominis haerenti, cruſtam apponat, pulchro conſtitit experimento. *Clariſſimus Joh. Conrad. Brunnerus* cani juniori vulnus inflixit dextro Epigaſtrio, per quod duodenum cum pancreate & portione omenti protraxit, acumque cum filo ſericeo prope inſertionem ductus Pancreatici traduxit, fortiter conſtrinxit, ac trans vinculum Pancreatis ductum, cum ejus & omenti portione, penitus abſcidit. Brevi ſanatum fuit vulnus, & canis optima ſanitate fruebatur. Poſt bimeſtre ſpatium, datis *Cocculis Indicis*, & poſtea *nuce vomica*, periit canis; ſtatimque poſt mortem diſſectus eſt, ut conſtaret, an ductus Pancreaticus rite diſſectus fuiſſet. *Foris, ubi ductus Pancreaticus inſerebatur, atque abſciſſus fuit, filum ſericeum adhuc conſtrictum reperit, cui arenulae albae accreverant* (*d*).

Sed & in abdominis viſceribus cavis calculi reperti fuerunt frequenter; in ventriculo nempe, & inteſtinis. Antea in Capitulo de *Hepatitide & Ictero multiplici* dictum fuit, calculos ſaepius concreſcere in veſicula fellea, per cujus ductum dilatatum in inteſtinum duodenum, & hinc in reliqua venire poſſunt inteſtina, ac dein per alvum excerni; uti toties fit. Cum autem locus duodeni, in quem ductus bilarius inſeritur, ſatis vicinus pyloro ſit, & vehemens vomitus adſit ſaepe illo tempore, dum calculi bilarii in inteſtina tranſeunt, non videtur impoſſibile, per validos tales abdominis concuſſus calculum talem, in duodeno inteſtino haerentem, per pylorum in ventriculum venire poſſe.

Verum proprie non agitur de calculis, alio loco natis, & deinde in ventriculum ac inteſtina deductis; ſed certis obſervatis demonſtrandum eſt, humores, qui in ventriculum & inteſtina veniunt, continere in ſe calculi elementa, quae corpori plane inſolubili ſe applicant, & tanquam baſi accreſcunt, ſicque calculum formant, magnae ſatis molis quandoque. *Celeberrimus Lanzoni* (*e*) in cadavere mulieris (quae diu conqueſta fuerat de ventriculi dolore, nauſea, inappetentia, &, optimis artis praeſidiis incaſſum tentatis, accedente febre continua, fato ceſſerat) invenit in ventriculo decem lapillos, quorum major unciam ponderavit. Quamvis autem in hac hiſtoria mentio fiat nulla de nucleo interno horum calculorum, & forte dubitari poſſet, an non calculi bilarii in ventriculum venerint? tamen conſiderari meretur, quod in enumeratione ſymptomatum, quibus miſera haec conflicta-

(*d*) Joh. Jac. Wepfer. Cicut. aquat. hiſtor. & noxae. cap. 13. §. 3. pag. 202. & ſeq.
(*e*) Acta Phyſic. Med. &c. Natur. curioſ. Vol. I. obſervat. 64. pag. 117.

flictabatur, nulla fiat mentio talium, quae calculorum bilioſorum tranſitum in duodenum comitari ſolent. Praeterea calculi bilarii ſatis leves eſſe ſolent, hinc magnum volumen habent, adeoque non videtur credibile, calculum, unciam pendentem in libra, potuiſſe ex inteſtino duodeno tranſire per pylorum in ventriculi cavum. Unde, licet concederetur, calculos illos decem fuiſſe in origine ſua bilarios, tamen ille, qui unciam pondere aequabat, debuiſſet in ventriculo acquiſiviſſe molis augmentum inſigne; quod pariter probaret, calculoſae concretionis originem in ventriculo hoſpitari. Calculos enim bilioſos poſſe nucleum dare, cui calculoſa materia circum accreſcat in inteſtinis, extra dubium videtur; cum calculi elementa cuicumque corpori inſolubili applicari, & accreſcere, poſſint. Legitur apud egregium auctorem (*f*), qui optime de concretionibus bilariis ſcripſit, quod ſequitur: Mulier credebatur laborare colica nervoſa, & remediis tali morbo convenientibus utebatur non ſine ſucceſſu. Mutatis poſtea ſymptomatibus, judicatum fuit, calculum a rene ad veſicam deſcendere; quae Diagnoſis inde confirmari videbatur, quia poſt aliquot dies levamen ſentiebat; ſed & aderat ponderis ſenſus circa veſicam. Poſt aliquod temporis intervallum ſucceſſit ſubitus nixus deponendi alvum, & ponderis ſenſus augebatur; ſimul aderat dolor vehemens in medio inteſtino recto; ſuccedebant enormes, ſed irriti, conatus alvum deponendi, cum ſudoribus frigidis, & vix non animi deliquio. Solidum corpus tangere potuit in recto inteſtino, quod, digitis arreptum, ſimul adhibito nixu validiſſimo, tandem una cum foecibus prodiit, &, a Medico praeſente examinatum, inveniebatur, quod eſſet calculus, de genere calculorum inteſtinalium, & in medio haberet parvum calculum bilarium pro nucleo, cui reliqua materia calculoſa circum accreverat.

Sed & alia obvia in his locis corpora inſolubilia nucleum calculo dederunt. Servabat *Ruyſchius* (*g*) in Theſauris ſuis duos calculos, quos equus Viennae in ſtabulo Imperatoris per alvum reddiderat, & quos dono acceperat. Animali huic ſex ſeptimanarum ſpatio triginta ſex calculi diverſae magnitudinis per anum prodierant.

Fracto calculo majore, in ejus medio invenit granum avenae. Notum eſt, illos, qui equorum curam gerunt, avenae miſcere ſtramen minutim ſciſſum, ut haec animalia mandere cogantur avenam, quam aliter integram deglutirent. Niſi haec cautela fiat, ſaepe obſervatur, languere haec animalia.

Puella duodecim annorum ſex annis paſſa fuerat dolores abdominis moleſtiſſimos, per vices recrudeſcentes immaniter, ab acidorum uſu, & difficilioris digeſtionis cibis, exacerbatos: ſolebant ceſſare illi dolores, ſi alvus flueret ſponte, vel per artem, purgantibus remediis, aut clyſmatibus, adhi-

(*f*) Thom. Coe on Biliary concretions cap. 2. pag. 137. (*g*) Theſaur. 2. Arcula VIII. pag. 83.

bibitis. Tandem ſequebatur vehementior dolorum inſultus, cum vomitu ingeſtorum, & valida alvi conſtipatione. Vocatus tunc *Celeberrimus Simſon* (*h*) tentavit plurima, absque ſucceſſu; ita ut per integras tres ſeptimanas perpetuos fere pateretur dolores, ob quos, & ſomni nutrimentique defectum, miſera puella, quae antea boni habitus & bene colorata fuerat, tota emaciata fuit, ut ſceleton referret. Dum jam fere deſperabatur de cura pertinacis adeo morbi, incepit vomere bilem profundi coloris; juſſa fuit bibere copiam aquae tepidae, & quidem repetitis vicibus; quod ſtrenue perfecit. Poſtquam ſexies vel ſepties vomuerat, copioſam alvum evacuavit, & ſenſit, per anum tranſire duram maſſam, quae, examinata, erat cubicae irregularis figurae, quatuor pollices habebat in circumferentia, & ponderabat drachmas quinque. In meditullio haerebat pruni oſſiculum, cui calculoſa materies per ſtrata accreverat; uti in figura exhibetur. Praedixerat amicis *Simſon* levamen omnium malorum poſt evacuationem hujus molis; forte tamen redituros aliquando leviores adhuc dolores, donec partes diſtentae & compreſſae ab hac mole ad naturalem ſtatum redirent. Licet autem obvia quaeque comederet, etiam talia, a quibus antea obſervatum fuerat, dolores redire certo certius, tamen eventus reſpondit promiſſis.

Dum avidus puer, manducando pedes ovillos & agninos, minora deglutiret oſſicula, per ſex annos languit miſerrime, frequentes abdominis dolores paſſus; nec toto hoc tempore ullo modo increvit corpus. Forcipe ex ano eductis tribus globis calculoſis, & aliis duobus exeuntibus inter conatus alvum deponendi, ab omnibus malis immunis manſit, brevique vires, ſanitatem, & corporis incrementum, recuperavit. In diſſectis aliquot ex his inventum fuit planum oſſiculum pro nucleo (*i*). *Celeberrimus Alexander Monro* plures caſus eodem in loco recenſet, qui probant, calculoſas tales concretiones in ventriculo, ac inteſtinis, fieri. Legi & merentur ſimiles obſervationes, quae apud *Coe* habentur (*k*).

Unde patet, quam imprudenter agant illi, qui fructuum nucleos, oſſa, & alia ſimilia, quae in ventriculo & inteſtinis ſolvi nequeunt, deglutiunt. At haec evitari facile poterunt, modo quis voluerit: verum alia ſunt, quae baſim calculis inteſtinalibus dare poſſunt, neque tamen ſemper tam facile evitari. Docuerunt enim obſervata, foeces alvinas induratas, diu in craſſis inteſtinis haerentes, calculoſa cruſta obductas fuiſſe ita, ut in ingentem molem excreverint. Talis eductus fuit calculus, uncias duas cum drachmis duabus & dimidia pendens, qui, cum levis eſſet in proportione ad volumen, adeo magnus erat, ut non potuerit forcipe prehenſus protrahi, absque inciſione ani in pluribus locis (*l*). In medio habebat ſtercus induratum,

(*h*) Medic. Eſſays and obſervat. Tom. I. n°. XXXII. pag. 301. (*i*) Eſſays and obſervat. Phyſic. and Liter. vol. 2. art. 26. pag. 345. & ſeq. (*k*) On biliary concretions cap. 2. pag. 137. (*l*) Academ. Royale de chirurg. Tom. III. pag. 56. Memoir.

tum, cui varia ſtrata calculoſa accreverant, uti in figuris, quae integrum, & per medium ſectum, calculum exhibent, videri poteſt. Per decem annos miſerrime vixerat haec mulier; quae, educto hoc calculo, intra menſis ſpatium integre ſanata fuit. Calculus ille ſervatur in Theſauro *Celeberrimi Morand*, qui & ſimilis molis calculum forcipe ex ano eduxit, nec ſectionibus opus habuit, ut in caſu praecedenti, cum forcipe potuerit frangere calculum adhuc in inteſtino haerentem, & fruſtillatim educere (*m*). Pars calculi in eodem loco figura exprimitur; in qua patet, quod ex concentricis lamellis, ut prior, concreverit. Qualis autem nucleus fuerit, cui hae lamellae accreverant, non indicatur: forte difficilius hoc poterat cognoſci, cum per partes eductus fuerit. Plures alios ſimiles caſus indicare potuiſſem; ſed credo, hos ſufficere, ut probetur, calculos in tota longitudine tubi alimentarii inventos fuiſſe.

Verum & in uteri cavo inventi fuerunt calculi: memorabilis caſus apud *Hippocratem* (*n*) legitur, de ancilla juvencula, quae dolebat valide, dum venere uteretur, alias non, & nunquam concepit. Cum autem jam ſexagenaria evaſiſſet, & ante meridiem copioſa porra comediſſet, poſt meridiem incepit dolores, tanquam parturientis, pati. Poſtea prehendit dolor, qui, cum prioribus comparatus, erat vehementiſſimus: exſurgens, aſperum quid in uteri orificio deprehendit. Deinde, ipſa jam animo linquente, alia mulier, immiſſa manu, aſperum calculum, fuſi verticillo aequalem eduxit; & ſtatim erat ſana, manſitque poſtea.

Ex hac obſervatione videtur deduci poſſe, quod calculus, licet forte in initio mole minor, per quadraginta ad minimum annos in utero haeſerit; dolores vehementes enim ſenſerat, coitus tempore, dum juvencula fuerat, &, ſexagenaria cum eſſet, a calculo demum liberata eſt.

Plures hiſtorias calculorum uterinorum collegit egregius *Louis* (*o*); ubi & agitur de ſententia cujusdam Medici, qui volebat, calculum illum, de quo *Hippocrates* ſcripſerat, non ex utero, ſed ex veſica, prodiiſſe. Videtur autem ſuam ſententiam non adeo firmis argumentis ſtabiliviſſe; uti optime notatur.

Recentior obſervatio, a *Celeberrimo Gaubio* (*p*) communicata Societati Batavae Haarlemenſi, dat exemplum calculorum uterinorum, quod omni exceptione majus eſt. Virgo viginti octo annorum per duodecim annos laborabat uteri prolapſu, quem a conculcatione abdominis natum affirmabat. Prolapſus in initio parvus fuerat, ſed, ſenſim auctus, prominebat jam ad ſeptem pollicum longitudinem, & tumoris ambitus totus tredecim aequabat pollices; in initio manu retroducere poterat tumorem, poſtea minime. Prudens

(*m*) Academ. Royale de Chirurg. Tom. III. pag. 60. (*n*) Epidemic. V. textu 20. Charter. Tom. IX. pag. 340. (*o*) Academ. Royale de Chirurg. Tom. II. pag. 130. & ſeq. (*p*) Haarlemſche Maatſchappy. Tom. III. pag. 604. &c.

dens Chirurgus, aliis in conſilium etiam vocatis, palliativam tantum curam adhibuit, una cum diaeta molliſſima. Sic levamen attulit miſerae; cui ſubito dolores validi, parturientium inſtar, orti ſunt, per intervalla redeuntes; & poſt horam calculus ex utero prodiit, ſatis magnae molis, uti appoſita figura docet. Magnum inde ſequebatur levamen; verum ſequenti die ſimiles redibant dolores, & major lapis exitum moliebatur. Cum autem, ob inſignem molem, per uteri orificium tranſire non poſſet, findi debuit ſuperior pars orificii uteri, ut via pararetur calculo exituro. Simul ac prodierat, ceſſabat prorſus omnis dolor. Continuo tamen prodibat ſabuloſa materia. Cum autem per tres quatuorve annos ſine ſenſu urina prodiiſſet, poſt binos hos calculos eductos ſtimulum ad mingendum ſentiit. Nono & decimo die, ſimiles ſenſit dolores, ſed ſine effectu. Tribus ſeptimanis poſt binorum illorum calculorum expulſionem, Deo gratias actura, templum adivit, tribus horae quadrantibus diſtans a loco, ubi habitabat. Poſtea dolores iterum augebantur, & una cum materia calculoſa prodibant plures parvi calculi. Poſt menſis circiter ſpatium acres redierunt dolores, & prodierunt duo calculi, qui ſimul pendebant ſex drachmas, una cum copia cruentae materiae. Intervallo quatuor horarum exitus primi calculi diſtabat ab exitu ſecundi. Deinde melior apparebat valetudo, quam toto triennio ante fuerat; omni dolore libera, ſatis commode incedere poterat. Uteri tamen prolapſus non minuebatur, imo potius auctus videbatur.

Ex binis calculis, qui primo prodierunt, minor ponderabat unciam & drachmas quinque, major uncias duas & drachmam mediam; adeoque omnes quatuor ſimul ponderabant uncias quatuor, tres drachmas & dimidiam. Conſtabant omnes ſubſtantia ex cinereo albicanti, cretae inſtar: exterior ſuperficies tegebatur cruſta flavo-fuſca, fragili, hinc inde decidua. Caeterum, uti in calculis veſicae obſervari ſolet, lamellis ſibi mutuo incumbentibus componebantur. Alba autem, cretacea quaſi, calculorum uterinorum ſubſtantia etiam inventa fuit in illis caſibus, qui in Academia Regia Chirurgica recenſentur.

Sed & in partibus utero nexis calculi fuerunt reperti. Ubi de tubis Fallopianis agit *de Graef* (*q*), habet ſequentia. *In foliaceo hoc tubarum ornamento quandoque Hydatides accreſcunt: vidimus quoque, ſingulis ejus extremitatibus calculos duriſſimos adhaerere, quos una cum ornamento illo etiamnum conſervamus.*

Haec puto ſufficere, ut conſtet, vix loca in corpore humano reperiri, in quibus non fuerit aliquando inventus calculus. Plura facile recenſere potuiſſem (Hiſtoria enim Medica in his dives eſt). Fuerunt enim calculi inventi in ore, lingua, naribus, auribus, hepate, liene, &c. ſed, ne nimis in his longus ſim, ſummatim haec monuiſſe ſufficiet.

Quae-

(*q*) De Mulierum organis cap. XIV. pag. 230.

Quaenam ſit calculi materies, multum diſputatum fuit. *Galenus* (*r*) pro demonſtrato aſſumebat, *calculos illis in corporibus procreari, in quibus humorum craſſamentum igneo calore concretum fuerit.* Unde pueris frequentiorem eſſe calculum credidit, quia voraces ſunt, & calidiores, craſſamque urinam mingunt; *quod craſſamentum ſi conſiſtat & accumuletur, quum decenti tempore non excernatur, & intus copioſum maneat, cogitur, concreſcitque. Hoc autem orto principio, reſiduum craſſum, quodcumque in veſicam appellat, iſti adhaereſcit, creaturque calculus.* Poſtea tota fere Medicorum ſchola *Galeni* ſententiae acquievit, & multis argumentis eam ſtabilire conata eſt. Videbant, mucum narium exſiccando formare lemas ſatis duras, quae quandoque non niſi difficulter emungi poterant: obſervabant, quandoque ſimilia per tuſſim ex pulmone prodire; hinc mucum, calore imprimis majore corporis totius, vel ſaltem renum & veſicae, inſpiſſatum, ſufficere omnino credebant ad calculorum generationem in corpore. Unde volebant, ſemper cavendum eſſe, ne renes a calore lecti, ſolis, aut foci, incaleſcerent: imo multi crediderunt, ſufficere ad calculum renalem producendum, ſi quis menſae aſſidens dorſum foco obverteret. Verum mucoſae concretiones in aqua brevi emolliuntur, & tandem ſolvuntur integre; quod in calculo non fit, & tamen fieri deberet, ſi ex muco inſpiſſato conſtaret.

Alii, cum viderent, ex fluido lacte parari poſſe caſeum, qui per aetatem duriſſimus fit, inde deducebant calculi originem, & hinc illis, quibus calculus metuebatur, omnem lactis ac caſei uſum interdicebant quam ſeveriſſime. Verum caſeus, etiam duriſſimus, igne mollitur, & liqueſcit, aeque ac cornua animalium, in aqua macerando emollitur, & coquendo ſolvitur; quod in calculo non obtinet. Praeterea, in bobus, ac equis, qui nunquam lacte caſeove utuntur, reperti fuerunt calculi ingentis molis. Plures ſe ſectione a calculis liberaſſe teſtatur *Denys* (*s*), qui nunquam caſeum guſtaverant. Duros calculos eduxit ex urethra infantum, qui ſolo lacte materno vixerant: imo, uti in eadem hac paragrapho notatum fuit, in recens nato infante calculus deprehenſus fuit; qui certe, nec caſeo, nec lacte materno, uſus fuerat. Verum quidem eſt, quod antea, ubi de gravidarum & puerperarum morbis agebatur, dictum fuit, non improbabile eſſe, quod ultimis graviditatis menſibus aliquid lactis ad uterum veniat, ut foetus nutrimento ſerviat; ſed inde non ſequitur, quod caſeo, in pauculo hoc lacte contento, tribui poſſit origo calculi, quem foetus intra uterum maternum jam gerebat in corpore.

Conſtat quidem, calculoſos morbos apud Batavos ſatis frequentes eſſe; hoc *Ruyſchius* (*t*), hoc *Denys* (*u*), hoc plures alii, teſtantur; certumque eſt, quod caſeo, carnibus, & piſcibus, ſale, fumo, aëre, induratis, delecten-

(*r*) Commentar. in text. VI. Lib. 3. Epidem. Charter. Tom. IX. pag. 128. (*s*) Heelkundige Aanmerkingen over den Steen cap. 6. pag. 97. (*t*) Obſervat. Anatom. Chirurg. pag. 1. (*u*) Loco modo citato pag. 96.

lectentur multum Batavi; & quod plures Medici calculoſorum frequentiam huic victui tribuerint. Obſervavit autem *Denys* (*w*), qui per ſeptem annos in India orientali vixerat, parvum calculoſorum numerum in calida hac regione occurrere. Mirabatur, in vaſta & populoſiſſima urbe *Batavia*, celebri Indiae Emporio, in quod, praeter magnum Batavorum numerum, plurimarum nationum homines confluunt, integro ſeptennio tantum binos inventos fuiſſe homines, qui Lithotomiam ſubire debuerint. Tamen & ingens caſei copia in hanc urbem defertur, & Batavi, qui illuc transmigrant, per octo, novem, imo plures, menſes, pane duriſſimo, caſeo, ſalſamentis, vivunt. In Indiam appulſi, piſcibus ſalitis, & ſiccatis, aliisque ſalſamentis, vivere pergunt, quibus acida, aut calidiſſima, condimenta addere ſolent. Copia fructuum, non bene maturorum, abutuntur; quos ſale, acidis, vel calidiſſimis aromatibus, condiunt. Potum dat aqua, de vicinis montibus defluens, terreſtribus & lapidoſis particulis gravida. Tali tamen cum diaeta, quae minime laudabilis eſt, tam pauci ex numeroſiſſimis incolis calculo affliguntur.

Praeterea obſervavit, in quibusdam urbibus, habita proportione numeri incolarum, plures calculoſos reperiri, quam in aliis: quin imo notat, in quarta parte ejusdem urbis inveniſſe ſe plures calculoſos, quam in reliquis tribus.

Tamen eadem utuntur Diaeta. Obſervavit, illos, qui mare accolunt, caeteris magis immunes eſſe (*x*). Rationem credit hanc, quod in illis locis, quae aqua dulci, non ſalſa, alluuntur, hac aqua utantur ad coquendos cibos, ad parandos potus. Verum aqua rariſſime pro potu utuntur Batavi, cereviſiae a teneris unguiculis jam aſſueti. Lege autem juſſum eſt, ut aqua, quae parandae cereviſiae adhibetur, deferatur ex loco, ab urbibus ſatis diſſito, ut foeculenta ſubſidere poſſint, ſicque purior hauriatur ad hunc uſum aqua. Praeterea vix ulla domus eſt, quin habeat puteum, antlia inſtructum, ex qua commodiſſime aquam haurire poſſunt pro cibis coquendis, quae ſaepe ſatis bona invenitur, imprimis ſi ſolo ſubſit ſtratum arenoſum, uti non raro fit, per quod aqua tranſcolatur, ſicque lympida ac pura in puteum venit. Colligunt & magna cura aquam pluviam, qua praecipue utuntur ad cibos coquendos, & potum theae ac caffae parandum; quibus plures abutuntur, & calidis hiſce aquoſis potibus corpus enervant. Unde apud omnes cives, ſi infimae ſortis & pauperrimos exceperis, in culinis duplex antlia eſt, facili Emboli motu agitanda, quarum una putealem aquam, altera pluvialem, ſuppeditat.

Verum quidem eſt, plures pauperes, quam divites, calculo laborare: illis autem haec vitae commoda ſaepe deëſſe ſolent. At cum pauperum plures, ſaltem apud Batavos, ſedentariis artibus victum ſibi parare debeant, forte huic cauſae illud tribui poſſet, cum jam antea monitum ſit, poſtea ulterius confirmandum, quietem corporis calculo producendo favere.

Diſſi-

(*w*) Heelkundige Aanmerkingen over den Steen Cap. VI. pag. 95. (*x*) Ibidem pag. 96. 97.

Diſſimulari tamen nequit, mulieres, quae magis ſedentariae viris eſſe ſolent, rarius calculo laborare, veſicae ſaltem. Propriis obſervatis didicit *Denys* (*y*), quadraginta homines Lithotomiam ſubire debuiſſe, dum unica tantum mulier Chirurgi manu opus habuerit, ut a calculo veſicae liberaretur. Verum urethrae brevitas, rectitudo, & major amplitudo, in ſexu muliebri faciliorem exitum reddunt illis, quae in veſica haerere incipiunt. Calculo veſicae rarius laborare mulieres, certo conſtat: nephriticis malis, renum & veſicae felleae calculis, aeque frequenter laborare, ſi non frequentius, quam viros, credo me obſervaſſe; idemque ab aliis fide digniſſimis Medicis audivi ſaepius.

Sed & pueri frequentius calculo laborant; licet natura ſua agiles, & motus amantiſſimi, ſint: nunquam enim quieſcunt vigiles fere, niſi ſeverus Paedagogus cogat invitos. Certe conſiderari meretur, quod, primo vitae tempore, peſſimo more, faſciis ſtringi ſoleant; unde facilis renum compreſſio, & impedimentum liberae ſecretionis & excretionis urinae. Cum autem hac aetate fere ſemper dormiant, ſi ſani ſint, fere ſemper in cunis decumbunt. Faſciae autem ſic applicari ſolent, ut commode poſſint ab urina & foecibus depurari corporis inferiora; ſuperior pars abdominis & dorſi ſemper faſciis ſtricta manet. Hinc ſaepe, primis vitae menſibus, infelix rudimentum calculi naſcitur; quod dein, in veſicam delatum, mole augetur, nec poteſt educi niſi ſectione. Duros valde calculos ex urethra puerorum, octo vel decem menſium, eduxit *Denys*, & biennem puerum ſectione a duro admodum calculo liberare debuit (*z*).

Ratio autem, quare pauperum filii frequentius aliis laborent calculo, videtur haec eſſe: parentes labore continuo victum ſibi & ſuis parare coguntur; hinc multam infantibus curam adhibere nequeunt, & illos diu in cunis relinquunt; quod ut pacate ferant, nec ejulatibus totam domum turbent, abutuntur *Requie Nicolai*, aliisque ſimilibus opiatis; quorum doſis ſenſim augeri debet, vel nihil agunt. Sic miſelli, hebetes, ſomniculoſi, noctu diuque jacent, donec matri commodum ſit, ſordes auferre, & alimentum praebere. Mulierculae, quae ditiorum pueros curant, frequenter eadem facere audent, niſi parentes ſollicite caveant. Ubi jam, aetate firmiores redditi, greſſum tentare inciperent, nec tam diu decumbere volunt, pauperes matres illos ſedilibus perforatis inſidere cogunt totos dies, ut ipſae neceſſariis laboribus vacare poſſint; ſicque miſeri pueri ab omni motu deſueſcunt, rachitici fiunt, diſtortis cruribus, ad omnem corporis motum inhabiles; uti poſtea dicetur. Facile tunc, ob perpetuam corporis quietem, calculoſi fiunt.

Inter calculorum cauſas ſolet a multis numerari quotidianus aquae uſus, quae particulas terreas, calcarias, lapideas, in ſe gerit. Notum eſt, in plu-

(*y*) Heelkundige Aanmerkingen over den Steen Cap. VI. pag. 93. (*z*) Ibidem pag. 97. 98.

pluribus terrae habitatae locis inveniri ſpeluncas, ex quarum parte ſuperiori lente deſtillat aqua limpidiſſima, quae brevi in lapidem concreſcit, ſatis durum, unde ingentes ſtriae ex laqueari dependent, ſecundum quas aqua decurrens illarum molem auget, & , ſi adhuc fluida in pavimentum cadat, ibi brevi ſimili modo induratur, cum ſtriis ex laqueari pendulis unitur, ſicque mirabiles ſaepe figuras excitat, quandoque tam nitidas, ac ſi ſculptoria arte factae fuiſſent: intercurrunt tamen & plures aliae penitus informes; quod mirum non eſt. In *Styriae* montibus talis caverna eſt, accuratiſſime depicta, & fideliter, ab egregio viro *Nagel*, qui Mathematici Caeſarei munere fungitur, pluraque itinera, & difficilia quidem, juſſu ac impenſis Caeſareis, perfecit, ad augendam & illuſtrandam hiſtoriam naturalem. A talium aquarum potu concretiones calculoſae in corpore humano metuendae videntur multis, cum tam cito in lapidem indurentur. Sed certe apud Batavos, licet calculus ſatis frequens ibi morbus ſit, nullae ſimiles aquae potantur, & in primis viis potius, a tali potu, quid metuendum videretur; Chemicumque examen docuit, tales concretiones dare aquam puram, qua expulſa, in fundo relinquitur mera terra, quae fixa admodum eſt: Longe alia producta dant calculi humani, & aliorum animalium, ſi per artem Chemicam examinentur; uti poſtea patebit; unde non videtur calculi materia inde deduci poſſe.

Celeberrimus Hales (*a*), cui tot bona & nova debet ars Medica, obſervavit, in quibusdam locis aquas, quae communi hominum uſui ſerviunt, dum decoquuntur, incruſtare vaſa materie quadam lapidea, ac quidem ita, ut biennii ſpatio cruſta, quae medium pollicem craſſa erat, accreverit lateribus & fundo vaſis, quod quotidie huic uſui ſerviverat. Notavit autem, in fundum vaſis deponi hanc materiam, & undique lateribus affigi, uti tartarus ſolet facere, & hinc tartaream vocare voluit. Cum autem Pariſiis aquae tubos, per quos decurrunt, ſic incruſtent, ut tandem penitus obturentur, hinc deduxit rationem, cur Pariſini frequentius laborent calculo veſicae, quam aliarum urbium incolae. Verum quidem eſt, Lithotomiam frequenter Pariſiis inſtitui: ſed haec urbs regni Metropolis eſt, ad quam confluit ingens numerus hominum, tam peregrinorum, quam regnicolarum, qui in aliis Galliae provinciis educati ſunt. Accedit, quod peritiſſimorum Chirurgorum celebritas in cauſa ſit, quare plurimi calculoſi hanc Metropolin adeant, ut opem quaerant, licet jam diu calculo laboraverint, antequam Pariſinas aquas biberint.

Dum ad Vellenſem urbem *Olaus Borrichius* (*b*) horrendum ſpecum, ſed nativum (Ukis-hole Angli nuncupant), ingrederetur, obſtupebat pendulas ſtrias, quae ab aqua pura, inſipida, lente deſtillante, ſenſim in ſaxum converſa, concreverant; rogabatque accolas, *anne calculi dolores ſentirent vi-*

(*a*) Haemaſtaticks on the animal calculus Experim. X. pag. 236. (*b*) Thom. Barthol. Epiſt. Centur. IV. n°. 92. pag. 476.

vicini; quod rivus, mediam illam rupem ſubterlabens, potum miniſtraret incolis: reſponderunt, ſe multo minus affligi calculo, quam quamvis aliam in Angliae gentem. Quin imo ſuſtinebant affirmare, illam ipſam antri hujus Trophoniani lympham, ſi potetur, calculos, & praeſertim arenulas, largiter exigere; in ſtranguria autem non ea aliud praeſentius eſſe remedium. Idem poſtea ab aliis confirmatum fuit (*c*). Notum eſt, Thermas Carolinas incruſtare quaevis corpora immerſa materie calculoſa dura, per omnem ſuperficiei ambitum, & quidem denſa, ac ſatis cito. Nemo tamen largum harum uſum timet; imo a multis laudantur ob vim Lithontripticam; de qua re poſtea ad §. 1428. dicetur.

Praeterea raro inveniuntur aquae, quae nihil heterogenei in ſe continent, vel, decoctae in vaſis, non incruſtant illa, plus minusve, materie quaſi tartarea, fundo & lateribus adhaerente: Unde, ſi hinc calculi origo deberet peti, adhuc longe frequentius occurrerent calculoſi. Simul notandum eſt, aquas tales, excuſſa per coctionem materia hac terreſtri, & tartarea quaſi, minus aptas eſſe, ut concretiones ſimiles in corpore producant. Igitur tales aquae potius nocerent, ſi potarentur crudae. Verum ex ſtatim dictis patuit, particulis talibus gravidas aquas impune potari crudas. Antea dictum fuit, Batavos ſatis frequenter calculoſos morbos pati; qui tamen nunquam, vel rariſſime, aquam potant. Aquam parandae cereviſiae adhibent, aut ebullientem *Theae* vel toſtis *Coffeae* baccis affundunt, & poſtea calentem ſorbent: ſed in utroque caſu jam aqua depoſuit in vaſis illud, quod calculi cauſa materialis creditur.

Si omnia illa conſiderentur, quae obſervantur in urina hominis ſaniſſimi, de quibus antea dictum fuit, videtur calculi materia non ingeri in corpus humanum, ſed in hominis ſaniſſimi humoribus adeſſe naturaliter. Haec calculi futuri materies, dum adhuc diviſa in ſuis quaſi elementis haeret, nullo modo laedit corpus humanum, nullas turbat functiones: tantum nocere poterit, ubi adunata concrevit; caeterum ſponte exit de corpore; & ſic omnes calculum mingimus, ſed ſeparatum in minimas partes conſtituentes, concreturas brevi ad quodcumque corpus inſolubile, cui occurrunt: hinc materia calculi non eſt aliquid degeneraſcens a ſanitatis lege, ſed inſeparabile a ſanitate perfecta; & ſemper praeſens. Docuerunt enim experimenta *Nuckii*, & obſervata antea memorata, in ſano homine, & animalibus ſanis, ſi corpus inſolubile in veſicam introducatur, ſtatim calculum formari, formatumque augeri, & quidem ſatis cito. Si tollatur illud corpus inſolubile, ceſſat calculi productio. Dum in prima aetate, per ſectionem, a calculo veſicae liberatur homo, tota vita immunis manet ab hoc malo, niſi aliud corpus inſolubile denuo in veſicam veniat; calculus v. g. renalis, ſanguinis concreti grumulus, vel aliud quid ſimile. Notum eſt, ſemel a calculo ſectos,

(*c*) Herm. Boerhaave Chem. Tom. I. pag. 607.

ſectos raro recidivam pati, licet ad ultimam ſenectutem perveniant quandoque.

Calculus ergo corporis humani productum eſt; hincque ad regnum animale pertinet; &, Chemico examine, uti poſtea dicetur, eadem producta exhibet, ac oſſa, ungues, cornua, pili, coria, &c., animalium. Dum hoc conſiderabat Egregius *Lobb* (*d*), concluſit, *Vehementer calculo & podagra vexatos, omnino victu animali abſtinere debere.* Quia nempe carnes quorumcunque animalium continent in ſe cunctas partes, quae calculum & podagram conſtituunt; ſalem nempe alcalinum animalem, oleum animale, aërem, & terram. Verum videtur notandum, in corpore humano, conſpirantibus omnium viſcerum & vaſorum actionibus, obtinere hanc efficaciam, ut ingeſta, depoſita propria natura, mutentur in indolem noſtri corporis. Unde, licet vegetabili diaeta ſola viveret homo ſanus, tamen calculi elementa in urina ejus adeſſent, & pili ejus, ungues, &c., deſtillatione animalium producta darent, non vegetabilium, licet his ſolis vixerit. Cornua, ungulae, &c., boum, equorum, &c., deſtillata, dant ſalem volatilem animalem, & oleum animale, licet ſola vegetabilia bobus, & equis, cibum praebeant.

Neque haec animalia a calculo vivunt immunia; uti ante dictum fuit. Quinquemeſtris puellus binos excrevit calculos, minorem unum, alterum piſi mediocris magnitudine (*e*). Sed in hac aetate lacte materno, aut pulticulis ex lacte & farina, nutriri ſolent, quae ad vegetabilem victum pertinent.

Antea, ubi de *Morbis ex alcalino ſpontaneo* §. 76. & ſeq. agebatur, conſtitit, victum animalem magis diſponere humores noſtros ad putredinem, quam victum vegetabilem. Notavit autem *Celeberrimus Hales* (*f*), plus calculoſae materiae ſecedere ab urina, dum in putredinem tendit; atque, hoc reſpectu, victus ex vegetabilibus aceſcentibus prodeſſe poſſet calculoſis. Non tamen videtur a tali victu promitti poſſe immunitas a calculo futuro, vel imminutio calculi jam concreti; cum in urina ſana, diu antequam putreſcat, jam coire incipiant calculi elementa; quae ergo ſe applicabunt calculo jam facto, illumque augebunt. Unicum, quod utcumque ſperari poſſet ex victu vegetabili, foret, ut ſic urina, a putredine magis aliena, minus calculoſae materiae dimitteret intra datum tempus, adeoque calculus augeretur tardius; qui effectus certe comtemnendus non eſſet. Quid autem ſperandum ſit, de calculi diſſolutione per alimenta ingeſta, poſtea ad §. 1428 dicetur.

Demonſtratur in Phyſiologicis (*g*), per circumductionem humorum perpetuam, uti & per actiones muſculares, neceſſario minimas partes ex ſolidis de-

(*d*) Tractat. de curat. Calcul. & Podag. Cap. XV. pag. 127. (*e*) Lautter Hiſtor. Medic. bienn. Morbor. Rural. Cap. I. pag. 11. (*f*) Haemaſtaticks on the animal calculus Exper. VIII. pag. 218. (*g*) H. Boerh. Inſtitut. Med. §. 435.

deteri, detritas liquoribus miſceri, moveri, exire de corpore; unde vivum corpus cito deſtrueretur, niſi per nutritionem quotidie reſtituerentur corpori tot & talia, quot & qualia per ipſas vitae actiones pereunt de corpore. Sic tota cuticula (*b*), ubique, & perpetuo, desquamatur, perit, renaſcitur; pili, ungues, dentes, aſſiduo raſi, abſciſſi, detriti, renaſcuntur; ablatae vaſorum, oſſiumque, partes brevi recreſcunt ab omni parte. Dum, ſupra ſericum extenſum, Emplaſtrum applicatur digito, qui levi vulnere laeſus eſt (quod ſolitos motus non multum impedit), miramur, intra unum alterumve diem deteri ſericum, & foraminulentum fieri: idem certe in Epidermide, & cute, contingeret, niſi per nutritionem perpetuo reſtituerentur perdita.

Similis jactura partium detritarum, & reſtitutio perditarum, fit in illis locis corporis, quae ab omni attritu externo tuta ſunt. Antea ad §. 1261, ubi de creta, ſive calce, Podagricorum dicebatur, mentio facta fuit pulcherrimorum experimentorum, quae facta fuerunt ad demonſtrandam vim *radicum rubiae tinctorum*, quae oſſa animalium rubro colore inficit, & quae tantum partem terream, quae oſſium fabricam ingreditur, tingit; unde nec cartilagines colorem rubrum ab uſu *radicum rubiae* acquirunt, antequam oſſeſcant, neque etiam callus oſſa fracta uniens tingitur, antequam oſſis naturam jam incipiat induere. Verum experimentis, a *Celeberrimo du Hamel* inſtitutis, patuit, intra ſex ſeptimanarum ſpatium colorem rubrum, uſu *radicis rubiae* oſſibus conciliatum, evaneſcere, ſi ab hac radice abſtineatur omnino. Succeſſive enim deteruntur particulae tinctae, in quarum locum aliae ſuccedunt non tinctae. Imo, dum alternatim addebat alimentis porci junioris rubiae radicem, vidit, in oſſe femoris hujus animalis diſciſſo, circulos rubros alternatim locatos. Inde videtur patere evidenter, deteri, & renovari, oſſium ſubſtantiam, quae ab omni attritu externo tuto defenditur. Si ergo hoc in dura adeo corporis parte, oſſe nempe, fit, idem in aliis partibus, quarum moleculae conſtituentes minus cum ſe invicem cohaerent, fiet.

Verum illud, quod detritarum partium locum ſupplet, per vaſa adfertur ad haec loca ſub forma liquidi; cumque ſimile ſit illi, quod detritum eſt, hoc cum liquidis per vaſa, ſub forma liquidi, redibit. Caeteroquin ſolida haec ramentula accumularentur in loco, ubi ſeceſſerunt a reliquis, & brevi turbarentur partium functiones.

Haec elementa ſolidarum partium corporis, quae ſanitatis uſibus ſervivere͏runt, jam inepta, abraſa a loco, ubi haeſerant, vi vitali ſeparantur, & ex corpore educuntur: forte totum corpus tandem obrigeſceret, niſi haec, jam ſanitati inutilia, exirent de corpore.

An haec eadem, ſi degeneraverint per morbos, nec cum reliquis redire potuerint per venas in humorum circulum, accumulantur in loco, ubi abraſa fuerant, & calcem podagricam, exoſtoſes, &c., conſtituunt? Tophacei cer-

(*b*) H. Boerh. Inſtitut. Med. §. 476.

certe tumores in viſceribus toties inveniuntur, qui gypſeam quaſi materiam continent.

Si autem humoribus miſceantur elementa haec ſolidarum partium abraſa, per venas redeunt; cumque inepta ſint ſanitatis uſibus, quibus jam perfuncta fuerunt, illorum expulſio de corpore requiritur. Hoc autem fiet per illa loca, quibus naturali lege exeunt illa, quae nocitura forent, ſi diutius relinquerentur; nempe per urinam, alvum, & vaſa exhalantia, quae omnem ſuperficiem corporis, externam aeque & internam, occupant.

Verum circa bilis, quae in inteſtina tranſit, officinam, & in locis, ubi urina ſecernitur, tranſit, colligitur, omnium frequentiſſime calculi occurrunt. An & exhalans liquidum, per cutis ſpiracula exiens, & cava corporis majora, minora, roris inſtar humectans, calculi rudimenta habet? ſic videtur ex illis, quae ante memorata ſunt. Pericardii ſuperficies calculo incruſtata fuit; in thoracis cavo, in abdominis cavo, inventi fuerunt calculi, nulli parti nexi; tota media thoracis pars in calculum obriguit. Illud, quod per cutem exſpirat, mox diſſipatur in auras, nec in vaſis cutaneis ſatis longam moram trahit, ut elementa calculi ſibi mutuo uniri poſſint, unde ibi tales concretiones raro admodum contingere poterunt. Tamen & hoc factum fuiſſe legitur (*i*) in viro Illuſtri, *qui, calculo & arthritidi, domeſticis hoſpitibus, ſaepe obnoxius, ſubinde in largiſſimum ſudorem ſolvebatur, quo non ſerum exſudabat, aut ſucti per poros liquores, ſed, quod mireris, manipuli arenularum, quas inducta manu abſtergebat. Quotidianum id nobili viro, & a Medicis ſaluti illius excubantibus viſum perſaepe; teſtis mihi eſt fide digniſſimus Olaus Wormius.*

Cum ergo in omni urina, etiam ſaniſſimi hominis, adſint elementa calculi, atque per urinam exeant de corpore detritae ſolidorum corporis partes, humoribus excrementitiis miſtae, videtur calculi origo non ſine ratione iisdem adſcribi; dum nempe adunantur illa, quae prius ſeparata in urina fluxerant. Adeoque calculi materies proxime accederet ad oſſium naturam. Hoc videtur pluribus confirmari. Celebres Medici magnam ſtatuunt affinitatem inter calcem Podagricam & calculum; imo quibusdam placuit, calculos Podagricos vocare concreta illa, quae ex nodis & articulis in inveterato hoc morbo educuntur; uti in *Capitulo de Podagra* dictum fuit. Simul tunc notatum, aquam fortem, ſive ſpiritum nitri, ſolvere partem illam terreſtrem, quae in oſſibus adeſt, eaque, hac ablata, in cartilagines verti. Sed & ſpiritus nitri calculum veſicae ſolvit integre. Praeterea, invenit *Denys* (*k*) ſaepius lapides, calcarios dictos, albos, vel ſubcinereos, ſatis fragiles; obſervavit autem, tales calculos prae reliquis citius mole augeri, & e contra illos, qui duri, firmi, & graves, ſunt, lentius creſcere. Si dentes male affecti fuerint, cruſta calculoſa ipſis adnaſcitur, ſaepe tam du-

(*i*) Thom. Barthol. Hiſtor. Anatom. rar. Cent. I. obſerv. XXXIV. pag. 54.
(*k*) Aanmerkingen over den Steen &c. Cap. VI. pag. 93. 94.

dura, ut non niſi acuto ferro, & vi adhibita, diffringi poſſit; vidi in puella, quae naſcentem hanc cruſtam calculoſam neglexerat, auctam deinde auferri non permiſerat, vano inſtrumentorum metu, omnes dentes, imprimis maxillae inferioris, ſic tectos fuiſſe, ut foedo ſpectaculo unam referrent maſſam, quam peritus chirurgus cuneo acuto chalybeo, & mallei plumbei ictibus, ſed molliter tamen applicatis, findere debuit, ut auferre poſſet. Parte quadam ſeparata, facilius reliquum tolli potuit: quo facto, & ore bene eluto, emendabatur ſatis cito moleſtiſſimus oris foetor; ob quem miſera haec ab hominum conſortio fere removeri debuerat.

Cum ergo ſolidae partes corporis, licet durae admodum fuerint, inevitabili vitae ſanae actione deterantur, illa, quae detrita ſeceſſerunt, corpori humano jam inutilia reddita, de corpore expelli debent: unde in humoribus excrementitiis talium copia adeſſe debet, quae, ſeparata ſi fluxerint cum humoribus, donec exeant de corpore, nullam parient noxam; ſi autem concreverint denuo, calculo originem dare poterunt.

Antea patuit §. 21, dum de morbis fibrae ſolidae ſimplicis agebatur, ſolida minima, quae, ope glutinis tenuiſſimi, aquoſi, vel pinguis, ſibi invicem unita, conſtituebant ſolidas partes majores, eſſe terreſtris naturae. Unde in calculis terrae copia abundabit; quod & Analyſis Chemica confirmat. An lapides, calcarii dicti, friabiles, tunc concreſcunt, dum terra praedominatur reliquis principiis conſtituentibus? Non enim calculus ſola terra conſtat, nec humores excrementitii ſolas ſolidorum detritas partes de corpore removent, ſed & aquam, & ſales, & olea, quae, corporis calore, motuque per vaſa perpetuo, redduntur acriora, & nocerent relicta. Pro diverſa jam horum ſalium & oleorum indole, pro diverſa proportione admiſtorum, varia poterit eſſe indoles concretorum, quae ex his unitis fiunt.

Sic videmus, in diverſis urinis ſabulum concreſcere diverſi coloris, album, flavum, rubrum, nigrum quandoque. Imo in eodem homine, vario tempore, diverſi colores ſabuli, in urina concreſcentis, inventi fuerunt. Similiter aliquando calculi inventi ſunt variegati coloris; nec omnes orbiculi, ex quibus major calculus concrevit, eundem colorem habent; prout forte plus vel minus olei intercurrit, vel quid aliud intermiſtum eſt. Sed & homines differunt in quacumque parte viſibili, colore, denſitate, laxitate: ſtamina ſolida noſtri corporis in unguibus, & pilis, videmus, in quibus multa ſolida concreta apparent. Sed quanta ibi diverſitas in colore, & ſoliditate, invenitur!

Cum ergo materies calculi conſtet ſolidorum & fluidorum noſtri corporis elementis, quae vitae ſerviverunt, quae partes noſtri corporis fecerunt, quae tandem, inepta reddita ad vitam, abraſa motu vitali, ſeparata ſunt, patet ratio, cur tanta diverſitas obſervetur in calculis, prout diverſam materiam in prima ſua formatione admiſerint, aut partes calculum conſtituentes diverſa proportione inter ſe miſtae fuerint.

Operae pretium videtur conſiderare, quomodo calculus ex his concretus

ſe habeat; & quid ſedula obſervatio, atque analyſis chemica, in calculis detexerint.

In tractatu pulcherrimo, qui *Medicinae Hydroſtaticae* nomine inſcribitur (*l*), *Boylëus* examinavit pondus ſpecificum calculi humani ad aquam, & invenit, illum aqua graviorem eſſe ſemper; ſed diverſum pondus vidit in variis calculis; ſic tamen, ut non aequarent duplum pondus aquae ejusdem voluminis. Idem invenit in lapidibus, ex aliis animalibus deſumtis, Bezoardicis nempe dictis. Imo hoc pondere ſpecifico uſus fuit tamquam criterio, ut genuinos lapides bezoardicos diſtingueret a ſpuriis; & emptionem talis lapidis diſſuaſit, quia poſſeſſor nolebat hunc lapidem, licet genuinis ſimillimus appareret, ſubmittere examini hydroſtatico (*m*). Unde dixit: *In omnibus his exemplis obſervare licet, animales illos lapides, non aequantes duplicatum pondus aquae aequalis ipſis quoad molem, continere minus gravitatis ſpecificae fere quinta parte, quam veri foſſiles lapides, cujusmodi eſt Cryſtallus, quae quinta parte ipſis ſpecifice gravior eſt.* Novi quidem, in Muſaeis oſtendi calculos, tanquam ex humana veſica eductos, qui ſilicem, duritie, & pondere ſpecifico, aequant; pluresque ſimiles quandoque & mihi oblati ſunt. Sed magnum dubium manet de rei veritate. *Bartholinus* (*n*) teſtatur, quod in Muſaeo ſuo haberet ſimilis duritiei calculum, qui ex veſica humana ſectus dicebatur; ſed nil certi affirmare auſus eſt. *In his enim, aliisque, ſtamus donantium fide & relatione, quam ſine offenſa in dubium vocare non audemus.* Certo conſtat, inſignes fraudes ſubfuiſſe ſaepius. Ad Regem Daniae (*o*) ex Cimbria miſſi fuerant calculi plures, ſatis magni & duri, ſaxo ſimillimi, qui a puero quodam excreti dicebantur. Rex puerum juſſit adduci, praecepitque, ut arcta ſub cuſtodia in arce aleretur. *Sed, quanquam ita edoctus puer aliquoties convulſiones ſimulaſſet praevias, nihil tamen ſucceſſit, nec ullum calculum excrevit, quia remotis amicis ſuis cuſtodiebatur. Hinc, cognita impoſtura, ſingulari ſereniſſimi Regis clementia, puer innocens dimiſſus; & artificio honeſto traditus.*

Vocatus ad mulierem *Hydrope Aſcite* tumentem immaniter, cum in aetatis vigore eſſet, & vires optime adhuc conſtarent, ſuaſi Paracenteſin; ſed obedire noluit omnino, dicens, ſe certam eſſe, quod absque ulla humana ope curaretur. Rationem hujus aſſerti dabat, quod, absque ullis remediis, vix non quotidie, calculos emingeret, nullo doloris ſenſu. Cum me non adeo credulum videret, mox juſſit quaeri pyxidem, in qua excreti calculi ſervabantur collecti, numero plurimi. Examinavi ſingulos, & nihil inveni praeter ſilices variae magnitudinis, marmoris fragmenta, & laterum coctorum fruſta, qualia in via publica abunde reperiuntur. Rogabam, an non ſentiret, inter mingendum, exire hos lapides: reſpondit, non; nec ſibi hoc mirum videri, cum non ſtatim in urina emiſſa apparerent hi lapides; ſed poſt

(*l*) pag. 9. & pag. 66. (*m*) Ibid. pag. 11. (*n*) Epiſtol. Medicin. Centur. IV. Epiſt. ultim. pag. 510. (*o*) Ibidem Epiſt. 89. pag. 453.

poſt unam alteramve horam in fundo matulae invenirentur. Sceleſta ancilla, pietatem ſimulans, ſtolidae herae perſuaſerat, ſuis ad Deum precibus deberi, quod absque moleſtia a calculis liberaretur, ſeque certam eſſe, quod & precibus cederet hydrops. Munuſculis incitabat illam hera, ut adhuc oraret diligentius. Sed licet adeo ſtupida, adeo manifeſta, haec fraus fuerit, nunquam tamen impetrare potui ab hac muliere, ut reſipiſceret; ſicque tandem hydrope periit.

Notum nimis eſt, & olim, & adhuc hiſce temporibus, vagabundos homines audacter ſuſcipere difficillimam lithotomiae operationem: tales, ut ignorantiam & ſcelera ſua tegant, ſaepius ſuppoſuerunt ſaxa, & ſilices, pro calculis humanis, quos ſe ſectione ex veſica eduxiſſe jactabant quam impudentiſſime. Imo quandoque vafri tales impoſtores miſero aegro & adſtantibus perſuadere noverunt, ſe ſilicem eduxiſſe de veſica humana. Nobiliſſimo Dano *Hugoni Lutzovio* ita impoſuiſſe ſceleſtum hominem, ad *Thomam Bartholinum* (*p*) ſcripſit *Paulus Barbette*, qui, elapſo ſaeculo, apud Batavos floruit; ſubſtituerat enim pro calculo humano ſilicem. Judicaverat antea probus & peritus Lithotomus, nobilem virum laborare veſicae calculo, ſed parvo: hinc noluit contriſtari aegrum *Barbette* triſti hoc nuncio, *ſperans, illum nebulonem calculum quidem extraxiſſe, ſed magnum pro parvo ſuppoſuiſſe.* Rediit *Hafniam* nobilis *Lutzovius*, oſtendit calculum *Bartholino* (*q*), & rogavit ſententiam, cum plurimi illum factitium crederent. Fatetur *Bartholinus*, quod *non ovum ovo ſit ſimilius, quam iſte calculus pyriti, adeo ut & ſcintillae inde elicerentur, & cotis vice eſſe poſſet.* Tamen ſuppoſititium renunciare auſus non fuit; quia & ſimilem caſum apud *Schenkium* ſe legiſſe meminerat, & in Muſaeo ſervabat ſimilem, quem ab homine exſectum narraverat amicus, qui dono hunc lapidem dederat. Dubius hinc manſit *Bartholinus*, & prudenter judicium ſuſpendit; praecipue ideo, quod nobilis aeger teſtaretur, ſe magnum levamen percepiſſe, peracta ſectione, & magnum iter perfeciſſe ſine multo impedimento: praeterea comites affirmabant, ſe vidiſſe factam ſectionem. Imo adeo perſuaſus erat nobilis aeger de fide, & dexteritate, ſceleſti illius hominis, licet iisdem moleſtiis, quam olim ante ſectionem, vexaretur, ut omnem dolum malum abeſſe firmiter crederet; ſed, uno calculo exempto, adeſſe adhuc alterum, ſibi perſuaderet; cum recordaretur, alium Lithotomum ipſi renunciaſſe, quod binos in veſica calculos gereret. Poſt annum Pariſiis detectae fuerunt fraudes vafri impoſtoris, qui, ut publicum ſupplicium evitaret, clam ſe ſubduxit; & nobilis *Lutzovius* curae ſolertiſſimi Lithotomi *Franciſci Collott* ſe commiſit; qui, felici ſectione, duos calculos ex veſica eduxit, quorum major uncias duas, & ſeptem drachmas, minor duas uncias, & totidem drachmas, pendebant (*r*).

Ex

(*p*) Epiſtol. Medicin. Centur. IV. Epiſtola 88. pag. 451. (*q*) Ibid. Epiſt. 89. pag. 452. (*r*) Ibid. Epiſt. ult. pag. 510. 511.

Ex hac hiſtoria patet, quid cogitandum ſit de duriſſimis, ſilicem aut ſaxum omnino referentibus, calculis, qui in theſauris curioſorum quandoque occurrunt. Memorabilis hiſtoria legitur (*s*), de muliere Bernenſi, quam ſocietati Regiae Londinenſi communicavit *Sigismundus König*, Medicus Noſocomii Bernenſis. Foeminae huic partes variae corporis, menſtruis deficientibus, ſucceſſive acerbiſſimis doloribus excruciabantur, variis ſubito ad palmae latitudinem erumpentibus veſicis, limpida aqua plenis, cum ſummo ardore; niſi cito diſſecarentur, ſequebatur dolor adeo intolerabilis, ut mentem turbaret. His malis curandis ſalivatio Mercurialis adhibita fuit, & quidem hoc cum effectu, ut per decem fere integros menſes vixerit ſana. Tunc cepit denuo redire veſicarum eruptio. Dum Medici de repetenda ſalivatione cogitant, atque ad hanc ſubeundam corpus aegrae diſponere tentant, nullo tamen purgante remedio propinato, ſubito omnes evanuerunt veſicae; ſimul aberat omnis dolor. Verum poſt quinque dies ſecuta fuit Lerna malorum: dolebant lumbi, veſica, perinaeum, inguina: vires proſternebantur: nauſea aderat cum retentione urinae: inflammationis ſequebantur ſigna, cum pulſu celeri, intercepto. Sanguinis miſſionibus aliisque remediis adhibitis, injiciebatur clysma, quod poſt horae quadrantem per os rejectum fuit; repetitum, ſimili modo per vomitum rediit, *cum quantitate, inſtar tophi, lapillorum ad unciam ſemis, nullis unquam excrementis permiſtis.* Omnia aſſumta evomuit, & cum his *quantitatem lapidum, mox duriorum, inſtar ſilicis, & fruſta corticum marmori albo ſimillima, duriſſima, rejecit.* Poſt clysma denuo injectum, & per os redditum, *quantitas lapidum augebatur, & , ut priores exigui fuerant, piſorum inſtar, hi avellanas minores nuces, quas tamen mox excedebant, magnitudine aequabant.* Abſtemiam fere omnino vitam egit per quatuor menſes, omnem cibum & potum repudians. Cum urina ſaepius ſupprimeretur, catheter applicatus fuit tertia quavis die. Cum alvus pertinaciter ſtricta foret, *ſal polychreſtus* in aqua fontana ſolutus dabatur: Medicus, per bihorium lecto aſſidens, omni quadrante horae propinabat uncias ſex, &, os aegrae comprimens, cohibebat vomitum; ſic effecit, ut ſequeretur dejectio craſſiſſimorum & duriſſimorum alvi excrementorum, anum diſtendentium non ſine rupturae periculo; ſimul tunc appetitus rediit. Omni quinto vel ſexto die poſtea alvus deponebatur, *intercedente vomitu, adeo ut calculi jam ſuperne & inferne dejicerentur, tantae magnitudinis, ut ſaepius unus alterve drachmas duas non modo ponderaret, ſed excederet; quorum copia penes me* (inquit author). Porro redierunt menſes, ardentesque veſicae velut prius eruperunt; cepit quandoque acutiſſimum lapidem emingere; poſtea demum calculi per anum prodierunt. Senſim convaluit, &, ad obeundas ſolitas actiones, vires collegit; longe tolerabilius ſe habens, quam antea; ſed calculi ſubinde ex ano & veſica prodeunt etiamnum.

Cal-

(*s*) The Philoſophic. tranſact. Abrigd. Tom. III. pag. 167. & ſequent.

Calculorum horum Chemicam Analyſin inſtituit Medicus, & producta invenit ſatis ſimilia illis, quae ex calculis humanis educi ſolent. Scrupulus tamen aliquis manet, an haec analyſis omnino accurata fuerit, cum ex unciis ſex horum calculorum habuerit Caput mortuum unciarum quinque cum drachmis duabus, ſalis lixivioſi vix ſcrupulum cum dimidio, & phlegmatis cum ſpiritu ac immiſto ſale volatili drachmas quinque cum dimidia, adhaerente quadam portione recipientis lateribus. Sic autem in recipiente collecta producta, una cum capite mortuo relicto, praeciſe aequarent, ſimul ſumta, pondus calculorum, qui huic experimento adhibiti fuerunt. Verum Chemici omnes, qui animalium & vegetabilium partes igne examinaverunt, notant, ſemper notabilem portionem in auras evanuiſſe, nullis vaſis coërcendam; hinc nunquam producta, in vaſe recipiente collecta, una cum capite mortuo, aequare potuerunt pondus materiae vegetabilis vel animalis, quae tali examini per ignem adhibita fuit. Cum autem, uti poſtea dicetur, aër magnam partem ſubſtantiae calculi conſtituat, omnino impoſſibile videtur, ut nihil de pondere perierit in his experimentis.

Bini ex his Calculis, ab hac muliere excretis, miſſi fuerunt ad *Societatem Regiam Londinenſem* a *Sigismundo König*, & egregius *Slare* (*) hydroſtatico examine invenit, pondus ſpecificum horum calculorum eſſe ad pondus aquae ut 217 ad 100, adeoque duplo, & amplius majus; quale pondus in ſaxis & ſilicibus inveniri ſolet. Examinavit dein *Stalactitem lapidem*, qui ex aqua, per rimas rupium lente deſtillante, ſenſim concreſcit, & invenit; ejus pondus ſpecificum ſe habere ad aquae pondus, ut 219 ad 100. Unde ſuſpicio naſcebatur, magnam affinitatem eſſe inter hos calculos & Stalactitem; cum pondera ſpecifica adeo parum a ſe mutuo differrent. Praeterea & alia tentavit experimenta, quae videbantur docere, mira haec concreta, potius ad lapidum, quam ad calculorum humanorum, naturam accedere. Confirmabatur haec ſuſpicio, quia hiſtoria miri illius morbi docebat, foeminam hanc aquae magnam copiam bibiſſe, in qua forte lapidea talis materia haerere potuerat.

Cum autem Analyſis Chemica, quam *König* fecerat, minus placeret, *Slare* unum ex his calculis, in pulverem craſſiorem tritum, immiſit retortae loricatae; quam per aliquot horas nudo igni expoſuit, & quidem tam valido, ut vitrum liqueſceret: tres quatuorve guttae prodierunt liquidi, quod ſpiritum cornu cervi rectificatum referebat, & ſimilem ſpargebat odorem. Unde merito concluſit, ad animalem ſubſtantiam pertinere haec concreta; quae tamen longe minus principiorum animalium dabant, quam ſolent calculi humani, aut ſimiles ex aliis animalibus deſumti: unde etiam major copia capitis mortui remanſit in retorta. Patet hoc ex Analyſi calculorum humanorum (†). Quaenam ergo ratio eſt, cur illa concreta calcu-

(*) The Philoſophic. tranſact. Abrigd. Tom III. pag. 176. 177. (†) Ibid. pag. 181.

culoſa, ab hac muliere excreta, tam ponderoſa fuerint. An aliquid peregrini, quod diverſum erat a materia animali, admiſtum fuit? An magis acceſſerunt ad oſſium naturam? Antea dictum fuit, probabile admodum videri, ſolidorum corporis partes detritas, & inutiles redditas, dare materiam calculo. Verum oſſium pondus ſpecificum ſe habet ad aquam, ut duo ad unum: inde videntur haec concreta pondere ſuo propius ad oſſa acceſſiſſe: tamen minorem longe copiam partium volatilium in deſtillatione dederunt, quam oſſa ſolent (*u*). Plus autem materiae, ad magnum etiam ignem fixae, exhibuerunt, quam calculi humani.

Saltem hoc inde concludi poteſt, quod juſta ſit fraudis ſuſpicio, dum offeruntur calculi, ex humano corpore educti, qui multum excedunt pondus ſpecificum, & ſolitum, calculorum humanorum. Neque tamen videtur abſolute ſtatui poſſe, quod hoc nunquam contigerit. Hiſtoria modo deſcripta fidem facit. Mulier enim haec, in Noſocomio detenta, a peritiſſimo Medico *König*, & aliis, quotidie examinata, per plures menſes lecto affixa, non potuit ſubſtituiſſe ſaxa & ſilices, ut fraudem faceret: nec potuit fingere veſicas illas dolentiſſimas, in diverſis corporis partibus exortas, nec urinae ſuppreſſionem, ob quam toties catheteris uſu opus fuit; nec mucum veſicae exitum obturantem, nec ingentem urinae copiam, quae quandoque, praeſente Medico, effluxit &c. Sed & concreta, quae ſurſum ac deorſum prodierunt, igne examinata, dederunt producta, quae animalem naturam horum fuiſſe teſtantur. Suſpendere judicium in dubiis prudentem Medicum decet; minime autem convenit negare omnia, quorum ratio non ilico patet. In calculis humanis diverſa gravitas obtinet; bilioſi ut plurimum reliquis leviores ſunt; quandoque viſi ſunt, qui aquae innatabant primo, poſt aliquod tempus ſubmergebantur. Sed & in calculis veſicae varium pondus obſervatum fuit: plerumque tamen pondus ſpecificum calculi ad aquam invenitur, ut quinque ad quatuor (*w*).

In calculis humanis, alicujus molis, quos obſervare licuit, & diffringere (vidi autem multos), obſervavi ſemper in centro nucleum, uti antea dictum eſt, cui lamellae diverſae circumcreverant, ſimili fere modo, uti cepae bulbus ex concentricis orbiculis componitur, in quorum medio germen plantae locatur; unde, ſucceſſiva applicatione ſimilis materiae, calculus creſcere videtur. Obſervatur, illas incruſtationes non eſſe ſemper ejusdem craſſitiei; unde concluditur, urinam non ſemper eandem quantitatem materiae calculoſae gerere, vel ſaltem non eadem copia dimittere, & apponere calculo creſcenti (*x*). Eandem ſententiam tuetur *Hales* (*y*), putatque, illo tempore, dum urina minus materiae calculoſae deponit per aliquod tempus, calculi ſuperficiem magis politam reddi, dum rotatur in veſicae ca-

(*u*) The Philoſophic. transact. Abrigd. Tom. III. pag. 181. (*w*) Ibid. pag. 182.
(*x*) Ibid. pag. 178. (*y*) Haemaſtaticks on the animal Calculus Exper. VIII. pag. 226.

cavo, & a veſica contracta premitur. Ubi vero poſtea urina copioſam materiam calculi deponit, nova incruſtatio fit; ſicque lamella calculoſa apponitur denuo politae & glabrae jam ſuperficiei; cui tamen minus fortiter haeret. Hanc rationem credit, quare calculus in lamellas facile ſeparetur. Exiſtimat autem, urinam, quo acrior & coloratior eſt, eo majorem copiam materiae calculoſae continere: ideo putat, calculum magis creſcere aeſtivo, quam hyemali, tempore.

Figura calculorum varia eſt, uti in magnis Noſocomiis, ubi horum numerus colligitur, videri poteſt. Si cavum, in quo haerent, repleant omnino, ejus figuram aſſumunt. Sic vidi calculum ingentem, qui veſicae & colli ejus figuram perfecte imitabatur. Sic occurrunt calculi, qui pelvis & ramorum ejus figuram exacte referunt; quales aliquot vidi, & paſſim apud auctores figuris exprimuntur. Si plures ſimul in eodem loco fuerint, a preſſione ac tritu vicinorum figura mutatur ſaepe miris modis. Vidi aliquoties unius calculi extremum rotundum vicini calculi cavum profundum occupaſſe, ita ut femoris articulum non inepte referrent. Ubi vero in veſica unicus calculus adeſt, ſaepius oblongo rotundam figuram habet.

Illa, quae ante dicta ſunt, videntur ſatis docere, quod calculoſa concreta ex materia animali componantur; quod Chemica calculorum analyſis pariter confirmat. *Helmontius* (z), novis vocabulis gaudens, vocavit *Duelech* calculum humanum; de quo ſic ſcribit: *Exſectum Duelech deſtillavi, per ſe, nec quicquam elicui, praeter ſpiritum foetidum urinae, & flavam cryſtallum, ſimulque oleum, quale ex deſiccata urina trahitur. Quod autem in fundo mihi remanſit, terra erat nigra, ambuſta, friabilis, & inſipida.*

Calculos renales humanos Chemico examini ſubmiſit *Celeberrimus Fredericus Hoffmannus* (a), diverſae figurae, coloris, magnitudinis, ſoliditatis, & ponderis, ex diverſis ſubjectis deſumtos; & invenit ſequentia.

Carboni ignito impoſuit calculum renalem, qui tria grana ponderabat; mox flavum colorem in nigrum mutavit, & ſtatim odorem ſalis volatilis fortem, ſine viſibili fumo, ſparſit, totusque fere conſumtus fuit, pauca ſaltem materia nigra relicta, quae inſipida erat, nec efferveſcentiam faciebat injecta ſpiritui ſalis. Calculorum, in pulverem contritorum, illam quantitatem, quam cultri cuſpis capere poterat, carbonibus vivis injecit; mox totum conclave volatili-foetido odore impletum fuit, qualem cornua combuſta ſpargere ſolent.

Pulvis calculorum, decoctus in aqua, illam reddidit albam, turbidam; quae, leni calore inſpiſſata, reliquit materiam ſiccam albicantem, ſaporis paululum amaricantis ſalſi: ſed haec materia, candenti carboni impoſita, nullum ſpargebat odorem, nec cum ſpiritu acido effervescebat, nec ſali tartari miſta odorem ſalis volatilis dabat. Relictus a coctione pulvis, ſiccatus,

(z) De Lithiaſi Cap. V. §. 9. pag. 684. (a) Obſervat. Phyſic. Chem. Lib. II. obſervat. 25. pag. 230. &c.

tus, priſtinum volatilem foetidum odorem in nares adſtantium diffundebat, dum comburebatur.

Integris aliquot calculis, qui coriandri ſeminis magnitudinem aequabant, affudit ſpiritum vitrioli, & in alio vitro ſpiritum ſalis; ſed nulla facta fuit ſolutio, exiguis tantum bullis in altum elevatis. Aqua fortis, bonae notae, ad triplum calculorum pondus affuſa, cum intenſa effervefcentia ſtatim illos diſſolvit; uti & ſpiritus nitri fumans, ſed cum vehementiori adhuc effervefcentia. Solutio turbida, albicans, paulo ſpiſſior apparebat; cui dum addebatur oleum tartari per deliquium ad ſaturationem uſque, facta fuit effervefcentia, nulla praecipitatio; ſed haec mixtura flaveſcens, & pellucida, fuit, nitroſo ſapore imbuta.

Ex quibus omnibus patet, nihil ſalis alcalini fixi, nec terrae lapidoſae, aut calcariae, ineſſe calculis renalibus, ſed ſalem volatilem alcalinum, qualis ex animantium partibus educitur.

Voluit Celeberrimus *Hoffmannus* (*b*), *nullam pinguedinem, vel oleoſum aut ſulphureum principium, calculorum mixturam ingredi; hoc ex eo colligimus, quod non flammam concipiunt, nec craſſum vaporem emittunt, neque etiam per deſtillationem, quod novimus ab aliis tentatum, quidquam olei largiuntur.* Verum ipſe *Hoffmannus* hanc analyſin non fecit. Hinc major fides debetur illis, qui deſcribunt ea, quae propriis viderunt oculis. Egregius *Slare* (*c*) plures calculorum analyſes tentavit, & ex ejus deſcriptione patet, quod & oleum illorum compoſitionem ingrediatur. Calculi humani, recens de corpore exſecti, unciam deſtillavit ex retorta; prodierunt in excipulum binae drachmae ſpiritus (ſic dicti) fuſci, qui plus accedebat ad ſpiritum cornu cervi, quam ad ſpiritum urinae: notum autem eſt ex Chemicis, colorem illum fuſcum oleo deberi, quod ſali alcalino volatili ſemper in tali deſtillatione adhaeret, &, cum illo in phlegmate ſimul adſcendente ſolutum, conſtituit ſpiritum ſic dictum Cornu Cervi, urinae &c. Unde etiam, ut depurent ſales volatiles ex animalium partibus productos Chemici, cretam ſolent addere, & tunc leni igne ſales hos ſublimant in alto vaſe, qui facile aſcendunt, relicto in creta omni oleo, quod ſalibus adhaeſerat, & tam leni calore in altum non poterat evehi: hac methodo illi ſales volatiles puriſſimi habentur, & ab omni foetore empyreumatico liberi.

Poſtea alium calculum humanum, ponderis binarum unciarum, nudo deſtillavit igne, & ſatis intenſo; prodierunt vapores, qui, condenſati, dabant ſalem ſolidum, absque ullo liquore. Sal ille erat valde fuſcus, ſaporis amari; quem comparat ſapori olei empyreumatici Cornu Cervi.

Praeterea, in fundo retortae relictus carbo niger, ſive caput mortuum, in igne aperto combuſtus, fumum ſatis craſſum dat, donec, conſumpto omni

(*b*) Obſervat. Phyſic. Chem. Lib. II. obſervat. 25. pag. 232. (*c*) Philoſoph. Transact. Abrigd. Tom. III. pag. 179. & ſeq.

omni oleo, cineres ſoli ſuperſint. Notum autem eſt ex Chemicis, oleum ſolum dare igni pabulum, & ultimum illud fixumque oleum pertinaciſſime adhaerere partibus terreis, nec ab his divelli, niſi vi ignis in aëre aperto agentis. Quamdiu enim, vaſis clauſis, ignis agit in tale caput mortuum; carbo manet, qui nunquam in cineres redigetur, niſi aër libere acceſſerit. Hinc evidenter patet, oleum adeſſe in calculis humanis, uti in aliis ſolidis animalium partibus. *Celeberrimus Hales* (*d*), ſummae in ſimilibus auctoritatis, invenit pariter, in calculis humanis oleum adeſſe, licet minori copia, quam in ſanguine, aut ſolidis animalium partibus, reperitur. Majorem autem copiam olei in calculis veſicæ felleae invenit, quam in reliquis calculis humanis; quod adſcribit bili, ſuperficiei horum calculorum adhaerenti, & exſiccatae: verum tales calculi pro nucleo ſaepe habent bilem inſpiſſatam, & ex bile concreverunt, quae olei copiam in ſe continet.

Aſt ſimul invenit, in calculis bilioſis, & in aliis calculis humanis, plus quam dimidiam partem molis horum conſtare aëre; qualem copiam aëris non potuit unquam educere ex ullo alio corpore animali, vegetabili, aut minerali. Quis crediдiſſet, tantam copiam aëris, non elaſtici, tam firmiter uniri poſſe reliquis partibus calculum conſtituentibus, ut non niſi ſummo igne ab his divelli queat? Dum vero idem ille aër, priſtino nexu liber, elaſticitatem ſuam recuperat, tunc ſpatium occupat, quod eſt ad volumen calculi, in quo latuit, ut 645 ad unum. Antea ad §. 647, ubi de ructibus & flatibus agebatur, notatum fuit, *Hippocratem* jam monuiſſe, quod hominum aliorumque animantium corpora nutriantur triplici alimento, cibo, potu, & ſpiritu: atque addidiſſe, ſpiritus, qui in corporibus ſunt, flatus vocantur; extra corpora vero aër. Patuit autem ex *Celeberrimo Hales*, aërem, non elaſticum, firmiter uniri partibus, ſolida & fluida noſtra conſtituentibus, eundemque aërem, ab hoc nexu, quacunque de cauſa, liberatum, denuo elaſticum fieri. Spem concipiebat ſummus ille vir (*e*), inveniri poſſe remedium, quod nexum illum aëris cum reliquis calculi partibus ſolveret, ſicque dimidia pars molis totius calculi evaneſceret in auras: neque hoc tantum, ſed ille aër, dum ex calculo exit, jam elaſticus, reliqua illa calculi elementa a ſe mutuo removeret, ſicque & horum cohaeſionem tolleret; hoc imprimis inde concludebat, quia eadem ignis vi, qua aër expellitur, etiam prodeunt vapores albi, qui condenſati, exhibent ſalem volatilem alcalinum; quem ideo aëri arcte unitum fuiſſe in calculo ſuſpicatur. An igitur, ſi aëris ex calculo ſeparatio obtineri poſſet, dum in veſica haeret, ſimul exhalaret ſal volatilis? An reliquae partes, educto aëre, facile ſepararentur ab invicem, ut calculus, in pulverem collabens, facile cum urina elui de veſica poſſet? Hoc ſaltem ex his deduci po-

(*d*) Vegetable ſtaticks Analyſ. of the air Experim. 77. pag. 188. &c. (*e*) Hales Haemaſtatiks on the animal Calculus Experim. I. pag. 196.

poteſt, calculum dimidiam partem ſuae molis perditurum, ſi omnis aër poſſet extricari. De his autem poſtea adhuc dicendum erit ad §. 1428, ubi de Lithontripticis agetur.

Celeberrimus *Liſter* (*f*) ſtatuebat ſequentia: *In omni aqua, certe dulci, vel per ſe, vel marina mixta, ſuccus lapideus, & vere metallicus, ineſt, fere ferreus, aut calcarius, ob utriusque metalli infinitam copiam, per omnia terrae viſcera diſperſam, ejusque vaporem ſulphureum, ſi ſit a pyrite, aëri commiſtum.* Cum autem obſervaret, omnes fere calculos extra ſanguinis circulum naſci, imprimis in locis, ubi mora & quies aderant ſimul, hinc credidit, tunc partes tales metallicas, aut calcarias, antea diſperſas, per attractionem uniri, & concretiones tales in corpore humano facere; dein ſic pergit: *Ad hujus rei fidem olim coram ſocietate Regali Londinenſi, ex humano calculo cremato metallum ferreum extraxi, magnete adhibito.* Ideo exiſtimavit, ferrum, corpori irrepens, humoribus intime miſtum, calculo gignendo ſervire. Certum eſt (*g*), ferrum *ubique fere naſci, ubique quotidie conſumi, ſic prodire de terra, redire in eandem. Quam facile ferrum ſolutum corpora hominum ingreditur, quam ſaepe? cum acidis quotidie tractetur, tractatum ſolvatur, ſolutum potetur.* Plura experimenta docuerunt, in cineribus vegetabilium, & animalium, fuiſſe particulas, quae a magnete attrahebantur. Novi quidem, multum diſputari inter eruditos de ferri origine, quod in cineribus vegetantium reperitur. Quidam crediderunt, non praeëxſtitiſſe ante calcinationem illas ferri particulas, ſed per calcinationem natas eſſe: ferri enim primordia ſtatuebant terram, ſulphur, ſales acidos, ex quibus unitis per calcinationem produceretur ferrum calcinationis tempore, quod ante calcinationem non adfuerat. Alii ſtatuerunt, ferrum, quod in cineribus his reperitur, jam adfuiſſe ante calcinationem, ſed, quamdiu permiſtum erat reliquis principiis, quae plantas vel animalia conſtituunt, non apparuiſſe ſub ferri forma; per calcinationem vero diſſipatis his, ſub ferri forma apparere.

Celebris *Gusmanus Galeatius* (*h*) ſuis obſervatis hanc litem dirimere tentavit. Juſſit comburi plantas in Bononienſi agro creſcentes, ubi metallorum nihil effoditur; dein & plantas Brixienſium montium, quos ferri fodinae claros faciunt. Invenit, cineres plantarum Brixienſium centuplo plus ferri continere, quam cineres plantarum, quae in Bononienſi agro creverant. Unde concluſit, ferrum, quod ex his cineribus collegerat, delituiſſe in his plantis ante calcinationem, non productum fuiſſe per calcinationem. Eadem differentia quantitatis ferri inventa fuit in cineribus animalium combuſtorum, quae in diverſis his locis vixerant.

Obſtare videbatur, quod in cineribus ſanguinis humani, exſiccati, & combuſti, non appareret diverſitas illa quantitatis ferri, licet alii in Bononienſi

(*f*) Diſſertat. de humor. Cap. XXX. pag. 331. 332. (*g*) Herm. Boerhaave Chem. Tom. II. pag. 447. (*h*) Inſtitut. Bonon. Tom. II. part. 1. pag. 109. & ſeq.

nienſi agro viverent, alii in Brixienſibus fodinis, aut prope illas, aetatem degerent. Haec obſervatio adeo movebat candidum hunc virum, ut de ſententia mutanda cogitaret. Verum, omnia dum attentus inveſtigaret, intellexit, *metallicos illos homines, qui in Brixienſibus fodinis, aut prope fodinas, vitam agunt, cibis perpetuo veſci, non inde quaeſitis, ſed longe advectis; ſimiliterque aquas refugere, quae ex illis ſcatebris manant, ſed aliis uti; quippe illas ſine noxa ſumi non putant.* Unde manifeſta patet ratio, quare eadem ferri paucitas apparuerit in omnibus, licet in diverſis adeo locis vitam ducerent. Haec omnia alibi (*i*) adhuc latius deducuntur. Imo ſedimentum urinae, exſiccatum, & calcinatum, plures dedit ferri particulas, quam cineres ſanguinis combuſti. Praeterea, ex relatione *Antonii Badiae*, in Taurinenſi Univerſitate medicinae practicae lectoris primarii, refert (*k*), in hyſtericae mulieris urinis tantam copiam ferrearum particularum inventam fuiſſe, ut brevi dierum ſpatio aliquot uncias colligere potuerit: verum huic mulieri chalybeata plurima, imo ipſa chalybis limatura, ſaepius exhibita fuerant. Aliam obſervationem Parmenſis cujusdam Medici addit, quae adhuc longe mirabilior eſt. De propriis autem obſervatis ſic loquitur: *Ego quoque, etſi in urinis hominum tantam ferri copiam nunquam reperire potui, multas tamen hujusce metalli particulas obſervavi in ſedimentis plurium urinarum, quas ex variis aegrotantibus collegeram, & copioſiores etiam in urinis cujusdam ex noſtris medicis, nephriticis doloribus ſaepe obnoxii, eo ipſo tempore, quo ab hujusmodi cruciatibus vexabatur.*

Demonſtravit pulcherrimis experimentis, maxima induſtria captis, *Vincentius Menghini* (*l*), in animalium & hominum ſanguine eſſe particulas ferreas, illasque praecipue inveniri in rubra ſanguinis parte: computo ſubducto, concluſit, plus quam ſeptuaginta ſcrupulos, qui fere uncias tres faciunt, ineſſe libris viginti quinque ſanguinis humani; quae ſanguinis quantitas per vaſa hominis adulti ſani moveri creditur a Phyſiologis. Poſtea (*m*) aliis experimentis demonſtravit, ferrearum particularum in ſanguine copiam augeri, ſi ferrum, & imprimis ferri minera, una cum alimentis ingereretur; quod fiebat absque ſanitatis noxa.

Ex quibus omnibus conſtare videtur, ferrum adeſſe in ſanguine humano, ac aliorum animalium; imo illud repertum fuiſſe in cineribus ſolidarum partium, & in ſedimento urinae calcinato: unde non videtur mirum, ſi & in calculo tales particulae inventae fuerint aliquando. An autem ſemper adſunt in urina? an tanta copia, ut baſim ac duritiem calculo dare poſſint? Certe hoc minime demonſtratum videtur.

In experimentis *Slare* (*n*) habetur, quod applicaverit validum magnetem capiti mortuo, a calculi deſtillatione reſiduo, qui nullas ferri particulas

(*i*) Inſtitut. Bonon. Tom. II. part. 2. pag. 20. & ſeq. (*k*) Ibidem pag. 37. (*l*) Ibid. pag. 245. & ſeq. (*m*) Ibid. Tom. III. pag. 475. & ſeq. (*n*) Philoſoph. Transact. Abrigd. Tom. III. pag. 178.

las inde attraxit: verum ex deſcriptione patet, quod carboni, in fundo retortae haerenti, magnes admotus fuerit. Nam autor ipſe monet, unicum hoc tentamen ſupereſſe, an nempe poſt ignem reverberii in reſiduo invenirentur particulae quaedam ferreae; cum nequidem detegantur in Marcaſita, licet ferro divite, niſi prius calcinata fuerit.

Supra dictum fuit, veteres Medicos, poſtque plures alios, calculorum originem deduxiſſe a pituita inſpiſſata, majori calore quaſi excocta in lapideam duritiem. Omnia autem, quae hactenus dicta ſunt, ſatis evincunt, hanc opinionem non poſſe admitti. Interim negari nequit, aliquid mucoſi, ſive glutinoſi, in calculo reperiri, quod, cum reliquis aliis partibus, ad formandum calculum concurrit, & cujus interpoſitione cohaeſio reliquarum partium fit, vel augetur. Antea ad §. 21, ubi fibrae ſolidae minimae conſiderabantur, dictum fuit, minima ſolidorum elementa, quae videntur terreſtria eſſe & ſimpliciſſima, interpoſitione glutinis aquoſi vel pinguis, vicinis ſic uniri, ut fibram minimam ſolidam conſtituant. Cum autem, uti demonſtratum fuit, calculus ex ſolidorum corporis, per vitae ſanae inevitabiles actiones abraſis, elementis conſtet, ſimul & in calculo aderit illud gluten, cujus ope partes illae minimae ante cohaeſerant inter ſe.

In parvo tractatulo *Benedicti Staechelini Medici Baſilienſis* (*o*), qui decies legi meretur, habentur pulcherrima experimenta, quae docent, glutinoſum tale, & in ſilicibus, & in calculis humanis, aliorumque animalium, adeſſe; ac quidem in his majori copia. Invenit, hanc materiam glutinoſam elaſticam eſſe; credìditque, huic inhaerere irretitum aërem non elaſticum, quem *Hales* invenit tanta copia in calculis adeſſe. Unde concluſit (*p*): 1°. *Calculos animalium omnium maxime abundare materia Elaſtica glutinoſa.* 2°. *Materiam hanc Elaſticam aliquam analogiam habere cum illa, quam aqua ex ſeminibus Cydoneorum elicere ſolet.* 3°. *Omnia ea, quae aërem in hac materia elaſtica latentem in ſtatum activum reducere valent, eſſe diſſolventia calculi.* Certe illo tempore, dum particulae aëris, non elaſtici, ad ſe mutuo accedentes, recuperant elaſticitatem priſtinam, a contactu removebunt partes, inter quas locantur; & quidem ſatis magna vi; cum experimentis *Hales* conſtiterit, quod aër, non elaſticus, in calculo latens, dum denuo elaſticus fit, impleat ſpatium 645 vicibus majus illo, quem occupat calculus, in quo haeſerat. Inde *Staechelinus* deduxit corollaria, quae magnam utilitatem habebunt in conſideratione medicamentorum Lithontripticorum, de quibus §. 1428. dicetur.

Ultimum, quod notari meretur in calculoſis his concretionibus, eſt, quod magnam affinitatem videantur habere cum tartaro vini. Media pars calculi, uti dictum fuit, aër eſt; ſed invenit *Celeberrimus Hales* (*q*), in tartaro rhenano haerere tantam copiam aëris, ut tertiam partem ponderis ae-

(*o*) Epiſtol. Euchàriſt. ad Daniel. Hartley paſſim & pag. 23. (*p*) Ibid. pag. 33.
(*q*) Vegetab. ſtatiks Cap. VI. Experim. 73. pag. 178.

aequet. Adeoque, hac proprietate, tartarus multum accedit ad calculum. Aër, ſic extricatus ex calculo, & ex tartaro, intra paucos dies plus de elaſticitate ſua amittit, quam ſimilis aër, ex aliis corporibus expulſus (*r*). Tartarus Rhenanus, ſi deſtilletur, minus olei dat, quam ſemina, & aliae ſolidae vegetabilium partes, ſimili arte tractatae. Calculus veſicae felleae, ſeptem dierum ſpatio, ſolvebatur in ſalis tartari lixivio; in quo & tartarus rhenanus ſolvitur. Calculi tamen renum, & veſicae, non ſolvuntur in hoc menſtruo. Calculus in ſpiritu nitri diſſolvitur; ſic & tartarus. Ambo haec ſolvuntur in oleo tartari; ſed longe tardius. Praeterea, Tartarus oritur ex vino puro lympidiſſimo: calculus ex urina lympida ſana. Tartarus naſcitur ad latera, & in omni puncto ſuperficiei vini; idem & de calculo verum eſt. Tartarus naſcitur, orbiculatim incruſtando, & ſuperficies liquidum ſpectans ſcabra eſt, verſus dolium polita: idem & in calculo. Tartarus durus eſt ac friabilis, licet antea fluxerit in liquidiſſimo vino, & pondus habet longe minus, quam ſaxa & ſilices: idem & de calculo verum eſt. Tartarus non amplius ſolvitur in vino, in quo concrevit, licet antea cum vino fluxerit: ſic & calculus, licet ſolutus antea in urina fluxerit, concretus ab urina ſolvi nequit.

Unde placuit *Celeberrimo Hales* calculum vocare tartarum, ſed animalem: ſic optime diſtinguitur a tartaro vini, qui ad regnum vegetabile pertinet.

Praemittenda haec mihi videbantur, quae ad calculi humani naturam ſpectant, in quocumque demum corporis loco haereat. Nunc ſequitur, ut conſiderentur illa, quae ad Diagnoſin, Prognoſin, & Curationem, calculi pertinent, dum in renibus, ureteribus, veſica, aut urethra, haeret. Verum eſt, quod calculi in pluribus aliis corporis locis inventi fuerint, uti ex ante dictis patet; imo & frequenter ſatis occurrunt in veſica fellis, ac hepate; ſed de his actum fuit in Capitulo de *Hepatitide & Ictero multiplici*. Ubi autem calculi in aliis viſceribus, & locis corporis, haerent, fere ſemper deficiunt certa ſigna Diagnoſtica, quibus illorum praeſentia detegi poſſit. Sic v. g., ſi pericardium calculoſa cruſta obductum fuerit, vel calculi in ipſa cordis ſubſtantia, aut ejus cavis, concreti haeſerint, actio cordis turbabitur quidem, ſed inde calculi praeſentis cognitio determinari non poterit. Numeroſae enim aliae cauſae deprehenſae fuerunt, quae eadem mala producere poſſunt; ut polypoſae concretiones, vermes, aneurusmata cordis, vel vaſorum majorum circa cor &c.: Unde quidem probabilis ſuſpicio calculi latentis adeſſe aliquando poterit, ſed nunquam certa Diagnoſis. Imo, ſi conſtare poſſet de calculorum in viſceribus quibuſdam praeſentia, niſi arte Chirurgica inde educi poſſent, vel Lithontripticorum remediorum vi ſolvi, parum emolumenti inde redundaret ad curationem. Si in uteri cavo

(*r*) Vegetab. ſtatiks Cap. VI. Experim. 73. pag. 189. & ſeq. Haemaſtaticks pag. 194. 223.

cavo calculus haeret, via adeſt, per quam ſponte, vel artis auxilio, expelli poſſit; ſed nihil tale ſperare licet, ſi in pericardio, cordis cavis, vel ejus ſubſtantia, calculus haeſerit.

Unde ſufficit de renum, & veſicae, calculis agere; ubi ſimul occaſio erit dicendi de remediis, quae ob vim Lithontripticam laudari ſolent.

§. 1415. Id ſi in Renibus fit, a parte terreſtri ſanguinis exſiccata, fit Calculus Renum, maxime ortus ad ultimas arterias, ſpecie arenae.

Ab illo ſanguine, qui per emulgentes arterias ad renes fertur, ſecernitur urina; quae, etiam in ſaniſſimo homine, calculi elementa continet; uti demonſtratum fuit. Toto ergo vitae tempore per renes tranſit tale fluidum, quod calculi elementis dives eſt, & ex quo illa ſeparari poſſunt, ſi mora imprimis, quamcumque demum ob cauſam, acceſſerit. Imo ad paragraphum praecedentem dictum fuit, in ipſis arteriis, quae circa renem ſunt, concreviſſe calculos. Simul tunc notatum fuit, calculi elementa cito accreſcere ad quodcumque corpus inſolubile, quod reperitur in locis corporis, ubi urina ſecernitur, vel colligitur ſecreta. Hinc, inflammatoria ſpiſſitudine in finibus arteriarum haerens, ſanguis irreſolubilis, parvus thrombulus ſanguinis extravaſati ac concreti, puris inſpiſſati, vel brevi inſpiſſandi, guttula, plures arenulae, cryſtallizando quaſi, ſibi mutuo unitae, baſim, ſive nucleum, facere poterunt, cui elementa calculi haerere poſſunt, & ſic moles augeri.

Antea ad §. 1004, dum de Nephritide agebatur, notatum fuit, in renibus adeſſe folliculos minimos, qui videntur urinae ſecretioni inſervire; licet & alia vaſa ſecretoria, abſque talium folliculorum interpoſitione, directe ab arteriis derivata, adſint. Si jam in talibus folliculis minimae arenulae concreſcere inceperint, illae, per folliculorum membranas a mutuo contactu remotae, non unientur inter ſe, ſed per totam renum ſubſtantiam haerebunt diſperſae. Dictum tunc, in cadavere viri conſularis, nephriticos dolores frequenter paſſi, tandemque Phthiſi mortui, inventos fuiſſe renes ſabuloſos; *ita ut*, *cum hinc inde parenchyma ſecaretur*, *quaſi ſabulum humidum ſcindi appareret*. Adverſas ſententias Anatomicorum, de horum folliculorum in renibus exiſtentia, ulterius excutere, non videtur hujus loci; cum ſufficiat, noviſſe, calculoſam materiam in renibus ſeparari & colligi poſſe, ſive hoc fiat in folliculis, in anguſtis arteriarum finibus, vel in ipſis ductibus ſecretoriis, qui maximam partem papillarum renalium conſtituunt. Arenulas enim his papillis adhaerere, in cadaveribus viſum fuit ſaepius, & illa corpuſcula, quae pro folliculis habentur a multis Anatomicis, in parte renum extima, quae corticalis ſolet vocari, inveniuntur imprimis. Plures calculos renales vidi, qui tenuem appendiculam habebant, dum

dum reliqua pars ſphaericam figuram referret; acſi in ductibus excretoriis, Bellinianis dictis, prima concretio, pedunculum referens, incepiſſet, cujus extremum, extra talem ductum prominens, nova continuo calculoſa materia appoſita, ſphaericam acquiſiviſſet figuram. Servo adhuc talem calculum renalem, qui parvam lagenulam, collo ſuo inſtructam, refert, & undique politiſſima ac ſplendente ſuperficie aemulatur lapides Bezoardicos dictos in officinis. Plures ab eodem homine excretos vidi calculos, poſt dolorem nephriticum moleſtiſſimum, qui omnes glabri erant ac ſplendentes, ſed variae figurae, & magnitudinis.

Praecedenti paragrapho dictum fuit, in urina ſana, vaſe puro ſervata, arenulas concreſcere quidem, ſed nunquam in calculum alicujus molis uniri: paucae arenulae quandoque ſibi mutuo junguntur, nexu non adeo firmo; ſed undique ad fundum & latera vaſis continentis accreſcunt: videntur enim uniri tunc tantum illa vi, qua calculi elementa, per urinam diſperſa, accedunt ad ſe mutuo. Verum, ubi ſimul compreſſio accedit, plurium arenularum inter ſe unio continget facilius, & cohaeſio augebitur; ſicque fingi, & quaſi configurari, poterunt. Magna enim eſt arteria emulgens, valide pulſat, & mox ramos ſuos per totam renum ſubſtantiam diſtribuit. Nec adeo multum a corde diſtat; unde, ab ipſa arteriarum diaſtole, vicina premuntur. Abſque tali perpetua alterna preſſione vix intelligi poſſet, quomodo quandoque glabri & politi adeo calculi renales excernerentur. Vis illa comprimens augebitur, dum creſcit moles calculi in rene haerentis. Quamvis autem calculi materia omni corpori inſolubili ſe applicare poſſit, tamen ex dictis in praecedenti paragrapho patuit, omnium facillime calculi elementa uniri calculo jam facto; qui tunc cito ſatis creſcit mole. Vidi hominem, qui ſingulis menſibus triginta, imo & plures quandoque, calculos emingeret, variae magnitudinis, inter quos vidi, qui phaſeolum minorem aequabant magnitudine. Sentiebat calculorum deſcenſum a renibus, ſed abſque magna moleſtia. Monebat me praeſentem, ſe calculos emicturum, modo per quadrantem horae exſpectare vellem. Stetit promiſſis, & coram me quatuor calculos excrevit, qui piſum mole aequabant; &, licet unus ex his per minutum circiter in urethra haereret, nulla doloris ſigna dabat, digitiſque calculi exitum promovebat. Sexagenario proximus erat, & tota vita fere nullam ſervaverat diaetae normam, potuumque ſpirituoſorum uſui indulgebat quam maxime. Monui, ut frugi viveret, & ſenſim minueret copiam ſpirituum, quibus abutebatur: ſed, monentem ridens, reſpondit, ſe velle ſuo more vivere, probe quidem gnarum, quod calculorum mineram in renibus gereret, ſed tam parvam moleſtiam inde ſe pati, ut non crederet, operae pretium eſſe, ideo vivendi normam mutare.

Celebris Anatomicus *Bertin* (*s*) hiſtoriam renum, illorumque fabricae, de-

(*s*) Academ. des ſcienc. l'an 1744. Mem. pag. 116. & ſuiv.

dedit accuratiſſimam, quam & pulcherrimis figuris illuſtravit: optime notavit, ſic diſponi ramos inſigniores arteriae emulgentis per ſubſtantiam renum, ut arteriarum pulſatio leviter concutere poſſit ductus urinarios, promoverique exitus illorum, quae in his vaſis inciperent concreſcere, & haerere. In pelvi autem obſervavit, quod duplici arteriarum ſerie percutiatur, ſicque inde propelli poſſit in ureterem ſabulum, ſi quod in pelvis lateribus haerere incipiat. Cum eadem arteriarum ſeries in ureteribus continuetur, idem erit effectus. Verum ſi obſtaculum, in his locis haerens, his arteriarum pulſationibus non poſſit expediri, tunc magis magisque compingetur, & condenſabitur, maſſula ibi haerens; quae, mole aucta dum fuerit, ſenſilis adeo ſuperficies ureterum premetur a pulſantibus arteriis ad calculum durum; unde dolor, imprimis ſi aſperam habeat ſuperficiem. Hinc colicam nephriticam, & alia mala, egregius auctor deduxit; quae ſequi debent, ſi calculus, vel mole diſtendat has partes, vel aſperitate ſuae ſuperficiei laedat.

In homine erecto declivis via eſt urinae, in renibus ſecretae, per ureteres in veſicam: imo tunc & ſabulum, & minores calculi, proprio pondere adjuti, deſcendere poſſunt facile, ſi minores ſint ureterum cavo. Verum in homine decumbente illud non obtinet; unde major mora urinae ſecretae fiet, & calculi elementa in urina ſecedere poterunt, dum adhuc in pelvi, vel pelvis infundibulis, quae papillas renales excipiunt, haeret. Vidi hominem, in quo nulla unquam lithiaſis ſuſpicio fuerat, decubuiſſe in lecto immotum, ob femoris fracturam, per decem ſeptimanas. Paucis ſeptimanis poſt ſanationem incidit in colicam, nephriticam dictam, &, poſt magnos dolores toleratos, calculum excrevit ſatis aſperum, poſteaque obnoxius ſimili malo vixit. Ob eandem cauſam Podagrici toties calculo renali affliguntur; quod *Sydenhamus*, in ſe ipſo, aliisque multis, obſervavit; uti *in Capitulo de Podagra* dictum fuit. Unde monuit, coenae loco, cereviſiam tenuem potarent magna copia, ut, aucta tenuioris urinae ſecretione, renes & ureteres abſtergerentur quaſi.

Omnes Medici conveniunt, diuturnum in lecto decubitum diſpoſitionem ad calculoſas concretiones facere, vel illam augere, ſi prius jam adfuerit. Ex veterum opinione, rationem dederunt, quod renes diuturno decubitu incaleſcerent nimis; unde mucoſum, vel pituitoſum, in renibus aut pelvi haerens, excoqueretur in lapidis duritiem; unde etiam Medici monebant homines, praecipue quos ad Lithiaſim pronos credebant, ne dorſum foco obverterent diu; quod in ſolemnioribus conviviis quandoque contingere ſolet. Verum ad praecedentem paragraphum fuit demonſtratum, calculi originem non poſſe imputari pituitae per calorem excoctae.

Celeberrimus *Hales* (*t*) longe melius explicuit, quare diuturnus decubitus calculi in rene generationi faveat. Dum Horizontali ſitu in lecto decum-

(*t*) Haemaſtaticks on the animal calculus Experim. IX. pag. 228.

cumbimus, per gravitatis actionem non poteſt juvari deſcenſus urinae a renibus in veſicam. Dum dextro, vel ſiniſtro, lateri incumbit homo, ren ejusdem lateris declivior eſt, quam veſica. Si dorſo incumbat homo, uterque ren declivior eſt; vel ſaltem non elevantur a plano horizontali magis quam veſica; unde urina in pelvi accumulabitur facile, & elementa calculi ab urina ſecedere poterunt, uti etiam in ureteribus. Cum tamen urina tali ſitu in veſicam urinariam veniat, debet vis expellens renum, vel vis propellens ureterum, ſuperare nixum gravitatis, dum veſica altiori ſitu ponitur, quam renes; ſed & debet veſicam, ſemper contractam, dum vacua eſt, diſtendere, & removere ambientes veſicam partes: unde ſequitur, ſi veſica jam plena ſit, quod eadem haec urina, in pelvi & uretere collecta, debeat reprimi ſatis notabili vi contra orificia vaſorum, quae urinam excernunt. Sic ergo retardatur urinae progreſſus in veſicam, & occaſio datur arenulis concreſcentibus, in pelvi non tantum, ſed & in ductibus *Bellinianis*; ideoque in cadaveribus ſabulum in his toties repertum fuit. Unde videtur erectus corporis ſitus inter cauſas numerari poſſe, cur vigilantibus major copia urinae excernatur, quam dormientibus. Hinc concludit *Hales*, utile fore, ſi non decumberent homines horizontali ſitu in lecto; ſed capite & trunco corporis magis elevatis; uti ſolent milites decumbere, dum excubias agunt. Unde patet utilitas, non ſemper decumbendi in unum latus; ne idem ren perpetuo maneat in declivi ſitu, dum ex altero, tunc altius poſito, libere urina ad veſicam venit.

Plerique dormientes ſolent ſe circumvertere in lecto aliquoties: dantur tamen aliqui, qui, profundiori ſomno preſſi, ſitum in lecto non mutant: hoc autem in junioribus ſaepius contingit, quam in adultis. Sed & obſervata docent, juniores frequentius laborare calculo, quam adultos; & ideo major numerus illorum calculi ſectionem ſubire debet. Praeterea, ſomnus in prima aetate longior eſt, faſciis conſtricti ſitum corporis mutare nequeunt, diu in horizontali ſitu, vel alterutri lateri incumbentes, relinquuntur in cunis. Pauperes matres ſaepius opiatorum uſu reddunt miſeros infantes perpetuo ſomnolentos, ut ipſae diurnis laboribus vacare poſſint, & nocturna requie frui. Sed & omnes Lithotomi teſtantur, quod plures ſecent vilioris ſortis pueros, quam ditiorum; quorum nempe major cura geri ſolet.

Ex omnibus his patet, non vilipendenda eſſe *Celeberrimi Hales* monita de ſitu dormientium, quatenus cautelam calculi in renibus naſcituri ſpectat. Horizontalis ſitus videtur & ideo nocere poſſe, quod totum pondus viſcerum abdominalium in renes premendo agat; hanc autem preſſionem renum urinae ſecretionem, & excretionem, turbare poſſe, nullo modo dubium videtur. Obeſi admodum homines frequentiſſime laborant calculo renali: renes enim in his ſub ingenti copia pinguedinis quaſi ſepulti jacent; uti in ſaginatis animalibus mactatis quotidie apparet. In his, vaſa egredientia ex renibus, & pelvis, undique pinguedine copioſa ambiuntur. Dum in gravidis uterus aſſurgens inteſtina ſurſum elevat, illaque retrorſum & ad

ad latera removet, renes, pelvim, ac ureteres, impedire poterit, quo minus bene functiones ſuas peragant. Non raro obſervatum fuit, mulieres poſt primum partum fuiſſe obnoxias malis nephriticis, a quibus antea immunes omnino vixerant; imprimis, ſi uterus, gemellos continens, diſtentus admodum fuerat. Notavit *Piſo* (*u*): *Ex centum nephritide laborantibus octoginta & amplius renem ſiniſtrum dolent, experientia teſte.* Credidit quidem, hoc ideo fieri, *quod lien ſaburram ichoroſam ſanguinis atrabilarii in renem ſiniſtrum repurgaret potius quam in dextrum.* Ob vicinitatem nempe. Illo enim tempore, dum *Piſo* ſcribebat, communis inter Medicos opinio vigebat, lienem eſſe atrae bilis officinam, & promtuarium. An forte pluribus hominibus mos eſt, inter dormiendum, ſiniſtro lateri incumbere potius quam dextro? Celeberrimus *Hofmannus*, uti ad §. 997. dictum fuit, credidit, ideo imprimis renem ſiniſtrum nephriticis malis frequentius affici, quia proxime ipſi adjacet flexura coli, flatibus ac foecibus induratis ſaepius diſtenti, adeoque vicinum renem comprimentis. Ob quam cauſam & clyſmata mollia adeo laudantur in nephriticis malis, quae durarum foecum & flatuum eductionem promovent, ſicque vicinos renes a compreſſione liberant. Notum eſt, colon in latere dextro incurvari tantum leniter, ſed in ſiniſtro flexum ſigmoideum facere, qui majoris retardationis cauſa eſt. Verum quidem eſt, quod in *Tabulae Euſtachianae* (*w*) figura quinta ſimilis flexus ſigmoideus coli in latere dextro videatur; ſed in figura ſecunda, & quarta, in latere ſiniſtro ſolo apparet; notumque eſt, *Euſtachio* ſolitum fuiſſe, ut in tabulis ſuis conſuetum ſitum, & figuram, partium corporis deſignaret, ſimulque adderet alias figuras, quae varietates ab ipſo obſervatas, licet rarius, exhibebant.

§. 1416. Qui ſenſim ibidem accreſcens renem obſtipat, carnem ejus ſuffocat, conſumit, ſpecie grumi, puris, carunculae, pellium, expellit, totumque tandem corrumpit, mictus ſanguineos, purulentos, foetidos, excitat; quin ſaepe ulcerationem vicinorum, poſt inflammationem, creat.

Quamdiu calculus, in rene concretus, magnam non habet molem, nec aſperam ſuperficiem, aut acutos angulos, acquiſivit, quibus ſubſtantia renis laedi, & irritari, poteſt, ſaepe diu ibi haeret absque magna moleſtia. Unde toties calculi in renibus inventi fuerunt poſt mortem, quorum ſuſpicio nulla fuerat toto vitae tempore. Verum, dum calculus ibi haeret, eadem cauſa, unde formari cepit, pergit agere, & poteſt moles augeri ſemper, novisque appoſitis calculi elementis, quae in urina adſunt, ſuperficies, quae ante glabra erat, aſpera reddi, & ſphaerica figura in angulo-ſam

(*u*) De Morbis a colluvie ſeroſa ortis Sect. IV. cap. 2. pag. 314. (*w*) Tab. XI.

ſam mutari; unde renis ſubſtantia contundi, premi, obſtipari, lacerari, inflammari, ſuppurari, deſtrui, poterit; uti facile patet. Si feſtuca, digito inhaerens, ſaevam inflammationem producere poteſt, quam ſuppuratio ſequitur, per quam, rupto poſtea abſceſſu, una cum pure feſtuca expellitur, facile intelligitur, eadem ſequi, dum renum ſubſtantia ab acuto pungente calculo irritatur perpetuo. Omnia autem haec mala neceſſario augeri debebunt, dum corporis motu, ſuccuſſione currus, ſternutatione, tuſſi, ren ſic affectus agitatur, & contra acutum calculum affricatur.

Non ergo mirum eſt, renis ſubſtantiam ſic conſumi, ſuppurando, grumos concreti ſanguinis, laeſis vaſis, exire, partem ſubſtantiae renum, vel ſeparatam a pure, vel abraſam a laedente calculo, cum urina expelli, ſub forma caruncularum, vel pellium: miro enim modo degenerare poſſe renum ſubſtantiam, dum a calculo laeditur, poſtea patebit. Praeterea tunica celluloſa, ut notum eſt, omnia vaſa ambit, inter horum ſibi mutuo accumbentium veſtigia ſe interſerit, &, ſuppuratione facta, a reliquis partibus ſeparatur, ruptoque abſceſſu, ſub flocculorum forma una cum pure exit; quandoque integrae membranae ſic prodeunt, dum abſceſſus, externis in partibus corporis haerentes, a Chirurgis ſecantur. Verum quidem eſt, teneram eſſe tunicam celluloſam, quae in ipſa renum ſubſtantia adeſt: ſed in hiſtoria inflammationis patuit, illius ſedem eſſe praecipue in tunica celluloſa, quae tunc miro modo turgere, & craſſeſcere, poteſt. Numquid, phlegmone nata in dorſo manus, ubi tunica celluloſa tenuis eſt, ingens tumor quandoque attollitur, in quo, ſuppuratione ſequente, magna ſatis copia puris colligitur? Unde patet ratio, quare, in renum ſuppuratione, pelles quandoque cum urina prodeant.

Sed notavit jam *Hippocrates* (vide §. 1001.), a renibus ſuppuratis cum urina excerni craſſiores particulas; carnoſas magis; quas vocavit σαρκία σμικρὰ, & a renibus venire monuit; quae videntur eſſe partes ſemigangraenoſae ſubſtantiae renum. Poſſunt & ſimiles abradi per aſperum calculum: *Galenus* (*x*) habet ſequentia: *Sed certiſſima ulceratorum renum conjectura eſt, ſi cum urina exiguae quaedam carunculae excernantur, renum ſubſtantiae partes, ob vehementem ulceris eroſionem avulſae.* Neque tantum parvae tales carunculae ſecedunt; ſed & quandoque longe majores. Sic ad §. 1102. dictum fuit, aliquando renum fruſta, pollicis magnitudine per virgam maximo dolore & tormento excreta fuiſſe. In eodem loco (vide §. 1002.) legi poſſunt obſervata, quae docent, quatuordecim puris libras in rene collectas fuiſſe. Unde patet, tanta puris copia potuiſſe totam renis ſubſtantiam conſumi ſic, ut ſola membrana externa ſupereſſet; ſed, incraſſata multum, tantam puris accumulati copiam potuit continere abſque ruptura. Renes fragiles, putres, invenit *Euſtachius* (*y*); ubi & plura alia pulchra obſervata habentur, quibus modo dicta confirmantur. Vi-

(*x*) De locis affectis Lib. VI. cap. 3. Charter. Tom. VII. pag. 510. (*y*) Opuſc. Anatom. de renib. pag. 120.

Videtur & alia ratio eſſe, quare potius in renum, quam aliorum viſcerum, affectionibus tales carunculae ſecedant. Notavit *Celeberrimus Hallerus* (z), renes habere papillas, numero quidem incertas, ita ut tredecim papillae ac ultra, & ſimplices, & triplices, & quadruplices, quandoque viſae fuerint. Illae autem papillae in foetu ita diſtinctae videntur, ut ren ex totidem conſtet renculis, quot ſunt papillae: renculi illi tamen eundem apparatum habent omnino, qui in rene adulti hominis conſpicitur. Quilibet enim ex his habet ſuam ſubſtantiam corticalem, ex ſerpentinis vaſculis factam, habet propriam rectorum vaſorum uriniferorum compagem. In adulto homine denſior tela cellulofa papillas has, ante ſeparatas, ad ſe invicem adducit, & in unum renem unit; qui tamen in priſtinum ſtatum, quem in foetu habuerat, fere redit, ſi per aquam, vaſis injectam, celluloſa tela, quae unionem fecerat, laxetur denuo. Unde, dum, pure collecto, vel urina retenta in pelvi, a quacumque demum cauſa hoc fiat, maceratur renis ſubſtantia, talis partium a ſe mutuo ſeparatio ſequi poterit. Accedit, quod papillarum extrema ultra reliquam renis ſubſtantiam promineant, & in pelvis ramis haereant pendula, hincque facile a calculo aſpero laedi, & abradi, poſſint.

Calculi autem, in renibus concreti, quandoque adeo numeroſi ſunt, ut renum ſubſtantiam premendo ſuffocent, & corrumpant. Aliquando unicus tantum, ſed mole magnus, idem efficit. In cadavere mulieris quadragenariae, coram Medicis eximiis & peritiſſimis Chirurgis diſſecto, *Ruyſchius* (a) invenit calculum ingentem in rene ſiniſtro, partim in ipſo rene, partim in ejus pelvi, haerentem, qui magnitudine & forma ingentem radicem Zingiberis apprime referebat: tribus figuris hunc calculum expreſſit; prout nempe in rene diſſecto bifariam apparebat, dein partem, quae pelvim occupabat, & ultimo calculum integrum ex rene & pelvi eductum, ut tota ejus compages oculis appareret. Sed (b) & magnum ſatis calculum invenit in pelvi renis ſiniſtri, in cadavere pueri triennis, qui plus quam quinquaginta calculos jam excreverat, quorum multi magnitudinem piſi minoris aequabant. Plures ſimiles caſus in hiſtoria Medica leguntur; hi ſufficiunt, ut demonſtrentur omnia illa mala, quae a calculo, in rene haerente, metuenda ſunt.

Verum quandoque calculi renum non tantum illorum ſubſtantiam deſtruunt, ſed & vicina renibus loca, vel premendo, vel aſpera figura (imprimis ſi in quodam renis loco jam ſubſtantia deſtructa fuerit), irritant, inflammant; &, ſuppuratione ſequente, pus quandoque extrorſum prodit, ſaepiusque in fiſtuloſa lumborum ulcera degenerant haec mala, ex quibus quandoque calculi variae molis prodierunt. Videantur illa, quae ad §. 1001. de renum ſuppuratione dicta ſunt.

No-

(z) Prim. Lin. Phyſiolog. §. 753. pag. 494. (a) Obſervat. Anatom. Chirurg. obſerv. 56. pag. 52. (b) Ibid. pag. 53.

Notabilis talis caſus legitur apud *Tulpium* (*c*), de juriſconſulto, qui, patre calculoſo natus, a puero jam obnoxius fuit eidem malo. In hoc homine calculus per lumbos expulſus fuit; ſed relinquebat ulcus calloſum; ex quo perpetuo cum urina pus ſtillabat. Varia tentata fuerunt remedia, & inter illa aquis Spadanis, ac thermis Aquisgranenſibus, uſus eſt; ſed absque ullo effectu. *Quin potius, occluſo per lumbos exitu, & derivato deorſum ſordidiſſimo pure, incidit tandem in febrim acutiſſimam, quae ipſum miſerandum in modum occidit.* Unde ſimul apparet, periculoſum eſſe, ſi tale ulcus fiſtuloſum ſanetur, niſi prius conſtet, urinam & pus libere in veſicam deſcendere, expellique de corpore; quod noſcitur, ſi per aperturam talis fiſtulae nihil amplius exeat, nec tamen ulla febris, vel aliud malum ſymptoma, ſequatur.

§. 1417. Idem quacunque cauſa ex loco originis (1415.) in pelvim, & inde in ureterem, hujus flexus, anguſtias, introgreſſum in veſicam, delatus, ſaepe intercipit urinas, cum dolore inflammatorio.

Ante jam dictum fuit, papillarum renalium apices excipi canalibus membranaceis, qui, infundibulorum inſtar, recipiunt urinam, ex vaſis ſecretoriis ſtillantem, quae fiſtulae *Bellinianae* vocantur, & quorum extrema patula in papillis illis renalibus haerent, quae vel ſingulae, vel plures ſimul, excipiuntur canalibus illis membranaceis. Alterum extremum horum canalium, ſive infundibulorum membranaceorum, deducit ſtillantem ex papillis urinam in cavum quoddam commune, quod pelvis dicitur, quae pariter membranacea eſt, ut illa infundibula, quorum continuatio eſt, & ex quibus conſtat, unitis quaſi in tres magnos canales, qui ex renis concava parte exeunt, atque in unum truncum coëunt, qui poſtea longum canalem producit, qui ureter vocatur, & urinam ad veſicam deducit.

Unde tres illi canales, & truncus, in quem coëunt, formant illud, quod in homine pelvis vocatur; cui continuatur ureter. Pelvis inferiori parte extra ſinum renis prominet, dum ſuperior in ſubſtantia renis quaſi occultatur. Simul autem talis ſitus eſt pelvis in homine, ut emulgentis arteriae pulſationes validas excipere debeat, per quas ſabulum nephriticum, quod in pelvi haerere incipit, loco moveri poteſt, & urina quaſi ablui, inque ureterem propelli. Videtur inde fieri, ut calculoſae concretiones minus frequentes accidant in renum pelvi, quam absque hoc adminiculo contingeret.

Conſideratio hujus fabricae fecit, ut *Celeberrimus Winslow* (*d*), ad facilio-

(*c*) Lib. IV. obſervat. Medic. cap. 28. pag. 320. (*d*) Expoſit. Anatom. Traitè du bas ventre §. 421. pag. 552.

liorem intellectum, maluerit conſiderare ureterem, ac ſi, ab inferioribus ortus, & aſcendens, renem ingrederetur in ſinus renalis parte inferiori, prope renem jam amplior factus, &, antequam ſinum renis attingat, diviſus in ramos, qui, in renum ſubſtantia ſubdiviſi, ulterius formant infundibula illa, quae renum papillas excipiunt. *Euſtachii* Tabulae, ſi conferantur cum hac deſcriptione, illam ulterius illuſtrare poterunt.

Ureter, pelvi continuatus tubus, ſic ab utroque rene deſcendit oblique, parum admodum inflexus, usque ad lateralem anteriorem faciem oſſis ſacri; dein ſe ſubducit inter inteſtinum rectum & veſicam urinariam, cui inſeritur ad duorum digitorum transverſorum diſtantiam circiter a veſicae collo; antequam autem ureteris orificium aperiatur in veſicae cavum, decurrit inter veſicae tunicas per aliquam diſtantiam, & dein oſculo ovali, quod diametro ureteris anguſtius eſt, urinam in veſicam deducit; ſimili fere modo, ac ductus communis choledochus inter tunicas inteſtini duodeni decurrit, antequam in ejus cavum hiet. Margo orificii ureteris, ubi in veſicam penetrat, ſatis tenuis eſt, & videtur conſtare ex tunicis internis ureteris & veſicae unitis (*e*).

Ureteres ſunt canales teretes, aequalis craſſitiei in ſtatu ſano per totum decurſum; ampliores ſolent inveniri in illis, qui ſaepius renales calculos excreverunt; poſt retentiones urinae diuturnas, aut calculos diutius illis impactos haerentes, fuerunt aliquando inventi dilatati quam maxime; uti ſtatim dicetur. Sunt autem elaſtici, ac patiuntur extenſionem in longum & latum, ſed mox ſe reſtituunt in priſtinum ſtatum, niſi per diuturnam diſtractionem amiſerint omnem fere elaſticitatem. Interna horum canalium ſuperficies ligamentoſa eſt, & mucilaginoſo humore madet; rugas autem longitudinales habet plicasque, & multas ſimiles transverſim poſitas, ſed minores, quae priores interſecant.

Si ergo ſabulum, nephriticum dictum, in renum ſubſtantia natum, vel circa papillas renales haerens, aut in majores maſſulas jam compactum, proprio pondere, valido corporis motu, equitatione, vectione in curru, vel alia quacumque de cauſa, loco moveatur, primo haerere in pelvi poterit, quia ureter longe pelvi anguſtior eſt, ibique frequentius renum calculi retinentur, & mole augentur, ſicque renum ſubſtantiam premendo ſuffocant & deſtruunt,. uti praecedenti paragrapho dictum fuit.

Remoram calculi in pelvi imprimis augere poterit pinguedo copioſa renes involvens. Notum autem eſt ex Anatomicis, ſinum renalem, ubi vaſa renalia ingrediuntur ac egrediuntur, & ubi inferior pars pelvis prominet, copioſo pingui tegi, & undique obvolvi. *Euſtachius* (*f*) hanc *pinguedinem adeo concretam & duram aliquando invenit*, *ut lapidis duritiem fere aequaret*; *qua pinguedine renes obſtrui*, *& conſtringi*, *ac plurimum imminui*, *non ſemel vidit.*

Ab

(*e*) Expoſit. Anatom. Traitè du bas ventre §. 460. 461. pag. 558. (*f*) Opuſc. Anatom. de Renum ſtructura Cap. 45. pag. 120.

Ab his aliisque ſimilibus cauſis impediri poterit calculi ex pelvi in ureterem deductio; & , quo plus mora augetur calculi moles in hoc loco , eo difficilior fiet tranſitus, tandemque reddetur impoſſibilis omnino. Vidit in cadavere virili *Tulpius* (*g*) *in utroque rene calculum* , *diſpergentem ſe quadruplici ramo* , *crucis inſtar* , *per univerſam renis ſubſtantiam* , *adeo ut non potuiſſet inde eximi*, *niſi decerpſiſſes fruſtulatim totum ipſius parenchyma*. Urgebat hanc obſervationem contra illos, qui nephrotomiam ſuadebant , ubi calculus in renibus tantam molem acquiſivit, ut nulla ſpes ſit , illum per ureteres transire poſſe ; de qua re poſtea dicetur Ubi autem calculi ex pelvi ampliori in ureterem , qui anguſtior eſt , perveniunt , ibi remoram patientur primo, niſi adeo minuti fuerint , ut per ureteris cavum in veſicam delabi facile poſſint. Hoc in loco toties haerent calculi, qui ſenſim mole aucti ureteris principium obturant omnino , ita ut nulla omnino urina in veſicam a rene deſcendere poſſit ; quod ſi fiat in utroque rene , lethalis Iſchuria ſequitur. Vidit talem caſum *Tulpius* (*h*) in cadavere viduae quadragenariae, quae poſt acres nephriticos dolores, diu toleratos, cum vomitu, febre, urinae difficultate, & interceptione, tandem in urinae totalem ſuppreſſionem incidit ; ita ut per octodecim dies nihil lotii reddiderit ; unde, ſoporoſa facta , & mox dein convulſa, periit. Ren ſiniſter inveniebatur extrinſecus lividus & tumidus: diſſectus, copioſa aqua, & calculis , infarctus erat ; quorum maximus acuto apice ſe inſinuaverat in ureteris principium tam longe, ut id integre clauderetur : baſis autem latior calculi impediebat ulteriorem tranſitum. In dextro rene inveniebatur latior calculus , qui , operculi inſtar , tegebat ureteris principium , ſicque omnem deſcenſum urinae in veſicam pariter impediebat.

In Iſchuria prudentes Medici diſtinguere ſolent ſollicite , an in renibus aut ureteribus , an vero circa veſicae collum , haereat obſtaculum , quod urinae exitum impedit. Si poſterius malum adſit, veſicae , urina plenae & turgidae, fundus ſupra pubis oſſa tangi poteſt, & per catheterem immiſſum, aut per punctionem , educi poterit : ſimul aegri magnam tenſionem ac dolorem circa pubem & in perinaeo percipiunt. Si vero veſica vacua ſit, & adſit iſchuria , tunc certo concluditur, altius haerere mali cauſam ; in renibus nempe, vel ureteribus.

Poſtquam calculus ex renibus in ureteres deſcendit, debet adhuc ſatis longam emetiri viam , antequam in veſicam pervenire poſſit. Quamvis enim ureteres interne lubrico muco madeſcant , teretem figuram habeant , extenſionem patiantur, elaſticitate ſua premant calculum haerentem , ſicque ejus deſcenſum promoveant, tamen ſaepiſſime obſervatur, calculos in hoc tranſitu haerere diu, & mole augeri. Verum quidem eſt , a *Veſalio* , & *Euſtachio*, ureteres in tabulis delineari , vix inflexos, & in tota ſua longitudine ejusdem amplitudinis ; at *Nuckius* (*i*) tamen , dum indagabat vaſorum lymphati-

ti-

(*g*) Obſervat. Medic. Lib. II. Cap. 44. pag. 165. (*h*) Ibid. Cap. XLV. pag. 167. (*i*) Adenograph. curioſ. Cap. VII. pag. 76.

ticorum per viſcera decurſum, teſtatur ſequentia: *Circa ureteres, quos Authores a renibus ad veſicam aequaliter (ſed male) extenſos delineant, hoc obſervavi, & perpetuae veritatis eſſe jam toties notavi, illos nunquam, tam in ſexu maſculino, quam foemineo, eſſe aequales ubivis, ſed tribus, quatuorve, & aliquando quinque, in locis anguſtatos conſpici, ſpeciatim vero circa illorum exitum in veſicam.* Quasdam tales ureterum coarctationes in decurſu ſuo figuris expreſſit.

Ante dictum fuit, internam ureterum ſuperficiem rugoſam eſſe; unde etiam deſcendenti calculo mora fieri poterit, praecipue, ſi anguloſus fuerit, aut aſperam ſuperficiem habuerit.

Sed praeter haec & alia cauſa eſt, cur ureterum figura mutata toties inveniatur, ſaltem in illis, quibus calculi in renibus creſcunt. Dum calculus in ureterem delabitur & haerere incipit, dolor percipitur, eo intenſior, quo calculus anguloſior, vel aſperior, fuerit: unde apparet, ureterum internam ſuperficiem ſatis ſenſilem eſſe, & irritari valide a calculi tranſitu, imprimis, quando prima vice per ureterem calculus deſcendit: hinc, ſi caetera paria fuerint, primus paroxysmus nephriticus ſaevior eſſe ſolet. Vidi, aegros, qui ſaepius jam calculos excreverant, praedixiſſe Medico & adſtantibus, calculum, qui movebatur per ureterem deorſum, fore ſcabrum & anguloſum; quia majorem ſentiebant dolorum vehementiam. Dolens igitur ureter contrahitur, & arctat cavum ſuum, ſicque calculi deſcenſum impedit: hinc tantae turbae comitantur paroxysmum nephriticum, ſi dolens admodum fuerit; vigiliae, febres, vomitus &c. Si guttula aceti, inſiliens in oculum, irritat ſenſibiliſſimam palpebrarum internam ſuperficiem, vel ſcabra arenula haeſerit inter palpebram & oculi bulbum, tam valide conſtringuntur palpebrae, ut nulla vi diduci poſſint. In Capitulo de *Ructibus* & *Flatibus* dictum fuit, quanta vi inteſtina contrahantur, dum ab acri quocumque irritantur valide. Imo ſymptomata, quae excitantur ab aſpero calculo per ureteres moto, adeo ſimilia ſunt torminibus inteſtinorum, ab inflammatione valida aut acri irritante ortis, ut colicam nephriticam vocaverint Medici morbum, qui a calculo moto naſcitur. Sed & in Capitulo de *Inteſtinorum Inflammatione* monitum fuit, hunc morbum, incipientem imprimis, non adeo facile a *Nephritide* diſtingui ſemper poſſe: interim ſimul notatum fuit, ab illo in Diagnoſi errore non imminere aegro periculum, cum uterque morbus ſimilem medelam poſcat, uti poſtea patebit, dum de cura calculi renalis agetur.

Optime hoc notavit *Helmontius* (*k*), & hinc diuretica remedia damnavit, imprimis ſi acriora fuerint. *Verumtamen, quia, tranſeunte calculo, ureter prae dolore contractus plerumque criſpatur, Diuretica in paroxysmo danda cum praecautione. Nimirum propinanda ſunt doloris, & criſpaturae inde natae, inhibitiva. Cujus ſolius puncti incuria, vel inſcitia, ſubinde contigit, calculos me-*

(*k*) De Lithiaſi Cap. V. §. 16. pag. 686.

media ſtetiſſe via , & miſerandis ejulatibus necuiſſe &c.: Neque enim putandum, canalem ureteris eſſe inaequalis ſtricturae , ut calculus , qui per ureterem primo impulſu deſcendit , tandem , anguſtia itineris preſſus , haereat ; ſed compreſſiones poſterae ſunt criſpaturae morboſae , ac ſpasmodes , a dolore. Idem alio in loco (*l*) confirmat : *Nephriticus ergo dolor immanis ille a contractura : non autem a boli, vel ſabuli , tranſitu. Saepe enim magnus calculus poſtmodum minus dolet , qui minutulus primum ſumme dolorificus.*

In *Nephritidis* hiſtoria ad §. 994. probatum fuit pluribus obſervatis, ſpasmodicam contractionem vaſorum diu permanentem merito inter *Nephritidis* cauſas recenſeri. Notatum ibi fuit, aliquando Iſchuriam adfuiſſe in hominibus , quibus prima vice calculus per ureterem in veſicam deſcendebat. Calculus autem, qui poſt aliquot dies cum urina expellebatur , aſper quidem erat , ſed parvus tamen adeo , ut vix credibile videretur , illum potuiſſe obturare ureteris cavum ; neque ulla ſuſpicio aderat , alterum renem affectum fuiſſe unquam ſimili malo. Imprimis hoc confirmabatur miro caſu puerperae , quae undecimo poſt partum die iſchuria periit ; veſica manente vacua. Poſt mortem in viſceribus nihil praeternaturale inventum fuit , praeter utriusque renis inflammationem , ſed absque tumore. In ſiniſtro rene inveniebatur aſper calculus , piſum magnitudine aequans, qui certe non potuit iſchuriam producere obturando vias , ſed potius ſpasmodica contractione illas clauſit.

Verum omnium maxima remora fiet calculo per ureteres moto circa illum locum, ubi ureterum orificia in veſicam hiant ; ibi enim ureteres per aliquam diſtantiam decurrunt inter membranas veſicae urinariae , & ultima illorum orificia anguſtiora fiunt. Pulchre hanc rem notavit *Galenus* (*m*) , & comparavit inſertioni ductus choledochi. Monuit autem , ureteres velut membranam quandam veſicae ſuccedere , quae a deſcendente urina *evertitur , ac patefit , reliquo vero tempore omni concidit , ac contrahitur ; atque ita meatui firmum efficitur operculum , ut non ſolum humoribus , ſed & flatibus , reditus omnis ſit interclusus.* Hinc videtur *Galenus* ibi valvularem fabricam ſuſpicatus fuiſſe. Confirmabatur autem in hac opinione, dum videbat , veſicam inflatam non dimittere aërem per ureteres abſciſſos. Saltem inde patet, ureterum illam partem , quae inter veſicae membranas decurrit , a liquido veſicam diſtendente ſic comprimi , ut ex veſicae cavo in ureteres urina regurgitare nequeat : ſatisque in eo conveniunt Anatomici , ureterum aperturas in cavum veſicae anguſtiores eſſe, quam cavum ureterum in reliquo decurſu ; unde merito concluditur , calculum a rene deſcendentem difficilius per hunc locum tranſire, adeoque remoram pati debere. Sectiones Anatomicae docuerunt , ſaepius hic calculos inventos fuiſſe , qui diuturniori

(*l*) De Lithiaſi Cap. VI. §. 15. pag. 690. Charter. Tom. IV. pag. 410.

(*m*) De uſu part. Lib. V. cap. 13.

niori mora quandoque in molem ingentem excreverant, uti ad §. 1414. dictum fuit. Quandoque tales calculi uno extremo in veſicae cavum prominent, dum reliqua pars membranis veſicae, & uretere dilatato, tegitur; de qua re dicendum adhuc erit poſtea, ubi de Sectione calculi veſicae agetur. Accedit, quod probabile videatur, ureteres in hoc loco, aeque ac in reliquo decurſu, ab aſpero calculo irritari, & hinc conſtringi poſſe; quod tranſitus difficultatem augebit.

Dum in hoc loco haeret calculus, ſi omnino impediat tranſitum urinae a renibus perpetuo delabentis, implebuntur ureteres ſenſim, uti & pelvis. Cum autem in Hydroſtaticis demonſtretur, fundum lateraque vaſis, & operculum, premi a particulis fluidi illa immediate tangentis, preſſionem hanc creſcere ad inſtar altitudinis fluidi (*n*), & ab illa altitudine pendere, non a fluidi quantitate, patet, in hoc ſitu, maxime premi calculum, ac tandem ſaepe transprimi ex his anguſtiis in veſicae cavum, non ſine magno dolore praegreſſo, cum tanto major ſit liquidi incumbentis preſſio, quo calculus in demiſſiore ureteris loco haereat. Sed cum latera vaſis fluidum continentis aequali vi premantur ut fundus, patet ratio, quare flexilia ureterum latera adeo diſtendantur in tali caſu; imo & renes, qui tanquam vaſis opercula conſiderari debent, tantum dilatentur.

In cadavere Chirurgi, a longo tempore Nephritici, & qui multos calculos excreverat, tandem Iſchuria mortui, invenit *Ruyſchius* (*o*) calculum in uretere ſiniſtro, magnitudine & forma olivae, qui omnem tranſitum urinae impediverat. *Pars hujus ureteris ſupra calculum, propter calculorum tranſitum, admodum erat dilatata, infra eundem vero naturalis capacitatis, aſt rubicundior juſto, ab inflammatione excitata. Renem ejusdem lateris monſtroſae magnitudinis, ut & ureteris maximam partem, aqueo humore obſeſſum invenit; cujus liquoris motum ſaepiſſime percepit aeger, cum ſe moveret.* Optimus *Ruyſchius* adſcripſit quidem ureteris diſtenſionem frequenti calculorum tranſitui; verum ob hanc rationem tota ureteris longitudo dilatari debuiſſet. Manifeſta ratio ex modo dictis patet. Ureteres dilatatos adeo, ut radicem paſtinacae majorem admitterent, invenit in ove; renes autem adeo extenſos & humore aquoſo repletos vidit, ut duas fere pintas uterque contineret. Obſtaculum membranaceum invenit in utroque rene, per quod facile transprimi poterat urina a veſica verſus renes, ſed a renibus & ureteribus veſicam verſus nonniſi vi adhibita per exiguum foraminulum aliquid exprimere poterat (*p*).

Unde patet ratio, quare tanta ureterum dilatatio, tam mirabilis renum degeneratio, in cadaveribus quandoque inveniatur illorum, qui Iſchuria perierunt. Sic in tali caſu (*q*) ambo ureteres inveniebantur in varias flexuras in-

(*n*) 's Graveſande Elem. Phyſic. Math. Lib. III. Cap. 3. pag. 406. (*o*) Obſervat. Anatom. Chirurg. N. XV. pag. 16. (*p*) Ibid. Obſervat. 99. pag. 92. (*q*) Anton. Störck ann. med. ſecund. pag. 256.

incurvati, & adeo ampli, ut diameter ſiniſtri quatuor pollices ſuperaret, dextri unum ac dimidium pollicem. Renis utriusque ſubſtantia erat deſtructa penitus, & in ſaccum membranaceum tenuem extenſa; quorum ſiniſter caput quadriennis pueri magnitudine aequavit; dexter duorum pugnorum molem habuit: replebantur hae partes dilatatae ſero ſubflavo inodoro. Immanis illa diſtenſio renum & ureterum producta fuit ab obſtaculis in ureterum parte inferiori haerentibus. Circa inſertionem enim ſiniſtri ureteris in veſicam deprehendebatur calloſa durities inſtar nucis avellanae, quae omnem tranſitum urinae in veſicam impedivit. Dexter autem ureter ad diſtantiam pollicis a veſica erat firmiſſime conſtrictus, inflammatus, ſemigangraenoſus. In hoc caſu ureteres non fuerunt diſtenti per calculorum tranſitum, ſed a preſſione urinae diſtendentis; quae tanto fortius agit, quo obſtaculum, urinae in veſicam deſcenſum impediens, veſicae propinquius fuerit. Unde ſimul patet ratio, quare miſer ille conqueſtus ſit dolores ex inguine verſus renes in utroque latere, & in lumbis tenſionem dilacerantem.

A tanta diſtractione ureterum, vel & laeſione illorum a calculis aſperis transpreſſis, inflammari quandoque ureteres, adeoque omnes inflammationis effectus metuendos eſſe, facile intelligitur: tunicis enim vaſculoſis conſtant, dolores quandoque enormes adſunt, dum aſper aut anguloſus calculus transprimitur, & his tormentis accedunt vomitus, validique in abdomine motus. Verum ex illis, quae antea de cauſis inflammationis dicta fuerunt, patet ſatis, haec ſufficere, ad producendam inflammationem, & omnes ejus ſequelas. Inflammatio, ac incipiens gangraena, aderant in uretere dextro in caſu modo enarrato; in ſiniſtro uretere inveniebatur calloſa durities. Sed & ſuppurationes ureterum obſervatae ſunt.

Dum renes ſuppurantur, pus ex illis in ureteris cavum venire poſſe, nemo dubitat, quod, ſi liber tranſitus per ureterem in veſicam impeditur, a pure immaniter diſtendi poteſt. Talem caſum deſcripſit *Ruiſchius* (*r*), & monſtroſum ureterem, ſic dilatatum, ut pintam puris ad minimum contineret, figura expreſſit, in cujus parte inferiori calculus haerebat, nucis avellanae magnitudine, qui viam obturaverat tandem: antea enim purulentam reddiderat urinam. Summis cruciatibus miſera haec affligebatur, antequam toties deſiderata mors tantis malis finem fecerit. Vidit *Celeberrimus de Haen* (*s*) in cadavere viri, cujus veſica, plane ulceroſa, continebat calculum, ponderis fere quatuor unciarum, renem ſiniſtrum magnum, qui ſaccos pure plenos referebat, & cujus ureter inteſtinum colon magnitudine ſuperabat. Sed in utroque hoc caſu, potuit pus ex renibus in ureteres venire, ibique retentum, illos immaniter diſtendere. Verum alius caſus recenſetur (*t*), ubi in cadavere viri inveniebatur abſceſſus ſecundum totam longitudinem ureteris dextri, ab inſertione in veſicam ad renem usque.

(*r*) Obſervat. Anatom. chirurg. n°. 94. pag. 87. (*s*) Rat. Medend. Tom. V. pag. 147. (*t*) Acad. Royal. de Chirurg. Tom. I. pag. 401.

§. 1418. Per Ureteres in veſicam delatus expellitur ſaepe.

Si nempe calculi renalis tam parva moles fuerit, ut per ureteris cavum tranſire poſſit. Licet autem calculi magnitudo ſuperet cavum ureteris naturale, tamen ſpes ſupereſt, ut in veſicam deſcendere poſſit: ureteres enim dilatabiles ſunt, &, dum incipit haerere in hac via calculus, ſua vi contrahuntur calculumque promovent; quo multum juvat lubrica ſuperficies interna ureterum, quae naturaliter muco madet. Simul illo tempore, dum calculus ex pelvi per ureterem protruditur, vomitus frequens ac validus adeſſe ſolet, cujus concuſſibus promovetur calculi deſcenſus. Si autem ſic haerere incipiat, ut cavum integre obturet, urina, continuo a renibus depluens, implebit illam partem ureteris, quae ſuperior eſt loco, ubi calculus haeret; tota ergo columna incumbentis liquidi calculum premet, & propellet deorſum. At vim hanc magnam eſſe, & creſcere pro ratione altitudinis, antea demonſtratum fuit. Saepius certe calculi haererent ad ipſum ingreſſum ureterum in veſicam, ubi anguſtiores fiunt, niſi tunc altior columna retentae urinae in uretere fortius urgeret calculum. Verum ubi talis eſt moles & figura calculi, ut difficilius tranſeat quidem, ſed tamen non impediat urinae tranſitum penitus, tunc ſaepe manent tales calculi, augenturque ſenſim ita, ut deſcenſus reddatur impoſſibilis omnino. Tales caſus frequenter ſatis obſervati fuerunt, uti antea dictum eſt; imo & quandoque viſus in calculis talibus ſulcus a depluente urina excavatus, per quem urina in veſicam deſcendere poterat, licet calculi moles mora perpetuo augeretur.

Caeterum, calculos renales feliciter ſaepe expelli de corpore, nimis notum eſt. *Anus ſeptuagenaria, defatigata aliquamdiu, a febre, ac dolore lumborum, minxit tandem, unico impetu, quaſi relaxatis repagulis, trecentos amplius calculos* (*u*). Similem calculorum numerum ab alia muliere excretum vidit, quae poſtea ab omni moleſtia immunis vixit.

§. 1419. Reſtitans in veſica creſcit per orbes appoſitos.

Ad §. 1414. pluribus probatum fuit, materiam calculi, in urina, etiam ſaniſſimi hominis, contentam, accreſcere cuicumque corpori plane inſolubili, in veſica contento. Quandoque contigit, poſt inflammationem veſicae, acerrima diuretica aſſumta, & alias forte minus cognitas cauſas, membranam internam veſicae ſecedere, quae, ab omni cohaeſione ſeparata, fluctuat cum urina in veſicae cavo, &, cum corpus non ſolubile ſit, calculoſa materia

(*u*) Tulp. obſervat. Medic. Lib. II. Cap. 47. pag. 171.

teria ipſi accreſcit. Vidi, poſt ſuppurationem veſicae, ejusmodi membranam cum urina expulſam, quae, dum evolvebatur, talis magnitudinis apparebat, ut ſufficere potuiſſet obvolvendo totius veſicae cavo. Nulla tamen in hac membrana materiae calculoſae accretae veſtigia apparebant; non enim videbatur diu haeſiſſe in veſica mulieris aegrotantis, antequam excerneretur. Vidit *Tulpius* (*w*) mulierem, quae credebatur a calculo obſeſſa, *eminxiſſe tandem membranam ſat amplam, obductam exilibus lapillis, ſed in medio ita perforatam, ut per hiatum illum commode excerneretur urina.* Remanſerant tamen in veſica adhuc ejusdem membranae fragmenta, quae tantum negotii pepererunt, antequam expellerentur, ut ſequeretur urinae incontinentia, quae tamen roborantibus remediis poſtea curata fuit. Notandum videtur, quod in mulieribus excretio majoris talis membranae contigerit: in hoc ſexu enim urethra brevior eſt, & amplior, neque curvaturam habet: in viris vix poſſet exire niſi ſub fragmentorum forma.

Verum pariter ad §. 1414. notatum fuit, calculi materiam quidem adhaerere omni corpori inſolubili, ſed omnium facillime calculo jam exiſtenti in loco quodam corporis. Ubi ergo calculus renalis, per ureteres delapſus, in veſicam pervenit, niſi brevi inde expellatur, baſim dabit calculo veſicae, qui ſaepe in maximam molem excreſcet, uti ex ante dictis patuit.

Majus autem incrementum calculus capiet in veſica, quam dum in renibus haerebat, quia veſica longe majorem copiam urinae colligit, & per plures horas ſaepe collectam retinet; dum calculum haerentem in renibus urina ſecreta praeterlabitur tantum, nec circa calculum collecta ſtagnare poteſt, niſi liber urinae tranſitus a renibus per ureterem a quadam cauſa impeditus fuerit. Accedit, quod urina, in veſica collecta, calore loci, mora, reſorptione forte partis tenuioris, aquoſae, reddatur coloratior, acrior, magis foetida, quam fuerat, dum in renibus ſecernebatur a ſanguine. Certe renes ſanorum animalium inter delicias menſarum numerantur, nec ſaporem urinoſum habent. Unde, diſſipata parte aquoſa de urina, veſica contenta, major copia materiae calculoſae eſt, &, cum ſimul jam magis in putredinem tendat urina, facilius ab urina ſecedet, ac forte majori copia; haec fuit opinio *Celeberrimi Hales* (*x*), qui tam pulchra tentavit experimenta circa calculum humanum. Imo putavit, aeſtivo tempore calculum majus incrementum capere; quia urina tunc ſolet eſſe coloratior acriorque, ob diſſipatam tenuiorem humorum partem per tranſpirationem auctam hoc tempore, & ſudores frequentes. Videtur & *Hippocrates* (*y*) tale quid indicaſſe. Poſtquam enim dixerat, illis, qui facile urinam expellunt, in veſica nil colligi, addit ſequentia: *Quum enim magis, quam pro natura, fuerit calefacta (veſica), inflammatur os ipſius. Quum vero haec patitur, urinam non demittit, ſed*

(*w*) Obſervat. Medic Lib. II. Cap. 48. pag. 172. (*x*) Haemaſtaticks on the animal calculus pag. 217—225. (*y*) Libr. de Aëre, Locis, & Aquis, in fine. Charter. Tom. VI. pag. 200.

ſed in ſe ipſa concoquit, & adurit, & quod quidem in ea tenuiſſimum ſecernitur, quodque puriſſimum, tranſit, & emingitur; quod vero craſſiſſimum eſt & turbidiſſimum, colligitur & condenſatur, & primo quidem parvum, dein majus fit. Circumvolutum enim ab urina, quidquid craſſum collectum fuerit, ad ſe ipſum adaptat, & applicat, ſicque augeſcit, & in totum dureſcit &c.: Signum autem, quod hoc ita ſe habeat, hoc eſt, quod, qui calculo laborant, urinam limpidiſſimam reddant inſtar ſeri; quia id, quod craſſiſſimum eſt, & turbidiſſimum, iſthic manet, & coaleſcit. Et ſane plerumque hoc modo lapidem contrahunt.

Obſervatur in illis, qui calculo veſicae laborant, imprimis, ſi calculus magnae molis, & diuturnus jam morbus, fuerit urinam emingi longe pallidiorem urina ſana, ac peſſime foetentem. Dum enim exterior calculi ſuperficies, recenti materia calculoſa applicata, mollior eſt, & interſtitiis hinc inde relictis quaſi pumicoſa, urinam imbibit, diuque retinet; quae, putreſcens, foetorem illum ſpirat, donec, rotatione calculi in veſica, & compreſſione veſicae, eadem ſuperficies firmior reddatur, ac aequabilior; ſed eandem ob cauſam, putredine ſemel nata, omnis urina, quae a renibus in veſicam defertur, brevi corrumpetur, novamque materiam calculoſam calculo adjunget: videtur enim maxima pars illorum, quae urinam tingunt, adhaerere calculo; unde urina decolor emingitur, quae putrida ſalſamenta ſpirat; qui foetor & aegro & adſtantibus non parum quandoque moleſtus eſt.

Inde apparet ratio, quare per orbes appoſitos calculi moles augeatur; de qua re actum fuit ad §. 1414, & adhuc quaedam dicenda erunt ad paragraphum ſequentem.

§. 1420. Manente ſemper nucleo rubro, reliqui orbes, rubri, albi, cinerei, caerulei, perque gradus colorum notatur gradus inſolubilitatis, ipſa Chemia detegendus.

Omnium frequentiſſime calculis veſicae baſin, & nucleum, dant calculi renales in veſicam delati: in ipſis illis calculis renalibus, antequam in veſica per orbes applicatos creverint, ſi cito emingantur, inveni quandoque nucleum, cui reliqua calculi ſubſtantia lamellatim circumaccreverat. Cum autem ipſum ſabulum rubrum ſaepius inveniatur, hinc & calculi renales frequenter hunc colorem habent; ſed non ſemper; unde non videtur abſolute ſtatui poſſe, quod nucleus calculi veſicae ſemper ruber ſit.

Praeterea, veſica ipſa inflammationibus, ſuppurationibus, haemorrhagiis &c., obnoxia eſt, per quos morbos poſſunt in cavo veſicae produci corpora indiſſolubilia; quae baſim calculo praebere queunt, cui deinde orbiculatim accreſcet nova materia calculoſa. Solet, nec inepte quidem, calculus veſicae comparari ceparum bulbo, in cujus meditullio germen futurae plantae haeret, plurimis lamellis ſphaericis, ſibi mutuo incumbentibus, obvolutum, quae deglubi poſſunt ſucceſſive, donec ſolum germen relinquatur nudum: idem in pluribus aliis plantis bulboſis verum eſt. Sed

in

in calculo veſicae illi orbes nucleo circumpoſiti obſervantur quandoque varii coloris, & diverſae craſſitiei.

Antea ad §. 1414. dictum fuit, elementa illa calculoſa, dum ab urina ſeparantur, non ſemper habere eundem colorem. Unde *Euſtachius* (z) carpit illos, qui renum calculos ab iis, qui in veſica generantur, ſolo colore diſtingui poſſe aſſerebant: *Quandoquidem renum lapides rubei, vel crocei, non perpetuo occurrunt, ſed non raro albi, & cinericii, conſpiciuntur.* Vidit enim *in Epiſcopo Senogalienſi lapidem album inſignis magnitudinis principium vaſis urinarii occupare, reliquum vero cavitatis renum innumeris fere lapillis ejusdem coloris repletum eſſe.* Varii coloris lapillos ab eodem homine excretos vidi: imo & obſervavi, in urina ejusdem hominis prima illa calculi elementa differre a ſe invicem colore.

Admodum veroſimile videtur, urinam non ſemper continere eandem copiam elementorum calculi, neque illa ſemper aequali facilitate ab urina ſecedere: hinc poteſt fieri, ut quandoque urinae per aliquod tempus parum materiae calculoſae apponant calculo in veſica haerenti; uti ad praecedentem paragraphum dictum fuit. Tunc calculus, rotatione in veſicae cavo, & compreſſione valida veſicae, dum urinam expellit, acquirit politam magis ſuperficiem; quae ſic manet, donec urina, alio tempore copia materiae calculoſae gravida, nova calculi elementa applicet politae calculi ſuperficiei, quae tunc aſpera redditur, & manet, donec a ſimilibus cauſis denuo laevigetur. Sic ſatis intelligitur, quomodo per orbiculos appoſitos creſcat veſicae calculus. Poſtea ad §. 1428, ubi de *Lithontripticis* agetur, patebit, egregios Medicos magnam ſpem poſuiſſe in eo, ut ſic mutaretur per remedia urina, ut vel nihil omnino, vel ſaltem minus, materiae calculoſae applicaretur calculo; imo quidam ſperaverunt, hoc obtineri aliquando poſſe, ut urina, medicata reddita, calculi ſuperficiem leviter rodendo cohaeſionem partium calculum conſtituentium ſic minueret, ut facile deteri poſſent, & ſic moles ſenſim minui.

Hinc videtur intelligi, quare calculoſi quandoque levius, quandoque moleſtius, habeant. Dum laevigata eſt calculi ſuperficies, veſica minus laedetur; ubi vero calculoſae materiae nova congeries applicatur calculo, novam lamellam formatura, augebuntur mala. Accedit, quod aſpera haec calculi ſuperficies urinam alluentem imbibere, & retinere, poſſit; quae, mora putreſcens, adfluentem urinam corrumpet, & reddet acriorem, ſicque omnia mala augebuntur.

Legitur (a) de homine quinquagenario, qui octodecim circiter menſibus veſicae calculo laboraverat, per tres ſeptimanas miſerrime dolore calculi excruciato, & dein trium ſeptimanarum ſpatio ab omni dolore libero: hoc temporis ſpatio elapſo, redibant iidem dolores, non tantum eodem die, ſed eadem

(z) Opuſc. Anatom. de renib. Cap. 45. pag. 122.

(a) Beverwyck Steenſtuck Eerſte Deel Capitt. 8 pag. 113.

eadem hora. Tribus autem quatuorve diebus ante dolorum reditum, ingentem foetorem toto corpore ſpirabat, una cum anxietate, & ſiniſtri cruris tumore; qui tamen diſſipabatur, dum in lecto decumberet.

Calculi autem albi ſunt fere ſemper fragiliores reliquis; cinerei duriores ſunt; communi opinione, tanquam duriſſimi, damnari ſolent calculi, qui ferrugineum nigricantem colorem habent.

De Analyſi Chemica calculorum ad §. 1414. abunde dictum fuit.

§. 1421. In veſica haerens inflammationem, ejuſque ſymptomata, tum preſſiones, attritus, ulcera, puris mictus, ſtrangurias, obſtructionem urethrae, impoſſibilem mictum niſi ſupino, febrim hecticam, tabem, facit; ſaepe impellitur in urethram immobilis.

Uti ad §. 1416. dictum fuit de malis, quae a calculo, in renibus haerente, metuenda ſunt, ita nunc agendum erit de illis, quae calculum, in veſica, comitari, vel ſequi, ſolent.

Quando calculus ex renibus in veſicam delapſus eſt, doloris inſigne levamen percipiunt aegri: ſi vehementior fuerit dolor nephriticus, ſolent per unum alterumve diem de dolore obtuſo circa renem, & totum ureteris ductum, conqueri. Caeterum, cum tales calculi non adeo magnae molis ſint, ad cavum veſicae delati vix ullam moleſtiam faciunt. Interim huic doloris levamini aegri confidere non debent, cum calculus talis, niſi cito expellatur, creſcens, pejor evaſurus ſit. Si autem acutae, aut anguloſae, figurae fuerit, laedetur veſica, dum, poſt abſolutam mictionem, adeo contracta eſt, ut nullum cavum relinquat: tunc enim ſenſilis interna veſicae ſuperficies atteretur ab aſpero calculo. Nervos certe ſatis copioſos veſica accipit a nervis cruralibus, & a plexu meſenterico inferiori. Quam ſenſilis ſit veſica, ſtranguriae ab acriori urina, & miſerrimi calculoſorum ejulatus, teſtantur ſatis. *Aretaeus* (*b*), poſtquam dixerat, veſicam difficiles dolores pati, quum ab aliis (partibus) vitium participat, dificiliores & magis mortiferos, ſi per ſe laborare inceperit, rationem addit, *quandoquidem omni corpori, & nervis, & menti, labem communicare valentiſſime poteſt. Quippe veſica nervus frigidus albusque eſt.* Quod confirmat alio loco (*c*), dicens: *Sed in hoc membro acutior dolor eſt, interitusque celerrimus; veſica enim nervus latus eſt.* Novi quidem, a veteribus Medicis nervi nomen datum fuiſſe quibusdam corporis partibus, qui proprie loquendo non ſunt nervi hodie dicti; attamen inde conſtat, ſummos dolores a veſica male affecta obſervatos fuiſſe; qui imprimis tunc magnum diſcrimen habent, ſi inflammatio comitetur; *quandoquidem omni corpori, & nervis, & menti, labem communicare valentiſſime poteſt veſica* (*d*). Sed a frequenti illa preſſione & attritu veſicae,

(*b*) De cauſ. & ſign. Morbor. acut. Lib. II. Cap. 10. pag. 23. (*c*) De curat. Morbor. acut. Lib. II. Cap. 9. pag. 110. (*d*) Ibid. pag. 23.

ſicae, dum conſtringitur inter mingendum, veſicam inflammari, facile patet; imprimis, ſi anguloſus, aut aſper, fuerit calculus; cumque toties renovetur eadem haec cauſa, & acris urina locum inflammatum alluat perpetuo, nulla fere reſolutionis ſpes erit, ſed ſequetur ſuppuratio, ac puris mictus. Nec poterit tale ulcus curari, quamdiu eadem cauſa maneat. Si autem ſectione feliciter calculus educatur, & aeger in flore aetatis ſit, ſatis cito talis ulcerationis curatio ſaepe ſuccedit: ablata enim eſt cauſa perpetuo irritans; nec colligi, vel ſtagnare, poteſt in veſica urina, cum primis poſt ſectionem diebus omnis per vulnus effluat; adeoque nunquam tunc diſtenditur veſica: ſimul, molli & copioſo potu dato, urinae acrimonia minuitur multum. Omnibus his conſpirantibus, magna ſpes eſt curandi ulcus veſicae, quod calculum pro cauſa habuit.

Quandoque contingit, inflammatam in calculoſis veſicam ſuppurari quidem, ſed ſic, ut pus factum non libere exeat in veſicae cavum, verum in ipſa veſicae incraſſatae ſubſtantia collectum haereat. Vidit hoc *Ruyſchius* (*e*) in cadavere juvenis viginti quinque annorum, ex cujus veſica diſſecta Lithotomus calculum educere non potuerat; nimis magnus enim erat, & cavum veſicae implebat adeo, ut paucis tantum urinae guttis locus ſupereſſet. Veſica, digitum transverſum craſſa, ſeparari poterat in tunicas innumerabiles; inter quas materia purulenta, pinguedini liquefactae ad amuſſim ſimilis, haerebat: inter calculum & veſicam parum aut nihil hujus materiae purulentae reperiebatur. Pus autem illud in membrana celluloſa veſicae collectum haeſiſſe, vel inde patet, quod, vulnere inflicto, materia purulenta ſimili modo efflueret, quemadmodum aqua effluit ex cruribus oedemate obſeſſis, ſi cutis diſſecetur. Simile pus inveniebatur haerere etiam inter tunicas, quae renes, atque ureteres, ambiunt.

At (vide §. 406.) pus, diutius in loco clauſo relictum, acre fit, putreſcit, & vicina conſumit; ſicque tota veſicae ſubſtantia conſumi poteſt; unde horrenda mala ſequuntur: talem caſum recenſet *Tulpius* (*f*) de juvene, calculo veſicae, poſt enormes cruciatus, mortuo. Duos inſignes in veſica gerebat calculos, ſed muco ac puri ita immerſos, ut a Lithotomo tangi non potuerint; unde nec ſectio tentata fuerat. In cadavere inveniebatur, tunicas veſicae integre conſumptas fuiſſe, illaeſo ſolummodo, vel potius aliquatenus adhuc ſuperſtite, muſculoſo ipſius collo; unde & urina per abdominis cavum reperiebatur diffuſa.

Monuerat *Aretaeus* (*g*), ſpasmos, ſive nervorum contractiones, metuendas eſſe in gravioribus veſicae affectionibus. Miſer ille juvenis coactus fuit integrum annum ſedendo tranſigere, & caput continenter ita ſublime habere, ut nunquam illud licuerit ipſi in pulvinar reclinare, quin ſtatim opiſt-

(*e*) Obſervat. Anatom. Chirurg. obſerv. 89. pag. 82. (*f*) Obſervat. Medic. Lib. III. Cap. 2. pag. 182. (*g*) Morb. acut. Lib. II. Cap. 10. pag. 23.

opiſthotono, aut tetano, corriperetur, cum ſummis doloribus. Non ſemel ipſi contigit, tam vehementer incurvari per opiſthotonum dorſi ſpinam, ut *univerſum corpus videretur, inſtar alicujus globi, retrorſum conglomerari.*

Haec veſicae mala imprimis contingunt, ſi calculus veſicae anguloſus, & ſcaber, fuerit; minus affliguntur aegri, ſi laevis, ac polita, ſit calculi ſuperficies, & figura rotunda. Unde peritiſſimus *Lithotomus* (*h*), ſi in calculoſorum urinis nullum foetorem inveniret, concludebat, calculum, durum quidem, ſed glabrum, in veſica contineri: econtra, ſi peſſimum foetorem ſpargeret urina, tunc praeſagiebat, calculum durum, ſcabrum, anguloſum, in veſica adeſſe. Quandoque tantam fracedinem ſpirat talium calculoſorum urina, ut a paucis unciis amplum conclave intolerabili mephiti impleatur.

Facile intelligitur, ab acri tali putrida urina irritari perpetuo ulceroſam jam veſicam, & ſenſile ejus collum, cum frequenti ad urinam excernendam teneſmo, ſed fere irrito, dum paucae tantum guttae acerbo cum dolore exprimuntur, quandoque tanto, ut majores ejulatus exprimat miſeris, quam ipſa calculi ſectio (*i*). Vidi, defeciſſe ſenem ſexaginta trium annorum, dum ſummum nixum emittendae urinae tentaret; lethalis enim ſyncope ſequebatur; & mox facies, illius nixus tempore diſtracta, in priſtinam formam redibat, ita ut placide dormientem referret. Per plures annos calculi veſicae moleſtias toleraverat, & cum magna moleſtia urinam exprimebat ſemper, una cum ingenti copia muci: Urina autem citrini coloris erat, non ſemper foetida, nec aderant poſt mictionem, dum veſica contracta a calculo reſiſtente premitur, enormes illi dolores: auſus fui praedicere calculum magnum latere, ſed glabrum. Explorationem per catheterem admittere noluit, aſſerens, ante multos annos fruſtra hoc tentatum fuiſſe in Italia a perito Lithotomo, qui, digito in anum immiſſo, cum magnam duritiem perciperet, concluſerat, veſicam eſſe ſcirrhoſam; quod & aeger firmiter credebat, iraſcens, ſi vel minimam calculi veſicae ſuſpicionem moverem. In cadavere inveni veſicam, in parte inferiori & poſteriori, qua incumbebat inteſtino recto, quaſi in ſinum protenſam, qui continebat duos calculos, quorum unus tredecim, alter viginti tres, drachmas pondere aequabat, nullos angulos habebant prominentes; nullis aculeis hirti erant; ſed manifeſta attritus ad ſe mutuo veſtigia habebant: imo minor calculus excavatam habebat ſuperficiem, ſatis profundam, quae adjacentis majoris convexam prominentiam excipiebat, ſimili fere modo ac coxae acetabulum femoris oſſis caput continet. Cum autem mortuus eſſet in nixu reddendae urinae irrito, veſica diſtenta erat adeo, ut ejus fundus quinque digitis transverſis ſupra pubis oſſa emineret.

Difficulter quidem, nec niſi magnis nixibus, urinam excernebat, ob calculorum molem, quae impediebat liberam veſicae, urinam exprimentis, con-

(*h*) Denys over den Steen &c. Cap. 1. pag. 36. 37. (*i*) Ibid. pag. 40.

contractionem, & muci tenacis ingentem copiam, quae ſimul exprimebatur; non tamen integre ſupprimebatur urina; uti quandoque fit, dum minoris molis calculus veſicae collum obturat, omnemque urinae exitum impedit, cum miſerrimis doloribus & anxietatibus, quae levari non poſſunt, niſi ſummis illis nixibus tranſprimatur calculus per collum veſicae & urethram, vel retroprimatur in veſicae cavum, ſicque concilietur urinae exitus. Tam acerbi autem illi dolores ſunt, ut quandoque miſeri inſaniant, imo in furorem rapiantur (*k*). Dum cathetere repellebatur ex collo veſicae calculus, evacuata veſica, ad ſanam mentem redibant aegri: imo quandoque opus fuit, ut catheter flexilis relinqueretur in veſica, ad impediendum, ne calculus denuo in has anguſtias impingeretur. Quandoque & aegri, inter labores agreſtes, ſe ipſos levaverunt, caulibus gramineis per urethram immiſſis (*l*); quorum fragmenta, ſi in veſica manſerint, novis calculis baſim dare poterunt; uti ad §. 1414. dictum fuit. Unde *Aretaeus* (*m*) monuit: *Sin haud ita magnus ſit calculus, lotium frequentius cohibetur: nam facile in cervicem delapſus lotii tranſitum obſtruit; ſecurius autem, quam grandiores, exciditur.* Paulo poſt addit ſequentia: *Sed neque dolorum neque gravitatis expertes ſunt, licet urinam expedite reddant:* hoc enim tunc imprimis obtinet, quando calculus veſicae major eſt, quam ut ingredi poſſit veſicae collum.

Unde patet ratio, quare miſeri calculoſi varium tentent corporis ſitum, ut ab his anguſtiis liberentur: vidi, qui, capiti inſiſtentes, reliquum corpus miris movebant modis; ſicque aliquando, mutato ſitu calculi, levabantur: ſimul intelligitur, quare quidam urinam vix dimittere poſſint, niſi ſupino corporis ſitu; in talibus non videtur calculus impactus eſſe in collum veſicae, ſed potius major calculus in ſitu erecto incumbere veſicae orificio, ſicque exitum urinae impedire: ſi enim calculus collo veſicae impactus haereat, non videtur ob corporis ſitum ſupinum facile retrolabi poſſe.

Hippocrates (*n*) hoc notavit jam, & a levamine, ob mutatum ſitum, ſignum diagnoſticum deduxit. *Calculoſi ita poſiti, ut lapis ad urinarium meatum non illabatur, facilius mingunt. Quibus autem tuberculum eſt circa veſicam, quod dyſuriam facit, ad omnis generis poſitiones vexantur; hujus autem ſolutio fit, pure erumpente.* At quam periculoſa ſit veſicae inflammatio, ex *Hippocrate* (*o*) colligi poteſt: *Veſicae durae & dolentes omnino quidem malae, peſſimae vero cum febre continua. Nam dolores ab ipſis veſicis ad occidendum ſufficiunt, & alvi his non valde dejiciunt. Solvit autem hos urina purulenta prodiens, album ac laeve ſedimentum habens. His vero non ſolutis, & non molleſcente veſica, in primis circuitibus aegrum moriturum eſſe, timor eſt.* Quanta autem vis inferatur veſicae, dum, per calculum obturato ejus orificio, inviti

(*k*) Denys over den Steen &c. Cap. 1. pag. 41. (*l*) Ibid. pag. 42. (*m*) De cauſ. & ſign. morbor. diuturn. Lib. II. Cap. 4. pag. 54. (*n*) Coacar. Praenot. n°. 472. 473. Charter. Tom. VIII. pag. 879. (*o*) Ibid. n°. 471.

viti etiam aegri coguntur, validis & perpetuis fere nixibus aliquot urinae guttulas exprimere, facile colligitur. Quandoque calculi inſignis magnitudinis ſic expreſſi fuerunt, in mulieribus praecipue, quibus brevior, & magis dilatabilis, urethra eſt, quam in viris. In vetula, quae octuageſimum nonum annum agebat, his nixibus excluſus fuit calculus, trium unciarum excedens pondus. Animoſe tulerat haec anus, praeter aetatem vegeta & viribus conſtans, per integrum triennium calculi tormenta, ſed & poſtea aequo animo toleravit moleſtam urinae incontinentiam, quae ſolet ſequi tantam colli veſicae diſtentionem (*p*).

Aſt non tantum veſicae infeſtus eſt calculus, verum & vicina quandoque irritat ac laedit, praecipue inteſtinum rectum. *Anus quoque vitii particeps redditur, pruritu laborans: prominet vero & rectum inteſtinum, vi, contentionibus, imaginatione, perinde ac ſi jam lapis excernatur. Ambo enim inter ſe copulantur, anus & veſica, quorum uno affecto, & alterum afficiatur neceſſe eſt: ideo inflammato podice, veſica iſchuriam patitur, & in veſicae lancinationibus* ἀκίσι, (quae vox cuſpidem, aciem, aculeum ſignificat) *ſedes non dejicit, licet alvus ſicca non ſit. Tales utique ſunt ex calculis labores* (*). Obſervatur frequenter ani prolapſus in pueris laborantibus calculo, ob frequentes illos nixus, quos calculus premens vicinum inteſtinum rectum excitat. Dum autem, poſt ſectionem calculi, haec cauſa abeſt, prolapſus ani ſponte ceſſare ſolet, aut facile emendatur remediis roborantibus ano applicatis.

Febrim Hecticam, & tabem, a calculo veſicae naſci poſſe, facile intelligitur: doloribus, vigiliis, moerore, anxietate perpetua, metu futurorum malorum, a quibus liberari ſe non poſſe norunt, niſi difficili ac dolorifica operatione, ſic afficiuntur, ut contabeſcant integre. Sed & §. 1214. notatum eſt, non ſolum a pulmonis ulcere phthiſin naſci, verum etiam a ſimili malo, quod alia viſcera occupavit, produci; ubi & phthiſis, ab ulcere veſicae originem ducens, recenſebatur. Simul ibidem notatum fuit, majorem ſpem eſſe curandorum ulcerum renum & veſicae, quam aliorum viſcerum; quia nempe pus facilius evacuari poterit una cum urina per vias naturali excretioni dicatas. Docet hoc obſervatio: videmus enim ſaepius, poſt felicem calculi ſectionem, macilentiſſimos, ob diuturnos cruciatus, aegros, poſt paucas ſeptimanas priſtinam corporis toroſitatem recuperare, & poſtea vivere ſaniſſimos. Interim conſiderandum eſt, ſi liber exitus urinae, & puris, impediatur, retineri purulentam materiam non tantum, ſed &, una cum urina admiſta, cito putreſcere. Hoc putridum ſi reſorbeatur per venas, totam humorum maſſam inficere poterit peſſima cacochymia, vel ad alia viſcera deponi, ſicque, utroque modo, febrim hecticam, peſſimam tabem, putridam nempe, producere.

Veſicae ulcere, a calculo nato, citius necantur aegri, niſi tempeſtiva ſectio-

(*p*) Tulp. obſervat. Medic. Lib. III. Cap. 7. pag. 192.

(*) Aret. Cappad. pag. 55.

ſectione a cauſa mali liberari poſſint, & velint: verum, in rene ſuppurato, ſi liber tranſitus puris cum urina, per ureteres, non ſatis expeditus fuerit, toties phthiſis ſequitur, ac ſatis diuturna, dum alter ren, integer, imo quandoque auctior mole, pergit urinam rite ſecernere, & ad veſicam dimittere. Vidi, qui per biennium & ultra, poſt omnia ſigna calculi in rene haerentis, pus cum urina emingebant, ſenſim contabuiſſe lenta continua febricula, quam hecticam vocant Medici. Quosdam vidi, poſt longam & continuam urinae purulentae excretionem, ſatis commode vixiſſe, licet nullum amplius pus in urina appareret. Saepe tota ſubſtantia renis ſuppurando conſumitur in tali caſu, ſic ut ſola membrana renis externa, ſed craſſior & calloſa, ſuperſit, quae aliquot calculos continet. Vidi hoc in cadavere viri, qui finitae ſuppurationi per ſexennium ſupervixerat ſatis ſanus. Similia plura exempla in Hiſtoria Medica habentur.

Licet autem calculo veſicae laborantes emacientur ut plurimum reliquo corpore, tamen abdomen ſaepe pingue manet. In cadavere illius ſenis, cujus paulo ante memini, licet diu moleſtias calculi veſicae toleraſſet, inveni, diſſectis cruciatim abdominis integumentis, pinguedinem, digitum transverſum craſſam, quae muſculis abdominis incumbebat: Omentum, paulo ultra umbilicum extenſum, craſſum, multam continebat pinguedinem. Inteſtinum colon, & caecum, fimbrias craſſas adipoſas appenſas habebant: Meſenterium, & Meſocolon, copioſa pinguedine obſidebantur. Hepar tamen, & Lien pallida, exſucca, dura, inveniebantur. *Morton* (*q*) diſſecuit cadaver vetulae, quae per viginti annos miſerrime vixerat, tandem omnino tabefacta moriebatur. Calculos invenit in veſica fellea, pulmones nullibi exculceratos, ſed crudis tuberculis, & calculis cretaceis, ubique fere obſitos: in rene ſiniſtro aderant calculi, & foveae, unde olim calculi exciderant, ſed nihil puris. Ren dexter, inſigniter diſtentus, referebat marſupium pure & calculis refertum, toto parenchymate corrupto & conſumto: ſeroſum erat illud pus, quale & in veſica inveniebatur, quod cum urina reddere ſolebat. Emulgentes venae intus calculoſa quaſi cruſta obductae erant: ſed in calculoſo hoc cadavere *Primum notatu dignum erat, quod, ut ut omnes tabidae hujus artus atque facies emaciarentur, membrana tamen adipoſa abdominis pinguedine mirum in modum craſſeſcebat, uti calculoſis accidere ſolet fere.* Idem ab aliis obſervatum novi.

Ubi calculus veſicae, validiſſimis illis nixibus, tranſprimitur per veſicae collum (ſi nempe nondum magnam molem habuerit) in urethram, tunc in mulieribus, uti dictum fuit, ſolet fere ſemper exire brevi poſt, vel ſponte, vel artis auxilio, quod non adeo operoſum requiritur. Verum in ſexu virili longe difficilius hoc ſuccedit, cum urethra multo longior ſit, nec ubique ejusdem latitudinis, & calculus aſcendere debeat, ut exire poſſit. Unde fre-

(*q*) Phthiſiolog. Lib. III. Cap. 14. pag. 155.

frequenter contingit, ut in urethra haereat. Quibus remediis tunc ſuccurri poſſit, poſtea ad §. 1434. dicetur.

Si calculus, urethrae impactus, ejus cavum ſic repleat, ut omnis omnino tranſitus urinae impediatur, perfecta Iſchuria naſcetur, veſica immaniter diſtendetur, &, niſi tolli poſſit hoc obſtaculum, certa ſequetur mors, uti dictum fuit. Verum, ubi calculus ſic ſitus eſt in urethra, ut urina praeterlabi adhuc poſſit, licet lento tantum ſtillicidio, tolerabilius malum erit, & ſaepe diu ferri poterit, uti mirabilis caſus docuit.

Homo, qui in pueritia Lithotomiam ſubiverat, gerebat tumorem durum pone ſcrotum in perinaeo per multos annos, magno cum incommodo: dolorem enim in reddenda urina conſtanter ſentiebat; quae praeter voluntatem guttatim depluebat a multis jam annis. Levamen percipiebat, quando veſica plena erat, & diſtenta: illa autem diſtenſio propagabatur per collum veſicae, & urethram, ad tumorem usque: unde ſolebat copiam aquae, aut cereviſiae tenuis, potare frequenter, ad obtinendum doloris levamen. Narrabat aeger, quod non diu poſtquam curatus fuerat a calculi ſectione, inceperit ſentire priſtinos dolores, qui per quatuor vel quinque annos continuabant, antequam tumorem in perinaeo perciperet, qui poſtea auctus fuerat. Viginti autem anni a calculi ſectione erant elapſi. Acceſſerat ultimo reliquis malis frequens vomitus, & per aliquot annos elapſos diarrhoeam patiebatur, unde multum debilitatus fuerat.

Peritus chirurgus, tumorem digitis pertentans, ſtatim judicavit, ibi latere calculum, ſed irregularis omnino figurae: diſcidit integumenta ſupra ipſum calculum, qui facile exivit. Hoc educto, tangebatur alter, qui bifurcatus erat, & longe difficilius protrahi poterat, quoniam fixus ac immobilis haerebat, atque inter educendum frangebatur. Cum, ad faciliorem calculi eductionem, binos digitos ano immitteret, mirabatur, unum bifurcati calculi extremum penetraſſe in cavum inteſtini: urethra autem erat admodum diſtenta, & calloſa; unde apparebat chirurgo ſecanti, ac ſi ſcalpellum per cartilaginem adigeret. Calculorum horum figura huic hiſtoriae additur (*r*). Ex hoc miro caſu patet, per multos annos in urethra poſſe haerere calculos, & mora multum augeri mole.

§. 1422. Calculus renum cognoſcitur a dolore ibidem obtuſo, a mictu ſanguineo poſt motum ad ſtrata lapidea, motum corporis vehementiorem, praecipue in curru, a lapidibus ſaepe emiſſis, caruncul is, pure, filamentis (1416.).

In morborum Diagnoſi ſemper magna opus eſt prudentia, ut apta medela adhiberi poſſit, & non periclitetur Medici fama, dum poſtea patet, illum

(*r*) Philoſoph. Transact. Abridg. Tom. III. pag. 153.

lum non judicaſſe recte de morbo, quem tractandum ſuſceperat. Calculus, dum in rene latet, ſenſibus detegi nequit, hinc de ejus praeſentia Medicus judicare non poteſt, niſi per laeſiones functionum, quae diligenti inſtituto examine obſervantur. Quanta autem cautela hic opus ſit, ne in Diagnoſi error contingat, patet facile, ſi conſideretur, partes renibus vicinas, male affectas, dolorem, tenſionem, ponderis ſenſum &c., excitare poſſe, quorum cauſa in renibus haerere creditur, niſi omnia ſigna inter ſe comparentur ſedulo. Antea, ubi de Nephritide actum fuit, patuit, colicos dolores quandoque ſimillimos eſſe renum doloribus, & peritiſſimos Medicos hic ceſpitaſſe aliquando; ſed absque damno aegrotantis; cum in utriusque hujus morbi initio ſimilis curatio indicetur. *Galenus* (*s*), uti alia occaſione ad §. 71. dictum fuit, fatetur, in hac Diagnoſi ſe deceptum fuiſſe: ſentiebat enim dolorem vehementiſſimum, acſi in profundo abdominis terebra perfoderetur, in eo potiſſimum ſpatio, per quod a renibus ad veſicam ureteres extenduntur: ſed, pituita vitrea per anum excreta, ceſſavit totum malum. En ipſa verba: *Equidem putabam, lapidem in altero ureterum impactum; adeo erat, ut mihi videbatur, doloris ipſius ſpecies perforanti ſimilis: at, poſt vacuatum humorem dolore ſedato manifeſte conſtitit, neque lapidem fuiſſe cauſam, neque ureteres aut renes fuiſſe affectos.* Licet autem in Diagnoſi erraverit *Galenus*, tale tamen adhibuit remedium, quod profuit. Notum eſt, uti & poſtea dicetur, clymata oleoſa inſigniter prodeſſe Nephriticis; unde curavit per anum injici *oleum rutaceum*, quod doloris cauſam, pituitam vitream, eduxit, praeſentaneo cum levamine. In lumbagine Rheumatica adeſt dolor immanis, fixus circa lumborum regionem, qui Paroxysmum Nephriticum mentitur: *nam, praeter dolorem atrociſſimum, & vix ferendum, circa ipſos renes, aliquando & ureteres per omnem illorum ductum, ad veſicam usque, eodem licet mitiori tentantur* (*t*). Monet quidem in hoc morbo aegrum non vomiturire; quod ſymptoma adeſt, dum calculus ex renibus per ureteres movetur. Nihilominus de hoc dolore addit ſequentia: *Qui & mihi olim impoſuit, tanquam a materia aliqua ſabuloſa in iis partibus haerente penderet, cum revera materiae Rheumatiſmi peccanti & inflammatae ortum ſuum debeat, quae quidem partes illas jam ſolas urit, intacto reliquo corpore.* Calculum ſe in renibus gerere, certo perſuaſus erat *Sydenhamus*, ob longiorem decubitum in Podagrae paroxysmis, pondus circa renum regionem, & mictum cruentum, ſi per vias lapidibus ſtratas curru veheretur.

Sed & *Celeberrimus Boerhaevius* candide auditoribus ſuis enarrabat, quae in ſe ipſo obſervaverat. Mane quodam hora quarta occupatus obſervationibus Botanicis in Horto Botanico, cui praeërat, ſentiebat ſubito acerbum dolorem, qui a renis ſiniſtri regione ſecundum ductum ureteris pergebat ad os pubis, ita ut crederet, ſe ſentire accurate calculum a rene deſcendentem:

(*s*) De locis affectis Lib. II. Cap. 5. Charter. Tom. VII. pag. 405. & 406.
(*t*) Sydenham. Sect. VI. Cap. 5. pag. 345. 346.

tem: aderat ſimul propenſio in vomitum; unde magis in hac Diagnoſi confirmabatur. Durabat acris dolor per plures dies, nec ceſſabat, licet quotidie magnam copiam decocti emollientiſſimi biberet: ſequebatur tantus teneſmus reddendae urinae, ut, de calculi praeſentia non poſſe dubitari amplius, crederet. Cum autem, molliſſimis remediis externo & interno uſu copioſe adhibitis, laxatas & lubricatas ſatis vias crederet, aſſumebat aliquot guttas *Aroph Paracelſi*, cujus in *Capitulo de variolis* mentionem feci, ut potenti hoc ſtimulo expediret morantem, ut putabat, calculum; hoc effectu, ut ceſſaret ſtatim omnis dolor; qui tamen ſequenti die immanis denuo lumbos occupabat, & per trimeſtre ſpatium durabat, ſubinde tamen remiſſior. Attentus ad propria mala, ſimulac aliquod doloris levamen ſentiret, evolvebat omnes auctores, antiquos aeque ac recentiores, & inveniebat, quod nihil bonae frugis dixiſſent, ſi ſolus exciperetur *Sydenhamus*, qui id pariter in proprio morbo obſervaverat.

Si *Galenus*, *Boerhaevius*, *Sydenhamus*, non in aegris, quos tractabant, ſed in proprio corpore, errare in Diagnoſi potuerint, quantum erroris periculum imminet reliquis Medicis, imprimis talibus, qui raptim & audacter, tanquam ex tripode, pronunciare ſolent.

Praeterea, dum *Sydenhamus* (*u*) memorat varias larvas, ſub quibus Protei-formis hyſterica paſſio ſuas ludit tragoedias, notat, *hoc malum quandoque alterutrum renem afficere ſic, ut paroxyſmum nephriticum omnino mentiatur, idque non ſolum doloris genere, locoque, quo ſaevit, ſed & adſcitis vomitionibus immanioribus, tum etiam nonnunquam ex eo, quod dolor per ureterum ductus propagetur &c.: ſed neque veſica ab hoc Pſeudo-ſymptomate, atque ementito affectu, immunis eſt, cum non tantum ipſa ab eo doleat, ſed & urina ſupprimatur, perinde acſi calculus illam obſtrueret, qui tamen nullus eſt. Rariſſime autem cernitur poſtrema haec ſpecies veſicam attingens; quae vero renum calculum imitatur, non ita raro.* Simul notat, aegre diſtingui poſſe a ſe invicem hos morbos; ſi autem in hyſtericis magna animi perturbatio praeceſſerit, & materiae viridis per vomitum rejectio, tunc judicari poſſe, moleſta haec ſymptomata potius ab affectione hyſterica, quam calculoſa, pendere: praecipue, *ſi vires repetitis ſaepe paroxyſmis hyſtericis jam fractae ſint, & ſanitas corporis detrita.*

Econtra calculi quandoque inventi fuerunt in renibus, & magni quidem, quos tamen adeſſe nemo ſuſpicatus fuerat. *Baglivius* (*w*) teſtatur, quod in binis cadaveribus invenerit ingentes calculos in renibus, licet vitae tempore nullis unquam renum doloribus vexati fuiſſent: idem alii obſervaverunt. Imprimis notabilis eſt ſequens caſus: Homo viginti octo annorum per decem menſes pectoris dolore cum reſpiratione difficili laboraverat: aderat vomitus per intervalla, & ponderis in imo ventre ſenſus: variis fruſtra ten-

(*u*) In Diſſertat. Epiſtolar. pag. 489.

(*w*) Oper. omn. Lib. I. Cap. IX. in fine. pag. 118.

tentatis remediis, moritur. Malorum, quae toleraverat miſer, cauſae manifeſtae inveniebantur in cadavere; ſed, praeter haec, reperiebantur alia, quorum nulla unquam fuerat ſuſpicio, & quae non reſpondebant malis perpeſſis. Nunquam enim urinae ſabulum nephriticum depoſuerant, nunquam de nephriticis doloribus conqueſtus fuerat, nunquam urinae ſuppreſſio adfuerat. Ren tamen dexter mole ingens inveniebatur, & cartilagineae duritiei, ita ut difficulter potuerit diſcindi, continebatque calculum ingentem, ponderis ſex unciarum, qui totum pelvis cavum replebat non tantum, & inferiori apice ureterem ingrediebatur, ſed &, ramis quaſi undique emiſſis, figurae admodum irregularis, implebat reliquum ſpatium: tota haec maſſa conſtabat ſabulo nephritico accumulato, tenui lamina oſſea circumtecto, quae corallum album colore referebat. Renis ſiniſtri tota ſubſtantia conſumta erat, & cellulae ejus plenae erant humore virideſcente. Mirum imprimis hoc videtur, renes hos, adeo male affectos, nullum dolorem produxiſſe. Egregius Chirurgus *Houſtet* (*x*) in cadavere nobilis matronae, febre maligna mortuae, invenit renem ſiniſtrum pro medietate conſumtum, in cujus pelvi haerebat calculus triangularis, peculiari cyſtidi incluſus. Nunquam autem de dolore circa renis regionem conqueſta fuerat.

Quamvis ex hactenus dictis concludi poſſit, certam omnino Diagnoſin calculi renalis non adeo facilem eſſe, tamen talia ſigna obſervantur, dum calculus in rene haeret, quae, licet non plenam habeant certitudinem, tamen juſtam ſuſpicionem dant, calculum in rene haerere. Si tunc ſimul colligantur omnia, quae poſt primo natam ſuſpicionem ſequuntur, ſymptomata, occaſio datur, ut facta Diagnoſis confirmetur, vel emendetur a prudenti Medico, ſi attentus ad omnia fuerit. Notum eſt, calculum quandoque obſervatum eſſe, haereditaria labe, quasdam familias affligere. Antea ad §. 1414. dictum fuit, illos, quibus elementa calculi, diſperſa per urinam, citius uniuntur, & ſabulum nephriticum formant, calculoſis morbis magis obnoxios vivere. Si ergo ex parentibus calculoſis quis natus fuerit, ſi ſabulum, vel minutos calculos, ſaepius minxerit, jam ſcitur, diſpoſitionem calculoſam in tali homine adeſſe. Si vita ſedentaria, ingens obeſitas, decubitus diuturnus, ob fracturas, podagram, vel alias cauſas, acceſſerit poſtea, prudens Medicus ſatis intelligit, calculum renalem metuendum eſſe. Si deinde alia ſymptomata occurrant, quae calculum renalem frequenter comitari ſolent, tunc jure ſtatuere poteſt, calculum renalem adeſſe: non enim tunc concludit ex uno vel altero ſymptomate, ſed ex concurſu omnium, & ordine quo ſe mutuo ſequuntur; quod hic imprimis notandum eſt.

Quam maxime autem attendendum videtur ad illa ſymptomata, quae apparent, calculo adhuc quieſcente in renibus, & alia, quae contingunt, calculo moto, quae ſaepe penitus diverſa ſunt a prioribus: ſi calculus in rene adſit, & jam alicujus molis fuerit, ſaepe aegri ponderis ſenſum, ob-

tu-

(*x*) Academ. Royal. de Chirurg. Tom. I. pag. 401.

tuſumque dolorem, percipiunt in regione renis affecti: ſi angulofus fuerit calculus, puncturae ſenſus ſaepius adeſt, imprimis, ſi corpus ſubito antrorſum incurvetur; cujus rei ratio facile patet. Metuenda tunc ſunt inflammatio renum, & omnes ejus ſequelae. Caeterum, ſi calculus major fuerit, nec anguloſam, vel aſperam admodum, figuram habeat, poteſt diu quieſcere in rene, ſolo dolore obtuſo leviter tantum moleſtus. Hoc in ſe ipſo expertus fuit *Sydenhamus* (y), dum per duos integros menſes, ob ſaeviorem Podagrae paroxysmum, perpetuo decumbere fuerat coactus: incepit enim dolorem hebetem ac obtuſum, maxime in rene ſiniſtro, quandoque & in rene dextro, ſentire, ſed rarius: dolor per intervalla tantum aderat, nullatenus acutus, ſed tolerabilis ſatis: nunquam enim paroxysmo nephritico, quem comitantur dolor ingens per ureterum ductus, & vomitus enormis, laboraverat: unde cum ratione judicabat, *ſe calculum mole inſignem in renum pelvi geſtare; qui, cum major eſſet, quam ut ex pelvi dicta in ureterum ductus elabi poſſet, praedicta ſymptomata non intulit.* Quieſcebat enim in rene calculus, & omnia illa ſymptomata producuntur a calculo moto: unde intelligitur, cur magni calculi abſque multa moleſtia diu in renibus haerere poſſint, dum parvi, ſi loco moventur, ſummas excitant turbas.

Sedecim annis, poſtquam prima calculi renalis incommoda ſenſit *Sydenhamus*, dum diu multumque ambulaſſet, cruentam urinam eminxit: idem ipſi poſtea *toties contigit, quoties vel multum itineris pedibus conficeret, vel in curru per platearum pavimenta veheretur, quantumlibet lento equorum greſſu; quod tamen non accidebat, quoties per viam regiam, lapidibus non ſtratam, licet quam longiſſime, curru vectaretur.* Sanguinem autem ſincerum cum urina miſtum excernebat, qui non ita diu poſt in fundo vaſis grumeſcens colligebatur, urina ſupernatante lympida, ſatis naturalis coloris. Facile intelligitur, valido corporis motu, & imprimis ſuccuſſu diuturno rhedae in viis aſperis, vel equitatione, durum calculum adjacentia renum vaſa ſic laedere poſſe, ut haemorrhagia ſequatur: ſi ſanguis ille cito cum urina exeat, vividum colorem habet; ſi autem diutius in veſica retineatur, ſubfuſcum, turbidum, potum caffae referens, liquidum emingitur, mutato jam cruore per moram, & urinae miſcelam. Si talis urina, poſt ponderis vel obtuſi doloris ſenſum, ad motum corporis auctum, una cum levi nauſea, excernatur, merito calculum renalem ſuſpicari licet.

Unde mictus cruentus non ſine ratione inter ſigna calculi renalis numeratur, cum ob hanc cauſam ſaepe fiat: attamen mictus cruentus ſolus, ſi reliqua calculi ſymptomata abſint, pro certo & pathognomico calculi renalis ſigno haberi non poteſt; obſervatum enim, & ab aliis cauſis urinam cruentam excerni. De mictu cruento *Hippocrates* (z) notavit ſequentia: *At ſanguinem mingere, raro quidem, & ſine dolore, ac febre, nihil mali ſignificat,*

(y) De mictu ſanguin. a calculo &c. pag. 700, 4. Charter. Tom. VIII. pag. 813.

(z) Praedict. Lib. II. Cap.

cat, ſed laſſitudinum ſolutio fit. Si vero ſaepius mingat, & aliquid ex his acceſſerit, malum eſt. Verum praedicere oportet, ſive cum dolore mingatur, ſive cum febre, fore, ut inſuper pus mingat, atque ita dolores quieſcant. Ubi enim ſine dolore & febre fit, tunc plethorae ſolutio fit, & laſſitudo ac torpor totius corporis, quae plethoram comitari ſolent, tolluntur: talis autem renum haemorrhagia per ſolam vaſorum Anaſtomoſin absque ruptura vaſorum fieri videtur. *Aretaeus* (*a*) ſcripſit: *Nonnulli ſunt, qui per circuitus ſanguinem mejunt: hujusmodi affectus haemorrhoidum profluvio ſimilis eſt: ſimilis quoque eſt corporis conſtitutio.* Alio loco (*b*) leguntur ſequentia: *Nonnunquam e renibus ſanguis multus ſubitaneus erupit, multisque diebus continenter effluxit: verum nemo ex tali haemorrhagia moritur, ſed a phlegmone, quae ſimul cum ſanguinis profluvio naſcitur, ſi ſanguis inhibitus fuerit. Plerumque autem ex retentione, quam ingens plethora facit, moriuntur.* Sic dicta *Hippocratis* pulchre confirmantur; nam ſine dolore & febre, quae inflammationis ſigna ſunt, ſi mictus cruentus fiat, nihil mali metuebat, ſi nempe raro tantum id contingeret. Licet enim talis haemorrhagia dilatatis vaſorum renalium oſculis fiat, tamen ſi ſaepius hoc contingat, metus eſt, ne ſic labefactentur haec vaſa, ut poſtea ex frequenti copioſa haemorrhagia debilitentur vires, aliique morbi ſuccedant. *Aretaeus* (*c*) hos deſcripſit, qui metuendi ſunt in illis, qui per circuitus ſanguinem mingunt: *Nam valde palleſcunt, torpent, ignavi ſunt, cibos faſtidiunt, cruditate laborant, &, quum excretus eſt ſanguis, languidi fiunt, membra reſolvuntur, caput vero levius & agilius redditur.* Ex quibus patet, frequentes tales per renes haemorhagias minime optabiles eſſe; praecipue, ſi certa redeant periodo: tunc enim metus eſt, ne, nimia ſanguinis jactura, corpus reddatur cachecticum, vel, ſuppreſſa periodica tali evacuatione, alia, & ſatis gravia, mala ſequantur. *At ſi per circuitum nihil ſanguinis effluxerit, capitis dolore vexantur, oculorum acies hebet, tenebrae eis obverſantur, vertiginem patiuntur: inde milleni alii in morbum comitialem incidunt, tumidi, veluti caligine perfuſi, aquam intercutem patientibus ſimiles* (*d*). Notum autem eſt, periodicas evacuationes, ſi ſubito cohibeantur, caput potius afficere, quam alias corporis partes.

Fiſtulae renales, quae urinam in renibus ſecernunt, videntur facile ſic dilatari poſſe, ut ſanguinem transmittant, impetu humorum aucto per motus validos, aut renum fortes concuſſus. Vidi ſaepius, a rudi vectione in curru per vias lapidibus ſtratas, vel poſt validam & diuturnam equitationem, cruentam urinam minxiſſe homines, in quibus, nec ante, nec poſt, ulla adfuit ſuſpicio calculi renum: in tali caſu urina ſanguine quidem tingi ſolet, & quandoque ſaturato quidem colore, ſed raro, vel nunquam, grumoſus ſanguis cum urina exit; hinc ſola anaſtomoſis tunc in cauſa eſſe creditur. Ob-

(*a*) De cauſ. & ſign. Morbor. diuturnor. lib. 2. cap. 3. pag. 53 & 54. (*b*) De cauſ. & ſign. Morbor. acut. lib. 2. cap. 9. pag. 22. (*c*) De cauſ. & ſign. Morb. diuturn. pag. 54. (*d*) Ibidem.

Obſervatur enim, homines, dum curru vehuntur, frequentius mingere: unde patet, plus urinae ſecerni; adeoque humores vaſis ſecernentibus majori motus momento applicari; unde dilatatio horum vaſorum ſequitur; quae ſi ita auxerit horum vaſorum diametros, ut admittant partem rubram ſanguinis, urina reddetur cruenta.

Facile curatur hoc malum, ſola corporis quiete, & molli victu. Simul tamen monendum eſt, ut impoſterum caveant a validis renum concuſſibus; quod facile obtinetur, cum a conſpectu ſanguinolentae urinae plerumque ſatis exterreantur.

Majus periculum eſt, ſi a ſimilibus cauſis vaſa in renibus rumpantur: ſed tunc ſaepe dolor adeſt. *Oritur autem morbus a vehementi labore, quum venulae ad renem tendentes ruptae fuerint, deinde ren ſanguine repletus exſtiterit. Quum his aeger affectus fuerit, per initia ſanguinem cum urina mingit, deinde pus progreſſu temporis. Hic, ſi corpore quieverit, citiſſime convaleſcet. Si quid enim laboravit, dolores multo magis detinebunt* (*e*). Anaſtomoſis enim tunc non adeſt, ſed vulnus; quod, cum recens ſit, ſpes eſt, ut cito curari poſſit, imprimis per quietem; ſi negligatur, periculum inflammationis & ſuppurationis ſecuturae adfert.

Patet, longe validiorem tunc metuendam eſſe renum haemorrhagiam; unde *Aretaeus* (*f*) dixit; *Nonnunquam & ex renum diſruptione ſanguis fertur multus collectim; verum cogitur, & in grumos denſatur, utque in ſanguine extra corpus effuſo fieri ſolet: interdum etiam & in veſica coagulatur, quando atrociter urina ſupprimitur: ruptionem vero ulcera diuturna atque vix ſanabilia ſequuntur.* Vidi talem profuſam haemorrhagiam renum in Equiſone, cui, ferociſſimos equos domare, luſus habebatur; intra paucarum horarum ſpatium ultra octo libras fluidi ſanguinis eminxit; poſtea grumi ſumma cum moleſtia exprimebantur. Abſoluta corporis quiete, idoneisque remediis, a tanto periculo evaſit, & per plures annos commode vixit. Sed, monita ſpernens, & robori ſuo atque agilitati confiſus, iisdem ſe periculis quotidie expoſuit, donec in ſimilem, imo majorem, ac diuturniorem, haemorrhagiam incidit, &, ob tantam ſanguinis jacturam, hydropicus periit: ſimul aderant ante mortem ſigna ſuppurati renis.

Quando confertim ſic ſanguis, ruptis renum vaſis, in veſicam venit, ſolet fluidus exire; ſub finem tamen, multum minuta, vel ceſſante, jam haemorrhagia, in grumos coït intra veſicam, & difficulter exit, imo quandoque periculoſam urinae ſuppreſſionem facit. At ſi ſanguis de renibus lente per ureteres ſtillet in veſicam, diutius ibi haerebit, coagulabitur, &, ductilis adhuc, per urethram exprimetur, craſſique fili inſtar, ad inſignem quandoque longitudinem extenſi, prodibit. Mirus talis caſus legitur (*g*): homini quin-

qua-

(*e*) Hippocr. de Intern. Affection. Cap. 17. Charter Tom. VII. pag. 649, 650.
(*f*) De cauſ. & ſign. Morbor. diuturn. Cap. 3. pag. 54. (*g*) Academ. des Scienc. l'An 1735. hiſt. pag. 25.

quagenario, ſanguineo, triſti tamen utcumque, contigit, ut hemiplegia corriperetur; a qua perfecte convaluit. Pluribus annis ſabulum cum urina excrevit, & quandoque unica vice integram unciam: poſt violentum corporis exercitium, urinae ſuppreſſione corripitur, una cum acri dolore ad extremum urethrae usque: paulo poſt ex urethra prodire incipit corpus nigreſcens, calami ſcriptorii craſſitiem habens, vermem figura referens; quod, dum caute protraheretur, viginti pollicum longitudinem aequabat, & mox prodibat urina ſanguini copioſo miſta. Poſt quadrantem horae ſimilis concretio prodiit, ulnam longa: poſtea, ſpatio quatuor nycthemerorum prodierunt omni dimidia hora ſimiles concretiones, variae longitudinis: longiſſima duodecim ulnas aequabat. Color erat admodum fuſcus; ſed, aëris acceſſu, fiebat magis vividus, & ſucceſſive ſanguineus; quem, in vini ſpiritu ſervatum, retinebat, ſed ſimul magnam tenacitatem acquirebat. *Celeberrimus Tronchin*, qui hanc hiſtoriam Academiae Regiae Pariſinae miſit, tunc temporis Amſtelodami praxim Medicam exercens, mihi excretam hanc materiam oſtendit, ejus partem dono dedit, ſimulque totum hunc caſum enarravit. Omnium fruſtulorum, quae ſucceſſive prodierunt, longitudo aequavit octingentas viginti quinque ulnas Batavas. Prodibant autem ſine ullo fere dolore; aliquando etiam ſanguis exibat per urethram. Simul addidit, quod ante hanc miram excretionem, poſt ſummum animi moerorem, ceſſaverit conſueta huic viro ſabuli nephritici expulſio per integrum annum, quae adeo copioſa erat quandoque, ut unciam cum dimidia ſimul & ſemel emingeret.

Poſtea & mihi contigit videre ſimilem caſum in viro ſexagenario majore, qui caeterum ſaniſſimus vixerat: urinam cruentam incepit aliquoties dimittere; dein ſimilia prodibant per urethram concreta; ſed minoris longitudinis; nunquam enim pedis menſuram exceſſerunt: tota etiam quantitas excretorum, ſimul ſumta, nullo modo accedebat ad illam prioris caſus. Aliquoties quoque excrevit pelliculas convolutas albas, quae tereti figura vermem referebant, ſed, maceratae in aqua, & evolutae, membranaceae erant, ſimiles ſatis hydatidibus ruptis, quales quandoque in renibus vitulinis inveni. Bis vel ter excrevit corpus album, teres pariter; quod, membranula tenera tectum, intus fungoſum erat. Ille aeger, appetitu penitus deleto, ſenſim defecit, nec cadaveris ſecandi licentiam obtinere ullo modo potui.

Caeterum haec ſunt praecipua ſigna calculi renalis, de quorum varia certitudine dictum fuit, & ex quorum concurſu imprimis Diagnoſis formari debet. Si antea calculos, vel ſabulum nephriticum, cum urina emiſerit, reliqua ſigna majorem certitudinis gradum acquirunt. De pure, quod ſuppurationem in renibus factam notat, & carunculis, ad §. 1416. dictum fuit. Verum & inter ſigna calculi renalis numerari ſolet, ſi filamenta, capillorum inſtar, in urina natent. *Hippocrates* (*b*) dixit: *Quibus cum urina craſſa exiles*

(*b*) Aphor. 76. Sect. IV. Charter. Tom. IX. pag. 186.

les carunculae, aut veluti capilli, ſimul exeunt, illis a renibus excernuntur. In Commentario ad hunc locum *Galenus* (*i*) affirmat, ſe ſaepius, uti & alios expertiſſimos Medicos, in urina vidiſſe talia filamenta, imo, a recentioribus ſuo tempore Medicis, talem affectum *Trichiaſin* vocatum fuiſſe, *quod villis praeſertim albis ea, quae per urinas feruntur, ſimilia appareant.* Addit dein, *quod quidam ejusmodi corpora tam longa mejebat, ut incredibili longitudine viſerentur: Quaedam enim ex ipſis ad dimidium cubitum extendebantur.* Notat autem, omnes, qui ſimilia mingerent, craſſi ſucci eduliis uſos fuiſſe, & curatos, mutato victu, medicamentisque attenuantibus, & incidentibus. Unde (*k*) laudat prudentiam *Hippocratis*, dum ſimpliciter dicit: *a renibus excernuntur. Non quod eorum ſit ſubſtantiae particula, ſed quod in ipſis ſuam compagem ſit ſortitum. Exiguae itaque carunculae exulceratorum omnino renum ſubſtantiae partes exiſtunt; Quae vero pilis ſunt ſimilia, in renibus quidem ſuam compagem accipiunt, ut & lapides, ſed eorum ſubſtantiae partes non ſunt.* Unde mucoſo, ſive pituitoſo, humori filamentorum illorum originem *Galenus* attribuit. *Ægineta* (*l*) vero, qui horum pariter capillorum in urina meminit, maluit illos excerni, dum ureteres exulcerantur.

Antea dictum fuit, dolorem rheumaticum quandoque ſimilia ſymptomata produxiſſe, ac ſunt illa, quae a calculo renali excitantur; obſervatumque fuit, per urinam rheumatismo laborantium quandoque fluctuaſſe talia filamenta; quod me aliquoties vidiſſe probe memini.

Verum Eruditus Medicus *Clerk* ſequentia communicavit *Celeberrimo Pringle* (*m*): Quod nempe in urina Arthritide vaga laborantium ſaepe fluctuent filamenta quaedam, quae, licet minus tranſpareant, quam urina, tamen, inde educta, cryſtalli inſtar pellucida ſunt, in magnam longitudinem diſtrahi poſſunt, &, dum exſiccantur, in calcem albam abeunt. Hanc credebat egregius vir materiam morbi in podagra, nephritide, &c. Supponebat, hanc materiam eſſe *pituitam vitream* Veterum. Notabile eſt, *Sydenhamum*, ac *Boerhaavium*, decepiſſe arthritidis dolorem; *Galenum* vero levatum fuiſſe per excretionem pituitae vitreae a dolore valido, quem tribuebat calculo renali per ureterem deſcendenti. Dum moleſtiſſimum talem dolorem, totum latus dextrum occupantem, per tres menſes & ultra pluribus aliis remediis non cedentem, curavit *Aconiti* extracto Archiater *Störck* (*n*), obſervavit, praeter ſudores copioſos, quandoque multum foetidos, *urinam fluere copioſius, & multa gerere flocculamenta, & fila mucoſa.* De his fuſius agendum erit poſtea, ubi de *Rheumatismo* dicetur. Hic loci hoc tantum inſtar dubii propono, an non talia filamenta in urina appareant ſaepius, a tali materia potius orta, quam a vitio renum, ureterum, aut veſicae.

Sequitur jam conſideratio illorum ſymptomatum, quae adſunt, dum calcu-

(*i*) Aphor. 76. Sect. IV. Charter. Tom. IX. pag. 186. (*k*) Ibidem pag. 187. (*l*) Lib. 3. Cap. 45. pag. 46 verſa. (*m*) Diſeaſes of the Army Part. 3. Cap. 2. pag. 187. (*n*) Libell. de Stramon. Hyoſc. Aconit. pag. 77.

culus renalis locum mutare incipit, & tranſitum in pelvim ac ureterem moliri. Hactenus enim praecipue actum fuit de illis, quae obſervata ſunt, dum calculus in rene haeret, ſed quieſcens.

Notavit *Sydenhamus* (*o*), magnum in renibus calculum, qui jam tantae molis eſt, ut per ureteres tranſire nequeat, quieſcere, & ſaepe diu geſtari poſſe in corpore, absque magno incommodo; vel ſaltem, dolorem ſi faciat, illum admodum tolerabilem eſſe. Hoc in ſe ipſo, & in aliis, expertus fuit: plures antea caſus recenſiti ſunt hominum, qui nequidem ſuſpicabantur, ſe calculum in renibus gerere, ubi tamen poſt mortem aderat in rene magnus calculus; imo plures quandoque inveniebantur, ſed politi ſatis, nec anguloſi: verum minores calculi, in pelvim & ureteris initium derivati, magnas excitant turbas; vomitum, tormina, dolores, febres, &c.; donec, tot concuſſibus inter vomendum, tot corporis agitationibus, quas aegri ad levandum dolorem tentant, tandem calculus in cavum veſicae veniat. Tunc dicitur adeſſe Nephriticus Paroxysmus; quem cum *Sydenhamus* nunquam expertus eſſet, concluſit ex aliis ſymptomatibus, ſe calculum in rene gerere, ſed mole majorem, qui per ureteres amplius tranſire non poterat.

Tunc enim corporis humani natura, victa quaſi, quieſcit, nec excitat valida molimina, ut noxia expellantur. Antea in febrium hiſtoria patuit, dum aliquod noxium de corpore expellendum eſt, horrores, rigores, tremores, imo & convulſiones ipſas, excitari ſaepe: ſic dum jamjam per vomitum excutientur illa, quae ventriculum gravant, incipiunt tremere labia, & imprimis labium inferius. *Hippocrates* (*p*) dixit: *Tremores ſenioribus in febre* (*fiunt*), *atque ſic comparentes, fortaſſis lapillos per urinam ejiciunt.* Et in numero praecedenti (*q*): *Renum dolor repentinus, cum urinae ſuppreſſione, lapillorum, aut urinarum craſſarum, mictionem ſignificat.* Notandum autem imprimis videtur, quod, in utroque hoc textu, *Hippocrates* vocabulo diminutivo (λιθιδίων) uſus fuerit, acſi indicare voluiſſet, a parvis calculis renum has turbas excitari tantum; uti & ab aliis cauſis, quae renes gravant aut irritant, & per urinas craſſas expelluntur. Miratus fui *Hippocratis* ſagacitatem in viro obeſo, ac robuſto, qui jam frequentius calculos renales ejecerat, praegreſſis ſolitis doloribus, & moleſtiis. Vocatus, inveni illum febricitantem ſatis, dolentemque circa renem ſiniſtrum; dolor propagabatur juxta ureteris ductum; vomituriebat ſimul. Aeger, ſaepius has moleſtias paſſus, certo praedicebat calculum proditurum: nihilominus incepit emingere copiam urinae craſſae, &, absque calculi excretione, cito convaluit.

Mirabantur Medici, a tranſitu lapilli per ureterem remotas inde partes dolere quandoque acriter, teſtem & ſcrotum ejusdem lateris affici, femur ſtupere, tremere, dolere. Recenſuit pleraque ex his ſignis *Hippocrates* (*r*), dum

(*o*) De Mictu Sang. a calculo renibus impacto pag. 700 & ſequent. (*p*) Coacar. Praenot. n°. 590. Charter. Tom. VIII. pag. 887. (*q*) Ibid. n°. 589. (*r*) De Intern. Affect. Cap. XV. Charter. Tom. VII. pag. 649.

dum calculi parvi, velut arena, ex renibus verſus veſicam deſcendunt. *Dolor acutus in renem & lumbos, & in teſtem ad renis regionem, incidit, frequenter urinam reddit, & paulatim urina ſupprimitur, & ubi per urethram arena exit, vehementem in urethra dolorem exhibet. Quum autem ipſam cum urina rejecerit, remittit dolor; deinde rurſum in iisdem jacet doloribus. Quum vero urinam reddit, colem etiam prae dolore fricat.* Cum autem plerique Medici ex his ſignis viſis concluderent, veſicam calculo laborare, monet ſequentia; *Haec autem (veſica) minime, ſed ren, calculo laborat.* Alio loco (*s*) his addit aliud ſymptoma: *ſtuporem nempe femoris ejusdem lateris.* Agit autem *Hippocrates* illo in loco de calculo renum, & notat, poſt contenta ventriculi vomitu rejecta, illos aeruginoſa vomere, quando dolores multum augentur. Sed antea dictum fuit, *Sydenhamum* inter ſigna praecipua paroxysmi nephritici numeraſſe vomitum aeruginoſum.

Aretaeus (*t*) calculi renalis moti ſigna ſic deſcribit. *Quod ſi aliquando, grandior effectus, lapis concavo renis inhaeſerit, tunc dolores lumborum, circa muſculos, quos Pſoas appellant, excitantur, & ad medias usque coſtas perveniunt. Multis certe dolor ille, acſi pleuritis eſſet, impoſuit: praeterea gravitas adeſt coxendicis: dorſum aegre incurvatur: difficulter annuunt &c: ſin autem in ureterem lapis inciderit, concuſſio corporis fit, ut in rigore: calculi progreſſus ſentitur cum violenta contentione* (Sic Celeberrimus *Petit* (*u*) legendum voluit ξὺν τόνῳ βιαίῳ loco ξυνῷ ὁμοβιαίῳ). *Quod ſi in veſicam delapſus fuerit, lotium aquoſum uberius effunditur: alvus dejicit: flatus inde exhalant: extentus ſtomachus eſt: ructus eduntur: a prioribus malis quies datur.* Doloris teſticuli, & femoris obſtupeſcentiae, in eodem latere meminit & *Aegineta* (*w*), dum de ſignis calculi renalis ſcribit.

Renes autem cum organis genitalibus magnum commercium habere, omnibus in confeſſo eſt; unde *Celſus* (*x*), de ſignis percuſſorum renum agens, dixit: *Renibus vero percuſſis, dolor ad inguina teſticulosque deſcendit.*

Vidi in homine, nephritidi calculoſae obnoxio, ſiniſtram ſcroti partem doluiſſe, una cum levi intumeſcentia teſticuli ejusdem lateris: haec tamen mala brevi evanuerunt. Poſt triduum corripiebatur ſubito dolore enormi in parte poſteriori Ilii ſiniſtri; ad levem attactum dolor augebatur adeo, ut miſerrime ejularet; aderat ſtranguria, cum urina tenui decolore; ad minimum motum corporis dolor augebatur.

Incipiebat tendi abdomen; ructus & flatus aderant; manebant omnia haec mala per quinque dies; & dolor non tantum augebatur ad attactum, minimumque corporis motum, verum etiam ſi loqueretur. Tunc cepit dolorem moleſtum circa glandem penis ſentire, cum valida ſtranguria; ſequenti die, qui erat ſextus a paroxysmo incipiente, dolor ille in Ilii ſiniſtri parte poſte-

(*s*) Epidem. VI. Textu VI. Charter. Tom. IX. pag. 366. (*t*) De Cauſ. & Sign. Morbor. Diuturn. Cap. 3. pag. 53. (*u*) Ibid. pag. 197. (*w*) Lib. 3. Cap. 45. pag. 46. (*x*) Lib. V. Cap. 26. nº. 11. pag. 286.

poſteriore fere totus evanuerat; ſeptimo die omnino aberat dolor, licet etiam ruditer locus tangeretur; nono die copioſos parvos lapillos eminxit.

In tenerae fabricae muliere, ex matre calculoſa genita, vidi ortum dolorem, ex lumbis verſus ilium ſiniſtrum tendentem; quem credebat, inde natum eſſe, quod, calente corpore prius, frigido aëri ſe expoſuerat: urinam autem excernebat ſubfuſcam, foetidam, carunculis admiſtis. Calculum renalem motum me ſuſpicari, dixi; quod aegra credere noluit: quarto die dolor ingens aderat in ſiniſtro abdominis latere, una cum ſtranguria moleſtisſima: dum autem femur & crus ſiniſtrum elevare tentabat, dolor immaniter augebatur: urina lympida erat; at eodem die veſperi magis colorata prodiit; dein ſubturbida, cum magno levamine doloris: manebat tamen ſtranguria, ſed lenior.

Poſt pacatiſſimam noctem eminxit mane calculum triangularem, cujus anguli admodum acuti erant, cum ſummo levamine: poſtea per biduum excrevit urinam ſubturbidam, quae ramentula alba, & ſabuli nephritici copiam, continebat; ac integre convaluit; ita ut per plures annos nihil ſimilis mali paſſa fuerit.

Aliquando vidi, dolorem intolerabilem ortum fuiſſe, circa illum locum, ubi vaſa ſeminalia per muſculos abdominales tranſeunt verſus ſcrotum; qui, excreto calculo, ceſſabat ſtatim.

Novi contigiſſe, ut dolor acerrimus naſceretur in ſummo inguine prope pubem, qui per vicinum femur diſpergebatur, & crus, absque ullo tumore, noctes diesque excrucians ultra duos menſes; licet peritiſſimi Medici, ex communi conſilio, tentaſſent omnia, quae in arte cognita habentur, auxilia. Sequitur dein dolor acutus ſupra criſtam oſſis ilei ſiniſtri; excernuntur cum urina calculi majores, admodum acuti; ſilent omnia haec mala.

Ex quibus omnibus patet, calculum, dum ex renibus per ureteres in veſicam tranſit, vel in hac via haeret, non tantum afficere loca, per quae tranſit, verum etiam mira mala producere poſſe in aliis partibus; & quidem in diverſis hominibus varia; uti optimè notavit *Piſo* (y), qui ipſe calculi renalis tormenta saepius paſſus fuit. Calculi renalis deſcenſum per ureteres diſtingui poſſe ſtatuit ſequentibus: *Scilicet, praeter communia ſigna ante deſcripta, revulſione teſticuli reſpondentis ureteri contracto, ſtranguria, & ſaltem, pruritu in glande, ac frequenti ſaepe mictione, tum vero ſtupore quodam ſeu tremore cruris reſpondentis pariter reni, ſeu ureteri contracto, denique frigore extremarum partium infernarum. Quae ſane ſymptomata, tametſi non perpetuo in omnibus, tamen ſemper in me ſum expertus, ſed in deſcenſu per ureterem lapilli, quo tempore ſcilicet maxima eſt ureterum in ſe contractio.*

Quaedam rariora aliquando ſymptomata calculum renalem comitantur; quae ideo inter ſigna Diagnoſtica calculi renalis vix locum merentur, quod inſo-

(y) De Colluv. Seroſ. Sect. IV. Cap. 2. pag. 301.

inſolita adeo ſint; nunquam tamen nocebit & illa notare, dum occurrunt. In juvene, dum omnia ſigna docebant, majorem calculum in rene haerere, incepit minui ſenſim teſticuli ejuſdem lateris moles, ita ut tandem vix ullum ejus veſtigium in ſcroto tangi poſſet. In homine robuſto, qui jam a quarto anno aetatis vehementem dolorem in dextri renis regione ſenſerat, & in cujus cadavere, poſtquam quinquageſimum tertium compleverat, bini calculi in hoc rene reperti ſunt, obſervavit egregius Chirurgus *Douglas* (z) ſequentia: Nunquam penitus ab hoc dolore liber erat, qui tamen ſaepe ſatis tolerabiles dabat inducias. Dum dolor urgebat acerbius, ſolum levamen ſentiebat a copioſo potu aquae calidae, quam aliquando ad duodecim librarum quantitatem avide hauriebat. Aliquando per plures menſes continuos acerbiſſimum dolorem patiebatur, ita ut ſtragulo laneo, ſupra pavimentum ſtrato, incumberet perpetuo. Lenimen enim aliquod doloris ſentiebat, dum dolens latus, pondere corporis incumbentis, contra durum pavimentum premeretur. Mirabile autem hoc erat imprimis, quod toto hoc tempore, quo dolor acerbus urgebat, dimitteret urinam, quae, parum dum refrigeſceret tantum, albuminis ovi glutinoſam tenacitatem habebat. Potabat tamen copioſam aquam calidam, ut dolorem leniret, & pro potu communi utebatur tenui cereviſia copioſa, cum & inde levamen perciperet. Diarrhoea frequenter laborabat; ſed absque ullis torminibus; poteratque pro lubitu alvum continere per integrum diem. Pariter urinam continere poterat eo usque, ut ſex libras unica vice emingeret.

Signa autem calculi renum moti, maxime obvia, ſunt ſequentia. Oritur, ſaepe ſatis ſubito, dolor punctorius, in latere potius, quam in dorſo, cum nauſea, vomitu, inquietudine, perpetua mutatione corporis de loco in locum.

Haec ſigna denotant, calculum non nimis magnum eſſe, & ad pelvis anguſtias membranoſas perveniſſe: nam ingentes calculi renales mictus ſanguineos quidem producunt, ad motum corporis, aut vectionem in rheda, ſed non excitant paroxysmum nephriticum. Quo turbae illae majores ſunt, eo major ſpes eſt citae liberationis. Quid tunc agendum ſit, poſtea in curatione dicetur.

§. 1423. Veſicae, ex dolore in reddenda urina, & poſt, & ante, ex urina ſtillicidio tantum emiſſa, alba cum ſedimento mucoſo, craſſo, multo, graveolente, pruritu ad caput penis, teneſmo in reddenda urina, manus per anum immiſſo digito, Cathetere, & (1421.).

Non adeo facilis eſt Diagnoſis calculi in veſica haerentis, ac quidem prima fronte apparet minus peritis. Vidi enim, exercitatiſſimos in arte ſua Litho-

(z) Medic. Eſſays and Obſervat. Tom. I. N°. XXI. pag. 231 & ſeq.

Lithotomos ceſpitaſſe diu, imo quosdam ingenue faſſos eſſe, quod erraverint, dum multa ſymptomata, quae pro ſigno calculi habentur, etiam ab aliis cauſis produci poſſunt: hinc magna ſemper prudentia opus eſt, & ſollicita inquiſitione omnium & ſingulorum ſymptomatum, quae in praeſenti aegro occurrunt, antequam calculi ſectio inſtituatur: haec enim operatio merito inter difficillimas in arte Chirurgica habetur; nec caret periculo, licet toties felici cum eventu perita manu perficiatur.

Praeterea notum eſt, non niſi magno cum dolore aegri ſectionem calculi inſtitui poſſe. Unde pluribus in locis lege ſtatutum eſt, ne tentetur ſectio calculi, niſi petita obtentaque venia a Magiſtratu, qui Medicum & Chirurgum, publica mercede ad hanc provinciam conductos, deputat, ut explorent calculum, antequam ſectio inſtituatur. Haec cautela olim imprimis maxime neceſſaria erat, dum nimis ſaepe Agyrtae, lucri ſpe, illotis manubus tam difficilem operationem aggrediebantur, impune, ut ſolet hoc hominum genus, de corio humano ludentes, & quandoque, crudeli dolo, calculos ſupponebant, quos, poſt ſectionem factam, ſe ex veſica extraxiſſe mentiebantur.

In praecedentibus unum alterumve impiae talis fraudis exemplum allatum fuit, & longe plura ſimilia in Hiſtoria Medica inveniuntur. Simul tunc ſigna data fuerunt, quibus calculi humani ab aliis lapideis concretionibus diſtingui poſſunt. Verum nec hoc ſufficit, ſi vafri tales impoſtores calculum verum humanum ſecum geſſerint, illumque, recentis vulneris cruore madidum, incautis ſpectatoribus ſubito oſtenderint.

Sed mittamus haec ſcelera: certum eſt, peritiſſimos in Diagnoſi calculi veſicae inveniſſe difficultatem. Fatetur *Denys* (*a*), ſe vocatum fuiſſe ad hominem, cui per plures annos omnia ſigna calculi veſicae adfuerant, & adeo gravia, ut nequidem opus crederet, catheterem, explorandi cauſa, in veſicam dimittere: monuit tantum, quantocyus lithotomiam ſubiret, ut a ſummis moleſtiis liberaretur. Tentavit tamen explorationem per catheterem; qui in veſicam tranſire non poterat; cujus rei cauſam ut inquireret, digitum immiſit in anum, ſenſitque, inteſtinum rectum premi ab ingenti duro tumore, acſi tota veſica foret lapis.

Omni molimine conabatur catheterem in veſicam immittere; quod & ſubito factum fuit; ſed ſtatim pus exivit per catheteris tubum, pondere unciarum fere viginti; totum cavum veſicae dum explorabat ſollicite, nullum inveniebat calculum. Promiſerat aeger quidem, ſe rediturum, ut curaretur veſicae ulcus; ſed non ſtetit promiſſis. Poſt annum elapſum vidit illum, ſanum, & ab omni dolore, ac urinae difficultate, liberum; ita ut ſolitos labores perficere potuerit.

Monet praeterea, quod quandoque, loco calculi, invenerit totam ſuperficiem cavam veſicae calloſam, imo cartilagineam; additque, ſe hoc ſaepius re-

(*a*) Aanmerkingen over den Steen. Cap. 2. pag. 43.

reperiſſe in mulieribus, quae calculoſae credebantur (*b*). Vidi, cum egregio hoc Lithotomo, virginem quadragenariam, in qua plura ſigna calculi veſicae inveniebamus. Dum catheterem immittere tentabat, reperit in vagina duritiem: aegra, quae hactenus hoc celaverat, fatebatur, ſe ob uteri prolapſum geſtare peſſarium; quod, ſatis rudi arte paratum, obſtetrix impoſuerat: hoc ablato, cathetere immiſſo, nihil calculi detegere potuit; ſed invenit collum veſicae penitus ſcirrhoſum. In aegro, qui plurima, ſi non omnia, ſigna calculi habebat, poſt mortem inventa fuit veſica, dura, albicans, pelvim totam replens non tantum, ſed per aliquot digitos transverſos ſupra oſſa pubis aſſurgens, caput infantis mole circiter aequans: in medio hujus tumoris parva cavitas ſupererat, vix nucem capiens: ureteres quidem, per totam ſuam longitudinem diſtenti, digiti minoris diametrum aequabant; caeterum, nec in illis, nec in renibus, nec in veſica, ſabulum aut calculi veſtigium ullum fuit repertum (*c*).

In ſene, qui ſaepius conqueſtus fuerat de ſymptomatibus calculum veſicae comitari ſolitis, & qui tandem pertinaci iſchuria vexabatur, inventi fuerunt renes perfecte ſani; ſed in veſica latebant ultra nonaginta calculi, laeves, ſubrotundi omnes, ſinguli cicerum magnitudinem parum ſuperantes.

Eodem tempore, in eodem noſocomio, decumbebat alter ſenex, qui iisdem omnino cum priori ſymptomatibus laborabat, at in ejus cadavere nullus omnino calculus fuit deprehenſus, verum ulcus ſatis latum inferiorem potiſſimum veſicae urinariae regionem infeſtabat (*d*). In cadavere viri quadragenarii, qui, poſt nephritidem inflammatoriam, abſceſſu renis ſiniſtri laboraverat, & per longum tempus urinam purulentam excreverat, inventi fuerunt multi calculi, aſperi, anguloſi, in rene: veſica autem urinaria, dura, ſcirrhoſa, pollicem craſſa, contracta, calculum minorem continuit, qui totum veſicae cavum implebat (*e*).

Ex quibus omnibus ſatis patet, quam difficilis quandoque ſit calculi veſicae Diagnoſis. Conſideranda jam ſunt ordine illa ſymptomata, quae in calculo veſicae laborantibus obſervari ſolent, & ideo pro ſignis Diagnoſticis haberi.

Ex Dolore in reddenda urina & poſt & ante. Ne error contingat in hac Diagnoſi, prudentes Medici & Chirurgi ſollicite attendunt ad omnia, quae praeceſſerunt, ſymptomata, aeque ac ad illa, quae praeſenti tempore adſunt. Unde inquirere ſolent, an ſigna olim adfuerint diatheſis calculoſae; de quibus antea ad §. 1414. dictum fuit. Deinde examinant, an ſigna calculi renalis antea fuerint obſervata; de quibus in praecedenti paragrapho dictum fuit; an talia adfuerint ſymptomata, quae comitari ſolent calculum, in veſicam per ureteres a renibus deſcendentem; quaeque, calculo in veſicam

(*b*) Aanmerckingen over den Steen. Cap. 2. pag. 39. (*c*) Acta Helvet. Tom. 1. pag. 17 &c. (*d*) Baader Obſervat. Medic. pag. 27 & 28. (*e*) Ibid. pag. 29 & 30.

eam delato, ceſſare ſolent brevi; & an, talibus ſignis, absque calculi excretione, obſervatis, poſt aliquod tempus moleſtia in reddenda urina animadvertatur; quod quandoque poſt plures menſes tantum fit, per moram aucta jam calculi mole, vel & ejus ſuperficie, per novas ad priorem nucleum accretiones calculoſas, aſperiori reddita.

Dum minor adhuc eſt calculus, facile patet, quod non multum molestiae faciat veſicae, dum in ejus cavo haeret: verum, ubi in collum ejus anguſtius impellitur, tunc moleſtiam facit, & ſaepe magnum dolorem, praecipue, ſi anguloſus, aut ſcaber, fuerit.

Optime hoc notavit *Aretaeus* (*f*): *Sin haud ita magnus eſt calculus, frequentius lotium cohibetur: nam facile in cervicem delabens lotii tranſitum obſtruit. Securius autem, quam grandiores, exciditur.* Calculi enim, cum majores fuerint, non adeo ſaepe, nec tam facile, orificio colli veſicae impingi poterunt. Si jam in primo nixu urinae reddendae calculus impingatur huic orificio, tunc, ante urinam redditam, ingens tenesmus & dolor adſunt; ſi primo urina exeat pro parte, dein cum reliquo urinae flumine propulſus calculus impingatur collo veſicae, tunc inter urinam reddendam eaedem moleſtiae ſequuntur, & urinae expulſio ſubito ſiſtitur, vel ſummo cum tenesmo guttatim inter calculum & veſicae collum tranſprimitur; ſi, evacuata urina, veſicae contractae ſphincter claudatur, niſi hoc molimine retroprimi poſſit minor talis calculus verſus cavum veſicae, dolens ille tenesmus diu manet, & moleſtiſſimos cruciatus producit, etiam poſt urinam redditam.

Verum, ubi calculus, mole auctus, non tam facile veſicae orificio impingi poteſt, tunc urinae exitus non tam facile obturatur; *ſed neque dolorum, neque gravitatis, expertes ſunt, licet urinam expedite reddant* (*g*). Notum enim eſt, veſicam propria imprimis vi ſe contrahere, & urinam ad ſatis magnam diſtantiam propellere, dum, pro ratione expulſae urinae, cavum ſuum, ſe contrahendo, minuit, illudque tandem fere nullum reddit; Nam licet, dum urinam excernere volumus, copioſo aëre inſpirato & retento, ſphincteris veſicae reſiſtentiam ſuperare poſſimus, tamen ſtatim ac urina per urethram prodire incipit, non amplius hoc molimine opus eſt, ſed veſica propriae contractionis vi omnem urinam evacuare pergit. Imo, ſi urina, vel copia, vel acrimonia, veſicam irritet, etiam invito ac renitente homine, urina, per ſolius veſicae actionem, magna vi expellitur.

Si jam major calculus in veſica haereat, veſicae, dum contrahitur, latera magna vi apprimuntur, & atteruntur, ad durum calculum, cum dolore ſaepe ſummo, etiamſi calculus glaber fuerit. Quam enormis igitur dolor debet ſequi, ſi calculus veſicae ſcabram, & aſperam, ſuperficiem habuerit, vel aculeis undique prominentibus hirtus fuerit! Tales calculos in collectionibus numeroſis, quae in Noſocomiis, vel apud celebres Lithotomos,

(*f*) De cauſ. & ſign. morbor. diuturn. Cap. 4. pag. 54. (*g*) Ibidem.

mos, ſervantur, plurimi viderunt, qui ex veſicis humanis per Lithotomiam, vel poſt mortem ex cadaveribus, educti fuerant.

Unde hanc Diagnoſin ſtatuit celebris Chirurgus *le Dran* (*h*); Si parvus calculus haereat in veſicae collo, dolor ceſſat, poſtquam primae guttae urinae prodierunt: ſi major calculus in veſica haereat, maximus dolor eſt circa finem mictionis: ſi toto mictionis tempore dolor urgeat aequaliter, tunc potius credendum eſt, a veſicae morbo difficultatem urinae produci, quam a calculo.

Attamen, ſi minor calculus, ſed acutus, collo veſicae infixus haeſerit, videtur dolor toto etiam mictionis tempore adeſſe debere, dum urina urget acutum calculum contra colli veſicae latera, ſicque continuum punctionis ſenſum producit. Vidi aliquoties, parvos tales calculos, poſtquam per aliquot ſeptimanas dolores moleſtiſſimos produxiſſent, feliciter emictos fuiſſe.

Si major mole veſicae calculus fuerit, quam ut collum veſicae ingredi poſſit, obturabit tamen urinae exitum, ſi incumbat orificio; praecipue, ſi planam ſuperficiem habeat, uti ſatis frequenter obſervatum fuit. Vidi in cadavere nobilis viri talem calculum veſicae, ſatis magnum, transverſim incumbentem veſicae orificio; unde guttatim, & ſumma cum moleſtia, urina exprimebatur. Aeger ille pertinaciſſime affirmabat, ſe veſicae ulcere laborare, non calculo; nec unquam voluit explorationem per catheterem admittere. Nihil tamen ulceroſi inventum fuit in veſica poſt mortem; ſed ſolus calculus omnes has aerumnas produxerat.

Si calculus mole adeo increvit, ut totum veſicae cavum impleat, perpetuo adeſt ſenſus moleſtiſſimus, acſi veſica urina foret diſtenta. Talem caſum antea recenſui; calculi nempe, totam veſicam replentis non tantum, ſed &, emiſſa quaſi proboſcide, totum collum veſicae obturantis. In miſero hoc aegro dolor perpetuus erat.

Ex urina ſtillicidio tantum emiſſa. Ubi nempe calculus vel ſitu impedit liberum urinae exitum, vel mole facit, ut veſica non poſſit contrahi. Simul tunc adeſt perpetuus fere urinae reddendae teneſmus, tantis quandoque cum cruciatibus, ut ob doloris acerbitatem in furorem rapiantur (*i*). Unde miſeri omni modo ſitum corporis mutant, levaminis ſpe; quod & quandoque obtinent, dum calculum loco movent ita, ut urina liberius prodire poſſit: quandoque, pedibus in altum erectis, capiti inſiſtunt, ut proprio pondere calculus ab orificio veſicae removeatur (*k*). *Celſus* (*l*), ubi de ſignis calculi veſicae agit, graphice haec deſcribit: *Difficulter urina redditur, paulatimque, interdum etiam ſine voluntate deſtillat &c.: Eamque quidam promptius recti, quidam reſupinati, maximeque hi, qui grandes calculos habent, quidam etiam inclinati reddunt, colemque extendendo dolorem levant. Gravitatis* quo-

(*h*) Obſervat. de Chirurg. N°. 80. Medic. Eſſays Tom. 2. pag. 378.
(*i*) Denys Aanmerkingen over den Steen Cap. 2. pag. 41. (*k*) Ibid. pag. 57. (*l*) Lib. 2. Cap. 7. pag. 61.

quoque cujuſdam in eadem parte ſenſus eſt, atque ea, curſu, omnique motu, augetur. Quidam etiam cum torquentur, pedes inter ſe, ſubinde mutatis vicibus, implicant. Foeminae vero oras ſuorum naturalium manubus admotis ſcabere crebro coguntur. Nonnunquam, ſi digitum admoverint, ubi veſicae cervicem is urget, calculum ſentiunt.

Verum quidem eſt, quod ſtranguriofum illud urinae ſtillicidium, ſi per ſe ſolum conſideretur, non det certum calculi veſicae ſignum; comitatur enim veſicae inflammationem, uti & inteſtini recti; ſequitur quandoque poſt cantharidum applicationem, cerevisiae vappeſcentis potum &c.: verum, ſi alia ſigna ſimul concurrant, quae juſtam calculi veſicae ſuſpicionem faciunt, illud moleſtum & dolens urinae ſtillicidium Diagnoſin multum confirmat. An ideo *Hippocrates* (*m*) tuberculi Diagnoſin circa veſicam haerentis, & urinae difficultatem facientis, inde deduxit, quod tales aegri in omni ſitu male ſe habeant, cum calculoſi, mutato ſitu, quandoque leventur; ſi nempe talis ſitus fiat, ut lapis ad urinarium meatum non illabatur.

Alba, cum ſedimento mucoſo, craſſo, multo, graveolente. Signum illud Diagnoſticum magni momenti habetur; & merito quidem; nam fere ſemper adeſt, dum calculus veſicam occupat, & ibi jam diutius haeſit; praecipue, ſi majorem molem habeat, ita ut veſicae contractae latera ad calculum affricentur. Ubi enim parvus calculus, recenter ex renibus delapſus, in veſica continetur, non memini me unquam illud ſedimentum in urina obſervaſſe: vix tunc calculus tam parvae molis veſicam irritare poterit, licet ad ſummam contractionem devenerit.

Ubi autem magnus calculus in veſica haeret, incredibilis quandoque copia viſcidae glutinoſae materiae una cum urina emingitur; non intime permiſta urinae, ſed ipſo momento, dum excernitur, ad fundum vaſis cadens, ſupernatante urina pallida, & graveolente ut plurimum; quem foetorem ſpargit & illud ſedimentum. Si urina ſupernatans caute effundatur, ſedimentum illud ſolum in vaſe manet; ſi ulterius inclinetur vas, non per partes effluit illud ſedimentum, ſed tota maſſa cohaerens ſimul & ſemel excidit: colorem autem plerumque habet ſubcinereum, & tanta ejus copia eſt aliquando, ut medietatem vaſis, in quod urinam excernunt calculoſi, repleat illud ſedimentum; imo & amplius; ut vidi in homine, qui per plures annos calculo veſicae laboraverat, & in cujus veſica poſt mortem tres calculi ſatis magnae molis fuerunt inventi.

Quidam illud ſedimentum habuerunt pro pure; verum in illius hominis cadavere nullum ulcus in veſica inventum fuit; licet quotidie tantam copiam viſcidae talis materiae una cum urina excerneret. Certum eſt, calculum, ſi aſper, aut anguloſus, fuerit, poſſe ſic laedere veſicam, ut inflammatio & ſuppuratio ſequantur, verumque pus cum urina prodeat: verum concuſſione

(*m*) Coac. Praenot. N°. 473 & 472. Charter. Tom. VIII. pag. 879.

one vaſis, illud purulentum facilius cum urina miſcetur, & diluitur; quod non fit in illo ſedimento mucoſo, craſſo, viſcido; unde credidi, illud diſtinctum a pure eſſe.

Notum eſt, omnia loca, per quae tranſit urina, vel in quibus moratur, muco obducta eſſe, qui impedit, ne ab acriori urina irritentur aut laedantur hae partes. Pelvis renum, ureteres, veſicae interna ſuperficies, urethra, tali muco obliniuntur. Videntur autem obſervata docere, poſt irritationem harum partium, a quacumque demum cauſa hoc contigerit, mucum hunc ſecerni, & viſcidiorem, & majori copia: ſic, poſt aſſumpta acria diuretica, & imprimis a cantharidibus largiori quantitate externo corpori applicatis, ſequitur moleſtiſſima ſtranguria; tuncque, loco urinae, mucum viſcidum cum magno dolore expreſſum vidi. Dum jam calculus major in cavo veſicae haeret, illa perpetuo irritatur; omnium maxime, ſi ſcaber, vel anguloſus, fuerit; & inde videtur naſci copia muci ingens, quam una cum urina emingunt. Si enim illud viſcoſum ſedimentum pus foret, magnum deberet ulcus adeſſe, quod tantam copiam puris fundere poſſet.

At ſi, felici ſectione, a calculo liberetur aeger, citius ceſſat illud viſcidum ſedimentum in urina, cauſa irritante jam ſublata, quam fieri poſſet, ſi ab antiquo, magnoque, ulcere illud productum fuiſſet. Vidi enim, decimo quarto poſt lithotomiam die, & citius adhuc, urinam prodiiſſe puram absque tali ſedimento.

Helmontius (*n*) eandem ſententiam tuetur, dum probat, hunc mucum non eſſe cauſam, ſed effectum, calculi. *Sin autem, tam renes, quam veſica, juxta indolem quaeque ſuam, quid muccidum, praeſente calculo, excernant, deſine mirari, partem utique ab hoſte obſeſſam, depreſſam in vegetativa, quidquam de ſuo alimento amittere continuo, ac velut plorare* (*oculi inſtar inimico pulvere obſeſſi*) *humorem alimentarium. Perſentiunt quippe ſingula in nobis, quae conſentanea, quaeque peroſa & exſecranda; ejusque ſenſationis nec obſcura quidem indicia ubique exprimunt. Alioqui namque, exciſo calculo veſicae, nondum ceſſaret continua muccoris emanatio; ſi nempe muccus cauſae, & non effectus, calculorum rationem haberet.*

Alibi (*o*), ubi, more ſolito, acriter in Scholas Medicas invehitur, ſic habet: *Non eſt ergo illa mucago materia calculi ex qua, ſed lugubris hujus effectus. Atque ideo male iſtam mucilaginem in materiam calculi accuſant.*

Deinde hanc rem aliis exemplis illuſtrat: *Quod nimirum feſtuca in oculo continuas proritet invito lacrymas; os ethmoides, oppletum muco, continuum in Coryza promoveat laticem, mucumque profundat; Angina quoque ſic indeſinentem & mucidam ſalivam ſpumet; Dyſenteria proprium ſtillet, cum ſanguine, inteſtini mucum. Vidiſſent enim facile tum, a veſica ſic per Duelech* (calculum) *obſeſſa mucum fieri, & continuo promanare. Non autem, quod lacryma ſit cauſa feſtu-* cae

(*n*) In Capitulo *Supplementorum Paradoxum Numero Criticum* pag. 558. §. 32. 33. 34.
(*o*) Idem. De Lithiaſi Cap. 2. §. 4 & 5. pag. 664.

cae in oculo, vel profuſus latex aquoſus os ſpongioſum in fronte oppilet, vel ſaliva mucoſa Anginam procreët, &c.: Etenim ſic veſica continuum ſui alimenti depravati plorat mucum, praeſente calculo, ceſſatque illo abſente.

Quod ſola irritatio viarum urinariarum mucum producat copioſum, qui male pro pure habetur, probat Egregius Chirurgus *Goulard* (*p*), ubi de morbis urethrae agit. Celebris ille vir, feliciſſimis ſucceſſibus in curandis his morbis notus, maximam laudem meruit, quod candide communicaverit publico methodum & remedia, quibus tam feliciter uſus fuit. Obſervavit autem, quod irritata urethra mucum fundat, non pus; & quidem varia copia, prout haec irritatio major, vel minor, fuerit; ita tamen, ut ſi morbi urethrae acrioribus remediis opus habuerint, tunc, contractis acriori ſtimulo vaſis, minuatur, vel ceſſet omnino, muci effluxus. Obſervavit, ſenſilem urethram adeo eſſe, ut, ſimplici irritatione mechanica, mucum ploret, a parvo calculo v. g. in urethra haerente, a ſtylo plumbeo, a candela ex molli cera confecta, aliisque ſimilibus.

Hae ſunt praecipuae rationes, quae me movent, ut credam, illud viſcoſum ſedimentum, quod cum urina a calculoſis excernitur, non eſſe pus proprie dicendum, adeoque non poſſe haberi pro certo ulcerationis veſicae ſigno.

Diſſimulare non debeo, peritiſſimos lithotomos in alia opinione eſſe, & viſcidum hunc mucum pro vero pure habere. Egregius, hic Viennae, Lithotomus *Pallucci* (*q*), dum deſcribit felicem ſectionem, qua liberavit hominem, fere quadragenarium, a calculo magno, qui quatuor uncias ſuperabat, quemque poſtea ſanum vidi, notat, quod jam ab infantia calculi moleſtias ſenſerit, per tot annos animoſe tulerit, imo, rheda veredaria, quandoque & equo, vectus, frequentia perfecerit itinera, licet poſt equitationem ſanguinis copiam cum urina deponeret. Per plures autem jam annos magnam copiam puris albi cum urina deponebat; ſed adeo viſcidi, ut vix a vaſis fundo recederet, dum effundebatur; habebatque foetorem intolerabilem: unde concludit, magnum in veſica ulcus adeſſe: addit, talem materiam viſcidam & per anum exire: aderat & pruritus in inteſtino recto, ac frequens teneſmus; unde ſtatuit, non tantum veſicam, ſed & inteſtinum rectum, ulcerata fuiſſe. Certe rationi conſentanea fuiſſet haec concluſio, ſi viſcida illa materia verum pus foret.

Sed, an credibile videtur, miſerum hunc hominem per tot annos potuiſſe tolerare, ſub incommodo adeo vitae genere, ingens veſicae ulcus; quod & ipſum inteſtinum rectum, vicinum, exederat? Tamen, per intervalla ſatis hilaris vivebat, ſollicite tantum malum tegens, ne aliis innoteſceret. An validis illis nixibus, quibus paucas tantum guttulas urinae exprimere poterat, illa materia non inveniſſet faciliorem viam in inteſtini recti cavum, exivis-

(*p*) Remarques & Obſervat. ſur les Malad. Vener. pag. 228.

(*q*) Lettre de Monſr. Pallucci a Monſr. de Humelauer pag. 13.

viſſetque per anum? An tam magnum veſicae ulcus, & tam annoſum, potuiſſet ante quadrageſimum diem ita depuratum, & conſolidatum, eſſe, ut urina per naturalem viam tota prodiret? Certe vix videtur.

Neque difficulter intelligitur, quare per inteſtinum rectum ſimilis materia viſcoſa exiverit. Calculus ille habebat eminentiam ſpinoſam, quae tendebat verſus inteſtinum rectum (*r*). Ipſe calculus, oblique poſitus, & unum ejus extremum, inſiſtens lateri ſiniſtro inteſtini recti, profundae admodum foveae immergebatur, unde magna dexteritate illum removit, cum ſonitu, qui ab adſtantibus facile audiebatur (*s*), & poſtea feliciter eduxit. Notum autem eſt, inteſtini recti internam ſuperficiem copioſis glandulis mucoſis obſideri, quae mucum parant, & excernunt, ſemper majori quantitate, quando inteſtinum rectum irritatur a quacumque cauſa; unde, dum dyſenteria in teneſmum dolentem deſinit, moleſtis illis conatibus alvum deponendi tunc nil exprimitur, niſi merus mucus. Inteſtinum autem rectum irritari a calculo in veſica haerente, patet inde, quod pueri calculoſi perpetuum quandoque nixum deponendi alvum ſentiant; ita ut ſaepe ani prolapſus ſequatur; quod ſaepius vidi.

Verum quidem eſt, quod, vulnere vix non integre conſolidato, & urina jam per plures dies ex urethra prodeunte, paucae guttulae puris prodierint per parvam rimulam vulneris, quae adhuc ſupererat; & ſequenti die pauculum quid de foecibus alvinis; unde conſtabat, inteſtinum rectum perforatum eſſe (*t*). Interim inde non conſtat, inteſtinum rectum diuturno ulcere exeſum fuiſſe. Spina enim, calculo inſidens, verſus inteſtinum dirigebatur, uti ſtatim dictum fuit, quae laedere inteſtinum potuit. Praeterea, quadrageſimo die poſt inſtitutam Lithotomiam, clyſma injectum fuit, de quo aeger conquerebatur, quod nimia copia, nimis calidum, & nimia vi, injectum eſſet: Duodecim horis poſt, frigus aegrum corripuit; quod ſatis diu perſtitit, ſequente febre ſatis valida, & ſequenti die pauculum illud puris prodiit. Contigit, uti alia occaſione notavi, imprudenti applicatione clyſmatis, inteſtinum rectum perforatum fuiſſe.

Ex his omnibus ſimul conſideratis, videtur concludi poſſe, illam inteſtini recti laeſionem, non ab eroſione antiqui ulceris, ſed potius a recenti cauſa, productam fuiſſe; quod confirmat cita ac felix curatio, absque ulla ſectione, ſecuta; quae certe in fiſtuloſo circa anum ulcere ſperari non poterat.

Sed in muco hoc viſcido, quem calculoſi cum urina excernere ſolent, & aliae dotes obſervantur, quae docent, illum a pure, proprie dicto, diverſum omnino eſſe. *Beverovicius* (*u*) obſervavit mucum illum viſcidum in calculoſis; qui ſi copioſus cum urina exiviſſet, tunc in cadaveribus vidit, veſicam eſſe carnoſam, & craſſam; ita ut, in cadavere infantis trium anno-

(*r*) Lettre de Monſr. Pallucci a Monſr. de Humelauer pag. 88. 89.
(*s*) Ibid. pag: 24. 25. (*t*) Ibid. pag. 105. 106. (*u*) Beverwyk Steenſtuck Cap. IV. pag. 53.

norum, digitum minimum aequaret craſſitie, in adultis ſaepe pollicem craſſa eſſet; ubi alii calculoſi, qui tenuem lympidamque mingebant urinam, habebant veſicam membranaceam, qualis naturaliter eſſe ſolet. Tales veſicas craſſas, ſed molles, aliquoties in cadaveribus vidi; imprimis, ſi major calculus veſica contineretur. Videtur ergo omnium partium veſicam conſtituentium magnitudo aucta eſſe, &c, uti in utero gravido vaſa, quae antea vix conſpici poterant, ſic augentur, ut calamum magnitudine aequent, imo & ſuperent, ſic etiam vaſa muci naturalis ſecretioni ſervientia, aucta diametro, in veſica longe majorem copiam muci ſecernere.

In omnium illorum calculoſorum cadaveribus, quorum veſicas ſic incraſſatas vidi, nullum inveni ulceris veſtigium, & tamen, vitae tempore, magnam copiam tenacis, peſſime foetentis, muci excreverant. Calculo autem felici arte educto, multos integerrime ſanatos vidi; ita ut ne veſtigium quidem talis muci poſtea in urina appareret: unde videtur concludi poſſe, veſicam in his ad priſtinum in ſanitate ſtatum omnino rediiſſe.

Antea ad §. 1414. dictum fuit, veteres Medicos calculi originem pituitae, per calorem excoctae, tribuiſſe. Illuſtris *Harvaeus*, in literis ad *Beverovicium* datis (*w*), veterum ſententiam tuebatur, & firmabat, imprimis hoc argumento, quod mucus ille, aëri expoſitus, brevi ſatis tempore in calculum mutaretur. Mulier enim ex hoc muco, in patina ſponte ſiccato, formaverat globulos, qui poſtea, magis exſiccati, calculorum inſtar, indureſcebant. *Beverovicius* igitur ſimilem mucum, collectum ex urina juvenis, qui ab ingenti calculo veſicae perierat, per quadriennium in vaſe vitreo aperto ſervavit, ſed invenit pulverem, ſimilem illi, qui ex lignis carie percſis cadit; in quo nihil duri, vel concreti, apparuit. Fatetur tamen, quod poſtea bis in una ſeptimana mucum illum calculoſorum extenderit ſupra chartam albam, qui pauco tempore induruit quidem, ſed tamen digitis facile conteri poterat in ſcabrum & aſperum pulverem.

Denys (*x*), Cathetere explorans hominem, invenit, illum laborare magno veſicae calculo, qui & Lithotomiam ſubiiſſet, ſi non alio quodam morbo periiſſet. Solebat hic ſedimentum illud viſcoſum urinae imponere orbi, & in umbra ſiccare, dein cultro in partes dividere, quae calculorum inſtar dureſcebant, quasque in pyxide ſervabat: tantam autem copiam, exſiccatione concreti muci, collegerat, non adeo longo tempore, ut pileum, & ultra, impleret. *Celeberrimus de Haen* (*y*) vidit, poſt calculi ſectionem, *gluten putridiſſimum, ad plicas angulosque vulneris adhaerens, ſpatio nuchthemeri in veros abiviſſe lapillos; quemadmodum etiam collectum gluten in charta Emporetica in craſſam abibat ac calcariam materiam.* Unde iterum apparet, viſcidum illud a pure diverſum eſſe. Invenit autem in calculoſorum muco, ſemper plus

(*w*) Beverwyk Steenſtuck Cap. IV. pag. 58. 59. (*x*) Aanmerkingen over den Steen Cap. 1. pag. 37. 38. (*y*) Rat. Medend. Tom. VI. pag. 267. 268, 233. &c.

plus minusve calcariae talis materiae poſt exſiccationem remanſiſſe. An terreae partes, a ſolidis noſtris abraſae, huic viſcido miſcentur, dum urina illud alluit, quae talia in ſe continet? An quandoque ſimilis cruſta calcaria calculo jam formato accreſcit undique, vel ex urina, vel ex viſcido hoc muco, calculum alluentibus? Certe calculi tales de veſica educti fuerunt, qui calcariam friabilitatem in extimis orbiculis habebant, quae detereba-tur, dum forcipe prehendebantur.

Obſervaverunt Lithotomi (z), calcarios ſic dictos lapides augeri citiſſime. *Denys* vidit aliquoties, aegros per quatuor tantum menſes de calculi veſicae ſymptomatibus conqueſtos fuiſſe, &, exploratione per catheterem facta, invenit ſatis magnum calculum, qui, dilata ob quasdam rationes ſectione, dum educebatur, multum adhuc mole auctus apparuit; ſed admodum friabilis & calcariae naturae. Major copia muci iſtius viſcidi, calcaria materia gravidi, qui cum urina calculoſorum excernitur, minuet materiae talis appoſitionem ad calculum: at ſi minor hujus viſcidi copia ſecernatur in veſica, vel illud minorem copiam materiae calcariae in ſe contineat, major copia accreſcet calculo, & ejus moles cito augebitur. Econtra obſervavit idem ille celebris Lithotomus, calculum, quem exploraverat, poſt quatuor vel quinque annorum moram in veſica, parum mole auctum fuiſſe: Verum, in tali caſu, per ſectionem eductus calculus admodum durus, compactus, gravis, erat.

Credidit *Celeberrimus Hales* (a), naturam, dum loca, per quae tranſit urina, vel in quibus moratur, obducit muco, indicaſſe mollium & mucilaginoſorum remediorum uſum, ad praecavendum calculi incrementum. Sane ſic munitur contra urinae acrimoniam cava veſicae ſuperficies, ac forte impeditur veſicae incruſtatio per materiam calculoſam.

Forte & prodeſſe poſſet quandoque, abſorbendo in ſe partem materiae calculoſae, quae ſic cum hoc viſcido de corpore educeretur. An aliquando idem illud viſcidum, una cum materia calculoſa, quam continet, calculi ſubſtantiam ſubintrat, illi adhaeret, ſicque ipſius molem auget? Certe viſcoſum illud calculum in veſica haerentem undique alluit. Maceravit calculos in aqua calida *Hales* (b), & vidit, illorum ſuperficiem tegi muco albo. Antea ad §. 1414. dictum fuit, *Staechelinum* obſervaſſe, quod glutinoſum inſit ipſis ſilicibus, atque calculis hominum, ac aliorum animalium, & quidem majori adhuc copia: addidit, materiam hanc glutinoſam elaſticam eſſe; & credidit, omnia, quae aërem, in hac materia elaſtica latentem, in ſtatum activum reducere valeant, eſſe diſſolventia calculi.

Multa hinc adhuc videntur ſupereſſe indaganda a ſollicitis obſervatoribus, circa indolem urinae, & viſcidi illius cum urina excreti in calculoſis. Scilicet; an non tantum illud viſcidum, verum & urina, calcariam talem ma-

(z) Denys Aanmerkingen over den Steen Cap. VI. pag. 93. 94. (a) Haemaſtaticks, on the anim. Calcul. pag. 220 & ſeq. (b) Ibid. 216.

materiam contineat? Quales dotes habeat materies illa calcaria? An quasdam calculi ſpecies comitetur prae reliquis eadem haec materia? &c.

Certe urinam quandoque continere copiam talis materiae, vel ſimilis ſaltem, mira docet Hiſtoria, quam communicavit pie defunctus *Boſe*, olim in Wittembergenſi Academia Profeſſor, literis ad me datis anno 1747 Octobris 15 die. Videtur ſimiles miſiſſe ad Celeberrimum *Reaumur*, qui hanc Hiſtoriam *Actis Academiae Regiae ſcientiarum* (*c*) inſeruit. Homo 56 annorum circiter, caeterum ſanus, incepit pati leves Podagrae inſultus, per intervalla redeuntes. Eodem tempore adeo frigoris impatiens reddebatur, ut & media aeſtate cubiculum calefacere cogeretur. Subito incepit reddere urinas lacteas; quae poſt horam lympidae fiebant, depoſito ad fundum vaſis ſedimento albo, ad altitudinem quartae partis pollicis. Sedimentum illud primo habebat conſiſtentiam argillae dilutae, ſciſſileque erat ſaponis inſtar; verum poſt unam alteramve horam acquirebat duritiem cretae, vel gypſi. Similem urinam perpetuo dimiſit octo vel novem menſibus, absque ullo incommodo. Credebat homo ille, quod ſexaginta, aut ſeptuaginta, libras talis materiae dimiſerit; quae ſuffeciſſet, ut ipſi erigeretur ſtatua ex lapide in proprio corpore nato. Contigit tunc, ut, hoc tempore elapſo, mutaret domicilium; & a prima nocte, qua novam domum incoluit, ceſſavit illa lacteae urinae excretio; nec rediit unquam. Nihil autem in ſanitate mutatum invenit, vel in melius, vel in deterius, licèt tam ſubito ceſſaret materies illa cretacea exire de corpore.

In literis, ad me datis, invenio, quod novum illud domicilium a priori non multum fuerit remotum.

Pruritu ad caput penis. Quandoque & adeſt dolor; ſed pruritus adeſt longe frequentius, & ſaepe admodum moleſtus. Dixit *Aretaeus* (*d*), de calculoſis agens, *quod iſtis virilia ſaepius arrigantur: quando enim mejunt, ſubeſtque calculus, tractant, attrahuntque, pudenda, tanquam calculum cum veſica exemturi.*

In ſexu autem foemineo *Celſus* (*e*) inter indicia calculi numerat ſequentia: *Foeminae oras naturalium ſuorum manubus admotis ſcabere crebrò coguntur. Nonnunquam, ſi digitum admoverint, ubi veſicae cervicem is urget, calculum ſentiunt.* Membrana interior veſicae, protracta quaſi, videtur urethram inveſtire; eademque, circa finem urethrae reflexa, tegit glandem; quae continuatur corpori fungoſo urethram ambienti: hinc non adeo mirum videtur, glandem penis affici, dum interior veſicae ſuperficies a calculo irritatur. Imo obſervatum fuit, uti antea dictum, glandem penis quandoque dolere, dum calculus a rene deſcendens ureterem irritat. *Denys* (*f*) vidit moleſtiſſimum ta-

(*c*) L'Annee 1747. in 4to. Hiſt. pag. 56. (*d*) De cauſ. & ſign. Morbor. Diuturn. Lib. 2. Cap. 4. pag. 55. (*e*) Lib. 2. Cap. 7. pag. 61. (*f*) Aanmerkingen over den Steen Cap. I. pag. 42 & 51.

talem glandis pruritum ab hac cauſa; qui, poſt expulſum cum urina parvum calculum, aut ſabulum nephriticum, tamen adhuc per duos tresve dies ſuperſtes manebat. Sed & ſimilis glandis pruritus calculum veſicae comitatur; & quandoque doloris levamen, facilioremque urinae exitum, conciliat penis per digitos protracti elongatio. Quod levamen ſemel experti dum ſunt miſeri calculoſi, perpetuo penem trahunt, & fricant; unde quandoque penis magnitudo adeo augetur in pueris, ut virilem ſuperet, & vaſa varicoſa fiant; aliquando a perpetuo frictu penem inflammatum vidit, digitorumque cutim flaccidam ac pallidam, dum perpetuo macerantur, & madent, urina guttatim depluente. Vidit &, digitos in homine calculoſo contractos fuiſſe, dum noctes diesque premebat colem. Aliquando adeo adſueſcunt, ut, ſectione a calculo liberati, vix a perpetua genitalium compreſſione poſſint abſtinere.

Teneſmo in reddenda urina. Frequens ſatis in calculoſis hoc ſymptoma; praecipue, ſi magnum calculum in veſica gerant: dum enim magno nixu urinam exprimere conantur, calculum urgent verſus collum veſicae; tuncque ſubjacens inteſtinum rectum premitur, & irritatur, unde ſequitur teneſmus alvum deponendi; ſed frequentius in junioribus, quam adultis: quandoque illi teneſmi adeo frequentes, & validi, ſunt, ut ani prolapſum producant. Vidit *Denys* (*g*), a tali cauſa, inteſtinum rectum per ſex digitorum transverſorum longitudinem ex ano pendulum; quod quandoque non niſi difficulter reduci poteſt. Optime hoc *Aretaeus* (*h*) notavit. *Anus quoque vitii particeps redditur, pruritu laborans. Prominet vero & inteſtinum rectum, vi, contentionibus, imaginatione, perinde acſi jam lapis excernatur: ambo enim inter ſe copulantur anus & veſica, quorum uno affecto, & alterum afficiatur neceſſe eſt: propterea inflammato podice urinae exitus clauditur, & veſica exacerbata ſedes non dejicit, licet alvus admodum ſicca non ſit.* Teneſmus enim ille alvum deponendi, a calculo veſicae excitatus, ſaepe irritus eſt, & pergit moleſtus eſſe, licet inteſtinum rectum foecibus alvinis penitus vacuum ſit.

Manus per anum immiſſo digito. Cum enim, in maribus, inter calculum & digitum, inteſtino recto immiſſum, nil interponatur, niſi inteſtini recti & veſicae tunicae, facile tangi poterit calculus, ſi alicujus molis ſit; nam ſponte ſua verſus cervicem veſicae delabitur, quae inteſtino recto incumbit. Prius autem oportet, clyſmate immiſſo, liberare inteſtinum rectum a foecibus alvinis; digitum deinde ſic immittere, ut dorſum digiti os coccygis reſpiciat; ſic enim apex digiti antrorſum verſus oſſa pubis incurvari commode poterit, ut calculus tactu percipiatur. At ubi veſica incraſſata fuerit, uti in calculoſis aliquoties obſervatum eſt, vel inteſtinum rectum a frequenti prolapſu incraſſatum & induratum, tunc facile patet, calculum ve-

(*g*) Aanmerkingen over den Steen Cap. I. pag. 59. (*h*) De cauſ. & ſign. Morbor. diuturnor. lib. 2. Cap. 4. pag. 55.

veſicae difficilius digito percipi poſſe: idem continget, ſi venae varicoſae, craſſae, inteſtini recti latera occupent, ut ſponte patet. In mulieribus, immiſſo in vaginam digito, & verſus oſſa pubis pariter incurvato, calculi exploratio tentatur.

In anum autem, non tantum ſolus index, ſed & cum illo medius digitus, immitti poterit, uti poſtea dicetur, ubi de diverſis calculum ſecandi modis agendum erit. Sed oleo prius inungendi ſunt digiti, atque ungues praeſcindendi, ne ulla laeſio metuenda ſit. Obſervavit *Denys* (*i*), aegros tales, dum urina ſupprimitur, digito in anum immiſſo, tentaſſe, ut calculum removerent a veſicae orificio: quod non ſuccedit, niſi dorſo incumbant, declivi ſimul ſuperiore corporis parte. Sic contigit aliquando, ut ſatis bene judicare potuerint de magnitudine calculi, quem gerebant.

Cathetere. qui incurvus requiritur in maribus; dum rectus pro foeminis ſufficit, quarum urethra decurrit recta, & brevior eſt; unde etiam in harum veſicam facilius longe demitti poteſt.

Hoc tentamen, ope catheteris, prudentem ac exercitatam manum requirit. Fatetur *Denys* (*k*), quod non poſſit clare verbis deſcribere methodum demittendi catheterem in veſicam. Accurata partium cognitio, & frequens exercitium, una cum magna prudentia, requiruntur, ut quis tuto hoc tentare poſſit. Si quid obſtaculi reperiebat, nullam vim adhibebat unquam; ſed mutabat catheterem, nunc tenuiorem, nunc craſſiorem, adhibens, aut majoris, minorisve, curvaturae, donec tuto in veſicae cavum perveniret inſtrumentum.

Uſus catheteris, uti notum eſt, ad urinam educendam, ſi ſponte prodire nequeat, ad injicienda medicamenta in veſicae cavum, & imprimis ad explorandum, an calculus adſit in veſica, an non; de qua re hic agitur. Ubi de calculi praeſentia conſtat, per catheterem poteſt praeterea inquiri de calculi magnitudine, ſcabritie, aut laevitate, figura obtuſa, vel anguloſa, mobilitate, aut immobilitate: duritie, aut mollitie.

Interim peritiſſimi etiam Lithotomi teſtati ſunt, non ſemper adeo facilem eſſe indagationem qualitatum calculi, & numeri, ſi plures adfuerint, per catheteris introductionem; ſed tantum probabilem de his poſſe haberi opinionem. Praeterea, per catheterem indagari poteſt veſicae, calculum continentis, ſtatus; an ampla & expanſa ſit, an contracta valde, an dura, ſcirrhoſa, cartilaginea, calculoſis concretionibus incruſtata, an non? An fungoſae excreſcentiae adſint, an non &c.? Omnia enim haec in veſicis humanis quandoque obſervata fuerunt, uti poſtea patebit.

Prudentes & periti Lithotomi in omnia haec inquirunt ſollicite, antequam de tentanda Lithotomia ſtatuant; & ſimul, ex his omnibus rite ponderatis, decernunt, quid a ſectione ſperandum, metuendumve, ſit. Licet enim

(*i*) Aanmerkingen over den Steen Cap. I. pag. 59. (*k*) Ibidem Cap. VII. pag. 112.

enim haec operatio nunquam abſolute omni periculo careat, tamen majus minusve diſcrimen erit pro varia calculi magnitudine, & diverſo veſicae ipſius ſtatu. Novi, ſectionem calculi tentatam fuiſſe, dum calculus adeo magnus erat, ut totum veſicae cavum impleret penitus. Sanatum quidem fuit vulnus factum, & miſer per aliquot menſes ſupervixit; Interim melius fuiſſet non tentare operationem, quae ſuccedere nullo modo poterat. Nemo prudens tentabit facile ſectionem, ſi, exploratione facta, invenerit, veſicam contractiſſimam habere duritiem cartilagineam.

Prae reliquis omnibus prudens Lithotomus nihil determinabit, niſi de quo omnino certus ſit. Si calculum manifeſto tetigerit, & cathetere leviter illum percutiendo, ſonum corporis duri renitentis perceperit, non poteſt aliter judicare, quam quod calculus in veſica haereat. Non tamen facile culpabit alium, qui, ante, vel poſt, eundem aegrum exploravit, nec calculum tamen invenire potuit. Mira enim hic quandoque contingunt, quae vel peritiſſimos poſſunt fallere.

Veteranum vidi Lithotomum, qui candide fatebatur, ſe propriis erroribus cautum factum eſſe. Hic, exploratione facta, ſi non potuerat cathetere calculum tangere, nunquam pronunciabat, calculum non adeſſe; ſed ſimpliciter aſſirmabat, ſe non inveniſſe calculum.

In nobiliſſimo viro omnia ſigna calculi veſicae aderant: chirurgi autem periti, cathetere adhibito, unanimi conſenſu fatebantur, ſe nullum lapidem perſentire. Patavium abiit aeger, ut a *Faloppio* (cujus peritia in Medicis, & Anatomicis, omnibus nota eſt) curaretur: ille ex omnibus ſignis concluſit, lapidem in veſica adeſſe; ſed nec hic, cathetere explorans, calculum tangere potuit. *Quare, negotio infecto, Mantuam reverſus, poſt multos longosque cruciatus e vivis diſceſſit; diſſecto cadavere, lapis inſignis magnitudinis in veſica inventus, undique tamen humore multo ac craſſo circumveſtitus, inſtar anguillae pellis involucro circumambiente* (*l*). Plures caſus calculorum veſicae, membranis tectorum, imo & folliculis membranaceis incluſorum, collecti habentur (*m*). Facile patet, magnam ſic naſci difficultatem tangendi calculum per catheterem.

Imo in quibusdam caſibus contigit, ut veſicae parietes, in ſaccum prolongati, calculum continerent; qui, quandoque in cavum veſicae delapſus, facile tangebatur cathetere, alio vero tempore percipi non poterat, in expanſum veſicae proceſſum denuo receptus, per validos nixus aegrorum, corporis contorſiones &c., loco motus. Numquid veſica, in proceſſum talem extenſa, per annulum abdominalem tranſiens, herniam veſicae dictam facit? Non mirum ergo, ſi a diuturna retentione urinae, quae calculoſis ſatis frequens eſt, tales prolongationes veſicae naſcantur, quae calculum, imo plures, continere poſſunt.

Mi-

(*l*) Marcell. Donat. de Medic. hiſtor. mirab. lib. IV. Cap. 30. pag. 266. verſa.
(*m*) Academ. Royal. de Chirurg. Tom. I. pag. 395 & ſeq.

Mirus ſatis caſus legitur (*n*), de juvene viginti annorum, qui Lugdunum Batavorum venit, ut a calculo ſecaretur. Omnia ſigna calculi veſicae aderant: cathetere tangebatur facile magnus durus calculus, non tantum a peritiſſimo Lithotomo *Denys*, ſed & a *Celeberrimo Ooſterdyk Schacht*, qui tunc temporis Medicinam eodem in loco publice docebat. Calculus ille adeo obvius erat, ut & in perinaeo tangi potuerit, quod a calculi mole protuberabat. Cum laſſus foret ab itinere aeger, per aliquot dies ſectio differri debuit. Dum poſtea, ſtatuto die, menſae imponebatur, dicebat aeger lithotomo; hodie non ſuccedet ſectio; calculus enim abeſt. Credebatur, haec fingere aegrum, imminente jam operatione perterritum. Verum, immiſſo in veſicam cathetere, nec *Denys*, nec praeſens *Celeberrimus Ooſterdyk Schacht*, calculum tangere potuerunt. Juſſerunt, ut aeger de menſa ſurgeret, &, cathetere in veſica relicto, per domum incederet, ea ſpe, ut, hoc corporis motu, in veſicae cavum rediret calculus. Sed omnia incaſſum tentabantur. Dimiſſis ſpectatoribus, & aegro, prudens Lithotomus ſectionem diſtulit. Narrabat aeger, quod praecedente die veſperi ſenſiſſet calculum verſus poſteriora delabi ad latus inteſtini recti: affirmabat, idem ſibi aliquoties contigiſſe, & calculum per duas tresve ſeptimanas ſic deliteſcere: toto autem illo tempore ſatis commode ſe habere ſolebat. Per aliquot ſeptimanas adhuc moratus fuit aeger Lugduni Batavorum, ſed, calculo non redeunte in veſicam longo tempore, ad ſuos rediit. Qualis fuerit eventus poſtea, ignoratur.

Celebri olim apud Batavos Lithotomo, *Gomaro van Bortel* (*o*), contigit, ut, bihorio ante operationem inſtituendam, cathetere tangeret calculum; imo, dum ſulcatum catheterem immiſiſſet, ut ſectionem faceret, calculum etiamnum ſenſit: ſectione facta, exivit urina per vulnus, nec potuit calculum invenire, quidcumque tentaret in arte peritiſſimus vir. Vulnus factum brevi conſolidatum fuit. Cum autem omnes calculi moleſtiae manerent, idem Lithotomus, poſt anni ſpatium elapſum, ſectione inſtituta, calculum magnum ſtatim forcipe prehendit, & feliciter eduxit, ſequente integra ſanatione.

His, pluribusque aliis ſimilibus, edoctus *Denys* (*p*) hanc ſibi regulam ſtatuit, ut, licet antea per catheteris explorationem certus omnino eſſet, calculum eſſe in veſica, tamen nunquam ſectionem inſtitueret, niſi ipſo hoc momento calculum tangeret: merito enim metuebat, ne aegro noceret, forcipe immiſſo diu pertentando veſicam, & famae ſuae peſſime conſuleret, ſi poſt tot cruciatus irritam operationem relinquere cogeretur. Novi, contigiſſe talem caſum in Mercatore Belga, qui Lugdunum Batavorum venerat, ut a *Celeberrimo Ravio* ſecaretur. Calculum, cathetere immiſſo, deprehendit manifeſte; cum autem aeger, ob dolores, itinerisque mo-

(*n*) Denys Aanmerkingen over den Steen Cap. 4. pag. 73. 74. (*o*) Ibid. Cap. 7. pag. 115. (*p*) Ibid. 114.

moleſtias, exhauſtus & debilis eſſet, per tres ſeptimanas, blanda diaeta illum reficere tentavit. Hoc cum utcumque ſucceſſiſſet, dies ſtatutus fuit, quo ſectio tentaretur. Verum nulla arte calculum in veſica tangere potuit, &, licet aeger animoſe urgeret, ſectionem facere, conſtanter recuſavit. Supervixit aeger per tres menſes, &, licet hoc tempore exploraſſet cathetere veſicam, eadem incertitudo manſit. Poſt mortem, inventus fuit calculus in diverticulo quodam, quod fecerat veſica, farciminis inſtar, in ſuperiori parte, verſus latus ſiniſtrum extenſa.

Antea dictum fuit, calculos renales, dum per ureteres deſcendunt, imprimis remoram pati illo loco, ubi ureteres in veſicam aperiuntur. Quandoque tales calculi ibi haerent, augentur, nec in cavum veſicae cadunt; unde per catheterem diſtingui nequeunt; cum inter membranas veſicae haereant; adeoque catheter, impingens calculo membranis tecto, nullum edit ſonum; qui tamen inter praecipua ſigna calculi veſicae merito numeratur. *Celeberrimus Littre* (*q*) tales calculos in cadavere juvenis 20 annorum vidit; & merito monuit, difficilem talium calculorum Diagnoſin haberi, curamque adhuc eſſe difficiliorem. Notat autem, quod digito per anum immiſſo, detegi poſſint facilius; cum ureterum inſertio in veſicam non multum diſtet ab ejusdem collo, quod inteſtino recto incumbit.

Verum quandoque extremum talis calculi in cavum veſicae extenditur, dum reliqua ejus moles intra veſicae membranas latet. Tunc catheter, in veſicam demiſſus, tanget durum calculum, ſonus inſtrumenti, ad calculum alliſi, percipietur, & tamen, ſi ſectio inſtituatur, ſumma difficultas ſupererit, ut eximi poſſit. Prominens talis apex, ſi forcipe prehendatur, abrumpitur facile; dum reliqua pars in priſtino loco haeret, & membranis tegitur; quae ſi prehendantur una cum calculo, lacerantur cum ſummo dolore, quem veſicae inflammatio, & mors, ſequuntur, ſaepe ſatis cito. Legi quam maxime merentur, quae conſummatiſſimi in arte viri de talibus calculis commentati ſunt (*r*). Si diſcindi poſſint membranae calculum continentes, eximi poterunt tales calculi. Sed ſummam eſſe hujus rei difficultatem, nemo ambiget. Celeberrimo *Garengeot* ſucceſſit tamen (*ſ*). Si nec hoc fieri poſſit, & ſectione facta conſtet, calculum haerere inter veſicae membranas, ſola ſpes videtur eſſe in illa ſeparatione, quae per ſuppurationem fit, dum interim vulnus apertum retinetur. Sic, ſex ſeptimanis poſt tentatam Lithotomiam, talem calculum eduxit *Celeb. Le Dran* (*t*), ſequente integra ſanatione.

Signa praecipua talis calculi videntur eſſe; quod urina ſatis libere profluat, cum collum veſicae obturari non poſſit, vel multum impediri; quod calculus appareat immobilis, nec adeo magnus; quod apex catheteris gliſcat quaſi

(*q*) Acad. des ſcienc. l'an 1702. Mem. pag. 34. & ſeq. (*r*) Acad. Royal. de chirurg. Tom. I. pag. 395. & ſeq. (*ſ*) Ibid. pag. 410. (*t*) Ibid. pag. 418.

quaſi ſupra calculum; quod, cathetere profundius in veſicam demiſſo, calculus non amplius tangi poſſit; quod veſica plerumque ſatis ampla ſit.

An non poſſit huc referri *Aretaei* (*u*) ille locus, ubi dicit: *Quod ſi veſicae concreverit calculus* (ξυμπεφύκῃ), *ex curationibus patet. Sed neque dolorum, neque gravitatis, expertes ſunt, licet ſint ſine urinae difficultate.* In verſione legitur, *ex colliquationibus*; ſed in textu habetur vox μελεδώνεσι, quae non videtur ſignificare colliquationes.

§. 1424. Calculus renum indicat ſui imminutionem, expulſionem, redactionem eo, ut non laedat.

Agitur jam, quomodo ſuccurrere Medicus debeat aegris, qui calculo renali laborant. In praecedentibus paragraphis 1416 & 1422. dictum fuit de illis malis, quae calculum renalem comitari, vel ſequi, ſolent, quorum plura ab aucta ſenſim calculi mole pendent; unde eadem, ſi calculi moles minui poſſit, leviora reddentur; adeoque inter indicationes curatorias merito numeratur calculi imminutio; quae ſimul ſpem facit expulſionis facilioris; quam major calculi moles ſemper difficilem reddit; cum ex latiori pelvi per ureterem anguſtiorem tranſire debeat, ut in veſicam deſcendat, & poſtea cum urina expellatur de corpore. Expulſio autem ſola calculi renalis integram curam facit, cum caeteroquin ſemper metus ſit, ne imminuti quamvis calculi reſiduum denuo augmentum capiat, & omnia mala, quae leniora pro tempore videbantur, recreſcant.

Sed Hiſtoria Medica ſatis evincit, non ſemper in poteſtate Medici eſſe, ut calculi molem minuat, & minutum expellat. Tuncque nihil aliud ſupereſt, quam minuere, aut tollere, mala, quae a calculo in rene haerente produci ſolent; hoc intelligitur per redactionem eo, ut non laedat.

Spem illud obtinendi non omnino inanem eſſe, patet inde, quod aliquando poſt mortem inventi fuerint in renibus calculi, licet vitae tempore nulla hujus mali ſuſpicio adfuiſſet. Tales caſus recenſet *Baglivius* (*w*), uti antea ad §. 1422. dictum fuit. In homine viginti octo annorum, qui per decem menſes pectoris dolore reſpirationem impediente, vomitu per paroxysmos redeunte, & ponderis in abdomine ſenſu, laboraverat, poſt mortem inventae fuerunt evidentes ſatis horum malorum cauſae. Sed nunquam ſabulum cum urina excreverat, nullos dolores Nephriticos unquam conqueſtus fuerat, nunquam obſervata fuerat urinae ſuppreſſio. Ren tamen dexter, magnus valde, cartilagineusque, ita ut vix diſcindi potuerit, continebat calculum ſex unciarum, lamellis concentricis conſtantem, totum pelvis cavum replentem, & inferiori ſuo extremo in ureterem protenſum, ramoſum, irregularis figurae: tota hujus calculi moles erat ſabuli nephritici conge-

(*u*) De cauſ. & ſign. morb. diut. Cap. IV. pag. 54. (*w*) Opera omnia pag. 118.

geries, quae circumdabatur involucro oſſeo, corallii albi colorem referente. Renis ſiniſtri tota ſubſtantia conſumta erat; cujus loco aderant cellulae, vivido humore plenae (*x*). Calculum renalem, oblongum, in medio perforatum, vidit *Euſtachius* (*y*), qui hinc liberum urinae in veſicam deſcenſum non impediebat. *Hunc calculo minime laborare, conſtanter affirmabant Medici; quia neque urina ſuppreſſa unquam fuerat, neque tenuis, aut turbida, ſeu ſabuloſa, apparuerat.* Quid agendum ſit, ut tres hae indicationes curatoriae obtineri poſſint, ſingulatim conſiderandum eſt.

§. 1425. 1. Id fit victu humido, blando, tenui, modice ſalito; potu aquae, vel huic ſimillimo; viribus vitae.

Agitur hic de illis, a quibus ſperari poteſt imminutio calculi in renibus hærentis. Antea pluribus probatum fuit, calculum augeri, dum ex urina, in renibus ſecreta, nova applicantur elementa calculoſa. Si ergo quocumque modo impediri poſſet facilis ſeparatio illorum elementorum calculoſorum ex urina praeterlabente calculum, vel in pelvi moram trahente, non augeretur calculi moles, & aliqua ſpes foret, ab urina ex renibus depluente ſenſim deteri poſſe calculi ſuperficiem, ſicque molem ejus minui, juxta tritum illud;

Gutta cavat lapidem, non vi, ſed ſaepe cadendo.

Lenta foret quidem haec calculi imminutio; ſed magna vel inde utilitas ſequeretur, ſi calculi renalis incrementum impediri poſſet.

Antea ad §. 1419. dictum fuit, materiam calculi tanto facilius ex urina ſecedere, forte & copioſius, quanto urina putredini propior eſt; & hinc, caeteris paribus, calculum, in veſica contentum, celerius incrementum capere, quam dum in renibus haeret. Ideo credidit *Hales*, uti tunc pariter dictum fuit, calculum citius creſcere tempore aeſtivo; quia tunc urina ſolet eſſe coloratior, acrior, & magis in putredinem vergens. Unde etiam, uti ad §. 1414. notatum fuit, *Celeberrimus Lobb* (*z*) ſtatuit: *Vehementer Podagra & Calculo vexatos omnino victu animali abſtinere debere.*

In illis autem, qui jam prorſus ab his morbis reſtituti erant, conceſſit, ut paulatim ad victum animalem redirent; ſed ſimul monuit, ut aceto, ſucco citri, arantiorumque, pro condimento, ac fructibus, uterentur in prandio & coena, *ad praecavendam accumulationem ſalium alcalinorum animalium ultra terminos ſanitatis.*

Unde intelligitur ratio, quare victus humidus, tenuis, blandus, commendetur renum calculo laborantibus. In *Materia Medica* ad hunc nume-

(*x*) Acad. des ſcienc. l'an 1730. Hiſt. pag. 55. (*y*) De Renibus Cap. 45. pag. 122. (*z*) De curat. Calcul. & Podag. &c. pag. 127.

rum praecipua recenſentur, quae in victu ad hunc ſcopum adhiberi poſſent. Sed, an per victum talem urina ſic mutari poſſit, ut non tantum calculum non augeat, ſed vi ſolvente minuat potius, conſiderabitur poſtea ad §. 1428, ubi de Lithontripticis agetur.

Modicè ſalito. Mirabatur *Helmontius* (*a*), a Medicis ſalis uſum interdici calculoſis, cujus prohibitionis nullam tamen dare poterant rationem. Dicit, ſalis marini uſum, multum, & frequentem, nulli calculoſo nocuiſſe unquam; ſeque hoc experientia didiciſſe. *Quin potius accurate notavit plures, qui copioſo ſalis uſu ſibi calculi recentis & ſuccreſcentis recidivam amputarint.* Alio in loco (*b*) laudat uſum ſpiritus ſalis marini, cum vino albo ſumti. Illud enim remedium non tantum *tollit ſenum mortales ſtrangurias, &, totum diureticum, aliquot ſanavit: verum inſuper, quibus decidens juſto major calculus e rene per aliquot menſes in veſica moratus erat, tandem minutus, mejendoque excretus, fuerat; quem tamen antea, multoties repetito introitu in collum veſicæ, toties per cathetera repelli retrorſum neceſſe fuerat.* Sed & *Staechelini* (*c*) experimenta, de quibus ad §. 1428. agetur, videntur *Helmontii* opinionem confirmare: Dum enim ex pulcherrimis experimentis utilia deducit Corollaria, ſtatuit, quod omnia illa, quae aërem, in Calculo latentem, ad ſtatum activum reducere valent, ſint diſſolventia calculorum: obſervavit autem, durioribus calculis in principio magis convenire menſtrua aquoſo-ſalina. Cum autem ſalis uſus ſitim augeat, & potus copioſior calculo renali proſit, etiam ob hanc cauſam edulia modice ſalita utilitatem habent.

Potu aquae, vel huic ſimilliſimo. Antea dictum fuit ad §. 1414. & 1423, adeſſe in calculis humanis, & aliorum animalium, imo etiam in ipſis ſilicibus, materiam glutinoſam, quae in aqua ſolubilis eſt. Hac materia educta, minuitur cohaeſio reliquarum partium calculum conſtituentium inter ſe; unde fatiſcunt; imo per plures dies calculi relicti in aqua diſſolvebantur, vario temporis intervallo, pro diverſa calculorum duritie: obſervavit autem Celeberrimus *Hales* (*d*), longe citius calculos diſſolvi in aqua calida, quam in frigida; ſed, dum ſolutio fit, calculi teguntur muco albo.

Si ergo copioſus potus aquae, vel liquidi tenuis aquoſi, ſumitur, adeſt talis maceratio calculi renalis, dum perpetuo depluente urina tenui, aquoſa, calida, madeſcit. Praeterea, ad §. 1414, pluribus demonſtratum fuit, nubeculam, quae in ſaniſſimorum hominum urina, poſt bonum ſomnum excreta, colligitur, in ſe continere calculi rudimenta. Si autem eadem urina, recens emiſſa, tripla copia aquae diluitur, nubecula talis, vel omnino non, vel tardius longe, concreſcit: unde, per potum tenuem copioſum, incrementum calculi impeditur; dum ſimul calculi diſſolutionis aliqua ſaltem

(*a*) De Lithiaſi Cap. 3. §. 18. pag. 671. (*b*) Ibid. Cap. VII. §. 28. pag. 702. Column. 2. (*c*) pag. 33. (*d*) Haemaſtat. on the animal Calculus Exper. VIII. pag. 216. & ſeq.

tem ſpes eſt ; quae tanto major, quanto urina dilutior. Obſervavit enim *Hales* (*e*), quod ſolutio calculi in aqua calida minus feliciter procederet, dum triginta novem aquae partibus unam partem urinae addidiſſet tantum.

Memorat *Baglivius* (*f*) ſecretum illud, in *Zecchii* conſultationibus relatum; *nempe, hauſtus aquae calidae ad libram circiter, ſtatim ante prandium factus. Piſo, & Alexander, multis ante Zecchium annis hoc idem aquae calidae remedium comprobarunt; dicentes, quod, poſt primum excretum calculum, nunquam impoſterum alios genitos fuiſſe viderint, uſum hunc aquae calidae multum continuantibus.* Major autem copia aquae calidae facile fertur a corpore ſano; hinc ſaepius de die eam adhibuerunt plures, ſucceſſu non contemnendo.

Prae reliquis laudatur largus uſus ſeri lactis, animalium ſolo gramine paſtorum; in quo, praeter aquae copiam, adeſt graminis vis ſolvens; de cujus egregio effectu antea in Capitulo *de Hepatitide & Ictero multiplici* dictum fuit. Conſtitit enim, calculoſas concretiones, in cyſtide fellea, & ductibus bilioſis, graminis ac ſeri graminei uſu feliciter ſuperatas fuiſſe. Cereviſia tenui copioſa, loco coenae, utebatur *Sydenhamus*, ut calculi renalis, quo laborabat, moleſtias leniret; uti ante in Capitulo *de Podagra* monitum fuit.

Potibus aquoſis, calidis imprimis, laxari corporis ſolidas partes, negari nequit; & imprimis renes, dum per illos continuo copia aquoſae urinae fluit. Quidam auctores inter cauſas nephritidis calculoſae recenſuerunt nimiam renum laxitatem; metuentes, ne per laxatos tubulos renales tranſirent craſſiora, quae baſim calculo dare poſſent, ſi diutius in pelvi, aut ejus ramis, haererent. Verum perpetuum, & ſolito copioſius, urinae aquoſioris profluvium facile abſterget, quidquid ibi haerere inciperet: unde ab hac cauſa parum metuendum videtur.

Sed totius corporis debilitati languorem, a molli tali victu, & copioſo potu aquoſo, metuerunt plures; neque ſine ratione. Verum levius hoc malum eſt, ſi comparetur cum calculi renalis moleſtiis; nec adeo difficulter poſtea ſuperari poterit. Imo ille languor, diuturnum horum uſum ſequens, pro bono omine habebatur a *Boerhaevio*; qui in *Materia Medica* ad hunc numerum monet ſequentia: *Plurimum valet uſus horum, tamdiu continuatus, donec alvus ſit, manetque aliquamdiu, laxa; licet debilitas quaedam inde ſucceſſerit: haec quippe felix ſolvit ſaepe vel inveteratum malum.*

Viribus vitae. Si enim hae validae fuerint, tolerabitur facilius aquae, & aquoſorum potuum, ingeſtio copioſior: ſin minus, metuendum foret, ne aqua, copioſe ingeſta, in cavis corporis collecta ſtagnaret, ſicque hydropem produceret; uti ad §. 1229. probatum fuit, ubi de Hydropis cauſis agebatur.

1426.

(*e*) Ibidem. (*f*) Oper. omn. pag. 115. 116.

1426. 2. Alterum fit laxando vaſa per balnea, clyſmata, linimenta laxantia; lubricando vias medicamentis humidis, emollientibus, lenibus, oleoſis blandis; aperiendo per opiata & anodyna; propellendo ope medicamentorum prudenter diureticorum, motu moderato.

Ut calculus renalis expellatur de corpore, debet tranſire per ureteres, qui pelvi renis anguſtiores ſunt: unde, ſi calculus renalis jam talem molem habuerit, ut libere per ureteres deſcendere non poſſit, haerebit in hoc itinere, & ureterem diſtendet, ac irritabit, qui, cum ſenſilis ſatis ſit, contrahetur, uti ad §. 1416. dictum fuit, ſicque augebitur obſtaculum deſcendenti calculo. Quaenam autem requirantur remedia, ad fibras ſolidas, nimis reſiſtentes & rigidas, emolliendas ac laxandas, dictum fuit ad §. 35. & 54. In *Materia Medica* ad hunc numerum habentur tales formulae, ex emollientibus remediis paratae, ad quarum normam plures aliae ſimiles parari poterunt. Omni autem modo haec applicantur, externo atque interno uſu, ut tanto certius & citius levamen inde ſentiant aegri.

Balnea, ex his parata, quibus ad lumbos uſque inſident aegri (ſemicupia vocari ſolent), pulchre proſunt; poſt haec balnea, renum & ureterum regio linimentis laxantibus perfricatur; fomenta ex ſimilibus adhibentur, per clysmata injiciuntur molliſſima decocta, ut inteſtinum colum, iis repletum, renibus vicinum, perpetuo fomento illos leniat: oleoſa blanda his clysmatibus miſceri ſolent, & cum juſculis permiſta exhiberi, ut omnia lubrica, & humida, reddantur, quantum ulla arte fieri poſſit. Sic ſimul ſpaſmodica ureterum ab irritante calculo contractio iisdem remediis tollitur; quam doloris nephritici cauſam praecipuam ſtatuit *Helmontius*, uti ad §. 1417. dictum fuit.

Alio in loco (*g*) addit ſequentia: *Quoniam juvant praefata humectantia, Althaea, Malva, Amygdalinum &c., non quatenus amplificant ureteres (quod in ſe ridiculum), ſed in quantum ſpaſmum criſpationis demulcent, prout aliquot fotus externi.*

Unanimi autem conſenſu, apud Medicos emollientium & lubricantium remediorum uſus, ad faciliorem expulſionem calculi renalis, laudatur.

Aperiendo per Opiata & Anodyna. De uſu egregio horum antea ad §. 201. & 229. dictum fuit. Adſunt ſaepe enormes dolores, dum calculus renalis incipit ex pelvi per ureteres moveri, ita ut quandoque omnem tolerantiam ſuperent, etiam in robuſtis, & conſtantiſſimi animi, hominibus.

Tunc certe horum dolorum lenimen requiritur, ne, vigiliis, & tormentorum vehementia, vires aegri penitus collabaſcant; uti antea ad §. 998. in Capitulo de *Nephritide* dictum fuit.

Verum notandum eſt, quod iisdem aperiantur viae, ubi, per doloris acerbita-

(*g*) De Lithiaſi Cap. VII. §. 10. pag. 695.

tatem, contractus ſpaſmo ureter tranſitum impedit. Dum granum ſabuli incidit in oculum, illud ſcabritie ſua adeo irritat palpebrarum internarum ſuperficiem, ut, ſpaſmo dolentiſſimo contractae, nulla vi deduci ab invicem poſſint. Idem in tranſitu calculi aſperi per ureterem fieri, docet acerbus dolor, qui hoc tempore ab aegris percipitur. Ubi autem, per opiata & anodyna, ſenſus doloris tollitur, manente licet doloris cauſa, ceſſat ſpaſmodica ureteris contractio, & via aperitur. Vidi ſaepius, opiato remedio dato, poſt lubricantia & emollientia prius adhibita, ſomni tempore deſcendiſſe calculum in veſicam, evigilantesque aegros ab omni penitus dolore immunes fuiſſe, & paulo poſt calculum eminxiſſe. Commendavit *Philonium*, & *Theriacam non antiquam* (quae integras admiſti opii vires habet), *Trallianus* (*h*); *Si dolor remanet, & magnum imminet periculum, ne vires a vigiliis, & conſtanti dolore, dejiciantur. Praeſtat enim lenire dolorem, &, viribus ita revocatis, ad valentiora, quae calculos confringere queant, rurſus accedere.*

Cum autem obſervatum fuerit, in diverſis hominibus variam opii doſin requiri ad ſopiendos dolores, tutius ſemper eſt, illud in aqua diluere, & cochleatim dare, donec effectum praeſtet, quam ſimul & ſemel illud ingerere. Talis formula in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur, quae bina opii grana continet, & cujus uncia media omni hora propinatur. At, ſi dolor urgeret, dedi eandem quantitatem omni quadrante, vel & ſemiquadrante, horae, donec, lenito dolore, blandus ſomnus obreperet.

Propellendo ope medicamentorum prudenter diureticorum. Antea ad §. 1000. monitum fuit, plures eſſe in hac opinione, quod acriora diuretica calculum promovere poſſint per ureteres in veſicam: verum urina per tenuiſſimas ac numeroſiſſimas fiſtulas ſecretorias depluit in pelvim & ureteres, nec aucta haec ſecretio per acria diuretica unquam efficere poterit, ut urina, motus accelerati impetu, calculum protrudat. Antea quidem ad §. 1417. dictum fuit, ſi calculus, ureteri infixus, omnem urinae, tranſitum impediat penitus, tunc partem ureteris, quae obſtaculo ſuperior eſt, diſtendi, & calculum premi columna urinae incumbentis: ſed haec preſſio creſcit pro ratione altitudinis, adeoque maxime agit in calculum, dum in inferiore parte ureteris haeret, & protruſio calculi tunc tantum pendet a preſſione incumbentis liquidi, non a motu urinae accelerato. Unde patet, ab acrioribus diureticis nihil boni exſpectandum eſſe; e contra haec nocere poſſe, cum ſtimulo ſuo irritent loca dolentia, eadem inflamment quandoque, & urinam reddant acriorem.

Magna hinc prudentia opus eſt, dum exhibentur diuretica ad calculum renalem expellendum; a mitioribus enim quandoque & diſcrimen imminet; uti *Sydenhamus* (*i*) ſollicite monet; *Etenim, ſi calculus, renibus incluſus, ita magnae molis ſit, ut per ureterum ductus in Veſicam propelli nequeat, iſtae aquae* (*mine-*

(*h*) Lib. IX. Cap. 4. pag. 534. 535.

(*i*) De Mictu ſanguinis a calculo renibus impacto. pag. 707.

(*minerales*) *Paroxyſmum ut plurimum excitant, qui eo uſque perdurabit, cum magno vitae periculo, donec tandem calculus in pelvim redierit.*

Unde nequidem audebat *Mannam*, in aquis mineralibus Catharticis ſolutam, propinare; licet, hoc modo data, celerius alvum purgaret, & minori nauſea ventriculum irritaret. Ubi vero certum eſſe credebat, minores calculos in renibus hoſpitari, tunc teſtabatur, *quod nullum eſſet magis efficax remedium, ſive ad praecavendum minorum calculorum incrementum, ſive ad eosdem e renibus deturbandos, quam aquarum chalybeatarum potatio liberalior, per ſingulas aeſtates jugiter repetenda.* Praecipuum autem ſignum, ex quo *Sydenhamus* (*k*) concludebat, calculos renales minores adeſſe, erat, ſi talis aeger antea paroxyſmum nephriticum paſſus fuiſſet; de qua re, uti & de ſignis calculi renalis moti, videantur illa, quae ad §. 1422. dicta ſunt.

Enumerantur Diuretica (*l*), & in varias claſſes diſtribuuntur: verum, inter illa, omnium certiſſima, & maxime innocua, aqua, & aquoſa omnia, ut ſerum lactis &c., quae praecedenti paragrapho laudata fuerunt ad minuendam calculi molem.

Ab acrioribus & ſtimulantibus remediis prudentia abſtinendum jubet, ne dolor, qui in paroxyſmo nephritico vehemens adeſſe ſolet, augeatur, ne ſequatur renum inflammatio, & plura alia metuenda mala; quam rem latius deduxit *Celeberrimus Lobb* (*m*), qui omnia valide ſtimulantia in calculi curatione damnavit; omnium maxime, ſi adeſſent jam magnus dolor, & febris. *Aëtius* (*n*), poſtquam balnea, fomenta, clyſmata, oleoſa, cataplaſmata &c., laudaverat, teſtatur, multis ad lapidis ejectionem haec ſuffeciſſe; ſin minus, diuretica praebenda ſuaſit; &, inter illa, quaedam etiam ſatis acria commendat; uti *calamum aromaticum*, *ammii*, *dauci*, *oreoſelini*, *ſemina*, *aſarum*, *bryoniam &c.* Verum & ſequentem cautelam addit (*o*): *Porro ea, quae urinam cient, ac lapidem frangunt, tunc exhibere convenit, quum vehementes dolores remittunt. Transmoto enim lapide, & ex ſede agitato, dolores quieſcunt. Quod ſi obfirmati ſint lapides, plurimus potus vitandus, itemque ea, quae urinam ducunt. Fomentis autem, & Cataplaſmatis, ac inſeſſionibus, membra relaxanda, & venter per infuſa & inſeſſus evacuandus, ne ureteres, meatus urinam ex renibus ad veſicam transmittentes, comprimantur.*

Sunt quaedam remedia, quae ſtatim urinam mutant, poſtquam aſſumta ſunt, nec tamen inſignem acrimoniam habent; quales v. g. ſunt *Aſparagi*; nam ſtatim urinae odor ab his mutatur: ſic *rhabarbarum*, *crocus*, *pulpa caſſiae fiſtulae &c.*, urinae colorem ſatis cito mutant. Cum ergo tam cito horum efficacia ad renes veniat, diureticorum claſſi adnumerari ſolent. Ab his, multa aqua ſimul potata dilutis, minus metuendum videtur. *Helmontio* (*p*) tamen ſuſpecti erant Aſparagi. *Vidit namque jurisperitum, non ante affli-*

(*k*) Ibid. 707. 708. (*l*) H. Boerhaave Inſtit. Med. §. 1222. (*m*) De Calcul. & Podag. Cap. XVII. pag. 193. & ſeq. (*n*) Sermon. XI. Cap. 5. pag. 254. & ſeq. (*o*) Ibidem pag. 256. (*p*) De Lithiaſi Cap 5. §. 17. pag. 686.

afflictum Lithiaſi, niſi poſtquam a largiore Aſparagorum eſu domum rediiſſet; ac deinceps, non tam calculis, quam ſubtiliſſimis arenis, per reditus, aliquot annos, ſingulis forte quindenis, ſub atroci dolore decumberet.

Alia occaſione ad §. 1258. notatum fuit, Paroxyſmum Podagricum excitari Aſparagorum eſu. Notum autem eſt, celebres Medicos poſuiſſe magnam affinitatem inter Calculum & Podagram. Unde videtur tutius eſſe, & ab his abſtinere Paroxyſmi Nephritici tempore. Forte alio tempore proſunt; nam probabile videtur, illud ſabulum nephriticum praeëxſtitiſſe in renibus illius juriſconſulti, non ſubito natum fuiſſe ab Aſparagorum eſu. Poſtea enim ab hac Diatheſi calculoſa illum convaluiſſe, *Helmontius* notat.

Motu moderato. Poſtquam nempe, emollientibus, lubricantibus, oleoſis, uſurpatis, externo & interno uſu, per balnea, fomenta, linimenta, paratae ſunt viae, quantum ulla arte fieri poteſt, ut calculus tranſire poſſit. His praemiſſis, laudavit *Aretaeus* (q) *geſtationes, & corporis concuſſiones, ad movendum propellendumque calculum.* Verum motus tales tunc imprimis tentari poſſunt, dum dolores parum remittunt; ſic naturae ductum ſequimur: videmus enim, tales aegros corporis ſitum omni momento mutare, ut levamen aliquod inveniant. Sed & ſolet paroxyſmum nephriticum comitari vomitus, uti antea dictum fuit, per quem omnia viſcera abdominalia fortiter concutiuntur, ſicque calculi deſcenſus per ureterem promovetur; vomitum autem illum ſalutarem naturae conatum eſſe, agnoverunt Medici, hinc non ſiſtendum, ſed tepido molli liquido copioſe potato promovendum potius. *Piſo* (r) vomitus utilitatem teſtatur ſequentibus: *Quod in me ſum expertus olim: nam, cum verno tempore urinae ſtillicidium per duos ſeptenarios negotium mihi exhibuiſſet, ecce derepente dolor atrociſſimus invadit, & non ita poſt vomitus, iſque ita vehemens, ut in eo conatu & enixu lapillus ex anguſtiis ureterum, inſperato certoque cum levamento, in veſicam deciderit, ut deinceps nullum laborem aut dolorem ſemeſtri ſpatio perſenſerim.*

A moderato autem motu incipiendum eſſe, prudentia dictat, & ſenſim ad validiorem procedendum, ne forte aſper, aut acutus, calculus vehementiori concuſſu laedat renes, aut ureteres: unde ſanguinis mictus, inflammatio, & alia mala, ſequi poſſent. Ideo & *Aretaeus* leniſſimum geſtationis motum praemittit corporis concuſſionibus.

1427. 3. Tertium, occurrendo ſymptomatibus; inflammationi per V. S. & reliqua hujus remedia; dolori per emulſiones anodynas; aſperitati per oleoſa, ſaponata, glutinoſa.

Tres indicationes curatoriae §. 1424. enumeratae ſunt; de duabus prioribus, imminutione nempe, & expulſione, calculi renalis nunc dictum; ſequi-

(q) De curat. morbor. acut. Lib. 2. Cap. 8. pag. 110. (r) De Morbis a Seroſa colluvie &c. Sect. IV. Cap. 2. obſervat. 102. pag. 317.

quitur, ut agatur de illis auxiliis, quae poſſunt hoc efficere, ut calculus renum, qui nec minui, nec expelli, poteſt, eo redigatur, ut non, vel ſaltem quam minimum, laedat; ut nempe facilius tolerari poſſit, quod tolli nequit, malum.

Damna, quae metuenda ſunt a calculo renali, enumerata fuerunt §. 1416, & pro maxima parte videntur pendere ab inflammatione, ejuſque ſequelis diverſis, a quibus varia ſymptomata derivantur. Unde videmus, optimos Medicos in calculo renum curando ſemper omnem operam adhibuiſſe, ut praeſentem inflammationem tollerent, aut futuram caverent; imo etiam, dum expellendo calculo renum operam dabant, de cavenda inflammatione cogitaſſe. Nam & mollioribus utebantur diureticis, & nitrum, inter remedia antiphlogiſtica adeo celebre, his addebant.

Talis decocti formula in *Materia Medica* ad praecedentem numerum habetur, in qua tribus decocti diuretici libris adduntur binae drachmae nitri.

Cum autem miſſio ſanguinis, ad obtinendam inflammationis reſolutionem benignam, ab omnibus adeo laudetur, ſolet & illa adhiberi, praecipue, ſi una cum valido dolore febris adſit. *Piſo* (*s*) voluit, prius vomitu & clysmatibus vacuandas eſſe primas vias; verum tutius videtur, a ſanguinis miſſione incipere; cum vomitus violentus deſcenſum calculi per ureteres comitari ſoleat, & metus ſit, ne inter validos vomendi nixus plena vaſa rumpantur; vel nimis diſtendantur vaſa capitis; niſi haec depletio praemittatur; uti antea in *Febrium hiſtoria* dictum fuit.

Nec tantum hunc uſum praebet venae ſectio; ſed & faciliorem reddere poteſt calculi per ureterem tranſitum; uti pulchre *Aretaeus* (*t*) docuit: *Si calculi jam conſtiterint, adeſtque inflammatio, venam cubiti, niſi aetas prohibeat, ſecato: bene fluidus autem multusque ſanguis exeat: neque enim phlegmonae tantum evacuatione mitigantur, ſed etiam calculorum incuneationes vaſorum inanitione laxantur; quin etiam per mictum calculi elabuntur.* Alio in loco (*u*) venam malleoli, quae recta reni reſpondet, ſecari jubet: *Nam ſanguinis a renibus effluxiones calculorum inhaeſiones cohibent. Inflammatio enim colligata tenet omnia: Evacuatio autem ſolutio eſt phlegmones.*

Sanguinis quoque miſſionem, & repetitam quidem, conſulit *Aëtius* (*w*); *Quum lapis in renibus fuit obturatus, & vehementiſſimos intulit dolores, ſanguinis etiam multitudo periculum minitantis materias ad tenſione affectam partem advocat, ob acutos videlicet dolores.* Monet autem, minus ſanguinis evacuandum eſſe, quam quidem ipſa repletionis copia expoſtulat; quia vix ſperabat, cito de renibus deſcenſurum calculum; praecipue, ſi magnus ſit; *Quare ſervare oportet ſanguinem in eam, quae cum tempore futura eſt, in corpore expenſam.* Sed videtur tutius *Aretaei* conſilium, qui largam venae ſectionem in

(*s*) In loco modo citato. (*t*) De curat. Morbor. Acutor. Lib. 2. Cap. 8. pag. 109. (*u*) De curat. Morbor. Diuturnor. Lib. 2. Cap. 3. pag. 130. (*w*) Sermon. XI. Cap. V. pag. 254.

in initio ſuadet: ſi enim novam ſanguinis miſſionem morbus poſtea poſtulet, poterit inſtitui moderatior, prout vires & aetas permittunt. Simul tamen notari meretur, quod *Aëtius* cogitaverit de ſubſidentia partium tumentium, quibus calculus cingitur. Sic enim habet (x): *Caeterum, ubi excreverit venter ſufficienter, quaedam infundere oportet, quae corpuſculorum circum lapidem ſitorum inflammationes lenire & laxare poſſint.* De reliquis auxiliis contra inflammationem antea in *Capitulo de Inflammatione* abunde dictum fuit. Quomodo autem dolori ſuccurrendum per anodyna; &, per oleoſa, glutinoſa, ſaponacea mollia, viae lubricandae, aſperitatesque leniendae ſint, ad numerum praecedentem dictum fuit.

Si omnibus his, diu, fruſtra, tentatis, nullum levamen inveniatur, & calculus, ob nimiam molem, ſitumque perverſum, per ureteres deſcendere nequeat, miſera eſt aegri conditio; cum omnia mala illa metuenda habeat, quae §. 1416. recenſita ſunt. Calculi, ſi nec aſperam ſuperficiem habeant, nec figuram anguloſam, ut perpetuo irritent, ſaepe tolerantur absque magno malo, ponderis fere tantum ſenſu circa renum regionem moleſti: imo, uti antea dictum fuit, quandoque in cadaveribus reperti ſunt magni renum calculi, licet nulla ſuſpicio fuiſſet illorum toto vitae tempore. Verum non ſemper haec felicitas contingit: plures enim, calculo renali, qui expelli nequit, laborantes, cruciantur dolore perpetuo, vel poſt brevia intervalla recrudeſcente; & a motu majori, imprimis vectione in rheda, mictus cruentus, ac dolorum, qui ſopiti videbantur, renovatio, vel augmentum, ſuccedunt. Hinc mirum non eſt, quod quandoque tales aegri cogitaverint, anceps potius periculum ſubire, quam ut tota vita conflictarentur cum tot ac tantis malis, & perpetuo pejorum metu languerent.

Antea ad §. 1416. dictum fuit, calculum, in rene haerentem, quandoque inflammare vicinas partes, & ſuppurationem facere, quae, extrorſum pus deducens, tumores producit, qui, ſponte rupti, vel ſcalpello aperti, pus copioſum dant; manente poſtea ulcere fiſtuloſo. Dum in tali caſu, ſpecillo pertentando, in fiſtulae fundo deprehendebatur corpus durum, prudenter dilatata fiſtula, calculus prodiit; ſubinde plures; ſicque felix cura ſucceſſit. Oportuit tamen quandoque forcipe, ad quatuor vel quinque pollicum profunditatem immiſſo, calculos extrahere. Tales caſus habentur fideliter deſcripti (y) a peritiſſimis Chirurgis. Cum ergo, natura monſtrante viam per ſuppurationem factam, ſcalpelli ope via facta fuerit, per quam calculi ſponte exiverunt, vel chirurgi manu educti ſunt, hinc nata fuit opinio, poſſe tentari renum ſectionem, ut calculus educeretur; licet nullus abſceſſus viam monſtraret, qua ad calculum perveniri poſſet. Notat *Celeberrimus Freind* (z), Arabum tempore Nephrotomiam tentatam fuiſſe; ſed *Serapionem*, & *Avicennam*, damnaſſe illam, tanquam ſumme periculoſam, & vix

(x) Ibid. pag. 255. (y) Academ. Royale de Chirurg. tom. 2. pag. 233. & ſeq. tom. 3. pag. 266. & ſeq. (z) Hiſtory of phyſick part. 2. pag. 183. & ſeq.

vix non certo lethalem, non niſi a furioſo, vel Agyrta, tentatam. Memorat tamen ibi binos caſus Nephrotomiae inſtitutae, per plures annos ſuperviventibus illis, qui hanc ſubierant. Inſtituta nempe fuit in homine ad mortem damnato, & in Conſule *Hobſon*, a *Dominico Marchetti* Paduae, qui ambo ſuperſtites manſerunt.

Quibusdam viſum fuit & *Hippocratem* ſuaſiſſe Nephrotomiam (*a*), eo loco, cujus alibi mentionem feci §. 170. 3., ubi de vulnerum lethalitate agebatur. Sic autem habet: *Quum dolor urget, multa calida lavato, & , qua parte praecipue dolor eſt, fotus tepentes admoveto; quum vero intumuerit, & extuberarit, ſub hoc tempus ſecundum renem* (κατὰ τὸ νεφρὸν) *ſecato, &, pure extracto, arenam medicamentis urinam moventibus curato &c.* Verum ex ipſo hoc textu manifeſte apparet, *Hippocratis* mentem non fuiſſe, ut ſectio per renis ſubſtantiam fieret ad educendum calculum; ſed tantum voluiſſe, ut abſceſſus extrorſum prominens ſcalpello diſſecaretur, ad educendum pus. Econtra diſerte monuit, ſectionem fieri debere ſecundum renem: imo nec arenam per vulnus factum educendam voluit, ſed per medicamenta urinam moventia. Videtur & *Aëtii* (*b*) locus huc ſpectare; ubi dicit: *Conſiſtunt lapides in renibus juxta ventriculos* (*pelves*) *ipſorum, aut parvi, aut majores, & aliquando quidem pauciores, aliquando autem plures, & magnitudine, & forma, & colore, & aſperitate, & multitudine, inter ſe differentes &c. Accedit aegris loci dolor, tumore nusquam foris apparente, niſi inflammatio per lapillos producatur.* Sane, calculi plerumque remoti haerent; in pelvi nempe; &, ut illis via fieri poſſet, deberet tota renis ſubſtantia diſcindi ad pelvim uſque; prius diſſectis tegumentis, ac muſculis, quorum craſſities tres cum dimidio pollices aequabat in homine, qui, diuturnos dolores nephriticos paſſus, vehementi tuſſi dein correptus, perierat tabidus; ubi ergo credibile eſt, corporis toroſitatem multum imminutam fuiſſe. Tam profunda ſectio requirebatur, ut ad peritonaeum uſque penetrare poſſet Egregius Chirurgus *Douglaſs* (*c*); qui vidit, partem inteſtini coli poni inter peritonaeum & convexam renis partem; quo remoto, occurrebat inſignis nervus, qui neceſſario deberet transverſim diſcindi, ſi renis ſubſtantia ad pelvim uſque ſcalpello divideretur (*). Unde merito concluſit, Nephrotomiam locum habere non poſſe in vivente; illamque damnavit tanquam temerariam.

Inſuperabiles difficultates hanc operationem comitantur. Situs enim renum varius invenitur, ut *Euſtachius* in ſuis tabulis docuit. Quomodo Chirurgus, licet dexterrimus fuerit, in tam profundo vulnere aciem ſcalpelli dirigere poterit, ut ſubſtantiam renis ad pelvim uſque dividat? quantum periculum Haemorrhagiae periculoſiſſimae, imo fere lethalis? Praeterea, nunquam poteſt noſcere ſitum, figuram, & magnitudinem, calculi, quem educere

(*a*) De Internis Affect. cap. 15. Charter. tom. VII. pag. 649. (*b*) Sermon. XI. Cap. IV. pag. 254. (*c*) Medical Eſſays and obſervat. vol. I. pag. 232. 233. (*) (*Notandum hic videtur, quod renes extra cavitatem abdominis ponantur*).

cere molitur. Antequam calculus veſicae per ſectionem educetur, peritus Lithotomus cathetere calculum explorare poteſt; in calculo renali nihil ſimile tentari poterit. Unde facile contingere poſſet, ut poſt profundam adeo, & crudelem, ſectionem calculus educi non poſſet. Quomodo enim forcipem per tam profundum vulnus immittet Chirurgus ad calculum uſque? Quomodo forcipis immiſſi crura ab invicem deducet, ut calculum prehendat? Quomodo certus eſſe poterit, quod nihil intercipiatur de renis aut pelvis ſubſtantia inter forcipem & calculum? Quam crudelis laniena, ſi hoc contigerit?

Dum *Tulpius* (*d*) invenit in cadavere hominis, ob renum & pectoris vitia mortui, in utroque rene inſignem calculum, diſpergentem ſe quadruplici ramo, inſtar crucis, per univerſum renem, exclamat: *Viderint illi igitur, qui ſatis ſpecioſe docent, ex inciſis renibus calculos eximere, quam turpi ignominiae proſtituerent & ſe & artem ſuam, ſiquidem aliquando inciderent in calculum tam firmiter renibus innatum.*

Caeterum, omnia, quae hactenus de Nephrotomia habentur cognita, ſolida cum eruditione collegit Egregius *Hevin* (*e*), ſingula accurate expendit, contulit cum reliquis magno judicio, & tandem concluſit, Nephrotomiam non eſſe tentandam, niſi abſceſſus natus monſtraverit viam; de quo ubi conſtat, cito aperiendum eſſe ſuadet. Hanc ego ſententiam omnino amplector.

Facile autem apparet, talia ulcera difficulter ſanari poſſe, cum illorum focus tam profunde haereat, ut vix ad illum ſectione pervenire Chirurgus poſſit. Unde *Aretaeus*, uti alia occaſione ad §. 1002. monui, pronunciavit, ulcera renum non quidem lethalia eſſe, ſed inſanabilia, & una cum aegro commoritura. *Hobſon*, cui calculus renalis exſectus dicitur, poſt decem annos gerebat in lumbis fiſtuloſum ulcus adhuc, licet tam bene ſe haberet, ut quadraginta vel quinquaginta miliaria Anglica equo vectus conficere auderet. Si tamen omne calculoſum, quod in rene latebat, per hanc viam fuerit expulſum, nec renaſcantur novi calculi, caſus aliqui in hiſtoria Medica (*f*) recenſentur, in quibus integra curatio ſucceſſit. Optime monetur (*g*), tales abſceſſus quandoque duplicem focum habere; unum in ipſa renum ſubſtantia; alterum in pinguedine renem ambiente, quae ſatis craſſa eſſe ſolet. Unde jubetur, ut digito in cavum ſinum immiſſo tentetur, an inveniatur aliquod obſtaculum, quod impedit, ne ad fundum ulceris libera detur via: illud autem, ſi inveniatur, diſcindendum erit.

Notabilis ulceris fiſtuloſi, ex ipſa pinguedine renem dextrum ambiente nati, hiſtoria legitur (*h*), quae docet, quantum ſperare liceat, in difficillimis etiam caſibus, a peritis & animoſis Chirurgis, qui illa, quae pruden-

ti

(*d*) Obſervat. Medic. lib. 2. Cap. 44. pag. 165. 166. (*e*) Academie Royale de Chirurgie tom. 3. pag. 238—332. (*f*) Ibidem pag. 324. (*g*) Ibid. pag. 329. (*h*) Haarlemſche maatſchapp. vyfde deel. pag. 170. & ſeq.

ti conſilio determinata fuerunt, tentare audent, & magna dexteritate perficiunt.

Virgini viginti octo annorum dolens tumor in regione dextra lumborum ortus fuerat, qui ſuppurabatur, & puri facto, lanceola pertundendo, exitus fuerat conciliatus, poſtque aliquot ſeptimanas integre curatum credebatur malum.

Verum poſt aliquot menſes parvulus tumor naſcebatur, immediate ſupra marginem oſſis ilii dextri, ad diſtantiam circiter quinque digitorum transverſorum a ſpina dorſi; ſponte rumpebatur parvulus ille tumor, & ingens copia aquae ſanguinolentae prodiit, cui quandoque pauculum puris miſtum erat. Copia liquidi effluentis, nunc minor, nunc major, erat; ſed plerumque admodum magna; ita ut plura mantilia non ſufficerent abſorbendo humori effluenti, qui quandoque in terram depluebat. Moleſtum hoc malum jam toleraverat ultra triennium, antequam peritiſſimi Chirurgi *Ten Haaff* opem imploraret; qui, malum attente examinans, invenit ſequentia.

Orificium fiſtulae erat adeo anguſtum, ut globulum tenuioris ſpecilli vix admitteret: parvum illud orificium continuabatur cavo ampliori, in quod ſpecillum ad novem pollicum longitudinem demergebatur, antequam fundum attingeret; quem exiſtimabat haerere in pinguedine, renem dextrum circumambiente; quam copioſam eſſe credebat, quoniam aegra erat obeſa.

Supra ſpecillum cannulatum totam fiſtulam ab orificio ad fundum uſque diſcidit, una ſectione; &, ob corporis pinguedinem, vulnus erat ſatis profundum; ita ut labia vulneris tres pollices aequarent craſſitie; nec notabilis aderat haemorrhagia. Cavum vulneris implevit ſpongiis, linteo carpto undique tectis, & totum hunc apparatum ex lege artis firmavit, qui in tertium uſque diem relictus fuit.

Remoto tunc apparatu, quod facile fiebat, cum omnia jam madeſcerent, totus fiſtulae fundus oculis patebat: canalis erat apertus, qui cavo ſuo digitum capere poterat; anguſtior tamen circa orificium. Polita & glabra apparebat ſuperficies, tegebaturque craſſa membrana; imprimis, circa fiſtulae orificium; aſcendendo enim verſus fundum minuebatur.

Circa fundum fiſtulae canalis ille deſinebat in ſaccum expanſum adeo, ut apice digiti indicis vix attingi poſſet ejus extremum; unde confirmabatur Diagnoſis praecedens, quae ſtatuerat, fundum fiſtulae in pinguedine renem dextrum ambiente locari. Interim ex arte tractabatur vulnus; &, poſt aliquot dies, ſubſidentibus ac emollitis labiis, ſuppuratione jam praeſente, denuo explorabatur fundus fiſtulae; indicis digiti apice ren dexter tangi poterat; ſed nullum in illo vitium detegebatur; verum in ſacco illo majori, qui fundum fiſtulae conſtituebat, detegebatur minor cavitas, cujus orificium tenſa quadam chorda impoſita anguſtabatur. Juſtus metus erat, funditus non poſſe curari malum, niſi illa chorda diſcinderetur; quod tamen non ita tuto fieri poſſet; cum videretur illa chorda nervus eſſe inſignis; quo reſecto, plura & gravia ſymptomata metuenda erant.

Omnibus bene ponderatis, concluſum fuit, chordam hanc diſcindendam

eſſe,

eſſe, uno ictu. Quod dum fiebat, intolerabilem dolorem ſenſit aegra, a coxa ad pedem uſque: nulla tamen ſequebatur haemorrhagia; unde confirmabatur, chordam illam fuiſſe nervum. Acutiſſimus ille dolor diu non durabat; ſed manebat ingratiſſimus cujusdam quaſi formicationis ſenſus, una cum frigore & inſenſilitate partis, praecipue, in craſſiore femoris parte: omnia haec ſymptomata per aliquot dies ſenſim minuebantur, tamdemque omnino ceſſabant. Poſtea potuit diſtinctius tangi ren dexter; qui tamen non apparebat nudus, ſed tectus: cumque nulli ſinus laterales detegerentur, ad ſanationem fiſtulae totus dirigebatur ſcopus; quae etiam, ex arte tentata, feliciter ſucceſſit, poſt binos circiter menſes, manente cicatrice profunde cava; quod a peritis pro bono ſigno haberi ſolet; unde concludunt, latera ſinuum, & fiſtularum, ad ſe mutuo preſſa, penitus concreviſſe, ita ut nullum cavum manſerit, in quo colligi denuo poſſint humores, unde ſequeretur recidiva mali, quod percuratum credebatur.

Ex felici hac cura concluſit celebris ille Chirurgus, Nephrotomiam non adeo difficilem eſſe, ac quidem antea credebatur. Fatetur tamen, peritum neminem illam tentaturum, niſi certus ſit, calculum adeſſe in renibus, qui jam abſceſſum produxit, quique viam indicare poterit; nemo enim, licet calculum in renibus adeſſe ſciret, poterit indicare exacte locum in rene, ubi calculus haeret. Sed haec omnia confirmant potius illa, quae de Nephrotomia hactenus dicta ſunt.

1428. Neque enim de ſpecificis lithontripticis hactenus vera fides.

Cum adeo dirum malum ſit calculus, & ſatis frequens, mirum non eſt, multa tentamina facta fuiſſe, ut inveniretur remedium calculum ſolvens.

Antea probatum fuit, in ſanis humoribus fluxiſſe illa elementa, a ſe invicem ſeparata, quae poſtea, unita inter ſe, calculum durum conſtituunt. Quamdiu ſeparata manent haec elementa, nullo modo ſanitatem laedunt; noxia tantum fiunt, ſi uniantur. Perfectiſſima ergo curatio obtineretur, ſi tale cognitum foret remedium, quod aptum eſſet, ſejungere concreta elementa calculi, ita, ut in liquido, quo alluuntur, & ex quo ſeparata concreverunt, iterum ſolverentur integre, ſicque ſine moleſtia exire poſſent de loco, ubi concreta calculum produxerant.

Sic v. g. ad calculum veſicae curandum tale deſideraretur remedium, quod, urinae in veſica collectae miſtum, aptum foret, partes concreti calculi ita ſolvere, ut, deleto nexu, quo cohaerent, denuo in urina diſperſae, una cum urina expelli poſſent. Multa tentata ſunt medicamenta, quae applicabantur calculis humanis excretis, vel per ſectionem eductis, at, quantum novi, ſolus *ſpiritus nitri* calculum integre diſſolvere potuit, & quidem, cum intenſa efferveſcentia, uti ex obſervatis *Celeberrimi Hoffmanni* ad §. 1414. dictum fuit. Sed requirebatur tripla copia aquae fortis bonae notae ad pondus calculorum, qui coriandri ſeminis magnitudinem aequabant. Solutio

erat

erat turbida, albicans, & parum ſpiſſior; addito oleo tartari per deliquium, ad ſaturationem uſque, effervefcentia quidem, ſed nulla praecipitatio, accidebat: haec mixtura flaveſcens & pellucida fuit, ſaporis nitroſi, cum nitrum ſic regeneratum fuerit, uti ex chemicis notum eſt.

At ſatis patet, acre hoc menſtruum calculo applicari non poſſe; deſtrueret enim loca corporis, in quibus calculus haeret. Optime qualitates remedii, quod calculum ſolvat, *Helmontius* (*i*) determinavit: *Aptum ſit, in urinam mutari, ut ſcilicet locum affectum tangat. Habeat in ſe poteſtatem ſolvendi repagula calculi. Donum Dei namque eſt; quod ars non parat, at duntaxat ſeparat eruitque. Poſſideat iſtud in proprietate ſpecifica & appropriata; non autem in ſecundis qualitatibus; caduca quippe plerumque ſunt, vel qualitatum truculentia infamia. Sit ſubtile, ut quaquaverſum eat, ſuumque eminus objectum demoliri queat. Amicum ſit naturae, ne ſcilicet cuncta pervertat &c. Errant proinde, qui ſolis corroſivis hanc conſcribunt monomachiam: ſecundis nempe qualitatibus nimis fidentes, indormiunt male ſecuri, & proprietatibus ſpecificis neglectis, poſthabitis quoque appropriatis, in objectum proprium tantum diſtentis, in obſcurum ivere. Non enim ſtruthio ferrum, aut aviculae ſilices, uniones, lapillos, corroſionis qualitate aemula conterunt. Virtus eſt ſolvendi repagula, obicesque tartareos. Hanc meditari, hanc imitari, convenit.* Nec mirum eſt, quod calculum ſolubilem crediderit, cum jactaret, ſe poſſidere *Alcaheſt*, ſive ſolvens univerſale, per quod omnia ſic ſolvi dicebantur, ut inſtar aquae diffluerent. Verum & *Cardanus* ſcribit, *ſua aetate, virum per Longobardos oberraſſe, qui, paucis diebus, quodam poculo paſſim, ſecure, certo, atque breviter, ſanabat: additque judicium, ſe non dubitare, hunc virum in inferis eſſe, quod moriens artem ſuam mortalibus inviderit* (*k*).

Cum ergo hactenus de menſtruo tali, calculum humanum adaequate ſolvente, ſimulque tam miti, ut partes calculum continentes non laederet, nihil certi conſtet, inceperunt optimi viri cogitare, an non poſſet calculus ſic mutari, ut in minores partes dilaberetur, ſicque facilius expelli poſſet de corpore. Exempla enim in Hiſtoria Medica habentur plura, quae docent, calculum veſicae, dum cathetere tentabatur, diſſiliviſſe in fragmenta, quibus dein cum urina expulſis, perfecta curatio ſequebatur. Rarius autem hoc contingit, & tantum in calculis fragilioribus; plerumque enim ſunt duriores, imo aliquando duriſſimi. Videtur de hac re fere deſperaſſe *Aretaeus* (*l*): Dicit enim: *Lapis magnus tolli nequit; neque enim potione aut medicamento frangitur, aut circumteritur:* unde etiam in cura calculi renalis imprimis commendat illa, quae calculos pellunt (*m*). At caput illud mutilum eſt, & forte aliquid de medicamentis calculum terentibus adfuit in illis

(*i*) In Capitulo: *Supplementorum Paradoxon Numero criticum* §. 56. pag. 560.

(*k*) Idem de Lithiaſi Cap. VII. pag. 697. Col. 2.

(*l*) De cauſ. & ſign. Morbor. Diuturn. lib. 2. Cap. 4. pag. 54.

(*m*) De curat. Morbor. diuturn. lib. I. Cap. 7. pag. 130. 131.

lis locis, quae deſiderantur: nam alio in loco (*n*) leguntur ſequentia; *Calculi vero medicamentis potabilibus conterendi ſunt.* Deinde quaedam remedia ad hunc ſcopum recenſet (plura vero enumerat ſimplicia loco modo citato). Quod autem certam fiduciam in his non repoſuerit, patet inde, quod illorum enumerationi ſtatim ſubjungat; *Et quotcumque experientia optima comprobavit.* Medicamenta jam, quae calculi molem, atterendo quaſi, ſenſim minuerent, a Medicis *Lithontriptica* ſolent vocari; quod vocabulum, quantum novi, ne ſemel quidem apud *Aretaeum* occurrit. Calculus humanus non eſt corpus homogeneum & ſimplex, cujus omnes partes ſibi mutuo, & toti, quod ex illis concrevit, ſimiles ſunt; verum, chemico igne examinatus, dat ſimilia producta, ac ex aliis animalium partibus igne exprimuntur; ſalem volatilem, aquam, olea; relicto capite mortuo, nigro, friabili, quod, per ignem apertum expulſo, vel conſumto, omni oleo tenaci piceo, relinquit terram non amplius cohaerentem.

Hinc non ſine ratione credebatur, ſi una, vel plures, ex partibus calculum conſtituentibus poſſet ſeparari a reliquis, tunc cohaeſionem reliquarum minui debere; ſicque calculum, qui antea durus fuerat, reddi poſſe friabilem, & levi vi deterendum. Cum autem per ignem ſal volatilis expelleretur de calculo, & ille fugaciſſimus eſſet, hujus ſeparationem a reliquis partibus ſperabant imprimis; & cum calx viva, addita ſali ammoniaco, ilico fugaciſſimum ſpiritum volatilem, alcalinum, in aëra expellat quaquaverſum, idemque contingat, ſi urinae miſceatur (*o*), hinc videtur jam dudum de calce viva cogitatum fuiſſe, tanquam calculi remedio.

Thomas Bartholinus (*p*) dixit: *Conſtat authoritate Baſilii Valentini, aliorumque, nihil in calculo profligando utilius ſpiritu calcis vivae, mihique iterum iterumque compertum, aquam calcis vivae oſtreorum, mutylorumque, ſolvere calculos ordinarie ab aegris exſectos in mucilaginem, ſi aliquot dierum leni fotu in calido ſimul detineantur.* Monet tamen, aquam calcis debere eſſe bene ſaturatam. Alibi (*q*) refert, *Dickinſonum*, celebrem in Anglia, elapſo ſaeculo, Chemicum, *in calculi affectibus laudare ceu decantatiſſimum remedium, aquas antenephriticarum herbarum aliquamdiu cum calce ovorum bene calcinata excoctas.*

Alii crediderunt, calculi cohaeſionem tolli poſſe, ſi terra, calculi compoſitionem ingrediens, a reliquis partibus ſeparari poſſet; cum terra ſtabilitatem praecipuam praebeat corporibus, imo & valido igni reſiſtat quam maxime.

Verum *Celeberrimus Hales* pulcherrimis experimentis demonſtravit, aërem firmiter inhaerere ſubſtantiae vegetabilium, animalium, ac mineralium, & notabilem partem totius molis horum corporum conſtituere, dum reliquis partibus cohaeret adeo, ut validum ſaepe ignem requirat, antequam ille nexus

(*n*) De curat. Morbor. Acut. lib. 2. Cap. VIII. pag. 109. 110. (*o*) H. Boerhaave Elem. chem. proceſſ. 97. pag. 315. (*p*) Epiſtolar. Medicin. Cent. IV. Epiſt. LXXVI. pag. 395. (*q*) Ibid. Epiſt. XCII. pag. 470.

nexus divelli poſſit (*r*). Aër autem, dum ſic in corporibus haeret, elaſticitate caret: ſimulac ſolvitur a nexu cum reliquis partibus corporis, in quo haeret, tunc recuperat priſtinam elaſticitatem, & ſe quaquaverſum expandit; ſed de his jam dictum fuit ad §. 1414. Mirabatur *Hales* (*s*), plus quam dimidiam partem totius calculi eſſe merum aërem; talem autem copiam aëris a nullo alio corpore, animali, vegetabili, aut minerali, educi unquam viderat. Magis mirum erat, quod aër non elaſticus (fixum vocant), in calculo haerens, cujus volumen nondum aequabat tres quartas pollicis cubici, dum expellebatur ab igne, mox elaſticus factus, repleret ſpatium quingentorum & ſedecim pollicum cubicorum; adeoque volumen aëris elaſtici eſſet ad volumen aëris fixi, in calculo latentis, ut 645 ad 1. Quam enormis differentia!

Alio loco (*t*) calculum renum minorem, rubri coloris, immiſit lagenae Florentinae, aqua frigida plenae; addidit fragmentum calculi alterius, qui valde durus erat. Lagenam hanc (quae abſque rupturae periculo calorem aquae ebullientis fert) ſuſpendit ſupra ignem: dum aqua ebulliebat, aër copioſus exibat ex calculo nephritico, bullularum forma; calculusque ex fundo elevabatur, & valide agitabatur hinc inde; unde comparabat calculum illum nucleo Cometae, cujus caudam referebant bullulae aëreae, ex calculo emergentes. Dum autem, nova affuſa aqua, ebullitio ceſſabat per minutum, hoc tempore nullus aër emergebat e calculo. Poſtquam per tres horas calculus ille renalis in aqua decoctus fuerat, amiſerat calculus duas tertias partes ſuae molis. Durior autem calculus, qui aequali tempore coctionem ſuſtinuerat, ſenſibiliter non fuerat imminutus; licet quaedam aëris copia, ebullitionis tempore, ex illo prodiiſſet. Obſervavit ſimul, dum ebullientis aquae jacturam, nova aquae frigidiuſculae affuſione, reſtitueret, omnem aëris expulſionem ceſſaſſe, neque rediiſſe, niſi poſtquam aqua denuo notabili tempore ebulliviſſet.

Si ergo aër expelli poſſet a calculo, certum eſt, ipſius molem inſigniter minuendam. Verum etiam credibile videtur, aërem fixum, per totam calculi ſubſtantiam diſtributum, dum, elaſticitatem recuperans, exit de calculo, a contactu mutuo removere reliquas partes, quae calculum conſtituunt; cum ejus volumen ſubito augeatur, & ſic omnia vicina ex ſitu priſtino dimoveat. Unde ſequitur, calculi molem non tantum minui, dum aër exit; ſed & cohaeſionem partium calculi inter ſe debilitari; adeoque friabilem reddi poſſe

Simul etiam apparet, non omnes calculos aeque facile dimittere fixum hunc aërem, uti in experimento *Hales* modo allegato patuit. Idem patet ex

(*r*) Vegetab. Staticks Cap. VI. pag. 155. & ſeq. (*s*) Vegetable Staticks pag. 183. (*t*) Haemaſtaticks on the animal calculus Experim. IX. pag. 226.

ex variis tentaminibus, quae *Celeberrimus Lobb* (*u*) inſtituit circa calculi ſolventia. Teſtatur enim, ſe noviſſe, *calculum diſſolvi poſſe ab omni re, quae ſeparare particulas aëris, atque expellere ex eo iſtud fluidum, valet &c. nam quatenus aëris particulae intermixtae ſunt caeteris partibus componentibus hoc concretum, defectu, & egreſſu illarum ex eo, generari debent viae, & ſpatia vacua, diſtantiaeque inter partes componentes caeteras, quod eſt, diſſolvi debet calculus.* Duros ſilices, & marmora, immerſerat ſucco citri (*w*), brevi poſt bullae aëreae ceperunt exire ex his corporibus, forma ſpumae, in ſuperficie liquidi collectae, copia perpetuo auctae, per plures horas. Sed eodem tempore in fundum vaſis cadebat pollen tenuiſſimus, leviſſimus, candidus. Unde concluſit, *diſſolutionem lapidum memoratorum productam fuiſſe a particulis acidis ſucci Limonum, deſtruentibus unionem, quae fuerat, inter particulas aëris, & caeteras partes componentes iſtos diverſos lapides. Ex quo probabile videtur, iſtas particulas aëreas fuiſſe inſtar vinculorum coadunantium caeteras partes componentes diverſorum lapidum.* Egregius Medicus Baſilienſis *Staechelinus* pulcherrima experimenta inſtituit, ut inquireret naturam ſilicum, & calculorum humanorum, aliorumque animalium; uti antea ad §. 1414. 1423. 1425. dictum fuit. Ex his omnibus ſedulo penſitatis concluſit (*x*); *Calculos animalium omnium maxime abundare materia elaſtica glutinoſa, quae aliquam Analogiam habet cum illa, quam aqua ex ſeminibus Cydoniorum elicere ſolet; omniaque illa, quae aërem, in hac materia elaſtica latentem, in ſtatum activum reducere valent, eſſe diſſolventia calculorum.*

Quod autem fixus ille aër, ſaltem in vegetabilibus, & animalibus, quam plurimum contribuat ad cohaeſionem, pluribus & pulcherrimis, experimentis probavit egregius Chirurgus *Macbride* (*); imo credidit, illum aërem vinculum elementorum primarium conſtituere; cum non prius elementa a ſe mutuo diſcedant, quam aër ille expulſus fuerit.

Nexus ille aëris fixi cum reliquis partibus, vegetabilem aut animalem ſubſtantiam conſtituentibus, ſaepe adeo firmus eſt, ut non levem vim ignis requirat, antequam ſolvi poſſit; & talia corpora immutata ſervari poſſunt per ſaecula. Ex cornubus cervinis *Celeberrimus* Hales (*y*) magnam aëris copiam per ignem expulit; ſed nexus aëris cum reliquis partibus non ſolvebatur, niſi majori igne; dum albi fumi prodire incipiebant ex recipiente, tunc copia aëris ſecedebat, uti etiam, dum maxima ignis vi ultimum oleum foetidum exprimebatur. Sed & notum eſt, ſeros nepotes in atriis monſtrare cervorum cornua, quos proavi in venatu ceperant. E contra ubi per fermentationem, vel putrefactionem, fixatus aër ſecedit, cohaeſio mutatur, imo quandoque integre tollitur. Si vero reddi poſſit fixus aër corporibus, ex quibus exiverat, cohaeſio renaſcitur.

Pu-

(*u*) De Calculo & Podagra pag. 169. & ſeq. (*w*) Ibid. pag. 4. & 5. & 6.
(*x*) Ibid. pag. 33. (*) Experimental Eſſays pag. 28. & ſeq. & pag. 254. & ſeq. (*y*) Vegetable Staticks Chap. VI. Experim. 51. pag. 167.

Putridam carnem, & vix non diffluentem, foetoris intolerabilis, immiſit *Macbride* (z) liquori fermentanti: intra horae ſpatium foetor jam multum imminutus erat, poſt quinque horas omnino deletus, ſimulque caro, quae antea vix ullam cohaeſionem habebat, denuo firma facta eſt: idem contigit, dum putridiſſima caro ſuſpendebatur ſupra halitum fermentantis liquidi ita, ut undique ab illo allueretur. Notum autem eſt, de fermentantibus liquidis exire aërem copioſum, qui antea fixus fuerat: hoc eſt *Gas* illud *Sylveſtre* dictum *Helmontio*; quod, ubi copioſum inſpirando hauritur, homines & animalia necat ſubito: illudque ipſum domat omnem putredinem, & , debilitatam per hanc, cohaeſionem cito firmat, reſtituto, ut videtur, aëre, qui, dum putreſcebat caro, ſeparatus ab unione cum reliquis partibus avolaverat. Merentur haec omnia experimenta ſummam conſiderationem in morbis curandis pluribus; unde ab omnibus Medicis attente videntur conſideranda. Latius haec deducere hujus loci non eſt. Videntur corpora, aëre fixo expulſo, bibula quaſi reddi, avidiſſimeque ſimilem aërem arripere, & denuo figere: Conſtat enim experimentis *Hales*, aliisque pluribus, quae in modo laudato tractatu habentur, fixum illum aërem, nunc fugacem redditum, quandoque brevi elaſticitatem acquiſitam amittere, & in aliis corporibus, quae copia hujus aëris fixi carent, figi denuo.

Terrae calcariae magnam affinitatem habent cum fixo hoc aëre, & illo abundant: quando autem, calcinatione valida, illo privantur, acquirunt vim cauſticam, & in aqua ſolubiles fiunt: ſimulac reſtituitur aër iſte fixus, perit cauſtica illa vis, & redit indiſſolubilitas in aqua (*a*). Probatur hoc pulcherrimo experimento, cujus apparatus totus figura exhibetur (*b*). Aquam calcis vivae, filtratione lympidiſſimam redditam, infundebat vaſi vitreo puro: in altero vaſe ponebat cineres clavellatos: bina haec vaſa jungebantur ſibi invicem per tubum vitreum incurvum, cujus bina extrema collis binorum vaſorum vitreorum adaptabantur ſic, ut nihil per commiſſuras exire poſſet. In ſummitate illius vaſis, quod cineres clavellatos continebat, aderat terebra factum foramen, cui applicabatur infundibulum parvum, per quod ſpiritus vitrioli, aut aliud quodcumque acidum, inſtillari poſſet ſenſim, ut excitaretur effervescentia; quae dum incipiebat, ablato ſtatim infundibulo, claudebatur foramen, ut aër, effervescentiae tempore extricatus, cogeretur tranſire per tubum intermedium, in aliud vas vitreum, quod continebat aquam calcis vivae. Hoc dum fiebat, intra pauca horae minuta aqua calcis, huc usque lympida, incipiebat turbari, & calx latens in hac aqua cadebat ad fundum; quae, effuſo liquido ſupernatante, collecta, validam effervescentiam excitabat, dum ſpiritus vitrioli affundebatur.

Inde intelliguntur quaedam phaenomena, quae multum torſerunt ſummorum

(z) Experimental. Eſſays pag. 131. & ſeq.

(*a*) Ibid. pag. 50. & 214.

(*b*) Ibid. pag. 215.

rum in arte Chemica virorum ingenia. Spiritus volatiles alcalini, ſi addita calce viva deſtillati fuerint, nunquam ſal alcalinus volatilis ſub forma ſolida potuit inde educi, quia deficiebat in illis vinculum aëris fixi, quod partes unit. Nec ſpiritus illi volatiles alcalini, cum calce viva parati, efferveſcunt cum acidis; quod adhuc Chemici magis mirabantur. Sed ratio haec eſt: Calx viva, dum jungitur ſali ammoniaco, non tantum acidum in ſe trahit, ſed etiam fixum aërem, qui in ſale ammoniaco eſt; ſicque, inter deſtillandum, ſolus ſal volatilis aſcendit, cum phlegmate, aëre fixo orbus. Cum autem efferveſcentia fiat ideo, quia aër fixus, dum alcali cum acido unitur, ſeparatur, & elaſticitatem ſuam recuperat, hinc ſal alcalinus, per calcem orbatus omni aëre fixo, cum acidis efferveſcere non poteſt (*c*). At ſequeretur inde, quod tales ſpiritus alcalini volatiles, ſi ablatus aër fixus illis redderetur, deberent denuo cum acido affuſo efferveſcentiam producere. Sed & directis experimentis probatur, illud revera ſic fieri. Dum enim in apparatu modo deſcripto aër, ob efferveſcentiam acidi cum alcali expulſus, per tubum incurvum cogitur ire in phialam, quae ſpiritum alcalinum volatilem, cum calce viva paratum, continet, intra decem minuta horae ſpiritus ille ſic ſaturatur aëre, quem ſibi unit, ut poſtea affuſis acidis valide efferveſcat (*d*). Similis omnino effectus obſervatur, dum aër, a fermentantibus corporibus extricatus, pari artificio derivatur in phialam, quae ſpiritum alcalinum, cum calce viva paratum, continet (*e*). Sed & idem ille aër, per fermentationem ſeparatus, in aquam calcis vivae receptus, calcem ſolutam ad fundum praecipitat (*f*), ita ut quinque dierum ſpatio ex ſex unciis aquae calcis tria grana terrae calcariae colligerentur.

Licet autem ille aër fixus, dum a nexu cum aliis corporum partibus ſolvitur, elaſticus fiat, videtur tamen dotibus differre ab aëre atmoſphaerico, & praecipue, citius ac facilius uniri corporibus, quae aëre fixo orbata ſunt. Nam aër fixus, per efferveſcentiam ſeparatus, decem minutorum ſpatio reddidit ſpiritum alcalinum volatilem efferveſcentem cum acidis ipſi affuſis. Idem aër, fermentatione ſeparatus, quinque dierum ſpatio praecipitavit terram calcariam ex aqua calcis; quae tamen, in phiala aperta relicta, libere accedente aëre atmosphaerico per quatuordecim dies, ne minimam quidem particulam terrae calcariae depoſuit (*g*). Videtur nihilominus in aëre atmosphaerico haerere fixus aër, vel ille aër, qui nos ambit, fixus reddi poſſe. Videmus enim, aquam calcis in ſumma ſuperficie, ſi diu ſervatur, cruſtam colligere; quae nihil aliud eſt, quam terra calcaria, quae ignis actione denuo in calcem vivam mutari poteſt. Verum & calx viva, diu aëri expoſita, cauſticam vim, ac ſolubilitatem in aqua, amittit (*h*). Obſervavit *Neumannus*, quod ſervaverit per decem annos ſpiritum ſalis ammo-

(*c*) Experimental. Eſſays pag. 49. 50. (*d*) Ibid. pag. 52. 53. (*e*) Ibid. pag. 48. (*f*) Ibid. pag. 227. (*g*) Ibid. pag. 226. (*h*) Ibid. pag. 258. 259.

moniaci, cum calce viva paratum, qui hoc tempore fere totam ſuam volatilitatem, ac ſubtilitatem, perdiderat, & fortiter cum acidis effervescebat (*i*). Videtur hoc factum fuiſſe, quia ſpiritus ille hoc tempore, ſatis longo, ſaturatus fuit denuo fixo aëre, cujus praeſentia requiritur ad effervescendum.

Celeberrimus Boerhaavius (*k*), qui non ſolebat facile determinare, dum aliquid dubii adhuc maneret, habet ſequentia: *Dubitatum quandoque, an omne illud, quod ita gigneretur, foret quidem ejusdem ita naturae, ut eodem nomine elaſtici aëris appellari debeat? an vero corpora, certa lege reſoluta in partes minimas, omiſſa natura ſua prima, forte vera transmutatione, permutarentur in aërem hunc elaſticum, qui, dein rurſum concretus aliis, iterum firma redderet nova corpora? an adeoque, praeter aërem communem elaſticum aliud illi ſimile, non idem, in rerum natura obtineret?*

Merentur praecipue legi illa, quae tentata fuerunt a *Joſepho Black M. D.*, experimenta de aëre fixo in corporibus latente &c (*l*). Pulcherrima enim ſunt, & ſumma induſtria facta; Haecque cognita ſupponit modo laudatus *Macbride*, ut ipſius tentamina melius intelligi poſſint.

Cum autem tanta copia aëris fixi in calculo haereat, ut plus quam medietatem totius molis conſtituat, magna ſpes eſt, calculum non tantum mole minui, hoc aëre expulſo, verum etiam friabilem reddi, poſſe; cum experimentis antea recenſitis demonſtretur, eundem illum fixum aërem contribuere multum ad cohaeſionem corporum. Igne, & acribus rodentibus, aërem e calculo expelli, notum eſt; ſed haec calculo, in corpore haerenti, applicari nequeunt. Unde ſola haec ſpes relicta videtur, ut inveniantur talia, quae aërem fixum ex calculo in ſe rapere poſſunt, & ſimul adeo lenia ſunt, ut partes calculum continentes non laedant inſigniter. Cum autem hae dotes in calce viva adeſſe videantur, hinc patet ratio, quare magni nominis remedia Lithontriptica ex calce parata fuerint.

Operae pretium videtur, conſiderare celebre illud *Annae Stephani* remedium Lithontripticum, quod publicam Supremi Senatus Anglici obtinuit approbationem, & largam remunerationem, dum revelabatur, ut omnibus prodeſſe poſſet.

Sic autem origo hujus remedii deſcribitur (*m*). *Johanna Stephani*, generoſa ſtirpe orta, indolis optimae, & ſagacitatis non mediocris, circa vigeſimum hujus ſaeculi annum incepit dare teſtas ovorum furno coctas, & deinde in pulverem redactas, ad calculum ſolvendum. Poſt aliquod tempus, ovorum teſtas exurere coepit igne culinari, primo ad nigritiem, deinde donec rurſus albeſcerent; & credidit, ſe obſervaſſe, illas eo magis efficaces reddi, quo plus igni fuere expoſitae: ad ſcrupuli pondus dabat ter quotidie in vino albo. Cum vero alvi pertinax obſtructio perſaepe ſequeretur horum

(*i*) Experimental. Eſſays pag. 51. (*k*) Chem. Tom. I. pag. 532. (*l*) Eſſays and obſervat. Phyſ. and liter. Tom. II. pag. 157-225. (*m*) David Hartley de Lithontriptico a Joanna Stephens invento &c. pag. 63. 64.

rum pulviſculorum uſum, adjunxit parvam quantitatem ſaponis; quem etiam conferre ad calculi ſolutionem ſuſpicabatur. Per aliquot annos huic methodo inſtitit, quam ſabulo renum amoliendo, vel etiam calculis veſicae interdum ſolvendis, parem experta fuit. Poſt duodecim annos, incepit adhibere teſtas ovorum calcinatas majori doſi; addita etiam ſaepe numero ſaponis ſemiuncia, ſub forma hauſtus. Cum autem illud remedium inſigniter profuiſſet homini fere octogenario, qui per aliquod tempus calculi veſicae ſymptomata patiebatur, & inter uſum hujus remedii laminas ac fragmenta calculi permulta cum urina reddebat, ſoluti calculi exemplum habebat inſignius quovis alio priori; unde poſtea dedit, & pulverem ex teſtis ovorum calcinatis, & ſaponem, majori adhuc quantitate; eventu pariter feliciore. Ex quibus patet, vim hujus remedii pendere a calce teſtarum ovorum, & ſapone.

Cum increbreſceret hujus remedii fama, & illud facile detegi potuiſſet, incepit *Anna Stephani* miſcere alia; cochleas hortenſes, elotis prius ſordibus, in crucibulo clauſo combuſtas, deinde in tenuem pulverem contritas, ſex partibus calcis, ex teſtis ovorum paratae, unam partem pulveris cochlearum hortenſium combuſtarum addidit, & hanc miſcelam in lagenis bene clauſis ſervari juſſit. Addidit & *Coronopi* herbae, in carbonem combuſtae, parvam quantitatem; quam etiam admiſcuit decocto, in quo ſapo venetus diſſolvebatur: addidit & *Chamaemelum*, *Foeniculum*, *Bardanam*, *Petroſelinum*, aut harum plantarum radices, ſi deficerent illae herbae recentes; enumeratisque his plantis ſubſtituit alias quandoque, *Malvam*, *Bismalvam*, *&c.*, abſque diverſitate obſervata in remedii effectu (*n*). Fatetur autem, quod haec & ſimilia addiderit tantum, ne remedium innoteſceret.

Unde his, quae vix prodeſſe poſſe credebantur, omiſſis, remedium illud ad majorem ſimplicitatem redactum fuit, dando tantum pulverem teſtarum ovorum calcinatarum ter de die, in quovis vehiculo idoneo, ad ſcrupulos duos, duos cum ſemiſſe, vel drachmam integram, ſuperbibendo ſingulis vicibus tertiam partem decocti, quod continebat *Saponis Alicantici* uncias duas, duas cum ſemiſſe, vel uncias tres; ita ut ſapo diſſolutus haereret in aquae purae octodecim unciis. Edulcorabatur hoc decoctum ſaccharo, vel melle, ad libitum (*o*). Unde proportio pulveris ad ſaponem erat, ut unum ad octo; ſic plerumque fiebat, ut alvus nec nimis adſtricta foret, nec nimis laxa: cum autem pulvis alvum adſtringeret, ſapo laxaret, & uterque virtute Lithontriptica urinam imbueret, augebatur, vel minuebatur, ſingulorum quantitas, pro vario ſtatu inteſtinorum. Si, his non obſtantibus, diarrhoea ſuperveniret, ilico confugiendum erat ad opiata, ne vis Lithontriptica remedii de corpore abriperetur. Robuſtis, & valido ventriculo praeditis, maxima utriusque remedii doſis convenit; pluribus media doſis ſufficit. Quibus autem infirmior eſt ventriculus, aut dolor in viis urinariis acutior, praeſtabit,

(*n*) D'Eſcherny Brother in law to Mrs. Stephens pag. 14. & ſeq. (*o*) Hartley de Lithontriptico &c. pag. 5, 6, 7.

bit, minimam adhibere doſin, & pulverem mitiorem reddere; dum, aut ignis vi per tempus brevius, aut aëris per longius, expoſitus fuerit; ſic enim calcis cujuscumque igneam vim mitigari, notum eſt. Minimam doſim ſufficere in extrema ſenectute conſtitutis monet, cum illorum calculi promptius ſolvantur. Juniores autem tantum debent aſſumere, quantum ventriculus ferre poteſt: multis enim experimentis ſe certiorem factum affirmat celebris auctor, remedia haec tardius opere ſuo defungi in illis; nec tamen, quantum novit, ullum exſtare exemplum injuriae valetudini illatae, vel ab aucta quantitate horum remediorum, vel a continuato eorundem uſu. Quocirca pro regula generali ponit, *Tantum aſſumendum eſſe ab omnibus, quantum commode ferre poſſunt; nam, quo plus aſſumitur, eo celerius putreſcet quaſi & ſolvetur calculus, eoque magis emollientur & putreſcent laminae & fragmenta calculorum, quae cum urina plerumque redduntur poſt aliquod tempus ab acceptis remediis.*

Urinam enim mutari, dum haec remedia Lithontriptica uſurpantur, in ſe ipſo obſervavit celebris auctor (*p*), dum calculi veſicae ſymptomata pateretur. Sub primum enim horum remediorum uſum experiebatur, *urinam naturali magis volatilem fieri, & odore veterem urinam putreſcentem referre, atque reddi valde alcalinam: effervescebat enim cum oleo vitrioli, oleo ſulphuris per campanam, ſpiritu nitri, ſalis marini, aceto, & ſucco limonum. Quæ quidem omnia aliis haec remedia ſumentibus communia ſunt.*

Probavit autem directis experimentis (*q*), calculos humanos in urina ſua, dum Lithontripticis his remediis utebatur, digeſtos, pondere decreviſſe; dum iidem, in urina naturali digeſti, eodem tempore augebantur pondere.

Inde concluſit, urinam, largo uſu calcis & ſaponis veneti, acquirere vim ſolvendi calculum, ſed & ſimul putridam, & alcalinam, reddi. Cum autem Medici in morbis ex urinae variis mutationibus judicent de indole ſanguinis, unde urina ſecreta fuit, celebres Medici metuebant, ne putredo, & alcalina acrimonia, corrumperent humores ſanos illorum, qui his remediis utebantur. Satis acriter in remedium illud *Annae Stephani* invehitur *Celeberrimus Mead* (*r*), & damnat Medicos nonnullos, *quod, inſano pretio redimendi anile remedium, magnatibus auctores fuerint; quo ipſos etiam in Veſica calculos in ramenta comminui, & hinc foras per urinam pelli, poſſe, vana ſpe deluſi ſpondebant.* Metuebat enim a vi ſumme cauſtica hujus remedii, *quod valet aliquid ad arenulas foras pellendas, at calculos duritiei lapideae nunquam diffringere poterit, quin & longus ejus uſus magno periculo non vacabit.* Fatetur tamen, ſolito ſuo candore, magnus ille vir, aquam calcis, omiſſo ſapone, profuiſſe inſigniter; quae nempe, calcinatis oſtreorum, aliarumque concharum, teſtis, parata erat, & quam diverſam a calce viva credebat.

Con-

(*p*) Hartley de Lithontriptico &c. pag. 29. (*q*) Ibid. pag. 33. & ſeq. (*r*) Monit. & Praecept. Medic. pag. 175. & ſeq.

Conſtat nihilominus experimentis *Celeberrimi Whytt* (*s*), per decem annos captis, aquam calcis, ex oſtreorum conchyliis paratam, eſſe efficaciorem illa, quae ex ſaxis calcinatis conficitur. Apud Batavos ex conchyliis parant calcem vivam, qua utuntur ad aedificia paranda: ex hac calce parant aquam calcis. Si haec calx viva injiciatur lotio recentiſſimo, ipſo momento ingens excitatur ebullitio, aeſtusque quam maximus, & ſimul exhalat ſpiritus acerrimus, volatiliſſimus, qui nares ferit igneo quaſi fulminis ictu (*t*). Verum quidem eſt, quod Celebris auctor dicat; *Omnia autem haec magis vera de calce viva ſaxea, quam de oſtracodermatis parata*; qua ultima tamen utebatur in experimentis ſuis Chemicis. Sed ſaltem hoc manifeſte patet, oſtracodermata calcinata dare veram calcem vivam, & efficacem quidem. Unde illud, quod metuendum videbatur a remedio *Annae Stephani*, pariter in calce viva, & aqua calcis, obtinet, quae praecipuam efficaciam hujus Lithontriptici facere videtur; de qua re poſtea dicetur.

Virtutem Lithontripticam horum remediorum indubitatam agnoſcit egregius Medicus *Huxham*, (*u*); ſed & ſimul, urina manifeſte alcalina reddita, poſt copioſum uſum horum ſuſpicionem movet, an ſerum, & ſanguis, non ſimiliter afficerentur; quod merito periculoſum credit in tenerioris conſtitutionis hominibus. Viderat enim, nobilem virum, qui per plures annos calculo veſicae laboraverat, ſumſiſſe per aliquot ſeptimanas *Lixivium Saponariorum*; unde in ſcorbutum putridum incidit; a quo quidem convaluit, attamen, per morborum complicationem, & hecticam confirmatam, poſt paucas ſeptimanas omnino tabidus periit. In veſica inventus fuit lapis octo uncias pondere ſuperans. Sed, in tenero homine, per tot annos calculi tormenta paſſo, complicato morbo laborante, & tabido, non videtur mors huic remedio ſoli adſcribenda eſſe; licet videatur imprudenter adhibitum fuiſſe, dum, praeter ingentem calculum, tot mala aderant.

An autem in homine, caeteroquin ſano, ſed calculoſo, uſus horum remediorum adeo periculoſus foret, videtur merito dubitari poſſe. Certis enim, & ſatis numeroſis, obſervatis conſtat, multos longo tempore *Annae Stephani* remediis uſos fuiſſe, absque inſigni ſanitatis noxa. Nauſeoſa ſunt, & non omnium ventriculus illa diu ferre poteſt; ſed plures fuerunt, qui, calculi dolorum, quandoque omnem humanam patientiam ſuperantium, lenimen ſperantes, magno animo hoc faſtidium tolerarunt. Urina his remediis utentium acris fit, alcalina, cum acidis efferveſcens; verum inde non ſequitur, ſanguinem, ejusque ſerum, affici ſimiliter ab iisdem. Urina enim longe majorem copiam ſalium, & multo quidem acriorum, continet, quam in ſanguine, vel ejus ſero, obſervantur; qui, affuſione aquae calcis, ſpirant ſtatim halitum volatilem acerrimum. Verum aqua calcis vivae, dum ſanguis

(*s*) Eſſays and obſervat. Phyſic. and Literar. Artic. XIII. pag. 385. (*t*) H. Boerhaave Chem. Tom. II. Proc. 97. pag. 315. 316. (*u*) An Eſſay on fevers &c. pag. 49. & ſeq.

guini affundebatur, colorem reddebat intenſiorem quidem; caeterum parum mutabat illum (*w*): nullaque mentio fit acris halitus, de ſanguine exſpirantis, poſt hanc miſcelam. Cum autem, naturali lege, ſalia acriora, nocitura ſi diutius manerent in corpore, cum urina exeant, haec, ſolito acrior reddita, alluet calculos in renibus ureteribusque haerentes, &, in veſica collecta, diutius ac fortius in calculum, ibi haerentem, agere poterit; ita ut maceratae exteriores lamellae in hoc lixivio molleſcant; a ſuccumbentibus ſeparentur, & poſtea cum urina excernantur: unde moles calculi reſidui magis magisque minuitur, ſicque tandem expelli poterit. Celeberrimus *Morand* (*x*), optimus, ſi ullus alius, in hac re judex, Academiae mandato, inquirens in uſum, & effectum, horum remediorum, teſtatur plures ſumſiſſe per longum temporis ſpatium absque noxa; quosdam etiam cum manifeſto omnium malorum levamine; & quidem ita, ut ſe a calculo penitus liberos eſſe crediderint. Licet ex ipſius obſervatis non conſtet, integram calculi ſolutionem per haec remedia factam fuiſſe, quidam tamen fragmenta calculoſa eminxerunt. Cum autem in calculoſis quandoque adſit frequens nixus urinam excernendi, haec fragmentorum expulſio non fuit obſervata, niſi poſtquam urinam diutius continere potuerant, ſicque urina, virtute horum remediorum imbuta, diutius ageret in calculum veſica contentum. Duros valde calculos, quos murarios vocat, qui diſſecti polituram recipiunt, Marmoris aut Achatis lapidis inſtar, nullo modo mutari, vel arrodi, ab his remediis obſervavit: molliores autem calculos, imprimis in ſenibus, dein in adultis, minus in junioribus, haec remedia aggredi, teſtatur. At, cum de majori vel minori calculorum veſicae duritie vix unquam conſtare poſſit, ſuadet omnibus adultis, ut prius tentent horum remediorum efficaciam, antequam calculi ſectioni ſe tradant, quae, licet hodie a magnis in arte viris multum emendata fuerit, tamen periculo non caret. Si nullum inde levamen ſequatur, poterit Lithotomia aeque tuto tentari poſt horum remediorum uſum.

Obſervavit pariter, ſi ulcus adſit in viis urinariis, quod, purulenta urina emiſſa, cognoſcitur, tunc dolores ab uſu horum remediorum augeri, adeoque in hoc caſu non conducere. Voluit tamen homo triginta quatuor annorum, non tantum calculo ſed & ulcere veſicae laborans (*y*), remediorum *Annae Stephani* uſum tentare potius, quam Lithotomiam ſubire; atque illa per trimeſtre ſpatium ſumſit: dolores augebantur; ceſſavit illis uti verſus finem menſis Februarii; periit ſequente menſe Aprili. In cadavere manifeſto apparuit, vim Lithontripticam horum remediorum egiſſe in calculum, ita ut ſpes fuiſſet integre deſtruendi calculi, ſi diutius in horum uſu potuiſſet pergere. Plures adhuc recenſet caſus, qui docent, Lithontriptica *Annae Stephani* egiſſe in calculum, & minuiſſe ejus molem; dum ſecedebant a toto

(*w*) Schwencke Haematolog. pag. 190. (*x*) Academ. des ſcienc. 1740. Mem. 251. &c. (*y*) Ibid. 1741. Mem. 166. &c.

toto calculo lamellae, quae cum urina excernebantur: uti poſtea, lithotomia inſtituta, vel poſt mortem ſecto cadavere, patuit. Lenta tamen erat horum remediorum actio; unde diu illorum uſus debet continuari.

Alia obſervata docuerunt, diu uſurpata haec remedia levamen inſigne malorum attuliſſe calculoſis; etiam in tali caſu, ubi in calculo, ſectione poſtea educto, nulla apparuerunt veſtigia, quod illa lithontriptica in calculum egerint, aut molem ejus minuerint (z). Calculo Veſicae laborans homo ſumſerat haec remedia, in forma liquida, per ſex menſes; & quidem optimo ſucceſſu: ab omni enim dolore immunis erat, ambulabat, equitabat, curru vehebatur, quaevis exercitia & defatigationes ſuſtinebat, absque ullo incommodo: levamen illud malorum per integrum annum perſtitit. Incepit dein ardoris ſenſum in veſica percipere, una cum ſtranguria, & frequenti ſtimulo ad reddendam urinam. Venae ſectione, remediorumque refrigerantium uſu, ſedabantur haec mala per duos tresve menſes; poſtea redibant frequentius. Horum malorum pertaeſus aeger animoſe ſubivit Lithotomiam; eductus fuit ex veſica calculus, decem drachmas & ſcrupulum pendens, denſae fabricae, coloris rubiginoſi, & durus. Nullum ſignum docebat, lithontriptica in calculum egiſſe. Sub uſu horum remediorum urina copiam ſedimenti albi admodum tenuis depoſuerat ſemper. Poſtquam ceſſaverat illis uti, cum urina prodibat ſabulum admodum tenue, ſubrubellum, ſimilis coloris, ac erat ipſe calculus ſectione poſtea eductus. Caeterum, poſt Lithotomiam optime convaluit, integerrima ſanitate fruens.

Alter calculoſus eadem remedia ſumſit per integrum triennium; in initio quotidie; dein per intervalla, ſimulac vel minimum ſentiret dolorem; & ſemper cum levamine: nullam autem ſanitatis imminutionem a tam longo uſu obſervavit; imo obeſior factus eſt.

Ex omnibus his videtur concludi poſſe, quod haec remedia absque ſanitatis detrimento ſumi poſſint; quod veſica non laedatur ab urina, quae uſu horum remediorum redditur acrior; & quod, poſt diuturnum horum uſum, Lithotomia tuto, ac felici cum ſucceſſu, inſtitui poſſit; quod certe magni momenti eſt. Licet enim duriores calculos non videantur aggredi, levamen tamen inſigne dolorum multi ab horum uſu perceperunt, & quidem ſatis longo tempore: unde videtur Lithotomia differri poſſe ſine periculo, quamdiu a calculi cruciatibus liberi manent aegri. Confirmant autem *Hartley* (*a*) obſervata, magno candore deſcripta, in calculum egiſſe haec remedia; & figuris expreſſit plures calculos, quorum ſuperficies exeſa ac fragilis reddita fuit poſt horum remediorum uſum; recenſet (*b*) plures caſus aegrorum, in quorum veſica, cathetere immiſſo, tangebatur calculus, & qui, ſub uſu horum remediorum, cum urina plures calculi laminas excreverunt, tandemque nucleum, cum levamine omnium malorum: in quibusdam ternis vi-

(z) Academ. des ſcienc. 1743. Hiſt. pag. 136. & ſeq. (*a*) De Lithontript. a Joann. Stephens &c. pag. 14. & ſeq. (*b*) Ibid. pag. 18.

vicibus exploratio per catheterem facta fuit poſt haec excreta, nec inveniebatur calculus amplius.

Non diſſimulat tamen, contigiſſe in binis hominibus, licet calculi fragmenta plura eminxiſſent, imo unus crederet, poſt ſubitam urinae ſuppreſſionem, ſed non dolentem, exiviſſe calculi nucleum, cathetere explorando inventum fuiſſe calculum in veſica, qui abeſſe credebatur. In uno nihilominus per duos annos cum dimidio, in altero per integrum fere triennium (dum has obſervationes ſcribebat), nulla obſervabatur a calculo moleſtia; quocumque corporis motu; imo etiam vectione in curru ſuper ſtrata lapidea; a quo motu adeo exacerbari ſolent calculoſorum dolores.

Cum autem copiam calcariae materiae contineant remedia *Annae Stephani*, dubitatum fuit, an non illae lamellae, quae inter horum uſum excernuntur, & a calculo ſeparatae creduntur, forent concretiones calcariae, calculo applicatae, laxius adhaerentes, hinc facile deciduae; ſicque potius, horum remediorum uſu, calculi moles augeretur, quam minueretur; ſaltem incerta foret calculi imminutio; eo quod lamellae, expulſae cum urina, poſſent conſtare ex calcaria terra in urina latente, & ad calculum adpoſita (*c*). Conſtitit pulcherrimis experimentis *Macbride*, antea memoratis, aquam calcis, etiam lympidiſſimam, continere terram calcariam; cui ſimulac redditur aër fixus, quo per ignem orbata eſt, tunc ſtatim ad fundum cadit: hinc, dum haec medicamenta aërem fixum, qui tanta copia in calculo adeſt, liberant a nexu cum reliquis partibus, & ſibi uniunt, calcaria terra renaſceretur, eandem ob cauſam, quae calculum reddit friabilem. Sed inde tamen non ſequeretur, lamellas illas, quae cum urina excernuntur, ſola hac terra calcaria conſtare tantum. Certe *Cremzenſis* ille civis, cujus *Celeberrimus de Haen* (*d*) meminit, & qui nunquam aliquid ſumpſerat, quod ullam haberet cum remedio *Annae Stephani* affinitatem, evacuavit ſaepius *copioſiſſimam albam glutinoſam materiam, quae, pauculo tempore ſibi relicta, friabiles formabat, albidosque, lapillos.*

Verum, poſt uſum remediorum *Annae Stephani*, non tantum prodeunt calcariae tales lamellae. In homine enim, cui decimo aetatis anno calculus exſectus fuerat, redibant denuo calculi veſicae ſymptomata; quae per annos ſex toleravit; celebris Chirurgus immiſit in anum bis digitum, & *ſenſit evidentiſſime utraque vice calculum in veſica, ovo gallinaceo magnitudine aequalem.* Poſt uſum horum remediorum, brevi *rejecit cum urina magnam quantitatem ſabuli fuſci, putridique, ut & quam plurimas calculi laminas albas. His paulatim evacuari deſinentibus, provenerunt cortices, ut ita dicam, calculoſi; utpote, qui craſſi erant, & laminis pluribus conſtabant. Fuere etiam illorum plerique lati, forma irregulari, ſuperficie albi, hac deterſa fuſci. Tandem prodierunt partes ipſius*

(*c*) De Haen Rat. Medend. part. V. cap. 5. pag. 164. & ſeq. & parte VI. Cap. 5. pag. 233. & ſeq. (*d*) Ibid. Tom. V. Cap. 5. pag. 162. & ſeq.

ipſius nuclei fragiles, *& poroſae*, *fugatis tum demum omnibus ſymptomatis. Immiſit quoque idem Chirurgus digitum in aegri anum tertia vice*; *ſed non invenit calculum* (*e*). Non videtur, omnia illa, quae hic aeger una cum urina excrevit, fuiſſe meram calcaream, aut aliam terreſtrem, materiam; ſed & adfuiſſe ſimul calculi detriti partes.

Non negavit candidus ille auctor, *calcem remediorum in vias urinarias perduci* (*f*). Cum enim urina, per aſſumtionem horum remediorum medicata reddita, turbida ſoleat eſſe, & quaſi lactea, ſimulque deponat, intra aliquot minuta horae, ſedimentum album, grave, de hujus ſedimenti natura cum *Haleſio* locutus eſt, ut indagaretur ejus indoles, uti & fragmentorum, quae, uſus horum remediorum tempore, cum urina prodeunt. Tubo tabacario impoſuit fragmentum calculi genuini; alteri ſimili tubo impoſuit fragmenta ab aegro haec remedia aſſumente evacuata; tertio demum tubo immiſit ſedimentum urinae exſiccatum alterius aegri. Igni expoſita fuerunt tria haec: priora duo per ignem fere integre avolaverunt in auras; dum ex granis duodecim ſedimenti exſiccati reſtabant ſeptem grana. Unde concludi poteſt, grave illud & terreſtre ſedimentum urinae eſſe diverſum a calculi indole; at fragmenta, cum urina tempore uſus horum remediorum excreta, convenire calculi naturae.

Sed & ex propriis experimentis, quae decies legi merentur, concluſit *Staechelinus* (*g*); *Materiam calcariam immutatam tranſire in urinam*; *quod etiam in ſedimentis urinarum obſervavit* (Microſcopiis uſus, partes calcarias optime diſtinguere noverat; quas & in figuris delineavit). Calculus enim humanus, in menſtruo calcario maceratus, primo amiſit tunicam, quam vocat nebuloſam; quia, per microſcopium viſa, tali ſub forma apparebat; poſtea calculus tegebatur materia lacteſcente, dura, calcaria; poſt hanc ſequebatur lamella tenuiſſima, in ſuperficie interiori foraminulis diſtincta omnium minimis; infra hanc jacebat alia craſſior, majoribus foraminibus praedita; haec porro ita ſe habebant per omnes lamellas ſuccedentes, ad nucleum usque; ita ut intima haberet maxima foramina (*h*). Videntur haec ſatis convenire illis, quae *Macbride* tentavit. Calx, latens in aqua calcis, redditur viſibilis, dum aërem fixum ex aliis corporibus in ſe rapit; calculum humanum in ſe continere copiam talis aëris, conſtat ex *Celeberrimi Hales* experimentis; *Staechelinus* probavit, illum aërem irretitum eſſe glutini cuidam, quod comparat mucilagini *Seminum Cydoniorum*; quod & in ſilicibus, & calculo humano, invenit adeſſe; in aqua calcis dum maceratur calculus humanus, prodit calx, jam ſaturata aëre fixo, & lamellae calculum conſtituentes fiunt foraminulentae, ad ipſum calculi nucleum usque. An non ſaltem veroſimile videtur, aëris fixi jacturam reddidiſſe calculi lamellas foraminulentas? Et, cum ille aër, glutini irretitus haerens, partem illius ſecum

(*e*) De Lithontriptic. a Joan. Stephens &c. pag. 24. (*f*) Ibidem pag. 56.
(*g*) Epiſt. Euchar. ad Hartleyum pag. 34. (*h*) Ibid. pag. 31.

ſecum abripiat, dum exit, hincque extimae lamellae foramina per gluten appoſitum anguſtiora reddat, dum adhaeret lateribus, an non ideo lamellae nucleo propriores majora oſtendunt foramina? Fateor, hactenus omnia haec inter conjecturas reponenda eſſe; natas tamen ex experimentis; nec adtribuendas petulanti cuivis fingendi libidini. Si Senatus Romanus laudavit illum, qui in perturbatiſſimo rerum ſtatu firmum ſatis habebat animum, ut de Republica nondum deſperaret, laudem & merentur egregii viri, qui de ſolvendo difficillimo in arte problemate, calculi ſolutione, ſperare audent.

Negari nequit, aliquot jam profectus artem feciſſe in remediis, quae Lithontriptica vocantur, quia calculorum molem minuunt, ſicque expulſioni aptiores reddunt. Fatendum tamen, celebratiſſima etiam ſaepius ſucceſſu caruiſſe: dantur enim calculi adeo duri, ut cognitorum hactenus remediorum vim eluſerint. Sed & inveniuntur, qui minus cohaerent, ceſſeruntque remediis. Praeterea, per varia tentamina conſtitit, quandoque ſaeviſſimos calculi dolores lenitos non tantum fuiſſe, ſed per plures menſes, imo annos, ſiluiſſe omnino, licet calculus ſuperſtes maneret. Sed & hoc ingens eſt miſeris beneficium.

Cum autem conſtet fidis teſtimoniis, *Annae Stephani* remedia profuiſſe; attamen toties contingat, aegros diuturnum illorum uſum ferre non poſſe; cum ventriculo inſuperabile faſtidium ſaepius pariant; hinc omnem operam adhibuerunt celebres Medici, ut hoc incommodum ſuperarent.

Sane, ex deſcriptione & hiſtoria remediorum *Annae Stephani* ante memorata, ſatis patet, multa fuiſſe addita, quae molem augent, non efficaciam, & tantum eum in finem videntur addita, ne remedium, quod tegebatur, innoteſceret. Poſtquam autem jam publico innotuit, omnia haec omitti tuto poterunt. Unde *Hartley* (*i*), omiſſis reliquis omnibus, ſaponem Venetum & calcem ex teſtis ovorum paratam ſola retinuit, ſicque molem horum remediorum minuit multum.

His tamen demtis, mediocris doſis (varia enim quantitate dabantur pro ratione aetatis & virium), in adulto, ſingulis diebus ſumenda, adhuc continebat uncias duas cum dimidia ſaponis, & ſcrupulos ſeptem cum dimidio calcis ex teſtis ovorum paratae. Cum autem pulvis ille ſatis ſit nauſeoſus, & quantitas ſaponis ſatis ingens, ne ſic quidem reformata haec remedia a paucis diu ſumi poterant, quin inſuperabile faſtidium ſequeretur.

Hinc *Celeberrimus Whytt* incepit cogitare de ulteriore emendatione eorundem remediorum. Experimentis *Celeberrimi Hales*, circa eadem remedia inſtitutis, edoctus, cepit cogitare, illorum efficaciam imprimis pendere a calce viva; adeoque aquam calcis dictam in officinis ſubſtitui poſſe nauſeoſae huic compoſitioni. Confirmabatur in hac opinione, quia *Anna Stephani*, in primis ſuis calculum diſſolvendi tentaminibus, uſa fuerat ſolis teſtis

(*i*) Medic. Eſſays Tom. V. part. 2. pag. 667. & ſeq.

ſtis ovorum combuſtis; poſtea ſaponem inceperit addere, ut alvi obſtructionem, quae horum pulverum uſum comitari ſaepe ſolebat, emendaret. Cum autem reliqua, quae ſaponis compoſitionem ingrediuntur, oleum nempe, & alcali cinerum clavellatorum, ex *Hales* experimentis, nil faciant ad calculi ſolutionem, tota ejus efficacia a calce, vel aqua calcis, quae ad ſaponis compoſitionem adhibetur, pendere tantum videbatur. Unde, remoto ſapone, & calce teſtarum ovorum, ſola aqua calcis uti ſtatuit: ſic enim calcis vivae efficacia majori copia, & minori incommodo, poterat in corpus ingeri. Pulvis enim teſtarum ovorum combuſtarum calx eſt, quae, per ſexaginta dies aëri expoſita, multum de viribus ſuis perdidit; utpote jam ſemi-extincta; & ideo major efficacia poterat exſpectari ab aqua calcis recens parata. Praeterea notum eſt, magnum calorem naſci illo tempore, dum calci affunditur aqua: unde, ſi calx illa cum parca copia liquidi ſumatur, mala ſequi poſſent; nam fuit obſervatum, aegros, poſt hos pulveres aſſumtos, de magno ardore ventriculi, cum anxietate, conqueſtos fuiſſe. Si autem ſufficienti liquidi copia diluantur in ventriculo hi pulviſculi, vix alius effectus ſequi poſſe videtur, quam ab aqua calcis potata; quae, uti per experimenta conſtitit, ſolvit calculum, qui in illa digeritur. Spes ergo videbatur adeſſe, aquam calcis, largiori copia potatam, poſſe imbuere urinam potentia ſolvendi calculum.

Merito monet *Celeberrimus Whytt* (*k*), ſpecioſiſſima ratiocinia non ſufficere ad remediorum vires determinandas, niſi experimentis confirmentur; unde, prima data occaſione, tentavit uſum aquae calcis vivae in homine ſexagenario, qui ſaepius calculos renum in veſicam delapſos, excreverat, cum validis doloribus nephriticis praegreſſis per duos, tres, quatuor, octo, imo & quatuordecim, dies continuos. Semper tamen in hoc felix fuerat, ut paucis diebus poſt ſingulos paroxysmos nephriticos calculum unum, vel plures, emingeret, dum equitatione, cita deambulatione, vel ſaltatione, una cum potu copioſo, exitum calculorum promovebat. Verum poſtquam triginta ſex annis haec mala toleraverat, per biduum validos dolores nephriticos patiebatur, & ſentiebat, calculum in veſicam perveniſſe: licet autem omnia ſolita adminicula, quae toties ſucceſſerant, tentaret, manebat in veſica calculus; &, poſt ſex menſium moram, frequenter ſiſtebatur urinae excretio; ſed ſine magno dolore, niſi dum ultimas urinae guttulas exprimeret. Percipiebat calculi augmentum, majusque pondus, & poſt equitationem cruenta prodibat urina: ſimul urinam continere non poterat; quae ſingulis octo vel decem minutis prodibat, cum valido & ſtimulante dolore. Quandoque tamen uno alterove die horum malorum levamen aderat; poſt ſudorem nempe, & ſi in calido aëre verſaretur.

Hy-

(*k*) Medic. Eſſays Tom. V. part. 2. pag. 670.

Hydrogala utebatur pro potu; undecimo poſt ultimum paroxyſmum menſe incepit ſumere quotidie unciam mediam ſaponis; ſenſim augendo hanc quantitatem; ita ut circa finem decimi tertii menſis unciam, & initio menſis decimi quinti unciam cum dimidia, quotidie deglutiret. Nullum autem inde levamen habuit; dolores, urina cruenta, ejusque excretio involuntaria, manebant.

Circa finem decimi quinti menſis, una cum ſapone, incepit bibere aquam calcis, hac lege, ut libram potaret quotidie, gradatim augendo hanc copiam, donec omni die tres libras aquae calcis biberet. Nullum alium potum ſumebat, niſi qui ad ſedandam ſitim neceſſario requirebatur. Sic enim calcis virtute ſaturatior urina in veſicam veniebat.

Poſt quatuor vel quinque dies a potu aquae calcis, dolor minuebatur; urinam melius retinere poterat; quae minus cruenta prodibat: pergebant omnia haec emendari ita, ut circa medium decimi ſeptimi menſis, licet ſex milliaria anglica, ſatis cito greſſu, perfeciſſet, continere urinam per novem vel decem horas potuerit, & cum exiguo, imo nullo fere, dolore excreverit retentam; neque amplius ſanguine tinctam.

Poſt biduum, dum lectum petebat, ſenſit calculum ingredi urethram, quem ſequenti mane validiſſimo nixu excrevit: calculus phaſeoli magnitudinem habebat, laevis erat, albi coloris. Omnes autem calculi, quos ante excreverat, aſperi fuerant, & fuſci coloris. Simul manifeſto apparebat, calculum hunc excretum eſſe majoris calculi partem, quae adhuc in veſica latebat. Interim magnum inde levamen percepit.

Sentiebat tamen, calculum haerere in veſica, & urina copioſum ſedimentum album deponebat, intermiſtis quibusdam flocculis fuſci coloris: toto menſe decimo octavo moleſtius ſe habuit, calculo ſaepius urethram ingreſſo, dein iterum in veſicam relapſo; neque tamen acutos adeo dolores patiebatur, & urinam per dimidium diei retinere poterat, quam tunc ſine dolore excernebat. Simulac veſica integre evacuata erat, manifeſto ſentiebat pondus & preſſionem calculi, ſi parum tantum obambularet; ubi autem urina incipiebat denuo colligi in veſica, moleſtia haec minuebatur. Hoc ſucceſſu animoſior aeger non tantum pergebat in ſolito uſu ſaponis, & aquae calcis, verum etiam illa utebatur in menſa, pro potu communi; credebatque, ſe percepiſſe, quod urina aquam calcis utcumque ſaperet.

Tandem initio menſis decimi noni ſenſit de nocte calculum in urethrae principium impelli, & urinae tranſitum pro magna parte impedire: poſt bonum ſomnum, mane ſequenti prodiit calculus, priore major, & evidenter apparebat, binos hos calculos, prius unitos, conſtituiſſe majorem calculum. Poſt tranſitum ultimi hujus calculi levem dolorem ſentiebat in urethra, frequentiusque cogebatur urinam excernere; verum hae moleſtiae brevi ceſſabant; & poſtea ab omni malo liber vixit: totam autem hanc felicitatem adſcripſit praecipue aquae calcis vivae, cum a diuturno ſaponis uſu nullum omnino levamen percepiſſet. Poſt duos annos & medium ab expulſione ultimi calculi teſtimonium dedit veritatis hiſtoriae deſcriptae, ſimul-

que affirmavit, ſe ab omni ſymptomate nephritico penitus liberum eſſe (*l*).

Plurima dein experimenta recenſentur, quae docent, aquam calcis, praecipue ex conchyliis paratae, agere in calculos humanos immerſos, ita ut exterior illorum ſuperficies albeſcat, molleſcat, decidat; quo facto, aqua calcis agit in ſuppoſitas lamellas ſimili modo; ſicque calculi molem minuit. Proportio calcis ad aquam affuſam eſt, ut 7 vel 8. ad. 1. Librae calcis recens paratae adduntur librae ſeptem vel octo aquae, & poſt quinque vel ſex horas aqua, decantando, vel per filtrum, inde ſeparatur, lagenisque clauſis ſervatur. Tuto autem ad plures libras quotidie potari poſſe, etiam a junioribus, monet. Vidit &, aquam calcis, urinae miſtam, impedire, ne calculi elementa concreſcant inter ſe (*m*).

Praeterea tentata fuerunt varia, quae in communi victu ſolent uſurpari, an aquae calcis vim in calculo ſolvendo minuerent? & apparuit, liquores fermentatos, fructus horaeos acidos, & mel, vitanda eſſe illis, qui aqua calcis utuntur ad ſolvendos calculos (*n*).

Potatio aquae calcis non reddit urinam alcalinam; uti fit in illis, qui *Annae Stephani* remediis utuntur; quod ergo videtur potius fieri a copia ſalis alcalini, qui in ſapone continetur. Demonſtravit autem *Hales*, cineres clavellatos non ſolvere calculum (*o*). Saponis lixivium tamen in calculum agit; quae ſaponis vis praecipue videtur a calce pendere (*p*). Forte & agit ſapo, dum illud lentum glutinoſum, quod in calculis, & ſilicibus, adeſſe invenit *Staechelinus*, uti ante dictum fuit, diſſolvit. Unde commendatur uſus ſaponis, ſingulis diebus ad unciam, una cum potu copioſo aquae calcis, a minori copia incipiendo, & ſenſim augendo quantitatem. Imo, ſi ſtomachus, ut quandoque contingit, ſaponem facile non ferat, eundem effectum exſpectare licet a potu continuo, copioſo, aquae calcis, ex conchyliis calcinatis paratae. Si, inter uſum aquae calcis, levamen percipiant aegri, audacter pergendum voluit author per plures menſes, imo per annos, ſi magnus calculus fuerit (*q*). Antea ad §. 605. 7. de aquae calcis uſu mentionem feci, ad extricandam acrimoniam muriaticam ex ſanguine; & longe parciorem ejusdem uſum ſuaſi; metuens aliquid mali a majori copia, ob rationes ibi recenſitas. Verum poſtea didici ſatis numeroſis experimentis, corpus humanum facile ferre copioſum aquae calcis uſum, & quidem diuturno tempore, cum pulchro levamine tormentorum calculi. *Celeberrimus de Haen* (*r*) memorabile exemplum recenſet ſutoris, qui per ſeptem integros annos calculi veſicae tormenta paſſus fuerat. Ille, a paucis unciis incipiendo, dein quotidie bibebat quatuor libras aquae calcis, & totidem libras lactis; ſimul dabatur omni die ſaponis uncia; ita ut, ſeptem menſium ſpatio, ſumſerit ſaponis libras ſeptendecim; aquae

(*l*) Medic. Eſſays Tom. V. part. 2. pag. 675. 676. (*m*) Ibid. 681 — 695. (*n*) Ibid. 695 — 705. (*o*) Ibid. pag. 714. (*p*) Ibid. pag. 727. (*q*) Ibid. pag. 731. (*r*) Rat. Medend. part. 2. pag. 206.

aquae calcis autem biberit mille quingentas libras, & totidem lactis. Poſt trium circiter menſium uſum, ceſſabant omnes dolores, urinam retinere poterat facile, &, licet taedio diuturni uſus horum ceſſaverit, atque, ex Noſocomio dimiſſus, ſalſa & acria, quibus delectabatur, aſſumſerit affatim, manſit ſaniſſimus. Calculus tamen, cathetere immiſſo in veſicam, tangitur, & urina mucoſa prodit: dum, plethora urgente, ſanguis in hoc homine mittebatur, omni dote optimus apparuit; unde merito concluditur, ſatis tutum eſſe horum remediorum uſum. Aquam calcis ſolam, cum lacte potandam ſuaſi centurioni, jam provectae aetatis, absque ſapone; & omnino levatum ſe ſenſit a calculi veſicae cruciatibus (*s*). Multum certe eſt, lenire haec mala; imprimis, ſi Lithotomia locum non habeat; quod in loco citato latius deducitur.

Incidi poſtea in aegros, qui lac faſtidiebant, hi potaverunt ſolam aquam calcis, & pulchro quidem cum effectu, nempe, inſigni malorum lenimine, etiam in illis, qui omnia ſigna calculi, in rene haerentis, habebant. Forte major efficacia ſperari poterit ad minuendam calculi molem, ſi absque lacte addito potetur.

Egregius *Macbride* (*t*) aquae calcis efficaciam in calculum imprimis deducebat ab illa vi, qua calx, in aqua calcis latens, in ſe trahit illum aërem fixum, qui adeo inſignem partem molis totius calculi conſtituit; invenit autem per experimenta, quod ſi tertia pars lactis addatur aquae calcis, magnam partem efficaciae ejus deſtruat; cum ipſum lac, aëre fixo, quem continet, calcem ſaturet, & ex aqua calcis praecipitet calcem, ſicque illam inertem reddat, ut calculi nexum ſolvere poſſit. Imo notat, *Celeberrimum Alſton* obſervaſſe, omnia fere, quae addi ſolent aquae calcis, plus vel minus enervare ejus vim, ideoque ſuaſiſſe, ut potaretur ſola, nullis aliis admiſtis.

Hanc & rationem credit (*u*), quare ſaepe aqua calcis potata non faciat notabilem effectum, quoad diſſolutionem calculi. In primis viis enim occurrit vapor ingeſtorum fermenteſcentium, qui, uti ante dictum fuit, calcem ex aqua calcis praecipitat. Imo, ſi aqua calcis integris viribus in veſicam veniret, ibi occurreret urinae, quae aërem fixum in ſe habet, quo partem ſaltem aquae calcis ſaturabit, ſicque ejus vim lithontripticam minuet. Inde etiam deducit copiam materiae terreſtris, quae in urina illorum, qui aquam calcis potant, ſubſidere ſolet, & quam ex aqua calcis, ſaltem pro maxima parte, praecipitatam credit.

In hoc enim praecipue ponitur lithontripticorum ſpes, ut urina, horum viribus imbuta, agat in calculum veſica contentum, qui in tali urina quaſi maceratur: ideoque monentur aegri, ut urinam ſuam conentur diu retine-

(*s*) Rat. Medend. part. 3. pag. 172. (*t*) Experimental. Eſſays pag. 253.
(*u*) Ibid. pag. 234.

nere; quamdiu nempe absque magno incommodo hoc fieri poterit (*w*).

Ex his videtur, horum remediorum uſu inſigne levamen aegris ſaepe conciliari, & ſimul non deeſſe ſpem minuendi per eadem calculi molem.

Verum, cum omnia Lithontriptica, ore aſſumta, merito credantur aliquid de viribus ſuis amittere, tam in primis viis, quam dum cum noſtris humoribus fluunt, antequam cum urina in veſicam perveniant, & in calculum agere poſſint; hinc merito cogitare ceperunt Medici de injiciendis in ipſam veſicam Lithontripticis remediis; talibus nempe, de quibus ſpes erat, quod a Veſica tolerari poſſent absque noxa.

Veteres Medici uſi fuerunt injectionibus in veſicam; non quidem ſpe calculum comminuendi, ſed ulceroſam ut veſicam detergerent (*x*). Ubi methodus catheterem in veſicam demittendi ſatis bene deſcribitur. Notari meretur, quod, ad educendam urinam in iſchuria per catheterem, utebantur peculiari artificio: lanam enim exiguam lino deligabant per medium, & fili extremum, acuto junco, per totum cavum catheteris deducebant ad alterum catheteris extremum, ut ex eo prominerет: trahebant deinde filum, donec lana tangeret rimam, ſive foramen, quod juxta catheteris mucronem eſt: tunc lana poterat commode adaptari huic rimae, ita ut illam integre clauderet, & firmiter. Quidquid de lana eminebat extra catheteris aequabilem ſuperficiem, forfice abſcindebatur, ne impediret facilem catheteris introductionem. Poſtquam catheter in veſicam demiſſus erat, tunc, filum trahendo, lana ex rima, in qua haerebat, ingrediebatur cavum catheteris, &, ſe expandens, implebat totum ejus cavum (elaſtica enim eſt lana), ſicque Emboli vice fungebatur, ſi ulterius protraheretur, & urina Embolum ſequebatur, ſimili modo, ut in antliis idem fieri videmus: hocque uſum habere poſſet, ubi, poſt diuturnam urinae retentionem, veſica vim ſe contrahendi amiſit. Et hunc effectum inde exſpectaſſe Veteres, ex textu manifeſte apparet: *Secundum hoc, linum catheteri injectum retrahemus, quo urina ſimul cum lana attracta ſubſequatur, quemadmodum in ſyphonibus accidit.* Tentabant autem, per auricularios clyſteres liquida in veſicam propellere; quod ſi non ſuccederet, catheterem in veſicam demittebant, & alteri ejus extremo adaptabant pellem, aut veſicam bubulam; ſicque illam eluebant.

Celeberrimus Whytt (*y*) propoſuit, ut, una cum uſu interno Lithontripticorum, quae laudata fuerunt, calculoſis quotidie injicerentur in veſicam quinque, vel plures, unciae aquae calcis ex conchyliis paratae, illasque retinerent, quamdiu poſſent absque dolore: debebat autem haec injectio tentari, immediate poſtquam omnem urinam dimiſerant. Imo ſaepius de die hoc tentari poſſet, niſi catheteris introductio repetita moleſtiam faceret: un-

(*w*) Medic. Eſſays and obſervat. Vol. V. part. 2. pag. 732. (*x*) Aeginet. Lib. VI. cap. 59. pag. 90. (*y*) Medic. Eſſays and obſervat. Vol. V. part. 2. pag. 733.

unde, ſi flexilis catheter in veſica retineretur, illud incommodum evitaretur, & poſſet talis injectio ad lubitum repeti.

Contingit tamen, ut veſica non ferat aquam calcis, licet addito lacte mitigatam: Notavit hoc Celeberrimus *de Haen* (z) in ſutore illo calculoſo, cujus paulo ante mentio facta fuit. Licet enim animoſe Lithontriptica interne ſumeret, non tulit tamen injectiones aquae calcis cum lacte, quae, aptato ad hanc rem inſtrumento, ſemel bisve de die tentabantur. *Injectiones, quacumque arte, prudentia, mutatione, aut copiae, aut materiae, adminiſtrarentur, ferre non potuit.*

Unde videtur optime *Whytt* (a) monuiſſe, non tentandam eſſe injectionem, niſi aquam calcis prius potaverit aeger per aliquot ſeptimanas cum levamine: ſic enim interna veſicae ſuperficies, quae antea nimis ſenſilis erat, facilius tolerare injecta remedia, illaque diutius retinere, poterit, ut tanto efficacius in calculum agant.

Cum autem ventriculus & inteſtina facile tolerent aquam calcis; imo oculus inſtillatam aquam calcis ferat absque notabili incommodo; & Chirurgi aqua calcis difficilia curatu ulcera foveant, ac abluant, ſine augmento doloris, non videtur aqua calcis habere talem acrimoniam, ut nocere veſicae poſſit. Si tamen adeo tenera foret interna veſicae ſuperficies, ut ab aqua calcis irritaretur nimis, in hoc caſu, ſi libra media aquae calcis per momentum ebulliat cum drachma *Amyli*, vel quarta pars vitelli ovi in eadem quantitate aquae calcis diluatur, tunc facta injectio facilius ferri poterit; licet ab his admiſtis vis lithontriptica aquae calcis non minuatur; uti experimentis conſtitit (b). Tentata fuit etiam mucilago *Gummi Arabici*, & *Seminum Lini*; ſed magis enervabant aquae calcis efficaciam.

Verum, cum injectiones illae ſaepe iterari debeant, ut proſint, difficile videtur, cathetere immiſſo in veſicam, hoc tentare; nam ſaepius dolorem ſentiunt calculoſi, licet exercitata manu catheter introducatur in veſicam: imo plures vidi, qui, ſemel catheterem experti, ad explorandum calculum, nullo modo volebant pati, ut poſt aliquot ſeptimanas eadem exploratio fieret denuo. Cum autem quotidie ſemel ſaltem, aut bis, injectio repetenda ſit, in ſexu maſculino imprimis, pauci erunt, qui injectionem hoc modo peragendam tolerare velint, aut poſſint. Unde cogitatum fuit de alia methodo, qua nempe poſſet per urethram injici aqua calcis in veſicam, tali vi, ut colli veſicae & ſphincteris reſiſtentia ſuperaretur, absque laeſione partium. Sic enim evitatur immiſſio catheteris in veſicam, toties repetenda. Deſcripſit, & delineavit, talem machinam egregius *William Butter* (c), qua poſſet hoc perfici; imo ſperabat, ab ipſo aegro perfici poſſe hanc injectionem, absque aliorum adminiculo; quod certe commodum

(z) Rat. Medendi part. 2. pag. 226. (a) In loco modo citato. (b) Ibid. pag. 734. 735. (c) A method of cure for the ſtone chiefly by injections.

dum foret. Per tubum, ſatis profunde in urethram demiſſum, ne regurgitet facile liquor injiciendus, neque tamen in cavum veſicae penetrantem, urgeri debet aqua calcis, ſatis notabili vi, ut ſphincteris veſicae reſiſtentia ſuperari poſſit. Ut hoc obtineatur, veſicae ovillae aqua calcis infunditur, cujus collum per binos tubos, quorum ſecundus mobile epiſtomium habet, ſic adaptatur tubo in urethra haerenti, ut, preſſa veſica ovilla, liquor contentus ſatis magno impetu, pro lubitu tamen facile moderando, per tubum tranſeat. Veſica haec ponitur in machina lignea cava, quae, externa figura, follem refert, cujus parte ſuperiori depreſſa, veſica comprimitur, & contentus in hac liquor exprimitur. Omnes cautelas, in uſu hujus inſtrumenti adhibendas, auctor ſollicite notavit. Cum facilius ſit, inventis aliquid addere, quam nova invenire, probabile videtur, hanc machinam ad majorem ſimplicitatem poſſe redigi. Simul & deſcribitur hiſtoria aegri (*d*), qui utebatur ſapone & aqua calcis; ſimulque bis de die quatuor vel quinque unciae aquae calcis, ope hujus machinae, injiciebantur in veſicam. Aeger ille ultra quatuor annos calculi veſicae cruciatus toleraverat, & exploratione catheteris tangebatur calculus, qui videbatur ſatis magnae molis; poſtquam trium menſium ſpatio hac methodo tractatus fuerat, cathetere nihil de calculo in veſica reſiduum tangi potuit. Sentiebat, quamvis raro, adhuc aliquem dolorem; ſed levem; & ſubinde aliquod impedimentum in reddenda urina. Ad ſuos rediit, monitus, ut in iisdem pergeret, donec haec ſymptomata ceſſarent omnino.

Plura alia tentamina calculum ſolvendi fecit *Celeberrimus Hales* (*e*), praecipue, dum miſcebat liquores acidos ſalibus alcalinis, illisque, tempore efferveſcentiae, immittebat calculos humanos. Spem enim conceperat, ſubitis illis efferveſcentium liquidorum concuſſibus, aërem fixum, qui tanta copia in calculo latet, ſeparari, elaſticum reddi, hacque methodo unionem partium calculum conſtituentium ſolvi, poſſe. Dum autem, repetitis pluries vicibus, hoc tentaret, vidit, quosdam calculos plurimas bullas aëreas admittere, & ſimul reddi friabiles; ſed in durioribus calculis non ſuccedebat experimentum. Liquor autem natus ex unione acidi & alcali non ſolvebat ullo modo calculum immerſum. Fatetur tamen *Hales* (*f*), quod haec experimenta nullo modo incitaverint illum, ut hanc methodum tentaret in humano corpore; cum nimis frequenter debeat repeti applicatio efferveſcentium ſimul liquidorum ad calculum, antequam notabilis obſervetur effectus, & liquores acidi, ac alcalini, ſeorſim deberent infundi, ut in ipſa veſicâ fieret efferveſcentia: verum ſinguli hi liquores nimis acres videntur, quam ut impune a veſica ferri poſſent.

Ex omnibus his videtur concludi poſſe, uſum aquae calcis, vel ſolius, vel una cum ſapone Veneto, ſatis tutum eſſe. Neque poteſt negari, profuiſſe

(*d*) A method of cure for the ſtone chiefly by injections pag. 61. (*e*) Haemaſtaticks on the Animal calculus pag. 191. & ſeq. (*f*) Ibid. pag. 209.

fuiſſe multis, dum calculi cruciatus leniret inſigniter, imo quandoque aboleret, ita ut ſanos ſe crederent, licet etiam calculus in veſica ſuperſtes foret. Plura tamen ex recenſitis obſervationibus docere videntur, aquam calcis & lithontripticam vim poſſidere; ſaltem, ſi calculus non fuerit admodum durus; qui effectus imprimis exſpectari poterit, ſi aqua calcis in veſicam commode injiciatur; tunc enim calore corporis humani, integris viribus, cum calculo digeritur quotidie per plures horas; ſicque magna ſpes naſcitur calculum ſic minuendi, vel reddendi adeo friabilem, ut cum urina ſenſim tota ejus moles exire poſſit, ſicque aeger integre liberari. Praeterea videtur valde probabile, quod aquae calcis uſu impediatur, ne ex urina ſeparentur novae partes calculoſae, quae calculi molem augerent: pulchris experimentis hoc probavit *Celeberrimus Whytt* (g); nempe, non tantum impediri ſeparationem harum partium ex urina, ſi admiſceatur aqua calcis; verum etiam, in urina, per quadraginta octo horas ſibi relicta, natam cruſtam calculoſam, fundo & lateribus vitri adhaerentem, promte ſolutam fuiſſe, dum aqua calcis affunderetur; &, licet per triginta horas immotum relinqueretur hoc vas, nulla cruſta calculoſa fundo aut lateribus vitri accrevit amplius.

Si autem calculo veſicae non apponitur nova materia calculoſa, ſenſim debet deteri ejus ſuperficies per urinam, & per preſſionem contractae veſicae, dum urina evacuatur; uti & per rotationem calculi in veſicae cavo; dum ſucceſſive urina repletur, & aeger, ambulando, aut quocumque alio modo, corpus movet. Verum quidem eſt, quod & veſicae latera atterantur aeque a calculo, manente tamen integritate membranarum; quae & quandoque in calculoſis incraſſantur; uti antea dictum fuit. Sed veſica pars vivi corporis eſt, cui per nutritionem quotidie redditur illud, quod deteritur: calculus autem corpus mortuum eſt, quod nutriri nequit; hinc niſi nova elementa calculoſa ipſi apponantur, neceſſario debet mole minui ſenſim.

Sed inſigne illud lenimen, quod calculoſi percipiunt ab aquae calcis uſu, uti ipſe in pluribus aegris obſervavi, & modo enarrata teſtantur, ſufficeret, ut adhiberetur illud remedium, licet nullam vim lithontripticam poſſideret. Forte plura talia ſunt, quae levant calculi tormenta quidem, nec tamen calculum diſſolvunt. In Praefatione, quam *Celeberrimus Linnaeus* praefixit orationi de *Telluris habitabilis incremento*, quam habuit occaſione promotionis more majorum peractae in Academia Regia Upſalienſi 12 Aprilis 1743, inter alia mentio fit *Uvae Urſi*, quae arbuti ſpecies eſt, in Suecia vulgaris ſuffrutex. Hujus uſus ab aliquot tunc annis multum invaluerat apud Medicos Monſpelienſes; dabant drachmam mediam foliorum hujus plantae per decem dies, ſuperbibendo juſculum pulli; hac ſpe, ut calculi attererentur. Folia haec maxime adſtringentem vim habent; unde in Suecia primariis plantis coriariis accenſentur. Notum eſt, coria animalium, ut uſibus

(g) Medic. Eſſays Vol. V. part. 2. pag. 685.

uſibus noſtris variis adaptentur, diuturnam macerationem requirere; per quam ſic emolliuntur, & flacceſcunt, ut fere diffluant, vel ſaltem levi vi lacerentur. Unde coriarii utuntur ſemper adſtringentibus plantis, ut coriis perditam firmitatem reddant. Variae autem in diverſis regionibus ad hunc uſum plantae adhibentur; tales imprimis, quae leviſſimo pretio comparari poſſunt. Et ideo *Uva Urſina*, cum valide adſtringentem vim habeat, & ubique in Suecia obvia ſit, ibi ad coria perficienda adhibetur.

Facile fuit, hujus plantae copiam colligere, cum laete creſcat in Auſtriae & Styriae quibusdam montibus, pluribus anni menſibus denſa nive ſepulta. Calculoſis datus fuit foliorum hujus plantae pulvis, etiam majori doſi, saepius tam inſigni cum levamine, ut aegri ſe omnino a calculo liberos eſſe crediderint, licet, exploratione per catheterem facta, calculus ſuperſtes in veſica manifeſte deprehenderetur; uti patet ex captis experimentis, deſcriptis a *Celeberrimo de Haen* (*h*). Quidam citius, alii ſerius, percipiebant levamen dolorum; quos, ſi admodum ſaevirent, datis opiatis compeſcebat, dum *uva urſina* uterentur aegri. Neque tamen ſolis opiatis malorum levamen tribuendum eſſe, inde patet, quod poſtea illis opus non fuerit, licet calculus ſupereſſet. Urinae autem, quae peſſimum foetorem ſpirabant, & adeo alcalinae erant, ut, ſtatim ac emiſſae erant, cum acidis affuſis efferveſcerent, & *ſyrupi violarum* colorem mutarent in viridem, mutabantur in melius, fiebantque naturali urinae ſimillimae; purulenta, & mucus viſcidus ponderoſus, quae toties cum urina calculoſorum exire ſolent, tandem ceſſabant omnino; ſuperſtite tamen calculo. Nec levamen illud malorum brevis fuit temporis, ſed ſatis ſtabile per plures menſes. Praeterea obſervatum fuit, in quibusdam, cum non amplius remedio uti vellent, dolorem, & reliquas moleſtias, denuo incepiſſe; quae tamen cito levabantur, repetito *uvae urſinae* uſu. In ulceroſis viarum urinariarum malis inſigniter profuiſſe, ubi nulla calculi ſigna aderant, repetitis experimentis certus ſum, dum ſolo hoc remedio utebar, & ſatis diu quidem, nullis aliis admiſtis, praeter largum uſum decocti radicum althaeae & liquiritiae, ut urinae, loca ulceroſa alluentis perpetuo, acrimonia dilueretur, & obvolveretur.

Unde remedium hoc laudem meretur; licet de ejus vi Lithontriptica nihil certi conſtet.

Liquorem, qui verno tempore, vulnerato cortice, ex *Betula* arbore profluit adeo magna copia, ut, vel ex ramo vulnerato, unica die, prodeant octo aut decem librae, tanquam utiliſſimum ad calculum remedium laudavit *Helmontius* (*i*); imprimis, ſi ex ramis vulneratis prodiret; tunc enim hunc liquorem meraciorem credidit, quam ſi ex cortice trunci diſciſſo exſtillaret; qui penitus aquoſus eſt, ſi prope terram cortex trunci vulneretur. Multum praecipue ſperabat a Betulae liquore ad Lithiaſis praecautionem; uti

(*h*) Rat. Medendi part. 2. pag. 192. parte 3. pag. 156.

(*i*) De Lithiaſi Cap. VIII. pag. 708. 709. §. 24.

uti etiam ad ſolamen tormentorum Lithiaſis. *Eſt ergo liquor ille Betulae medicamen a natura promiſſum, per vulnera ſolicitatum: adeoque eſt urgere naturam, ad proferendum balſamum ſibi naturalem, quem alias nusquam proferret.* De eodem Betulae liquore teſtatur *Boyleus* (*k*), quod praeclarum inde levamen perceperint plures calculoſi; inter illos unus ex conſanguineis ejus, qui incredibilem remediorum multitudinem tentaverat absque effectu, ſolo liquoris *Betulae* uſu dolorum levamen obtinuit, quamdiu illo frui poterat: *Boyleus* ideo magnam copiam hujus liquoris colligebat verno tempore, & immutatum ſervabat, oleo olivarum ſuperfuſo, ut omnis aër arceretur, vel impraegnabat vas, cui liquorem infundere volebat, fumo ſulphuris accenſi, ut fermentatio impediretur. Sic obtinebat, ut diutius lenimen malorum percipere poſſet conſanguineus. Sed non videtur iſte liquor habuiſſe vim Lithontripticam; nam poſtquam aeger ille alio morbo periit, diſſecta veſica, inventus fuit calculus aliquot unciarum: nec ulla mentio fit, calculum ab hoc liquore, diu & copioſe aſſumto, arroſum fuiſſe. Credibile videtur, quod augmentum calculi impediant talia remedia; ſaltem illo tempore, dum adhibentur; certum eſt, quod leniant cruciatus, & vitam tolerabiliorem reddant miſeris calculoſis: hoc autem multum eſt. Apud *Helmontium* (*l*), qui, novis nominibus delectatus, calculum vocabat *Duelech*, leguntur talia, quae diſerte docent, quod bina haec in curatione diſtinxerit; calculi nempe incrementum impedire, & calculum jam concretum deſtruere. *Siquidem deſiderabatur ejusmodi remedium, quod impediret venturam ſuccreſcentis Duelech ſobolem, per ipſius lotii praeparationem &c., dumtaxat propellendo calculo, laxandisque meatibus urinariis, intentae fuere Scholae. Itaque in ſanatione Lithiaſis duplex obvia ſollicitudo eſt. Una nimirum, quae inclinationem tollit, ac metum, recidivae. Altera vero, quae generatum demoliatur Duelech.* Utrumque hoc perficere, facile non eſt. Docet enim Hiſtoria Medica, quosdam adeo infelices fuiſſe, ut pluribus vicibus debuerint Lithotomiam ſubire, renatis novis in veſica calculis. Calculum autem jam concretum in corpore ſolvere, aut ſic atterere, ut, mole ſenſim minutus, vel in partes diviſus, cum urina exire poſſit, non minoris eſt difficultatis. Unicum hactenus menſtruum novimus, quod calculum humanum ſolvit; ſpiritum nitri nempe. Verum ille adeo acris eſt, ut veſicam citius deſtrueret, quam calculum, ſi injiceretur in illam. Si interne ſumeretur, deberet adeo dilui, ut a ventriculo inteſtinisque ferri poſſet; at tunc perdit ſuam efficaciam ſolvendi, & antequam ex ventriculo ac inteſtinis ad veſicam venire poſſit, tot humoribus noſtri corporis permiſcetur, ut omnino reddatur iners. Unde de hoc remedio, tanquam Lithontriptico, omnes deſperant.

Narrat *Pechlinus* (*m*), Empiricum Gallum fuiſſe, qui ſpecificum Lithontripti-

(*k*) De utilit. Philoſoph. Experim. Exercit. IV. §. 17. pag. 179. (*l*) De Lithiaſi Cap. VII. §. 6. pag. 694. (*m*) Obſervat. Phyſic. Medic. n. XIV. pag. 31.

tripticum jactabat apud Batavos. Oſtendebat is ad oculum veſicae calculum, liquore aliquo ſolutum, mox iterum lixivio aliquo, aut oleo tartari, praecipitandum. Si tunc guſtaretur liquor, praecipitatione facta ſupernatans, ſatis lenis videbatur. Sic conabatur oculatis etiam teſtibus fucum facere.

Nolebat autem guſtandum dare liquorem; in quo calculus ſolvebatur, antequam oleum tartari addidiſſet; dicens, ſe religione obſtrictum, ne revelaret. Tandem contigit, ut occultatus hactenus liquor univerſo ſtudioſorum collegio exhiberetur; repertusque fuit acris & acidus. Unus ex ſtudioſis ſequenti die attulit *ſpiritum nitri dulcem; in quem cum calculum protinus immitterent, vidimus, eum pari facilitate ſolvi; deinde etiam, ex liquoris poris oleo tartari evocatum, fundo praecipitari; cumque etiam color & odor ſpiritus plane non diſſimiles accederent, eum ipſum eſſe judicavimus. Ad quod ſpectaculum varia obmurmurans plagiarius cum pudore diſceſſit.* Verum nec *ſpiritus nitri dulcis* a veſica ferri poſſet, niſi multa aqua dilueretur, ſicque iners fieret. Quod pariter fiet, ſi illud remedium interne detur, ob eandem rationem.

Ex illis, quae hactenus dicta ſunt, patet, a ſapone & calce viva, vario modo inter ſe unitis, vel ſeorſim exhibitis, non leve emolumentum aliquoties obſervatum fuiſſe. Verum Sapo copiam ſalis alcalini in ſe habet, addita calce acrioris redditi (*n*); cui jungitur oleum vegetabile, aut animale; ſicque conficitur Sapo (*o*). Salem enim alcalinum fixum, igneum, cum calce viva paratum, artifices diluunt in aquae purae, calidae, illa copia, ut lixivium inde paratum ſuſtinere poſſit ovum recens, ne ad fundum cadat. Hoc Lixivium artificibus vocatur *Magiſtra*; ab aliis *Lixivium ſaponis Capitale*; cujus portionem diluunt aqua ita, ut in hoc ſecundo lixivio ovum recens ad fundum ſubmergatur. Cum hoc lixivio debiliori miſcetur aequalis copia olei; coquuntur ſimul leni igne, donec, difflata aqua, incipiant coire inter ſe. Hoc facto, additur *Magiſtrae*, reſpectu olei, triplum; & coquuntur ſimul tamdiu, donec maſſa ſpiſſa ſolida fiat; quae Sapo vocatur; qui ſi acrem alcalinum ſaporem habeat, debet adhuc aliquid olei addi; e contra, ſi aliqua nota olei, non bene uniti cum ſale, appareat, pauculum adhuc de *Magiſtra* additur; quae coquendo inter ſe ſic uniuntur, ut fiat maſſa ſciſſilis, in aqua perfecte ſolubilis, ad linguam non alcaline acris, in aëre non deliqueſcens.

Ex hac compoſitione Saponis apparet, virtutem calculi ſolvendi praecipue pendere a *Lixivio* illo *Capitali*; quod ſalem alcalinum calce acriorem redditum, continet; unde claris in arte Viris placuit tentare, qua vi illud lixivium in calculum ageret. Apud *Hartley* (*p*) recenſentur plura experimenta,

(*n*) Herm. Boerhaave Chem. Tom. II. pag. 60. Proces. XIII. (*o*) Ibid. Proces. LXXIII. pag. 257. (*p*) De Lithontript. Ann. Steph. pag. 53. & ſeq.

ta, quae cum hoc lixivio tentavit *Celeberrimus Hales* in binis calculis, quorum unus ingens erat, ex fuſco pallidus, alter moriformis, nigro fuſcus, & valde durus, quique, ſerra diviſus, ſplendebat inſtar marmoris expoliti. Prioris calculi portionem decoxit in *Lixivio Capitali* per ſemihoram, & integre ſoluta fuit: inter decoquendum autem bullae aëreae copioſae de calculo exibant; quod merito inter certiſſima fatiſcentis calculi ſigna habuit. Imo, ſola digeſtione, portio ejusdem calculi ſoluta fuit, breviori tempore aut longiori, prout major vel minor calor adhibebatur, imo &, frigida digeſtione, in eodem lixivio ſolvebatur calculus ſpatio trium dierum.

Durioris calculi pars, in eodem lixivio decocta per horam, non quidem ſoluta fuit, ſed *partes externae adeo emollitae fuerunt, ut limi rigentis ſpeciem prae ſe ferrent; internae vero factae putridae, & fragiles. Portio autem alia ejusdem calculi devenit putrida, & fragilis, digeſtione calida dierum ſeptem in eodem lixivio.* Unde patet, illud remedium ſolviſſe calculum integre, qui moderatam habebat duritiem; duriſſimum reddidiſſe fragilem. Solum autem lixivium ſalis alcalini fixi, licet ejusdem gravitatis ſpecificae foret cum *Lixivio Capitali*, adeoque aeque ſaturatum, non mutavit eorundem calculorum portiones infuſas.

Ex his experimentis *Hartley* concluſit ſequentia: *Eſt igitur lixivium calcis vivae & ſalis fixi alcalini, ſimul maceratorum, potentiſſimum ad calculos ſolvendos menſtruum, lixivium ſalis alcalini ſolius vincens immenſo intervallo, & a ſpiritu nitri unice vincendum, quatenus huc usque innoteſcit.*

Simul recenſentur (*q*) plura experimenta, quae docent, urinam medicatam reddi ab hoc remedio; ita ut parva quantitas ſufficiat ad impediendum, ne nova calculi elementa apponantur calculo ex urina affluente; ſi lixivii hujus aſſumendi copia augeatur, tunc & urinam calculum minuere, quem alluit. Probatur porro, aquam calcis ſatis valida vi ſolvendi calculum praeditam eſſe; quae tanto potentior eſt, quo calx minus exſtincta, vel minor quantitas aquae affuſa, eſt. Solet autem, ad aquam calcis pro hoc ſcopo parandam, libra calcis vivae ad libras octo aquae ſumi; talis enim facile a corpore humano fertur, & ſatis tuto ad magnam copiam potari poteſt, uti ex ante dictis conſtat.

Illud vero *Lixivium Capitale* magnam ſatis acrimoniam habet; & ex illo inſpiſſato paratur *cauſticum potentiale*, ſive *ruptorium* dictum Chirurgis; quod, appoſitum cuti, illam deſtruit brevi, & cruſtam gangraenoſam facit in loco, cui applicatur: unde patet, hoc, non niſi limitata doſi, & dilutum in molli liquido, dari poſſe.

Credidit Celebris *Hartley* (*r*), exhiberi poſſe ſemiunciam *Lixivii Capitalis* in ſemilibra lactis vaccini, ſine noxa, quater de die. Sed ingenue fatetur, non eſſe de his rebus experimentorum copiam ſufficientem, omnesque hortatur, ut ſtrenue variis tentaminibus incumbant. Tutius videtur, a parce

(*q*) De Lithontript. Ann. Steph. pag. 56. & ſeq. (*r*) Ibid. pag. 72.

ca quantitate incipere; cum in initio talis curae augeantur dolores (*s*); ut in ſe ipſo expertus fuit *Jurinus*. Conſului his diebus calculoſo, ut drachmam ſumeret mane, jure carnis vitulinae centuplo dilutam, & ſenſim augeret quantitatem in ſimili proportione: ſcripſit mihi, poſtquam ad duas drachmas adſcenderat, augeri dolores calculoſos, magnamque copiam muci exire cum urina. *Jurinus* (*t*) gradatim adſcendit eo uſque, ut quotidie *Lixivii Capitalis* duodecim drachmas ſumeret; ſed dilutas pariter liquido; quod tamen vix mucilaginoſum erat.

Nec videtur percepiſſe levamen, niſi poſtquam per quatuor menſes hoc lixivio uſus fuerat (*u*). Circa quintum menſem prodierunt calculi; &, poſt ſeptem menſium uſum, nondum perfecte curatus erat. Unde *Celeberrimus Whytt* praeferebat uſum aquae calcis; quia citius inde levamen ſentiunt calculoſi. Refert egregius *Macbride* (*w*), quemdam Medicum dediſſe arcanum aliquod remedium, quod continuo aliquot menſium uſu calculum ſolvebat. Singulis diebus aegri curabant deferri juſculum ad Medicum, qui ſuum admiſcebat arcanum; quod poſtea patuit, nil aliud fuiſſe, praeter illud *Lixivium Capitale* dictum.

Acrem, & igneam, virtutem hoc remedium habet; hinc non poteſt aſſumi, niſi multum dilutum fuerit; adeoque credi poteſt, illud, ubi cum urina ad veſicam venerit, jam omnino iners futurum; quod argumentum toties aliorum lithontripticorum jactatis viribus opponi ſolet; & merito quidem. Interim negari non poteſt, ſales alcalinos, per calcem acriores redditos, magnam adhuc habere ſolvendi vim, licet copioſa aqua diluti fuerint. Antea ad §. 1277, ubi de tophis podagricis reſolvendis dicebatur, laudatum fuit remedium ſimile, quod, ex tartaro triplaque copia calcis vivae, ſimul miſtis, & in furno figulino combuſtis, parabatur. Solvebatur in aqua illa maſſa ſalina; & filtro depuratum hoc lixivium inſpiſſabatur in ſalem; qui ſolvebatur dein illa copia aquae, ut ſolutio haec linguae nullam moleſtiam faceret, ſi guſtaretur. Tamen adeo diluta haec ſolutio intra paucos ſaepe dies ſolvebat tophos podagricos. Si jam cogitetur, claros in arte Viros magnam ſtatuiſſe affinitatem inter calculoſa concreta, & calcem, quae ex ruptis tophis Podagricorum prodit, patebit, non omnem ſpem abjiciendam eſſe, ſimilia remedia, licet admodum diluta, in calculum agere poſſe.

Obſervatum fuit, quoſdam fontes medicatos digeſtione ſolviſſe calculos humanos (*x*); ſed contenta horum fontium, uti notum eſt, magna aquae copia diluta ſunt. *Thermae Carolinae*, licet canales, per quos fluunt, & corpora immerſa, incruſtent concremento duro lapideo, tamen calculum humanum, ſi in his aquis maceretur, minuunt inſigniter; hoc calculis renum

(*s*) Medic. Eſſays and obſervat. Tom. V. part. 2. pag. 739. (*t*) Experiment. Eſſays pag. 235. Macbride. (*u*) Medic. Eſſays in loco modo citato. (*w*) In loco modo citato. (*x*) Villers Analyſe des Eaux Miner. de Marimont. 143. & ſuivantes.

num & veſicae accidiſſe, vidit *Springsfeld* (*y*), non tantum in Thermarum aqua, verum etiam in urina illorum, qui Thermas potabant; cum urina ſani hominis, qui has vel ſimiles aquas non potet, calculum immerſum augeat. In calculis autem veſicae felleae, Thermae Carolinae hunc effectum non praeſtabant. Ex his patet, non eſſe vanam ſpem illorum, qui credunt, urinam per remedia aſſumta ſic mutari poſſe, ut calculi ſuperficiem, quam alluit, emollire, friabilem reddere, & ſic ſenſim ejus molem minuere poſſit, aut & aſperum calculum ſic laevigare, ut minus noceat.

Hartley (*z*), experimentis captis, concluſit, aquam meram vim habere ſolvendi calculum. *Si igitur rivus merae aquae pertranſiret renes & veſicam quotidie per ſpatium temporis ſufficiens, omnes omnino calculos ibidem haerentes ſolveret.*

Verum impediri debere voluit urinae ſanae vim incruſtantem, quae, nova appoſitione, molem calculi auget magis, quam aqua praeterlabens deterere poteſt. Hoc obtineri poſſe credidit per uſum remedii lithontriptici, ex calce & ſapone parati. Unde haec, aliaque ſimilia, duplici modo agunt; primo, impediendo, ne calculus incrementum capiat; ſecundo, urinam medicatam reddendo, ut in calculum agere poſſit: per experimenta enim probavit, propriam urinam, dum his remediis utebatur, calculorum immerſorum molem inſigniter minuiſſe. *Staechelinus* (*a*), qui tanta cum cura examinavit calculos humanos, & aliorum animalium, ex ſuis obſervationibus concluſit, *quod urina, calculum generans, diverſo tempore ſit diverſa, ut modo magis, modo minus, calculum generet; Denique ut aliquando, in diverſis circumſtantiis corporis, poſſit, ex calculum generante, fieri medicamentoſa.* Confirmabatur in hac ſententia, quod Bubulci referebant, boves, diu hyeme ſtabulis incluſos, ſiccoque foeno utentes, reddi calculoſos, & ſanari, dum vere ac aeſtate laetis in paſcuis degunt. Praeterea viderat, in calculo excreto, integro, & exterius intacto, corroſionis ſigna in ſuperficie interiori extimae tunicae, ſive lamellae; quae roſio facta fuiſſe videtur illo tempore, dum urina erat medicamentoſa; cui poſtea nova lamella ſuper-increvit, dum urina erat in ſtatu calculum generante.

Celeberrimus Lobb (*b*) alia methodo uſus fuit, ut urinam redderet medicatam, ſic, ut in calculum agere vi ſolvente poſſet. Cum autem calculus tantam copiam aëris fixi in ſe contineat, ſubitam ſolutionem calculi non deſiderabat; licet obtineri poſſet; metuens, ne ab elaſticitate ſubito reddita aëri, qui illa carebat, cita exploſio, & alia damnoſa, contingerent in corpore. Unde maluit, lentius hanc rem perficere; & quidem per talia, quae ſatis ami-

(*y*) De Praerogat. Therm. Carolin. in diſſolvendo Calculo veſicae prae aqua calcis vivae. Lipſiae 1756. in 4°. (*z*) De Lithontript. Joann. Stephens, pag. 47. (*a*) Epiſt. Euchariſt. ad Hartleyum pag. 21. (*b*) De Diſſolvent. Calculos &c. ope Alimentorum pag. 6.

amica corpori ſunt; alimenta nempe. Statuebat igitur indagare per experimenta, an inter cibos, potus, & condimenta, quorum communis apud homines uſus eſt, non darentur talia, quae vim ſolvendi calculi haberent, dum extra corpus humanum calculo applicantur. Si talia alimenta detegerentur, experimentis inſtitutis, tunc illa prae reliquis eſſent uſurpanda; & contra, omnia illa vitanda erant, quae calculi molem, aut duritiem, augere obſervantur; uti etiam illa, quae omnino nihil agunt in calculum, cui extra corpus applicantur; non quod haec nocitura forent; ſed quia utiliorum locum occupant, cum ventriculus certam tantum menſuram eſculentorum, & potulentorum, capiat.

Noverat optime Egregius Vir, ingeſta mutari in corpore humano ita, ut ſuam deponant naturam, & illam noſtri corporis induant: nihilominus conſtat, dari talia, quae, dum adhuc in ventriculo haerent, urinam mutant, & quidem ſatis cito. Aſparagi comeſti, terebinthinae pauca grana deglutita, brevi tempore urinae odorem mutant, ut notum eſt: unde non improbabile videtur, alias quoque ciborum dotes, ac potuum, cito ad renes & veſicam pervenire poſſe; licet ſenſibiles urinae qualitates manerent immutatae. Multa cepit experimenta, dum calculos humanos digeſſit cum variis ſuccis, decoctis, aut infuſis, vegetabilium, quae menſis ſolent adhiberi. Inter praecipua, quae in calculum egerunt, recenſet, *Succum citri*, *rapas*, *illarum ſuccum*, *& forte decoctum ſuccum mororum*, *fragorum*, *acetum*, *ſuccum baccarum ſambuci*, *pyrorum*, *uvarum*, *mel aqua dilutum*, *aſparagorum ſuccum*, *petroſelinum*, *lac*, *chocolatam*, *apium*, *cucumeres*, *porrorum & ceparum decoctum*, *paſſularum & ficuum decoctum*, *acetoſam*, *acetoſellam*, *decoctum avenae*, *hordei*, *oryzae*; *ſuccum arantiorum*, *lupulum*, *infuſum theae aqua fervida paratum*, *imprimis*, *vinum paſſularum*, *ſambucinum*, *pomaceum* (c).

Verum omnia haec lente admodum egerunt in calculum; ita ut non tantum pluribus diebus, ſed & menſibus, opus fuerit, ut calculus ſolveretur, vel redderetur adeo friabilis, ut levi vi comminui poſſet. Unde diu debebit urina, horum aſſumtione copioſa, reddi medicata, ut notabilis effectus inde ſequi poſſit. Celeberrimus *Hales* (d) invenit, *Cepas*, in pultem contritas, uti & earundem ſuccum, aqua dilutum, notabili vi agere in calculum; & inde concluſit, ab harum uſu, ſi non calculi deſtructionem, ſaltem hoc ſperari poſſe, ut impediatur ulterius incrementum. Altera ratio, quare tardior debeat eſſe horum remediorum effectus, eſt, quod debeant miſceri urinae, quae calculum alluit. At obſervavit *Hales* (e), calculos humanos, maceratione in aqua pura per plures dies, ſolvi, dum ſimul muco albo obducebantur toti; verum dum aquae, cui infundebantur calculi, addebatur tantum quadrageſima pars urinae ſanae, minus longe ſuccedebat ſolutio; licet

(c) De diſſolvent. Calculos &c. ope Alimentorum pag. 1 — 204. (d) Haemaſtaticks on the animal Calcul. Experim. VII. pag. 215. (e) Ibid. Exper. VIII. pag. 216.

cet fimo calenti imponeretur lagena, quae calculos cum aqua, urinae permiſta, continebat; de qua re jam ad §. 1425. dictum fuit.

§. 1429. Delatus in anguſtias pelvis, requirit eadem (1425. ad 1428.), maxime clysmata, fotus, venae ſectionem.

Dictum fuit antea, pelvim renum, ſatis latum, circa partem inferiorem reddi anguſtiorem, & continuo ductu abire in ureterem: itaque facile apparet, majorem calculum, qui in pelvis cavo haeret concretus, remoram pati debere, dum ad pelvis anguſtiorem partem, quae eſt ureteris principium, pervenit: idem verum erit, ſi plures calculi minores iisdem anguſtiis impacti haeſerint. Si autem in utroque rene hoc contigerit, *intercluſa urina, diſtentisque locis, paucis diebus ſuperſtites aegri moriuntur* (*f*). Unde patet, omnia eadem hic requiri, quae numeris in textu notatis laudata fuerunt ad expulſionem calculi ex renibus. Clysmata autem imprimis hic proſunt; quia durae foeces diſtendentes inteſtinum colon, quod renibus proxime adjacet, ſic evacuantur, & cavetur, ne turgens hoc inteſtinum pelvim, ac initium ureteris, premat. Simul etiam colon, poſt evacuatas foeces, ſi impleatur liquore emolliente, oleoſo, calido, fomentum praebet blandum omnibus vicinis. Ob eandem rationem, ſimilia fomenta, aut cataplasmata, externe lumbis applicantur, ut omnes partes, internae aeque ac externae, facile cedere poſſint, & validi dolores leniantur. Licet enim cauſa mali in pelvi renum haereat, tamen & inteſtina, & aliae partes, afficiuntur. Ideo, uti antea dictum fuit, Colici dolores a Nephriticis malis quandoque difficulter diſtinguuntur. Unde *Aretaeus* (*g*), ubi recenſet mala, quae ſequuntur, dum grandior calculus concavo renis impactus haeſerit, dicit: *Tormina dolores inferunt gravia, perſeverantia: inteſtinum enim ſinuoſum eſt. Quumque exundat urina, & diſtentiones increſcunt, ad mejendum, ut in partus doloribus, proritantur. Flatuoſi ſunt, ſed flatus excerni nequeunt.* Simulac calculus per ureterem in veſicam delapſus eſt, *lotium aquoſum uberius effunditur: alvus dejicit: flatus inde exhalant: extentus ſtomachus eſt: ructus eduntur: a prioribus malis quies datur.*

Ex quibus evidenter patet, ventriculum & inteſtina aſfici, dum calculus pelvis anguſtiis impactus haeret.

Venae ſectio tunc imprimis convenit, ut laxentur, collapſis vaſis, partes diſtentae, caveatur inflammatio hic metuenda, vel curetur, ſi jam adſit.

§. 1430.

(*f*) Aretaei lib. 2. de cauſ. & ſign. morbor. diuturn. cap. 3. pag. 53. (*g*) Ibidem pag. 53.

§. 1430. Per Ureteres ex rene in veſicam illapſus noſcitur a Nephritide antegreſſa, dolore in via Ureteris ſubſecuto, horum ceſſatione cum ſignis (1423).

Praecipua ſpes eſt, ut calculus, ureteres ingreſſus, per totam horum longitudinem tranſeat, in veſicam usque, & dein cum urina expellatur. Verum contingit quandoque, in hoc itinere remoram pati calculum, & metus eſt, ne, a praeterlabente urina, & ob impeditam, ſaltem pro parte, viam ſtagnante diutius, mole augeatur calculus, ſicque ulterius tranſire nequeat; unde ſubin totalis obturatio ureteris ſequitur. Talem caſum *Tulpius* (*h*) habet, & plures ſimiles antea memorati ſunt. Ideo omnia tentanda ſunt, ut promoveatur deſcenſus calculi, ureteris cavum ingreſſi. Dixerat *Aretaeus* (*i*), de curatione calculi in renibus agens; *Solvit & nonnunquam calculos inſiſtentes cucurbitula levis; ac optimum fuerit, ſi ſuper inflammationem ſcarifices.* Poſtquam molliſſima fomenta, clyſteres, &c., commendaverat *Galenus* (*k*), perpetuo applicanda, ut omnia flacceſcant; *Immoderata namque emollitio & laxatio virium robur exſolvit, qua demulcetur omnis dolor, perfecteque curatur*; deinde dicit; *Sed cucurbitulae poſt haec quoque juvant, quae ſaepe celeriter adeo calculum transferunt, ut ſubitam levationem advehant, calculo in ampliorem locum translato. Quapropter ſupra a renibus initium faciendum eſt, procedendumque ad inguina per obliquum illum ſitum, quo loco frequenter dolores incedunt. Satius autem eſt, dictis (fomentis) partes prius calefacere, deinde ita cucurbitulas admovere. Quandoquidem interdum magnus inventus lapis vehementer incuneatur, qui, quum vehementia trahitur, nonnunquam periculum quoque doloribus accerſit.* Eandem methodum laudavit *Aëtius* (*l*), ubi nempe, poſt uſum emollientiſſimorum remediorum, dolores aliquantum leniti fuerant, & inflammatio non impediebat. Notum enim eſt, partem corporis, cui cucurbita applicatur, tumere ſtatim, & rubere, ob minutam preſſionem Atmoſphaerae in loco, cui cucurbita adhaeret. Omnia hinc vaſa magis repleta turgent; ita ut & inflammatio ſequatur, ſi cucurbita nimis diu affixa haereat. Unde prudens videtur *Aëtii* monitum, ne hoc tentetur, dum adeſt inflammatio.

Mauricius Cordaeus Rhemus commentaria ſcripſit in librum priorem *Hippocratis Coi de mulieribus*; atque ibi (*m*) narrat, ſe vidiſſe in Germania inferiore Medicum Hiſpanum, *cui valde frequens, ex renum calculo, & gravis quidem, dolor fuit. Quo quoties urgebatur, cucurbitulas admoveri ſecundum ureteris ductum imperabat ipſe ſibi, ducto primum a parte dolori proxima exordio, dein-*

(*h*) Obſervat. Medic. Lib. 2. obſervat. 45. pag. 171. (*i*) De Curat. Morbor. Diuturn. Lib. 2. Cap. 3. pag. 130. (*k*) De Affect. ren. dignot. & curat. Cap. IV. Charter. Tom. X. pag. 534. 535. (*l*) Sermone Undecimo Cap. V. pag. 256. (*m*) Comment. V. Cap. V. Iſrael. Spachii Gynaec. pag. 653.

deinde iiſdem remotis, *identidemque deorſum gradatim toties repoſitis*, *ut tandem longe diuturniorem ferret ipſe ad imum ventrem*, *in quo veſica jacet*, *quam ubivis*. Hanc methodum ſucceſſiſſe & in ſe ipſo, & in aliis, Medicus ille teſtabatur: Addit *Cordaeus*: *Votoque reſpondiſſe alias*, *id ſane nobis viſum fuit*. *Cujus & periculum facere ſine periculo cuique licet*. Praeterea *Beverovicius* (*n*) aſſerit, ſe tentaſſe ſaepius cucurbitularum applicationem ſecundum totum ureteris ductum, cum magna utilitate.

Hodie, parva antlia pneumatica, per cochleam cucurbitae unita, facillima fit illarum applicatio; quae imprimis hoc commodi habet, ut ad lubitum, & gradatim, aër ex cucurbitae cavo extrahi, dumque auferri debet cucurbita, levata valvula, aër admitti, poſſit; ſicque ſtatim removeri; quod ſaepe magnam difficultatem habebat, dum per calorem rarefacto aëre cucurbitulae applicabantur.

Si calculus, aut major mole, aut figurae aſperioris, per ureterem tranſit, mirum non eſt, ſucceſſive per totam longitudinem ureteris dolorem percipi; ita ut quandoque digito monſtrent locum aegri, ubi calculus haeret. At ſi calculus ex pelvi renis in ureterem venit, tunc plerumque majores turbae fiunt; quod pulchre monuit *Aretaeus* (*o*); *Si in ureterem lapis inciderit*, *concuſſio corporis fit*, *ut a rigore*, *calculi progreſſus ſentitur*, *cum violenta contentione*. In textu legitur ξυνῷ ὁμοβιαίῳ; ſed *Petitus* legendum maluit ξὺν τόνῳ βιαίῳ. Videturque ſic mutilum textum ſatis feliciter emendaſſe.

Poſtquam calculus, totam ureteris longitudinem emenſus, in veſicam delabitur, omnes moleſtiae ceſſant, *ita*, *ut ne per ſomnium quidem dolorem ſenſiſſe videantur* (*p*). Merito ſubita illa doloris ablatio habetur pro ſigno calculi in veſicam delapſi. Accedit tamen quandoque, ſi diu in uretere haeſerit calculus, quod levem quandam moleſtiam per ureteris decurſum adhuc aliquot diebus ſentiant; verum adeo leve ſolet eſſe hoc malum, ſi comparetur cum illis doloribus, quos antea toleraverant miſeri, ut vix de illo conquerantur.

Aliquando contingit, ut poſt ſigna calculi, ex renibus per ureteres moti, nihil excernatur cum urina; quia calculus manſit in uretere, nec ad veſicam deſcendit. Tunc vel manet ibi, & augetur, vel poſt inflammationem natam ſuppuratio ſequitur, qua novae quandoque viae fiunt, per quas calculus exitum invenit. Si prius fiat, locus, ubi haeret calculus, fit calloſus, &, doloris loco, ponderis ſenſus percipitur; creſcente calculo, ſenſim ureter diſtenditur; & quandoque magnae molis calculi in ureteribus poſt mortem inventi ſunt; uti pluribus obſervationibus, quarum antea mentionem feci, conſtitit. Si ſecundum, ſuppuratione nata, viam inveniet calculus, & prodibit tandem, in loco ſubin ſatis diſſito, dum per tunicam

(*n*) Steenſtuck Cap. XI. pag. 168.

(*o*) De cauſ. & ſign. morb. diuturn. Lib. II. Cap. 3. pag. 53.

(*p*) Idem de Curat. Morb. Acut. Lib. II. Cap. 8. pag. 110.

cam celluloſam, in qua locantur ureteres pone peritonaeum, ſenſim, motu corporis, muſculorumque adjacentium actione, protruditur.

Homini, qui diu validum lumborum dolorem paſſus fuerat, uti & lateris, in inguine tumor naſcebatur, qui poſt longum tempus rumpebatur, & una cum pure, intra paucos dies, calculorum acervus prodibat, variae magnitudinis, ita ut maximus articulum pollicis, minimus piſum, aequaret. Secundum longitudinem ſibi invicem appoſitos fuiſſe, inde patebat, quod primus cavum acetabulum quaſi haberet, cui perfecte, articulationis inſtar, reſpondebat eminens tuberculum ſecundi; qui in altero ſui extremo cavum habebat excipiens ſimilem eminentiam tertii; & ſic porro, ad ultimum & minimum calculum usque, res ſe habebat. Unde videtur admodum probabile, calculos hos in uretere haeſiſſe, nec in veſicam potuiſſe delabi; poſtea, ſuppuratione nata, viam inveniſſe, per quam prodirent. Senſim tamen aeger ex tam gravi morbo convaluit (*q*). In alio homine, qui ſigna habebat calculi ſiniſtrum renem occupantis, oriebatur dolor ab inguine ad genu usque, integro anno moleſtus; tandem ſequebatur tumor in parte interna femoris, ad diſtantiam quatuor digitorum transverſorum ab articulo genu; tumor ille augebatur ſenſim, ut binos pugnos aequaret; in medio tumoris apice aderat macula rubra, aſſem aequans magnitudine. Pertuſo tumore, exibat magna copia aquae albeſcentis, una cum pure; & haec peſſimum putridae urinae foetorem ſpirabant; ſimul ſpecillo tangebatur corpus durum, ſatis magnum & glabrum: dilatato ulceris orificio, educebatur calculus magnus, durus, glaber. Primis poſt eductum calculum diebus, foetor puris augebatur, poſtea ſenſim decreſcens. Aeger ille integre convaluit (*r*). Plures alii caſus in Hiſtoria Medica habentur, qui docent, calculos, ureteribus impactos, per ſuppurationem exiviſſe (*s*). Vidi in Pharmacopoeo, qui ſaepius, poſt dolores nephriticos moleſtiſſimos, calculos excreverat, contigiſſe novum paroxysmum, nec tamen exiviſſe calculum. Dolor quidem minuebatur ſenſim; ſed diu tamen ejus veſtigium manebat in media circiter longitudine ureteris ſiniſtri. Cum metueret, ne calculus, in veſica haerens, augeretur mole, multa tentabat, ut illum expelleret. Poſt aliquot menſes, in laterali abdominis parte, ad quatuor digitorum diſtantiam ab umbilico, tuberculum dolens apparuit, quo ſuppurato, & rupto, exiit calculus parvus, ſed aſper, ſimilis omnino illis, quos ante excreverat cum urina.

Notandum autem videtur, quod, poſt ſigna hic enumerata, ſi dolor ſubito ceſſet, merito credatur, calculum jam per ureterem propulſum eſſe, & in veſica haerere; verum non ſtatim ſequantur ſigna, §. 1423. enumerata, quae calculum veſicae adeſſe docent: haec enim tantum ſe manifeſtant, poſtquam talis calculus mole auctus fuerit.

§. 1431.

(*q*) Denys over den Steen der Nieren-Blaaze &c. Cap. I. pag 22. &c. (*r*) Ibid: pag. 27. & ſeq. (*s*) Stalpart. vander Wiel obſervat. &c. Tom. I. pag. 376. & ſeq.

§. 1431. Tum requirit citiſſimam hinc expulſionem, ne creſcens pejor fiat.

Antea ad §. 1414. pluribus demonſtratum fuit, corpus quodcumque, plane inſolubile, ſi haeſerit alicubi, poſſe dare baſin, cui calculus accreſcet; omnium autem maxime hoc metuendum eſſe in illis locis, quae urina alluuntur, vel in quibus urina collecta manet diutius, ut in veſica. Simul ibi probatum fuit, calculo jam facto omnium facillime adhaerere elementa calculi, quae in urina, etiam ſaniſſima, adſunt ſemper. Unde toties contingit, in medio majoris calculi, nuclei inſtar, haerere calculum parvum renalem, qui baſin dedit majori calculo ſenſim circum accreto.

Hinc patet ratio, quare ſtatim tentanda ſit calculi expulſio, poſtquam ſigna docuerint, delapſum per ureteres in veſica hærere: tanto enim difficilius educi poterit poſtea, quo diutius ibi haeſerit.

Saepe contingit, aegros, ſubito illo levamine laetos, Medicis immorigeros reddi, dum credunt, ſe nihil amplius metuendum habere. Severe monendi ſunt tales de omnibus ſecuturis malis, ſi negligant ſubitam calculi expulſionem; Medicumque oportet in tali caſu aeque certum eſſe, ac Lithotomum, quod nihil calculoſi amplius in veſica ſuperſit. Plures enim calculi quandoque ſimul ex renibus in veſicam deſcendunt, qui omnes expelli debent. Novimus autem, poſt unum calculum expulſum adhuc alios ſupereſſe, ſi, poſt repetitum paroxyſmum nephriticum, unici tantum calculi excretio facta fuerit. Praeterea, cum tales calculi minoris ſint molis, ſaepius verſus collum veſicae delabi ſolent, illud irritant, ſtranguriam faciunt, imo quandoque Iſchuriam, donec loco moveantur.

Quomodo autem juvari poſſit calculi per urethram ex veſica tranſitus, dicetur ſequenti paragrapho.

§. 1432. Id fit iisdem fere mediis (1425. ad 1428.), ſed topice applicatis: balneo oleoſo, clyſmate ſimili, injectione olei in veſicae vias, affrictu hujus.

Omnia, quae numeris in textu citatis laudata fuerunt, ad vias lubricandas, laxas reddendas, & meabiles, urinaeque mollis copiam augendam, hic pariter locum habent. Diuretica ſtimulantia vix locum hic inveniunt; ſed potus aquoſus mollis optimum diureticum dat. Motus corporis tuto adhiberi poterit, dum parvus calculus in cavo veſicae abſque noxa rotari poteſt; nullam enim moleſtiam faciet, niſi dum orificium veſicae ingreditur; quod in hoc caſu optandum erit. Perinaeo hinc balnea, & fomenta, applicantur; oleis, mollibusque unguentis, illinitur; clyſma oleoſum, ſed parca copia ſimul, injicitur frequentius, ut nempe diutius manere poſſit in inteſtino recto; ſicque vicinum veſicae collum laxare; proderit & parum

olei per ſiphonem in urethram immittere, antequam urina excernetur; leniter autem immittitur tantum; quia non opus eſt, ut ad veſicam perveniat, ſed tantum, ut totam urethrae ſuperficiem inungat, & reddat lubricam.

Notum eſt, ſi quis urinam diu retinuerit, quod tunc prodeat cum impetu, & craſſiori longe filo proſiliat; unde patet, veſicae orificium ſubito & multum dilatari, ſicque patentiorem reddi viam calculo exituro.

Notandum enim eſt, quod calculus ex veſica expellatur fere ſemper primo exeuntis urinae impetu, non circa mictionis finem: veritatem hujus rei, & ex aegrorum narrationibus didici, & bis coram videre contigit. Dederam copiam decocti *radicis althaeae* cum *glycirrhiza*, ut mollis & lenis reddita urina facilius retineri poſſet; oleum injeceram urethrae; ſuaſi aegro, ut alacriter per conclave decurreret; &, dum vix amplius urinam continere poterat, praeſto erat magna pelvis, in quam liberrime, & cum magno impetu, urinam demittebat; cum primo erumpentis urinae impetu laetus audivi ſonitum calculi in pelvis fundum impingentis: nec adeo parvus erat calculus, cum ceraſi nucleum aequaret; aliquanto oblongiorem tamen figuram habebat. *Aëtius* (*t*) ſimile artificium adhibuit, dum calculus ex veſica quidem exiverat, ſed in media urethra haerebat: dicit enim; *Decoctum quoddam ex praedictis urinam ducentibus plurimum exhibendum eſt, jubendusque aeger, ut multam urinam congreget, eamque poſtea emingat, ac diligentius expellat: ita enim detractus lapis celeriter excidere conſuevit.*

An certus corporis ſitus favet excludendis calculis veſicae per urethram? *Celeberrimus de la Hire* (*u*) narrat, hominem, vehementi dolore Nephritico correptum, dum ſedens inclinaret corpus antrorſum, ut in terra ſcriberet, oblectamenti cauſa, in hoc ſitu corporis excreviſſe calculum, qui olivae magnitudinem aequabat. Hoc exemplo alter, eodem morbo laborans, idem tentavit; & quidem ſimili ſucceſſu. Notavit Egregius *Mery*, in hoc corporis ſitu veſicae parietes quam maxime ad ſe mutuo accedere; unde, minuto veſicae cavo, urina cum impetu magno proſilit, ſecumque educit calculum, cujus craſſities aequabat cavum urethrae, ſed parum dilatatae.

§. 1433. Tum ſuccurrendum omnibus ſymptomatibus, prout hunc illumve morbum imitantur.

Verum quidem eſt, ablata cauſa mali, calculo nempe, morbum tolli: ſed hoc ſaepe difficile eſt, imo quandoque impoſſibile: ſubinde autem calculus, antequam educi poſſit, veſicam laeſit, collum veſicae excoriavit &c.: unde inflammationes, ſuppurationes, ſequi poſſunt, & alia plura, quae peculiarem curationem requirunt; uti facile patet.

(*t*) Sermone undecimo Cap. V. pag. 257. (*u*) Academ. Royal. des Scienc. l'an 1701. Hiſt. pag. 65.

§. 1434. Si in urethram immobilis impactus, injectio, fotus, ſuctus, auriſcalpium ſpecillum, preſſio lenis, vel & inciſio, applicanda requiruntur, aut punctura perinaei.

Quamvis ſaepius calculi, ex veſica in urethram pulſi, emingantur, tamen quandoque, mole majores ſi fuerint, vel aſperis eminentiis donati, magnam moleſtiam parant in tranſitu, vel omnino haerent immobiles, non ſine iſchuriae metu, niſi a loco, quem occupant, dimoveri poſſint. Unde merito dixit *Aretaeus* (*w*), poſtquam de calculis renum in veſicam delapſis egit: *Secunda porro calamitas eſt, quum per colem calculus transmittitur: nam ſi amplior ſit, quam urethra capere poſſit, in eo multum temporis haeret, atque veſica multitudine urinae completur, tumque ejus majore cum dolore ſuppreſſio fit.* Nullam mentionem fecit ſexus foeminei, quoad has moleſtias; quia in illo urethra brevior longe, & rectior, eſt; hinc calculus facilius exit, &, ſi haereret immobilis in urethra, poſſet in veſicam retroprimi, ut via fieret urinae; quod in maribus multo difficilius, cum urethra ſit longior, & incurvo ductu decurrat. In tota ergo urethrae longitudine calculus haerere poteſt, a collo veſicae, usque ad extremum ejus in glande orificium. Adoleſcens octodecim annorum, ab ipſis fere incunabulis tumorem habuit durum circa penis radicem; qui, ſenſim creſcens, tandem omnimodam urethrae obſtructionem produxit; urina cum dolore & moleſtia prodeunte per foramen ſinuoſum, in ipſa calculi ſubſtantia excavatum: poſtea, ruptis ſubtus ad radicem penis integumentis, nova urinae via facta eſt, quae deinde, partim per penem, partim per apertum ulcus, prodiit. Dexterrimus Chirurgus, *facta ſubtus in pene circa radicem oblonga inciſione, ſcrotum quoque ex parte attingente, calculum oblongum, ſinuoſe pervium, ovi columbini magnitudinem, pollicisque craſſitiem, longe ſuperantem, & unciae mediae pondus aequantem, calloſaque membrana undique cinctum, feliciter extraxit* (*x*). Scripſerat hunc caſum *Segerus* ad *Bartholinum*; qui poſtea in Epiſtola reſponſoria (*y*), plures obſervationes collegit, quae docent, in toto decurſu urethrae calculos aliquando inventos fuiſſe, qui cavum ejus obturabant.

Circa finem urethrae, in ipſa glande penis, quandoque calculi, totam ejus longitudinem jam emenſi, haerent pertinaciter. Cavum enim urethrae circa glandem largius fit; ſed dein latera ejus quaſi complanantur ad ſe mutuo, & formant orificium urethrae oblongum, rimae inſtar, multoque minus, quam erat urethrae cavum. Vidi, in puero ſeptem annorum, calculum, qui uno ſuo extremo jam prominebat extra orificium urethrae, ita ut forcipe prehendi potuerit quidem, ſed non protrahi, absque laceratione partium; hinc

(*w*) De cauſ. & ſign. morbor. diuturnor. Lib. II. Cap. III. pag. 53. (*x*) Thom. Barthol. Epiſt. Medicin. Centur. IV. Epiſt. V. pag. 21. 22. (*y*) Ibid. Epiſt. VI. pag. 25.

hinc ſuaſi Chirurgo, ut levi vulnuſculo viam pararet; quo facto, prodiit calculus, durus ſatis, & punctis nigris, durioribus adhuc, variegatus. Brevi autem hoc vulnuſculum coaluit.

Contigit etiam, ubi nimis anguſtum erat praeputium, ut urina guttatim tantum prodiret; unde remora fiebat inter glandem & praeputium; ſicque occaſio dabatur, ut calculoſae concretiones ibi naſcerentur, vel minores calculi, aut & ſabulum nephriticum, quae ex urethra prodierant, ob praeputii anguſtiam retenta, ſenſim mole augerentur. Vidit hoc *Clariſſimus Littre* (z), in puero trienni, in quo orificium praeputii adeo anguſtum erat, ut vix admitteret tenuis admodum ſtyli apicem. Cum jam gangraena immineret, & validiſſimis nixibus miſer puellus vix guttatim urinam exprimere poſſet, fiſſum fuit a latere praeputium, & poſtea abſciſſa pars, quae ſuper glandem prominebat; cum pauca urina prodiit incredibilis copia calculorum, variae magnitudinis; minimi caput aciculae, maximi piſum, aequabant, griſei coloris, glabri, qui levi vi dividebantur in minores maſſulas, fere rotundas. Credibile videtur, hos calculos, ex urina in praeputio retenta, concretos fuiſſe; cum poſtea nullos calculos eminxerit puer. Vulnus factum trium ſeptimanarum ſpatio integre ſanabatur. Operae pretium erit, conſiderare illa auxilia, quae tentata fuerunt, ut calculi, in urethram impacti, educerentur; in viris nempe; nam poſtea, §. 1438, dicetur de illis, quae tentari ſolent in ſexu muliebri.

Injectio, Fotus. Irritata urethra, praecipue ab aſperiori calculo, contrahitur, ſicque via anguſtatur magis; ſimili modo, ac antea de ureteribus ſic affectis, dum calculi renales tranſeunt, dictum fuit. Unde injectiones, ex emollientiſſimis remediis paratae, fomenta & cataplasmata ſimilia, laudantur. Aqua, cum oleo diu conquaſſata, ſi tepida injiciatur, maxime emollit, & lubricat. His factis, digito leviter premitur urethra, retro locum, ubi calculus haeret, hac ſpe, ut ſenſim promoveri calculus poſſit per cavum urethrae, ſic lubricum redditum.

Suctus. Hunc laudavit *Tulpius* (a), tanquam tutiſſimam methodum. Sed per ſuctum trahitur aër ex cavo urethrae; quae ergo a preſſione atmosphaerae incumbentis complanabitur; ſicque via reddetur anguſtior potius. Si calculus tam perfecte obturaret urethram, ut nequidem aër tranſire poſſet, tunc, per ſuctum educto aëre, qui inter calculum & urethrae orificium haeret, aër, qui inter calculum & veſicam haeret, ſubito expanſus, calculum promovere poſſet forte, & ſuperare collapſa latera urethrae ante calculum. Sed rarius calculus tam exacte adaptatur urethrae cavo, ut nullus aër tranſire poſſit. Si autem omnis aër ex tota longitudine urethrae ſuctu educeretur, atmosphaerae incumbentis pondus comprimeret totum cavum urethrae; ſicque via exituro calculo redderetur anguſtior. Aegyptii ten-

(z) Academ. des ſcienc. l'an 1706. pag. 30.

(a) Obſervat. Medic. Lib. III. Cap. VIII. pag. 195.

tentabant, inflando colem, dilatare urethram; & hoc videtur uſum habere poſſe, dum lapis in urethra haeret; viditque *Proſper Alpinus* (*b*), ſic educi calculos plures minores, & unum, qui nucleum olivae, alterum, qui magnam olivam, aequabat magnitudine. Verum non tantum hoc, ſed & calculos veſicae per dilatatam flatu urethram tentabant educere: ubi enim hanc multum ampliatam ſentiebant, digito in anum immiſſo, tentabant calculum veſicae protrudere in urethram dilatatam; qui, dum jam praeputio appropinquabat, cannulam a virgae canali fortiter, & cum impetu, amovebant; ſicque ſaepe ſequebatur calculus. Alter utebatur cannulis diverſae magnitudinis, a tenuioribus incipiendo, & inflando dilatabat non tantum urethram, ſed & veſicam ipſam: dum craſſiſſimam adhibebat, digito in anum immiſſo, calculum conabatur dirigere ſic, ut intraret in cannulae cavum: tunc, ore appoſito cannulae extremo, ſuctione conabatur educere calculum; *qui, ſi nimis craſſus eſſet, ſaepe rumpebatur, ſicque in fruſta attrahebatur. Veluti contigit ſupra dicto viro Cophto, cui fruſtum & reliquum lapidis admodum craſſum, & durum, intus remanſit, non eductum.* Ultimam hanc methodum, quae a priori diverſa eſt, *Proſpero Alpino* literis ſignificavit *Octavius Roveretus*, Medicus doctiſſimus, & qui, poſt diſceſſum *Alpini*, nationi Venetae in Aegypto multa cum laude medicinam fecit.

Videtur haec methodus in promovendo exitu calculi, in urethra haerentis, uſum habere poſſe, ſi prius injecto oleo cavum urethrae lubricum reddatur, &, digito pone calculum appreſſo, impediatur, ne inflatus aër ad veſicam venire poſſit. Tunc enim, leviter movendo digitum, qui pone calculum urethram comprimit, promoveri poterit ſenſim calculus per urethram dilatatam, & lubricam. Pro calculis veſicae ſic educendis minor ſpes videtur; cum plerumque ſint majoris molis, &, digito in anum immiſſo, non ſit adeo facile, calculum dirigere in collum veſicae; imprimis in adultis; uti poſtea dicetur, ubi de variis calculum ſecandi modis agendum erit.

Si immobilis haereat, nec ullo modo educi queat, calculus, tentandum eſt, an cathetere repelli in veſicam, & ſic urina prodire, poſſit, *Aretaei* conſilio (*c*). Monet autem, hoc tentari non debere, ſi inflammatio adſit: tunc enim *neque meatus inſtrumentum admittit, & cathetere vulnerantur.* In verſione καθέτηϱ, & καθετήϱιον, vocatur ſpecillum oricularium, quod videtur a cathetere diverſum eſſe. *Celſus* (*d*) enim, poſtquam aeneas fiſtulas, quae erant catheteres, deſcripſit, quas varias jubet eſſe, pro aetate & ſexu diverſis, paulo poſt dicit; *Nonnunquam etiam prolapſus in ipſam fiſtulam calculus, qui ſubinde ea extenuatur, non longe ab exitu inhaereſcit. Eum, ſi fieri poteſt, oportet evellere, vel oriculario ſpecillo, vel eo ferramento, quo in ſectione calculus protrahitur.* In verſione autem *Aëtii* (*e*) legitur, quod *Philagrius*, dum calculus in extre-

(*b*) De Medic. Aegypt. Lib. III. Cap. XIV. pag. 224. &c. (*c*) Aretaeus de curat. Morbor. Acut. Lib. II. Cap. IX. pag. 110. 111. (*d*) Lib. VII. Cap. XXVI. pag. 474. (*e*) Sermon. Undecim. Cap. V. pag. 257.

tremo orificio haereret, nec volſella illum arripere poſſet, ſenſim, & quiete, illum agitaverit perquam tenui *auriculario* ſpecillo; quod videtur ſimile fuiſſe inſtrumento, quo ſolemus uti ad aures a cerumine depurandas; quod in uno extremo cavum eſt; quo immiſſo ad latus calculi, lenis talis agitatio fieri poteſt, ut tentetur, an ſitum mutare calculi hoc artificio quis poſſit.

Celeberrimus *Hales* (*f*), cui tam multa debet ars Medica, propoſuit ſequentem modum ad educendos calculos in urethra haerentes. Forcipem, cujus extrema per laminam elaſticam a ſe mutuo recedunt, curavit parari; talem, qui nimia vi non ageret, ſed moderate tantum dilataret urethram. Hunc forcipem immittebat tubo argenteo, ita ut extrema forcipis non poſſent a ſe mutuo recedere. Tubum hunc, forcipem in ſe continentem, protrudebat in urethram ad calculum uſque; quem ubi tangebat, retrahebat cannulam, ut elater libere a ſe mutuo removere poſſet forcipis extrema; quae parum incurvabantur ad ſe invicem: hoc modo dilatabatur urethra; tunc debebat forceps parum ulterius protrudi, ut calculus inter forficis extrema dehiſcentia delabi poſſet. Hoc facto, denuo protrudebatur cannula, ut convergerent forcipis extrema, ſicque calculum interceptum firmiter prehenderent, qui tunc educi poterat.

Miſſum fuit illud inſtrumentum ad celebrem Chirurgum *Ranby*, ut tentaret ejus uſum; qui teſtatus fuit, repetitis experimentis conſtitiſſe, quod hac methodo calculi cito & facile ex urethra educerentur. Unde factum eſt, ut plures alii Chirurgi hujus inſtrumenti uſum adoptaverint. Simul judicavit *Ranby*, hoc inſtrumentum adhiberi poſſe magno cum fructu, ubi urethra, in quadam parte nimis conſtricta, dilatari debet: ad hunc effectum autem deberet forceps per aliquod tempus, ſingulis diebus, in urethra relinqui.

Dum calculi haerent in illa urethrae parte, quae inter glandem & curvaturam circa oſſa pubis interjacet, ſatis certus videtur uſus hujus inſtrumenti. Verum, ſi calculus haereret ultra hanc urethrae curvaturam, difficilior foret ejus uſus. Sed poſſet curvari hoc inſtrumentum, catheteris inſtar; quod facile fiet, ſi ex argento conficiatur.

Si, omnibus his tentatis incaſſum, calculus urethram obturet, ſola ſectio ſupereſt, ut inde eximi poſſit. Tunc in ipſo loco, ubi calculus haeret, urethra ſecari debet. Hanc ſectionem *Aretaeus*, & *Aëtius*, commendaverunt, deſcripſit *Celſus* (*g*); qui tamen videtur illam tantum laudare, ubi calculus *non longe ab exitu inhaereſcit*. Sic autem habet: *Cutis extrema quam plurimum attrahenda*, &, *condita glande*, *lino vincienda*, *eſt*: *deinde a latere recta plaga coles incidendus*, & *calculus eximendus*, *eſt*: *tum cutis remittenda. Sic enim fit*, *ut inciſum colem integra pars cutis contegat*, & *urina naturaliter pro-*

(*f*) Haemaſtaticks on the animal Calculs, in fine, pag. 251.   (*g*) Lib. VII. Cap. XXVI. pag. 474.

profluat. Ubi notandum, quod laxae cutis, quae colem tegit, locum mutaverit, illam elongando, ne vulnus cutis directe reſponderet urethrae vulneri. Peritus Lithotomus (*h*) ſolebat ſic cutim colis circumvertere, ut ſuperior pars, verſus inferiora ducta, ſupra calculum haereret, & tunc ſectionem inſtituebat: quo facto, remiſſaque cute, vulnuſculum haerebat in penis dorſo, quod parvo tegebatur emplaſtro. Et licet aeger, ſtatim poſt eductionem calculi, per urbem obambularet, tamen intra ſex dies, absque ullo alio remedio adhibito, integre reſtitutus fuit. Cavebat tantum, ne arteriam inſignem laederet, quae urethrae vicina decurrit. Si autem contigiſſet, calculum in loco, ubi haeret, tumorem & inflammationem feciſſe, tunc in illo loco nunquam inſtituebat ſectionem; quia cutim tunc non poterat circumvertere: conabatur autem, calculum retrotrudere; ut ſectio poſſet fieri in loco non inflammato: caeteroquin longe tardius curatio procedit. Notat ſimul, quod in hoc caſu ſectionem inſtituerit omni loco, ubi calculus haerebat, etiam in Perinaeo. Si autem in ipſo urethrae principio calculus haereret, tunc a ſectione abſtinebat, donec ulterius progrederetur; vel, ſi omnem exitum urinae impediret, cathetere immiſſo calculum retrudebat in veſicae cavum, hac ſpe, ut poſtea, de novo in collum veſicae delapſus, longius in urethram propelleretur: talem caſum recenſet (*i*) calculi retropulſi, qui poſt aliquot dies projectus fuit ad extremum urethrae orificium usque, ita ut forcipe prehendi, & eximi, potuerit. Similes autem caſus frequenter ſe vidiſſe affirmat.

At ubi calculus in extremo fine urethrae haerebat, nec extrahi poterat, tunc glandem ipſam penis ſupra calculum diſcidit, &, educto calculo, feliciter ſanavit: tales caſus frequenter ſibi occurriſſe affirmat: a parte inferiori penis, in tali caſu, ſectionem facere diſſuadet; quia ſaepe magna haemorrhagia ſequitur, & curatio difficilius procedit; imprimis in juvenibus, ob frequentem arrectionem. Cum enim glans penis ſit continuatio corporis ſpongioſi ipſius urethrae, illa non tenditur, niſi paulo ante ſeminis ejaculationem: unde poteſt penis erigi, turgentibus ejus corporibus cavernoſis, licet nondum turgeat corpus cavernoſum, quod urethram ambit. In infantibus, & pueris junioribus, ab hac penis erectione metuendum non eſſe, notum eſt.

Obſervatum fuit, calculum urethram perforaſſe, & in ipſa glande, imo & in corporibus cavernoſis penis, ſedem ſuam habuiſſe; ex quo loco non niſi ſectione educi poterit (*k*); & tunc, cathetere introducto, calculus tangi nequit. Notandum etiam, ſi glans diſcindatur, in curatione cavendum eſſe, ne glans praeputio adcreſcat; quod imprimis metuendum eſt, ſi praeputium ſimul findi debuerit; quales caſus quandoque contigerunt; omnium maxi-

(*h*) Jacobus Denys over den Steen &c. Cap. XII. pag. 198. (*i*) Ibid. pag. 191. (*k*) Ibid. 190. 194.

maxime, ſi praeputii interna ſuperficies, ab acriori urina, vel alia quacumque cauſa, fuerit excoriata.

Notum eſt ex Anatomicis (*l*), penem conſtare duobus corporibus cavernoſis, quae maximam ejus molem conſtituunt: haec ſunt fere Cylindrica; & ob hanc figuram, dum ſibi mutuo accumbunt, relinquunt ſulcum in parte ſuperiori, & in parte inferiori, penis: inferiorem ſulcum, qui ſuperiore paulo major eſt, occupat urethra; quae utrique corpori cavernoſo penis fortiter adhaeret ſecundum totam longitudinem ſulci, in quo locatur. Corpora ſpongioſa penis, dum ſibi mutuo accumbunt, formant ſepimentum, ex unione fibrarum transverſarum unius cum fibris transverſis alterius: fibrae tamen, quae hoc ſepimentum conſtituunt, per intervalla a ſe mutuo diſtant, ſicque hiatus relinquunt, per quos communicatio manet inter utrumque corpus cavernoſum penis; ſi enim flatus impellatur in unum corpus cavernoſum, turget & alterum. Huic autem ſepimento, quo junguntur inter ſe corpora cavernoſa, firmiter nectitur urethra. Patet ergo, quod urethra non decurrat per mediam ipſius penis ſubſtantiam, ſed ſecundum inferiorem ejus partem. Unde, ſi calculus in hac urethrae longitudine haeret, digito percurrendo penis partem inferiorem, facile tangi poterit, niſi valida adfuerit inflammatio, quae magnum tumorem facit. In tabulis *Ruyſchianis* (*m*) pulchre ſitus urethrae in pene, & ſtructura corporum cavernoſorum, exhibentur.

Aut punctura Perinaei. Si nempe totalis Iſchuria adeſt, dum calculus immobilis, in urethra haerens, omnem viam urinae exiturae praecludit, neque retropelli, aut per ſectionem tolli, poteſt. Talis caſus imprimis obtinet, ubi, ab irritatione ſcabri aut anguloſi calculi, applicatione catheteris per imperitam manum facta, vel alia quacumque cauſa, inflammatio valida in urethra facta eſt, &, licet optima remedia applicentur, cito non ſubſidet tumor. Niſi enim tunc urinae exitus parari poſſit, poſt intolerabiles anxietates, & deliria, convulſiones ſequuntur, ac mors ipſa. Tunc nil ſupereſt, niſi ut fiat punctura Perinaei illo loco, ubi ſectio calculi fieri ſolet, in methodo laterali, de qua poſtea ad §. 1436. dicetur. *Celeberrimus Ravius* (*n*) hanc operationem perficiebat eodem inſtrumento, quo uti ſolebat, ut aquam in hydrocele ex ſcroto educeret; ſed craſſiore, & longiore; de quo antea in capitulo de Hydrope dictum fuit. Quando credebat, ſe in cavum veſicae perveniſſe, retrahebat ſtylum, ſicque ſequebatur urinae effluxus. Cum autem in tali caſu urina copioſa impleat totam veſicam, nullum periculum eſt, licet ſtylus parum profundius penetret. Verum in aliis Iſchuriae ſpeciebus, majori cautela opus: niſi enim veſica diſtenta ſit, longiori, profundiusque adacto, tali inſtrumento poſſet & oppoſitum veſicae latus

(*l*) Winſlow Expoſit. Anatom. traite du bas ventre n°. 523. &c. pag. 563.
(*m*) Obſervat. Anatom. Chirurgic. obſerv. 100. pag. 99. (*n*) Jacobus Denys over den Steen &c. Cap. II. pag. 185.

tus perforari, atque aliae partes laedi. Si digitus ano immittatur, poterit facile diſtingui, an veſica turgeat a retenta urina.

Cum autem urinae effluxus certiſſimum ſignum det, inſtrumentum in cavum veſicae perveniſſe, hinc mutavit illud *Denys* (*o*) ſequenti modo. In acu triquetra, quae Paracenteſi inſtituendae adhibetur, cuſpis extra cannulam prominens pyramidalis figurae eſt, reliqua ejus pars, quae cannula occultatur, cylindrica: hanc figuram cylindricam ſervavit tantum per duas circiter lineas geometricas, ut cannula firmiter haerere poſſet ſtylo, ne vacillaret: reliqua ſtyli longitudo pyramidalem figuram habebat; ſicque inter tria plana pyramidis & cylindrica cannulae latera manebant tria loca vacua, per quae urina libere tranſire poſſet. Si enim cylindrica ſit tota pars acus, quae in cavo cannulae haeret, totum cavum cannulae impletur omnino. Tria autem foraminula fecit in cannula, circa illum locum, ubi ſtylus, antea cylindricus, incipit fieri Pyramidalis. Dum ergo hoc inſtrumentum perforat veſicam, ſimul ac pervenit in veſicae cavum cannula, ad trium tantum linearum, quae quartam pollicis faciunt longitudinem, urina ingredietur haec foraminula, &, cum cannula cava non repleatur ſolido cylindro, ſed pyramide, urina, per cannulae extremum effluens, certum ſignum dabit Chirurgo, inſtrumentum penetraſſe usque in veſicae cavum; quod ſufficit. Tunc educitur ſtylus, & per cannulam apertam evacuatur integre veſica: cannula haec in veſica manere debet, ut urina libere exire poſſit; unde idonea ligatura firmanda eſt; quod commode fieri poterit; uti patet in figura (*p*). Cum autem moleſtum eſſet perpetuum urinae ſtillicidium, poterit obturaculum imponi cannulae orificio; quo per intervalla remoto, urina, veſica contenta, pro lubitu poterit evacuari.

Sic periculum mortis, ab Iſchuria metuendae, removetur, & tempus datur, ut inflammatio, eductionem calculi hactenus impediens, curari idoneis remediis poſſit. Ubi autem, obſtaculo remoto, urina libere per urethram exit, educitur cannula, & vulnuſculum curatur; quod ſatis cito, & facile, ſuccedere ſolet.

Quomodo autem in foemineo ſexu urethra dilatari poſſit, ut via fiat calculo ibi haerenti; poſtea ad §. 1438. dicetur.

§. 1435. Si major, quam excerni qui queat, lithotomia educendus.

Ubi calculus tantae molis eſt, ut, tentatis omnibus ante dictis, ipſi exitus conciliari non poſſit, tunc vel ſuo fato relinquendus eſt aeger, vel ſectione facta eximendus eſt calculus. Verum quidem eſt, quandoque calculum ſa-

(*o*) Jacobus Denys over den Steen &c. Cap. II. pag. 187. (*p*) Ibid. poſt Indicem Tab. II.

ſatis magnum, absque ſectione ex veſica prodiiſſe. Sic legitur (q) de ſene ſeptuagenario, diu calculi veſicae moleſtias paſſo, cui, nullo praecedente abſceſſu, perinaeum apertum eſt, & ex hac apertura ſtillare cepit urina (erant autem hujus fiſſurae margines coloris albicantis, & ſcabri). Hiatus ille ſenſim magis dilatabatur. Dum quodam die totis viribus urinam emittere contenderet ſenex ille, calculus figurae falcatae prodiit ex apertura Perinaei; pondus erat duarum unciarum cum dimidia. Nihil puris inde promanavit, ſed materia tantum gypſo in aqua ſoluto perſimilis. Apertura haec, poſt calculi exitum degeneravit in fiſtulam, & ſenex ille per aliquot annos ſupervixit. Similis caſus legitur (r) de quinquenni puero calculoſo, cui ex dextro ſuperiori latere ſcroti incepit prodire ichor tenuis, albidus, acris, qui inſignem tandem hiatum fecit, ex quo extractus fuit *calculus ſiliceus oblongus, uno prominente extremo acuminatus, & altero obtuſus, fabae magnitudine & colore ex flavo liveſcente*; hiatus ille pariter in fiſtulam degeneravit, per quam effluxit urina, quae poſtea non amplius per penem exivit. Sed talis calculi exitus raro admodum contingit, & perpetuum, foedum adeo, ſtillicidium relinquit urinae. Unde ſola ſpes integrae ſanationis a Lithotomia tantum ſperari poteſt; de qua nunc agendum erit.

§. 1436. Et inprimis apparatu magno, utpote certiſſimo, arte Raviana emendato.

Diverſis modis eductio calculi per ſectionem tentata fuit. Omnium antiquiſſima methodus videtur fuiſſe illa, quae ſuper ipſum calculum, tangendo perceptum, diſſecabat partes incumbentes ſcalpello ad calculum usque, &, per vulnus factum, calculum eximebat. Ut hoc fieret, Lithotomus ſiniſtrae manus indicem & digitum medium, oleo prius inunctos, in anum introducebat; dum ſimul altera manu premebat pubis regionem: ſic conabatur, calculum verſus inferiora deprimere, & adducere verſus Perinaeum, ut ibi aliquantum promineret; tunc, arrepto dextra manu ſcalpello, diſcindebat cutim & pinguedinem, amplo ſatis vulnere; quo facto, ſcindebat reliqua, tali vulnere, per quod calculus facile tranſire poſſet, dum digitis in ano haerentibus premebatur. Si hoc minus ſuccederet, unco, vel volſella, ſive forcipe, educebatur. Cum autem haec operatio ſaepe ſolo ſcalpello perfici poſſet, vel paucis ſaltem opus haberet inſtrumentis, hinc vocabatur Lithotomia *parvi apparatus*. Hanc Celſus (s) deſcripſit. Patet tamen, quod veſicam diſcindi noluerit; quia vulnera veſicae pro lethalibus ſemper habuerunt Veteres; & ideo calculum juſſit, digitis in anum immiſſis, ad cervicem veſicae usque deduci. *Cum jam eo venit, ut ſuper veſicae cervicem*

(q) Inſtitut. Bonon. Tom. I. pag. 151. (r) Acta Phyſico-Medica &c. natur. curioſ. Tom. I. obſerv. XVII. pag. 60. (s) Lib. VII. Cap. XXVI. pag. 477.

cem ſit, juxta anum incidi cutis plaga lunata usque ad cervicem veſicae debet, cornibus ad coxas ſpectantibus paululum: deinde ea parte, qua ſtrictior ima plaga eſt, etiamnum ſub cute, altera transverſa plaga facienda eſt, qua cervix aperiatur; donec urinae iter pateat, ſic, ut plaga paulo major quam calculus ſit. Cavendum ſemper voluit *Celſus*, ne, dilacerando partes, calculus extrahatur per vulnus anguſtius; quod ideo calculo paulo majus eſſe juſſit: *Quia calculus iter, cum vi promitur, facit, niſi accipit: idque etiam pernicioſius eſt, ſi figura calculi quoque vel aſpritudo aliquid eo contulit. Ex quo & ſanguinis profuſio, & diſtentio nervorum, fieri poteſt. Quae ſi quis evaſit, multo tamen patentiorem fiſtulam habiturus eſt, rupta cervice, quam habuiſſet, inciſa.* Ad extrahendum calculum, ſi poſt inciſionem factam non ſequeretur ſponte, adhibuit uncum; quem deſcripſit; ſimulque monuit, quomodo, & quibus cum cautelis, adhiberi debeat: dein dicit: *Haec eſt ſimpliciſſima curatio* (*t*). Poſtea autem cautelas addit, quae obſervari debent, ubi calculi non tantum aſperi, verum etiam ſpinoſi, ſunt, ne nempe veſica laedatur, dum, digitis ano immiſſis, ad cervicem ejus deducuntur: ubi enim hoc fit, *ex diſtentione nervorum mortem maturant: multoque magis, ſi ſpina aliqua veſicae inhaeret, eamque, cum deduceretur, duplicavit.* Ultimo concludit illa, quae de calculi ſectione ſcripſit, his verbis: *Quocumque autem modo cervix ea parte ſecta eſt, leniter extrahi, quod aſperum eſt, debet, nulla propter feſtinationem vi admota* (*u*). Cum autem in adultis altior veſicae ſitus ſit, digitis in anum immiſſis vel omnino non, vel difficulter admodum, poterit tangi calculus, & verſus cervicem deduci. Hoc agnoſcit *Celſus* (*w*), dum monet, hanc calculi ſectionem tantum inſtitui poſſe, in illo corpore, *quod jam novem annos, nondum quatuordecim, exceſſit.* Interim & in adultioribus eandem operationem tentatam fuiſſe, certum eſt. Faber ferrarius, inauditae audaciae homo, bis jam lithotomiam paſſus, dum tertia vice denuo laboraret calculo, harum aerumnarum pertaeſus, ſtatuit ſe ipſum ſecare. Ablegata uxore, ſolum fratrem ſuum habuit comitem & adjutorem, qui ſcrotum elevavit & ſuſtinuit, dum aeger, ſiniſtra manu firmato calculo, dextra cultro, quem clanculum praeparaverat, ſecuit perinaeum, tertiumque inflixit ictum, antequam vulnus ſatis amplum foret, ut calculum transmittere poſſet; quod cum non ſine difficultate fieret, digitis diſtraxit vulneris labia, donec, cum maximo fragore, proſiliret calculus, ovo gallinaceo major, quatuor uncias ponderans. Hoc facto, acceſſivit Chirurgum, ut vulneris curam gereret; quae & ſucceſſit; ſed non integra; manſit enim ulcus perpetuo manans (*x*).

Notum eſt, & elapſo ſaeculo, & hoc ipſo, vagabundos operatores hanc ſectionem ſaepius tentaſſe in cujusvis aetatis hominibus: non ſolet hoc homi-

(*t*) Celſus Ibid. pag. 479. (*u*) Ibid. pag. 480. (*w*) Ibid. pag. 475.
(*x*) Tulp. obſervat. Medic. Lib. IV. Cap. XXXI. pag. 325.

minum genus de curae ſucceſſu ſollicitum eſſe, eo quod poſt numeratam pecuniam locum mutet brevi. Cum autem fabro illi ferrario audax tale facinus non omnino infeliciter ceſſerit, ac ſupervixerit, non mirum erit, quandoque, licet raro, temerarios tales homines ſucceſſum habuiſſe. Major autem felicitas merito exſpectanda eſt, ſi perita manu haec operatio tentetur. Celeberrimus *Heiſterus* (*y*) teſtatur, ſe hunc calculi ſecandi modum feliciter exercuiſſe. Imo, ſi in adultis calculus veſicae collo ita firmiter haereat, ut cathetere in cavum veſicae nequeat retropelli, tunc eandem hanc operationem ſuadet. Quandoque contingit, ut calculi veſicae verſus Perinaeum gravitent, ſic ut a calculo tumeat, calculusque ibi tactu percipi queat. Tales calculi, etiam in adultis, parvo apparatu exſcindi poſſe videntur; uti factum fuit in illo fabro ferrario, qui rudi manu ſibi ipſi calculum exſecuit. *Sasbaut*, celebris olim apud Batavos Lithotomus, crebro apparatum parvum adhibuit, & ſatis feliciter. *Denys* (*z*) ſaepius illum operantem vidit, & quidem tertia vice in adoleſcente, cui lapis ſtatim ex vulnere proſiliebat. Cautela tamen opus eſt, ne vicina laedantur; contigit enim eidem Lithotomo, dum inter ſecandum fortius ſcalpellum calculo apprimeret, rupto calculo ut proprium digitum, quem inteſtino recto immiſerat, laeſerit, inteſtino diſciſſo.

Cum autem, in adultis imprimis, non ſemper Lithotomia *parvi apparatus* locum habere poſſit, aliam methodum excogitaverunt Chirurgi, ac Medici, qua initio ſaeculi decimi ſexti uti inceperunt; & dum longe plura ad hanc operationem requirebantur inſtrumenta, dicta fuit Lithotomia *apparatus magni*; quae ad initium hujus ſaeculi usque communiter adhibita fuit. Inventio hujus methodi *Franciſco de Romanis*, ſive *Romano*, adſcribitur; quam deinde *Marianus Sanctus* ejus diſcipulus perfecit, ac peculiari libello deſcripſit; unde etiam *Methodus Mariana* appellata fuit.

Celeberrimus *Heiſterus* (*a*) circa inventionem hujus methodi probabilem admodum conjecturam habet. Calculi, majores etiam, a mulieribus eminguntur, vel dilatando urethram educuntur. Unde, ſi tam brevi via poſſet in viris perveniri ad cavum veſicae, quam in mulieribus, ſpes foret, aequali facilitate ibi calculos prodire poſſe, vel educi. Hoc autem apparatu magno perficiebatur, & nihil amplius. Catheter ſulcatus dimittebatur in veſicam; ſcalpello forti, in ſulcum catheteris demiſſo, in perinaei ſiniſtra parte, prope Raphen, ſive ſuturam dictam Perinaei, diſcindebantur integumenta, & ipſa urethra; vulneris longitudo ad minimum duos transverſos digitos in pueris, in adultis etiam tres aut quatuor, aequabat. Vulnus autem fiebat tantum in urethra, intacta manente veſicae cervice. Secundum ſulci catheteris ductum in veſicae cavum introducebatur inſtrumentum, quod *conductor mas* dicitur; quo facto, catheter leniter extrahebatur; ſuper conductorem ma-

(*y*) Inſtitut. Chirurg. Cap. CXL. pag. 903. (*z*) Over den Steen der Nieren, blaze &c. Cap. VIII. pag. 120. (*a*) Inſtitut. Chirurg. Cap. CXLI. pag. 906.

marem deducebatur *conductor foemina* dicta, quae ſulco ſuo conductoris maris dorſum acutum recipiebat, ſicque tuto & leniter per veſicae cervicem in ejus cavum deſcendebat: ubi bini illi conductores in cavo veſicae haerebant, arrepta manubria ſenſim a ſe mutuo parum deducebantur, ut diſtenderetur veſicae collum, ſicque facilius admitteret forcipem clauſum; qui inter binos conductores caute in veſicam demitti debet. *Heiſterus* (*b*) monet, quod, antequam forcipem introduceret, indicem dextrae manus oleo inunctum prius inter binos conductores blande impelleret, ut cervicem veſicae magis dilataret, ſicque forceps facilius intrare poſſet. Alii unico conductore, illoque canaliculato, utebantur, ſupra quem, in veſicae cavum introductum, deducebant forcipem clauſum in veſicam. Noverant autem, forcipem in veſicae cavo haerere, ſi ejus labia facile a ſe invicem deduci poſſent. Ubi de hac re conſtabat, educebantur conductores, forceps aliquoties aperiebatur & claudebatur, ut ſic magis dilataretur collum veſicae.

Ne autem veſicae membrana, inter haec tentamina, intercipi poſſet, forceps ſic conſtructus erat, ut, licet clauderetur, tamen inter labia ejus extrema interſtitium maneret. Clauſo forcipe calculus inquirebatur; inventus labiis forcipis diductis prehendebatur, & dein, forcipe verſus inteſtinum rectum depreſſo, ubi majus ſpatium eſt, provide educebatur.

Hac methodo credebatur, per dilatationem colli veſicae, manente ejus integritate, viam parari poſſe calculo. Verum celebris adeo in arte chirurgica *Le Dran* candide fatetur (*c*), ſe in diſſectis cadaveribus vidiſſe, *cervicem* (*veſicae*) *in magno hoc apparatu omnibus his actionibus non ſolum expandi ſive diduci*, *ſed potius integram cervicem*, *a fine inciſionis usque ad veſicam ipſam*, *ſemper findi ac dilacerari.* Dixit quidem, illam dilacerationem ſine noxa fieri, *ſi modo negotium pedetentim*, *& curate*, *inſtituatur.* At cum integritas partium per *magnum apparatum* ſervari nequeat, nonne melius erit, illas diſcindere, quam dilacerare? Citius certe hoc fiet, & cum minori aegri cruciatu, plagaque facta facilius longe ſanabitur. Si magno impetu, & feſtinanter, lithotomia *magno apparatu* inſtituatur, mortis periculum adeſt; & plures convulſi exſpirarunt, dum calculus protrahebatur. Si lente ac ſenſim dilacerent has partes Chirurgi prudentiores, quanta tormentorum diuturnitas! imprimis, ſi calculus majoris molis, vel irregularis figurae fuerit. Poſt hanc operationem, diſtracto, & dein dilacerato, veſicae ſphinctere, foedum urinae, non amplius retinendae, manet ſtillicidium tota vita; nec infrequens haec calamitas. Si calculus majoris foret molis, nulla vi poſſet protrahi; hinc vel aegro moriendum eſſet ſub operatione, ſi Chirurgus pertinaciter pergeret rem impoſſibilem tentare; vel turpiter re infecta eſſet diſcedendum, calculo in veſica relicto. Legitur (*d*), *Ammonium*, dum calculus major erat, quam ut per vulnus educi poſſet, illum, findendo, rede-

(*b*) Inſtitut. Chirurg. Cap. CXLI. pag. 912. 913. (*c*) Ibidem pag. 913. (*d*) Celſ. Lib. VII. Cap. XXVI. pag. 481.

degiſſe in partes minores. Unco prehenſum calculum firmabat; *tum ferramentum adhibebat craſſitudinis modicae, prima parte tenui, ſed retuſa, quod admotum calculo, & ex altera parte ictum, findat; magna cura habita, ne aut ad ipſam veſicam ferramentum perveniat, aut calculi fractura ne quid incidat.* At facile patet, quam difficilis cautela foret, ne fiſſi per cuneum calculi partes in veſicam diſſilirent; nec poſſet certe per uncum calculus facile ſic firmari, ut ictus locum non mutaret. Hinc nemo facile hoc imitabitur.

Forcipe alii calculum frangendum fortiori & majori ſuadent; cujus fruſta ſingula dein protrahere oporteat (*e*). At ſic frequenter per laceram veſicae cervicem forceps immitti, & retrahi, deberet; unde magna irritatio, & inflammatio periculoſa, ſequerentur certo; quae in tali caſu fere ſemper lethales forent. Unde *Celſus* (*f*) monuit: *Ita longa inquiſitione veſicae laeditur, excitatque inflammationes mortiferas; adeo ut quidam, non ſecti, cum diu fruſtraque per digitos veſica eſſet agitata, deceſſerint.* Unde ſatis patet, ſectionem partium praeferendam eſſe violentae dilacerationi, dum calculus majoris molis ex veſica educi debet; quae eductio quandoque omnino impoſſibilis eſt, niſi ſectione ſuccurratur: tentabatur in homine calculi eductio per *apparatum magnum*; diſſectis integumentis & urethra, introductoque forcipe per collum veſicae, Lithotomus nullo modo calculum protrahere poterat; Celeberrimus Lithotomus *Cheſelden*, praeſens, invitabatur, ut ſuccurreret; diſcidit hic proſtatam, & integram cervicem veſicae, eduxitque calculum, qui duodecim fere uncias aequabat; ſic aeger convaluit, qui certo certius periiſſet (*g*). Haec methodus differt praecipue in eo ab *apparatu magno*, quod illae partes ſecentur, quae antea ſummopere diſtendi, imo & ſaepe lacerari, debebant, ut calculo via pararetur, per quam extrahi poſſet. Solet autem hodie vocari *Methodus Lateralis*, quae antea dicebatur *Magnus apparatus correctus*; cumque *Ravius*, celebris in Academia Lugduno Batava Anatomes & Chirurgiae Profeſſor, hac methodo uteretur felici cum ſucceſſu, hinc ibi methodus *Raviana* vocata fuit.

Notum eſt, circa finem ſaeculi elapſi, & hujus initium, in Galliis ſectionem calculi inſtituiſſe *Fratrem Jacobum de Beaulieu*, inſolita methodo; qui, intrepido animo, & firma manu, difficilem hanc operationem aggrediebatur: At, cum Anatomen ignoraret, caeco potius impetu videbatur agere; & conſtitit, ex ſectione cadaverum, poſt hanc operationem mortuorum, quod *Frater Jacobus* non uteretur certa methodo, ſed nunc has nunc illas partes diſcinderet (*h*); ita ut ſingulae operationes differrent a ſe mutuo. Unde minime mirum videbitur, quod frequenter ſatis infeliciter ceſſerint, licet & hinc inde quidam curati fuerint. Multi itaque inſurrexerunt contra hanc methodum, & recenſuerunt damna, quae inde metuenda erant.

(*e*) Heiſter. Inſtitut. Chirurg. Cap. CXLI. pag. 916. (*f*) Lib. VII. Cap. XXVI. pag. 480. (*g*) Academ. des ſcienc. 1731. Mem. pag. 209. 210. (*h*) Ibidem pag. 214.

erant. Optime monet *Celeberrimus Morand* (*i*), non abſolute damnandam fuiſſe hanc methodum, quia ab homine minus in Anatome perito exercebatur, ſed attendendum potius, an non emendari poſſent illa, quae parum tuta videbantur. Probatur autem, quod *Frater Jacobus* non fuerit indocilis, ſed profecerit ex monitis optimorum virorum, qui notaverant illa, quae in ejus methodo defectuoſa, & periculoſa, inveniebantur. Nec dubitat aſſerere *Morand*, quod, meliora edoctus, *Sectionem Lateralem* perfecerit *Frater Jacobus*, eadem methodo, quam his temporibus adeo feliciter exercuit in Anglia celebris Lithotomus *Cheſelden*. Poſtea enim longe felicius calculi ſectiones peregit, in variis Galliae locis (*k*). Nam, cum Illuſtris vir calculo laboraret, antequam ſe *Fratri Jacobo* ſecandum traderet, recepit in palatium ſuum viginti duos pauperes, quibus omnia neceſſaria largiebatur, & qui calculo laborabant omnes. Hos ſectione a calculo liberavit, & ſanitati reſtituit cunctos. Poſt tot felices curationes Illuſtris ille vir, procul dubio fiducia plenus, lithotomiam ſubiit, & periit, meliori certe ſorte digniſſimus. Haec contigerunt tertio hujus ſaeculi anno.

Deinde abivit *Amſtelodamum*; & ibi inclaruit adeo arte ſua, ut, dum Bruxellas ſeceſſiſſet, Magiſtratus Amſtelodamenſis illum donaverit aureo numismate, quod ejus effigiem exprimebat, & in cujus averſa parte legebatur, *Pro ſervatis civibus*. Porro in variis regionibus Lithotomiam exercuit; & tandem, tot itineribus laſſus, in patriam urbem *Biſontium* (Beſancon) rediit, anno ſaeculi duodecimo, ibique poſt biennium fuit mortuus, ſexagenarium circiter annum agens.

Conſtat ex his, quod *Frater Jacobus* (*l*) in initio vagam inciſionem fecerit; poſtea, meliora edoctus, conſtantem ſervaverit methodum, qua feliciter uſus fuit, veſicae collum diſcindens, quod in *Magno Apparatu* dilacerari debet, dum calculus protrahitur.

Celeberrimus Ravius (*m*), poſt diſceſſum *Fratris Jacobi*, hanc methodum adoptavit; cumque in Anatomicis verſatiſſimus eſſet, feliciſſime illam perfecit, & inſtrumenta, ad hanc operationem neceſſaria, emendavit. *Deinde methodo nova ſua ſemper eſt uſus, qua eundem, quem Monachus ille, locum incidit* (*n*). Cum autem in eodem loco dicatur, quod propoſitum eſſet, non incidere cervicem veſicae, nec urethram, ſed veſicam ipſam, proxime cervicem ejus a latere &c., & modo dictum fuerit, *Fratrem Jacobum* veſicae collum diſcidiſſe, conatus fuit *Celeberrimus Albinus* (*o*) hoc elucidare alibi, binaque haec, quae prima fronte inter ſe oppoſita videntur, conciliare.

Certum videtur, illos, qui hodie *Sectionem Lateralem* feliciter exercent, ſecare partem urethrae, proſtatam, collum veſicae, ſive orificium ejus, & par-

(*i*) Academ. des ſcienc. 1731. Mem. pag. 215. (*k*) Ibidem. (*l*) Ibidem pag. 218. (*m*) Albinus de vita Ravii & calculoſorum curatione. (*n*) Ibidem. (*o*) Annotat. Academ. Lib. VI. Cap. XIII. pag. 148. & Lib. VIII. Cap. XXI. pag. 76.

partem veſicae ipſi huic orificio continuam; unde & haec operatio *Urethro-cyſteo-tomia* vocari poſſet. Facile autem intelligitur, ſectionem hanc magis minusve prolongari debere, prout moles diverſa calculi educendi poſtulat. Dum Egregius *Cheſelden*, uti modo dictum fuit, calculum ponderis unciarum fere duodecim eduxit, ſuperſtite aegro, & ſanato poſtea, longiori ſectione procul dubio opus fuit; & videtur ſemper ſectio partium praeferenda eſſe dilacerationi violentae, dum dura neceſſitas poſtulat, ut via calculo majoris molis educendo paretur. De his legi merentur illa, quae apud *Heiſterum* (*p*) habentur, ubi varias calculum ſecandi methodos deſcribit: Videantur & illa, quae apud egregium *Pallucci*, Auguſtorum Chirurgum meritiſſimum, de calculi ſectione reperiuntur (*q*).

Mirabar olim, *Homerum* legens, quod non diſſimilem viam, qua telum penetrabat in veſicam usque, indicaverit. Dum enim *Harpalion*, qui *Menelaum* Regem percutere tentaverat, mortem metuens, terga dabat (*r*),

Meriones in abeuntem miſit aeream ſagittam,
Et vulneravit natem ad dextram, ac ſagitta
E regione per veſicam ſub os penetravit.

Caeterum hac ſecandi methodo adeo feliciter uſus fuit *Celeberrimus Ravius*, ut in oratione, quam habuit 26 Septembris 1713, dum Anatomes Profeſſionem auſpicabatur in Academia Lugduno Batava, dixerit, ſe in mille quingentis quadraginta ſeptem hominibus Lithotomiam perfeciſſe; quam & feliciſſime exercere perrexit ad mortem usque, quae contigit 18 Septembris 1719. Cum autem magna dexteritate, ac celeriter, hanc operationem perficeret, & feliciſſimo cum ſucceſſu, plurimos adhuc ſecuit illis annis, quibus Anatomen publice docuit (*s*). *Aegrum ſtatim plerumque in lectum reponi ſupinum curabat. Vulnus, nec turunda, nec emplaſtro, nec ligatura, occludebat; ſed primis ab operatione diebus ſervabat apertum. Interim ptiſanam, vel tenuem emulſionem, affatim potandam dabat; ut copioſa aqua, in veſicam influens, eam elueret, &, per vulnus patulum continuo effluens, arenulas & ſanguinis grumos, & ſi quid praeterea peregrini adeſſet, ſecum abriperet. Quo facto, vulnus dein, recentis inſtar, ſanabat* (*t*) &c. *Quam methodum bene & feliciter eventus poſtea confirmavit: plerique enim curationi iſti graviſſimae ſupervixerunt; ab ea belle ſe ſatis habuerunt, & tempore etiam extra fidem brevi ſic convaluerunt, ut nec fiſtula, nec urinae praeter voluntatem effluvium, nec ſterilitas, aliaque, quae urinae iter ſectis accidere ſolent, eos dein afflixerint.*

Eadem haec calculum ſecandi methodus poſtea in diverſis Europae locis ad-

(*p*) Inſtitut. Chirurg. Tom. II. Cap. CXL. pag. 893. & ſeq. (*q*) Nouvelles remarques ſur la Lithotomie &c. (*r*) Iliados Lib. XIII. pag. 255. (*s*) Albin. de vita Ravii & Calculoſorum ſectione. (*t*) Ibidem.

adhibita fuit a Celeberrimis in hac arte viris; imo & cogitaverunt plures de methodo, per quam haec operatio celerius perfici poſſet, tuto tamen. Sane, ut cito eripiantur miſeri calculoſi a cruciatibus illis, humanitas poſtulat; ne tamen feſtinatione augeatur periculoſae hujus operationis diſcrimen, prudentia jubet.

In operatione hac Laterali ſecatur collum veſicae, & proſtata; quandoque & aliqua portio veſicae; cui tamen parcere conantur magni in hac arte Viri; niſi ingens calculi moles productam magis ſectionem poſcat; tutius enim videtur, ſcindendo viam parare, quam dilacerando. Diſſectis integumentis, ſupra ſulcum catheteris, prius in veſicae cavum demiſſi, ſcalpello diſſecantur reliqua; ut via calculo educendo fiat; ſicque tota ſectio, ab exterioribus incipiendo, terminatur. Alia methodus adhibita fuit; ubi pariter ſectio ab exterioribus incipit; ſed non finitur integre; verum, per minorem aperturam, introducitur inſtrumentum, quod *Lithotomum occultum* vocant, cujus ope ſectio reliqua perficitur, ab interioribus extrorſum. De hac methodo diverſum ſentierunt periti in hac arte Magiſtri; & ſatis acriter diſputatum fuit.

Aliis placuit, per acum cannulatam, ad latus colli veſicae, illam pertundere, & vulnus factum dilatare leniter: cumque veſica valde dilatabilis ſit, ita fuerunt educti calculi magnae molis, licet vulnus, veſicae inflictum, nullo modo reſponderet magnitudini calculi educendi. Sic, nec collum veſicae, nec partes generationi dicatae, ullo modo laedi poſſunt; dum veſica ſola diſſecatur. Sed notum eſt, in *Apparatu Alto*, quae & *Sectio Hypogaſtrica* vocatur, veſicae ſuperiorem anterioremque partem diſcindi; attamen ſaepius felici ſucceſſu hoc factum fuiſſe (*u*) conſtat, licet magnum ſatis vulnus veſicae infligeretur. Talia enim veſicae vulnera, ſi cum abdominis cavo non communicant, ita ut urina in illud non effundatur, non eſſe lethalia, ſatis notum eſt.

De his autem omnibus multum diſſerere, non eſt hujus loci. Legi merentur imprimis, quae habentur (*w*).

Celebres Lithotomi tempus vernale, & autumnale, ob aëris temperiem, praetulerunt ſemper ad hanc operationem inſtituendam: ita tamen, ut quovis anni tempore illam tentaverint, ſi frequens urinae ſuppreſſio, cruciatus intolerabiles, urina cruenta, metuenda ob moram virium nimia debilitas, illam urgerent (*x*).

Si validus lumborum dolor eſſet, *Denys* malebat differre operationem, niſi graviſſima ſymptomata urgerent, donec ille ceſſaret, vel ſaltem inſigniter minueretur. Sperabat enim, plures calculos, brevi tempore ex renibus in

(*u*) Heiſteri Inſtitut. Chirurg. part 2. ſect. V. Cap. CXLII. pag. 926. (*w*) Academ. Royale de Chirurg. Tom. III. pag. 623. &c. Ant. de Haen Rat. Medend. Tom. VI. pag. 180 & ſeq, (*x*) Denys Heelkundige Aanmerk. over den Steen &c. Cap. III. pag. 66. &c.

in veſicam delapſuros, eadem ſectione poſſe tolli; qui caeteroquin, poſt curam jam peractam, in veſica manentes, omnia mala renovare poſſent, novamque ſectionem poſcere. Memorabilis talis caſus legitur (*y*) de puero, qui ter lithotomiam ſubire debuit intra ſeptendecim menſium ſpatium.

§. 1437. Sciendum tamen, omnem eventum operationis ſemper dubium: propter ſingularia, vix ulla ſagacitate praevidenda, neque ulla arte ſananda, incidentia.

Certum quidem eſt, Lithotomi peritiam & dexteritatem commendari felicitate curationum. Omnes tamen prudentes & probi in eo conveniunt, eventum Lithotomiae ſemper dubium eſſe, ideoque ſaepe culpari immeritos, ſi ſucceſſus non reſponderit votis. Nam certe, talia conſtat quandoque adeſſe obſtacula, quae nulla ſagacitas praevidere poteſt, nulla ars curare, ſi praeviſa forent.

Diu calculoſi ſolent tolerare mala ſua, antequam Lithotomiam ſubire velint, doloris metu perculſi, donec, dolore, inſomniis, &c., fatigati, vires fere omnes, ac corporis toroſitatem, perdiderint; ita ut miſeri viva referant ſceleta. Non facile tamen deſperandum hic: obſtupui aliquoties, dum vidi, emaciatiſſimos tales homines, ablata per felicem ſectionem dolorum cauſa, intra paucas ſeptimanas integrum robur, priſtinamque toroſitatem, recuperaſſe, dum bono victu, & ſomno pacato, reficiebantur.

At contingit quandoque, nimia mora ſic mutari in calculoſis veſicam, ureteres, renes, ut, educto quamvis feliciter calculo, nunquam redire poſſit integra ſanitas. Quidquid tunc morboſi ſupereſt, ſumma injuria imputatur Lithotomo. Vidit *Beverovicius* (*z*), in calculoſorum cadaveribus veſicam, carnoſam quaſi, adeo incraſſatam fuiſſe, ut pollicis craſſitiem aequaret. Vidi ipſe adhuc craſſiorem, & fungoſam quaſi; ſed ſimul tam parum cohaerentem, ut a levi etiam attactu rumperetur. In tali veſicae conditione metus eſt, ne a cathetere introducto perforetur veſica; ſummaque erit difficultas ſectionem dirigendi; cum ſulcus catheteris, qui ſcalpellum excipere debet, incraſſata ſic veſica, diſtincte tangi nequeat. Quam parum ſpei ſupereſt, ut degenerans adeo veſica, poſt felicem etiam calculi eductionem, ad naturalem ſtatum redeat! In cadavere calculoſi renes & ureteres multum dilatati, ac pure pleni, inventi ſunt, veſicaque incraſſata (*a*). Miram talem harum partium degenerationem in puero undecim annorum, a prima infantia calculi ſymptomata paſſo, vidit *Celeberrimus de Haen* (*b*).

Aliquando veſicae interior ſuperficies duros calloſos tumores habuit, qui calculorum ſpecie potuiſſent fallere, etiam peritos; quandoque, praeter cal-

(*y*) Anton. de Haen Rat. Med. Vol. VI. pag. 211. & ſeq. (*z*) Steenſtuck Cap. IV. pag. 53. (*a*) Medic. Eſſays Tom. V. part. 2. pag. 753. (*b*) Rat. Med. Vol. I. pag. 132. & ſeq.

calculum, inventi fuerunt fungi carnoſi, baſi ſua firmiter haerentes veſicae membranis (*c*).

Sed & obſervati fuerunt calculi veſicae accreti firmiter; qui absque laceratione educi nequeunt; hoc autem quam periculoſum ſit, nemo non intelligit; plerique tales aegri poſt operationem pereunt, pauci ſervantur. Idem verum eſt, ſi in cyſtide incluſi haereant calculi, ſive integre, ſive pro parte tantum. De his mentionem feci antea ad §. 1423, ubi de ſignis calculi in veſica latentis agebatur. Imprimis merentur legi illa, quae in *Academia Regia Chirurgica* (*d*) habentur de calculis veſicae accretis, aut in capſis membranaceis recluſis. Simul patet, quid valeat, in difficillimis etiam caſibus, firmus animus, peritiae in arte & dexteritati junctus. Evaſerunt enim quidam aegri ex ancipiti adeo periculo. Olim rariſſime tales caſus contingere credebant; imo fuerunt, qui negarent, hoc unquam fieri poſſe; hodie tamen fidelibus obſervationibus conſtat, non adeo infrequenter talia infortunia contingere (*e*). Mirus caſus legitur de juvene octodecim annorum, cujus cadaver examinatum fuit. Ante quadriennium *Senffius* illi calculum ex veſica protraxerat, *qui cum veſica ita coïverat, ut haec duplicata cum calculo deduceretur. Oportuit itaque tunc Senffium calculum agglutinatum diducere; id quod, quamvis digitis agitata fuerit veſica, adeo feliciter ceſſit, ut, nullo periculo orto, felix fuerit curatio &c. Calculus autem ea parte, qua cum veſica commiſſus fuerat, arenoſus & mollis, caeterum ſatis durus, erat.* Integrum quadriennium poſt toleratam hanc Lithotomiam vixit; *Cum vero perditus & diſſolutus eſſet homo, alio morbo exſtinctus eſt. In veſica inventus alius calculus, ei tamen haud adhaerens* (*f*).

Contingit aliquando, calculum, forcipe prehenſum, in fruſta diſſilire; quae dum omnia extrahi debent, repetitam immiſſionem & eductionem inſtrumentorum vitare nequit Lithotomus; quod tamen veſicae moleſtum eſt; & ſaepius obſervatum fuit, ſucceſſiſſe periculoſam admodum veſicae inflammationem. Unde prudentes Chirurgi maluerunt, aquae tepidae injectione per vulnus, & copioſo potu aquoſo, abluere ex veſica fragmenta calculi, quam diuturna & frequenti applicatione inſtrumentorum veſicam irritare nimis. *Heiſterus* (*g*) hac methodo in tali caſu uſus fuit; & fragmenta minora calculi per vulnus prodierunt ſponte; quinto poſt ſectionem die majus fragmentum ſe in vulnere obtulit; quod unco educere potuit; cum, operationis tempore, illud ſe ſemper forcipi ſubduxiſſet.

Quandoque tantae molis calculus in veſica haeret, ut nullo modo educi poſſit. Cathetere immiſſo, tangendo calculum, Lithotomi quidem dijudicant,

(*c*) Pechlin. obſervat. Phyſico Medic. pag. 7. (*d*) Tom. I. pag. 395. & ſeq. (*e*) Philoſoph. Transact. Abrigd. Tom. VII. pag. 531. Pechlin. obſervat. Phyſico Medic. pag. 4. Tulp. obſervat. Med. Lib. IV. Cap. XLVIII. pag. 355. (*f*) Jo. Chriſt. Tilling de calc. ad veſic. adhaer. pag. 30. Lipſ. 1737. (*g*) Medic. Chirurg. und Anatom. Wahrnehmungen pag. 241.

cant, an magnus, an parvus, calculus in veſica haereat; ſed exacte ejus molem definire nemo facile poterit. Urget interim aeger, inſtant amici, ut tentetur ſectio; qua facta, inventus fuit calculus tantae molis, ut non tantum veſicam totam impleret, & diſtenderet, verum etiam, proboſcidis inſtar, in ipſum veſicae collum protenderetur. Talem caſum hic Viennae contigiſſe novi, cujus in praecedentibus mentionem feci. Lithotomus non tentaverat ſectionem, niſi acerba Prognoſi praemiſſa; nec impoſſibilem calculi eductionem vi adhibita tentavit, ne inter operationem ſaeviſſima morte periret aeger. Supervixit per aliquot menſes miſer, & poſt mortem ingens talis calculus inventus fuit.

Unicum in triſtiſſimo tali caſu auxilium ſupereſſe videtur, ut fiſtula artificialis in perinaeo fiat, per quam urina exire poſſit, ne lethali iſchuria tandem pereat aeger. Tentatum hoc fuit, non ſine ſucceſſu, ab egregio *Douglas* (*h*). Leniuntur ſic mala, licet non tollantur, & palliativa tali curatione vita miſera protrahitur, redditurque tolerabilior. An & illis prodeſſet talis fiſtula, quibus, uno calculo educto, cito alter ſimilis renaſcitur? Refert *Douglas* (*i*), celebrem olim Lithotomum in Galliis *Collet* hoc tentaſſe; &, ubi novus calculus aderat, dilatata fiſtula per turundam ex ſpongia praeparata factam, illum eduxiſſe, tam parva cum moleſtia, ut aeger mox veſtes indueret, & domo egrederetur, ſolita ſibi negotia peracturus. Quinque annorum ſpatio ſic decem calculos ex eodem viro ſe eduxiſſe, *Collet* teſtatur.

Ubi ſectione eductus fuit calculus, cavendum ſemper eſt, ne vulnus externum cicatriſetur, antequam vulnus internum exacte conſolidatum fuerit. Niſi enim hoc fiat, urina in tunicam celluloſam tranſit, materiam calculoſam ibi deponit, & creſcunt calculi, tumores in perinaeo facientes, ſaepe magna mole moleſtos, & peſſima quandoque mala producentes. Contigit hoc nobili viro, robuſti habitus, ab infantia calculoſis malis obnoxio. Circa vigeſimum quartum aetatis annum, ſectione Parvi Apparatus (ut vocari ſolet), eductus fuit ex veſica calculus ſatis magnae molis. Paulo poſt conſolidationem vulneris in Perinaeo, incepit in hoc loco dolorem ſentire; cui ſucceſſit tumor durus, ſenſim auctus; ita ut, viginti unius annorum ſpatio, Gallinae Indicae ovum magnitudine aequaret. Cum autem quodam die curru veheretur, ſubito concuſſu, tantum dolorem ſenſit, ut ſtatim, vocato Chirurgo, tumorem aperiri juſſerit: ille, ignarus quid lateret mali, cauſticum applicuit; poſtea, dum eſcharam diſſecaret, duritiem valde renitentem invenit, &, dilatando plagam, eduxit magnum calculum, qui longitudine quatuor pollices cum dimidio circiter, latitudine duos cum dimidio pollices, aequabat; quique inter Veſicam & Perinaeum haeſerat. Deinde perpetuo, ad mortem usque, urina fluxit per hoc orificium. Septen-

(*h*) Philoſoph: Transact. Abrigd. Tom. VII. pag. 536. & ſeq. (*i*) Ibidem pag. 538. 539.

tendecim autem annis ſupervixit, & plures minores calculi per eandem hanc viam prodierunt.

Poſt mortem in utroque rene calculus inventus fuit; & veſica, tota ſcirrhoſa, tredecim unciarum pondus excedens, nullum habebat cavum; ab inſertione ureterum in veſicam, usque ad aperturam in Perinaeo, continua cavitas fiſtuloſa reperiebatur (*).

Plures ſimiles caſus vel ipſe tractavit, vel ex probatis auctoribus collegit, eximius in arte ſua *Louis*. Qui methodum haec mala cavendi, & curandi per candelulas ex Emplaſtro Vigonis & Diachylo cum gummi paratas, urethrae immiſſas, docuit (*k*). Poſt eductum calculum, *Celſus* monuit (*l*), recte procedere curationem, *ſi ſomnus ſit, & aequalis ſpiritus, & madens lingua, & ſitis modica, & venter imus ſedet; & mediocris eſt cum febre modica dolor.* E contra, malum eventum *praeſagire protinus licet, ſi continua vigilia eſt, ſi ſpiritus difficultas, ſi lingua arida eſt, ſi ſitis vehemens, ſi venter imus turget, ſi vulnus hiat, ſi tranſiliens urina id non rodit, ſi ſimiliter ante tertium diem quaedam livida excidunt, ſi is aut nihil aut tarde reſpondet, ſi vehementes dolores ſunt, ſi poſt diem quintum magnae febres urgent, & faſtidium cibi permanet, ſi cubare in ventrem jucundius ſit. Nihil tamen pejus eſt diſtentione nervorum, &, ante nonum diem, vomitu bilis.*

Obſervatum fuit, in ipſa eductione calculi magni ſingultum ortum fuiſſe, & brevi poſt ſubito periiſſe aegrum: unde merito ſingultus ipſo operationis tempore pro peſſimo habetur omine.

Omnia illa, quae antea, §. 158. & ſequentibus, de Vulnere dicta ſunt, hic pariter locum habent. Plures enim partes acuto inſtrumento diſſectae ſunt; ſed introductione inſtrumentorum, & eductione calculi, labia hujus vulneris contunduntur; eo magis, quo major, quo aſperior, calculus; praeterea urina, primis diebus poſt ſectionem factam per vulnus exeunte, irritantur perpetuo. Conantur quidem Medici prudentes, emollientibus decoctis, emulſis, & ſimilibus, copioſe exhibitis, minuere urinae acrimoniam; attamen aliqua ſemper adeſt; imprimis, ſi validior ſit febris. Unde ſimplici unione labiorum tale vulnus curari nequit; ſed ſequetur inflammatio, labia vulneris incipient rubere, calere, dolere, tumere, retorqueri. Haec ſymptomata, ſi mitia fuerint, aderit tertio vel quarto die, ſerius vel ocyus, pus, cum levamine omnium malorum brevi ſequente. Unde dixit *Celſus* (*m*), poſtquam bona ſigna recenſuerat, quae felicis curationis ſpem faciebant: *In his inflammatio fere quinto vel ſeptimo die finitur.* E contra pro malo ſigno habuit; *Si poſt quintum diem magnae febres urgent*; augmentum enim inflammationis indicant; quae deberet hoc tempore minui, ſi curatio feliciter procederet. Quare & metuenda tunc gangraena, validas inflamma-

(*) Medical Eſſays and obſerv. Tom. I. pag. 321. & ſeq. (*k*) Academ. Royale de Chirurg. Tom. III. pag. 332. & ſeq. (*l*) Lib. VII. Cap. XXVI. pag. 484. 485. (*m*) Ibidem.

mationes toties ſequens; quam videtur *Celſus* (*n*), ſub cancri nomine, qui excisa veſica naſcitur, deſcripſiſſe.

Si modo dictis addantur illa, quae ad §. 162. & ſequentes dicta ſunt de laeſione nervorum ac membranarum Vulnera comitante, intelligitur ratio plurium malorum, quae quandoque ſequuntur Lithotomiam, etiam peritiſſima manu peractam.

Inde pariter intelligitur, quare *Celſus* (*o*), ut diſtenſionem caveret nervorum, quam adeo metuebat, in ſolium aquae tepidae aegrum reſupinum demitti voluerit; *ut a genubus ad umbilicum aqua teneat.* Satisque diu in balneo illum manere voluit. Addit enim: *Finis ejus fomenti eſt, donec infirmando offendat.* Hoc facto autem, *multo is oleo perungendus, inducendusque hapſus lanae mollis, tepido oleo repletus, qui pubem, & coxas, & inguina, & plagam ipſam, contectam eodem ante ſe linteolo* (*quod duplex aut triplex erat, aceto madens* (*p*)) *protegat: isque ſubinde oleo tepido madefaciendus eſt, ut neque frigus ad veſicam admittat, & nervos leniter molliat.* Quantum ab olei uſu ſperaverint Veteres Medici ad praecavendam nervorum diſtenſionem, & leniendos acutiſſimos dolores, antea ad §. 164. & 234. dictum fuit. Hunc olei uſum peritiſſimi Lithotomi hodierno etiam tempore feliciter adhibent. Cataplaſmata autem hypogaſtrio adhibenda *Celſus* (*q*) damnavit: *Ea plus pondere nocent, atque veſicam urgendo vulnus irritant, quam calore proficiunt. Ergo ne vinculum quidem ullum neceſſarium eſt.*

In calculi ſectione Haemorrhagia aliqua ſemper adeſt, cum magnum ſatis vulnus ſit; ſed haec, modo moderata fuerit, non nocebit; unde *Celſus* (*r*) dixit: *Calculo evulſo, ſi valens corpus eſt, neque magnopere vexatum, ſinere oportet ſanguinem fluere, quo minor inflammatio oriatur.* Imo non putabat alienum, ſi calculum ſectus parum incederet; *ut excidat, ſi quid concreti ſanguinis manſit.* Verum, ſi largior fuerit haemorrhagia, imprimis in imbecillioribus, ſupprimendam voluit; *ne vis omnis intereat. Idque protinus, in imbecillioribus, ab ipſa curatione faciendum eſt.* Majores arteriarum rami, quae his partibus proſpiciunt, ſi diſciſſi fuerint, talis haemorrhagia, niſi ſiſtatur, periculum vitae induceret. Sed, cum tam varius ſit in diverſis hominibus arteriarum decurſus, an hoc ſemper evitari poteſt? *Celeberrimus Ravius*, qui numeroſas adeo, & tam felices, calculi ſectiones perfecit, credebatur largas has haemorrhagias ſua dexteritate vitare potuiſſe. Nemini, quantum novi, indicare voluit causam felicitatis ſuae, niſi forte unico, *Denys*, quem toties memoravi. Hic ſucceſſit *Ravio* in Lithotomia exercenda, & aliquoties adfui, dum calculoſos ſecaret. Poſtquam integumenta diſciderat, indicem in vulnus demittebat, &, pertentando, quandoque ſatis diu illum in vulnere retinebat, dum altera manu videbatur catheteris in ve-

(*n*) Celſus Lib. VII. Cap. XXVII. pag. 485. (*o*) Ibidem Cap. XXVI. pag. 483. (*p*) Ibidem pag. 482. (*q*) Ibidem pag. 483. (*r*) Ibidem pag. 482.

veſica haerentis ſitum leviter mutare: Educto dein digito indice, ſcalpello, in ſulcum catheteris demiſſo, ſectionem abſolvebat. Artis periti ſuſpicabantur, quod ſic exploraret, an pulſans arteria in loco ſectionis ſentiretur; & quod tunc catheteris dorſum parum dimoveret, ſicque haemorrhagiam caveret. At mera tantum haec eſt ſuſpicio; nam & ille aeque celebris fuit felici calculi ſectione, quam *Ravius*, & aeque taciturnus, ad mortem usque. Periculoſam, poſt calculi eductionem, haemorrhagiam ſiſtere *Celſus* (*s*) conabatur ſequenti modo: *Deſidere is debet in acre acetum, cui aliquantum ſalis adjectum ſit. Sub quo & ſanguis fere conquieſcit, & adſtringitur veſica, ideoque minus inflammatur. Quod ſi parum proficit, agglutinanda eſt cucurbitula, & in genibus, & coxis, & ſuper pubem.*

Per cucurbitas impetum & copiam humorum a parte laeſa derivari tuto poſſe, notum eſt, ut ſic detur occaſio vaſis diſciſſis ſe contrahendi. Verum hodie nemo, ut puto, facile tentabit, acri aceto crudum vulnus irritare; multo minus, *oriculario clyſtere acre acetum nitro mixtum per plagam in veſicam compellere: nam ſic quoque diſcutiuntur, ſi qua cruenta coierunt* (*t*). Hodie quidem eluitur veſicae cavum, ſi grumoſus ſanguis, vel calculi fragmenta, ibi haeſerint; ſed molliſſimis decoctis, tepide injectis, & leniter quidem, hoc tentatur; felici cum ſucceſſu.

Tutius longe vas laeſum ligatura firmatur, ſi fieri poſſit; ſin minus, Agarico, in conum formato, compeſcitur haemorrhagia; quod aliquoties feliciter factum legitur (*u*). Imo, dum, in caſu difficillimo, ſcroti inflammatio & excoriatio, uti & interfeminei, ac natium, ſequebatur, & dein gangraena, cortice Peruviano ſervatus fuit aeger; cum quo etiam fiebant detergentes in veſicam injectiones; atque idem digeſtivis, aut melli roſaceo, permiſtus, vulneris labiis applicabatur.

§. 1438. In mulieribus vero, dilatando urethram, educitur; raro incidendo.

Cum in mulieribus urethra brevis ſit, recta decurrat, & facile dilatabilis, ideo, uti antea dictum fuit, longe rarius, quam viri, lithotomiam ſubire coguntur. Calculi enim, ex renibus in veſicam delapſi, ſatis facile prodire ſolent, antequam in majorem molem excreverint. Imo obſervationes docuerunt, etiam magnos calculos, dilatata urethra, feliciter prodiiſſe in foeminis. Mentionem feci ad §. 1421, quod *Tulpius* (*w*) referat caſum vetulae, octuageſimum nonum aetatis annum agentis, quae calculum, tres uncias & binas drachmas ponderantem, feliciter excrevit, ſine artis auxilio; ſequebatur tamen moleſta urinae incontinentia; quod mirum non erat, cum magnam vim debuerit pati ſphincter veſicae, ut tantae molis calculus exprimi potuerit. Simi-

(*s*) Academ. Royale de Chirurg. pag. 482. (*t*) Ibidem pag. 483. (*u*) De Haen Rat. Medend. Tom. VI. pag. 202. 206. 207. (*w*) Obſervat. Medic. Lib. III. Cap. VII. pag. 191.

milis caſus legitur (*x*), de paupere foemina, quae, calculi cruciatus per triennium paſſa, ad tantam pervenerat maciem, ut pro deſperata haberetur: ſexageſimum tertium annum aetatis impleverat. Per aliquot menſes potaverat copioſe infuſum foliorum *Malvae*, cum levamine. Dein ſubito incepit, praeſentibus aliis quibusdam mulieribus, ſentire inſolitum pondus, & teneſmum, quem totis viribus juvare dum conatur, cum ſonitu prorupit calculus, duas uncias pondere excedens. Dolor minor erat, & parcior haemorrhagia, quam expectari potuiſſet a violenta adeo expreſſione tanti calculi. Libera a tam diuturnis doloribus ad ſanitatem rediit: manſit tamen urinae incontinentia; moleſtiſſimum certe malum.

Ut hoc evitaretur, merito cogitaverunt peritiſſimi in arte viri de methodo, qua, non ſimul & ſemel, violento tali impetu, diſtraheretur ſphincter veſicae, ut omnem vim ſe contrahendi impoſterum amitteret; ita ſed ſenſim ampliaretur urethra, ut forceps in veſicam introduci poſſet ad calculum educendum. Sic *Joannes Douglas* (*y*), turundis ex *radice gentianae*, vel ex ſpongia praeparata, factis, urethrae intruſis, illam ſic dilatare tentavit, ut forcipi in veſicam intromittendo, pro eductione calculi, via pararetur. Alii alias methodos adhibuerunt, quae apud eundem auctorem deſcribuntur.

Verum ante novem annos (1756) prodiit tractatulus egregii viri (*z*), qui Chirurgiam & Lithotomiam in Regio Noſocomio Florentino publice cum laude docet: in hoc deſcribitur, nitideque delineatur (*a*), inſtrumentum, cujus ope, ſenſim & lente, urethra, & veſicae ſphincter, ita dilatari poteſt, ut forcipi, calculum prehenſuro, via tuto fiat, ſimulque, dilatatis jam partibus, facilior via paretur calculo educendo. Uſum novi hujus dilatatorii probavit eventus, dum, coram Celeberrimis, & in arte peritiſſimis, viris, ex veſica puellae ſedecim annorum, hac methodo, tempore decem minutorum, protraxit calculum duriſſimum, qui ponderabat unciam cum dimidia. Parca aderat Haemorrhagia, & cura fuit integra; ita ut, quadrageſimo poſt operationem die, urinam pro lubitu retinere potuerit, & poſtea ad ſuos redierit ſana.

Similem felicem ſucceſſum habuit eadem haec methodus in puella decem annorum, quae per ſex menſes continuos, praeter graviſſimos colli veſicae dolores, laborabat alvi & urinae incontinentia perpetua.

Septem annis poſtea (1763) idem ille auctor alium edidit tractatum (*b*), in quo referuntur caſus plures calculorum, quorum aliqui ſatis magnae molis erant, excretorum in foemineo ſexu, ſponte, absque ullo artis auxilio; uti & plura exempla felicium curationum per eandem methodum. At ſimul deſcribitur idem illud inſtrumentum dilatatorium, quo hactenus fuerat uſus, ita emendatum ab incomparabili artifice *F. Giov. Maria Poggi*, *Servita*, ut non tantum ſerviat dilatando, verum, dum in veſica haeret, ſimul forcipis uſum in prehendendo, & educendo, calculo praeſtet, modo ille non ſit friabilis (*c*). Multum

(*x*) Philoſoph. Transact. Abridged. Tom. VII. pag. 534. (*y*) Heiſter. Inſtitut. Chirurg. Tom. II. part. 2. Sect. V. Cap. CL. pag. 1028. (*z*) Dominic. Maſotti &c. ſopra la litotomie delle Donne in 4°. (*a*) Ibid. pag. 23. & ſeq. (*b*) La Litotomia delle Donne Perfezionata in 8°. (*c*) Ibid. pag. 72. & ſeq.

tum autem facilitatur haec operatio, dum, uno eodemque inſtrumento, viarum dilatatio, & calculi prehenſio, perfici poteſt.

Majorem illam facilitatem calculum ex veſica muliebri educendi agnovit & *Celſus* (*d*); uncoque utebatur, ut protraheret illum, ſi in urethra haereret immobilis. Sed in majoribus calculis educendis ſectionem neceſſariam ſtatuit. Nullam autem mentionem facit, de immittendo forcipe in veſicam, per urethram dilatatam, ut ſic calculus prehendi, & educi, poſſit. Diverſitatem tamen in operandi modo notat: *Sed virgini ſubjici digiti tanquam maſculo debent, mulieri per naturalia ejus. Tum, virgini quidem, ſub ima ſiniſteriori ora, mulieri vero, inter urinae iter & os pubis, incidendum eſt ſic, ut utroque loco plaga transverſa ſit. Neque terreri convenit, ſi plus ex muliebri corpore ſanguinis profluit* (*e*). Legitur de *Ravio* (*f*), quod hanc *Celſi* diſtinctionem obſervaverit: poſt deſcriptionem enim Lithotomiae in maſculis, ſubjunguntur ſequentia: *Et licet haec res majorem in foeminis difficultatem habere videatur, iis tamen eandem curationem adhibuit, modo viro uſae non fuiſſent, nec peperiſſent: atque in iis etiam ſucceſſu non caruit.* Qua autem methodo uſus fuerit in illis, quae virum expertae fuerant, vel pepererant, non dicitur. Caeterum, quidam laudaverunt methodum, qua, cathetere ſulcato in veſicam demiſſo, ipſa vagina, & veſica, inciduntur ſcalpello ſupra ejus ſulcum: *Buſſerius* (*g*), digito in vaginam introducto, calculum, quantum poterat, ad veſicae cervicem admovebat, dein vaginam, & veſicam, ſupra calculum incidebat. Sic, *Hamburgi* foeminam ſe ſecuiſſe, affirmat, & eduxiſſe calculum, quinque uncias cum dimidia ponderantem; ſequente integra curatione. Alii laudaverunt ſectionem veſicae in Hypogaſtrio; qui *Apparatus altus* vocari ſolet. De his omnibus legi merentur illa, quae apud *Heiſterum* (*h*) habentur collecta.

Ante paucos annos egregius in arte magiſter (*i*) deſcripſit, & figuris expreſſit, cultrum Lithotomum duplicem, qui per urethram muliebrem in veſicam introducitur; quo facto, ad lubitum Chirurgi, ex vagina inſtrumenti prodeunt bini cultri, qui, retrahendo machinam, diſcindunt, ab interioribus extrorſum, ab utroque latere, totum collum veſicae, & urethram, ſicque latam viam parant educendo, etiam magnae molis, calculo ex veſica muliebri. In cadaveribus tentata fuit haec methodus ſatis feliciter, absque ulla laeſione aliarum partium: an vero in vivente adhibitum fuerit, ignoro hactenus.

§. 1439. **Si in collo veſicae haerens impedit Urinam, Cathetere repellendus.**

Quid tentandum ſit, dum in urethra immobilis haeret calculus, antea ad §. 1434. dictum fuit. Si autem in ipſo collo veſicae impactus haereat, ſola retropulſio ejus in cavum veſicae locum habet; quod per catheterem immiſſum in urethram fieri poterit.

§. 1440.

(*d*) La Litotomia delle Donne Perfezionata in 8°. Lib. VII. Cap. XXVI. pag. 481.
(*e*) Ibidem. (*f*) Bernh. Siegf. Albin. Index ſuppellect. Anatom. & Ibid. de Cl. Ravii vita &c. (*g*) Lateral. Operat. Hiſtor. Jacob. Douglaſs pag. 82.
(*h*) Inſtitut. Chirurg. Tom. II. part. 2. ſect. V. Cap. CLI. pag. 1028. & ſeq.
(*i*) Claude Poteau Melang. de Chirurgie pag. 517. &c.

LUES VENEREA.

§. 1440. Poſt annum 1493. in regno Neapolitano, mox Gallico exercitu, dein per totam Europam, Lues Venerea orta adhuc durat.

Teterrimus ille morbus varia obtinuit nomina olim, dum unusquisque morbo, quem novum mirabatur, addebat nomen gentis, a qua illum originem duxiſſe credebat, & hinc plerumque finitimam, vel commercio mixtam, nationem accuſabat; uti demonſtrat ſolita ſibi eruditione (*a*) *Celeberrimus Aſtruc*, qui abſolutiſſimum opus de hoc morbo ſcripſit, quod legi & relegi, non ſine magno emolumento. Obtinuit tandem, unanimi fere conſenſu, *ne odia gentilitia inanibus jurgiis increbreſcerent, novum* Luis Venereae *nomen confingere, in neminem contumelioſum, & ad ſignificandum morbum, qui Venere contrahitur, maxime idoneum*. Primus fere fuit *Fernelius*, qui hujus nominis uſum induxit, quem poſtea reliqui ſecuti ſunt.

Occurrit tamen adhuc, ſatis frequenter, nomen *Siphylis* ad deſignandam Luem Veneream. Dum enim *Hieronymus Fracaſtorius*, cum multis aliis Medicis, novi morbi cauſam deduceret *a coeli & ſiderum conſtitutionibus, quae & raro accidunt, & magna, cum accidunt, poſſint efficere* (*b*), hinc in ſuaviſſimo carmine, quo Luem Veneream deſcripſit, fingit *Siphylum*, regis *Alcithoi* greges paſcentem, & illorum numero ac pulchritudine ſuperbum, inſultaſſe Soli:

— — — Mihi mille nivis candore juvencae,
Mille mihi paſcuntur oves, vix eſt tibi taurus
Unus, vix aries caelo (ſi vera feruntur)
Unus, & armenti cuſtos canis arida tanti (*c*).

Imo concludit, non amplius Soli litandum eſſe, ſed uni *Alcithoo* Regi, qui

— — — Divum exhibito gaviſus honore,
Non ullum tellure coli, ſe vindice, numen
Imperat, eſſe nihil terra ſe majus in ipſa,
Coelo habitare Deos, nec eorum hoc eſſe, quod infra eſt:

Ve-

(*a*) De Morb. Vener. Tom. I. pag. 5. 6. (*b*) Aphrodiſiac. pag. 202. A.
(*c*) Ibidem pag. 197. B.

Verum impiam hanc ſuperbiam ilico a tergo gravis poena ſecuta eſt. Nam

> *Viderat haec, qui cuncta videt, qui ſingula luſtrat,*
> *Sol pater, atque animo ſecum indignatus, iniquos*
> *Intorſit radios, & lumine fulſit acerbo.*
> *Aſpectu, quo Terra parens, correptaque ponti*
> *Aequora, quo tactus viro ſubcanduit aër.*
> *Protinus illuvies terris ignota profanis*
> *Exoritur; primus, regi qui ſanguine fuſo*
> *Inſtituit divina, ſacrasque in montibus aras,*
> *Syphilus, oſtendit turpes per corpus Achores.*
> *Inſomnes primus noctes, convulſaque membra,*
> *Senſit, & a primo contraxit nomina morbus:*
> *Siphylidemque ab eo labem dixere Coloni.*

Qui a maligno ſiderum aſpectu turpis morbi ortum & cauſam deducere conabantur, vix poterant aliter opinari, quam quod Lues Venerea olim caput extuliſſet, remotis nempe temporibus, dum idem illorum concurſus, & ſitus, quem jam culpabant, adfuerat; atque idem morbus denuo evanuiſſet, dum mutata ſiderum poſitione abfuerat cauſa, quae morbum natum conſervaverat. De genere morborum, qui oriuntur, ceſſant, redeunt, *Fracaſtorius* ſtatuit, eſſe Luem Veneream;

> *Quam tamen (aeternum quoniam dilabitur aevum)*
> *Non ſemel in terris viſam, ſed ſaepe fuiſſe,*
> *Ducendum eſt: quanquam nobis nec nomine nota*
> *Hactenus illa fuit: quoniam longaeva vetuſtas*
> *Cuncta ſitu involvens & res & nomina delet:*
> *Nec monumenta patrum ſeri videre nepotes (d).*

Sed certe Lues Venerea per ducentos ſeptuaginta annos perſtat, licet ſiderum aſpectus tot annorum ſpatio ſaepius mutatus fuerit; quod minime favet huic opinioni.

Multum diſputatum fuit ab ipſa morbi origine, an Lues novus morbus foret, an vero antiquis Medicis jam cognitus & deſcriptus. Magna animi contentione haec quaeſtio fuit agitata, & a magni nominis Medicis.

Certum eſt, partes genitales in utroque ſexu morbis variis obnoxias ſemper fuiſſe; ſed inde non conſtat, haec mala, quae Veteres obſervaverant, a Luis contagio fuiſſe orta. Ab effreni libidine, partes has inflammari, excoriari, ulcerari, potuiſſe, quisque facile credet; a retentis in ſinu muliebri humoribus va-

(d) Aphrodiſiac. pag. 184.

variis, imprimis in calidioribus regionibus, a ſimilibus, inter praeputium & glandem collectis, diverſa mala naſci potuiſſe, dubium non eſt; verum haec a Lue Venerea diverſa fuerunt. Singularium quorundam ſymptomatum, quae cum ſimilibus in Lue Venerea obſervatis aliquam affinitatem habere videntur, mentionem factam fuiſſe apud Veteres Medicos, nemo negabit. Verum illam malorum ſyndromen, & ſymptomatum catervam, quibus teter hicce morbus ſtipatur, nullibi apud illos quis invenire potuit, nec inveniet.

Adeo convicti de morbi novitate fuerunt Medici, qui Luem viderunt circa finem ſaeculi decimi quinti, ut ad malignos ſiderum aſpectus, inſolitas inundationes, divini numinis iram, inſolitum hoc ſcortatorum flagellum referrent. Cum autem uſitatis remediis nullo modo cederet malum, plures omnino de curatione deſperaverunt adeo, ut recuſaverint miſeris aegris ſuppetias ferre, & Agyrtis hanc provinciam ſponte reliquerint.

Alii, qui foediſſima mala, *Scabiem feram*, *Lepram*, *Elephantiaſin* &c., vel viderant, vel deſcripta legerant, his malis ceperunt comparare novum morbum. Detorquebant Arabum & Graecorum Medicorum verba; ſcholaſticis argutiis aſſueti, pro ſaeculi more, acriter de his diſputabant, ut plus viderentur ſapere illis, qui candide ignorantiam fatebantur, &, novum morbum humano generi incubare gravem, affirmabant.

Actum agerem, ſi poſt Eruditiſſimi *Aſtruc* ſolidiſſimos labores, qui rem totam exhauſit (*e*), & ſecundis curis plurimum elucidavit, amplius huic quaeſtioni immorarer. Merentur & legi illa, quae apud *Freindium* habentur (*f*), de Luis Venereae origine & progreſſu.

Circa idem fere tempus, quo morbus hicce cepit, ex America noviter detecta *Chriſtophorus Columbus* rediit; uti teſtatur filius ejus *Ferdinandus*, qui patris vitam magna fide deſcripſit, & aliquot itinerum comes fuit. Uſus autem fuit in hac deſcriptione patris literis & adnotationibus, a quibus ne latum quidem unguem receſſit: addidit his tantum illa, quae propriis vidit oculis (*g*). Parvus ille tractatus, ex quo haec excerpſi, legi meretur, ſcriptus ab Eruditiſſimo Medico, qui Anonymus latere voluit, adeoque nominari non debet.

Plura autem itinera in Americam ſuſcepit. Omnium primo diſceſſit ex portu *Palos* tertia vel quarta Auguſti die, anno 1492, rediit inde 13 Martii 1493. Secundum iter aggreſſus eſt 25 Septembris 1493, & rediit ex America in Hiſpaniam octavo die Junij 1496. Tertia vice abiit 30 Maji 1498, & rediit 20 Novembris 1500. Quartum & ultimum iter fuit a 9 Maji 1502. ad initium anni 1505, quando in Hiſpaniam reverſus eſt (*h*).

Cum ergo tempus inventionis novi orbis ſatis coincideret cum illo, quo Lues Venerea incepit in Europa, mirum non eſt, ſi, novum morbum ex novo orbe allatum eſſe, crederetur ab omnibus fere, qui non erant hujus opinionis, morbum hunc novum non eſſe, ſed ab antiquis jam cognitum.

Egre-

(*e*) De Morb. Vener. Lib. I. toto. (*f*) Hiſtor. of Phyſic. part. 2. pag. 336. ad pag. 386. (*g*) A Diſſertation on the origin of the Venereal Diſeaſe pag. 10. 11. (*h*) Ibid. pag. 12.

Egregius autem ille auctor duplici argumentorum ſpecie utitur, ut probet, Luem Veneream non eſſe delatam ex America in Europam. Prima ſpecies continet argumenta negativa; Auctorum nempe, qui de primo *Chriſtophori Columbi* itinere ſcripſerunt, ſilentia de Lue Venerea. Secunda ſpecies continet illa, quibus probare nititur, Luem Veneream praeexſtitiſſe in Europa ante Columbi reditum ex primo itinere Americano.

Omnes agnoſcunt, argumenta negativa ſemper minoris roboris eſſe in lite quadam dirimenda. Plurimae enim cauſae, quae poſteros latent, eſſe potuerunt illius ſilentii; imprimis apud tales auctores, qui de morbis ex inſtituto nec ſcripſerunt, nec ſcribere debuerunt. Verum inſuper ex ipſa hiſtoria, rite conſiderata, patere videtur evidens ratio, quare in primo Columbi ex America reditu nulla mentio Luis Venereae facta fuerit.

Notum eſt ex modo dictis, *Columbum* ſeptem menſes impendiſſe in primo itinere, ut adiret Hiſpaniolam dictam in America inſulam, ibi moram faceret, novi orbis divitias rimaretur, & inde rediret. An credibile videtur, quod de indagandis morbis Americanis ſollicitus fuerit, quem tot aliae obruebant curae? An non magis probabile, Columbum ignoraſſe morbum omnino; & ideo reducem ex primo itinere de illo nihil referre potuiſſe?

Urgetur (*i*) & illud argumentum, quod *Columbus*, dum rediret, coactus fuerit, ob aquae penuriam, Ulyſſiponam appellere. A Rege *Joanne ſecundo* comiter accipiebatur, qui & Americanos homines, quos ſecum duxerat, veſte ſcarlatina donabat. Unde concludere voluit auctor, Luſitanos infici debuiſſe Lue, ſi claſſiarii Hiſpani, vel Americani itineratores, hoc morbo laboraſſent. Verum quarta Martii navis appulerat, & decima tertia ejusdem menſis inde in Hiſpaniam navigavit. Non videtur, tempore novem dierum frequens occaſio fuiſſe Americanis luem propagandi in Luſitania, nec & claſſiariis, aquae congerendae, vaſis mundandis, navis cuſtodiae, aliisque nauticis laboribus, occupatis. Et procul dubio *Columbus* hoſpites Americanos, quos Luſitaniae regi praeſentavit, elegit ſanos, ne in itinere reliquis moleſtiam crearent, ſi fuiſſent infirmi aut morboſi.

Accedit, quod Navarchae, dum neceſſitatis cauſa ad portum quemdam appellunt, non dare ſoleant licentiam claſſiariis, ut evagentur absque neceſſitate; praecipue, ſi poſt brevem moram inceptum iter proſequi debeant. Nimis enim noverunt, hoc hominum genus, niſi perpetua & ſevera coërceatur diſciplina, in quaevis crimina pronum ruere, & ſtationes ſuas deſerere. Cui periculo ipſam Luſitaniae Metropolin exponere, magnae fuiſſet imprudentiae.

Videntur hae rationes ſufficere, ad demonſtrandum, quare Luſitania tunc temporis Lue Venerea non fuerit infecta: ſimul etiam apparet ratio ſilentii auctorum, qui de primo itinere *Columbi* ſcripſerunt. Poſtquam autem *Columbus* in Hiſpaniam appulit, tunc claſſiarii ſucceſſive ad ſuos redierunt, ut fieri ſolet, &, ſi quidam ex his Lue infecti fuerint, propagari tunc debuit malum; licet omnes ejus ſequelae non ſtatim cognitae fuerint; cum non ſemper ci-

(*i*) A Diſſertation on the origin of the Venereal Diſeaſe pag. 13. 14.

cito, ſed potius tardo greſſu, Lues haec corpus depaſcatur, & initio novi mali naturam Hiſpani ignorare debuerint.

Accedit, quod eodem hoc tempore nova in Americam expeditio omnium attentionem ad ſe traheret. Eodem enim anno 1493. Septembris 25. die Archithalaſſus *Columbus* cum ſeptendecim navibus in Americam navigavit, & eodem hoc anno feliciter iter abſolvit.

Potuerunt ergo primi itineris comites, ſex menſium ſpatio plures jam infeciſſe, antequam ſecundum iter *Columbus* aggrederetur; adeoque Luis fomes continuo potuit proſerpere, licet initio novi morbi nondum conſtaret de contagii periculo. Cum autem longiorem moram fecerit in America, ſecundo hoc itinere, *Columbus* (rediit enim in Hiſpaniam 8 Junij 1496), hoc temporis intervallo Luis totum decurſum videre potuerunt Hiſpani, & tetri morbi omnia ſymptomata, ſaltem magis obvia, cognoſcere.

Hoc ita contigiſſe, patet ex ipſis verbis *Oviedo*, quae ab Eruditiſſimo auctore allegantur (*k*). Dicit enim, quod viderit unum ex comitibus *Columbi*, qui cum illo anno 1496. ex America redierat, cui nomen erat *Moſes Peter Margarita*, qui peſſime ſe habebat, & perpetuo querebatur; addit, ſe credere, quod doloribus illis torqueretur, quos ſolent pati Lue Venerea laborantes, licet non videret in ejus corpore ulcera, nec bubones. Noverat ergo *Oviedo*, tempore reditus *Columbi* ex ſecundo itinere, Luem, & ejus ſigna; viderat ergo antea Luem jam adultam, quam comitari ſolent illi dolores; unde concludere licet, ante ſecundum reditum *Columbi* ex America, Luem in Hiſpania ſedem fixiſſe. Loquitur enim de morbo ſibi jam cognito, & quem ſuſpicabatur adeſſe in homine, in quo nullum ſignum Luis externum videbat. Dein addit ſequentia (*l*): Subito poſtea, anno 1496, morbus ille & Aulicos invaſit; licet in initio infimam plebem aggrederetur tantum: & pro certo habebatur, morbum vulgivagae Veneri originem debere &c.: Haec eſt ratio, cur *Oviedo* in primo Columbi reditu nullam mentionem fecerit morbi, quem nondum noverat, qui ſenſim pullulavit, illo tempore quo *Columbus* ſecunda vice degebat in America, & qui anno 1496, dum redibat, jam affligebat plurimos. Cum autem inter illos, qui cum *Columbo* ex America eodem anno redierant, obſervaret Lue affectos, concludere potuit jure, quod Lues Venerea ex America in Europam deducta fuerat, cum antea incognitum eſſet malum.

Si ergo teter ille morbus, Veneris uſu tam cito propagandus, anno 1493. in Hiſpania inceperit, non mirum videbitur, anno 1495. in Italia & Gallia eundem jam obſervatum fuiſſe.

Altera ſpecies argumentorum continet illa, quae docent, Luem Veneream praeëxſtitiſſe in Europa ante primum reditum *Chriſtophori Columbi* ex America. Eruditiſſimus auctor inſiſtit, ut hoc probat, unitis teſtimoniis *Baptiſtae Fulgoſa* & *Caſparis Torellae* (*m*), qui voluerunt, Luem Veneream jam cognitam fuiſſe in Europa initio anni 1493, cum *Columbus* ex America in Europam redie-

(*k*) A Diſſertation on the origin of the Venereal Diſeaſe pag. 29. & in nota.
(*l*) Ibid. pag. 30. (*m*) Ibid. pag. 17.

dierit 4 Martii 1493. Verum binorum horum auctorum teſtimonia minus conveniunt. *Fulgoſa* (*n*) enim dicit ſequentia: *Quae peſtis* (*ita enim viſa eſt*), *primo ex Hiſpania in Italiam allata, ad Hiſpanos ex Aethiopia, brevi totum orbem terrarum comprehendit.* Verum Caſpar *Torrella* dixit, Luem incepiſſe in Francia 1493, ſicque per viam contagionis perveniſſe in Hiſpaniam, ad inſulas (Siciliam) in Italiam, & finaliter ſerpendo totam Europam peragraſſe, imo, ſi fas eſt dicere, totum orbem (*o*). Praeterea notandum videtur, quod *Torrella*, dum ſcribebat tractatum de Pudendagra, qui Romae 1497. prodiit, ſe nominet Epiſcopum *S. Juſtae*, ſimulque referat, agi tunc annum decimum, cum, circa eccleſiaſtica occupatus, arti Medicae minime vacare potuit. Neque videtur ſemper veritatis adeo religioſus cultor fuiſſe, cum foediſſime aduletur Caeſarem Borgiam, hominum ſceleratiſſimum, in Epiſtola Nuncupatoria alterius tractatus, quem *de Dolore in Pudendagra* edidit circa annum 1500, & qui Dialogum inter *Vulgum* & *Medicum* continet; in quo de Lue Venerea agitur (*p*), & de ejus origine leguntur ſequentia: *Gallis manu forti Italiam ingredientibus, & maxime regno Parthenopaeo occupato, & ibi commorantibus, hunc morbum detectum fuiſſe. Idcirco ab Italis Morbum Gallicum cognominatum eſſe, imaginantibus, ipſum Gallis connaturalem eſſe: In Gallia vero, quia, in reverſione Regis Caroli cum ſuis in Galliam, hic morbus apparere incepit, credentes Gallos eum ex Neapoli apportaſſe, hanc ob cauſam morbum Neapolitanum vocaviſſe* (*q*).

Cum ergo bini illi auctores non dixerint eadem, neque *Torrella* ſibi ipſi conſtet, circa Luis Venereae originem, horum auctorum teſtimonia non videntur tantum robur habere, quantum illis eruditiſſimus auctor tribuit (*r*); quod & ipſe ſenſiſſe videtur, dum alio in loco (*s*), *Fulgoſae* & *Torrellae* opinionem quaſi in medio relinquens (*waving that opinion*), contentus eſt demonſtraſſe, quod Lues Venerea cognita fuerit in Italia & Gallia circa initium anni 1495, vel ſaltem, quam tardiſſime, menſe Junio ejusdem anni. Quomodo autem hoc fieri potuerit, ante dictum fuit.

Ex his tamen argumentis credit Eruditiſſimus auctor (*t*), nihil certius eſſe, quam quod Lues Venerea ſit morbus Epidemicus in Europa natus, & in Americam per homines Europaeos delatus. Cauſam illius Epidemicae conſtitutionis ſtatuit magnas inundationes in variis orbis habitati locis, ſequente inſolita aëris temperie. Certum eſt, a talibus cauſis peſſimos morbos produci; ſed & aeque certum eſt, ab iisdem nunquam Luem Veneream productam fuiſſe antea. Peſſimas febres ab his cauſis naſci, innumera obſervata docent, in hominibus, qui talia loca inhabitant, ubi limus, ab inundationibus relictus, aeſtivis poſtea caloribus putreſcit; de qua re in *Capitulo de morbis Epidemicis* fuſius egi. Sed nulla obſervatione conſtat, a tali cauſa noſtris temporibus Luem Veneream unquam

(*n*) A Diſſertation on the origin of the Veneral Diſeaſe Lib. I. Cap. IV. in fine pag. 29. (*o*) Aſtruc de Morbis Vener. tom. 2. pag. 569. (*p*) Ibid. pag 571. (*q*) Ibid. pag. 572. (*r*) A Diſſertation on the origin of the Vener. Diſeaſe pag. 17. (*s*) Ibid. pag. 9. (*t*) Ibid. pag. 75.

quam natam fuiſſe. Non video, cur ergo Luis prima origo inde deduci poſſit. *Sydenhamus* (*u*), quem merito egregius auctor inter perſpicaciſſimos Epidemicorum morborum obſervatores laudat, non credidit, Luem Veneream eſſe morbum Epidemicum in Europa natum, ſed ex diſſita regione ad nos allatum. Nec putavit, morbum Endemium, contagioſum, debere deſtrui, dum ex calida in frigidam regionem transfertur: numquid idem argumentum retorqueri poſſet contra illam ſententiam, qua ſtatuitur, Luem, in Europa Epidemicum malum, per claſſiarios delatam in regionem calidiſſimam, poſtea ibi latiſſime graſſatam fuiſſe. Praeterea notum eſt, Boreales Europae partes a Lue Venerea nullo modo eſſe liberas. Mirabatur hoc *Fracaſtorius* (*w*): *Conſtat, aut eodem tempore, aut fere eodem, & in Hiſpania, & Gallia, & Italia, & Germania, & tota fere Scythia, viſam fuiſſe: adde, quod, praedixiſſe illam Aſtronomos certis ante annis, non parvum indicium eſt, aliud ipſi ſubeſſe principium, quam ſimplicem contagionem.* Vix enim concipere poterat, quomodo tam cito & tam late potuiſſet ſerpere malum, ſi a ſolo contagio naſceretur: ſimul firmiter credebat, innumeros corripi hoc malo, licet nullum praeceſſerit contagium.

Verum ad ſequentem paragraphum patebit, multiplici modo contagium communicari poſſe corpori ſano, ita ut morbus ſequatur. Et admodum probabile videtur, in initio, dum novus ille morbus invadebat, non ſatis caviſſe homines a contagio, donec ſuo damno diſcerent, cautelam adhibendam eſſe magnam, ſi quis cum infectis converſetur. Accedebat, cum non tantum moleſtiſſimum, ſed & turpe, foret malum, multos illud celaſſe; unde & plures infecti fuerunt.

Simul notandum eſt, morbos Epidemicos non perſtare longa annorum ſerie, ſed, dum ab aliis Epidemicis ſequentibus excipiuntur, ſilere, & evaneſcere penitus, poſt aliquot annos quandoque redituros. In *Variolis*, *Morbillis*, *Ephemera Britannica*, *Dyſenteria* &c., hoc manifeſte patet.

Lues autem Venerea ab hoc Epidemicorum more abludit penitus; nam a primo tempore, quo innotuit, conſtanter manſit, nunquam ſe ſubduxit, ſemper contagio infamis fuit, &, quamvis in ſymptomatibus aliqua mutatio obſervata ſit (de qua re poſtea), jam ultra ducentos & ſeptuaginta annos Lues Venerea regnavit, & magnus manet infectorum numerus. An unquam hoc in alio morbo Epidemico obſervatum? Caeterum in ſimilibus inquirendis Medicos diſſentire quandoque, nec mirum eſt, nec aegris nocebit. Libere dixi, quid ſentiam: aliter ſentientibus eandem libertatem lubens relinquo.

§. 1441. **Quae generatione, lactatione, contrectatione, ſaliva, ſudore, liquido genitali, exhalatione, contagio eſt.**

Contagio morbum hunc ab infecto in alium derivari, nimis notum eſt; nec hoc negatur etiam ab illis, qui affirmant, Luem Veneream non eſſe per conta-

ta-

(*u*) Epiſtol. II. Reſponſ. pag. 211.

(*w*) Lib. II. de Morbis contag. *Aphrodiſiac.* pag. 201.

tagium delatam in Europam, ſed aliorum morborum Epidemicorum more apud nos prodiiſſe, & Lue infectos Europaeos contagio eundem morbum communicaſſe Americae incolis.

Cum tamen Lues Venerea, ſcortatorum flagellum merito dictum, impura Venere propagetur imprimis, quandoque nimis ſecuri fuerunt homines, acſi nunquam quis infici poſſet, qui caſtè viveret. Obſervatum enim fuit, pluribus aliis modis tetrum hunc morbum communicari poſſe.

Generatione. Mirum non videtur, ſi a Lue infectis parentibus nati infantes eodem morbo inquinati in lucem edantur. Cum enim, uti poſtea patebit, miasma Venereum, humoribus circulantibus mixtum, per totum corpus deferri poſſit, antequam ad certas corporis partes denuo deponatur, foetus, in utero materno vivens, ab infecta matre inquinatos humores recipiet perpetuo; adeoque fieri poterit, ut morboſum fomitem jam gerat in corpore, antequam naſcatur. *Labat* (*x*) quidem teſtatur, infantes Americanos Lue infectos eſſe, vix non eodem, quo naſcuntur, tempore; licet parentes, imo & nutrices, forent ſaniſſimae, vel ſaltem, uti prudenter addit, viderentur tales. Sed non videtur hoc teſtimonium magni momenti eſſe; cum eodem loco affirmet, Batavos in coloniis ſuis Americanis ſtatim Lue infectos fuiſſe, antequam ullum commercium cum mulieribus indigenis habuiſſent; poſtea vero, ubi paludes exſiccaverant, & ſtagnantes aquas in motum deduxerant, vixiſſe magis ſanos; praecipue, poſtquam ſylvas denſiſſimas, eradicatis arboribus, reddidiſſent ventis perflabiles. Notum autem eſt, primos colonos Batavos, antequam hoc perficere potuerant, peſſimis febribus, aliisque morbis, a Lue omnino diverſis, afflictos fuiſſe; quos videtur cum Lue Venerea confudiſſe.

Infici poſſe infantem in utero matris, quae Lue laborat, videtur admodum eſſe veroſimile. *Imo compertum eſt, ab infecta matre partus edi ſqualidos, ſemiputres, ulceroſos, vere ſyphiliticos* (*y*). Jure autem dubitatur, an a parentum alterutro infecto poſſit Embryoni virus Venereum infundi ita, ut tota pueritia ſileat absque noxa, dein adulta aetate excitetur, & absque novo contagio veram Luem Veneream producat. Hoc vix videtur credibile, cum virus Venereum, lactatione, vel alio modo, teneris infantibus communicatum, cito & miſerrime depaſcatur partes, quas occupavit; uti ſatis numeroſis obſervationibus conſtitit. Adeo verſatus in hujus morbi Diagnoſi *Aſtruc* (*z*) affirmat, ſe nunquam obſervaſſe, *Luem Veneream, vere ſic dictam & pathognomonicis ſignis conſpicuam, jure quaſi haereditario, in infantes transmiſſam.* Ut famae aegrotantium conſulatur, & pax inter conjuges ſervetur, videntur Medici, prudenti conſilio, hanc cauſam, tanquam probabilem ſaltem, in medio reliquiſſe. Sufficit enim Medico, Luem praeſentem cognoſcere, & cognitam curare; licet contagii communicati modum non adeo exacte noverit.

Notandum tamen videtur, foetum, qui ſanus in utero materno vixerat, poſſe naſci Lue Venerea infectum. Si enim ulcera Venerea in pudendis mulie-

(*x*) Nouveaux voyages aux Isles d'Amerique Tom. II. pag. 120. (*y*) Aſtruc de Morb. Vener. Lib. II. Cap. I. pag. 121. (*z*) Ibidem.

liebribus adſint, & infans diu haeſerit, capite v: g: inclavato, vel alio corporis membro, in partu praeternaturali, prodeunte, alluitur tabo Venereo contagioſo; qui & obſtetrices inficere poterit; uti certa obſervata docuerunt. Verum virus ſuſceptum in tali caſu non ſilebit ad pubertatem usque; ſed brevi poſt nativitatem ſe manifeſtabit teter morbus. Hoc autem imprimis metuendum videtur, ſi infans diu in ultimis partus anguſtiis haeſerit: ubi enim citius in lucem prodit, cum poſt nativitatem infantes ilico calida ablui ſoleant, poteſt evitari contagium, a quo obſtetrix inficitur. *Antonius Gallus* (*a*), celebris olim Pariſienſis Medicus, qui anno 1540, tractatum ſcripſit *De Ligno ſancto non permiſcendo*, teſtatur, ſe *obſtetricem noviſſe, quae, dum mulieris inquinatae partum exciperet, hoc morbo correpta fuit, nulla tamen foetui noxa communicata.* Obſtetricis enim manus diutius in foeda ulceroſaque vagina manere debet, & frequentius immitti, ante partum, in ipſo partu, & poſt partum, ad educendam placentam &c. Ideo monet idem auctor (*b*); Ad contagium ſuſcipiendum *aliquam moram eſſe oportet, ut corpora hanc maculam concipiant: alioqui non carerent periculi ſuſpicione, qui illorum tractant ulcera. Hoc autem malum vix ab interiore naſcitur alteratione; ſed externa origo eſt.*

Lactatione. Cita ſatis infectio fit, papillas ſugendo; uti obſervatio ſequens docet (*c*). Mulier quaedam, ſolita ſugendo evacuare puerperarum mammas, ulcus Venereum habebat in ore; quod celabat, ne quotidiani lucri jacturam faceret; unde plures, & quidem melioris ſortis, matronas infecit peſſime. Egregius *Medicus Barry*, qui opportunitatem habuit videndi plurimas ex infectis his, mirabatur celerem malignae Luis progreſſum; quem ſic deſcribit: Papillae primo leviter inflammabantur; dein ſequebatur excoriatio, plorans liquidum tenue; in circuitu loci excoriati ſparſim emergebant puſtulae rubrae, quae & gradatim per pectus diſpergebantur, &, niſi medela adhiberetur, ulcera producebant. Paulo poſt inficiebantur pudenda, cum pruritu vehementi; ſequebantur cancri in his partibus, qui parum liquidi plorabant; & poſt paucum temporis ſpatium puſtulae ſpargebantur per totum corpus. In plerisque Lues ſic ſuſcepta trium menſium ſpatio decurſum ſuum abſolvebat. Mariti ab uxoribus inficiebantur, & cancros habebant, a quibus virus Venereum cito diſpergebatur, ita ut ſequerentur ulcera oris interni, & puſtulae rubrae per corporis habitum.

Mulier haec, quae tot malorum cauſa fuit, dum examinabatur, inventum fuit parvum ulcus in radice linguae, & larga recens cicatrix in parte interna labii inferioris. Negabat quidem pertinaciter, ulcus unquam adfuiſſe in loco cicatricis; ſed poſtea veritatem faſſa dixit, ſe diſſimulaſſe foedum malum, ob metum infamiae, & lucri jacturam.

Quantum potuit ſollicito examine cognoſcere Medicus, in hac muliere nulla eruptio cutanea adfuit, nec videbatur virus Venereum unquam limites oris interni exceſſiſſe.

Quae-

(*a*) Aphrodiſiac. pag. 463. (*b*) Ibidem. (*c*) Medic. Eſſays and obſervat. Tom. III. n°. XXI. pag. 323. & ſeq.

Quaedam Matronae, quarum ubera duxerat, nullum damnum inde ſenſerunt; ſed cauſa hujus felicitatis inveniebatur, quod hoc contigerit, poſtquam largum illud labii inferioris ulcus conſolidatum jam fuerat.

Infantes, qui infectarum matrum lac hauſerant, inficiebantur pariter; & maxima pars illorum periit. Adeo autem celer erat Luis per lactationem ſuſceptae decurſus, ut ſalivatione obicem tanto malo ponere debuerit Medicus ilico, etiam in talibus, quae leviter tantum infectae videbantur.

Vidi ipſe miſerum puellum Lue correptum, qua intra tres ſeptimanas periit, dum ſaniſſimae nutrici ſubſtituebatur alia, cujus palatum oſſeum foedo ulcere Venereo exeſum fuit totum. Sero vocatus, nullam adhibere medelam potui. Integrum oppidum infectum fuiſſe legitur, dum plures mulieres, miſericordia motae, ubera dederant binis infantibus expoſititiis, qui Lue erant infecti (*).

Contrectatione. Si obſtetrix infecta fuerit, uti modo dictum, dum puerperae Lue Venerea laboranti ſolitam opem tulerat, mirum non eſt, idem periculum manere illos, qui Venereo tabo manantia loca attrectare audent.

Saliva. Quae omnium maxime periculoſa eſt, ſi laſcivientes juvenes calida figant baſia mulieribus, quae ulcera Venerea in ore interno habent: cum autem poſt haec praeludia plerumque & coitus ſequi ſoleat, raro determinari poterit, an ſolis oſculis linguisque micantibus (ut ſe exprimunt Veneris nepotuli) ſequens lues adſcribi debeat. Si caſtae matronae per ſuctionem infectae fuerint, dum papillae in tabo ulceris Venerei, labium inferius exedentis, macerabantur, facile intelligitur, idem metuendum eſſe in lingua & labiis, quae denſa cute non teguntur, ſi virus Venereum cum ſaliva his partibus applicetur. An virus hoc facile ſe unit ſalivae? Sic crediderunt quidam, dum videbant, per ſalivationem virus de corpore expelli.

Sudore. Omnes noverunt, curam per ſudores, praecipue poſt uſum largum decocti Ligni Guajaci, ſanaſſe ſaepius Luem Veneream; de qua re poſtea dicendum erit. In tali caſu difflatur virus de corpore per totam cutis ſuperficiem. Unde dormire in eodem lecto cum infectis, imprimis ſi ſudent valide, periculoſum videtur. Facile enim poteſt vaporoſus ſudor exhalans de infecti corpore reſorberi, ſaltem pro parte, vaſis bibulis cutaneis ſani hominis, in eodem lecto, & ſub iisdem ſtragulis, cubantis. Simili modo crediderunt quidam, & lintea, & ſtragula, & veſtes, ſic maculari poſſe, ſi Lue infectus his uſus fuerit, ut poſtea ab iisdem virus communicari poſſit corpori ſano. Talis Luis propagatio vocatur illa, quae per *fomitem* ſpargitur (*d*); & metuebatur contagium, ſi quis eodem poculo cum infecto biberat, vel iisdem mantilibus os & labia exterſerat. Plures enarrat caſus in eodem loco celebris auctor, qui, ex probatis auctoribus collecti, talis infectionis poſſibilitatem arguunt.

Cum autem omnia haec ex infectorum narrationibus habeantur, juſta ſuſpicio eſt, plurima ex his aſtu & fallacia conficta fuiſſe, ut celarentur flagitia: probabile enim eſt, adultos & adultas, qui tales morbi cauſas adferunt, meliori

(*) Vercellon. de Pudendor. morb. Cap. IV. pag. 205. (*d*) Aſtruc de Morbis Venereis Lib. II. Cap. I. pag. 122.

liori jure Luem Veneream acquiſiviſſe. Cum tamen de Veneno Variolarum conſtet, quod, receptum in *fomite*, morbum Varioloſum excitare & propagare poſſit, ſubjungit prudenter celebris auctor ſequentia : *In ſumma, nollem equidem eam contagionis viam pertinaciter negare — — Verum enim vero vellem multo minus eundem contagionis modum pro comperto admittere, cum experimentis, quae omni exceptione majora ſint, nondum liqueat.*

Hildani tamen teſtimonium magni ponderis videtur, cum teſtetur, ſe aliquoties obſervaſſe, Luem Veneream poſſe contrahi ex veſtimentis ſudore aut ichore ulcerum infectis; nec vulgare hujus rei exemplum adducit (*e*).

Nobilis puella quindecim annorum interfuit Bacchanalibus, &, indecora licentia, virgines cum adoleſcentibus veſtes permutaverunt. Non multo poſt puella, ejusmodi veſtimentis uſa, circa pudenda dolorem & pruritum percepit; mox obortae ſunt puſtulae & ulcera maligna; ob verecundiam celavit malum, donec, dolore victa, nec incedere amplius potens, matri indicaverit. *Hildanus* accerſitus invenit pudenda, partem colli veſicae & uteri, ad inteſtinum rectum usque, foetidiſſimo ulcere exeſa, ſphincteres veſicae & inteſtini recti eroſos; unde incontinentia alvi & urinae. Aderant ſimul dolores acutiſſimi, febris continua ardens &c; ſicque intra paucos dies deceſſit.

Ad mortem usque miſerrima haec cum juramento negavit conſtanter, ſe unquam commercium cum viro habuiſſe. Inquiſitione autem facta, adoleſcens, cujus caligas & veſtes miſera haec puella induerat, Lue Venerea graviſſime infectus inventus eſt.

Aliae obſervationes docere videntur, phlebotomi aciem potuiſſe infici, ſic ut levi & momentaneo quaſi attactu Lues infunderetur corpori ſano. Plures tales obſervationes habentur apud Celeberrimum *Aſtruc* (*f*). Imprimis autem legi merentur illa, quae apud *Schenckium* (*g*) habentur de Lue nova Moraviae, quam *Brunnum Gallicum* vocabant. Anno enim 1577, menſe Decembri, hyeme aſperrima, & quidem undecima menſis die, omnes, qui, Laconicum ingreſſi, cucurbitulas cum ſcarificatione ſibi applicari curaverant, correpti fuerunt morbo, qui vix non omnia foedae Luis ſymptomata habebat. Nec emerſerunt ſtatim receptae labis ſymptomata : quibusdam per octiduum occultabatur malum, aliis per binas ſeptimanas, quibusdam per menſem delituit. Inſuetus torpor, animi abjectio, vultus triſtis, oculi torvi &c., praecedebant morbum emerſurum. Veſtigia cucurbitularum turgeſcentia invaſit ardor ſummus, quem foedi abſceſſus ſecuti, & ulcera putrida &c. : Mirum erat & hoc, quod non omnia cucurbitarum veſtigia in foedum ulcus degenerarent, ſed unum tantum, aut ad ſummum duo; in una muliere, cui quindecim cucurbitulae fuerant applicatae, tres in ulcus abiverunt. Habitum corporis foedabant puſtulae, ſcabies foeda, ulcera cruſtacea, quae manabant pingui liquore, mucore lento, qui non pus, ſed ſaniem referret luridam. Progreſſu morbi, in capite calli concreverunt; quibus ruptis, vel diſciſſis, melleum quoddam, reſinoſum, & tenax (ceu ex coniferis ar-

(*e*) Obſervat. Centur. I. pag. 75. (*f*) De Morb. Vener. Tom. II. Lib. VII, pag. 912. 913. (*g*) Obſervat. Medic. rarior. Lib. VI. pag. 816. & ſeq.

arboribus laticem exſtillare videmus, lentum & viſcidum), marceſcentis pituitae argumentum, exſudabat. Dolores nocturni acerbiſſimi ſequebantur, imprimis circa ſpinam tibiae &c. Cum plures miſerrime ſic affligerentur, conſtitit, nullos ſic affectos fuiſſe, praeter illos, quibus cucurbitae in balneo cum ſcarificatione fuiſſent adhibitae; & omnes ſimilibus torquebantur malis.

Magiſtratus omni cum cura inquiſivit in mali originem; nec in balnei magiſtro quid culpae inveniri potuit: ſuſpicio tunc venit in balnei miniſtrum, cui ob manus agilitatem & promptitudinem delegata erat ſcarificationis provincia; qui, non tam, quod cauſae minus fideret, quam terriculamentis & poenis perculſus, fuga ſibi conſuluit, nec poſtea usquam comparuit. Hinc de cauſa nil certi conſtitit. Deſcribuntur dein plures hiſtoriae aegrorum, qui haec mala paſſi fuerunt, ex quibus evidenter patet, vulgaria remedia nihil profuiſſe, ſed tetrum morbum ceſſiſſe tantum illis remediis, quae ad Luem Veneream curandam adhiberi ſolent.

Alterum exemplum morbi Venerei, *per fomitem* communicati, legitur apud *Botallum* (*h*), de homine, qui, communibus poculis utens cum viro, qui acriter Lue Venerea divexabatur, infectus fuit. Nec leves videntur eſſe rationes, ob quas *Botallus* credidit, hoc verum eſſe. Vir ille probatae fidei erat, nec habebat ullam rationem, quare tam obnixe tegeret aliam, ſi adfuiſſet, morbi cauſam. Praeterea hominem, a quo infectum ſe dicebat, optime noverat *Botallus*, cum per ſedecim menſes Lue Venerea cum ſaeviſſimis doloribus laboraſſet: *Oſſi quoque narium non levis impendebat caries, & fauces ſemper aliqua flamma ſollicitabat.* Curam ejus geſſerat ipſe *Botallus* cum fratre ſuo. Alter autem, qui communi poculo infectus erat, in nulla corporis parte, primis duobus menſibus quid mali paſſus fuit, *excepta labii inferioris ora, quae a demiſſo infecto cratere paulo poſt pruritu quodam levi, mox ulcere, coepit effloreſcere, nulla tamen de hoc morbo ſuſpicione ſuſcepta.* Verum, uti poſtea patebit, pars corporis, cui virus Venereum applicatur, ſolet ſaepe affici omnium primo, & ex ulcere ibi nato Lues ſe diſpergit per totum corpus, atque ad varia loca denuo deponitur.

Liquido genitali. Haec via Luem communicandi omnium frequentiſſima & certiſſima eſt; de qua re, poſt Luem cognitam, nemo unquam dubitavit.

Exhalatione. An illi humores, qui undique ex corporis ſuperficie hominis, Lue Venerea laborantis, exhalant, abſque contactu, in diſtans poſſint propagare morbum, merito dubitatur. Non novi, ullo experimento conſtare, hominem ſanum unquam hac via infectum fuiſſe: cum ergo a ducentis & ſeptuaginta annis, qua Lues durat, nunquam hoc contigerit, vix videtur veroſimile, hoc fieri poſſe.

Praeterea videtur contagium Venereum, uti poſtea dicetur, pinguibus & mucoſis humoribus irretiri, hinc non ita mobile eſſe, poſtquam his unitum eſt, ac fuiſſet ſolum. Verum quidem eſt, dum per argentum vivum, vel & decoctum Guajaci, ſolvuntur humores, expediri miasma Venereum ab his vinculis, quibus in-

(*h*) Aphrodiſiac. pag. 867.

intricatum haerebat, & difflari de corpore, ſicque per atmosphaeram ambientem diſpergi; unde, dum in aëre calido aegri contineri ſolent, plures Medici metuebant aliquid mali, nec diu cum talibus aegris morabantur; ſed inquiſivi de induſtria, an unquam contigerit, miniſtrantes in noſocomiis, ubi plures aegri in eodem conclavi decumbunt, infectos fuiſſe, dum per plures horas quandoque in tali aëre verſantur quotidie; ſed, quantum novi, illud nunquam contigit.

§. 1442. **E**t qua parte contrahitur, primo ſe manifeſtare ſolet.

Ex ante dictis patuit, plerumque, vel ſaltem ſaepius, contagii effectum ſe manifeſtare in illa corporis parte, cui applicatum fuit. Sic a ſuctione contracta Lues ſe manifeſtat circa mammas, ſi infans infecerit nutricem, & contra in labiis, lingua, ore interno, ac faucibus, ulcera Venerea naſcuntur, ſi nutrix infecerit infantem. In illo homine, de quo ad praecedentem paragraphum dictum fuit, qui, communi poculo utens cum homine peſſima Lue infecto, morbum contraxit, in parte interiori labii inferioris primum Luis veſtigium apparuit. Notum eſt, ab impura Venere in partibus genitalibus toties puſtulas, brevi in ulcuſcula degenerantes, apparere; unde, niſi rite curentur, Lues, toto ſuo ſtipata ſatellitio, ſequitur. An autem Luis miasma non poſſet ſtatim recipi venis partium bibulis, quibus applicatur, ſicque humoribus circulantibus miſceri, illos inficere, partem illorum in ſuam naturam convertere, & poſtea ad varia corporis loca deponi? An ſemper requiritur, ut locum, per quem ingreditur, miasma prius male afficiat, inflammet, erodat, exulceret, ſicque venenatum quaſi fomitem faciat, in quo, tanquam in nido, latens humores affluentes in ſuam naturam convertat, quorum pars, reſorpta a venis, totam dein humorum maſſam ſimili contagio inquinet? Non videtur ſaltem univerſaliter haec neceſſitas ſtatui poſſe; imo e contra ſatis probabile videtur, miasma Venereum, ferviſſima v: g: Venere actuoſum redditum, poſſe communicari corpori, absque ulla laeſione ſenſibili partium genitalium, per quas Lues contrahitur.

Videmus, & optimos auctores, qui de Lue Venerea ſcripſerunt, hoc confirmare. Sic *Fracaſtorius* (*i*) monet, non ſtatim Luem ſe manifeſtare, ſed certo tempore deliteſcere, interdum quidem per menſem, interdum per duos, ſaepe etiam per quatuor menſes. Aderant tamen ſigna quaedam conceptae labis: triſtitia, laſſitudo, pallor. Tandem, *quod in majori parte aderat, ulcuſcula quaedam circa pudenda oriebantur.* Ubi notandum eſt, quod non dixerit, in omnibus aegris adfuiſſe haec ulcuſcula, ſed tantum in majori parte. Praeterea non definit, an illa pudendorum ulcuſcula ſtatim a ſuſcepto Venereo miasmate adfuerint, an poſtea ſucceſſerint. Saltem non obtinent primum locum in enumeratione ſymptomatum, quae ſuſceptum contagium ſequebantur, & quae aderant etiam in illis, qui his ulcuſculis pudendorum carebant.

Nam

(*i*) Aphrodiſiac. pag. 199.

Nam in utroque caſu miſeris prorumpebant per cutem puſtulae, ſatis magnam in molem creſcentes, quae intra paucos dies in ulcera peſſima phagaedenica mutabantur: haec autem non a contagio Luis topice applicato, ſed ab eodem a ſanguine, in quo latebat, ſecreto, & ad varia corporis loca depoſito, ortum ducebant; certiſſime ſaltem in illis, quibus nulla fuerant in pudendis ulcuſcula.

His ſane ſimilia leguntur apud *Bernardum Tomitanum* (*k*). Monet enim, ſigna manifeſta Luis Venereae per duos, tres, etiam quatuor, menſes nondum apparere. *Nam ille* (*morbus*) *videbatur deliteſcere, & de futuris aliorum calamitatibus & ſuppliciis meditari.* Signa autem latentis mali recenſet haec: *Corporis inertia, ſegnities praeter laborem, gravitas membrorum, laſſitudines ſpontaneae, lentor & tarditas actionum, ſomnolentia fere aſſidua, macies corporis, virium ſublatio, perturbatio animi, moeror, diffidentia, metus, pallor faciei, ſub oculis nigror, vultus novitas, manuum & plantarum calor, & alia plurima.* Dein addit, in plurimis ſuborta videbatur caries, pudendis enata, quae ulcuſcula afferebat erodentia &c.; unde iterum concludi poteſt, aliquos ſaltem miasma Venereum ſuſcepiſſe, licet in pudendis nihil appareret mali.

Apud *Dan: Turner* (*l*) habetur caſus, qui idem confirmat. Homo, qui tempore vitae militaris ſe non adeo caſte vixiſſe fatebatur ultro, honeſta miſſione obtenta, duxerat uxorem, quam caſtam, ſanam, modeſtam, certo noverat, & cum illa liberos procreaverat. Per decennium in matrimonio caſte vixerat, &, licet coelibatus tempore cum pluribus mulieribus rem habuiſſet, nunquam tamen vel Gonorrhoea, vel alio quocumque malo, laboraverat. Quandoque levem in dorſo glandis excoriationem ſenſerat poſt coitum; ſed haec, vel ſponte, vel inunctione unguenti pomati, aut ſebi candelarum, ſanabatur brevi. Notum autem eſt, praecipuum ſignum Diagnoſticum ulcuſculorum Venereorum eſſe, quod vulgatis remediis pertinaciter reſiſtant. Unde apparet, nihil Venerei partibus genitalibus adhaeſiſſe.

Saepius tamen laborabat, poſt aliquot annos, angina, quae Venae ſectioni, Catharticis, & Veſicatoriis, cedebat: cum autem recrudeſceret idem malum, & quidem majori cum moleſtia, conſuluit Egregium Medicum *Turner*, qui invenit utramque tonſillam inflammatam, & unam ex illis ulceroſam: ſed praeterea detexit in palato fornicato foramen, quod apicem ſpecilli admittebat, & per quod aeger obſervaverat quandoque fumum tabaci e naribus exiviſſe. Cum nullum os tangeretur ſpecillo immiſſo, partem oſſis, quod fornicem palati format, exeſam eſſe patebat ſatis: caro autem illud foramen ambiens fungoſa erat. *Suffumigio Cinnabaris* uſus fuit *Turner*; unde excitata ſalivatio ſuſtulit malum quidem, ſed manſit foramen in palato fornicato, quod digiti apicem facile capiebat: per ſeptem annos ſanus vixit poſt hanc curationem, & dein maligna febre correptus periit.

Haec, & aliquot caſus, quos ipſe vidi, faciunt, ut non audeam pro generali axiomate practico ſtatuere *Celeberrimi Aſtruc* aſſertum; nempe, *Virus nunquam*

(*k*) Aphrodiſiac. pag. 1051. 1052. & ſeq.

(*l*) Siphylis. Hiſtor. XVI. pag. 297.

quam admitti, niſi ea pars, qua admittitur, primum affecta fuerit (*m*). Omnino autem aſſentior Celeberrimo huic viro, dum monet ſequentia: *De Lue Venerea, quoties morbi locales praeluſerint, ex levioribus quidem ſignis judicandum eſt: ſi vero nulli praeceſſerint, neganti opinioni adhaereſcendum, vel ad ſummum, quod reipſa eodem recidit, judicium cautè cohibendum, dum ſigna pathognomonica plura, urgentia, certo certiora, rem in apertiſſima luce collocent. Proinde facile condono, ut de facti veritate ulterius inquiratur. Neque enim obfuit unquam, profuit vero non ſemel, de iis, quae evidentiſſima videbantur, quaeſtionem moviſſe.*

Neque videntur illa, quae *Celeberrimus Auctor* (*n*) de aliis Venenis adfert, adeo multum probare. Pus variolarum, dum vulnuſculis applicatur, haec loca inflammare ſolet, & exulcerare, dum Venenum agere incipit: Verum hoc eſt. Sed ubi ſponte, absque inſitionis artificio, variolis corripitur homo, quis determinabit locum, cui contagium primo adhaeſit, antequam corpus totum turbaret. Dum Hydrophobia inſtat, vulnera morſu canis rabidi inflicta inflammari, imo ipſas cicatrices, ſi jam conſolidata fuerint vulnera, attolli, fidelis obſervatio docuit. Sed & conſtat aeque, ſalivam canis rabidi dirum hunc morbum produxiſſe, absque ullo vulnere inflicto, uti in *Capitulo de Rabie Canina* patuit.

Videtur ergo virus Venereum, nondum lentis humoribus irretitum, vel, ſi fuerit, ab his nexibus quacumque de cauſa liberum, adeo minutum eſſe, & omnes ſenſus fugiens, ut venire poſſit in maſſam humorum circumductorum, & cum illis per totum corpus moveri.

Tunc de hoc fomite, haerente in ſanguine, talia mala poſſunt oriri, qualia ab applicatione externa oriebantur in partibus corporis: creſcit hoc virus motu & calore, &, ſi poſtea deponatur ad partem quandam corporis, idem facit, quod feciſſet externè applicatum. Unde poſſet quis habere Luis contagium in corpore, nullo malo apparente in corporis ſuperficie; & tamen poſtea illud contagium cum humoribus, quos ſibi aſſimilavit, deponi poſſet ad quaedam loca corporis, & effectus malos producere. Contingit autem aliquando, virus reſorptum ex ulcere Venereo glandis, & quidem non adeo magno, ad diſſita loca corporis deponi, & illa inflammare ac exulcerare. Vidi, poſt paucos quandoque dies, fauces a Lue exulcerari, licet parvum tale ulcuſculum dediſſet unicum ſignum contagii Venerei ab impura Venere ſuſcepti: Nec laſcivis oſculis hoc ſemper adſcribi poſſe videtur, cum eodem tempore univerſa fere cutis foedis maculis & puſtulis deturpetur, depoſito malo ad partes diverſas corporis, & a primo fomite diſſitas. Si ergo ex ulcere Venereo parvo reſorptum virus poſſit totum corpus inficere, an non poterit idem contingere, dum cum foedo ſcorto volutatur imprudens juventus; ut nempe Luis miasma miſceatur humoribus, licet nullibi in corpore aliquid mali appareat. Poſtea, ubi de Bubone Venereo agetur, patebit, quandoque illum naſci, licet nec Gonorrhoea, nec ulcus Venereum, praeceſſerit, adeoque a reſorpto contagio tantum.

Me-

(*m*) De Morb. Vener. Lib. II. Cap. 3. pag. 94. 95. (*n*) Ibid. pag. 96.

Merito cogitarunt Medici, an ſignis quibusdam detegi poſſit praeſentia miasmatis Venerei in corpore, antequam ad quemdam corporis locum fuerit depoſitum, & ſenſibili effectu ſe manifeſtet?

Si attente conſideremus illa, quae de *Brunno Gallico*, de quo ad praecedentem paragraphum dictum fuit, leguntur, videtur a ſuſcepto Luis contagio ſanitas laeſa fuiſſe (*o*). Dicitur enim, quod non emerſerint ſtatim ſigna labis receptae, ſed in quibusdam per menſis ſpatium ſiluerit malum. *Interim inſueta quadam ignavia, ſeu torpore, gravati, pigri, ſegnes, inertes ad conſueta munia obeunda, animo quoque abjecto, triſtes vultu, cum nec mens, neque manus & pedes, officium facerent, veluti umbrae, non homines, paſſim oberrantes conſpiciebantur. Nativus faciei color in pallidum, vigor ipſe oculorum in torvum, circulo fuſco, ſicut mulieribus menſtruatis, deformem, ſubito immutatus: frons exporrectior in caperatam & nubilam degeneraverat.* Si jam haec conferantur cum illis, quae ex *Bernardino Tomitano* paulo ante memoravi, apparet, mire ſimilia haec ſigna eſſe inter ſe, quibus uterque autor uſus fuit, dum latentem adhuc in ſuo quaſi ſeminio Luem deſcripſerunt. Verum *Tomitanus* anno 1576, fere ſeptuagenarius (*p*), deceſſit Patavii, peſtilentia ſublatus, hinc de *Brunno Gallico* nihil inaudire potuit, & nullo modo credibile apparet, *Jordanum Brunum*, qui coram vidit morbum, ex *Tomitano* latentis Luis ſigna deſcripſiſſe.

Verum notandum imprimis eſt, quod, poſt haec ſigna praegreſſa, manifeſtis ſe prodiderit indiciis morbus: Virus enim Venereum deponebatur, ab humoribus jam ſeparatum, ad quaedam corporis loca. *Veſtigia cucurbitularum turgeſcentia extemplo ardor invaſit immenſus & immedicabilis, quem foedi abſceſſus, & ulcera excepere putrida, ſanie taboque fluentia &c.* Forte credi poſſet, cultellum, quo ſcarificationes factae fuerant, infectum reliquiſſe miasma in locis ſcarificatis, quod ibi, ſilens per tempus, actuoſum poſtea fieri cepit, & peſſima haec ulcera produxit. Sed tunc in omnibus locis ſcarificatis foeda haec ulcera prodiiſſent. At hiſtoria morbi aliud docet; ibi (*q*) enim leguntur ſequentia: *Admiratione dignum initio, quod e tot affixis cucurbitis, cum alii decem plus minus, tres quoque tantum nonnulli, apponi juſſiſſent, una duntaxat, aut ad ſummum duae (ſocrui Laurentiae ſartoris e quindecim tres), ex iis omnibus in foedam tranſiverint vomicam.* Unde manifeſte apparet, Luis miasma non inhaeſiſſe fixum in locis ſcarificatis, ſed humoribus miſtum turbaſſe ſanitatem miris modis, & dein ad haec loca depoſitum foedo ulcere devaſtaſſe illa; *ita ut caro, cucurbitae ambitu circumſepta, corroſa, putreſcens, tetrum, ut e Telephiis ac Phagaedenicis ulceribus, foetorem invexerit.*

Ex hactenus dictis patet, Luem Veneream plerumque ſe manifeſtare in illa parte, qua contrahitur, ſed non ſemper tamen.

§. 1443.

(*o*) Schenck. Obſervat. Med. Rarior. Lib. VI. pag. 816. & ſeq. (*p*) Aſtruc de Morb. Vener. Tom. II. pag. 766. (*q*) Schenck. in loco modo citato.

§. 1443. **Neque a non infecto, vel non infecta, eodem hoc morbo, unquam orta deprehenſa eſt.**

Contagioſam eſſe Luem, & per contagium late diſpergi, ex antedictis ſatis patuit; nec videtur de hac re ullum dubium poſſe moveri. Verum antea ad §. 1382. & 1409, ubi de contagio in morbis agebatur, conſtitit, contagium ſupponere neceſſario duos homines, unum, a quo exit contagium, alterum, qui idem in ſe recipit, & inde ſimili morbo, ac prior, aegrotat.

Quantumcumque autem hanc rem animo verſemus, non poſſumus negare, quod primus mortalium, qui morbo contagioſo, Lue Venerea v: g:, laboravit, illum morbum conceperit abſque contagio per alium hominem ipſi communicato. Implicat enim manifeſtam contradictionem, quod qui primus quodam morbo laboravit, illo infectus fuerit per alium hominem. Cum ergo primus, qui laboravit morbo, illo fuerit affectus abſque contagio, cur non ſecundus, tertius &c., a ſimilibus cauſis, quae in primo morbum produxerunt, eodem modo potuerunt affici.

Sed in paragraphis modo citatis probatum fuit, morbos poſſe naſci in corpore humano a cauſis manifeſtis, quarum cauſarum illi morbi effectus ſunt, & tamen, per eoſdem hos morbos, ſic mutari corpus hominis aegri, ut per contagium iiſdem morbis inficiat alios homines, qui non expoſiti fuerant cauſis illis manifeſtis, a quibus in primo aegro morbi producti fuerant.

Ubi autem ſemel natum hoc contagium, neceſſe non eſt, ut eaedem cauſae maneant perennes, quae morbum in primo aegro produxerant; ſed idem morbus vim ſuam exercere perget in alios, communicando contagium; quod qui evitare poteſt, liber manebit a morbo. Pluribus obſervationibus illud probatum fuit in locis citatis.

Inde intelligitur, quare quidam morbi certis regionibus Endemii ſint, & in alias regiones tantum per contagium deriventur, quo ſemel deleto non renaſcetur morbus, niſi talis contigerit cauſarum concurſus, qui illum in primo homine, qui hoc morbo laboravit, produxerat. Hoc tamen forte raro fit, & in quibuſdam regionibus nunquam.

Nullam autem obſervationem novi, qua demonſtrari poſſet, Luem Veneream in Europa ortam fuiſſe abſque contagio.

Attamen, cum primus, qui Lue Venerea correptus fuit, morbum abſque contagio contraxerit, debuit poſſe naſci ab una vel pluribus cauſis ſimul concurrentibus teter morbus. In talium cauſarum indagatione ſatis ſolliciti fuerunt Medici, qui novum hunc morbum cum cura exploraverunt, &, uti in ſimilibus fieri plerunque ſolet, in diverſas abiverunt ſententias.

Antea dictum eſt, certis ſiderum adſpectibus, inundationibus, & variis aliis cauſis, Luis Venereae primam originem adſcriptam fuiſſe; verum tunc ſimul probatum fuit, tales cauſas, ante Luem cognitam in Europa, ſaepius exſtitiſſe, uti etiam poſtquam Lues increbruit, ſimilia contigiſſe, nec ullis conſtare obſervatis, quod Lues inde frequentior vel pejor reddita fuerit.

Foediſſimum morbum, *Elephantiaſim* nempe, in Luem Veneream degene-

raſſe,

raſſe, crediderunt multi (*r*) non tantum, ſed & primam ejus originem tribuerunt nobili Scorto, cujus noctem Elephantiacus quidam ex equeſtri ordine miles quinquaginta aureis emerat; cumque frequens juventus ad hoc Scortum accurreret, intra paucos dies plus quam quadringentos infectos fuiſſe, a quibus dein latè diſſeminatum fuit malum (*s*). Verum, uti optime notat *Celeberrimus Aſtruc* (*t*), per integros quadraginta tres annos *Felix Platerus* Elephantiacis inſpiciendis vacavit; quorum proinde plurimos obſervandi occaſionem habuit; adeoque morbum bene cognovit; ſed tamen Elephantiaſin diverſum ſtatuit morbum a Lue Venerea, cujus ſigna & ſymptomata non indiligenter recenſuit; quod ipſius tempore cognitu neceſſarium erat, dum credebatur Lues in diſtans contagium ſpargere poſſe; & ideo hac correptos a ſanis ſeparandos eſſe jubebat Magiſtratus, & pro pauperibus peculiaria noſodochia deſtinabat, ubi curarentur.

Cum autem per coitum omnium frequentiſſime morbus propagetur, multi crediderunt, ſcortatorum illud flagellum ab effroeni libidine originem primam duxiſſe. In Europa ſaltem non videtur haec cauſa aſſignari poſſe; neque latuiſſet per tot ſaecula Lues, ſi inde ſumſiſſet originem. Perditiſſimos fuiſſe antiquorum mores, fide Hiſtorica ſatis conſtat; nec tamen Luis Veſtigia in Hiſtoria antiqua invenimus; nec apud Poëtas, qui acerrime hominum mores perſtrinxerunt, neque pepercerunt ſaeculi ſui vitiis. Quam vivis coloribus deſcripſiſſent *Juvenalis*, *Horatius*, *Martialis* &c., miſeras Luis Venereae victimas, ſi Veneris nepotulos vidiſſent mutilos, naſo truncos, exeſos, tabo putrido diffluentes. Unde videtur concludi poſſe, illam cauſarum congeriem, a qua Lues Venerea, ſine contagio praegreſſo, naſci potuit, in Europa nondum obſervatam fuiſſe.

In fervidiſſimis autem regionibus, ubi mulierum menſtrua acerrima obſervantur, ubi cuivis obvio ſtupratori patent omnes, ubi virilis ſexus effroeni libidinis oeſtro in Venerem ruit, tetram Luem primum ortum habuiſſe, non videtur omnino improbabile. Probabilis ſaltem conjecturae inſtar hoc proponit *Aſtruc* (*u*). *Cum ergo in omnibus terrae locis, ubi Lues Venerea antiquitus Endemia fuiſſe videtur, eundem aëris fervorem cum pari incolarum impudicitia conjunctum fuiſſe, manifeſtum ſit, haud inanis inde locus eſt colligendi, morbum natura eundem, quo regiones longiſſime diſſitae, & inter quas nulla fuit commercii communio, ſimili modo infeſtabantur, a ſimili cauſarum earundem concurſu, in quo tantum convenirent, generatum olim fuiſſe, & generari etiamnum, ſi indigenae iisdem moribus vivant.*

Voluerunt alii, a nationum commiſtione Luem Veneream ortam fuiſſe, quae, olim in plures morbos diviſa a Medicis, in unum quaſi coaluerit in caſtris ad Neapolim. Verum optime notat *Celeberrimus Morgagni* (*w*) ſequentia: *Quaſi vero iis in caſtris major fuiſſet nationum commiſtio, quam Romae quondam, cum unum*

(*r*) Aphrodiſiac. pag. 1. & alibi ſaepius. (*s*) Ibid. 903. (*t*) De Morb. Vener. Tom. II. pag. 878. (*u*) Lib. I. Cap. XII. pag. 93. (*w*) De ſedibus & cauſis morborum per Anat. indagatis Tom. II. pag. 370.

unum idemque ſcortum pateret Cattis, Germanis, Dacis, Cilicibus, Cappadocibus, Indis, Judaeis, &c. (x). *Una tum Romae deërat Natio Americana, quacum qui commercium per ſe, aut per alios ſaltem, habuiſſent, in caſtris illis non deërant; ut unde nova non morborum collectio, ſed Lues, in Europam venerit, intelligatur.*

Licet autem negari nequeat, Americanos malo victu ſaepe uti, tamen nec inde deduci Luis Venereae origo poteſt; uti pluribus demonſtrat *Celeberrimus Aſtruc* (y). Saltem in Europa, dum in urbibus obſeſſis, vel & alias ob cauſas, annonae penuria premit miſeros, peſſimi quidem excitantur morbi, ſed nunquam ſecuta fuit Lues Venerea. Unde merito concludi poteſt, Luem non naſci in Europa ſponte, ſed propagari per contagium (z); quod praecipue communicatur per coitum, oſcula, mammas; Quamvis enim celebris auctor *Antonius Muſa Braſavolus* non neget, contagium Venereum poſſe aliis modis, v: g: dormiendo cum infectis in eodem lecto, bibendo ex iisdem poculis &c., communicari, tamen ſtatuit, *addendum eſſe, ad hoc uſque tempus non eſſe viſum, neque cognitum, quod quiſpiam niſi per coitum, vel oſculum, vel mammas, hunc morbum receperit.*

§. 1444. Pars infecta (1442.) diverſo quidem tempore, pro varietate loci infecti, materiae contagioſae, gradu caloris excitantis, temperiei diverſitate, pruritu, calore, leni inflammatione, puſtula ſubalba, ſquamoſa, erodente, mucoſa, inſanabili vulgatis remediis, cognoſcitur primo.

Cum Lues Venerea grave adeo malum ſit, & mora reddatur pejus, hinc merito omnis opera debet adhiberi, ut cognoſcatur quantocyus. Ad §. 1442. monitum fuit, Luem primo ſe manifeſtare ſolere in illa parte, qua contrahitur, ſed & ſimul dictum, quandoque miasma Venereum humorum maſſae miſceri, absque eo, quod in parte, per quam contractum fuerat, ſui veſtigium relinquat; contagium autem illud, niſi bona fortuna diſſletur de corpore (quod aliquando fieri videtur), evaneſcatque penitus, mutat partem aliquam humorum, cum quibus per vaſa fluit, in ſuam naturam, noxiumque illud, ſic in homine antea ſano natum, per metaſtaſim ad varia corporis loca deponitur, & haerere incipit ibidem, ſicque varia mala producit.

In hac paragrapho nunc agendum eſt de illis mutationibus morboſis, quae in locis diverſis corporis apparent, dum contagium iis adhaeret, ſive primo & immediato contactu alterius hominis infecti, ſive per depoſitionem contagioſae materiae antea humoribus admiſtae, & per metaſtaſim nunc ad hanc illamve corporis partem delatae.

Pro varietate loci infecti, manifeſta obſervatur diverſitas. Loca enim plurima corporis tenaci coriacea cute teguntur; quaedam autem his carent. Sic obſervatum fuit, obſtetrices, dum tabo Venereo madentes partes genitales diu at-

(x) Martial. Lib. VII. Epigr. 29. (y) Lib. I. Cap. XII. Tom. I. pag. 90. & ſeq. (z) Aphrodiſ. pag. 674.

attrectare debebant, affectas fuiſſe Lue; ubi efficaciſſimae malignitatis contagium duram cutim penetrare debuit, ut corpus inficeret, vel & in ipſa cute ulcus excitare difficilis admodum curationis: idem toties obſervatur in dorſo penis, dum ab impuro coitu cutis foedo ulcere eroditur: Ubi autem loca corporis alluit foedus tabus, quae cutim non habent, caeteris paribus, facilius penetrat virus, neque ſemper formidoloſa adeo mala ſequuntur. Sic notum eſt, cutim faciei circa nares, & labia, deſinere, ſolam Epidermidem illa tegere, uti & totum os internum: idem obtinet in papillis, genitalium muliebrium parte interiori, glande virili, & interna praeputii ſuperficie; quae videntur citius & facilius infici poſſe etiam a leviori contagio, dum partes cute tectae melius defenduntur. Sic ab omnibus obſervatum fuit, minus frequenter infici Judaeos, ſi reliqua paria fuerint, cum reſecto praeputio nuda glans penis, veſtibus perpetuo affricta, calloſior redditur: Simul etiam in his intra praeputium & glandem nihil colligi poteſt, vel moram facere, ideoque pejus reddi & acrius. Ob hanc enim rationem videtur in non recutitis praeputii froenulum toties erodi ulcere Venereo, cum illud inferiori penis glandis parti adhaereat, ſicque intra praeputium, collapſo pene connivens, collecta materies virulenta, poſt impurum coitum, hunc locum alluat diutius.

Materiae contagioſae. Diverſos malignitatis gradus in contagioſa Materia Luis obſervari, tota morbi hiſtoria docet. Patebit poſtea, dari Gonorrhoeas Venereas, ſatis adhuc benignas, in quibus materia e pene ſtillans ex albo flaveſcit, & levem tantum in urethra ardorem excitat: in aliis prodit materies profunde flava, vel & ex flavo srideſcens, urethram erodens, & intolerabilem dolorem excitans, dum urina emittitur: Imo quandoque adeo acre eſt ſuſceptum virus, ut vaſa erodat, & urinam reddat ſanguinolentam. Et in peſſima Gonorrhoea, ſi bona adhibetur medela, videmus peſſimam & acerrimam materiam contagioſam, gradatim emendari, donec cum inſigni omnium ſymptomatum levamine albicans, aut leviter tantum flaveſcens, prodeat, minuta ſimul quantitate, tandemque ceſſet omnino materiae effluxus.

Facile autem intelligitur, tanto pejus infici debere mulierem, quo acriore Gonorrhoea affligitur homo, cum quo Venerem exercet. Idem verum eſt, ſi confirmata jam Lue totum corpus, non autem una vel altera parte tantum, infectum fuerit. Legi merentur illa, quae de varietate contagii apud *Celeb. Aſtruc* (*a*) habentur.

Gradu caloris excitantis. Cum in calidiſſimis regionibus Lues orta fuiſſe videatur olim ſine contagio, ſaltem in primo homine, qui Lue laboravit, uti praecedente paragrapho dictum fuit, merito videtur ſtatui poſſe, majori calore miasmatis Venerei activitatem augeri. Unde in Africae fervida regione tantam quandoque ſtragem hunc morbum edere, obſervatum fuit. Sic & obſervatur, infantum & puerorum corpora citius depaſcere foedum hunc morbum: ſunt autem, coeteris paribus, horum corpora calidiora, quam adultorum. Dum turpia proſtibula a formoſis juvenibus incitantur ad fervidiſſimam Venerem, pejor me-

(*a*) Lib. II. Cap. III. pag. 94. & ſeq.

metuenda eſt infectio, ſi Lue Venerea infecta fuerint. Conſtanter obſervatur, Lue affectos, ſi genio indulgeant, vino, aromatibus, liquoribus ſpirituoſis, libere utantur, malorum omnium ſentire augmentum. Doluerunt toties Medici, tales aegros, in fine curationis per argentum vivum, aut decocta, immorrigeros fieri, ſalubria artis praecepta ſpernere, & gulae ac crapulae ſe tradere totos, ſicque morbi recidivae ſe exponere, dum, minuta quidem inſigniter virulentia morbi, ſed nondum penitus expulſa de corpore, excitant mala diaeta activitatem illius, quod adhuc ſupereſt, mali, & ſic ſe ipſos, & ſpem Medici, turpiter fallunt.

Verum quidem eſt, uti poſtea in cura Luis Venereae dicetur, tales aegros in calidiori aëre verſari, dum argento vivo, vel decoctis, ſanatio tentatur. Aſt tunc intentio eſt, ut ſoluti per vim horum remediorum humores, una cum miasmate Venereo, quod illis adhaerebat, exeant de corpore, ſive per ſalivationem, ſive per ſudores: huic autem ſcopo conducit, ſi tales aegri verſentur in loco calidiori, toto illo tempore, quo morboſa ex corpore expelluntur, ſimulque molli diaeta ſuſtinentur vires, & reſtituuntur perdita.

Longe enim aliud eſt, actuoſam magis reddere contagii vim per calorem, quam noxium illud expellere, ſolutis prius humoribus, per calorem prudenter auctum. Unde etiam in calidis regionibus, ſi idonea adhibetur methodus, citius & feliciter ſuccedit Luis Venereae ſanatio.

Temperiei diverſitate. Ex praecedentibus ſequitur, calidae temperiei homines citius vehementiusque a Luis contagio affici; in frigidis, Leucophlegmaticis, & imprimis in obeſis ac pinguibus hominibus, miasma Venereum irretiri lentis, viſcidis, humoribus, atque ex illis difficilius extricari. De qua re poſtea adhuc agendum erit.

Pruritu, calore, leni inflammatione, puſtula &c. Inquirendum jam ſollicite, quid mutatum appareat in parte, per quam contagium Luis Venereae contrahitur. Graphice haec omnia deſcripta ſunt (*b*); ubi nempe pars illa, quam contagium primo obſedit, oculis patet: *Ibi enim macula rubella obſervatur, quae variolae naſciturae, aut morbilli, ſtigma, vel morſum pulicis, ferme refert. In hac aeger pruritum levem, calorem moleſtum, vix dolorem, ſentit. Elevatur papula haec, ſquamulamque cuticulae attollens bullulam elevat, quae, ſi latice tenui, pellucido, diſtenditur, rupta dein facile ſanari, absque ulteriori malo, ſolet.* Rupta enim pellicula, contagioſa particula una cum lympha, cui permiſta haerebat, effluit, nec aliquod mali veſtigium relinquit, cum, tenuis, illa careat tenacitate, per quam contagium irretiri & fixari in loco potuiſſet.

Quoties vero macula modo deſcripta in tuberculum aſſurgit repletum materia ſubalbida flaveſcente, ſpiſſa inſtar cremoris lactis recentis, vix cohaerente, ſed inſtar ejusdem cremoris defluente quaſi; quando, intercepta digitis, horum a ſe invicem abductione lenta remittitur; quae, exſiccata, ex viridi flaveſcens, indureſcit cum linteis, quibus inhaeret; tunc ſemper ſiniſtri magis ominis erit malum, ſuſpectum prudenti Medico, neque adeo facile ſanabile. Cancrum ſuo idiotismo Chi-

(*b*) In Praefatione Aphrodiſiaci.

Chirurgi jam vocare ſolent (*c*); quia vulgatis remediis non cedit, vicina loca depaſcit ſenſim, &c., ſi cruſta tegi videatur, atque exſiccari quaſi, plures omni dote prioribus ſimiles renaſcuntur.

Tali ſub forma apparere ſolet primum Luis Venereae veſtigium in parte corporis, quam infecit; dum nempe contagium loco adhaeſit. Si enim contagium illud, calore magno aëris, temperamenti, fervidiſſima Venere, valde actuoſum redditum fuerit & mobile, quandoque non manet affixum externis corporis tegumentis, ſed, venis bibulis reſorptum, miſcetur humoribus, & partem illorum in ſuam indolem convertit; per metaſtaſim deinde haec materies morboſa ad exteriorem corporis habitum deducitur, & ſimiles puſtulas producit; uti antea ad §. 1442. dictum fuit.

Quandoque obſervatur, quod & ipſe aliquoties vidi, miasma Venereum, in ſanguinem jam receptum, & dein ad cutim depoſitum, produxiſſe maculas, vix elevatas, coloris ex rubro fuſci, quae ſquamoſae fiebant, & poſt plures ſquamas ſucceſſive deciduas in ulcus Venereum mutabantur, quod copioſum tabum ex flavo virideſcentem quotidie eructabat.

Unde ſimul apparet, majus adeſſe periculum, ſi virus Venereum, non affecta parte, quam primo tetigit, ſanguinem ingrediatur ſtatim. Licet enim materies morboſa poſtea denuo a ſanguine ſeparetur, & ad alia loca deponatur, tamen inde patet augmentum materiae morboſae, & non eſt in poteſtate Medici, dirigere talem metaſtaſin ad illa loca, ubi minori cum diſcrimine poſſit deponi, & facilius curari. Triſtes enim caſus docuerunt, non tantum externas, ſed & internas, corporis partes peſſime affectas fuiſſe; uti ſequenti paragrapho dicetur.

Non immerito ergo *Aſtruc* (*d*) ſtatuit, *Virus Venereum partibus*, *quaſcumque afficit*, *ruborem*, *calorem*, *tenſionem*, *dolorem*, *uno verbo phlogoſim*, *vel inflammationem*, *adferre*. Lenta tamen haec eſt inflammatio, & periodum ſuam tardo gradu percurrit; non enim ſubita adeo ſequitur ſuppuratio, ut in aliis morbis inflammatoriis; nec reliqui inflammationis exitus; ſed ſimul adeſt acrimonia, quae partes corporis, quas occupat, ne oſſibus quidem exceptis, lenta exeſione conſumit, & deſtruit.

Quamvis autem ſigna, quae occurrunt in loco, quem Lues occupat, ad amuſſim deſcripta fuerint, caute tamen in hac Diagnoſi procedendum. Licet enim Medicus juſtam ſuſpicionem habeat foedi morbi, prudentia exigit, ut non temere illum denunciet, niſi fateatur aeger, ſe incurriſſe Luis acquirendae periculum. Multi enim ſolent hoc pertinaciſſime negare; imo contumeliis & opprobriis onerant Medicum, qui talia vel ſuſpicari auſus fuit. Simul & famae aegrotantium, & familiarum paci, conſulendum eſſe ſemper, nemo dubitat.

§. 1445.

(*c*) In Praefatione Aphrodiſiaci.

(*d*) Lib. II. Cap. II. pag. 89. & ſeq.

§. 1445. Hinc, creſcendo, vicina primo, & plerumque externa, inficit ſimilibus puſtulis ulceroſis, dehinc interna, labia, gingivas, palatum, linguam, fauces, naſum, cerebrum, pulmones, hepar, lienem, uterum &c.

Miasma illud Venereum cum reliquis morbis contagioſis hoc commune habet, quod, corpore humano ſi receptum fuerit, etiam ſaniſſimo, humores ſanos mutare poſſit in ſuam naturam, ſicque copia augeri. Conſtitit antea, ubi de Variolis agebatur, minimam contagii moleculam, omnes ſenſus fugientem, corpus ſanum ingreſſam, & humoribus permiſtam, illos ſic mutare, ut intra octo dies totum corpus ſcateat pure varioloſo, cujus vel minima guttula eundem morbum excitare valeat in homine ſano. Unde patet, quantum creſcere, & multiplicari, poſſit morbi hujus contagium. In Rabie Canina, Scabie, Peſte &c., idem obtinet. Cum ergo Lues Venerea per contagium propagetur, *dimanat ab aegris in ſanos ſeminium, ſive miasma quoddam morbificum, quod, pauca quidem, imo pauciſſima, quantitate, & inconſpicuis viis, ſano corpori inſinuatum, dein copia, viribus, efficacia, ſimul invaleſcens, totam humorum maſſam tardius citiusque inficere valeat, atque peſſundare* (e). Cum ergo minutiſſima contagii moles ſit in Lue Venerea, aeque ac in aliis morbis ſimilibus, ex ſua natura mobile ſatis foret, & a levioribus etiam cauſis per aëra difflari poſſet, propagarique in diſtans; uti de contagio varioloſo v: g: certo liquet. Sed *Venereum virus non conſtat partibus tenuibus, levibus, volatilibus, penetrabilibus, quae in auras ſpargi poſſint, quae in diſtans avolent, quae ſtrictiſſimos poros celerrime pervadant, ſed craſſis, ponderoſis, fixis, quae communicari non poſſint, niſi calore exaltentur, niſi partes objectae rarae ſint & permeabiles, niſi contactus intercedat immediatus & ſatis diuturnus* (f). Lento quidem gradu malum Venereum prorepere ſolet; nec ſemper tamen; quandoque enim infectio nata topico malo ſe ſtatim manifeſtat, & ſatis brevi temporis intervallo per totum corpus diſpergitur. *Gaſparus Torrella* (g), qui ſcripſit ſub finem ſaeculi decimi quinti, adeoque paucis annis poſt Luem Veneream cognitam in Europa, caſum enarrat juvenis viginti quatuor annorum, *qui rem habuit cum muliere habente pudendagram; quare eadem die ipſe fuit eodem morbo infectus; quae infectio incepit apparere in virga; ut ſolet ad plurimum aliis evenire: nam ſequenti die apparuit ulcus in virga, cum quadam duritie longa, tendente verſus inguina, ad modum radii, cum ſorditie, & virulentia. Poſt ſex dies, ulcere ſemicurato, arreptus fuit ab intenſiſſimis doloribus capitis, colli, ſpatularum, brachiorum, tibiarum, & coſtarum, & praeſertim in eorum muſculis, cum maximis vigiliis, a quibus moleſtabatur non niſi in nocte poſt primum ſomnum. Elapſis poſtea decem diebus, apparuerunt multae puſtulae, in capite, facie, & collo &c.*

Illa hiſtoria probat, contagium Venereum ſatis brevi tempore per corpus diſperſum fuiſſe, & moleſta produxiſſe ſymptomata.

Cum ergo minuta admodum ſit contagii moles, cito videtur difflari debere de-

(e) Aſtruc Ibidem. (f) Ibidem pag. 90. (g) Aphrodiſiac. pag. 545.

de corpore, vel, per venas receptum, circulantibus humoribus miſceri, ſicque totum corpus inficere. Verum obſervata plura docent, miasma Venereum diutius haerere poſſe in loco quodam, antequam totum corpus inficiatur: hoc autem vix concipi poteſt, niſi illud miasma, tenaciori humore obvolutum, parti affectae adhaereret.

Haec eſt ratio, quare Celebres Medici ſtatuerint, contagium illud, omnes ſenſus fugiens, inhaerere humori tenaciori, qui ipſi pro vehiculo inſervit. Tantam enim hic ſubtilitatem agnovit *Fernelius* (*h*), ut non modo levis admodum, ſed & *fere corporis expers ſit:* Hinc, niſi aliis jungeretur, in corpus noſtrum agere non poſſet. *Qui enim poſſit corpori noſtro vim inferre virtus incorporea?* Unde poſtea addit ſequentia (*i*): *Quanquam enim pituitoſa videatur materia, Veneni tamen maleficio perfuſa, acrimoniae particeps eſt.* Similiter ſenſit *Fracaſtorius* (*k*), de Lue ſcribens:

Porro homine e toto, quod in ipſo ſanguine craſſum
Et ſordens lentore foret, foediſſima primum
Corripuit, ſeſe paſcens uligine pingui.

Et paulo poſt (*l*), ubi de puſtulis Venereis corpus deturpantibus agit:

Puſtula ſummae
Glandis ad effigiem, & pituita marcida pingui,
Tempore quae multo non poſt adaperta dehiſcens,
Mucoſa multum ſanie taboque fluebat.

Contagii illius ſubtilitatem comparat effluviis odoratis *Helmontius* (*m*), quae a Philoſophis ſolent adduci, ut probetur ſumma corporum diviſibilitas, quae omnem fere imaginationem ſuperat. Notum enim eſt, Aſam foetidam, Moſchum &c., per amplum conclave odorem ſpargere longo tempore, absque ſenſibili jactura ponderis. Sic autem habet: *Eſt nimirum Lues non quidem morbus conſtans materia ex qua: ſed fermentum duntaxat Venenoſum, ſolidis vel liquidis noſtri partibus, odoris inſtar, affixum.*

Haec dum conſiderabat *Celeberrimus Boerhaevius* (*n*), credidit, *hoc mali genus ſemper ſedere in illo humore pingui corporis humani, qui naturaliter in bene ſanis replet illam partem, quam adipoſum panniculum Veteres, hodierni celluloſam membranam, vocant.*

Conſtat enim cellulis minimis, & numeroſiſſimis, quarum compages vaſculis ſubtiliſſimis perreptatur. Cellulae hae omnes in ſe mutuo patent, & exigua vi mirifice dilatari poſſunt; unde in Emphyſemate, inflatae aëre, turgent immaniter, in Leucophlegmatia & Hydrope Anaſarca replentur aqua & tument. E-

con-

(*h*) De Luis Vener. Curat. Cap. XII. pag. 223. (*i*) Ibidem pag. 124.
(*k*) Siphylis. Aphrodiſiac. pag. 186. D. (*l*) Ibidem pag. 187. B.
(*m*) Tumulus Peſtis pag. 847. Col. I. (*n*) In Praefatione Aphrodiſiaci.

contra in Tabe & Marasmo penitus depletae hae cellulae ſic collabuntur, ut vix veſtigium ſui relinquant.

Notandum quam maxime, membranam hanc celluloſam ubique cuti ſubſterni, omnibus muſculis incumbere non tantum, ſed illas ambire undique, & inveſtire, ſuaque interpoſitione muſculos a ſe mutuo ſeparare, ut liberrimus maneat muſculorum motus, neque ullus impediat vicinum. Pariter & muſculorum tendines eadem haec membrana celluloſa ambit undique, ut trahi, & retrahi, facillime poſſint. Sed & eadem haec celluloſa ſupra perioſtei exteriora, & ad oſſa, & ad juncturas ſupra ligamenta, ſeſe expandit, omniaque involvit; ipſa tandem in viſcera, ſub meningibus, membrana thoracem ſuccingente, peritonaei expanſu, ſe inſinuat (*o*). Per muſculos autem eadem haec tunica ſic diſtribuitur, ut inter diſtinctas muſculares partes, ex quibus major componitur, ſe inſinuet ubique, omnes tegat, involvat. Sic obtinetur, ut illae muſculares partes, quae majorem muſculum componunt, commodiſſima facilitate, diſtincto tamen motu, inter ſe moveri queant. Cum autem illa tunica celluloſa ad perioſtea usque pertingat, medullae vero materies, a perioſtei vaſis advecta, intra cava oſſis confecta, per vaſa perioſtei partim revecta, ad haec vaſa perveniat, intelligitur facile commercium, hujus membranae effectu, inter omnes corporis, vel remotiſſimas a ſe invicem, partes (*p*).

Haec praemittere neceſſarium duxit *Celeberrimus Boerhaevius*, ut intelligeretur melius ejus de Lue Venerea ſententia: ſedem enim hujus morbi praecipuam ſtatuit in membrana hac celluloſa; dum nempe contagioſa labes, per poros Epidermidis ingreſſa, trans cutis vaſcula usque ad cellulas membranae adipoſae pervenerit, ibidemque ſe occurrenti pingui permiſcuerit, tunc oleum hoc tenax virulentia ſua inquinat, rurſumque lentore illius oleoſi retinetur, & fovetur. Unde pingue, in hac membrana collectum, nidum quaſi dat, & vehiculum, contagio Venereo. Membrana haec adipoſa vocari ſolet in illis corporis locis, ubi craſſis & vaſtae molis muſculis inſternitur; ut in natibus v:g:; ibi enim craſſi adipis copiam continet. Ubi vero tenerrima eſt, & exiguae molis, ut in palpebris, fronte &c., tunc ſolet dici Celluloſa ſimpliciter, &, loco craſſi adipis, mucoſum ſubpinguem humorem in ſuis cellulis continet, qui pariter aptus eſt irretiendo Luis contagio.

Quantum uſum habeat haec doctrina ad intelligendos Luis Venereae effectus non tantum, verum etiam ad Curationem tetri mali, patebit ex ſequentibus. Evertere conatur *Eruditiſſimus Aſtruc* (*q*) hanc opinionem, quae ipſi videtur repugnare *contra notam veneni, ſeu ſeminii Venerei, indolem, facultatem, invadendi & progrediendi rationem.* Pluribus argumentis hoc ſtabilire conatur; nec videtur inutile, haec breviter conſiderare.

Primo ſtatuit, plerumque obſervari Gonorrhoeam, bubonem, porros, & verrucas, tanquam prima morbi invadentis indicia, quorum nullum in adipoſa membrana inſidet. Sed, pace tanti viri, cujus memoriam veneror, liceat notare, quod non attente ſatis legerit pulcherrimam illam Praefationem, qua orna-

(*o*) In Praefatione Aphrodiſiaci. (*p*) Ibidem. (*q*) De Lue Venerea Lib. IX. Tom. II. pag. 1073.

navit *Boerhaevius* collectionem Auctorum, qui de Lue Venerea ſcripſerunt, vigeſimo octavo hujus ſaeculi anno editam Lugduni Batavorum. Hujus editionis curam habui, ut prodiret emaculatior; quia Optimo Praeceptori, cui omnia debebam, gratum fore noveram. Videtur autem *Celeberrimus Aſtruc* non attendiſſe ad illam diverſitatem tunicae adipoſae & celluloſae, quae diſertis verbis in hac Praefatione legitur (*r*). *In illis autem locis, ubi muſculi minimi, minusque agentes, membrana haec adeo pauco pingui inſtruitur, ut ibi adipoſam negent omnes fere, celluloſam tantum admittat Ruyſchius. Ita in capite, palpebris, facie, ſcroto, ajunt abeſſe; ſed falſo; adeſt quippe, at tanto parcior ibi, quam ad nates, quantum elevator palpebrae ſuperioris, vel corrugator frontis, minor eſt glutaeis.* Auctoris enim haec eſt opinio, Luis Venereae contagium irretiri, & fixari, imprimis in pingui adipe, quod cellulas adipoſae membranae replet; in illis nempe locis, ubi craſſa pinguedo muſculis inſternitur; in aliis vero partibus, ubi pinguedo deëſt, vel parca admodum invenitur, adeſt in his cellulis ſubpinguis mucoſus humor, qui omnia lubricat, ſuaque viſcoſitate Luis virus pariter ſolet irretire, & in loco retinere; ſicque illud retentum mora humores affluentes ſibi aſſimilat; &, cum omnes illae cellulae in ſe invicem pateant, haecque tunica latiſſime extendatur per interiora & exteriora corporis, poterit auctum mole & malignitate virus propagari per totum corpus, & in variis locis triſtiſſima producere mala; uti fieri in Lue Venerea invetarata, fideles obſervationes evincunt.

Notum autem eſt, cryptas mucoſas urethrae viſcidum talem eructare humorem, qui ab urinae acrimonia defendit urethrae canalem, & aptiſſimus eſt inviſcando contagio Venereo. Ex his evidens eſt, Gonorrhoeam nullo modo enervare *Boerhaevii* ſententiam, ſed potius illam ſtabilire: patebit hoc ulterius, quando de Gonorrhoea dicetur in ſequentibus.

Ob eandem cauſam adeo frequenter occurrunt in tonſillis, uvula, palato, naribus internis, ſinubus earundem, foediſſima ulcera; quia nempe omnia illa loca muco copioſiſſimo, ſatis viſcido, madent perpetuo. Idem & de Panis, ſive Bubonibus, verum eſt. Licet enim per venas lymphaticas reſorptum virus venire poſſit ad glandulas inguinales, tamen & ipſae in tunica celluloſa ſive adipoſa locantur. Praeterea docet Anatome, glandulas componi arteriis, venis, nervis; & praeterea adeſſe ſubſtantiam quandam particularem, quae vaſa illa ordinat, & varias illarum complicationes, varium nexum, & decurſum, ſervat: Simul totus ille apparatus communi involucro membranaceo tegitur. Unde videntur glandulae inguinales non carere tunica celluloſa in ipſa ſua ſubſtantia: Quod imprimis probatur ex illis, quae ad §. 374. de inflammatione, & §. 1225. de hydrope Anaſarca, dicta ſunt; nempe, membranam illam celluloſam per totum corpus diſpergi, vaſa fere omnia in tali ſubſtantia celluloſa decurrere, imo & ipſam viſcerum ſubſtantiam pro parte conſtituere. De bubonibus autem poſtea ſuo loco dicetur.

Quid

(r) Cum paginae nullis notatae ſint numeris, non poteſt exacte indicari locus.

Quid de porris, & verrucis, Venereis ſentiendum ſit, *Boerhaevius* (*s*) pulchre explicat. Poſtquam enim notaverat, glandem penis conſtare ex producto ſpongioſo urethrae corpore, ſupra fines binorum corporum ſpongioſorum penis retroflexo, addit ſequentia: *Altera pars, quae ad glandem conſtituendam cum corpore ſpongioſo urethrae concurrit, eſt numeroſa congeries papillarum nervoſarum ſentientium, quae a corona glandis, usque ad urethrae orificium, ordinatis ſtratis ſuperficiei fabricae ſpongioſae incumbit, atque exteriorem ita glandis ambitum facit, ut extremi hic nervi, voluptatis & doloris inſtrumenta propria, ſub tenerrima glandis membrana extima coerciti, ſibi mutuo incumbentes, jaceant: hinc penis glans, ſi deglubitur hoc extremo involucro, liberis, ſolutis, aſſurgentibus, his papillis hirta tota, & villoſa, apparet. Omnes rurſum hae papillae tenui membrana celluloſa diſtinctae ſunt a ſe mutuo. Quid ſi ergo, tenuiſſimam transgreſſum membranam externam glandis, hanc ipſam exederit, en nudatas papillas has. Sed vah quantus tunc dolor! Utique intolerabilis: neque inter ſymptomata Venerea vix alind atrocius excrucians. Si tum celluloſa fabrica tenuis abſumitur tabo Venereo, ſolutae papillae excreſcunt, faciuntque verrucas Venereas, horrendum ſymptoma; imprimis horreſcens circa coronam glandis; quia plurimae ibidem papillae. Spectavi, & exhorrui, terribile hoc malum, quod, echini inſtar, glandem deformans, praeputii fere motum omnem impediebat.* Sic, ni fallor, difficultas haec, a *Celeberrimo Aſtruc* contra ſententiam Boerhaevianam propoſita, ſatis facile ſolvitur.

Secundum argumentum *Aſtruc* deſumit a ſitu & figura ulcuſculorum Venereorum; quae ſtatuit haerere *in vaſculis ſebaceis, quibus in viris balanus, balani corona, praeputium, & froenum; in mulieribus vero cadurda, vulva, pterygia, clitoris, & vaginae oſtium, conſita ſunt* (*t*). Neque illud tantum adfirmat de his partibus, quae ulcuſculis Venereis maxime infeſtantur, ſed ſtatuit, *idem quoque debere intelligi de puſtulis Venereis, quarum ſedes eſt in ſebaceis vaſculis, ſive lacunis, per cutem ſparſis* (*u*). Tales lacunas in cute reperiri, Anatome docet; in quarum cavum per arterias ſecretus humor oleoſus, dein per emiſſaria arctiora exit, cutim inungit, mollem flexilemque ſervat; & idem ille humor, dum exire impeditur quacumque de cauſa, mora inſpiſſatur, folliculum, quo continetur, diſtendit, tumores creat, qui aliquando in magnam molem excreſcunt. Liquor, in has lacunas ſecretus, oleoſus pinguis eſt: Si enim ſano homini, poſt ſomnum, linteo albo puro facies perfricetur, praecipue circa alas naſi, pinguis macula invenitur in linteo. Negari nequit, lacunas illas ſebaceas continere humorem, qui irretire poſſet facile contagium Luis Venereae; & forte inde puſtulae Venereae in facie toties oriuntur. Verum inde non poteſt ſtatui, ur *Celeberrimus Aſtruc* vult, quod ulcuſcula illa tantum in integumento ſedem habeant, non vero penetrent in ſuppoſitam tunicam adipoſam, aut celluloſam. Maxime autem mirabar, dum legebam ſequentia, per quae evidenter hoc aſſertum probari credebat; nempe; *ex orbiculari ulcuſculorum forma, quae*

(*s*) In Praefatione Aphrodiſiaci. (*t*) Aſtruc de Lue Venerea Lib. IX. Tom. II. pag. 1073. (*u*) Ibidem.

quae cum vaſculorum figura apprime congruit, *ac tandem ex cicatrice nulla poſt curata ulcera ſuperſtite*, *vel tenuiſſima tantum*, *& ferme inconſpicua*; *quod proinde*, *cutaneum integumentum ſuperficiarie ad ſummum*, *funditus vero minime*, *eroſum fuiſſe*, *demonſtrat*. Deinde addit, quod idem obtineat in ulcuſculis Venereis, per reliquam corporis cutim ſparſis. Ad omnes certe provocare audeo, qui ulcera Venerea viderunt, & tractaverunt, an non viderint turpes cicatrices? De hac re dicetur ſequenti paragrapho, ubi ulcera Venerea ad amuſſim deſcribentur.

Tertium argumentum, quod adfert *Aſtruc* (*w*), ſic incipit: *Neque ſuam indolem deponit virus Venereum*, *dum veteraſcit*. Videtur perperam intellexiſſe verba *Boerhaevii* (*x*). Poſtquam enim deſcripſerat triſtem caſum nobilis juvenis, cujus totum dorſum latis ulceribus Lues Venerea depaſta fuerat; *unde*, *ſanatione perfecta*, *mira deturpati corporis apparebat facies*; ſubjungit ſequentia: *Ex hoc caſu didici ſingulare hujus morbi ingenium*; *vidi ex eo Luem*, *ut in principio ſui exortus in Europa ſe manifeſtaverat*, *atque a primis Auctoribus in hoc Libro deſcribitur*; *conſpexi rationem*, *qua Variolas Hiſpanicas vocaverant primo oriundum in Europa morbum*; *ſed ſimul intellexi*, *quam ingens ſit diſcrimen inter malum hoc*, *quod tum apparebat*, *& illud*, *quod nunc pervulgatum Europaeos affligit*. Videtur enim credere, quod *Boerhaevius* putaverit, virus Venereum indolem ſuam deponere, dum corpore humano receptum inveteraſcit. Certus ſum, illum nunquam ſic cogitaſſe, dum probe noverat, tetrum hoc malum, ubi corpus humanum infecit, vires acquirere eundo. Hoc autem indicare voluit, in ipſo Luis Venereae ingreſſu in Europam morbum ſaeviorem fuiſſe, noſtris temporibus mitiorem obſervari, quaedam nunc occurrere in Lue, quae antea non aderant &c.: Sed hoc confirmat multis argumentis *Aſtruc* ipſe, uti patebit manifeſto ex illis, quae poſtea dicentur. Statuit autem Celeberrimus Autor ſequentia (*y*): *Contaminato quidem ſanguine*, *humores*, *qui a ſanguine ſcaturiunt*, *contaminari neceſſum eſt*, *non promiſcue tamen*, *& indiſcriminatim*, *ſed ordine certo*. Ordinem autem, ſecundum quem Luem Veneream plerumque progredi ſolet, vocat ſcalam affinitatum, quam in hoc loco ſummatim tantum recenſet, ſed alibi (*z*) latius deſcribit. Ubi ſtatuit: *Perpetuum eſt in Siphyliticis*, *ſemen*, *& ſeminales humores*, *contaminari*; *quacumque via*, *non genitalium modo concumbendo*, *ſed etiam mammarum lactando*, *oris ſugendo*, *vel baſiando*, *cutis cubando &c.*, *contagium conceptum fuerit*. Ex illis autem, quae ad §. 1442. allegata ſunt, patet ſatis, Luem Veneream corpus exedere poſſe, licet nullum vitium in genitalibus ſe manifeſtet.

Interim & hoc verum eſt, quod non adeo firmiter confidat *Celeberrimus Aſtruc* huic ſcalae affinitatum, acſi omni exceptione major foret, neque poſſent ſymptomata Luis Venereae a propoſita norma vel tantulum unquam declinare. *Quantumvis enim natura*, *ſi ſibi permittatur*, *& omnia paria ſint*, *propo-*

(*w*) Aſtruc de Lue Venerea Lib. IX. Tom. II. pag. 1073. (*x*) In Praefatione Aphrodiſiaci. (*y*) Aſtruc de Lue Ven. Tom. II. Lib. IX. pag. 1073. (*z*) Lib. IV. Cap. II. pag. 298. in prima edit.

poſitam normam affectare aperte videatur, *docuit tamen experientia*, *multa ſaepius intervenire*, *quae ordinem varie pervertant* & *interturbent* (*a*). Dein cauſae recenſentur, quae hunc ordinem penitus turbare poſſunt.

Plura forte opponi poſſent huic affinitatum ſcalae, quae ſeriem ſucceſſivam ſymptomatum Luis Venereae determinat; ſed, ne longus ſim, illud ſolum conſiderabo, quod agmen claudit (*b*). Statuit Celebris autor, ſeminium Venereum eſſe ſalſo-acidum, & ideo cerumen aurium, bilemque, ſerius contagii Venerei energiam ſentire; quia oppoſitam acrimoniam, alcalinam nempe, habent. Verum haec precario aſſumuntur; nam acrimoniae ſpecies, quae in contagio Venereo latet, nullis experimentis demonſtrata eſt, quantum novi; & bilis humana naturaliter alcalina non eſt. Vidi dolens aliquoties, immedicabilem ſurditatem ſecutam fuiſſe, dum foeda Lues auditus organum depaſcebatur; nec tamen obſervare potui, cerumen aurium a naturali indole degeneraſſe, ut inde ſecutae ſurditatis ratio deduci poſſet. Longe promptior videtur eſſe via, per quam a Lue laedi poſſit auditus organum. Membrana mucoſa, quae fauces inveſtit, per tubas Euſtachianas producitur, illarumque cavum internum veſtit. Ponit autem (*c*) *Aſtruc* in ordine tertio humorum, a contagio Luis inficiendorum, mucum, qui a pariſthmiis, tonſillis, uvula, exit. Sed, dum ulcera Venerea occupant haec loca, facile hoc malum per tubas Euſtachianas in cavum tympani prorepere poteſt, cum illarum extremum inferius prope tonſillam utramque, pone velum pendulum palatinum, utrimque pateat. Nunquam mihi contigit obſervare ſurditatem, a Lue Venerea ortam, quin adeſſent ulcera faucium Venerea, vel ſaltem ſigna manifeſta eroſi veli palatini, & cicatrices ulcerum jam ſanatorum. Unde credo, rariſſime hoc malum incipere a meatu auditorio, & collecto ibi cerumine.

In illa recenſione humorum diverſorum nullam pinguedinis, aut membranae adipoſae, mentionem fecit Celeberrimus auctor; ſed, in ſecunda editione (*d*), poſtquam, recapitulando, eandem ſcalam affinitatis recenſuit, omiſit numerum octavum, qui in priori editione aderat, & continebat cerumen aurium, ac bilem; dein addit ſequentia: *Sed in iis omnibus conſtat experimento*, *nec adipoſam membranam*, *nec ullas membranae illius lacinias*, *affici*, *laedi*, *peſſumdari*, *neque adeo adipoſam pinguedinem*, *qua turgent illius cellulae*, *ullo modo vitiari*.

At ſtatim ſubjungit alia, quae priora mitigant. Non negat enim, labem Veneream huic membranae aliquoties inferri, ſi ulcera mali moris cutim depaſta fuerint &c.; *Si virus Venereum cum adipoſa pinguedine ſponte miſceatur*; *quam ejus virulentiae inacceſſam eſſe*, *nequaquam puto*.

Ibi autem citatur locus Tomi primi ſecundae editionis, in quo nihil de hac re invenitur. Tandem concludit: *Sed haec nedum quotidiana ſint*, *inter inſolentia Luis ſymptomata referenda ſunt*, *in Siphyliticis*, *ſi unquam*, *certe tarde* & *raro obvia*; *unde videtur egregie refelli opinio de ſede morbi in adipoſa membrana*.

Et in numero mox ſequenti (*e*) fatetur, Luem Veneream poſſe in adipoſa mem-

(*a*) Aſtruc De Lue Venerea Lib IV. Cap. II. pag. 300. (*b*) Ibid. pag. 299. (*c*) Ibid. pag. 298. (*d*) Tom. II. pag. 1074. (*e*) Ibidem.

membrana aliquando facere ſuppurationem; quod peculiaris adipoſae membranae conditio locum det mali incrementis opportuniorem. *Nempe mollis eſt, & laxi contextus, tenuiſſimis ac praeteneris cellulis tota conſtat, perpetuo turget congeſto ſucco adipoſo, qui tardiſſime circulatur, ac in loco eodem haeret diutiſſime.* Fatetur, adipe affecto, labem celeriter longe lateque diſpergi; & hoc fieri, muſculis ſuppoſitis, ac cute incumbente, manentibus integris. Quam mira opinionum diverſitas in eadem pagina!

Videtur autem *Aſtruc* vim argumentorum *Boerhaevii* percepiſſe ſatis; ſed, cum non convenirent ſcalae affinitatum, quam ſtatuerat, conatus fuit illa eludere, & tandem *opinionem de ſede Luis Venereae in adipoſa membrana, cujuscumque pretii eſſe videatur, ſi non perfecte expreſſam, ſaltem non obſcure olim adumbratam fuiſſe*, ſtatuit (*f*). Hoc autem inde conatur probare, quod ante annum 1570. nonnulli, non adipoſum panniculum, ut *Boerhaevio* viſum eſt, *ſed carnoſum panniculum, in univerſo corpore diffuſum, illudque tegentem, conſtituerent, a quo pernicioſae hujus Luis ſcaturiginem emanare crederent.* Vaſtam Celeberrimi *Aſtruc* eruditionem ſemper miratus fui; nec miror tamen, *Saportam* vel non lectum fuiſſe a *Boerhaevio*: vel, ſi legerit, non citatum: Anatomes enim gnarus erat, adeoque probe noverat, *panniculum carnoſum* in quadrupedibus quidem inveniri, ſed non in homine: unde certe alia ſedes Luis eſſe debebat; hinc facile poterant refutari, qui ſic ſentiebant.

Poſtea, ubi de curatione Luis agendum erit, patebit, quantum uſum habeat emaciatio corporis, per diaetam, ſalivationem, ſudores &c.: Soluto enim vix non omni pingui corporis, & expulſo, virus Venereum a nexu jam liberum difflatur de corpore, & redit ſanitas. Unde opinio *Boerhavii* multum confirmari videtur.

Contagium Luis, dum partem quandam occupat, niſi ſtatim efficax medela adhibeatur, creſcendo vicina occupat; &, licet in initio plerumque ſe manifeſtet in externis per illa ſigna, quae praecedenti paragrapho dicta fuerunt, tamen ſemper metus eſt, ne gliſcendo quaſi, citius vel ſerius, ad interna perveniat, ſicque peſſima & ſaepe inſanabilia mala producat; dum illa occupat.

Labia, gingivas, palatum, linguam, fauces, naſum. Omnes hae partes craſſa cute carent, mucoſa membrana teguntur, cui ſola epidermis incumbit, numeroſas nerveas papillas, ex membrana mucoſa prodeuntes, defendens.

Si in lenta, mucoſa, pingui, in mille plicas, rugas, ſinus, convoluta, membrana virus Venereum ſe manifeſtaverit, nimis notum eſt, quam difficulter illud inde extricari poſſit; cum haec membrana aëri nudo ſemper ſit expoſita. Unde ſtatim efficax medela adhibenda erit. Sed membrana haec tegit oſſa palati, naſi, vomeris, ethmoides, ſpongioſa, unguis, os planum, orbitae oſſa; inveſtit ſinus maxillares, apophyſes tenues oſſis ſphenoidis, ejus cryptas ſub ephippio, ſinusque cavos in oſſe frontis (*g*); ſi jam haec membrana ulcere Ve-

(*f*) Aſtruc De Lue Venerea Tom. II. pag. 1075.

(*g*) In Praefat. Aphrodiſiaci.

Venereo exedatur, os ſuppoſitum corrumpitur neceſſario, cum tenue & lamellatum ſit, nec ulla arte ſervari poteſt, ſed caries illud occupans procedit usque ad ſuturas, quibus oſſiculum hoc vicinis committitur, totumque corruptum ſimul, aut minutatim corruptas per partes, excidet. Perioſteo enim deſtructo, oſſicula haec moriuntur, putreſcunt, tabeſcunt carie.

Vomeris oſſe ſic affecto, naſus ſubſidet, &, elegans antea, vultus redditur deformis; oſſibus naſi ſic affectis, turpiter complanatur naſus; cartilaginibus naſi ſic deſtructis, foramina naſi turpiter patent perpetuo, & foediſſimo aſpectu mucum plorant, quem miſeri emungere amplius non poſſunt. Si velum pendulum palatinum, vel in totum, vel pro parte, exeſum, ſi uvula deſtructa fuerit, turpi ſpectaculo cibi & potus, dum deglutiuntur, per nares redeunt, vox ingratiſſime ſtridula per totam vitam manet, & omnibus obviis teſtatur, quam tetro morbo laboraverit miſer. Vidi membranam poſticam pharyngis ulcere Venereo ſic exeſam, ut nuda vertebrarum corpora, ſed miſerrime jam carioſa, oculis paterent.

Licet autem in ejusmodi caſibus, bona medelâ, reliquum corpus a Lue liberetur, immedicabilis tota vita manebit deformitas. Optime hinc *Boerhaevius* (*h*) monuit: *Qui praeter id, quod artis poteſtas habet, promittere non vult, cavebit inania jactare, quando foedum, putrem, rancidum, ichorem, naribus emungi copioſe videt, aut ulcera, lardo ſimilia, faucium poſteriora, velum pendulum, tonſillas, membranam craſſam palati, depaſci cernit. Sed, omnia bona ſedulo applicans, negligens nihil, varia tentans, ſemper interim de exitu ſollicitus, in Prognoſi prudens, ſtentores ſecurus ridebit, dum interim miſereſcit aegri.* Merentur illa ulcera faucium rite diſtingui, ne quandoque confundantur cum aliis faucium malis. Antea, ubi de *Angina* dictum fuit, monui poſt levem febrim praegreſſam, aliquot horis evanidam, dolere fauces, & in hoc illove oris interni loco apparere maculam albam; quae & quandoque flaveſcit; cujus margines rubent admodum, & acriter dolent. Si negligantur hae maculae, proſerpunt, halitus putridus ore exit, & eroduntur quandoque ſatis profunde partes affectae. In ſcorbuticis ſaepe occurrunt, uti & in junioribus, nec difficulter curantur, ſi in tempore adhibeatur medela. Diſtinguuntur tamen facile limbo illo rubro dolente, & quod remediis facile cedant, ita ut ſatis cito depuretur locus; contrarium autem in malis Venereis obtinet; uti praecedenti paragrapho dictum fuit. Color ille *lardaceus*, qui in ulceribus Venereis faucium & oris interni adeſt, ſatis certam Diagnoſin dabunt Medico, qui vel ſemel haec mala attentis oculis luſtravit. *Fallopius* (*i*), haec ulcera Venerea, quae ſine cortice vocat, deſcribens, dicit: *Color eſt in medio albus, circumquaque, veluti carnis porcinae ſalitae color; hic non poteſt explicari; non enim eſt ruber, non albus, non pallidus; ſed ſecate per transverſum pernam, talis eſt color puſtularum ſine cortice, & tales apparent ſub palato &c.* Ulcera illa Venerea his locis magis in latum ſerpunt, quam in profundum, hinc ſucceſſive depaſcunt vicina, & teterrima ſequuntur mala. In cadavere ſenis decrepiti, a Lue Ve-

(*h*) In Praefat. Aphrodiſiaci. (*i*) Aphrod. pag. 824.

nerea plurimos jam annos male mulctati, ita ut vix intelligi poſſet, dum loqueretur, invenit *Celeberrimus Morgagni* (*k*) ſequentia: *Uvula, cujus pars deërat, linguae poſterior ſuprema ſuperficies, & annexa olim per ligamenta Epiglottis cartilago, ita erant cicatricoſae, ut nihil magis. Itaque ea cartilago, inaequaliter contracta, in triangularem propemodum verticem deſinebat, multo caninae ſimilior, quam humanae. Quin vitium in laryngem reliquam, & huic proximum Arteriae aſperae truncum, ſe propagabat, eratque Arytaenoidum altera quaſi luxata, non compari paralela: intra illam autem arteriam inaequales magnique quaſi prominebant lacerti &c.:* Non miramur hinc, loquelam difficilem, ingratiſſimam, permanere poſt ulcera faucium. Si autem tetrum malum per aſperam arteriam prorepat, quandoque aſthma immedicabile ſequitur; quod ſi ſupervenerit, monet *Fallopius* (*l*), morbum eſſe incurabilem: *Non crucietis aegrum aſthmaticum, quia non ſanabitis.* Celebris in arte ſua *Petit* (*m*) vidit eroſam a Lue Venerea aſperam arteriam, & feliciter curavit, poſtquam annulus cartilagineus, a reliquis partibus ſanis ſeparatus, ad longitudinem quatuor aut quinque linearum, excidiſſet, relicto foramine, quod apicem digiti capere poterat.

Facile patet, Luem Veneream, dum Laryngem & aſperam arteriam occupat, declivi quaſi via ad pulmonem venire poſſe. Vidi ipſe, in Lue inveterata, tumentem coſtam veram, obſeſſam Gummi Venereo, quod brevi in foedum ulcus degenerabat, &, pone coſtam affectam jam carioſam prorepens, interna thoracis infecit lethali cum eventu. *Bennetus* (*n*), toties laudatus in *Capitulo de Phthiſi*, dixit: *Bis morbi Indici virus in thoracis capacitatem refluum animadverti, conquieſcente ſignorum flagellantium caterva, quibus Lues ſtipata venit, immaniter vero ſaeviente phthiſi; unde anhelitus, foetor nequiſſimus, & pulmonum fere totalis devaſtatio per putredinem. Quod ex aperto utriusque patuit cadavere.* Sed & in gonorrhoea non virulenta, & in fluore muliebri detentis, aliquoties obſervavit, *cum tuſſis acriter premens, & ſpirabilium ſuffarctus, ſupervenerint, ſimulac materia tralatitia conſiſtentiam extruſioni aptam adepta fuerat, tuſſisque aliquantisper ſedata, deſiiſſe profluvium* (*o*). Certe ſaepius inveteratae Lui ſuccedit immedicabilis phthiſis, quae quandoque & imputari poteſt ſalivationi repetitae, vel imprudentius adhibitae, imprimis in corporibus tenerioris fabricae, quae ex idioſyncraſia in haemoptoën, indeque ſequentem phthiſin, prona ſint. Videantur de his illa, quae dicta fuerunt ad num. 1. §. 1198. Cum autem ex propria ſua indole phthiſis ſit morbus curatu difficillimus, patet, quam parum ſpei ſuperſit, dum Lues Venerea cum hoc morbo concurrit. Notavit etiam *Antonius Muſa Braſavolus* (*p*), vel leve vulnuſculum, quod alioqui viginti quatuor horarum ſpatio conſolidatum fuiſſet, vix per quadraginta dies ſanari potuiſſe, in illis, qui Luem Veneream perpeſſi fuerunt. Imo pro axiomate ponit ſequentia: Quotquot *ab hoc affectu male tractati fue-*

(*k*) De ſedibus & cauſis morborum &c. Tom. II. pag. 198. (*l*) Aphrodiſiac. pag. 781. 782. (*m*) Academ Royale de Chirurg. Tom. I. pag. 348. &c. (*n*) Tabid. Theatr. pag. 35. (*o*) Ibidem. (*p*) Aphrodiſiac. pag. 729.

fuerint, & tamen ſanitatem adepti ſint, quemcumque inciderint in morbum, ſemper morbus ille, in quacunque ſit ſpecie, vehementior in talibus efficitur, quam eſſet, ſi hic non fuiſſet morbo Gallico affectus.

Cerebrum. Lues Gallica, licet quasvis fere partes corporis occupet aliquando, frequentius tamen ſuperiora invadit: docent hoc puſtulae faciei crebro occurrentes, ulcera faucium, narium, &c.: Cum autem, eroſis membranis tegentibus, tenera harum partium oſſa inficiuntur, malum propagatur ad reliqua calvariae oſſa; unde & incluſum his encephalum peſſime afficitur, & varii capitis morbi ſequuntur. Saepe obſervantur cerebri laeſiones in Lue Venerea inveterata, a leviſſima vertigine, ad lethalem apoplexiam usque: peſſimam Epilepſiam, caecitatem, ſurditatem &c., vidi in Lue Venerea inveterata; quae, uti dicetur §. 1454. tunc media oſſa occupare ſolet, praecipue in cranio. Poſſunt oriri tumores gummoſi, & exoſtoſes, in calvariae oſſeae parte interna, quae, premendo cerebrum, omnes ejus functiones turbant: eroſa & corrupta diploë tabum putridiſſimum ſtillat quandoque, eroſa tabula vitrea. Vidi totum os bregmatis dextrum ſic conſumtum fuiſſe, cum foetore intolerabili. Merito hinc adeo ſuſpecti habentur in Lue Venerea pertinaces capitis dolores, quos dum *Botallus* (*q*) obſervabat in homine, qui jam per menſes aliquot, ob acerrimos circa ſinciput & tempora cruciatus, inſomnes egerat noctes, voluit per cauteria aliquot exitum parare malo, quod oſſa rodebat: aſſenſum dare nolebat aeger, ut hoc tentaretur. Inceperunt oculi viſum perdere, dum culices quaſi circumvolitantes perciperet, & telas araneae; ſenſimque ſequebatur perfecta caecitas: territus aeger conceſſit, ut cauſticum ſyncipiti applicaretur, ubi magis urgebat dolor; ſed noluit ferre, ut apertus teneretur locus, qui, cruſta decidua, ſponte cicatriſabatur. Poſt quadraginta circiter dies periit: *Inventum fuit cranium, in conterminis coronalis ac ſagittalis commiſſurae, ſphacelatum, putidumque, coronati regii latitudine; ſtatimque, cranio ſerra aperto, abundans ichor putrilaginoſus, inſtar aquae fuligine fumarii & croco aſperſae, profluxit, tum per oſſis aperturam, tum per aures & nares; membranaeque putidae recta ad os affectum, verum adhuc integrae, erant; quae ſolo tactu facile rumpebantur: corruptum & cerebrum, & nervi optici: caetera vero viſcera integre habebant.*

Hepar. Notum eſt, olim hepati ſanguificationis munus adſcriptum fuiſſe: cum enim, praeter venam portae, ingens venae cavae aſcendentis truncus per hepar ad cor tenderet, & venae viſcerum chylopoieticorum concurrerent ſimul in venam portarum, credebatur vulgo, chylum per venas gaſtricas & meſeraicas in hepar rapi, vique hujus viſceris mutari in ſanguinem, totius corporis uſibus ſerviturum; poſtquam vero ſanguinis circulatio demonſtrata fuit, & exactius cognitae fuerunt viae, per quas chylus in ſanguinem venit, hepar exauctoratum fuit, imo illi, tanquam mortuo & ſepulto, *Bartholinus* Epitaphium ſcripſit. Mirum hinc non eſt, quod Medici, qui Lue in Europa apparente ſcripſerunt, adtribuerint hepati laeſo per contagium Venereum ſymptomata morbi,

quae

(*q*) Aphrodiſiac. pag. 884.

quae in reliquo corpore apparebant. Hinc apud illos Auctores de *ſolutione continui* in hepate, de varia *intemperie* hujus viſceris, ſecundum quatuor temperamenta definita, longae, nec minus taedioſae, diſſertationes habentur. Curatio autem tetri mali tentabatur imprimis per varia apozemata, ſyruposque alterantes, ut his praeparata & mobilis reddita materia dein facile evacuari poſſet, per vomitum, alvum, ſudores &c. Operoſi ſimul admodum erant in congerendis formulis compoſitis remediorum, quae alia debebant eſſe in ſanguineis, quam in pituitoſis, in bilioſis, quam in atrabilariis. Quidam etiam combinabant haec temperamenta inter ſe, & inde novam medendi methodum deducebant, ſicque compilabant ingentem formularum farraginem, ad nauſeam usque, uti manifeſte patebit omnibus, qui collectionem illam Auctorum, qui de Lue Venerea ante annum 1567. ſcripſerunt, perleget, cujus, ſub *Aphrodiſiaci* titulo, jam ſaepius mentio facta fuit.

Quidam ex his morbum variae hepatis intemperiei adſcripſerunt, & illorum plerique Luem Veneream pro antiquo jam morbo habuerunt. Alii novum contagium agnoverunt quidem, ſed ab illo hepar ſtatim affici voluerunt, & deinde ex hepate ad reliquas partes corporis propagari malum, quod varios edebat effectus, pro diverſa intemperie illius viſceris.

Cum ergo omnes hepar accuſarent, placuit *Fallopio* (*r*), indagare veritatem hujus aſſerti in cadaveribus; & cum *Manardus*, utque credebatur, ex illo *Montanus*, ſtatuiſſent, adeſſe ſolutionem continui in hepate Lue Venerea laborantium, contrarium demonſtravit; *At hoc falſum eſt, quoniam in hepate, non tumoris, non ulceris, non vulneris, adeſt veſtigium. Ego volui per anatomen hoc experiri, & ſecui in uno anno plusquam quinquaginta homines, & nunquam inveni ſolutionem continui in hepate.* Cum autem *Fallopius* fuerit in Anatome verſatiſſimus, uti ejus *Anatomicae obſervationes* docent, fidem in his omnino meretur. Deinde in ſequentibus capitulis explodit illam ſententiam de frigida, calida &c., intemperie hepatis, quatenus Luis Venereae cauſa foret. Obſervationemque recenſet (*ſ*) juvenis unico cum meretrice coitu infecti. *Nihil apparuit in pudendo. Sequenti die ſtatim cepit erumpere bubo, & poſtea tota barba, ſupercilia, & capilli, evanuerunt; laboravitque doloribus intenſiſſimis. Cur ergo hic potuit infici ita valide, ut ſequenti mane hepar materiem ad pubem remiſerit?* Sed, licet hepar non poſſit culpari, acſi in hoc viſcere naſceretur virus Venereum, vel a ſuſcepto contagio omnium primo afficeretur, tamen negari nequit, hepar, aeque ac alias partes internas, a Lue laeſum inventum fuiſſe. *Marcus Aurelius Severinus* (*t*), in noſocomio, refertiſſimo decumbentibus Lue Venerea, plura cadavera ſecuit, & *complures offendit, quibus exulcerati, tum oeſophagus, tum trachea, quibus item puſtuloſus pulmo, puſtuloſumque jecur, apoſtemodes vero proſtatae, ſunt animadverſi &c.*

In cadavere mulieris *Celeberrimus Baader* (*u*) vidit *totam exteriorem hepatis ſu-*

(*r*) Aphrodiſiac. pag. 771. (*ſ*) Ibidem pag. 777. (*t*) Aſtruc de Lue Venerea Tom. II pag. 921. (*u*) Obſervat. Medic. inciſionibus Cadav. Anatom. illuſtrat. pag. 181.

ſuperficiem denſis & ſat magnis papulis ſeu tuberculis plenam, quae omni nota characteriſtica illis perfecte ſimilia erant, quae in facie, manubus &c., hominum Lue Venerea inquinatorum alias videntur. Diſciſſa haec tubercula intus eandem materiam continuerunt, quam in gummi Venereis, & ſteatomatibus, alias cernimus.

Plura obſervata collecta leguntur (*w*) apud Celeberrimum *Morgagnum*, qui monet, *pulmonem, aörtam, & renes cum ſuis appendicibus, ſaepius aliquanto occurriſſe labefactata in iis, qui Lue hac diu & graviter laboraverunt, quam ex plerorumque librorum lectione facile exiſtimes.* Addit, quod non meminerit, unquam jecur infectum ſe inveniſſe in Lue Venerea laborantibus, nec tamen negat, ab aliis in hoc viſcere labem inventam fuiſſe in corporibus hoc morbo affectis. Magnus enim ille vir erat *probe conſcius, hanc Luem, ut ſub cujuscumque morbi larva interdum deliteſcere, ita quodcumque viſcus vitiare, poſſe.* Deinde recenſet ex probatis auctoribus obſervationes, quae docent, uterum non tantum, ſed & uteri tubam totam, exulcerata fuiſſe a Lue Gallica. Unde nullum dubium manet, interna corporis, aeque ac externa, ab hoc morbo affici.

Sed & tetrum hoc virus, in ipſo oſſium meditullio, corrumpit medullam, & ſaeviſſima tormenta producit: de qua re poſtea ad §. 1452. & ſequentes dicendum erit.

Obſervatum fuit ab *Antonio Muſa Braſavolo* (*x*), a Lue Venerea ungues cecidiſſe, pilos defluxiſſe, dentes excidiſſe, viſum periiſſe oculis deſtructis; neque haec contingebant morbo jam inveterato, ſed notat, ab his morbum quandoque incepiſſe. Sic teſtatur, dentium caſum aliquoties praeceſſiſſe, quandoque & ſucceſſiſſe pilorum defluvio. Idem de oculorum jactura affirmat.

Alibi (*y*) monet dentium caſum ut plurimum ſequi pilorum defluvium, *quandoque bubonem ſimpliciter, & illas primas enarratas affectiones, quae in pene ſunt, atque ore.* Dentes autem decidebant absque ulla macula, non corroſi, neque carioſi, neque putridi. Notum eſt, poſt ſalivationem, imprimis ſi valida fuerit, dentes quandoque excidere; nec mirum hoc eſt, cum tunc gingivae multum exulcerentur: hic autem nulla ſalivationis mentio fit. *Bernardinus Tomitanus* (*z*), de mutationibus in decurſu morbi Venerei obſervatis ſcribens, circa centeſimum circiter a Luis initio annum, notat, frequentiſſimum fuiſſe his aegris pilorum & capillorum defluvium; dein addit; *Vidit aetas proxime acta, in multis fieri dentifluvium; parcius nunc id videmus; ac multo ſaepius, cadere ſupercilia, capillos, & barbam, experimur.*

Ex his omnibus conſtat, quam late pateat diri morbi imperium in corpore humano, cum nulla fere pars ſit, cui parcat tetra Lues; quantae calamitates, quam enormes dolores, quanta deformitas, oriantur in corpore olim pulcherrimo, dum inveterata Lues omnia membra peredit lento tabo. Dum, in ipſo juventutis flore (*a*),

Jam

(*w*) De ſedibus & cauſis morbor. &c. Tom. II. pag. 369. (*x*) Aphrodiſiac. pag. 655. (*y*) Ibidem. pag. 727. (*z*) Ibidem. pag. 1053. (*a*) Fracaſtor. Ibidem. pag. 187.

Jam nimium fidentem animis, nec tanta timentem,
Invaſit miſerum labes, qua ſaevior usquam
Nulla fuit; nulla unquam aliis ſpectabitur annis.
Paulatim ver id nitidum, flos ille juventae,
Diſperiit, vis illa animi; tum ſquallida tabes
Artus (horrendum) miſeros obduxit, & alte
Grandia turgebant foedis abſceſſibus oſſa.
Ulcera (Proh Divum pietatem) informia pulchros
Paſcebant oculos, & diae lucis amorem;
Paſcebantque acri corroſas vulnere nares.

Nullum credo potentius eſſe effroenis libidinis antidotum, quam ſi quis miſerrimas illas vulgivagae Veneris victimas, in noſocomiis ad hujus morbi curam inſtitutis collectas, contempletur attentius. Vel ipſe hortorum Cuſtos faſtum & proterviam deponeret; certus ſum.

§. 1446. Quae ſtillant ſaniem mucoſam, lentam, ſubviridem, carnem erodentem, in latum magis, quam profundum, proſerpendo.

Maximae utilitatis eſt in arte, rite diſtinguere ulcera Venerea ab aliis malis; ut nempe debita cura poſſit adhiberi; cum Venerea mala uſitatis remediis (vide §. 1444.) non obediant. Praecedenti paragrapho dictum fuit, contagium Venereum in tunica celluloſa, vel pinguedine adipoſa, vel muco lento ſubpingui, irretiri, & ſic partibus corporis variis adhaerere, illas erodere, vi contagioſa, prolifera, omnia corrumpere, dum quaelibet particula infecta novae infectionis cauſa evadit.

Cum autem ſoleat attactu ſolo gigni primo morbus, hinc & afficit plerumque tabo ſuo illam partem corporis in principio, quam contingit. Dictum vero fuit, differre hunc morbum, prout pars primo affecta tegitur cute, vel, hac carens, ſola obvolvitur cuticula. Quid contingat, ſi loca ſola cuticula tecta occupet malum, dictum fuit: hac paragrapho enumerantur illa ſigna, quibus cognoſcitur ulcus Venereum, quod loca corporis cute tecta depaſcitur. Cum autem *Celeberrimus Boerhaevius* (*b*) exactiſſime haec deſcripſerit, ipſis fere ejus verbis utar.

Notat primo, quod, ſi loca cute tecta primo laeſa fuerint a contagio Venereo, tunc naſcatur ibi ulcus peſſimi moris, difficulter ſanabile; & tunc plerumque toti corpori ab hoc contagio metuendum erit; quoniam videtur efficaciſſimae malignitatis Venenum, quod ſolidam cutim penetret. Solet tunc locus affectus aſſurgere in tuberculum, repletum materie ſubalbida, flaveſcente, ſpiſſa inſtar cremoris lactis recentis, vix cohaerente, ſed inſtar ejusdem cremoris

(*b*) In Praefat. Aphrodiſiac.

ris defluente quaſi, quando, intercepta digitis, horum a ſe invicem abductione lenta remittitur; quae, exſiccata, ex viridi flaveſcens, indureſcit cum linteis, quibus inhaeret: haec deterſa aſſiduo manat iterum, nec ſiſtitur, nec ſeparationem, ſuppurando, a ſanis facit; e contra, pars vicina trahens, eandemque virulentiam propagans in his, novam ſemper ſuppeditat materiam; unde hocce eodem modo lata ulcera quae ſemper in adipoſa membrana haerent, integumenta ſuperiora tarde corrumpunt, muſculos ſuppoſitos, denudatos, integros, & colore ruberrimo nitentes, oſtendunt.

Contagioſa enim labes, ſi ad cellulas membranae adipoſae pervenerit, ibidemque occurrenti pingui permiſcuerit ſe, tunc oleum hoc tenax virulentia ſua inquinat, rurſumque oleoſo hoc lentore retinetur, fovetur, atque calore, motu, mora, aſſiduo magisque incenditur, cutim & cuticulam ſuperpoſitas rodit, corrumpit, interimque ſub his circumfuſas cellulas oleoſas contaminat; unde ſemper latior plaga in panniculo adipoſo corrupta reperitur, quam ſupra in cute ſuperpoſita perdita & exeſa eſt.

Materies, ex tali ulcere exiens, adeo diverſa eſt ab ea, quae in aliis abſceſſuum generibus occurrit, ut morbi peritus illam extemplo diſtinguat ab ichore, ſanie, pure, lympha carcinomatum. Eadem enim haec materia, in Lue genita, ſplendet inſtar ſevi ſemifuſi, lentore vix cohaeret, colore eſt ſingulari, albo, ſubluteſcente, virideſcente; vix acris ſentitur, ardore, dolore, morſu; ſed ſolam hanc membranam putrefacit, absque ingentis doloris ſenſu.

Labia horum ulcerum, in locis cute tectis, nunquam elata, vel retorrida, ſed contracta, plana, quaſi polita, & pallida, ſaepe quaſi fluctuant, dum non amplius ſuſtentantur ſuppoſito panniculo adipoſo, qui latius exedi ſolet, quam cutis incumbens.

Si contigerit, ulcus tale ſanari, tunc ſemper cutis, foedo ſpectaculo, muſculis ibidem poſitis accreſcit; cavitas manet, profunda ſaepe in locis, ubi copioſa pinguedo cuti ſubſternitur; uti v: g: in natibus fit; immobilitas muſculorum, & hinc partis rigiditas, ſupereſt, ob muſculos, cicatrici & viciniae cuti accretos; color lividus, in rubellum vergens, ſemper foedat cicatricem; quae valde tenſa, arida, vix perſpirans, & prae forti tenſione ſplendens utcumque, apparet.

Sanato tali ulcere, niſi efficax medela contagium deleverit, continenter in plaga vicina ſimile priori malum oritur, eandem ſemitam decurrens, ſimilia iterum relinquens mala. Quando pluribus in locis, vel ſimul, vel ſucceſſive, teterrima haec ulcera corpus depaſcuntur, foedis cicatricibus deturpatur corporis totius forma, & turpis morbi turpia veſtigia perpetuo manent.

Ex dictis patet, in latum haec ulcera proſerpere potius, quam in profundum, & ſolam tantum pinguem tunicam depaſci; quin imo, nec cuti nocere, niſi quatenus, conſumtis vaſis cuti ſuppoſitis, ſubducto pabulo, haec ipſa perit.

Talia ulcera quandoque occurrunt poſt bubones apertos; quae egregius Chirurgus *Goulard* (*c*) optime deſcripſit, & notavit, haec ulcera non eſſe profunda,

(*c*) Sur les Malad. Veneriennes pag. 107.

da, ſed ſordida, & materiam, quae exit, vix rodentem, ſed mucoſam, eſſe. Simul monet, in his ulceribus primum cicatricis veſtigium in medio ulceris fundo apparere, ſub forma pelliculae tenuis & rubrae, quae ſe extendit ex centro verſus omnem ambitum; cum in iis ulceribus, quae non a Lue, ſed ab aliis cauſis, orta fuerunt, cicatrix, ab ambitu incipiens, verſus centrum pergat. Color ille ruber videtur inde oriri, quod, deſtructa omni tunica celluloſa, muſculorum ſuppoſitorum color per tenuem hanc pelliculam transluceat. Difficulter autem ab ambitu ulceris Venerei cicatrix incipere poteſt, quia, ut ante dictum fuit, ſolet tale ulcus in latum ſerpere, & ſub cute, adhuc integra, vel ſaltem nondum eroſa, vicinam membranam celluloſam conſumere.

Sequitur jam utilis indagatio illorum malorum, quae a Luis Venereae contagio naſci obſervantur in diverſis corporis locis, & pro varietate partis affectae ſingulares morbos producunt, licet ab eadem cauſa pendeant. Cum autem impuro coitu Lues Venerea contrahatur frequentiſſime, idcirco in partibus genitalibus primae noxae frequenter occurrunt.

§. 1447. **Hinc in veretro externo cancri; in interno gonorrhoea; in vagina fluor dictus albus.**

Cum penis virilis in coitu impuro exponatur quam maxime contagio Venereo, mirum non eſt, frequenter hoc membrum affici, etiam in ipſo morbi initio. Antea ad §. 1442. dictum fuit, quod tales puſtulae vel a topica applicatione contagii naſcantur ſatis cito, vel ab eodem contagio reſorpto per venas, ſanguini miſto, & poſtea dein per metaſtaſin ad has illasve partes depoſito; & tunc tardius haec ulcuſcula prodire ſolent. Ad §. 1441, ubi agebatur de Lue Venerea per lactationem communicata, conſtitit, prima ſigna mali in papillis, & harum vicinia, prodiiſſe. Poſtea infecta fuerunt pudenda, cum pruritu vehementi, quem ſequebantur pudendorum ulcuſcula, a quibus mariti inficiebantur, ſicque tetrum propagabatur malum.

In illis locis, quibus Luis contagium adhaeret ſtatim, vel ad quae per metaſtaſin depoſita fuit, oritur macula, in ipſo initio plana, ſtigma variolae naſciturae, vel morſum pulicis, fere referens; adeſt levis pruritus; vix dolet; elevatur paulo poſt haec macula in papulam eminentem; ſub qua forma deſcripſit naſcentia haec ulcuſcula Venerea *Celeberrimus Aſtruc* (*d*) ſequentibus: *Initio levis extuberat papula miliaris, vel miliarem parum ſuperans, rubra, acuminata, calens, pruriens, cujus apex ſenſim complanatur, & albeſcit, ac tandem levi apertura dehiſcit, unde ichoris quidpiam ejicitur. Continuata dein labrorum eroſione, ulcus creſcit, dilatatur, excavatur; callis cingitur, magis vel minus duris, denſatisque; pure craſſo, viſcido, tenace, ſcatet; & ſimilia ulcuſcula in vicinis partibus plerumque excitat.* Haec ulcuſcula *cancri* ſolent dici, cum vulgaribus remediis non cedant, calloſa labia habeant ſaepe, contumacia ſint, & fundus eorum tegatur copia muci albicantis, vel liveſcentis (*e*). Aliquoties vidi fun-

(*d*) De Morbis Vener. Lib. III. Cap. 7. pag. 242. (*e*) Ibidem. pag. 248.

fundum talium ulcuſculorum ex flavo virideſcere. Forte, ſi parum ſanguinis, ex eroſo parvo vaſculo, miſtum fuerit, lividus ille color naſcitur. Sic facile diſtinguuntur haec ulcuſcula, ab excoriatione, & aliis levioribus harum partium malis; cum haec, vel ſponte, vel ſolitis remediis, ſanentur facile.

Operae pretium eſt, cognoſcere, an haec ulcuſcula contagio recenti poſt impurum concubitum debeantur, an vero a Lue dudum jam latente in corpore producantur; in quo caſu gravior curatio requireretur; cum in recenti malo ſpes ſit, ut virus, in his ſolis haerens hactenus, per eadem haec loca iterum educi poſſit, abſque infectione reliqui corporis. Verum eſt, ſinceram aegrorum confeſſionem omne dubium tollere poſſe; ſed, uti optime monet *Aſtruc* (*f*), ſaepe hi celant culpam, dum malunt, Lui dudum latenti morbum adſcribere, quam recenti ſtupro. Mulieribus viduis ſatis familiare eſt, ut in defunctum maritum omnem conjiciant culpam; viri, jam aetate maturi, ut & qui caſtitatem voverunt, juvenilia delicta potius fatentur. Probabilem tamen conjecturam *Aſtruc* (*g*) deducit ex ſequentibus: *Si ulcuſcula in viris froenum, in foeminis carunculas myrtiformes, nymphas, aut clitoridem, occupent; ſi multa, maligna, & conferta, ſint; ſi ſtadia percurrant cum celeritate; probabile eſt, recenti concubitu contracta fuiſſe; cum ea, quae a latente Lue dependent, praeputii froenum, aut vulvae & vaginae carunculas, non affectent prae reliquis partibus, pauca, diſcreta, benigna, plerumque ſint, ac tarde ut plurimum judicentur.* Sed, uti praecedente paragrapho monitum fuit, multum differunt inter ſe ulcera Venerea, prout loca cute tecta, vel hac orbata, occupant: idem in pene virili verum eſt. Ulcera haec frequenter occupant glandem, glandisque coronam, & ibi alia mala producunt, quam in aliis locis: ſic v: g:, eroſo tenuiſſimo epithelio, quod glandem & internam praeputii ſuperficiem tegit, papillae nerveae, adeo hic numeroſae, diſſiliunt, & in verrucas degenerant. Longe alius effectus erit, ſi tale ulcuſculum froenulum praeputii obſideat, ut toties fit, quam ſi in externa cute, penem ambiente, haereat. Ulcuſcula eadem, dum internam praeputii ſuperficiem erodunt, miros tumores, inflatos, pellucidos, excitant ſaepe; unde *Phymoſis*, *Paraphymoſis*, ſequitur, & penis inflammatio, ſuffocatio, gangraena; de quibus §. 1449. dicetur.

Quamvis fateatur *Celeberrimus Aſtruc* (*h*), omnes genitalium partes communi periculo exponi, tempore concubitus impuri, tamen monet, ſingulis non inferri parem labem; quod quam veriſſimum eſt, & evidenter ex antedictis patet. Negat autem, ulcuſcula illa, ſive cancros Venereos, unquam inſidere externae ſuperficiei praeputii, aut reliquae cuti, qua penis veſtitur: ita & aſſerit, in foeminis haec ulcuſcula occupare quidem vaginae aut vulvae interiora, ſed exteriora nunquam. Interim, oculatus teſtis fui ſaepius, & externam penis cutim, & pudendi muliebris exteriora, cancris Venereis occupata fuiſſe. Nec dubito, quin omnes, qui morbis Venereis curandis operam dederunt, idem obſervaverint. Verum, dum *Aſtruc* operoſe inquirebat in cauſam, quare exteriora penis, &

(*f*) De Morbis Vener. Lib. III. Cap. 7. pag. 249. (*g*) Ibidem. (*h*) Ibidem pag. 243.

& pudendorum muliebrium, nunquam obſiderentur cancris Venereis, credidit, illam deduci poſſe a peculiari ſtructura illarum partium (*i*); voluitque, in viris internam praeputii, totamque balani, ſuperficiem, praeſertim froeni latera, & coronae glandis peripheriam, *denſiſſime conſterni vaſculis numeroſis, minutiſſimis, vix ſemilinea profundis, parallelis, cylindricis, cavis, infima parte coecis, altera extrorſum dehiſcentibus tenui oſculo, quae a circumfluo ſanguine humorem album, ſebaceum, viroſum, ſecernunt, ſecretumque ſtillatim evomunt; unde partium laevitas, ſenſus, mollities, lubricitas, jugiter foventur; ſed unde, ſi loturae parcatur, ſordes brevi cumulantur, ſubalbidae, oleoſae, foetidi & gravioris odoris.* Similem omnino ſtructuram ſtatuit adeſſe in mulieribus, in facie interna vulvae, & caruncularum omnium, quae in vulvam prominent. Has cryptulas, humorem illum viroſum ſebaceum colligentes, & collectum eructantes, voluit eſſe cancrorum Venereorum veram & propriam ſedem. Hoc argumentum imprimis urget, quia Anatome tales cryptulas in his locis adeſſe docet, & ex antedictis ſatis conſtitit, contagium Venereum pinguibus, lentis, mucoſis, humoribus facile irretiri, ſicque certis locis affigi quaſi, quae deinde lenta eroſione deſtruuntur.

Sed has cryptulas his genitalium locis, jam deſignatis, non eſſe proprias, Anatomici docuerunt quam evidentiſſime. *Abrahamus Kaau* (*k*) in natibus & dorſo infantis cryptas tales notabiles invenit, alioque loco (*l*), qui peculiariter his deſcribendis deſtinatur, monet ſequentia: *Eſt praeterea & aliud exſudationis genus, ab interioribus extrorſum, quod aeque obtinet eo in loco, quo cuticula pergit ſupra papillas, ac ubi cutim inveſtit; quod ſcilicet fit ope folliculorum, qui ubique in cute haerent, niſi in interiore parte manuum, pedum, & in digitis.* Cum glandularum nomini infenſior eſſet *Celeberrimus Ruyſchius*, nec horum folliculorum ſmegmaticorum in cute praeſentiam negare poſſet candidus ille Anatomicus, maluit illas vocare *cryptas Boerhaevianas*; quod nomen illis ſatis communiter tribui ſolet hoc tempore. Exactiſſima harum cryptularum deſcriptio in loco citato legi poterit. Hoc tamen notari meretur, quod *Celeberrimus Aſtruc* voluerit, has cryptas cylindricas eſſe; e contra *Celeberrimus Boerhaevius* invenerit eſſe, *receptacula quaedam parva, ſubrotunda, cava, collo anguſtato conniventia, quae, oſculo aperto, nec quod facile humorem intus in folliculo contentum eructat, in epidermide patent, atque ibidem poros cutis formant ſatis conſpicuos.* Harum cryptarum cutanearum figura non inepte refert tormentum bellicum miſſile, quod *Handgranaat* dici ſolet.

Notatur autem, quod folliculi illi, ſive cryptae, (*m*) eructent lubricum humorem, qui cutim inungit, *& quidem ad illas partes imprimis, quae aëri externo, vel motui, maxime ſunt expoſitae, vel pilis ornatae.* Cum ergo pubeſcant pudenda in utroque ſexu, natium commiſſura, & femorum interna pars, adeoque tali ſmegmate indigeant quam maxime, ad cavendum attritum, mirum non eſt, co-

(*i*) De Morbis Vener. Lib. III. Cap. 7. pag. 244. (*k*) Perſpir. dict. Hippocr. Cap. V. pag. 44. (*l*) Ibidem. Cap. XI. pag. 103. & ſeq. (*m*) Ibidem. pag. 106.

copioſos & ſatis magnos in his locis folliculos inveniri. Quod niſi fieret, dolentiſſimas intertrigines paterentur homines; uti experiuntur illi, qui diuturno equitatu omne illud ſmegma ex his folliculis exprimunt.

Adeoque, cum omnes hae partes numeroſos ſmegmaticos tales folliculos habeant, & per concubitum impurum contagio Venereo alluantur, patet evidenter, in illis cancros, ſive ulcuſcula Venerea, naſci poſſe; dum ſimul certa obſervata docent hujus rei veritatem.

In interno Gonorrhoea. Nomen hoc Latine verti poſſet *Genitale profluvium*; quod cognitum fuit quidem antiquis temporibus, ſed longe diverſum a Gonorrhoea Venerea, de qua hic agitur. Sic, ubi de immunditie legali in Sacris (*n*) dicitur, leguntur ſequentia: *Vir, qui patitur fluxum ſeminis, immundus erit. Et tunc judicabitur huic vitio ſubjacere, cum per ſingula momenta adhaeſerit carni ejus, atque concreverit, foedus humor.* Canalis urethrae, uti ſtatim dicendum erit, mucoſis madet humoribus; proſtata glandula ſuis emiſſariis patet in urethram; unde, ſi quacumque de cauſa ſecretio & excretio talium humorum augeatur, per urethrae cavum ſenſim protrudetur lentus talis humor, qui adhaeret extremo urethrae, internaeque praeputii ſuperficiei, & cum illis concreſcit; quod foedum quidem eſt, ſed nullo modo contagioſum. Notandum praeterea, quod in Gonorrhoea Venerea egrediens liquidum non adhaereat, nec concreſcat, penis ſummitati; ſed foedo ſtillicidio lintea maculet; unde in quibusdam linguis etiam nomen habet: *Druiper*, *Tripper*, &c.

Poſtquam Gonorrhoea Venerea innotuit, apud Medicos in uſu fuit, ut levia haec, modo recenſita, mala Gonorrhoeam vocarent quidem, ſed ſimplicem, ut a Venerea, & contagioſa, diſtingueretur. Simplex talis Gonorrhoea obſervatur fieri *ab inaſſueta potatione cereviſiae*, *equitatione nimia*, *immoderato uſu Veneris*, *etiam purae*, *clyſtere calidius admiſſo* (*o*). Vidi, ſimilia orta fuiſſe ab acriorum diureticorum uſu, Cantharidum applicatione, etiam externa &c. Verum omnia haec vel ſponte ceſſant, vel brevi curantur; quod de Gonorrhoea Venerea affirmari nequit ullo modo.

Qui ex iſto Sacrarum Literarum loco Luis Venereae antiquitatem demonſtrari poſſe contenderunt, urgebant, hunc ſeminis fluxum debuiſſe contagioſum fuiſſe, cum tantus apparatus mundationis praeſcriberetur, & tantae cautelae. Sed nemo credet hodie, per attactum lecti, ſedendove, ubi Lue affectus ſederit, contagium Venereum ſano corpori communicari. Immunditia legalis nil cum contagio quocumque commune habet. In eodem enim loco (*p*) legaliter immundus erat *vir, de quo egreditur ſemen coitus*, & mulier menſtruans; quam ſi quis tetigiſſet, imo & lectum ejus &c., pariter immundus erat. Praeterea in Gonorrhoea ſimplici, & praecipue in illis, quibus ſemen profluit invitis, imo inſciis, absque ullo voluptatis ſenſu, debilitantur, & enervantur, toti: econtra in Gonorrhoea Venerea, moleſtantur frequentibus penis erectionibus; unde toties curatio retardatur; uti poſtea dicetur.

Cer-

(*n*) Levitic. Cap. XV. vſ. 2. 3. (*o*) Aſtruc de Morb. Vener. Lib. III. Cap. I. §. IV. pag. 162. (*p*) Levit. Cap. XV. vſ. 16. 19.

Certum eſt, Gonorrhoeam Venereum non adfuiſſe primo tempore, dum Lues Venerea in Europa graſſari cepit; unde & primi auctores, qui ſcripſerunt de Lue, nullam mentionem Gonorrhoeae fecerunt. *Antonius Muſa Braſavolus* (q) tractatum de morbo Gallico ſcripſit anno 1551, ubi habet ſequentia: *A viginti annis citra, aliae quaedam ſpecies ortum habuere, quae an declinantem morbum ſequantur, an aliquo modo immutatum ſit genus, ambigendum eſſet.* Quinque autem modos mutatae Luis deſcribit. Pilorum defluvium, dentium lapſum, unguium caſum, oculorum amiſſionem, & tandem Gonorrhoeam. *Nam Gallicus affectus ex Gonorrhoea incipit, & poſtea pilorum depluvium ſequitur; quandoque incipit a Gonorrhoea, & in Gonorrhoeam finit. Nam nihil aliud illam ſequitur, quam quod ipſa perſeverat; neque facile evinci poteſt; ſed neceſſarium eſt, ſi ſedari debeat, generoſis uti praeſidiis, de quibus poſtea verba faciemus.*

Imprimis in hoc Auctore notari meretur, quod jam dubitaverit, an non declinantem jam a prima ferocia Luem ſecuta fuerit Gonorrhoea, ſimulque notaverit, contagium Venereum a Gonorrhoea incipere, & per hanc finiri, expulſa nempe per hunc fluxum morbi materie. Obſervamus noſtro tempore in infectis Gonorrhoeam tantum (quae, ſi rite curetur, corpus reliquum a Lue liberat), nec ullum ex his malis ſequi, quae virus Venereum per totum corpus diſperſum comitari ſolent. Unde non ſine ratione creditur, per Gonorrhoeam, bona arte tractatam, liberari infectos omnino a contagio Venereo. De qua re adhuc agendum erit, dum de curatione Luis dicetur. Ubi autem Gonorrhoea negligitur, vel perverſa methodo tractatur, vel dum perdita libidine aegri repetitis vicibus idem contrahunt ex impuro concubitu malum, Lues Venerea ſequitur. Secundum hunc Auctorem, Gonorrhoea circa annum 1531. primo apparuit, & videtur tempore *Bernardi Tomitani* (r) jam adeo frequens fuiſſe, ut dixerit: *Quotusquisque eſt, qui Lue Gallica inficiatur auſpicio Gonorrhoeae? Profecto, qui hoc tempore laboret citra hoc ſeminis profluvium, vix unus aut alter exſtat:* Ille auctor lauream medicam conſecutus eſt anno 1531. Veroſimile eſt, quod artem exercuerit, ſaltem usque ad annum 1538, quando Logicam incepit docere, in ordinem Profeſſorum cooptatus, & perrexerit in hoc munere usque ad annum 1563, quando Profeſſorio muneri valedixit, ut ſe totum curandis aegris manciparet. Neque videtur illo tempore, quo docebat, ceſſaſſe ab Artis Medicae exercitio. Nam in Proöemio, quod praefixit libris duobus de morbo Gallico, ab ipſo exaratis, dicit (t): *Cum diſſerendi rationem & magiſtram, invito animo potius, quam infeliciter, tractaverim, nihil tamen, aut naturae meae rationi magis conſentaneum, aut dignitati meae opportunius, fore arbitrabar, quam quod mihi dabatur otii, poſt ipſam explicandi rationem, in Medicae artis exercitatione conſumere.* Unde etiam, poſtquam Profeſſoris munus abdicaverat, otium nactus, *medicae ſuae exercitationis aliquod ſpecimen praebere voluit* &c.: *Ac primum illud, quod mihi* (inquit) *ob oculos verſabatur, fuit de Lue Gallica pertractatio.* Dum haec omnia conſiderantur, videtur mentio Gonorrhoeae facta incidere in illud tempus circiter, quod *Braſavolus* ſtatuerat.

Ve-

(q) Aphrodiſ. pag. 659. (r) Ibidem pag. 1053. (s) Aſtruc de Lue Venerea Tom. II. pag. 765. & ſeq. (t) Aphrodiſiac. pag. 1015.

Verum quidem eſt, quod Capite primo libri ſecundi (*u*) habeat ſequentia: *Temporis autem lapſu, usque ad noſtram aetatem, quae morbi centeſimum annum fere, aut circiter, explere videtur &c.:* Quod non reſpondet Chronologiae Luis Venereae; nam *Bernardinus Tomitanus* deceſſit Patavii anno 1576, fere ſeptuagenarius, peſte ſublatus (*w*); adeoque non erat inter vivos, dum ſaeculum ab incepta Lue affluxit. Imo tota hujus Medici hiſtoria docet, quod binos illos libros de morbo Gallico ſcripſerit non diu poſt annum 1563. Hinc videtur error forte in notis numericis ſubrepſiſſe; a qua ſuſpicione Celeberrimus *Aſtruc* (*x*) ſe parum abeſſe fatetur.

Teſtatur autem *Tomitanus*, *prima contagionis ſemina exſtare in praeſentia*, *bubones*, *cariem*, *verrucas*, *& Gonorrhoeam.* Notandum, *Cariei* vocabulo hic non intelligi cariem oſſium, quam praecedunt dolores ſaevi oſteocopi; qui hoc tempore, dum morbus a Gonorrhoea incipere ſolebat, longe rariores erant; ſed per *cariem* intelligebat ulcuſcula exedentia pudendorum; uti ipſe auctor (*y*) diſertis verbis explicat. *Fallopii* teſtimonium utcumque magis dubium videtur ad determinandam Gonorrhoeae Venereae Epocham (*z*). Credidit quidem *Celeberrimus Aſtruc* (*a*), tractatum de Morbo Gallico ſcriptum eſſe anno 1560, aut 1561. (cumque ibi dicat, nondum quindecim annos elapſos eſſe, a quo obſervata eſt Gonorrhoea Gallica, tunc illa Epocha incideret in annum 1545), verum alio in loco (*b*) notat, de natali & emortuali die *Fallopii* diſcrepare inter ſe Auctores magni nominis; praeterea monet, *Fallopium* nihil edidiſſe praeter *Obſervationes* ſuas *Anatomicas*; reliqua omnia, quae ejus nomen in fronte gerunt, eſſe poſthuma, & ab ejus diſcipulis edita, prout unusquisque ex ore magiſtri, non dictantis, ſed docentis, potuerit excerpere, atque ingenio ſuo diſponere, ſuisque verbis reddere. Unde, licet anno 1560, vel 1561, ſcriptus fuiſſet ille tractatus, non tamen inde conſtaret, quo anno *Fallopius* haec protuliſſet coram diſcipulis ſuis, quae ad epocham Gonorrhoeae pertinent.

Indefeſſus in rimandis auctoribus *Aſtruc* (*c*), qui de Lue Venerea ſcripſerunt, invenit apud auctorem quemdam, *Jacobum a Bethencourt*, qui librum de Lue hac edidit Pariſiis 1527, deſcriptionem Gonorrhoeae, quae ipſi omnium prima videtur, & quae ita ſonat: *Conſuluit me quidam juvenis, cujus mentula ſesqui annum perpetuo ſanioſum ac virulentum vomebat ſuccum; quod Venereo contraxerat certamine. Uſus fuerat fruſtra multorum Medicorum ac Chirurgorum conſilio &c.: Cum mentula doloroſè arrigeretur, de ulcere ſuſpicatus ſum; conſului, caveret ab injectionibus; tum, ne phlegmone proritaretur, tum, quod, ſi ſeminariis ulcus latitaret vaſis, in mentulae utroque latere diſpenſatis, tales inutiles penitus eſſent .... medicamentis deſiccatoriis convaluit.* Auctor ſcripſit triginta annis poſtquam Lues in Europa apparuit; adeoque, ſecundum ejus teſtimonium, citius apparuiſſet Gonorrhoea Venerea, quam ſcripſerunt modo citati Auctores.

Cum autem adeo conſpicuum, adeo moleſtum, ſit hoc malum, non potuiſſet la-

(*u*) Aphrodiſiac. pag. 1053. (*w*) Aſtruc de Lue Vener. Tom. II. pag. 766. (*x*) Ibidem. (*y*) Aphrodiſiac. pag. 1052. (*z*) Ibidem. pag. 780. (*a*) De Lue Venerea Lib. I. Cap. XIII. Tom. I. pag. 99. (*b*) Tom. II. pag. 746. 747. Ibidem. (*c*) Ibidem. pag. 637. & ſeq.

latere primos Auctores, qui de Lue ſcripſerunt, & de Gonorrhoea nullam fecerunt mentionem. Unde videtur concludi poſſe, Lui jam cognitae ſucceſſiſſe Gonorrhoeam, quamvis exacte non poſſit determinari tempus, quo primum obſervata fuit; quod forte in diverſis regionibus varium erat.

Sequitur jam, ut de Gonorrhoea dicatur, & de variis locis, quae occupat; quae majorem minoremve curationis difficultatem ſimul demonſtrant perito Medico. Cum in omni Gonorrhoea penis affectus ſit, ad meliorem intellectum illorum, quae dicenda ſunt, quaedam de ejus fabrica mirabili videntur praemittenda eſſe. Penis conſtat binis corporibus, cavernoſis dictis, qui ſunt bini tubi ligamentoſi flexiles, ſibi invicem lateraliter accumbentes ſecundum maximam ſuae longitudinis partem; non ſunt aperti tubi hi, ſed in extrema ſua parte clauſi, obtuſe conici, apices ſubrotundos habent; altera illorum extrema, quae & radices corporum cavernoſorum penis dicuntur, a ſe mutuo recedunt, mole minuuntur, & in apices binos deſinunt, qui affiguntur marginibus oſſis iſchii, & oſſis pubis; ad ſe invicem accedunt circa ſymphyſin oſſium pubis, & ſibi mutuo uniuntur. Membrana conſtituens hos tubos cylindricos elaſtica eſt, ligamentoſa. Cavum horum tuborum repletur ſubſtantia celluloſa, valde firma, quae videtur continuatio eſſe ipſarum membranarum involventium: omnes cellulae inter ſe communicant, ſemper ſanguine plus minusve plenae; quae cellulis Lienis comparari poſſunt.

Ubi duo hi tubi, ſubſtantia celluloſa illa pleni, ſe mutuo tangunt lateraliter, fibrae transverſae unius fibris transverſis alterius uniuntur, ſicque formatur ſepimentum quoddam, in quo fibrae hinc inde a ſe mutuo recedunt, & parvos hiatus faciunt, per quos communicatio inter bina corpora cavernoſa obtinetur; ita ut, flatu adacto in unum horum, mox turgeat alterum. Sepimentum illud valde extenuatur circa extrema obtuſa; quae & capita corporum ſpongioſorum penis vocari ſolent. Dum bini hi tubi cylindrici ſibi mutuo lateraliter accumbunt, ſuperius & inferius manet ſpatium liberum: in hoc ſpatio inferiore, quod ſuperiore majus eſt, ſecundum totam longitudinem corporum cavernoſorum penis ſibi mutuo accumbentium, locatur *urethra*; quae, una cum modo deſcriptis corporibus binis ſpongioſis, penem conſtituit, & praecipua eſt Gonorrhoeae ſedes; adeoque bene cognoſci debet, ut ille morbus rite intelligi poſſit (*d*).

Urethra, partem inferiorem penis occupans, locatur in ſulco, quem relinquunt bina corpora cavernoſa penis ſibi mutuo accumbentia, & fortiter illis adhaeret, ſecundum totam longitudinem ſulci, per quem urethra decurrit. Quamvis autem urethra duplici membrana conſtet, & inter has binas membranas ſubſtantia celluloſa locetur, qualis in corporibus cavernoſis penis obtinet, tamen differt ab illis, quod mole minor ſit, & canalem faciat apertum ad Veſicam usque, per quem urina, & ſemen, exeunt, cum corpora cavernoſa penis tubos quidem referant, ſed coecos, per quos nihil tranſit, & qui in apice obtuſo clauſi ſint utrique.

Unde penis virilis, praeter integumenta communia, conſtat tribus corporibus,

(*d*) Winsflow Expoſit. Anatom. pag. 565. & ſeq.

bus, quae cavernoſa dici merentur; binis corporibus cavernoſis penis, quae majora ſunt, & tertio minori, quod pariter cavernoſum eſt quidem, ſed apertum canalem facit: nunquam pulchrius penis illa fabrica demonſtrari poteſt, quam ſi, flatu diſtentis corporibus cavernoſis binis majoribus, & corpore cavernoſo urethrae, exſiccetur totus penis: rigidae enim, poſt exſiccationem, cellulae non collabuntur amplius, ſed diſtentae manent, licet, in taleolas diſſecto pene exſiccato, aër libere exeat. *Celeberrimus Ruiſchius* (*e*) primus, inflationis methodo, mirabilem penis humani fabricam demonſtravit, & figuris nitide expreſſit; ubi, in taleolis penis inflati & exſiccati diſſectis, demonſtrat evidenter, quomodo urethra in inferiore penis parte decurrat ſub corporibus cavernoſis penis ſibi mutuo accumbentibus. Probat idem, citatis clariſſimorum Anatomicorum teſtimoniis, qui ante illum ſcripſerunt, quod veram penis, urethrae, & glandis, fabricam ignoraverint. Corpora autem illa, quae hodie cavernoſa penis communiter dicuntur, vocavit nerveo-ſpongioſa.

Primo tentaverat, cruore omni exhauſto, implere vaſa penis per materiam ceraceam injectam; ſed, repletis ſic cellulis penis, nihil diſtincti videre potuit; unde poſtea, ſanguine e pene expreſſo, & aqua, ſiphonis beneficio, eluto, flatu replevit, vinculo injecto arctiſſime ligavit, dein exſiccavit. Sed, ut rite intelligatur glandis penis fabrica, notandum eſt, urethram, poſtquam pervenit ad extremitates, ſive capita, corporum cavernoſorum penis, una cum ſuo corpore cavernoſo formare glandem penis. Corpus enim illud cavernoſum urethrae, binis ejus membranis interpoſitum, inter finem proſtatae & adunationem corporum cavernoſorum craſſiſſimum, dein toto decurſu gracilius, ad anteriora penis iterum craſſeſcens, extrorſum flectitur, & relinquit os urethrae apertum in glande; dein conſtituit ſuperficiem exteriorem ſpongioſam glandis, terminatam in eminenti ejus fimbria circa nexum praeputii (*f*). Unde glans penis eſt quaſi producta urethrae ſubſtantia, retrorſum reflexa, &, capita corporum cavernoſorum penis tegens, illis inſidet; membranaque, externam ſuperficiem glandis tegens, eſt continuatio membranae, quae internam ſuperficiem urethrae inveſtit; ſub qua pergens cavernoſum corpus urethrae ſubſtantiam ſimilem per glandem ipſam prolongat; dum, ſimul cum his, retroflexa urethrae membrana externa tegit capita corporum cavernoſorum penis, ſicque pariter impedit, ne ulla communicatio ſit inter bina corpora cavernoſa penis, & corpus cavernoſum urethrae.

Mirabatur hoc *Ruiſchius* (*g*), dum, inflatis corporibus cavernoſis penis, inquirebat in ſtructuram glandis. *Ea enim inflatione intumuit & induruit quidem interior glandis pars, flaccida tamen manſit glandis pars exterior.*

Nec mirum hoc erat: inflatis enim corporibus cavernoſis penis, ſentiebat digitis turgentia horum capita; quibus glans, non inflata, inſidebat, flaccida omnino; unde credidit, interiora glandis turgere tantum. Hanc rem pulchre expreſſit (*h*), dum penem, ſolis corporibus cavernoſis inflatis, delineavit, diſciſſa

(*e*) Obſervat. Anatom. Chirurg. n°. 100. pag. 93. & ſeq. (*f*) Herm. Boerh. Inſtit. Med. §. 654. (*g*) In loco modo citato. pag. 95. (*h*) Ibidem. fig. 75.

ſciſſa glande, & ſecundum longitudinem, & transverſim, ſed nullo modo turgente. At, dum inflabat *Ruyſchius* (*i*) ſolum corpus cavernoſum urethrae, intumuit pars glandis exterior, neutiquam vero interior; quae flaccida manſit. Poſtea inflavit & bina corpora cavernoſa penis, tuncque, illo exſiccato, & diſſecto, curavit delineari pulcherrimas illas figuras, quae penis ſtructuram tam nitide demonſtrant; inter quas binae ſunt (*k*), quae oſtendunt, quomodo corpus ſpongioſum urethrae, una cum binis membranis urethrae, quibus coërcetur, retrorſum flexum, glandem conſtituat, & corporibus cavernoſis penis inſideat. Simul intervallum, quod eſt interpoſitum inter apicem corporis cavernoſi penis & impoſitam glandem, craſſiori linea diſtinxit, quam eſt in margine externo diſſectae glandis: in hoc enim intervallo membrana cingens corpus cavernoſum penis contigua eſt, & concreſcit, membranae externae urethrae; unde major craſſities. Ex his intelligitur, quare *Ruiſchius* (*l*) dixerit: *Reperi, penis glandem nil aliud eſſe, quam veram continuationem, tam corporis nerveo ſpongioſi majoris & craſſioris, maximam penis partem conſtituentis, quam minoris & tenuioris urethrae, maximam & praeſertim inferiorem ejus partem ambientis ſine ulla ſubſtantiae mutatione.* Ex figuris autem ejus manifeſte apparet, glandem penis, proprie loquendo, eſſe continuationem corporis cavernoſi urethrae retroflexi, & penitus ſeparatam eſſe a cavernoſa penis ſubſtantia. Simul patet, *Graafium* (*m*) erraſſe, dum ſtatuit, ſpongioſam urethrae partem, ſenſim glandi appropinquantem, magis & magis attenuari, graciliorem reddi, tandemque in glande obliterari; contrarium enim verum; nam corpus cavernoſum urethrae in glandis extremo maximum, & craſſiſſimum, eſt, totamque partem glandis exteriorem conficit (*n*).

Figura glandis ſimilis eſt cono, qui in apicem ſubrotundum finitur; convexitas ejus inferior plana eſt; baſis autem oblique poſita, cujus circumferentia parum excedit corpora cavernoſa penis, quibus inſidet. Canalis urethrae recta pergit, non per mediam glandem, ſed per partem ejus inferiorem, quae magis plana eſt, & finitur orificio oblongo, quod fiſſuram refert, atque anguſtius eſt ipſo urethrae cavo, quod quaſi connivet, dum in illud orificium terminatur (*o*).

Non tamdiu immorarer deſcriptioni harum partium, niſi crederem, omnino neceſſarium hoc eſſe, ad intelligendam Gonorrhoeam, & plura mala, quae illam comitantur, vel ſequuntur; praecipue, ſi illa vel neglecta fuerit, vel mala arte ab imperitis tractata. Supereſt ergo, ut conſiderentur ea, quae urethrae in toto ſuo decurſu a veſica, cui quaſi continuatur, ad ultimum orificium ejus in glande penis, apponuntur, & dein illa quae in cavo hujus canalis occurrunt notanda, ad Gonorrhoeae cognitionem, & curationem, inſervientia.

Urethra, ubi a collo veſicae incipit, eſt ſimplex canalis membranaceus, & nondum acquiſivit corpus cavernoſum: ſuſtinetur ille canalis hoc in loco maſſa quadam albicante, craſſa, mediocriter firma, quae caſtaneam nucem figura ſua re-

(*i*) In loco modo citato. pag. 75. (*k*) Ibidem. fig. 81. 82. (*l*) Ibidem pag. 95. (*m*) Ibidem. pag. 96. (*n*) Ibidem. fig. 81. 82. (*o*) Winslow Expoſit. Anatom. pag. 567. & ſeq.

refert, & locatur inter veſicam ac urethrae bulbum (de quo ſtatim). Maſſae huic *Proſtatarum* nomen datum fuit; plurali nempe numero, quia apparet diſtincta quaſi in duos lobos per ſulcum medium, decurrentem a baſi hujus maſſae, quae veſicam reſpicit, ad apicem, qui urethrae bulbum ſpectat: in hoc ſulco locatur prima haec urethrae pars, & quaſi deprimitur; valide autem accreſcit ille canalis Proſtatarum maſſae.

Pergit dein urethra, &, ad digiti transverſi ac medii circiter diſtantiam a ſua origine, huic canali occurrit ſubſtantia quaedam ſpongioſa, ſimilis corporibus cavernoſis penis, ſed tenuior tamen, quae deinde urethram circumambit, illamque in toto ſuo decurſu comitatut. Spongioſa illa ſubſtantia non ſtatim ambit canalem urethrae, ſed prius format corpus oblongum, quod *bulbus urethrae* dicitur.

In cavitate canalis urethrae plura occurunt notanda: in illa enim parte urethrae, quae *proſtatarum* ſubſtantiae immergitur, adeſt eminentia ovalis, craſſior verſus poſteriora, tenuior verſus anteriora, & in apicem deſinens. Vocatur haec eminentia *Caruncula*, *Caput Gallinaginis*, *Veru montanum*; & pertuſa eſt in parte ſua craſſiore binis plerumque foraminulis, quandoque unico, rarius tribus: haec ſunt orificia ductuum, per quos Veſiculae ſeminales excernunt ſemen in cavum urethrae. Praeterea eodem loco, utrimque ad latus craſſioris partis ejusdem carunculae, adſunt quatuor, quinque, ſex, foraminula, in forma creſcentis Lunae diſpoſita, quae ſunt ductus excretorii *Proſtatarum*; qui in cavum urethrae effundunt ſecretum ab his glandulis humorem (*p*).

Membrana interna urethrae, tenuis admodum & vaſculoſa, pertuſa eſt copioſis foraminibus oblongis, majoribus, minoribus, imprimis circa glandem penis: haec foramina continuantur in canales excretorios glandularum, quae in corpore cavernoſo urethrae locantur: canales, vel ductus excretorii, harum glandularum decurrunt ſecundum membranam internam urethrae per ſubſtantiam cavernoſam, & dein oblique penetrant in cavum urethrae, quod ſecreto humore blando mucoſo obliniunt; atque ita ſenſilem admodum hanc membranam ab urinae acrimonia defendunt, illamque lubricam, & flexilem, ſervant. Cum autem oblique in urethram aperiantur hi ductus, hinc illorum orificia ſemilunarem figuram habent (*q*). *Celeberrimus Morgagni* (*r*) has glandulas in diſſecta urethra exhibuit. Adſunt autem inter illas, quaedam reliquis inſigniores: prope initium corporis ſpongioſi urethrae inveniuntur binae tales, quae & ductus excretorios ſatis longos habent; magnitudinem autem ſingulae habent nuclei ceraſorum, oblongae & complanatae figurae. Magis procedendo verſus anteriora, tertia prioribus ſimilis invenitur. Has glandulas *Cowperianas* dixerunt, ab inſignis Anatomici *Cowperi* nomine, qui illas detexit, & deſcripſit (*s*), illasque comparavit magnitudini fabae Gallicae: compreſſae & ovalis figurae illas eſſe, dixit, coloris flaveſcentis, uti proſtatae: utrimque adjacent urethrae ſupra ejus bulbum

(*p*) Winslow Expoſit. Anatom. pag. 567. & ſeq. (*q*) Ibidem. pag. 569. (*r*) Adverſar. Anatom. I. Tab. IV. fig. 4. (*s*) Drake Anthropol. Lib. I. Cap. XVIII, pag. 115.

bum, & ductus excretorii illarum, per dimidii pollicis ſpatium, decurrunt ſupra convexam ſuperficiem membranae internae urethrae, dein tenuiores fiunt, & oblique penetrant in ejus cavum binis diſtinctis orificiis, in illo loco, ubi ſub oſſibus pubis in Perinaeo urethra inflectitur; tertia talis glandula in vicinia locatur, minor mole prioribus, prope anum, & binis orificiis patens in cavum urethrae, ad trium linearum diſtantiam a prioribus. Ut haec glandula appareat, debet diſcindi corpus cavernoſum urethrae ad membranam internam urethrae usque, ſecundum longitudinem (*t*). In loco citato adſunt figurae, quae harum glandularum deſcriptionem elucidant.

His prius conſideratis, facilius intelligentur illa, quae contingere obſervantur in Gonorrhoea, & quae varia ſunt, prout in variis locis penis virus Venereum haeret, ac erodendo ulcus excitat. Si ponatur, glandem penis, tali ulcuſculo Venereo, poſt impurum concubitum, affici (*u*); conſtat glans, uti dictum fuit, producto ſpongioſo urethrae corpore usque ad finem hujus emiſſarii, ubi, ſupra fines binorum corporum ſpongioſorum penis retroflexum, ad coronam glandis terminatum, hujus eminentem limbum facit; componitur ergo glans eadem ſtructura, qua corpus urethrae; unde, ſanguine arterioſo in cellulas effuſo, perque venas redire impedito, impleri, & ad crepaturam usque diſtendi, poteſt; quod in actu Venereo jamjam ad effectum ſpectante tantum contingit: hinc eo tempore valide inflammatur. Semine autem emiſſo, glans primo flacceſcit; hocque momento temporis, valde bibula, facile rapit in cellulas ſuas jam inanitas, quod penetrabile applicatur ferventi illius ſuperficiei. Cum enim cellulae corporis cavernoſi urethrae, ſanguine per arterias effuſo, & per venas redire impedito, turgeant quam maxime illo tempore, quod proxime ſeminis ejaculationem praecedit, hac peracta, mox redit ſanguis effuſus per venas jam liberas, & abſorbentium venularum oſcula facile tradunt vacuis jam venis ſanguineis, quidquid in ſe receperant. Peculiaris Venarum in pene ſtructura facilem & promptam reſorptionem ſuadet. Demonſtravit enim primus inter Anatomicos *Ruiſchius* (*w*), quod *Venae per penem diſtributae, ſi non omnes, ſaltem tot, quot unquam offendit, ſint poris magnis & viſibilibus foraminibus pertuſae, cribri inſtar, &c. Ejusmodi Venarum perforatio in cauſa eſt, quod ſanguis, per penem redux, citiſſime poſſit a pene regredi, fere momento flacceſcente.* Immediatum autem inter cellulas penis & venas commercium eſſe, patet inde, quod, inflatis corporibus cavernoſis penis, ſimul quoque inflentur Venae per dorſum ejus repentes, ut plurimum (*x*); & talem figuram inflati & exſiccati penis exhibuit; qua methodo potuit illa Venarum foramina videre. Rapidum ſatis ſanguinis motum eſſe per penem, demonſtravit *Ruyſchius* (*y*) alio in loco; vocabatur enim ad hominem, cui ulcus inter glandem & praeputium eroſerat arteriolam, ſequente valida haemorrhagia, quae miſerum fere exſanguem reddiderat, nec variis ſtipticis remediis compeſci potuerat. *Ruyſchius* glandem praeputio texit,

(*t*) Drake Anthropol. Lib. I. Cap. XVIII. pag. 137. 138. (*u*) Aphrodiſiac. in Praefat. (*w*) Obſervat. Anat. Chirurg. n°. 100. pag. 97. (*x*) Ibidem pag. 96. & fig. 75. (*y*) Obſervat. 42. Ibidem pag. 41.

texit, illudque productum digitis ſtrinxit, ſicque aegrum ab hoc periculo liberavit.

Hinc etiam intelligitur ratio, quare in initio Luis Venereae tam prompte reſorbebatur contagium, & paucorum dierum ſpatio totum corpus inficiebat. In Lue incipiente contagium Venereum mobile admodum videtur fuiſſe, & facillime abſorbendum. Poſt plures annos incepit quaſi miteſcere, &, qua parte contrahitur, primo ſe manifeſtare ſolebat (vide §. 1442.), tuncque Gonorrhoea orta fuit, quae, ſi rite tractetur, a Lue Venerea univerſali corpus praeſervat ſaepiſſime; uti poſtea in curatione dicetur. Figitur enim tunc contagium Venereum in loco, cui applicatur; & tunc non adeo cito per reliquum corpus diſpergitur, aut ſe multiplicat.

Cum penis in concubitu impuro omnium maxime contagio exponatur, intelligitur, cur adeo frequens hac parte contagium fiat? Cur tam crebro fungoſa glandis pars plena turgeat materie ulceroſa, quae praecedenti paragrapho deſcripta fuit, ita ut preſſa glans hanc ſudet? Cur ulcera nata in ſpongioſa hac fabrica, depaſcentia omnem hanc compagem, & in tabum Venereum convertentia, glandem totam ſiderari, decidere, a reliquo Veretro ſaepe caeterum intacto ſeparari, faciant? Denique & palam eſt, a capite penis, ope corporis ſpongioſi urethrae, continuatum commercium, haberi usque ſub collo Veſicae; quum totum hoc idem ſit unumque continuatum celluloſum corpus; &, quum ſuperficies cellularum harum inungatur ſemper unctuoſo pingui humore, ut lubrica ſimul & expanſilis facile ſit, vel inde iterum liquet, quare ſuſceptum hic ſemel contagium tanta ſemet luxurie alat, ſuſtineat (z). Porro ex his patet, pro diverſitate partis, cui in toto hoc tractu adhaeret contagium, diverſa ſequi debere mala, & quaedam ex his facilius, alia difficillime, curari poſſe: de quibus nunc agendum.

Contingit ab impuro concubitu, ut contaminans materies, reſorpta meatibus, in ſuperficie glandis arrectae oeſtro Venereo dilatatis, primo momento, quo flacceſcere incipit, ſe inſinuet cellulis corporis ſpongioſi glandis, quod continuatur inter binas membranas urethrae usque ad collum Veſicae. Facit autem continuatae fabricae commercium, ut facile propagetur toto hoc tractu minimum adperſi mali contagium. Ubi vero admiſſum ad tenerrimam hic pinguetudinis membranulam, extemplo creat ibi ulcuſculum; quod colligit materiam, de qua ante dictum fuit. Ulceroſa haec nata foeditas, in loco ſtructurae tenuiſſimae ſubpingui, ſcrobiculum capacem format ſemper; in quo illa fit, accumulatur, retinetur, lente inde exit, at ubertim exprimitur. Si cavum exeſum in fungoſa glandis fabrica ſiſtitur, atque per ſuperficiem ejus dilatata ſibi emiſſaria paravit, tum ſpurciſſimus mador hac parte tranſſudat, glandem & praeputium corrumpit, tabefacit quandoque, & ſiderat. Haec vocabatur *Boerhaevio* Gonorrhoeae Venereae virulentae *prima ſpecies* (a).

Cognoſcitur foedo madore, minus craſſo quam in caeteris hujus nominis morbis, aſſidue genito intra glandem & praeputium, vel materia per glandem preſſam

(z) Aphrodiſ. In Praefatione. (a) Ibidem.

preſſam extrinſecus tranſſudante. Caeterum, ablato contagio, non difficilis hujus Gonorrhoeae ſanatio. Quandoque rubra macula in glandis ſuperficie apparet (omnium primum ſuſcepti contagii ſignum), quae aliquando evaneſcit brevi, & ſequitur poſtea excretio materiae Gonorrhaicae per ipſam glandis ſubſtantiam; quandoque ſtigma illud morboſum in ulcuſculum degenerat prius, & ex hoc ad fungoſam glandis ſubſtantiam pergit infectio. Ubi tale ulcuſculum, vel in praeputii interna parte, vel in glande, haeret, fundit ſimilem materiam, & ſatis copioſam quidem, qualis eſt illa, quae preſſa glande exit, quando celluloſa illius fabrica fuit infecta.

Cum autem Gonorrhoeae materies per ipſam urethram exſtillare ſoleat frequentius, ita ut ſeminis fluxum vocaverint plures, dum crederent, materiam hanc eſſe genitalem humorem, ſed corruptum per contagium Luis Venereae, hinc, ubi per glandis ſubſtantiam prodibat illa materia, & nihil ex urethra, vocaverunt quidem Gonorrhoeam; ſed *ſpuriam*; ut nempe ab aliis ſpeciebus diſtingueretur. Legitur (*b*), celebrem facultatis Monſpelienſis Medicum *Maſſon* in tribus aegris vidiſſe peculiarem Gonorrhoeae ſpeciem, in qua tabus Venereus ex glandulis coronam glandis cingentibus emanabat, & qui morbus ſolitis ad alias Gonorrhoeas remediis curabatur: additur, Celeberrimum *Barbeyrac*, & alios Medicos Monſpelienſes, eundem obſervaſſe morbum antea. Cumque Celeberrimus *Littre* tales glandulas (*c*) deſcripſerit in hoc loco, novum argumentum pro harum glandularum exſiſtentia deſumptum fuit. Eandem ſententiam tuetur Celeberrimus *Aſtruc* (*d*) de morbi nomine, & loco, ubi de Gonorrhoea ſpuria, ſive de Venereo ſtillicidio e Balano, agit.

Illas glandulas adeſſe, demonſtratum eſt; quae viroſi odoris ſmegma effundunt, quod originem dat ſordibus inter praeputium & glandem colligendis. Cum autem, uti antea dictum fuit, Venereum virus ſoleat irretiri facile mucoſis, lentis, & ſubpinguibus, humoribus, quales hae glandulae fundunt, ſatis probabile videtur, has glandulas ſaepius infici: verum & aptiſſimae videntur, ut contagium ſuſceptum figant, & inde naſcantur ulcuſcula Venerea, quibus totam coronam glandis obſitam vidi aliquoties. An autem Gonorrhoea, ſpuria dicta, his glandulis affectis originem debeat ſemper, non videtur pro certo ſtatui poſſe. *Sydenhamus* (*e*) teſtatur ſequentia: *Ipſe ſcilicet vidi, virulentam hujusmodi materiam per ſubſtantiam glandis poroſam exſudare, non per urethram ejectam, nulloque ulcere vel glandem occupante, vel praeputium.* Plurimos ſic affectos ſe vidiſſe, teſtatur & *Vercellonus* (*f*), qui *albam ſaniem plorabant per ſubſtantiam glandis poroſam, etiam citra ullum ulcus.* Memini probe, me vidiſſe aliquoties, preſſa glande in talibus aegris, exiviſſe per totam glandis ſubſtantiam guttulas tabi Venerei, licet nihil mali detegere potuerim, nec in praeputio, nec in limbo coronae glandis, ubi illae glandulae ponuntur.

Altera Gonorrhoeae ſpecies (*g*) obſervatur, quando virus Venereum, per po-

(*b*) Academ. des ſcienc. 1729. Hiſt. pag. 16. (*c*) Ibidem l'an 1700. Hiſt. pag. 39. & ſeq. (*d*) De Morbis Vener. Lib. III. Cap. III. pag. 190. (*e*) Epiſtola ſecunda Reſponſoria. pag. 414. (*f*) De Pudendor. Morbis Cap. III. pag. 86. (*g*) Aphrodiſiac. in Praefatione.

poros glandis ſe inſinuans, penetrat usque in fabricam celluloſam urethrae circumnatam, ulcuſculumque ibidem format, quod meatus in urethrae ductum hiantes excedit, hinc ulceroſam materiam hac via effundit, aſſiduo quidem deſtillantem hoc exitu, ſed imprimis, ubi veretrum hac parte premitur; preſſu ab inferiori parte ſurſum adacto. Si prematur mane poſt ſomnum, lotio nondum reddito, penis ad pollicis diſtantiam a penis apice, a retro antrorſum, notabilis copia materiae foedae exprimitur. Unde patet, illam non haeſiſſe in urethra, ſed preſſione in eam derivatam fuiſſe ex cavernoſo urethrae corpore. In hac Gonorrhoeae ſpecie nil talis materiae ultra ex toto pene, a collo Veſicae preſſo ad glandem usque, prodibit. Unde concluditur, hunc ſolum locum affectum eſſe.

Haec eſt frequentiſſima in initio Gonorrhoea, quotidie occurrens, ingentem plerumque copiam tabi Venerei gignens, diu ſatis durans, praecipue in laxis hominibus, &c, ſi modo materies libere excernitur, licet diu, raro luem generans, imo fere ab ea praeſervans. Verum id praecipue incommodi habet, quod, in ſinuoſis illis celluloſae membranae ambagibus diu haerens, diuturna ſtillicidia, vix ulla arte ſananda pariat; praecipue, ſi neglectum, vel male tractatum, in initio fuerit hoc malum; tunc enim poterit virus propagari per totam longitudinem corporis cavernoſi urethrae, ad ejus bulbum usque.

Hinc locus affectus eſt imprimis circa finem urethrae; quae circa glandem dilatatur, & facit foſſulae ovalis ſpeciem, quae & navicularis dicitur (*h*).

Cum autem corpus cavernoſum urethrae, uti ante dictum fuit, retroflexum, glandis penis molem conſtituat, in inferiori parte urethra ibi tenuior eſt in ſua ſubſtantia, & quandoque in hoc loco eroditur foraminulum, quod curatu difficile eſt, imo aliquando tota vita manet.

Ante dictum eſt, urethrae canalem per totam ſuam longitudinem pertundi orificiis, majoribus, minoribus; his etiam ſatis facile communicari Luis contagium poteſt; a quo Gonorrhoea ſequitur. Solet hoc malum fieri ab acrimonia vel copia majori veneni Venerei, ab ardenti & repetito impuro concubitu, a prioribus Gonorrhoeis praegreſſis, a Veneris uſu dum Gonorrhoea jam adeſt, a calore magno aëris, ſaltatione, equitatione imprimis; quibus omnibus contagium Venereum redditur actuoſum magis, & noxium.

Sentiunt aegri moleſtum ſenſum in pene, ac ſi coarctaretur urethra: major copia exit materiae, ſed lentiori ſtillicidio, ob urethram eo magis coarctatam, quo plures tales loculi affecti ſunt: a loco poſteriori penis premendo, glandem verſus, exprimi poteſt materia; quod non contingit, ubi in ſuperiori parte urethrae prope glandem haeret mali ſedes: albus humor exit, qui exſiccatus flaveſcit, & lintea reddit rigida: ſi pejoris indolis fuerit malum,írideſcit; peſſimum, ſi amurcoſus, ſanioſus, ſanguinolentus, humor effluat; deſignat enim tunc, fabricam cavernoſam urethae exeſam eſſe; unde difficultas curae praeſagitur; ſolet autem hoc imprimis contingere illis, qui tentigine Venerea vexantur frequentius, dum Gonorrhoea laborant. Pari etiam ordine color mate-

(*h*) Winslow Expoſit. Anatom. pag. 569.

teriae exſtillantis mutatur, dum idonea medela adhibita morbus in melius tendit; Amurcoſa & ſanguinolenta ſanies viridelcere incipit; dein flaveſcere; poſtea albeſcit, & copia minuitur.

Obſervatum fuit ſaepius, eo pejorem eſſe Gonorrhoeam, quo tardius prodeat poſt concubitum cum infecta muliere. Sentitur tunc moleſta quaſi ſtrictura in pene, quae, dum urina excernitur, non excitat dolorem quidem, ſed tamen alicujus obſtaculi ſenſum facit. Vidi, ſecundo vel tertio die poſt infectionem Gonorrhoeam jam adfuiſſe, in aliis quandoque tantum decimo quarto, imo & ſerius.

Cauſa materialis Gonorrhoeae videtur eſſe humor naturaliter a lacunis urethrae exiens, & urethrae internam ſuperficiem obliniens, & lubricans: ille humor in ſanitate paucus eſt; cui dum intricatur Luis contagium, augetur copia ſecretionis, & ſimul conciliatur rodens acrimonia. Si, aucta ſecretione, per ſtimulum contagii, eluatur virus, antequam locum, cui adhaeret, erodere poſſit, ſanatur absque ulceratione malum; ſi virus acrius, vel copioſius, fuerit, aut diutius latuerit in loco, antequam prodierit Gonorrhoea, eroſio, & exulceratio, metuenda ſunt.

Optime notat (*i*) *Sharp*, poſſe talem fluxum a ſola irritatione, ſecretionem humoris naturalis augente, produci, absque ulcere; ſic a ſtimulo purgante ingens copia humorum in inteſtinis ſecernitur, & per alvum expellitur; a fumo tabaci, talis abundantia ſalivae exſpuitur, ut quandoque totum corpus in marasmum incidat. Fluor albus in foeminis magnam affinitatem habet cum materia purulenta, & tamen larga copia exit, licet nullum ulcus detegatur. In viris longe major copia materiae Gonorrhaicae exit, quam a paucis ulcuſculis urethrae ſuperficiem internam obſidentibus exſpectari poſſe videatur. Ulterius hoc probatur in Gonorrhoea muliebri; fluxus enim in his quandoque eſt admodum copioſus; & tamen ſollicita inveſtigatione nullum exulcerationis Veſtigium in vagina detegitur; quod tamen fieri deberet, ſi fluxus ille foret pus ulceroſum.

In viris interiora urethrae oculis vix patent; verum in cadaveribus illorum, qui, Gonorrhoea laborantes, aliis morbis correpti perierunt, quandoque inventa fuerunt ſigna inflammationis, mucoſae lacunae turgidae, & emiſſaria oſcula ulcerata. Magna etiam copia colligitur quandoque materia in his partibus. Sic invenit *Morando Morando* (*k*), in juvene viginti annorum, qui ex lenta febre perierat, ante mortem totus marasmo exſiccatus, tumorem ſubnigricantem circa caput gallinaginis, ex quo collegit novem drachmas ſimilis materiae. Dumque probare nititur adverſus illos, qui aliter ſentiebant, non eſſe ſemen quod in Gonorrhoea ex urethra ſtillat, teſtatur, quod pauculum illius fluxus immiſerit urethrae canis, cum hoc effectu, ut de pene hujus animalis perpetuo ſtillaret flaveſcens ſanies ad mortem usque: periit autem rabie canis ille.

Celeberrimus *Morgagni* (*l*), qui plures urethras viriles diſſecuit, quam forte ullus

(*i*) Sharp Critical inquiry of the preſent ſtate of Surgery pag. 133. & ſeq. (*k*) Prima Decade di Lettere Famigliari pag. 108. 109. 110. (*l*) De Sedibus & cauſis Morbor. per Anat. detectis Tom. II. pag. 194. & ſeq.

ullus alius Anatomicus, teſtatur, quod illa vitia in urethra, quae contagioſam Gonorrhoeam comitantur, vix unquam, aut ne vix quidem, conſpexerit: in primo enim Gonorrhoeae initio, humor, qui exit, non eſt purulentus, ſaltem non eſt verum pus, nec dolor adeſt tantus, qui eroſionem deſignet, neque ſanguinis adhuc vel leviſſima tinctura, nedum guttula, apparet. Unde videtur confirmari, quod ille fluxus, in initio ſaltem, pendeat ab aucta copia naturalis muci, quo urethrae cavum inungi ſolet. In juvene enim, vigeſimum quintum annum agente, qui virulentam Gonorrhoem vetuſtam recentiore altera ante ſex menſes renovaverat, & hac adhucdum perſtante, haemorrhagia ex vulnere perierat, attente perluſtrans genitalia (*m*), invenit *in praeputio*, *glande*, *urethra*, *nihil usquam ulcerum*, *eroſionis*, *ruboris*, *nec quidpiam aliud*, *quod ad praeſentem Gonorrhoeam attineret*, *ſi madorem excipias*, *quam ſoleat*, *majorem*, *a media urethra ad glandem usque pertinentem*. *Ad Gonorrhoeam autem illam Veterem*, *diuturnamque*, *ſpectare haec*, *credidit*; *primum*, *ab eo ferme loco*, *unde mador incipiebat*, *exſtantem oblongam albidam lineam*, *ulteriora verſus oblique tendentem &c.*: Huic madori urethrae quandoque ſe jungit rubedo; quam abfuiſſe in hoc homine, mirum non eſt; cum perierit Haemorrhagia. Veſtigia autem ab antecedente eroſione relicta ſe ſaepe vidiſſe in urethra candidiſſimus auctor (*n*) fatetur; Lacunarum mucoſarum nempe abolitionem, cicatrices in urethra, ejusdem coarctationem, in ipſa lacunarum ſede luxuriantis carnis excreſcentiam. Imo, in alio cadavere (*o*), *tractus erat transverſorum digitorum trium*, *aut eo amplius*, *quo proclive erat intelligere*, *urethram olim fuiſſe ulceratam*. *Per eam enim faciem*, *in qua illi erant canaliculi*, *tres quatuorve exſtabant*, *in transverſum ductae*, *albidae*, *& quaſi tendineae*, *chordulae*, *vel potius inſitae*, *non valde prominentes*, *nec usquam ſe ab interna membrana urethrae ſejungentes*.

Unde videtur lis illa, quae inter auctores, qui de his morbis ſcripſerunt, obtinet, facile componi poſſe. Quidam enim voluerunt, in Gonorrhoea nunquam adeſſe ulcus, ſed majorem tantum obtinere ſecretionem, & excretionem, muci naturalis, quo urethrae ſuperficies interna obducitur: alii materiam ex pene effluentem dixerunt eſſe purulentam, & inde concluſerunt, ulcus Venereum adeſſe in omni Gonorrhoea; praecipue, cum viderent, a Luis contagio ſuſcepto in aliis corporis locis ulcera exedentia naſci. Cadaverum ſectiones demonſtraverunt, poſt Gonorrhoeas apparuiſſe quandoque ulcerum relicta veſtigia, quandoque non.

Certe homo ſanus, aeſtivo tempore, raro nares emungit, licet membrana interna narium folliculis mucoſis ſcateat: ſi autem coryza laborare incipit, ingens copia liquidi ex naribus depluit; ita ut continuo nares emungere cogatur. Ubi vero matureſcere, ut dici ſolet, coryza incipit, craſſior humor de naribus prodit, qui circa morbi finem puri cocto ſimillimus evadit, licet nullum omnino ulcus in cavis narium adfuerit. Similis materia per ſputa excernitur, ubi interna pulmonis ſuperficies eodem modo afficitur ac nares a coryza, &

(*m*) De Sedibus & cauſis Morbor. per Anat. detectis Tom. II. pag. 196.
(*n*) Ibidem pag. 197. (*o*) Ibidem pag. 198.

& tunc catarrhus adeſſe dicitur; qui moleſtiſſimam tuſſim inducit; quae mitigatur, ſimulac ſputa cocta, puriformia, prodeunt; & ſequitur perfecta ſanitas, absque ullo pulmonalis ulceris veſtigio.

Unde Celebris Auctor (*) ſtatuit, hunc humorem eſſe eundem, *qui in Gonorrhoea rheuma verum ſuppeditat, in quo virulenta Veneni materies haeret: unde & tunc dolor maximus in loco, ubi glans deficit; quo vero plures horum folliculorum inficiuntur, eo pejor hic morbus; & contra; cumque, injecto liquore, communicare inter ſe demonſtraverit* Cocburnius, *facile proſerpit, ex uno in alium, malum.*

Sic etiam intelligitur ratio, quare minus frequenter contagium Luis Venereae per totum corpus diſperſum fuerit, poſtquam Gonorrhoea ſe manifeſtare incepit: dum nempe haerens in urethra virus, copia majori muci ſecreti inviſcatum, abluitur, & de corpore expellitur: tuncque adeſt tumefactio, & dilatatio, potius horum folliculorum, & vaſorum vicinorum, quam eroſio. Unde *Celeberrimus Morgagni* invenit in cadaveribus, uti modo dictum fuit, rubedinem in membrana urethrae, & madorem majorem. Hinc & intelligitur ratio, quare *Botallus* (*p*) dixerit: *Qui Venerei morbi principia parvi faciunt, juvantur mirum in modum ſeminis effluvio diuturno: nam paulatim, quod putidum erat conceptum, effluit cum caetero, quod nondum corruptum, ſed incoctum, labitur.*

Quoties vero usque ad glandulas urethrae, *Cowperianas* dictas, virus intravit, hasque obſedit, per emiſſaria harum in cavum meatus urinarii ſe exonerat materies; & tunc *tertia Gonorrhoeae ſpecies* adeſſe dicitur.

Glandulae illae *Cowperianae*, uti ad eandem hanc paragraphum deſcriptae ſunt, utrimque adjacent urethrae, ſupra ejus bulbum, & ductus excretorii illarum per dimidium pollicem decurrunt juxta convexam ſuperficiem membranae urethrae, dein oblique penetrant in ejus cavum, illo loco, ubi ſub oſſibus pubis in Perinaeo urethra flectitur.

Si virus Venereum has glandulas invaſerit, & in his ſedem fixerit, inde vix extricari poterit; ſed haerens, ipſaque mora aſſiduo pejor facta, ingentes ibidem erodet ſinus, cavos, fiſtuloſos, plurimo hoc pure aſſidue manantes, difficillimae deterſionis, hinc & ſanationis. Hoc imprimis metuendum eſt, ſi, quacumque de cauſa, impediatur materiae in glandulis collectae exitus in cavum urethrae: tunc enim ulcera quandoque peſſima generantur ad latera urethrae, & vicina inquinantur; unde aliquando & ſubcutanea penis poſterioris pinguia, vel celluloſa, occupantur; peſſimaque mala fiunt (*q*).

Saepius hoc malum originem ducit a prima & ſecunda ſpecie Gonorrhoeae praegreſſis; imprimis, ſi repetitis vicibus jam talibus morbis laboraverit aeger: rarius occurrit absque his, & Celeberrimus *Littre* (*r*), qui magnum numerum cadaverum Gonorrhoea laborantium diſſecuit, tantum ſemel invenit has glandulas *Cowperianas* affectas ſolas. In loco autem, ubi emiſſaria harum glandularum hiant

(*) Abrah. Kaau Perſpirat. Hippoc. pag. 124. (*p*) Aphrodiſiac. pag. 872. (*q*) Ibidem in Praefatione. (*r*) Acad. des ſcienc. l'an 1711. Mem. pag. 267. &c.

hiant in cavum urethrae, aderat rubedo, quatuor lineas larga, magis tendens verſus ſiniſtram, quam dextram, partem. Fere in medio hujus rubedinis ulcus erat ſubrotundum, dimidiam lineam ſua diametro aequans, quod magnam partem orificii ſiniſtri arroſerat, uti & parvam portionem urethrae vicinae. Glandula reſpondens huic orificio, rubra, dura, & tumida, inveniebatur; glandula dextri lateris minus affecta erat.

Cognoſcitur haec ſpecies Gonorrhoeae, tumore, & dolore, in medio Perinaei, qui quandoque ad anum usque extenditur. Nec multum materiae per penem exit in hac ſpecie Gonorrhoeae; quandoque vix ardorem urinae ſentiunt, ſi nulla nempe exulceratio adſit in vicinia ductuum excretoriorum. Contingit plerumque, ut, in ultimo actu reddendae urinae, copia materiae ſanioſae, ichoroſae, foetidae, ex pene prodeat; uti etiam, quando tumor in Perinaeo manu comprimitur; dum nempe materia in his glandulis collecta haeret; quod ſaepius contingere debet, ob ſitum declivem harum glandularum.

Prognoſim ſatis facilem hujus Gonorrhoeae dat *Celeberrimus Littre* (*s*), credens, illam ſine magna difficultate curari poſſe, imo longe facilius, quam alias Gonorrhoeae ſpecies; quod mirum videri poſſet. Sed haec admiratio evaneſcit, ſi conſideretur, quod egregius ille vir triplicem tantum Gonorrhoeae ſedem agnoverit, glandulas nempe has *Cowperianas*, Proſtatas, & Veſiculas ſeminales (*t*). Nullam enim mentionem fecit binarum priorum ſpecierum Gonorrhoeae, de quibus jam dictum fuit. Accedit, quod vix unquam tractaverit hanc ſpeciem Gonorrhoeae, quam ſemel tantum in Cadavere viderat, & hac occaſione reminiſcebatur, quod olim talem aegrum curandum habuerit. Fatetur ſimul, quod tunc temporis nondum ſatis noverat glandulas *Cowperianas*, hincque non adhibuerit omnem attentionem, qua uteretur, ſi denuo morbus talis ipſi occurreret. Quod ſi contigiſſet, non dubito, quin egregius ille Vir ſententiam mutaſſet de cura facili hujus Gonorrhoeae (*u*). Tamen hoc verum eſt, quod infectio harum glandularum minus metuenda ſit, quam ſi idem malum proſtatas, aut veſiculas ſeminales, occupet, de quibus tribus locis ille tantum egiſſe videtur.

Notandum eſt, ab aucto tumore harum glandularum, & vicinarum partium, ſic poſſe comprimi illarum ductus excretorios, ut vel nihil omnino, vel parcam valde copiam, materiae in cavum urethrae transmittant; tunc Auctores vocaverunt hoc malum *Gonorrhoeam Virulentam ſiccam*, *ſive Dyſuriam Veneream ſiccam* (*w*); quam Celebris ille auctor ſtatuit vehementiores Gonorrhoeas virulentas incipientes praecedere, vel ſuppreſſas ſequi. Binas autem talis mali cauſas ponit; Phlegmonen Proſtatarum aut Veſicularum ſeminalium nempe; & Phlogoſin Eryſipelatodaeam urethrae. Priorem cauſam adeſſe docent, tumor, calor, rubor, dolor, Perinaei. Nulla tamen hic mentio fit glandularum *Cowperianarum* ſimiliter affectarum; quod mirum videtur; cum alio in loco (*x*) diſerte moneat ſequentia: *Experientia compertum eſt, Gonorrhoeam quidem, quae in veſi-*

(*s*) Acad. des ſcienc. l'an 1711. Mem. pag. 271. (*t*) Ibidem pag. 263. (*u*) Ibidem pag. 267. (*w*) Aſtruc de Morbis Vener. Lib. III. Cap. III. pag. 185. (*x*) Ibidem Cap. IV. pag. 197.

ſiculis ſeminalibus tantum, aut proſtatis, ſedem habuerit, rarius in abſceſſum degenerare; ſive quod major firmiorque illarum moles dilacerationi, ſine qua ſuppuratio nulla fit, magis reſiſtat; ſive quod multa, lata, brevia, emiſſaria, quae ex illis partibus in urethram aperiuntur, liberiorem viam haerenti & corrupto ſemini praebeant, unde minori efficacia concludentes cellulas debet erodere. Contra vero Gonorrhoeam, in qua glandulae Cowperianae *affectae ſunt, in abſceſſum frequentius abire, ratione contraria; ſive quod minor & mollior illarum moles facilius corrumpatur, ſive quod ſemen inibi collectum (cum longo, obliquo, anguſto, ductu in urethram effundatur) diutius in ipſis reſtitet, atque adeo ipſarum contextum promptius peſſundet.*

Unde videtur colligi poſſe, quod glandulae *Cowperianae*, miaſmate Venereo infectae, Gonorrhoeam ſiccam dictam, producant. Cum autem, his male affectis, mucus ab his ſecretus vel non excernatur in urethram, vel parcius ſolito, cum dolore urina excernitur; qui major erit, ſi urethrae vicina pars inflammetur, ut ſaepius obſervatur, & ichor, ex ductibus harum glandularum exſtillans, in rodentem acrimoniam degeneret; quae aliquando tanta eſt, ut has glandulas vix non integre deſtruat. Sic in cadavere hominis frequentes Gonorrhoeas paſſi, quarum ultima ultra annum duraverat, *Morando* (*y*) invenit, de his glandulis tantum ſupereſſe bina inaequalia & minutiſſima fragmenta, quae calloſam contractiſſimam pellem referebant. *Celeberrimus Morgagni* (*z*) in cadavere juvenis invenit dextrum ductum glandularum *Cowperianarum* aequo tenuiorem, ſiniſtrum vero craſſiorem, ſubflavo mucoſo humore diſtentum: emiſſarium autem ductum invenit peranguſtum, & ob exitus difficultatem turgidum, uti & totam hujus lateris glandulam tumentem, quae in dextro latere gracilis & ſtrigoſa apparebat.

Sequitur *quarta Gonorrhoeae ſpecies* (*a*), dum virulentus tabus, usque ad *proſtatas* productus, has tabefacit, inque abundantiſſimum pus virulentum reſolvit. Id mali ex durantibus diu, aut imprimis repetitis ſaepe, Gonorrhoeis oritur. Cognoſcitur, tumoribus in perinaeo, propinquioribus ano, quam dum glandulae *Cowperianae* inficiuntur; uti & interceptionibus ſaepe peſſimis urinae; rejectu copioſo purulentae ſubputridae materiae; inſanabili fere ſuppuratione ad partes; ſaepenumero ulcere maligno, nec ſanabili, in perinaeo nato; aliquando ulceribus peſſimis, circumquaque ad loca proſtatarum prodeuntibus, & vicina depaſcentibus, foediſſimo ſpectaculo. Sed imprimis, in hoc caſu, ſubito, & ſine manifeſta cauſa, lotium intercipitur; unde diriſſimi, ſed inanes, ad exonerandam veſicam teneſmi; neque catheteri inducendo via datur, donec, ita excruciatis diu, ſubito purulenti quid urethra dimittitur; nec ita diu poſt ſimile malum infeſtat denuo. Quandoque & vidi contigiſſe, ut urethra circa regionem proſtatae rupta, vel eroſa, urinam demiſerit in tunicam celluloſam perinaei, ſcroti, & vicinarum partium; quae, mora acrior facta, in variis locis cutim erodebat; perque foramina omnia haec urina exprimebatur, dum veſicam exo-

(*y*) Prima Decade di Lettere famigliari pag. 109. (*z*) De ſed. & cauſis Morbor. per Anat. detect. Tom. II. pag. 198. (*a*) Aphrodiſiac. In Praefatione.

exonerare tentabat; tuncque parca tantum urinae copia per urethrae extremum exibat. Imprimis turpe tale ſpectaculum vidi in juvene, cui terebinthinae ingens copia data fuerat, dum ſimul adſtringentibus injectionibus, in penem valida ſyringae vi expreſſis, ſextae jam Gonorrhoeae, qua per decem menſes laborabat, curam tentabat impudentiſſimus agyrta. Quando ille urinam excernere tentabat, per numeroſa ſcroti foraminula undique depluens conſpurcabat omnia vicina. Miſer ille, ut ſcortis plus largiri poſſet, plura furatus fuit, &, horum criminum convictus, laqueo vitam finivit. Honeſtae familiae precibus conceſſum fuit, ut cadaver non inferretur in theatrum Anatomicum, ſed ſepeliretur. Operae pretium fuiſſet, in cadavere luſtrare tetri talis morbi effectus. *Morgagni* (*b*) propriis aliorumque obſervatis confirmat, Proſtatam in Gonorrhoeis, imprimis repetitis, vel inveteratis, peſſime quandoque affici. Quamvis autem ex dictis magna curae difficultas evidenter appareat, contigit tamen, in cadaveribus, *circa proſtatas*, *miram cicatricum ex ulceribus antiquis*, *inveteratis*, *tunc perſanatis*, *faciem conſpicuam fuiſſe* (*c*); ex quibus apparet, & hanc Gonorrhoeae ſpeciem, curari poſſe; licet non ſine magna difficultate. Videtur *Sydenhamus* (*d*) crediſſe, Proſtatas in initio Gonorrhoeae non affici, ſed ſerius. *Tandem*, inquit, *altius penetrans*, *glandulas Proſtatas efferato ulcere ſolet depaſcere*; *quod haud raro cernitur in eorum cadaveribus*, *quos hic morbus e medio ſuſtulit.* Eandem ſententiam *Cockburn* (*e*) tuetur, & multis argumentis probat, quod nec Proſtatae, nec Veſiculae ſeminales, primum hoſpitium Gonorrhoeae praebeant. Cum autem per vicinas undique partes vis contagii aliquando ſe ſpargat, Proſtatas, Veſiculasque ſeminales, in proceſſu Gonorrhoeae vitiari tandem poſſe, confiteri non veretur (*f*). Haec autem alibi (*g*) latius deducit.

Ultima tandem, & abominatiſſima, Gonorrhoeae ſpecies eſt, quae, infectione Proſtatarum, emiſſaria vaſculorum ſeminalium, inter exeuntes meatus proſtatarum hiantia, erodit, & Venenum ſuum, per hos ductus, usque in veſiculas ſeminales communicat, illarumque liquidum & vaſa contaminans, profluvium largiſſimum & foediſſimum creat; dum loca interim ſinuoſa, atque labyrinthi inſtar intorta, exulcerat. Si jam conſideretur, Proſtatas incumbere recto inteſtino, quod copioſa undique pinguedine cingitur, intelligitur, totum illum apparatum celluloſum, qui veſiculas ſpermaticas, veſicam urinariam, inteſtinum rectum, perinaeum, ambit, atque interjacet, exulceratum, putrefactum, exeſum, hiatus fiſtuloſos ad ſcrotum, perinaeum, anum, producere, ita ut, per cuniculos ſimul & fiſtulas, omnes hae partes conſumantur, nec balneis, fomentis, injectionibus, emplaſtris, unguentis, cataplasmatibus, inciſionibus, dilatationibus, aliquid proficiatur, quin tandem & urina ipſa de his ulceribus demittatur (*h*).

Tantas calamitates *Celeberrimus Boerhaavius* ipſe vidit dolens; ſimilium & ego quandoque oculatus teſtis fui; quae ſaepius repetitas, diu inveteratas, imprimis ma-

(*b*) De ſed. & cauſ. morb. per Anat. detectis Tom. II. pag. 199. & ſeq. (*c*) Ibidem pag. 200. (*d*) Epiſt. 11. Reſponſoria pag. 414. (*e*) De virulenta Gonorrhoea pag. 24. (*f*) Ibidem pag. 23. 24. (*g*) Ibidem pag. 30 — 35. (*h*) Aphrodiſiac. In Praefatione.

mala arte tractatas, Gonorrhoeas ſequebantur. Horrui toties, dum perditi & temerarii juvenes, cum triobolaribus ſcortis effroeni libidini indulgentes, Gonorrhoeam ridebant, leve tanquam malum, & vix morbi nomine dignum. Vidi talem, qui, omni pudore depoſito, rerum geſtarum Epochas determinabat ordine numerario Gonorrhoearum, quas toleraverat; peſſime invehebatur in illos, qui de memoriae fidelitate dubium movere audebant, dum pejerabat, hoc illudve contigiſſe tertiae, quartae &c., Gonorrhoeae tempore. Miſer ille, dilapidatis omnibus, genitalibus, femoribus, clunibus, horrendum in modum exeſis, ſub dio repoſitus, dum nemo illum domo recipere voluit ob intolerabilem foetorem, periit quam miſerrime.

Celeberrimus Morgagni (i), licet non dubitet, Proſtatae glandula infecta, contagium venire poſſe usque ad veſiculas ſeminales, tamen directe non vidit, illas affectas fuiſſe in cadaveribus Gonorrhoea laborantium, quae diſſecuit; ſed, indicium hujus rei ſe obſervaſſe, credidit in cadavere juvenis 25. annorum, qui vetuſtam virulentam Gonorrhoeam cum altera recentiori commutaverat, ſex menſibus antequam morte violenta periret: deprehendit enim Veſiculas ſeminales ſtrigoſas, atque exſuccas; cum illa aetate turgidae, & ſucco plenae, ſoleant inveniri. Simul optime monet, ſi alicui, longa & dira Gonorrhoea laboranti, per ſomniorum Venereorum ludibria expellatur ſemen ſanguinolentum, foetidum, ſordibus ac pure inquinatum, non inde pro certo ſtatuendum eſſe, veſiculas ſeminales infectas eſſe; *potuerunt enim aliquando purulentae & foetidae ſordes, & cruoris aliquid, a tranſeunte, ſano alioquin, ſemine abripi, atque averri, ex ulceribus, quae urethram, proſtatam glandulam, & ſeminalem carunculam, occuparent. Ab his enim ultimis ipſis ulceribus non ſemper neceſſe eſt vitium cum Veſiculis communicari, tametſi non difficile communicari poſſe, diximus.*

Talis eſt Gonorrhoea Virilis; quae, prout in diverſis locis ſedem fixerit malum, varias moleſtias parit incautis, & quandoque triſtiſſima mala, & curatu difficillima; uti patuit ex praedictis. Quin imo, licet feliciter evaſerint, & de corpore expulſum fuerit omne contagium Venereum, quandoque tamen ſic mutata manet partium fabrica poſt Gonorrhoeam virulentam, praecipue, ſi frequentius repetita fuerit, ut generationis opus turbatum, vel & impeditum, maneat toto vitae tempore. Sigularem talem caſum deſcripſit *De La Peyronie*, cui ars Chirurgica tantum debet (k). Homo triginta annorum, cujus uxor quatuor annorum ſpatio ter pepererat, inficiebatur Gonorrhoea; quam, varia coactus ſuſcipere itinera, admodum negligebat, & quae a pluribus agyrtis, biennii ſpatio, tractata fuit, absque ullo omnino ſucceſſu. Praecipua ſymptomata morbi erant, ſuppreſſiones & ardores urinae, fluxus copioſus, nunc viridis, nunc flavus, ac ſaepiſſime ſanguinolentus. Ab equitatione fluxus ſupprimebatur; unde multum intumuit dexter teſticulus. Bona medela adhibita, ſanabatur quatuor menſium ſpatio ab hoc malo, & vivebat cum uxore, ante adeo fertili, per biennium, ut ſolitus fuerat; neque haec concipiebat; tamen, ſollicitus de hac re,

(i) De ſed. & cauſ. morbor. per Anat. detect. Tom. II. pag. 201.

(k) Mem. de l'Acad. Royale de Chirurg. Tom. I. pag. 425. & ſuiv.

re, conſuluit *De La Peyronie*, narrans, coitus tempore non expelli ſemen cum impetu, ſed retineri, &, detumeſcente pene, exire ſpumoſum, majorique copia, ſi comprimeretur penis, vel urethra; cujus canalis liber erat ab omni impedimento; nam pleno rivo exibat urina. Caeterum ſaniſſimus erat. Poſt quinque vel ſex annos morbo acuto periit. Diſſecta in cadavere urethra, apparuit cicatrix in illa parte veru montani, quae veſicam reſpicit; haec, corrugando locum hunc, ſic mutaverat directionem orificiorum ſemen ejaculantium, ut non verſus glandem penis, ſed verſus dextram partem colli veſicae, tenderet. Ut certius conſtaret haec res, injectio tentata fuit per vaſa deferentia in veſiculas ſeminales; quibus repletis, liquor injectus, propulſus per vaſa ejaculatoria, impingebat in latus dextrum colli veſicae; dum, in ſtatu ſano, verſus finem urethrae debuiſſet propelli, & libere exire.

Facile patet, tale fertilitatis impedimentum vix cognoſci potuiſſe, niſi poſt mortem; &, ſi in vita cognitum fuiſſet, quomodo potuiſſet curari?

Plura alia exempla, eodem loco memorata, docent, poſt Gonorrhoeas toleratas ſupereſſe impedimenta, quae liberam ſeminis ejaculationem reddunt difficilem.

Unicum adhuc ſupereſt ſymptoma, quod in Gonorrhoea obſervatum fuit, & magnam meretur attentionem; Ophtalmia nempe Venerea, quae, niſi cito auxilium feratur, immedicabilem inducit caecitatem. *Erndtelius* (*l*) teſtatur, non ſemel ſibi obveniſſe Ophtalmiam, quae Venerea dici poteſt. Dum nempe, ab impura venere Gonorrhoeam paſſi, balſamicis, & adſtringentibus fortioribus, utuntur; ſuppreſſa Gonorrhoea, ſubita metaſtaſis fit ad oculos, &, inducta ſimul per totum oculi bulbum inflammatione acerrima, excreſcentiam quandam circa corneam tranſparentem format, quae, niſi cito per inciſionem chirurgicam auferatur, ſubito in ſuppurationem properat, atque, ipſam corneam perforando, turbatis jam atque infectis intra humoribus, ad effuſionem totalem viam parat. *Solet tunc prius quidem per vulnuſculum illud materia Gonorrhoeae prorſus ſimilis excerni.* Monet autem, nihil hic juvare *Venae ſectiones, nihil Purgationes, nihil Mercurialium & Panacearum decantatarum uſum internum; niſi enim carnoſa illa, ac ferinae indolis, excreſcentia auferatur primis, ſtatim atque apparet, diebus, perforatio ſequitur corneae, humorumque effuſio, ſine ulla viſum recuperandi ſpe.* Nemo hoc mirabitur, qui conſiderat, quanta damna, & quales eroſiones, faciat miasma Venereum in duriſſimis etiam corporis partibus: quanto magis enim metuendum erit pro tenero viſus organo, dum per metaſtaſin materiae morboſae male mulctatur. Gonorrhoeae materiam retentam, & reſorptam, ad alia loca corporis deponi quandoque, vel inde patet, quod toties Lues univerſalis, per corpus univerſum diſperſa, oriatur a mala Gonorrhoeae curatione. Quandoque & ad peculiaria corporis loca reſorptum virus deponitur prius, antequam per totum corpus diſpergatur: Sic, ab injectionibus adſtringentibus, ad curandam Gonorrhoeam adhibitis, toties bubones ſequuntur, & teſticulorum indurationes; de quibus poſtea dicetur; quae

(*l*) Warſavia Phyſice Illuſtrat. Cap. VI. pag. 193.

quae partes quidem viciniores ſunt loco, qui primo affectus fuit; verum obſervavit *Störckius* (*m*), *Gonorrhoea per adſtringentia ſuppreſſa, exulceratum fuiſſe umbilicum, & eandem ibi prodiiſſe materiem, quae antea per urethram ſtillaverat.*

Talem ad oculos Metaſtaſin confirmant obſervata *Celeberrimi Aſtruc* (*n*), qui teſtatur, *ſe obſervatione compertum habere, Ophtalmiam Gonorrhaicam, in ſummo etiam incremento, dicto citius remiſſam fuiſſe, vel evanuiſſe derepente, redintegrato Gonorrhoeae fluxu; vel erumpente bubone Venereo in inguinum alterutro.* Monet autem, hanc Metaſtaſin a genitalibus ad oculos in illis contingere, *quibus oculi natura molles ſunt, aut infirmi, aut quibus, ictu, aut affrictu, aut feſtucae elapſu fortuito, male habent.*

Interim videtur non improbabile, Ophtalmiam Veneream quandoque naſci, non per Metaſtaſin, ſed a contagio immediate oculis applicato. Notum eſt omnibus, qui hos morbos curandos habuerunt, quod Gonorrhoea laborantes ſaepius de die ſoleant ex pene exprimere collectam in urethra materiam, ut ejus dotes, colorem nempe, ſpiſſitudinem, copiam, explorent, & ſic de curatione judicent; nec abſtinent ab hoc examine, licet moniti, frequentes has penis expreſſiones noxias eſſe, dum irritatur locus affectus. Imprimis hoc in illis obtinet, qui ab aliis audiverunt, vel, ſaepius Gonorrhoeam paſſi, propriis experimentis didicerunt, morbum miteſcere, dum materia effluens ſpiſſior fit, & alba; unde, inter pollicem & indicem, materiem ex pene exprimunt leviter; dein digitis lente diductis variam ejus cohaeſionem ſollicite examinant; & poſtea minus ſolliciti ſunt, ut digitos lavent, & abſtergant. Si ergo oculos digitis fricant illi, vel nares fodicent, periculum & Ozaenae Venereae, & talis Ophtalmiae, incurrunt; uti facile patet.

Quod ſolo attactu materiae Gonorrhaicae oculi inflammari poſſint, rara, ſed certa, obſervatione probatur (*o*). Adoleſcens quidam dudum conſueverat ſingulo mane oculos abſtergere urina calente, ut oculorum firmaret aciem. Poſt contractam Gonorrhoeam virulentam ab hac oculorum lotione non abſtinuit, nihil mali ſibi inde metuens. Cito ſequebatur Ophtalmia gravis, & Venerea, cum acri involuntario lacrymarum fluxu, & lippitudine. Verum haec mala iiſdem remediis tandem perfecte curata fuerunt, quibus ipſa Gonorrhoea.

Merito notat *Aſtruc*, talem Ophtalmiam ab externe applicato contagio, dum interim Gonorrhoea pergit, minus gravem eſſe, quam ſi, ſuppreſſa Gonorrhoea, virus impetuoſius, & majori copia, irruat in oculos.

Cum autem tunica adnata, quae & conjunctiva dicitur, licet tenuis eſſe videatur, cellulis innumeris, confertiſſimis, diſcretis, inter ſe perviis, conſtet, illae inflammatae, infarctae, tumidae, undique ambiunt corneam pellucidam, quae tumore tali in omni ambitu cincta apparet, acſi profunde in foſſa quadam haereret, dum eminens ambitus rubram carnem quaſi refert, ſatis foedo ſpectacu-

(*m*) Anno Medico ſecundo pag. 221.

(*n*) De Morbis Vener. Lib. III. Capit. III. Edit. 2. Tom. I. pag. 291.

(*o*) Ibidem pag. 295. & in prima Edit. pag. 192.

culo; praecipue, ſi & palpebrarum interna ſuperficies, bulbo oculi contigua, ſimiliter afficiatur, quod facile fit, cum adnata tunica & palpebrarum internam ſuperficiem veſtiat.

Si talis Ophtalmia a veneno externe applicato, vel a benignioris Gonorrhoeae ſuppreſſione, ortum duxerit, levior erit, & poterit vulgatis remediis reſolvi, ac curari. Si contra a virulenta valde Gonorrhoea, ſubito ſuppreſſa, idem malum fuerit natum, coecitatis imminet periculum. Viderat celebris auctor (*p*) duos adoleſcentes ex tali Ophtalmia oculorum alterutro captos, eluſa omni Medicorum curantium induſtria. Nec fidendum eſt Mercurii ipſius viribus: licet enim magna doſi adhibeatur, & ſubito, praeceps morbi impetus illius efficaciam anticipat; citius enim oculus perit, quam Mercurius vim ſuam exerit.

Diagnoſis talis Ophtalmiae pendet imprimis ex cognitione cauſae, fluentis nempe Gonorrhoeae ſuppreſſione. Illum enim tumorem adnatae tunicae, ita ut cornea appareat acſi infoſſa haereret, vidi aliquoties in ophtalmiis, de quibus certiſſimus eram, quod nullo modo Gonorrhoeam ſuppreſſam pro cauſa haberent. Cura praecipue in eo imprimis verſatur, ut, per balnea, fomenta, ex emollientiſſimis remediis parata, perpetuo peni & vicinis applicata, renovetur fluxus, qui ceſſaverat; dum eodem tempore oculis applicantur modice roborantia fomenta; quale v: g: eſt *acetum Lithargyrii*, centupla aquae copia dilutum. Simul adhibeantur animoſe illa, quae ad curam Inflammationis §. 395. laudata ſunt. Cum enim contagium Venereum acre, & rodens, ſit, peſſimi inflammationis effectus (§. 388.) metuenda ſunt.

Notandum imprimis eſt, quod tunica adnata, ſive membrana conjunctiva dicta, interpoſita textura cellulari adhaereat tunicae albugineae ſuppoſitae, quae ex unione tendinum muſculorum oculi naſcitur; & quod in his cellulis tumor ille inflammatorius haereat, dum vaſa tenerrima, & cellulae, ſanguine intruſo, craſſo, liquidiori parte orbato (vide §. 382. 2.), replentur. Tunica autem adnata tenuis eſt, &, una cum translucente tunica albuginea ſuppoſita, conſtituit *album oculi* dictum: adnata tota vaſculoſa eſt, ſic tamen, ut maxima horum pars contineat tantum humores ſanguine rubro tenuiores; unde & in junioribus tota apparet candida. Vaſa haec facile dilatantur, & tunc craſſiora etiam admittunt fluida. Si ſanus homo fricet oculos, mox rubet adnata: idem fit, ſi arenula, vini, aceti, guttula, intra bulbum oculi & palpebras haeſerint: validiſſima enim vi palpebrae tunc ſtringuntur, & ſanguinem rubrum in vaſa illa, facile cedentia, premunt; unde totum album oculi rubro colore perfunditur. Verum ipſa haec adnata, adeo vaſculoſa, tegit & pellucidam corneam, a qua apice ſcalpelli ſeparari poteſt, & in hoc loco vaſis adhuc longe tenuioribus conſtat, quae, una cum liquidis contentis, luminis radios transmittere poſſint. Si ergo a valida inflammatione vaſa adnatae, ubi corneam tegit, infarciantur humoribus craſſioribus, actum eſt de pelluciditate corneae, quae, vel per totum, vel pro parte, obſcuratur.

Sic

(*p*) De Morbis Vener. Lib. III. Capit. III. pag. 293.

Sic naſcuntur in cornea maculae albae, opacae, poſt validas oculorum inflammationes toleratas, & tunc ſaepe apparet vas arterioſum rubrum, oculis etiam non armatis facile conſpiciundum, quod ex tunica adnata, ubi albugineam tegit, tendit ad limbum corneae, illam ſupraſcandit, & in centrum talis maculae terminatur. Nemo morbos oculorum attente tractavit, quin haec viderit ſaepius: injectiones anatomicae, colorata materia factae, idem confirmaverunt quam manifeſtiſſime. Dum hoc conſiderabant Ocularii Chirurgi, vas tale arterioſum rubrum, quod ad talem maculam directe tendebat, diſciderunt, antequam corneae limbum ſupergrederetur; ſic enim cavere conabantur, ne per illud vas craſſiores humores ad corneae maculam venire poſſent. In uno alterove tali vaſe turgente forte hoc tentari poſſet, exercitata & ſuſpenſa manu; ſed macula opaca corneae manet, vaſe quamvis diſciſſo. Hoc & fatetur *Aſtruc* (q), dicens: *Porro tamen, quantacumque ſit operationis virtus, & efficacia, poteſt illa quidem praeſenti noxae mederi, & imminenti occurrere, at vero nequaquam poteſt jam contractam tollere, vel corrigere.* Unde ocyus hoc tentandum ſuadet, tanquam unica, quae ſupereſt, medendi via. Voluit *ſcilicet circularem tumentis conjunctivae ambitum ex toto exſcindere, & exſtirpare, ne qua compreſſionis cauſa ſupereſſet, unde oculus male haberet* (r). Modum, quo talis operatio tentari deberet, deſcribit; ut nempe totus circularis ambitus adnatae proxime ad ſclerotiden ſummis forficibus attondatur. Quin imo, ſi interior palpebrarum facies ſimili tumore occupetur, *ſummis forcipibus pariter detondenda eſt, & deglubenda.* Sed, quam ſenſilis, quam irritabilis, ſit interna palpebrarum ſuperficies, nimis notum eſt; &, ſi conſiderentur illa, quae in generali vulnerum hiſtoria (§. 158. n°. 5.) dicta ſunt, quod nempe labia vulneris incipiant poſtea calere, dolere, tumere, retorqueri, ſimul comitante febricula & calore, quae moleſtiae tunc tantum incipiunt minui, quando pus factum eſt, credo, facile patet, periculoſae inflammationis augmentum metuendum eſſe a tali ſectione, quae fit in parte inflammata, & forfice, qui ſemper inter ſecandum plus minusve contundit vulneris labia. Nec parvum poteſt dici tale vulnus, quod toti circumferentiae corneae aequale eſt, & adhuc longe majus erit, ſi interna palpebrarum ſuperficies ſimili modo reſcindatur. Quid fiet de ipſa cornea, vel ſaltem de extima ejus lamella, quae adnatae tunicae continuatio eſt, ut dictum fuit, ſi, reſectis in omni ambitu vaſis, influxu humorum vitalium ſubito privatur integre? Hae ſunt rationes, cur nunquam hanc operationem ſuaſerim. Semel praeſens fui, dum circularis talis reſectio adnatae tentabatur, ad curandam diuturnam ophtalmiam: quidam admirabantur dexteritatem artificis; ego dolui peſſimum eventum. Nulla tamen aderat Gonorrhoea, cujus ſuppreſſioni tribui potuiſſet origo; adeoque levior erat cauſa mali.

In Vagina fluor dictus albus. Simili morbo, ac eſt Gonorrhoea Virilis, inficiuntur, ab impuro concubitu, Foeminae, & pariter foedo ſtillicidio Venereo

(q) De Morbis Vener. Lib. III. Capit. III. pag. 293. 294.

(r) Ibidem pag.

reo laborant, ſed, ob aliam partium ſtructuram, in ſymptomatibus diverſitas occurrit. Vagina infecti hominis penem undique ambit, fricatur, agitatur, una cum ſemine Gonorrhoeae tabum excipit, qui poſtea lente relabitur; hinc mirum non eſt, hanc partem frequenter infici, & foedari poſtea ulceribus Venereis. Cum autem glandulae ſebaceae (*s*) dictae adſint in alis, nymphis, confertiſſimae, & in labiis pudendi muliebris, ac circa orificium meatus urinarii, inveniantur plurimae cryptae, ſive lacunae, uti & in vagina, quae naturaliter lubrico humore, madet, adſunt in omnibus hiſce partibus loca apta, praeſto eſt mucoſus humor, cui virus Venereum intricari poterit, & ſimilia, ac in aliis corporis locis, mala producere.

Tabus Gonorrhaicus, a viro infecto projectus cum ſemine in coitu, tangit vaginae partem ſuperiorem, ubi os uteri prominulum in ſe excipit. Haec ſuperior vaginae pars glabra eſt; nulla hic ruga; ideo hic loci rara eſt infectio, ob politam ſuperficiem, & quia liquidum immiſſum in vaginam ſponte deſcendit. Ad tertiam circiter longitudinis vaginae partem ab illo faſtigio, apparent ſemiorbiculares eminentiae membranae internae vaginae, ſive rugae, quae majores & numeroſiores occurrunt deſcendendo, donec vagina deſinat, anguſtior jam, & quaſi connivens, in ſinum muliebrem. In his rugis diſponuntur papillae nervoſae, voluptatis inſtrumenta; adſunt & folliculi mucoſi.

Obſervatum fuit, in vagina a concubitu impuro produci ulcera, tres quatuorve digitos transverſos longa, in inferiori parte lata, in ſuperiori arcta, quae referunt vulnera per fiſſuram quaſi facta; talium ulcerum decurſus perpendicularis eſt ad vaginae rugas: haec ulcera emittunt materiam ſanioſam, tenuem, peſſime rodentem, & citiſſime inficientem viros, qui cum talibus mulieribus concumbunt.

Quamdiu malum in vagina haeret, imprimis ſi mitius fuerit, ſolet ſaepe pro fluore albo haberi, qui cum ſatis frequenter occurrat, quandoque tales mulieres nequidem ſuſpicantur, ſe infectas eſſe; imprimis, ſi antea albo fluore, licet modico, laboraverint.

Videtur autem Gonorrhoea muliebris a fluore albo diſtingui poſſe, cognitione cauſae praegreſſae; ſuſpecti nempe concubitus; quam cauſam tamen plerumque tegere ſolent. Praeterea, fluor albus, a levi initio, per menſes, imo per annos, augetur ſenſim, & tarde tantum redditur acrior, flavus quandoque, vireſcens tandem; Gonorrhoea ſubito oritur, increſcit continuo, & feſtinans veſtigia auget mali; color, qui initio albicat, quandoque, in flavum, & viridem, tranſit ſatis cito, eroſisque vaſis, effluit tabus ſanguinolentus; ardoris, ac doloris, ſenſum in vagina percipiunt. Sed & fluor albus, ſi jam inveteratus fuerit, majorem copiam dat materiae effluentis, quam in Gonorrhoea obſervatur (*t*).

Patet etiam, ſi in vagina haereat cauſa mali, mulieres, Gonorrhoea correptas, poſſe eſſe liberas ab urinae difficultate, quae Gonorrhoeam virilem comitatur.

(*s*) Perſpirat. dicta Hippocr. Cap. XIII. pag. 124. Morgagn. Adverſ. Anat. I. tab. 3. (*t*) Aſtruc Malad. des femmes Tom. II. pag. 228. & ſeq.

tur. Unde ſtatuitur, Gonorrhoeam in foeminis toleratu faciliorem eſſe, caeteris paribus, quam in viris (*u*).

Haec Gonorrhoea muliebris, ab infecto ſolius vaginae cavo pendens, poſſet vocari, diſtinctionis cauſa, *prima ſpecies.*

Urethrae orificium in foeminis ſub Clitoride, in nympharum intervallo, ponitur, referens tuberculum, rugoſum utcumque, & pertuſum pluribus emiſſariolis, ex quibus viſcidus, ſive mucilaginoſus, humor exprimi poteſt. Ab impuro concubitu lacunae illae mucoſae inficiuntur, vel ſolae, vel ſimul cum ipſa vagina. *Graafius* (*w*) hunc locum ſolum pro ſede muliebris Gonorrhoeae habuit; & ideo, ad diſtinguendam hanc a fluore albo, voluit, genitalia eſſe inſpicienda: *Siquidem meatus urinarii exitum circumſiſtentes partes* (*in quibus lacunarum exitus terminantur*) *mucoſa quadam materie obſeſſas, ac interdum exulceratas, reperies.* Et in cadavere mulieris hoc vitio infectae vidit: *utero ejusque vagina innoxiis, corpus glandoſum, ſive proſtatas urethrae circumpoſitas, ſolum male affectas fuiſſe.* Cognoſcitur adeſſe haec muliebris Gonorrhoeae ſpecies, dum tuberculum illud glanduloſum, in cujus medio urethrae orificium ponitur, tumet, dolet, & tabum Venereum plorat, ſive ſponte, ſive dum premitur. Muſculus, quem *Santorini* (*x*) deſcripſit, & depreſſorem urethrae nominavit, irritatus, tentigine afficitur, & prominere facit totum hoc glanduloſum corpus; unde difficultas urinae reddendae; nec tamen ſemper ardorem ſentiunt, dum urina transfluit, ſed tunc tantum, quando locus affectus, exulceratus, ab urina expreſſa irritatur: ſentiunt autem moleſtam ſatis rigiditatem, ac tenſionem, dum urina emittitur, & conqueruntur, acſi aliquid excideret de vulva, vel ſaltem exitum moliretur. Quum vero haec pars cum vicina celluloſa communicet, metus eſt, ne virus propagetur ad montem Veneris dictum, qui membranam adipoſam craſſiorem habet, aptiſſimam ſedem retinendo contagium, & turpia ulcera, in hoc loco nata, propagando. Metus pariter eſt, ne urethra a vicino ulcere corporis glandoſi erodatur; tuncque ſequitur faſtidioſiſſimus urinae ad loca exteriora, & ſuperiora, vulvae effluxus.

Hoc malum vocari poſſet *ſecunda ſpecies* Gonorrhoeae muliebris.

Urethra muliebris, a veſica, ſeu cervice ejus, orta, vix transverſo pollice longior, curvo inceſſu, paulo in ſuperiora converſo, extrorſum fertur, & infra Clitoridem hiat. Canalis eſt ſpongioſus, urethrae virili ſimilis, ſed multo brevior; decurrit inter truncum Clitoridis, ac vaginam ſuppoſitam, & utrisque adhaeret: in interna ſuperficie inveniuntur ſimilia emiſſariola, ex quibus viſcoſus humor exprimitur; unde, ſi urethra a contagio Venereo inficiatur, fiet *tertia ſpecies* Gonorrhoeae muliebris, quae ſimilia pariet mala ac in hiſtoria Gonorrhoeae virilis recenſita ſunt. Materies effluit ſimilis, ſtranguria moleſta eſt, & metus, ne, eroſa urethra, in vaginam depluat urina.

In Labiis ſinus muliebris, utrimque ad latera, ad partem infimam fere, ſub ſphincte-

(*u*) Aſtruc de Morb. Vener. Lib. III. Cap. I. pag. 167. (*w*) De Mulierum organis. Cap. IX. pag. 140. 141. (*x*) Obſervat. Anatom. Cap. XI. pag. 208.

ſphinctere vaginae, ponitur magna glandula, piſum majus aequans: unaquaeque harum glandularum notabile emiſſarium habet, ex quo copia liquidi viſcoſi exprimi poteſt, & ſponte oeſtri Venerei tempore exire creditur. *Celeberrimus Morgagni* (*y*) patula harum glandularum orificia delineavit, & unam talem glandulam, ſeparatam a reliquis partibus, figura expreſſit. *Santorini* (*z*) unam ex his glandulis, quae imae vaginae extrinſecus adſtant, *Caſparo Bartholino* Próſtatae dictae, pariter delineavit. Patulis illarum orificiolis miasma Venereum recipi poſſe, ſponte patet. Solet hoc malum incipere cum pruritu moleſtiſſimo, quem ſequitur tumor partis, & dolor: augetur copia effluentis humoris, tabum Gonorrhoeae referentis: tumor talis quandoque unicus, aliquando bini, & in interfoemineo apparent, diſtincti a bubonibus, cum quibus quandoque confunduntur. Omnia illa, quae dicta fuerunt in Gonorrhoea virili de glandulis *Cowperianis*, hic pariter metuenda ſunt. Niſi enim extrorſum poſſit adduci talis tumor, aut libere evacuetur per emiſſariola in vaginam tabus Venereus, omnia vicina eroduntur; oriuntur ulcera ſinuoſa peſſima; vagina & vicinum adeo inteſtinum rectum eroduntur; ita ut foeces alvinae per vaginam exeant: turpiſſimum malum, quod quandoque impudentiſſima proſtibula ſibi invicem exprobrari ſolent in noſocomiis, dum illarum cura habetur.

Haec *quarta* Gonorrhoeae muliebris *ſpecies* vocari poſſet.

In his autem Gonorrhoeis locus affectus in vagina frequentiſſimus eſt; in urethra ipſa, & ejus orificii ambitu, idem malum obſervatur; ut dictum fuit; &, cum illud, quod coitus tempore Gonorrhoea laborans vir in ſinum muliebrem ejaculatur, ſponte deſcendat verſus inferiorem vaginae partem, ubi hiant emiſſariola glandularum modo deſcriptarum, videntur & illae infectioni Venereae ſatis expoſitae.

An altius penetret Gonorrhoea, & uterum, tubas Fallopianas, ovaria, inficiat, merito dubitatur: poſſibile quidem videtur, lue per totum corpus diſperſa, & has partes affici deinde: ſed non conſtat, quantum novi, Gonorrhoeam ad uterum usque penetraſſe, & ibi excitaſſe ſimile malum. Verum tamen eſt, Celebres Anatomicos inveniſſe in cervice uteri *quasdam veſiculas, varia magnitudine, omnes vero ſubrotundas, aut ovales, internam prope totam cervicis faciem confertis agminibus obtinentes* (*a*). Delineatae habentur in utero diſciſſo (*b*). Varium uſum harum veſicularum voluerunt diverſi auctores: quidam dixerunt, eſſe Hydatides; alii pro Ovis muliebribus habuerunt; alii ſtatuerunt, harum fabrica confici viſcidum humorem, quo obturatur os uteri gravidi. Celeberrimus *Morgagni* ſemper ex his veſiculis lentum mucum exprimere potuit copioſum. Cum autem in praecedentibus dictum fuerit ſaepius, mucoſa, viſcida, pinguia, lentore ſuo aptiſſima eſſe, ut miasma Venereum irretiant, & ad locum quemdam corporis figant, videtur hic frequenter, in cervice nempe uteri, idem contingere debere. *Santorini* (*c*), qui has veſiculas deſcripſit accurate, & de-

(*y*) Adverſar. Anatom. I. Tab. III. * * & litera H. (*z*) Obſervat. Anatom. Tab. II. fig. 1. f. (*a*) Morgagni Adverſ. Anat. I. pag. 44. (*b*) Ibidem Tab. III. L. L. (*c*) Obſervat. Anatom. Cap. XI. §. 9. pag. 213. & ſeq.

delineavit (*d*), negavit, *Hydatides eſſe, neque novas foeminei ſeminis ſcatebras, aut novum muliebri cervici datum ovarium*; dein addit ſequentia: *Ne vero id praeteream, quod a Clariſſ. Morgagno, harum partium, ut & caeterarum, ſcrutatori accuratiſſimo, adnotatum fuit, vix unquam quidquam vitii in iisdem me deprehendiſſe, licet putidiſſima ſcorta, caeteris alioqui partibus corrupta, diſſecuiſſem.* Leguntur quidem apud Celeberrimum *Morgagni* (*e*) obſervationes de tubis uteri a Lue Venerea exulceratis, dubium tamen videtur manere, an Gonorrhoea hucusque propagata fuerit, an vero, ex infecta prius humorum maſſa, per metaſtaſin virus ad haec loca fuerit depoſitum.

Gonorrhoeam toleratu faciliorem eſſe in mulieribus, quam in viris, ſi reliqua paria fuerint, ſatis patet: nam in illis poteſt adeſſe hoc malum, licet urethra nullum patiatur damnum; dum nempe fomes mali in loculis vaginalibus haeret; hinc vel nulla adeſt dyſuria, vel longe levior, quam in viris, licet etiam muliebris urethra affecta fuerit: Longe enim eſt brevior, & minus incurvatur. Praeterea, ob easdem rationes, moleſtis Gonorrhoeae ſequelis, Phymoſi, Paraphymoſi, urethrae cicatricibus, carunculis &c., minus obnoxiae ſunt mulieres (*f*).

Difficilius tamen in illis curantur haec mala; quia facile negligunt levia ſtillicidia, quae poſt male curatam Gonorrhoeam ſuperſunt; eo quod pluribus mulieribus familiare ſit, vulvam & vaginam madeſcere perpetuo: cum autem vix doleant tunc, omnem medelam ſpernunt. Viri e contra longe dociliores ſunt, & ſemper pejora metuunt, quamdiu vel minimum quid inſoliti de pene exit. Celebris auctor (*g*), ubi Prognoſin Luis Venereae deſcribit, in haec verba erumpit: *Caetero, quod Gonorrhoeam muliebrem: hanc jam dudum immedicabilem ſtatuimus.* In laxis illis, & ſemper fere quid humidi plorantibus, partibus, aliquod leve ſtillicidium diu ſupereſſe poterit, licet totum virus Venereum jam fuerit edomitum: Verum illud ſtillicidium album erit, & mucoſum, nec inficiens amplius. De hac re poſtea adhuc dicendum erit ad §. 1459, ubi de Gonorrhoeae curatione agetur.

§. 1448. Tum glandulae inguinales tumentes utroque in ſexu, bubones venerei, communicato per lymphatica reſorbentia contagio.

Inguina βουβῶνες dicuntur, & glandularum tumores in inguinibus eodem nomine deſignantur (vide §. 416). Aliarum glandularum tumores, per reliquum corpus diſperſi, ſimiliter bubones vocati ſunt. Uſu tamen obtinuit poſtea, ut tumores ſub axillis nati & in inguinibus hoc nomine inſignirentur. Frequenter obſervantur in Lue Venerea, & cum inguina olim haberentur pro hepatis emunctorio, ex

(*d*) Obſervat. Anatom. Tab. III. fig. 3. lit. B. (*e*) De ſedibus & cauſis morbor. &c. Tom. II. pag. 369. (*f*) Aſtruc de morbis Vener. Lib. III. Cap. I. pag. 167. (*g*) Vercellonus de Pudendor. morb. & Lue Vener. Cap. IV. pag. 227.

ex bubonibus deſumebatur argumentum, primam in Lue infectionem hepar obſidere, & dein vi hujus viſceris ad varia corporis loca depelli; de qua re videantur illa, quae ad §. 1445. dicta ſunt. Unde *Fallopius* (*h*) dixit: *Hepar, infectum Gallico, tentat emiſſionem ad propria emunctoria. Si materia craſſa, transfundit ad inguina; ſi tenuis, ad colem; aliquando ad dextrum, aliquando ad ſiniſtrum, aliquando ad utrumque, latus, aliquando in media pube. Ego tres vidi bubones, indicantes maximas vires expultrices, & materiae infectae copiam.*

Alterutrum, vel utrumque, inguem bubones occupare ſolent; pubem raro: nunquam mihi contigit bubonem in pube videre, & credo plures eſſe, qui nunquam hoc viderint: caeterum *Fallopii* obſervationem in dubium vocare non eſt animus. Aliquando contingit, bubones acquirere magnam molem, &, ſi in utroque inguine talis adſit, expanſa talium tumorum maſſa poſſet contigua fieri, ſicque intermediam pubem occupare. Monet ipſe *Fallopius* (*i*); *Quoties glandula talis intumuerit, ita magnus ſit tumor, ut excedat magnitudinem panis unius ſolidi.*

Optime autem notat ſequentia (*k*): *Natura hujus tumoris eſt, ut ſtatim incipiat erumpere tumor, qui duum eſt generum: aliquando colligitur materia circa glandes in membrana veſtiente glandulas, vel replente cavitatem inguinum; aliquando ſubſtantia propria glandulae intumeſcit.* Certum eſt, glandulas inguinales laxa ſatis tunica celluloſa involvi, & tegi, quae multum diſtendi ſe patitur in omnem ambitum. Unde videtur major moles bubonis metuenda eſſe, ſi miasma Venereum hanc membranam celluloſam infecerit ſimul, quam ſi in ſola glandula ſedem fixerit; quam bubonis ſpeciem valde turbare Medicos, monet, *quod nunquam pervenit ad maturationem.* Econtra *illius, qui eſt extra glandes, primum ſignum eſt parvitas; ſecundum, celeris mutatio; tertio, cognoſcimus ad tactum, tumorem eſſe in membranis, & non eſſe aliquod corpus circumſcriptum, quod intumeat.* Facile apparet, tumoris parvitatem potius exſpectandam eſſe a glandula affecta, quam a tumente membrana adipoſa.

Naſcentes bubones ſedulo conſideravi ſaepius. Aegri incipiunt conqueri de quadam tenſione in inguine; quandoque de obtuſo dolore; tunc tangere potui in profundo haerentes glandulas, parum tantum auctas, diſtinctas adhuc inter ſe, & ſecundum longitudinem inguinis diſpoſitas: cito ſatis augentur mole, & in unam quaſi coëunt maſſam; quae poſtea in tumorem, ſaepe ſatis magnum, aſſurgit; & tunc non ſolae glandulae videntur hunc tumorem conſtituere, ſed ſimul infecta eſſe membrana celluloſa. Videtur praeterea hoc confirmari obſervatis practicis. Magni bubones, per argenti vivi efficaciam, incipiunt minui feliciter in omni ambitu, & quandoque ſatis cito: verum, dum pro magna parte jam diſparuerunt, ſupereſt quaſi nucleus, durus, renitens, qui difficillime cedit, & quandoque in ſcirrhum tranſit indomabilem.

Videantur illa, quae antea ad §. 1337. dicta ſunt, ubi de Suppuratione mammarum agebatur, & pariter de diverſitate curationis, prout vel in parte cellulari

(*h*) Aphrodiſiac. pag. 820. (*i*) Ibidem. (*k*) Ibidem.

lari mammarum, vel in parte glandulari, vel in utraque ſimul, inflammatio non reſolvenda adeſt.

Bubo aut ſtatim apparet, antequam aliud malum in corpore cernatur, aut poſtquam ulcuſcula penis Chirurgorum curioſitate nimis propere ſanata ſunt, aut poſtquam Gonorrhoea intempeſtive ſuppreſſa eſt (*l*). Demonſtrat *Celeberrimus Alexander Monro* (*m*), multis in corporis locis, vaſa lymphatica valvuloſa oſculis ſuis fluida ſorbere; ſimul notat, pleraſque glandulas conglobatas inſignes, ſaltem quosdam, ramos harum venarum in ſe recipere. Non mirum ergo videbitur, dum fervida Venere cum foedis ſcortis volutantur juvenes, miasma Venereum haec vaſa reſorbentia ingredi, & ad glandulas conglobatas una cum lympha venoſa deduci, illasque inficere. Idem metuendum erit, ſi virus in pene ulcus fecerit, vel in urethra Gonorrhoeam produxerit, nec ſatis attenditur, ut perpetuis lotionibus, fluxuve copioſo, eluatur ex his locis contagioſum virus, quod, reſorptum, circa glandulas has haerebit facile, illasque in tumorem attollet. Probabile videtur admodum, infici illas glandulas prae reliquis, quae loco primum affecto ſunt viciniores; ſic, ab infectis pudendis per concubitum, bubones fiunt; in nutricibus, quae Lue Venerea infectos infantes lactant, ſicque inficiuntur, inter prima contagionis ſigna ſaepe ſe manifeſtant tumores ſubaxillares. In infantibus, quibus ab infectis nutricibus communicatur contagium, ſaepe primo invaduntur colli glandulae conglobatae.

Ulterius hoc confirmatur ex illis, quae in Variolarum inſitione contingere obſervantur. Leve vulnuſculum brachio infligitur, cui applicatur filum pure varioloſo imbutum. Sequuntur ſaepe tumores ſub axillis; unde periti concludunt, non fruſtra inſtitutam fuiſſe inſitionem; ſignum enim eſt, venenum Variolarum reſorptum eſſe. Cum autem nunc ſoleat in unico tantum brachio, non in ambobus ut olim, inſitio fieri, glandulae ſubaxillares ejusdem lateris ſolent intumeſcere tantum (*n*).

Unde patet, bubonem in inguine dare ſignum recepti in venas contagii; quod ſi totum figitur in hoc tumore, a Lue liber poteſt eſſe hactenus aeger. Verum hoc incertum omnino eſt: Poterit enim pars mali tantum hic haerere, & reliquum, maſſae humorum miſtum, totum corpus inficere: Intelligimus hinc, quare bubones a peritis ſemper ſuſpecti habeantur. Unde & *Sydenhamus* (*o*), poſtquam de Gonorrhoea egerat, ſubjungit ſequentia: *At vero, quoties morbi diuturnitate, & in dictis partibus mora, contagium ſurſum fertur, & ſenſim ſanguini labem imprimit, aut materia virulenta, indebito adſtringentium uſu, in corpore retenta eſt, putreſcunt humores, vera Lues exoritur, in qua tumores, ſive bubones, ſaepe in inguine comparentes, primum ejus gradum conſtituunt.* Contingit, & ipſe hoc vidi aliquoties in aegris, ut poſt impurum concubitum, cito, & absque ullo alio malo apparente in ulla corporis parte, bubones prodeant; nec leve hoc malum eſt; deſignat enim, Luis contagium, mo-

(*l*) Alex. Trajan. Petron. de Morbo Gallico Lib. VII. Cap. V. Aphrodiſ. pag. 1325. (*m*) De Venis Lymphat. Valvul. pag. 46. & ſeq. (*n*) Ibidem pag. 48. (*o*) Epiſtol. Reſponſor. 11. pag. 416.

mobile admodum, & actuoſum, non haeſiſſe partibus, quibus immediate applicatum fuerat, ſed, vaſis receptum, ulterius penetraſſe; hinc, niſi bona medela cito illud diffletur de corpore, metus eſt, ne totum corpus contaminetur. Vidi ſic, tertia die poſt concubitum cum ſcorto, non tantum bubones in utroque inguine juvenis robuſti emerſiſſe, ſed & totam cutim variis foedatam fuiſſe. Idem contingit ſaepius, dum cancri Venerei (cariem vocaverunt olim Auctores, qui de Lue ſcripſerunt) repellentibus, & exſiccantibus ſubito, tractantur remediis. Unde *Fallopius* (*p*) ſevere monet: *Si fuerit caries vere Gallica, & non levis, ſed maligna, vel maligniſſima, fugite valide, & pure, repellentia; quia naſcerentur bubones.* Bubones recentem infectionem ſequi ſolent, vel cancros Venereos in genitalibus mala tractatos methodo, vel Gonorrhoeam ſuppreſſam: addidit his *Celeberrimus Aſtruc* (*q*) aliam cauſam; ſi *demum citra ullum coitum proxime praegreſſum ſponte contingunt, & ſignum latentis luis Venereae Pathognomicum conſtituunt.* Verum quidem eſt, quod Venereum virus, humoribus circulantibus miſtum, deponi poſtea poſſit ad varia corporis loca; adeoque nihil repugnat, quod & hoc modo bubones excitari poſſint; tamen videtur hoc raro contingere; ſaltem non memini, me unquam vidiſſe bubonem, qui non deberet originem recenti coitui, aut cancris, vel Gonorrhoeae, male curatis. Notum etiam eſt, talibus aegris ſolenne eſſe, ut malint delicta juventutis confiteri, quam ob ſimiles errores, matura jam aetate commiſſos, erubeſcere.

Diſtinguitur bubo Venereus ab aliis inguinum tumoribus, ſequentibus Cauſis praegreſſis; impuro, vel ſaltem ſuſpecto, concubitu; cancris Venereis, Gonorrhoea, praecedentibus.

Si in ipſo initio bubonis tangatur inguen, in profundo plures glandulae, jam plus ſolito tumentes, percipiuntur, quae, magis auctae, in unam maſſam duram adunantur, & conſtituunt tumorem, latiorem in baſi, in faſtigio plerumque magis acuminatum. Color cutis non mutatus apparet a naturali; poſtea rubeſcit, dum bubo inflammatur, & in ſuppurationem tendit.

Cum hernia inguinali bubo non confunditur facile, niſi ab imperitis; oblongus enim eſt ab initio, inaequalis ſuperficiei, & latae baſi innititur; in hernia inguinali ſuperficies laevis eſt, & ad figuram ſphaericam proxime accedens; digitoque prementi cedit facile, niſi fuerit incarcerata; & tunc gravia adſunt ſymptomata, febres, vomitus, paſſio iliaca &c.; quae bubonem nunquam comitantur. Si incarcerata non fuerit hernia, tactui cedit, preſſione tumor minuitur, flatus & borborygmi in abdomine obmurmurant; quae omnia in bubone non obtinent. Imo, ſi in bubone, jam ſuppurato, vel adhuc ſuppurante, aliqua percipiatur mollities, vel obſcura fluctuatione animadvertitur liquidum in bubone latens, id omne paucum eſt, & profundum, mediumque tantum tumorem occupat (*r*). Ubi autem hernia jam in ſcrotum deſcenderit, nullam omnino cum bubone ſimilitudinem habet.

Diu

(*p*) De Morb. Gallic. Cap. LXXXI. Aphrodiſ. pag. 814. (*q*) Lib. III. Cap. V. pag. 218. (*r*) Ibidem pag. 223.

Diu quandoque immutatus bubo perſtat, poſtquam totam ſuam magnitudinem adeptus eſt, &c, pro varia ejus mutatione, diverſum nomen acquirit. Si dolere, calere, rubere, incipiat, dicitur *Phlegmonodes*; ſi ſuppuratio ſequatur, *Puodes* dici poſſet; ſi totus indureſcat, & diu talis maneat, *Scirrhodes* nominatur; & ſic porro.

Inde etiam patet diverſa Prognoſis, pro varia tumoris conditione. Suppuratio non adeo hic metuitur, ſed laudatur potius, ſi per totum tumorem aequabilis obtineat. Scirrhus metuitur prae reliquis, cum peſſima mala inde ſequi poſſint. De quibus omnibus poſtea ad §. 1461. agendum erit.

§. 1449. Et in viris membri inflammatio ingens, brevi in gangraenam ſoluta.

Penis, uti dictum fuit, tempore impuri concubitus, omnium maxime exponitur contagii periculo; hinc toties omnium primo inficitur. Verum in illo loco, ubi miasma Venereum adhaerere incipit, oritur macula pruriens, calens, cum leni inflammatione (vide §. 1444.); a qua, ſi exaſperetur quacumque de cauſa, ob ſenſilitatem partis affectae, peſſima ſequi poſſunt mala. Tentigo Venerea, qua membrum affectum tumet, & erigitur, ſaepe validioris inflammationis cauſa eſt: ob hanc cauſam, uti poſtea in curatione dicetur, juvenibus hoc malo affectis imperatur victus tenuis mollis; vini, & liquidorum ſpirituoſorum, uſus interdicitur; monentur, ne colloquiis, librorum lectione, tabularum laſcivarum conſpectu, occaſionem praebeant erectioni penis, & venereis in ſomno ludibriis, quibus nihil nocentius. Si malum jam adultius ſit, & ulcus venereum erodat has partes, quantum rupturae vaſorum periculum adeſt! Obſervatur quandoque, in peſſima Gonorrhoea, urethram graviter inflammari, vel & ulceribus exedi; unde non poteſt absque dolore acerbo diſtrahi, dum penis erigitur; nec poteſt tamen peni in erectionem nitenti coëxtendi; unde rigens penis deorſum flectitur, & incurvatur, quaſi chorda ſubtenſa; tuncque *Gonorrhoea Chordata* dicitur (*s*). Quandoque, ſed raro, & in graviſſima Gonorrhoea tantum, contingit, ut ligamentum penis, quo commiſſurae oſſium pubis nectitur, imo alterutrum ex corporibus cavernoſis, quae penem conſtituunt, inflammentur; tunc neceſſe eſt, & penem cum dolore diſtendi, &, diſtentum, vel ſurſum flecti, vel ad alterutrum latus oblique declinare. Quandoque contingit miſeris, licet omni cura Veneris illecebras vitent, tamen erigi penem ſomni tempore; praecipue, ſi dorſo diutius incumbant; & quandoque ſeminis ejaculationem ſequi, cum acerbiſſimi doloris ſenſu. Quanta tunc vis infertur peni inflammato, & in hoc illudve latus diſtorto! Quantum periculum vaſorum rupturae! En rarum exemplum.

Juveni rigidus penis vehementer inflexus fuerat. Poſt ibi loci tumor naſci, creſcereque; cute ſuper eum, ut ſuper corpus penis reliquum, mobili. Quum ineſſet mol-

(*s*) Ibidem Lib. III. Cap. I. pag. 161. & Lib. IV. Cap. XI. pag. 400.

mollitudo quaedam, qualis maturiori apoſtemati, mollia unguenta appoſita, & cataplaſmata, quo maturaretur, quod credebatur, apoſtema: ex quo increvit. Spe nulla apparente, hac curatione ruptum iri, tumor, quod diſſuaſeram, inciſus eſt plaga magna. Mox ſanguis erumpere, praetereaque nihil: erumpere cum impetu, ut reprimi primum non poſſet, deinde aegre repreſſus fuerit, nec plane. Juvene, poſt paucos dies mortuo, incido membrum, ſedem quaerens vitii, modumque. Invenio corpus nervoſum majus alterum dilatatum in tumorem fuiſſe, extendente ſanguine; quemadmodum in aneuriſmate arteriae. Viventi, quum languebat membrum, tumor minor, molliorque; quum erigebat ſe, major, tenſusque (*t*).

Quare ſubitus inflammationis ad gangraenam tranſitus in pene inflammato metuendus ſit, facile deducitur ex illis, quae in Capitulis de *Inflammatione*, & *Gangraena*, dicta ſunt. Periculum in his malis augetur, ſi acrioribus diureticis copioſe uſi fuerint miſeri, qualia turpes agyrtae, ſtolidaeque aniculae, incautis obtrudere ſolent; balſama ſulphuris dicta, ol: ſtillat: terebinthinae &c.

Notandum eſt, ſub cute penis & praeputii haerere tenerrimam tunicam celluloſam, quae, male affecta ſi fuerit, in tumorem ingentem attollitur, & ſubjectas partes ſuffocare poſſet. Ab attritu rudiori penis, ab acri quocumque collecto inter praeputium & penis glandem, ſic irritantur hae partes, ut miros tumores inde productos viderim; imprimis in talibus, quibus praeputium longius ultra glandem prominet, dum ſimul ejus orificium corrugatum connivet magis; uti in junioribus pueris obſervatur: inflata tenera haec tunica celluloſa quandoque ultra glandem prominet, illam totam occultat, liberumque exitum urinae impedit, cujus pars inter praeputium & glandem collecta manet, mora acrior facta, has partes magis irritat; ſicque omnia mala augentur. Tumor ille fere pellucidus eſt, vario modo intortus, digiti preſſioni cedens utcumque; vocatur *Phimoſis*. Ubi vero praeputium, pone glandem retractum, ſimili tumore afficitur, tunc ſolet dici *Paraphimoſis*, &, turgente annulo, pariter fere pellucido, penem cingit circa coronam glandis, quae ultra tumorem hunc annularem prominet tota nuda: in *Phimoſi* tumens praeputium retroduci nequit, nec adduci in *Paraphimoſi*.

Fiunt tales tumores, licet nil Venerei mali ſubſit, nec difficulter curantur. Vidit *Heers* (*u*) *juvenem, decimum quintum aetatis annum agentem, impollutum, Venerisque neſcium, cum in imperforatam diu valida latera exercuiſſet, glandis habuiſſe inflationem maximam, & lucidam, quam Lutetiae cryſtallinam vocant, una cum inſano penis dolore. Immiſit per praeputii hiatum cicutae folium, digitis leviter tritum; ſedabatur brevi dolor, & repetito hujus uſu, tumor omnino diſcuſſus eſt. Poſtea, remedii hujus effectum ſaepius expertus, illud in ſecretis habuit.* A laborioſa & difficili Venere, cum pura muliere, tales tumores naſci, monet & Celeberrimus *Aſtruc* (*w*); ſed ſimul affirmat, illos periculo immunes eſſe, & facile diſcuti, modo evitetur cauſa.

In

(*t*) Albini Academ. Annotat. Lib. III. pag. 27. (*u*) Obſervat. Medic. n°. VII. pag. 85. (*w*) De Morb. Vener. Lib. III. Cap. 8. pag. 259.

In pueris junioribus, praecipue, ſi praeputium anguſtam habuerit aperturam, urina quandoque colligitur inter praeputium & glandem; unde Phimoſis ſequitur, cum magno tali tumore pellucido; qui quandoque liberum urinae exitum impedit plurimum: Si per orificium praeputii ſiphunculo injiciatur aqua pura tepida, ut abluatur glandis & praeputii interna ſuperficies, ita ut nihil acris urinoſi hic maneat, cauſa irritante ablata, tumor ille cito ſatis ſubſidere ſolet; praecipue, ſi *acetum Lithargyrii*, ducentis partibus aquae *florum ſambuci* dilutum, applicetur perpetuo, inſtar fomenti: injectiones autem aquae tepidae aliquoties de die repeti debent; ſed leni vi, & ſuſpenſa manu; tunc enim facile hoc toleratur, etiam in tenellis; cum absque ullo dolore fiat.

Vidi, in octenni puero validam phimoſin natam fuiſſe, dum, aeſtivi caloris impatiens, inter dormiendum corpus inferius nudaverat: culicum puncturae, in femoribus, & cruribus, plura ſtigmata manifeſta reliquerant, & unicum tale obſervabatur in praeputio: hunc locum puer, pruritus impatiens, valide fricaverat; unde, poſt tres horas, tumens valide Phimoſis ſequebatur; quae tamen eadem hac methodo feliciter curabatur.

A ſimilibus cauſis nata Phimoſis, vel Paraphimoſis, moleſtiam quidem parant, & adſtantibus magnum ſaepe incutiunt metum; ſed tamen feliciter, imo facile, curari ſolent. Ubi vero a malo Venereo ortum habent, longe majus periculum faciunt, nec adeo facile curantur. Plerumque enim a latentibus ulceribus praeputii & glandis ortum ducunt; quae, immaniter tumente praeputio, occultantur, nec Chirurgi manum admittunt: de horum curatione ad §. 1463. dicetur. Mala omnia augentur, dum tumens praeputium exitum tabi ulceroſi liberum impedit; unde non tantum a reſorpto tabo Lues metuenda eſt, ſed & ulcera ipſa, mora acriori reddito hoc tabo, perpetuo madent, & majorem acquirunt malignitatem; ita ut vicina ſaepe miſerrime erodantur, antequam detumeſcat praeputium, & liber concilietur exitus virulentae materiae; unde omnia in pejus ruunt, & Gonorrhoea, ſi ſimul adſit, augetur perpetuo, copia, & virulentia. Quare *Sydenhamus* (*x*) dixit: *Quod ſi aegri glans praeputio undequaque contegatur, atque ejusdem ora prae inflammatione usque adeo tumida, dura, ac calloſa, reddatur, ut nullo modo queat reduci, laterem lavat quisquis Gonorrhoeam remediis purgantibus, etiam fortiſſimis, & quotidie ad nauſeam repetitis, aggreditur; niſi eodem tempore id agatur, ut pars ita affecta ad ſtatum ſibi naturalem redeat, ſublatis duritie & tumore, unde Gonorrhoeae novus utique fomes miniſtratur.* Molliſſima autem remedia ad hunc ſcopum laudat; cum certum ſit, ab acrioribus haec mala exaſperari, & inflammationem adeo hic metuendam augeri. Unde, vel ſimplici aqua, vel decocto emollientiſſimo, eluendus eſt tabus, qui inter praeputium & glandem collectus haeret; & cura valida antiphlogiſtica opus erit; uti poſtea ad §. 1460. dicetur.

Quamdiu tumor, phimoſin aut paraphimoſin faciens, albus, pellucidus, digito cedens, & fere indolens eſt, minus periculoſum eſt malum; ſed, ſi validae inflammationis ſigna ſe manifeſtent, acer dolor urgeat, & valida adſit febris, niſi

(*x*) Epiſt. Reſponſ. II. pag. 424.

niſi ſubito efficax adhibeatur medela, gangraenae metus eſt. In Phimoſi enim a tumente inflammato praeputio glans undique compreſſa ſuffocabitur; at longe citius, ſi & glans pariter inflammetur: In Paraphimoſi, durus annularis tumor ſic conſtringet totum penis ambitum pone glandis coronam, ut impediatur influxus & effluxus humorum vitalium; unde gangraena neceſſario ſequetur; & poſtea glans ſiderata decidet; ſicque turpiter mutilati manebunt tota vita.

Talis calamitas in regionibus calidioribus non infrequens eſt; uti etiam, dum horum malorum initia contemnunt aegri, & genio indulgent ſtrenue. Omnium maxime tale malum metuendum eſt, ſi, intra praeputium & glandem nato Venereo ulcuſculo, iter ſuſcipiatur, & veloci curſu perficiatur, imprimis equitando. Vidi triſtem talem caſum, ubi imprudens juvenis medio in itinere Phimoſi corripiebatur; dumque miſer tanto magis feſtinaret, ut ad magnum Emporium perveniret, ubi commode curari poſſet, gangraena jam aderat, quae medium penem fere deſtruxerat: a perito Medico vita quidem ſervata fuit; ſed tota pars gangraenoſa cecidit.

§. 1450. Tum teſtes tumidi, dolentes, ſaepe in ulcerationem abeuntes, inflammatorio tumore ad veſiculas ſeminales orto.

In Gonorrhoea quandoque ſolent teſtes intumeſcere; *teſtes Venerei* ſolent vocari tales tumores. Incipit teſtis, in uno vel altero latere, mole augeri, ſic ut aequabiliter per totam ſubſtantiam, veluti a centro ſuae gravitatis, quaquaverſum extendatur: Sentiunt aegri tenſionem quandam ingratam in ipſo quaſi meditullio teſtis, acſi extrorſum urgeretur interior ejus ſubſtantia: Dum tumere incipit teſtis, ſimul indureſcit; ſed non duritie ſcirrhoſa; nam digito leniter prementi utcumque cedit: Raro ſubito tumor augetur; ſed lente creſcit, in notabilem ſaepe molem. Dolor non eſt adeo magnus; imprimis in initio; ſed ingratus diſtenſionis ſenſus; dein, mole aucta, teſtis gravitate ſua diſtrahit partes, a quibus pendet; &, ſi decubitu in lecto, vel molli ſuſpenſorio, teſtis tumens ſuſtineatur, dolor ille, a diſtractione per pondus teſtis natus, ceſſat, vel ſaltem levatur plurimum. Saepius Epidydimis ſola tumere ſolet, ubi malum levius eſt, & tumor lente increſcit; poſtea reliqua teſtis ſubſtantia tumere incipit. Quandoque uterque teſtis tumet; plerumque in uno latere tumor major eſt, quam in altero: cum autem tumor ille, dum augetur, aequabilis ſit, videtur teſtis ſubſtantia augeri mole per aggeſtam materiam; cumque, eodem hoc tempore, in vaſis humores ad teſtes advehentibus, & poſt ſecretionem factam revehentibus, nulla diſtentio percipiatur, videtur tumor teſtis potius naſci ab impedimento evacuandi humoris, qui, teſtium fabrica a ſanguine ſecretus, in veſiculis ſeminalibus colligi, & ſervari, debet.

Sed, cum omne, quod in teſtibus ſecernitur, per vas deferens tandem ad veſiculas ſeminales deducatur, concluſerunt celebres Medici, veſiculas ſeminales

af-

affectas eſſe, ſi teſtes tumere inciperent. Sic *Aſtruc* (*y*) ſtatuit; *Si teſtes, ſine cauſa, vel ſaltem levi de cauſa* (loquitur de ſede Gonorrhoeae inveſtiganda), *in morbi ſocietatem veniunt*, tunc proſtatas, & veſiculas ſeminales, a Gonorrhoea infectas eſſe. *Conjicitur autem veſicula alterutra tantum affici, ſi alteruter tantum teſtis caleat, doleat, tumeat; utraque, ſi uterque.*

Antea ad §. 1447. dictum fuit, ipſas veſiculas ſeminales affici a miasmate Venereo, & tunc peſſimam Gonorrhoeam adeſſe, quae difficillime curabilis ſit, & quam triſtiſſima mala ſequantur; verum hic agitur, an teſtium tumor certum ſignum det, contagium Venereum ad veſiculas ſeminales usque pertigiſſe. Sufficit ad tumorem teſtis, ſi liber tranſitus ſeminis, in teſte elaborati, per vas deferens impeditus fuerit: hinc videtur teſtis tumere poſſe, licet contagium Venereum nondum ad ſeminales Veſiculas pervenerit.

Mira enim hic obſervatur fabrica (*z*). Vas deferens, Epidydimidi continuatum, una cum vaſis ſpermaticis, pone illa locatum, aſcendit per vaginalem tunicam, &, ubi pervenit ad laminam membranoſam Peritonaei, quae tegit initium vaginae ſpermaticae, ab his vaſis ſecedit retrorſum, arcus forma, per celluloſam fabricam Peritonaei decurrens ad poſteriorem partem veſicae, cui fortiter adhaeret; uti etiam lamellae Peritonaei, qua tegitur; tranſit porro inter ureteris extremum & veſicam; ibi occurrit canali deferenti alterius lateris, pone veſicam; & ſimul deſcendunt, usque ad collum veſicae. Cavum vaſorum deferentium cylindricum eſt, & dilatatur, ubi pone veſicam decurrunt; poſtea, circa extrema ſua, demum anguſtiora fiunt, & inter vicina extrema veſicularum ſeminalium locantur ita, ut liquor, allatus per vas deferens, ſenſim ſe inſinuet in veſiculam ſeminalem ejusdem lateris; nec tamen ille, qui in veſicula ſeminali continetur, regurgitare poſſit in vas deferens; quod, flatu in vas deferens unius lateris immiſſo, probatur. Poſtea, bini canaliculi, quorum ſinguli componuntur ex extremis vaſis deferentis & veſiculae ſeminalis ejusdem lateris, ſe ſubducunt inter baſin proſtatarum & canalem urethrae, cujus ſubſtantiam oblique penetrant, & terminantur in caruncula, quae caput gallinaginis dicitur.

Quidquid ergo in toto hoc decurſu vaſis deferentis impedire poteſt liberum tranſitum liquidi in teſtibus ſecreti, poteſt eſſe cauſa tumoris teſtium. Vidi hoc in juvene, qui Gonorrhoea laborabat ſatis miti; cumque potus tenuis, lenis, copioſus, ipſi ſuaderetur, & vernum tempus adeſſet, ingentem ſeri lactis copiam potaverat. Dum quodam die (ſtudiis enim alacriter operam dabat) per bihorium intererat exercitiis Academicis, imprudenter urinam retinuit, quam poſtea dimittere non potuit, quantumcumque etiam niteretur. Subitus tumor, & dolor, teſtis dextri ſequebatur: Cumque peritus Chirurgus jamjam catheterem introducturus eſſet, magna vi urina prorupit; & ſtatim dolor tumorque teſtis evanuit. Non poterat ille tumor contagio Venereo, ad teſtem delato, aut veſiculis ſeminalibus infectis, adſcribi: nam Gonorrhoea erat mitis, & per bo-

(*y*) De Morb. Vener. Lib. III. Cap. I. pag. 164. (*z*) Winslow Expoſit. Anatom. pag. 563 & 568.

bonam curationem adhibitam jam multum emendata; nec materiae fluxus erat ſuppreſſus, ſed libere prodibat. Unde videtur admodum veroſimile, vas deferens a veſica immaniter diſtenta compreſſum fuiſſe; quare etiam, hac cauſa ablata, totum malum ceſſavit brevi.

Verum quidem eſt, & exitum veſiculae ſeminalis in hoc caſu pariter compreſſum fuiſſe, ſed illae colligendo & ſervando genitali humori dicatae ſunt, & in caſte viventibus per plures menſes manent plenae absque ulla noxa. Quod autem tumor teſtium non ſemper ſequatur, videtur inde fieri, quod cavum canalis deferentis firma habeat latera, ſubcartilaginea quaſi, unde, diſſecto hoc canali, non collabuntur, ſed cavum circulare manet.

Duplicem tumentis teſtis cauſam recenſet *Celeberrimus Aſtruc* (*a*); ſuppreſſum nempe, vel cohibitum, Gonorrhoeae fluxum; virusque Venereum, quacumque de cauſa, ad ipſam teſtis ſubſtantiam delatum. Prior cauſa a Gonorrhoea ſemper dependet, & illam ſaepe comitatur: ſolet haec calorem ac dolorem majorem excitare, & velocius tunc tumor increſcit; verum etiam citius feliciusque curatur, & plerumque ſine ulla duritie ſuperſtite; ſi nempe fluxus ſuppreſſus cito redierit, antequam major noxa in teſte orta ſit. Si reſolvi non poſſit talis tumor, in ſuppurationem ſaepe abit, &, rupto abſceſſu, in fiſtuloſum ulcus degenerat, difficulter curabile. Altera cauſa erat, ſi virus Venereum in ipſam teſtis ſubſtantiam penetraverit, absque comitante, vel immediate praegreſſa, Gonorrhoea; teſtis a tali cauſa tumens minus calet & dolet; ſic ut Chronicum magis fiat malum; ſed difficilius curabile, & plerumque duritiem in teſte relinquens, quae quandoque in ſcirrhum degenerat; quem dein & Hydrocele, & alia adhuc pejora mala, ſequuntur.

Negari non poteſt, in Lue inveterata praecipue, virus Venereum, per totum corpus diſperſum, ad teſtes deponi poſſe: nec improbabile videtur, poſt frequentes imprimis Gonorrhoeas toleratas, miasma illud morboſum teſtibus communicari poſſe, cum locis affectis ſatis ſint vicini. Interim in illis caſibus, quos curandos habui, ſemper aderat Gonorrhoea; &, binis vicibus, tumorem teſtis mox inſequebatur acris, & copioſo fluxu inſignis, Gonorrhoea, cum imminutione tumoris in teſte ſubita ac notabili. E contra, Gonorrhoeae fluxus ſi ſubito ceſſaret, vel inſigniter minueretur, obſervavi, metuendum eſſe teſtis tumorem; omnium maxime, ſi ſigna docerent, ſedem mali circa proſtatas haerere; quod ſemper ſuſpicandum credo, ubi, ultimo nixu in reddenda urina, per penem exprimitur copia materiae Gonorrhaicae. Habui talem aegrum curandum, qui recenti quidem, ſed virulenta admodum, laborabat Gonorrhoea; cui & corpora cavernoſa penis intumeſcere ceperant: Poſt novem dies, adhibitis animoſe optimis remediis, emendata plurimum fuerunt omnia mala, fluxus antea virideſcens in album colorem mutabatur, ſtranguria moleſtiſſima plurimum emendata, penis tumor ſubſederat plurimum. Pertaeſus ſeverae diaetae, cum omnia in vado eſſe crederet, abiit inſalutato hoſpite, ut libere genio indulgere poſſet. Poſt quinque dies rediit; ſuppreſſus erat omnis fluxus; ſed teſtis dex-

(*a*) De Morbis Vener. Lib. III. Cap. IV. pag. 192.

dexter intumuerat, ſummo cum dolore: Suo damno prudentior, morigerum ſe fore, per omnes Deos jurabat: ſequenti die incepit redire fluxus; qui indies augebatur; minuebatur dolor & tumor teſtis, & menſis ſpatio integre curatus fuit.

Ab adſtringentium remediorum uſu, imprimis, ſi in penem talia remedia injicerentur, teſtes intumuiſſe, vidi aliquoties: omnium frequentiſſime, ab imprudenti uſu *Balſami Copaybae*, *Terebinthinae*, *ejusque olei ſtillatii*, *balſami ſulphuris &c.*

Homo triginta duorum annorum, ſiccae & calidae temperiei, ex vicina urbe ad me advolavit, oſtendens teſtem dextrum, tumentem, & acriter dolentem. Faſſus eſt, quod ante quinque ſeptimanas virulenta Gonorrhoea, una cum ulcere Venereo penis, laboraverat: ex conſilio barbitonſoris ſumſerat copiam *balſami ſulphuris terebinthinati*; quod, uti notum eſt, ex ſulphuris floribus & oleo terebinthinae aethereo componitur; ſimul aderat fervidiſſimus aëris calor. Cum ſe, ceſſante fere fluxu, ſanatum crederet, rediit ad antiquos mores, &, coitu dum utebatur, jam imminente ſeminis ejaculatione, ſenſit ſubito dolorem acerrimum, qui verſus teſtem dextrum vergebat; paulo poſt ſanguinolentam minxit urinam; & teſtis dexter dolens intumuit; quae mala ſequenti die adhuc augebantur: poſt biduum Gonorrhoea rediit, licet parca tantum copia, & teſtis incepit detumeſcere: ſed ſequenti die dolor tumorque teſtis augebantur denuo: urina dabat copioſum ſedimentum; teſtis tumentis durities minuebatur; & pergebat Gonorrhoea fluere, aucta ſenſim copia: dolor adeo lenis jam erat, ut lenem teſtis frictionem, quam propriis digitis tentabat aeger, absque moleſtia ferre poſſet. Fluxus Gonorrhoeae erat albus, cum levi tantum ſtranguria. Decima ſexta die, poſt inceptum teſtis dextri tumorem, in inguine ſiniſtro bubo tangebatur; qui tamen brevi poſt diſparuit integre; &, adhibitis bonis remediis, de quibus poſtea ad §. 1462. dicetur, integre convaluit.

Ex his apparet, teſtis tumorem ſaepius naſci a ſuppreſſa Gonorrhoea; praecipue, ſi circa proſtatas malum ſedem fixerit; ſicque, a tumentibus his, & vicinis, liber tranſitus per orificium vaſis deferentis impeditur. Unde, dum redit Gonorrhoea, detumeſcentibus his partibus, tumor & dolor teſtis affecti minuuntur brevi; quod non fieret, ſi cauſa mali in ipſa teſtis ſubſtantia haereret. Confirmatur inde, quod teſtium tumores Venerei tunc imprimis in hiſtoria Luis occurrant, poſtquam Gonorrhoea incepit.

Quam periculoſus uſus ſit *balſami Sulphuris terebinthinati*, & ſimilium, in Gonorrhoeis curandis, patet ex miro illo caſu, quem ad §. 432. Tom. I. pag. 768. recenſui. In hoc homine nulla omnino ſuſpicio aderat Luis praegreſſae, aut praeſentis; nec unquam Gonorrhoeam paſſus fuerat; levem patiebatur ſtranguriam; ſine ulla cauſa cognita natam. Olim ſimile malum ceſſiſſe uſui balſami ſulphuris reminiſcebatur; unde denuo illud ſumſit, & quidem repetitis vicibus; irrito non tantum, ſed & infortunatiſſimo, cum ſucceſſu. Ingens enim ſecuta fuit inflammatio genitalium, in gangraenam terminata; a qua vix evaſit; & binis in locis urethrae pars per gangraenam conſumta cecidit; unde poſtea tota vita urinam per hiatum in perinaeo relictum dimiſit. Remedia haec,

acri-

acri ſtimulo, & diu continuato, in vias urinarias agunt; uti notum eſt; in miſero hoc, poſt integrum quatriduum ab aſſumpto hoc ſulphuris balſamo, urina ſpargebat ejus foetorem ingratum, ſimulque copiam craſſi mucoſi ſedimenti dabat; quod ſolet fieri ab acrioribus diureticis aſſumtis; & quandoque contingit poſt externam applicationem emplaſtri veſicatorii ex Cantharidibus parati. Simul ſtranguria moleſtiſſima aderat, ſequente valido dolore inflammatorio in Perinaeo.

Si in ſano, robuſto, & optimae temperiei, homine tanta mala fuerint ſecuta imprudentem talis remedii uſum, quanto plus metuendum erit, ſi per Gonorrhoeam irritatis genitalibus talia propinentur.

§. 1451. Ut & carunculae, ſtranguriae, eroſio urethrae, proſtatarum, colli veſicae, vaſorum ſeminalium; ſimilia Mulieribus.

Ex illis, quae ad §. 1447. de Gonorrhoea in utroque ſexu dicta fuerunt, ratio ſymptomatum hic recenſitorum facile colligi poterit. Stranguria enim a defectu muci urethrae internam ſuperficiem oblinientis, ab ejusdem inflammatione, aut eroſione ulceroſa, facile intelligitur. Dictum tunc ſimul fuit, quandoque, in peſſima Gonorrhoeae ſpecie, proſtatas, veſicae collum, vaſa ſeminalia, & vicina omnia, exedi. Supereſt tantum, ut dicatur de Caruncula, moleſtiſſimo ſaepe malo, de cujus indole, & curatione, nondum unanimis eſt in arte peritorum ſententia. Pro carne luxuriante plures habuerunt carunculam; & *Sydenhamus* (*b*), deſcribens mala, quae Gonorrhoeam ſequuntur, vel comitantur, ſic habet: *Nonnunquam etiam, eroſa atque excoriata urethra jugi puris acrioris fluxu, natura, in carne nova vice jam deperditae juſto occupatior, laxam quandam & ſpongioſam ſubſtituit, quae, mole quotidie aucta, & ſenſim indurata, caruncularum excreſcentiis ita meatum urinarium infercit, ut tandem lotio non detur exitus; quae quidem carunculae nihilo minus ex ulceribus ſibi adnatis ichorem quemdam evomunt, & tum Medico crucem figunt inter curandum, tum aegro magis ipſa morte timendum malum.* Facile patet, a carne tali luxuriante anguſtari cavum urethrae, & impediri liberum urinae exitum, imo & veram iſchuriam, ſive integram ſuppreſſionem urinae, ſequi poſſe. Dum naſcitur tale malum, nec tamen integre replet urethrae canalem, urina non exit pleno rivo, ut in ſanis ſolet, ſed tenui filo, aliquando etiam bifurcato, dum in quodam urethrae loco carunculae tali fungoſae occurrit urina, vi veſicae ſe contrahentis, & valido nixu aegri, propulſa. Si pergat augeri malum, urina guttatim prodit, & fere tota ab hoc obſtaculo renitente ſupprimitur. Miſeri tunc, aëre copioſo inſpirato & retento, anxii, vix non deſperabundi, conantur urinam exprimere maximo molimine, ſicque triſtiſſimum medentibus ſpectaculum exhibent. Interim omnia haec ſymptomata demonſtrant tantum, impediri liberum urinae exi-

(*b*) Epiſtol. II. reſponſor. pag. 415.

exitum ab obſtaculo anguſtante canalem urethrae; ſive illud haereat in ipſo cavo, ſive extra illud; dum tumor v. g. vicinus, urethram premendo, ejus cavum minuit, vel integre delet. A proſtatis tumentibus toties urinae difficultas, & tandem totalis ſuppreſſio, obſervata fuit, licet in urethrae canali nullum inveniretur obſtaculum. Sic in milite quinquaginta annorum tumor ſentiebatur in Perinaeo, qui, variis licet tentaretur remediis, adeo increvit, ut ovi gallinacei magnitudinem aequaret: urethram ille tumor ſic comprimebat, ut, poſt dyſuriam, & ſtranguriam, lethalis Iſchuria ſequeretur. Catheter in veſicam deduci non poterat; nec Chirurgus pertundere tumorem, aut alia arte veſicam exonerare, tentabat; unde aeger, mille cruciatus paſſus, periit. In cadavere patuit, proſtatas, in abſceſſum converſas magnum, partim pure, partim ſanguine, plenum, feciſſe hunc tumorem (*c*).

Ars certe potuiſſet ſuccurrere huic miſero; verum, ſi durus tumor in eadem parte naſcatur, qui nec reſolvi, nec ſuppurari, poteſt, aut manu Chirurgi tolli, tunc vix ulla ſpes ſupereſt. Sic circa virgae radicem ſupra ſphinčterem veſicae inventus fuit tumor carnoſus, molem minoris ovi gallinacei aequans, durus: dum medius diſcindebatur tumor, plenus inveniebatur materia alba gypſea. Proſtatae, & Veſiculae ſeminales, admodum induratae erant. Teſtatur *Petit* (*d*), quod ter invenerit, proſtatas tumentes ſic compreſſiſſe collum veſicae, ut totalis urinae ſuppreſſio ſequeretur. Simul notat, quod in duodecim cadaveribus a ſuppreſſione urinae mortuorum, quae diſſecuerat, nullas carunculas invenerit. Breviter tantum, & quaſi per tranſennam, hoc notat; ſed admodum veroſimile videtur, quod, ante ſečtionem, carunculas urethrae cauſam iſchuriae dediſſe fuerit ſuſpicatus; vel ſaltem, quod inquirere voluerit, an tam frequenter adſint carunculae, ac quidam ſtatuebant.

Cum autem, uti antea ad §. 1447. pluribus dičtum fuit, canalis urethrae cingatur corpore cavernoſo, ſimilis naturae ac ſunt corpora cavernoſa penis, & contagium venereum in has partes penetrare, tumoremque producere aliquando, per obſervata conſtet, imprimis in corporibus cavernoſis penis, hinc egregii in arte viri cogitare ceperunt, an non & corpus cavernoſum urethrae a ſimili cauſa ſic intumeſcere poſſet, ut canalis cavitas minueretur inſigniter, vel & deleretur integre: inde etiam intelligi poſſe credebant, quare, poſt mortem, urethrae cavum appareret liberum, licet vitae tempore anguſtatum, imo penitus deletum, fuiſſet. Non enim videbatur illis abſonum, quod tales tumores poſt mortem cito ſubſiderent. Egregius Chirurgus *Sharp* (*e*) hanc opinionem, ut meram hypotheſim, proponit, & fatetur, ſe ab hac opinione non alienum fuiſſe, cum certum ſit, in quibusdam caſibus, paucis horis poſt mortem, urethrae canalem penitus liberum inventum fuiſſe, qui vitae tempore impeditus apparuerat. Confirmari haec credit, quod mucoſa membrana narium quandoque ſic tumeat, ut patula narium foramina integre obturentur. Fatetur tamen, hanc impediti exitus

(*c*) Baader Obſervat. Medic. pag. 136. (*d*) Academ. des ſcienc. l'an 1718. Hiſt. pag. 40. (*e*) Critical Enquiry &c. pag. 166.

tus urinae cauſam nondum adeo evidenter demonſtratam eſſe, ut haberi poſſit pro maxime communi; ut quidam voluerunt.

Cum urethra, ut ante dictum fuit, in parte penis inferiori locetur, talis tumor digitis explorari non difficulter poſſe videtur. Celebris *Antonius Benevoli* (*f*), qui magna cum laude Chirurgiam docuit, & exercuit, in Noſocomio Florentino, quod ad *S. Mariam novam* dicitur, dum de cauſa Iſchuriae ſcribit, quae frequentius incuſari ſolet, notat, in Hetruria plurimos inſignes Medicos ſtatuiſſe, carunculae, ſive tuberculo circa collum veſicae nato, urinae ſuppreſſionem eſſe tribuendam, quae ceſſat, ſi tale tuberculum reſolvi poſſit, ſin minus, tunc a ſuppuratione, & rupti abſceſſus purulenta evacuatione, libertatem urinae excernendae reſtitui: unde methodum medendi ad hunc ſcopum dirigebant omnes. Fatetur *Benevoli*, quod haec opinio ipſi minus placuerit; cum non adeo difficulter potuerit Catheterem in veſicam introducere, ut retentam urinam educeret; quod ipſi videbatur vix fieri potuiſſe, ſi tale obſtaculum impediret egreſſum urinae ex veſica.

Statuit hinc, in cadaveribus hac iſchuria mortuorum inquirere in cauſam morbi. Affirmatque fide digniſſimus vir, quod omnia cadavera, imprimis in Noſocomio vaſto, cui praeërat, mortuorum ex hoc malo, inciderit; nunquam autem invenerit vel umbram talis tuberculi circa collum veſicae, nec in vicinia. In omnibus autem his cadaveribus conſtanter vidit, internam ſuperficiem veſicae raſam quaſi, & omnino ſpoliatam muco naturali, quo defenditur contra acrimoniam urinae: quandoque etiam invenit in loco illo veſicae, ubi mucus deërat, aliquam excoriationem, majorem minoremve, prout morbus diutius duraverat, vel non: ita ut, poſt diuturnam urinae ſuppreſſionem, membrana interna veſicae plus excoriata, imo quandoque nigricans, inventa fuerit. Simul etiam in plurimis ex his cadaveribus vidit Proſtatam non parum tumidam; nunquam tamen invenit ſuppuratam, aut alio modo inquinatam.

Ex his obſervationibus inclinat egregius ille Vir, hanc iſchuriam non naſci a caruncula, ſed eſſe ſequelam excoriationis internae membranae veſicae, & illam materiam, quae exit per catheterem una cum urina, non eſſe pus, ſed mucum oblinientem internam ſuperficiem veſicae, cui aliquando ſanguis miſceatur, qui ab eroſis veſicae vaſis venire poteſt. Cum autem, in cadaveribus mortuorum a teneſmo, internam ſuperficiem inteſtini recti excoriatam obſervaret, credidit, perpetuum & irritum teneſmum reddendae urinae in iſchuria a ſimili veſicae excoriatione naſci. Unde etiam poſt ani teneſmum toties ſequitur eadem moleſtia in reddenda urina; quae quandoque tanta eſt, cum urina turbida, viſcoſa, & ſanguinolenta, ut in puello ſic affecto Medici calculum in veſica latere ſuſpicarentur (*g*): exitus tamen morbi contrarium docuit.

Verum quidem eſt, ſic intelligi, quare dyſuria, ſive difficultas urinae, fiat, non autem inde ſequitur, cur a tali excoriatione iſchuria fieret, ſive totalis urinae ſuppreſſio: hanc difficultatem auctor ſenſit, & illam diluere conatur (*h*) va-

(*f*) Diſſertazioni &c. Diſſert. II. pag. 42. & ſeq. (*g*) Ibidem pag. 44.
(*h*) Ibidem pag. 48.

vario modo; ſed non videtur facile, allatis ibi argumentis, ſententiam ſuam probare poſſe. Ex caſibus enim practicis, quos allegat, videtur potius concludi poſſe, excoriationem veſicae effectum eſſe iſchuriae praegreſſae, quam cauſam. Dum enim veſica in totali ſuppreſſione urinae diſtenditur immaniter, &, mora, urina fit acrior, mirum non eſt, veſicam inflammari, ſuppurari, excoriari, poſſe, ſecedente interiori membrana. Aliquot tales vidi caſus, plures in hiſtoria Medica habentur, qui modo dicta confirmant. Cum Auctor ipſe affirmet, quod in maxima parte cadaverum talium invenerit proſtatam non leviter tumentem, poſſet veroſimilius huic obſtaculo iſchuria tribui. Ex dictis ſaltem hoc patet, non adeſſe toties carunculam in urethra, quoties creditur. Obſervavit enim *Morgagni* (*i*), in cadavere aſthmatici, ſigna, quod urethra olim exulcerata fuerat: *Aderant tres quatuorve chordulae, albae, tendineae, in transverſum ductae, non valde prominentes, nec usquam ſe ab interna urethrae membrana ſejungentes. Erat intra has chordulas interſtitium; tum, medio ferme inter primam & ultimam loco, urethra ſe tanto ſpatio, quantum duo circiter occupaſſent transverſi digiti, coärctabat, ut ibi, dimidio propemodum, quam ſupra, aut infra, eſſet anguſtior.* Cum autem & chordulae in urethrae cavo prominerent eodem loco, ſpecillum non poterat tranſire, nec a glande ſurſum, nec per urethram diſciſſam, ubi proſtata deſinit, deorſum: nullius tamen excreſcentiae carnoſae meminit; quae certe tanti Anatomici oculos non fugiſſet, ſi adfuiſſet.

Haec cauſa dyſuriae, & iſchuriae, a ſola ſtrictura urethrae pendens, videtur ſatis frequens eſſe; imo celebris Chirurgus (*k*) credidit, eſſe omnium frequentiſſimam, & obtinere quandoque in parvo loco tantum urethrae, aliquando ad notabilem longitudinem; frequenter in tribus quatuorve locis diverſis; & talem conſtrictionem ſufficere producendis omnibus illis malis, quae carnoſis excreſcentiis urethrae tribui ſolent.

Contractilitatem nimiam in membranoſis corporis partibus quandoque difficiles morbos producere, certum eſt. *Sharp* (*l*) quater viderat inteſtinum rectum adeo contractum circa anum, ut in uno ex his aegris cavum inteſtini non excederet diametrum calami ſcriptorii; cicatrices vulnerum & ulcerum ſanatorum relinquunt ſaepe talem conſtrictionem per aliquot ſeptimanas, & menſes; hinc mirum non videtur, tales urethrae ſtricturas frequenter occurrere poſt Gonorrhoeas, praecipue ſaepius repetitas. Hoc autem mirum videtur, quod quandoque multis annis poſt ſanatam Gonorrhoeam recurrat tale malum. Incipiunt cum moleſtia urinam reddere; quae ſenſim augetur; urina tenui filo exit; quandoque & bifurcato rivulo prodit; niſi bona medela adhibeatur cito, ſequitur totalis urinae ſuppreſſio; omnium maxime, ſi compotationibus & pergraecationibus indulſerint impenſius. Notum eſt, quantopere omnia turgeant in corpore, dum venae heſterno inflantur Jaccho: forte leve in urethra impedimentum, quod abſque noxa ferri potuiſſet, canalem obturat, dum, vicinis vaſis ſubito turgentibus, irritatur contractilitas urethrae, ſicque anguſtatur canalis amplitudo. No-

(*i*) De ſedibus & cauſis Morbor. Tom. II. pag. 197. 198. (*k*) Sharp Critical Enquiry &c. pag. 143. &c. (*l*) Ibidem pag. 144.

Notandum, quod in tali caſu minuantur moleſtiae, ſi craſſiori candelula, aut ſtylo plumbeo, dilatetur urethra contracta; dolor enim ac ſtranguria leniuntur, & urinam longe diutius continere poſſunt aegri. Mirabatur *Sharp* (*m*), quod extenſio canalis contracti minueret dolorem: Verum obſervaverat in aliis contractionis ſpeciebus idem contingere. A ganglio, ſub ligamento carpi locato, contrahebantur digiti (ut ſolet fieri), adeo, ut illorum apices palmae manus apprimerentur, cum magno dolore, qui minuebatur eadem proportione, qua extendebantur digiti, & idonea ligatura in hoc ſitu retinebantur. Gradatim talem extenſionem fieri debere, non ſimul & ſemel, facile intelligitur; unde etiam in dilatatione urethrae ſucceſſive craſſiores ſtyli adhibentur. Poſtquam digiti penitus in rectum extenſi fuerant, ceſſabat dolor; qui redibat, ſimulac ſibi relicti ſponte iterum contrahi inciperent.

Cum autem ſubitum adeo levamen ſentiant tales aegri ab urethrae dilatatione, ita ut credi non poſſit, ſuppurationem tam brevi tempore in urethra excitari potuiſſe, per quam latens obſtaculum in canali potuiſſet conſumi, vel inſigniter minui, & ſimul, educta candelula, aut ſtylo diſtendente, redeat ſtatim ſtranguria, patet, levamen illud tribuendum eſſe ſuſtentationi fibrarum, quae in validam contractionem nituntur.

Ex his, aliisque pluribus ſimilibus, obſervatis, quidam crediderunt, carunculas nunquam adeſſe in canali urethrae, cum tot aliae cauſae cognitae ſint, quae poſſint omnia illa mala producere, quae his carunculis tribui ſoleant. Legi merentur illa, quae collegit celebris in his morbis curandis *Daran* (*n*). Credidit quidem *Sharp* (*o*), raro contingere, ſolas carunculas adeſſe in iſchuria Venerea, ſed plerumque comites habere ſtricturam urethrae, cicatrices calloſas, protuberantias corporis ſpongioſi urethrae (quae certe ad excreſcentias carnoſas pertinent), tamen fatetur, quod & carunculas viderit in urethra, ſed tam parvae molis, ut aciculae caput non ſuperarent; unde videbantur vix obturare poſſe canalem urethrae, niſi & aliae cauſae ſimul acceſſerint: credit etiam, minutae adeo molis carunculas neglectas fuiſſe ab illis, qui in cadaveribus rimabantur iſchuriae cauſas, cum longe majoris molis excreſcentias carnoſas exſpectarent ſe inventuros, & ideo carunculărum exiſtentiam negaviſſe: veroſimile quoque videtur, quod fungoſa illa corpora, poſt mortem collapſa, multum minuantur mole. Obſervatum fuit, uti antea ad §. 1423. dictum fuit, ubi de ſignis Calculi veſicae agebatur, veſicae internam ſuperficiem obſideri quandoque carnoſis excreſcentiis diverſae molis; cumque urethra, continuatione quaſi ſubſtantiae, a collo veſicae produci videatur, mirum non videtur, ſi in canali urethrae ſimilia contingerent. Obſervavit autem *Sharp*, excreſcentias tales, etiam parvas, multum moleſtiae produxiſſe in urethra virginis, occupantes orificium meatus urinarii, & per plures menſes acerbiſſimo dolore excruciantes; qui non ceſſavit, prius quam omnes exſtirpatae eſſent. Addit, quod aliquot urethras diſſecuerit, in qui-

(*m*) Sharp Critical Enquiry &c. pag. 145. (*n*) Obſervat. Chirurg. ſur les maladies de l'urethre. Diſcours Prelim. pag. 30. &c. (*o*) Critical Inquiry &c. pag. 160. 161.

quibus manifeſte carunculae deprehendebantur: ſed ſimul alia impedimenta invenit in quibusdam: in uno invenit filamentum transverſim poſitum in canali urethrae, prope veru montanum, quod impediverat omnino tranſitum catheteris in veſicam; unde lethalis reddebatur iſchuria. In alio vidit plura talia filamenta, uno ſuo extremo accreta urethrae membranae, dum alterum libere fluctuabat: unicum tamen ex his, novem lineas longum, utroque ſuo extremo adhaerens urethrae; decurſus ejus erat paralelus ad axim canalis. In tertio, praeter contractionem urethrae, occurrebat parva excreſcentia, quae referebat unam ex valvulis tricuſpidalibus cordis.

In viventibus carunculae illae oculis videri nequeunt, niſi prope orificium urethrae haeſerint. Contigit mihi bis videre talem carunculam. Juvenis viginti duorum annorum laboraverat Gonorrhoea, a qua jam curatus fuerat, ita ut nulla amplius morbi veſtigia ſupereſſent. Poſt aliquot ſeptimanas conſilium petiit, oſtendens mihi excreſcentiam fungoſam, parvam, ad lineae circiter diſtantiam ab orificio urethrae, quod leniter dilatans, vidi adhaerere membranae internae urethrae, & ex illa quaſi enaſci: erat autem concolor parti, cui adhaerebat. Tetigi lapide infernali carunculam, ſuſpenſa manu, quae ilico ſine ulla doloris moleſtia ſubſedit, nigricans tota; poſtea, eſcharula hac decidua, cum nondum integre deleta eſſet, ſecunda vice tetigi infernali lapide, ſicque totam abſtuli: Verum, ut caverem, ne tacta cauſtico hoc caruncula oppoſitum urethrae latus ſtatim tangeret, per aliquot minuta orificium urethrae dilatatum retinui, & partem, cauſtico tactam, fovi ſpongiola madida aqua tepida, in qua dilueram paucas guttulas olei tartari per deliquium. Notum eſt, lapidem infernalem in inſtanti fungoſam carnem deſtruere; hinc levis, & momentaneus, attactus ſufficit: oleum vero tartari per deliquium, aqua multa dilutum, adeo mite redditur, ut nullo modo irritare valeat, dum ſimul concentratiſſimum nitri acidum (quod argento puriſſimo unitum conſtituit lapidem infernalem) ad ſe rapit; quo facto, ſolum argentum manet, a quo nihil metuendum eſt.

Poſt aliquot menſes idem ille juvenis denuo Gonorrhoeam ex impuro concubitu contraxit; qua feliciter ſanata, nova caruncula in eodem loco enata fuit, & eadem methodo curata: territus ille, poſtea caſte vixit, & ab omni malo manſit immunis.

Quandoque contingit, canalem urethrae, praecipue circa ejus orificium, obſideri verrucis Venereis; quae a carunculis diſtinguuntur, quod duriores ſint, & magis calloſae: an profundius tales verrucae in urethra haereant, non liquet; certe, ſi adeſſent, ſimile poſſent urinae impedimentum facere, ac carunculae, & forte majus, cum quandoque in glande, & interna praeputii parte, natae tales verrucae in magnam ſatis molem excreſcant. Alia occaſione ad §. 1372. Tom. IV. pag. 737. notavi, in juvene, Gonorrhoea virulenta laborante, poſt validum purgans mercuriale, quod ex *Turbith minerali*, *Scammoneo*, *Reſina Jalappae*, conſtabat, non tantum Gonorrhoeam fuiſſe emendatam, ſed & plurimas verrucas venereas, urethrae orificium obſidentes, incepiſſe corrugari, ac flacceſcere, & poſt paucos dies cecidiſſe. In tali caſu, multum boni ſperarem, fateor, a ſimili remedio dato. Credo, me vidiſſe poſt ejus uſum ex-

excretas flaccidas pelliculas cum urina, quae referebant verrucas Venereas corrugatas, dum brevi decident; cum tamen ſemel tantum hoc obſervaverim, pro certo nollem adfirmare.

Conſtat quidem ex dictis, dyſuriam & iſchuriam, poſt Gonorrhoeam, non ſemper oriri ab excreſcentiis carnoſis, ſed & plures alias cauſas eadem mala producere poſſe: verum videmus, olim plures Medicos ac Chirurgos de carunculis ſolis fere cogitaſſe, & ad has delendas omnem curationis methodum direxiſſe. Cum autem carnem fungoſam in vulneribus & ulceribus externis exſiccantibus reprimi non infeliciter noſſent, imo & erodentibus cum prudentia applicatis conſumi poſſe, hinc & cogitaverunt de ſimilibus ad carunculas urethrae applicandis, neque ſemper ſatis ſolliciti fuerunt, ut integras & ſanas partes munirent contra erodentium actionem. Sic *Paraeus* (*p*) ſuadet, ut cylinder plumbeus urethrae immittatur, cujus extremum ad digiti latitudinem ſcabrum ſit, & aſperum, inſtar limae rotundae; hunc protrudi vult ultra carunculam, & dein agitari, ut ſic abradantur, & deſtruantur, illae excreſcentiae carnoſae. Satis ruditer hoc faciendum voluit; ut nempe ſequatur notabilis haemorrhagia; quam laudat ad deplenda vaſa infarcta. Deſcribit & inſtrumentum ſcindens, quod tuto deduci poſſet per urethram ad carunculam usque; tuncque jubet, penem debere premi contra hunc apicem ſcindentem, ut ſic tollatur caruncula. Dedit quoque methodum, acres, imo & rodentes, pulveres deducendi ad carunculam, ex *ſabina*, *antimonio*, *&c.*: imo & *viride aeris*, *auripigmentum*, *vitriolum Romanum*, adhibenda ſuaſit, neque cautelam adhibuit, ut ſola haec caro fungoſa tangeretur ab his erodentibus, & reliqua ſuperficies urethrae immunis maneret.

Poſtea alii crudelam hanc methodum imitati ſunt. Sic legitur (*q*), quod *Solingius*, conſultus ab homine, cujus urethra fere tota malignis calloſisque excreſcentiis impleta erat, *immiſerit in illam ſpecillum incurvatum argenteum*, *undique crenis ſive inciſuris tuſum*, *cujus ope*, *quamvis non ſine ingenti dolore*, *tantum ibidem effecit ſpatium*, *ut illico urinam quodammodo reddiderit miſer*. Tentavit poſtea, remediis has calloſitates conſumere; ſed incaſſum. Unde totam urethrae longitudinem, excepta glande, incidit, corrodente remedio totam calloſam ſubſtantiam conſumſit, dein urethram parvis acubus argenteis conſuit, uti in cura labii leporini fieri ſolet: immittebat autem ſimul tenuem flexilem catheterem curationis tempore, ut liber urinae exitus conciliaretur. Tantos cruciatus paſſus homo ille impudenter jactabat poſtea, ſe, propter nodoſas in pene cicatrices, Italis meretricibus gratiorem fuiſſe, quam antea.

Nemo facile imitabitur hanc curam, quae totius urethrae diſſectionem requirit; & minus adhuc illam, quae erodentibus, per urethram integram ad locum obſtaculi usque demiſſis, tentatur. Nunquam tutus eſſe poterit rodentium uſus, niſi oculi manus dirigere poſſint. Dum ſimilia tentantur ab impudentiſſimis agyrtis, quorum audacia ſtupidiſſimam ignorantiam aequat, quanta ſunt metuen-

(*p*) Oeuvres d'Ambroiſe Parè Livre XIX. Chap. XXVII. pag. 458.
(*q*) Stalpart. van der Wiel obſervat. rar. part. 2. obſervat. 40. pag. 410.

tuenda mala! Miſerrime tales aegros ſic periiſſe, vidit inſignis Chirurgus (*r*), qui floruit circa finem elapſi ſaeculi; imo & quandoque periiſſe viginti quatuor horarum ſpatio, poſtquam candelula, rodenti remedio obducta, in urethram dimiſſa fuerat. Sed, cum ille auctor crederet, nunquam in urethrae cavo carunculas inveniri, unicam ſpem talis iſchuriae ſanandae poſuit in dilatatione ſucceſſiva urethrae, per candelulas, ſenſim craſſiores, immiſſas, & diu geſtatas, dum ſimul his malis obnoxii ſobriam vitam degerent: obſervatur enim frequenter, haec mala recrudeſcere, dum comeſſationibus, & pergraecationibus, indulgent incauti.

Prudentiores Chirurgi, licet de conſumenda excreſcentia carnea in urethra cogitarent, mitioribus remediis, & majori cautela adhibitis, rem aggreſſi ſunt. Candela cerea craſſiori explorabant urethram, donec tangeretur obſtaculum, quod liberum tranſitum per urethram impediebat; menſurabant longitudinem, quae urethram ingrediebatur; ſicque exacte determinabant locum, ubi haerebat malum. Si plura talia aderant obſtacula, ſic poterat diſtingui, an, primo ſublato, jam profundius in urethram demergi poſſet candelula.

Cum autem cera, ex qua candelulae illae parantur, antequam calore corporis molleſcat, ſatis quandoque fragilis ſit, & urethra, per penis partem inferiorem decurrens, aëri exponatur ambienti, contigit aliquando, ceram frangi, integro manente ellychnio; unde in hoc loco angulum faciebat candelula, & vix ſine laeſione educi poterat: ob hanc cauſam tela vetuſtiſſima, & tenuiſſima, obvolvi candelam curaverunt Chirurgi jam ſaeculo decimo ſexto (*s*). Hodie, uti notum eſt, vix candelis cereis utuntur, ſed turundas, ex linteo convoluto, & ſparadrapi in modum Emplaſtica medicata materia imbuto, adhibent; quae frangi nequeunt, ſed ſemper integrae educi poſſunt.

Extremum talis candelae inungebant ejusmodi remedio, a cujus applicatione ſperabant, leni eroſione, vel & ſuppuratione, conſumi poſſe obſtaculum, quod liberum urinae tranſitum impediebat; dum ſimul conabantur hoc efficere, ut remedium tale exedens non irritaret reliquam urethrae ſuperficiem internam. Alii tubum argenteum cavum per urethram protrudebant ad obſtaculum usque; & dein per hunc tubum deducebant candelulam minorem, vel turundam, in apice erodente remedio imbutam. Tale unguentum deſcribitur (*t*), quod acria erodentia non habet; ſed potius exſiccantia; *Ceruſſam*, *Tutiam*, *Lithargyrium*, *Antimonii pollinem &c.*; addito etiam *opio*, ut ſenſibilitas loci affecti minueretur. Haec, & his ſimilia, ſufficere poſſent, ſi luxurians caro, fungoſa dicta, tale obſtaculum conſtitueret tantum. Sic pergebatur *per* 15, 18, *aut* 20, *dies*, *juxta mali magnitudinem*, *& prout carnoſitas videbatur aperiri*, *ac in pus reſolvi.* Nunquam enim tutius poterit obtineri talis curatio, quam per blandam ſuppurationem. *Cum autem videbis*, *urinam libere & facile reddi*, *pauco pure turbatam*, *tunc oportebit*, *primum unguentum griſeum* (quod nempe Ceruſſam, Tutiam &c., continet) *a candela tollere*; *ſed illines candelam totam ſecundo unguento*

(quod

(*r*) Saviard nouveau Recueil d'obſervat. Chirurg. n°. 74. pag. 325. &c.
(*s*) Aſtruc de Morbis Vener. Tom. II. pag. 817. (*t*) Ibidem.

(quod ex unguento roſato Galeni, albo Rhaſis camphorato, & pomato ſine ſpeciebus, paratur), *continuando octo aut decem dies; quousque pus non amplius effluat cum candela, nec ullus dolor inter mejendum percipiatur, quo tempore abſtinendum erit a remediis* (*u*).

Facile patet, vaſtum hic relictum fuiſſe campum verſatis in arte Viris, ut diverſa tentarent ad curandam hanc moleſtiſſimam iſchuriam, quae toties repetitas Gonorrhoeas ſequitur, & frequenter redit in multis, qui ſe integre ab hoc malo curatos, & liberos, credebant.

Prudentiores nihil magis in votis habebant, quam invenire methodum, & remedia applicanda, quibus poſſent deleri haec urethrae obſtacula, absque laeſione notabili ipſius canalis, & peſſimis ſymptomatibus, quae imprudentes conatus toties ſecuta fuerant; ſaepe non ſine vitae periculo. Efficax requirebatur medela; ſed tuta ſimul: absque omni dolore, & moleſtia, curam obtineri poſſe, vix ſperabant; debebat tamen evitari, ne tanta haec eſſent, ut periculoſa ſequeretur inflammatio. Cum autem toties ſuſpicio adſit, in his malis latere Luis contagium, mirum non eſt, argentum vivum, & varia ejus praeparata, adhibita fuiſſe, ut illud deleretur non tantum internis remediis, ſed & topica applicatione ſimilium ad ipſum locum affectum in urethra. *Alexander Trajanus Petronius*, qui ante bina ſaecula de Lue Venerea ſcripſit (*w*), laudavit praecipitatum rubrum ad carunculas urethrae conſumendas; ſed ſimul monuit, vulgare illud officinarum, quod ex argento vivo & aqua forti ſimul ad ſiccitatem decoctis paratur, ſine periculo vix adhiberi poſſe, cum concentratum nitri acidum in ſe contineat, hinc valide rodat. Unde commendat praecipitatum, quod, absque ullis acribus additis, ex argento vivo, cum auro vel argento mixtis diu digeſto, paratur. Dein addit: *At ſi verum eſt*, (*ut a quibusdam accipio*), *ex ſolo ipſo argento vivo, absque ulla alia mixtura, confici poſſe, id profecto & omnibus anteponi debet, & minime omnium dolore afficiet. Neque nos deterreat, quod iidem dicant, id egere longiſſimo temporis ſpatio, ut puta decem pluriumque menſium, & ſumma tum cura tum diligentia; hoc enim, quominus paretur, impedire quidem poteſt; ſed, ubi paratum eſt, magis quam alia proſit, non poteſt.* Interim & laborioſa haec praeparata mercurialia, licet minus acria ſint illis, quae per additos ſpiritus acidos acres conficiuntur, tamen non carent omni acrimonia; uti alia occaſione ad §. 135. n°. 4. monui.

Plerumque illi, qui ſe jactabant feliciſſimos eſſe in curandis his malis, celaverunt arcana ſua. Sic *Trincavellii*, & *Alexandri Maſſariae*, teſtimoniis celebratur *Petrus* quidam, natione Gallus, qui Venetiis tanquam peritiſſimus in exſtirpandis carunculis his inclaruit, & poſt illum ejus filius: Candelulas immittebat urethrae, quarum apices obliniebat medicamento quodam erodente; poſtea conſolidante, & ad cicatricem deducente, remedio utebatur. Arcanum hoc Parmenſis Dux obtinuit; qui illud Avo *Franciſci Roncalli* Medici Brixienſis communicavit: conſtabat una parte *unguenti Ceruſſae Camphorati*, & binis parti-

(*u*) Aſtruc de Morbis Vener. Tom. II. pag. 817.

(*w*) Aphrodiſiac. pag. 1354. 1355.

tibus *unguenti de tutia Vigonis*, quibus ſimul miſtis addebatur *praecipitati rubri* ſubtilliſſime triti talis copia, quae ſufficiebat ad maſſam rubro colore tingendam (*x*). Certe prudentius fuiſſet, limitare accurato pondere quantitatem praecipitati rubri, quam colore maſſae, cujus intenſitas variare admodum poteſt.

Henricus IV, Franciae & Navarrae Rex, per octo annos ſtranguria, & dyſuria, laboraſſe legitur (*y*), quae antiquioris Gonorrhoeae pediſſequa erat; & ſimili methodo intra quinque hebdomadas ſanatus fuiſſe dicitur. Pulverem, cujus praeparatio ſecreta manſit, butyro recenti miſtum, ope cannulae, ſuper urethrae carunculam levi & ſuſpenſa manu deponebat veſperi *Loyſeau*, qui Medici & Chirurgi Regii munere fungebatur; ſequenti mane blandis remediis eluebat urethram: ſic perrexit, donec conſumta foret caruncula, & poſtea cicatricem facientibus remediis utebatur, &c. Licet autem Medicus ille natu grandis, & emeritus, foret, orbatusque filio, quem ſuorum arcanorum haeredem deſtinaverat, tamen in occulto reliquit remedia, quibus utebatur. *Usque adeo magnam vim conſuetudo obtinet in plerisque, ut ea, quibus aſſueviſſe olim fructuoſum fuit, pergant agere, etiam dum ſibi nullus inde fructus futurus eſt* (*z*).

Alii adhibuerunt alia remedia ad carunculas urethrae ſanandas; plerumque admiſcebant mercurium vivum, vel crudum, vel leniora praeparata mercurialia, praecipitatum album, mercurium dulcem, &c. Omnes laudaverunt ſua remedia, & feliciſſimos inde effectus ſe vidiſſe teſtati ſunt. Plerique ſollicite texerunt arcana ſua, ne revelata vileſcerent forte, & lucrum, quod inde ſperabant, minueretur. Singula haec anxie rimari, nimis longum foret, nec forte taedioſum laborem compenſaret utilitas. Sufficiet, ſpeciminis inſtar, quaedam dicere de Candelulis, quibus uſus fuit *Jacobus Daran*, qui in exercitu & noſocomiis Caeſareis olim ſtipendia meruit; poſtea, Chirurgi Regis Galliae honorificum munus adeptus, caruncularum urethrae curationi operam praecipue impendit, & tractatum edidit (*a*) de nova methodo curandi haec mala. Attente legi hunc tractatum, & inde collegi ſequentia.

Turundae, ſive candelulae ſic dictae, ex baſi latiori in apicem deſinunt, flexiles ſunt, vel ſaltem calore ipſius urethrae ſic molleſcunt, ut debitam flexilitatem acquirant, & commode ab aegris geſtari poſſint.

Effectus eſt, ſuppurationem excitare in urethra, &, per hanc, fundere, ac conſumere, carnes fungoſas, excreſcentias, verrucas; ſed absque eroſione: ſimul, ſub harum uſu, prodit fluxus materiae Gonorrhaicae, flavae, virideſcentis; ſicque Gonorrhoeam, quam ſuppreſſam ſtatuit dediſſe originem his malis, redintegrat, & quaſi recentem reddit: hoc imprimis inde probat, quod aegri in illo curationis ſtadio, ſi coëant cum foemina, illam inficiant.

Turundae iſtae dicuntur habere mirabilem hunc effectum, ut non agant in partes ſanas urethrae, ſed tantum in illa ejus loca, in quibus haerent obſtacula, ure-

(*x*) Aſtruc de Morbis Venereis Tom. II. Lib. VI. pag. 751. (*y*) Ibidem Lib. VII. pag. 897. (*z*) Ibidem pag. 898. (*a*) Obſervat. Chirurg. ſur les maladies de l'urethre &c.

urethrae cavum minuentia, quae ſic, ſuppuratione producta, conſumunt. Unde etiam, in urethram ſani hominis introductae, nihil faciunt, cum careant vi rodente: imo & in aegris nullum dolorem excitant; licet adeo prompta ſit illarum actio, ut, tribus vel quatuor horis poſt harum applicationem, pus jam incipiat prodire.

Praeterea, eodem remedio ſcirrhoſas indurationes ſolvi poſſe, teſtatur: hoc non ſemper ſuccedere tamen, inde patet, quod ſcirrhoſam duritiem, bulbum urethrae occupantem, ſe non potuiſſe curare, fateatur auctor.

Nulla vivendi norma praeſcribitur curae tempore; pauca, vel nulla, remedia interno uſu adhibentur; ſed tota curatio a topico hoc remedio exſpectatur, modo locum affectum tangere poſſit. Ubi tamen curatio ultra ſolitum tempus protrahitur, tunc ſpecifico, ad virus Venereum delendum, remedio opus eſſe, fatetur auctor.

Curatio per has candelulas triginta dierum ſpatio abſolvitur; quandoque protrahitur per duos tresve menſes, imo & diutius in caſibus difficilioribus.

Adhibebantur in hac curatione candelulae variae efficaciae, pro diverſitate mali, quod per has tollendum erat. Quamvis autem nullum dolorem excitari ab hoc remedio afferat, fatetur tamen auctor, quod quandoque immiſerit in urethram candelulas anodynas, quae dolorem lenirent a prioribus productum. Aliquando contingit, ut, in initio curae, candelula profunde in urethram demitti nequeat, dum occurrit obſtaculo in urethae principio haerenti; quo per remedii hujus efficaciam ablato, profundius demergitur, donec novo obſtaculo occurat; quod ſimili methodo removetur, donec tota urethrae longitudo penitus libera ſit, & nihil purulenti prodeat amplius, aut candelulae poſt ſatis longam in urethra moram adhaerere obſervetur. Sic enim certitudo integrae curationis haberi poterit, abſque recidivae metu. Cum autem ſtatuat auctor, vim remedii agere tantum in locum, ubi haeret obſtaculum impediens urinae exitum, non in reliquam ſuperficiem ſanam urethrae, hinc putat, ſe diſtinguere poſſe, in educta candelula, longitudinem & latitudinem loci affecti; ex pure ſcilicet adhaerente candelulae, in illo loco, qui obſtaculo morboſo contiguus fuerat. Alii & celebres quidem in arte viri fuerunt potius in hac opinione, per applicatam candelulam ſic irritari ſenſilem ſuperficiem internam urethrae, ut augeatur copia muci naturalis, quo cavum urethrae in ſanis oblinitur; adeoque craſſum illud, quod candelis, diutius in urethra relictis, adhaeret, non eſſe habendum pro pure, ſed pro muco naturali copioſius ſecreto. Hanc difficultatem ſolvit *Daran* ſequenti argumento: affirmat nempe, candelulam, introductam in urethram ſani hominis, qui nunquam Gonorrhoea laboravit, & ibi per quatuor horas relictam, dum educitur, prodire omnino puram: ſi dein eadem haec candelula immittatur in urethram hominis, qui Gonorrhoea laborat, intra quatuor horas ſi educatur, & adhuc citius, craſſam materiam in ſuperficie habebit, quod & contingere debuiſſet aeque in homine ſano, ſi illud craſſum, candelulae adhaerens, foret mucus naturalis, per irritationem candelulae in urethra haerentis, majori copia ſecretus. Praeterea notat, totum candelulae ambitum tunc debere tegi hoc muco, non vero ſolam illius partem, quae contigua fuit loco male affecto; quod conſtanter fieri, audacter affirmat.

Egre-

Egregius in Arte Chirurgica *Samuel Sharp* (*b*) ſolito ſuo candore fatetur, haec argumenta *Daran* magni eſſe ponderis; ſuſpicatur tamen, haec experimenta non ſatis frequenter repetita fuiſſe in hominibus ſanis, qui nunquam Gonorrhoea laboraverant; quod probari videtur ex ipſis verbis *Daran* (*c*), qui dicit, ſe hanc veritatem probaſſe experimento, quod ſe repetiturum promittit toties, quoties deſideratur: addit poſtea, ſibi videri parum utile illud experimentum; cum aſſerti veritas ſatis pateat ex eo, quod materia purulenta tantum adhaereat candelulae in illo loco, qui obſtaculum in urethra tetigit.

Ut hoc dubium elucidaret ulterius *Sharp* (*d*), perſuaſit adoleſcentibus, variae aetatis, a duodecimo ad vigeſimum annum usque, ut paterentur ſibi in urethram introduci candelulam; quae, dum poſtea educebatur, ſemper aliquam copiam materiae habebat adhaerentem, majori quantitate in quibusdam, minori in aliis. Certus autem erat *Sharp*, nullum ex illis, in quibus hoc experimentum tentabatur, unquam laboraſſe Gonorrhoea. Vario tempore has candelulas in urethra reliquit, ſex nempe, quinque, quatuor, vel & tribus, horis. Non deſcribit quidem auctor, ex quibus remediis fuerint compoſitae candelulae, quibus utebatur; ſimpliciter enim vocat *candelulas mercuriales*. Verum concipere non poterat, tam brevi temporis ſpatio ab his in urethra ſana pus produci potuiſſe; unde concludebat, materiam candelulis adhaerentem non fuiſſe pus ulceroſum, ſed mucum naturalem, per candelulae irritationem copioſius ſecretum. Cum autem opponi poſſet, candelulas *Daran* eſſe longe majoris efficaciae, nec producere novum pus intra paucas horas, ſed latens in ulcere tecto pus educere, dein locum ulceroſum depurare, & ſanare depuratum, poſtquam omne miasma Venereum per hanc ſuppurationem, fluxumque excitatum, ablutum penitus fuerit; ut hanc difficultatem elucidaret *Sharp*, candelulam, quam certus erat methodo *Daran* compoſitam fuiſſe, & quam fortuito acquiſiverat, urethrae ſanae immiſit; omnino ſimilis ſequebatur effectus, ac in prioribus experimentis, dum propriis ſuis utebatur candelulis.

Cum autem *Daran* per totam Europam fere diſpergeret emiſſarios, qui in majoribus urbibus candelulas ejus diſtribuerent; non difficile erat, illas comparare. Unde merito concludi poteſt, non demonſtrari ulceris praeſentiam in urethra, ſi, poſt applicationem candelulae, aliquid effluat ex urethra; cum & in ſaniſſimis idem contingat.

Magnum certe beneficium praeſtitit generi humano optimus *Sharp*, haec experimenta tentando in ſanis, & ab omni ſuſpicione Venerei contagii liberis. Notum nimis eſt, plurimos, qui in juventute furtivae Veneri indulſerunt, perpetuo metu cruciari, ne forte inſciis lateat alicubi in corpore contagii Venerei fomes, qui poſt ſeros annos in nervum erumpere poſſit. Fovent hunc metum lucripetae homines, & facile perſuadent miſeris, ut vel ipſam ſalivationem ſubeant,

(*b*) Critical Inquiry into the perſent ſtate of ſurgery pag. 134. & ſeq. (*c*) Obſervat. Chirurg. ſur les malad. de l'urethre &c. Diſcours Prelimin pag. 35. 36. (*d*) In loco modo citato pag. 140.

ant, licet ne minimum quidem Luis veſtigium adſit, tantum ut a perpetuo illo metu liberentur. Poſtquam rumor increbuerat, his candelulis non tantum ſanari certo peſſimas Gonorrhoeae ſequelas, ſed applicatione candelulae intra paucas horas detegi poſſe, an lateat in membro virili adhuc Virulentus fomes, qui poſtea recrudeſcere poſſit, non pauci fuerunt, qui has candelulas adhibuerunt, ut ab omni metu forent liberi. Abſolute enim affirmabat *Daran* (*e*), candelulam ſuam immiſſam urethrae hominis ſani, & relictam debito temporis ſpatio, dum poſtea educitur, omnino puram eſſe, ita ut nequidem acutiſſimo oculo vel minimum peregrinae materiae, candelulae adhaerentis, diſtingui poſſit. *Sans que l'oeil le plus fin puiſſe s'appercevoir, qu'aucune liqueur etrangere s'y ſoit attachée.* Quanto terrore percelletur homo, qui, olim Gonorrhoeam paſſus, hoc experimentum tentabit in ſe ipſo, dum in candelulae eductae ſuperficie mucoſam ſtriam inveniet? certo ſe infectum credet; praecipue, ſi non in toto candelulae ambitu, ſed in uno aliove tantum loco, talem mucoſam materiam adhaerentem invenerit.

At, ſi conſiderentur illa, quae ante ad §. 1447. de urethrae fabrica dicta ſunt, patebit facile, hoc contingere poſſe; cum in cavum urethrae hient orificia quaedam ductuum excretoriorum majora, quae poſt Gonorrhoeam dilatata, quandoque & eroſa, majorem muci copiam illinunt candelulae immiſſae, in illo loco, quem tangunt. De hac re adhuc quaedam dicentur ad §. 1459, ubi de Gonorrhoeae curatione agetur.

Nunquam credidi, *Daran* egiſſe mala fide; ſed videtur nimis praecociter concluſiſſe, omne, quod exit de pene, poſt candelulas applicatas, eſſe materiam Virulentam, in qua contagium Venereum certo haereat. Unde monet, dum, poſt applicationem candelarum, fluxus redit, ut abſtineant ab uxoribus, ne illae inficiantur. Notum eſt, poſt Gonorrhoeam, bona etiam methodo curatam, ablatis omnibus moleſtis ſymptomatibus, ſupereſſe hoc incommodum, ut, mane imprimis, poſt bonum ſomnum, aliquid ex pene effluat ſponte, vel leni preſſione exeat, ſub forma muci ſubpellucidi. Hoc diu quandoque durat, &, poſt exceſſus in cibo, ac potu, imprimis augetur, ſemperque metum incutit aegris, ne lateat aliquid virulenti. Obſervavit *Sharp* (*f*), maritos ſic affectos cohabitaſſe cum uxoribus, nec illas infeciſſe: imo affirmat, ſe vidiſſe tales caſus, ubi ingens copia hujus fluxus aderat, absque ulla infectione ſequente. Notandum etiam videtur, quod *Suppurationis* vocabulo uſus fuerit, dum deſignat mucoſum illum fluxum, poſt Gonorrhoeam ſequentem, quem praecedenti pagina *Gleet* dixerat. Sed & paulo ante (*g*) monuerat, quod Suppurationis nomine uteretur, ad deſignandum fluxum, quem candelula, in urethra haerens, excitaverat.

Sed *Daran* fuit in hac ſententia, virus Venereum latere in ulcere urethrae; in corpore cavernoſo urethrae ipſo; qui locus ulceroſus, in fungoſam ſubſtantiam prominens, applicatione candelularum conſumeretur, ſicque per ſuppurationem natam extricari virus Venereum, & cum pure exire. Quandoque etiam la-

(*e*) In loco modo citato ad literam c. (*f*) Critical Enquiry &c. pag. 142. 143. (*g*) Ibidem pag. 141.

latere credebat miaſma Venereum in ſubſtantia cellulari, ſive fungoſa, urethrae dicta, ibi manere iners, & quaſi dormire, donec a pergraecationibus, vel aliis cauſis fortuitis, redderetur actuoſum, locum, ubi haerebat, undequaque diſtenderet, ſicque canalem urethrae arctaret primo, dein obturaret integre, & totalem iſchuriam produceret. Candelulis autem ſuis hanc tribuebat potentiam, quod ulcus tale clauſum aperirent, detergerent, &, omni contagio Venereo deleto, perfecte conſolidarent. In hac ſuppoſitione, non poterat non timere contagium, ſi maritus cohabitaret cum uxore, illo tempore, dum, tectum antea ulcus, nunc apertum candelularum uſu, funderet contagioſum pus, & virus Venereum, antea ſilens ac iners, nunc redderetur actuoſum.

Confirmat *Daran*, multis obſervationibus, ſuam opinionem, quae in tractatu ejus de morbis urethrae legi poterunt. Inter illas imprimis notabilis eſt, quam egregius Chirurgus de proprio morbo ſcripſit, a quo uſu candelularum ſe curatum fuiſſe teſtatur (*h*). Laboraverat ille in juventute Gonorrhoea, quae ſolitis auxiliis curata erat integre, ita ut ſanus viveret poſtea per viginti annos; &, cum toto hoc temporis intervallo nunquam ſe expoſuiſſet periculo contrahendae Luis Venereae, ab omni malo ſe immunem credebat. Mirabatur hinc, dum ſentiret, urinam tenuiori filo exire, & difficulter, cum dolore. Sed, cum Chirurgi cohortis primarii munus gereret in exercitu, equitationem evitare non poterat; a qua difficultas urinae augebatur multum: uti autem exercitum in Italiam tendentem ſequi debuit, defuit tempus, ut idoneis remediis malo ſuccurrere potuerit. Inevitabiles muneris, quod gerebat, labores, & aëris in montibus Sabaudiae inclementia, quam tolerare debebat, adeo exaſperaverunt malum, ut ſtranguria quotidie increſceret, una cum excretione muci viſcidi, quem magno cum dolore exprimere cogebatur. Succeſſit dein iſchuria, vix non lethalis; unde munus Chirurgi campeſtris abdicare debuit, ut propriis melius ſuccurrere poſſet malis; Monſpelium ſe deferri curavit, & Medicorum celebrium ope inſigne adeo levamen obtinuit, ut, refectis viribus, de caſtris denuo ſequendis cogitaret non tantum, ſed & ad hybernas ſtationes excurreret, ut prodeſſe poſſet illis, qui ipſius opem anxie implorabant. Dum jam in procinctu ſtaret, ut ad caſtra pergeret, ſenſit parvum tumorem in Perinaeo; qui cito augebatur mole, ita, ut pugnum aequaret; quo diſſecto, inventum fuit foramen in urethra; ne autem in fiſtulam degeneraret malum, ſcalpello dilatavit ipſe aeger inciſionem prius factam, hoc cum ſucceſſu, ut, ſanata fiſtula, poſt binos menſes nondum finitos caſtra ſequi potuerit. Sed brevi poſt iſchuria ſecuta fuit, per quatuor dies durans; a qua ſe evadere poſſe, deſperabat aeger. Evaſit tamen; ſed mucum viſcidum magna copia excernere, & ingenti quidem cum moleſtia, debuit. Omni ſpe ſanationis depoſita, ad ſuos rediit, &, ſaevos dolores per ſex menſes paſſus, incepit candelulis uti, felici adeo ſucceſſu, ut teſtetur, ſe per menſem, & ultra, frui integerrima ſanitate, dum hanc morbi ſui hiſtoriam ſcribebat.

Non videtur ex hac hiſtoria ſequi, contagium Venereum latuiſſe per viginti an-

(*h*) Daran ſur les maladies de l'urethre pag. 96. & ſequentibus.

annos in urethra, manente integra ſanitate, antequam denuo in nervum erumperet, & toto hoc temporis intervallo nulla praeſentiae ſuae indicia dediſſe. In intimis oſſium receſſibus foedum Luis miasma diu haerere poſſe, & difficulter extricari, non adeo mirum videtur. Cum lente ibi moveantur humores vitales, & medullare oleum det aptum nidum contagio retento. Sed dum ibi haeret, nocet, & ſuae praeſentiae indicia non obſcura praebet, doloribus oſſium, tumoribus, corruptela &c.; de quibus poſtea adhuc dicendum erit. Sed vix videtur credibile, in pene, ejus corporibus cavernoſis, aut urethrae cavernoſo corpore, per tot annos virus Venereum latere poſſe, penitus iners, & nullum dare in loco, ubi haeret, vel in reliquo corpore, indicium. Penis enim, dum erigitur, turget ſanguine effuſo in cellulas corporum cavernoſorum penis, & ipſum corpus cavernoſum urethrae, ante ſeminis ejaculationem, ſimiliter ſanguine impletur. Poſt ejaculationem, omnis ille ſanguis, qui turgere fecerat penem, per venas redit in humorum maſſam, & per totum corpus diſpergitur; unde brevi flacceſcit virile membrum. An veroſimile eſt, ſanguinem vivum, calidum, agitatum, alluentem fomitem infectum, mox per venas reſorptum, non inficere corpus? An non miasma Venereum, tempore oeſtri Venerei excitatum, roſiſſet, inflammaſſet, loculum in quo latebat? Quaenam probabilis cauſa determinari poſſet, quae Veneno, per viginti annos dormienti, veternum excuteret, ut illud, jam oblitum nocendi, ſubito produceret tot & tanta mala?

Multae aliae poſſunt eſſe ſtranguriae, & iſchuriae, cauſae; unde nulla neceſſitas jubet, recurrere ad fomitem Venenatum, relictum a Gonorrhoea ante viginti annos ſanata. Credo ex illis, quae ad §. 1440. dicta ſunt, ſatis conſtare, veteres Medicos non cognoviſſe Luem Veneream, & tamen apud *Hippocratem* leguntur talia ſymptomata, quae hodie haberentur pro ſignis Diagnoſticis carunculae urethrae, poſt Gonorrhoeam natae. In *Coacis Praenotionibus* (*i*), poſtquam ſigna veſicae inflammatae dederat, & monuerat, periculoſum morbum eſſe, qui, a ſeptem annis, usque ad decimum quintum, imprimis infeſtaret, ſolvereturque urina purulenta, habet ſequentia: *Quibus tuberculum eſt circa veſicam, quod Dyſuriam inducit, quocumque ſitu decumbant, moleſte ſe habent. Hujus autem ſolutio fit, pure erumpente.* Vocem illam σχηματισθέντες de ſitu corporis aegri intelligendam eſſe, docet textus immediate praecedens, qui de calculoſis agit, ubi monet, illos, ſi tali in ſitu ponantur, ut lapis in meatum urinarium non dilabatur, facilius mingere. Ubi de calculo agebatur, dictum fuit, miſeros illos tentare varium corporis ſitum, ut calculum a veſicae orificio removeant; imo & quandoque capiti inſiſtere, ut calculus retrolabatur, & liber urinae exitus fiat. In hoc autem textu idem Graecum vocabulum occurrit; quod igitur manifeſte de mutato corporis ſitu intelligendum eſt.

Inde patet, *Hippocratem* cognoviſſe hanc Dyſuriae, & Iſchuriae, cauſam; tuberculum nempe; & quidem circa veſicam, in vicinia ejus; nam paulo ante

(*i*) N°. 472. 473. Charter. Tom. VIII. pag. 879.

te de veſica inflammata & ſuppurata egerat. Sed & certam Diagnoſin dedit, qua diſtingui poſſunt moleſtiae per tale tuberculum natae a cruciatibus calculoſorum. An non videtur *Hippocrates* hic loqui de illa parte urethrae, quam ambit proſtata, & quae veſicae vicina eſt? talis tumor, in glanduloſa hac parte natus, dum mole augetur, comprimendo, poterit minuere, & tandem delere, urethrae cavum, ita, ut dyſuriam praegreſſam ſequatur perfecta iſchuria; dum ſimul manifeſtus tumor tangitur in Perinaeo, qui aliquando extrorſum rumpitur. Tunc autem mali origo in vicinia quidem veſicae, ſed extra cavum urethrae, haeret.

Neque tantum extra cavum urethrae, in vicinia Veſicae, tale obſtaculum naſci, quod urinae liberum exitum impediret, obſervavit *Hippocrates*; ſed & in ipſo cavo urethrae tuberculum naſci, alio loco (*k*) monuit. *Quibus in urethra tuberculum naſcitur, eo ſuppurato, & rupto, ſolutio.* Cum autem Solutionis vocabulum ſaepius adhibeatur pro benigna reſolutione inflammationis, absque ſuppuratione ſequente (vide §. 386.), diſputat *Galenus* (*l*), in Commentariis ad hunc textum, an, praeter ſuppurationem tuberculi, & rupturam ſuppurati, nulla alia ſolutionis via ſupereſſet, licet frequentiſſime tale tuberculum urethrae in abſceſſum iret. Concludit tandem, veriſſimum eſſe, a ſola ſuppuratione, & puris exitu, curam exſpectandam eſſe. Unde patet, per *ſolutionem* hic non intelligi blandam reſolutionem inflammationis, ſed tantum ablationem obſtaculi, quod liberum urinae tranſitum per urethram impediebat. Acris enim urina lente per urethram tranſit, & cum magno nixu exprimitur, dum cavum urethrae nondum integre obturatum eſt; ubi vero Dyſuria jam abivit in Iſchuriam, perpetuus adeſt teneſmus, & omnibus viribus urinam exprimere conantur; unde perpetuo irritatur tuberculum inflammatum; adeoque nulla blandae reſolutionis ſpes ſupereſt: validis iisdem nixibus abſceſſus, urethram obturans, citius rumpitur.

Alio *Hippocratis* textu (*m*) confirmantur illa, quae de *ſolutionis* vera ſignificatione dicta ſunt. Sic enim habet. *Quibus in urethra tubercula procreantur, iis, ſuppuratis, & ruptis, dolor ſolvitur.* Conſtat ergo, talia mala Veteribus deſcripta fuiſſe, qui Luem Veneream non noverant; & hodie tamen communiter contagio Venereo latenti adſcribi ſolent. *Celſus* (*n*), qui plures *Hippocratis* textus Latiniſſimo ſermone reddidit, dum de his malis ſcribit, habet ſequentia, maxime notanda: *Quibus, in fiſtula urinae, minuti abſceſſus, quos φύματα Graeci vocant, eſſe coeperunt, iis, ubi pus ea parte profluxit, ſanitas redditur. Ex quibus cum pleraque ex ſe proveniunt, ſcire licet, inter ea, quae ars adhibet, naturam plurimum poſſe.* Cum ergo a cauſis non Venereis talia mala oriri poſſe, certum ſit, non videtur evidens ratio adfuiſſe, cur iſchuria attribuatur Gonorhoeae ante viginti annos perfecte ſanatae, ut cauſae. Verum quidem eſt, *Celſum* hic loqui de minutis abſceſſibus, & in Chirurgo illo, cujus hiſtoria modo deſcripta fuit,

(*k*) Aphor. Sect. IV. nº. 82. Charter. Tom. IX. pag. 191. (*l*) Ibidem. (*m*) Aphoriſm. Sect. VII. nº. 57. Charter. Tom. IX. pag. 323. (*n*) De Medicina Lib. II. Cap. VIII. pag. 70.

fuit, tumor in perinaeo natus pugnum mole aequabat; Verum in urethra tantam tumoris extenſionem non patitur loci anguſtia, in Perinaeo quidem. *Celſus* (*o*) autem probe noverat tales abſceſſus, quos in fiſtula urinae minutos vocabat, poſſe extendi ad magnam molem aliis locis corporis, ubi ſpatium datur. Sic enim habet: *Phyma vero nominatur tuberculum furunculo ſimile, ſed rotundius & planius, ſaepe etiam majus. Nam Furunculus ovi dimidii magnitudinem raro explet, nunquam excedit. Phyma etiam latius patere conſuevit; ſed inflammatio, dolorque, ſub eo minores ſunt.*

An non Iſchuria illa potuit fieri in hoc Chirurgo a diuturna equitatione, potius, quam a Gonorrhoea per integros viginti annos jam ſanata? Certe *Hippocrates* (*p*) notat, *Scythas*, ob perpetuam equitationem, in Venerem ſegnes fieri non tantum, ſed & tandem penitus ſteriles, & effoeminatos, reddi; ita ut muliebria munia obeant, & loquantur ut mulieres. Tuncque, muliebri ſtola amicti, ſuam ignaviam agnoſcunt, &, cum mulieribus victitantes, earum opera tractant. Notat *Hippocrates* hac affectione tentari opulentiſſimos quosque Scythas, minime autem infimos, ſed generoſiſſimos, qui maximas opes per equitationem acquiſiverunt. *Pauperes minus affligit hoc malum; non enim equitant.* Dein ſubjungit ſequentia: *Quin & in reliquis hominibus ad eundem ſe habet modum. Ubi enim plurimum, & creberrime, homines equitant, ibi plurimi cedmatis, iſchiadibus, & podagris, corripiuntur, & ad Venerem exercendam peſſime ſe habent.*

Videtur ex his concludi poſſe, diuturnam, & frequentem, equitationem nocere poſſe genitalibus virorum partibus, & in illis varia mala producere, ob perpetuos inter equitandum ſuccuſſus, & preſſionem non interruptam fere a pondere corporis equo inſidentis; uti alia occaſione in Commentariis ad §. 1063. notavi.

Notandum etiam videtur, vocabulum Κέδματα non ſemper ſignificare longas in articulos, & imprimis juxta coxendicem, defluxiones, ſed & diuturnam affectionem, quae partes genitales occupat (*q*). Cum autem *Hippocrates*, in textu modo citato, dum recenſet mala metuenda a nimia equitatione, Iſchiadi, & Podagrae, adnumeret *Cedmata*, & Impotentiam ad Venerem, non ita abſonum videtur, quod per hoc vocabulum potius deſignaverit morbos genitalium, quam articulorum. Ex dictis conſtat manifeſte, Dyſuriam, & Iſchuriam, non ſemper a malo Venereo originem ducere, ſed & a diverſis aliis cauſis: imo, licet olim Gonorrhoea quis laboraverit, & poſt illam ſanatam ſuperſit impedimentum in urethra, non ſemper concludi debere acſi adhuc lateat morboſum virus in hac parte, quod niſi extricari poſſit & expelli, nunquam ſperari queat integra ſanatio. Poſt Gonorrhoeas toleratas, urethra contrahi poteſt a duris, rugoſis, ulcerum ſanatorum cicatricibus; filamenta, transverſim in urethra poſita, liberam urinae excretionem impediverunt aliquando, & reſiſtentiam non ſuperabilem pro-

(*o*) De Medicina Lib. V. Cap. XXVIII. n°. 9. pag. 325. (*p*) In Libro de aëre locis & aquis Cap. XI. Charter. Tom. VI. pag. 210. (*q*) Vide Foëſii Oecon. Hippoc. in litera. K.

produxerunt catheteri inducendo. Omnia haec mala triſtes reliquiae Venerei contagii eſſe poſſunt; licet illud integre expulſum fuerit de corpore. Num quid ulcera Venerea, in cute externa, foedas, & contractas, cicatrices relinquunt, dum integre ſanata ſunt, nec in vicinis locis repullularit amplius? has interim cicatrices, quibus quaevis remedia applicari poſſunt quam liberrime, ſe ſanare poſſe, nemo facile promittet. Cogitetur jam, urethram, in Gonorrhoea ulceroſam redditam, ſimiliter affici poſſe. Dum autem urethrae cavum anguſtatur a vicinis tumoribus, licet nullum adſit in ipſa urethra malum, uti ſaepe fit, ubi proſtatae tument, a quacumque demum cauſa, tunc tanta debet eſſe in candelulis, quae in urethra haerent, efficacia, ut illarum vis medicata per ductus excretorios proſtatarum ſe inſinuet, & ſolvat obſtacula; ſicque liberum humorum circuitum per illarum ſubſtantiam obſtructam reſtituat.

Talia vero mala ſolent pro Carunculis haberi, & ſimili modo tractari. Exemplum habetur in Epiſtola *Theodorici de Mayerne*, Jacobi primi magnae Britanniae Regis Archiatri, quam ſcripſit *Hildano* (*r*), de nobili viro, qui poſt Gonorrhoeam in urethra carunculam habere credebatur, cujus extenſio circa caput Gallinaginis finiebatur; quod & tumidum invenit. Cum autem urinam magno conamine emittere cogeretur aeger, & ſtillatim tantum, concluſit *Mayerne*, hoc obſtaculum ſenſim per cathaeretica exſtirpandum eſſe; quod & prudenter tentavit; interpoſito ſubinde molliſſimorum remediorum uſu; ut irritationem ab erodente remedio natam ſopiret. Probe enim noverat, *carunculae curationem plus cunctando, quam feſtinando, promoveri.* Tantum autem profeciſſe ſe hac methodo, monet, *ut pateat regia ſeminis & urinae via, atque amplo, continuo, recto, filo reddatur lotium.*

Urethrae canalis ergo erat liber quidem, ſed remanſit ulcus oblongum, reſpectu partis ſatis magnum, quod non potuit ad cicatricem deducere; cum aeger, ob publica negotia, ex Anglia redire deberet; unde reliquum, quod in cura perficiendum erat, *Hildano* commiſit; & dein addit; *Ut facias Exeretici noſtri periculum, ejusdem tantillum mitto, quod tamen ſit ad quatuor ingentes carunculas penetrandas, & exaequandas, ſatis; ſi tardius opus perfecerit, animum non deſpondeas. Tuto, & jucundo, operari ſatius, quam cito, & cum periculo. Vanus nunquam erit medicamenti effectus; quem tamen accelerabis pro libitu, Mercurii praecipitati rubri additione.*

Verum, ex alia Epiſtola *Hildani* (*s*), in qua de eodem aegro agitur, patet, malum nullo modo eo usque emendatum fuiſſe, ut ſola cicatriſatio ulceris in urethra ſupereſſet; ut credebat *Mayerne*; nam in Helvetiam redux nobilis aeger de ardore urinae, & de ejus retentione, adhuc conquerebatur; quae mala, emulſis, enematibus, candelulis, adhibitis, ſatis facile levabantur quidem, ſed in ſiniſtra parte Perinaei incepit ſentire dolorem punctorium, non quidem adeo acutum, continuum tamen. Cum autem in Diaeta errores commiſiſſet, & in exer-

(*r*) Epiſt. Centur. n°. 100. Hildani opera omn. pag. 1032. (*s*) Oper. omn. Centur. V. obſerv. 64. pag. 454.

exercitiis modum exceſſiſſet, foetorem inſignem in urina percepit; ſimul in fundo urinae materia quaedam viſcida, ſpermati ranarum non diſſimilis, conſpiciebatur. Venae ſectione, emulſis, &c., leniebatur malum; imprimis ſero lactis cum ſaccharo, potato multum, videbatur emundari. Sed breves fuerunt hae induciae; acceſſit febris continua, ardentiſſima, urinae retentio, tumor inflammatorius, ovum anſerinum aequans in Perinaeo, cum maximo dolore pungitivo, tumore & duritie ſcroti, ac penis; aderant Syncope, & alia quaevis peſſima ſymptomata, quae inſtantem mortem nunciare credebantur ab omnibus. Tandem in medio Perinaei rumpebatur abſceſſus; exivit pus, intolerabilis, & plus quam cadaveroſi, foetoris; totum perinaeum mortuum excidit; & ingens ulcus remanſit; quod tandem, *Hildani* peritia, ac arte, depuratum, & integre conſolidatum, fuit, abſque fiſtula relicta, & incolumi manente ſphinctere Veſicae, ita ut urinam continere potuerit, etiam in ipſo tanti mali vigore.

Notari imprimis merentur ſequentia, quae *Hildanus* (*t*) affirmat: *Ulcus nihilominus, quod deorſum verſus Veſicam tendebat, profundum erat, & ad ipſas Proſtatas, quas ego a longo tempore male affectas exiſtimo, tendebat.*

Si obſtaculum, Dyſuriam & Iſchuriam faciens, in urethrae cavo haereat, candelularum ope poſſunt remedia topica ad locum affectum deduci; quae, pro diverſa conditione mali, varia eſſe debent; ſed & ſimul cavendum eſt, ſi rodentem vim habeant applicata remedia, ut tantum applicentur loco affecto, nec tangere poſſint ſanam urethrae partem. Sic per tubum argenteum, in urethrae cavum demiſſum ad obſtaculum usque, quidam deduxerunt talia remedia, quae fundere, vel conſumere, poſſunt carnem fungoſam, ſicque tranſitum liberum urinae conciliare. Patet, illa erodentia debere eligi talia, ut diffluere non poſſint; ne vicinae parti ſanae noceant, & periculoſam inflammationem producant. Simul apparet neceſſitas, ut in arte periti diverſa applicent remedia, pro varia conditione obſtaculi, quod removendum eſt. Alia requiruntur ad tollendam verrucam Veneream, ſaepe ſatis calloſam, quam ſi luxurians caro, quae mollis & fungoſa eſt, cavum urethrae obſtruat. Omnes boni hodie in eo conveniunt, acriora rodentia non adhibenda eſſe; quod olim tentatum fuiſſe conſtat; ut in praecedentibus dictum. Pariter damnata fuit crudelis illa methodus, qua aſpero corpore, limae fere inſtar, obſtaculi abraſio intendebatur. Vidi optimos Chirurgos, ubi credebant, carunculam fungoſam Iſchuriae cauſam eſſe, foramina oblonga, quae utrimque adſunt circa extremum apicem catheteris, repleviſſe molli recenti butyro, ne caro fungoſa ingrederetur haec foramina, & laceraretur, dum catheter per urethram protruditur ad veſicam exonerandam: dum enim in veſica haeret catheter, calore loci ſtatim funditur butyrum, & urina libere effluit.

Verum, ubi cauſa Iſchuriae haeret extra cavum urethrae, an tunc ſanari poterit hoc malum candelulis medicatis in cavo urethrae haerentibus? vix videtur. Ipſe

(*t*) Oper. omn. Centur. V. obſerv. 64. pag. 456.

Ipſe *Daran* candide fatetur (*u*), candelulas ſuas non agere niſi in partes, quas immediate tangere poſſunt; adeoque, nec in proſtatas, nec veſiculas ſeminales, nec veſicam ipſam. Dat ſimul ſequentia ſigna Diagnoſtica, quae docent locum, ubi malum haeret. Si pus praecedat urinam, ulcus haeret in cavo urethrae, & urina propellit pus, quod in urethrae canali collectum haerebat. Si vero urinam expulſam pus ſequatur, illo nixu, quo in ſanis ultimae urinae guttae exprimuntur, tunc pus non fuit in canali urethrae; ſed ex proſtata, quae ultimo illo nixu reddendae urinae comprimitur, in urethrae canalem derivatur. Simul & obtuſus dolor percipitur, ſi prematur Perinaeum in illo loco, ubi Proſtata locatur. In tali malo minus ſperat ab effectu remedii ſui; licet credat, illud agere poſſe in ductus excretorios illarum partium, quae in canalem urethrae eructant ſuos humores, imo ſaepe easdem has partes ſic in integrum reſtitui. Ubi autem ulcus proſtatarum antiquius jam eſt, aut malignioris indolis, ita ut illarum ſubſtantiam deſtruxerit, tunc, candelulis curari non poſſe, ſtatuit.

Sola enim tunc ſpes eſt, ut via fiat quantocyus per exteriora, pertuſo loco affecto in Perinaeo; quod niſi factum fuerit, exeduntur omnia vicina, & horrenda mala ſequuntur; uti patet ex caſu modo enarrato. Triſtiſſima talium malorum ſpecimina, a neglectis aut male tractatis Gonorrhoeis orta, aliquoties vidi.

Varia adhibita fuerunt remedia ad liberandam urethram ab his obſtaculis; quae a plerisque habebantur pro fungoſa ſubſtantia, ex ſuperficie interna urethrae excreſcente; hinc applicata fuerunt talia, quae in externis corporis partibus ad ſimiles excreſcentias carnoſas tollendas laudabantur: prudentiores tantum adhibuerunt talia, quae ſenſilem hanc partem laedere non poſſent; vel, ſi quandoque acriora tentabant, omnem poſſibilem cautelam adhibuerunt, ut haec tantum in carunculam agere poſſent, non in locum vicinum ſanum. Cum autem multi fuerint in ea opinione, haec mala ſemper ſupponere latens miasma Venereum in loco affecto, mercurialia erodentia praetulerunt reliquis; ſed plerumque mitiora tantum; v. g.: *mercurium praecipitatum album*, *mercurium dulcem*, &c.: horum omnium vis adhuc pro lubitu infringi poterat, ſi copia minueretur, vel pinguibus, emplaſticis, admiſtis ſic obvolverentur, ut mitius agerent.

Alii maluerunt curam crudo argento vivo tentare; cum illud nullum dolorem excitet; imprimis, ſi in vapores per ignem reſolutum agat. Sic *Chevalier* (*w*) teſtatur, ſe aliquot curaſſe vapore mercurii, ope infundibuli in urethram deducto; & hanc curandi methodum candelulis praefert, quae ſemper plus minusve moleſtiae faciunt.

Egregius Chirurgus *Sharp* (*x*) praetulit mercurium crudum reliquis praeparatis mercurialibus; juſſit autem illum, ſubactum prius, & exſtinctum per *balſamum ſulphuris*, intime permiſceri emplaſtro *Diachyli*; cui addebat pauculum de *Pice Burgundica*; ut augeretur emplaſtri tenacitas: addidit & partem *antimo-*

(*u*) Sur les Malad. de l'urethre Diſc. Praelim. pag. 185. (*w*) Lettres a M. de Jean ſur les maladies de S^t. Domingue &c. pag. 91. (*x*) Critical Inquiry &c. pag. 174. & ſeq.

monii crudi, in pollinem laevigati; non adeo, ut augeret vires remedii, ſed potius, ut ſic conciliaretur candelulis inde parandis conſiſtentia firmior, & laevitas ſuperficiei. Proportio horum ingredientium erat ſequens: *Diachyli Emplaſtri, una cum addita Pice Burgundica, partes quatuor; Argenti vivi partes duas; Antimonii crudi partem unam.* Simul exacte deſcribit, quomodo haec ingredientia inter ſe miſceri debeant; uti & methodum candelulas inde conficiendi. Addit deinde omnes cautelas, quae in uſu, & applicatione, harum candelularum obſervari debent.

Cum autem, uti antea dictum fuit, a conſtrictione urethrae ſola ſimile impedimentum in urethra naſci poſſit, plures tentaverunt dilatare urethram ſpecillis plumbeis, ſenſim augendo illorum craſſitiem, ut gradatim haec diſtenſio fieret (*y*). Alii uſi fuerunt oſſibus balaenae &c.; dum metuebant, ne ſpecilla plumbea quandoque frangerentur; quod facile fieri poterit, ſi tenuiora fuerint; vel etiam, ſi craſſiora immergantur argento vivo, antequam in urethram dimittuntur; uti quibuſdam ſolitum eſt; ut non tantum diſtendendo urethram, ſed & vi mercuriali, agant. Notum eſt, plumbum facile penetrari ab argento vivo, & in amalgama abire. Sic talia ſpecilla plumbea friabilia redduntur, & facile rumpuntur, dum illorum eductio tentatur. Fragmentum tale relictum, niſi ſolvi poſſit, vix niſi ſectione educi poterit. Memorabilis talis caſus legitur (*z*) in epiſtola, quam celebris Chirurgus *Le Dran* ſcripſit auctoribus Diarii Eruditorum. Homini pars ſpecilli plumbei fracti in veſicam delapſa fuerat, longa quatuor pollices cum dimidio, ponderis ſex drachmarum. Medicos & Chirurgos peritiſſimos conſuluerat plurimis in locis; qui unanimiter ſtatuebant, ſola ſectione curam tentari poſſe; ad quam ſubeundam exhortabantur, ſimulac majores moleſtias perciperet. Antea, ubi de *calculo* agebatur, pluribus probatum fuit, corpus quodcumque inſolubile, in veſica haerens, poſſe dare baſin, cui accreſcens materia calculoſa, ſemper praeſens in urina etiam ſaniſſima, poſſit formare calculum immenſae molis; unde ſequebatur, non cunctandum eſſe nimis diu. Aliter ſenſit *Le Dran*, & ſuſcepit, plumbum in veſica relictum reddere tam fluidum, ac argentum vivum: tentavit varia experimenta; etiam in vivis animalibus; ſicque vidit, poſſe in fluorem redigi plumbum, haerens in veſica, absque ejus laeſione. Quod plus eſt, in hominis veſicam plumbi maſſam introduxit, &, in aegri domo, decumbenti huic homini plumbum in veſica haerens fudit, ſic ut difflueret. Quo experimento ſecurus aeger curam ſubivit, quam *Le Dran* octidui ſpatio perfecit; per injectiones in veſicam factas reddidit plumbum fluxile, ut exire potuerit; & dein illud, in ſolidam maſſam redactum, aegro tradidit. Scripſit hanc epiſtolam octiduo poſt curam perfectam. Reticet auctor ſolvens illud remedium, quo curam hanc perfecit; ſed juſta ſuſpicio legenti naſcitur ſtatim, argentum vivum adhibitum fuiſſe, ut haec ſolutio perficeretur. Confirmatur autem ex eo, quod auctor affirmet, illud ſolvens non agere in calculum veſicae, ſed magni uſus eſſe poſſe in

(*y*) Critical Inquiry &c. pag. 149.

(*z*) Journal des Scavans. Mars 1750. pag. 144.

in ſolvendis globis plumbeis, qui Chirurgi dexteritate educi non potuerint, verum, conſolidato vulnere, in quadam parte corporis relicti fuerint, & aliquando moleſtiam pariunt.

Circa idem tempus literas accepi ab Eruditiſſimo Medico *R. Sanches*, qui Pariſiis, literato in otio, honoratam vitam tranſigit; poſtquam depoſito munere Archiatri, quod apud Ruſſorum Imperatricem magna cum laude geſſit, Muſis & amicis redditus eſt. In illis literis teſtatur, quod Londino acceperit, egregium *Sharp*, cujus toties mentionem feci, detexiſſe, unciam argenti vivi cum dimidia drachma Bismuthi in amalgama redactum, & veſicae injectum, ſolviſſe plumbum in ejus cavo haerens.

Apparet ex omnibus his, ingenti remediorum varietate obſtacula haec, in urethra nata, fuiſſe tentata, & quidem vario cum eventu. Nec finis facile in his erit, dum unusquisque ſua prae reliquis extollit: judicium autem de his formari nequit, niſi deſcribantur medicamenta. Hoc candide fecit *Sharp*, uti dictum fuit, & a fide dignis viris audivi, ſimili cum ſucceſſu has candelulas adhibitas fuiſſe, ac illas, quas ſollicite texit *Daran*, & quas devinare conatus fuit Anonymus auctor Anglus (*a*), qui inter ingredientia numerat ſoleas calceorum combuſtas, aliaque plura. Fides ſit penes auctorem.

Celebris Chirurgus *Goulard* (*b*) uſus fuit *extracto ſaturni*, ut vocat; quod eſt ſolutio lithargyrii ſaturatiſſima in aceto vini: hujus liquoris unciam dimidiam miſcet librae cerae ſolutae leni igne, dein huic miſcelae linteum intingit, & poſtea inde candelulas format. Si his non cedant obſtacula duriora, auget quantitatem extracti ſaturni, donec optatus ſequatur ſucceſſus. Pluribus obſervatis confirmat utilitatem hujus remedii.

§. 1452. **Hinc fertur in membra, cum dolore nocturno medios artus occupante, ut & flexurarum rigiditate.**

Ex illis, quae in praecedentibus dicta ſunt, patet, Luis miasma quandoque ipſo infectionis momento in ſanguinem reſorberi, &, circulantibus humoribus miſtum, per omnes corporis partes moveri, poſteaque ad diverſa loca deponi, hinc &, pro diverſitate loci, ad quem deponitur, varia mala producere.

Frequentius vero illud miasma ſolet in genitalibus partibus, pinguibus aut mucoſis humoribus inviſcatum, ſedem figere; &, cum illud Venenum poteſtatem habeat ſaniſſimi etiam corporis humores, ad locum affectum affluentes, ſibi aſſimilandi, ita ut contagioſi fiant ſimiliter, patet, quare, ex parvo ulcuſculo Venereo, totum corpus ſucceſſu temporis poſſit infici; quod in malo hoc inveterato fieri obſervatur; uti pluribus ad §. 1445. demonſtratum fuit.

Illa mala, quae in ſuperficie externa corporis a Lue fieri ſolent, §. 1444, 1445,

(*a*) Theor. and Practice of Chirurgical Pharmacy London 1761. 8°. pag. 224. & ſeq. (*b*) Remarques & obſervat. Pratiq. ſur les Malad. Vener. &c. pag. 317. & ſeq.

1445, 1446, enumerata fuerunt, & deſcripta, ſimulque patuit, in ipſis etiam viſceribus ab hac cauſa difficillimos morbos quandoque produci. Sequentibus autem paragraphis de morbis partium genitalium, a Lue ortis, ſatis fuſo ſermone dictum fuit.

Sequitur jam, ut dicatur de illis malis, quae obſervantur, dum tetra Lues ſedem in artubus figit, & tendines, membranas, ligamenta, oſſa ipſa, occupat; quod in Lue inveterata contingere toties ſolet.

Demonſtratum antea fuit, tunicam cellulofam latiſſime, per totum corpus, per omnia viſcera, diſtribui, omnibus muſculis interponi non tantum, ſed & totos ambire, inter fibrarum muſcularium faſciculos interſeri, imo & ſingulas involvere. Cum autem Luis Venenum pinguibus & mucoſis intricari ſoleat, patet facilis via ad oſſa ipſa, & oſſium meditullia; unde triſtiſſima mala ſequi ſolent; ut in ſequentibus apparebit.

Hoc tempore, dolores oſſium ſolent adultam Luem comitari, recentem rarius; unde etiam, uti poſtea ad §. 1467. dicetur, pro ſignis confirmatae Luis habentur, quae validam curam requirit. Illo vero tempore, quando Lues in Europa primum increbruit, etiam in morbi initio his doloribus excruciabantur aegri. Sic legitur apud *Gaſparum Torellam* (c), qui anno 1497. parvum libellum de Lue Venerea ſcripſit, de *Nicolao minore Valentino*, juvene 24. annorum, quod eadem die, qua rem habebat cum muliere pudendagra laborante, ipſe infectus fuerit: *Infectio incepit apparere in virga, uti ſolet ut plurimum aliis evenire: nam ſequenti die apparuit ulcus in virga, cum quadam duritie longa, tendente verſus inguina, ad modum radii, cum ſorditie, & virulentia. Poſt ſex dies, ulcere ſemicurato, correptus fuit intenſiſſimis doloribus capitis, colli, ſpatularum, brachiorum, tibiarum, & coſtarum; & praeſertim in eorum muſculis; cum maximis vigiliis, a quibus moleſtabatur non niſi in nocte poſt primum ſomnum.* Poſt decem dies apparuerunt multae puſtulae in capite, facie, ac collo; nec malum ab eruptione puſtularum levari videbatur. Dolores enim, & puſtulae, manebant; nec augebantur, nec minuebantur, binorum menſium ſpatio. Acceſſerunt & nodoſitates in membris.

In alio viro 46 annorum (*d*), triginta diebus ab infectione virgae, ſubito, poſt ſomnum prolixum, totum corpus infectum fuit maculis latis rubris, ſine puſtulis. *Elapſis quinque diebus, fuit correptus doloribus intenſis capitis, colli, ſpatularum. Maculae vero inceperunt cortices ad modum furfuris emittere. Poſtremo multiplicati ſunt dolores per totum corpus, infeſtantes eum in nocte, & non in die.* In alio aegro (*e*), morbus inceperat a doloribus: tandem poſt duos menſes, facto tota die laborioſo exercitio, in nocte, hora, qua moleſtabatur a doloribus, a capite usque ad pedes correptus fuit puſtulis groſſis, cruſtoſis, cinereis, cum dolorum levamine.

Patet ex horum ſymptomatum congerie, Luis miaſma, humoribus miſtum, varia corporis loca afficere, nec adeo cito in parte quadam figi, ſed vagari per

(*c*) Aphrodiſiac. pag. 545. 546. (*d*) Ibidem pag. 547. (*e*) Ibidem pag. 550.

per diverſas partes, quarum functiones laedit, & locum mutare. Saepius occurrit hodie, maculis puſtulisque in cute ſubito apparentibus, levamen dolorum ſequi; & contra. Verum, ubi ſemel in oſſibus ipſis fixum haeret, tunc dolores non tolluntur per materiae metaſtaſin ad alia loca; ſed pertinaciter haerent. Hoc autem a primis morbi incunabulis ad haec tempora usque conſtanter obtinuit, ut moleſtiſſimi illi dolores noctu ingraveſcant, interdiu vero minuantur inſigniter, imo quandoque & integre ceſſent.

Graphice Luis progreſſum deſcripit *Sydenhamus* (*f*), & dolores illos vagos a fixis diſtinxit. *Dolores, tum caput, tum artus in articulorum interſtitiis, humeros ſcilicet, brachia, & talos, crudeliter laniant, nullo ordine invadentes, & per intervalla, licet noctu aegrum, lectuli calore perfuſum, rariſſime deſtituant, nec niſi ſub auroram libenter evaneſcant.* Sed ſimul notat, ſi cruſtulis, porrigine, varis, cutis deturpetur, in leprae fere modum, tunc levari dolores, ita ut, quanto magis cutis foedatur, tanto minus aegri diſcrucientur. At levamen hoc dolorum durabile non eſt; *Nam univerſa ſymptomata pedetentim incrudeſcunt, dolor prae reliquis, qui tandem eo usque exacerbatur, ut ſe nequeat miſer in lecto continere, ſed, protinus exiliens, huc illuc in cubiculo curſitet, irrequietus ferme, donec illuceſcat.* Fixum enim tunc in oſſibus haeret malum, quae in dura tubera & nodos attolluntur, carioſa fiunt, & dein ulcera phagaedenica peſſima in parte affecta producunt, &c.

§. 1453. Unde in Cartilaginibus, naſi maxime, & palato, eroſio.

Notum eſt, oſſium articulatorum extrema, tam excipientia, quam excepta, cartilagine incruſtari, mucoſis, pinguibus, humoribus illiniri, unde conciliatur articulis facilis mobilitas. Illud ſmegma articulare aptum nidum dare poterit miaſmati Venereo, & peſſima mala producere. In cadaveribus hunc morbum paſſorum tales oſſium degenerationes circa articulationes obſervatae fuerunt aliquoties; quas & ipſe vidi.

Omnium maxime tales cartilaginum eroſiones a Lue occurrunt in naſo, & palato; quae poſtea inſanabiles deformitates relinquunt. Accedit, quod Luis Venenum difficilius ex his locis extricari queat; uti omnibus in cura hujus morbi verſatis notum eſt.

Sed de his malis antea ad §. 1445. dictum fuit.

§. 1454. Mox, media oſſa occupans, caries producit; praecipue in cranio.

Quando in oſſibus cranii mediis, vel in media parte craſſiſſima oſſium majorum, quae artus conſtituunt, oriuntur dolores enormes, ac ſi compages tabulata ho-

(*f*) Epiſt. II. reſponſor. pag. 416.

horum finderetur, vel quaſi diſſilitura eſſet, atque hi, poſt occaſum ſolis inchoati, ſenſim lento gradu procedunt, donec media nocte intolerabiles evaſerint, coëgerintque extortum aegrum lectum deſerere, verſus auroram ſponte quieſcentes, tunc certi ſumus, malum in pinguetudine oſſium ipſa jam haerere (*g*).

Cum autem diploë oſſium cranii medullae officio fungatur, hinc toties tetra haec mala in capite occurrunt. Obſervatur enim in Lue Venerea, caput frequentius affici, quam reliquas corporis partes, dum Luis miasma, quamvis genitalibus partibus receptum, per univerſam humorum maſſam diſpergitur, & poſtea, ad varias partes depoſitum, illas lenta tabe peredit.

Fernelius optime notat (*h*) ſigna, quibus dolores arthritici a Venereis deſtinguuntur. *Arthritis enim brevi parvoque tempore exoritur, idque ex defluxione, quae repente in articulum incubuit. Dolores vero Luis Venereae ſenſim procedunt, multoque tempore, ab eo excremento, quod pars male affecta paulatim congeſſit. Ad haec, arthritis in articulo, aut circa hunc, conſiſtit, fixaque eſt. Dolores ex Lue non articulos, ſed medios artus, obſident; in quibus & plerumque tophi concreſcunt; maxime vero in fronte, & capite, in clavibus, in medio humeri oſſe, in medio cubiti radio, & in parte priori tibiae; nonnunquam & in aliis quoque oſſibus.*

Praeterea hoc in doloribus Venereis obtinet, quod non augeantur ad attactum, imo ſaepius a valida preſſione partium dolentium aliquid levaminis ſentiant miſeri. Cum arthritis tactum, rudiorem imprimis, minime ferat. Hoc autem intelligendum eſt, antequam oſſa in tophos duros eleventur; illi enim rudius attacti dolent.

§. 1455. **T**umque ſuperpoſitae partes in apoſtemata aſſurgunt peſſima.

Norunt Chirurgi, quam difficulter curentur mala, quae ab oſſe prius affecto originem ducunt. Si a laeſione externa os affectum fuerit, poſt vulnera, ſuppurationes &c., tardius quidem cura procedit; ſed ſuccedit tamen; cum per incumbentes partes molles, quarum unio pariter ſoluta eſt, via facile pateat corruptis humoribus. Verum, dum, poſt nocturnos illos dolores, ſuperpoſitae molles partes in maligna ulcera degenerant, merito metuitur, oſſium meditullia jam perdita fuiſſe, antequam partes molles afficerentur. Viſum fuit, oſſa jam penitus exeſa fuiſſe carie, licet incumbentes partes molles adhuc forent integrae; ita ut ipſum os femoris frangeretur in homine, dum tibialia exueret. Si oſſa cranii, poſt cephalaeam intolerabilem diu toleratam, ſic ſenſim erodantur, quot & quanta imminent mala! Videantur illa, quae antea ad §. 1445. dicta fuerunt; ubi triſtiſſimi tales caſus enumerantur. Legi certe merentur illa, quae *Joannes de Vigo* (*i*) de Lue Venerea habet, in operibus ejus, quae anno 1503. in-

(*g*) Aphrodiſiac. In Praefatione. (*h*) Ibidem pag. 614. (*i*) Ibidem pag. 449. 450.

incepit colligere, & anno 1513. edidit. Cum autem ſummi Pontificis *Julii ſecundi* Chirurgus fuerit, vidit procul dubio Luem, dum primo in Europa apparuit. Incipiebat morbus a puſtulis genitalium in utroque ſexu, quae deinde per totum corpus diſpergebantur; *Interdum cum dictis puſtulis, vel ſaltem poſt earum ortum inde ad menſem cum dimidio, vel circa, patiens laborabat doloribus clamoſis, interdum circa frontem, interdum in ſpatulis, & humeris, & brachiis, & aliquando in tibiis, coxis, & anchis. A quibus doloribus aliquando multum poſt tempus, videlicet poſt annum & ultra, quaedam oriebantur ſcirrhoſitates, ad inſtar oſſium, a quibus aegrotantes clamoſis doloribus vexabantur, praeſertim tempore noctis, & ſedabantur in die &c.* Dolorum autem illorum finis ſemper fuit os corrumpere; prout in ſpina ventoſa accidit. *Tranſacto vero anno cum dimidio, vel circa, quaedam tuberoſitates exiturales, materia groſſa & phlegmatica plenae, ad modum non parvae caſtaneae, albi coloris, ſubſtantiae durae ad inſtar chordae, aut nervi ſemiputrefacti, generabantur, quarum maturatio a natura tantum, absque auxilio alicujus medelae, plerumque faciliter efficiebatur. Qua de re, poſt earum crepaturam, ſeu apertionem, omne genus ulcerum videbatur &c.*

Deinde, varias ulcerum malorum ſpecies enumerando, latius hanc rem deducit, & probat, omne dolorum genus, omnes cutis foeditates, omnes ulcerum diverſitates, in hoc morbo concurrere; additque: *Ultimo loco vidimus, febriculam oriri, quae tot praenominatis malis hominem quaſi ad ethicam, aut ad ultimam ejus diem, conducebat.*

§. 1456. **Q**uin & in tophos duros elevat, dolentes obſcure, ſenſim acutius, tumque & ſuperpoſita corrumpentes.

Lues Venerea, uti patuit, oſſa inficit ſaepius, imo & vera carie deſtruit: quandoque lentius in oſſa agit, & illa in duros tumores elevat ſenſim, qui ſatis diu perſtant, antequam caries ſequatur: rudius etiam attacti, vix dolent, vel obſcure tantum, & dolor ille lente augeri ſolet, accedente nempe, vel & aucta, oſſis tumentis corruptione, a qua deinde impoſitae partes molles corrumpuntur, ſequentibus omnibus malis, quae paragrapho praecedenti enumerata ſunt.

Solent tamen hos tophos praecedere dolores illi oſteocopi, nocte exacerbati, moleſtiſſimi. Tumores illi, ad media oſſium loca nati, molles quandoque, & lenti, ſunt, &, tenaces utcumque, prementi digito cedunt, & *gummi*, vel *gummata*, vocantur; quia gummi, ex arborum cortice ſtillans, concretum jam, & aëre exſiccatum, nondum tamen omnino induratum & fragile, ſatis apte referunt. Si durioris conſiſtentiae fuerint, & prementi digito vix cedant amplius, dicuntur *tophi*; ubi vero induruerunt, oſſei penitus, tunc ſolent vocari *exoſtoſes*, ſi tota oſſis ſubſtantia tumeat in hoc loco; vel & *hyperoſtoſes*, ſi tumor talis durus oſſi quaſi inſideat tantum. Vidit talem tophum, mediam tibiam obſidentem, *Ten Rhyne* (*k*), in nauta triginta quinque annorum, qui, lue infectus, mo-

(*k*) Diſſertat. de Arthrit. part. 2. pag. 64.

moleſtos, quos patiebatur, dolores credebat eſſe arthriticos; quos durum hoc hominum genus, noctu diuque aëris injuriis expoſitum, ſaepe tolerare debet. Dum, pedes nudus, nauticos labores ſtrenue perageret, loro aſpero, ruditer radendo, tophum diſrupit. Chirurgus diſcidit locum; & cauterio ac ſcalpris, perioſteo prius abraſo, malum deſtruere conabatur, ingenti cum cruciatu, ſed incaſſum. Attentius dein locum luſtrans, invenit foramen parvum, quod ſpecilli apicem vix admittebat: exſcidit trepano laminam oſſeam, ſicque viam fecit in cavum oſſis tibiae usque, viditque, medullam in fungoſam quaſi carnem degeneraſſe, admodum ſenſilem: tentabat dein ſimilem methodum, ac in cranii oſſei fracturis adhiberi ſolet, &, inſtituta cura luis Venereae, convaluit aeger.

Haec obſervatio confirmat, tophos tales affecto prius oſſe, elevari, & hinc ſaepe difficilis curationis eſſe.

Tales tumores in locis quibusdam haerent quandoque, ubi ſummas moleſtias pariunt; cujus exemplum notabile vidi. Vir triginta trium annorum, dum in Indiis verſabatur, ab impuro concubitu cum muliere Inda Gonorrhoeam habuit, quam *oleo Juniperi*, *balſamo Copaybae*, aliisque calidiſſimis remediis, curare tentaverat: ſequebatur Phymoſis, tumor varicoſus circa teſtes, &, poſtquam per integrum annum pertinax Gonorrhoea manſerat, incepit minui; ſed mox natus bubo ingens in dextro inguine; quem inciderunt ſcalpello in Indiis, & curaverunt. Succeſſerunt Rhagades, ſive fiſſurae cutis in manubus ac pedibus, dolore moleſtae, &, dum poſt quadriennium a prima infectione in patriam rediret, itineris tempore, inceperunt Rhagades minui ſenſim, quo magis Hollandiae appropinquaret, brevi ſanatae, dum ad ſuos rediit. Dira tamen ſupererant tetrae Luis veſtigia, tam in faucibus, quam in diverſis corporis oſſibus. Inter alia mala, quibus affligebatur, tophus magnus, integumentorum colorem non mutans, haerebat ſub muſculo temporali ſiniſtro; ſimilis, ſed multo minor, latebat ſub temporali dextro; unde miſer os diducere non poterat, & ſolis juſculis vitam ſuſtinebat; donec tot & tantis malis ſupervenit hydrops, tandemque periit.

§. 1457. Unde facile conſtat de ſignis, quibus morbus hicce cognoſcitur.

In his, quae hactenus dicta ſunt, ni fallor, habentur ſigna, quae Luem Veneream adeſſe in corpore docent; uti & illi effectus, qui a diverſis corporis partibus, hoc morbo affectis, pendent. Simul conatus fui, ſollicite notare, quid ſperandum, quid metuendum, ſit. Pro vario enim corporis habitu, pro varia intenſitate contagii, prout recentius fuerit malum, vel jam diu in corpore delituerit, prout has illasve corporis partes occupaverit, eroſerit, deſtruxerit, diverſa ſequentur mala, cura facilior erit, aut difficilior.

Cum ergo de Luis Diagnoſi, & Prognoſi, actum fuerit, ſequitur, ut de curatione agatur.

Sincere dicam, quae viderim in hoc morbo tractando, quae tuta, & vera, no-

noverim, laudabo illos, per quos profecerim, indicabo rationes, quae me permoverunt, ut quaedam praeferrem aliis. Paratiſſimum me ſentio, ut meliora ſequar, ſimulac mihi innotuerint: donec haec fortuna mihi contigerit, utar meis.

§. 1458. Gonorrhoea curatur, balneo, fotu, injectione, purgatione mercuriali ſaepe repetita, emulſionibus, balſamicis, abſtinentia ab omni cibo, potuque lauto & ad venerem ſtimulante, victu contra potuque tenui.

Generalis indicatio in curandis malis, a Luis contagio ſuſcepto ortis, conſiſtit imprimis in eo, ut contagioſum miasma removeatur quantocyus de loco, cui haeret, & expellatur de corpore; ne ulterius noceat parti, quam occupat, nec propagetur, ad vicina non tantum, verum etiam ad loca admodum remota.

Varios effectus a Lue metuendos eſſe, pro diverſitate loci affecti, & materiae contagioſae, pro majori vel minori calore excitante, uti & pro diverſa temperie corporis infecti, pluribus ad §. 1444. dictum fuit.

Solet autem miasma Venereum in loco, cui adhaeret, ſe manifeſtare, leni inflammatione, puſtula ſubalba, ſquammoſa, rodente, mucoſa, quae vulgatis remediis pertinaciter reſiſtit, & poſtea ſtillat foedam ſaniem, mucoſam, lentam, ſubviridem, rodentem; tuncque in latum magis, quam in profundum, proſerpit malum.

Si in Veretro externo infectus locus haeſerit, vocatur *Cancer*, ob difficultatem curationis. Si interiora obſederit, citius vel ſerius ex urethra depluit ſimilis ſanies; & tunc vocatur *Gonorrhoea*; quae in plures ſpecies diſtingui ſolet, pro diverſitate loci, quem in toto decurſu urethrae occupat, & partium adjacentium, aut humores ſuos eructantium in cavum canalem urethrae, quae Luis contagio infectae ſunt. Ut haec mala exacte cognoſci poſſint, requiritur abſolute Anatomica cognitio harum partium, ex qua intelligi poſſint diverſa & taediosiſſima mala, quae Gonorrhoeam Veneream comitantur quandoque, aut ſequuntur. De his omnibus dictum fuit §. 1447, & ſequentibus. Sequitur, ut de cura Gonorrhoeae agatur.

Balneo, fotu. Praecipua cura conſiſtit in eo, ut expurgetur miasma inficiens, & concilietur liber facilisque exitus materiae effluenti: hinc prudentes Medici conantur, per balnea, & fomenta, hoc obtinere, ut perpetuo madeſcant, & tepeſcant, partes; ſicque ſuſceptum virus foras alliciatur, ut effluat totum cum pure facto.

Materiam balneo, & fomento, dant emollientes herbae, & farinae, additis ſimul lenibus antiſepticis. Talis formula in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur, ex emollientibus *malvae* foliis, & antiſepticis, *ruta*, *ſcordio*, *alliaria*, compoſitum; cui & ſaponis veneti pauculum, & parum ſpiritus vini, additur. Ad lubitum poterit emollientium copia augeri, uti & antiſepticorum, prout remedium magis minusve detergens deſideratur: ex ſimilibus & Cataplasmata,

quibus hae partes obvolvuntur, parari poterunt; quibus ſolet pauculum *olei lini* addi; ut caveatur nimis cita harum pulticularum exſiccatio. Quam maxime cavendum eſt, ne inter praeputium & glandem colligatur ſanies, & moram trahat; unde nova infectio, glandis & interni praeputii eroſio, phymoſis, & alia mala, metuenda ſunt. Sollicita hinc fiat ablutio, & dein, reducto praeputio, glans obvolvatur cataplasmate emolliente, materiam extrorſum alliciente, ſimulque leniter antiſeptico. Haec ablutio, & mundatio, aliquoties de die repeti debent.

Fateor, incommodum ſatis eſſe talibus, qui munera publica gerunt, aut ſui juris non ſunt, ut his mundationibus ſaepius de die vacare poſſint, absque eo, quod ſuſpicionem dent latentis mali; quod, ut non innoteſcat, anxie deſiderant. Talibus ſuaſi, ut aliquoties interdiu Veretrum immergerent vaſculo, aquae & lactis recentis aequali quantitate pleno; in quibus pauculum ſaponis Veneti diſſolvitur; ut leniter abſtergat, nec irritet tamen, ſenſiles has partes. Reducto praeputio, nudatae glandi applicetur, poſt emundationem factam, molle *Emplaſtrum mucaginum*, vel *meliloti*, aut his ſimilia. Quamvis autem balneis, fomentis, cataplasmatibus, primae partes debeantur, tamen & urgente neceſſitate haec illorum loco adhiberi poterunt (*i*).

Veneris Nepotuli, & proſtibula, magnam impunitatis ſpem ponunt in ablutione genitalium, ſtatim poſt abſolutum opus facta.

Injectione. Sollicita & frequens ablutio, & mundatio, imprimis utilia ſunt, imo neceſſaria, in illa Gonorrhoeae ſpecie (vide §. 1447.), ubi ſanies, preſſa glande, per ejus ſubſtantiam quaſi exſudat, & ſub praeputio colligitur; uti etiam, quando Gonorrhoeae ſedes non diſtat multum ab orificio urethrae. Verum, ubi mali ſedes magis diſtat, fomenta haec, & balnea, non directe veniunt ad locum affectum; licet proſint, abluendo Gonorrhoeae ſaniem, quae ex urethra ſtillat, & inter praeputium & glandem colligitur. Hinc cogitaverunt plures, qui his morbis curandis operam dabant, inſigniter profuturum, ſi ſimilia, quae ſub forma balnei, fomenti, cataplasmatis, proderant, per ſiphonem injicerentur ſaepius in urethram; ut ex loco affecto ſic elueretur contagium, moleſti lenirentur dolores, & ſtranguria emendaretur.

Cum tales injectiones totam urethrae longitudinem abluere, ac mundare, poſſent, &, pro diverſa conditione mali, varia adhiberi remedia, ſperabant, ſe curaturos Gonorrhoeam, tanquam malum topicum, ſolis injectionibus. Talis erat opinio Celebris Medici (*k*), qui *aquam calcis vivae*, *ſaccharum ſaturni*, *vitriolum album*, *decoctum guajaci* &c., injicienda voluit in urethram, & per haec certam Gonorrhoeae curam promittebat. Longe me abeſſe ab hac methodo, fateor, quam periculoſam credo, dum talia remedia, conſtringendo, certe nocent, &, effluxum ſiſtendo, fallacem ſanationis ſpem faciunt tantum, nullo modo curationem. Nec, ſenſilis adeo, urethra fert acria impune; ſed intolerabiles quandoque dolores patitur; corrugatur tota, donec occalleſcat, repe-

(*i*) Aphrodiſ. in Praefat. &c. pag. 111. 112.

(*k*) Morando-Morando Prima Decade di Lettere.

petito ſimilium uſu; unde poſtea difficillima mala ſequuntur, praeter illa, quae a retento miasmate Venereo ſunt metuenda.

Prudentiores Medici mollibus tantum, & leniter detergentibus, injectionibus uſi fuerunt, ut mundaretur locus affectus in urethrae canali; qualis formula in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur. Si ingens ardor in urethra percipitur, ex *ſeminibus Cydoniorum*, in aqua roſarum infuſis, paratur tenuis mucilago, quae, tepide injecta, prodeſt, demulcendo, & inviſcando, rodens acre.

Sed & hoc notandum eſt circa injectiones, in curatione Gonorrhoeae adhibendas. Eo difficilior cura praevidetur, quo locus affectus in urethra magis diſtat ab ejus extremo, & verſus proſtatas ac veſicam tendit. Per injectiones autem retropellitur ſanies Gonorrhoeae, in canali urethrae collecta, & contagium remotioribus locis applicatur, quod periculoſum eſt. Verum quidem eſt, quod urethra, per inferiorem partem penis decurrens, facile comprimi poſſit, ſicque impediri, ne liquor injectus verſus poſteriora veniat; tumque tota urethrae pars, inter locum digitis preſſum & urethrae aperturam, tuto eluatur & mundetur. Aſt ſi, minima hic negligentia in eligendo compreſſionis loco, vel ſi, quacumque de cauſa, non integre comprimatur urethra, pars injecti liquoris ſuperabit illud obſtaculum, & viroſam saniem propellet ulterius.

Antea ad §. 1447, ubi penis fabrica mirabilis deſcribitur, notatum fuit, membranam internam urethrae pertundi copioſis foraminulis oblongis, ſive poris, majoribus, minoribus, quos dant canales excretorii glandularum, quae in corpore cavernoſo urethrae locantur: canales illi juxta membranam internam urethrae per ejusdem corpus cavernoſum decurrunt, & dein oblique penetrant in urethrae cavum, quod ſecreto humore blando obliniunt, & contra acrimoniam urinae muniunt. Canalium horum orificia obliquo ductu in urethram hiant, & ideo ſemilunarem figuram habent. Licet ergo injectiones non protruderent ſaniem verſus poſteriora, dum digitis comprimitur urethra, poſſunt tamen urgere virus in has lacunas, & ſic in corpus cavernoſum urethrae propagare malum.

Si omnia haec conſiderentur, videtur tutiſſima eſſe, & facillima, illa depuratio, quae fit per urinam ipſam, qua tota longitudo urethrae, abluendo, depuratur; haec valida ſatis vi ejicitur, dum veſica contracta agit poſt ſuperatam ſphincteris reſiſtentiam: Directio autem jactus urinae talis eſt, ut averrat ſaniem in urethra haerentem, ſed nullo modo illam urgeat in Canales illos, qui per urethrae cavum diſtribuuntur, & quorum aliqui ſatis patulis orificiis hiant.

Verum quidem eſt, quod urina, etiam ſana, acrimoniam habeat, quae moleſta ſit locis illis excoriatis, & ulceroſis; aſt in artis poteſtate eſt, urinam adeo tenuem, & blandam, reddere, ut nullo modo urethram irritare poſſit. Ideo injungitur aegris, ut plus potent, quam ſitis requirit. Aqua pura, infuſa lenia aquoſa, decocta ex herbis emollientibus parata, glycirrhizae infuſum, lactis ſerum, hydrogala, emulſa, cereviſia tenuis & mollis ſimul, &c., amplam potui communi materiam praebere poterunt; ex quibus eligantur illa, quae aegri palato magis arrident.

Cum autem quies, & ſomnus longior, conducant in hoc morbo, & urina, tota nocte in veſica retenta, ſemper acrior fiat, ſimul accumulabitur in cavo urethrae copia materiae, ſomni longioris tempore; at damna, inde metuenda, facile vitari poterunt; ſi aeger libras duas tenuis potus ſumat, antequam ſe ad ſomnum componat, poſt tres vel quatuor horas ſponte evigilabit, urinam redditurus; quo facto, largum hauſtum potus mollis hauriat, & obdormiat denuo; ſic urina tenuis manebit, & nullo modo acris reddetur, dum ſimul, frequenti mictu, urethra mundabitur a collecta ſanie; atque ita evitabitur, vel lenietur multum, moleſta ſtranguria, quae Gonorrhoeam toties comitari ſolet. Hac methodo omnis utilitas, quae ab injectionibus ſperari poterit, obtinebitur, abſque metu ullius damni.

Si injectionibus, quae molles ſunt, & leniter tantum abſtergunt, parum fidendum ſit, facile patet, quid cogitandum, dum acriora remedia ab Agyrtis injiciuntur, qualia quandoque Venereis ulcuſculis, in loco cute tecto, ſolent applicari; uti poſtea ad §. 1463. dicetur. Si liquida fuerint haec remedia, rodente vi ſenſilem internam urethrae ſuperficiem peſſime afficiunt, & ſummos dolores creant. Quam parum autem a ſolis topicis remediis exſpectari poſſit, poſtea videbimus. Idem incommodum exſpectandum a candelulis cereis, quae acria rodentia remedia habent admiſta; de qua re videantur illa, quae ad §. 1451. habentur. Imo, licet molli cera conſtent, niſi perita manu introducantur, mala certe non levia producere poterunt. Homo, pertaeſus diuturni ſtillicidii ex urethra, conſilium accepit, in urethram dimitteret candelulam ceream, longam valde, & ſatis tenuem; cum facile ſuccederet haec introductio, in veſicam penetravit; ita ut notabilis pars talis candelulae in Veſicae cavo haereret, & emollita loci calore, flexilior reddita, nodum fecit. Dum poſtea tentabat educere candelulam, tranſitum impediebat nodus; vi tandem produxit, ſequente valida haemorrhagia, penis & ſcroti tumore, cum ventris intumeſcentia. Periti Chirurgi ope tamen evaſit ex hoc diſcrimine; quod certe non leve erat (*).

Purgatione mercuriali ſaepe repetita, Methodum curandi Gonorrhoeas per cathartica remedia, ſaepe repetita, plurimi celebres Medici adhibuerunt cum ſucceſſu; imo & laudaverunt, tanquam unicam. Sic *Antonius Muſa Braſavolus* (*l*), & poſt eum plures alii, cenſuerunt. Cum autem argenti vivi efficacia, in Lue Venerea curanda, adeo celebris eſſet, ideo purgatio mercurialis ſolebat praeferri a multis. Interim certum eſt, alia purgantia ſuffeciſſe ſaepius ad debellandum hoc malum. Sic *Sydenhamus* (*m*), dum de Gonorrhoea agit, dicit: *Curationis omnis cardo in remediis catharticis vertitur, quantum huc usque uſu comperimus, quorum auxilio vel educitur humor peccans, vel procuratur diverſio ſuccorum corporis naturalium, qui aliter hoſti in pabulum cederent.* Fatetur ſimul, quod quaevis cathartica, ſaepe & diu exhibita, morbum hunc ſanare poſſint; elegit tamen validiora, quae bilem, maxime

(*) Academ. Royale de Chirurg. Tom. III. pag. 610. (*l*) Aphrodiſiac. pag. 684. (*m*) Epiſt. Reſponſor. II. pag. 418.

me vero quae ichorem ſeroſum, fortiter e ſanguine expurgant, & ſubducunt.

Antea pluribus probatum fuit, contagium Luis Venereae intricari lentis, & pinguibus, corporis humoribus, illisque uniri. Proderunt ergo illa remedia, quae omne lentum, ac pingue, ſolvunt, &, ſolutum, educunt de corpore. Spes magna eſt, ſuſceptum miasma, quod illis unitum fuerat, hoc nexu liberum, exire poſſe de corpore. Validorum enim purgantium uſu repetito, obeſus homo emaciari poterit integre. Antea ad §. 761., ubi de purgantium uſu in cura febrium intermittentium agebatur, monitum fuit, a purgante medicamento bonos humores corrumpi, dein corruptos excerni: quod *Helmontius*, uti ibidem dicitur, dum a ſcabie curabatur, ſuo damno expertus eſt; repetito purgantium uſu, emaciabatur adeo, ut tremerent genua, vox rauca fieret, & omnes labaſcerent vires. Unde concluſit, quod vividam corporis ſubſtantiam liquaſſent purgantia, & in putrilaginem reſolviſſent. Talem virtutem habent imprimis illa purgantia, quae a Medicis *Hydragoga* vocari ſolent. Teſtatur *Sydenhamus* (*n*), quod, *ſola Jalappae radice*, *pauperibus aliquoties ſubvenerit*, *quorum tenuitati*, *& rebus anguſtis domi*, *conſulendum erat*.

In *Materia Medica* ad hunc numerum habentur tres formulae remediorum purgantium, quarum binae priores largam ſatis mercurii dulcis doſin continent; quod tamen non abſolute, aut ſemper, requiri videtur. Ipſe *Celeberrimus Boerhaavius* (*o*) mercurialia praeparata non laudavit, ad Gonorrhoeam ſanandam, ſed *Jalappam*, *Hermodactylos*, *Scammoneum*, *Senam*, *imprimis*. *Haec*, *crebro uſurpata*, *poteſtatem habent diſſolvendi ſanguinem in aquam*, *hanc depellendi deorſum*, *& evacuandi per inteſtina*; *haec agunt valide ſemper & in urinae vaſa*, *veſicam*, *urethram*. *Hinc & laudatiſſimus horum uſus in locis huic malo nativis*, *Africa*, *& America*; *quin & probatiſſimus quoque apud optimos fere noſtrorum in arte magiſtrorum*. Eandem methodum laudavit, ubi in uno loco externo recens labes unice haeret, & ulcuſculum producit; deinde addidit: *Nunquam probabo temerarios auſus illorum*, *qui conſulenti ſuper hoc malo juventuti*, *ilico ſuadent uſum argenti vivi*; *quod ſemper corpori nocet*; *nec neceſſarium ſaepe habetur* (*p*). Diſerte autem monet *Sydenhamus* (*q*), vel ipſam ſalivationem mercurialem non ſanare Gonorrhoeam, dum Luem tollit, quae comitem Gonorrhoeam habet. Unde ſtatuit ſequentia: *Quoties Lues*, *& Gonorrhoea*, *una ſtabulantur*, *vel ante ſalivationem*, *vel ea jam peracta*, *Gonorrhoeae curatio tentanda eſt*; *quod & tutius fit*, *me judice*, *& facilius etiam*, *poſt finitam ſalivationem*, *cum*, *Luem habens comitem*, *Gonorrhoea aegrius dometur*; *quae vero a praegreſſa ſalivatione quadantenus ſubacta fuit*, *minori negotio expugnari ſoleat*. Idem affirmat *Boerhaavius* (*r*), niſi quod in illa ſpecie Gonorrhoeae, quae in glandulis *Cowperianis* nidulatur, curanda dixerit: *Quare etiam ſubinde hic recurrendum erit ad graviſſima remedia ptyalismi*. *Quamvis*

(*n*) Epiſt. Reſponſor. II. pag. 419. (*o*) In Praefatione ad Aphrodiſiacum.
(*p*) Ibidem (*q*) Epiſt. II. reſponſor. pag. 432. (*r*) In Praefatione Aphrodiſiaci.

vis enim Gonorrhoeae priores eo nunquam curentur, tamen poſterior haec ſpecies, in parte ſolidiore glanduloſa nidulans, in qua vaſa arterioſa, & cordis impetus, magis actuoſa deprehenduntur, mercurii vim longe promptius excipit. Notandum eſt, has glandulas extra urethram haerere, licet illarum emiſſaria in urethrae cavum hient, & per miaſma ſuſceptum ſic erodantur, ut in ſinus cavos, profundos, ulceraque moleſtiſſima, degenerent; unde & Luis univerſalis periculum imminet; ad quod praecavendum ſalivatio tentari ſolebat.

Recentiora obſervata pariter confirmant, remedia mercurialia, quae Luem Veneream feliciter eradicare ſolent, parum, imo nihil, prodeſſe in curandis Gonorrhoeis. Teſtantur celebres Chirurgi Angli, qui militum, Venereis morbis laborantium, frequentem curam habuerunt in caſtris, in Gonorrhoea curanda mercurium ſublimatum corroſivum in ſpiritu frumenti ſolutum (de quo remedio poſtea pluribus dicendum erit) Luem ſanaſſe quidem, etiam ſatis confirmatam, nullo modo autem Gonorrhoeam virulentam; quae, ſi nullis aliis ſtipatur malis, abſque ullis remediis mercurialibus ſanari poterit (*s*).

Nullam omnino fiduciam poſuit *Sydenhamus* (*t*) in uſu decoctorum, quae ex lignis exſiccantibus, guajaco &c., praeparantur, & a multis, ut ſpecifica morborum Venereorum remedia, laudantur. Ab his enim *univerſum aegri corpus, tum praecipue pars affecta, jam pridem nimis incaleſcentia, ulterius adhuc inflammabantur; nonnunquam etiam Gonorrhoea, quae paulo ante evanuerat, quod me obſervaſſe memini, denuo in conſpectum prodiit.*

A ſanguinis miſſione Gonorrhaeae curam inchoandam, ſuadet *Celeberrimus Aſtruc* (*u*): habet enim illam pro morbo inflammatorio, omneſque inflammationis exitus hic metuendos eſſe, imo & blandam reſolutionem hic obtineri poſſe, ſtatuit, licet raro, nec fere unquam, niſi in levioribus Gonorrhoeis tantum, & ſi aegri iteratis ſanguinis miſſionibus, & exactae diaetae, acquieſcere velint. Sed hoc malum, ſi leve fuerit, tanta ſanguinis jactura non indiget, & ſolis decoctis mollientibus abluitur facile leve contagium, nondum pertinaciter haerens in parte affecta; imo, ut ſincere dicam, nullam ſanguinis miſſionem requirit. Ad reſolutionem enim, uti §. 386. dictum fuit, requiritur blanda humorum indoles, quae nunquam ſperari poterit in loco, cui adhaeret Luis contagium, quod non tantum cutim, ſed & ſolida oſſa, corrumpere & erodere valet. Tota enim ſpes curationis in eo conſiſtit, ut exeat, per fluxum, miaſma ſuſceptum. Rariſſime praeterea contingit, aegros medelam quaerere, antequam quid inſoliti ex pene exſtillet; adeoque de cura per reſolutionem vix cogitandum videtur, nec operae pretium erit, in omni Gonorrhoea ſanguinem mittere; Interim ſi ardor, erethiſmus, cum graviſſima dyſuria, adſint, credit *Celeberrimus vir* (*w*), *haud ſegnius, parciusve, venam eſſe tundendam, quam in ipſa peripneumonia, vel dyſenteria.* Verum, ſolo decocto *radicum althaeae, cum glycirrhiza*, potato magna copia, & fomentis molliſſimis appli-

ca-

(*s*) Medical obſervat. and inquirys Vol. II. pag. 83. (*t*) Epiſtola reſponſoria II. pag. 224. (*u*) Lib. III. Cap. I. §. IV. & V. pag. 165. & ſeq. (*w*) Ibidem pag. 168.

catis, graves tales moleſtias ſaepius lenire, & ſuperare, potui, quae minuebantur ſtatim ac fluxus largiori copia prodire inciperet. Plus enim hic exſpectandum eſt, ab acris irritantis obvolutione per molliſſima remedia, & laxatione viarum, ut tuto exire poſſit, quam ſi tota curatio ad ſanandam inflammationem dirigatur. Lues enim Venerea non adeo in inflammationem prona eſt ex ſua indole; uti apparet, ſi contagii effectus in loco oculis conſpicuo conſiderentur: prima enim ſigna ſunt, *pruritus*, *calor*, *lenis inflammatio*; quam brevi ſequitur *puſtula ſubalba*, *ſquamoſa*, *erodens*; de quibus videantur illa, quae ad §. 1444. habentur. Contigit quidem aliquando, membrum inflari virile in calidis juvenibus, lauta diaeta & vino copioſo utentibus, dum aeſtivis ſub caloribus immodica Venere abutuntur, & ſe totos exhauriunt: ut & aliquando recens nuptis, dum optatis amplexibus fruituri vi adhibita viam novis gaudiis parant, quod ſimilem membri inflationem, cum rubore, & dolore, patiantur. Idem malum toties experiuntur illi, qui ad curam Gonorrhoeae acribus diureticis, balſamis nativis, vel & artificialibus, copioſe utuntur. In ſimilibus caſibus ſubita ſanguinis miſſio locum habet; uti §. 1460. dicetur. Hoc tantum monere volui, Gonorrhoeam Veneream non indigere ſanguinis miſſione ad curationem, neque illam inchoandam eſſe ſemper a Venae ſectione, ſub ſpe felicioris, & citioris, ſanationis.

Sydenhamus (*x*), qui, ut notum eſt, in morbis inflammatoriis curandis abundanti ſanguinis miſſione utebatur, in cura Gonorrhoeae, praecipue in initio, illam nullo modo admiſit; cum non ſperaret inde benignam morbi incipientis ſolutionem. Sic enim habet: *In temperamento admodum ſanguineo, & affectu pertinaciori, poſt menſem catharſi datum, aut circiter, ut plurimum ſanguinis unc.* VIII, *vel* IX, *e brachio dextro detrahendas ſuadeo. Ut maturius celebretur Venae ſectio, auctor non ſum, ne hac* προφάσει *contagium penitius inſeratur.*

Purgantia per alvum praecipue conducunt ad Gonorrhoeae curam, & ſaepius repetenda laudantur. In aegris, quibus facile alvus movetur, *decoctum Tamarindorum, cum foliis ſenae*, ſuffecit ſaepius, ſi quotidie potaretur, donec ſymptomata, ardor nempe urinae, ſtranguria, ſtricturae ſenſus in urethra, leniantur, materiae effluentis copia minuatur, & color in melius mutetur. In initio enim rubellum quandoque colorem fluxus habet, vel & profunde viridem; dein flaveſcentem; augeri tunc ſolet ſpiſſitudo, & ſuccedit poſtea albus color. Majori tunc intervallo dantur cathartica, ne largis & diuturnis dejectionibus vires exhauriantur, nimisque tabeſcat corpus. Illis, qui duriori ſtimulo indigent ad catharſin, validiora propinantur remedia. Ita *Sydenhamus* (*y*), qui fatetur, ſe pauperes ſola radice *Jalappae* curaſſe, dabat communiter calidiora purgantia, quae *Aloën*, *Colocynthidem*, *reſinam Jalappae*, continebant, &, addito *Opobalſamo*, in maſſam redigebantur, cujus grana quadraginta exhibebat, omni mane, hora quarta, vel quinta, per dies 12, 14, vel etiam plures, *donec urinae ardor, & materiae ſeminiformis color flavus admodum, immi-*

(*x*) Epiſt. Reſponſ. II. pag. 422.

(*y*) Ibidem pag. 414.

minuantur. Poſtea dabat cathartica alternis diebus adhuc per duas ſeptimanas; *quo tempore elapſo, ſufficit, ut bis in ſeptimana ſumantur pilulae, donec humor, ex urethra ſtillare ſolitus, prorſus evaneſcat; quod, ut plurimum, non niſi poſt multos dies contingit.*

Patet facile, ſemper habendam eſſe rationem aetatis, virium, ac temperiei, dum valida dantur purgantia, & adeo frequenter repetuntur. Obeſa corpora haec tolerare poſſunt; macilenta & exſucca minime; in quibus leniora conducunt, nec adeo frequenter debent repeti. Diebus a catharſi liberis decoctorum emollientium copiam bibere debent tales, & molli victu corpus reficere. Lentius forte curabuntur; ſed longe tutius. Summo certe jure monuit *Celſus* (z): *Purgationes quoque, ut interdum neceſſariae ſunt, ſic, ubi frequentes ſunt, periculum adferunt. Aſſueſcit enim non ali corpus, & ob hoc infirmum erit.*

Accedit, quod purgantia, praeſertim acriora, dum inteſtinum rectum frequenti tenesmo alvum deponendi irritant, & vix non excoriant, vicinum collum veſicae ſimiliter afficiant, & ſtranguriam excitent, vel augeant illam, quae Gonorrhoeam comitatur. Optime notavit celebris in hoc morbo curando auctor (a), quod, poſtquam uſu purgantium minuta fuerat fluoris quantitas, & emendata qualitas, ſi pergeretur in horum uſu ulterius, non emendetur amplius malum, ſed de novo accedat Dyſuria, & Priapismus, & materiae effluentis qualitates denuo pejores fiant: Unde cogebatur, lenioribus poſtea curam abſolvere. Hoc imprimis contingebat in hominibus ſicci, calidi, bilioſi, temperamenti. Frigidae, laxae, phlegmaticae, temperiei homines has evacuationes per alvum facilius ferunt. Quantum noceant penis erectiones in Gonorrhoea curanda, ſtatim dicetur; &, ſimulac, poſt frequentiorem validorum catharticorum uſum, priapismus oritur, leniora & majori intervallo data conducent ſola.

Contigit quandoque, imprudentes juvenes, dum turpe malum celare volebant, & citam ſanationem anxie deſiderabant, draſticis uſos fuiſſe purgantibus quotidie, per plures dies; novi contigiſſe, ut, eroſa inteſtinorum tunica, unus ex his, affatim erumpente per anum ſanguine, ſubito defecerit. Alios vidi, totos exhauſtos, pallidos, languiſſe per menſes, antequam vires aliquantum recolligere potuerint. Quot non ſunt metuenda mala, dum, vix ſanati, ſe novis periculis exponunt, repetitis Gonorrhoeis peſſime mulctantur, &, vel proprio, vel turpium Agyrtarum, conſilio, ſimilem curationem repetunt. Emerita enim, & effoeta, publicae libidinis proſtibula ſe turpi experientia jactant eſſe verſatiſſima in hoc morbo curando.

Quamvis autem lenioribus purgantibus, & tamen ſatis evacuantibus, Gonorrhoea curari ſoleat, contingit tamen aliquando, curationem tardius procedere; & quidam difficilius purgantur; tunc, aucta doſi, & in forma liquida, remedia ſimilia dedit *Sydenhamus* (b); quae ex *Tamarindis*, *foliis Senae*, *Rheo*, *Man-*

(z) Lib. I. Cap. III. pag. 31. (a) Turner Siphylis. pag. 70. (b) Epiſt. II. Reſponſ. pag. 420.

Manna, *ſyrupo ex Spina cervina &c. parabantur*. Quibus ſi non ſuccederet cura, pro doſi dedit drachmam mediam *pilularum ex duobus*, cum granis viginti mercurii dulcis, & quidem bis in ſeptimana. Conſtant illae *pilulae ex duobus* aequali copia *Colocynthidis*, *& Scammonei*; unde merito draſticum remedium dicitur. Praecipuam autem ſpem in hoc poſuiſſe videtur, *ſi Turbith minerale ad gr.* viij, *tantum* bis, vel ter, *daretur* (idque interpoſito *debito temporis ſpatio*, *ne forte oboriatur Ptyalismus*); *quod quidem remedium in eradicanda difficiliori Gonorrhoea facile primas fert*. Eandem methodum laudavit *Turner* (*c*), ſi Gonorrhoea admodum virulenta foret, ſimulque adeſſent cancri Venerei in genitalibus.

Ex omnibus dictis patet, verſatiſſimos in curandis his malis viros praecipuam curae ſpem poſuiſſe in repetito catharticorum uſu; mitiora dediſſe primum; quibus ſi non emendaretur malum, validiora, imo & draſtica, adhibuiſſe; praecipue, in repetitis, vel admodum virulentis, Gonorrhoeis; quales ſolent eſſe illae, quae longiori tempore poſt ſuſpectum concubitum ſe manifeſtant tantum. Simul patuit, non ſemper neceſſe eſſe, ut adhibeantur remedia mercurialia; nec ſalivationi obedire Gonorrhoeam.

Purgandi haec methodus multis diſplicere ſolet, & taedium non leve facere; de quo *Celeberrimus Boerhaevius* habet ſequentia (*d*): *Neque crediderim, temere excultam usque methodum huic propoſitae praeripuiſſe: novi quippe alias pleraſque, tentavi, cum hac comparavi. Fateor, incommoda eſt aulicis, in celebritate verſantibus, vel munera publica gerentibus; ſed tuta ſaepe ardua ſunt, & moleſta. Novi promiſſa Agyrtarum, ſe curaturos vel in regali natantes luxu, equitantes, omnia voluptatum genera exercentes. Sed mihi, & haec conanti, haud licuit eſſe tam beato. Quin & dolui ſaepe, dum ſic tractatos Illuſtres viros vidi per annos vitam agere reliquiis veteris mali obnoxiam.*

Laudabatur a quibusdam aquarum mineralium potatio, ad Gonorrhoeam, vel ſaltem leves ejus reliquias, exſtirpandas; imo jam in receptum morem hoc abiviſſe, indignabatur *Sydenhamus* (*e*): ſtatuit enim, ſolam catharſim hic inſtar omnium eſſe, & ſevere inculcavit, ut aegri ſibi temperarent ab aquis mineralibus; certo namque ſibi conſtare, ait, ab his *morbi reliquias*, *e corpore eliminandas*, *vi adſtringente*, *& plus ſatis ſanativa*, *arctius conſtringi*, *& quaſi clavo figi trabali*; *unde*, *quod ſaepius obſervavit*, *ſcroti tumores enaſcebantur*, *quoties in morbi principio*, *vel ſtatu*, *pejoraque adhuc ſymptomata*, *ut carunculae*, *ſi quando ſub exitu ejus*, *potarentur*. Videtur de aquis martialibus hoc intellexiſſe optimus vir. Dantur enim aquae minerales, quae vel parum omnino, vel nihil, de martiali principio continent, & quae potatae per alvum purgant ſatis. An non hae poſſent conducere ſub finem morbi, cum non debilitent purgando, & circa finem curae leniora tantum cathartica ſoleant dari? *Celeberrimus Hofmannus* (*f*) Selteranarum potum laudat ob vim mucum viſcidum inciden-

(*c*) Siphylis pag. 71. (*d*) Aphrodiſiac. in Praefatione. (*e*) Epiſt. II. Reſponſ. pag. 423. (*f*) Med. Rat. Syſtem. Tom. IV. part. 2. Sect. 2. Cap. 7. pag. 420.

dendi; dein addit: *Et quoniam in Gonorrhoea inveterata, & in morbis veſicae & urethrae ex hac prodeuntibus, per aliquot exempla, mirabilem thermarum Carolinarum potum, & earum injectionem in membrum crebriorem, deprehendiſſem, non dubitavi ejus uſum, & fructum, de meliori commendare.* Thermae autem Carolinae per alvum evacuant ſatis.

Sed & recens Gonorrhoea, qua per dies quindecim juvenis ruſticus laborabat, comitata intenſiſſima phymoſi, dyſuria ſumma, doloribus peracutis, plurimisque ulcuſculis, quibus referta erat corona balani, admodum etiam tumentis, ſolis thermalibus Baregianis, intus extusque adhibitis, perfecte curata fuit (*g*).

Ubi ergo contingit, ut aegri temperies, debilitas, repetitis Gonorrhoeae virulentae curationibus exhauſtum corpus, nimia Venere deletus vigor, impediant, quo minus per repetita purgantia cura tentari poſſit, tunc Medici, vel inviti, leniora adhibere debent. Laborabat homo jam a quatuor annis peſſima Gonorrhoea, vires omnes amiſerat, noctes agebat inſomnes, ob febrem depaſcentem, quae omni veſpera increſcebat. Omnia tentata fuerunt ſine fructu; lenta tabes imminebat. Facile patet, in corpore exhauſto, tabeſcente, non potuiſſe amplius tentari evacuationes. Datum fuit *extractum Cicutae*, ſuperbibendo infuſum florum ſambuci, cum lacte paratum, & intra paucos dies malum emendatum fuit, auctae ſunt vires, appetitus & ſomnus redierunt. Sexto menſe, his ſolis, miſerrimus aeger convaluit, robuſtus, & pinguis (*h*).

Emulſionibus. Pro potu communi poſſunt haec potari ad lubitum, cum blanda ſint, omnem acrimoniam leniant, urinam diluant, & minus acrem reddant. Quibus res anguſta domi eſt, his ſubſtituuntur, lactis ſerum, decoctum althaeae, addita quarta parte lactis, aut his ſimilia. Dantur & quandoque emulſa medicata, ex ſeminibus quatuor frigidis majoribus & minoribus dictis; emulſo colato miſcetur *nitrum*, *ſyrupus diacod.* &c.; qualis formula in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur. Solebant haec dari veſperi, poſtquam purgantia aſſumta operationem ſuam peregerant.

Balſamicis. Dum in urinae tranſitu haeret malum, & cum urina ſolet ſaepe prodire fluor, hinc balſamica remedia fuerunt data a pluribus; quae & a vi diuretica laudantur, & vulneribus ulceribusque curandis adhiberi ſolent. Balſama nativa, pura, fragrantia, qualia ſunt, *Balſamum de Mecca*, *Peruvianum album*, & *nigrum*, *Tolutanum*, *de Copayba*, *Terebinthina*, *&c.*, magnam famam in curandis Gonorrhoeis habuerunt. Laudaverunt & Chemici olea ſtillatitia ex balſamis nativis parata; qualia ſunt oleum Terebinthinae, de Balſamo Copayba &c., quae quidem admodum penetrabilia ſunt, ſed ſemper acriora, & calidiora, ipſis balſamis, ex quibus parantur; adeoque nonniſi prudenti uſu prodeſſe poterunt. Nunquam frequentius teſtes intumeſcunt, quam poſt largum ſimilium uſum; praeſertim, ſi, absque Catharticis ſumptis, in morbi initio ſtatim exhibeantur; uti rudibus Agyrtis in more eſt.

Vi-

(*g*) Specim. novi Medic. Conſpect. Edit. alter. pag. 175. in notis. (*h*) Anton. Störck Libell. 2us de Cicuta Cap. III. pag. 250.

Videmus tamen, optimos Medicos purgantibus remediis datis incepiſſe curationem Gonorrhoeae, &, emendato jam malo, dediſſe balſama nativa. *Sydenhamus* (*i*) quidem ſiccioribus purgantibus addebat aliquot guttulas Opobalſami, ut ex his maſſa ductilis fieret, unde formarentur pilulae. Sed prius jam aliquoties purgaverat aegros, antequam omni nocte daret xxv. Guttulas Opobalſami, ſacchari fruſtulo exceptas (*k*). Eandem methodum ſecutus fuit *Turner* (*l*), celebris in his morbis curandis Medicus; prius enim rite, & ſufficienter, purgato aegro, & in melius mutato colore fluoris, curam abſolvebat, dando unciam Balſami Copaybae, in paſtam albam redacti addito Saccharo albo; vel cum conſerva fructuum Cynosbati in electuarii formam redigebat: Utriusque formulae quantitatem nucis moſchatae dabat, mane, & veſperi. Quandoque purgantia leniora admiſcebat huic balſamo; & quidem optimo cum effectu. Sic &. in *Materia Medica* ad hunc numerum praeſcribitur maſſa, quae conſtat ex uncia Terebinthinae, & uncia media Rhei Barbari, addito pulvere Glycirrhizae, donec fiat maſſa, unde formentur pillulae granorum quatuor; quarum unam capiat aeger omni hora. Ubi notandum imprimis hoc eſt, balſama illa dari limitata doſi, ne nimis calefaciant, & irritent. *Turner* (*m*) praefert balſamum Copaybae; quia minori conſtat pretio, quam opobalſamum; & quia non conciliat urinae adeo illum odorem violarum martiarum, ac quidem terebinthina; unde ſaepe tota familia intelligit, de qualis morbi cura agatur; quod minime conducit.

Hac cum limitatione balſama illa nativa dari tuto poſſunt, ubi jam per uſum purgantium emendatus eſt morbus; calidioribus illis artificialibus, quae a Sulphure nomen habent, abſtinui ſemper; nimis enim inflammant; imprimis, ſi oleis eſſentialibus acribus parentur, ut *balſamus ſulphuris terebinthinatus*, *aniſatus*, *juniperatus*, *ſuccinatus*, *&c.* Imo &, inter uſum balſamorum nativorum, copia mollium decoctorum commendari ſolet, ut urina lenis maneat, ne irritetur locus affectus, quem alluit.

Haec conſiderans, non potui intelligere rationem, quare Celeberrimi Medici laudaverint acerrima diuretica in curatione Gonorrhoeae, imo ipſas *cantharides*. Legitur (*n*), Medicum quemdam Lugduni Batavorum *Gonorrhoeam virulentam ſolis Cantharidibus feliciter curaſſe, quas vino Rhenano macerabat, infuſionem alio liquore temperatam propinans; ſed, cum initio non ſine ſummo cruciatu & exulceratione veſicae curam abſolveret, miſcuit tandem cum oleo Amygdalarum dulcium, ſyrupo Fernelii, ſucco Tapſi barbati; & intra triduum, beneficio copioſae urinae, malum ſuaviter ſuſtulit:* Scripſerat hoc ad Avunculum ſuum *Thomam Bartholinum*, Lugduni Batavorum degens, *Matthias Jacobus Matthiades* nepos; cui poſt menſem reſpondit *Bartholinus* ſequentia (*o*): *Infuſum Cantharidum alibi quoque in hiſtoriis laudavi, Gonorrhoeae virulentae, & iſchuriae, remedium; cujus felicem ſucceſſum non ſemel ipſe ſum expertus. Notandum vero, ne-*

(*i*) Epiſt. II. Reſponſor. pag. 419. (*k*) Ibidem pag. 421. (*l*) Siphylis pag. 73. (*m*) Ibidem. (*n*) Thom. Barthol. Epiſt. Med. Centur. IV. pag. 289. (*o*) Ibidem pag. 292.

ne noceant cantharides, integras eſſe ſumendas. Ubi veſicis exulceranda cutis, extrema abjicienda; in quibus benignior facultas latet; quae ſervanda ſunt in infuſo hoc, urinae vias expurgaturo. Legitimo modo miſtum infuſum, nunquam, quantum ego viderim, vel cruciatum, vel exulcerationem Veſicae, provocavit, ut nec pinguioribus abſtergentibus opus fuerit. Magni in arte nominis auctor *Celeberrimus Mead* (*p*) laudat & tincturae cantharidum uſum in hoc morbo; non quidem directe ad curam Gonorrhoeae virulentae; ſed ad ſuperandum moleſtum illud, licet parcum, ſtillicidium, quod poſt Gonorrhoeas quandoque ſupereſt, licet miaſma Venereum de corpore expulſum fuerit; de qua re ſequenti paragrapho dicendum erit. Jubebat infundi cantharidum drachmas duas in libra cum dimidia ſpiritus vini rectificati: addebatur *rheum*, *gummi guajaci*, *gummi laccae*, & pauculum *cocchinellae*. Colatum hoc infuſum prudenti doſi dabat bis de die, mane & hora decubitus, dilutum hauſtulo aquae tepefactae, a guttis triginta, ad quinquaginta usque (quantum ſcilicet ſine urinae difficultatis metu ferri poterat). Facile patet, reliqua medicamenta, quae cantharidibus in hac compoſitione adduntur, refracta adeo doſi, vix quid virtutis medicatae praeſtare poſſe; adeoque totum hujus remedii effectum a Cantharidibus admiſtis pendere.

Cantharidum virus moleſtiſſimam ſtranguriam producere, urinam ſanguinolentam reddere, veſicam, & imprimis ejus collum, inflammare, ex Hiſtoria Medica notum eſt; praecipue, ſi per os aſſumta fuerint haec inſecta. Similes effectus, licet leniores, ab externa applicatione obſervati fuerunt aliquando. Majori copia ingeſta, ſatis citam mortem fecerunt. Sexagenarius homo, validus, robuſtus, propriis diffidens viribus, ut languentem excitaret Venerem, cui ſtrenue operam daturum ſe ſtatuerat, ſumſit Cantharidum pulveriſatarum drachmam: brevi poſt ſenſit dolorem in hypogaſtrio, & ſummam urinae difficultatem. Sequenti mane Medicus vocatus invenit miſerum frigidum toto corpore, viſcido ſudore madentem; pulſu vix perceptibili; extremis corporis gelidiſſimis, lividis; abdomine tumente, tenſo: poſt paucas horas periit. In cadavere, Peritonaeum ex rubro liveſcebat in Hypogaſtrio; Veſica erat admodum diſtenta, coloris profunde rubri in fundo; & imprimis in collo; interna ſuperficie veſicae tota livida, gangraenoſa (*q*).

Tentiginem Veneream excitari acribus diureticis, omnium maxime cantharidus, notum. Indomabilis Satyriaſis, ad mortem usque perſtans, inde nata legitur (*r*). Verum omnibus in confeſſo eſt, nil magis obeſſe curationi Gonorrhoeae, quam Venerem. Unde prudentes Medici omni modo cavent, ne penis fiat erectio; tenuem diaetam imperant aegris; ab omnibus potibus ſpirituoſis abſtinendum jubent; pauculum carnis albae coctae concedunt tantum; piſcium eſum vitandum monent. *Alexander Trajanus Petronius* (*s*) ſevere imperat, *Abſtinere a ſale, a ſalſis, a motu nimio, ab aromatibus, denique ab omni*

(*p*) Monit. & Praecept. Medic. pag. 256. (*q*) Barrere obſervat. Anatom. pag. 205. (*r*) Jobi a Meeckren obſervat. Medic. Chirurg. Cap. XXXIV. pag. 141. (*s*) De Morbo Gallico Lib. VII. Cap. IV. Aphrodiſiac. pag. 1322. 1323.

omnibus calefacientibus, & mordicantibus, & ab omni Veneris non ſolum uſu, ſed etiam imaginatione &c. Et profecto potiſſima diuturnitatis cauſa haec ipſa eſt; quae quoad perſiſtit, purges corpus, temperes, optima victus ratione regas, nihil proficis. Unde profuit quibusdam, locum mutare, ut fieret *ejus oblivio, quod coitum irritabat: ſic etiam alii, quia in exilium miſſi*, alii quia in carcerem detruſi, *aut graviori animi cogitatione affecti ſunt, ab antiquiſſima Gonorrhoea ſe vindicaverunt. Ita ut mirum non ſit, ſi viris, vel poſtquam illa incepit nunquam coëuntibus, diuturna tamen illa contingat.*

Hinc evidens eſt, quam noxius ſit Cantharidum uſus in Gonorrhoea curanda, cum vel unica penis erectio curam adeo retardare poſſit, ut *Celeberrimus Boerhaevius* (*t*) monuerit ſequentia: *Vidi hinc, ſaepe vanos fuiſſe hoc in morbo vel probatiſſimos ſanandi modos, ſi, quacumque demum de cauſa, quae hercle multiplex hic nimis, homo arrigit, imo, ſanatas jam jam Gonorrhoeas, unico incitatae libidinis impetu, recrudiiſſe actutum, novamque denuo ſanationem de integro exegiſſe. Quidquid ergo prurientem imaginem titillat, in cibo, condimento, potu, medicamento, vel per converſationem cum amabili ſexu, tabularum adſpectum, ſermones, lectionem, cane pejus & angue fugiendum. Aquae potus, vel ſeri lactis, cerealia, horaei fructus, conducunt.*

Omnia valida exercitia corporis vitanda ſunt; malum enim augent; curſus, digladiatio, ſaltatio, pendulas partes genitales quaſſant, agitant: omnium maxime nocet equitatio, imprimis ſi velox, & diuturna, fuerit. Nunquam triſtiorem caſum me vidiſſe memini, quam in nobili juvene, qui, a publico proſtibulo nocte infectus, mane iter auſpicatus eſt; dumque poſt quatuor dies Gonorrhoea ſe manifeſtaret, noctu diuque pernici vectus equo feſtinavit, ut ad ſuos redux curari poſſet.

§. 1459. **Perſiſtendum in curatione, donec nihil amplius inſoliti ex pene exſtillet, vel in urina ſe manifeſtet.**

Moleſta ſatis eſt Gonorrhoeae cura, quia, ut dictum fuit, repetitam catharſin requirit: hinc operae pretium quam maxime eſt, noviſſe curationis limites, quando tuto aeger ſibi relinqui poſſit, absque recidivae periculo. Cum tutiſſimam viam ſequi hic Medici ſoleant, plerumque curam parum protrahere ſolent, ſaltem quoad exactam vivendi normam. Saepe etiam aegri vix ſe integre curatos credunt, & novas malunt ſubire moleſtias, quam de ſalute integra vel minimum dubitare.

Quamdiu aliquid notabile ex pene exſtillat, Gonorrhoea merito adhuc perennare creditur; licet fluxus dotes emendatae fuerint, difficultas urinae & ardor imminuta multum. Unde *Sydenhamus* (*u*) ſollicite monuit, non confidendum eſſe curae, quando *ejusmodi ichor, qui, ardore urinae & flavo materiae extillantis colore diſparentibus, mane praeſertim, in ſummitate colis digitis com-*

(*t*) Ibidem in Praefatione. (*u*) Epiſt. II. Reſponſ. pag. 419.

compreſſi, *ad guttulam unam alteramve*, *cernitur*, *a debilitate tantum & laxitate partium*, *ob diutinam viroſi fomitis in eis moram*, *oritur*; *miſeri enim experiuntur magno ſuo malo*, *reliquias eſſe contagii non penitus deleti*, *quod*, *licet quadantenus ſubactum*, *ex leviſſima quaque occaſione* (*a potu ſcilicet nimio*, *aut exercitio vehementiori quolibet*, *aut ſimili alia cauſa*) *novas excitat tragoedias*, *Gonorrhoea poſtliminio recrudeſcente.* Negari nequit, in tali caſu leniorum purgantium interpolatum uſum conducere, & imprimis inſiſtendum eſſe ſeveris diaetae regulis; nam, uti optime *Sydenhamus* notat, tunc recrudeſcit tantum malum, quando aegri ab illis receſſerunt; quod ſenſim minutum ſe ſubduxiſſet integre, ſi cautius vivere perrexiſſent.

In initio Gonorrhoeae fluxus a levi copia increſcit quotidie; ardor urinae, & ſtranguria, admodum moleſta ſunt; ichor effluens viridis, aliquando cum ſtriis ſanguineis intermiſtis, tenuis; quandoque flavus color viridi interſpergitur; aliquando flavum viridi intime miſcetur, & ochroleucum dictum colorem producit; quandoque & flavo colore tincta materia fluit; quae ſenſim, magis magisque emendato malo, in albedinem vergit; ſimul tunc minuitur materiae copia, & ſpiſſitudo augetur. Notavit celebris auctor (*w*), in quibusdam colorem flavum materiae effluentis manere ad finem usque, ſequente tamen integra curatione. Solet autem malignitas Gonorrhoeae ſequi horum colorum ordinem ſucceſſivum, ut plurimum; ut peſſima habeatur viridis cum ſanguine admiſto, mitiſſima albicans; &, dum idonea medela adhibetur, emendationis gradus recenſitis coloribus reſpondent. Unicum hoc excipitur, ut monitum fuit, colorem flavum quandoque ad finem usque manere; quod aliquoties obſervavi.

Antea ad §. 1447, ubi de Gonorrhoea dictum, patuit, per ductus excretorios in cavum urethrae excerni humorem mucoſum, blandum, qui cavum internum urethrae oblinit, & ab acrimonia urinae tranſeuntis defendit. Ille humor naturalis eſt, parcaque copia exit per patulum extremae urethrae orificium, in ſaniſſimis quoque hominibus, & leves quandoque maculas in induſio facit, licet nulla etiam ſuſpicio toleratae olim Gonorrhoeae adfuerit unquam.

Quavis occaſione data, ubi certiſſimus eram de integerrima puritate corporis maſculini, in hanc rem inquirere conatus ſum, & talia ſtigmata maculoſa in linteis inveni. Pariter ante patuit, hunc humorem naturalem infici a miasmate Venereo, poſt impurum concubitum recepto, augeri ejus ſecretionem, exulcerari aliquando, & erodi, hos ductus excretorios; unde, expulſo jam de corpore omni contagio, poterit liquor naturalis, omni infectione purus, exire, & quidem majori copia, quam ante morbum ſolebat. Ab eadem cauſa in urina obſervantur filamenta, flocculi, anguillulae quaſi, omnium frequentiſſime in illis, qui repetitas Gonorrhoeas tolerarunt. In talibus hominibus, poſt bonum ſomnum, ſi leniter prematur penis, exit aliquid mucoſi, ſubpellucidi, fere inſtar albuminis ovi; Angli Medici *Gleet* vocare ſolent; quod nihil inficientis in ſe habet, & quandoque per plures annos durare ſolet, hoc unico mo-

(*w*) Turner Syphilis pag. 71.

moleſtum, quod mali cujusdam latentis adhuc, nec ſatis ex corpore expulſi, triſtem & perpetuam miſeris ſuſpicionem faciat.

Nec facile eſt, hunc metum tollere illis, qui juvenilibus annis vixerunt imprudentius. Novi, qui, decies repetita ſalivatione, in tabem immedicabilem incidit, dum latens metueret malum. Fovent turpes Agyrtae hos ſcrupulos, &, ſceleſti lucri cauſa, argentum vivum larga copia exhibent miſeris; ad exſtirpandum ſcilicet radicitus malum, cujus nequidem adeſt veſtigium. Quivis Agyrta novum jactat arcanum; aliam argenti vivi adminiſtrandi methodum habet, nemini mortalium cognitam; mercurium, ubicumque latet in corpore, extricare & expellere novit de corpore; aliasque plures ſimiles ineptias venditat, quibus creduli aegri fidem facile adhibent, & miſerrime decipiuntur.

Si ergo orificia ductuum, mucoſum humorem in urethram eructantium, dilatata manſerint, poſt Gonorrhoeam ſanatam, vel eroſa hiaverint, perget effluxus perpetuus viſcidi talis liquidi, majori minorive quantitate, absque ullo latentis contagii Venerei metu. Imo talis effluxus poterit eſſe immedicabilis.

Opportunitatem habuit *James Drake* (*x*) videndi hanc rem in cadavere proprii famuli, qui per aliquot annos pertinacem talem fluxum materiae viſcidae toleraverat, dein Peripneumonia mortuus. Inveniebatur caruncula, quae in ductu excretorio glandulae *Cowperianae* ſiniſtrae locari ſolet, ulcere olim eroſa fuiſſe, ita ut binorum ductuum orificia in unum abiverint: figuram addidit, quam ipſe *Cowperus* delineavit. Sequi hinc debuit perpetuus fere effluxus viſcidae materiae, quae ab his glandulis paratur (*Gleet* vocant); quod idem contingere debebit neceſſario omnibus, quibus ſimile infortunium accidit; ſive in his glandulis *Cowperianis* dictis, quae conſpicuam ſatis molem habent; ſive in aliis ductibus excretoriis minoribus, per urethrae cavum diſperſis.

Inde etiam intelligitur diverſitas copiae illius fluxus; prout nempe majores vel minores tales ductus, majori minorive numero, ſimili modo affecti fuerint.

Quidam crediderunt, ſemen eſſe, quod ſic perpetuo ſtillicidio efflueret; unde tabem dorſalem, & ſummam debilitatem, metuebant; ſed mucoſus humor eſt, a ſemine omnino diverſus.

Solet ille fluxus, licet abſit Venereum contagium, tamen incommodus eſſe, quod plerisque latentis adhuc alicujus mali metum faciat perpetuum; imprimis autem illis, qui frequentius Gonorrhoeam virulentam paſſi ſunt; unde anxie quaerunt remedia, ut ab hoc metu liberentur ſaltem, dum fluxus ille ſiccatur. Ex dictis patet, non ſemper curari poſſe; interim quaedam laudari ſolent, quae ſaltem nocere nunquam poterunt, & quandoque aliquantum proſunt, dum ſimul cavent, ne tales aegri ad periculoſa remedia confugiant, & ab Agyrtis decipiantur.

Primum, quod ſuadere ſoleo, eſt, ut a perpetua fere genitalium contrectatio-

(*x*) Anthopolog. Nov. Tom. I. pag. 140.

tione caveant: ſolent enim curioſe inquirere, an augeatur, vel minuatur, fluxus, vel colorem mutet; penem premunt, experturi, an quid exprimere poſſint; ſicque ſecretionem & excretionem illius mucoſi augent potius. Magnam ſpem in adſtringentibus ponunt; laxitatem enim harum partium morboſam accuſare ſolent. Si innocua, imprimis interno uſu adhibenda, petunt, facile poterunt concedi. *Corallos rubros*, *cancrorum lapides*, *ſuccinum*, *maſtichen*, *conſervam roſarum rubrarum*, & alia his ſimilia, quidam auctores impenſe laudaverunt; in quibus adhibendis faciles nos eſſe oportet. In illis vero, quae topice ſunt applicanda urethrae, magna cautela opus eſt. Si enim per injectiones validiora adſtringentia applicentur, *alumen*, *vitriolum*, *ſaccharum ſaturni*, conſtrictiones urethrae, calli, dyſuriae, iſchuriae, toties ſequuntur, quae poſtea difficillime curabiles ſunt.

Plures caſus collegit *Turner* (*y*), qui docent, tali fluxu, licet ſatis copioſo, ſed viſcido, inſtar albuminis ovi, laborantes, matrimonium iniviſſe, nec infeciſſe uxores, & ſanas generaſſe proles. Simul patuit, integram curam difficulter ſucceſſiſſe. Varia quidem tentavit. Spadanorum, & his ſimilium, fontium uſus, uti & Balſami Copaybae uſus moderatus, profuerunt prae reliquis.

§. 1460. Inflatio membri virilis tollitur cataplasmate anodyno, diſcutiente, emolliente, fotu ſimili, venae ſectione larga, & dictis (1458.).

Antea ad §. 1447. de mirabili ſtructura penis dictum, & quomodo in tantam molem poſſit erigi, dein iterum flacceſcere; turgentibus nempe corporibus cavernoſis penis ſolius, vel & corpore cavernoſo, quod urethram ambit, glandisque penis externam ſubſtantiam conſtituit; uti tunc pluribus dictum fuit. Ad §. 1449. patuit, quomodo ſaeva inflammatio penem occupare queat; unde mira membri deformatio, & diſtorſio in hoc illudve latus, incurvatio ſurſum, aut deorſum, dyſuria, dolor acerbus, ſequi poſſunt, & alia graviſſima mala.

Si ſic affectus penis caleat, doleat, nullo modo cunctandum eſt; ſed cito valida cura antiphlogiſtica adhibenda, vel brevi gangraena ſequetur; quam curatu difficilem eſſe, antea ad §. 432. monitum fuit. Unde ſtatim larga ſanguinis miſſio inſtituenda eſt; repetenda, ſi opus fuerit; ut cita fiat penis ſubſidentia. In praecipiti caſu, turgentem admodum venam, quae per dorſum penis decurrit, pertudi lanceola; dum ſimul & ex brachio ſanguis mittebatur. Simul dabam decoctum purgans, ex *tamarindis*, *foliis ſenae*, *agarico*, *ſale polychreſto &c.*; omni hora ad uncias duas; donec alvus copioſe ſolveretur, fere ad animi deliquium usque, ſicque tumens penis ſubſidere inciperet: artificialem diarrhoeam, eodem remedio, ſed minori copia dato, ſuſtinui per aliquot dies; incepit fluxus materiae viridis Gonorrhaicae ex pene ſtillare, & qui-

(*y*) Syphilis pag. 445. & ſeq.

quidem copia magna; ſicque ab imminenti ſiderationis periculo, & penis mutilatione, evaſit aeger. Molliſſimis ſomentis, additis & antiſepticis, tegebatur penis, & vicina; de nocte ex ſimilibus cataplasma paratum applicabatur perpetuo (formula in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur); quod, ex lacte ebutyrato acido paratum, omni putredini reſiſtebat efficaciter; addebatur & aliquid de ſpiritu vini, vel alio liquido aromatico ſpirituoſo, ne nimis flacceſcerent partes affectae ab aſſidua fomentatione. Spirituoſa enim nocerent, niſi admodum diluerentur; unde huic cataplasmati vix trigeſima pars *ſpiritus vini theriacalis* admiſcebatur. Vidi, juveni, cui imprudens & ignarus barbitonſor, incipientem ſcilicet Gonorrhoeam curaturus, applicuerat ſpiritum vini larga copia, penem intumuiſſe horrendo modo; dum alter prudentior vocatus curationem antiphlogiſticam adhiberet animoſe; ex pene ſanguis ad libram & ultra prorupit; unde tumor ſubſedit, & ſequenti die foedus fluxus amurcoſus ſanguinolentus prodiit; a quo malo tamen integre curatus fuit trium menſium ſpatio.

Praeputium pendulum, & laxum, nullis fibris muſcularibus praeditum, cuticula conſtat, & cute tenui; adeſt & membrana cellulosa tenuis, admodum dilatabilis, quae nunquam pinguedinem colligit, niſi in caſtratis: textura tota vaſculoſa, & nervoſa, eſt. Miri tumores in membrana cellulosa praeputii fiunt, pellucidi, inflati quaſi, qui glandem totam tegunt, & ultra illam prominent; tuncque talis tumor *Phimoſis* dicitur; quando tumens praeputium reduci nequit, nec glans detegi; ubi vero praeputium, pone glandem retractum, ſimili tumore pellucido inflatum, tumet, annulo turgente penem cingit circa coronam glandis, quae tota nuda prominet ultra hunc annulum, tunc praeputium adduci nequit, ut glandem tegat; Vocatur tunc *Paraphymoſis*; de quibus antea ad §. 1449. pluribus dictum fuit.

In hoc caſu dicitur penis inflari; licet tumor, non in corporibus ejus cavernoſis, nec in corpore cavernoſo urethrae, ſed tantum in praeputio, haereat. Talis tumor ſaepe adeſt absque ulla inflammatione; adeoque non ſemper curam antiphlogiſticam requirit. Verum quidem eſt, tales tumores, dum multum augentur, premendo, glandem inflammare poſſe; imprimis in paraphimoſi; liberum exitum urinae, & fluxus Gonorrhoeae, impedire; praecipue in Phimoſi; ſicque plura, & peſſima, producere mala, quae oculis non patent, cum nec glans nudari poſſit, nec interior ſuperficies tumentis, & miro modo intorti, praeputii conſpici; unde ſemper metus adeſt: hoc tamen notandum videtur; ſi nec calor, nec alia inflammationem comitantia ſigna, deprehendantur in parte affecta, tales tumores non indicare validam curam antiphlogiſticam.

Simul patet, homines circumciſos, vel recutitos, quibus praeputium pone coronam glandis perpetuo retroductum haeret, Phimoſin nunquam pati, & raro Paraphimoſin.

Phimoſis ſaepe fit, dum ulcus Venereum penis glandem, vel internam ſuperficiem praeputii, erodit; & quandoque tantus tumor naſcitur, & praeputium tumens adeo intorquetur, ut urinae liberum impediat exitum; dum ſimul ta-

tabus ulceroſus inter praeputium & glandem retinetur, mora acrior redditur, & teneras partes, quas alluit, profunde exedit; unde peſſima mala metuenda ſunt, niſi cito exitus parari poſſit tabo retento. Omnium optimum eſt, ſiphunculo, ſuſpenſa manu inter tumens praeputium & glandem introducto, aquam puram injicere, frequentius de die, ſed egelidam; ſicque omnem eluere ſorditiem. Detergentia enim, etiam leniora, adeo augent dolorem, ut ferri nequeant: molliſſimis ſimul fomentis, & cataplasmatibus, perpetuo obvolvitur penis, ut omnis caveatur inflammatio. Hoc ſi obtineatur, aliquid plus de ſpirituoſis additur, ne tenera hic celluloſa contabeſcat a perpetuis fomentationibus, & in tabum gangraenoſum diffluat, dum incipit collabi.

Ubi omnia haec artis molimina tentabam in nobili juvene, peſſima tali phimoſi laborante, in ipſa cute penis prodierunt plus quam quinquaginta ulcuſcula, quae ingentem puris Venerei copiam fundebant, dum major adhuc quantitas ſimilis materiae ex ſpatio inter praeputium & glandem medio prodibat: gravitas mali mutilationis metum incuſſerat; cum tamen integrae vires eſſent, & ingens periculum reddidiſſet morigerum aegrum, ex tanto diſcrimine evaſit incolumis.

Praecipitur quidem ab auctoribus, ſi urina parce, & cum dolore, exeat, vel pro parte ſub praeputium regurgiget, ut cannula plumbea, vel argentea, tenuis, urethrae intrudatur (eo ſcopo, ut urina facilius exeat); & ſic firmetur funiculis cannula, ut in loco maneat; aliquoties tamen removenda, ut urethrae ſtatus exploretur, & ſordes, quae adhaereſcunt, eluantur (z). Sed, qui hos morbos frequentius viderunt, probe norunt, adeo tumere in valida phimoſi praeputium, & tam miro modo intortum eſſe, ut cannulam urethrae immittere vix poſſibile ſit, antequam partes affectae detumeſcere ceperint; & ſimul, hoc tentari non poſſe absque doloris augmento, omniumque malorum exacerbatione. Purgantibus antiphlogiſticis largas evacuationes tentavi, praemiſſa Venae ſectione, etiam repetita, ſi valida inflammatio hoc poſceret; ſicque obtinui, ut tumores illi ſubſiderent, urinae rediret libertas, & ulceribus detergendis, ſordibusque eluendis, commoda daretur occaſio; ſolis tamen lenioribus uſus fui tantum, metuens, ne, acrioribus adhibitis, recrudeſceret malum. Prudentius conſilium eſt (a), ut aeger, ſi morbus urgentior fuerit, in lecto decumbat, ſitu corporis ſupino, & quietus otioſe jaceat; tum, ut remedia commodius poſſint admoveri & contineri; tum potiſſimum, ut coles ad ventrem deligari poſſit; quod in omni curatione ejus neceſſarium eſt, *Celſo* (b) monente, qui hos morbos vidit, & deſcripſit, ſed non ortos a contagio Venereo, de quibus hic agitur. *Si ex inflammatione coles intumuit, reducique ſumma cutis, aut rurſus induci, nequit, multa calida aqua fovendus locus eſt &c.; isque homo continere ſe, & abſtinere a cibo, debet, & potione aquae tantum a ſiti vindicari.* Sic, molli aquae fomento, & tenuiſſimo victu praemiſſo, jubet, *vi quoque experiundum, an cutis ſequatur. Eaque, ſi non pa-*

(z) Aſtruc de Morb. Vener. Lib. III. Cap. VIII. pag. 261. (a) Ibidem pag. 260. (b) Lib. VI. Cap. XVIII. pag. 393.

parebit, leviter ſumma ſcalpello concidenda erit. Nam, cum ſanies profluxerit, extenuabitur is locus, & facilius cutis ducetur.

Licet autem Phimoſis, & Paraphimoſis, uti ante dictum fuit, absque contagio Venereo naſcatur frequenter in innocuis infantibus, & pueris, tamen & ſaepe ulcerationem comitem habet, ſive a retenta urina inter arctius praeputium & glandem, ſive a laeſione externa per frictionem, contuſionem, &c.: *Celſus* (*c*) enim dein addit ſequentia: *Sive autem hoc modo victa erit, ſive nunquam repugnaverit, ulcera, vel in cutis ulteriore parte, vel in glande, ultrave eam in cole, reperientur.* Dein varia ad haec ulcera ſananda recenſet remedia.

Si idoneis adhibitis remediis non cedat inflammatio, & a tumente praeputio compreſſio ac ſuffocatio glandis ſuppoſitae metuenda ſit, forfice, vel ſcalpello, findi praeputium, ad alterutrum, vel utrumque, glandis latus, juſſerunt auctores (*d*), ut ſolvatur haec ſtrictura. Celeberrimus *Aſtruc* rem hanc levioris momenti habet; hinc, vel forfice, vel ſcalpello, pro cujusvis arbitrio, tentari poſſe voluit. Scalpellum tamen videtur forfici praeferendum, qui inter ſcindendum ſemper plus minusve contundit. Locum autem inflammatum, & adeo ſenſilem, diſcindere, ſummum dolorem excitat, nec ſtatim evanidum poſt ſectionem factam; imo merito metuendum eſt, ne inflammatio augeatur immaniter; quod factum novi. Cum periculo enim, & ſine profectu, diſcindi locum inflammatum, alibi ad §. 405. demonſtratum fuit. Sincere fateor, me nunquam conſuluiſſe praeputii fiſſuram, dum valido tumore inflammatorio occupabatur, imo impediviſſe, dum potui. Animoſe adhibita cura antiphlogiſtica, ſemper obtinere potui, ut ſubſideret tumor, & cura ſuccederet. Ubi autem praeputium tumet valde, & non inflammatum eſt, vel leviter tantum, *acetum lithargyrii*, ducentis aquae partibus dilutum, fomenti inſtar, cum ſucceſſu adhibui. Si talis caſus contingeret, ut a tumoris mole ſuffocatio, vel urinae ſuppreſſio, metuenda forent, tunc profundae inciſioni praeferenda eſſet *Celſi* methodus, de qua ſtatim dictum fuit, qui ſumma tantum concidi voluit, ut ſanie profluente attenuetur locus.

Celeberrimus *Alexander Monro* (*e*) collegit curationes quasdam Medicas, quae praeter exſpectationem contigerunt, & inter illos habetur ſequens:

Homo ſanus, mediae aetatis, contuſionem extremi penis paſſus fuerat: praeputii pars, quae froenum glandis conſtituit, in largum cryſtallinum tumorem ſurgebat. Topice applicabantur fomenta aromatica, & ſuffumigia; purgantia dabantur; absque tumoris decremento. Setaceum tenue traducebatur per tumorem, hoc ſcopo, ut via pararetur liquido aquoſo diſtendenti, & blanda conciliaretur ſuppuratio. Eventus ſpem conceptam fefellit. Acutus enim dolor, & violenta inflammatio, ſequebantur, ita ut ſetaceum educi debuerit, & applicari cataplasma emolliens, ex lacte & pane paratum. Sequenti die tumor multum erat imminutus; altero die integre diſparuit; nec redivit amplius.

Si

(*c*) Lib. VI. Cap. XVIII. pag. 393. (*d*) Aſtruc de Morb. Ven. Lib. III. Cap. VIII. pag. 263. (*e*) Medic. Eſſays and obſervat. Vol. V. part. 2. n°. 47. pag. 494.

Si levis pertuſio tumentis praeputii, per ſetaceum facta, acutum produxerit dolorem, & validam inflammationem, videntur adhuc pejora metuenda eſſe a profunda inciſione ſimilis tumoris.

Quandoque contigit, ut tumores penis inflammatorii, copioſis ſanguinis miſſionibus tractati, pro parte reſolverentur tantum, & durum quid ſcirrhoſum maneret. Imprimis autem hoc contingit, ſi, deferveſcente jam malo, dum flacciditati partium harum propriae, & per fomenta ac cataplasmata emollientia perpetuo applicata auctae, proſpicere volentes, ſpirituoſa liberalius applicant. Praeputium corii inſtar craſſum, & rigidius, tota vita manſit, dum imprudens homo, absque Medici conſilio, ſpiritu vini Camphorato foverat tumens praeputium. Ubi recens adhuc malum eſt, emendari poterit; imo & quandoque integre ſuperari; ſi nocte foveatur ſex partibus vini & aquae, una parte aceti, addendo ſingulis libris talis fomenti drachmam ſalis ammoniaci. Mane, poſt lenem frictionem, tegatur pars *Emplaſtro de mucilaginibus*, vel *meliloti*. Caſus tales non ſunt oppido rari. Celebris *De La Peyronie* ſaepius obſervavit tales indurationes in corporibus cavernoſis penis, quae reſiſtebant efficaciae argenti vivi, ſed, deleto omni contagio Venereo prius, cedebant feliciter fontibus Baregianis, externo imprimis uſu adhibitis ſatis diu (la douche); harum aquarum defectum lixivium cinerum ligni novi ſupplere creditur (*f*).

§. 1461. **B**ubo Venereus tollitur; diſſipando per Emplaſtra ſingularia; ſuppurando, ſi haec non proſunt; & aperta depurando.

Antea ad §. 1448. de Bubone Venereo dictum fuit, & data fuerunt ſigna, quibus poſſit diſtingui ab aliis tumoribus, qui occupant inguina, & quandoque in aliis morbis occurrunt.

Obſervatur aliquando, bubones reſolventibus remediis cedere haud difficulter; frequentius tamen haerent diu, ſatis lente in ſuppurationem vergunt, tarde maturantur, & in ulcera ſatis difficilis curae degenerant; quae non leve taedium parant. Aliquando in ſcirrhum indurantur, ad optima etiam remedia rebellem.

Diſſipatio bubonis, ſi obtineri queat, a pluribus deſideratur; cum autem contagium Venereum in bubone adſit, hinc & multi metuerunt certam Luem Veneream, ſi, diſſipando tumorem, contagium ſanguini admiſceretur.

Antonius Muſa Braſavolus (*g*), qui in Lue curanda magnum olim habuit nomen, ambigit, *numquid immaturus aperiri debeat ejusmodi abſceſſus, an ultima concoctio ſit exſpectanda? ego ſemper immaturum potius incidi voluerim; non tamen penitus immaturum; ne ob dolorem inflammatio exoriatur: imo, ſi inciſio etiam fieret, antequam pus adeſſet, conveniret. Nam malum non eſt, ut aliquis ad-*

(*f*) Mem. de L'Acad. de Chirurg. Tom. I. pag. 428. &c. (*g*) Aphrodiſiac. pag. 684.

adſit dolor, ob quem materia ad locum trahatur, & decurrat; poſtea apertum ſervetur, quantum fieri poterit, ulcus. Plures deinde in eadem opinione fuerunt non tantum, ſed duros, inflammatos, bubones diſciderunt, cum ſummo aegri cruciatu, ſecundum totam tumoris longitudinem; ut quantocyus viam pararent, per quam exire poſſet contagium ſuſceptum. *Braſavolus* tamen caveri juſſit, ne penitus immaturus bubo incideretur; licet noluerit, ultimam concoctionem duri tumoris exſpectandam eſſe.

Ubi de cura inflammationis, quae in glanduloſis carnibus naſcitur, agit *Galenus* (*h*), citam talium tumorum aperturam damnat. *Quin, ſi pus aliquod notabile in ſuppurante parte ſit contentum, non expedit (quod nonnulli faciunt) protinus incidere, imo diſcuſſionem moliri medicamentis ad id valentibus, quorum uſus ex affectu ſit conjectatus. Quum enim phlegmones quidquam in parte reſtat, acria medicamenta potius irritant, quam diſcutiunt. Quum vero, quod ex phlegmone relinquitur, ſcirrhoſum effectum videtur, fidenter jam valentibus medicamentis uteris.* Jubet, mane & veſperi ſollicite inſpiciendum eſſe locum affectum, ut, pro re nata, imponantur mollientia, ſi locus tumentior aut rubicundior ſit, aut magis doleat, & contra adhibeantur validiora, *ſi ſcirrhoſiores phlegmonae ſint. Sin aliquando puris copia medicamenta ſuperet, nec ea videantur tibi totum diſcutere poſſe, ſecare, quod ſic abſceſſit, eo potiſſimum loco oportet, quo eſt editiſſimum; quippe tenuiſſimam etiam illic invenies cutim.*

Novi quidem, qui aliam opinionem tuentur, urgere poſſe, quod *Galenus* Luem Veneream non cognoverit; adeoque illa de curandis bubonibus monita nullam in tractandis bubonibus Venereis auctoritatem habeant; cum in hoc caſu imprimis requiratur, ut ſuſceptum contagium, in bubone fixum haerens, quantocyus expellatur de corpore, & ob hanc cauſam locus quantocyus incidendus ſit. Verum illud inficiens haeret in parte dura bubonis, aeque ac in illa, quae jam incipit matureſcere; aut & in pauco pure, quod jam factum eſt, & quod, diutius relictum, ſolviſſet ſenſim durum illud ambiens, ac in pus mutaſſet. Quando autem cito diſcinduntur bubones, aër accedens maturationem reddit difficiliorem, & dura haec longe diutius haerent, neque raro in ſcirrhum degenerant.

Acrius in illos, qui crudos bubones incidunt, invehitur *Fallopius* (*i*); maturos vero incidi jubet per totam longitudinem ſecundum inguinis ductum: *Laudat tamen magis cauſticum; quia per illud auferimus quantitatem corii, & fit latius ulcus, nec remanent cavernae*; ſinus nempe, & fiſtulae, curatu quam maxime difficiles. Ob eandem rationem noluit, bubonem jam maturum manere clauſum, donec ſponte aperiantur integumenta a ſanie eroſa pluribus & parvis aperturis; unde pariter fiſtulae metuendae ſunt. Similia & *Botallus* (*k*) conſulit.

Graviſſima enim mala a bubonibus, & fiſtulis inde natis, metuenda ſunt, ſi

(*h*) Method. Med. Lib. XIII. Cap. V. Charter. Tom. X. pag. 298. (*i*) De Morbo Gallico Cap. XCI. Aphrodiſ. pag. 821. (*k*) Aphrodiſiac. pag. 873. 874.

ſi in profundum vergant, ita, ut integre diſcindi nequeant. Pus enim quandoque ſatis virulentum fit, & gangraenam facit, verſus abdomen prorepentem; quandoque & arteria cruralis, a tali pure eroſa, ſubito lethalem haemorrhagiam fecit. Binos milites ſic periiſſe teſtatur celebris *Goulard* (*l*). Cum ergo Celeberrimi Viri, *Boerhaave*, *Aſtruc*, & alii plures, incipientes bubones reſolvere tentaverint, &, ni hoc ſuccederet, ad ſuppurationem deduxerint, crudos, duros, inflammatos, bubones diſciderint nunquam, tantorum virorum veſtigia ſequens, propriis obſervatis illorum curandi methodum confirmare poſſum.

Recentes bubones, nec mole nimis magnos, diſſipare tentavi Emplaſtris efficacibus, quae gummi, ferulacea dicta, *galbanum*, *ammoniacum*, *ſagapenum*, & his ſimilia, continent; quorum plura in officinis proſtant, quae, ab illis ſingulis, vel ſimul junctis, nomen obtinuerunt; & vires inſignes. Ad eundem ſcopum laudatur *Emplaſtrum*, *de ranis* dictum in officinis; praecipue illud, cui argentum vivum additur, & quidem varia quantitate; unde Emplaſtrum de ranis vocatur cum mercurio, duplicato, triplicato, &c. Monendum tamen eſt, ab hoc Emplaſtro non raro ſalivationem excitari, ſi larga nimis copia argenti vivi admiſta fuerit; quod, cum non ſemper requiratur, caute hic agendum eſt.

Bubones plerumque non reſolvuntur facile, &, ubi ſuppuratio requiritur, difficulter ad maturationem deducuntur; hinc videmus, omnes fere adhibuiſſe talia, quae cuti fortiter adhaerent, ſed & efficacem ſatis aromaticam, ac ſolventem, vim habent; ob quam, cum fructu, aliis tumoribus pertinacibus applicantur: Utramque virtutem poſſident gummi ferulacea, & pix ſutoria; praeſtat autem, prius pilos inguinum reſecare, ne magnam moleſtiam parent, dum haec emplaſtra renovari debent. Binae talium emplaſtrorum formulae in *Materia Medica* ad hunc numerum deſcribuntur; in quibus notandum eſt, quod *flores ſulphuris* larga copia addantur; &, in uno, *ſaccharum ſaturni* conſtituat $\frac{1}{14}$ totius maſſae circiter, in altero, quod picem ſutoriam pro baſi habet, tantum $\frac{1}{21}$ totius ſit idem ſaccharum plumbi; quod, ut notum eſt, ex aceti acido & plumbo, ejusque calcibus, conficitur.

Vim ſtipticam, repellentem, in ſaccharo ſaturni adeſſe, communis erat opinio; hinc olim multi damnaverunt has formulas; ſed *Goulard* (*m*), magno cum ſucceſſu, adhibuit ſaturatiſſimam plumbi ſolutionem in aceto, quam *Extractum Saturni* vocat, ad curandos bubones Venereos. Diluebat illud ducentis partibus aquae purae, & fomenti inſtar adhibebat (vocabat hanc miſcellam *aquam Vegeto-mineralem*), vel in eodem coquebat micam panis ad cataplasma; parabat & ex *Saturni Extracto* Ceratum. Talia applicabat bubonibus, & reſolvebantur, licet magnae forent molis, & fluctuatio manifeſta tangeretur, tranſſudante puris copia per integrae manentis cutis poros, quae totum

(*l*) Remarques & obſervat. prat. ſur les Malad. Vener. §. 71. pag. 106. (*m*) Ibidem Cap. III. pag. 99. 111. &c.

tum apparatum humectabat quotidie (*n*). Idoneis teſtibus hujus aſſerti veritatem firmat.

Si ſperatae reſolutioni pertinacius reſiſtat bubo, nec mole minuatur, imo potius augeatur, de ſuppuratione promovenda cogitandum eſt. Quaenam requirantur, ut maturatio in abſceſſum obtineatur, dictum fuit ad §. 403., ubi de hac re agebatur. Eliguntur autem, ad bubonem maturandum, quae potenter emolliunt, & ſtimulo moderate calefaciente ſolvunt impacta. Ad hunc numerum in *Materia Medica* habetur formula Cataplaſmatis ſuppurantis, cui baſin dant ficus molles maturae, in aqua concoquendae diu, donec in pulpam mutentur, cui additur mel, & *Gummi Galbani* ſolutum in vitello ovi prius, ut aequabiliſſime per totam cataplaſmatis maſſam poſſit diſtribui. Optimum eſt, ſi talis puls nudae cuti imponatur, & tegatur dein veſica ſuilla diſciſſa, cujus ſuperficies, cataplaſmati contigua futura, inungitur, & fricatur, oleo amygdalino, ut molleſcat. Sic impeditur, ne cataplaſmatis humiditas, & Galbani fragrantia, a calore corporis diſſipentur facile extrorſum, ſed fit, ut perpetuo in bubonem agant. Ita longe citius obtinebitur maturatio; ſimulque cavebitur, ne induſium, & lecti lintea, tam facile conſpurcentur. Mane, & veſperi, renovatur tale cataplaſma.

Facile patet, ad normam hujus cataplaſmatis plura ſimilia, mutatis ingredientibus, poſſe componi, quae eandem habent efficaciam. Ubi maturatus bubo eſt, ſectione paratur via contento puri, ut liberrime poſſit effluere non tantum, ſed & facilis detur occaſio applicandi remedia varia fundo bubonis, qui ſaepe ſordidus invenitur, & acriora etiam detergentia poſtulat, ut depurari, & dein ſanari, poſſit.

Haec eſt ratio, quare bubo, emollitus, ſecundum longitudinem totam diſcindatur potius, quam minori apertura pertundatur tantum. Hoc facto, premendo digitis vicina loca, inquiritur ſedulo, an quid ſinuoſi, aut fiſtuloſi, in ambitu ulceris occurrat, ut & haec diſcindantur, ſi tuto fieri poſſit, ſicque ſanatio acceleretur, quae alioquin in longum protrahitur.

Fortia depurantia, imo & erodentia, prudenter applicari ſolent fundo ulceris, ut levis quandoque eſchara naſcatur, quae, aucta ſuppuratione, facile ſeparatur, & fundum puriorem relinquit. Si quaedam loca jam pura ſint, molli digeſtivo teguntur, dum reliquis, quae adhuc ſordeſcunt, inſperguntur acriora. Talis pulvis in *Materia Medica* ad hunc numerum deſcribitur; qui ex unciis duabus foliorum *ſcordii* pulveriſatis, drachmis duabus *vitrioli albi*, & *aloës* drachma, componitur. Alii applicuerunt acriora adhuc, ex praecipitatis mercurialibus. Celebris *Graſhuis* edidit diſſertationem de generatione puris, quam Academia regia Chirurgica coronavit; & huic addidit notas; ubi (*o*) teſtatur ſequentia: *Bubones Venereos, difficulter ſuppurantes, eſcharotico applicato, ex Mercurio ſublimato, breviſſimo tempore in tabum purulentum liqueſcere, docuit experientia.* Multa tamen hic prudentia opus, ut rite adminiſtrari poſſit illud re-

(*n*) Ibidem pag. 118. 119. (*o*) pag. 100.

remedium, etiam externo uſu: horrendus caſus legitur apud *Degnerum* (*p*) in diſſertatione, hiſtoriae Dyſenteriae Neomagenſis annexa, ubi nobili matronae, tumorem in femore gerenti, ſuaſit impudentiſſimus Agyrta, ut emplaſtrum cauſticum applicaret loco dolenti, quod, re poſtea examinata, mercurium ſublimatum corroſivum larga copia inſperſum habebat: in tertiam vicem usque ſimile emplaſtrum fuit applicatum, ſuaſu audaciſſimi hujus nebulonis; unde miſerrima aegra, poſt cruciatus intolerabiles perpeſſos, orta ſalivatione immani, ſuffocata periit. Horrui, dum legebam apud *Fallopium* (*q*), de curatione bubonis ſcribentem, quod buboni jam aperto *aliquando inſpergeret pulverem, ex arſenico, & auripigmento*. Certe decoctum Arſenici ad ſcabiem curandam a quibusdam laudatur, ſimplici lotione adhibendum. Arſenici decocto, ab anicula accepto, bini milites laverunt loca corporis infecta ſcabie; quae quidem hac lotione evanuit; ſed *utriusque genitalia tanta inflammatio, atque intumeſcentia, invaſit, ut adſpectu horrendum eſſet; quibus conjuncti erant intolerabiles dolores, vehemens febris, ſitis, vigiliae; totusque locus affectus brevi tempore tantam contrahebat nigredinem gangraenoſam, ut de perfecto ſphacelo jam ſollicitus eſſem* (*r*).

Sollicita *Degneri* cura, ſeparatio obtinebatur ſphacelati, & paulatim reſtituebantur miſeri. Interim partibus genitalibus non fuerat applicatum decoctum Arſenici, ſed aliis corporis locis ſcabioſis. Quid non metuendum foret, ſi diſciſſi bubonis ulceroſae ſuperficiei inſpergeretur Arſenici pulvis.

Saepius quidem apertus bubo tractari debet inſtar ulceris ſordidi, ut depuratio obtineri poſſit, & dein cicatriſatio; ſed tutis remediis hoc obtineri poterit, ne aegri ſalus, & Medici fama, in diſcrimen veniant.

Caeterum bubo, ſi perita manu tractetur, periculo fere caret, licet longa curatione non leve faſtidium moveat quandoque. Si recenter, a ſuſpecto concubitu, poſt ulcuſcula Venerea genitalium, poſt Gonorrhoeam parcius fluentem, vel ceſſantem ſine bonis ſignis, bubo aſſurgat, felicior, & brevior, cura ſperari poteſt. Aucto enim Gonorrhoeae fluxu, ulcuſculis Venereis multum tabi eructantibus, toties incipientem bubonem ſubſediſſe vidi, absque Lue ſequente. Simul adhibentur illa, tam in victu, quam in catharticis, quae in Gonorrhoeae cura ad §. 1458. laudata fuerunt.

Ubi autem bubo mala arte tentatus fuit, diu, optimis etiam remediis adhibitis, manſit immutatus, & mole magnus eſt, tunc curam Luis poſcit; uti ad §. 1467. dicetur; praecipue, ſi alia ſimul Luis Venereae confirmatae ſigna adſint. Si in ſcirrhoſam duritiem degeneret, ſalivationi mercuriali quandoque reſiſtit pertinax. Modo nondum lapideam duritiem acquiſiverit bubo, ſpem ponit *Celeberrimus Aſtruc* (*s*), *aquarum thermalium ſuper bubonem embrochen iterando, inguen morboſum ſtillicidio aquae fluentis ſupponendo, demum tumori limum,*

(*p*) De Dyſenteria bilioſo-contagioſa pag. 234. & ſeq. (*q*) De Morbo Gallico Cap. XCI. Aphrodiſiac. pag. 821. (*r*) Degnerus de Dyſenteria bilioſo-contagioſa pag. 214. 215. (*s*) De Morbis Venereis Lib. III. Cap. VI. pag. 236.

mum, qui in aquae fundo colligitur, apponendo quotidie, ut coagulata limpha ſenſim liquefiat, & tandem reſolvatur &c.; cauto tamen opus eſt; ac, ſi bubo inde rareſcere, calefieri, dolere, incipiat, Thermarum uſu ſtatim abſtineat, ne ſcirrhus in Carcinoma degeneret. Baregianas Thermas reliquis praefert; quarum defectum, uti alia occaſione monui, Celebres Chirurgi Galli lixivio cinerum ligni novi ſuppleri poſſe cenſent. Probabile videtur, & alias Thermas non ſine fructu tentari poſſe. Olim, praxin exercens in locis, in quorum vicinia nullae erant thermae, arte illas imitari conatus ſum, dum limaturae ferri, & ſulphuri, ſimul tritis, aquam affudi, quam ad altitudinem duodecim pedum delabi curavi in partes corporis affectas. Nec infeliciter ceſſit.

Alia occaſione ad §. 1228. monui, ex obſervatis *Ruyſchii* (*t*), diſſciſſo bubone Venereo, ante perfectam maturitatem, vas lymphaticum diſſectum fuiſſe, unde magna copia lymphae effluebat quotidie. Peritiſſimus ille Anatomicus, ſpleniis infra locum affectum impoſitis, & per fibulam arcte compreſſis, compeſcuit lymphae per vaſa aſcendentia lymphatica motum, & curavit feliciter moleſtum illud ſtillicidium.

§. 1462. Teſtis tumidus fovendus ſimilibus (1460.): ſi urget, educendus ſanguis ex brachio; Emplaſtro quoque ſcroto applicato levandus; donec redierit in ſtatum plane naturalem.

Antea ad §. 1450. de tumore teſtis, in Lue Venerea, vel ſaltem a contagio Venereo, nato, pluribus dictum fuit: patuit tunc, ad talem teſtis tumorem producendum non ſemper requiri, ut miaſma Venereum, in ipſam teſtis ſubſtantiam usque penetraverit, ſed ſufficere, ſi liber exitus humoris, teſtium mirabili fabrica parati, a quacumque demum cauſa fuerit impeditus. Notatum fuit ſimul, omnium frequentiſſime ſequi teſtis tumorem a Gonorrhoea ſuppreſſa, aut parcius ſolito fluente, uti etiam poſt uſum imprudentem acrium calidorum diureticorum. Unde &, dum redit fluxus materiae Gonorrhaicae, cavent aegri ab uſu diureticorum irritantium; qualia ſunt, balſama ſulphuris, oleum terebinthinae aethereum, &c.: Feliciter ſubſidere ſolet teſtis tumor breviter, & integre curari, ſi recenti malo debita adhibeatur medela; ſecus vero, inflammatio, & omnes ejus ſequelae, metuendae ſunt.

Si ergo teſtis tumere incipiat, tumor augeatur cito, caleat ad tactum, cutis ſcroti tendatur & rubeſcat, febris adſit, ilico larga ſanguinis miſſione ſuccurrendum erit; quae & repeti debet, donec ſymptomata minuantur multum. Purgans tunc datur antiphlogiſticum, ſatis actuoſum; cujus formulae diverſae in *Materia Medica* ad Sectionem 396. N°. 2. habentur, ubi de cura inflammationis agitur; ſcrotum fomentis molliſſimis obvolvitur, in quibus additur ad ſingulas libras drachma ſalis ammoniaci, & una vel altera aceti uncia. *Sydenhamus* (*u*), licet etiam non adeo recens eſſet teſtis tumor, ſimili methodo uteba-

(*t*) Obſervat. Anatom. Chirurg. N°. 41. pag. 40.

(*u*) Epiſt. II. Reſponſoria pag. 425.

batur: *Neque mihi religio eſt, quocumque hujus mali tempore ſanguinis uncias, novem, vel decem, e brachio iſto detrahere, quod teſticulo tumefacto reſpondet, ſi tumoris magnitudo, & vehementia doloris, id mihi ſuadeant.* Omni enim modo tentanda eſt reſolutio teſtis tumidi, ut praecaveantur alii inflammationis exitus, ſaepe hic periculoſi, & ſemper curatu difficiles. Unde & fotus, ex emollientibus paratos, laudat *Sydenhamus*, additis *hyoſcyami* foliis, quae acutos dolores, teſtium tumorem toties comitantes, topica applicatione, leniunt feliciter. Cataplasma, ex *Oxycrato*, & *farina fabarum*, applicabat tumori, catharticis & refrigerantibus remediis, ac tenuiori diaeta, utebatur ſimul, ut morbum debellaret. Emulſis dilutis nitroſis, copioſe potatis, praecavetur tentigo Venerea, hic metuenda.

Pondus tumidi teſtis diſtrahit funiculum ſpermaticum, ſicque dolorem, ſatis moleſtum, producit: Decubitus in lecto hinc requiritur; ſic enim teſtis ſuſtinetur, fomenta commode applicantur, & pro lubitu facile renovari poterunt. Ubi per haec tumor teſtis minuitur, tunc ſubligaculo ſuſpenſorio ſuſtineri debet teſtis, ut aegri de lecto ſurgere poſſint tuto. Simul tunc ſcrotum tegitur molli *Emplaſtro mucilaginum*, *diapompholygos* &c. (vide *Materiam Medicam* ad hunc numerum). Multi utuntur *Emplaſtro de ranis cum Mercurio* ad eundem ſcopum; vel & unguento Mercuriali tumentem teſtem fricant, dum, poſt inflammationem jam multum imminutam, ſcirrhoſa induratio metuitur. Frictionem autem mercurialem tamdiu quandoque adhibent; donec ſequatur lenis ſalivatio; quae profuit (*w*). Alii purgantibus mercurialibus validis uſi fuerunt; praecipue, *turbith minerali*; nec infeliciter; ſi nempe adhuc recens fuerit malum, & per ſanguinis miſſionem, methodumque antiphlogiſticam, ſublatus fuerit ſuppurationis metus.

Si Gonorrhoeae ſuppreſſio teſtis tumorem praeceſſerit, ſubita reſolutio ſperanda eſt, ſimulac redierit fluxus ſatis copioſus per urethram; qui ergo, omni modo, proliciendus eſt; de qua re ante ad §. 1458. dictum fuit.

Dum ſcirrhoſa in teſte durities, poſt teſtis inflammationem, manebat, externum & internum uſum Cicutae profuiſſe novi. A Gonorrhoea, ſubito per injectionem adſtringentem ſuppreſſa, oriebatur viro, quadraginta ſeptem annorum, in ſcroto tumor, durus, ſcirrhoſus, pugno virili major: Teſticuli tamen ambo erant immunes, & ſani. Per ſeſquiannum manſit ille tumor, fruſtra tentatus emplaſtris, fomentis, remediis mercurialibus fortiſſimis, ipſa ſalivatione. Extractum cicutae datum fuit, aucta ſucceſſive doſi; ſed, licet vigeſimo die integram extracti cicutae drachmam ceperit ſumere aeger, nulla obſervabatur in tumore mutatio. Trigeſimo die drachmam & dimidiam ſumſit ejusdem remedii; poſt triduum incepit tumor molleſcere; poſt aliud triduum datum fuit purgans, mercurio dulci miſtum. Quadrageſimo die aeger jam ſumebat quotidie extracti cicutae drachmas duas, & tumor minuebatur. In hac doſi perrexit in quintum menſem, interponendo omni decimo quarto die lene purgans mercuriale; tunc tumor fuit penitus diſſolutus, & homo integre ſanus.

(*w*) Hoffm. Med. Ration. & ſyſtemat. Tom. IV. part. V. pag. 184.

nus. Potaverat autem curae tempore copioſum decoctum radicum Bardanae (*).

§. 1463. **Puſtulae, & Cancri dicti Mercurialibus erodendi ad vivum usque, tum ſenſim lenioribus ſanantur iisdem.**

Quomodo cognoſci haec, & ab aliis malis ſimilibus diſtingui, poſſint, antea pluribus ad §. 1444. dictum.

Facile intelligitur, in tractandis his malis magna cautela opus eſſe: conſtitit enim ex illis, quae ad §. 1445. dicta ſunt, miasma Venereum, in cute externa haerens, quod Puſtulam, aut Cancrum Venereum, produxit, poſſe ex loco affecto diſpergi per totum corpus, & peſſima mala facere.

Crediderunt quidam, poſſe tolli totum malum, ſi ſimul & ſemel puſtula talis ſuſpecta, vel cancer dictus Venereus, deſtrueretur integre; quod validis eſcharoticis remediis tentabatur; hac ſpe, ut ipſum miasma ſuſceptum, una cum integumentis corporis, quibus adhaeret, in eſcharam mortuam converteretur.

Succedebat talis cura olim in ſimilibus malis, quae, non a contagio Venereo, ſed ab aliis cauſis, nata fuerant in genitalibus utriusque ſexus. *Lanfranc*, celebris olim Chirurgus, qui circa annum 1296. ſcripſit, ducentis circiter annis ante Luem Veneream in Europa cognitam (*x*), utebatur ad ulcera penis curanda collyrio, quod ab ipſo nomen habet: conſtabat illud remedium, ex *libra vini albi, drachma viridis aeris, & drachmis duabus auripigmenti*; quod dabat acre ſatis remedium topicum. Alii auctores, qui ſimilia mala in genitalibus a contagio Venereo nata tractabant, tentaverunt ſimili modo exſtinguere illud contagium in illo loco, ubi per puſtulam, aut ulcuſculum, ſe manifeſtabat.

Sic *Joannes de Vigo* (*y*), de cura Luis Venereae agens, monet, curam perfici adminiſtratione localium: *Imprimis veniendo ad originem morbi; videlicet ad puſtulas, quae ſolent accidere in virga; dico, quod, ex quo iſtae puſtulae (ut ſuperius dictum fuit) non eveniunt niſi a cauſa primitiva, ſine aliqua temporis intermiſſione protinus medicamine acuto, malignitatem earum interficiente, ſunt delendae, ut exinde earundem malitia per totum corpus non extendatur.*

Verum nunquam abſolute certi eſſe poſſumus, an contagium ſuſceptum haereat in ſola hac puſtula, vel ulcuſculo; potuit enim facile pars contagii, per venas bibulas reſorpti, humorum maſſam jam infeciſſe; dum altera pars, in vaſis, aut folliculis cutaneis, irretita, topicum malum producit.

Ex hactenus dictis enim patuit, miasma Venereum ſaepius inficere totum ſanguinem, licet nullibi vitium in cute appareat; &c., poſt aliquod tempus tantum, maculas, puſtulas, in cute apparere, ſaepe cum magno levamine do-

(*) Anton. Störck de Cicuta Tom. II. pag. 169. 170. (*x*) Le Clerc hiſtoire de La Medecine pag. 790. (*y*) Aphrodiſiac. pag. 452.

dolorum, quibus miſeri torquentur, per metaſtaſin depoſito ad cutim malo. Licet autem aliqua ſpes foret, ubi reliquum corpus adhuc illibatum eſt, topice haerens contagium, rodenti remedio, una cum parte integumentorum, quibus adhaeret, deſtrui poſſe, nullo modo haec felicitas exſpectari poterit, dum idem contagium, cum humoribus corporis per vaſa fluens, poſtea per metaſtaſim ad cutem depoſitum, puſtulas & ulcera Venerea produxit. Patuit enim ex illis, quae ad §. 1442. dicta ſunt, quasdam puſtulas, & cancros Venereos, a topica applicatione contagii naſci; alias, a malo per metaſtaſim ad cutim depoſito; tuncque topicis nunquam tuto confidere licet.

Diſtinxit hanc rem etiam *Joannes de Vigo* (z), dum modo citatis ſtatim ſubjunxit ſequentia: *Secus faciendum eſſet, ſi praedictae puſtulae ortum accepiſſent a cauſa antecedenti; quia (niſi facta univerſali purgatione) localia auxilia, ante corporis purgationem, regulariter operando, non eſſent applicanda.* Quin imo videtur ſaepe infeliciter ceſſiſſe huic auctori eroſio cancrorum Venereorum ad vivum usque per corrodentia: fatetur enim, aliquando debuiſſe repeti hanc eroſionem; *quia interdum hae puſtulae ſanabantur, & iterum ad crepaturam veniebant, cum malignitate carnis; unde operae pretium fuit, ſaepenumero curationem renovare.*

Dum haec eroſio tentatur, eſchara fit in loco affecto, ſub qua latet ſaepe miasma ſuſceptum, quod, venis reſorptum, totum corpus inficit, & in pluribus corporis locis manifeſtatur brevi. Memini, hoc contigiſſe ſaniſſimo juveni, qui poſt impurum coitum contraxerat ulcuſculum Venereum in cute externa penis. Chirurgus lapide infernali tetigit locum affectum, jactans citam & certam curationem, per deſtructionem topici mali. Verum longe aliter ceſſit haec cura: poſt quatriduum enim tota facies foedis deturpabatur varis; quae brevi poſt & per reliquam corporis ſuperficiem diſpergebantur; ſimul, doloribus nocturnis artuum torquebatur; in faucibus dolorem ſentire cepit; unde miſer aeger, peſſima quaevis ſibi metuens, ſeveram ſatis ſalivationem ſubivit, ut radicitus curaretur. Similia & *Vigo* (a) habuit poſt eroſionem talium puſtularum Venerearum infortunia: fatetur enim, quod, licet ſua methodo, *malignitatem ulceris, & puſtularum, interficiendo, locum ulceratum, vel puſtuloſum, ad digeſtionem materiei benignae, & mundificationem loci, cum purgatione multarum materierum, perduxiſſet*, tamen, *poſt cicatrizationem, puſtulae ſcabioſae, & ulceroſae, & interdum verrucoſae, per totum corpus ſpargebantur.* Unde balnea, linimenta, aliaque, adhibere debuit; &, *quia aliquando hujuscemodi morbus obedientiam minime praeſtare ſolet, praeſertim ad dolores auferendos, idcirco, quum antedicta curatione iſte morbus, cum ſuis doloribus, & puſtulis, removeri non poſſit, tunc ad ulteriora remedia tranſeundum eſt; praeſertim, ad unctiones, & cerota, in quibus ingreditur argentum vivum.*

Ex his omnibus patet, magna cautela opus eſſe, dum tentatur exſtinctio, & deletio, contagii Venerei ſuſcepti, per erodentia, topice applicata illi loco, cui ſoli totum contagium adhaerere creditur. *Botallus* (b) candide fatetur, quod

(z) Aphrodiſiac. pag. 452. (a) Ibidem. (b) Aphrodiſiac. pag. 870.

quod junior, & aliorum veſtigia ſequens, acria erodentia adhibuerit; aetate vero maturior, & artis exercitio cautior factus, mutavit ſententiam. Didicit enim, haec applicata *illis duntaxat fuiſſe praeſidio, qui recenter morbum contraxerant; ſic ut totum, vel pene, quod infectum erat, illo extingueretur: ſed hos vel etiam ſanat integre ſimplex aquae fotus, vel repetita (ſi aliqualis ſit durities) praecipitati aſperſio, in nullum diſcrimen aegrum inducentia.* In praecedentibus autem ſaepius monitum fuit, omnium tutiſſime recentia mala Venerea tolli, ſi per fomenta, & leniora rodentia, ſic diſponatur locus, ut miasma morboſum una cum pure exeat. *Ab adminiſtratione enim eorum, quae vehementer carnem ſubditam exſtinguunt, ulcus ſiccum manet octo dierum ſpatio, quod tantum abeſt, ut prodeſſe poſſit, ut obſit potius non leviter; nam, quantum fieri poteſt, colluvies a parte affecta e veſtigio eſt eximenda; nec quia illud altius imprimitur, ob id plus juvat; non enim omne infectum enecat; ſic, quod reliquum eſt, occluſa per cauſticum illi via, circumſitam ulceri carnem valentius inficit &c.*

Non incongruum erit, quaedam hic addere de *Verrucis Venereis*, quae ſaepe genitalia in utroque ſexu obſident, & non leves moleſtias pariunt. Notum eſt, quandoque praeputii internam ſuperficiem, & imprimis penis glandem totam, talibus verrucis hirtam reddi. Adeſt enim hic numeroſa ſeries papillarum ſentientium nervoſarum, quae, a corona glandis, usque ad urethrae orificium, ordinatis ſtratis, ſuperficiei fabricae ſpongioſae incumbit, atque exteriorem ita glandis ambitum tegit, ut extremi hic nervi, voluptatis & doloris inſtrumenta propria, ſub tenerrima glandis membrana extima coerciti, ſibi mutuo incumbentes, jaceant. Si ergo, tenuiſſimam transgreſſum membranam externam glandis, virus Venereum hanc ipſam exederit, nudantur hae papillae (*c*), & quandoque intolerabilem dolorem excitant. Si nunc celluloſa tenuis fabrica conſumitur tabo Venereo, ſolutae ab hoc nexu papillae excreſcunt, faciuntque Verrucas Venereas, quae aliquando echini inſtar glandem deformant, & omnem fere praeputii motum impediunt. Similes verrucae in pudendis mulieribus, ac circa anum, obſervantur.

Aliquando & in ipſo urethrae canali tales verrucas Venereas natas vidi; imprimis, prope urethrae finem. In nymphis, & vagina muliebri, hae verrucae pruritum vix tolerabilem quandoque faciunt, &, ſcalptae, in malignam indolem degenerant, magnaeque molis fiunt; tunc criſtae, ficus, mariſcae, vocari ſolent. Vidit *Botallus* (*), *dum junior adhuc eſſet, Hiſpanum, glandem univerſam, atque praeputium, magnis verrucis obſitam habentem, quae ad tantam molem pervenerant, ut totam glandem obtegerent, praeputium in ſummum extendentes, cum maximo dolore; quem ſecare fuit neceſſum per longitudinem, usque ad glandis radicem; ſic enim omnia patebant, & dolor quievit: multae autem verrucae erant, quae parvi digiti magnitudinem excederent.* Vidit Henricus *ab Heers* (*d*) ab impuro concubitu natas in ima glande, interque illas unam, quae nucis juglandis magnitudinem excedebat, & ſexaginta quinque capitella, ſive verrucas minores, oſtentabat. No-

(*c*) Aphrodiſiac. In Praefatione. (*) Aphrodiſiac. pag. 871. (*d*) Obſervat. Medicar. libro unico pag. 84.

Norunt Medici, verrucas ſemper caute tractandas eſſe; praecipue, ſi lata baſi cuti quaſi inhaereant: ubi a tenui filo quaſi pendulae haerent, ligatura, vel ſectione, tolluntur ſatis tuto. Ubi autem a miasmate Venereo enaſcuntur, pejorem habent indolem, & quandoque difficillime eradicari poſſunt, repullulantque ſaepe majori numero.

Crudeli quandoque cura tentatae ſunt, dum majores novacula vel forfice reſcindebantur, & dein locus, ex quo enatae fuerant, tangebatur aqua forti, minores vero aqua forti tactae erodebantur. Tali methodo uſus fuit *Botallus* (*e*). Findebat praeputium, ut omnes verrucae in conſpectum venirent; & tunc illas, vel ſecando, vel erodendo, curabat. Simul tamen commendabat uſum remediorum, quae domando, vel eradicando, contagio Venereo adhiberi ſolent.

Vidi aliquoties, reſectas tales verrucas Venereas brevi poſt repullulaſſe, & numeroſiores, & pejoris indolis. Vidi, poſt ſalivationem toleratam, nullo modo deletas fuiſſe, ſed, immaniter excreſcentes, totam texiſſe glandem penis: lapide infernali, prudenter adhibito, ceciderunt omnes, & integra rediit ſanitas. Juvenis, poſt impurum concubitum, plures habuit cancros, in glande, & praeputio, qui ſatis profunde erodebant vicina, & magnum aegro incutiebant metum; unde ſtatim ad ſalivationem confugit: Sanabantur ſatis cito cancri Venerei; ſed mox numeroſae propullulabant in glande penis verrucae; quae poſtea ſatis tuto lapidis infernalis attactu ſanatae ſunt.

Hoc autem pluribus obſervationibus ſimilibus didici, tutiorem longe eſſe eſcharoticorum uſum, ſi, vel purgantibus mercurialibus ſatis validis, vel aliis ſimilibus, enervata fuerit contagii Venerei malignitas, vel integre deleta; &, ſi prius emollientiſſimo decocto foveantur verrucae, antequam acriora applicentur, poſt adhibita erodentia, ut cito cadant eſcharae. Poſtea vidi laetus, alios, in morbis Venereis curandis celebres, viros ejusdem eſſe opinionis. Sic *William Fordijce* (*f*) recenſet caſum hominis, qui, infeliciter curatus a Gonorrhoea, glandis coronam cancris Venereis & verrucis obſitam habebat undique: Meraco decocto Zarzaeparillae potato, emendabantur cancri Venerei quidem; ſed non cedebant integre; donec ſex uncias unguenti mercurialis, per repetitas frictiones, conſumſiſſet. Supererant tamen, poſt cancros ſanatos, verrucae; quas ſtatim delevit communi cauſtico. Et ideo commendat hujus remedii uſum, ubi, poſt deletum per medicamenta antivenerea contagium, verrucae rebelles manent. Lapidis infernalis uſus hoc commodi habet, quod loco determinato poſſit applicari, absque eo quod diffluat ad vicina, quae non debebant erodi; & ſimul, cito, & fere ſine dolore, deſtruat partem, quam tangit: emolliens fomentum citam ſeparationem promovet eſcharae mortuae, &, ſi quid ſuperſit de verruca, novo attactu lapidis infernalis tollitur.

Interim magna ſemper cautela opus eſt, dum tales verrucae penis, & praeputii, ſectione, vel eſcharoticis, vel & ligaturis, auferendae ſunt. Si enim incipiant prurire, dolere, rubeſcere; vel liveſcere; quod longe pejus eſt; ſi inflammen-

(*e*) In loco modo citato. pag. 155.

(*f*) Medical obſervat. and Inquiries Vol. I.

mentur verrucae, imprimis majoris, margines, abſtinui ſemper ab acribus, & ſolo emolliente decocto curavi foveri perpetuo; dum ſimul darem valida purgantia mercurialia; ubi imprimis profuit *Turbith minerale*, uti alia occaſione ad §. 1372, ubi de vermium expulſione agebatur, notavi. Sic intra paucos dies vidi cecidiſſe verrucas, absque ligatura, vel erodentibus adhibitis.

Celeberrimus *Alexander Monro* (g), agens de curationibus fortunatis, quae quandoque praeter ſpem contingunt, recenſet unum alterumve caſum felicis ſucceſſus emollientium remediorum in genitalium morbis, qui alia methodo exaſperabantur multum. Juvenis extremo praeputii margini inſidebat parva verruca, quam novacula reſecuit. Non diu poſt, praeputii interior ſuperficies cepit obſideri plurimis excreſcentiis pallido-rubris, anguſto pedunculo praeditis, a quo pendebant. Dum reducebatur praeputium, in glande videbantur criſtae majores. Unguenta Mercurialia, Adſtringentia, Eſcharotica, & plura alia, incaſſum tentata fuerant, imo & per ſex ſeptimanas ſalivationem paſſus erat, absque ullo emolumento.

Tentavit Celeberrimus *Monro* ligaturam, in una tantum verruca, circumducendo filum ſericeum anguſtiori cervici: dum nodus conſtringebatur, acutum dolorem percipiebat aeger, ſed cito evanidum, & bidui ſpatio cecidit ligata verruca, locusque, quem occupaverat, apparuit laevis, & ſanus. Juniori Chirurgo, qui huic ligaturae adfuerat, mandatum fuit, ut & reliquas ſimili tractaret modo. Sequenti die, in alia verruca fuit tentata ligatura; verum, cum meticuloſus eſſet Chirurgus, & aeger minus obediens, ligaturae nodus non fuit ſatis conſtrictus, ut intercipi potuerit omne commercium inter vaſa viva & verrucam. Tota die aeger validum dolorem patiebatur, & ſequenti die aderat fortis inflammatio, quae copioſam requirebat ſanguinis miſſionem. Simul applicabantur loco affecto fomenta, & cataplasmata, ex emollientibus parata; quibus intra biduum inflammatio minuebatur, & omnes illae excreſcentiae inſigniter minuebantur. Penitus autem ſedata inflammatione, omnes verrucae fiebant rugoſae, &, uſu emollientium non interrupto per octiduum, omnes verrucae evanuerunt, ita, ut nullum maneret veſtigium, quo indicarentur loca, ex quibus emerſerant. Inflammationi natae felicitatem curae tribuere voluit *Celeberrimus Monro* potius, quam applicationi emollientium. Sed ante jam *Boerhaevius* (h) emollientium uſum omnibus inculcare conatus fuit: *Si imprudens rerum Chirurgus nudatam tenui ſua membranula ſuperficiem vivam papilloſam glandis acribus irritaverit, contigit ſaepe, ut totum penis corpus diriſſimum in modum inflammaretur, turgeret, priapismo, exquiſitiſſimos dolores pariente, laboraret. Unde & ad hoc mali genus emollientia, laxantia, humectantia, anodyna, extrorſum allicientia, ſecuriſſima praeſidia ſunt; quae vel ſero applicare cogeris, ubi turbas, per rodentia excitatas, compeſcere debebis. Lacte, & Althaea, praeſtiti hic, quae argentum vivum nequiverat; Unguento altheae, aut nutrito, perfeci, quod Aegyptiaco, & mercurialibus, negabatur.*

Poſtea

(g) Medical Eſſays and obſervat. Vol. V. parte 2ª pag. 495. 496.

(h) Aphrodiſiac. in Praefatione.

Poſtea vidi, celebrem Facultatis Pariſinae medicum (*i*) cum ſucceſſu adhibuiſſe ſolutionem ſublimati corroſivi in ſpiritu vini gallici factam, quadrupla aquae tepidae copia dilutam: viginti autem grana ſublimati corroſivi ſoluta erant in libris duabus ſpiritus vini; adeoque, octo libris aquae additis, grana duo ſublimati corroſivi continebantur in ſingulis libris hujus miſcelae, quae certe externa applicatione non potuit nocere verrucis Venereis, nimis irritando. Bis de die lavabantur hoc remedio Anus, & Perinaeum; quae loca obſeſſa erant verrucis his; quae pallidi coloris erant, ac mollioris conſiſtentiae; & quaedam ex illis craſſitie aequabant minimi digiti apicem. Poſt paucos dies manifeſto patebat harum lotionum utilitas; poſt decem dies omnes verrucae diſparuerunt; ſed non ceciderunt; maculae ruſſi coloris ſupererant tantum in illis cutis locis, quae majoris molis verrucae occupaverant, omnino ſimiles illis, quae in reliqua corporis cute manebant poſt ſanatas puſtulas Venereas, per totam corporis ſuperficiem diſperſas. Simul & interno uſu adhibebatur mercurius ſublimatus corroſivus, tali nempe copia, ut nycthemeri ſpatio quinque octavas partes grani de ſublimato corroſivo ingereret. Licet autem reliqua Luis ſymptomata delerentur ſolo interno hujus remedii uſu, verrucae tamen manebant pertinaciter, donec, externa lotione ejusdem remedii, quadrupla copia aquae diluti, delerentur.

Quod autem Verrucarum Venerearum curatio externae lotioni debeatur, certo concludi poteſt: Gerebat enim in labio dextro pudendi duas verrucas, quas lavando nunquam attigerat aegra, ſollicita tantum de illis, quae in perinaeo, & ano, aderant; quibus jam diſparentibus, binae illae in labio pudendi remanſerant pertinaciter. Dum, monita, lavaret illas eodem remedio, paucorum dierum ſpatio evanuerunt.

§. 1464. Semper autem utendum iisdem fere internis, ac (1458.) praeſcripſi.

Haeret enim in loco infecto contagium, quod delere, una cum parte, cui adhaeret, per acria erodentia tentatum fuit a multis, antequam inficeret totum corpus. Prudentiores, per fomenta emollientiſſima, laxabant locum infectum; dein, per leniora irritantia, conabantur ſuppurationem excitare in loco affecto, ut ſic miasma Venereum expelleretur per eandem viam, per quam ingreſſum fuerat. Sic, uti dictum fuit in *Gonorhoeae* curatione, conamur promovere effluxum per urethram, ut eliminetur contagium, dum eodem tempore omnis cura adhibetur, ut diffletur de corpore, vel iners reddatur, ſi quid, de contagio reſorptum, cum humoribus per vaſa fluit, ne illud, ad alia loca corporis depoſitum, nova producat mala.

Quomodo autem, & per quae remedia, hic ſcopus obtineri poſſit, pluribus dictum fuit ad §. 1458, dum de cura Gonorrhoeae agebatur.

(*i*) M. Le Begue de Presle, Memoire pour ſervir a l'hiſtoire de l'uſage interne du mercure ſublimè corroſif pag. 215.

§. 1465. In mulieribus fluor Venereus curatur iisdem (1458.)

Antea ad §. 1447. pluribus dictum fuit de Gonorrhoea Muliebri, & quomodo illa differat a Gonorrhoea Virili; uti etiam, quomodo diſtingui poſſit fluor Venereus a fluore albo mulierum. Simul tunc notatum fuit, quod Gonorrhoea muliebris in diverſas ſpecies dividi poſſit; prout diverſa loca ſinus muliebris occupat; a qua re etiam major vel minor curationis difficultas ſequitur. Cum autem omnia, quae ad Diagnoſin, & Prognoſin, ſpectant, ibi explicata fuerint, ſupereſt, ut de curatione dicatur.

Generalis indicatio eadem eſt, quae in cura Gonorrhoeae virilis laudata fuit; ut nempe eluatur per hunc fluorem omne contagium, quod, ab impuro concubitu ſuſceptum, loca muliebria infecit. Hinc ab omnibus adſtringentibus remediis abſtinendum ſedulo; ſed potius augendus fluor, ut exeat una cum illo contagium, ne, reſorptum, inficiat reliquum totum corpus.

Omnia ergo, quae laudata fuerunt ad §. 1458, etiam in cura Gonorrhoeae muliebris conducent: notandum tamen eſt, foeminas non ferre validas adeo purgationes, nec tam frequenter repetitas, ac quidem virilis ſexus tolerare poteſt: praecipue, ſi laxo corpore praeditae fuerint, & ſyſtemate nervoſo facile irritabili. *Tamarindi*, *Manna*, *folia ſenae*, *caſſia*, *&c.*, ſufficiunt in talibus, ut ſolvantur humores, ne haereat facile miaſma ſuſceptum. Purgantia mercurialia rarius adhibentur, & leniora tantum, minori doſi, ne nimiae turbae excitentur in mobilibus illis corporibus.

Monitum fuit in cura Gonorrhaeae virilis, valida corporis exercitia nocere, imo quandoque malum reddere incurabile; in ſexu muliebri motus corporis non nocet; ſed potius prodeſt; cum faciliorem exitum fluoris Venerei per vaginam promoveat. Structura partium Genitalium in ſexu muliebri docet hujus rei rationem.

§. 1466. Sed praecipue fotibus detergentibus validis, & mercurialibus.

In Gonorrhoea virili malum in urethra haeret, ubi applicatio remediorum topica difficilior eſt, & minori copia tantum, adhiberi poteſt, per injectiones, vel candelulas, ſimulque magna cautela opus eſt, ne irritetur interior pars urethrae a remediis applicatis, imprimis, ſi acriora fuerint. Minus metuendum eſt in vagina muliebri, ſi haec ulceribus, copiam fluoris Venerei ſtillantibus, ſcateat. Spongiae enim, remediis detergentibus madidae, applicari poterunt, & vagina ſatis facile haec fert, licet ſatis actuoſa ſint. Unde in *Materia Medica* ad hunc numerum tale decoctum detergens habetur, quo pudenda muliebria lavantur, frequenter de die, ſi in alis externis pudendorum, & nymphis, malum haeſerit; imo &c., ſi altius locentur in vagina ulcera Venerea, ſpongia hoc fomento plena irrigari poterunt, & abſtergi. Cum mer-

curialibus prudentia major requiritur; imprimis, ſi acriora fuerint, & ſordida vaginae ulcera talibus indigeant: Unde ad eundem numerum formula habetur, quae triginta granis mercurii ſublimati corroſivi conſtat, quae diluuntur in 160. partibus aquae ſtillatitiae rutae; his dein adduntur 64. partes mellis roſarum; ſicque rodens vis ſublimati corroſivi per hanc miſcelam obtunditur, ut facile ferri poſſit, & tamen ſatis depuret ſordida ulcera. Ab horum uſu ſolet augeri fluor Venereus primo; dein gradatim decreſcit; & pura jam ulcera conſolidantur. Pro diverſo ulcerum ſtatu, & mutata indole fluoris Venerei, magis minusve actuoſa fomenta adhibentur. De qua re videantur illa, quae de curatione Gonorrhoeae virilis ad §. 1458. dicta ſunt.

Omnia haec remedia tunc imprimis locum habent, quando fluoris Venerei ſedes in labiis, aut nymhis, pudendi muliebris, aut in cavo vaginae, locatur: In memoriam revocari debet, quod ad §. 1447. dictum fuerit, tunc adeſſe *primam ſpeciem Gonorrhoeae muliebris*; cui non ſemper comes urinae difficultas, quae in Gonorrhoea virili adeſt.

Verum ſimul monitum fuit, quod urethrae orificium in foeminis, ſub clitoride, in Nymharum intervallo, ponatur, referens tuberculum rugoſum, quod pluribus emiſſariolis pertuſum eſt, ex quibus viſcidus humor exprimi poteſt: ab impuro concubitu lacunae illae mucoſae inficiuntur quandoque, vel ſolae, vel ſimul cum ipſa vagina. Ubi illud tuberculum glanduloſum, in cujus medio urethrae orificium aperitur, tumet, dolet, & tabum Venereum plorat, ſive ſponte, ſive dum premitur, tunc dicitur adeſſe *ſecunda ſpecies Gonorrhoeae muliebris*. Muſculus, a *Santorini* Depreſſor urethrae vocatus, tentigine afficitur, & prominere facit hoc corpus glanduloſum; unde difficultas urinae naſcitur; ſentiunt enim moleſtam rigiditatem, & tenſionem, dum urina emittitur, & credunt, aliquid excidere de vulva, vel ſaltem exitum moliri. Ubi autem hoc corpus glanduloſum ulcere Venereo depaſcitur, tunc ab urina profluente urens dolor excitatur.

Facile patet, huic loco, ſi a contagio Venereo affectus fuerit, non debere applicari remedia acriora illa, quae a vulvae cavo, & exterioribus partibus pudendi muliebris, facile feruntur: Augerent enim haec, ſtimulo ſuo, tentiginem moleſtam; periculum foret, ne urethrae orificium comprimeretur a tumore ambiente; ſicque ſequeretur periculoſa urinae ſuppreſſio. Sola ergo molliſſima, in hoc caſu, requiruntur, ut extrorſum alliciatur inficiens materia, & relaxetur moleſta partium tenſio; decoctum, ex foliis *malvae*, *althaeae*, *verbaſci*, cum aqua & lacte paratum; *ſerum lactis* cum ſeminibus *lini* contuſis decoctum; quibus addi poſſunt *folia papaveris hortenſis*, aut *hyoſcyami*, ſi urgeat dolor, & tenſio valida adſit. Ex his fomenta, & cataplaſmata, parata applicentur perpetuo, donec tenſae partes ſubſidere incipiant; tuncque uſus leniorum depurantium conducet; qualia ſunt, *mel*, *aloë*, & his ſimilia.

Sed & urethra muliebris affici poterit; quamvis videatur hoc rarius fieri; tumque foret tertia ſpecies *Gonorrhoeae muliebris*. Cum autem canalis ille ſimilis ſtructurae ſit quam in viris, ſed multo brevior, hinc omnia, quae de cura Gonorrhoeae virilis dicta fuerunt, hic pariter conducent. Si negligatur morbus,

bus, quandoque, eroſa urethra, ſequetur turpis urinae in vaginam effuſio; quae aliquando incurabilis manet.

Praeterea, utrimque ad latera, ad partem infimam fere pudendi muliebris, ponitur magna glandula, piſum majus aequans fere. Singulae hae glandulae per emiſſarium ſatis conſpicuum eructant humorem viſcidum, ſatis copioſum. Videantur de his illa, quae ad §. 1447. dicta ſunt. Cum autem illud, quod vir, Gonorrhoea laborans, coitus tempore, in ſinum muliebrem ejaculatur, ſponte deſcendat verſus inferiorem vaginae partem, ubi harum glandularum emiſſaria hiant, patet ratio, quare ſatis facile a miasmate Venereo poſſint infici; tuncque *quarta ſpecies Gonorrhoeae muliebris* adeſſe dicitur.

Niſi infectae hae glandulae, & tumentes, virus contentum eructaverint per emiſſaria ſua in vaginam libere, retinebitur materia, & totum corpus inficiet. Simul etiam in peſſima ulcera degenerabit; per quae vicina omnia erodentur; non tantum vulva, ſed & inteſtinum rectum; tuncque foeces alvinae, foedo certe ſpectaculo, per vulvam exeunt. Omnia enim, quae dicta fuerunt de *glandulis Cowperianis* ſimiliter affectis in Gonorrhoea virili, etiam hic locum habent; & ſimilis requiritur curatio. Cataplasmata molliſſima, additis *bulbis Ceparum ſub cineribus aſſatarum*, & *gummi ammoniaco*, cum vitello ovi optime ſubacto, applicantur perpetuo tumentibus his glandulis, ut verſus exteriora determinetur virulenta materies, ne, introrſum vergens, peſſima producat mala.

§. 1467. Ubi vero puſtulae ubique diſperſae, dolores artuum, nocturni labores, bubones magni, torturae oſſium, ſaepe tolerata Gonorrhoea; docent adeſſe Luem, ſalivatio Mercurialis requiritur.

Hactenus conſideravimus illa mala, quae a ſuſcepto contagio Venereo naſcuntur in corpore; prout diverſis corporis locis applicatum fuit; vel, humoribus circulantibus miſtum prius, dein ad has illasve partes depoſitum, varios morbos produxit; hinc diverſa his malis fuerunt data nomina, & ſingulorum Diagnoſis, Prognoſis, & Curatio, fuerunt deſcripta; in quibus omnibus magna occurrit diverſitas; licet idem fuerit contagium, pro varietate partium corporis, ad quas delatum fuerit. Agendum nunc de methodo curandi, quae adhiberi debet, dum *Lues Venerea*, ſtricte, & proprie, dicenda, adeſt.

Optime certe *Fernelius* (*k*) de Lue Venerea monuit ſequentia: *Quum ex dubiis ſignis de Lue ambigitur, ejus origo eſt altius inveſtiganda, a qua parte initium habuerit. Etenim, quoniam non niſi attactu contrahi poteſt, neceſſe eſt, labes aliqua, in ea primum parte comparuerit, per quam inſertum eſt virus. Haec enim prima ſe profert, in partibus obſcoenis, ſi concubitu, in ſumma cute, ſi accubitu, contracta eſt; in nutricum mammis, ſi inquinatus erat infans; in infantis ore, & faucibus, ſi nutrix infecta. Emergunt autem in obſcoenis partibus pu-*

(*k*) Aphrodiſiac. pag. 614.

puſtulae, *ulcera maligna*, *virulenta Gonorrhoea*, *inguinum Bubones. Sed haec*, *niſi altius introſubeant*, *nondum ſunt Lues Venerea*, *ſed rudimentum & velut character ejus impendentis.*

Sic una alterave puſtula Venerea in corpore nata, vel in pudendis, non vocatur a Medicis Lues; licet in illis miasma Venereum adſit, quod totum corpus inficere poterit; ſic bubo, in inguine natus, non dicitur Lues; licet in illo fomes metuendae Luis haereat: idem de reliquis hactenus enumeratis malis, a contagio Venereo oriundis, verum eſt; quae ſingula ſeorſim, tanquam topicum malum, conſiderari ſolent, & curari. Verum, ubi plura ſimul concurrunt in corpore, vel, poſtquam miteſcere inceperint, imo integre ceſſaverint, recrudeſcunt denuo, juſta ſuſpicio eſt, univerſam humorum maſſam infectam eſſe; tuncque efficax curatio adhibenda eſt, ut eradicetur totum. Imprimis hoc requiritur, ſi dolores artuum, nocte aucti, miſeros excrucient. Antea jam dictum fuit, maxime metuendum eſſe, ſi contagium Venereum ad oſſa usque penetraverit: ſenſim enim illa exedentur lenta carie, cum ingenti cruciatu; & difficile extricari poterit, in oſſibus haerens, contagium; unde toties morbi recidivae ſequuntur, etiam poſt moleſtiſſimas, & diu protractas, curationes. Medici, verſatiſſimi in Lue Venerea curanda, norunt, talia contingere infortunia; imprimis, ſi aegri, emergentes ex hoc morbo, indulſerint genio ſtatim, exhauſtumque doloribus toleratis, & ſevera curatione, corpus opimo victu impleverint ſubito, Cereri & Baccho indulgentes affatim, ut perditas ſcilicet vires recuperent citius. Magnum certe faſtidium curantibus movet, dum Veneris mancipia, vix abſoluta cura, oblita malorum, ad ſolitum perditiſſimumque vivendi genus redeunt, &, de novo infecti, male ſe curatos clamant. Vidi talem hominem, eodem die, quo, poſt ſeveram ſalivationem toleratam, ex ergaſtulo ſuo prorepſerat, cum foedo proſtibulo rem habuiſſe; unde virulentiſſima Gonorrhoea mulctatus rediit. Faſſus tamen eſt crimen; quia nemo fidem habuiſſet neganti.

Operae pretium videtur, attentius conſiderare, quid tentaverint Medici, ut tetram Luem debellarent.

Probatum fuit pluribus ad §. 1440, novum eſſe in Europa morbum, quem videntes Medici obſtupuerunt merito, cum nullum huic ſimilem tractaſſent antea. Unde plures fuerunt, qui declinabant omnino, aegris Lue affectis medicinam facere: alii obiter tractabant tantum malum, dum nondum ulla medendi methodus cognita erat; hinc, pertaeſi moleſtiarum, & morbi indomabili ferocia territi, aegros relinquebant ſuae ſorti.

Cum tamen infectorum numerus creſceret, non poterant amplius negare auxilium miſeris, & novum morbum talibus remediis ſanare conabantur, quae in aliis morbis adhibere ſolebant. Apozematibus copioſe potatis, Syrupis compoſitis ex farragine inepta plurium ſimplicium, quos ſyrupos vocabant *magiſtrales*, materiam morboſam conabantur ſolvere, & reddere mobilem; dein, purgantibus validioribus datis, expellere illud morboſum, jam ſolutum, tentabant. Quo facto, denuo redibant ad priora Apozemata, & ſyrupos, quibus pariter ſuccedebant cathartica. Variis formulis, eidem tamen medendi methodo inſiſten-

ſiſtentes, faſtidium curae demulcere conabantur, & easdem ad quatuor temperamentorum varietates artificioſe adaptabant. Sic ſaltem famae ſuae conſulere volebant, dum pertinax morbus non cedebat; ut poſſent aegros convincere, quod omnia artis cognitae molimina adhibuiſſent, nihilque intentatum reliquiſſent, quod prodeſſe poſſet. Curationes autem ſuas auſpicabantur plerumque a ſanguinis miſſione; poſt quam, per enemata, & leniora purgantia, quae eccoprotica dici ſolent, primas vias liberabant ab omnibus ſordibus, ut facilior ingreſſus foret reliquis; quae Lui debellandae idonea credebantur. Paſſim hoc videri poteſt apud illos auctores, qui primis morbi nati temporibus ſcripſerunt, & ad nauſeam usque repetiverunt talia. Haec vocabatur curatio per alterantia, & purgantia; hac methodo parum proficiente, de aliis cogitatum fuit, quae efficaciora credebantur.

Cum Lues Venerea in initio cutim defoedaret puſtulis ac ulceribus mali moris, & noviſſent Medici, qui primis morbi temporibus vixerunt, unguenta mercurialia ad impetiginem, herpetem, ſcabiem, aliasque cutis defoedationes, cum ſucceſſu adhiberi, ex analogia Luem tentaverunt curare iisdem unguentis, ex argento vivo paratis. Notum eſt, Medicos Graecos proſcripſiſſe argenti vivi uſum, tanquam noxium, imo deleterium (*l*).

Arabes autem primi auſi fuerunt Mercurium adhibere, tum ad necanda inſecta cutanea, tum ad ſcabiem, herpetem, aliasque cutis defoedationes. Famoſum erat olim *unguentum Saracenicum* dictum, quod continebat *ſtaphydem agriam*, certum ſatis inſectis cutaneis venenum: ſi enim haec ſemina contrita capillis inſpergantur, pediculos necant. Cum autem unguentum illud nonam partem contineret circiter argenti vivi, debuit ſalivationem movere in plurimis, licet tantum ſemel in ſeptimana aeger ſe ungeret hoc ungento.

Monet *Celeberrimus Aſtruc* (*m*), quod *Theodoricus* Medicus celebris circa annum 1280, & *Guido de Cauliaco* anno 1363, hoc unguento *Saracenico* uſi fuerint in perniciem pediculorum, & ſalivationem inde natam viderint. Prior enim monuit: *Hoc linimentum educere ſuperfluiditates per os, balneando* (*bavando*), *& per ſubaſcellas reſudando*. Additque *Guido* : *Argentum vivum nocere membris principalibus, & dentibus, atque gingivis*. Bini illi Auctores creduntur eſſe primi, qui ſalivationem obſervaverint, ab applicatione externa argenti vivi excitatam. Notandum autem eſt, binos hos auctores floruiſſe diu antequam Lues Venerea cognita erat.

Cum ergo argentum vivum a plurimis haberetur pro remedio perniculoſiſſimo, & tamen viderent, prodeſſe ejus uſum in hoc morbo, prudentiores inceperunt uti unguentis, quae parcam tantum continebant argenti vivi copiam; haecque ſenſim aucta fuit: optimum certe erat, & laudabile, conſilium, in uſu remedii, nondum ſatis explorati, pedetentim pergere, ut tuto experiri poſſent novi remedii in morbo efficaciam.

Verum Agyrtae rudes, qui toties in humano corio ludunt, & impune quidem ut

(*l*) Vide de his Aſtruc de Morbis Venereis Lib. II. Cap. VII. pag. 118. & ſeq.
(*m*) Ibidem pag. 119.

ut plurimum, ſpe lucri allecti, magnis laudibus exaltabant arcana ſua remedia, nemini mortalium ſcilicet cognita, quae, magno labore nec minoribus impenſis parata, ſe poſſidere jactabant; perſuadebant facile credulo vulgo (nomen hoc late extenditur), ſe ſolos ſua arte delere poſſe illud noxium, quod in argento vivo latere credebant vix non omnes; ſicque Luem Veneream ſua opera cito & tuto curari poſſe, licet etiam inveteratiſſima foret. Dum temerarii illi homines, absque ulla cautela, copiam argenti vivi magnam miſcebant unguentis ſuis, aegrosque inungebant largiter, & diu, multis tanta fuit ſubito orta ſalivatio, tantus ortus fuit circa fauces tumor, ut ſuffocarentur ſubito, vel, ſi illud periculum evaderent, nimia ſalivatione exhauſti perirent. Pauci, qui virium robore, poſt tot & tanta mala, vita ſuperſtite emerſerant, *macilenti, luridi, ſqualidi, edentati, balbutientes, ore obligato capiſtrati, poſt miſerias duiturnas, & miſerrimas, lente convaleſcebant* (n).

Hae calamitates fecerunt, ut vix non omnes argenti vivi uſum in Lue Venerea curanda cane pejus & angue vitarent, donec prudentes Medici docuerunt, tutius longe tentari poſſe hanc methodum, ſi debitis cum cautelis adhibeatur.

Nicolaus Maſſa, qui optime de Lue Venerea ſcripſit, & in curando hoc morbo magnum acquiſivit nomen, poſt tentata leniora remedia, ſi non ſuccederet curatio, unguenta mercurialia, ac ſuffumigia, adhibuit, & felici quidem eventu. *Tametſi haec duo remediorum genera a quibusdam Medicis, qui non ex omni parte bene diſcurrunt, neque experimentis diſcurſum confirmant, ſed, ab apparentibus nominibus decepti, remedia reprobant, accuſantur, & tanquam pernicioſiſſima increpantur, illi tamen nullum auxilium adferunt talibus, praeter quaedam millies exhibita, & nihil proficientia, ſicque aegros in deterius, & in perniciem, procedere ſinunt. Sed audiant, & ſciant, quod in magnis morbis, non obedientibus fortibus medicinis, ad fortiores, & ultimas, medicinas confugere, ſi credimus Hippocrati, oporteat* (o).

Unde patet, quod argentum vivum pro efficaciſſimo quidem remedio habuerit; ſed & ſimul agnoverit, requiri prudentem cautelam in ejus adminiſtratione. Cum autem minor metus ſoleat eſſe, ſi externae corporis ſuperficiei applicetur remedium, hinc videtur praevaluiſſe uſus applicandi argentum vivum cuti per unguenta & emplaſtra mercurialia; dum ſimul ſic & commode medela applicari poterat topicis malis, a Lue Venerea ortis, bubonibus, ulceribus, oſſium tumoribus &c. Idem obtinebat, dum Cinnabaris, ex argento vivo, & ſulphure, ſublimando, unitis inter ſe, igni inſperſa, in vapores reſoluta, corporis ſuperficiem undique ambiebat: ſolebant enim nudos aegros, in cubiculo calefacto, ciſtula lignea incluſos, ſic, ut ſolum caput emineret, exponere tali ſuffumigio, cujus vapor & poterat determinari ad certam corporis partem, quae potiſſimum affecta credebatur. Varii modi, quibus ſuffumigium illud Cinnabarinum adhiberi poteſt, deſcripti habentur apud *Alexandrum Trajanum Petronium* (p), in libro ſexto de morbo Gallico: pro doſi Cinnabaris monet, quod non

(n) Ibidem pag. 121. & ſeq.

(o) Aphrodiſiac. pag. 90.

(p) Ibidem pag. 1300.

non debeat in ſingulis ſuffumigiis excedere unciam, nec minor eſſe ſemiuncia. Simul notat, quosdam ſemel intra 24. horas ſuffumigium illud adhibere, quosdam bis, ſed rarius. Multos etiam longius intervallum interponere ſingulis fumigationibus. Sed longe tutiores inunctiones mercuriales credit; & tandem concludit, *Suffumigia, niſi morbo jam inveterato, & ferme jam deſperata ſalute, viribus tamen conſtantibus, nunquam adminiſtrari debere.*

Certum enim eſt, incenſa Cinnabari, mercurium, in minutiſſimas moleculas diviſum, igne agitatum, undique applicari cuti calidae & ſudanti; facile igitur per vaſa cutanea abſorbentia recipi, & ſanguini miſceri; ſicque ſubito effectus argenti vivi in corpore ſequi; licet modica tantum quantitas Cinnabaris adhibita fuerit.

Docet hoc ſequens caſus (*q*): Procerae admodum ſtaturae foemina, ſexaginta trium annorum, integro quadriennio Lue Venerea laboravit. Pulſus intermittebat omni tertio vel quarto ictu. Omnis fere generis excreſcentiae Venereae pudenda occupabant; ita ut ſine dolore nec incedere poſſet, nec ſedere. Cephalaea, aliique dolores nocturni, adeo moleſti aderant, ut frequenter penitus inſomnes duceret noctes. Morbi diuturnitas, repetitae Venae ſectiones, valida remedia adhibita, omnem toroſitatem corporis abſumpſerant adeo, ut ſceleto ſimilis eſſet miſera.

Cum deſperatus videretur morbus, & aegra anxie opem quaereret, tentatum fuit, quid facerent ſuffumigia Cinnabarina; ſed prudenter tamen.

Mane hora nona Cinnabaris artificialis grana triginta incendebantur, ita ut naribus & ore fumum reciperet aegra; quae hoc facile ferebat, & avide fumum Cinnabaris inſpirabat; unde levis tuſſis ſequebatur. Bene tecto corpore, ſudare cepit, & exſpuere; ita ut hora duodecima libra media ſputorum jam prodiiſſet: aderat tuſſicula; & foetor, incipientem ſalivationem comitari ſolitus, totum replebat cubiculum. Pulſus erat plenior, & celerior, ſed ſimul admodum irregularis, & intermittens: hora tertia pomeridiana tantus foetor cubiculi aderat, ac ſolet eſſe, dum tres quatuorve libras intra nucthemerum exſpuunt ſalivantes. Incepit vis mercurii per alvum ruere; quam ter depoſuit cum validis torminibus: pulſus celer erat, depreſſus, tremulus, intermittens. Datis ſtatim decem guttis Laudani liquidi, dilutis in julapio Cardiaco adſtringente, in lectum deponebatur aegra, veſtita adhuc, & ſtragulis tegebatur, ad provocandos ſudores; qui nona veſpertina jam aderant largi, una cum pulſu celeri, pleno, forti, vigeſimo primo aut vigeſimo ſecundo ictu intermittente tantum. De nocte, poſtquam, veſtibus depoſitis, frigidiori aëri ſe expoſuerat, redierunt tormina, & alvi fluxus; quae omnia ſedabantur repetito uſu Laudani liquidi; & redibat ſudor.

Sequenti die, omni decima vel duodecima hora redibant tormina, anxietas, & pulſus intermiſſio: verum ſedabantur ſtatim, dato Laudano liquido; & redibat ſudor.

Ma-

(*q*) Medical Eſſays and obſervat. Tom. IV. Artic. VIII. pag. 41.

Mane tertiae diei omittebatur opiatum, & vigeſies alvum depoſuit, cum ſolitis ſymptomatibus; quae, dato opiato, ceſſabant, redeunte ſudore.

Quartam diem tranſegit, ut ſecundam: manebat foetor, ſalivationis mercurialis comes.

Quinta die, mane, hora ſeptima, ſumſit purgans; hoc cum non moviſſet alvum hora nona, datum fuit ſtimulans, quod prioris vim augeret; ſumſit illud imprudens aegra, licet jam ter alvum depoſuiſſet; unde ſecuta fuit hypercatharſis tam valida, ut ſexta veſpertina morti proxima videretur. Opiato dato, ſtatim omnia ſedata fuerunt, & totam noctem pacatam tranſegit, ſudore perfuſa.

Dolor faucium, & reliqua inveteratae Luis ſymptomata, ablata erant omnino. Sequenti die, quod mirum videtur, ſeptem milliaria anglica pedeſtri itinere perfecit, & duo alia curru vecta, in aëre humido & frigido.

Alvi fluxus ille ſaepius rediit per ſex ſeptimanas. Poſtea ſumſit pilulas, ex *Sulphure antimonii*, & *Calomela*, ſuperbibendo decoctum lignorum. Ab horum uſu ſudor copioſus ſequebatur; dum calida tempeſtas aderat; ſed omnia Luis Venereae ſymptomata evanuerant. Simulac frigida tempeſtas, autumnali tempore, adeſſet, redibat diarrhoea; quae tandem ceſſabat penitus menſe Februario; qui erat decimus poſt ſuffumigationem Cinnabarinam adminiſtratam. Inceperunt tunc crura intumeſcere; datis duabus purgationibus emendabatur hoc malum; ſed redivit denuo; quod neglexit, magis increvit tumor; contabuit; & verſus finem Aprilis, decimi tertii menſis poſt fumigationem, periit.

Ex ſingulari hoc caſu patet, pauca grana argenti vivi, in halitum tenuiſſimum reſoluti vi ignis, ore & naribus inſpirati, ſudorem excitaſſe, ac ſalivationem, ſtatim; & quidem ita, ut poſt tres horas jam totum cubiculum repleretur foetore incipientis ſalivationis. Unde licet concludere, parvam etiam quantitatem mercurii ſufficere ad ſanandam confirmatam, & annoſam, Luem. Adeoque de efficacia ſuffumigii Cinnabarini nullum dubium ſupereſt. An vero tutum ſit, hac methodo Luem curare, alia quaeſtio eſt: in hac foemina vis argenti vivi per alvum ruebat ſtatim, & hypercatharſin periculoſam excitabat, cum torminibus validis, opio dato, & ſudoribus copioſis, ceſſantem quidem, ſed redeuntem ſaepius, ac diu. Dum penitus ceſſabat tandem, hydropicus crurum tumor ſucceſſit; contabuit totum corpus; & mors finem malorum fecit.

Praeterea, dum Cinnabaris comburitur, ſulphuris vapor ſuffocans exit, qui, majore copia inſpiratus, ſubitam mortem facit, vel, ſi hoc periculum effugerint, immedicabile Aſthma relinquit, & ſaepius phthiſi pulmonali originem dat. Si jam conſideretur, quod, uti paulo ante dictum fuit, non minus quam uncia media, nec plus quam uncia, Cinnabaris adhibebatur pro ſingulis ſuffumigationibus, repetendis quotidie, quandoque & bis de die, facile intelligitur, quantae ſtrages contigerint olim, dum agyrtae, balneatores, emeritae dudum in palaeſtra Veneris anus, & quivis alii de faece plebis, hanc periculoſam curam tentare audebant.

Videtur ſatis conſtare, potentius agere cinnabaris ſuffumigium, dum naribus & ore attrahitur; ſed, quanto cum periculo ſuffocationis hoc fiet, praecipue;

pue;

pue, ſi major quantitas cinnabaris addita fuerit? *Antonius Muſa Braſavolus* (r) monet ſequentia: *Scitote, nonnullos Medicos iſtos ſuffumigaſſe; capite etiam a conopeo non exerto; quod periculoſiſſimum eſt. Nam quempiam vidi, qui ex fumo, caput petente, in apoplexiam incidit; & ſtatim mortuus in terram corruit: idcirco laudo, & jubeo, ut, exerto capite, ſuffumigentur, imo papilio circa collum ſtringatur, tum ne fumus exeat, tum ne nares feriat.* Licet autem ſtatuat, hunc hominem apoplecticum periiſſe, longe veroſimilius videtur, quod ſuffocatus ſubito fuerit. Nam inter Apoplexiam & Mortem aliquod temporis ſpatium intercedit ſemper, nec poſſet morbus praeſens diſtingui, niſi hoc eſſet.

Quamvis *Nicolaus Maſſa* (s) ſuffumigationes has maxime efficaces laudet in peſſima Lue, non diſſimulat tamen graviſſima mala, quae ab illis metuenda ſunt; hinc medentes monet; *quod iſte modus non ſit ſine timore nocumenti membrorum principalium; immo ſaepe recidivant, & ad malas aegritudines complicatas cum iſta deveniunt; quae ſunt, aſthma, tuſſis, hydropiſis, & maraſmus; quare non eſt adminiſtrandus, niſi in inveteratis, & in virtute forti, cum aegritudine mala.* Adeo potentem reſolvendi vim ab his ſuffumigiis obſervaverat, ut in duobus, qui ſaepius inunctiones mercuriales paſſi fuerant ſine ſalivatione ſequente, poſt ſuffumigia adhibita viderit non tantum omnia apoſtemata reſolvi, ſed etiam nervorum mollitiem, & paralyſim, ſecutam; quod tamen non magni faciebat, cum, Lue Venerea ſanata, poſt aliquot menſes etiam a Paralyſi reſtituti fuerint.

Monet autem optime ſequentia: *Scias etiam, quod omnes virtutes unctionis poſſumus ſuffumigio attribuere, praemiſſa ſecuritate, ut ſupra; & ratio eſt nota, cum baſis ſit virtus argenti vivi operans; quapropter dico, quod digerit, & praeparat ad omnia, ſicut unctiones.*

Ex his, & pluribus aliis, quae ſparſim apud auctores leguntur de ſuffumigiorum utilitate ad curandam Luem Veneream, patet evidenter, quod ab argento vivo, in minutiſſimas moleculas diviſo, per ignem moto, forma vaporis per vaſa cutanea recepto, tota haec efficacia derivetur: niſi enim his fumigationibus addantur talia, quae argentum vivum in ſe continent, nullus effectus in curanda Lue obſervatur; licet aromata ſelectiſſima, reſinae fragrantes, & plura alia, adhibeantur. Voluerunt enim Medici, qui ex argento vivo parata remedia in univerſum deteſtabantur, quaevis tentare potius, putantes, ſudore per halitum calidum aromaticum ex nuda cute prorumpente, expelli foedum virus. Quidam & haec praemittebant ſuffumigiis Cinnabarinis, mitiora tentantes prius & innoxia, antequam efficaciora, & ſimul minus tuta, poſceret morbi Venerei pertinacia.

Sic *Fallopius* (t) bina ſuffumigiorum genera deſcripſit; nempe ſuffumigia, parata *ex materia benigna*, quae nihil argenti vivi continebant, ſed mera tantum aromata; & ſuffumigia *maligna*, ubi cinnabari artificiali addebatur ſandaracha Grae-

(r) Aphrodiſiac. pag. 687. (s) Ibidem pag. 100. 101. (t) Ibidem pag. 806. 808. 809.

Graecorum, & auripigmentum; ſuſpecta certe merito remedia. Videtur enim credere, quod Luis Venereae virus non poſſit deſtrui, niſi per aliud venenum. Sic autem habet: *Ut redigamus rem ad ſummam, ſciatis, quod tota res conſiſtat in Hydrargyro, vel in alia materia conſimilis naturae cum eo, ut eſt Arſenicum, Sandaracha, Cinnabaris artificialis, & Praecipitatum; condiuntur iſta cum aromatibus, ut viſcera roborentur.* At, cum omnes noverint, in argento vivo adeſſe talem efficaciam, a qua Luis Venereae cura ſperari poteſt, temerarium foret, arſenicalibus additis, augere periculum, & exponere miſeros peſſimis malis, quae arſenici applicationem, etiam externam, ſequi ſolent.

Credibile videtur, quod *Fallopius* (*u*) nunquam malignis his ſuffitibus uſus fuerit; nam, capite ſeptuageſimo ſecundo, ponit ſequentem titulum: *De modo ſuffumigandi univerſum corpus materia valida, ſed non venenoſa.* Et dein, capite ſequenti, breviter enumerans illa, quae ſequuntur illas ſuffumigationes, dicit; *Succedunt in ſuffitibus ſymptomata quaedam, aliquando alvi ſolutio, aliquando corruptio palati, aliquando labefactatio omnium dentium; quae ſolent ſuccedere etiam in inunctione ex Hydrargyro.* Verum omnia haec ſunt effecta validae ſalivationis mercurialis; arſenici enim vapor longe alia producit mala. Si jam conſiderentur illa, quae Celeberrimus *Aſtruc* (*w*) ex variis experimentis in Noſocomiis inſtitutis collegit, patebit evidenter, ſuffumigiorum methodum in curanda Lue Venerea non poſſe praeferri ullo modo aliis curationibus, per argentum vivum tentatis; hinc hodie ſatis eviluit, & raro adhibetur, niſi ab Agyrtis: Subinde tamen adhuc Cinnabaris ſuffumigium adhibetur ita, ut, topica determinatione, fumus ille tangat quaſdam partes; bubonem e. g. in inguine, durum, qui ſuppurantibus remediis pertinaciter reſiſtit, ulcera Venerea narium periculoſa. Vidi hoc aliquoties tentatum fuiſſe a Medicis prudentibus, refracta admodum doſi. Commendabatur, uti dictum fuit, pro curanda Lue per Cinnabaris ſuffumigia, ut in ſingulis doſibus adeſſet non minus quam uncia media Cinnabaris, nec tamen doſis excederet unquam unciam integram. Tale ſuffumigium adhibebatur quotidie; imo aliquando bis de die. Prudentiores, qui hoc tentabant, grana quindecim tantum adhibebant, & poſt triduum repetebant, per biduum abſtinentes ab hoc ſuffumigio. Decem grana pro doſi adhibebant tantum, ubi per os vel nares attrahi debebat vapor, ne noxam inde contraheret pulmo. Eandem de ſuffumigiis Cinnabarinis ſententiam dixit *Fracaſtorius*, qui tam bene Luem elegantiſſimo carmine deſcripſit (*x*), dicens:

At vero & partim durum eſt medicamen, & acre,
Partim etiam fallax, quo faucibus angit in ipſis
Spiritus, eluctanſque animam vix continet aegram.
Quo circa totum ad corpus nemo audeat uti,
Iudice me; certis fortaſſe erit utile membris,
Quae papulae informes, Chironiaque ulcera, paſcunt.

Cum

(*u*) Ibidem pag. 807. (*w*) De Morb. Vener. Lib. II. Cap. IX. pag. 178, & ſeq. in ſecunda editione. (*x*) Aphrodiſiac. pag. 191.

Cum tamen Lues Venerea ſe potiſſimum manifeſtaret malis cutaneis, puſtulis, maculis, ulceribus, vidiſſentque Medici inſignem efficaciam argenti vivi in curandis cutis defoedationibus, mirum non eſt, quod novi morbi curam quaeſiverint vix non omnes in uſu mercurii, dum uſitata morbos curandi methodus vix levaret morbum, curaret nunquam.

Verum, quia mercurius a veteribus Medicis damnabatur, diverſa in adhibitione ejus fuit Medentium ſententia. Cum enim ejus efficaciam viderent in domanda Lue, ſive externe applicaretur, ſive in corpus ingereretur, plurimi maluerunt, externo ejus uſu aggredi hunc morbum. Revera ſatis ſimiles effectus praeſtat mercurius, quacumque via ſanguinem ingrediatur, & cum illo per vaſa moveatur. Solvuntur humores, ſoluti exeunt de corpore viis diverſis, emaciatur totum corpus, &, niſi cum prudentia adhibeatur hoc remedium, quandoque miſeri pereunt, exhauſti penitus.

Omnium maximus Mercurii effectus eſt ſalivatio mercurialis dicta, quae aeque externam, quam internam, argenti vivi applicationem ſequitur; uti omnibus notum eſt. Magna nempe copia ſalivae, foetidae, acris, totum os internum ſaepe erodentis, ore exit; continuo fere fluxu. Simulac incipit ſalivatio, magna mutatio conſpicitur in ulceribus Venereis, quorum color, & pus, in melius mutantur, dolores nocturni oſteocopi minuuntur, puſtulae, foedaeque in cute maculae, ſenſim diſparent. Fingit *Fracaſtorius*, miſerum juvenem, dira Lue infectum, ſupplicem, fudiſſe preces, &, Nympha duce, ac comite, ad intima telluris viſcera perveniſſe, ibique vidiſſe *Lacus, latè undantes, liquidoque fluentes argento.* Deinde Nympha aegrum

Argenti ter fonte ſalubri
Perfundit, ter virgineis dat flumina palmis
Membra ſuper, juvenem toto ter corpore luſtrat,
Mirantem exuvias turpes, & labe maligna
Exutos artus, peſtemque ſub amne relictam (y).

Dum laetabantur aegri, malum adeo pertinax cedere ſalivationi, magno animo tolerabant ejus moleſtias; quae certe non ſunt leves.

Poſtquam autem ille juvenis, argenti vivi balneo ſanatus, e tenebris ad lumen optatum rediiſſet,

Accepit nova fama fidem, populosque per omnes
Prodiit haud fallax medicamen, coeptaque primum
Miſceri argento fluitanti axungia porcae.

Porro varia enumerat, quae unguentis mercurialibus addi ſolent; & monet, totum corpus inungendum eſſe, exceptis capite & praecordiis; ſimul jubet, ut ſtragulis multis tegatur corpus ad ſudorem eliciendum; dein addit:

Haec

(y) Aphrodiſiac. pag. 193.

Haec tibi bisquinis ſatis eſt iteraſſe diebus;
Durum erit, at quidquid tulerit res ipſa, ferendum eſt.
Aude animis, tibi certa ſalus ſtans limine in ipſo
Signa dabit. liquefacta mali excrementa videbis
Aſſiduè ſputo immundo fluitare per ora,
Et largum ante pedes tabi mirabere flumen,
Ora tamen foeda erodent ulcuſcula . . . . .

Videntur quidam cogitaſſe, foetorem ſputorum, ſalivationis tempore, pro cauſa habere foedum Luis miasma, humoresque per illud corruptos, hac via expulſos de corpore. Confirmabantur in ea opinione, cum viderent, labia, genas, palatum, linguam ipſam, exedi, & quandoque ſatis profunde, ab acrimonia ſalivae, quae totum os internum alluit. Certum eſt, quosdam periiſſe, dum Agyrtae crederent, per ſalivam hanc educi de corpore omne malum; hinc audaces excitarent ingentem ſalivationem, non ſine ſuffocationis periculo; vel protraherent eo usque, donec aegri exhauſti deficerent.

Sed certum eſt, & numeroſis experimentis probatum, ſaniſſimos homines, in quibus nunquam vel minima Luis ſuſpicio fuit, dum, interno vel externo uſu, illis applicatur imprudenter argentum vivum, incidere in ſalivationem, & exſpuere ſalivam olidiſſimam, aeque magna copia, ac illi, qui peſſima Lue affecti, hanc curam tolerant. *Georgius Dordonus*, Placentinus Medicus, ut hunc errorem impugnaret, & probaret, etiam in ſanis ſalivationem ſequi poſt imprudentem argenti vivi attrectationem, monet, *Sibi multoties, in componendo talia medicamenta, tantam humiditatem ab ore refudaſſe, ut ſibi ſummo faſtidio eſſet* (z).

Tentaverunt quidam, acribus Sialagogis ſalivae fluxum provocare, abſque remediis ullis mercurialibus exhibitis, ut Luem ſanarent; nec unquam ſucceſſit cura. Requiritur argentum vivum ad Luem ſanandam; & ſalivatio, ejus uſum ſequens, denotat certo, vim medicatam argenti vivi in actum deduci; ſed inde non ſequitur, per ſalivationem expelli de corpore tabum Venereum.

Negari enim nequit, quandoque Lue Venerea infectos fuiſſe ſanatos, licet poſt uſum mercurii, etiam repetitum, nulla ſequeretur ſalivatio. Securos tamen jubet eſſe tales aegros *Celeberrimus Aſtruc* (a), illisque gratulatur, *quod illis datum ſit, rara ſatis felicitate, abſque taedio & periculo ſalivationis, atque adeo tutiusque commodiusque, a Venereo morbo convaleſcere.* Cum autem tales aegri metuere ſemper ſoleant, ne lateat adhuc in corpore ſaevum contagium, ſopitum quidem, ſed non exterminatum penitus, hinc bonis verbis confirmandos, & erigendos, tales aegros voluit, *veritos, ne, defectu ſalivationis, curatio quoque defectura ſit; Acſi ſeminium morboſum profligari non poſſit, niſi foras exterminetur.* Ut ergo omnem ſcrupulum adimat miſeris, addit ſequentia: *Sane, cum morbus ille*

(z) Aſtruc de morbis Venereis edit. ſecund. Tom. II. Lib. VI. pag. 784. (a) De Morbis Vener. Lib. IV. Cap. VIII. §. 1. pag. 368.

ille contrahatur absque ullo humore conſpicuo, qui intro ſubeat, nequaquam mirum videri debet, ſi perfectam curationem recipere poſſit, ſine manifeſta ullius humoris evacuatione. Adde porro, defectum ſalivationis plerumque ſuppleri alvi fuſione, diureſi, ſudatione, vel ſaltem inſenſibili perſpiratione; quae ſingulae evacuationes deficientis ſalivationis vicariae eſſe ſolent (*b*). Dum attenta mente luſtrarem omnia, quae in ulceribus Venereis contingerent, poſtquam argentum vivum adhibitum fuerat ad excitandam ſalivationem, vidi manifeſte, fundum horum ulcerum depurari, ſordes ſeparari, labia ulcerum ſublividum, aut profunde purpureum, colorem deponere, moleſtos dolores oſſium, nocturno tempore ſaevientes, miteſcere; antequam ſalivatio inciperet. Cepi tunc ſerio cogitare, cum omnia haec ſigna docerent, argentum vivum jam agere efficaciter in morbum, an non poſſibile foret, curare Luem, ſine ſalivatione; modo continuaretur ille rerum ſtatus, quo mercurius agere incipit. Simul incidebat haec opinio, an non poſſet idem effectus obtineri, licet longe minor copia argenti vivi adhiberetur, quam eſt illa, quae requiritur ad ſalivationem excitandam. Vidimus ante, illam argenti vivi copiam, quae in granis triginta Cinnabaris adeſt, ſuffeciſſe ad ſalivationem excitandam, totumque corpus miris modis turbandum, dum halitus forma inſpiraretur.

Difficultatem movebat, fateor, quod ſummi in arte Viri ſtatuerent, actionem mirabilem mercurii pendere a ſumma illius diviſibilitate, ejusque pondere. *Argentum vivum enim, quacumque via immiſtum ſanguini vitali, quum ſit ſanguine ipſo decies & ter ponderoſius, agetur, vi cordis, & arteriarum contractione, tanto majore impetu in compagem ſanguinis, ut eam penitus deſtruat, globos rubros reſolvat, ſeroſas flavas imminuat ſphaerulas, reliquasque etiam partes ejusdem in minutiſſimas frangat, & ita in laticem ſubtilem, putridum, vaſis exeuntem, convertat. Sed & notum eſt, elementa argenti vivi incredibiliter exigua agnoſci, utique globis ſeroſis ſanguinis longe tenuiora; ſane, dum poros cutis, intacta virtute, ingreditur, cognoſcitur, quod elementis majoribus ſanguinis longe ſit penetrabilius. Dum vero in meatus denſiſſimi corporum, auri, tam facile ſe inſinuat, ipſa forte aqua magis, diviſis in tenuitatem particulis conſtare, colligitur; licet, attractione ingenita ſuarum partium, ad certum gradum tenacitatis ſe colligat. Tandem & maxime immutabile hoc ipſum foſſile videmus, omniumque forte corporum cognitorum minime rodens, vel acre. Quibus ſane cunctis rite expenſis, apparet vera vis, qua ad expugnandum hoc malum ſolus efficax, ſufficiens ſolus, Mercurius habetur* (*c*).

Ingenioſa, ſimplex, ex proprietatibus argenti vivi certis & cognitis deducta, haec explicatio placuit vix non omnibus; hinc ipſis *Celeberrimi Boerhaevii* verbis illam deſcribere malui, ne ullo modo ſenſus immutaretur. Sed liceat mihi proponere illas difficultates, quae fecerunt, ut crederem, argenti vivi efficaciam in corpore humano non poſſe explicari ex ejus pondere, & diviſibilitate, ſolis.

An-

(*b*) De Morbis Vener. Lib. IV. Cap. VIII. §. 1. pag. 368. (*c*) In Praefatione Aphrodiſiaci.

Antea, in *Capitulo de obſtructione*, ad §. 135. nº. 4, ubi agebatur de illis, quae, attenuando concreta, ſolvebant obſtructiones natas in corpore, quaedam dixi, quae ad actionem mercurialium remediorum pertinent; &, hoc loco illa in memoriam revocare, non erit inutile.

Pitcarnius ſtatuit, ſolam gravitatem argenti vivi ſufficere, ut explicentur mirabiles ejus effectus; imo audacter addidit, aurum, in formam ſanguini permiſcendam redactum, habiturum vires ponderi proportionales, & omnia medicamenta tantum ſuperaturum virtute, quantum pondere ſuperaverit.

Sed an ex argenti vivi pondere poterit explicari, quare ſoluti ejus vi humores per ſalivales ductus potius ruant, quam per alia corporis loca? Praeterea, praeparata mercurialia officinarum, parva quantitate data, omnes edunt effectus, quos longe major quantitas argenti vivi facere poteſt. Praecipitato rubro uſus fuit Agyrta, quod in pilulam formabat, &, unica tali pilula data, ſummopere turbabatur totum corpus, ac vehementiſſime exagitabatur; imo, debiliori homini data talis pilula illum e vivis ſuſtulit, eadem die, ante prandium (*d*). An veroſimile videtur, argentum vivum excitare tantas turbas per exceſſum ponderis ſui, dum a praecipitato albo, vel mercurio dulci, quae longe mitiora ſunt, ſalivatio mercurialis excitatur? an poteſt in corpore humano argentum vivum inde extricari, ut nativa ipſi forma redeat, cum per artem non poſſit obtineri, niſi magna ignis vi, & additis illis, quae acidum, argento vivo unitum, trahunt potentiſſime, ut pauca tantum grana mercurii ad priſtinam formam redeant, a quibus tantus effectus ſperari nequit?

Dici quidem ſolet, quod mercurii moleculae ſphaericae, ſpiculis ſalinis infixis horridae, pondere metallico, unito concentratiſſimo acido, plus dividant omnia concreta, quibus occurrunt, quam argentum vivum ſolum efficere poſſit. Sed, dum mercurius, in ſpiritu nitri ſolutus, affuſa muria ſalis marini praecipitatur, dein ſaepe aqua abluitur, pulviſculus, in fundo vaſis ſubſidens, fere inſipidus, & blandus, eſt; attamen viginti grana, imo & minor copia quandoque, diviſis doſibus data, ſufficiunt, ut ſalivatio excitetur.

Sed alia vis latet in argento vivo, quod adeo blandum, & molle, videtur. Abſque ullo enim alio addito, illud, ſolo tritu mechanico in vaſe puriſſimo vitreo, dat pulverem mollem, nigrum, tenuiſſimum, ſaporis acris metallici, cupri ſaporem utcumque referentis. Sexaginta & una deſtillationibus puriſſimum redditum argentum vivum dedit majorem copiam ſimilis pulveris. Sed & Argentum vivum in cucurbitis vitreis conicis, fundo plano inſtructis, phiala chemica inverſa clauſis, calori 180. graduum per plures menſes expoſitum, dedit ſimilem omni dote pulverem. Simplici deſtillatione in retorta vitrea puriſſima, ex argento vivo naſcebatur pulvis ruber, ſplendens, valde friabilis, ſaporis acerrimi metallici, nauſeoſi, penetrabilis, vix ex ore delendi, corpus humanum diu ac valide turbans, & ad excretiones diſponens. Tamen omnes illi pulveres, adeo acres, adeo turbantes totum corpus, abſque addita ulla alia re, ex mercurio puro producuntur, vel ſuccuſſu mechanico, vel digeſtione in tali calore, qui

(*d*) Aphrodiſiac. pag. 713.

qui duplo major eſt calore corporis ſani. Et, quod mirum eſt, pulveres illi, in vitrea retorta deſtillati, valido igne, toti fere mutabantur in argentum vivum, manentibus tantum paucis granis fixioris materiae in fundo retortae.

An ergo argenti vivi efficacia a communibus omnium corporum proprietatibus pendet? An non potius ſingulari ejus naturae, per experimenta ſola cognoſcendae, haec attribui debet? An ullo unquam experimento conſtitit, aurum, argento vivo ponderoſius, ſimiles effectus produxiſſe in corpore; ob majorem nempe ſpecificam gravitatem? Quis unquam vidit ab auro ſalivationem naſci? Dum aurum, ſolutum in aqua regia, per affuſum ſalem tartari praecipitatur, ſaepiusque abluitur aqua calida, calx auri remanet, quae acquiſivit vim talem, ut a calore paulo majore cum ingenti fragore diſplodatur. Argentum vivum, ſimili modo tractatum, dat calcem, quae, absque ulla diſploſione, magnum calorem ferre poteſt, dum denuo in priſtinam ſuam formam redit.

Praeterea notandum eſt, metallica corpora vix agere poſſe in corpus humanum, niſi fuerint prius ſoluta in menſtruis ſuis, & ſic fluida reddita. Argentum vivum cum ex ſua natura fluidum ſit, poteſt, absque miſcela, vaſa noſtra ingredi, & humoribus circulantibus miſceri; cumque malleabilitas ipſi deſit, multi crediderunt, improprie dici metallum, & voluerunt potius vocare aquam metallicam. Reliqua autem metalla, dum ſolvuntur in menſtruis, producunt novum quid, ex metallo & menſtruo ſimul junctis compoſitum, in quo deprehenduntur vires medicatae, quae, nec in menſtruo ſolvente, nec in metallo ſoluto, praeëxſtiterunt; ſed, ex unione horum, natae ſunt novae, quae nec praevideri potuerunt ex legibus communibus omnium corporum, nec per illas explicari.

Haec latius deducere, non eſt hujus loci. Legi meretur circa hanc rem *Capitulum de menſtruis chemicis* (*e*), in quo utiliſſima habentur, tam de menſtruorum actione, quam de novis viribus medicatis, quae, ex unione diverſorum corporum inter ſe, naſcuntur.

Sufficit Medico, noviſſe, quid agat argentum vivum humano corpori applicatum, licet modum, quo agat, ignoraverit. Eandem difficultatem inveni in determinandis modis, quibus alia remedia agunt in corpus humanum: plures legi auctores, qui de viribus medicamentorum ſcripſerunt; plura, & optima quidem, inde didici, de remediorum uſu, & applicatione varia; ſed nunquam potui liquido intelligere, quare *Rhabarbarum* purget alvum, quare *Opium* ſomnum faciat. Sinceram propriae ignorantiae confeſſionem nemo bonus aegre feret.

His ergo in medio relictis, conſiderari meretur, qua via, & qua methodo, argentum vivum corpori humano tuto applicari poſſit, ut efficaciter Luem Veneream curet.

Notum eſt, ſummos in arte viros diverſam, circa methodum curandi Luem per argentum vivum, habuiſſe ſententiam. Quidam laudaverunt externam Mercurii applicationem; alii ingerebant in corpus aegrorum crudum argentum vi-

(*e*) Herm. Boerh. Chemiae Tom. I.

vivum, vel ex illo, ſollicita arte, praeparata remedia. Mirum non eſt, multos ab interno uſu argenti vivi abhorruiſſe; nam a Veteribus Medicis damnatum fuit, tamquam deleterium; uti antea §. 135. 4. dictum eſt. Damnavit *Dioſcorides*, utpote gravitate erodens interiora. *Plinius* vocavit vomicam liquoris aeterni, & rerum omnium venenum; unde & minii (cinnabaris), ex quo argentum vivum excoquitur, uſum in medicina temerarium ſtatuit. *Galenus* paucis de argento vivo egit, faſſus, ſe non habere ejus ullam experientiam, neque ut interimentis, ſi epotum fuerit, neque an id faciat, externe appoſitum. Cum autem recentiores Medici Graeci *Galenum* vix non in omnibus ſecuti fuerint, hinc & ab illis argenti vivi uſus in Medicina vix non integre proſcriptus eſt. Arabes laudaverunt externum ejus uſum ad morbos cutaneos curandos.

Poſtquam autem Lues Venerea in Europa increbruit, argenti vivi uſus tentatus fuit, ut novum morbum inſolito remedio aggrederentur Medici. Neque externo uſu tantum, ſed & interno, adhibuerunt. Credit *Celeberrimus Aſtruc* (*f*), primum *Petrum Andream Mathiolum*, interno uſu mercurii praecipitati rubri, curam Luis Venereae tentaſſe. *Joannes de Vigo*, & *Nicolaus Maſſa*, noverant illud remedium, ejus efficaciam in curandis ulceribus experti, quibus ille pulviſculus inſpergebatur. Sed pluribus in eodem loco probatur, admodum veroſimile eſſe, quod ſolo uſu externo hujus remedii fuerint contenti. *Mathiolus* autem (*g*), poſtquam exacte deſcripſit praeparationem *praecipitati rubri*, jubet illud ablui aqua plantaginis & acetoſae, dein, additis *margaritis*, *hyacinti* lapillis, & cardiacis quibusdam, grana quinque hujus praeparati dabat, cum viginti granis *electuarii Conciliatoris*, ut formarentur inde catapotia quinque, quae hora ante diluculum ſumebantur; & debebat, his ſumtis, aeger ſe in lecto continere per quinque horas. *Brevi* (*mihi crede*) *Gallici dolores hoc catapotio elidentur; pituita etiam, & atrabilis, vomitu, nec non alvi dejectione, evaneſcent.* Adeo autem confidebat viribus hujus pulviſculi, ut & in aliis morbis graviſſimis hoc remedium, ad grana quinque, vel ſeptem, exhibuerit, & cum ſucceſſu quidem.

Poſt adhibuerunt mercurium crudum in forma pilularum; additis ſimul purgantibus remediis: tales erant pilulae *Barbaroſſae*, ita dictae a famoſo illo rege Algerii, & rei maritimae apud Turcas praefecto; conſtabant Argento vivo, cum *rhabarbaro*, & *diagridio:* addebatur vigeſima pars farinae frumenti, *ambra griſea*, & *moſchus*; quae, ſimul ſumta, aequabant farinae additae pondus; unde haec maſſa validam fragrantiam ſpirare debuit. Formabatur inde cum ſucco limonum maſſa, de qua quotidie dabatur, veſperi, ante coenam, pilula, quae magnitudine aequabat cicerem: Tali autem pilulae vix inerant quatuor grana argenti vivi (*h*). Plures aliae harum pilularum formulae legi poſſunt (*i*), quae conveniunt inter ſe in eo, quod contineant argentum vivum, cum ſucco limonum

(*f*) De Morbis Vener. Lib. II. Cap. VII. pag. 126. (*g*) Aphrodiſiac. pag. 266. (*h*) Aſtruc de Morbis Venereis Lib. II. Cap. VII. pag. 127. (*i*) Idem Lib. V. edit. 2. Tom. II. pag. 672. 673.

num tritum tam diu, *donec taliter fuerit extinctum, ut amplius internoſci non poſſit.* In variis his formulis diverſa occurrunt purgantia; minor copia ambrae, & moſchi; unica adeſt, quae nulla habet admiſta purgantia.

Monet alibi (*k*) *Celeberrimus Aſtruc*, ſimiles pilulas adhuc hodie pro panacea omnium vix non morborum circumferri, & laudari tanquam ſpecificum arcanum ad curandam Luem Veneream ſub titulo pilularum.

Belloſte, qui hoc ſaeculo vixit, magnam famam in arte Chirurgica acquiſivit, & imprimis edito ſuo tractatu, *le Chirurgien d'Hôpital*, ſaepius impreſſo, poſtquam prima vice Pariſiis prodierat 1695. Huic libello ſubjunxit alterum, qui anno 1724. prodiit Pariſiis, ſub titulo *ſuite du Chirurgien d'Hôpital &c.*, in cujus prima diſſertatione totus verſatur, ut commendet pilulas quaſdam Mercuriales, quas venales habebat; illarumque compoſitionem ſollicite tegit; ut nempe meliorem redderet *inopem familiae ſuae conditionem*, *quam*, *iniquitate temporum*, *fortunis omnibus everſam eſſe queritur*; *& quam ſperat ſuſtentatum iri pilulas ſuas venditando.* Eadem enim ſemper eſt arcanorum origo, & unicus ſcopus, lucri ſpes. Non diffitetur tamen, pilulas ſuas conſtare argento vivo crudo, additis ſimul catharticis, quae alvum blande movent: unde patet, pilulas *Belloſte* non differre virtute ſua a pilulis, *Barbaroſſae* dictis; ſaporem, odorem, in ſimililibus compoſitionibus mutare, facile eſt; haec vel illa purgantia addere, ſive draſtica, ſive leniora, copiam argenti vivi augere, minuere, quisque poteſt pro lubitu. Unde ad arcana remedia excudenda quivis artis Pharmaceuticae tyro ſufficit; hinc vaſta illorum ſeges facile intelligitur, quae in majoribus urbibus fere quotannis repullulat. Simulac advena venit, cui Paphiis actas luſibus apta videtur, mox

Porrigitur turpi charta pudenda manu,

quae hyperbolicas vires hujus illiusve arcani ad Luem Veneream curandam pompoſis verbis exponit.

Cum autem Agyrtae quandoque vanam creduli vulgi ſpem eluderent inertibus remediis; alii, longe pejores, temerario auſu dabant remedia mercurialia interna, efficacia quidem, ſed periculoſa ſimul, niſi cum magna cautela, ſub directione Medici periti & prudentis, adminiſtrarentur; unde multae contigerunt ſtrages; hinc praeparata Mercurialia, chemica arte confecta, horrorem incuſſerunt pluribus; & celebres in arte viri maluerunt externo mercurii uſu Luis Venereae curationem aggredi; cum hanc methodum longe tutiorem crederent, illamque ideo miris laudibus extollerent.

Multis argumentis utitur *Celeberrimus Aſtruc* (*l*), ut probet, praeparata ex argento vivo ſpiculis ſalium acidorum hiſpida, nocere ventriculo, inteſtinis, viſceribus, pulmoni, & reliquis partibus corporis mollibus, adeoque, illorum uſum nunquam plane innoxium eſſe. Sed quis unquam vidit in praeparatis mer-

(*k*) Ibidem Lib. IX. pag. 1091. 1092. 1093.

(*l*) De Morbis Venereis Lib. II. Cap. IX. pag. 147. 148.

mercurialibus haec ſpicula? Abſtinendum tamen ideo juſſit a praecipitatis mercurialibus fere omnibus; cum vomitiones & catharſes immodicas moveant, ſtomachum pervertant, imo ſaepe rodant.

Dum argentum vivum in acidis ſolvitur, &, affuſione aliorum ſalium, liberatur a nexu, quem cum acidis contraxerat, inſtar pulveris ad fundum vaſis cadit, qui dein, aqua ſaepius ablutus, in officinis ſervatur. An veroſimile eſt, in tali praeparato mercuriali omnia illa ſpicula ſupereſſe, a quibus tantum metuit? Dum cum acido, acri, oleo vitrioli argentum vivum in vaſe vitreo coquitur, ad ſiccitatem usque, in fundo vaſis manet maſſa ſalina, ex vitrioli acido & mercurio conflata. Adeo autem debilis unio eſt acidi cum argento vivo, ut, affuſa aqua puriſſima, ſtatim illud cadat ad fundum vaſis, ſub forma pulveris flavi, quem *turbith minerale* vocant in officinis; qui, ſaepius ſollicite ablutus, & in quibusdam locis ſpiritu vini accenſo ſuper hunc pulverem, liberatur ab omni acido adhaerente. Attamen ſatis efficax dat remedium in verrucis Venereis curandis; uti antea ad §. 1463. dictum fuit. An & hic ſpicula illa eminentia ſalina undique eminentia ſuperſunt?

Neque damnat modo haec praeparata mercurialia, quatenus noxia, ſed & vult, illa reprobanda eſſe, tanquam parum efficacia ad domandam Luem, quia parce tranſfunduntur in ſanguinem, adeoque debilem vim exercent in ſanguinem, & in virus cum ſanguine confuſum. Simul notat, quod Atomi praeparatorum mercurialium, dum tandem in ſanguinis maſſam perveniunt, cum ſpiculis acidis alte adactis confixi ſint, aegre, tarde, parce, ad nativam Mercurii formam redeant, adeoque parvam tantum efficaciam habere poſſint ad debellandum virus Luis Venereae. Pro certo autem ponit Celeberrimus autor (*m*), quod tota Mercurii vis ab ea forma dependeat, qua diviſibilis eſt in minutias indefinite parvas, quarum ſingulae globoſam figuram affectant liberrime.

Sed puto, me in praecedentibus evidenter demonſtraſſe, quod mirabilis argenti vivi efficacia nullo modo pendeat a gravitate ſpecifica, & figura ſphaerica, quam in minimas moleculas diviſus mercurius ſemper retinet. Sola conquaſſatione, ſola digeſtione, mercurius figuram ſphaericam amittit, & mutatur in pulverem acris metallici ſaporis, qui in parva doſi corpus humanum turbat valide, & diu; idemque ille pulvis, igni majori expoſitus, denuo mutatur in argentum vivum, non acre, & quod eandem, imo majorem, fluiditatem habet, quam antea.

Facile aſſentior, quod praeparata mercurialia nunquam revivificentur in corpore humano: hoc enim nunquam poſſibile eſſe credidi; cum conſtet per certa & toties repetita exprimenta, tam magnum calorem ad hanc rem requiri, qui nunquam in corpore humano vivente adeſſe poſſit. Sed ideo concludi nequit, eadem haec praeparata non habere efficaciam requiſitam ad debellandam Luem Veneream: Directis enim experimentis probari poteſt, per illorum uſum obtineri poſſe illud, quod ab inunctione mercuriali exſpectari poteſt.

Sa-

(*m*) De Morbis Venereis Lib. II. Cap. IX. pag. 146.

Salivatio, poſt inunctiones mercuriales ſequens, ſperatur ab omnibus, qui externam applicationem argenti vivi laudant, internum mercurii crudi & praeparatorum mercurialium uſum damnant. *Celeberrimus Aſtruc* (*n*) pro generali axiomate practico ponit ſequentia: *Compertum eſt experientia, Mercurium exſtirpandae Lui Venereae parem eſſe, quoties legitimum ptyaliſmum movet &c.: Errant igitur, qui putant, ſalivationem in curanda Lue cane pejus & angue vitandam eſſe, ideoque in eo toti ſunt, ut parciſſimas rariſſimasque frictiones adhibeant. Sic enim operam ludunt ſuam, ſuosque deludunt aegrotantes. Nec multo levius peccant, qui motam, vel imminentem, ſalivationem intempeſtivis coërcent purgationibus, vel repriment; atque adeo Mercurium, dum optato inſtat operi, evocant, & amovent; ſic enim id unum videntur agere, ut operoſe nihil agant.*

Prudenter monet egregius iſte vir, ſalivationem illam, poſt unguenta mercurialia adhibita natam, prudenti moderamine indigere, ne ſubitanea, tumultuaria, immodica, ingruat; quod nunquam periculo caret; *ſed placida, moderata, remiſſa, facile tractabilis, quae ori inflammationem nullam, vel levem, quae ulcera pauca, & ſuperficiaria, inferat, quae unam, aut alteram, vel ad ſummum tres, libras, ſalivae intra viginti quatuor horas ſuggerat.*

Si nondum apparerent ſalivationis imminentis indicia, aut torperet ſalivatio jam nata, dum copioſiorem morbi ſymptomata poſcere viderentur, frictiones vel augeri debebant numero, vel breviori intervallo repeti, vel major copia argenti vivi miſceri unguento, ut debita copia ſalivae prodiret.

Verum omnia haec requiſita ad ſalivationem mercurialem excitandam, & moderandam, ubi jam nata eſt, certius obtineri poterunt, imo & tutius, dum a praeparatis mercurialibus interne ſumtis excitatur ſalivatio, quam dum per frictiones mercuriales haec facta fuerit.

Nemo dubitat, ſalivationem excitari poſſe per praeparata mercurialia, interne ſumta. Dum haec, diviſis doſibus, exhibentur, facile patet, quod omnino in poteſtate Medici ſit, illam citius, vel ſerius, provocare, prout morbus requirit. Si exorbitet, abſtinet ſtatim; ſi ſegnius procedat, novam praeparati Mercurialis doſin propinat; ſi debito cum moderamine procedat, illam ſuſtinet; datis aliquot doſibus longiori temporis intervallo, ne ſalivatio minuatur nimium, vel citius ceſſet, quam requiritur.

Praeterea, conſtat obſervatis numeroſis, in quibusdam corporibus mercurium cito, & vehementer, agere; in aliis longe tardius, & remiſſius. Hinc prudens Medicus facile pro re nata determinabit, quid agendum ſit: ſemper enim novit, quam copiam mercurii in corpus ingeſſerit, quod nunquam per inunctiones mercuriales exacte determinare poterit. Novit quidem copiam argenti vivi, quae in unguento mercuriali eſt; novit pondus unguenti, quod in ſingulis frictionibus cuti applicabitur; ſed ignorat ſemper, qua copia argentum vivum ingrediatur per vaſa cutanea; Linteamina imbuuntur, vel poſt primam frictionem, unguento mercuriali, & tempore intercalari inter frictiones, cutim calidam tangunt perpetuo, cum non ſoleant removeri toto curationis tempore.

(*n*) De Morbis Vener. Lib. IV. Cap. IX. pag. 382.

pore. Augetur haec ſordities ad ſingulas frictiones repetitas; hinc quandoque, praeter curantis voluntatem, ſubito augetur ſalivatio, cum periculoſo & ſubito tumore faucium, qui ſuffocationem minatur. Jubent quidem, tunc ſtatim removenda eſſe linteamina unguento mercuriali conſpurcata, & ſubminiſtranda pura, ſicca, calida, poſtquam cutis inuncta ſaponis lixivio deterſa, & nitida, fuerit; ſed hac lotione abſtergetur minime illud, quod inter ſquamulas epidermidis de unguento haeret, vel ſaltem quam difficillime, & miſeri non ſine magno taedio ferunt ſollicitas illas ablutiones, & linteorum renovationes, illo tempore, dum ſeverae ſalivationis graves moleſtias patiuntur.

Praeterea, locus, in quo decumbit aeger, qui inunctionibus mercurialibus curatur, aërem continet atomis mercurialibus plenum, quem inſpirat continuo, qui totam corporis ſuperficiem alluit. Et ab hac cauſa poterit ſuſtineri, quandoque & augeri, ſalivatio, quam Medicus imminutam vellet.

Notabile hujus rei exemplum habetur apud *Hildanum* (*o*). Curabat virum juvenem, Lue Venerea graviſſime laborantem, cujus uxor triginta circiter annorum ab eo pariter infecta fuerat. Licet hyems aſperrima foret, non auſus fuit differre mariti curam, ſed illum multoties inunxit mercuriali unguento; ob morbi jam inveterati magnitudinem ſuaſit mulieri, ut marito ſuo adſtaret, neque ex hypocauſto diſcederet; ne ab injuria aëris magis magisque laederetur, & morbus fieret contumacior. Hypocauſtum anguſtum erat, & humile. *A ſolo vapore unguenti ita alterata, & ad ſalivationem inducta, fuit mulier, ut fere eodem modo ipſi atque marito pituita ad os deflueret, exulceratio quin etiam oris ſuperveniret &c.: Tandem adeo aucta fuit ſalivatio, ut in proprium cubiculum, a marito ſeparatum, collocanda fuerit. Haec, una cum viro ſuo, a dira iſta Lue pleniſſime convaluit, etſi inuncta non fuiſſet.*

Hinc intelligitur, quam male agatur cum aegris, qui plures ſimul in eodem conclavi tractantur per inunctiones mercuriales; quod toties in noſocomiis, ad Luem curandam deſtinatis, locum habet, ubi inunctionum methodus praevaluit.

Imo ſalivationis periculum imminet etiam ſaniſſimis hominibus, qui, dum inſerviunt miſeris, noctes & dies in tali aëre haerere debent.

Juſſit *Celeberrimus Aſtruc* (*p*), ut frictiones fiant, non ab aegro ipſo, ſed a miniſtris potius, qui ad opus hoc habiliores, & alacriores, ſunt; nec voluit, ut manubus, Chirothecis munitis, jatraliptae munere fungantur, ſed nudis, ut calor major frictioni accedat. Fatetur quidem, talem miniſtrum venire in diſcrimen ſalivationis, ſi pluribus eodem die fricandis vacaverit; teſtatur tamen, nullum periculum adeſſe, ſi uni tantum ſerviat, &, finita frictione, manus probe abluat. Sed nemo prudens hoc miniſterium in ſe ſuſcipiet; & quis poſſit promittere, quod nihil a ſalivatione metuendum habeat? Volis manuum imponitur unguentum mercuriale, & forti frictione adigitur in vaſa cutanea aegri, in quo ſalivatio excitanda eſt; hinc aequaliter ingredi poterit per vaſa cutanea mi-

(*o*) Obſervat. Chirurg. Cent. V. obſerv. 98. pag. 495.

(*p*) Lib. 2. de Morbis Venereis Cap. IX. pag. 149.

miniſtri, quae numeroſa, & ſatis patula, ſunt in volis manuum, niſi duris laboribus hae partes occalluerint.

Pluribus contingit, ut volae manuum perpetuo fere ſudore madeant: in morbis, ubi blando ſudore criſin ſalutarem futuram ſperant Medici, prima ejus veſtigia in volis manuum percipi, notum eſt. Haec ergo pars corporis & exhalationi & reſorptioni aptiſſima eſt. Unde plerumque obtinet, ut jubeantur aegri, qui ſalivatione indigent, ſe ipſos perfricare, ne alter ſanus in diſcrimen ſalivationis veniat; vel, dum in noſocomiis plures ſimul a Lue curantur eodem tempore, alter alterum unguento mercuriali perfricat (*q*), praeſente Chirurgo, qui curam dirigit.

Sic ſaltem cavetur, ut nullus argenti vivi efficaciam experiatur, qui non indiget; quatenus nempe per frictiones applicatur. Verum, dum plures curandi in eodem loco decumbunt, ſemper metuendum eſt, ne atomi mercuriales, per aërem diſperſi, corpus ingrediantur, inſcio illo, ac invito, qui curam ſuſcipit. Dum ſalivatio jam adeſt talis, qualis ſperabatur, prudentes omnes ceſſant quidem ab inunctionibus, vel ſaltem illas adhibent parciori manu, vel repetunt longiori intervallo, ut nempe ſuſtineatur ſalivatio praeſens, non augeatur; attamen, cum in hoc caſu pergat Mercurius ingredi corpus, licet ſuſpendantur inunctiones, patet facile, plura naſci poſſe infortunia.

Nec vanum hunc eſſe metum, patet obſervatis (*r*). Mirabatur *Celebris Goulard*, illos, qui praeparabantur ad ſubeundas inunctiones mercuriales, incepiſſe ſalivationem pati, dum, ob penuriam loci, in eodem conclavi morabantur, cum illis, quibus Mercurius jam inunctus fuerat. Fatetur autem, hoc *ſaepiſſime* contigiſſe. Caſum recenſet militis ſcorbutici (*s*), qui in eodem loco decumbere debuit, ubi cura Luis Venereae per inunctiones mercuriales inſtituebatur in pluribus aegris: Miſero intumeſcebat caput; ſalivatio, copioſa valde, ſecuta fuit, & ulcera oris interni, ſequente gangraena, qua periit, cum nulla arte ejus progreſſus impediri poſſet. In arte Chirurgica adeo celebris *Petit*, dum de exoſtoſibus Venereis agit (*t*), commendat ſalivationem, per frictiones mercuriales excitatam, & condemnat uſum internum praeparatorum mercurialium, tanquam *inefficacem*, & *ſemper pernicioſum*. Nec tamen diffitetur, quod, inunctionis mercurialis tempore, non poſſit determinari doſis argenti vivi requiſita ad curam Luis, ſecundum temperamentorum diverſitatem; cum in locis, ubi per inunctiones curandi decumbunt in Noſocomiis, atmoſphaera ſit plena atomis Mercurialibus; unde aegri debiles & delicati, praeter argentum vivum per inunctiones receptum, participant etiam de illo, qui per aëra volitat, ſicque nimiam Mercurii copiam acquirunt, minime proportionalem viribus; adeoque, poſt febres, convulſiones, capitis tumorem immanem, pereunt (*u*). Quare ſuadet, ut hydrargyroſin ſubeuntes aegri in ſeparatis cubiculis locentur, vel ſaltem parvus illorum numerus ſit in vaſto conclavi, & feneſtrae ſubinde

(*q*) Goulard ſur les Malad. Vener. pag. 12. (*r*) Ibidem pag. 55. (*s*) Ibidem pag. 51. (*t*) Traité des maladies des os. Tom. II. pag. 496. (*u*) Goulard ſur les malad. Vener. pag. 56.

ſubinde aperiantur, ut renovetur aër; ſed, ſalivationis tempore, feneſtras aperire, imprimis frigidiori tempeſtate, tutum non eſt; uti omnes noverunt.

Praeterea, licet ſinguli aegri in ſeparatis cubiculis habitarent, minueretur quidem illud periculum, ſed non tolleretur integre. Notum eſt, partem argenti vivi tranſpirare ex cute aegrorum, qui inuncti ſunt, vel qui Mercurium crudum per os aſſumpſerunt; hinc tales aegri haerebunt in propria atmoſphaera, atomis mercurialibus gravida, &, ſi in parvis cubiculis recluſi fuerint, ſimilis ſequetur noxa. Singulos autem aegros, inunctione mercuriali curandos, in amplo conclavi locare ſolos, impoſſibile eſt in Noſocomiis.

Omne hoc periculum, quod grave eſt, evitatur, ſi per Mercurialia praeparata, ore aſſumpta, excitetur ſalivatio. Certiſſimi ſic eſſe poſſumus de quantitate mercurii, qui corpori ingeritur; poſſunt haec praeparata dari diviſa ſic quantitate, ut nullo modo ventriculum aut inteſtina laedant, nec vomitum vel alvi evacuationem producant; & tamen ſalivatio ſequatur; poſſunt mitiora ac tutiora, efficacia tamen, eligi; poteſt incepta jam ſalivatio ſuſtineri per eadem, augeri, ſi opus videatur. Praeterea, argentum vivum non agit aequaliter in omnes homines: in quibusdam enim a parva copia Mercurii mox oriuntur ſymptomata, quae imminentem ſalivationem indicant; in aliis longe major quantitas requiritur; quod imprimis fieri ſolet frequentius in illis, qui ſaepius argenti vivi efficacia opus habuerunt; uti paſſim ab omnibus, qui curam hujus morbi deſcripſerunt, obſervatum fuit. Unde patet, quanta opus ſit prudentia, & attentione, ad curandam Luem, per uſum Mercurii: verum, dum miſeri tales aegri ſaepius evitant peritos in arte viros, ob foedi morbi pudorem, incidunt in Agyrtas, qui illotis manubus haec ſacra tractant, & plurimos miſerrime perdunt temerario auſu.

Argentum enim vivum, quidcumque de blanda ejus indole dicatur, nocet corpori humano, ſi, vel externe applicatum, majori copia corpus ingrediatur, etiam ſaniſſimum. Plures videntur fuiſſe in illa opinione, tunc felicius curam procedere, & certius, quando copioſas inunctiones tolerare poſſunt aegri, antequam ſalivationis ſigna appareant: ſperant enim, a copia argenti vivi imprimis Luem debellari poſſe: imo, pro axiomate practico, certiſſimis experimentis comprobato, ſtatutum fuit, *tanto certius ſanari Luem, quanto copioſius argentum vivum in corpore haereat* (*w*); omni cura cavendam hinc eſſe ſalivationem; partim, quia per hanc viam elaberetur nimis cito Mercurius, qui cum humoribus per vaſa fluit; partim, quia unctiones mercuriales ſuſpendi debent ſalivationis tempore, vel ſaltem minori copia, & longiori intervallo, poſſunt applicari tantum; ſicque aeger non poſſet ſatis magnam copiam argenti vivi in ſe recipere. Haec Luem curandi ratio vocabatur Methodus per *exſtinctionem*; quae a regis Galliae archiatro primario *Chycoineau* laudata fuit, in Univerſitate Monſpelienſi 1718 habita publica diſſertatione innotuit, & poſtea a pluribus in uſum deducta eſt.

Cer-

(*w*) Goulard ſur les Malad. Vener. pag. 10. 11.

Certum tamen eſt, illos, qui, in vapores ſolutum, argentum vivum magna copia in corpus recipiunt, miſerrimos reddi, omnes vires perdere, paralyticos fieri, tremulos elumbes ad omnia inhabiles vivere, &, ſi mala haec jam inveterata fuerint, vix in ſanitatem reſtitui poſſe. Familiares tales morbi occurrunt apud illos artifices, qui metallis deaurandis occupantur multum; uti & apud alios, qui argentum vivum, quocumque modo, diu & imprudenter tractant. Illi, qui ex mineris argentum vivum excoquunt, miſere vivunt, & in vigore aetatis pereunt ſaepiſſime.

Unde concludi poteſt, minime tutum eſſe, replere corpus argento vivo; illud enim, praeter enarrata mala, ab humoribus, cum quibus fluit, ſeparatum, ad varia corporis loca deponitur quandoque, & novas moleſtias creat. *Antonius Muſa Braſavolus* (*x*) non ſemel, in ſepulcris, argentum vivum in mortuorum capitibus reperit. Alium vidit, qui ter tantum in brachiis cruribusque inunctus fuerat, argentum vivum evomuiſſe. Similia apud *Bonetum* (*y*) legi poterunt. *Schenkius* (*z*) refert, in cadavere meretriculae, ſubito mortuae, inventum fuiſſe argentum vivum in ventriculis cerebri, ſatis magna copia. *Fallopius* (*a*) teſtatur, *ſe vidiſſe homines, inunctos per triennium ante, &, venientibus gummatibus in tibiis, detecto eſſe, vidiſſe ibi collectum argentum vivum. Hac ratione*, inquit, *ego non probo medicamentum: utor aliquando, quando non potui via Regia aſſequi intentum.* Dum oſſa, a Lue Venerea carioſa, ferro excidebat *Fernelius* (*b*), guttulas argenti vivi tremulas non raro invenit. Plura alia poſſent adferri teſtimonia; ſed haec ſufficere puto, ut probetur, argentum vivum, unctione corpus ingreſſum, per vaſa cum humoribus motum, poſſe coire in majorem molem, & ad varia corporis loca deponi; ſaepe non ſine noxa, & periculo.

Celeberrimus vir *Targioni Tozzetti* (*c*) codicem Manuſcriptum vidit, ab auctore incerto exaratum, qui Medica & Anatomica continet plura, ſcitu digniſſima, decimo ſexto ſaeculo ſcripta, ab anno nempe 1567, ad 1584. In hoc codice leguntur ſequentia: *Qui laboraverunt Venerea Lue, & illiti fuerunt, his, dum ſecatur corpus in Anatome facienda, magna fit haemorrhagia, etiam invito plerumque ſectore: ſimiliter illis viventibus Aneuriſma accidit: utrumque accidit, quoniam hi habent venarum membranas admodum tenues, & ſubtiles, enervatas longo, & forti, litu. Hoc de magiſtro Carolo habui, qui id apprime in quam plurimis obſervavit; & verum eſſe comperi.*

Non crederem, fateor, vaſorum tunicas debilitari per frictiones ſic, ut ab hac cauſa naſcerentur Aneurismata; ſed, cum argentum vivum, tenuiſſime diviſum in unguentis mercurialibus, per vaſa motum, coire poſſit in majorem molem, & ſub nativa ſua forma per vaſa noſtra moveri, ac dein in varias corporis partes deponi, non videtur inanis metus eſſe, ne fluidum illud metalli-

(*x*) Aphrodiſiac. pag. 694. (*y*) Sepulchret. Tom. III. pag. 452. 453. (*z*) Obſervat. Medic. Lib. VI. Obſerv. XII. pag. 811. (*a*) De Morbo Gallico Cap. LXXVI. Aphrodiſiac. pag. 809. (*b*) Patholog. Lib. VII. Cap. VII. pag. 229. (*c*) Prima Raccolta di Oſſervazioni Mediche pag. 91.

licum, toties gravius ſanguine, tota cordis ſiniſtri vi in arcum aörtae, ex corde egredientis, pulſum, tunicarum locum, in quem impingit, extendat longe magis, quam ſanguis eadem vi cordis pulſus. Sed notum eſſe omnibus puto, cum numeroſis obſervatis conſtet, locum talem aörtae, vel leviter debilitatum a nimia diſtenſione, brevi formare ſaccum aneurismaticum, ſatis cito creſcentem mole, qui tandem ruptus mortem ſubito infert.

Puto, argentum vivum, in minutiſſimas moleculas diviſum, non facile coire poſſe in majores globulos, quamdiu per arterias movetur, vaſa nempe convergentia, & per quae celer, nec interruptus, eſt humorum motus. Sed in venis, ubi tardior motus, interruptus per valvulas, & imprimis in majoribus alveis, in quos ſanguis Venoſus, magna copia, & minori impetu, derivatur, quales ſunt, ſinus venoſi, auriculae & cava cordis, ibi coire poterunt in majores globulos, qui momento poſt vi cordis ſiniſtri in curvaturam aörtae incurrent, tanto majori impetu, quanto pondus ſpecificum argenti vivi ſanguinis gravitatem excedit; unde Aneurismatis metus.

An tale quid contigit primo, qui, inter Chriſtianos, pilulis *Barbaroſſae* uſus fuit, *& qui cecidit repente mortuus ſuper pontem Avenionis, cum ipſe ibi profugus eſſet propter praelia?* Nihil certe eſt periculoſius Aneurismate laborantibus, quam ſubitus, & celer, corporis motus. Verum tamen eſt, quod notet *Celeberrimus Aſtruc* (*d*), unicam harum pilularum veſperi aegris datam fuiſſe, quae vix quatuor grana mercurii crudi habebat, adeoque, mortem illam ſubitam harum pilularum uſui adſcribi non poſſe. Cum autem hae pilulae dicantur mirabilem feciſſe operationem, procul dubio, vel majori doſi, vel diuturniori tempore, fuerunt adhibitae, ſicque argenti vivi copia in ſanguinem ingeſta fuit, quae tandem haec mala producere potuit.

Omnia haec, quae de externa applicatione argenti vivi ad curandam Luem Veneream hactenus dicta ſunt, fecerunt, ut nunquam meo conſilio adhibita fuerit. Nam *tanta eſt ejus inconſtantia, ut nunquam omnino exacte adminiſtrari poſſit; quum enim nimio ejus uſu nocere times, parum proficis; cum eo, quod ſatis eſt, juvare cupis, ſaepe numero valde laedis; adeo difficile eſt ejus vires metiri, & rectum ab eo, quod non eſt rectum, in illo diſcernere* (*e*). Praetuli ſemper, praeparatis mercurialibus, quae tuta noveram, ſalivationem excitare. Sic enim certus eram de quantitate Mercurii, quam aegris ingerebam, nec quid metuendum habebam ab argento vivo, diutius, quam par eſt, in corpore nidulante, & ad varias partes depoſito.

§. 1468. Quae ut fiat, aliquot diebus prius impleatur aeger ptiſana.

Sequenti methodo uſus fui ſemper, ad excitandam ſalivationem mercurialem pro cura Luis Venereae, donec alia curandi methodo poſtea inceperim uti; de qua dicam in ſequentibus. Exa-

(*d*) De Morbis Venereis Lib. II. Cap. VII. pag. 127. (*e*) Alex. Trajan. Petronii De Morbo Gallico Lib. VI. Cap. IX. Aphrodiſiac. pag. 1292.

Examinabam prius aegros, an vires forent ſatis firmae ad tolerandas ſalivationis moleſtias; quae certe leves non ſunt. Si exſucca, arida, forent corpora, ſi pulmo laeſus videretur, haemoptoici fuiſſent antea, febricula continua veſperi exacerbata laborarent, ſalivationis curam ſemper diſtuli, tentans prius, bono victu, balneis, ruſticatione, emendare praeſentem corporis conditionem. Quidam ex his, morarum pertaeſi, indulgentiorum conſilia petiverunt; ſed vix non omnes perierunt inter ſalivationis decurſum: pauci, qui ſupererant, miſeram, & brevem, vitam duxerunt. Plures tales caſus leguntur apud Obſervatores (*f*). Niſi hac methodo creſcant vires, & aliqua corpori toroſitas redierit, credo, ſalivationem in tabidis, & emaciatis, talibus corporibus tentari non poſſe absque periculo. Monendi ſunt aegri, requiri ad hanc curam perficiendam otium liberrimum ſex ſeptimanarum.

Integra ſeptimana, ante uſum mercurii, utantur victu molli, humectante, antiſeptico, ex oryza, hordeo, avena, oleribus mollibus, lacti vel juſculo incoctis, pomis coctis, carne alba, pauca quantitate, elixa potius, quam aſſa. Potus ſit aqua pura, addita tertia parte lactis recentis. Cereviſia mollis, tenuis, non inebrians, facile conceditur illis, qui huic potui aſſueverunt.

Vinum, ſpirituoſa omnia, aromata, pariter exulare debent.

Cum enim per actionem mercurii humores ſolvantur, & magnum foetorem ſalivatio producat, molli tali victu, & antiſeptico, munientur omnia contra putredinis noxas, quantum fieri poterit.

Leni purgante eccoprotico, vel & clysmatibus, evacuantur inteſtina, ne relicta ſtercora moleſtiam creënt, ſalivationis tempore; quando ſtrictior alvus eſſe ſolet. Quotidie in hac ſeptimana balneum adhibetur, ut tota cutis terſa & nitida ſit, quia, ſalivationis tempore, linteamina non mutabuntur.

Si plethoricum corpus fuerit, ſecatur Vena; ſin minus, haec omittitur. Toto hoc octiduo impletur corpus decocto molli, penetrabili, ex radicibus *Chinae*, *Sarzaeparillae*, *Graminis*, &c. Pro minus opulentis decoctum *radicum Bardanae*, *Althaeae*, *cum Glycirrhiza*, eundem producet effectum. In Materia Medica ad hunc numerum formula talis decocti habetur.

His factis, induat aeger veſtes, quas per ſex ſeptimanas non deponet; cucupha lanea caput tegat & foveat; periculoſum enim eſt, ſalivationis tempore, ſi frigidior aër caput alluat.

Haec praeparatio ſufficiet, antequam aeger ſalivationem ſubibit. Operoſas, & diuturnas, praeparationes ad Ptyalismum, per cathartica, digerentia, balnea, &c., damnavit *Sydenhamus* (*g*). Conſideravit enim argentum vivum tanquam *Venenum*, quo opus eſt ad ſalivationem excitandam; quod facilius tolerari poterit a corpore vegeto, & valente, quam per miſſiones ſanguinis, & tenuem diaetam, debilitato. *Haud dubie ſatius eſſe duxerit aequus rerum aeſtimator, nihil agere, quam, ita ſatagendo, nocere. Quid quod experientia teſtatur, nullis evacuationibus, aut alio modo, infirmatos ſalivationis impetum multo melius ſuſtinere, quam eos, quorum quaſi ante praelium inciſi ſunt nervi.*

(*f*) Turner Siphylis pag. 327. (*g*) In Epiſtola II. Reſponſ. pag. 426.

§. 1469. Tum utatur quolibet bihorio doſi apta Mercurii dulcis.

Ille, qui ſalivationis curam ſubibit, verſari perpetuo debebit in aëre calido, ita ut nunquam deprimatur mercurius in Thermometro Fahrenheitiano (cujus gradus trigeſimus ſecundus conglaciationis punctum indicat) infra ſexageſimum gradum; ſi adſcenderit mercurius usque ad ſeptuageſimum gradum, facile toleratur; ſed octuageſimum tranſcendere vix unquam debet; pauci enim ſunt, qui caloris gradum majorem absque moleſtia & anxietate ferre poterunt; unde & ſomnus impediri ſolet. Quamvis enim calidior aëris temperies laudari ſoleat, ſalivationis tempore, attendendum tamen eſt ad facilem, aut difficilem, caloris tolerantiam; quae varia invenitur in diverſis hominibus.

In mulieribus ſolet mercurius dari, ſtatim ac ceſſat menſtrua evacuatio; ut ſalivationis moleſtiſſimum tempus non incidat in ſequentem fluxus menſtrui periodum.

Praeparata mercurii elegi talia, quae ſatis commode feruntur a corpore, nec vomitum, aut alvi fluxum, provocant. A *praecipitato rubro*, & *turbith minerali* dicto, abſtinui ſemper, quia corpus valide turbare ſolent. Vidi, haec ab aliis adhibita fuiſſe, & in robuſtis hominibus citam ac copioſam produxiſſe ſalivationem, ſed ſaepe ſatis periculoſam, quam ad debitum moderamen reducere non adeo facile erat. Accedit, quod, ab his aſſumtis, largae & debilitantes alvi evacuationes ſequantur ſaepius; quandoque non ſine periculo.

Uſus fui *mercurio praecipito albo*, vel *mercurio dulci*, ter ſublimato. Novi quidem laudari *Calomelam*; qui eſt mercurius dulcis, ſepties ſublimatus; uti & *Panaceam* dictam mercurialem; quae quindecies repetitis ſublimationibus conficitur. Sed credo, me obſervaſſe, operoſas has praeparationes tuto quidem adhiberi poſſe, ſed ſimul, repetito toties hoc labore, augeri pretium, vires minui. Hinc uti malui talibus, quae efficaciora erant, & quae in doſi limitata pro lubitu exhibere poteram, absque ullo periculo.

His autem formulis uſus fui.

℞ *Mercur. praecipit. albi gran.* xxx.
Sacchari alb. puriſſ. drach. j.
Diu ſimul trita in mortario vitreo, in XXIV. *partes aequales diviſa, exhibe.*

℞ *Mercur. dulc. ter ſublimati gran.* Lxxxx,
Sive drach. iß.
Sacchari albi puriſſ. drach. ij.
Diu ſimul trita in mortario vitreo, in XXIV. *doſes aequales diviſa, exhibe.*

Da-

Dabam talem doſin, mane, hora ſexta, nona, duodecima; poſt meridiem, hora ſexta, & nona.

Ne autem vomitus ſequeretur, aut ventris tormina, & alvi fluxus, poſt ſingulas doſes ſumebat aeger cochleare ſequentis:

℞ *Aq. ſtill. Cort. Citri Unc.* iv.
Laudan. puri gr. ij.
Miſce.

Haec quantitas ſufficiebat pro robuſtis hominibus; pro junioribus, vel debilioribus, minuebam doſium numerum, vel praeparatorum mercurialium quantitatem in ſingulis doſibus. Nihil enim hic generaliter certum ſtatui poteſt; ſed determinari debet ab illo, qui curae ſalivationis praeeſt, & aegrum ſaepius inviſit, ut mutationes poſt haec remedia aſſumta ſedulo notet.

In multis, primo die, dedi tantum tres doſes; ſi facile ferrent, augebam numerum doſium ſequenti die.

In *Materia Medica* habentur grana novem *Mercurii dulcis* pro doſi; ſed, quantum novi, nunquam Celeberrimus *Boerhaevius* tantam copiam hujus remedii pro unica doſi exhibuit; quod facile unusquisque credet, cum in textu legatur, omni bihorio doſin Mercurii dulcis dandam eſſe. Verum additur vocabulum *apta*; unde patet, quod quantitatem mercurii dulcis reliquerit indeterminatam. Diaeta autem manet eadem, quae, tempore praeparationis ad ſalivationem, laudata fuit.

§. 1470. Simul ac anima foetere, gingivae dolere, dentes erigi, videntur, attendendum, an pergere, conſiſtere, vel inhibere, deceat.

Oritur his aegris, poſt aſſumtum mercurium, citius, vel ſerius, febricula; raro primo die, quandoque ſecundo, ſaepius tertio, aliquando & ſerius; caleſcunt, anxii fiunt, ſitiunt, moleſtum ſentiunt languorem, acſi totius corporis vires reſolutae forent. Sequitur tunc halitus foetor inſolitus, moleſtus aegro, nec minus adſtantibus, ſalivationis brevi ſecuturae ſignum, & qui toto tempore ſalivationis manet. Qui verſati ſunt in his morbis curandis, de ſalivatione futura non dubitant, ſimulac, cubiculum ingreſſi, ingratum hunc cadaveroſum foetorem percipiunt.

Gingivae tunc incipiunt dolere; dentes aſſurgunt; buccae rigeſcunt; ita ut difficilior fiat loquela; tument dein labia; totum caput inflatur; lingua tumens, ad latera, ubi dentes tangit, ulceroſa, quandoque profunde exeditur, cum magno dolore; buccae internae profunde exulcerantur; quandoque & valida ſequitur haemorrhagia; copioſus viſcidae ſalivae effluxus ſuccedit, nocte dieque; admodum olidae.

Tot, & tantae, calamitates comitantur ſalivationem mercurialem: unde pru-

dentiores, ſimulac prima ſigna incipientis ſalivationis ſe manifeſtant, malunt ſollicite ſuſpendere efficaciam mercurii, vel ſaltem doſin minuere; donec noverint, non nimis impetuoſe procedere inceptam curam.

Longe autem tutius hoc fieri poterit, dum, interno uſu mercurii, tentatur ſalivatio, quam ſi per inunctionem argentum vivum ſanguini miſcetur, uti ex ante dictis patet; certus enim ſum de quantitate mercurii, quam interne exhibui; nullo modo certus eſſe poſſum de quantitate argenti vivi, quod per cutim ſe introduxit, & quod quandoque ſubito agere incipit.

Quamdiu dubitari poteſt, an ſalivatio incepta ſubito augebitur, abſtinetur a nova mercurii doſi; ſi lente, & moderate, pergit, ſuſtinetur, dato ſubinde uno, vel altero, pulviſculo mercuriali. Si vehementior ptyalismus ſequatur, inhibendus potius eſt; de qua re poſtea dicetur.

Largus hoc tempore, & mollis, potus requiritur; quem componere ſolent, uvis paſſis exacinatis, hordeo mundato, glycirrhiza; & colaturae additur tertia pars lactis puri recentis. Plures aliae, his ſimiles, ptiſanae parari poterunt, prout aegris magis placet.

§. 1471. Si exſpuitur ad ℔iij, vel ℔iv, quolibet nucthemero, ſufficit.

Facile patet, quantitatem liquidi, quod exſpuitur, variam eſſe, pro varia aetate, & diverſo corporis robore. Plerumque, librae tres, vel quatuor, intra nychtemerum ſi exſpuantur, ſufficere creditur; vidi aliquot, qui quinque, vel ſex, libras exſpuebant, ſine magna virium jactura. Si quatuor librae exeant quotidie, triginta dierum ſpatio exibunt centum viginti librae, & eo plures, quo diutius ſalivatio protrahitur, vel major copia exſpuitur quotidie. Veteres corporis humores per hanc viam exire, & non tantum novorum, qui ſubminiſtrantur, ingredi, manifeſte patet inde, quod, ſalivationem paſſi, macilenti, & exhauſti, ab hac curatione reſurgant, ita ut toroſitatem corporis pro maxima parte perdiderint. Nec potus mollis copioſus, mox laudatus, poteſt jacturam factam ſupplere, cum in loco calido haerentes aegri plerumque ſatis ſudent, nec exiguam copiam urinae excernere ſoleant. Accedit, quod non raro, ſalivationis tempore, contingant alvi evacuationes, ſatis quandoque debilitantes.

Ut vera dicam, per ſalivationem, & per curam decoctorum, de qua poſtea dicetur, ſolvuntur humores Luis veneno inquinati, ſoluti expelluntur de corpore, & ſubminiſtrantur nova, pura, in locum perditorum; ſicque illibata poſſet redire ſanitas. Cum autem, curae hujus tempore, plus pereat de corpore, quam reſtituatur, patet, requiri prudens moderamen, ut ſalubris ille ſcopus obtineatur, nec ſuccumbat aeger curae, poſtquam tanta paſſus eſt.

Ex his iterum nova patet ratio, cur tam infeliciter cum miſeris agatur, dum Agyrtae, imo ipſa plebis foex, talibus curis ſe miſcere audet.

Similis methodus fuit laudata ad longaevitatem; ut nempe fierent in ſenili corpore mutationes fere radicales humorum per reſolventia, horumque dein excre-

cretiones ſuccedentes; ut ſunt receptae curationes per virtutem argenti vivi, aut per decocta, attenuantia, exſiccantia, ſudorifera: Haec ſaepe diſponunt corpus quam optime ad expulſum veteraſcentis, & inſtaurationem novae vitalis materiae (*b*). Optime tamen additur: *Unde prudens ars per has ad vitam longam ducit.* Pauci numerabuntur, credo, qui incertam longaevitatis ſpem redimere hoc pretio vellent.

§. 1472. Si minor, excitandus fluxus erit, ſtimulo eodem.

Augetur numerus doſium, vel quantitas mercurii in ſingulis doſibus. Multum juvare ſolet ad augendam ſalivationem, ſi caput, & collum, pannis laneis tegantur. Non nimis tamen hic feſtinandum eſt; malui ſemper in eadem quantitate mercurii ſubſiſtere diutius, quam ſubito augere: quandoque enim ſequitur ingens ſalivatio, praeter ſpem, quam moderari Medicus poterit difficilius, poſtquam copiam mercurii ingeſſit.

§. 1473. Si major, quam vires ferre queant, ſiſtendus erit leni clyſmate, vel purgante, vel ſudorifero.

Aliquando contingit, praecipue, ſi mercurius, imprudenti quantitate, aut nimis repetita doſi, datus eſt, vel per inunctiones plus argenti vivi corpus ingreſſum fuit, ac credebatur, quod incipiat mercurius ſimul & ſemel quaſi in nervum erumpere; tunc ſubito intumeſcunt caput, labia, lingua, totum os internum; &, dum vaſa harum partium ſatis pervia ſunt, ſequitur ingens ac perpetuus ptyaliſmus, qui, ſi eodem pede pergeret, totum corpus brevi ſic exhauriret, ut ſubito omnes caderent vires, inſtaret animi deliquium; imo mors metuenda foret. Monentur aegri ſemper, hiſce praecavendis, ut liberaliter utantur potu §. 1470. laudato, ita ut ejus copia ſuperet ptyaliſmi quantitatem; nutrimentum datur tale, quod tenue eſt, ſine moleſtia poteſt tranſire, ſatis nutriens, vix ullam viſcerum actionem pro ſua concoctione requirens; quale, cremor hordei, avenae, oryzae, cum juſculis carnis vitulinae, aut lacte, paratus; hac ſpe, ut ſuſtineri poſſint vires ad tolerandum validae ſalivationis impetum.

Si haec non ſufficiant, minuendus eſt ptyaliſmus, determinatione facta ad alia loca, quantum fieri poterit. Qui internis remediis uſi ſunt, facile ab his abſtinent tantum; qui unguentis mercurialibus rem tentarunt, ilico detrahunt tibialia, femoralia, induſium, lecti linteamina, quae omnia ab illito mercurio ſordent; totamque cutim ſollicite depurant, ne pergat argentum vivum, his ſordibus inhaerens, corpus ingredi, & ſalivationem augere, quae jam nimia eſt.

Si

(*b*) H. Boerhaave Inſtitut. Medic. §. 1062.

Simul laudantur cathartica, ut partem hujus ſaburrae per alvum deturbent, ſicque partibus ſuperioribus aliquam parent requiem, quae diu noctuque absque intermiſſione diffluunt, & hac ratione miſeris omnem ſomnum impediunt.

Non levi tamen hic circumſpectione opus eſt: patebit enim ex illis, quae ad ſequentem paragraphum dicentur, minime optandum eſſe, ut vis Mercurii per alvum ruat tota. Tentatur haec res leni clysmate purgante; qualis formula in *Materia Medica* ad hunc numerum legitur. Notum eſt, clysmata, cathartica dicta, quae purgando per alvum agere debent, non vero ſimpliciter eluendo foeces, componi ex quadrupla copia ingredientium, quae per os ingeri ſolent, ut purgatio per alvum obtineatur. Quibus poſitis, patet ratio, quare hoc clysma *lene* dicatur.

Adeſt & alia formula ad eundem hunc numerum, interne ſumenda, quae grana quindecim *Diagrydii* (quod eſt *Scamoneum* fumo ſulphuris cicuratum, aut inertius factum), & ſex drachmas *ſyrupi roſarum ſolutivi cum ſena*, habet; praeterea nihil; adeoque lenem tantum vim purgantem continet.

Nemini validiora cathartica ſuadere auderem; multo minus talia, a quibus vomitus ſequi poſſet. Celeberrimus *Aſtruc* (*i*) mitiora purgantia conſuluit tantum; ſed dein addidit. *Imo, ſi grave periculum immineat, cum aqua benedicta Rulandi, ſeu vino Emetico, ad unciam unam & dimidiam.* Si quis vel ſemel viderit hominem in media ſalivatione haerentem, ore interno toto ulceroſo, labiis, buccis, tumentibus, rigidis, lingua dolente, tumida; ad latera exeſa, vix ore contineri potente amplius, horrebit, certus ſum, ſi cogitet, intra pauca horae minuta forte, poſt diras anxietates, miſerum hunc vomitu violento corripiendum. Non praetervidit hanc difficultatem celebris autor, dicens: *Verum tamen, ſi ob praecluſum guttur a tonſillarum tumore vomitio difficilior eſſe videatur, praeſtaret, grana aliquot tartari ſtibiati ſolubilis, v. g. quinque, in aquae libris duabus ſolvere, &, partitis hauſtibus, potanda praebere; ſic enim fracta, adeoque vomitioni promovendae impar, deorſum ire perget ſtibii vis, quae paulo fortior impetum ſurſum factura fuiſſet.*

Aſt certe *tartarus emeticus*, dilutus, aſſumtus, ſaepius ſolet nauſeam & vomitum producere, licet pro maxima parte per alvum agat: notum eſt, validiora purgantia frequenter vomitum excitare, dum corpus turbare incipiunt. Sed vel unicus vomitus multum hic mali facere poteſt, ſi conſideretur, quam miſere ſe habeant fauces, lingua, totum os internum, ſalivationis tempore. In homine ſano, dum omnes illae partes integrae, flexiles, mobiles, ſunt, non ſine magno molimine fit, dum contenta ventriculi cum impetu exploduntur. Quantum metuendum erit, dum lingua, tonſillae, velumque palatinum, tument, rigent, ne pars per vomitum expellendorum in trachaeam delabatur, cum ſuffocationis periculo; niſi ſtatim per validiſſimam tuſſim haec excuti poſſint? Quam acerbus dolor aderit, dum omnes illae partes, tenſae, inflammatae, tam ruditer agitantur? Quantus metus haemorrhagiae, quae tempore ſaliva-

(*i*) De Morbis Vener. Lib. IV. Cap. VIII. pag. 364. 365.

vationis infrequens non eſt, dum omnes illae partes ſemiexeſae conquaſſantur, vomitu, vel tuſſi. Unde, ni fallor, evidens eſt, vomitionem vitandam eſſe ſemper, ſalivationis tempore.

Cum ergo multa cautela opus eſſet, ut ſalivatio nimia minueretur per alvi evacuationem, tentatum fuit, per ſudorifera impetum & copiam humorum avertere a capite ac faucibus. Dum enim ſudore univerſa cutis perfunditur, ſpes eſt, minus urgendas partes illas, quae ſalivam ſecernunt & excernunt; atque hoc modo ſalivationem nimiam minui poſſe.

In *Materia Medica* ad hunc numerum commendantur *Diaſcordii Sylvii* grana XXIV. pro ſudorifero. Cum haec compoſitio in Germaniae officinis Pharmaceuticis non ſemper obvia ſit, pauca de hac monere debeo.

Diaſcordium, a *Scordio* herba dictum, quae praecipuum hujus electuarii ingrediens eſt, ab *Hieronymo Fracaſtorio. Lib.* 3. *de morbis contagioſis Cap.* 7. deſcribitur, & magnis encomiis extollitur in morbis contagioſis, ac praecipue in peſte. Dabat nempe hauſtum, qui drachmam continebat illius electuarii, uncias duas ſucci *Lujulae*, ſive *trifolii acetoſi*, unciam *Succi Citri*, & unciam *aceti*: addebat *ſpecierum cordial. de gemmis* ſcrupulos duos. Omnes autem hujus hauſtus medicati vires in peſte curanda videtur imprimis tribuiſſe *Electuario Diaſcordii*; cujus tres quartae partes melle conſtant; unde grana quindecim reliquorum ingredientium, ſimul ſumtorum, in hoc hauſtu aderant. Sedecim, ni fallor, ingredientia hoc electuarium conſtituebant; unde ſingulorum exigua portio in hoc hauſtu aderat; & ideo quidam efficaciam hujus remedii maluerunt tribuere ſuccis acidis potius, quam drachmae Diaſcordii. Adeſt quidem & opium in hoc electuario; ſed non magna copia; Attamen varia in diverſis locis. In quibusdam pharmacopoeis drachma *Diaſcordii* habet tertiam partem grani opii; in Viennenſi tantum quartam partem. Haec compoſitio fere ubique in officinis pharmaceuticis inveniri ſolet; ſed non exacte talis, qualem *Fracaſtorius* deſcripſit.

Franciſcus de le Boe Sylvius (*k*) compoſuit aliud *Diaſcordium*, a priore diverſum: multa enim abſtulit inde, & nova addidit; *radices angelicae*, *folia cardui benedicti*, *crocum*, *acaciam*, *radicem imperatoriae*, *nucem moſchatam*. Maxima differentia in eo conſiſtit, quod nullum omnino addiderit mel; quod in ſimilibus compoſitionibus molem adeo auget, non vires remedii. Digeri enim juſſit ingredientia omnia in vini ſpiritu; quem deinde, leni igne, per alembicum abſtrahebat; manebat tunc in fundo vaſis extractum, quod nec corrumpitur, nec ſitum contrahit; ſicque dedit ſpecimen, quomodo in officinis ſimilia remedia componi poſſent, quae in parva mole egregias vires habent. Facile patet, augeri opii admiſti proportionem ad reliqua ingredientia, dum nullum mel tali compoſitioni additur. Non poteſt exacte in *Diaſcordio Sylvii* limitari proportio opii ad reliqua; cum haec variet, prout hoc extractum magis minusve ſpiſſum eſt. *Sylvius* ipſe grana quindecim determinat pro doſi ſufficienti, ut inſtar remedii ſudoriferi agat: in *Materia Medica*, uti dictum fuit,

(*k*) Prax. Medic. Lib. I. Cap. XLVIII.

fuit, grana viginti quatuor praeſcribuntur. Vidi, ad triginta grana, & ultra, datum fuiſſe absque ullo damno.

Aromatum concentrata vis, & penetrabilis croci efficacia, commendant hujus remedii vires. Pulchre proderit, ſi, poſt purgans datum in hoc caſu, turbas a cathartici operatione natas, compeſcat & ſopiat, ſimulque nimiam ſenſibilitatem in partibus oris interni, unde ptyalismus augeri ſolet, mitiget, eodemque tempore, ſudore excitato, derivationem humorum aliorſum promoveat.

§. 1474. Si ruit vis Mercurii ad alvum, opus erit opiato, & diaphoretico.

Effectus argenti vivi, ſive externe inuncti, ſive interne ſumti, eſt ſolutio humorum corporis, & ſolutorum evacuatio per os, ſaliva olida copioſa excreta. Sed quandoque contingit, ut vis tota Mercurii ad alvum ruat; quod minime optandum eſt. In quibusdam ſalivatio ne quidem incipit, ſed ſtatim alvi fluxus ſequitur: Ut hoc caveatur, poſt ſingulas doſes praeparati Mercurialis aſſumptas, propinatur cochleare medicamenti opiati; uti ad §. 1469. dictum fuit; & repetitur ſaepius; ſi de ventris torminibus conqueratur aeger; nec dedi alteram mercurii doſin unquam, niſi haec tormina prius ſedata eſſent. Simul minuebam quantitatem mercurii, & longioribus intervallis tantum exhibebam, ſi obſervarem, inteſtina facile irritari.

Cum enim, antequam ſalivatio incipiat, os prius doleat, ſuſpicabar, quod irritans, dolens, inflammatoria, exulcerans, cauſa, partibus oris interni applicata, verſus haec loca alliciat putridorum humorum colluviem. Idem hinc metuendum videbatur a ventris torminibus, quae aſſumtum mercurium ſequebantur; &, ſi totum os internum ſalivationis tempore exulceretur undique, quanta mala fient, ſi, a ſimili confluxu humorum, ſalivatio per inteſtina fieret? Poſſet certe vocari ſalivatio haec inteſtinalis; quia eundem effectum praeſtat; uti didici in caſu ſequenti: Conſilium petebat a me mulier 34 annorum, macilenta, tenera, quae diuturnos in faucibus dolores perpeſſus voce rauca conquerebatur. Inveni in palato pendulo foramen eroſum, quod digiti minimi apicem capiebat. Poſtquam corpus hoc exſuccum per aliquot dies impleveram decocto avenae, addita tertia parte lactis, dolor faucium minuebatur, fauces prius aridae apparebant humidae, & tentabam ſalivationem excitare, dato Mercurio dulci; ſed refracta doſi tantum. Moleſtus, cum torminibus, ſtatim aderat alvi fluxus; & levis ſalivationis veſtigium tantum apparebat; nec tumebat lingua, nec labia; ita ut ſaepius de die ulcus palati luſtrare oculis potuerim: Opiatis compeſcebam alvi fluxum: Vidi manifeſte, margines ulceris madeſcere, fundi quaſi, foraminis amplitudinem minui, recreſcere perdita, & ad conſolidationem tendere ulcus. Perrexi tamen caute in uſu mercurii dulcis; qui nihil videbatur agere. Subito poſt prorupit ſalivatio. Acceſſit vomitus, & dyſenteria; quae opio compeſcui; ſalivationem, os foven-

do

do perpetuo, ſuſtinui; ſicque perfecte curatam vidi; & per plures annos ſana, ac vegeta, vixit.

Simulac ergo obſervavi, vim mercurii verſus alvum ruere, dedi opiata, & quidem repetitis vicibus, donec dolores abdominis, & fluxus alvi, ſiſterentur. Talis formula in *Materia Medica* habetur, ubi, omni quadrante horae, medium granum opii adhibetur tamdiu, donec ſedentur haec mala. In eundem effectum commendatur *Theriaca Andromachi*, ſuper alutam extenſa, & Emplaſtri inſtar abdomini applicata. Cum autem, in Diarrhoea curanda, laudetur ſemper liberrima per cutim perſpiratio (ſecundum effatum *Hippocratis* (*l*) *cutis raritas*, *alvi denſitas*), hinc & ſudorifera, opiatis miſta, in hoc caſu laudantur. Tale remedium in *Materia Medica* habetur, compoſitum ex *Diaſcordio Sylvii*; de quo praecedenti paragrapho dixi.

§. 1475. Ubi os, gingivae, fauces, nimis tument, dolentve, utendum molli, blando, liquido, gargarismate, vel collutione, vel (1473.)

Contingit quandoque, imprimis, ſi ſalivatio per inunctiones mercuriales tentata fuerit, praeter opinionem, ſimul & ſemel, os, gingivas, fauces, linguam, tumere immaniter, inflammari, cum dolore acerrimo; ita ut, a tumore ſubito partium, non leve ſuffocationis diſcrimen adſit. Ubi, mercurialibus interne datis, ſalivatio producitur, raro hoc contingit; quia, ſimulac in gingivis levem modo pruritum ſentiunt aegri, & dentes quaſi elevari incipiunt, prudens Medicus vel abſtinet omnino a mercurii exhibitione, vel refracta tantum doſi dat, ut ſuſtineat ſtatum praeſentem, poſt quem ſalivatio ſequetur brevi. Dictum enim fuit ante, facilius longe ad juſtum moderamen reduci poſſe efficaciam argenti vivi, dum interne adhibetur, quam dum externe inungitur.

Si, in tali caſu, valida ſalivatio ſtatim ſequatur, ſolent plerumque tumentes ſubſidere partes; & periculum ſuffocationis a nimio tumore minuitur. Metuere tamen ſolent artis periti, dum a parca quantitate argenti vivi ſalivatio cito ſurgit; uſus enim docuit, curam Luis tunc minus certam eſſe, & mali ſymptomata redire ſaepius de novo. Idem obſervatum fuit poſt validam inflammationem partium oris interni, una cum larga ſalivatione (*m*). Unde patet, quare omnes prudentes tentaverint ſemper, ita adhibere mercurium, ut ſalivatio ſequeretur; ſed moderata; uti ad §. 1471. dictum fuit. Semper habita ratione aetatis, ſexus, & virium. Dum autem aeger in his anguſtiis haeret, ſuccurrendum ilico eſt; quod fit, ſi totum os internum perpetuo foveatur emollientium herbarum decocto calido; tumentes enim, & inflammatae, partes oris interni, a motu ad gargarizationem requiſito, acerbiſſime dolerent, ſimulque me-

(*l*) Epidem VI. Charter. Tom. IX. pag. 433.

(*m*) Medical Eſſays and obſervat. Tom. III. pag. 327.

metuendum foret, ne gargarismatis pars, in aſperam arteriam delapſa, aegrum ſuffocaret, vel ſaltem aegro ſummas moleſtias pareret, ſi valida tuſſi ex trachaea expelleretur omne, quod illapſum erat; valide nempe concuſſis inter tuſſiendum partibus inflammatis, & dolentibus.

Tales herbae enumerantur ad §. 1426. in *Materia Medica*; quarum decoctum huic uſui ſervire poterit non tantum, ſed & potari, & forma clysmatis injici ſaepius; laxant enim, aperiunt, emolliunt; ut nempe ſalivatio largior prodeat.

Niſi cito ſequatur levamen, ſanguis mittendus eſt, & tentandum, an humorum impetus, ac copia, verſus alvum deduci, poſſit; de qua re dictum fuit §. 1473; ut ſubſideant partes ſuperiores, nimis tumidae. Metuendum quidem eſt, ne inteſtina male afficiantur ab acri, putrida, hac colluvie; ſed, in ancipiti tali caſu, minus malum eligendum eſſe, nemo dubitat. Si itaque turgeant fauces, ut cathartica deglutiri nequeant, quadrupla horum doſis per clysma injici debet.

Quandoque haec mala non adſcribi debent medentibus, ſed aegris ipſis. Curandum a Lue habebam juvenem, artis medicae non ignarum. Dederam aliquot doſes mercurii praecipitati albi, jamque prima incipientis ſalivationis ſigna apparebant: abſtinere cupiebam, ut ſemper, per aliquot horas ſaltem, ab ulteriori mercurii exhibitione, ut viderem ſalivationis ſucceſſum prius. Aegre hoc tulit aeger, &, me inſcio, ex pharmacopolio juſſit adferri grana quinque turbith mineralis, quae ſtatim deglutivit, omnis morae pertaeſus, ut ajebat, & cupiens, cito ſanari, vel mori. Hoc facto, aperuit cubiculi feneſtras, frigida & humida tempeſtate hyemali, mortem minitatus cuſtodi, qui aderat, dum volebat impedire inſanum facinus. Poſt trihorium vocabar ocyus, ut ſuccurrerem miſero, vix non moribundo. Caput totum tumebat immaniter; oculi turgidi, prominentes, ſanguinei; lingua ex ore protenſa, tumens, livida; labia tumida, inverſa, pariter livida; anxietas ſumma: nunquam videram ſpectaculum magis horrendum. Advolans ex vicinia chirurgus ſanguinem miſit ad animi deliquium usque; curavi, injici clysma purgans, forte; quod incredibilem copiam humorum eduxit; & ſubſiderunt partes tumentes brevi, ita, ut libere reſpirare, & oblatum potum deglutire, potuerit: ſequenti die, ſalivatio copioſa aderat; quae ſequentibus pergebat ſatis feliciter, donec ſanaretur. Per aliquot menſes tamen languit, antequam ſolitas vires recuperare potuerit.

§. 1476. Pergendum, donec omnia ſymptomata evanuerint, vulgo per xxxvj dies.

In partibus Lue Venerea affectis, quae oculis patent, evidenter obſervamus argenti vivi efficaciam; puſtulae enim elevatae ſubſident, exſiccantur, cadunt, vel & quandoque ſuppurando tolluntur; ulcerum fundus ſordidus depuratur, rubet; color vicinae cutis purpureus, lividus, mutatur in colorem ſenſim naturalem; dolores nocturni minuuntur; tophi & gummata Venerea molle-

leſcunt, ac minuuntur pariter; quandoque idem in exoſtoſibus Venereis obſervatur; praecipue, ſi recens enatae fuerint; in annoſis enim haec felicitas raro obtinet, & illae diutius perſiſtunt; tenera oſſa narium, & palati, cadunt ſaepius; lamellae cranii, a Lue eroſae, ſeparantur a reliquis, adhuc ſanis. Verum omnibus his tempus requiritur, ut cura abſolvatur. Quandoque etiam dantur tales caſus, ubi argenti vivi efficacia nequidem ſufficit. *Argentum enim vivum, ſola vi vitae actum, hoc malum ſanat, motu expellit. Ideo & ejus medicata poteſtas haud valet corrigere Venereum tabum, quando ille figitur in locis, ad quae actio cordis & arteriarum vix pertingit. Hinc cariem diploës cranii non ſanat; ſed, in cellulas ejus oſſeas, conſumto pingui vacuas, iners effuſus, ſtagnat. Inde & oſſium medullam inquinatam hoc malo vix repurgat. Gonorrhoeas, in ſola celluloſa penis fabrica haerentes, per quas vix ullus circumeuntium humorum impetus, nunquam ſanat; licet Luem, ſimul dominantem, perfecte eo tempore tollat: Oſſicula tenerrima, ſolis tenuibus tecta membranis, ſervare nequit, ne excidant: Sed mala Venerea, quae latitant in locis, per quae arteriae rubrae, flavae, ſeroſae, pellucidae, caeteraeque, per quas liquida cum idonea velocitate ruunt, argentumque vivum in ſe admittere poſſunt, atque illud fortiter urgere vitali poteſtate, perfecte ſanari queunt Mercurii virtute. Quae profecto obſervata proderunt Medico, ne diffidat in his, ne vanus ſit in illis* (*n*). Unde evidenter patet, quo ſenſu intelligenda ſit haec regula; *pergendum, donec omnia ſymptomata evanuerint.* Si enim aliqua maneant in locis, ad quae argenti vivi efficacia non pervenit, ſi oſſa infecta, carioſa, nondum ſeparata fuerint a ſanis, & ſub hoc praetextu pergeret ſalivare aeger, ſuccumberet certe, antequam ſanaretur. Haec infortunia toties contigerunt, dum Agyrtae arcanorum jactatores, mulierculae, &c., Salivationis curam tentare auſi ſunt.

Quodnam ergo indicium habet Medicus, ex quo cognoſcit, ceſſandum eſſe a ſalivatione? Antea pluribus probatum fuit, Venereum miasma lentis, mucoſis, & imprimis pinguibus, humoribus miſceri facilius, illisque intricari tenaciori nexu. Per argenti vivi actionem ſolvuntur omnia pinguia corporis, attenuantur lenta viſcoſa omnia, & per varias vias exeunt de corpore, una cum Luis miasmate, quod illis adhaeret. Ubi ergo corpus aegri totum emaciatum eſt, ubi ulcera Venerea depurata minuuntur, & ſub bono jam pure conſolidantur, vel ſaltem manifeſte in conſolidationem tendunt, tunc videtur ſalivatio feciſſe omne illud, quod ab hac curatione exſpectari poteſt; & ideo tunc prudentes Medici illam ſenſim decreſcere ſinunt, donec ceſſet.

*Nec ſane actioni Mercurii, in tractanda hac inveterata aegritudine, fas eſto, niſi prius, ne gutta quidem intacta, univerſos corporis humores, qui ullo modo pingues ſunt, in aquam redegeris, expuleris de corpore, ſicque ſimul immiſtum his tabum Venereum ablueris quam perfectiſſime de corpore affecto. Aliter, ſi quid reſtitit, ſtatim ac novi ex alimentis ſucci, qui ſemper tunc renaſcuntur, magis quam olim pingues, perfecte vaſa repleverint, ilico novus recrudeſcit morbus. Unde deducitur, rite non curari malum, niſi palleſcat inſtar mortui aeger, niſi emacie*s

(*n*) Herm. Boerhaave in Praefat. Aphrodiſ.

cietur prorſus, niſi alimentis inter curandum quam minime pinguibus nutriatur, niſi tam diu protrahatur ipſa curatio, donec antiqui humores omnino de corpore migraverint. Neque ideo uniuscujusque eſt, fortunato dirigere argentum vivum in felicem exitum (*o*).

Sic definiri optime poteſt ſalivationis limes; & ſimul patet ratio, quare communiter ſtatui ſoleant triginta ſex dies pro ſalivationis decurſu. Dictum fuit §. 1471, ſufficere, ſi tres vel quatuor librae exſpuantur quovis nucthemero. In decurſu ſalivationis igitur 144. librae exibunt de corpore, ſi quatuor librae, 108. librae, ſi tres librae, exſpuantur quotidie. Verum quidem eſt, ſalivationis initio, uti & dum ad finem vergit, non tantum exſpui; ſed in vigore ſalivationis ſaepe & major copia exſpuitur. Si jam ſimul computentur illa, quae hoc tempore, per alvum, urinam, & imprimis per ſudores, exeunt de corpore (aegri enim ſalivationis tempore degunt in aëre calido, probe tecto corpore), patebit, veteres humores migraſſe de corpore, & cum illis Venereum virus, ſi cura fortunato ceſſerit; ſimulque patet neceſſitas, ſubminiſtrandi perpetuo, toto ſalivationis decurſu, victum liquidum, tenuem, minime pinguem, a putredine alienum. Decoctum hordei, avenae, oryzae, panis, addita tertia parte lactis, cremores ex iisdem, cum juſculis carnis albae, omni pingui ſollicite ablato, addito pauco ſucco arantiorum, fere ſola uſui veniunt, cum partes oris interni, tumentes, dolentes, excſae, non ferant alia. Haec minori copia, ſed ſaepius repetita, dantur, ut ſuſtineantur vires.

§. 1477. Tum ſubinde leni doſi mercuriali utendum per alios xxxvj dies, ut leniſſimae ſputationis maneat veſtigium.

Mirum videri poſſet, quod poſt ſalivationem toleratam, & abſolutam, adhuc laudetur uſus mercurii per alios triginta ſex dies, cum hoc licet moderamine, ut lenis tantum doſis, & longiori intervallo, exhibeatur: Scopus non eſt, novam ſalivationem excitare, ſed retinere corporis humores adeo ſolutos, ut ſi quid ſupereſſet adhuc de miasmate Venereo, ſive fluens cum humoribus, ſive inhaerens cuidam parti, illud inde potu copioſo elui poſſet, ſicque integre foedo morbo liberari aeger. Simul, toto hoc tempore, a pinguibus, a vino, & omnibus ſpirituoſis, abſtineat; cura quoque habenda eſt, ne ſubito nimis exhauſta haec corpora repleantur nutrimentis, etiam optimis. Latent enim oleoſa in nutrimentis, quae macilentiſſima creduntur. Vacca potat aquam puram, & paſcitur ſolo gramine, quod ſucco aquoſo, minime pingui, turget; bis tamen de die ex hoc animali ſano emulgentur plures librae lactis, quod copiam pinguis butyri largitur. Hinc metuunt lautiorem victum, poſt ſalivationem abſolutam, prudentes Medici, & ſeveram diaetam imperant aegris, qui, pertaeſi omnium harum moleſtiarum, minus morigeri ſaepe inveniuntur; ſed ſemper ſuo periculo; dum ſimul Medicis ingens taedium creant.

Vi-

(*o*) Herm. Boerhaave in Praefat. Aphrodiſ.

Vidi aliquoties tales calamitates, &, inter alios, curandum habui juvenem, qui ante ſex ſeptimanas cum muliere, quam Lue infectam noſſet, rem habuerat: Sequenti die, cancrum Venereum habebat in parte interiore praeputii; poſtea bubones oriebantur, una cum intolerabili capitis dolore nocturno, qui ceſſabat, erumpentibus maculis rubris, copioſis, in fronte; dein cepit conqueri de dolore naſi; paulo poſt dolebant fauces. Peſſima mala metuens, ſuaſi ſalivationem; undecim grana praecipitati albi, diviſis doſibus data, ſuffecerunt ad ſalivationem excitandam, & ſuſtinendam toto curae tempore.

Monueram ſedulo, ut praeſcriptam ipſi diaetae normam ſervaret; recidivae metu: Petulanter riſit monentem, & monſtravit lagenas vini Burgundici, quas heſterna coena evacuaverat cum amicis, reſiduumque pernionis, quem ſapidiſſimum fuiſſe jactabat. Poſt ſex ſeptimanas, turpes in fronte maculae redierunt; uti & faucium dolor, ac exulceratio. Decoctorum, ex *radice bardanae*, *Chinae*, *Sarzaeparillae*, copioſo uſu, interpoſitis ſubinde purgantibus hydragogis mercurialibus, una cum diaeta ſevera, haec Luis recidiva curata fuit.

In alio caſu ſimili, ſecunda ſalivatione opus fuit, ut tollerentur omnia Luis ſymptomata, quae rediverant ferociora quam ante. Verum ille monita, poſt ſecundam ſalivationem, ad amuſſim ſervaverat, quem, poſt duodecim annos ab ultima curatione, ſalutavi ſanum, formoſa conjuge, & prole robuſta ac ſana, beatum.

Si enim antiqui mali poſt ſalivationem quid adhuc remanſerit in corpore, ſilet morbus quidem, & fallaces dat inducias, quamdiu vis vitae magna non eſt, nec humores pingues ſunt, ſed poſtea turpiter recrudeſcunt omnia.

Certiſſima pariter ſanatae Luis fiducia eſt, ſi omnia ulcera cicatrice firma claudantur, &, poſt largiorem vitam, nihil de priſtino malo repullulet.

Ex omnibus, quae hactenus de ſalivatione dicta ſunt, patet, illam raro vitae periculum inducere, ſi peritus & prudens ſit, qui curam dirigit, faciliſque aeger morem gerat praeceptis Medici; imprimis, ſi remediis mercurialibus, interne datis, ſalivatio excitetur; quorum efficaciam moderari, minuere, augere, melius poſſumus. Neminem vidi mortuum a ſalivatione, cujus curam geſſi; unicus fuit in ſummo diſcrimine; quod ipſius temeritati unice tribui debebat; uti ante patuit.

Omnes tamen Medici facile dabunt, ſalivationis curam taediis & moleſtiis graviſſimis plenam eſſe. *Celeberrimus Boerhaavius* (*p*), qui ſalivationem commendabat tanquam efficax ad Luem curandam remedium, monet, poſt ſalivationem finitam, adhuc magnam reconvaleſcentis aegri curam habendam eſſe. *Niſi enim curatum jam hominem per menſem unum alterumve a pinguibus arcueris pabulis, atque a putreſcentibus facile cohibueris, dolebis fruſtra, te diſcruciaſſe miſerum crudeli duriſſimi remedii tortura; quum fere ſemper aliquid haereat, unde ſepultus reſurgat morbus, novasque vires capiat.*

Dolores ingentes linguae eroſae, quae aliquando profundis rimis finditur, hae-

(*p*) In Praefatione Aphrodiſiac.

haemorrhagiae ex partibus oris interni eroſis, quae ſaepius contingunt, ubi dentes carioſi adſunt (q), & quandoque tanta copia, ut ferro candenti compeſci debeat, deglutitio difficilis, vix non impedita, ſputi noctu diuque fluentis copia, vix non omnem ſomnum miſeris impediens, dentium ante ſaniſſimorum lapſus, unde in flore aetatis turpiter edentuli ex morbo reſurgunt, eroſae partes oris interni quandoque inter ſe concreſcentes dum ſanantur, ita ut poſtea maxillas diducere nequeant, lingua lateraliter aliquando gingivis aut buccis internis accreſcens, tot miſeriis excruciati aegri curae tempore ſaepius mortem optant, ut tantis calamitatibus eripiantur.

Verum quidem eſt, ſaeviſſima haec mala tunc imprimis contingere, cum curationi praeſunt imperiti; uti nimis ſaepe in curanda Lue contingit; interim negari nequit, ſalivationem eſſe moleſtiſſimum curandi genus. Conſuli poſſunt omnes autores, qui methodum ſalivationem adminiſtrandi per totum ejus decurſum deſcripſerunt.

Nullum foedius, & magis miſerabile, ſpectaculum excogitari poteſt, quam videre in Noſocomiis, ad curandam Luem deſtinatis, numeroſos aegros, in conclavibus amplis locatos, media in ſalivatione verſantes. Si quid incautam juventutem a libidinis illecebris tutam reddere poſſet, hoc certe foret ſpectaculum.

Nemo ergo mirabitur, Medicos ſemper optaſſe, ut Luem Veneream absque foeda hac ſalivatione curare poſſent. *Joannes Almenar* (r), Hiſpanus Medicus, quem Celeberrimus *Aſtruc* (s), non ſine ratione, inter antiquiſſimos ſcriptores de morbo Gallico numerandum cenſet, unctionibus mercurialibus uſus fuit quidem, ſed ſalivationem inde ſecuturam impedire conatus eſt. Sic autem habet: *In generatione ſaniei febres & dolores fiunt magis, quam facta ſanie; & ideo optimum, & ſingulare, eo tunc adminiſtrare ſolutivum, ut, antequam humor per os expellatur, deorſum evacuetur; & ſic nocumentum in ore evitatur, ut ego ſaepius expertus ſum; aut, ſi puſtulas, aut plagas ulceroſas, habuerit, ibi attrahentia ponantur, ut humor inde evacuetur, & ab ore divertatur.* Hinc apparet, methodum, ſine ſalivatione curandi Luem Veneream, jam primis temporibus morbi cogniti in Europa adhibitam fuiſſe; quam poſtea laudaverunt plures alii, *Amatus Luſitanus* dictus, *Leonardus Botallus* Aſtenſis, &c. Poſtea haec methodus dicta fuit *Monſpelienſium*. Unguenta Mercurialia illinebant, vel & Emplaſtris argentum vivum in ſe continentibus tegebant varia corporis loca: Alii dederunt praeparata mercurialia varia interne. Simulac anima olere incipiebat, & dentes quaſi aſſurgere, dabant ſtatim purgans, ut evitaretur inſtans ſalivatio; ſicque conabantur per alvum educere illa, quae caeteroquin per os fluxiſſent; pergebant in uſu purgantium; donec os aegri non amplius doleret, nec foeteret, nec caleret. Dein de novo applicabant argentum vivum corpori, donec apparerent ſigna inſtantis ſalivationis; quam denuo praeoccupabant datis purgantibus. Hac methodo procedebant, alternatim excitan-

(q) Turner Siphylis pag. 202. (r) Aphrodiſiac. pag. 368. (s) De Morbis Vener. Tom. II. edit. 2. pag. 614.

tando, & ſufflaminando, ſalivationem, donec Luis ſymptomata evaneſcerent. Vocabatur a quibusdam methodus ſanandi Luem *per exſtinctionem*; quia ſalivatio incipiens, datis purgantibus, quaſi exſtinguebatur.

Sed eſt & alia methodus ſanandi Luem per inunctiones, ſine ſalivatione excitata, & absque purgantibus datis ad ſalivationem impediendam. Celeberrimus *Chevalier* (*t*), ſe hac methodo in America uſum fuiſſe, teſtatur, & ſalivationem damnat omnino, tanquam inutilem, imo noxiam; ideoque ſemper ſollicite evitandam eſſe vult. Vocat hanc methodum *frictionem per exſtinctionem*. Conſiſtit in eo, ut parcior copia argenti vivi illinatur ſingulis vicibus, quam fieri ſolet, dum frictiones mercuriales adhibentur hac intentione, ut ſalivatio excitetur. Utilitatem talium frictionum inde deducit, quod ſic major quantitas argenti vivi corpus aegri ingrediatur, nihilque de illo exeat ex corpore per alvi fluxum vel per ſalivationem. Monet enim, quotidie os internum aegrorum ſollicite inſpiciendum eſſe; ſi vel minima indicia ſalivationis inſtantis obſerventur, ilico a frictione abſtinendum jubet; &, niſi prius omnia ſigna imminentis ſalivationis diſparuerint omnino, frictionem non eſſe repetendam, monet. Ut autem citius haec ſigna futurae ſalivationis evaneſcant, laudat decoctum plantaginis, in cujus ſingulis libris duodecim grana aluminis ſoluta fuerint; ut os hoc colluatur.

Praecipuam curae felicitatem deducit ab eo, quod hoc modo major copia argenti vivi permiſceatur humoribus humanis, & longiori tempore cum illis moveatur per vaſa; unde ſequitur omnium humorum major ſolutio; quam ad curationem ſufficere, credit. Axioma enim practicum ſtatuit ſequens: *Redde ſanguinem & lympham fluïdiora, & deſtruxiſti virus.*

Botallus teneros infantes, Lue infectos, ſimili fere methodo tractabat (*u*). Cum enim ab illis difficulter ſumantur remedia, *parcius igitur in iis agendum eſt, imo quam parciſſime, leviſſimeque, ſtatim deſinendo ab illitu, dum leviuſculum quidquam ori apparere inceperit.* Verum quidem eſt, quod jubeat, alvum lubricam reddere, purgando nutrices, *polypodii* vel *ſenae folia* epulis incoquendo. At *Botallus* fatetur candide, ſe didiciſſe, illitionibus mercurialibus curare infantes, a muliere, quae ſic proprium filium curaverat, nondum biennem, qui, a foeda nutrice infectus, matrem ſubinde ſugendo polluerat, quae, nil mali ſuſpicata, maritum infecerat inſcia: *Botalli*, fratriſque ejus, pariter Medici, conſilio, parentes illitionibus mercurialibus a Lue curati ſunt; infanti nihil applicatum fuit. Sed ſupererat forte quid de unguento mercuriali; quod mater clam ſervaverat, &, Medico ac marito inſciis, clam illinivit filium. Cum, paucos poſt dies, *Botallus* videret puerum, hilarem, ſanum, in matris gremio ludentem, inquirebat, unde tanta contigiſſet mutatio; nec faſſa eſt mater; maritus enim aderat, qui illam temerariae audaciae accuſaſſet. Poſt aliquod tempus, dum ſolam inveniret *Botallus*, anxie perſcrutatus eſt, quid puero, antea miſerrimo, nunc ſano, contigiſſet; Mater, ſub ſilentii ſigil-

(*t*) Lettres a M. de Jean ſur les maladies de St. Domingue &c. pag. 69. &c.
(*u*) Aphrodiſiac. pag. 887. 888.

ſigillo, illi revelavit ſequentia: *Artus, ait, ter illevi leviter, &, diebus alternis, gingivas ubi rubeſcere conſpexi, ab illitionibus quievi; ſtillavit huic os; ſed non multum, neque diu; eumque a conjuge omni induſtria divertebam, ne, conſcius facti, culparet me criminis; verum, divino nutu, non minus proſpere infanti ceſſit, quam nobis ipſis; ſic ut omnes firmiter domi valeamus.*

Plures Medici fuerunt in hac opinione, Luem Veneream, antiquam nimirum, & confirmatam, non poſſe radicitus exſtirpari, niſi per ſalivationem, & ſeveram quidem.

Celeberrimus Aſtruc (w), ſalivationem, quam tamen laudat, & utilem credit, ſtatuit, ad exterminandum morbum abſolute neceſſariam non eſſe, modo de admiſſa intra corpus debita quantitate mercurii conſtiterit. Unde credit, *ſalivationem medentibus cynoſurae inſtar eſſe, unde poſſint certius colligere, tum quanta Mercurii copia admiſſa ſit, tum quantam vim Mercurius admiſſus exerat in ſanguinem; atque adeo, unde ſciant, remedii efficaciam, pro nata morbi natura, aut inveteratione, tutius moderari.* Sed certe durum videtur, exponere aegros graviſſimis ſalivationis moleſtiis, ut Medicus melius cognoſcat quantitatem mercurii in corpus admiſſam, ejusque actionem. Haec longe commodius determinari poterunt: Si enim interne exhibetur, exactiſſime determinare poſſum, pondere, quantitatem ingeſtam; de effectu judicare potero ex ſymptomatum Luis decremento obſervato. An autem per ſalivationem, tanquam maxime naturalem viam, expellatur felicius foedum Luis miasma, nullo experimento conſtat. Fatetur *Aſtruc* (x), per alias vias expelli poſſe; unde monet, quod, ſi ſalivatio deſit, *opus ſit, evacuationes alias quasdam ſubſtitui, quaſi vicarias, natura quidem, per ſudorem, vel urinam, arte vero, per alvum, ut virus qua data porta poſſit effluere.* Praeterea, certo novimus, foeditatem & moleſtias ſalivationis non produci a Lue, ſed ab argento vivo, etiam ſola inunctione corpori applicato. Saniſſimi homines, qui unguentis mercurialibus perfricant alios, toties moleſtiſſimam ſalivationem paſſi fuerunt; uti nimis notum eſt.

Hinc incepi ſuſpicari primo, ſalivationem non requiri ad Luis Venereae curam, vel ſaltem leviſſimam tantum. Adſtipulabatur huic opinioni *Celeberrimus Aſtruc* (y), qui ſic temperandam voluit eſſe ſalivationem, ut pauca tantum fiant in ore ulcera, & lenis tantum ſalivatio. Imo tarda, & parca, Mercurii adminiſtratione de induſtria ſalivationem declinandam voluit, aut, ſi appareat, arte reprimendam catharticis; in quibusdam ſaltem caſibus, ubi ſalivationis decurſum non videretur absque vitae periculo ſuſtinere poſſe aeger.

Sed norunt omnes, qui Lui Venereae curandae operam navarunt, non tam facile argentum vivum poſſe coërceri, dum actuoſum eſſe incipit; praecipue, ſi inunctionum methodo adhibitum fuerit. Antea, ad §. 1473, 1474, patuit, non impune ſemper Mercurii vim ad alvum ruere, cum juſtus metus ſit, ne acris ſalivae, quae totum os internum exedit, copia, per inteſtina tran-

(w) De Morb. Vener. Lib. II, Cap. IX. pag. 149. (x) Ibidem. (y) Ibidem pag. 150.

tranſiens, ſimilia in his mala excitet. Praeterea, non omnes homines eodem modo afficiuntur ab argento vivo; dum parva quantitas in quibusdam validam ſalivationem excitat cito, & ſuſtinet diu, quae in aliis nullum adhuc activitatis ſuae indicium dediſſet; quod denuo novam difficultatem parit.

Attentus, vidi aliquoties de die aegros, quos a Lue curabam; contuli cum illis, quae olim obſervaveram; ſicque credidi, me vidiſſe prima ſigna in ulceribus Venereis, dum argentum vivum, corpori ingeſtum, incipiebat fieri actuoſum, licet adhuc nullum ſignum incipientis ſalivationis obſervarem. Videbam enim ulcerum fundum humeſcere, ſordes vacillare, vicinae cutis colorem emendari. Conabar tunc, hunc ſtatum praeſentem conſervare diutius, non urgendo ſalivationem repetitis Mercurii doſibus, ſed procraſtinando potius; nulla tamen dabam purgantia: incipiebant dolores nocturni miteſcere; bubones minuebantur mole.

Hoc ſucceſſu incitatus, incepi cogitare de alio remedio mercuriali, quod quidem magnae foret efficaciae, ſed tamen poſſet dilui pro lubitu, adeoque vel in minutiſſima doſi tentari.

Cum autem explicatio virtutis argenti vivi, per ſolum pondus, & diviſibilitatem, minus arrideret, aliamque efficaciam Mercurio ineſſe crederem, uti pluribus ad §. 1467. deducere conatus fui, ideo magis incitabar ad quaedam hic tentanda.

Multa olim tentaveram in morbis difficilibus curandis, circa ſolutiones metallorum: ab illis enim fateor multum ſperabam. Vegetabilium & animalium partes, vix non omnes, citius vel ſerius ſubiguntur per vires vaſorum & viſcerum, ita ut noſtris liquidis aſſimilentur omnino. Metalla manent immutata fere ſemper, donec de corpore expellantur: quamdiu manent in corpore, dotes ſuas retinent. Ferrum v. g., communiſſimum & ſaluberrimum metallum, ſemper fere in animalibus & vegetabilibus invenitur, per corporis vaſa cum liquidis noſtris tranſit, nec tamen mutatur; hinc vel in ipſo mellis exuſti carbone reperitur, & in rubra ſanguinis parte, & in calculo; uti alia occaſione dictum fuit.

Verum ferrum, & alia metalla, tunc facillime feruntur a corpore, aguntque, efficaciter tamen, quando maxime diluta ſunt, & ventriculum ac inteſtina nullo modo irritant, ſed ſe ſubducunt, absque ullis turbis excitatis, vel in intimos receſſus corporis. Sic ferrum propinatur nobis, a Natura, in acidulis ferratis dictis, ſolutum menſtruo, forte nondum bene cognito, nec hactenus facile imitabili.

Quaedam alia in diverſis metallis tentavi, per propria menſtrua in vitriolum converſis, deinde larga copia aquae dilutis. An non ſic vere potabilia reddi poſſunt metalla?

Metallorum Vitriola conſtant aqua diluente, acido ſolvente, & metallo ſoluto: Quamdiu haec tria intime permiſta manent, vitriolum eſt pellucidum, quod in quavis aquae copia dilui poteſt ad lubitum; &, ſi vel in centenis aquae libris unicum granum Vitrioli diluatur, in ſingula gutta totius maſſae haeret proportionalis particula metallica; uti Chemicis experimentis ad oculum demon-

ſtrari poteſt; ſi, exſiccando, tollas aquam, perit tota vitrioli pelluciditas; ſi majori ignis gradu acidum ſolvens exprimatur, roſum metallum ſupereſt, non amplius diſſolubile in aqua; ochram vocant.

Sed dum uniuntur haec tria, aqua, acidum, metallum, in vitriolo, naſcuntur novae vires, quae non fuerant in ſingulis, ſed ex unione omnium naſcuntur. Vitriolum argenti, ex ſe inſipidi, ſaporem amariſſimum acquirit, & acerrimum: Si lamella cuprea immittitur aquae purae, quae vigeſimam partem vitrioli argenti in ſe habet ſolutam, redit totum argentum, aeque inſipidum, ac ante: Omnis enim amaror evanuit.

Dum haec omnia animo volvebam, incidit in mentem, tentare vitriolum mercurii, ſed dilutiſſimum. Argenti vivi inſignem efficaciam in curanda Lue Venerea omnes agnoſcimus; ſed ſpem hanc animo fovebam, forte, efficaciſſimo tali remedio mercuriali, Luem curari poſſe, ſine ſalivatione; quod praecipue in votis erat.

Noveram quidem, argentum vivum facile ſolvi in aqua forti, & ſpiritu nitri: aqua Regia, & ſpiritus ſalis marini, ſolvit difficilius. Sed ſciebam (z), ſi Argenti vivi pars una cum duplo ſalis marini puriſſimi decrepitati teritur diu, dein ex cucurbita vitrea igne ſatis forti, per quinque vel ſex horas, agitur, tuncque frigefacta frangitur cucurbita, deprehendi Mercurium ſublimatum, ſolidum, ſiccum, vera vitrioli forma. *Eſt enim verum vitriolum argenti vivi ſolidum, ſiccum, in aëre ipſo ſatis conſtans* (a). *Baſis hujus vitrioli eſt argentum vivum puriſſimum; altera pars eſt ſpiritus ſalis marini omnium meraciſſimus, qui ulla arte haberi poteſt, hic forma ſolida exiſtens.* Praeterea, argentum vivum, in ſpiritu nitri ſolutum, ſi imponitur retortae, & abſtrahitur ſpiritus nitri omnis, ad ſiccitatem usque, urgendo in fine per duas tresve horas, igne arenae maximo, tunc in fundo retortae invenitur argentum vivum, ſub forma maſſae ſolidae, coccineo fulgore ſplendentis; & vocatur praecipitatum rubrum in officinis; quod inſignem fixitatem acquiſivit; dum e contra ſpiritus marini ſalis cum ſoluto argento vivo concreſcit in maſſam ſemivolatilem, qui *Mercurius ſublimatus* dicitur; &, quia omnes partes animalium, quas attingit, erodit quam citiſſime, & in eſcharam mortuam convertit, hinc appellatur corroſivus; & merito.

Non deterrebat me cognita hujus remedii acrimonia; poteram enim illud, aqua ſolutum, diluere pro lubitu, ſicque haec tentamina vel a milleſima parte grani incipere, ſi vellem. Animum certe addebant illa, quae apud optimum praeceptorem leguntur (b): *Sapor hujus vitrioli terribilis, auſterus. Granum unum, aquae uncia dilutum, dat remedium cosmeticum prudenter uſurpantibus. Venenum omnium inſectorum cutaneorum, ſimplici lotura. Si drachma talis miſturae, ſyrupo violaceo mitificata, potatur bis, terve, in die, mira praeſtat in multis morbis incurabilibus. At prudenter, a prudente Medico! Abſtine, ſi methodum neſcis!*

Nec

(z) H. Boerhaave Chemiae Tom. II. pag. 481. Proceſſu 195. Proceſſu 198. pag. 467. 488. (a) Ibidem. (b) Ibidem.

Nec ſtatim Lui Venereae curandae adhibui hoc remedium; primo, a vigeſima grani unius parte, in libra aquae purae diluta, incepi; ſic dividendo hanc doſin, ut nycthemeri ſpatio abſumeretur tota, a muliere quinquagenaria paupere, quae annoſum ulcus gerebat in crure dextro, quod volam manus amplitudine excedebat, foedamque ſaniem copioſam plorabat quotidie, & lancinante dolore moleſtum erat; nulla tamen omnino ſuſpicione labis Venereae: Ulcus curavi tegi *Emplaſtro diapompholygos* in officinis dicto. Senſim auxi doſin, donec quartam partem grani ſumeret intra diem naturalem; ſed, dum augebam ſublimati quantitatem, augebam & copiam aquae. Simulac obſervabam, ſordidum hoc ulcus mundari, ſaniem ſpiſſeſcere, & minus foetere, manſi in eadem doſi per plures dies: Ubi advertebam, ſtare malum, nec progredi curam, addidi denuo vigeſimam grani partem; ſicque tandem, viginti quatuor horarum ſpatio, medium granum, binis ad minus aquae libris dilutum, ſumſit. Bonum, & mollem, victum ſubminiſtravi aegrae, vix non omnium indigae; &, praeter infuſum florum ſambuci, quod ad lubitum potabat, addita tertia parte lactis, nullum purgans, nullum aliud remedium, dedi, ut certus eſſem, curam ſoli remedio dato adſcribendam eſſe. Poſt trimeſtre ſpatium, ulcus ſanatum, & firma cicatrice clauſum, vidi. Sanitas erat emendatior; quod & meliori victui, ac curis animi mordacibus ablatis, tribui poteſt; cum, ſanata, potuerit poſtea honeſto opificio ſibi neceſſaria comparare.

Aliquot ſimilibus caſibus confirmatus in uſu hujus remedii, cepi illud adhibere Lui Venereae curandae; & magnam inde ſpem concepi. Hoc tamen contingebat ſiniſtri in quibusdam, quod moleſtam aſperitatem in faucibus perciperent, quandoque ſatis diu, poſt deglutitum remedium. Cum metuerem inde aliquid damni, multum minuebam quantitatem remedii; ſed & decreſcebat efficacia, ſimili proportione.

Vidi poſtea, quod, a largiori doſi ſublimati corroſivi in aqua ſoluti, vomitus ortus fuerit, primis binis doſibus; & deinde ſemper nauſea, ac aegritudo, cum ſenſu ardoris, a ventriculo ad fauces usque; ſed absque vomitu: ſequebantur porro tormina, alvi evacuationes, & borborygmi. Sed notandum eſt, quod, dum ſeptem grana mercurii ſublimati corroſivi ſoluta fuere in unciis octo aquae fontanae, & hujus ſolutionis mane ac veſperi dabatur cochlear, ita ut totam hanc quantitatem octidui ſpatio ſumeret aegra, ſalivatio ſecuta fuerit, & brevi tempore, felix curatio plurium, ac peſſimorum, ulcerum (*c*).

Cum a minima doſi inceperim in mea aegra, & nunquam dederim plus quam medium granum intra nucthemerum, illudque longe majori copia aquae diluerim, cura fuit lentior; ſed & nullo ſtipata incommodo.

Illo autem tempore, dum varia tentabam, ut poſſem dare aegris talem quantitatem ſublimati corroſivi, & ſic dilutam, ut nec ardorem ullum in faucibus, aut oeſophago, faceret, nec ventriculum, vel inteſtina, irritaret, & tamen cu-

(*c*) Medical Obſervat. and Inquiries Tom. II. pag. 229.

curaret efficaciter, literas accepi ab eruditiſſimo viro, quem magni ſemper feci, & facio, *Ribeira Sanches*, Ruſſorum Imperatricis tunc Archiatro, in quibus indicat, quod Veteranus Chirurgus daret mane ac veſperi, in deſperatiſſimis etiam malis Venereis, unciam ſequentis remedii: ℞ *Mercurii ſublimati corroſivi drachmam, ſpiritus fermentati ex hordeo, vel ſecale, parati, ſemel rectificati, uncias centum & viginti:* Augebat, vel minuebat, doſin, pro ratione effectuum ſequentium; ſicque curabat hos morbos certiſſime, absque ullo ſecuto malo. Additur, *ſalivationem ſequi pro ratione.*

Multum me delectabat hujus remedii communicatio: Diſcebam inde, cum in ſingulis unciis contineretur medium granum ſublimati corroſivi, poſſe illius integrum granum dari ſpatio diei naturalis, absque noxa. Cum autem moris eſſet Chemicis, accendere Alcohol vini ſupra *turbith minerale*, & *praecipitatum rubrum*, ut haec, mitiora ſic reddita, tutius interno uſui ſervire poſſent, ſperabam ſimile quid fieri poſſe, dum ſublimatus corroſivus digereretur, & ſolveretur, in tam larga copia ſpiritus frumenti rectificati. Adhibui hoc remedium; ſed ſtatim dabam ſuperbibendam libram decocti *rad. althaeae*, vel alterius decocti emollientis, addendo aliquam glycirrhizae partem, ob ſaporis gratiam; quandoque tertia, vel quarta, parte lactis addita. Aliquando ſimplici decocto hordei, vel avenae, addebam quartam partem lactis, in uſum ſimilem. Hoc modo facile ferebant remedium aegri, & de nulla re querebantur.

Adhibuerunt alii ſpiritum vini, loco ſpiritus frumenti, &c., quantum novi, eodem cum effectu.

Conſtanter uſus fui hoc remedio, in hac porportione, quam *D. Sanchez* mihi indicaverat; medii nempe grani ſublimati corroſivi ad unciam ſpiritus; unde miratus ſum, quod invenerim apud Eruditiſſimum Medicum Pariſinum (*d*), in literis *Sanchez ad Gmelin* datis, laudari aliam proportionem, nempe, ut quatuor grana ſublimati corroſivi ſolvantur in quadraginta octo unciis ſpiritus vini; ſic duodecima tantum grani pars in ſingulis unciis haberetur. Dubitabam, an forte numeris in epiſtola ſcripta fuiſſent 24 grana, & caſu excidiſſet primus character, adeoque error hic contigiſſet? Conſuli erratorum Catalogum, & non inveni.

Notandum eſt, quod in literis *D*. *Sanchez* legeretur, ſalivationem ſequi hujus remedii uſum: Dum ſeptem grana mercurii ſublimati corroſivi, in aqua fontana ſoluti, abſumebantur octidui ſpatio, quarta die jam aderat ſalivatio; ita ut tres quatuorve librae quotidie exſpuerentur (*e*). Notatur quidem, quod os internum minus tumeret, nec halitus oris adeo foeteret, ac fieri ſolet, dum, data *calomela*, ſalivatio excitatur. Sed, cum in votis haberem, Luem curare, absque ſalivatione, minorem remedii quantitatem exhibui, nempe cochlear, ſive unciam mediam, mane & veſperi, ut illam evitarem. Si in hominibus robuſtis, aut in Lue Venerea magis inveterata, lentius procederet cura, ma-

(*d*) Le Begue de Presle ſur l'uſage interne du ſublimè corroſif pag. 33.

(*e*) Medical obſervat. and Inquiries Tom. II. pag. 230.

mane & veſperi dabam drachmas ſex, id eſt, cochlear cum dimidio; ſi nec ſic votis reſponderet eventus, dabam duo cochlearia mane, & totidem veſperi. In juniori aetate, minuebam remedii quantitatem.

Cum per plura experimenta jam certus eſſem de utilitate hujus remedii, & facile praeviderem, plures forte elapſuros annos, antequam quintum Commentariorum tomum abſolverem, volui communicare pluribus hujus remedii uſum, ut citius innoteſceret illius utilitas; hinc Medicis pluribus, & quidem in diverſiſſimis regionibus, cum quibus mihi commercium literarium intercedebat, uti & illis, qui me de aliis morbis conſulebant, indicavi ſimpliciter, Commentariis reſervans deductionem rationum, quae me impulerunt, ut *ſublimato corroſivo* uterer, cum honore laudaturus illos, per quos profeceram.

Haec eſt ratio, quare plures Medici crediderint, mihi deberi uſum hujus remedii; cum pauci antea auſi fuerint uti hoc remedio, quod peſſimam fere ubique famam habebat.

Noſocomium, ad S. Marcum vocatum, a piis fundatoribus conſtitutum erat in Viennenſi ſuburbio, ut pauperes Lue Venerea affecti curarentur.

Bis in anno haec cura inſtituebatur per ſalivationem ſatis validam, ut nempe radicitus curarentur. Miſeri aegri, magno numero collecti, toto ſalivationis tempore, ſupini decumbere non poterant; ſi enim, in tali ſitu, obdormire vel inciperent, mox peribant convulſi. Aliis haemoptoë, vomitus, dyſenteria, accedebant, non ſine ingenti moleſtia, & periculo.

Jam a multo tempore utebantur in hoc noſocomio remedio quodam mercuriali; quod tegebatur ſollicite; cujus adminiſtratio committebatur homini artis medicae omnino ignaro, qui arcano hoc ſuperbiebat; quo mortuo, obtinui tandem, ut miſerorum cura ſuſciperetur a Medico; hoc munus per plures annos geſſit egregius vir *Maximilianus Locher*, qui, dum munus auſpicaretur, horrendam hanc calamitatem deteſtatus, me conſuluit, certam & mitiorem foedi morbi medelam anxie deſiderans. Suaſi ſolutionem ſublimati corroſivi in ſpiritu frumenti ſemel rectificato, ea proportione, & exhibendi methodo, uti dictum fuit. Primum periculum fecit 1. Maji 1754, in centum viginti octo aegris, qui jam parati ad ſalivationem in lectulis decumbebant; ſanatos mihi monſtravit omnes, abſque ulla ſalivatione.

Exulavit poſtea ſemper ex hoc noſocomio ſalivationis methodus; &, octo annorum ſpatio, a 1754. ad 1762. usque, curavit 4880 Lue Venerea laborantes eodem remedio; poſtea ſic perrexit eodem tramite, ad mortem usque, qua nobis ereptus fuit anno 1768, longiori vita digniſſimus. Manet tamen ſub digno ejus ſucceſſore eadem curandi norma. (*f*).

Teſtatur autem ſequentia: *Nullus ex vi remedii mortuus, vel gravius, & periculoſum, ſymptoma expertus, eſt.* Praeterea hoc inde Noſocomio commodum contingit, ut non gravetur aegrotantium numero bis in anno, vere nempe & autumno, ſed omni menſe, omni die, Lue Venerea affectis, quotidie adventantibus, medela fieri poſſit. Niſi

(*f*) Vide de his libellum Maximil. Locher obſervat. Practic. circa Luem Vener. &c. a pag. 1—36.

Niſi ſaburra in primis viis, vel plethora, adſit, nulla praeparatio requiritur. Caeterum ſanguinis miſſio, aut purgans, adhibetur.

In Noſocomio, poſt ſumtum remedium, retinentur aegri in hypocauſto, donec ſudent. Victus datur, ex juſculis, farinaceis, tenuioribus, carne alba, pane bono: Vinum, pinguia, ſalita, exulant: Conceditur levioris cereviſiae uſus.

Pro potu communi, decoctum hordei, vel avenae, vel aliud, ex emollientibus paratum, addito lacte, in aegris ſiccioris temperamenti: Monentur, ut largius potent; ſic enim felicius cura ſuccedit.

Qui a remedio ſumto bis terve de die purgantur, reſtituuntur citiſſime. Hoc obſervans *Locher* ſubinde curae tempore purgans interpoſuit.

In quibusdam obſervavit, remedium agere per alvum; in aliis, per urinam; in multis, per ſudorem.

In millenis vix unquam vidit ſalivationem ortam; & tantum in illis, qui prius alia remedia mercurialia ſumſerant: Ad prima ſalivationis ſigna ceſſabat ab uſu remedii; copiam dabat decocti emollientis; ſic ſolebat ſponte ceſſare ſalivatio; quo facto, redibat ad remedii uſum; in quo pergebatur, quamdiu aliquod Luis ſymptomata ſupereſſet. Plurimi ſanabantur ſpatio ſex ſeptimanarum: In illis autem, in quibus malum profundas egerat radices, & in partibus mollioribus ulcera profunda produxerat, binis vel tribus menſibus opus erat.

Obſervavit, viros citius ſanari, quam foeminas; in quibus morbus ſe tardius manifeſtare ſolet, & hinc ſaepe difficilius medelam admittit. Praeterea, tempore menſtruorum ſolent mulieres omne remediorum genus reſpuere; & quidem multae ſatis pertinaciter; unde cura protrahebatur. Multis tamen obſervationibus certus ſum, menſtruam evacuationem non turbari uſu hujus remedii.

Certus ſum, non nocere uſum, etiam ſatis diuturnum, hujus remedii. Dedi enim nobili juveni, cui, poſt ophthalmiam peſſime tractatam, utraque cornea, uti & utraque lens cryſtallina, opaca manſerat, per octodecim menſes mane & veſperi cochlear; ceſſabam tantum, ſi ophthalmia recrudeſceret; qua brevi ſanata, pergebam denuo; optatum habuit ſucceſſum curatio (*g*). Scripſeram haec Eruditiſſimo apud Londinenſes Medico, *Silveſtre*, tertio Martii 1758; vidi eundem hoc anno 1769. ſaniſſimum. In radicata admodum Lue diu uſus ſui ſaepius; nec ullam inveni noxam.

Cum multis lucrum minuendum videretur non leviter, ſi ſalivatio obſoleſceret, inſuſurrabant omnibus, ingens facinus eſſe, dum homines in vitae diſcrimen deducebantur, dato veneno, citius ſeriusve nocituro quam certiſſime. Calculum ſubducebant, & inveniebant, triginta dierum ſpatio, ſumi ab aegris quindecim grana ſublimati corroſivi; quae quantitas vel tribus ſanis & robuſtis viris necandis ſufficeret. Unde concludebant, decimam partem vitae deſtrui neceſſario temeraria hac medela. Mirum hoc argumentandi genus in quibusdam

(*g*) Le Begue de Presle ſur l'uſage interne du ſublime corroſif pag. 11.

dam ſcriptis impreſſis legi; vidi &, in diſputationibus Medicis publice ventilari. Tentatum quoque fuit, negare factorum veritatem.

Trecenti milites ad Noſocomium S. Marci fuerant miſſi, ut a Lue Venerea curarentur; ſex ex illis repudiare voluit Medicus *Locher*, tanquam incurabiles, cum, ſaepius Luem paſſi, haberent vix non omnia oſſa majora corporis carioſa: Sed precibus ac lacrymis deſiderabant, ut ultimum hoc tentamen illis non negaretur; hinc, cum reliquis, admiſſi ſunt.

Miſeri illi vix levamen ullum ſenſerunt; reliqui exiverunt ſani.

Dabatur mihi brevi poſt reſcriptum ex Conſilio Bellico, quo accuſabatur Noſocomii Medicus, quod trecentos illos milites dimiſiſſet ex Noſocomio, nullo modo curatos, imo longe pejus ſe habentes, quam dum Noſocomium ingreſſi fuerant.

Protocollum Noſocomii ſtatim mihi attulit Medicus; inveni nomina militum, cohortes, legiones &c., diem introitus, & exitus ex Noſocomio, omnia ſollicite notata. Bona fortuna, omnes milites, qui in Noſocomio curam ſubiverant, aderant adhuc in praeſidio Viennenſi: Medicus jure urgebat ſeverum rei examen; nec minus ego. Sub vario praetextu nectebantur morae, & interea calumniator abiit, exceſſit, erupit, evaſit. Poſtea tranquille perrexit optimus *Locher* curare Lue Venerea affectos ſolito more.

Quibus diſplicebat haec methodus, ſemper plenam libertatem habuerunt alia uti pro lubitu. Aegri, qui credebant, ſe nunquam ſanari tuto poſſe, niſi ſalivationis torturam ſubirent, inveniebant ſemper quosdam paratiſſimos, ut illorum voluntati morem gererent libentiſſime.

Gaviſus ſum, ſi quis, convictus, ſequeretur illa, quae credebam meliora; ſed ſemper ſollicite cavi, ne quis, coactus, hoc faceret. Illos, qui turpis lucri cauſa manebant pertinaces, contempſi tantum, & ſuo reliqui fato. Agyrtas, nocivam hominum foecem, ſevere cohibui, vel expuli quantocyus, ne fallerent imprudentes, dum temerariis auſis impune graſſantur in genus humanum. Hactenus non exceſſi quantitatem duarum unciarum, ſive quatuor cochlearium, de die, in Lue magis inveterata; frequentiſſime unicum cochlear mane & veſperi ſuffecit; lentius forte ſuccedebat curatio; ſed nec ullum incommodum ab aegris percipiebatur; poterantque ſic tegere foedi mali curationem, ſi vellent, ut nulla oriretur de hac re ſuſpicio; dum ſimul plurimi ex illis poterant vacare ſolitis laboribus, & aeſtivis praecipue menſibus libera aura frui. Aëre humido frigido, & hyemali tempore, conſului ſemper, ut domi ſe continerent, dum hoc remedio uterentur. Non pauci tamen fuerunt immorigeri; de quorum fortuna actum erat, ſi in ſuſpicionem foedi morbi veniſſent; hinc, quavis tempeſtate anni, in publicum prodibant; ditiores curru vehebantur tecti pellicea veſte, quam deponebant, calefacta conclavia ingreſſuri; publica frequentabant ſpectacula; in quibus moris eſt fere, pellicea veſte tegi; unde & hoc, abſque ulla ſuſpicione facere poterant. Hoc modo plures, curae tempore, aulam, ſpectacula, amicos, frequentaſſe novi, ſine noxa.

Tenuioris ſortis homines, hybernis menſibus, in noſocomium recipiebantur; praeſertim illi, qui ſub Dio labores ſuos peragere debebant, ut victum com-

comparare poſſent. Reliquis dabatur, petentibus, doſis remedii, & decocti emollientis, quam intra 24. horas ſumerent.

Militibus, ſereno, calido, tempore, licuit ſemper in apricum prodire. Mirabantur Belli Duces, quosdam potuiſſe ſolitos militares labores peragere, dum hoc remedio utebantur ad Luem curandam (*h*).

Celeberrimus Archiater *Pringle* commendavit hoc remedium Chirurgis caſtrenſibus, ut illud tentarent in militibus Lue Venerea affectis (*i*); quod & cito factum fuit; dum plures tales aegri aderant, & ſimul deerat opportunitas ad ſalivationem, adhiberi ſolitam. Viginti tales caſus deſcribuntur, & monetur, plures addi potuiſſe ſimiles. Ex triginta militibus, hac methodo curatis, nequidem unus recidivam paſſus eſt.

Unde concluſum fuit: *Methodum hanc Luem curandi praeferri debere Salivationi, ob brevitatem curae, ob ſecuritatem & lenitatem, ob corporis habitum poſt curam ſinitam.* Omnes enim norunt, quam debiles, exhauſti, & peſſime mulctati, a Salivatione reſurgant quandoque miſeri, ita ut poſtea nunquam priſtinae ſanitatis vigorem recuperent; praecipue, ſi minus prudentem & peritum ſalivationis directorem nacti fuerint.

Obſervatum in Anglia, paucis alvum leniter ſolvi, & tantum in curae principio; nunquam enim pergebat haec alvi evacuatio ultra tertiam, vel quartam, diem: Agebat remedium per diureſin imprimis, & de nocte excitabat ſudores. Pauci levem moleſtiam circa cardiam ſentiebant a doſi matutina; neque haec moleſtia creſcebat in eadem proportione, dum augebatur doſis remedii. Nulla praemittebatur praeparatio, nullum purgans remedium: Si febricitarent, ſymptoma aliquod inflammatorium adeſſet, aut phymoſi laborarent, vena ſecabatur; caeterum non. Bubones ſanabantur feliciter, absque ullo apparatu Chirurgico. Nec, praeter lapidem infernalem ad verrucas Venereas, ſordida ulcera, fungoſas excreſcentias, aliis externis remediis opus fuit.

Verrucae autem Venereae, dum perſiſtunt curae tempore, ſi laventur ſolutione Sublimati, quae interne ſumitur, diluta quadruplo aquae purae, evaneſcunt; cujus rei notabile exemplum legitur (*k*): Foemina 23. annorum, delicatula, quinto graviditatis menſe, totum corpus, a capite ad pedes, tectum habebat ſcabie Venerea, cum dolore, & tumore, glandularum inguinalium. Data fuit ipſi ſolutio Sublimati corroſivi in ſpiritu vini, ita, ut quinque octavas partes grani intra 24. horas ſumeret; primis autem quatuor curae diebus, tantum mediam partem hujus quantitatis ſumſerat. Poſt quindecim dies, fere totum hoc malum diſparuit. Querebatur tamen, ſe multum incommodi ab haemorrhoidibus pati: examine inſtituto, patuit, non eſſe haemorrhoides; ſed anum, & perinaeum, obſita eſſe verrucis Venereis, ſubalbi coloris, mollis conſiſtentiae; quarum quaedam minimi digiti apicem aequabant; quaedam in apice tendere videbantur ad ſuppurationem.

Sua-

(*h*) Ibidem pag. 60. (*i*) Medic. obſervat. and Inquiries Tom. I. pag. 365. Tom. II. pag. 73. &c. (*k*) Le Begue de Preſle ſur l'uſage interne du ſublimé corroſ. pag. 215.

Suaſum fuit illi, ut pergeret in uſu interno ſolutionis Sublimati; ſimul lavaret verrucas eadem ſolutione, quadruplo aquae diluta. Intra decem dies omnes verrucae diſparuerunt; ſed non ceciderunt: majores reliquerunt maculas fuſcas in cute. Cum nihil amplius mali ſentiret, a remediis ceſſare cupiebat: fatebatur nihilominus, unum alterumve ſupereſſe tuberculum; & , re examinata, patuit, binas verrucas, prioribus ſimiles, inſidere pudendi labio dextro; faſſaque eſt, quod illas nunquam lavaſſet. Monita, & his eandem lotionem adhibuit; quae poſt paucos dies diſparuerunt, ſimili modo, ac priores.

Unde apparet, idem illud remedium, externe applicatum, prodeſſe; vidi, tophos, nodos, exoſtoſes, ſub interno uſu ſolo diutius reſiſtentes, omnino ſolvi, dum, aquae dilutum quadruplo, idem remedium topice applicaretur. *Petrus Andreas Mathiolus* (*l*) diſſolvebat uncias binas Sublimati corroſivi in ſex circiter aquarum ſtillatitiarum libris, hocque remedio *egelido omnes corporis compages lavabat, brachiaque, cum tibiis, a genu & a cubito, donec dolores cum caeteris evaneſcerent.* Verum ſalivatio ſequebatur. Addit enim: *Diebus lotionis, e cubiculo pedem male affectus non efferat; ſed caveat omnia, perinde acſi inungeretur. Huic etiam, quae praemiſimus, accidere ſolent; oris exulceratio ſcilicet, defectus animae, ventris deductio, ſomni difficultas.* Sed ex dictis patet, non requiri immanem hanc Sublimati copiam, ſed minimam ſufficere, ut externo uſu proſit.

Hactenus ſemper manſi in eadem proportione; medii nempe grani Sublimati corroſivi ad unciam ſpiritus; ſed vidi (*m*), prudenter, & ſenſim, quantitatem Sublimati auctam fuiſſe, donec ſedecim grana in quatuordecim unciis, ſive viginti octo cochlearibus, ſpiritus ſolverentur; cumque talis mixturae cochleare daretur mane & veſperi, plus quam granum ſublimati dabatur quotidie: pulchre quidem ſucceſſit hoc; ſed, dum tentabatur ulterius augmentum, vomitus ſequebatur; unde redeundum fuit ad priorem proportionem, ſedecim granorum nempe ad quatuordecim uncias ſpiritus. Notatur tamen, quod, ſic utentes hoc remedio, ſalivabant; ſed abſque ullo incommodo.

Licet minime abſonum videatur, augere remedii efficaciam, ſemper vitavi, ne primae viae inde afficerentur; & cavi ſalivationem; quam ſi ſubrepere videbam, per aliquot dies abſtinui a remedii uſu, donec omnis metus ptyaliſmi ceſſaret. Malui, in caſu difficiliori, augere quantitatem mixturae exhibendae, quam mutare proportionem Sublimati ad ſpiritum, in quo ſolvitur; tunc enim vomitus ſecuturi minus periculum erit. In illis, quibus, a majori ſpiritus copia, irritabuntur fauces, poterit ſingula doſis dilui decocto emolliente, quod ſuperbibendum eſt. Dum junioribus dari debuit illud remedium, aqua diluendum curavi, grato quodam ſyrupo addito, effeci, ut libentius ſumerent, & quantitatem Sublimati, pro ratione aetatis, & virium, minui; ita ut quandoque tantum octavam partem grani dederim nycthemeri ſpatio.

Cum

(*l*) Aphrodiſiac. pag. 257.

(*m*) Medic. obſervat. and inquir. Tom. I. pag. 403. 404.

Cum ergo certiſſimi debeamus eſſe de quantitate Sublimati, quam exhibemus, merito repudiatur illa methodus, qua magna copia Sublimati corroſivi in parca copia ſpiritus, vel alcoholis vini, ſolvitur, & dein haec ſolutio guttatim datur. Talis formula legitur (*n*): ℞ *Sublimati corroſivi drachmam, Alcoholis vini unciam. fiat ſolutio.* Dabantur hujus guttae X, XII, XV, in decocto avenae, vel alio potu diluente, ſingulis auroris, & robuſtis nonnunquam veſperi. Gradatim augebatur doſis, usque dum XXX. guttas attingeret. Audax certe, & anceps, remedium! Sed & effectus ſatis violenti ſequebantur: Surſum enim, ac deorſum, evacuabat valide: *Sputationem frequenter etiam per horam unam aut alteram excitat; ſed aeger, finita operatione, res ſuas proſequitur, neglecta cuſtodia.* Egregius *Turner* tentavit hanc methodum; ſed brevi repudiavit (*o*); ubi aliae formulae, audaciſſimae pariter, habentur, & quas nemo prudens adhibebit unquam. Quantis periculis ſe exponunt miſeri, dum arcanorum jactatoribus ſalutem committunt, qui immedicabiliter ſanitatem deſtruunt, dum Luem ſe curare jactant! Dolens vidi toties, dyſenteriis diuturnis exhauſtos defeciſſe, tandem plures haemoptyſi, & ſequente phthiſi, contabuiſſe, poſt temerarias tales curas; quosdam ſuperfuiſſe quidem diutius, at nunquam recuperaſſe vigorem ſanitatis, ſed ſemper languidos calamitoſam vitam duxiſſe, donec in ipſo virilis aetatis vigore deficerent.

Dum periculoſa talia remedia guttatim dantur, longe difficilius determinari poterit quantitas; pro diverſa enim proportione aperturae phialae ad collum ejus, majores minoresve guttulae excidunt.

Licet autem ſolutio mercurii ſublimati in ſpiritu copioſo potuerit ferri, refracta doſi, etiam in teneris infantibus, aliquando tamen, quamvis raro, contigit, ut nec adulti hoc remedium ferre potuerint. Teſtatur, ſe hoc obſervaſſe, conjunctiſſimus mihi *Störck* Archiater (*p*), qui tot a foedo hoc morbo liberavit in *Noſocomio Pasmaniano*, hujus remedii uſu; etiam, poſt fruſtra tentatam ſalivationem.

Illi enim, qui pectus ſiccum habent, qui tuſſi vexantur, quorum ſyſtema nervoſum admodum mobile eſt, qui haemorrhagiis ſubjecti ſunt, citra detrimentum hoc remedium non ferunt; licet etiam copiam decoctorum mollium ſuperbibant.

Fatetur, quandoque contigiſſe, ut mala Venerea huic remedio, per plures menſes adhibito, non cederent. Solvit tunc grana XII. mercurii dulcis in aqua, edulcoravit unciis binis ſyrupi, & quater de die unciam talis remedii dedit, cum bono & celeri effectu. Aliis nec hoc remedium profuit; ſed ſaturatum decoctum radicis bardanae, in cujus libris quatuor duo grana mercurii praecipitati rubri ſoluta fuerant, optime juvit; &, hoc remedio, pertinaciſſimos furunculos Venereos, qui aliis remediis nequaquam ceſſerant, ſanavit.

Sic, bona fide, dixi illa, quae de uſu Sublimati corroſivi in curanda Lue Venerea novi, nihil hic diſſimulans. Scopus mihi fuit, evitare periculum & moleſtias.

(*n*) Turner Siphylis on the Vener. diſeaſe. pag. 99. & ſeq. (*o*) Ibidem pag. 100. (*p*) Ann. Medic. 2ⁱ. pag. 223. & ſeq.

leſtias Salivationis, & tam parca uti argenti vivi copia in cura Luis, quam fieri poterat: metuebam enim ſemper a copia mercurii ingeſti, cum indomabile corpus ſit, & naturae humanae inimicum; uti antea pluribus probatum fuit.

Non mirabar, multos ſuſpectam habuiſſe facilitatem curationis, quae ante laborioſa adeo erat, & credidiſſe, quod nunquam poſſit ſic eradicari morbus, niſi levior fuerit; hinc metuendam eſſe recidivam ſemper. Sed certe, poſt ſalivationem etiam repetitam, rediiſſe Luem, nemo negabit. Fatetur hoc ipſe Celeberrimus *Aſtruc* (*q*); ſed ſimul excuſat rem: *Probe gnarus ſum*, inquit, *hydrargyroſin, ſine praevia praeparatione, doſi nimia, breviore temporis intervallo, adhibitam, fruſtra ſaepius adhibitam fuiſſe. At vero pernego, virus ullum unquam eſſe, quod radicitus non exſtirpetur, ſi Mercurius, praemiſſa debita praeparatione, parca manu, legitimis intervallis, tempore ſatis diuturno, illinatur.* Ante enim dictum fuit, quod praecipuam curae felicitatem, poneret in eo, ut major copia Mercurii corpus ingrederetur. Quod autem recidivam Luis, poſt Salivationem omni cum cura inſtitutam, viderit, ſatis evincitur ex illis, quae mox ſubjungit: *Cave tamen, credas, exſtirpato ſemel ſeminio, omnia jam in vado eſſe. Si nulla quidem partibus corporis ſolidis labes illata fuerit prius, res planiſſime confecta erit, ſine ullo recidivae periculo. Secus vero, ſi qua ſuperſint ſolidarum partium vitia, ante inuſta, utpote, quae non raro eo usque latenter deducta ſunt, vel partes adeo nobiles obſident, ut nullam jam curationem, ſed palliationem tantum, admittant; imo plerumque palliationem non ſatis diuturnam.* Certe, cum toties oſſa a Lue Venerea inficiantur, & foeda carie erodantur, frequentes erunt ſatis caſus, ubi ſolidis corporis partibus inhaeret contagium.

Longe aliter videtur antea ſenſiſſe Celeberrimus *Aſtruc* (*r*), ubi, argenti vivi vires extollens, & decocti Guajaci efficaciam deprimens, ſcripſit ſequentia: *Quod ſi quae vaſa in corpore toto impervia ſupereſſe poſſunt; quod quidem rarum eſt, ſed quod tamen de vaſis duriorum exoſtoſium, gummatum, nodorum, &c., interdum verum eſt; ea certe tantum, quae cum momento Mercurii ineluctabilia ſunt, vi nulla alia debiliore unquam in poſterum reſeranda ſunt; & quae proinde pro vaſis omnino obliteratis haberi debent, humorque, iisdem impactus, pro humore nunquam reſolubili, & a quo nullum recidivae periculum futurum ſit.* Bona fide fateor, me nunquam ſecurum fuiſſe, ſi tale quid in oſſibus ſupereſſe viderem poſt ſalivationem; nec vidi alios, qui Luis curationi omnem operam navabant, integram ſanationem promiſiſſe in ſimili caſu, ſed ſemper recidivam ſuſpicatos fuiſſe, & aliis remediis uſos, ut hanc caverent (*s*). Celebris olim in cura morbi Venerei *Turner* (*t*) nullo modo diſſimulat, poſt ſalivationem rite adminiſtratam copioſam per triginta dies, dum omnia mala penitus curata viderentur, repullulaſſe Luem ita, ut novam ſalivationem poſceret. Hinc caute-

(*q*) De Morbis Vener. edit. 2. Tom. II. pag. 995. (*r*) De Morbis Venereis Lib. II. Cap. IX. in prima edit. pag. 142. (*s*) Medic. Eſſays Tom. I. pag. 57. Tom. III. pag. 328. (*t*) On the Venereal Diſeaſe pag. 148.

caute monuit Medicos, ne nimis abſolutam morbi certo curati Prognoſin ſtatuant cum famae propriae periculo.

Curatio Luis uſu ſublimati corroſivi, jam deſcripta, & hoc emolumenti habet, quod poſſit absque incommodo diutius protrahi; imo & repeti, ſi vel minima ſuſpicio latentis adhuc alicubi miasmatis Venerei oriretur. Vidi autem plures, qui mortem repetitae ſalivationi praetulerunt pertinaciter.

§. 1478. Neque ullum aliud remedium tum ad ſanitatem requiritur.

Suppoſito nempe, quod, per argenti vivi actionem, penitus de corpore expulſum fuerit omne miasma Venereum; tunc enim nihil ſupereſſet, quam, exhauſtum poſt ſalivationem toleratam, corpus blando, & bono, nutrimento implere, ſub cautelis antea recenſitis.

Verum antea ad §. 1476. monitum fuit, dari caſus Luis Venereae, ubi argenti vivi efficacia nequidem ſufficit; quocumque etiam modo applicetur corpori. Qui ſolius mercurii efficaciae confidunt, & reliqua artis auxilia ſpernunt, repetunt ejus uſum, donec aegri, repetitis ſalivationibus exhauſti, deficiant, vel incurabile malum pronunciant.

Operae pretium eſt, expendere, quaenam in arte Salutari ſuperſint adhuc auxilia quibus ſuccurri poſſit miſeris.

Celeberrimus *Freind* (*u*), dum de Luis Venereae prima origine agit, notat ſequentia, ex *Leone*, qui Africae hiſtoriam ſcripſit, non ita diu poſtquam novus hic morbus ex America in Europam delatus fuit: *In Barbaria hoc morbo (Lue Venerea) infecti pereunt plerumque, & curantur raro. In Numidia, & Lybia, vix notus eſt morbus. Unde Barbari, Lue infecti, in Numidiam, Nigritarum regionem, tendunt, & ſola aëris temperie, dum morantur ibi, perfectam recuperant ſalutem, & ſani in patriam redeunt, nec Medici auxilio, nec medicamentis, uſi. Propriis oculis ſe plures ſic ſanatos vidiſſe, affirmat.* In calido admodum aëre verſatos fuiſſe hos homines, certum eſt; nec opimo victu illos uſos fuiſſe, admodum credibile; dum ſimul & laboribus victum ſibi quaerere debebant. Puro, & campeſtri, in aëre labores validos, in pulchro de *Siphylide* carmine, laudat *Fracaſtorius* (*w*), venationes, curſus, montium aſcenſus, imo & ruſticanos duros labores, commendat.

Vidi ego ſaepe malum qui jam ſudoribus omne
Finiſſet, ſylvisque Luem liquiſſet in altis.
Sed nec turpe puta, dextram ſummittere aratro;
Et longum trahere incurvo ſub vomere ſulcum:
Neve bidente ſolum & duras proſcindere glebas,

Et

(*u*) Hiſtor. of Phyſik Vol. II. pag. 343. (*w*) Aphrodiſiac. pag. 189. 190.

Et valida aëriam quercum exturbare bipenni,
Atque imis altam eruere a radicibus ornum.

Dum autem valido labore ſic corpus exercetur, ſollicite monet, in victu omnia pinguia vitanda eſſe:

— — tibi pinguis Anas, tibi crudior Anſer,
Vitetur, potiusque vigil Capitolia ſervet.
Viteturque gravi Coturnix tarda ſagina.
Tu teneros Lactes, tu pandae abdomina Porcae,
Porcae heu terga, fuge, & lumbis ne veſcere Aprinis;
Venatu quamvis toties confeceris Apros.

Macilentam diaetam, & labores validos, laudaverunt & alii probatiſſimi auctores, qui de cura Luis Venereae ſcripſerunt. Sic *Gonſalvus Fernandes* (*x*), qui vixit, dum Lues ex America in Europam devecta fuit, & poſtea ipſe in Hispaniolam, ac Americae continentem, miſſus eſt, ut fuſionibus auri & argenti praeeſſet, quo nec locupletior, nec oculatior, teſtis adhiberi poteſt, dum de Ligno Guajacano agit, ſcribit ſequentia: *Apud Indos haud eſt adeo ſaevum malum, nec tantum affert diſcrimen, ſicut in Hiſpania, & frigidioribus climatibus; ſed parvo negotio, hujus arboris ope, incolae curantur: Curatio multam inediam, & praeterea aquae potum, in qua lignum hoc decoctum fuerit, expoſtulat. Et, absque inedia, ipſa nihil prodeſſe, ſed obeſſe, conſuevit.*

Per inediam non intelligit omnimodam a cibis abſtinentiam, ſed tenuem valde victus rationem: *A carnibus abſtinet, & piſcibus; ſed paſſulis veſcitur, & ſiccis eduliis; iisque paucis (quae ſcilicet ad ſuſtentandum tantum corpus ſufficiant); & aliquo panis aſſi (biſcoctum vulgus vocat) fruſtulo.*

Validi laboris efficaciam in Lue Venerea curanda teſtatur *Antonius Muſa Braſavolus* (*y*), dicens: *Denique ſunt nonnulli, qui, ex vehementiſſimo motu, quotidie frequentato, a Gallicis doloribus evaſere; ut contigit Dono Batano Campanario, qui ſaeviſſimis doloribus cruciabatur, ſed, chordas trahendo magnae campanae Epiſcopii Ferrarienſis, ab eisdem doloribus evaſit.* Audivi aliquoties a fide dignis, homines ad triremes damnatos, dum in mari mediterraneo quotidie duris fatigantur laboribus, & macilentiſſima tantum diaeta ſuſtentantur, ſanari a Lue Venerea, absque ullis remediis adhibitis: Idem confirmat *Fallopius* (*z*), qui, defendens virtutem medicatam ligni Guajaci in Lue curanda, contra illos, qui affirmabant, decocta aliorum lignorum ſimilem effectum praeſtitura, ſcribit: *Ego vidi aliquos curatos ligno fagi, qui, conjecti in triremes, atque, inſtituta victus ratione tenuiſſima, laborantes, ex toto liberantur. Sed iſte non eſt uſus Medicus.* Niſi enim dura cogat neceſſitas, vix invenientur aegri, qui calamitoſam adeo vitam ducere velint, ut a foedo morbo liberentur.

Vidi

(*x*) Ibidem pag. 357. (*y*) Ibidem pag. 680. (*z*) Ibidem pag. 790.

Vidi ipſe memorabilem caſum, qui me docuit, quid conſtans aegri animus, cum victu penitus macilento, ac validorum laborum tolerantia, efficere poſſit in Lue Venerea inveterata, & vix non deſperata.

Nobilis juvenis petebat a me conſilium, qui in calamitoſiſſimo ſtatu verſabatur. Quater ſalivationem mercurialem ſubiverat, ſemper poſtea repullulante Lue Venerea, quae ſanata credebatur. Ter tentata fuerat cura per decoctum Guajaci; nec meliori ſucceſſu. Gerebat in ſterno, ac claviculis, tumores, in fronte ſimilem unicum; cutis in variis locis maculis foeda erat; & dolores nocturnos oſſium patiebatur. Omnium rerum inops cum eſſet, nemo illum recipere volebat, aut curam ejus gerere; univerſa familia deteſtabatur miſerum. Fatebatur, ſe non ſemel cogitaſſe, ut violenta morte miſeriarum finem quaereret.

Moerentem animum erexi, lenimen malorum promittens, dum integram curam ſpondere non audebam in morbo adeo inveterato. Fidem dabat, ſe omnia tentare velle, & poſſe, etiam duriſſima, modo aliqua ſanationis ſpes affulgeret. Cum ſatis robuſta eſſet nativa corporis compages, & adeſſet aetatis vigor, ruſtica veſte indutum hominem elocavi agricolae, ut, absque ulla duri laboris mercede, famulum ageret, ſolo victu contentus, & vili quidem. Praeter panem enim, alebatur dauci & paſtinacae radicibus, ſolani eſculenti tuberibus, pomis, pyris, hordeo, avena, in ſola aqua coctis, & ſimilibus. Potus erat lactis ebutyrati ſerum acidulum, tenuiſſimum. Menſis Aprilis initio incepit hoc vitae genus, & duros ruris labores conſtantiſſime tulit usque ad menſis octobris initium, quando me acceſſit ſanus. Toto hoc tempore, a carnibus, piſcibus, ovis, lacte, butyro, caſeo, abſtinuit ſeveriſſime. Vidi illum, poſt aliquot annos, in foecundo conjugio viventem, & formoſa ſanaque prole beatum.

Mirum certe exemplum, quod docet, Venereum contagium elui potuiſſe ex locis corporis, quibus pertinaciter haerebat, & expelli de corpore, per ſudores, validis laboribus in calido aëre excitatos, dum ſimul diaeta macilentiſſima ſervabatur, & copioſus liquidi ſolventis potus ſudori aptum vehiculum praebebat. Rari tamen ſunt, qui poſſent, rariores, qui vellent, conſtanti animo hanc curandi methodum tolerare.

Hinc, ubi argenti vivi efficacia in curanda Lue deficit, ad uſum decocti Guajaci confugere ſolent Medici; quod magnam famam obtinuit; praecipue, poſtquam *Ulricus de Hutten*, eques Germanus, hoc remedio ſe curatum publice teſtatus fuit (*a*), licet curam ſalivationis undecies absque ſucceſſu toleraſſet, & penitus inveteratus eſſet morbus. Scribit enim: *Tanto periculo, tam acerbo diſcrimine, cum hoc morbo nonum jam annum luctor, non ſegnius interim & alia, quibus obſiſti morbo putabatur, aggreſſus. Nam & balneis curabamur, & herbarum potu, ac potionibus, & eroſione ulcerum. Ad quem uſum aſſumebatur arſenicum, atramentum, calchantum, viride aeris, aut aqua, quae fortis vocabatur; tanta cum doloris acerbitate, ut credi poſſent nimis vivendi cupidi,*

(*a*) Aphrodiſiac. pag. 281.

pidi, qui non mori maluerint, quam ſic vitam proferre. Natus fuit, antequam Lues Venerea adhuc in Europa apparuerat, anno nempe 1488, &, cum anno 1523. obierit, laboravit Lue Venerea, dum morbus primo innotuerat; quo tempore longe pejus furebat malum, & ruditer ab imperitis tentabatur cura, nec minus infeliciter; uti ipſe teſtatur, quod poſt inunctiones *vix centeſimus quisque levabatur, recidivis ut plurimum aegris, cum vix paucos ad dies duraret ejus juvamentum* (*b*). Quam miſere autem, foedis ulceribus, exoſtoſibus, doloribus, torqueretur, ipſe deſcribit (*c*); ita ut eſſet aſpectu ac odore foedus, & omnibus gravis. A tot tantisque malis ſe omnino liberatum fuiſſe uſu decocti Guajaci, teſtatur; hinc illud adeo laudat, & commendat omnibus; ſimulque normam illud parandi, eoque utendi, cum cura, deſcribit; quae apud autorem legi merentur.

Scriptum tamen fuit, *Huttenum*, ex recidiva Lue Venerea, miſeram mortem obiiſſe, & ante diem, 35 vel 36. aetatis anno (*d*). Sed ſane, minime mirum videbitur, hominem, undecies ſalivationem mercurialem paſſum, novem annis cum Lue Venerea peſſima conflictatum, profugum, exulem, indigum, citius vitam finiiſſe. Nec certum eſt, illum ex recidiva Luis periiſſe; cum, liberius vivens, novo malo cauſam dare potuerit; forte jam minus cautus; cum, ſe metuendae Luis certum remedium ſcire, firmiter crederet. Si auctor, ut fertur, fuerit *Huttenus* libelli, cui titulus, *Epiſtolae obſcurorum virorum*, in quo barbaries illius temporis ſalſe perſtringitur, non videtur a moribus multum laudari poſſe.

De methodo autem parandi, & exhibendi, decoctum Guajaci dictum fuit antea, ad §. 529, in Capitulo de *Morbis Oſſium*, & in *Materia Medica* ad eundem hunc numerum formula talis decocti habetur. Indicatio eſt, corpus totum replere decocto Guajaci. Hinc, quater de die, dantur unciae aliquot decocti Guajaci meraciſſimi; pro varia aetate, temperie, & viribus, aegri, major minorve copia exhibetur. Proderit ſemper, potare, quantum aeger ferre poterit; *utique in ſingulas vices ut minimum uncias ſorbeat octo; ſi plures, tanto rectius* (*e*). Aeger loco calidiſſimo includendus eſt, ut fere ſponte ad ſudandum pronus ſit.

Ab omni cibo, potuque, abſtinendum, in quo vel minimum pinguis eſt. Unico, macilento, biscocto pane, uvisque paſſis, & nulla alia re, alendus. Nullo omnino reficiendus potu, niſi ſincero, at paulo leviori, Guajaci decocto. Plerumque ſolet ille potus parari ex reſidua ſcobe ligni Guajaci, quae a decocto meraciſſimo ſupereſt; non enim unica decoctione educitur ex hoc ligno vis tota medicata; & illud decoctum ſecundarium ſatis ſapidum adhuc eſt; licet cum larga copia aquae coquatur; & pro potu communi ſervire poterit commode.

Dum Medici inceperunt uti ligni Guajaci decocto, illud parce ex America

(*b*) Ibidem. (*c*) Ibidem pag. 304. (*d*) Aſtruc de Lue Vener. edit. 2da, pag. 630. (*e*) H. Boerhaave in Praefat. Aphrodiſiaci.

rica advehebatur in Europam; hinc caro vendebatur pretio: *Nicolaus Maſſa* (*f*) refert, unicam ligni hujus libram *undecim ſcutatis aureis* conſtitiſſe; hinc minus opulentos, ut ſumptibus parcerent, idem lignum ſaepius decoxiſſe, nova aqua affuſa; & ſic totam vim medicatam exhauſiſſe, antequam inutiles ligni reliquias abjicerent. Efficacem tamen fuiſſe talem decoctorum potum, teſtatur; ita ut homo, per plurimos annos morbum Gallicum paſſus, cum doloribus & tumoribus plurimis, decocto potato unius librae hujus ligni, integre curatus fuerit; plus quam duodecies coctionem repetendo; quamdiu nempe ultimum decoctum aliquem ſaporem & odorem retinebat primae decoctionis; quae omnium meraciſſima erat. *Huttenus* (*g*) teſtatur, quod fere quinque libris hujus ligni opus habuerit, cum alii octo, nonnulli decem, libras inſumerent. Cum autem *Huttenus* ante *Antonium Maſſam* vixerit, forte adhuc majori pretio Guajaci lignum redimere debuit. Saltem, in Praefatione tractatus (*h*) de curatione morbi gallici per lignum Guajacum, conqueritur, quod multum pecuniae in curando hoc morbo elocaverit.

Hoc tempore, cum levi pretio lignum Guajaci comparari poſſit, non ſervatur lignum, quod parando decocto meraciſſimo ſervivit, ut paretur decoctum ſecundarium, ſive levius; ſed adhibetur recens lignum minori quantitate: Uncia media ſufficit pro ſingulis libris decocti ſecundarii, quod potui communi ſerviet.

Praeſtat tamen ſemper, in decoctis his parandis, macerare Guajaci lignum per aliquot horas in aqua, quae decoctioni ſerviet; tunc enim decoctum reddetur magis dives virtute medicata hujus ligni.

Decoctum Guajaci, meracum imprimis, ſatis acuti ſaporis eſt, ita ut fauces bibentium quandoque leviter exaſperet; quod incommodum brevi tamen poſt potum tempore evaneſcit ſponte. Caveri hoc, vel ſaltem inſigniter minui, poteſt, ſi *liquiritiae* radix addatur decocto, tali quantitate, ut medium pondus ligni Guajaci aequet. Additur autem liquiritiae radix, quae & γλυκυῤῥίζα vocatur, tantum finita coctione, & infunditur decocto per dimidium horae. Coctione enim, praeſertim longiore, dulcis liquiritiae ſapor mutatur, & minus gratus redditur.

Poſtquam ergo, aliquot dierum decurſu, potata fuerint, larga copia, haec decocta, tunc aegri *corpus plenum eſt hoc liquore ligni, cujus penetrabilis acrimonia, & acuta balſamica virtus, talis eſt, ut omnem fere pituitam ſolvat, pingue diluat, tenax attenuet, putridum a fracedine ulteriori condiendo praeſervet, cohibeat. Tum medicatus ille liquor fovit, maceravit, malos humores; reſtat dein, ut, velociſſime motus, perque omnia vaſa trajectus celeriter, intima quaeque abluat, detergat, repurget, atque ita pinguia corporis infecta de corpore quam accuratiſſime eliminet, ſicque, continuata hac expurgatione, ſanet* (*i*).

Ultimus ille ſcopus obtinebitur, ſi vapori calido penetrabili ſpiritus vini accenſi exponatur nudum corpus aegri; ut excitentur ſudores; per quos difflabitur

(*f*) Aphrodiſiac. pag. 71. (*g*) Ibidem pag. 285. (*h*) Ibidem pag. 277. 278.
(*i*) H. Boerhaave in Praefatione Aphrodiſiaci.

tur liquidum ingeſtum, & nova opportunitas dabitur corpus implendi ſimilibus. Hoc fiebat duplici modo; vel enim in ciſtella lignea, ad hunc uſum facta, ſedebat aeger, erectus, capite libero, extra ciſtellam prominente, accenſo ſub craticula ſpiritu vini, ut ejus vapor undique totum corpus allueret; ſolet tunc mox ſequi profuſus ſudor; qui ubi per dimidium horae ſic duravit, eductus ex ciſtella aeger in vicinum lectum, ſiccum, calefactum, deponitur, ut adhuc ſudare pergat per horulam; plus, minusve, prout vires ferunt. Cum autem periculoſum foret, ſi frigidiuſculus aër allaberetur ad corpus aeſtuans, & ſudoribus diffluens, multi praetulerunt, ſi aegro, nudo, & in lecto jacenti, applicaretur ſpiritus vini accenſi vapor, per tubum longiorem ſub ſtragula deductus; quod ſatis commode fieri poteſt. Sic enim translatio aegri ſudantis ex ciſtella in lectum evitatur, & minus periculum animi deliquii eſt, dum in ſitu horizontali decumbit, quam ſi erectus ſederet. Si quae oſſis pars malo Venereo infecta fuerit, pannis laneis, meraco decocto Guajaci madidis, obvolvitur, ſudationis tempore, ſimulque ſpiritus vini accenſi vapor per tubum ſic dirigitur, ut in hanc partem agat imprimis; quae omnia, in lecto jacente aegro, commodius adminiſtrari poterunt. *Hac arte, intima oſſium, & reconditiſſimarum partium abdita, purgantur penitus; etiam, quo mercurii virtus cum efficacia haud pertingebat. Etenim videre memini, juvenem, penitiſſime ad oſſa usque infectum, hac tractatum methodo, tanto impetu ejeciſſe ſudores, ut, in vigore operationis, ſubviridis a Guajaco ſudor elevaret ſepararetque ulcerum eſcharas, vacillantes jam, & inferne labefactatas* (*k*).

Expreſſio ſudoris, quae fit accenſi ſpiritus vini ope, ultra dimidium horae vix debet protrahi. Extincto jam ſpiritu, & remoto tubo deducente, perget ſudor in lecto; ſed moderatior; quem per horulam aeger facile tolerare poterit; imprimis, ſi unciae octo, vel decem, juris macilentae vitulinae carnis, cum pauca oryza cocti, calide exhibeantur. Praeſtat, ut ſudoris tempore adſit Medicus, qui curam dirigit, ut miniſtrantium temeritatem coërceat praeſens, & aegro ſuccurrere poſſit ilico, ſi animi deliquium, aut aliud quid improviſum, contigerit. Dein corpus pannis laneis calidis detergeatur; & poſtea ſurgat aeger. Veſperi ſudatio repetitur, eodem modo, & iisdem cum cautelis; ſimul continuandum ſemper in potu decocti Guajaci meraci, uti & dilutioris pro potu ordinario. Per quatuordecim dies, bis de die, mane nempe & veſperi, ſudatio adhibetur; tum demum, aliis quatuordecim diebus, ſemel in die, mane nempe, ſudet aeger: quo facto, cura haec abſoluta eſt; &, ſenſim aucta ciborum non pinguium copia, refocillandus eſt aeger; curae enim tempore, praeter jus carnis vitulinae macilentae ſudoris tempore, ſtricta diaeta ſervatur. *Nicolaus Maſſa* (*l*), cura felici Luis Venereae celebris ſuo tempore, ſcripſit ſequentia: *Notandum eſt, quod infecti, ultima infectione morbi Gallici, non ſanantur niſi fortiſſimis & ultimis remediis; ut eſt potus dicti decocti, cum tenuiſſimo victu; ſcilicet, cum abſtinentia a carnibus, & vino; & ideo, tam in*

(*k*) Ibidem. (*l*) Aphrodiſiac. pag. 71.

in prandio, quam in coena, biſcoctum panem ad uncias tres, & paſſularum uncias duas, comedant, modo virtus toleret. Sed & *Maſſa* (*m*) dabat decoctum Guajaci ſatis meracum: duas enim libras ligni Guajaci, in pulverem triti, miſcebat cum aquae purae ſedecim libris; macerabat per unum alterumve diem; dein decoquebat ad conſumtionem medietatis. Talis decocti calidi dabat, mane, ab unciis ſex ad uncias duodecim, & totidem veſperi; intermedio tempore jubebat aegros bibere de decocto ſecundario, quantum poterant.

Monet tamen in hoc loco, Medicum ſemper attendere debere ad aegri conſuetudinem & vires: *Sunt enim homines, non tolerantes famem, ſtomachi aut conſuetudinis defectu; quare eſto prudens; & iſtis dabis plus de pane, & etiam de carne; ut puta uncias ſex panis, & quatuor carnis.* Videtur autem praetuliſſe carnes albas, vitulinam, hoedinam, pullorum; quandoque & aviculas conceſſiſſe; ſed ſemper parca copia tantum.

Leonardus Fuchſius (*n*), qui in Germania Medicinam exercuit, & docuit; plus conceſſit aegris, qui decocto Guajaci utebantur ad curandam Luem Veneream per ſudores; Panis enim, bene fermentati, & cocti, modice ſaliti, uncias quatuor, quinque, ad ſummum ſex, dedit, & pullum Gallinaceum elixum in aqua. In coena, non plus quam in prandio, ſumendum eſſe monuit: *Imo, ſi caput deſluxionibus idoneum habet aeger, coena multo levior, & minor, ſit prandio.* Notat autem, Germanos vehementius appetere, & melius concoquere; hinc pluri ac copioſiori alimento indigere; adeoque liberalius in uſu Guajaci cibandos eſſe; caeteroquin, tenui exquiſito illo victu, & ſudoribus, accedentibus vigiliis, & immenſis doloribus, vires mirifice proſternentibus, in hecticas febres & marasmum incidere.

Cum enim omnes mutationes ſubitae periculoſae dicantur, & ſint, hoc imprimis verum erit, ſi quis, lautiori diaetae aſſuetus dudum, ſubito ad tenuem exquiſitum victum tranſeat. Unde non ſine ratione ſuadet *Huttenus*, ut per decoctum Guajaci curandis paulatim ſubtrahatur cibus, primo quarta pars ejus, quem ſumere conſueverat; dein tertia; paulo poſt dimidium; *ut eſurire diſcat*; & vinum detur, aqua valde dilutum (*o*). Unde apparet, quam male agatur cum aegris, dum rudibus & imperitis hominibus operoſa haec cura committitur, quae nunquam tuto niſi a perito & prudenti Medico adminiſtrari poterit. Pro varia enim aegrorum tolerantia, ſudorum copia determinanda eſt; an ſemel, vel bis, de die, ſudor excitari debeat? An ciborum copia, quae aegro conceditur, viribus ſuſtinendis ſufficiat? Plura alia hujus curae tempore contingere poſſunt, quae praeſens Medici auxilium, & conſilium, deſiderant; v. g. in animi deliquiis, in augendo, vel minuendo, aeſtuarii calore &c. *Huttenus* (*p*) *noverat quemdam ſic medentem, qui tres una die viros agricolas, cum intra hypocauſtum plus aequo aeſtuans concluſiſſet, ac illi, ſalutis, quam ſic adepturos ſe ſperabant, ſtudio, patientius quam par erat conſiſterent, donec, defectis per caloris vehementiam cordibus, mori non ſentirent, miſere jugulavit.* Bonum ther-

(*m*) Aphrodiſiac. pag. 62. 63. 64. (*n*) Ibidem pag. 599. 600. (*o*) Ibidem pag. 284. (*p*) Ibidem pag. 281.

thermometrum, in cubiculo aegri ſuſpenſum, docebit facile Medicum, imo & adſtantes, ſi nimis exaeſtuet, vel deficiat, calor loci.

Cum autem tam valida per ſudores hic fiat evacuatio, & ſubita quidem, peritus Medicus non tentabit hanc curationem in debilibus & exſuccis corporibus. Male ad Guajaci decoctum confugiunt tales, qui, repetitas ſalivationes paſſi, exhauſti ſunt toti, & marasmo vix non confecti. Niſi enim adhuc illa adſit viſcerum integritas, ut bono victu renutriri poſſint, & repleri vaſa collapſa, ſicque augeri exſucci corporis toroſitas aliquantum, deficient inter medios ſudores.

Unde aliquoties, per duos tresve menſes, & diutius, ſalubri victu cogebar reficere tales aegros, antequam curam per decoctum Guajaci tentare auderem. Si non reficetur corpus poſt bonum victum, diu adminiſtratum, alia potius tentanda conſului; de quibus poſtea adhuc quaedam dicenda erunt. Interim certum eſt, in tali caſu, firmam curae ſpem non amplius ſupereſſe; cum, per morbi inveterati virulentiam, ſaepiusque per imprudentes curationes, ſic enervatum fuerit viſcerum & vaſorum robur, ſic minuta humorum copia, ſic depravata illorum indoles, ut corpus non amplius ex ingeſtis optimis eupeptis cibis & potibus poſſit conficere bonum chylum, & ſanguinem talem, unde reſtituantur illa, quae perierunt. Solent tunc ſaepe miſeri immedicabili phthiſi conſumi, vel lento marasmo tabeſcere.

Inde etiam intelligitur ratio, cur prudentes Medici non provocent ſudores per vaporem accenſi ſpiritus vini, antequam per octiduum corpora aegrorum impleverint decocto Guajaci, copioſe potato, ita ut quandoque tumere incipiant. Penetrabilis enim ille vapor accenſi ſpiritus vini, dum accenſa pars inflammabilis corpus nudum undique alluit, tantam copiam ſudoris elicit, ut, niſi prius copioſus humor in vaſis fuerit, homines, a ſubita tali vaſorum depletione, in animi deliquium inciderent, imo in mortis periculum.

Cum ergo & haec methodus non omni difficultate careat, &, ob ſeveram diaetam, ſudoresque profuſos, minus arrideret plurimis, inceperunt cogitare Medici, an non poſſent eluere miasma Venereum de corpore commodiori methodo. Sic *Celeberrimus Aſtruc* (q) refert, *Alexandrum Maſſariam* crediſſe, poſſe decoctum Guajaci eadem ratione adminiſtrari, ac aquas thermales; nempe, copioſe illud bibendo, ad decem, & plures, libras; per intervalla deambulando. Hanc methodum a nemine, praeter *Manardum*, excogitatam fuiſſe miratur; *teſtatur autem, ſe non ſemel hoc modo ligni decoctum dediſſe, ſumma cum facilitate, & felicitate.*

Certum tamen eſt, *Antonium Maſſam* (r), qui circa idem tempus ſcripſit, ſimilem methodum tentaſſe; & apud illum leguntur ſequentia: *Quoniam non pauci ſunt homines, qui inediam, vel cibi & potus praeſcriptam abſtinentiam, minime ferre poſſunt, ideo ii non ſunt in mediocri cibi quantitate detinendi, ſed dentur illis carnes optimae, & vinum mediocre, iſta decoctione dilutum. Etenim plu-*

(q) De Morbis Venereis edit. 2a. Tom. II. pag. 844. (r) Aphrodiſiac. pag. 70. 71.

plures liberati ſunt ex ſola permiſtione decoctionis ligni Indici, tam prima, quam ſecunda, bibita in prandio, & coena, copioſe, ſeu liberaliter, comedentes etiam optimas carnes, & exeuntes ad propria munia. Sed, qui hac via ſanati ſunt, non brevi tempore, ſed per aliquot menſes, uſi ſunt hac regula. Notandum etiam eſt, quod infecti ultima infectione morbi Gallici non ſanentur niſi ultimis & fortiſſimis remediis &c.

Summo certe oblectamento vidi in magno & utiliſſimo opere Celeberrimi *Morgagni* (*s*), cujus eruditionem, perſpicaciam, & immenſos labores, omnes Medici mirantur, & ſera ſtupebit poſteritas, ex cujus operibus tot & tanta me didiciſſe, gratus agnoſco, methodum hanc decoctum Guajaci bibendi, aquae medicatae inſtar. Celeberrimo Valſalvae in mentem venerat, ad curam Luis Venereae hoc decocto uti, non aliter, ac thermalibus aquis uti ſolemus. *Dabat primum duas tresve libras, animadvertendo, an facile & per veſicam, non per inteſtina aut cutim, ut aliquando, redderetur. Nam ſi non facile, aut ſi per has duas exiret vias, deſiſtebat. Sin facile, & tantum per urinae vias, prodiret, poſtridie pondus, & ſic magis magisque indies, augebat; donec perveniret ad libras decem. Sic multum, citoque, proficiebat; ut aliquando intra tres, haud amplius, dies vetuſta ulcera ſanari, gummata deprimi, conſpexerit.* Ipſe *Morgagni* eadem ſe uſum methodo teſtatur cum felici ſucceſſu; ita ut perſanatam viderit mulierem, quae jam per biennium ulcera Venerea gerebat, magnum unum in altero genu, tria vel quatuor in palato, parva quidem, ſed per quae tamen alimenta, gravi incommodo, ex ore in nares tranſirent. In viro, cui ex Lue hypogaſtrium & femora late ac foede exulcerata erant, ejusdem methodi ſimilem ſucceſſum obſervavit. Unde probat, erraſſe illos, qui, propter celerem aquarum thermalium, magna copia potatarum, excretionem per veſicam, finxerant quasdam vias, per quas illae, minime cum ſanguine circumductae, in veſicam deſcenderent. Niſi enim Guajaci decoctum, in ſanguinem receptum, & cum illo per vaſa motum, omnes partes corporis adiiſſet, non potuiſſent ulcera Venerea, in diverſis adeo, & a ſe mutuo diſſitis, corporis locis, tam cito & feliciter percurari.

Facile intelligitur, decoctum illud Guajaci, dum, thermalium aquarum inſtar, ad decem libras potatur, non poſſe eſſe meracum adeo, ac illud, quod curationi Luis per ſudores validos inſervit; quod adeo ſaturatum eſt, ut fauces irritet multum, imo quandoque leviter inflammet; imprimis in curae initio; poſtea enim aegri aſſueſcunt, & illud facilius tolerant. Caveri poteſt tamen, ſi ſub finem coctionis addatur liquiritiae radix; ut alibi dixi; uti etiam, ſi aegri, ante, & poſt, aſſumtionem meraci decocti, ficum manducent; cujus molli ſucco obductae fauces longe minus exaſperantur.

Duplici ergo modo adhiberi poterit decoctum Guajaci: Vel enim hoc decocto impletum corpus, valido ſudore, calore loci, & vapore ſpiritus vini accenſi, expreſſo, una cum ſevera & macilenta diaeta, exhauritur, orbatum omni

(*s*) De ſedibus & cauſis morborum per Anatomen indagatis Tom. II. pag. 370. 371.

omni pingui. Totum enim hujus curae *artificium conſiſtit in eo, ut rurſum omnia pinguia reſolvantur, corpusque ita emacietur, nihil ut olei retineat; unde hanc exſiccationis curam vocant* (*t*); tuncque ſpes eſt, una cum pingui, cui inhaeret, expelli de corpore Luis venenum. Alter modus eſt, ſi decoctum Guajaci, magis dilutum, potetur magna copia, inſtar aquarum thermalium, hac ſpe, ut tranſeat per urinam, ſicque eluat ex corpore contagium Luis. Cum jam hujus methodi veſtigia manifeſta inveniantur apud auctores, qui, circa initia Luis Venereae in Europa, de cura hujus morbi ſcripſerunt, & teſtimoniis, omni exceptione majoribus, ſummorum virorum, *Valſalvae*, & *Morgagni*, confirmetur utilitas hujus methodi, operae pretium videtur, ut & ab aliis tentetur. Longe enim minus moleſta eſt, quam cura exſiccationis; quae & ſeveram adeo diaetam, vix non omnibus diſplicentem, ſimul requirit; neque inde procul dubio corpus adeo debilitabitur.

Ad praecedentem paragraphum dictum fuit, poſt uſum decocti Guajaci ad curam Luis, de die augeri urinae copiam, de nocte ſequi ſudores, quibusdam & alvum aliquoties ſolvi; unde videtur variis viis miasma Venereum elabi de corpore. *Valſalva* tamen abſtitit ab uſu decocti Guajaci, more thermalium aquarum dati, niſi per ſolas urinae vias ageret. Forte levis ſudor, vel paucae evacuationes per alvum, non adeo nocerent, ſi ſimul maxima decocti Guajaci potati pars per urinam evacuaretur. Verum haec tantum conjectura eſt; &, cum adeo celer, adeo ſalubris, effectus hanc methodum coronaverit, videtur diureſi inſiſtendum eſſe potius, dum haec methodus tentatur. Dedit autem *Celeberrimus Boerhaave* (*u*), circa uſum argenti vivi, & decocti Guajaci, in curanda Lue Venerea, ſequens monitum: *Quum ad ſumma haecce mala, ut plurimum, ptyalismus, & haec decoctorum methodus, ſoleat adhiberi, ſemper obſervanti conſtitit, ptyalismo feliciter ſudoris expulſionem ſuccedere; ſed, quoties Guajaci liquore humores corporis penitiſſime prius diſſoluti fuerant, ut ad hanc curationem deſideratur, tum ſalivatio, poſtea mercurio excitanda, praeſcripta vix boni quid praeſtitit; quin imo, vel maxima datus copia, aut per frictiones corpori applicatus, nihil quidquam ſalivationis excitavit. Credidi inde, poſtquam illud aliquoties videram, argentum vivum in attenuatos penitus humores nihil fere agere, ſed ſine offenſa dilabi, atque iterum exire, vix turbato ſanguine.*

Sed & radicis *Zarzaeparillae* decoctum adhibitum fuit ad Luem Veneream curandam; imo a quibusdam miris encomiis depraedicatum; ita ut Guajaci decocto praeferendum eſſe voluerint: Multi tamen judicaverunt, non inutile eſſe remedium; ſed haud tantam inde exſpectarunt efficaciam. *Nardus Antonius Recchi* (*w*) ſtatuit, eſſe *Smilacem aſperam*, jam a *Dioſcoride* deſcriptam; unde dixit: *De forma ejus nihil dicam; quoniam illam affabre deſcripſit Dioſcorides.* Quatuor Zarzaeparillae ſpecies recenſuit, & figuris expreſſit; firmiterque credidit, *Smilacis aſperae* radiculas iisdem viribus pollere, quae in Americanis his plantis tot laudibus extollebantur. *Mos eſt hominum ita admirari ex-*

te-

(*t*) Aphrodiſiac. in Praefatione. (*u*) Aphrodiſiac. in Praefatione circa finem.
(*w*) Rerum Medicar. novae Hiſpaniae Theſaur. Lib. VIII. pag. 288. & ſeq.

tera, ut nihil putent apud ſe naſci, quod, longius devectum, in maximo habeatur pretio. Laudat hujus radicis vim ſudoriferam; per quam dolores articulorum, caeterarumque partium, ſedantur, rebellesque & inſanabiles profligantur morbi. Habet haec planta, prope ſtipitem, radicem ſatis craſſam, & brevem, ex qua plurimae radiculae tenuiores, ſarmentoſae, non craſſiores calamo anſerino, emergunt undique, & ſub terra horizontaliter prorepunt. Has radiculas, in orbiculum convolutas, vendunt officinis mercatores; & his utuntur Pharmacopoei tantum. Vidi tamen aliquoties craſſam illam radicem, ex qua ſarmentoſae iſtae radiculae emerguut; quam ideo quidam *matrem Zarzaeparillae* vocant. Verum illa non utuntur officinae; ſed inter rariora ſervari ſolent; cum plerumque tenuiores radiculae adferantur tantum, orbiculatim convolutae, quae in magnam longitudinem evolvi poſſunt.

Radiculae hae externe fuſcum colorem habent, intus albae, & facillime findi poſſunt ſecundum totam ſuam longitudinem; quod Pharmacopoei facere ſolent, antequam illas in minores particulas diſcindant pro decoctis parandis; ſic enim aqua melius intimam harum radicularum ſubſtantiam penetrare, & omnem vim medicatam inde elicere, poterit.

Guſtavi ſaepius *Zarzaeparillae* radices; ſaporem inveni lentum, farinoſum; paravi ex his decoctum valde meracum; in quo inveni ſaporem fatuum, farinoſum, leniſſime quaſi ſubſalſum. Radiculam hanc ſemper inveni inodoram. Mirabar hoc praecipue; cum *Nicolaus Maſſa* (*x*), qui inter auctores, qui de Lue Venerea ſcripſerunt, merito magnum nomen habet, ſcripſerit ſequentia: *Si quis, maſticando, & in ore detinendo, ejus guſtum ſcire voluerit, manifeſtam amaritudinem, cum aliquali ſtipticitate, ſentiet, & qualitatem guſtum offendentem cognoſcet; & ideo ſileant, qui eam inſipidam ex omni parte, & inodoratam, eſſe dicunt; Experientia enim, & ſenſus, contra eos pugnant.* Fatetur quidem Zarzamparillam inodoram eſſe; cum ſiccata radix ad nos adferatur; ſed affirmat, decoctum ejus ſpirare odorem, qui potius ingratus eſt, quam ſuavis; ita ut ſit quodammodo graveolens.

Licet autem laudet decoctum Zarzaeparillae in curanda Lue Venerea, fatetur nihilominus, non poſſe comparari ejus efficaciam cum viribus decocti Guajaci, *verum eſſe medicinam ſecuritatis, & ſine diſcrimine dari poſſe.* Vires enim debiliores habet. *Siquidem, qui cum hac medicina ſanantur, facile ex cauſa, & non multum poſt tempus, in eandem aegritudinem revertuntur* (*y*).

Veſalius, qui Zarzamparillam (Hiſpani Spartam parillam, id eſt, Humilem morum, vocant), ex Indiis miſſam, ſedulo examinavit & perfectiſſime deſcripſit, in *Epiſtola de radice Chinae* (*z*) teſtatur ſequentia: *Stipites hos, aut ſarmenta, non minus quam Chinam, dicas eſſe inſipida, imo magis omni manifeſta qualitate, quae in ejusmodi medicamentis merito deſideratur, quam Chinam, deſtituta.* In ſchedula autem, radicibus Zarzaeparillae annexa, legebatur, praemiſſa purgatione, unciam Zarzaeparillae menſuris duabus aquae incoquendam, & decocti hujus cyathum, mane, ac ante coenam, calide bibendum, eſſe:

(*x*) Aphrodiſiac. pag. 81. (*y*) Ibidem pag. 82. (*z*) Ibidem pag. 594.

eſſe: pro potu communi, in prandio, & coena, idem decoctum dabatur, nullo ciborum uſu interdicto; ſimul hoc decocto utentibus libere in publicum prodire licebat: Ulceribus, & membris dolentibus, applicabantur lintea, eodem hoc decocto madida. Propinabatur hoc modo decoctum Zarzaeparillae per viginti quatuor dies; & dein, dato remedio purgante, cura finiebatur.

Non videtur, *Veſalius* magnam fidem adhibuiſſe Zarzaeparillae viribus; fatetur enim, quod nullum ejus periculum faciendum duxerit; *quandoquidem, cui ab amicis, divini auxilii vice, haec ſarmenta miſſa ſunt, Guajaci decocto jam videretur reſtitutus; &, neglectis ſarmentis illis, eorum portiones quaſdam aſſumere, ac amicis, ut Indicas has impoſturas expendant, transmittere, aliisque medicis proponere, mihi liceat.*

Eodem fere tempore cum *Veſalio* vixit *Gabriel Fallopius*, cujus tractatum de Morbo Gallico habemus; ſed poſthumum, & ab ejus diſcipulis editum; qui plus virtutis medicatae in Zarzaparilla agnoviſſe videtur; quam exacte deſcribit; & fatetur, ſe credidiſſe, quod ſit radix *Ebuli*; donec Hiſpanus ad Ducem Florentinum integram attulit plantam; tuncque vidit, radicem *Smilacis aſperae* eſſe Zarzaparillam; quod experimentis probatum fuit; cum enim in *monte ſancti Juliani, Piſis*, videret creſcentem Smilacem aſperam, effodiendas ejus radices curavit; quibus *ſemper uſus fuit loco Salſaeparillae; & per biennium illud, quo ibi fuit, ſemper felici cum ſucceſſu plurimos a Lue Gallica liberavit* (*a*). Notat tamen, ex Hiſpania delatam Zarzamparillam habere radices majores, craſſiores, carnoſiores; Smilacem aſperam breviora habere capillamenta; quod credit fieri, quia, in ſaxoſo ſolo creſcens, minus nutrimenti accipit planta. *In reliquis, idem eſt ſapor, idem cortex, eadem medulla, & facultas; imo vivacior in noſtra*; Smilace aſpera ſcilicet.

De viribus autem Zarzaeparillae talia habet, quae vix inter ſe componi poſſe videntur: *Fido ſalſae magis, quam ligno* (*Guajaco*); *imbecillior eſt certe ligno; habet tamen & ipſa nobiles vires, quibus ſuperat Guajacum; & eſt, quod, ſi poſt ſuperatum morbum Gallicum reſtent ulcera, aut Rhagades circa ſedem, duplo citius ſanat haec quam lignum Indicum.* Videtur hinc in Zarzaparilla poſuiſſe ſpem, quando, per efficaciora remedia, Luis contagium debellatum erat eo usque, ut tantum leves reliquiae mali, ſuſpectae ſemper, ſupereſſent adhuc; quod & recentioribus obſervatis confirmari videtur. Tamen *Fallopius* fatetur, quod, ſi prima cura per Zarzamparillam non ſuffecerit, ſecunda, vel tertia ſaltem, effectum praeſtet. Sic autem habet: *Cum ergo in Gallico adſunt ulcera, ad hoc medicamentum confugio, tanquam ad certiſſimum & tutiſſimum auxilium; &, ſi non facit prima diaeta, facit ſaltem ſecunda, vel tertia. Praeſtans eſt Guajacum, tamen ego utor Salſa in levibus. Soleo etiam miſcere haec duo ſimul*; quod etiam, in ſequenti Capitulo, deſcribit (*b*); additque *Guajacum*, primo, quia leviter offendit ventriculum Zarzaeparillae decoctum, & aliquando ſolvit ventrem; ſecunda ratio erat, *quando volebat era-*

(*a*) Aphrodiſiac. pag. 804. (*b*) Ibidem pag. 805.

eradicare morbum, *& opus erat uti Salſa*; tertia, quando inveteratam Luem curandam habebat; tunc *utrumque ſumebat*, *& Lignum*, *& Salſam.*

Methodus haec addendi Guajacum decocto Zarzaeparillae adhuc his temporibus obtinuit; ſic in Noſocomio Florentino, *Arcispedale de gl'incurabili* dicto, decoctum Zarzaeparillae, addita parca copia Ligni Guajaci, Lue Venerea affectis potandum datur. *Fallopius* ex aequali copia Guajaci & Zarzaeparillae ſua decocta parabat; verum in hoc noſocomio, teſte *Celeberrimo Targioni Tozzetti* (*c*), conſumuntur quotannis ſexcentae quinquaginta librae Zarzaeparillae, & ſex tantum librae ligni Guajaci. Mallet egregius ille vir, ſi major copia Guajaci adderetur decoctis, per quae Luis Venereae cura tentatur in hoc noſocomio; ſaltem in uſum illorum, qui gravius hoc morbo affliguntur.

Imo & indicavit (*d*) moderatoribus hujus noſocomii, utile futurum, ſi inveterata Lue laborantibus, praecipue illis, quibus oſſa carie exeſa forent, daretur decoctum ſolius ligni Guajaci, cum omni regimine & cautelis ante praeſcriptis. Facile enim intelligebat, curam talium malorum a decocto Zarzaeparillae non facile exſpectandam eſſe.

Egregius *Fordyce* (*e*) plures recenſet caſus Lue Venerea laborantium, qui inſignem utilitatem perceperunt ab uſu decocti Zarzaeparillae; imprimis, ad ſedandos dolores nocturnos, oſteocopos, vix tolerabiles, a Lue Venerea ortos. Decoctum illud ſequenti modo parabatur (*f*).

℞ *rad. Zarzaeparillae unc.* iij. *decoque in libris ſex aquae fluviatilis*, *vaſe aperto*, *ad colaturam duarum librarum* (*civilium nempe*, *quae faciunt triginta duas uncias*). Monet, eligendam eſſe Zarzamparillam, quae nec aetate vires perdidit, nec teredinibus exeſa, nec humiditate, aut aqua marina (in itinere), corrupta fuit. Aliquando addebat huic decocto aliquam copiam liquiritiae, ad ſaporis gratiam. Hanc decocti quantitatem dabat intra ſpatium viginti quatuor horarum, binis vel ternis hauſtibus ſumendam, calide, vel frigide, prout magis arridebat aegrorum palato. Omni biduo parabatur recens illud decoctum; & quidquid ſuperſtes manſerat, in cellari frigido ſervabatur. Diaeta parca commendabatur ſimul, & abſtinentia ab uſu vini.

Tentavit uſum Zarzaeparillae, in pulvere, & decocto, in junioribus; ſed non potuit ſic radicitus exſtirpare Luem Veneream; forte, quia non praeceſſerat argenti vivi uſus, vel quia non ſatis diu Zarzaparilla uti volebant.

Decocti hujus uſus optime profuit illis, qui macilenti & ad phthiſim diſpoſiti, erant, a cauſa Venerea; redibant enim vires, appetitus, toroſitas corporis, & color naturalis (*g*).

Tunc imprimis multum boni ab uſu Zarzaeparillae ſperabat, ubi argentum vivum, & uſus decocti Guajaci, non ſanaverant Luem integre (*h*).

Unde concluſit, argentum vivum, in genere loquendo, curare pleraque mala Venerea; Zarzaparillam ſanare forte illa, quae argento vivo reſiſtunt; adeo-

(*c*) Prima Raccolta di oſſervazioni Mediche pag. 157. (*d*) Ibidem pag. 158. (*e*) Medical obſervat. and inquiries Tom. I. pag. 149. & ſeq. (*f*) Ibidem pag. 181. (*g*) Ibidem pag. 169. (*h*) Ibidem pag. 171. 172.

adeoque probabile eſſe, quod, combinatione binorum horum remediorum, omnia mala Venerea curari poſſint. Cujus rei exemplum in eodem volumine legitur (*i*).

Decocti Zarzaeparillae efficaciam ſuis quoque obſervatis practicis confirmavit poſtea *Störckius* (*k*), & quandoque illud aliis, quae tentaverat, longe efficacius deprehendit; quod miro ſatis caſu probat: Foemina, bubonibus Venereis laborans, petiit a balneatore auxilium; qui, unguento applicato, intra biduum tumores diſpulit; ſed mox adfuit ingens dolor in infimo ventre; qui, verſus veſperas, praegreſſa horripilatione, magna cum febre exacerbabatur; & copioſo ſudore finiebatur ille paroxyſmus. Non anxia erat; ſed mane aberat omnis dolor; & pulſus erat naturalis. Poſt meridiem redibant omnia mala, & eodem quidem ordine. In Noſocomium delata, reticuit morbi cauſam; ſed, cum remedia, nec ipſe quidem cortex Peruvianus, ullum levamen facerent, ſponte morbi originem faſſa eſt. Tentatum fuit decoctum radicis bardanae, una cum mercurio dulci, in aqua diſſoluto; ita ut, quater de die, circiter granum aſſumeret: intra biduum febris, & dolor, erant mitiores; ſed, licet in horum uſu per binas ſeptimanas pergeret, major in melius mutatio non obſervabatur. Tentatus fuit uſus mercurii Sublimati corroſivi; ſed ingens ardor in ſterno, ſiccitas pectoris, ſitis, capitisque dolores, fecerunt, ut ab illo abſtinendum fuerit. Data fuerunt purgantia mercurialia, cum decoctis emollientibus copioſis; ſed absque fructu; & vires imminuebantur.

Tandem ſumpſit meraciſſimum decoctum Zarzaeparillae; &, quarto die poſt, per urinam, multa materies ſubfuſca tenax prodiit; quinto die, urina erat tenuis; verum, per vaginam, acris, craſſa, foetens, ſubfuſca, materia exſtillavit; dolores, una cum febre, multum remiſerunt; &, poſt binas ſeptimanas, nil amplius ex vagina prodiit; febris doloresque penitus ſiluerunt; vires quotidie auctae ſunt, & aegra tandem optimam recuperavit ſanitatem. Conſultum ipſi fuit, ut eodem decocto, ſed dilutiore, uteretur adhuc per aliquot ſeptimanas, ut, ſi quid morboſi forte adhuc lateret, penitus elueretur.

Circa annum 1535. in Europam deferri coepit *Chinae radix*; quae laudabatur, tanquam incomparabile remedium, ad Luem Veneream debellandam. Cum longe minus ſtricta ſervaretur diaeta, tempore toto, quo propinabatur decoctum *radicis Chinae*, concederetur & moderatus uſu vini, diluti hoc decocto, & magno ſatis pretio venderetur, brevi hoc remedium inclaruit apud ditiores; quod etiam ad morbos articulares certiſſimum efferebatur praeſidium; quam ob cauſam *Imperatori Carolo quinto* hoc decoctum propinatum fuit. Sequenti parabatur modo: Uncia una in minutas taleolas diſſecabatur, quae unguis tenuitatem habebant; haec ſegmenta macerabantur in modica quantitate aquae per 24 horas; dein coquebantur in duodecim libris aquae, ad conſumtionem tertiae partis. Vas autem, in quo parabatur hoc decoctum, debebat eſſe magnae capacitatis, ne quidquam prorumperet inter ebulliendum, &

(*i*) Ibidem pag. 406. (*k*) Ann. Medic. ſecund. pag. 225. & ſeq.

& operculo tegi, ne virtus exhalaret. Colatura facta, taleolae radicis decoctae ſervabantur in alios uſus. Quotidie debebat parari novum decoctum; quia, ſervatum diutius, aceſcit.

Hujus decocti poculum magnum, calidum, dabatur aegro, in lecto, ſub diluculum, &, bene coöpertus, tentabat ſudorem elicere per duas horas; quo plus enim ſudoris elicietur, eo plus accedet beneficii; dein, bene abſterſo corpore, ſurgebat, veſtibus probe muniebatur, & a vento cavebat: Interdiu de eodem decocto bibebat; modo tepidum illud foret; praeſtantius autem erit, quo calidius potatur. Pullis, aut caponibus, elixis, ſed abſque ſale, veſci licebat. Usque ad diem octavam domi manebat aeger; poſt hanc exibat, corpore veſtibus bene munito. Ab omni acido, & carnibus aſſis, abſtinendum erat per 14 dies. Mellis uſus laudabatur, ut alvi obſtructio praecaveretur. *Ex quocumque tamen ferculo ſumendum mediocriter eſt; conſtat enim, non minus beneficii accedere a diaetae norma, quam ab aquae (decocti Chinae) ſumptione (l).* Nec jure ullo, nec alio liquore, utendum erat, toto tempore curae, quae per 24. dies durabat: Integro hoc tempore Veneris uſus interdicebatur.

Taleolae radicis Chinae, quae decoctis his parandis ſervierant, & exſiccatae ſervabantur, ſumebantur, duarum unciarum quantitate, &, eodem modo ut prius, cum duodecim libris aquae coquebantur ad conſumptionem tertiae partis; hoc decoctum, poſt abſolutam curam 24 dierum, inſerviebat aegro pro potu communi, per octo vel decem dies. Ulcera ſi adeſſent, fovebantur eodem decocto, dum aeger domi erat; ſi exiret, tegebantur aliis quibusdam; domum reduci applicabatur denuo idem decoctum. Poſt decimum quartum curae diem concedebatur modicum carnis aſſae. Radix Chinae, quae in officinis ſub hoc nomine proſtat, craſſa ſatis eſt, tuberoſa, nodoſa, lignoſa; externa ſuperficies laevis eſt, & fuſci coloris; intus roſei fere coloris eſt; ſaporem & odorem evidentem vix ullum habet. Toties illam guſtavi, & nunquam aliter invenire potui. *Nicolaus Maſſa* (m) nihilominus iraſcitur illis, *qui hanc radicem inodoratam dicunt, & ſcribunt; cum ſenſus illos redarguat: Ego,* inquit, *non ſemel tantum fruſtum iſtius radicis volui mandere, & dentibus confregi,* ſed *& aliis doctis & ſenſatis viris ad maſticandum dedi (ne forte in proprio ſenſu deciperer); qui omnes, & ego etiam, affirmant, poſt maſticationem, ſaporem aliquem amarum ſentiri manifeſtum, & ſtipticitatem quandam. Similiter poſt ebullitionem odoravi, & aliis ad olfaciendum dedi; qui mecum omnes odorem aliquem levem percipi affirmant, & cognoſcunt, ut ego cognovi &c.*

Dolendum eſt, & in dedecus arti ſalutari cedit, dum Medici, in arte ſua peritiſſimi, in diverſas adeo ſententias abeunt, circa remedii cogniti qualitates, quae ſenſibus determinari poſſunt. *Veſalius* (n), qui non levi cura examinavit Chinae radicem, novum tunc temporis remedium, & magnis decantatum laudibus, cujus virtutem *Imperator Carolus quintus* experiri ſtatuerat, ſequentia

(l) Andr. Veſal. Epiſt. de radice Chinae. in Aphrodiſiaco pag. 584 - 598.
(m) Aphrodiſiac. pag. 86. (n) Ibidem pag. 588. 589.

tia ſcripſit: *Utcumque Chinam, modo alioqui ſiccam & lignoſam, maſtices, ac dentibus conteras, nullo illam ſapore praeditam affirmare poſſis; longeque adhuc minus (quantum in illius, non autem in adjacentium pharmacorum, natura eſt) odorati quidquam prae ſe fert; neque unctuoſi quidquam, quod alii in ipſa obſervaſſe contendunt, deguſtanti, aut alias pertractanti, oſtendit.* Deinde ingentem ſubjungit catalogum virium medicatarum, quae Chinae radicis decocto tribui ſolebant; tandem concludit: *Interim dictus jam antea ſtupidus ſapor, citra omne adſtrictionis indicium, in China occurrit, neque, quantumvis ſimplici aquae incoquas, alium ſaporem, quam ex hordeo corticibus non emundato, & minima dulcis radicis portione, conſurgere animadvertas, rubeſcente pariter nonnihil Chinae decocto, fulvi admodum vini inſtar, aut ejus, quod ex longa in canthara mora ruborem contraxit; adeo ut hinc, quod ad manifeſtas qualitates ſpectat, vix tantum in ſudoris urinaeque provocatione, & illis virtutibus, quibus China hodie probatur, ex ipſius decocto, quam ex hordei, ſperandum ſit.*

Nec multum virtutis radici Chinae in Lue Venerea curanda tribuit *Gabriel Fallopius* (*o*); qui caeterum in *obſervationibus ſuis Anatomicis* ſatis acriter carpſit *Veſalium*. Ille dabat meracius Decoctum hujus radicis; nam uncias duas decoquebat in duodecim libris aquae ad medietatis conſumtionem. Licet autem ad alios morbos non inutile crederet hoc remedium, in morbo Gallico curando diſſuadet ejus uſum: Teſtatur enim, quod ter & quater Luem curare tentaverit hoc decocto; ſine ullo ſucceſſu. Unde monet ſequentia: *Ego uſus ſum iſto medicamento, in infirmitatibus viſcerum, in cancris exulceratis, & in lippitudinibus, felici ſatis ſucceſſu; ſed non in morbo Gallico. Nota tamen, quod ex uſu radicis illius valde pinguis fiat homo: Reliqua miracula in noſtro orbe edere reſpuit.*

Illius efficaciae, qua corporis pinguedinem auget Chinae radicis decoctum, oculatum teſtem ſe fuiſſe, dicit *Proſper Alpinus* (*p*). Aſiatici nempe populi in Gynaeceis ſuis obeſulas mulieres praeferunt.

Quamvis ex dictis pateat, non adeo inſigni virtute Medicata praeditam eſſe hanc radicem, tamen, ratione aquae, qua copioſe diluitur haec vis, locum meretur in illa remediorum claſſe, *quae ſanguinem depurantia* a Medicis vocari ſolent; utpote quae, absque motu humorum aucto, diluendo, attenuando, urinae & ſudoris excretionem promovendo, ex humoribus acria eluere poſſunt, & ſimul vaſa ſic diſponere, ut facile transmittant humores. Aquam ſolam magnum remedium eſſe, omnes Medici norunt; cui ſi jungatur ſimul frugalis diaeta, multum boni ſperari poterit.

Pro illis, quibus res anguſta domi erat, ſaepius dedi decoctum *radicum bardanae*; quae levi pretio ubique haberi poſſunt; & ſimilem effectum, imo majorem, quam a decocto radicis Chinae potato, vidi.

Recentiſſimis obſervatis conſtitit, *Cicutae* uſum inſigniter profuiſſe in Lue Venerea, quae nec ſalivationi, nec aliis remediis mercurialibus, nec decoctis, ceſſe-

(*o*) Aphrodiſiac. pag. 803. (*p*) Medicin. Aegypt. III. pag. 16. & ſeq.

ceſſerat ullo modo, ſed ad omnia rebellis perſtiterat. Homini, quadragenario majori, poſt Gonorrhoeam ſubito ſuppreſſam per injectionem adſtringentem, naſcebatur tumor in ſcroto, durus, ſcirrhoſus, pugno virili major: ambo tamen teſticuli erant immunes, & ſani. Per ſesquiannum hunc tumorem geſſit; tentata fuit ſalivatio, & alia plura, externe, & interne, absque ullo ſucceſſu.

Cicuta tunc data fuit; una cum copioſo decocto radicum bardanae. Sed, licet vigeſimo die jam integram drachmam extracti Cicutae ſumeret aeger, nihil in tumore obſervabatur mutatum. Trigeſimo die drachma cum dimidia extracti Cicutae dabatur: Trigeſimo tertio die mollior erat tumor, & aeger bene ſe habuit; trigeſimo ſexto die datum fuit purgans addito mercurio dulci; quadrageſimo die ſumſit quotidie drachmas duas extracti Cicutae, & tumor fuit minor.

In hac Cicutae doſi, usque in quintum menſem, perrexit aeger, interponendo omni decimo quarto die lene purgans mercuriale: Tunc tumor erat penitus diſſolutus, & homo integre ſanus (*q*). Juvenis, novemdecim annorum, per totum corpus ulcera Venerea habebat, & tibiae os utrumque erat profunde carioſum. Remedia antivenerea cujuſcumque generis nocuerunt miſero: Aderat jam debilitas, & ſumma macies. Dubitabat *Störckius* (*r*), an quidem, doſi & cautelis debitis, haec remedia adminiſtrata fuiſſent; hinc de novo tentavit varia; ſed incaſſum omnia.

Statuit igitur, Cicutae vires tentare. Ulcera, & loca carioſa, linteis fomento Cicutae madidis tegi curavit; interne datum fuit extractum Cicutae, cum larga copia decocti radicis bardanae, addita tertia parte lactis. Intra paucos dies, magna in melius mutatio contigit; & vires increverunt. Circa finem ſecundi menſis, omnia carioſa optime ſeparata erant; ulcera plura obducebantur firmiſſima cicatrice; dolores nocturni, qui atrociſſime torſerant aegrum, ſedati erant penitus.

Nec magna adeo Cicutae doſi opus fuit; cum maxima doſis intra 24 horas non exceſſerit drachmam. Finito tertio curationis menſe, optima videbatur adeſſe ſanitas; nulli aderant dolores; & vires erant bonae. Notabilis effectus Cicutae & alibi (*s*) habetur.

Inſuper pulcherrimis *Störckii* experimentis evictum fuit, *Aconitum* ipſum morbis his curandis ſervire; infamem olim, ſi ulla alia, plantam; in omnium enim ore erat tritum illud;

Lurida terribiles miſcent Aconita novercae.

Stupebat *Linnaeus* (*t*), dum videbat, vetulam, in Lapponia, ex Aconito parare ferculum familiae ſuae, quod impune comedebatur. Unde in mentem venit *Störckio*, tentare, in Lue Venerea peſſima, quid praeſtare poſſet. Foemi-

(*q*) Anton. Störck Libell. ſecund. de Cicuta pag. 169. (*r*) Ibid. pag. 171.
(*s*) Henr. Joſ. Collin Noſocom. Civic. Pazmanniani Anni tertii pag. 131. & ſeq. (*t*) Florae Lapponicae pag. 179.

mina, 40 annorum, jam in octavum annum laborabat Lue Venerea; in omnibus corporis oſſibus tophos habebat exulceratos; maxime in ſterno; fauces erant exulceratae; velum pendulum palatinum totum exeſum. Omnes Luem curandi methodi in hac aegra tentatae ſunt; ſanabantur multa ulcera; plurimi tophi diſparebant; fauces autem, & os ſterni, in eodem ſtatu permanſerunt; nec dolores nocturni fuerunt imminuti; unde aegra vires amiſit.

Ter de die dedit Störckius granum extracti *Aconiti*, cum triginta granis Sacchari tritum, ſuperbibendo ſingulis doſibus bina vaſcula decocti radicum bardanae; quo ante jam utebatur larga copia.

Dolores nocturni brevi mitigati, imo ſedati, ſunt, & ulcera omnia in melius mutata. Somnus, appetitus, vires, redierunt; membra movebat facilius.

Doloribus nocturnis ſedatis, ſtetit malum; nec tumores amplius minuebantur, nec ulcera conſolidabantur; licet extracti Aconiti doſin auxerit, ejusque ſex grana quotidie dederit, per quinque ſeptimanas. Unde mutavit conſilium; ſex granis extracti Aconiti addidit totidem grana Mercurii dulcis, & cum tribus drachmis ſacchari albi confecit pulverem, cujus dracham mediam dedit, ter de die, ſuperbibendo juſculum, vel infuſum quodcumque.

Uſu hujus remedii intra binos & dimidium menſes diſparuerunt omnes tumores oſſium; ſeparata ſunt magna fragmenta carioſa; coiverunt ulcera; partes deperditae ex velo pendulo & uvula recreverunt ita, ut aegra optime deglutiverit, & voce diſtincta potuerit loqui. Sana dein ad ſolitos labores rediit. Unde concluſit, *Extractum Aconiti* non tantum tuto, & cum ſalubri effectu, dari poſſe; ſed &, aequali copiae Mercurii dulcis junctum, quandoque eſſe efficacius remedium, quam omne aliud remedium mercuriale, etiam fortiſſimum (*u*).

Sic enumeravi remedia, & varios modos illa exhibendi, quae profuiſſe novi in Lue Venerea curanda. Omnia evacuant, per varias corporis vias, plus minusve. Multa ex iis turbant ſanitatem, & vires laedunt. Mihi, fateor, ſemper placuerunt iſta, quae morbum tollere poterant, corpusque minus turbabant, dum agerent; licet curatio lentius procederet. Multos quidem novi curatos a Lue draſticis remediis, quae rudi agebant modo, ſaepe non ſine vitae periculo; ſed & ex his plures vidi in morbos immedicabiles incidiſſe, quosdam languiſſe tota vita, ad omnia vitae munera ineptos, ſibi aliisque moleſtos & odioſos. Ipſe, fateor, acerrimo remedio mercuriali uſus ſum, mercurio nempe ſublimato corroſivo, ad curandam Luem, illudque aliis ſuaſi, ut tentarent. Verum adeo parca doſi dedi, & tali cum regimine, ut nunquam inde quid noxae viderim. Attentus ſemper eram, ſi aliquod obſervarem ſymptoma, quod metum incutere poſſet vel minimum; tunc enim ſtatim vel minui doſin remedii, vel integre ſepoſui, & alia tentavi, uti in praecedentibus monui ſaepius.

Sed nec in America Luem Veneream aggrediuntur uno quodam remedio; plu-

(*u*) Anton. Störck libellus, quo continuantur experimenta &c. pag. 117 — 123.

plura tentaverunt, & commendant. Sic enim legitur (*v*), *Luem Veneream non requirere certum, & ſpecificum, aliquod remedium, quod tota ſubſtantia, vel ex occulta aliqua cauſa, huic morbo medeatur; cum videamus, plurimas plantas, inter ſe diverſiſſimas, ab Americanis ad hunc morbum debellandum adhiberi. Quae tamen omnes in eo conveniunt, ut ſint acres, vel amarae, habeantque vim, vel purgandi, vel diaphoreticam; ut ab authore nominantur in hoc opere, Convolvuli, Tithymali, Corymbiferae multae.* Eandem rem confirmat *Gonſalvus Fernandes* (*w*), cujus ad eandem hanc paragraphum mentionem feci; qui vixit, dum Lues in Europa apparuit, & poſtea in Hiſpaniolam, ac Americae continentem, miſſus fuit: Poſtquam enim de Ligno Guajaco dixit, addit ſequentia: *Nec ſolo hoc ligno Indi curantur; maximi enim ſunt herbarii, multarumque plantarum tenent cognitionem, quarum facultates ad hunc aliosque complures profligandos effectus experimento didicere.*

Nondum enim, uti *Sydenhamus* (*x*) optime monet, *inventum eſt immediatum aliquod ſpecificum, cujus ope, ſine evacuatione praegreſſa, Lues debellari queat; neque enim, vel Mercurius, vel Ligna exſiccantia dicta, ſpecificorum titulo ſunt donanda, niſi, exemplis in medium allatis, probare quis poſſit, vel Mercurium absque ſalivatione, vel Lignorum decoctum nullo ſubſequente ſudore, Luis Venereae curationem quandoque abſolviſſe.* Solutio ſublimati corroſivi curat Luem ſine ſalivatione; ſed non ſine omni evacuatione; cum rarius quidem alvum moveat, ſudores tamen & urinam moveat craſſam, ſedimentoſam, quam frequentiſſime; unde nec hoc remedium absque evacuatione curat. Dictum fuit antea, validos labores, in aëre calido, cum diaeta rigida, macilenta, curaſſe Luem quandoque; ſed & tali ſub curatione ſudores copioſi exprimuntur, & corporis pinguetudo fere tota conſumitur, cui contagium Luis adhaerere imprimis in praecedentibus probare conatus ſum.

Minime hinc mirum videbitur, ſatis numeroſa inveniri remedia, quae levant dirum hunc morbum, & quandoque curant; evacuando nempe; licet a lucripetis pro ſpecificis decantentur plenis buccis, & magno pretio ſub arcani titulo vendantur credulis. Medici, quibus generoſo incoctum pectus honeſto, & ſalus publica cordi, eſt, non tegunt illa, quae norunt utilia. Hinc ſpes eſt, quod plura forte, & cognitis meliora, ſera docebit dies.

Sic a Celeberrimo, & fide digniſſimo, viro accepi, radicem *Lobeliae*, ſi lente & leniter cum aqua pura coquatur, vel & infundatur, dare remedium, quod certo & tuto, intra decem, vel ad ſummum viginti, dies, Luem Veneream curat. Vacuo ventriculo propinatur hoc decoctum; cujus largior doſis vomitum facit, parcior per alvum purgat, minutior adhuc ſudores provocat. Eſt autem *Lobelia, caule erecto, foliis ovato lanceolatis, crenatis, floribus lateralibus. Prodrom. Florae Leydenſis. Linnaei hort. Cliffort. pag.* 426. *Rapunculus Americanus flore dilute caeruleo. Boerhaave Index plantar. Tom. I. pag.* 25. Sed & illud remedium evacuando curat.

§. 1479.

(*v*) Rerum Medicar. novae Hiſpaniae Theſaur. Lib. VI. pag. 200. in notis.
(*w*) Aphrodiſiac. pag. 358. (*x*) Epiſtola Reſponſoria Secunda pag. 418.

§. 1479. **T**ophi minuuntur Emplaſtris (1461.); vel, apertura facta, oſſe abraſo.

Quid Tophi ſint, dictum fuit ad §. 1456. Solent plerumque curae generali Luis Venereae cedere. Dictum antea, pertinaces etiam Tophos reſolutos fuiſſe, ſi ſolutio Mercurii ſublimati corroſivi, quae interne datur, diluatur quadruplo aquae purae, & externe applicetur, fomenti inſtar. Si ne ſic quidem cedant, os ſuppoſitum carioſum erit, &, diſciſſis integumentis, illa curatio adhibenda, de qua dictum in *Capitulo de morbis oſſium.*

RACHITIS.

§. 1480. Medio fere labente ſeculo decimo ſeptimo, in mediterraneis Britanniae primo, deinde per totum hoc regnum, denique & per omnia Europae borealis loca, ortus eſt morbus novus, hodie frequentiſſimus, qui *Rachitis* appellatur.

Primus auctor, qui de induſtria de hoc morbo ſcripſit, fuit *Gliſſonius*, in Inclyta Academia Cantabrigienſi Medicinae Profeſſor, qui teſtatur (quantum quidem ex aliorum relatione, diligenti facto examine, colligere potuit), morbum hunc innotuiſſe primo in Occidentali Angliae parte, triginta circiter retro annis, dum tractatum de *Rachitide* ſcribebat. Cum autem ſecunda editio hujus tractatus prodierit anno 1650, & prima hinc citius, collegit eruditiſſimus *Floyer* (*a*), Rachitidem morbum in Anglia primo apparuiſſe circa annum 1620. Teſtatur *Gliſſonius* (*b*), quod morbus hic peragraverit dein omnes pene auſtrales & occidentales Angliae partes. In ſeptentrionalibus autem comitatibus multo rarius hic morbus occurrebat, imo vixdum vulgo communiter innotuit in his locis.

Nomen morbo impoſitum fuit in Anglia *the Rickets*. Quis primus morbum hoc nomine donaverit, valde incertum eſt, ut & qua occaſione, an caſu, an conſilio, id factum fuerit.

Attamen videtur veroſimile, cum dorſi ſpina in hoc morbo, ſaltem adultiori, male afficiatur, quod morbum ſpinae dixerint hoc mali genus; νόσον τῆς ῥάχεως; & ſicuti laterum morbum ac dolorem πλευρῶν νοῦσον καὶ πόνον uno vocabula πλευρῖτις expreſſerunt Graeci Medici, ſic ſimili modo ῥαχῖτις vocatus fuerit morbus, in quo ſpina toties deformabatur miſerrime, & quae vel in ipſis morbi primordiis ſenſim amittebat ſolitum robur, quo truncus corporis ſuſtineri debet, in ſitu erecto imprimis. Aptiſſimum videbatur hoc nomen, quod notabilem aliquam conditionem morbi comprehenderet, & ſatis diſtinctum foret ab aliorum ſymptomatum & morborum nominibus, ſimulque ſatis facile pronunciatu eſſet, nec difficulter memoria retinendum. Facile autem intelligitur, quomodo vocabulum Graecum ῥαχῖτις, errore vulgaris pronunciationis in *Rickets* mutari potuerit; quod nomen adhuc hodie in Anglia in communi uſu eſt, ut deſignetur hic morbus.

Poſtquam *Rachitis* in aliis pluribus Europae locis ſedem figere cepit, ubi lin-

(*a*) Ψυχρολουσία or the hiſtory of Cold-Bathing pag. 77.

(*b*) De Rachitide pag. 3. & ſeq.

lingua Anglica vernacula non erat, vocaverunt hunc morbum a regione, in qua omnium primo apparuiſſe credebatur; ſicque *morbus Anglicus* plerisque dictus fuit. Quibusdam placuit a ſymptomate quodam maxime obvio in Rachitide nomen deſumere, atque ita, cum oſſa circa articulos tumeant in hoc morbo, *articulos duplicatos* vocaverunt Germani, *Enfants nouez* Galli; unde & alii diviſerunt Rachitidem in *perfectam* & *imperfectam*. Quamdiu oſſium Epiphyſes circa articulos tumebant tantum, & tamen aeger adhuc incedere poterat utcumque, dicebatur Rachitis *imperfecta*; ubi vero inceſſus fiebat tardior, minus firmus, ita ut facile laberentur, unde perpetuo ſedere, & decumbere, cupiebant aegri, vocabatur Rachitis *perfecta*. Curandos ſaepius habui infantes, quos matres ſollicitae dicebant laborare *magno hepate*, dum Rachitide aegrotabant manifeſte. Poſtea videbimus, in hoc morbo hepatis molem ſaepiſſime auctam fuiſſe, licet nihil vitii caeteroquin in hoc viſcere deprehenderetur poſt mortem. Haec ſufficiant de variis morbi nominibus.

Gliſſonius (*c*), qui hunc morbum, una cum aliis ſeptem Medicis Londinenſibus, omni cura examinavit, habito cum iisdem conſilio de morbi indole, natura, ſignis tam Diagnoſticis quam Prognoſticis, ubi ſinguli ſuam ſymbolam conferebant, concluſit, Rachitidem novum morbum eſſe. Dum enim omnes infantum & puerorum morbos hactenus deſcriptos conferebat cum Rachitide, tunc temporis in Anglia graſſante, nullum invenit, qui exacte cum hoc morbo conveniret. Quin imo ipſa inſoliti mali novitas impulit egregios hos Medicos, ut unitis viribus rimarentur morbi indolem, ſicque felicius poſſent detegere optimam medendi methodum. Sollicite hinc, & fideliter, collecta ſigna morbi incipientis, increſcentis, deſcripſerunt; conſideraverunt, quomodo & quibuſcum ſymptomatibus abiret in ſanitatem, mortem, vel alios morbos; notaverunt, quid inventum fuerit in cadaveribus hoc morbo defunctorum; & ex his omnibus deduxerunt indicationem agendorum in hoc morbo curando.

Tribus ex his octo Medicis, *Gliſſonio*, *Bate*, *Regemortero*, tradita fuit provincia, ut in ordinem redigerent illa, quae communibus omnium ſuffragiis probata fuerant, & dein typis evulgarent. Ne autem ſequeretur ſtyli diverſitas, dum tres, partitim diviſo labore, eidem tractatui conſcribendo incumberent, mutaverunt egregii viri conſilium, & ſoli *Gliſſonio* ſparta commiſſa fuit, ut prima totius operis ſtamina pertexeret ſolus; ſuſcepit hunc laborem, ea conditione, ut reliqui duo ſymbolam ſuam, ex propriis circa hunc affectum obſervationibus, in ſubtegmen conferrent, & de ejus labore praeſtito judicium dicerent.

Sic ſimul habetur norma, & pulchrum exemplum, quomodo novi morbi examinandi ſint, & quantum humano generi prodeſſe poſſit concordia, dum, absque partium ſtudio, absque invidia, cordati Medici collimant in ſcopum artis unicum, publicam nempe utilitatem. De novitate morbi non omnes convenerunt Medici, dum quidam in illa fuerunt opinione, Veteribus cognitum,

(*c*) De Rachitide pag. 1, 2.

tum, ſed alio ſub nomine deſcriptum, poſtea a *Gliſſonio* Rachitidem fuiſſe dictum. Alia occaſione, ad §. 1379. nempe, ubi de Variolarum hiſtoria agebatur, notavi, quod ex Medicis Veteribus, & etiam recentioribus, quos legeram, excerpſerim ſemper illa, quae mihi profutura ſperabam, ad cognoſcendos & curandos morbos. Haec excerpta tali ordine in adverſariis meis diſpoſui, ut uno quaſi intuitu videre poſſem, quae unquam de morbo quodam legeram, vel ipſe obſervaveram. Dum evolvo, quae de Rachitide collegi, vidi, quod de hoc morbo nihil excerpſerim ex Veteribus Medicis; unde ſaltem hoc concludere mihi licebit, non adeo obviam eſſe Rachitidis deſcriptionem in Veterum Medicorum monumentis, ut ab omnibus facile obſervetur.

Multis antiquitatem hujus morbi evincere conatur argumentis (*d*) eruditiſſimus Medicus, integro capitulo, in quo collecta habentur praecipua argumenta illorum, qui novitatem Rachitidis impugnaverunt; quae certe legi merentur.

In genere vult, omnia, praecipua ſaltem, ſymptomata hujus morbi a Veteribus enumerata fuiſſe, vel ſeparatim, vel ſimul unita: Sed certe ſymptomata morbi unita definiunt morbum; ſeparata poſſunt adeſſe in aliis hominibus, etiamſi definitus morbus non adſit in illis. Ut morbus determinetur, requiritur ſyndrome ſymptomatum hujus morbi, non vero unum aut alterum tantum.

Mirabar imprimis, egregium *Zeviani* (*e*) credidiſſe, reliquos Medicos, qui tractatui de Rachitide conficiendo una cum *Gliſſonio* operam dederant, non credidiſſe, quod Rachitis novus morbus foret, & ideo noluiſſe ſubſcribere nomina ſua, niſi prius indicaſſent, ſe aliter ſentire quam *Gliſſonium*, quia res haec longe magis intricata erat, quam ille quidem credebat. In notis autem citatur Praefatio, quae huic opuſculo praefigitur. Legi, relegi, hanc Praefationem, nec diverſas has opiniones octo Medicorum detegere potui. Hinc videtur ex incuria error ſubrepſiſſe.

Dein conatur idem auctor (*f*) probare, quod *Gliſſonius* ſibi ipſi contradixerit. Sed, ſi attente legantur loca citata, patebit, quod tantum miretur, non potuiſſe ſe invenire primum hujus nominis auctorem. Certe nihil inſoliti eſt, ſi morbo incognito, & nondum viſo, nomen imponatur in illis locis, ubi primo apparet, quod deinde retinetur, dum ad alia loca idem malum progreditur. Admodum probabile videtur, nomen illud a vulgo impoſitum fuiſſe, cum nullus ante *Gliſſonium*, quantum novi, de hoc morbo ſcripſerit. Nec facile certe eſt, poſt triginta annos elapſos, invenire primum hujus nominis auctorem, vel aegrotum, cui primum nomen morbi accommodatum fuit. *Gliſſonius* (*g*) ipſe rationem hujus difficultatis dat: *Populus, nomen morbi nactus, quaſi re gnaviter geſta, acquieſcit, neque ulterius ſe ſollicitum vult de nominis autore, aut re ipſa.* Ut morbi hujus major antiquitas demonſtretur, deberet demonſtrari vocabulum illud *Rickets* ante epocham Rachitidis in Anglia

(*d*) Zeviani della cura di Bambini attaccati dalla Rachitide pag. 15 — 39.
(*e*) Ibidem pag. 30. (*f*) Ibidem pag. 31. (*g*) De Rachitide pag. 4.

glia uſitatum fuiſſe, vel ſaltem dari ratio, quare morbo jam dudum cognito novum & inſolitum nomen vulgus impoſuerit.

Sed & poſtea in aliis regionibus, dum obſervabatur Rachitis, novum pariter nomen datum fuit, ſive a regione ubi primo apparuit, ſive ab alio quodam morbi ſymptomate manifeſto; uti paulo ante dictum fuit.

Poſtquam Londini obſervari cepit Rachitis, Londinenſes Medici non dubitaverunt de novitate inſoliti mali, ſed collata opera plures una cum *Gliſſonio* hoc penſum ſibi ſumpſerunt, ut indagarent novi morbi indolem: Hinc non judicaverunt ex auditu aliorum, ſed propriis oculis viderunt morbi decurſum totum, rimati ſunt in cadaveribus hoc morbo defunctorum illas mutationes, quae morbi tempore factae in ſenſus incurrebant manifeſte, &, cum haec omnia non obſervaviſſent antea in ullo alio morbo, concluſerunt, Rachitidem eſſe novum morbum, cujus hiſtoriam ſcribere dum proponebant, indagaverunt merito, in quo loco primo obſervatus fuerit morbus, & quodnam fuerit illius nomen. Haec ex aliorum relatione ſe collegiſſe fatentur candide; reliquorum omnium fuerunt teſtes oculati, idonei, & attenti.

Allegat *Zeviani* (*h*) magnae in Praxi Medica Auctoritatis *Sydenhamum* (*i*), acſi ille cum tabe infantum, quae febres autumnales tum continuas tum intermittentes ſequitur, confudiſſet, imo & iisdem remediis ſanaſſet. Ventres enim infantum, poſt diuturnas febres autumnales inflati, tumentes, & duri, evadunt; ſaepe etiam tuſſis, aliaque tabidorum ſymptomata, naſcuntur; ſed mox addit, quae *Rachitidem plane mentiantur.* Hunc infantum morbum purgationibus, per plures dies repetitis, aggrediebatur, ſed moderatis; dein juſſit, inungi abdomen penetrabili unguento. Cum autem abdomen Rachiticorum ſaepe tumeat, & morbus ille quandoque in tabem deſinat, patet ratio ſimilitudinis inter binos hos morbos, licet a ſe mutuo diſtinctiſſimos. Addit *Sydenhamus*, ſe quam plurimos infantes, etiam *Vera Rachitide* laborantes, curaſſe eadem hac methodo; purgantia autem poſt diuturnas febres autumnales locum habere, modo prudenter adhibeantur, & abdomen infarctum tumeat, nemo dubitat; at in Rachitide, dum non ſemper in hoc morbo talis ſaburrae copia in primis viis adeſt, ſed turgente hepate & inflatis inteſtinis tumet in his abdomen, longe minus purgantibus indigent illi, qui hoc morbo laborant. Audiamus ipſum *Sydenhamum* (*k*) in alio loco momentem ſequentia. *Quoad Rachitidem hoc notandum, quod in tumoribus iſtis, qui ventres infantium poſt longas intermittentes febres olim infeſtarent, verae Rachitidi non multum abludentes, repetita catharſis omnino videretur indicari; cum ante uſum corticis Peruviani iſtae febres in diuturnitatem longam ſe extenderent, ac proinde ſedimentum deponerent, hujusmodi tumorum cauſam, quae ideo non niſi purgatione repetita abigi poterat. Attamen in Rachitide Vera cathartica locum non habent, niſi ut ſemel vel bis ut plurimum aeger purgandus, antequam uſum alterantium aggrediatur &c. Denique hoc, quod innui, diligenter advertendum volo, cum non pau-*

(*h*) De Rachitide pag. 33. (*i*) Sect. I. Cap. V. pag. 121. (*k*) Diſſertat. Epiſtol. pag. 511.

paucos infantes atque pueros a catharticis ſaepe repetitis (quae forte tumor ventris invitaverat) interemptos fuiſſe ſatis ſciam.

Ex his evidens eſt, *Sydenhamum* non confudiſſe Rachitidem cum tabe infantum, nata poſt diuturnas febres autumnales, nec eadem methodo curaſſe binos hos morbos, licet quid commune videantur habere inter ſe, tumorem nempe abdominis, & quod uterque morbus quandoque in tabem deſinat.

Sed ut nullum dubium ſupereſſe poſſit, notanda ſunt ſequentia: Clariſſimus *Sydenhamus* in uſum dilectiſſimi Filii, Medicinae Doctoris, conſcripſerat propria manu Elenchum Praxeos Medicae, quem & egregio Medico uſurpandum dedit pro ſua humanitate; qui, ne labili memoria exciderent utiliſſima tanti viri praecepta in Arte Medica, typis mandavit, & viginti circiter exemplaria curavit imprimi, ut amicis quoque inſerviret. Cum autem poſtea in *Miſcellaneis curioſis* inveniretur idem ille tractatus, ſed inepta mole inutilis, genuinum hunc elenchum non tantum amicis, ſed & publico, communicavit; unde poſtea omnibus ejus operibus annexus fuit ille tractatus. Si jam conferatur deſcriptio Rachitidis (*l*), quae in hoc tractatu habetur, cum habitu corporis puerorum, quibus abdomen poſt febres longas autumnales intumuit, ingens occurret diverſitas, & evidentiſſime patebit, binos hos morbos eſſe omnino diverſos. Dein & patet, *Sydenhamum* non eandem commendaſſe curationem in utroque malo. Leguntur enim ibi ſequentia: *In tumoribus Infantum ventres occupantibus, ab evacuationibus nimiis procedentibus, ſanguis & viſcera herbis corroborantibus confortentur, ut in vera Rachitide, niſi quod axillae etiam utraeque inungantur, at non artus.*

Quantum ad *Bootium* attinet, inveni (*m*) quidem *Arnoldum Bootium* ſcripſiſſe tractatum *de affectibus omiſſis*, editum Londini 1649 in 12°; ſed inter titulos morborum, de quibus egit, non inveni Rachitidem, nec hunc autorem reperire potui, dum haec ſcriberem. Cum autem ſecunda editio *Gliſſonii* de hoc morbo fuerit anni 1650, credibile eſt, hunc auctorem vidiſſe primam editionem *Gliſſonii*. Dicitur & ille *Bootii* tractatus editus fuiſſe una cum *Petri Borelli* Hiſtoriarum & obſervationum Medicarum Centuriis IV. Francof. & Lipſ. 1676, ſed mala fortuna *Borelli* editionem illam tantum habebam ad manus, quae Pariſiis anno 1656. prodiit, in qua ille tractatus *Bootii* non invenitur. Hinc illud teſtimonium de Rachitide prius in Galliis familiari, antequam hunc morbum in Anglia obſervavit *Gliſſonius*, uti aſſerit *Zeviani* (*n*), in medio relinquo, cum in loco citato tantum legantur ſequentia: *Morbum non in Anglia dumtaxat & Hybernia, ſed & in aliis quoque regionibus, graſſari veriſimile eſt &c. Boot. de affectibus omiſſis Cap.* 12. Ibi ſaltem nulla fit mentio Galliae.

Illud autem teſtimonium, quod ex *Boyle* (*o*) adducitur, nullo modo docet, quod negaverit, Rachitidem eſſe morbum novum, ſed tantum, quod nihil hic affirmare vel negare voluerit. Praeterea egregius ille vir nec Medicus erat, & per

(*l*) Diſſertat. Epiſtol. pag. 778. 779.

(*m*) Lindenius renovatus a Georgio Abrahamo Mercklino pag. 88.

(*n*) De Rachitide pag. 33. & in notis.

(*o*) De utilitate Philoſ. Experim. Sect. V. pag. 270.

per tranſennam de hoc morbo loquitur, ut commendet utilitatem *Florum Colcothar is* in hoc morbo curando; de quo remedio poſtea dicetur.

Mirum certe videri debet, Anglos Medicos ſolos obſtupuiſſe novitate rei, dum Rachitidem videbant, quam certe non perfunctorie examinaverunt; dum quidam ex Germanis Medicis audacter aſſerebant; Nullos novos naſci morbos, ſed omnes humani generis calamitates *Veteribus non ſolum utique innotuiſſe, ſed jam ante Hippocratis tempora mortale hominum genus afflixiſſe, creduntur ſimul ac demonſtrantur, licet aliis atque diverſis nominibus indigitati* (*p*). Novi quidem, quosdam Medicos in hac opinione fuiſſe, ſed demonſtrationem ignoro. Nec ſcio, ante Hippocratis tempora exſtitiſſe vetuſta monumenta, quae ad nos pervenerunt, ex quibus probari poſſet, omnes morbos, quos ſera poſteritas vidit, etiam in remotiſſima antiquitate cognitos fuiſſe. Ubi de *Variolis*, *Morbis Epidemicis*, *Lue Venerea*, egi, talia credo me attuliſſe argumenta, quae contrarium probant.

Dum autem *Celeberrimus Boerhaavius* de hoc morbo ſcripſit, non renovavit de Rachitidis novitate ſententiam, quae jam fere exulabat (*q*); ſed plurimi apud Batavos & alibi Medici idem credebant. Verum quidem eſt, quod medio fere labente ſaeculo decimo ſexto ſtatuat, Rachitidem apparuiſſe, ſed novi, hoc per errorem factum fuiſſe, & ideo in textu correxi. Ratio haec eſt: Dum notis numeralibus exprimitur ſaeculum, manet nomen ſaeculi elapſi toto decurſu ſaeculi ſequentis, & hinc facilis error naſcitur, dum literis romanis cifrae Arabum deſcribuntur. Novi enim certo, optimum praeceptorem circa Epocham Rachitidis ejusdem cum *Gliſſonio* fuiſſe ſententiae; neque hoc tempus Rachitidis voluiſſe propinquius reddere origini Luis Venereae, ut credidit egregius *Zeviani* (*r*), quia in hiſtoria hujus morbi notaverat §. 1482, illum magis infeſtum eſſe his, quorum parentes tabi Venereae & iteratis Gonorrhoeis multum obnoxii fuerant. Sed notari meretur, quod §. 1488., ubi cauſam proximam Rachitidis deſcribit, non affirmet, ad cauſam proximam Rachitidis concurrere Luem Veneream, ſed dubii inſtar proponat ſequentia: *Latente forte leni labe Venerea permiſta*. De hac re poſtea dicendum erit: Nunc pergendum ad reliqua.

Tota autem lis illa componeretur ſtatim, ſi conſtaret, antiquiores Medicos deſcripſiſſe morbum, licet alio nomine indigitatum, qui Rachitidis ſymptomata haberet illa, quae ſollicita obſervatione hujus morbi, per celebres Medicos facta, hodie cognita & deſcripta habentur, illo ordine, quo ſe mutuo ſequuntur in morbo incipiente, creſcente, adulto. Sed, quantum novi, hoc hactenus demonſtratum non fuit.

Egregius Medicus *Navier* (*s*), in pulchro tractatu de mollitie morboſa oſſium, tale exemplum adfert de auctore Medico, qui circiter ſaeculo integro ante Epocham dictam Rachitidis ſcripſit, & hunc morbum ſic creditur deſcripſiſſe,

(*p*) Zeviani de Rachitide pag. 34. in notis. (*q*) Ibidem pag. 35. (*r*) Ibidem pag. 36. (*s*) Obſervat. Theor. & Pratiq. ſur l'amolliſſement des os. pag. 24.

ſcripſiſſe, ut nullum dubium ſupereſſe poſſit, quod illum cognoverit, licet ad cachexiam retulerit, nec aliud quoddam ſingulare nomen ipſi dederit. *Joannes Baptiſta Theodoſius* Bononienſis Medicus ſcripſit Medicinales Epiſtolas, quas filius ejus *Philippus Theodoſius* poſt patris obitum collegit, & *Cardinali de Caeſarinis* dedicavit Nonis Aprilis 1541. Prodierunt in lucem Baſileae apud Epiſcopium juniorem menſe Martio 1554. Epiſtola autem quadrageſima ſecunda (*t*) in fronte habet ſequentia: *Pro puero ex canfri & hum. multis malis affectibus laborante conſilium.* En morbi deſcriptionem: *Ejus temperamentum declinat ad frigidum & humidum, ex quo color totius cutis pallidus redditur, ita ut ad cachexiam tendere videatur, & multae in eo cruditates generentur. Affectus eſt debilitas virtutis motivae, ita ut, cum menſium jam ſeptendecim ſit, non poſſit ullo modo ſe movere, nec ſtare, &, cum in ulnis a nutrice defertur, vix caput poteſt erectum tenere. Symptoma aliud omnium ſaeviſſimum eſt vertebrarum trium in coſtis notis ad exteriora declinatio, & eſt modus gibboſitatis, & in modum arcus coſtae etiam incurvari videntur.* Si quis haec conferat cum Rachitidis ſignis Diagnoſticis, quae §. 1485. 1486. 1487. enumerantur, videbit facile, magnam eſſe horum ſignorum inter ſe diverſitatem: Nulla fit mentio in textu hoc tumoris abdominis, protuberantiae oſſium ad juncturas, nec praematuri ingenii acuminis, nec appetitus & digeſtionis bonae ſatis &c. Imo, coſtas in arcus incurvari in hoc puero, dicitur, cum in Rachitide thorax ad latera compreſſus ſit, & ſternum in acumen aſſurgat, nodoſis coſtarum extremis.

Antiquiores Medicos obſervaſſe Cachecticos pueros, & gibboſos, & debiles, nemo dubitavit unquam, ſed illos noviſſe morbum, quem hodie Rachitidem vocamus, hactenus demonſtratum non eſt. Cum autem plurima militari videantur pro morbi hujus novitate, liceat mihi hanc opinionem ſequi, donec meliora & certiora edoctus fuerim.

§. 1481. Infantibus ille nunquam connatus, raro ante nonum aetatis menſem, vix unquam poſt biennium vitae, ſed ſpatio hoc medio frequens, accidit.

Rachitis, vel nunquam, vel admodum raro, connaſcitur, nec memini, me unquam vidiſſe recens natum, qui hoc morbo jam laborabat. Licet enim parentum vitia, uti paulo poſt dicetur, prolibus talem corporis diſpoſitionem concilient, ut facilius hoc morbo corripiantur, rariſſime tamen accidit, ut Rachitis in actum erumpat ante foetus partum. Cum autem *Gliſſonius*, & alii Medii Londinenſes, invigilarent huic morbo obſervando, ſcripſit ſequentia (*u*): *Teſtatur aliquis noſtrum, ſe ſemel, & ſemel tantum, vidiſſe puerum recens natum hoc morbo afflictum. Atque in eo ſpina dorſi, & collum, adeo debilia, ut nulla ratione valuerint grandiuſculum caput ſuſtinere. Obiit hic intra tres*

(*t*) Theodoſii Epiſt. Medic. pag. 250.

(*u*) Gliſſonius de Rachitide Cap. XV. pag. 172.

tres menſes poſt partum. Quibus patet, eum graviſſime fuiſſe affectum. Unde & poſtea, ubi de Prognoſticis Rachitidis ſignis agit (*w*), ſtatuit abſolute ſequentia: *Morbus hic proprie nativus, ſive qui ante partum invadit, periculoſiſſimus eſt, & rariſſime, ſi unquam, in ſanitatem terminatur. Quo citius a partu, hoc eſt, quo juniores, hic morbus invadit, eo caeteris paribus periculoſior eſt; tanto enim debiliores ſunt vires. Similiter aetate grandiores junioribus, pedibus incedentes non incedentibus, facilius curantur.*

In opere poſthumo Celebris *du Verney* (*x*) ſtatuitur, Rachitidis morbum plerumque invadere quinto vel ſexto a nativitate menſe; non quidem negari poteſt, quod hoc tempore quandoque incipientis morbi veſtigia obſervata fuerint, ſed plerumque ſerius morbus incipit, imo, uti ad §. 1486. dicetur, ſatis frequenter morbus pueros aggreditur, poſtquam jam inceperint ambulare, & ſignum morbi habetur fere primum, quod inceſſus in his fiat tardior & infirmior, donec aucto malo debilitati perpetuo decumbere cogantur. Si nulla ſigna Rachitidis ſe manifeſtaverint ante vitae biennium, morbi hujus periculum evaſerunt plerumque, & oſſa jam adeo ſolida evaſerunt, ut corporis pondus ſuſtinere poſſint, abſque eo quod incurventur facile. Accedit, quod agiles maxime ſint infantes hoc aetatis tempore, & perpetuo fere corpus moveant, niſi a ſeveris cuſtodibus quieſcere cogantur; unde major firmitas & robur corpori conciliatur. Unde etiam ad curam morbi geſtationes, concuſſiones, oſcillationes, vectiones, frictiones, commendantur, donec propriis viribus corpus movere poſſint; de quibus ad §. 1489. agetur.

§. 1482. Maxime autem infeſtus habetur proli, cujus parentes laxa & debili conditione corporis, otioſi, molles, opipara menſa, cibis pinguibus, ſaccharatis, pauco pane, vinis dulciſſimis, & aqua multa calida, uſi; morbis chronicis, venere, aetate, exhauſti, Tabi inprimis Venereae, & iteratis Gonorrhoeis, multum obnoxii, effoetam ferme genituram impenderunt generandis liberis.

Dum Medici omni cura examinabant omnia, quae morbum praegreſſa fuerant, ut indagarent morbi cauſas, viderunt, illos infantes imprimis rachiticos fieri, quorum parentes debilioris conſtitutionis erant, & molli in otio languidam vitam trahebant, vix corpus moventes, dum ſimul opipara menſa quotidie invitabat, ut ultra ſatietatem manducarent. Unde *Gliſſonius* (*y*) ſtatuit, *Morbum hunc potiſſimum infeſtare generoſorum cunas, praeſertim eorum, qui molliter vivunt, deinde eorum, qui ſedentariam & ſecuram vitam agunt: Mi-*

(*w*) Gliſſonius de Rachitide Cap. XXIII. pag. 285. (*x*) Traite des Maladies des os Tom. II. Livre III. Chap. I. pag. 289. (*y*) De Rachitide Cap. XXIII. pag. 286.

Minime omnium cunas eorum, qui mediocris ſunt fortunae, & qui laboribus aſſueti ſunt, per quos ſibi & ſuis neceſſaria ad vitam ſuſtentandam comparare poſſunt. Infimae enim plebis infantes ſaepius Rachitide afficiuntur, dum, una cum parentibus, minus congruo victu ob penuriam uti coguntur, ſimulque frigidas humidas domunculas inhabitant, non ſatis defenſi ab aëris injuriis; quod in hoc morbo nocere quam maxime poſtea dicetur.

Multi ex nobilibus, venatu, equitatione, pilae luſu, aliisque corporis exercitiis, liberi manent ab illis malis, quae lauta convivia & quotidianas fere comeſſationes tandem ſequi ſolent; ſed in amabili ſexu praecipue a tali vivendi genere enervantur omnia, dum & longiori ſomno indulgere ſimul ſolent, & ſedentariam victam agunt, inerti torpentes otio. Sapiens *Lycurgus*, uti alia occaſione ad §. 1291. notavi, futurae progeniei curam habens, mandavit, ut *corpora virginum, curſu, lucta, diſcorum & telorum jactu, exercerentur, ut & foetus radix, validum in valentibus exordium ſumens, germinaret melius.* Sic cavit, ne molles & delicatulae mulieres, licet robuſtis & validis jungantur viris, debilem & morboſam prolem in lucem ederent.

Saccharatis. An Saccharum adeo noxium ſit ſanitati, ut quidam voluerunt, ſaltem dubitari poteſt: *Celeberrimus Boerhaavius* (z) habet ſequentia de mirabili hoc corpore, quod vix ſibi ſimile habet. *Saccharum in corpore humano, naturali latice dilutum, lixivium praebet ſaponaceum, quod oleoſa, viſcoſa, vi vitae adjuvante, diſſolvit; hinc pituitam nunquam generat, ſed diſſolvit, nec bilem auget, aut in illam convertitur, ſed aperit, attenuat, dividit. Interim tamen, olea nimis ſolvendo, macilentiam inducere poteſt; ut & attenuatione nimia debilitatem producit, & laxitatem nimiam. Quare & Rachiticis & ſcorbuticis nocuiſſe viſum.* Paulo ante monuerat (a); *Sine culpa male audit Saccharum quaſi noceret hominum ſaluti, cum nunquam hoc probatum fuerit.* Ob nimiam vim ſolventem forte culpari poſſet, ſi nimia ejus copia ſumeretur. Memini me legiſſe olim de *Bernardo Coſtero* (b), egregio juriſconſulto Batavo, qui ſedentariam vitam egit, ſed ſimul ſobrie admodum vixit; dulcia autem in cibo & potu amavit adeo, ut tantam copiam Sacchari abſumpſerit ſolus, quae quinque vel ſex aliis hominibus ſuffeciſſet, nec tamen inde unquam nauſeam ſenſit, vel bilioſas eructationes, nec morbis obnoxius vixit, ſed ultra nonageſimum annum, ſenio exhauſtus, non morbo, in lecto mortuus inventus fuit. Plura exempla hominum, qui ſacchari ac mellis ingenti copia uſi fuerunt, alibi (c) habentur, & tamen longaevi ſanique fuerunt.

Salſe riſit optima mater moroſum Medicum, qui praeſcripſerat mixturam paucarum unciarum, quae unciam unam ſyrupi continebat, dum ſimul ſevero vultu monuerat, ne vel minimam ſacchari miculam daret aegrotulo, ſi filium ſervatum vellet. Non meminerat Medicus, in omnibus ſyrupis officinalibus duas tertias partes adeſſe ſacchari.

Mul-

(z) Elem. Chemiae Tom. II. pag. 160. (a) Ibidem pag. 159. (b) Hiſtoriſch Verhaal &c. in de Voorreeden. (c) Slare de Saccharo & Lapid. Bezoar. Londin. 1715. in 8°.

Multo evidentior noxa ſanitatis percipitur in illis, qui perpetuis aquoſis potibus corpus debilitant; qualis mos peſſimus apud Batavos invaluit; dum una, cum vitae ſedentariae indulgent, tota die potibus Aſiaticis, ex baccis Caffae aut foliis Theae paratis, abutuntur. Vidi tales, qui toto anno nec aquam frigidam, nec cereviſiam, nec vinum, potabant, imprimis dum celebris olim apud Batavos Medicus *Bontekoe*, & ejus ſequaces, inculcabant omnibus, nullum praeſtantius eſſe in morbis remedium, nullum efficacius ſanitatis conſervandae praeſidium, quam ſi corporis humoribus, potibus tepidis copioſis, conciliaretur maxima fluiditas, ut liberrime per omnia vaſa moveri poſſent. Unde Chloroſis frequentiſſima, abortus frequentes, fluor albus, languores puerperarum &c., toties faſtidium pariebant Medicis, ubi vix curatae mulieres de novo his potibus tepidis indulgebant, ſicque recidivam patiebantur frequenter. Cum autem ſaccharum male audiret apud multos, novi plures, qui omnino ab hoc abſtinebant, vel ſaltem quam parciſſime utebantur.

Morbis Chronicis, Venere, Aetate, exhauſti. Tales parentes, debiles, morboſos, languidos, infantes gignere, nemo dubitat. Unde inter ſigna ſanitatis optimae numeratur (*d*), ſi quis natus ſit parentibus, ſanis, vegetis, plenae aetatis, rara ſed fervida Venere utentibus. *Lycurgus*, qui validis exercitiis firmabat virginum corpora, antequam viris jungerentur, voluit, ut recens nupti non cohabitarent, ſed clam & furtiva quaſi Venere uterentur tantum, adeoque rara & fervida. Talem curam geſſit robuſtae & bellicoſae poſteritatis. Facile patet, qualis proles exſpectanda ſit a decrepitis, uti & ab illis, qui, in ipſo aetatis vigore, libidine ac perditiſſimo vivendi genere exhauſti, conjugia ambiunt, dum, ante trigeſimum annum jam imbelles ſenes, lectiſſimas virgines turpiter decipiunt.

Tabi imprimis Venereae &c. Tota hiſtoria Luis Venereae, de qua praecedenti Capitulo fuſius actum fuit, docuit, quam multiplicia mala in tetro hoc morbo contingant partibus genitalibus utriusque ſexus; ſi jam cogitetur, humorem genitalem foedo tabo Venereo allui, partemque contagii cum illo ſimul abripi, miſceri, facile intelligitur, qualis progenies a talibus parentibus exſpectare poterit reſpublica. Certum eſt, Lue Venerea infectos ex utero materno prodire infantes ſaepius, qui nutricibus traditi inficiunt miſeras, illae maritos; cujus calamitatis exempla plura recenſita fuerunt. An vero tales infantes citius aut pejus Rachitide afficiantur, quam alii, nondum videtur penitus conſtare. Rachitis enim, uti poſtea patebit, diverſus a Lue Venerea morbus eſt; qui & facilius curatur, & longe aliam ſanandi methodum requirit, quam Lues; qua infecti naſcuntur infantes, non autem Rachitide; quae vel nunquam, vel rariſſime, a nativitate incipit, ſed notabili poſtea tempore ſe manifeſtare ſolet. Lui congenitae Rachitidem ſuccedere poſſe, nullus dubito; ſed & certus ſum, ſaniſſimos, dum naſcebantur, infantes Rachitide correptos fuiſſe,

(*d*) H. Boerhaave Inſtitut. Medic. §. 885. 1.

fuiſſe, licet nullum omnino nec in illis adeſſet Luis veſtigium usquam in corpore, nec in parentibus ullum ſignum praegreſſae olim Luis inveniretur.

Unde, dum conſtat, Luem & frequentes Gonorrhoeas ſic enervare quandoque totum generationis apparatum, ut effoetam ferme genituram impendant miſeri procreandis liberis, videtur concludi poſſe, ſed nullo modo certum eſt, quod & inde pendeat origo Rachitidis. Praeterea Lues Venerea integro ſaeculo antiquior eſt Rachitide. Forte hoc verum eſſe poſſet, vitia parentum, hac paragrapho recenſita, poſſe ſic diſponere infantes, ut in Rachitidem incidant etiam a levioribus cauſis, quas, firmiore corpore donati, proprio robore ſuperaſſe potuiſſent.

Quantum autem ad Rachitidem prolium faciat laxa, debilis, mucoſa, materni corporis diſpoſitio, docet ſequens obſervatio (*e*). Agebat celebris auctor, ut monet (*f*), de fluore albo ſimplici, nulla acrimonia Venerea &c. admiſta, qualis in laxis, mollibus, otioſis, & opipara menſa fruentibus, toties occurrit. Monebat, tales mulieres, niſi integre curentur, antequam nubant, facile abortiri, ſi conceperint. Dum felici arte cavebatur abortus ita, ut foetus ad maturitatem perveniret, notavit ſequentia: *Tales autem foeminae pariunt plerumque infantes craſſos, pingues, robuſtos, & hi tales manent per plures menſes; poſtea vero emaciantur, laſſi fiunt & membra pendula gerunt; tandem ſubſequitur peſſima Rachitis, quae raro huc uſque ſanari potuit.*

§. 1483. Ubi vero nutricem iisdem affectam malis nactus eſt, magis augetur infanti praecoci incremento morbus.

Cum recens nati infantes ſolo fere lacte ex uberibus ducto vivant, patet facile, quod, ſi victum praebeat infanti nutrix, in qua ſimilia vitia occurrunt, ac praecedenti paragrapho enumerantur, tunc potius mutanda foret nutrix, ut ingruenti malo obex ponatur. Quamvis autem ſemper hortari ſoleam matres, ut propria largiantur prolibus ubera, ſi ſanae fuerint ipſae, tamen in hoc caſu ſanae & robuſtae foeminae lac praeferrem materno, ſi illa inerti otio vitam ducat, debilis ſit corpore, & a levi etiam animi affectu turbetur tota. Saepius Rachitis nobilium cunas aggreditur; hinc ex pluribus oblatis optimam eligere poterit peritus & prudens Medicus; de qua re dictum fuit in *Capitulo* de Morbis *Infantum*. Sed, cum ut plurimum tardius Rachitis ingruere ſoleat, ſaepius ablactandi tempus adeſt, antequam Rachitis incipiens magnum progreſſum fecerit; etenim ſatis lente incedit, & in initio, a plebe ſaltem, non tam cito cognoſcitur.

§. 1484.

(*e*) Anton. Störck Ann. Medic. ſecund. pag. 215.

(*f*) Ibidem pag. 211.

§. 1484. Inprimis ſi frigidius, humidiusque, tractatur; aquoſis, mucoſis, crudis horaeis, piſcibus, farinoſis azymis, & ſaccharatis, paſcitur; febre autumnali intermittente, morbo chronico, vel acuto, diu laboravit; a ſcabie, herpete, ulceribus, ſuppreſſis male curatus; balneo, fotu, linimentis, unguentis, vaporibus humidis, enervatus; perpetuae quieti in ſella perforata addictus, nudato inferius corpore.

Conſideranda jam ſunt illa, quae praecedere obſervantur Rachitidem incipientem ſaepius, & illum morbum jam praeſentem augent inſigniter.

Si frigidius humidiusque tractatur. Nimis humidus aër laxat, ſolvit, debilitat, fibras; ob perpetuam reſpirationem talis aër pulmones afficit, ſerum pulmonum retinet, auget, accumulat, & illorum perſpirationem prohibet (g); cum autem cellulae pulmonum aëreae, ſi evolutae forent, totam corporis ſuperficiem extenſione ſuperarent multum, hinc magna admodum per pulmonem perſpiratio. Si jam humido aëri ſimul frigus ſe jungat, ſeroſae colluvies metuendae ſunt, & in pulmone, & in ipſis thoracis cavis; uti antea, dum de pectoris hydrope agebatur, pluribus dictum fuit. Haec videtur una ex cauſis eſſe, quare toties pectoris vitia comitentur Rachitidem.

Unde etiam fit, ut Rachitis non tantum generoſiorum cunas, ſed & pauperum tabernas, pulſet, dum, inopia preſſi, nec cubicula calefacere, nec lintea infantum debito modo exſiccare, poſſunt. Si jam miſeri tales in locis humidis & uliginoſis habitare cogantur, augmentum malorum ſequitur. Poſtea, ubi de cura hujus morbi agetur, patebit, quantum proſit aër calidus & ſiccus; ſi enim humiditati accedat aeſtus, in putredinem omnia cito tendunt, & vix non certa pernicies imminet.

Aquoſis, mucoſis, crudis horaeis &c. Omnia enim haec laxant, debilitant, & ultimo effectu enervant actionem viſcerum primae coctionis. Sponte patet, vitioſum talem victum tantum locum habere poſſe in adultioribus jam pueris, cum junioribus lac nutricis ſufficiat. Solent quidem mulierculae lactentibus infantibus, imprimis ſi famelici fuerint, dare ſubinde pulticulas ex farina & lacte, imo quandoque miſellos infarciunt, dum quemvis ejulatum infantum oblata pulticula ſedare tentant: Dum autem farinoſus lentor non attenuatur per inceptam fermentationem, ut in pane conficiendo fieri ſolet, brevi totum abdomen, glutine collecto infarctum, tumet, & miſerrime languent infantes. Piſcium uſus damnatur imprimis ideo, quod in debilioribus naturam ſuam ſequantur, & facile putreſcant: Praeterea in pluribus piſcibus copia pinguis olei adeſt, quod, facile ranceſcens, & acre redditum, inſigniter nocere poterit.

De ſacchari uſu ad §. 1482. dictum fuit. Notavit tamen *Gliſſonius* (h) ſequen-

(g) H. Boerhaeve Inſtit. Medic. §. 748. (h) De Rachitide Cap. XXI. pag. 272.

quentia: *Obſervatum eſt, hoc morbo laborantes dulcia, ut ſyrupos, tum bellaria, multoque ſaccharo aut melle condita, quae aliis pueris in delitiis eſſe ſolent, averſari.* Dubitare videtur, an forte haec illis noxia ſint; quod humores incraſſarent. Saturatiſſima ſacchari ſolutio, ſyrupus nempe, lentorem habet; ſed, ſi ſyrupo addatur quarta tantum aquae pars, ilico diffluit, lentore ſublato, &c, uti dictum fuit, ſaccharum ſolvit atque attenuat, non incraſſat.

Febre intermittente autumnali &c. Talia mala, debilitando juniorum corpora, ad Rachitidem illos diſponere poſſe, videtur admodum probabile; imo videtur hoc Medicos induxiſſe, ut crediderint, Rachitidem non eſſe annumerandam novis morbis, ſed ſemper genus humanum infeſtaſſe, licet alio nomine, cum poſt alios morbos chronicos, & poſt febres diuturnas, abdomen in junioribus tumere obſervetur, quod idem Rachiticis pueris ſolemne eſt.

Verum ad §. 1480. pluribus demonſtrare conatus fui, optimum in dignoſcendis morbis judicem *Sydenhamum* multum diſcriminis poſuiſſe inter ventris tumorem, qui febres longas in junioribus ſequi ſolet, & illum, qui Rachitidem comitatur. Monet enim de hac re ſequentia (*i*): *Obſervatu non indignum eſt, quod, cum febres autumnales teneram aetatem diu cruciarint, nulla ſpes ſit eaſdem abigendi, donec abdominis regio, circa lienem praecipue, indurari atque tumefieri occoeperit; iiſdem enim gradibus, quibus hoc ſymptoma ſupervenerit, febris etiam fugam meditatur. Neque forte ex meliori prognoſtico aliquo morbum hunc brevi abiturum dixeris, quam ſi ſedula obſervatione ſuboriri hoc ſymptoma perſpexeris.* Simul monet, dum febres autumnales praedominium obtinent, tunc tumores illi *tangentis digitum non aliter feriunt, quam ſi materiam aliquam continerent in ſcirrhum induratam, cum qui aliis annis, ſimili licet* προφάσει, *contingit, tactum ita afficit, ceu tenſio tantum foret hypochondriorum a ſubjectis flatibus.* Unde etiam in compendio, quod in uſum filii ſui Medici ſcripſit *Sydenhamus* (*k*), dum enumerat Rachitidis ſigna diagnoſtica, legitur: *Abdominis repletio, hypochondriorum tenſio.*

A ſcabie, herpete, ulceribus, ſuppreſſis male curatus. In junioribus ſaepius cutis eroditur acri ſero; & frequentius ſic afficitur cutis capillata capitis; quae incipit cum pruritu humeſcere; unde perpetuo caput affricant pulvinaribus lecti, vel aliis obviis: Cum in initio talis mali ſubacidus, ſatis nauſeoſus, odor percipiatur, hinc voluerunt quidam tales cutis eruptiones dictas fuiſſe *Acores.* Poſtea incipit rubeſcere cutis, & granuloſa fieri, tunc vocaverunt *Herpetem miliarem*; quia & proſerpit malum, & ex cute quaſi grana milii prominent: Vocaverunt alii *Herpetem ficoſum*; quia, uti in ficu diſciſſa apparent ſemina parva rotunda, ſic & in cute talia tubercula. Augetur tunc ſeri effluxus, quod in foedas cruſtas brevi concreſcit, quae aliquando ſatis denſae fiunt, pluribus foraminulis pertuſae ſunt, & lentiori jam humido tranſitum permittunt adhuc utcumque; ſed illud cruſtae undique haerere incipit, illiusque craſſitiem auget: tandem ſub his cruſtis ſerum ex cute prorumpens colligitur, putreſcit, cutim erodit, haecque in ulcera profunda degenerat,

(*i*) Sect. I. Cap. V. pag. 121. 122. (*k*) Ibidem pag. 778.

rat, quae ſaniem acrem foetidiſſimam plorant, &, uti tinea veſtem, ſic cutim ichor, deſtruit; unde & *tinea* ſolet vocari. Alia occaſione ad §. 586. E dixi, quod ſervaverim bregmatis oſſa infantis, eroſa penitus ab hac ſanie, quae, licet mundata, eundem foetorem pluribus adhuc menſibus ſpirabant, qui intolerabilis omnibus videbatur, dum miſer infans viveret.

Omnibus notum eſt, quam difficilis cura ſit hujus mali, ubi ad illum gradum pervenerit, ut ipſa capitis oſſa afficere jam ceperit, & quam funeſti effectus metuendi ſint, ſi imprudenter acris hujus ichoris effluxus ſupprimatur.

Imprimis hoc nocuiſſe junioribus, qui ad Rachitidem proni erant, teſtatur *Gliſſonius* (*l*). *Ad haec, quod intempeſtivam impetiginis aut ſcabiei ſuppreſſionem ſequatur, ut frequenter obſervavimus, quando, rurſus erumpente ſcabie, atque pruritu excitato, indeque aucto in externis membris calore, tales pueros facile reſtitutos vidimus.* Quod & poſtea confirmat alio loco (*m*), ubi ſigna prognoſtica colligit; *Scabies, & puſtulae in cute, pruritusve huic morbo ſupervenientes, ad curam ejusdem multum conferunt.*

Balneo, fotu, linimentis, unguentis &c. Patebit ex ſequentibus, in Rachitide omnia ſolida corporis emolliri, flaceſcere, ne quidem oſſibus ipſis exceptis, dum ſimul fluida degenerant in cacochymiam, inertem, mucoſam, frigidam. Verum omnia hic recenſita in textu, ſi diu continuentur, corpus ſani infantis flaccidiſſimum reddunt & enervant, adeoque talem diſpoſitionem inducunt, qui morbo huic favet; &, ſi haec jam adſit in corpore, augebunt illam brevi: Patebit autem, ubi de cura hujus morbi agetur, contraria his prodeſſe; aërem nempe ſiccum & calidiuſculum, veſtes ſiccas calefacientes, frictiones ſiccas &c.

Perpetuae quieti in ſella perforata &c. Nihil magis noxium eſt Rachiticis, uti & infantibus ad hunc morbum diſpoſitis, quam ſi perpetuo in ſellis talibus perforatis ſedere cogantur. Obtinet hic mos in pluribus locis, praecipue apud plebem, cui res anguſtior domi. Commodum hoc matribus eſt, dum ſic domeſticis laboribus operam dare poſſunt, & reliquae familiae curam habere, ſimulque cavetur, ne urina & foecibus alvinis tot conſpurcentur lintea. In hunc finem nudato inferiori corpore imponuntur ſellae perforatae, dum ſimul omnis ambitus hujus machinulae undique clauſus eſt, ut frigus arceatur a nudis partibus. Truncus corporis per ſuperiorem partem emarginatae tabulae cum artubus ſuperioribus & capite eminet; tabulae imponuntur crepundia, ut ſine taedio ſic ciſtulae incluſus infans maneat per horas, nec importuno ejulatu matrem a laboribus avocet. Hyberno tempore pedibus ignis ſupponitur, ne frigeſcant infantes. Sic inferior trunci pars cum artubus inferioribus in aëre calido haerent perpetuo, & quidem repleto vaporibus exhalantibus ex corpore infantis, ejusque urina & foecibus accumulatis in receptaculo, quod ſellae perforatae ſupponitur. Cum autem Rachitis vel in ipſo ſui initio aſſiduam ſedendi voluntatem faciat, per integrum fere diem in hac machina ſedent quietiſſimi, &, dum inde eximuntur, tetra mephitis undique diſpergitur per

(*l*) De Rachitide Cap. V. pag. 36. (*m*) Ibidem Cap. XXIII. N°. 27. pag. 289.

per aëra, quem inſpirare debent miſelli. Inde patet facile, omnia mala, vel ex hac ſola cauſa, in Rachiticis pueris multum augeri.

§. 1485. Cognoſcitur morbus hic incipiens in his, qui nondum incedunt, 1. ab aetate. 2. a cauſis praegreſſis. 3. a fratribus, ſororibus, ſimili malo captis. 4. a tumore flaccido capitis, & faciei. 5. a cute laxa. 6. a tumore abdominis. 7. a macilentia reliquarum partium, inprimis muſculorum. 8. a protuberantia epiphyſium ad juncturas radii, ulnae, humeri, genu, tibiae, fibulae. 9. a magnitudine arteriarum & venarum jugularium, dum reliquae decreſcunt.

Sequitur, ut indagentur illa ſigna, quae demonſtrant, morbum incipere; ut ſtatim tuta & efficax medela adhiberi poſſit, ne morbus pergat increſcere. Caeteris enim paribus eo facilius morbi ſanantur, quo minus invaluerint tempore. Cum autem, uti ad §. 1481. dictum fuit, diverſo vitae tempore morbus incipiat, hinc primo agetur de ſignis Rachitidis incipientis in infantibus, qui nondum incedunt.

1. De hac re jam dictum fuit.

2. Et illae hactenus enumeratae fuerunt, tam quae in parentibus & nutricibus obſervari potuerunt, quam quae in ipſo infante occurrebant.

3. In diſputatione Medica, quam *Argentorati* anno 1754. habuit egregius *J. Petrus Buchner* de Rachitide perfecta & imperfecta, legitur (*n*) de undecim prolibus Rachiticis, genitis eadem matre, quae ſcrophuloſa erat, & quadrageſimo aetatis anno facie vetulam & effoetam mentiebatur ita, ut miraretur Medicus illam de menſium anomalia conquerentem. Saepius contingit, plures in eadem familia Rachitide laborare, licet non omnes, uti in raro hoc caſu contigit. Cum autem pater, & ante, & quamdiu genuit, inconcuſſae ſemper ſanitatis fuerit, matris morbus ſcrophuloſus ſolus inter cauſas praediſponentes (vide §. 1482.) poterit recenſeri; cui tribui poſſet numeroſae prolis morbus. De reliquis enim cauſis, eodem loco recenſitis, nulla poteſt eſſe ſuſpicio facile, cum aerumnoſam vitam egerint hi conjuges, inter illos numerandi, quos vitam merendi difficultas conterit & conſumit.

Tales caſus, non ſine aliqua ratione, ſuſpicionem fecerunt, an non per contagium ex uno in alium tranſiret Rachitis? Morbus enim ille, veteribus non deſcriptus, occidentales Angliae partes invaſit primo, & intra paucos annos per totam Angliam, dein & per alias regiones, diſperſus fuit.

Alia occaſione ad §. 1382. notavi, morbos poſſe naſci in homine a cauſis manifeſtis, quarum cauſarum illi morbi effectus ſint; & tamen per hos morbos ſic mutari corpus hominis aegri, ut per contagium iiſdem morbis inficiat alios homines, qui non expoſiti fuerant cauſis illis manifeſtis, a quibus ille aeger morbum ſibi contraxerat. Contagium ergo naſcitur in humano corpore illo tem-

(*n*) Diſputat. ad Morbor. Hiſtor. opera Halleri Tom. VI. pag. 285.

tempore, dum morbus adeſt, absque contagio natus, & per hoc contagium, natum ſemel, latiſſime morbus diſſeminari poterit. Pluribus eodem in loco hanc rem deducere conatus fui.

Forte & contagii in Rachitide ſuſpicionem poſſent augere illa quae ſequuntur. Celebris artis Chirurgicae Profeſſor (*o*) Florentiae diſſecuit cadaver nobilis pueri biennalis, Rachitide mortui, &c, remoto ſterno, invenit totum pulmonem tectum lamellis albis, figurae irregularis, magnitudine monetae (*un Giulio*), ſubſtantiae ſubpolypoſae, laxe adhaerentes pulmoni, ita ut quaedam ex his lamellis ſponte ceciderint in cavum thoracis.

Celebris in arte noſtra vir, & utiliſſimis obſervationibus notus (*p*), invenit in cadaveribus illorum, qui perierant ex febribus contagioſis, in hoc vel illo corporis cavo largam puris collectionem. In uno cadavere hominis, qui undecima *febris flavae* die mortuus erat, in abdomine nihil praeternaturalis invenit, niſi quod bilis fuerit utcumque ſpiſſior & grumoſa; ſed in ſiniſtro thorace aderat aquae flaveſcentis copia, cui innatabant largae portiones cruſtarum flaveſcentium, ſive glutinis, quod perfecte referebat pelliculam illam, quae tegebat ſanguinem venae ſectione e brachio eductum: Lamellae illae referebant ſubſtantiam membranaceam, quae incipiebat converti in gelatinam purulentam. Similes laminae externam & internam pleurae ſuperficiem, uti & externam membranam pulmonis tegebant, in quibusdam laxe adhaerentes, in aliis firmius.

Cum ergo in morbo, qui manifeſte contagioſus erat, illae lamellae, modo deſcriptae, in cavo thoracis, & in pulmonis ac pleurae ſuperficie, invenirentur, & in Rachiticorum cadaveribus adeſſent ſimiles, hinc ſaltem aliqua ſuſpicio ſubnaſci potuit, an non & Rachitis ſe per contagium propagaret. Videri poſſunt & illa, quae habentur ad §. 1409, ubi de contagio morborum Epidemicorum actum, & demonſtratum fuit, poſſe cauſam communem, in aëre haerentem, Epidemicos morbos producere, & quidem mali moris, qui plures quidem afficiunt eodem tempore, nec tamen ex uno homine in alium tranſeunt communicato contagio.

Gliſſonius (*q*), de hac re diſputans, non videtur multum alienus fuiſſe a contagii ſuſpicione, dicens: *Forte equidem nonnullam leviuſculam inclinationem alteri corpori poſſit imprimere; imo interdum ipſam forte morbi invaſionem in corpore inſigniter ad eum praediſpoſito acceleret aut promoveat; neque tamen propterea nomen morbi proprie contagioſi mereatur.* Poſtea, de induſtria in hanc rem inquirens, obſervavit frequenter *pueros, ſeu coaetaneos, ſeu prope coaetaneos, in iisdem aedibus enutritos, quorum unus aut alter hoc morbo afflictus fuerit, dum alius aut plures eorum minime laborarent. Imo novimus pueros, non tantum communibus aedibus, aſſiduoque mutua ſocietate gaudentes, ſed & quotidie communi menſa & lecto utentes, quorum alter hoc malo affectus ſocium convictus & concu-*
bi-

(*o*) Anton. Benevoli Diſſertazioni & oſſervazioni &c. pag. 246. 247. (*p*) James Lind' two papers on fevers and infections pag. 95. 96. (*q*) De Rachitide Cap. XVI. pag. 183. & ſeq.

bitus nullo modo infecerit: quod ſane vix videtur contingere potuiſſe in morbo proprie contagioſo.

In theſauro rerum naturalium Regis Galliae (*r*), a ſummis in hiſtoria naturali viris, *Buffon* & *Aubenton*, deſcripto, quem ſera mirabitur poſteritas, deſcribitur & delineatur ſpecies canis, quem ob humilem ſtaturam *Baſſet* vocant, licet longitudo corporis ſatis inſignis ſit. In horum canum ſceletis quandoque deformitas in oſſibus extremorum anteriorum invenitur, & tunc vocantur *cruribus tortis*: Simile in oſſibus extremorum vitium obſervatur in pueris Rachiticis. In reliquis Sceleti talis canis oſſibus nulla apparet difformitas; imo & in ſubſtantia oſſium horum difformium nullum obſervatur vitium, ſed ſaniſſima ſunt; cum e contra in Rachitide oſſium ſubſtantia a naturali ſtatu manifeſte degeneret. Hinc dubitat Celeberrimus *Aubenton*, an non primi canes in hac ſpecie laboraverint Rachitide, quae huic deformitati originem dediſſet, & dein ſenſim evanido hoc morbo manſiſſet effectus; oſſium deformitas nempe, ad poſteros translata jure haereditario. Imo credere videtur, infantes, Rachiticis parentibus natos, eandem corporis difformitatem per longam generationum ſeriem traducere poſſe; poſt morbum jam curatum ſuperſtite manente tali deformitate. Aſt, quantum novi, in humano genere hoc nondum obſervatum fuit.

4. In omnibus Rachiticis obſervatur, quod caput juſto majus ſit, & facies magis tumeat, quam requiritur, proportione habita ad reliquas partes corporis; ſaepe ſatis bonus faciei color manet; ſed ſemper adeſt ſimul laxitas. Illi, qui voluerunt, Rachitidem veteribus Medicis cognitam fuiſſe, licet alio ſub nomine deſcriptam, crediderunt, quod apud illos ſub hydrocephali titulo latuerit, & a magnitudine capitis, quae ſemper hunc morbum comitatur, hoc probare conati ſunt. Aliquoties Rachiticos hydrocephalo laborare certum eſt; ſed in pluribus caput proportionaliter majus eſt, licet nulla ſeri hydropici copia adſit. Praeterea hydrocephalo decumbentes fiunt hebetes & obliviosi, dum copia extravaſatae aquae augetur, cum e contra, uti ſequenti paragrapho dicetur, Rachitici praematuro ingenii acumine, & ſenſuum ſincero exercitio, a coaetaneis diſtinguantur.

Omnes auctores, qui de hoc morbo ſcripſerunt, mentionem fecerunt illius magnitudinis capitis auctae. Imo *Gliſſonius* (*s*) teſtatur, quod in omnibus hoc morbo exſtinctis, quos hactenus viderat, obtinuerit aucta haec capitis moles, unico tantum excepto, qui ſimul cum hoc affectu ſuppuratos habuit pulmones, & Phthiſi confectus eſt. Sed & ille habuit per totum fere morbi decurſum caput majuſculum, faciemque pleniorem. Quatuordecim vero ante obitum diebus ſubito collapſae ſunt partes carnoſae circa caput, faciesque Hippocratica facta eſt, ſtupentibus omnibus ſubitam hanc mutationem.

5. Et hoc obſervatur perpetuo: Cum enim muſculoſa caro in trunco & artubus minuatur mole, & quaſi atrophia abſumatur, ideo *cutis univerſa*, *tum ve-*

(*r*) Hiſtoire natur. generale & particuliere Tom. V. pag. 300. 301. Tab. 35. & 51.
(*s*) De Rachitide Cap. II. pag. 10.

vera, *tum membrana carnoſa & adipoſa*, *flaccida & quaſi pendula*, *laxaeque inſtar chirothecae*, *apparet*, *ita ut multo plus carnium eas continere poſſe putes* (*t*). Imo nequidem a morte flaccidum corpus obrigeſcit, nec innatum calorem mox exuit; uti in cadaveribus fieri ſolet (*u*).

6°. Abdomen ſemper plus minusve tumet: conſumitur quidem pinguedo, deficit in muſculis toroſitas, & tamen abdomen prominulum eſt. Prudenter *Gliſſonius* (*w*) hoc notavit, dum recenſet illa, quae apparent in cadaveribus Rachiticorum, antequam diſſecentur. *Abdomen exterius quidem*, *reſpectu nempe partium continentium*, *macrum eſt*, *interius vero*, *reſpectu partium contentarum*, *nonnihil prominens & tumidiuſculum ſentitur.*

Notandum eſt, tumorem abdominis junioribus ſaepius contingere, licet non ſint Rachitici: Poſtquam enim primi dentes prodierunt, ſolent infantes eſſe ſatis famelici, & ſaepe parentes oblectantur, dum vident, infantes quaevis oblata avide devorare, etiam duriora, ſperantes inde robur inſigne corporis futurum. Matres, ſaepe nimis ſollicitae de incremento prolium promovendo illas infarciunt pulticulis farinaceis, ita ut aliquando ventriculus & inteſtina his diſtentiſſima inveniantur poſt mortem. In tali caſu purgantia, collectam hanc ſaburram expellentia, cum prudentia adhibita, egregie proſunt; uti etiam, ubi poſt febres, tam continuas, quam intermittentes, diu toleratas, abdomen intumeſcit; prout ante ad §. 1480. dictum fuit. Sed tumor abdominis in Rachiticis diverſus eſt, & ideo tunc notatum fuit, *Sydenhamum* non voluiſſe, ut Medici purgantibus in Rachitide uterentur copioſis, cum ſemel vel bis hoc tentaſſe ſufficeret.

Dum cadavera Rachiticorum luſtrabat *Gliſſonius* (*x*), teſtatur ſequentia: *Hepar in omnibus a nobis diſſectis juſto majus*, *alias autem non male coloratum*, *neque valde induratum*, *aliove aliquo notabili vitio contaminatum.* Excipiebat nonnulla cadavera, in quibus nempe ante obitum alii morbi cum Rachitide complicati fuerant; uti in hydropico & extreme tabido ſe obſervaſſe meminerat. Inde patet ratio, quare in quibusdam locis ſub nomine magni hepatis deſignetur Rachitis. Lienem, magnitudine, colore, ſubſtantia, invenit non contemnendum; non negat tamen, in hoc viſcere, propter complicationem Rachitidis cum aliis morbis, aliter contingere poſſe.

In cavo abdominis ſerum hydropicum vidit, ſed nec frequenter, neque adeo copioſum. Notum eſt, in cadaveribus, poſt morbos chronicos & languidos, fere ſemper in corporis cavis aliquam copiam ſeri extravaſati reperiri.

Ventriculum & inteſtina, ultra morem ſanorum nonnihil, flatibus diſtenta vidit, & inde cauſam tenſionis hypochondriorum deduxit.

Meſenterium quandoque inculpatum invenit, aliquando glandulis majoribus, ſi non ſtrumis, obſitum.

Cum

(*t*) De Rachitide Cap. II. pag. 10. (*u*) Diſputat. ad morbor. hiſtor. opera Halleri Tom. VI. pag. 287. (*w*) De Rachitide Cap. II. pag. 11. & Cap. XXI. pag. 270. (*x*) Ibidem pag. 11.

Cum autem Pancreas transverſim ſub ventriculo ponatur, duplicaturae partis poſterioris Meſocoli involutum, diſſecto abdomine non occurrit ſenſibus, hinc nihil certi de illius conditione ſtatuere voluit *Gliſſonius*, ſed aliis hoc inquirendum reliquit. Et ob hanc rationem meretur omnem fidem in illis, quae aſſerit ſe vidiſſe in Rachiticorum cadaveribus.

Viſcera Uropoietica ſatis ſana invenit in Rachiticis; niſi alius ſimul adfuiſſet morbus.

Ex omnibus his obſervatis concludit ſequentia; circa tumorem abdominis, qui in Rachitide adeſt. *Notamus in genere de omnibus viſceribus in hoc ventre contentis, quod, licet partes ea continentes, ut ſupra monuimus, multum extenuatae & emaciatae occurrant, ipſa tamen aeque magna & plena, ſi non majora, ut de hepate dictum, quam in ſanis deprehendantur* (*y*).

Unicum Rachitici cadaver aperuit ante laudatus *Benevoli* (*z*), & invenit viſcera abdominalia mole aucta; inteſtina nempe ampliora quam naturaliter eſſe ſolent, habito reſpectu ad corporis ſtaturam; lienem & pancreas invenit ſolito majora; hepar prae reliquis magnitudinem auctam habuit; in quo tamen viſcere praeter molis incrementum nil praeternaturalis inveniebatur. Celeberrimus *Heiſterus* (*a*), qui Weslariae per triennium habitavit, ut in Rachitidis naturam inquireret accuratius, hoc temporis ſpatio ſex ſeptemve Rachitide defunctorum puerorum biennalium & triennalium cadavera incidit; meminitque, abdomen in his omnibus tumidum fuiſſe; at, aperto abdomine, nec aquam nec flatus in ejus cavo invenit, ſed inteſtina flatibus admodum diſtenta. Plerumque in inteſtinis inveniebantur vermes cum pituita copioſa, & in pluribus aderant glandulae induratae, ac quidem tantae molis in meſenterio, ut pugnum aequarent; & tunc in illis abdomen ad tactum durius apparebat, quam in aliis; quod minime mirum videtur. Non meminit, hepar mole auctum fuiſſe; cujus ne quidem mentionem fecit; uti nec lienis, nec pancreatis. Cum autem Celeberrimus *Heiſterus* tantus in arte fuerit, & adeo verſatus in Anatomicis, dubium inde moveri poſſet, an aucta hepatis moles adeo frequenter occurrat in Rachiticis, ac *Gliſſonius*, ſtatuit.

Sed notari meretur circa hanc rem, ſectiones illas Rachiticorum factas fuiſſe in juventute *Heiſteri*, dum adhuc ſtudio Medicinae operam daret, & ſub auſpiciis ductuque *Mölleri*, Camerae Imperialis Medici, felici & numeroſa praxi celebris, in arte proficeret. Edidit autem has obſervationes, poſtquam ſeptuageſimum jam aetatis annum abſolverat, ſanus & vegetus. Unde probabile videtur, illum tunc praecipue attendiſſe ad morboſa, quae in cadaveribus occurrebant; & hepar, quamvis mole auctum, ſatis illibatum in Rachitide mortuis inveniri ſolet, ut dictum eſt. Cum ergo alii graves & fide digni auctores de hoc hepatis incremento in Rachiticis conveniant (*b*), videtur ſtatui poſſe, quod & hepar mole auctum concurrat tanquam cauſa tumoris abdominis, qui obſervatur in Rachiticis.

Va-

(*y*) De Rachitide Cap. II. pag. 12. (*z*) Diſſertazioni & oſſervazioni &c. pag. 246. (*a*) Medicin. Chirurg. und Anatomiſche Wahrnehmungen pag. 25. (*b*) Vide Schenckium Obſervat. lib. ij. de Phthiſi obſervat. 3. pag. 258.

Variam autem in viſceribus molem inveniri ſaepius, Anatomici noverunt, non tantum ſi morboſa haec fuerint, verum etiam, dum color, conſiſtentia, ſitus &c., nihil praeternaturale docerent eſſe, ſed ſola moles aucta in ſenſus occurreret. Neque ante mortem ulla adfuerunt ſigna ſaepe, quae ſuſpicionem facere potuiſſent, morboſi quid latere in hoc vel illo viſcere, quod in cadavere ſolito majori mole conſpicuum inveniebatur. Memini, me vidiſſe, in cadavere adoleſcentis, Lienem in ſitu naturali haerentem, ſed adeo longum, ut extrema parte ad criſtam oſſis ilii deſcenderet: color erat optimus hujus viſceris, nihilque praeternaturale in ejus parenchymate detectum fuit; licet cum cura, a perito Anatomico, & Medicis praeſentibus, examinarentur omnia. Cum autem a primis incunabulis defuncti curam geſſerim, nihil unquam detegere potui, quod vel leviſſimam ſuſpicionem daret lienis male affecti.

Videntur veteres Medici ſimilia obſervaſſe, & peculiari nomine denotaſſe. Vocaverunt enim ſic affectos μεγαλόσπλαγχνυς, illos, qui magna & in tumorem ſublata habent viſcera. Licet enim tales crederent morbis opportunos vivere, imo & quandoque eodem nomine uterentur, dum viſcera mole aucta morbis afficerentur, tamen videntur agnoviſſe, dari homines, qui naturaliter magna viſcera habent; de qua re videri poſſunt illa quae *Foëſius* (*c*) habet.

7°. Ad numerum quintum notatum fuit, omnem pinguedinem minui perpetuo, & tandem vix non penitus evaneſcere: Sed, uti notum eſt, muſculi ambiuntur non tantum undique tunica celluloſa, ſed & eadem ſe inſinuat inter ſingulos fibrarum muſcularium faſciculos, ex quibus major muſculus componitur, ad ultimas etiam ſubdiviſiones usque, ſicque efficit, ut fibrae muſculares cum vicinis non concreſcant, ſed maneant ſemper ſeparatae. Hinc, ubi ſumma illa emaciatio adeſt, muſculorum toroſitas minuitur ultra quam credi poteſt. Verum quidem eſt, in ultimo ſenio, dum totum corpus exſuccum & aridum obrigeſcit, vix ullum pingue ſupereſſe in corpore, & tamen nondum penitus deletum eſſe motum muſcularem, uti nec in conſummatiſſima phthiſi, dum ſola cutis oſſa tegere videtur tantum; verum adhuc ipſa muſcularis fabrica ſupereſt illibata, quae ſenſim in Rachitide minui, & tandem perire, videtur, dum, toroſitate & mole quaſi muſculorum fere abolitis, illud, quod ſupereſt, inerti flacciditate languet. Cauſa enim muſcularis motus non eſt in muſculis, ſed in illos aliunde derivatur, dum agunt. Verum, ut illa actio fieri poſſit, requiritur debita ſtructura muſculi, ut cauſa movens, per nervos allata ad muſculum, effectum praeſtare poſſit. Videantur de hac re illa, quae ad §. 1058. & 1059. dicta ſunt.

Egregius in hiſtoria naturali *Daubenton* (*d*), ubi deſcribit ſceleta & oſſa ſingularia Rachiticorum, quae in theſauro Regio ſervantur, ob bonae nutritionis defectum carneas corporis partes debitam firmitatem perdere notat; ſed nec oſſa ſatis conſolidari, dum increſcunt; hinc vertebrae, quarum ſubſtantia poroſa admodum eſt, emolliuntur & ſubſident; unde ſequitur compreſſio medul-

(*c*) Oeconom. Hippoc. litera M. pag. 242. (*d*) Hiſtoire natur. gener. & particul. avec la deſcript. du Cabin. du Roy, Tom. III. pag. 56. &c.

dullae ſpinalis, ac nervorum, qui ex ſpina dorſi emergunt, & poteſtas muſculares motus trunci & artuum exercendi impeditur magis magisque, tandemque fere integre deficit, dum quotidie augetur malum. Mirae quidem depravationes ſpinae dorſi in ſceletis Rachiticorum obſervantur, nec improbabile videtur, poſſe comprimi tandem medullam ſpinalem contentam in theca vertebrarum, & nervos inter commiſſuras vertebrarum ex ſpinali medulla emergentes; tamen verae paralyſes in Rachiticis vix obſervantur. In miſeris illis, quorum cura neglecta fuit penitus, videmus, quosdam emergere totos deformes, ſpina dorſi adeo diſtorta, ut vix poſſibile videatur, hoc contingere potuiſſe absque compreſſione ſpinalis medullae ac nervorum, & tamen non obſervatur paralyſis. Quin imo *Gliſſonius* (*e*), cujus teſtimonium maximi ponderis eſt in Rachitidis hiſtoria, teſtatur ſequentia: *Nunquam, quod meminimus, Paralyſin, aut Apoplexiam, huic affectui ſuperveniſſe novimus; deberet autem neceſſario ſaepius (ſaltem in morbo confirmato) evenire, ſi laxitas & debilitas haec nervorum a defectu influxus cerebri originem duceret.* Minori cum periculo contingunt diſtorſiones illae in ſpina dorſi, quia lente & ſenſim fiunt in Rachiticis; & theca illa vertebrarum, dum divergit a recto tramite, notabilem arcum circuli facit; unde ſenſim medulla ſpinalis ſe accommodat mutatae figurae canalis oſſei, per quem deducitur. Idem verum eſt de nervis, qui ex vertebrarum theca toto hoc itinere egrediuntur.

8°. Oſſa ſuſtinendo corpori humano ſerviunt, firmum fulcrum praeſtant partibus mollioribus, quae illis adhaerent, nec poſſent vaſti adeo muſculi, in corpore humano, & animalium majorum, potentiam, quae adeo valida reperitur, exercere, niſi duris affigerentur oſſibus illorum extrema.

Naſcentis autem animalis corpuſculum refert molle gluten, nec oſſa ipſa plus ſoliditatis habent in prima origine, quae tamen poſtea tantum robur & duritiem acquirunt. Placuit Celeberrimo *Hallero* indagare illa, quae in oſſibus contingunt, dum ex flexili glutine mutantur in duram adeo ſubſtantiam, quae per ſaecula aëris injuriis in coemeteriis publicis expoſita manere poteſt vix non integra. Solita ſua & incomparabili induſtria haec experimenta perfecit in pullis naſcentibus in ovo incubato. Vidit autem glutinis hujus tranſitum in cartilaginem eſſe ſatis promptum & facilem; videbatur enim tantum requiri major ſoliditas; ſed non tam facile intelligebatur, quomodo flexilis & elaſtica cartilago in durum & fragile os mutaretur. Cartilago, dum tenuis adhuc eſt, pellucet; primum oſſeſcentis cartilaginis indicium eſt opacitas & color flaveſcens; ſimul in eodem loco incipit tunc apparere fibroſa compages. Haec mutatio in oſſibus pulli octavo incubatus die apparet. Decimo die, ſanguinis rudimentum adeſt in cartilagine oſſeſcente; undecimo die, rubedo adeſt, dilatatis jam ſic arteriis, ut rubras ſanguinis moleculas transmittere poſſint; eodem tempore & oſſea duritieis in eodem cartilaginis loco obſervatur: Omnia haec & in callis oſſium fractorum apparent, antequam in os conſolidentur. De omnibus his egi alia occaſione ad §. 1261, ubi de *calce podagrica* agebatur. Il-

(*e*) De Rachitide Cap. IV. pag. 26.

Illud autem, quod per arterias, quarum jam aucta magnitudo eſt, ut craſſiora admittant, adfertur ad cartilaginem, videtur eſſe terra, quae interpoſita ſubſtantiae cartilagineae facit, ut ex flexili & elaſtica cartilagine durum & fragile os naſcatur.

Unde ſequitur, ſi terra illa, quae cartilaginem ſua miſcela in os convertit, tolli poſſet ex oſſe jam facto, tunc os denuo in cartilaginem mutari debere.

Pulchro & certo experimento hoc demonſtratur (vide §. 1261). Calvaria enim, quae per plures annos in coemeterio jacuerat, macerata in aqua forti, diluta copioſa aqua pura, tota flexilis & elaſtica facta fuit, ita, ut in pavimentum projecta, pilae inſtar, in altum reſiliret. Unde merito concluditur, cartilaginem differre ab oſſe, quia caret ſubſtantia illa terrea, quae in acidis ſolvitur, &, ſi ex oſſe in acidis macerato auferatur illud terreum, redire cartilaginem, quae latuerat in vero oſſe, per tot annos in coemeterio expoſito.

Praeterea conſtitit ex *Celeberrimi du Hamel* & aliorum experimentis, terream illam ſubſtantiam tingi rubro colore, ſi *rubia tinctorum* ingeratur cum cibo animalibus, & illis oſſibus, in acido maceratis liquore, ſoluta terra perire omnem colorem, & manere cartilaginem non amplius coloratam.

Sed & inde patuit, per ipſas vitae ſanae actiones deteri perpetuo partes ſolidas corporis, ne oſſibus quidem exceptis, & iisdem vitae ſanae actionibus reſtitui perditas. Dum enim alternatim nutriebat animalia cibis conſuetis, nunc addita rubia tinctorum, nunc non, per aliquod tempus, invenit oſſa illorum variegata circulis albis & rubris, ſimulque didicit, menſis ſpatio notabilem terrae copiam oſſi appoſitam fuiſſe; quod ex colore facile diſtinguere poterat. Patuit pariter, intra ſex ſeptimanas evaneſcere illam rubedinem, ſi animal cibis ſolitis absque additione rubiae tinctorum uteretur; dum nempe jacturam terreae oſſium ſubſtantiae ſupplet alia ſimilis materia, ſed non tincta amplius rubro colore.

Inde concluditur, quod terrea haec materies, quae cartilagini addita illam in os convertit, fluxerit per vaſa cum ſanis humoribus, & oſſibus reddiderit illud, quod quotidie de illorum ſubſtantia periit, uti & id, quod ad incrementum oſſium in junioribus requiritur. Unde ex ovo incubato pullus prodit vigeſimo die, qui firmis jam oſſibus inſiſtit, & quaquaverſum diſcurrit.

Verum eadem haec terrea materies, dum per morbum mutatur, vel partibus oſſeis rite applicari nequit, ad alia loca deponitur, vel & eliminatur de corpore; uti ad §. 1261. dictum fuit. An ſimile quid in Rachiticis quandoque contingit? *Gliſſonius* (*f*) habet ſequentia: *Aliquis noſtrum teſtatur, ſe ſemel vidiſſe glandulas ſtrumoſas, tam numeroſas, ut viderentur aequare, ſi non ſuperare, magnitudinem ipſorum pulmonum: ſitae autem fuerunt utrimque inter pulmones & mediaſtinum, & a thymo usque ad diaphragma protenſae.* In cadavere infantis Rachitici membrana pulmones ſuccingens aſpera erat protuberantiis, tuberculisque, verrucis non diſſimilibus. *Apertis pulmonibus, in pluribus locis tartarea ſeu gypſea ſubſtantia concreverat* (*g*). In cadavere nobilis pueri

(*f*) De Rachitide Cap. II. pag. 13. (*g*) Boneti ſepulchret Tom. I. pag. 912.

pueri Rachitide mortui *Benevoli* (*h*) invenit, ſubſtantiam pulmonis diſſectam eſſe plenam & infarctam materia alba, tenaci, craſſa, quam preſſus pulmo ſpongiae inſtar exſudabat: credidit, pulmonem plenum fuiſſe chylo in hoc viſcere collecto & indurato; quod vix veroſimile videtur. Similis obſervatio legitur (*i*) de puero Rachitico, in cujus humero dextro, ſupra flexuram cubiti, inventa fuit tunica ſpiſſa, quaſi cartilaginea; qua aperta, effluxit materia alba, grumoſo lacti aut caſeo coagulato ſimilis. Similis in femore tunica craſſa cartilaginea inveniebatur, quae obvolvebat tumorem, quo aperto, effluxit liquor priori ſimilis, paulo quidem ſpiſſior, albus, caſeoſus, non foetidus, ad tres circiter uncias.

Si jam illa materies terrea, a qua oſſium firmitas & robur pendet, non applicetur copia & modo debitis, major flexilitas oſſium adeſt; unde, dum corporis pondus innititur oſſibus nondum conſolidatis, preſſae epiphyſes prominere ac tumere incipiunt, & in junioribus, qui nondum inceſſerunt, praecipue in carpis, tales prominentiae apparent, quia ſedentes ſaepius manubus innituntur, uti *Gliſſonius* (*k*) notavit. Illae protuberantiae, ſi examinentur, non in partibus carnoſis aut membranoſis, ſed in ipſis oſſium extremis, praecipue in eorum epiphyſibus, radicari deprehenduntur. Imo, ſi oſſium illae prominentiae lima radantur, apparet, quod ſint ejusdem ſimilaris ſubſtantiae ac reliquae oſſium partes (*l*). Hoc autem notatu dignum credidit ideo, quia (*m*) *conjectarunt aliqui, oſſa in hoc affectu interdum eſſe flexibilia inſtar cerae. Sed nos nusquam id vidimus, neque ab oculato teſte fide digno relatum audivimus. Quare, ut fabuloſum, hoc ſignum plane rejicimus.* In adultis quidem obſervatum fuit aliquoties, oſſa penitus emollita fuiſſe, ſed in Rachiticis firma fiunt minus, incurvantur a pondere incumbente, epiphyſes preſſae protuberant, ſicque corpus miſere defiguratur, &, niſi curetur integre morbus in tempore, oſſa illa difformia indurantur denuo, & tota vita manent miſeranda tolerati morbi veſtigia.

9°. Adeo frequens occurrit in Rachiticis vaſorum, caput petentium, vel inde redeuntium, magnitudo, ut plures autores, qui de hoc morbo egerunt, voluerint, ejus eſſentiam tantum conſiſtere in illa nutritionis depravatione per quam quaedam partes nimio graventur nutrimento, hinc mole augeantur nimis, aliae vero tanto minus recipiant, adeoque neceſſario contabeſcant. De viſceribus mole auctis ante dictum fuit, & notatum, quod non ſemper morboſa videantur; uti etiam, quod caput & facies mole aucta appareant, dum reliqua decreſcunt potius. Attenti ad cauſam aucti in ſuperiore parte corporis incrementi, obſervaverunt, arterias & venas jugulares ampliores eſſe, dum reliquae decreſcunt. *Gliſſonius* (*n*) idem quidem affirmat, ſed ſolita fide addit, aliquoties augmentum illud vaſorum capitis apparuiſſe *in corporibus noviſſime*

(*h*) Diſſertazioni & oſſervazioni pag. 247. (*i*) Acta Phyſico Medica natur. curioſorum Tom. I. pag. 103. (*k*) De Rachitide Cap. II. pag. 10. (*l*) Ibidem pag. 11. (*m*) Ibidem Cap. XXI. pag. 269. (*n*) Ibidem Cap. II. pag. 15.

me apertis, non tamen audet inde concludere, illud perpetuo in hoc affectu obtinere, vel non, licet ſuſpicetur, ita ſe rem perpetuo habere. Rationem, quare hujus rei oculatum teſtem praeſtare non poſſet, ſequentem adfert: *Non venerat nobis in mentem, id antea ab initio noſtrae Anatomicae circa hoc ſubjectum indaginis ſcrutari.*

§. 1486. In illis vero qui jam ambulare inceperant noſcitur adveniens malum. 1. ex omnibus antecedentibus. 2. ab inceſſu tardiore, infirmo, prolapſu, inſtabilitate, tranſeunte in aſſiduam ſedendi voluntatem, mox abituram in decubitum perpetuum, tandemque in impotentiam motus quorumcunque artuum, collo flexili, capite nutante. 3. ab ingenii praematuro acumine, ſenſuum ſincero exercitio, appetitu & digeſtione ferme illaeſis.

Dictum fuit ad §. 1481, Rachitidem vix unquam connaſci, raro ante nonum vitae menſem incipere, &, ſi nullum inchoati morbi veſtigium apparuerit ante biennium aetatis abſolutum, poſtea vix de hoc morbo periclitari pueros; actumque hactenus de ſignis morbi in illis, qui nondum incedunt; nunc indaganda ſunt morbi indicia in illis, qui jam ambulare ceperunt.

1°. De his actum fuit.

2°. Sani infantes, quamdiu vigilant, vix unquam quieſcunt, ſed perpetuo artus movent & totum corpus, niſi coërceantur, perpetuo hinc inde diſcurrunt, quaevis obvia arripiunt, quibus dum potiti fuerint, mox rejiciunt, ad alia feſtinantes, ſic non leviter cuſtodes ſuas ſolent fatigare parvuli. Notum eſt, vix non omnes morbos, graviores imprimis, a laſſitudine ſpontanea, & gravitate corporis, incipere; non ita diu poſt, febres, vel & morbi acuti, ſequuntur haec morborum praeludia. Ubi ergo in junioribus agilitas corporis & puerilis petulantia incipiunt minui, licet nullus alius morbus ſequatur, tunc Rachitidis ſuſpicio naſcitur; quae magis magisque confirmatur, ſi haec laſſitudo inſolita & tarditas ad motum corporis diutius perdurent, imo & augeantur. Haec motus muſcularis debilitas incipit a primis morbi rudimentis. Si intra primum aetatis annum, aut circiter, pueri hoc morbo infeſtentur, tardius ſolito pedibus inſiſtunt prae illa debilitate, & plerumque prius loquuntur, quam incedunt; quod in Anglia pro malo omine haberi ſolet (*o*). Si ambulare jam ceperunt, antequam morbus ingruat, tardius incedunt, pedibus infirmius inſiſtunt, vacillant, titubant, cadunt. Si quando laetentur, non tam profuſe rident, neque tanto cum vigore ſe excitant, artusve vibrant acſi tractantium manubus exſilire geſtirent, nec irati adeo ferociter calcitrant, neque tanta cum animoſitate plorant, ac ſolent ſani coaetanei. Jactatione corporis ab aliis praeſtita non delectantur, nec motu violentiore, uti aliis pueris in mo-

(*o*) De Rachitide Cap. XXI. pag. 263. 264.

more eſt, imo potius, praevalente morbo, omnem jactationem averſantur. Dum plorant, non vehementiore aliquo luſu, aſt molli placidaque tractatione & quiete, placantur. Nec oblectantur multum crepundiis, nec ludicra curant, nec tamen ſtupidi ſunt, ſed ingenioſi ac ſerii; &, uti *Gliſſonius*, cujus verbis utor in deſcribendis hujus morbi ſignis, optime notavit (*p*); *Vultum videre eſt magis compoſitum & ſeverum, quam aetas poſtularet, acſi in rem ſeriam aliquam meditabundi eſſent.*

Cum autem, exceptis illis, qui in capite & facie locantur, reliquorum muſculorum firma toroſitas ſenſim minuatur, ita, ut laxi & penduli ſub flaccida cute tangantur, hinc aſſidua ſedendi voluntas tandem in decubitum perpetuum abit; eo quod ſedentes corpus erectum tenere nequeant; ſed, id inclinantes, modo antrorſum, modo retrorſum, modo ad alterutrum latus, quaerunt ſuſtentacula, quibus recumbentes ignaviae ſuae auxilium praebeant. Miſerrimum viſu eſt, quomodo caput mole auctum, dum adultior morbus jam eſt, tenui collo ſuſtineri amplius nequeat, ſed nutando in hanc illamve partem dilabatur. Similis debilitas in ſpina dorſi obſervatur. Unde & *Gliſſonius* (*q*) hanc Prognoſin dedit: *Quo enormior eſt moles capitis, eo longior & difficilior curatio. Quo debilior eſt ſpina dorſi, eo gravior & periculoſior morbus.*

3°. Miſelli illi, licet debiles, & ad motum corporis artuumque inepti, acumine ingenii valent, ac quidem plus, quam in tenera tali aetate quis exſpectaret: Simul ſenſuum omnium exercitium illibatum manet. Hinc functiones encephali in hoc morbo ſatis integrae ſuperſunt; deficit aut languet ſaltem illa, quae motui muſculorum voluntario praeſidet. Forte in encephalo non haeret cauſa labefactati motus muſcularis, ſed potius pendet a perdita muſculorum toroſitate & inerti languore, qui in Rachitide obſervatur. Ubi enim per idonea remedia emendatur vappida, quae in hoc morbo adeſt, cacochymia, & reſtituitur firmis partibus ſolitum hac aetate robur, muſcularis motus pari paſſu redit, quo haec vitia ſolidarum & fluidarum corporis partium corriguntur.

Diſſimulandum tamen non eſt, egregium *J. Petrum Buchnerum* (*r*), qui indagando huic morbo non levem operam dedit, ſcripſiſſe, quae ſequuntur: *Ego ſaltem plures ſtupidos Rachiticos, quam facultatibus animalibus valentes, hactenus vidi: Etſi hos quoque viderim.* Verum notandum eſt, quod hic agatur de ſignis Rachitidis advenientis, in illis, qui jam ambulare ceperant, antequam morbus illos invaderet. Hinc non mirum foret, ſi Rachitici in morbi principio ingenii acumine & ſenſuum exercitio valerent, dein in morbi aucti decurſu ſtupidi & hebetes fierent. Imprimis hoc continget, ſi ſerum extravaſatum in calvariae cavo incipiat colligi. *Gliſſonius* (*s*) de diſſectis Rachiticorum capitibus teſtatur ſequentia: *Inter duram & piam matrem, atque in ipſis ventriculis cerebri, ſeroſas aquas in nonnullis a nobis diſſectis reperimus; unde*

(*p*) De Rachitide Cap. XXI. pag. 265. (*q*) Ibidem Capite XXII. pag. 286.
(*r*) Diſputat. ad morbor. hiſtor. opera Halleri Tom. VI. pag. 285. (*s*) De Rachitide Cap. II. pag. 15.

unde patet, affectum hunc cum hydrocephalo complicari poſſe. Cerebrum in aliis a nobis diſſectis ſatis firmum & inculpabile, neque illuvie ſeroſa inundatum, deprehendimus. Unde illa hebetudo, ſi comitetur quandoque Rachitidem, non pendet ab ipſo hujus morbi genio, cum e contra inſolitum ingenii acumen toties mirentur Medici in Rachiticis, ſed ab alio morbo accedente ortum ducit, ſeri nempe aquoſi collectione in calvariae cavo.

Sapienter enim *Gliſſonius* (*t*) monet Medicos, morbos fere omnes tractu temporis alios diverſi generis ſibi adſciſcere, & ideo morbos chronicos plerumque ante obitum jam eſſe complicatos. Non ergo credendum eſt, quidquid in Rachitide defunctorum cadaveribus praeternaturale reperitur, ad hunc morbum pertinere, cum forte potius ad alium morbum, Rachitidi ante mortem ſupervenientem, ſpectet. Ut igitur certi quid ſtatui poſſit, plura cadavera eodem morbo defunctorum debent perluſtrari, ut rite diſtinguatur, quaenam perpetuo, quae plerumque, quae frequenter, quae raro, in diſſectis corporibus eodem morbo exſtinctorum obſerventur. Simul monet, in memoria habendum eſſe, quod illi, quorum cadavera ſecantur, Rachitide graviſſime decubuerint, cum ſuccumbere debuerint malo, adeoque non exſpectanda eſſe in vivis, recens affectis, eadem ſymptomata, eandem morbi magnitudinem, cujus effectus in cadavere reperiuntur. Erroris periculo ſe exponeret, qui poſt Empyema in cadavere repertum concluderet, pus illud dediſſe originem pleuritidi, quae, ſuppurata, poſtea Empyema produxit.

Caeterum in hoc morbo, imprimis incipiente, appetitus & digeſtio manent ſatis integra. Unde ſubdole prorepit malum, ſenſim auctum. Cum autem ex praecedentibus patuerit, viſcera abdominalia in Rachiticis mole quidem augeri; ſed caeterum ſatis ſana inveniri, non adeo mirum videtur, quod illorum actiones in morbo incipiente perſtent adhuc illibatae.

§. 1487. Adultior morbus exhibet magnum caput, ſuturis amplis interſtinctum; thoracem ad latera compreſſum, ad ſternum in acutum aſſurgens, cum nodoſis coſtarum extremis; abdomen protuberans; carioſos cum nigritudine dentes; quae ſenſim aucta ſaepe in omni vita pernicioſos ſimiles morbos creant, maxime ſpinam ventoſam & cariem oſſium.

Sequuntur nunc illae mutationes, quae procedente morbo obſervantur in aegris. Caput magnum, ſuturis amplis interſtinctum. In recens nato infante, uti notum eſt, calvaria nondum eſt tota oſſea, ſed capitis oſſa a ſe mutuo adhuc ſeparata ſunt, & oſſis defectum ſupplet membrana: hoc uſum habet, ut caput infantis, partus tempore, per ultimas pelvis anguſtias tranſiturum, cedere poſſit validis parturientis nixibus, & prodire facilius. In illo calvariae loco, ubi oſſa bregmatis cum frontis oſſibus unientur poſtea per ſu-

(*t*) De Rachitide Cap. II. pag. 8.

ſuturam magna plaga eſt, irregularis figurae, ubi nihil oſſei, ſed mera membrana tantum, tangendo deprehenditur. Locus ille *Fontanella* dici ſolet. Procedente aetate, membrana haec ſenſim in os mutatur, citius aut ſerius in diverſis. Vidi non ſemel, fontanellam pro parte adhuc membranaceam fuiſſe ſeptimo & octavo aetatis anno. Oſſa cranii poſtea per ſuturas uniuntur, diſparente omni illo membranaceo, ideo illud interſtitium inter oſſa cranii, nondum ſibi invicem contigua reddita, ſuturarum nomine venit; quae eo ampliores ergo erunt, quo magis oſſa cranii adhuc a ſe mutuo diſtent.

Notum eſt, calvariae cavum naturaliter ſemper plenum eſſe, & patuit ad §. 295., ubi de vulneribus capitis agebatur, niſi oſſa cranii coërcerent contentum encephalon molle, illud facile protuberaturum illo tempore, dum homo valido nixu pondus attollit, obſtaculum quodvis totis viribus removere nititur, alvum duram magno conatu exprimit, ſubito & protracto riſu agitatur, valida & repetita ſternutatione concutitur. Unde fit, ſi per vulnera oſſeum illud propugnaculum laeditur, aut arte chirurgica exſcinditur orbiculus ex calvaria oſſea, ut paretur via humoribus extravaſatis ſub cranio collectis, & molle encephalon comprimentibus, quod Chirurgi adeo ſollicite locum laeſum muniant, probe gnari, ſi hoc neglexerint, encephalon in loco, ubi trepanum applicatum fuit, brevi emerſurum, ſub forma luxuriantis fungoſae ſubſtantiae, quae reſecta cito recreſcit, & non tantum foramen exſectum replet, ſed etiam ultra ejus margines protuberat undique.

Cum ergo notabilis cranii pars in recens natis adhuc membranacea ſit naturaliter, ſenſim in os mutanda, patet ratio, quare caput proportionaliter majus ſit in junioribus, etiam ſanis, quod pictores & ſtatuarii ſemper obſervant. Verum in Rachiticis oſſa ſunt molliora, interſtitia membranacea inter oſſa calvariae ſunt ampliora, hinc calvariae tota compages facilius cedit encephalo diſtendenti; unde patet ſimul ratio, quare capitis moles auctior inter Rachitidis ſigna diagnoſtica numeretur. Si jam conſideretur, copiam & impetum humorum verſus caput augeri ob magnitudinem arteriarum & venarum jugularium (vide §. 1485. n°. 9.), patet evidenter, cur ob tres has cauſas concurrentes, oſſium mollitiem, partem inſignem calvariae adhuc membranaceam, & copioſiorem ſanguinis appulſum, capitis moles augeatur, dum reliquae partes decreſcere videantur potius.

Sic & naſcitur diſpoſitio ad *hydrocephalum*; quod malum aliquando comitatur Rachitidem, quandoque ſequitur.

Antea §. 1485. n°. 8. pluribus dictum fuit, ſoliditatem oſſium pendere a terra, debita proportione admiſta, ac adunata, &, ſi illa terra tollatur, tunc os mutari in cartilaginem elaſticam flexilem. Simul tunc notatum fuit, intime unitam oſſibus terram vitae ſanae actione deteri, eliminari de corpore, & in ejus deperditae locum reſtitui ſimilem, quae debitam oſſium firmitatem conſervat. Haec firmitas minuetur, ſi non reſtituatur quotidie idem & tale, quale perierat, ſimulque addatur illa quantitas, quae ad debitum corporis incrementum in hac aetate requiritur. Firmitas certe in oſſibus Rachiticorum minuitur; hoc omnia morbi phaenomena docent; & non ſine ratione roboris in oſſibus de-

decrementum, vel minutae copiae terrae ad firmitatem oſſium requiſitae, vel vitioſae unioni ejus cum reliquis partibus os conſtituentibus, tribui poſſe videtur.

Pulchra quaedam, quae huc ſpectant apud *Celeberrimum Boerhaavium* (*u*) habentur. Agebat ibi de vi ſolvente aquae ſimplicis purae, quae ſola non ſolvit terreſtria pura corpora, verum, ſi haec acidis corroſa fuerint, tunc perfecte in aqua dilui poſſunt, & in illa latere, ita, ut totus liquor appareat limpidiſſimus. Animalium pariter verae ultimaeque terrae, oſſeae, carneae, teſtaceae, caeteraeque, ita poſſunt ſolvi in acidis, & ſolutae dilui in aqua, ſicque efficere cum aquâ, in qua latent, pellucidiſſimum liquorem.

Contrarium obtinet, dum terreſtria corpora intime uniuntur ſalibus alcalinis; tunc enim terra his unita in aqua poſtea ſolvi & dilui nequit. Docet hoc vitrum evidentiſſime, utpote alcali & terra intime conjugatis conſtans; quod eo minus ſolubile habetur in aqua, quo arctius haec bina inter ſe unita fuerint. Sic enim formatur materies, qua non habetur alia aquae viribus ſolventibus magis intacta. Ideo credidit magnus vir, quod naturae auctor alimenta fere omnia animalium, paucis admodum exceptis, aceſcentia fecerit. Ita enim acidi ſales, in prima ventriculi officina praedominantes, felicius ad diſſolutionem diſponunt nutrimenta aſſumta, quorum partes firmae per terram imprimis cohaerent, & ideo longe difficilius in liquidum chylum diſſolverentur: Verum, ubi poſtea ex hoc chylo formanda eſt iterum materies ſolidis compingendis apta, tunc mutatur prorſus aceſcentia, quae in chylo parando neceſſaria fuerat, & alcaleſcentia ſalium enaſcitur, quae, apprehendens elementa terreſtria, compagem format aqua non ſolubilem, ſed humoribus coërcendis parem. Ex quibus omnibus tandem concludit ſequentia: *Utique, quando vis mutandi aceſcentia in alcalia in corpore humano deficit, oſſa tum, cartilagines, dentes, ligamenta, laxa, debilia, mollia, flexibilia, redduntur; ut in Rachiticis animadvertitur quotidie.*

Thoracem ad latera compreſſum &c. Ubi ſigna Rachitidis recenſet *Gliſſonius* (*w*), quae apparent in cadaveribus hoc morbo demortuorum, antequam ſectio inſtituatur, ſequentia notat, quae circa thoracem apparent: *Pectus exterius macrum, & valde anguſtum, praeſertim ſub alis, & a lateribus quaſi compreſſum conſpicitur; ſternum vero nonnihil acuminatum, inſtar carinae navis, aut pectoris gallinae. Coſtarum extrema, quibus cum cartilaginibus ſterni committuntur, nodoſa ſunt, quemadmodum de articulis carpi & tali diximus.* Coſtae enim oſſeae requiſitam firmitatem non habent; hinc facile introprimuntur, dum cuſtodes infantum, manubus utrimque lateribus applicatis, illos humo tollunt, vel & ulnis impoſitos geſtant: In quibusdam locis moris eſt, ut non inſideant infantes cuſtodum brachio, nunc dextro, nunc ſiniſtro, ſed lumbis cuſtodum circumligetur firmum pulvinar, ex crinibus equinis paratum, cui inſidet infans, dum utraque manu cuſtodis, thoracis lateribus applicata, ſuſtinetur, ne in

(*u*) Element. Chem. Tom. I. pag. 737. (*w*) De Rachitide Cap. II. pag. 11.

in latus alterutrum declinans vacillet perpetuo, ſed maneat in ſitu erecto, pedibus pendulis. Ubi autem latera tantum premuntur, columna vertebrarum retrorſum cedet, & ſterni os antrorſum elevabitur; cumque vertebrae magis reſiſtant, ſterni os aſſurget magis ex hac cauſa; ſicque thoracis cavum, lateribus compreſſis, reddetur anguſtius, pulmo difficilius poterit dilatari ab aëre inſpirato; unde aſthma, & alii periculoſi pectoris morbi, toties ſequuntur, &, morbus hic, diuturnior ſi fuerit, facile in phthiſin migrat. Hinc in Prognoſi Rachitidis (x) ſtatuitur: *Aſthma (praeſertim Orthopnoea, atque ea ſpirandi difficultas, in qua decubitus in neutrum latus admittitur) valde periculoſum: Ante obitum tabem ſibi comitem perpetuo fere adſciſcit, niſi forte alius morbus aut ſymptoma grave interveniens, accelerata morte, tabem adventantem praevertat.*

Abdomen protuberans. De hoc dictum fuit §. 1485. N°. 6.

Carioſos cum nigritudine dentes. Cum Rachitis frequenter invadere ſoleat circa dentitionis tempus, primi dentes ſolent male affici, imo & ſequentes aliquando, ſi morbus in longum protrahatur. Ita ut aliquot viderim adoleſcentes, quorum morbus in initio negligentius tractatus fuerat, qui edentuli manſerunt tota vita: Raro quidem hoc contingit; ſed ſaepius obſervatur in graviori morbo, aliquot, ex inciſoribus imprimis, deficere dentes, quorum aliqui tamen, circa ſeptimum annum, vel & ſerius aliquando, quando primi dentes, lactei dicti, vacillare ſolent & cadere, renovantur. Cum enim, ſi morbus validus fuerit & diuturnus, oſſa male afficiantur, mirum non eſt, dentes ſimiliter affici. Sub adamantina cruſta dicta, quae extra gingivas prominet, tecta latet ſubſtantia oſſea tenerior, quae dum corrumpitur, dens fruſtillatim excidit. Obſervavit *Gliſſonius* (y), dentitionem, dum jungitur Rachitidi, morbi progreſſum multum accelerare; ſimulque monet ſequentia: *Dentes nigreſcere, aut fruſtillatim excidere, periculo non vacat, atque id eo pejus eſt, quo tardius alii in eorum locum ſuccreſcunt.* Docetur enim ex his Medicus, validum fuiſſe malum, ſi ſecundi dentes, in alveolis adhuc latentes, a prioribus inſidentibus corruptis male affecti fuerint, vel ſaltem difficilius cedere medelae adhibitae, & tardius eradicari poſſe. Obſervavit antea jam laudatus *Buchnerus* (z); *A dentibus oriri morbum*; unde, *ſi infans ſerius, poſt primum annum*, v. g. *anno uno & dimidio, aut quadrante, aut plane expleto jam annorum binario, dentes edat, utut antea vegetus & alacris fuerit, metuendum eſt, ne in ſpinalem morbum incidat, ſive convulſiones dentitioni accedant, vel non. In Rachitide imperfecta dentes, carie ejecti, ſeptimo anno reparantur, in perfecta vero non.* Notandum eſt, hunc auctorem perfectam Rachitidem tunc vocaſſe, ubi omnino deſperabat de morbi curatione. *Rachitis imperfecta difficulter, perfecta vix aut raro curatur. Saltem, oblata licet occaſione, curam periclitari noluit.* Quod tamen laudari nequit, cum toties & in hoc & in aliis morbis emerſerint aegri, qui conclamati omnibus videbantur.

Obſervavit autem, ſi dentium cariei accederet inſignis oris graveolentia, mor-

(x) De Rachitide Cap. XXIII. pag. 288. (y) Ibidem pag. 287. 288.
(z) Diſputat. ad morb. hiſtor. opera Halleri Tom. VI. pag. 286. 287. 288.

morbum fere lethalem eſſe. Sed & Prognoſin *Gliſſonii* circa tardam novorum dentium in Rachitide eruptionem confirmavit (*a*). Tarde enim primi dentes prodierunt, & cum continuis fere convulſionibus: Poſtea Rachitidis incipientis omnia ſigna adfuerunt; dentes fiebant flavi, dein nigri, & exciderunt: ita per quinque annos vixit edentula; tandem undecimo aetatis anno unicus dens emerſit, qui ad mortem usque perſtitit, quae decimo quarto aetatis anno calamitoſae vitae finem impoſuit: Miram corporis deformitatem, Rachitidis tam diu toleratae affectum, tabula huic diſſertationi adnexa exhibet.

Licet enim ſaepe citius longe morbo ſuccumbant Rachitici, tamen non pauci emergunt, ſed miſeram vitam trahunt deformes, & ad omnia fere inhabiles, niſi in tempore idonea medela adhibeatur; de qua poſtea agetur. Unde *Gliſſonius* (*b*), de Prognoſi hujus morbi agens, ſtatuit ſequentia: *Qui ſtatum morbi attingunt, quo nempe is non amplius augetur, omnes, ſi recte tractentur, evadunt, niſi forte alius morbus ſit conjunctus, aut caſu aliquo ſuperveniat, aegrumque in augmentum ulterius deturbet. Declinatio ſymptomatum ſimiliter, ſed certius, ſanitatis reſtitutionem pollicetur.*

Quae ſenſim aucta ſaepe in omni vita pernicioſos tales morbos creant, maxime ſpinam ventoſam, & cariem oſſium. Oſſa debitam firmitatem non habere in Rachiticis, antea pluribus demonſtratum fuit; hinc naturalem ſitum & figuram non retinent, dum premuntur a pondere incumbente corporis erecti; unde toties ſpina dorſi deformatur, uti & extrema inferiora; in extremis ſuperioribus idem contingit, dum, ſedilibus inſidentes perpetuo, vel & decumbentes in lectulis, manubus & brachiis innituntur, ut ſitum corporis mutare poſſint; qui, ſi idem maneat diu, moleſtiam ſanis etiam & robuſtis hominibus creat: unde & obſervatur in ſanis dormientibus, quod ſomni tempore ſitum mutent aliquoties, ut moleſtiam leniant, quae ſentitur, dum pondus corporis jacentis haec vel illa loca premit diutius. Niſi enim haec ſitus mutatio obtineret ſubinde, ſuffocaretur circulatio in partibus quibus incumbimus, & ſequeretur gangraena in locis maxime preſſis, uti toties dolent Medici factum fuiſſe, dum aegri hebetes & ſoporoſi decumbunt, nec hanc moleſtiam ſentiunt, ſimulque cuſtodes, licet moniti, ſitum decumbentium mutare negligunt. Cum autem ſenſuum ſincerum exercitium adſit in Rachiticis, miſelli manubus utuntur frequentius, ut ſitum mutare poſſint; unde protuberant epiphyſes radii, ulnae, humeri, & pars oſſium inter articulos media, debita firmitate carens, incipit incurvari. Poſſet & muſculorum, oſſibus affixorum, actio mutare naturalem figuram oſſium, quae in hoc morbo nimis facile cedunt; ſed antea patuit, muſculorum toroſitatem ac robur minui in Rachitide, & decreſcere illorum activitatem; unde forte minus ab hac cauſa metuendum erit. Dum autem felici cura muſculis robur redit, quod pereat, & ſimul firmitas in oſſibus ſuccedit ſenſim, tum muſculorum oſſibus affixorum ſola vi emendatur oſſium incurvatorum figura ſaepius; de qua re poſtea

(*a*) Diſputat. ad morb. Hiſtor. opera Halleri Tom. VI. pag. 280.

(*b*) De Rachitide Cap. XXIII. pag. 287.

ſtea in curatione hujus morbi dicetur. Accuratiſſimus *Daubenton*, non tantum in deſcribenda corporis humani fabrica, ſed, cui nullus comparari nequidem poteſt, in Anatome comparata, ut ſolet vocari, quae plurimorum animalium partes deſcribit, & cum humanis ejusdem nominis comparat, unde multum illuſtratur intellectus omnium functionum; celeberrimus, inquam, ille auctor, dum deſcribit locupletiſſimum rerum naturalium theſaurum (*c*), cui conſervando & augendo tanta cum laude praeeſt, plura ſpecimina deſcribit, quaedam etiam figuris nitidiſſimis exprimit, quae docent evidenter, quam miris modis oſſa humana mutari poſſint in hoc morbo, imo & quandoque ipſa oſſium ſubſtantia miſerrime deſtrui tandem. Cum autem morboſi hi oſſium affectus accuratius conſpici poſſint in oſſibus ſiccis, hinc & ſceleta deſcripſit & delineavit, in quibus oſſa propriis ligamentis inter ſe nexa manſerant. Omnia haec attente legi & conſiderari merentur.

Puellam, quae ad decimum quartum annum usque cum Rachitide luctata fuerat, antequam morbo ſuccumberet, delineavit *Buchnerus* (*d*). In hac figura ingens membrorum deformitas apparet quidem, verum oſſium, partibus adhuc mollibus tectorum, ſtatus non apparet; ſed in ſectione cadaveris ejusdem puellae (*e*) leguntur ſequentia: *Supra modum molles & ſciſſu faciles cartilagines erant. Ipſa vero oſſa cartilagineam naturam, & mollitie, & facie ipſa, aemulata ſunt. Cultro Anatomico absque vi totum os femoris diſcidi. Articuli a naturali ſua conſtitutione, uti totum corpus, degeneraverant. Ita contracta & collapſa pelvis oſſa erant, ut digitum ano immiſſum vix admitterent, atque ut inde tota veſica in abdomen expulſa peregrinaret. Cavum oſſium fiſtuloſorum ex binis oppoſitis lateribus admodum compreſſum erat, ut cavitas cylindrica in planam & parulelogrammiformem mutata eſſet.* Miras tales oſſium deformationes in Rachitide defunctorum cadaveribus obſervavit & *Daubenton* (*f*), ſed tam varias, ut de exacta illarum deſcriptione deſperaret, licet oſſa ſceleti hujus, per relicta ligamenta, quantum fieri poterat, in naturali ſitu manſerint; unde hiſtoriam hujus ſceleti ſic finit: *Uno verbo dicam, pleraque oſſa complanata fuiſſe diverſimode ſecundum illorum longitudinem.* Tres pedes & duos pollices longum erat illud ſceleton, licet ex dimenſione oſſium ſingularium, & oſſificationis progreſſu obſervato, credibile videretur, ſubjectum hoc octodecim aut viginti annorum fuiſſe, dum ab hoc morbo moreretur. Antea ad §. 1316, ubi de partu difficili agebatur, notatum fuit, obſtetricantes ſemper difficiliorem partum metuere, dum aſſiſtere debent parturientibus, quae in juventute laboraverunt Rachitide, praecipue, ſi circa ultimas lumborum vertebras, & oſſa quae pelvis cavum conſtituunt, notabilis deformitas manſerit, quae non tantum difficilem partum facere poteſt, ſed & quandoque penitus impoſſibilem. Videantur illa, quae in hoc loco dicta fuerunt.

Similia incommoda ab eadem cauſa naſci poterunt, dum ob ſpinae deforma-

(*c*) Hiſtoire naturelle avec la deſcription du Cabinet du Roy Tom. III. pag. 57 & ſuivantes. (*d*) Diſputat. ad morb. Hiſtor. opera Haller. Tom. VI. pag. 300. (*e*) Ibidem pag. 281. (*f*) In loco citato pag. 74. 75.

mationem anguſtatur thoracis cavum, ita, ut pulmones libere nequeant explicari; unde tuſſes moleſtiſſimae, perpetuae, aſthma incurabile, anxietas incredibilis, cum facie livente tumida a motu corporis vel leviter aucto, pulmonis vomicae, phthiſis incurabilis, ſcirrhi, concretiones pulmonum cum pleura, ſequuntur; uti ex praecedentibus patuit.

Sed & in reliquis oſſibus corporis mira vitia contingere obſervata fuerunt. *Daubenton* (*g*) in illo ſceleto Rachiticae, cujus modo mentio facta fuit, partem oſſium occipitis & parietalium abſcidit, & invenit oſſa parietalia in quibusdam locis ſex lineas craſſa, in aliis vero adeo tenuia, ut pellucerent; in oſſibus frontis, temporum, in occipitalibus, tenuia talia loca invenit. An & in extremorum oſſibus tenuia talia loca inveniuntur, in quibus a leviori vi fractura metuenda eſt? In alio ſceleto, cujus figuram tabula aenea expreſſit (*h*), notavit litera E adſcripta in media parte oſſium humeri, radii, ulnae, femorum, tibiae, & fibulae, juncturarum quaſi veſtigia, per omnem oſſis ambitum; imo & quaedam ſimilia veſtigia in coſtis apparebant. Dubitabat egregius Vir, an forent fracturarum per callum conſolidatarum veſtigia? obſtare videbatur difficultas, quomodo frangi potuiſſent tot oſſa in hoc corpore, & fracta iterum tam bene conſolidari? Credere maluit, Rachitidi tribuenda eſſe, morbumque hunc, qui adeo turbat oſſium incrementum, invertiſſe ſolitum oſteogeniae ordinem, qui a parte media incipit, & verſus extrema oſſium progreditur; per morbum autem pars media oſſis manſiſſet diu cartilaginea, dum interim oſſificatio ab utroque extremo oſſis incepta verſus medium progrederetur; binae illae oſſificationes ab extremis ortae, dum in medio concurrunt, produxiſſent illa juncturarum veſtigia; imo olim, antequam oſſa penitus induruerant, oſſa haec in medio flecti potuiſſent; praecipue primo poſt nativitatem tempore.

Unde infert, quod, ſi mater talis infantis, graviditatis tempore, crurifragii ſupplicium coram vidiſſet, Rachiticus infans natus, oſſibus in medio flexilibus, ſpecioſum argumentum potuiſſet dare illis, qui vim imaginationis maternae in foetum, ejus utero contentum, tueri conantur.

Verum notari meretur, rariſſime vel nunquam Rachitidem connatum morbum eſſe, uti pluribus ad §. 1481. dictum fuit, &, licet foetus in utero matris jam incepiſſet hoc morbo infici, non potuiſſet primo poſt nativitatem tempore adeo invaluiſſe malum, ut tot oſſa fracta fuiſſent. Tota enim morbi hiſtoria docet, tardius incipere Rachitidem, & lento gradu augeri.

Sed plures auctores meminerunt facilis oſſium fracturae in Rachiticis. Celebris in arte ſua *Petit* (*i*), ubi de morboſa mutatione oſſium in Rachitide agit, monet, os humeri quidem vix mutari in figura, cum undique cinctum ſit muſculis, qui fere aequalis roboris ſunt, nec pondus corporis ſuſtinere debeat, ut os femoris, notat tamen, ubi per morbum jam multum emollita fuerint oſſa, tunc, in loco inſertionis muſculorum Deltoidis & Brachialis antici,

(*g*) In loco citato pag. 74. (*h*) Ibidem pag. 76. (*i*) Traite des maladies des Os Tom. II. pag. 547. 548.

tici, os humeri incurvari ſic, ut convexa pars anterior reddatur, pars vero poſterior concava fiat: *Verum ſaepiſſime in hoc loco os invenitur ſemifractum; quod pluribus vicibus viderat. Hoc infortunium non tantum oſſi humeri accidit, ſed ſaepe etiam coſtis, uti & mediae parti oſſium femoris & crurum.* In puella, quae decimo ſexto aetatis anno expleto Rachitide periit, extremo tempore vitae femoris os leviſſima vi fractum fuiſſe obſervavit *Buchnerus* (*k*), licet ultimo hoc morbi ſtadio nequidem ſedere valeret, multo minus incedere. Alia puella, per duos ferme annos lactata, ſatis bene ſe habens, dein Rachitica facta, poſtquam tertium annum & medium expleverat, in platea currens os femoris fregit, &, licet in cadavere poſt decem & ultra annos mortuae fractura haec conſolidata inventa fuerit, tamen, aucto morbo, poſt fracturam, gradiendi facultate privata fuit.

Haec ſufficere credo ad probandum, oſſium minutam firmitatem in Rachitide dare ſaepius occaſionem fracturae oſſium.

Praeterea notari meretur, quod epiphyſes oſſium protuberent ad juncturas (vide §. 1485. n°. 8.), adeoque generaliter omnia oſſa tumere circa articulos, uti in ſceletis Rachiticorum obſervavit *Daubenton* (*l*): imprimis oſſa femoris & tibiae circa extrema articulata hoc vitio laborant, neque cava articulorum proportionatam amplitudinem habent, ut poſſint in ſe recipere caput oſſis articulandi, mole auctum per morbum; unde facilis luxationis periculum; quae forte frequentius, quam creditur, in Rachiticis contingit. Dum ſigna Prognoſtica in hoc morbo recenſet *Gliſſonius* (*m*), inter alia dicit: *Qui crura ſurſum trahunt, neque ea lubenter extendi patiuntur, difficulter curantur.* Si caput oſſis femoris non ſatis profunde acetabulum ingreditur in Rachiticis, ubi ligamenta laxa ſunt, facile excidit, &, ex articulo ſuo elapſum, ſurſum retrahitur a muſculis; unde membrum accurtatur, nec absque moleſtia extendi poterit. Forte huc & ſpectat ultima Prognoſis (*n*): *Qui facilius tolerant omnimodam jactationem corporis, caeteris paribus, facilius curantur.* Haec enim tolerantia monſtrat, articulos eſſe bonos, non tantum, ſed & pectus eſſe liberum; quod optimum ſignum eſt. Unde in provecta Rachitide, & ubi lethalis exitus metuitur, miſelli aegroti non tantum proprium corpus movere nequeunt, ſed nec ab aliis corporis ſitus mutari poterit absque inſtantis ſuffocationis periculo. Vidit ſummas tales miſerias *Buchnerus* (*o*) in puella Rachitica, quae ultimo vitae tempore *integro pede brevior reddebatur, & magno capite, ac inter elevatas ſcapulas quaſi gomphoſi immiſſo, brachiis & pedibus curvatis mirumque intortis, elevato ſterno & eminente abdomine, ex homine in monſtrum degenerabat. Tunc, nequidem ſedere valens, & brachiis & dorſo, miſerandum ſpectaculum! ſuſpendenda erat. Et retro, niſi caput perpetuo muniretur, mox totum cadebat; quo nempe curvatura vertebrarum colli divertebatur.*

Ma-

(*k*) Diſput. ad morbor. hiſtor. opera Halleri. Tom. VI. pag. 279. (*l*) Hiſtoire naturelle avec la deſcript. du Cabinet du Roy Tom. III. pag. 74. (*m*) De Rachitide Cap. XXIII. pag. 287. (*n*) Ibidem pag. 290. (*o*) Diſput. ad morbor. hiſtor. opera Halleri. Tom. VI. pag. 279.

Maxime etiam metuendum videtur in illis, qui ex diuturniore Rachitide emerſerunt, ne praeter difformitatem ſtaturae ſuperſit hinc inde in oſſibus talis mutatio fabricae, unde poſtea mali oſſium morbi, curatu difficillimi, ſequuntur; caries nempe, & ſpina ventoſa.

Antea patuit, in firmo & ſano oſſe, per ipſas ſanitatis actiones deteri & evaneſcere quaſi de corpore illa, a quibus firmitas & robur oſſium pendent; quae niſi ex ingeſtis, vaſorum & viſcerum actione in naturam fluidarum & ſolidarum partium noſtri corporis converſis, reſtituantur, degenerabit oſſium compages a nativa ſua indole, & tandem morboſa fiet, ſi idem defectus diu manſerit. Cum autem tota Rachitidis hiſtoria doceat, morbum ſolidis partibus corporis, praecipue oſſibus, noxam inferre, mirum non videbitur, poſt morbum diutius toleratum in oſſibus ſupereſſe mali veſtigia, quae, refectis viribus, redeunte ſanitate, ſe manifeſtabunt, & quandoque debebunt ſeparari a ſanis partibus oſſis; quod quidem optime fieret, ſi bona ſuppuratione partium mollium via pararetur oſſium affectorum exfoliationi; verum raro haec felicitas contingit, cum in morbo hoc, ſi gravior fuerit, magna in putredinem proclivitas adſit; quae quandoque in tantam malignitatem aſcendit, ut viderit *Buchnerus* (*p*), miſerrimam puellam, extremo vitae die, *adeo tetram ore exſpiraſſe mephitim*, *a qua ſaniſſimus volucris*, *caveae*, *quae puellae vertici perpendicularis imminebat*, *incluſus*, *mox enecatus eſt.*

Sed, cum antea ad §. 512. & ſequentibus peculiari Capitulo de morbis oſſium actum fuerit, omnia, quae ad hanc rem ſpectant, ibi videri poterunt.

§. 1488. Toto interim decurſu mali lenta febricula depaſcitur corpus uſque in mortem; tumque cadaver omnes fibras, membranas, vaſa, viſcera, mollia, flaccida, humores ſolutos, mucoſosque, exhibet.

Quare cauſa proxima mali cacochymia iners, mucoſa, frigida, vappida, latente forte leni labe venerea permiſta, cum laxa partium firmarum fabrica.

Rachitis lente progreditur, & non tantum per plures menſes, verum etiam per annos, decurrit, antequam corpus deſtruat, uti ex ante dictis colligitur facile. Exempla enim fuerunt allegata, ubi poſt primam dentitionem ſe manifeſtabant prima morbi inchoantis ſymptomata, & ad decimum quartum, imo ad decimum ſextum, annum usque miſera vita protrahebatur, antequam mors tantis calamitatibus finem imponeret. Conſiderandum autem eſt, plures, Rachitidem in tenera aetate paſſos, longe diutius ſupereſſe. Notavit enim *Gliſſonius* (*q*), illos, qui ante annum quintum aetatis completum non perfecte ſanantur, poſtea miſeros ac valetudinarios ſupervivere; & ante conſiſtentem aeta-

(*p*) Diſput. ad morbor. hiſtor. opera Halleri Tom. VI. pag. 279.

(*q*) De Rachitide Cap. XXIII. pag. 289.

tatem aſthmaticos, vel cachecticos, aut phthiſicos, perire, *vel ſaltem gibboſos, nanos, curvos, aut aliter deformes, poſtmodum ſupereſſe.* Verum notum eſt, omnem morbum triplici modo finiri: vel enim abit in ſanitatem, vel in mortem, vel deſinit in alium morbum, diverſum a priori, cui tamen ut cauſae originem ſuam debet. Sic gibboſus non amplius dicitur Rachiticus, licet gibbus Rachitidi praegreſſae originem debeat: idem de aliis deformitatibus, Rachitidis toleratae ſequelis, verum eſt. Hic autem affirmatur, lenta febricula ſenſim depaſci corpus ad mortem usque, dum proprie dicta Rachitis adeſt, licet abſit ſaepe, dum poſtea in alium morbum Rachitis tranſiverit.

Dubitari tamen poteſt, an in ipſo invadentis Rachitidis primordio lenta febricula jam comes adſit.

Gliſſonius (*r*), qui tanta cum cura hunc morbum examinavit, fatetur ſequentia: *Adeo lente ſenſimque obrepit, ut ad plures menſes vix ſui manifeſta veſtigia prodat, niſi forte a vehementiſſimis cauſis ejus progreſſus promoveatur, ut a morbo violentiore aut colliquante, ſeu antecedente, ſeu ſuperveniente.* In morbo provectiori adeſſe illam febriculam lentam, ſatis convenit inter omnes; ſed eſt *tarditas motus hujus morbi in ſua prima invaſione.* De ſignis autem incipientis morbi in junioribus, qui nondum ambulare ceperunt ad §. 1485. dictum, ubi ſimul notata fuit ad numerum 5 inſolita illa flacciditas cadaverum Rachiticorum; cum caeterum in aliis morbis obtinere ſoleat, ut non tantum poſt mortem, ſed quandoque & ante mortem, totum corpus obrigeſcat. Unde propinqui ultimum illud obſequium praeſtant defuncto, ut oculos claudant, maxillas ad ſe invicem adducant, ne, apertis poſt mortem oculis, & ore hiante, foedum ſpectaculum exhibeat cadaver; ſic & caput in recto ſitu deponunt, manusque jungunt. Si nimis diu moras trahant poſt mortem, tanta obſervatur in cadavere rigiditas, ut hoc pietatis opus amplius perfici non poſſit, vel ſaltem quam difficillime. Sed in Rachiticorum cadaveribus omnes articuli flexiles manent, & magnum caput ſola gravitate, niſi fulciatur, in hanc illamve partem dilabitur.

Humores ſolutos, mucoſosque. Merentur hic conferri illa, quae in capitulo *de morbis viſcerum debilium & laxorum* ad §. 41. & ſequentes dicta ſunt; uti & illa, quae notata fuerunt in morbis fibrae debilis & laxae §. 24; & de ſimili vitio in vaſis obtinente §. 38. & ſequentibus; omnia enim haec in Rachitide quoque locum habent. Ad §. 25. demonſtratum fuit, defectum motus muſcularis inter primarias cauſas debilitatis & laxitatis fibrarum merito recenſeri; §. 30. patuit, fibras eſſe debiles junioribus, quieſcentibus, & creſcentibus; §. 35. 2., per quietem in aëre humido frigidiuſculo, cum ſomno pleniore, fibras ſolidas nimis rigidas & elaſticas emendari; dum nempe ſic redduntur molliores & debiliores; §. 43. 3. deducitur inde inertia liquidi per majora vaſa fluentis, quae pendet a minuta copia, fluiditate aquoſa aucta, & motu muſculari torpeſcente. Sed haec omnia in Rachitidis hiſtoria habentur. §. 44, ubi mala, a vaſis & viſceribus nimis debilibus & laxis oriunda, enumerantur, inter praecipua ponuntur *cachexia* & *cacochymia*,

(*r*) De Rachitide Cap. CXVIII. pag. 219.

mia, peſſimaeque horum ſequelae, *phthiſis*, *empyema*, *hydrops*, *atrophia*; quae omnia in Rachitidis decurſu obſervantur. Ad §. 48. probatum fuit, ipſum ſanguinem & cruorem eſſe in robuſtiſſimis maxime denſum, lentum, blandum, in tenerrimis diſſolutum, levem, acrem.

Omnia ergo haec conſpirant in Rachitide, ut humores ſoluti ſint, nec habeant firmam illam conſiſtentiam ſanguinis ſani, ſed mucoſum aliquem lentorem tantum; de quo §. 69. & ſequentibus dictum fuit.

Obſervata fidelia confirmant modo dicta: *Celeberrimus Du Verney* (*s*) affirmat: *Carnes Rachiticorum albas, molles, decolores, eſſe, ſanguinem autem aquoſum, & valde diſſolutum.* In cadavere puellae Rachiticae *ſanguis ſummopere tenuis, reſolutus, & rutilus, erat*, teſte *Buchnero* (*t*).

Quare cauſa proxima &c. Ex tota hiſtoria morbi hactenus deſcripti ſequitur cauſa proxima Rachitidis, qualis hic deſcribitur. Cauſa proxima morbi dicitur, quae totum jam praeſentem directe conſtituit; cujus praeſentia ponit, continuat, morbum; cujus abſentia eundem tollit. Degenerant enim humores ab illis conditionibus, quae requiruntur in ſanitate, & tunc *Cacochymia* adeſſe dicitur; quae varia eſſe poteſt, ſed in hoc morbo iners, vappida, & mucoſa, invenitur. Adeſt ſimul laxa nimis partium firmarum corporis fabrica, uti demonſtratum fuit; ſed humores noſtri robore vaſorum & viſcerum ſic perficiuntur, ut dotes ad ſanitatem requiſitas acquirant; adeoque ſenſim degenerant, dum robur ſolidarum partium debilitatur.

Simul & dubii inſtar proponitur, an forte adſit in Rachitide aliquid labis Venereae, ſed lenioris tantum.

Celeberrimus *Aſtruc* (*u*) credidit, contagium Luis Venereae aliquando poſſe eſſe mitioris indolis, ita ut ſenſim viribus extenuetur, & decreſcat copia, tandemque totum evaneſcat de corpore. Verum ſimul monet, hanc felicitatem nunquam ſperari poſſe, niſi virus Venereum benignum & paucum fuerit, ſimulque ſanguis purus, rite conſtitutus, & perfecte elaboratus, adſit. Hoc modo, ſi virus non integre diſſaretur de corpore, concipiebat, illud diu ſuperſtes manere poſſe in corpore, *ſed ita coërcitum & refroenatum, ut effectu careat; ſeu, quod idem eſt, latebit quidem in ſanguine, ſed latebit innoxie, quemadmodum in praxi videre obvium eſt.* Si autem per febrem, aliumque aliquem morbum, per diaetae errores, vigilias, crapulam &c., ſanguis a ſana indole degeneret, *eadem ratione venenum antea latens viribus & copia promte invaleſcet, naturali ferociae reſtituetur; unde Lues manifeſta.*

Conatur ſuam ſententiam confirmare argumento a ſylveſtribus arboribus deſumto, quarum fructus acerbum acrem ſuccum fundunt; qui tamen hortenſi cultura ſic miteſcit, ut blando ſapore placeat. Si autem a debita cultura talium

(*s*) Traite des maladies des Os Tom. II. pag. 291. (*t*) Diſputat. ad morb. hiſtor. opera Halleri Tom. VI. pag. 281. (*u*) De Morbis Venereis Lib. II. Cap. V. pag. 102. 103.

lium arborum ceſſatum fuerit, fructuum ſuccus ad priorem acerbitatem redit. Idem obtinere ſtatuit in Luis veneno, quod innoxie latet, *quamdiu ſanguis purior largiorem ſimilis veneni renovationem refroenaturus eſt; ſuae vero redditur nativae ferociae & virulentiae, ubi primum depravata ſanguinis integritate datur latenti veneno nocendi locus.*

Inde explicat, quare aliquando Lues ſequatur, dum conjugum alteruter miasma Venereum latens in corpore gerit, licet diu in connubio vixerint ſimul, a Lue manifeſta penitus immunes. *Id enim ſupponit, quidpiam ex alterutra parte mutatum fuiſſe, unde contagium, quod ab infecto viro manat, jam efficacius ſit, vel ſanguis mulieris, qui inficiendus eſt, ad concipiendum venenum magis comparatus.* Cum autem ſtatuat egregius ille vir, ſtrumoſas & Rachiticas affectiones eſſe degeneris Luis ſymptomata, hinc ex eodem fundamento explicat, quare ex pluribus liberis, ab iisdem parentibus genitis, quidam poſtea laborent Rachitide, alii non. *Id enim arguit, hunc aut illum, nativa corporis conſtitutione, vel morbis, qui, dum utero geſtantur, matrem debilitant, caeteris imbecilliorem eſſe, unde contagio altius inficiatur.* Verum ex hiſtoria Luis Venereae patuit, optimam & robuſtiſſimam ſanitatem non enervare ſuſceptum in corpore virus, ſed econtra ſaniſſimos & ſuccis plenos juvenes pejus adhuc infici ab impuro concubitu. Imo, ſi poſt curationem Luis tentatam aliquid adhuc de contagio Venereo latet in corpore, ſilent omnia Luis ſymptomata, quamdiu languent miſeri, validis curationibus & ſevera diaeta exhauſti, ſed ſimul ac vires redeunt, & bono nutrimento impletur corpus, repullulant omnia mala, & quandoque repeti debet curatio. Praeterea Luis Venereae ſymptomata differunt omnino ab illis, quae Rachitidem comitantur: de qua re videantur illa, quae ad §. 1482. dicta ſunt.

Videtur autem *Celeberrimus Aſtruc*, in ſecunda editione tractatus abſolutiſſimi de *Lue Venerea*, accuratius determinaſſe, quid ſentiat de Lue Venerea, tanquam cauſa Rachitidis. Quamvis enim in capite quinto Libri ſecundi eadem legantur, quae modo recenſui, tamen alio loco (*w*) habentur quaedam, quae in prima editione non inveniuntur. Agit ibidem de variis Periodis Luis Venereae; ubi monet, ſe non pauca novorum morborum genera, quae a Lue Venerea ſoboleſcere vel reviviſcere multis credita ſunt, prudenter ſilentio praetermiſiſſe; & poſtea ſubjungit, non defuiſſe, qui putent, ex eodem fonte fluxiſſe Rachitidem. *Sed qui ita putant ſemper chorda oberrant eadem; ſcilicet probant quidem egregie virus Venereum degener producendae Rachitidi ſymbolam conferre, ut & producendis non paucis morbis aliis: probant vero minime, venenum idem eſſe conjunctam & adaequatam cauſam Rachitidis; cum certum ſit Rachitide ſaepius tentari infantes plurimos, quorum parentes omni Luis Venereae contagio perfectiſſime ſemper vacavere.*

Non videtur ergo Lues Venerea inter cauſas Rachitidis numerari poſſe; cum certum ſit, morbum illum naſci in infantibus, abſque ulla ſuſpicione contagii Venerei prius communicati.

(*w*) De Morbis Venereis Lib. I. Cap. XIII. Tom. I. pag. 101, 102.

Confirmatur haec ſententia ulterius, quod longe alia curatione indigeat Rachitis, quam Lues; imo, quod illa, quae ad virus Venereum exſtinguendum commendantur, in hoc morbo minime proſint. Monet enim *Gliſſonius* (*x*) ſequentia: *Obſervavimus, pueros nonnullos, unguentis mercurialibus illitos ad necandam ſcabiem, in hunc poſtea morbum incidiſſe.*

Supereſt jam, ut de curatione Rachitidis dicatur.

§. 1489. Curatio optima fit. Cibo levi, eupepto, ſicciori, minus pingui, aromatibus mitioribus condito, ſaepe dato & copia moderata. Potu pauco, meraco, ex Cereviſia inprimis, non veteri quidem, at diu cocta & ſpiſſa. Aëre ſicco, & calidiuſculo. Veſtitu accurate ſicco, calefaciente, ex lana praeprimis confecto. Decubitu ſuper ſtoreis, ex aromaticis, roborantibus, exſiccantibus, herbis factis, in elatiori aedium parte, ſupra tabulata lignea. Geſtatione, concuſſione, oſcillatione, vectione in rheda ſuper ſtrata viarum, frictione multa, calida, ſicca, pannis fumo aromatum perfuſis inſtituta, maxime ad abdomen & ſpinam. Cantharidum iterata quandoque applicatione, vomitoriis lenibus aliquoties cum prudentia repetitis. Purgantibus deinde roborantibus per aliquot dies ſucceſſivos adhibitis. Denique uſu diu continuato medicamentorum roborantium, exſiccantium, antiſcorbuticorum, & ſpiritus excitantium. An & immerſio in frigidam prodeſt? an linimenta? & quae?

Ex omnibus, quae hactenus de Rachitide dicta fuerunt, conſtat, laxam nimis eſſe compagem partium ſolidarum corporis, & in illis deficere elaſticitatem ac robur. Unde omnia illa, quae antea ad §. 28. pro curatione fibrae ſolidae nimis debilis & laxae commendata fuerunt, hic etiam conducunt fere, niſi quod in Rachitide curanda ſiccior victus ſoleat potius commendari, adeoque a lacte, juſculis, panis decoctis, abſtinere malint Medici, & ſicciores potius cibos commendent.

Cibo levi, eupepto, ſicciori &c. Seliguntur illa, quae facile digeruntur, & nihil glutinoſi habent, ſicque promptius vi viſcerum chylopoieticorum ſubigi, & in bonum chylum mutari poſſunt. Notatum fuit ad §. 1486. n°. 3., appetitum & digeſtionem ferme illaeſa manere in hoc morbo, qui absque hoc non tam diu tolerari poſſet. Dantur tamen haec alimenta copia moderata, & ſaepius de die, ne chylus copioſior pulmonem, ob mutatam thoracis cavitatem (vide §. 1487.) plus minusve preſſum, gravet. Pinguia repudiantur in victu Rachiticorum; quia nimia mollities & flacciditas partium ſolidarum adeſt, & in debilibus corporibus jure metuitur, ne haec in rancidam acrimoniam, quae peſſima eſt, degenerent.

Li

(*x*) De Rachitide Cap. XVI. pag. 188.

In *Materia Medica* ad hunc numerum recenſentur illa, quae praecipue conducunt pro victu in hoc morbo.

Laudatur imprimis panis bene fermentatus, biscoctus: farina enim lentorem habet inſignem, qui emendatur, dum paſta, ex farina & aqua ſimul miſtis parata, incipit attolli in majorem molem & fermentari, antequam clibano immittatur, & excoquatur panis. Offas enim, ex farina & aqua paratas, absque fermentatione, robuſta & duro labore exercita corpora ferre poſſunt; debiliores autem homines, uti etiam qui ſedentariis artibus ſibi victum parare coguntur, a glutinoſo tali victu miſere languent. Rite ſic paratus, & bene excoctus, panis in lamellas tenuiores diſcinditur, & in clibano rurſus excoquitur, ideoque vocatur biſcoctus panis; qui ſicciſſimus tunc eſt, &, vaſis ligneis ſiccis clauſis reconditus, ſervari poteſt diu immutatus, ab humido nempe aëre defenſus, ne ſitum contrahat. Notum eſt, in longis itineribus ſaluberrimum navigantibus victum dare panem ſic bis coctum. Pro Rachiticis paratur ex puriſſimo tritico panis biscoctus, additis gratiſſimis & roborantibus aromatibus, parca copia, quae majorem ſaporis gratiam conciliant, & languentes vires blando ſtimulo excitant. Tales panes biſcocti ſapore placent junioribus, ſaliva ſtatim molleſcunt, & penetrantur, ita ut quaſi integre deliqueſcere videantur, ſicque utiliſſimum nutrimentum praebent, quod a debilibus etiam cito & facile digeritur. Cum autem dentitio ſaepe tarda ſit in hoc morbo, dentes, qui jam emerſerunt, carioſi fiant, & fruſtillatim excidant, panes illi biſcocti, tenues cum parentur, etiam edentulis conveniunt, eo quod ſtatim in ore humido emolliantur. Vix credibile eſt, quantum beneficium a tali pane percipiant Rachitici: aliquoties incipientem morbum hoc ſolo curatum memini. Unde apud Batavos piſtorum officinae panum biscoctorum varietate luxuriant, dum ſollicitae matres ſolas has delicias fere dilectis prolibus indulgent.

Ex claſſe animali conceduntur carnes macilentae, juniorum imprimis animalium, ſed aſſatae; ſolent auferre cruſtam exteriorem, quam ignis vis produxit, proximamque huic carnem, in propriis ſuccis coctam ſub hac cruſta, quae exhalationem ſubtilioris partis impedit, minutim concidere; &, cum pane biſcocto contrito, addito pauco ſale & lenibus aromatibus, ſic parant fercula ſapidiſſima, quae etiam edentulis prodeſſe poſſunt. Grati ſatis cibi etiam ex cerealibus cum uvis paſſis parantur, dum haec ſimul in aqua coquuntur ad mollitiem, & poſtea pauculum vini additur cum lenioribus aromatibus.

Potu pauco, meraco &c. Imprimis hic laudatur cereviſia, antiquiſſimus potus: nam varii populi, quibus natura vitis culturam negaverat, ex frugibus aqua maceratis non inſuaves potus ſibi concinnarunt, ut nusquam ceſſaret ebrietatis lenocinium: Unde Aegyptii, ab Oſiride edocti, potum ex hordeo, ſaporis bonitate paulo vino inferiorem, confecerunt, quem οἶνον κρίθινον, vinum ex hordeo, vocaverunt. Licet autem ex frumento & aliis cerealibus parari poſſit ſimilis potus, illud tamen nomen diu manſit: Cerviſia, & cereviſia, hinc ſolet vocari; *a Cerere, id eſt fruge, vocata: eſt enim potio ex ſeminibus frumenti, vario modo parata* (y). Unde & dictum fuit Cereris vinum, univerſo ſepten-

(y) Videatur de his Nonnius de re Cibaria Lib. IV. Cap. XVI. & XVII.

ſeptentrioni familiare: provida enim natura, ceſſante ibi vitis cultura, ob aëris inclementiam, incolis liberali manu frugum copiam dedit, unde non ſolum abunde alimentum ſumerent, ſed & potum ſibi, inſtar vini, nec inſalubrem, nec inſuavem, conficerent. Ab antiquiſſimis ſaeculis Germanos hoc potu uſos fuiſſe, *Tacitus* de moribus Germanorum teſtatur. *Potus humor ex hordeo, aut frumento, in quamdam ſimilitudinem vini corruptus.*

Notum eſt, Cerealia omnia abundare tali ſubſtantia, qua homines & plurima animalia nutriri commode poſſunt; ſed adeſt in omnibus plus minusve lentor, qui, incepta fermentatione, dum panis ex frugibus paratur, dividitur & attenuatur; ubi autem cereviſiae parandae inſervient, aliud artificium adhibetur, ut lentor ille corrigatur.

Primo hordeum maceratur aqua, donec intumeſcat; mox germen emittit; deinde cum ipſo germine exſiccatur, ignis ope, quem in hunc uſum conſtructus fornax per exigua ſpiramenta emittit: raro citra ignis beneficium hoc obtineri poterit, idque nonniſi aeſtivis menſibus, vigente aeſtu, cum ſublimi loco in tabulatis ſaepius per diem convertitur, ut humiditas a maceratione relicta difflari poſſit, & incepta germinatio ſuffocari: ſi enim haec pergeret diutius, germen plantulae cito creſcens conſumeret illud nutriens, quod, in ſingulis ſeminum cerealium granis contentum, cereviſiam parandam ditare debet. Magni momenti in praeparatione cereviſiae eſt, obſervare illud tempus, quo incepta germinatio ſatis attenuavit farinaceam cerealium partem, ut germen in his latens evolvi & creſcere incipiat; nec tamen eo usque protrahendum eſt calore & humidate germinis incrementum, ut conſumatur nimis illa farinacea frugum pars, a qua cereviſiae efficacia pendet; unde tunc exſiccatione impeditur ulterior germinatio. Hordeum, triticum, & alia frugum genera, quae variis cereviſiis parandis adhibentur, poſtquam hanc inceptam germinationem ſubierunt, non amplius ſuo nomine vocantur, ſed ſimpliciter dicuntur generali nomine *Maltum*; *Aëtius* (z) Βύνην appellavit; *eſt autem hordeum madefactum, deinde cum enatis ligulis toſtum.* Unde cereviſiarii hominem verſatum in hac arte *Maltum* ex frugibus parandi conducunt, etiam majori ſtipendio, niſi ipſi huic operi invigilare maluerint.

Maltum mola frangitur in craſſiorem farinam, quam aqua fere fervida digerunt, non tamen ebulliente; ſed ſeparatum poſtea liquidum, *malti* ſubſtantia dives, decoquunt ad variam ſpiſſitudinem, prout meracior vel dilutior cereviſia deſideratur, quae vel recens potatur in menſis, vel poſt fermentationem abſolutam vim inebriantem & fragrantiam ſpirituoſam acquirit, & majori cum cautela uſurpari debet, cum largius potata temulentiam inducat & quidem magis durabilem, quam a vino naſci obſervatur. Miratus *Plinius* hanc rem, exclamat: *Heu mira vitiorum ſolertia; inventum eſt, quomodo aqua inebriaret.*

Cereviſiae, quae Rachiticis commendantur, non ſunt fermentatae, ſed ſaturatae admodum ſubſtantia nutriente frugum, ita ut cibi potabiles dici mereantur,

(z) Tetrabib. 3. Serm. 2. Cap. XIX.

tur, & vix in fermentationem deduci poſſunt, ob majorem ſpiſſitudinem, niſi prius aqua addita diluantur. Quamvis enim in praeparatione cereviſiae, uti dictum fuit, *Maltum* non coquatur cum aqua, ſed infundatur aquae fere fervidae, & perpetua agitatione permiſceatur, ut frumenti ſubſtantia diluatur in aqua, tamen poſtea illud infuſum decoquunt, poſtquam a *Malto* ſeparatum fuerit, & inſpiſſant pro lubitu; unde pro varia ſpiſſitudine pretium talis cereviſiae creſcit. Tales cereviſiae recentes laudantur; veteres enim, poſt fermentationem peractam, depoſito ſedimento, lympidiſſimae fiunt, & vinoſam fragrantiam acquirunt; ſed & ſimul temulentae redduntur, & per plures annos ſervari poſſunt. *Mumma Brunsvicenſis* magnam famam obtinuit inter cereviſias huic uſui ſervientes; quae adeo ſpiſſa eſt, ut Cereris extractum liquidum vocari poſſet. Cum autem ad fermentationem requiratur certa humidi copia, hinc *Mumma*, ſaturatiſſima cum ſit frugum ſubſtantia, manet immutata, licet ad diſſita deferatur loca. In Indias orientales navibus defertur; & guſtavi inde reducem, nec mutatam tamen. Facile intelligitur, meracas has cereviſias ſiti ſedandae impares eſſe, ſed vim roborantem & nutrientem inſignem poſſident. Uncia una talis cereviſiae ter de die dari ſolet, cum pane biſcocto ante laudato, Rachitide laborantibus, optimo cum effectu. Anglorum & Batavorum cereviſiae meraciores, minus ſpiſſae quidem ſunt Mumma Brunsvicenſium, ſed ſaporis magis grati, hinc & inſtar potus communis adhiberi poſſent. In *Materia Medica* ad hunc numerum laudatur, ſi aeſtivo tempore, dum minus meraci potus magis placent omnibus, cereviſiae illae diluantur aequali copia aquae ſpadanae, vel alterius aquae ferratae. Raro obtineri poteſt, ut juniores tali potu utantur. Cereviſia enim aqua diluta multum de ſaporis gratia amittit, & plus adhuc, ſi aquis medicatis miſceatur. Vinum longe melius aquae connubium fert. Medicamenti loco potius ſervit vinum rubrum adſtringens, ſed ſimul bene maturum, ſi cum pane biſcocto ſumatur.

Vinum autem, Hippocraticum dictum, paratur, dum ſex libris vini generoſi rhenani infunduntur Unc. IV. Cinamomi lectiſſimi forfice conſciſſi, ſed non contuſi; infundantur frigide, vaſe clauſo, per 24 horas, addita ſimul tali copia ſacchari, quae edulcorationi ſufficit; dein vinum ſic medicatum redditum coletur per ſaccum laneum conicum, quem *manicam Hippocratis* vocant in officinis, & lagenis optime clauſis ſervetur.

Gratiſſimum ſic habetur remedium, quod ſubtiliſſimam tantum Cinamomi fragrantiam continet, & ter vel quater de die ad mediam tantum unciam cum pane biſcocto datur.

Caeterum & ſimilis potus parari poſſet, ſi vino rhenano ſubſtitueretur vinum Florentinum rubrum, Gallicum rubrum adſtringens, vinum Graecum nigreſcens adſtringenti ſapore praeditum: talia enim vina & uberrima ſpirituum copia, & roborante virtute, praeſtant.

Aëre ſicco & calidiuſculo. Dictum fuit §. 1484, Rachitide corripi tales infantes, qui frigidius humidiusque tractantur; imprimis, ſi balneo, fotu, vaporibus humidis, enerventur. Ad §. 1488. conſtitit, cauſam proximam morbi conſiſtere in cacochymia inerti, mucoſa, frigida, una cum laxa

par-

partium firmarum fabrica. Unde ſponte patet, prodeſſe aërem ſiccum, calidiuſculum, utpote indoli morbi adverſum. Magnus enim calor enervat, debilitat, uti vel robuſtiſſimi homines experiuntur, &, niſi calori moderato aëris jungatur ſimul ſiccitas, nullo modo prodeſſet; a calore enim humido ſolidarum partium laxitas augetur, & ſubito increſcit morbus. Illi, qui maris littora incolunt, uſu edocti, infantes Rachiticos in collibus arenoſis exponunt aprico ſoli, verno imprimis tempore, & ſerena tempeſtate, magno cum emolumento. *Buchnerus* (*a*) notat, puellam, quae Rachitica vixit usque ad decimum quartum aetatis annum, tandem morbo ſuccubuiſſe, poſtquam longa tempeſtas Auſtrina praecedens omnia mala auxerat. In alio puero Rachitico (*b*) obſervavit, quod pedum officio aeſtate magis valuerit, quam hyeme; praeſertim, ſi ſicca fuerit aeſtas. Diuturna autem tempeſtate Auſtrina praegreſſa adeo invaluit morbus, ut amplius pedibus incedere non valeret. Unde videtur in Prognoſticis pro axiomate poſuiſſe ſequentia (*c*): *Auſtrina tempeſtas Rachiticis mala; mala hyems. Coelum humidum Rachiticos facit: hinc & morbum auget.*

Veſtitu accurate ſicco &c. Magni momenti monitum hoc eſt; quod, ſi obſervetur in Rachiticis curandis, inſigniter prodeſt. Niſi enim veſtes ſiccae fuerint, a corpore calefactae vaporem humidum emittunt, qui corpus alluens labefactat ulterius nimis flaccidas partes: hinc ſuaſi ſemper, ut veſtes depoſitae ſiccarentur ſedulo, & ſuffumigiis, ex olibano, maſtiche, imbuerentur, antequam induerentur denuo: idem verum eſt de lectorum ſtragulis. Induſia ex lana parata praeferuntur his, quae ex lino conficiuntur. Linea enim repercutiunt illa quae irruunt; hinc calefaciunt quidem corpus, ſed calore humido ob repercuſſam exhalationem cutaneam; quae ſi copioſior fuerit, linea induſia penetrantur & tota madeſcunt. Laneae veſtes bibulae ſunt, &, cum craſſiores ſint lineis, plus humidi in ſe recondunt, antequam humidae ad tactum appareant: hinc ſedulo exſiccandae ſunt, antequam de novo induantur. Cum autem & lanae aſperior ſuperficies ſit, quam lini, ſi nudum corpus tangant veſtes laneae, ab omni corporis motu frictionis ſpecies excitatur, quae inſigniter prodeſt, uti ſtatim dicetur.

Decubitu ſuper ſtoreis ex aromaticis &c. Cum ſaepius Rachitici pueri compreſſum ad latera thoracem habeant, qui ad ſternum aſſurgit in acutum, hinc difficilius ab aëre inſpirato pulmones explicantur, & fere ſemper, praecipue adultiori jam morbo, reſpiratio difficilior adeſt; unde ſtoreas & culcitras plumis refertas non ſine incommodo tolerant miſelli; cum autem fere ubique locorum

Neglectis urenda filix innaſcitur agris,

Hinc illi, quibus domi res anguſtior eſt, colligere ſolent filicis folia, vel vili ad-

(*a*) Diſputat. ad morbor. hiſtor. operâ Haller. Tom. VI. pag. 280. (*b*) Ibidem pag. 284. (*c*) Ibidem pag. 288.

admodum pretio comparant, ut lectulos ac pulvinaria parent prolibus Rachiticis, & ſaepe ſolis his foliis utuntur, quae, firmioris ſubſtantiae cum ſint, a pondere comprimentis corporis aegri non facile uniuntur inter ſe in majores maſſas; praecipue, ſi prius in umbra ſiccata fuerint; unde merito ad hunc uſum laudantur aptiſſima.

In Materia Medica ad hunc numerum ſpecimen habetur, quomodo tales lectuli vel pulvinaria parari poterunt ex foliis filicis & gratis aromaticis herbis; quae jubentur conteri in pulverem tenuem. Forte minutim conſciſſas forfice herbas addere conduceret magis: pulveres enim a corporis incumbentis humiditate conglobarentur facile, non ſine aegrorum moleſtia, in majores maſſas, & fragrantia herbarum ſuaveolentium periret citius, dum in pulverem tenuem trita ſunt; praecipue, cum tales lectuli ſaepe exſiccari debeant. Ne autem nimia fragrantia incommoda foret aegris, duplum ponderis omnium herbarum ſimul ſumtarum additur de paleis hordei.

Dum de die adhuc ſurgere, & in ſedili ſedere, poſſunt, lectulus interea quotidie poterit exſiccari; ſi autem perpetuo decumbere cogantur, praeſtat binos tales lectulos conficere, quibus alternatim incumbant, ut ſinguli exſiccari poſſint.

In elatiori aedium parte, ſupra tabulata lignea. Maximam partem vitae noſtrae omnes tranſigimus in illis locis, ubi dormimus; &, cum aër ſiccus calidiuſculus adeo proſit Rachiticis, hinc convenit, ut in altiori aedium loco dormiant: inferiora enim domus conclavia ſemper humida ſunt plus minusve. Aeſtivo tempore, occiduo ſole, imo citius, in tellure ros humidus obſervatur, qui quandoque ad ſex vel octo pedes aſcendit, & inferiorem domuum partem reddit humidiſſimam; ita ut ſitu & fungis obſitos non ſemel viderim conclavium angulos, & pavimentum, ligneum ſi fuerit, perpetuo tali madore putreſcere. Talis aër peſſime nocet hoc morbo decumbentibus; unde patet neceſſitas, ut aegri ſuperiorem aedium partem incolant, vel ſaltem ibi dormiant. Lectuli fiant ex ligno, & parietes ligno obtegantur, ſi ſumtibus ferendis ſufficiant parentes. Ligna autem, quae his uſibus ſerviunt, ſicca debent eſſe, nec obducta ullo pigmento aut vernice. Obſervatur enim, quod ligna in ſe rapiant humidum ex aëre, & quidem magna vi; unde, ſi libere diſtendi nequeant in omnem dimenſionem, ligna diſſiliunt toties cum magno fragore. Ubi autem lignum pigmento oleoſo aut vernice obducitur, tunc non amplius abſorbet ex aëre aquam in ſe, ſed humida tempeſtate aqua ſtriatim per ſuperficiem lignorum decurrit.

Geſtatione, concuſſione, oſcillatione &c. Quantum profit corporis motus in curanda fibra debili & laxa, antea ad §. 28. 2. dictum fuit. Verum omnia, quae ibi laudata fuerunt, in Rachitide curanda obtinere nequeunt; deficit enim ſenſim in hoc morbo vis muſcularis, ita, ut tandem omnimoda impotentia motus quorumcumque artuum adſit. Unde beneficium motus ut ſentiant miſeri, aliorum viribus indigent, ut, abſque virium propriarum diſpendio, omnes fere fructus muſcularis motus acquirant.

Facile intelligitur a lenioribus hic incipiendum eſſe, & ſenſim ad fortiora progrediendum.

Geſta-

Geſtatio inter placidiſſimas atque debiles exercitationes numeratur a *Mercuriali* (*d*), & *propterea non ſolum ſanis & valetudinariis*, *verum etiam longis*, *ac inclinatis*, *morbis*, *& denique iis*, *quibus lentae morborum reliquiae remanent*, *nec aliter eliduntur*, *accommodatae ſunt*. Geſtationem Coeliacis commendat *Aretaeus* (*e*); ſed illam fieri juſſit in locis, ubi lauri, myrti, thymus, creſcunt; & ſecundum *Petiti* emendationem (*f*), qui vocabulum τοιόνδε in genitivum pluralem τοιῶνδε mutandum voluit, quod nempe ſuaveolentium herbarum fragrantia ad bene concoquendum vim quandam haberet. Certe geſtatio in talibus locis, ubi hae plantae creſcunt, locum habere poſſet in Rachiticorum cura, cum in eundem finem decumbere jubeantur in lectulis, qui aromatibus repleti ſunt; uti dictum fuit.

Nutricum vel gerularum ulnis juniores geſtari poſſent quidem, ſed oſſium mollities magnam hic cautelam poſcit. Dum enim ulnis inſident aegri, circa thoracem illos ſuſtinere ſolent manu appoſita mulieres, cum proprium corpus ſuſtinere nequeant; ſed ſic periculum eſt, ne figura thoracis mutetur. Ubi autem diu eidem brachio inſident, dum geſtantur, vertebrae in unum latus declinare incipient; hinc tutius eſt, ut jacentes in lecticis geſtationis beneficio fruantur; quod vario modo fieri poterit, uti notum. Ditiores ſellis geſtatoriis uti poſſent, quas muli bajulant (litieres); plebs curriculis utitur in eundem uſum, in quibus decumbunt Rachitici pueri ſatis commode; qui a mulieribus trahuntur. Huc referri poteſt navigatio; ſi ſicca & calidiuſcula tempeſtas fuerit; uti & lecti penſiles, quales ſunt cunae fulcris ſic ſuſtentatae, ut pavimentum non tangant, quae levi vi agitari poſſunt absque ullo ſtrepitu excitato. Imo cunae vulgares, quae inſiſtunt binis ſegmentis circularibus, ſimilem uſum habent, niſi quod, dum rotantur ſupra pavimentum, ſomnum quandoque impediant ſono, quem faciunt, dum moventur. Omnes autem illi motus debent eſſe primo lenes, ſenſim augendi, ſed prudenter. Vidi non ſemel, a nimis valida cunarum agitatione vertiginem natam primo, dein ſequente nauſea moleſta, & vomitu. Dum tentatur navigatio, ſit illa timoribus carens, nec ullo pacto nauſeam commoveat.

Oſcillatio merito commendari meretur; quod exercitii genus ſub *Oſcellarum* appellatione a Veteribus appellatum putat *Mercurialis* (*g*); *Aſſere funibus quatuor ad laquearia ſuſpenſo*, *& ibi ſedentibus pueris aut puellis per aërem jactatis.* Binis pariter vicinis arboribus funem alligare ſolent, cujus laxe dependentis medio inſident, & per aera pelluntur a ſociis: ſic levi arte machinam oſcillatoriam parant, qua ſe oblectant. Omnibus his modis, ſpes eſt, ut obtineantur ſequentes effectus: ſcilicet, ut pendula viſcera abdominalia illis concuſſionibus agitata roborentur, & concreta reſolvantur; ut foeces ex ultima digeſtione reſiduae eliminentur ex primis viis, cum in Rachiticis inteſtina inflata mi-

(*d*) De Arte Gymnaſtica Lib. VI. Cap. IX. pag. 372. (*e*) De curatione morbor. diuturnor. Lib. I. Cap. VII. pag. 133. (*f*) Ibidem pag. 294. (*g*) De Arte Gymnaſtica Lib. III. Cap. VIII. pag. 215.

minus in ingeſta agere videantur; tandem &, ut impetus ac efficacia aëris in pulmones augeatur, ambiensque atmosphaera, calore corporis ſtatim tepeſcens, renovetur aſſiduo.

Concuſſiones in teneris illis corporibus non niſi magna cum cautela tentandae ſunt, & forte nunquam locum habent niſi in morbo incipiente, quando nondum oſſa firmitatem amiſerunt, vel circa finem curae, ubi denuo maximam roboris perditi partem recuperarunt. Docuit hiſtoria morbi, oſſa ſic debilitari, ut levi etiam vi frangantur; diſponuntur enim ad cariem & ſpinam ventoſam. Et licet nullum fracturae oſſium periculum foret, tamen oſſa cederent concuſſionibus, figura vitioſa illis induceretur; unde plurima & triſtiſſima mala metuenda forent. Concuſſiones autem tentatas fuiſſe in curanda Rachitide, videtur concludi poſſe ex ultima Prognoſi *Gliſſonii* (*h*), cujus antea memini ad §. 1487; ubi ſic habet: *Qui facilius tolerant omnimodam jactationem corporis, caeteris paribus, facilius curantur.* Bonum ſignum hoc dare, lubens agnoſco; verum caput magnum nutat ſponte quaquaverſum, hepar mole auctum ultra limbum coſtarum prominet, anhelum pectus, difficili reſpiratione, vix non opprimitur in morbo jam provecto. An tutum eſt, concutere talia corpora? Molli carpento vehi lente miſeros ſuaderem facile; ſed vectione in rheda per ſtrata viarum abſtinerem potius, ob rationes dictas.

Frictione multa calida &c. Omnes Medici, qui frequenter hunc morbum vident, noverunt, quantum boni expectandum ſit a frictionibus. *Aſclepiades*, uti notum eſt, in morbis curandis plurimum ſperabat a frictionibus. Sed, uti optime monuit *Celſus* (*i*), auctor ille nihil reperit, quod non a vetuſtiſſimo authore *Hippocrate* paucis verbis comprehenſum ſit; quae ſequuntur: *Frictione, ſi vehemens ſit, durari corpus; ſi lenis, molliri; ſi multa, minui; ſi modica, impleri: ſequitur ergo, ut tum utendum ſit, cum aut adſtringendum corpus ſit, quod fluens eſt; aut molliendum, quod induruit; aut digerendum in eo, cui copia nocet; aut alendum id, quod tenue & infirmum eſt.* Perfricatur autem abdomen mane, vacuo adhuc ventriculo, panno laneo, qui, imbutus vapore *benzoini*, *ſuccini*, *olibani*, & his ſimilium aromatum, huic uſui adhibetur. In *Materia Medica* ad hunc numerum formula talis ſuffumigii habetur. Cum autem ex hiſtoria morbi patuerit, hepar mole auctum excedere limbos coſtarum, blanda tantum frictio abdomini applicari poterit, ne vis inferatur hepati. Simul & inteſtina, flatu turgida, molliter comprimuntur inter fricandum, ſicque cavetur, ne congeſtiones in illorum cavis accumulentur.

Cum autem caput majus in Rachitide ſit, lenes frictiones & huic adhibentur, ſed magna ſemper prudentia, cum ſuturae calvariae multum a ſe mutuo diſtent, & totum illud medium, interpoſitum oſſibus, ſit membranaceum, adeoque a validiore frictione comprimi poſſet, ſicque cerebri functiones turbari.

Toti ſpinae dorſi frictio prodeſt; ſed moderata tantum: ſemper enim debemus

(*h*) De Rachitide Cap. XXIII. pag. 290. (*i*) Lib. II. Cap. XIV. pag. 88.

mus memores eſſe, corporis oſſa in hoc morbo molleſcere, atque ita, rudius tractata, facile naturalem amittere figuram; unde & eadem lenitas obſervanda eſt, dum artus ſuperiores ac inferiores, in carne muſculari, roborare tentamus ſenſim. Poſtquam morbus jam cepit in melius vergere, ſenſim frictionum robur creſcere poterit. Unde & *Celſus* (*k*) monet circa frictiones ſequentia: *At, ubi totius corporis imbecillitas hanc curationem per totum id exigit, brevior eſſe debet & lenior, ut tantummodo ſummam cutem emolliat, quo facilius capax ex recenti cibo novae materiae fiat.* Licet enim magnam ſpem in frictionibus poſuerit *Celſus*, tamen intelligebat facile, per illas quidem tolli poſſe obſtacula, quae ſanitatem turbant, verum nihil a frictionibus addi corpori, ſed potius aliquid tolli (*l*). *Nam & adſtringitur aliquid, eo demto, quod interpoſitum, ut id laxaretur, effecerat: & mollitur, eo detracto, quod duritiem creabat: & impletur, non ipſa frictione, ſed eo cibo, qui poſtea usque ad cutim, digeſtione quadam relaxatam, penetrat.*

Cantharidum iterata quandoque applicatione. Caput Rachiticorum mole majus eſt; hinc obtinuit, ut & illud minuere tentarent illi, qui olim morbi curam aggrediebantur, & quidem varia methodo. Memorat *Gliſſonius* (*m*), Empyricos Anglos, qui hunc morbum tractabant, adhibuiſſe ſcarificationem aurium, & ſine hac vix felicem curationem ſperabant. Plerumque bis vel ter illam adhibebant, & quidem in concha auris: utebantur autem rarius lanceola, vel acutiori ſcalpello, obtuſiori cultello id perficiebant; non morantes infantum ejulatus. Sed & quidam jubebant, dextrae auris ſanguinem lana exceptum ſiniſtro hypochondrio, ſiniſtrae dextro, alligari debere. Fatetur *Gliſſonius*, quod hoc remedii genus non improbet quidem, *viderit tamen, absque illius uſu nonnullos pueros ſanatos.* Quantum novi, hodie illa ſcarificatio aurium penitus eviluit; nec illam unquam tentatam vidi.

A *Fonticulo* videtur *Gliſſonius* plus boni exſpectaſſe, & dixit: *Hoc ſolo fere praeſidio nonnullos puellos liberatos fuiſſe novimus.* Credebat enim, potens eſſe remedium, ſi inter ſecundam & tertiam colli vertebram poneretur fonticulus, a quo ſperabat, enormem capitis magnitudinem imminuendam fore, & ſuperfluam ſeroſitatem evacuandam, uti & oſſium augmentum nimium impediendum, & nimiam ſpinalis medullae humiditatem, quam metuebat, exſiccandam. Cum tamen Rachitici collum flexile, & caput nutans, habere ſoleant, fonticulus talis difficile tractari poterit, nec levem faciet moleſtiam; unde concludit, *fonticulum non praeſcribendum, niſi ea morbi magnitudo ſit, ut eam aliis remediis absque hoc ſatis domari poſſe vix ſperemus.* Fateor candide, quod nunquam fonticulum Rachiticis applicari ſuaſerim, & tamen ſucceſſit cura, ſi adhuc ſanabilis morbus foret.

Cum in Rachitide, adulta imprimis, tandem adſit impotentia motus omnium artuum, & antea ad §. 1069, ubi de paralyſi curanda dicebatur, veſicatoria laudata fuerint, tanquam efficax remedium ad excitandum motum in muſculis para-

(*k*) Lib. II. Cap. XIV. pag. 90. (*l*) Ibidem pag. 88. (*m*) De Rachitide Cap. XXIX. pag. 339. & ſeq.

paralyticis, mirum non eſt, cantharides a quibuſdam laudatas fuiſſe ad curam Rachitidis. Dictum tunc fuit, paralyticis applicari veſicatoria in illo loco ſpinae dorſi, qui altior eſt partibus paralyſi affectis; ſic, ſi hemiplecticus homo fuerit, veſicatorium applicatur nuchae; ſi unum ex extremis inferioribus paralyticum ſit, vertebris lumborum potius cantharides applicabuntur. Unde in Rachiticis, in quibus omnes artuum muſculi languent, nuchae veſicatorium applicari deberet; quod ob rationes modo dictas absque moleſtia fieri non poterit, & quandoque dolorem excitat. Sumus autem certi, in cura hujus morbi, rediturum muſculis motum, ſi poſſimus efficere per artem, ut redeat toroſitas, quae per morbum perierat, muſculis. Nec videmur adeo hoc poſſe exſpectare ab evacuatione lymphae, quae ex veſiculis, per veſicatoria elevatis, dein ruptis, exit. *Gliſſonius* (*n*) fatetur, quod veſicatoriorum uſum in hoc morbo curando nondum ſatis expertus fuerit, tamen utiliter interdum admitti poſſe conjectatur.

Notat autem, aliquem ex Medicis illis, qui cum ipſo Rachitidis indolem indagabant, bienni puello, hoc morbo affecto, qui in febrim quoque continuam & malignam inciderat, quique jam prope phreniticus factus fuerat, praeſcripſiſſe inter alia veſicatorium vertebris colli adhibendum; unde manifeſtum levamen ſecutum fuit; & poſt aliquot dies a febre liberatus eſt. Poſtea bis ver ter infuſione rhabarbari purgatus, praeter omnium exſpectationem, fere absque aliis remediis Rachitidem quoque excuſſit.

Neque impedire potuit felix ille ſucceſſus, quin *Gliſſonius* minus faveret Veſicatoriis (*o*): talis enim remedii *vis ſubito exeritur, & mox paulatim exhauſta eſt; quod non usquequaque Chronico morbo quadrat*: Unde tandem concludit ſequentia: *Quocirca, vix medicamenti veſicatorii applicationem, in hoc curando morbo, admittimus, niſi acutus una complicetur morbus, qui ſui cauſa hoc remedii genus exigat.*

Vomitoriis lenibus, aliquoties cum prudentia repetitis. Si nempe ſigna docuerint, ventriculum, & alia abdominalia, bilioſis, pituitoſis, aliisve, ſordibus collectis ſic gravata eſſe, ut actionibus ſuis rite fungi nequeant. Talia quidem in Rachiticis contingere poſſe, negari nequit, attamen non ſemper in Rachitide curanda vomitoriis opus eſt. Verum quidem (§. 1485. 6.), abdomen plerumque in hoc morbo tumidius eſſe; licet aegri potius macilenti ſint; adeoque poſſet credi, ventriculum & inteſtina infarcta, adeoque evacuatione opus eſſe. Sed ad eandem paragraphum dictum fuit, hepar in Rachiticis majorem molem habere, quandoque & lienem, licet eadem haec viſcera bene colorata ac ſana videantur, & nullo modo ſint indurata, aut alio notabili vitio correpta. Inteſtina autem flatu diſtenta inveniuntur ſaepius poſt mortem; uti & in viventibus: ex quibus facile patet, quare abdomen nonnihil prominens & tumidiuſculum inveniatur in Rachiticis.

Non ergo videtur concludi poſſe, vomitoriis ſemper opus eſſe, cum non ſemper ſaburra evacuanda adſit; imo ſaepius, uti §. 1486. 3. dictum fuit, *ap-pe-*

(*n*) De Rachitide Ibidem pag. 346. (*o*) Ibidem pag. 348.

petitus & digeſtio ferme illaeſa. Cum autem hepar mole auctum ultra coſtas toties eminere obſervetur in Rachiticis, an tutum foret unquam, valido vomitorio dato, viſcus illud exponere validis concuſſionibus diaphragmatis & muſculorum abdominalium? Hepar naturaliter coſtis incumbentibus tuto defenditur. Hinc prudens uſus vomitoriorum lenium laudatur tantum, ubi opus erit.

Unde in *Materia Medica* ad hunc numerum ponitur formula vomitorii, ex granis viginti Ipecacuanhae parati, quae, per noctem in unc. j. vini infuſa, mane depurata, exhibentur, ſaccharo edulcorata. Leniſſimum vomitorium dat, & poteſt, ſi junioribus aegris propinari debeat, quantitas Ipacuanhae tuto minui multum, manente tamen efficacia. Egregius Medicus, *Samuel Pye* (*p*), monet, *Sydenhamum*, cujus tempore *Ipecacuanha* nondum cognita erat, uſum fuiſſe vomitorio antimoniato; vino benedicto nempe; ſed ſaepius non auſum fuiſſe illud propinare infantibus, cum nimis valide ab illo corpus turbaretur, licet certo ſciret, illos emetico indigere. *Ipecacuanha* licet longe mitius agat antimoniatis emeticis, tamen obſervaverat, & a viginti hujus radicis granis datis non leves in corpore excitari turbas. Egregius ille Medicus quadragenariae mulieri, quae emetico indigebat, dedit bina grana *Ipecacuanhae*, quae bis vomitum excitaverunt, ſummo cum levamine, & facile. Poſtea in pluribus adultis ac junioribus a tam parva doſi ſimilem effectum vidit. Imo medium granum profuit recens natis, & paucorum dierum infantibus: tabellas plures curavit imprimi, quae nomina aegrorum, quandoque & aetatem, uti & vomituum ab exigua doſi Ipecacuanhae ſecuturorum numerum, exhibent. Poſſent ergo leves tales Emetici doſes tentari, ſi ſigna docerent, illas requiri.

Facilius, credo, hanc methodum omnis prudens ſequetur, quam in tenera aetate audaciſſima tentare. *Buchnerus* (*q*) Infanti Rachitico unius anni cum dimidio dedit largas doſes reſinae ſcammonei, tartari emetici, ſulphuris antimonii aurati; ſed fruſtra: *tandem, amplo cingulo mercuriali, cum ſpiritu vini ſaepius fricata ſpina dorſi, & tinctura veneris Helvetii, quae vitriolum cyprium ſpiritu vini ſolutum continet, ita data, ut vomituriendi quidem conatus, raros tamen vomitus, cieret, & appetitum plane proſterneret, in integrum reſtituit: furibundam praxim!* Excuſat hanc audaciam, quod morbum crederet extremum eſſe, adeoque & extrema requiri remedia. Sed ſimul addit: *Id adhuc notabis, etſi doſeos tartari emetici & vitrioli venerei oblitus ſim, me tamen obſtupuiſſe, ad excitandam nauſeam & inappetentiam ea copia opus fuiſſe; non propterea, quod ſtupido draſtica convenire, ex dogmatibus veterum ignorarem, ſed quod eam vim requiri, non augurarer.* Admodum veroſimile videtur, puerum, qui tot & tanta pati potuit, leniori arte curari potuiſſe.

Purgantibus; dein roborantibus per aliquot dies ſucceſſive adhibitis. Antea ad §. 1480. & 1484. pluribus demonſtratum fuit, Rachitidem eſſe morbum diſtinctum a tumore & duritie abdominis, quae in junioribus obſervatur, poſt

(*p*) Medical Obſervat. and inquiries Vol. I. pag. 240. & ſeq. (*q*) Diſputat. ad morbor. hiſtor. oper. Haller. Tom. VI. pag. 286.

poſt toleratas diu febres autumnales. Probatum tunc fuit ipſiſſimis *Sydenhami* verbis, quod purgantibus frequenter repetitis expellere tentaverit illud, quod poſt febres colligebatur in ſiniſtro abdominis latere in junioribus; ſed in Rachitidis curatione ſemel vel bis tantum ſuadet purgantia dari, cum non paucos infantes a repetitis ſaepius catharticis periiſſe vidiſſet.

Unde etiam in *Materia Medica* ad hunc numerum non habetur formula remedii purgantis, quod unica vice ſumendum foret, ſed rhabarbarum, cum myrobalanis citreis, & parciori copia agarici trochiſcati, infunditur frigide potui infantum communi tantum: ſuccedit enim plerumque ſatis feliciter in junioribus, ſi potus communis reddatur medicatus: in principio quidem difficulter ſumunt; ſed ſi ſitientibus non detur alius potus, citius aſſueſcunt, quam creditur: imo aliquoties vidi, quod poſtea puram cereviſiam repudiaverint, dum medicata non amplius indigebant.

Cereviſia fortior huic uſui adhibetur, qualis antea laudata fuit. Poſtquam frigida infuſione cereviſia per 24 horas cum his purgantibus digeſta fuit, incipiunt uti; hinc quandoque alvus in initio evacuatur; ſed, cum nulla ſit intentio corpus ſubito deplendi, ſi videant alvum nimis evacuari, ſtatim cereviſiam illam, vi cathartica imbutam, aequali copia cereviſiae purae diluunt, imo & majore, donec moderatus reddatur admodum alvi fluxus. Cum enim hepar majoris molis ſit ſemper, lenis alvi evacuatio, non debilitans, ſufficiet.

Satis commode obtinetur ille effectus, ſi omni veſperi lagena repleatur eadem cereviſia; ſic enim diluitur magis & magis efficacia catharticorum quotidie; quae non ſolent renovari: ſimul hoc commodi ſic habetur, quod medicamentorum ingratus ſapor quotidie fiat mitior, &, vi purgante rhabarbari ac myrobalanorum exhauſta, jam ſuperſit tantum virtus roborans & adſtringens; quae una cum cereviſia fortiori in cura Rachitidis quam maxime prodeſt.

Ubi aqua inſervit potui communi, difficillime hoc tentari poterit; quia aqua, ex ſua natura inſipida & inodora, ſapore purgantium imbuta, diſplicebit nimis. Unde aquae puritatem intemeratam reliqui; & purgantia *hydromeli* recenti, puro, infundi curavi; pauca copia corticis cinamomi addita; atque talis infuſi mane & veſperi cochlear, plus minusve pro varia aetate, dedi.

Denique uſu diu continuato &c. Laxa omnium partium ſolidarum fabrica eſt; iners, mucoſa, frigida, vappida, humorum indoles; membranae, vaſa, viſcera, mollia, flaccida; oſſa ipſa conſiſtentiam requiſitam non habent. Omnia, quae hactenus ad curam mali laudata fuerunt, conſpirant, ut morboſas has ſolidarum & fluidarum partium dotes mutent, emendent.

In *Materia Medica* ad hunc numerum recenſentur ſimplicia, qualia & ad §. 28. 4. plura recenſita ſunt, quae diverſis ſub formis tentari poſſunt. Omnium commodiſſime potus communis aliquibus ex his medicatus reddi poterit. Habentur formulae in *Materia Medica*, quibus ſimiles plures concinnari poterunt. Vinum medicatum deſcribitur, in quo lenibus aromatibus & roborantibus additur ferri limatura; uncia media nempe libris octo vini; poſt frigidam infuſionem, ter de die uncia talis vini datur, & magno cum fructu. Quandoque hydromel-

melli cortices cinamomi infundi curavi, cum parca quantitate limaturae ferri; & bis de die cochlear dedi; augendo quantitatem in adultioribus.

Sed, cum juniores repudient ſaepe oblata remedia, coguntur Medici quandoque talia adhibere, quae parva ſub mole inſigniter proſunt. Magnum nomen habuit remedium a *Boyleo* deſcriptum, *Ens Veneris* vocatum (*r*), quod ſpecificum contra Rachitidem remedium laudabat auctor, cum jam *ultra centum infantes*, *malo hoc ad conditionem usque deſperatam laborantes*, *ſanati hoc fuiſſent.* Nec hoc remedium turbabat tenera haec corpora ullo modo, cum ad duo vel tria grana tantum daretur, licet *in quibusdam tamen corporibus absque periculo ad viginti vel triginta* exhiberi potuerit, ex aqua deſtillata, cereviſia tenui, aut vehiculo convenienti quocumque. Si ſenſibilem operationem faceret, per ſudorem, & ex parte per urinam, agebat, eratque ſpecificum certiſſimum Anglorum contra Rachitidem.

In Italia hoc remedium famam retinuit, & celebris *Antonius Benevoli* (*s*) feliciſſimum ſucceſſum ſe vidiſſe teſtatur in nobiliſſima familia, in qua quatuor filii, dum ad terminum ſecundi aetatis anni pervenerant, Rachitide perierant. Quintus filius undecimo aetatis menſe eodem morbo laborabat quam certiſſime; cujus ſymptomata enumerat. Genuenſis Medicus, per Florentiam tranſiens, rogatus a Benevoli, ſuaſit uſum *Entis Veneris Boylei*; quod credebat eſſe remedium praeparatum ex ſublimatione *ſalis ammoniaci* a *Vitriolo Cyprino.* Cum Florentiae non proſtaret illud remedium, Genua miſſum adhibuit quotidie ad grana duo; poſt aliquot ſeptimanas dedit omni die grana tria; & hoc modo pergebatur per duos menſes, aliquo mali levamine. Cum autem utile crederetur, uſum Entis Veneris ſubinde intermittere per aliquot dies, deinde denuo incipere, & hoc tentatum fuit; ſed poſt octo vel decem dies augebantur mala, accedente diarrhoea ſanguinolenta, quae 15 vel 20 vicibus alvum evacuabat de die, cum febre; urina parca, & macie totius corporis; iterum tunc Ens Veneris adhibebatur; cum autem adeſſet Anaſarca, tentandus videbatur & ferri uſus, licet defuncto uni ex fratribus ſine fructu adhibitus fuiſſet. Hinc mane quatuor grana *croci martis aperientis* dabantur, & veſperi tria grana *Entis Veneris.* Sed non diu datus fuit crocus martis, quin ſequeretur haemorrhagia narium, quae quodam veſperi notabiliter augebatur, cum vultu inflammato & delirio valido: Unde ſolo *Ente Veneris* cura tentabatur: Clyſmata tamen adhibebantur ex aqua ferrata cum roſis rubris decocta, vel ex ovo in eadem aqua diluto, ad diarrhoeam ſedandam. Cum a cibo angeretur, decocto panis, ovo ſubinde addito, nutriebatur. Induſio laneo tegebatur. In hoc languore manſit usque ad decimum nonum menſem.

Aliquot poſt biennium menſibus, paucorum dierum ſpatio, omnia in pejus ruebant ſubito; gingivae reddebantur nigrae putridae; maculae lividae tingebant varias corporis partes; cum tanta debilitate, ut morti proximus videretur.

(*r*) Robert. Boyle conſiderat. circa util. philoſ. natur. exper. Exerc. V. Cap. VI. pag. 234. (*s*) Diſſertazioni & Oſſervazioni: tre delle quali ſulla Rachitide &c. pag. 229.

tur. Aderant macies, debilitas, diarrhoea; datum fuit decoctum *radicum ſalſaeparillae*, additis aliquot foliis *cochleariae*, & *yvae arthriticae*; ſimul dabantur mane duo grana *Entis Veneris*, & totidem veſperi. Tentabatur una & uſus lactis muliebris; in quo perrectum fuit per quatuor menſes; una cum *Ente Veneris*; &, tertio aetatis anno completo, magna malorum pars ceſſaverat jam; diu adhuc perrectum in uſu Entis Veneris, & integre convaluit. Poſtea alias ſimiles curas enumerat, quae *Entis Veneris* in Rachitide efficaciam confirmant; imprimis, ſi ſimul daretur decoctum ſalſaeparillae, & lac muliebre.

Videtur *Benevoli* credidiſſe, parum ſperandum eſſe ab uſu ferri in Rachitide curanda; credebat enim, *Ens Veneris* Boylei ex vitriolo cyprino parari. Verum quidem eſt, quod *Boyleus* (*t*) dicat ſequentia: *Quamvis Medicinae hujus experimenta & Helmontii neutiquam convenire, eam tamen e cenſu ordinariorum eximendam eſſe, obſervaverimus, a Minerali, e quo ipſam elicuimus, Ens primum Veneris vocavimus.* Sed ſequenti pagina, ubi praeparationem ejus deſcribit, nullam mentionem facit vitrioli Veneris, ſed in formula legitur: *Recipe vitriolum Dantiſcanum (aut hujus defectu Ungaricum, vel Goslarienſe), & calcina, donec calx colorem purpureum, aut rufum, obtineat.* Vitriola haec ferri ſunt; & colorem illum rufum, aut purpureum, calcinatione acquirunt. Jubet dein, hanc calcem aquae calidae affuſione ab omni ſalſedine liberandam eſſe, quantum fieri poterit; adeoque ſupererit ſola pars metallica. Miſceri jubet hanc calcem, edulcoratam & exſiccatam, in mortario, contundendo, vel alio quocumque modo, exquiſitiſſime cum *ſale armoniaco puro* ejusdem ponderis; dein hanc miſcelam ex retorta vitrea, igne arenae, per gradus aucto, ſublimari juſſit per decem aut duodecim horas; quibus praeterlapſis, ignis augeatur, donec, ſi fieri poteſt, retortae fundus igneo colore rubeſcat. Notat ſimul, ſublimatum flavum ſeu rubicundum colorem habere, &, ſi non fuerit coloris egregie flavi, ſed pallidi, hoc contingere ut plurimum, ſi ingredientia non fuerint exactiſſime inter ſe commiſta; tuncque monet, ſublimatum illud cum reſiduo, capite mortuo nempe, exactius commiſtum, denuo ſublimandum eſſe. Si vero flores illi, non a capite mortuo, *ſed per ſe, iteratis reſublimationibus tractentur, quod forſan mirabere, color & ſublimatum, incrementi loco, diminuentur.* Si haec omnia conſiderentur, nullo modo videtur veroſimile, *Ens Veneris* dictum ex vitriolo Cupri a *Boyleo* paratum fuiſſe. Nulla mentio coloris caerulei fit, & addit auctor, hoc remedium *in quibusdam etiam corporibus absque periculo ad viginti vel triginta grana* exhiberi poſſe. Omnes tamen Chemici periti norunt, remedia, ex cupro parata, tantum tentari tuto parca doſi. Si vero videantur illa, quae contingunt, dum recentiſſime limatum ferrum cum aequali copia ſalis ammoniaci ſimili modo tractatur, patebit, *Ens Veneris*, adeo laudatum in cura Rachitidis, agere vi medicata ferri.

Dum

(*t*) In loco modo citato pag. 233.

Dum enim bina haec conteruntur ſimul in mortario vitreo (*u*), quo diutius eo melius, ex his, antea prorſus inodoris, vapor volatilis, ſubtiliſſimus, quaſi alcalinus, prodit; nam, dum acidum ſalis ammoniaci in ferrum trahitur, pars volatilis alcalina ejusdem, liberari incipiens, ſponte avolat. Pulvis ille imponitur cucurbitae vitreae, ſiccae, purae, capaci, ut in fundo ſatis late explicatus ſit. Alembico impoſito applicetur excipulum; luto muniantur omnes commiſſurae; apparatus totus imponatur furno arenae, ſic, ut ſolum capitellum emergat; applicato igne 220 graduum prodibit vapor acer; ſtillabit liquor acer, penetrabiliſſimus, alcalinus, maxime volatilis: dum nil amplius aſcendit, augeatur ignis, ut alembicus caleſcat; aſcendent exhalationes, albae primo, mox variorum colorum, & tota cavitas alembici obducetur miſtis variegatisque coloribus, albis, rubris, flavis, viridibus, rubris, ſubnigris, ut variis picturis flores referant; & ideo in officinis *flores ſalis ammoniaci martiales vocentur*; qui, quantocyus inde ablati, vitro ſicco, calido, ſtatim obturando, reconduntur; quod niſi fiat, ab aëris humido ſolvuntur ſtatim in liquorem aureum, pinguiuſculum, auſterum, ſalinum. Certum eſt, ſalem ammoniacum ſurſum rapuiſſe ſecum ferrum diviſum, dum in flores ſublimabatur; qui ferri medicata virtute praediti ſunt. Ideo *Celeberrimus Boerhaevius* (*w*) dicit: *Flores hi habent vires fere eaſdem, quas in Ente Veneris dicto Boyleus laudaverat. Eſt enim hoc medicamentum, mirifice inſtaurans, calefaciens, aperiens, habetque metallici ſulphuris apertum corpus.* Si omnia haec inter ſe conferantur, bina illa medicamenta videntur ejusdem efficaciae eſſe; ſed dubie tantummodo hoc voluit proponere *Boerhaevius*, quia *Boyleus* (*x*) paulo poſt addit ſequentia de eodem remedio: *Interim, cum colcothar hoc exaltatum exigua ſaltem doſi propinetur, ubi dextre paratum eſt, haud ſecus quam, ex Helmontii ſententia, Butleri Medicamen, Pauperum Medicina dici meretur: ut tamen bene praeparetur, plus curae, ne dicam artis, requirit, quam proceſſum ſolum legens ſuſpicari poteſt.* At, ſi conferatur deſcriptio *Boerhaevii* cum illa, quam *Boyleus* dederat, ratio facile patebit.

Cum autem junioribus ſaepe difficulter ingeri poſſint remedia, uſus fui non ſemel *tinctura vitrioli martis aurea* (*y*), cujus paucae guttulae, vino hiſpanico exceptae, jejuno datae, inſtaurant, & vires excitant. Paratur ex vitriolo martis, in crucibulo ad calcem coloris purpurei rubri uſto, quae calx digeritur menſis ſpatio in phiala alta chemica cum copia vigecupla optimi ſpiritus ſalis marini dulcis. Unica hujus tincturae guttula incredibilem vim poſſidet in atro colore producendo; ſi enim vigeſima guttulae parte illinatur vaſculum porcellanum puriſſimum, cui mox infunditur infuſum herbae theae, mox nigredo adeſt. Verum ater ille color ferrum adeſſe docet; uti notum ex Chemicis. Sed ſpiritus ſalis marini nunquam totam hanc calcem ſolvit, licet ſae-pius

(*u*) H. Boerh. Chem. Tom. II. Proceſſu CLXIX. pag. 447. (*w*) Ibidem pag. 449. (*x*) Conſiderat. circa utilitat. philoſ. natur. Exerc. V. Cap. VI. pag. 235. (*y*) H. Boerh. Chem. Tom. II. Proceſſu CLXVI. pag. 444.

pius affundatur novus; unde ex calce rubra vitrioli martis partem ſolvendam tantum elicit. Quare crediderunt quidam, hanc tincturam eſſe Veterum Chemicorum aurum potabile. Pane biscocto, Cereviſia meraca, generoſa, nec acida, nec inebriante, numeroſos Rachiticos me curaſſe, laetus recordor, dum hujus tincturae, quandoque tantum, tres vel quatuor guttulas darem, ſemel, vel bis, de die, in adultioribus.

Haec videtur eſſe ratio, quare in *Materia Medica* ex quatuor formulis tres ferrum contineant: *Ens Veneris* enim ferri virtutem habere, ex dictis ſatis patere puto. Hoc remedio egregius *Zeviani* (z) feliciter utitur; ſed a lactis uſu, quod *Benevoli* commendabat ſimul, abſtinere maluit, acidam in Rachitide acrimoniam non ſine ratione metuens. Oſſa certe in hoc morbo firmitatem perdunt, tument circa epiphyſes, curvantur; acidisque molleſcere oſſa, conſtat experimentis. Econtra illa, quae acidam acrimoniam domant, prodeſſe, obſervatum fuit. Dedit *Celeberrimus De Haen* (a), in Rachitide curanda, *Oſtracodermata*, in pulverem trita, bis vel ter de die, ad ſcrupulum: ſi ſimul infantes ſole aprico, aëre rurali, motu in curru infantili creberrimo quotidiano, lecto & conclavi ſiccis, ſanisque fruantur alimentis, propemodum omnes cito ſanantur. Qui vero horum adminiculorum plerisque carent, ſolo hoc pulvere, motuque, tardius quidem, tuto tamen & certo, curantur; quamdiu degeneratio univerſae compagis curam necdum reddiderit cuivis noto huc usque remedio impoſſibilem.

Infans trium annorum peſſima laborabat Rachitide, debilis, tumens toto corpore: Tentatis incaſſum multis, quae in hoc morbo prodeſſe ſolent, datum fuit extracti cicutae granum, mane & veſperi; quarto jam die grana quatuor per diem exhibita; melius appetiit. Octavo die ſex grana data ſunt; robuſtior erat; pedibus ſe ſuſtinuit. Doſis extracti cicutae non amplius aucta fuit, cum omnia quotidie in melius tenderent.

Menſis ſpatio infans, hactenus piger, moroſus, meticuloſus, factus fuit agilis, jucundus; optime comedit; articulorum tumor ad duas tertias decrevit; color faciei fuit ruber & naturalis. Tertio menſe fere finito, optime ſanus erat; &, uſu cicutae, multum increvit, nec unquam malum ſymptoma obſervatum fuit (b).

Cum radix *rubiae tinctorum* ingeſta animalibus illorum oſſa tingat rubro colore; uti alia occaſione dictum fuit; celebris in arte obſtetricia *Levret* (c) ſuſpicabatur, utile poſſe eſſe in Rachitide hoc remedium; cum inſignes vires diureticas haberet, & in multis morbis chronicis prodeſſet. Tentavit rubiae tinctorum uſum, & profuiſſe teſtatur.

Oſſa in hoc morbo nimis mollia cedunt corporis ipſius inſiſtentis ponderi, vel &, a vicinis duris corporibus preſſa, incurvantur ſaepius, unde mirae quandoque fiunt oſſium deformationes; quae niſi in tempore emendentur, oſſibus

(z) De Rachitide Cap. IV. pag. 135. (a) Ration. Medendi Part. IX. Cap. VI. pag. 248. (b) Ant. Störck libell. ſecund. de Cicut. pag. 150. (c) L'Art des Accouchements §. 1431. pag. 244. & ſuiv.

bus poſtea ſolitam duritiem acquirentibus, manent tota vita incurabiles.

Interim maxime notandum eſt, ſi idonea cura ſuperetur malum, muſculis redire citius, quam crederetur, robur & toroſitatem; quorum numeroſiſſimi ex oſſibus originem ducunt, vel oſſibus inſeruntur: vis autem muſcularis magna eſt, & oſſium figuram, per morbum mutatam, reſtituit perfectiſſime in multis; protuberantes tunc epiphyſes mole minuuntur, gibboſa ſpina dorſi, vel in alterutrum latus declinans, ad naturalem figuram redit, licet nullae loricae adhibeantur, nullis faſciis vel ocreis utantur parentes, quandoque nimis ſolliciti de prolium figura, & hujus curam committentes mulierculis, quae valida compreſſione ſaepe plus nocent, proſunt quam rariſſime. Notabile exemplum talis curae apud *Benevoli* (*d*) legitur, de ſorore nobilis puellae, cujus caſus ante deſcriptus fuit. Sana naſcebatur, & primis vitae menſibus adeo bene colorata, ut omnes ſperarent, quod fratrum calamitates evaderet penitus; vix primum vitae annum finiverat, quin jam inciperet palleſcere, & angi; abdomen tumeſcebat, carpi, genua, malleoli, protuberabant, elevabatur thorax, claviculae incurvabantur, ſpina reddebatur tortuoſa, omnia capitis oſſa ſurgebant, acſi laborarent exoſtoſi, omnium corporis oſſium ſtructura reddebatur vitioſa, ſcorbutus, anaſarca, diarrhoea ſanguinea, urinae parcitas, febris, tuſſis moleſta, cum anxietate & ſuffocationis metu, affligebant: in his miſeriis vixit ultra biennium. Fatetur ipſe *Benevoli*, quod a remediis, quibus frater ſervatus fuerat, in hac aegra per triginta menſes fruſtra adhibitis, vix non abſtinuiſſet, cum nulla curationis adfulgeret ſpes, ſed optima mater nullis taediis nec laboribus parcendum voluit, & perrexit indefeſſa.

Incepit tandem anxietas cum tuſſi minui, & febris ceſſavit: melior carnis evadebat color; tumor abdominis minuebatur; ſpinae curvatura dirigebatur; articulorum protuberantiae minuebantur; ſterni elevatio deſcendebat; claviculararum arcuata figura decreſcebat; oſſa capitis ſubſidebant; ſtare incipiebat, dein incedere; tandem nullum morbi tanti ac tam pertinacis veſtigium manſit, roboreque & ſanitate aequavit coaetaneas.

Muſculorum robur ſimulac incepit reſtitui, abſque ullis artificiis adhibitis rediit oſſibus debita figura, quae per tringinta menſes adeo vitioſa fuerat.

Confirmavit hoc ſuis obſervatis *Zeviani* (*e*), qui merito prohibet, ne Rachitici inſiſtant pedibus, vel incedant, quamdiu oſſa mollia ſunt, & figura illorum a corporis pondere, vel preſſione externa, facile vitiari poteſt; maluit, ut horizontaliter decumbant, quam ut circumgeſtentur in brachiis; quia metuitur, ne ſpina in hoc illudve latus inclinet, oſſa extremorum incurventur magis, thoracis cavum mutetur, dum pectus manubus prehendunt nutrices. In multis locis moris eſt, ut lectulo incumbant, qui curriculo imponitur, quem protrahunt mulieres, quae Rachiticis inſerviunt: ſic certe aegri lenis beneficio motus, & aëre aprico, frui poſſunt, dum tempeſtas favet. Ubi morbus bonis remediis minui incipit, motus muſculares, vix non deleti an-

(*d*) Disſertazioni & osſervazioni, tre delle quali ſulla Rachitide &c. pag. 236. & ſeq. (*e*) De Rachitide Cap. IV. pag. 133. & ſeq.

antea, vigorem acquirunt, incipiunt artus movere, & ſponte corpus erigere in lectulo decumbentes, manubus crepundia tractant, crura movent, & pedibus inſiſtere ſponte cupiunt. Ubi hoc videbam, licet oſſa crurum adhuc incurva forent, permiſi facile, & redibat oſſibus nativa figura, absque ullis etiam machinis adhibitis.

An & immerſio in frigidam prodeſt? Frigida balnea antiquis temporibus in uſu fuiſſe, hodiernis etiam ad quosdam morbos laudari, & cum fructu uſurpari, ſatis notum eſt. In illis regionibus, ubi mos obtinet, ut mares natationem diſcant adoleſcentiae tempore, balnei frigidi uſus frequens eſt. Legi de balneo frigido meretur Anglus eques *Joannes Floyer*, qui magnam hujus remedii vim contra Rachitidem commendavit, imo credidit, inter cauſas Rachitidis, novi morbi, neglectum balnei frigidi eſſe numerandum.

Pluribus demonſtrat (*f*), antiquis temporibus Baptismi ſacramentum trina totius corporis immerſione adminiſtratum fuiſſe baptizandis, non ſola aſperſione aquae, uti nunc fieri ſolet. Certum eſt, olim ſatis familiare fuiſſe, ut in proximo flumine, aut piſcinis, nudato corpore, baptizarentur homines utriusque ſexus. Imo manifeſtum credit, non fuiſſe aedificata baptiſteria, niſi tertio ſaeculo aerae Chriſtianae; neque erigebantur tunc in templis, ſed extra eadem; quod pluribus probat. Unde concludit, immerſiones illas in aquis aëri communi expoſitis factas fuiſſe.

Simul oſtendit, Baptismum per immerſionem diutius in Anglia, quam in aliis regionibus, manſiſſe immutatum (*g*). Tempore enim Eduardi ſexti Angliae Regis, in *Rubrica* 1547. edita, legitur ſequens Baptismi forma: *Sacerdos manibus ſuis prehendet infantem*, *rogabit nomen*, *& ter in aquam demerget*: *primo immerget latus dextrum*; *ſecundo latus ſiniſtrum*; *tertio demerget faciem verſus fontem*: *ſic ut fiat diſcrete*, *& prudenter*. Dum autem regnabat *Eliſabetha*, tunc rubrica permittebat, ſi infans debilis foret, vel privatim baptizatus in caſu neceſſitatis, ut aqua ipſi inſpergeretur.

Cum auctor credat, Rachitidem ſanari poſſe balneo frigido, hinc putat, baptismum per immerſionem adminiſtratum praeſervare illos ab hoc morbo; qui ideo frequens in Anglia apparuit circa annum 1620, dum immerſio baptismi tempore incipiebat negligi.

Verum ſi conſideretur, Rachitidem raro corripere infantes ante nonum aetatis menſem, an credibile videtur, trinam immerſionem ſimul & ſemel brevi tempore factam profuiſſe morbo poſt tot menſes naſcituro. Si immerſio baptismi frigida ſic firmaſſet corpus, ut poſtea non afficeretur a Rachitide, cur novus ille morbus prius in Anglia obſervatus fuit, & increvit validius, quam in aliis regionibus, ubi immerſio baptismalis ceſſavit citius; unde adhuc hodie Rachitis vocatur morbus Anglicus. Nec probatur, recens natorum immerſionem factam fuiſſe ſemper in aquam frigidam; ex rubricis Anglicanis non improbabile videtur, aquam egelidam potius immerſioni inſerviiſſe. Imo, ſi ge-

(*f*) ψυχρολουσία, or the hiſtory of Cold-Bathings pag. 50. & ſeq. (*g*) Ibidem pag. 60.

gelidae immerſi fuerint, mox linteis calidis exſiccabantur, & ſtatim tegebantur veſtibus; unde frigidae immerſionis efficacia momentanea tantum eſſe potuit; quae tamen averteret morbum poſt plures menſes naſciturum.

Nec immerſio credebatur neceſſaria, ut baptismus ſacramenti efficaciam haberet (*h*). *Cyprianum* quaerebat *Magnus* ſequentia: *Quaeſiſti, mihi chariſſime, quid mihi de illis videatur, qui infirmitate & languore gratiam Dei conſequuntur; an habendi legitimi Chriſtiani, quod aqua ſalutari non loti, ſed perfuſi?* Reſpondet: *In ſacramentis ſalutaribus, neceſſitate cogente, & Deo indulgentiam ſuam largiente, totum credentibus conferunt divina compendia.*

Si jam conſideretur, recens natum infantem per novem menſes haeſiſſe in liquore amnii calido intra corpus maternum, inſuetum penitus frigus ſentiet, dum tribus immerſionibus in aquam frigidam baptizatur, imprimis hyberno ſub frigore. Parentibus, Familiae, Medicis, periculoſum videri debuit, ſi ſubito frigori tenellum corpus exponeretur, dum baptismi efficacia nullo modo penderet ab hoc frigore; adeoque procul dubio egelida aqua adhibita fuit ſaepius; uti adhuc hodie fit.

Quod enim ſubita haec refrigeratio non leviter mutet corpus, patet ex relationibus illorum, qui balnea frigida in junioribus adhibuerunt, & illa laudant ad Rachitidis curam.

In Epiſtola, ex *Newcaſtle* miſſa ad Equitem *Floyer*, leguntur ſequentia (*i*): Ad cavendam & curandam Rachitidem nihil hic frequentius, & generatim utilius, eſt, quam infantes annuos, & adultiores, quotidie immergere frigido fluvio, menſibus Junio & Julio, veſpertino tempore, per quatuordecim dies, vel diutius: ſi infans ſit admodum debilis, unus alterve dies, imo & plures dies quandoque, intermittuntur, totius curationis tempore. Quidam integram immerſionem adhibent bis vel ter, aliquod temporis ſpatium remittentes, ut inter ſingulas immerſiones reſpirare poſſint; alii immergunt tantum ad cervicem usque, & pileos aquae penitus immerſos ſtatim capiti imponunt, ut totum corpus, aeque ac in prioribus, induſio & pileo madidis, tegatur. Omnia haec conficiuntur tam brevi tempore quam fieri poteſt. Quidam infundunt aquam capiti, ut madeſcant toti; alii induſium & pileum penitus madefacta nudato prius corpori applicant. Mox illis applicantur toti corpori & capiti lintea calida, lecto imponuntur, & valide ſudant: ſic manent tota nocte; mane ſiccum induſium & pileus datur.

Monet autem, quod trium minutorum ſpatio redeant a terrore, quem haec immerſio induxit. Si annuis infantibus, imo & adultioribus, tantus terror contingat a ſubito illo frigore, an tuto hoc tentari poterit in recens natis?

Simul notat, quod validis illis ſudoribus reddantur debiliores; ſed tamen gradatim vires recuperent, datis gelatinis cornu cervi, pedum vitulinorum &c.; ita ut circa tempus, quo folia arborum cadunt, integre ſani ſint, vel melius ſe habeant. Si haec curatio unico anno non ſucceſſerit, ſequenti anno repetenda erit; tuncque generaliter reſpondet votis.

Un-

(*h*) Ψυχρολουσία, or the hiſtory of Cold-Bathings pag. 54. (*i*) Ibidem pag. 123.

Unde videtur morbus non adeo facile tolli hac methodo, & cura per tutiora cum optima ſpe tentari poſſe.

An linimenta? & quae? Omnia, quae in curatione hactenus laudata fuerunt, praecipuum ſcopum habent, ut flaccidas nimis partes roborent, & inertem, mucoſam, vappidam, humorum cacochymiam emendent. Quare linimenta, quae emolliunt, quae lubricant, hic locum non habent. Demonſtratum enim fuit, multum boni exſpectandum eſſe a frictionibus calidis ſiccis, pannis fumo aromatum imbutis; quae imprimis abdomini & ſpinae dorſi applicantur.

Verum quidem eſt, quod apud *Sydenhamum* (*k*) legantur ſequentia: *Cum vero, quae exterius admoventur, tenera infantum corpora facile penetrent, proindeque ſanguinem ipſum qualicunque virtute ſua penitus afficiant, e re erit, in tumoribus, qui ventrem eorum occupant, ſive ſcrophulis, ſive Rachitidi verae originem illi debeant, linimentis uti, quae ſanguinem & viſcera corroborandi, ac pariter labem aliquam morbificam iis inductam delendi, vi pollent*; ſed illud linimentum, cujus formula apud *Sydenhamum* legitur, ex aromaticis, amaris, & roborantibus herbis, per 12 horas ſuper cineres calidos cum axungia porcina & ſevo ovillo maceratis, paratur. Facile autem poſſet talium uſus tolerari: notandum tamen eſt, talia remedia minus prodeſſe quam creditur. Parantur enim ex herbis recentibus, additur vinum, &, poſt macerationem factam, pinguia illa debent ebullire ad humiditatis conſumtionem; ſicque fragrantia ingredientium difflatur in auras.

Si ſimul conſiderentur illa, quae §. 1480. & §. 1484. dicta fuerunt, apparebit ratio, quare linimentorum uſus in Rachitidis curatione occurrat rarius.

(*k*) Diſſertat. Epiſtol. pag. 511.

R H E U-

RHEUMATISMUS.

§. 1490. Arthritidi, podagrae, ſcorbutoque, agnatus morbus frequentiſſimus deprehenditur, qui *Rheumatiſmus* appellatur.

Non ſemper in *Aphoriſmis de cognoſcendis & curandis morbis*, quos in uſum doctrinae domeſticae digeſſit *Celeberrimus Boerhaevius*, actum fuit de *Rheumatiſmo*. In prima enim editione, quae prodiit Lugduni Batavorum 1709 apud *Joannem vander Linden*, ultimus morbus, de quo agitur, eſt *Lues Venerea*, nec ulla fit mentio *Rachitidis*, & *Rheumatiſmi*; in quinta autem editione Aphoriſmorum, quae auctior eſt, & ultima, quae vivente auctore prodiit anno 1737, utriusque morbi hiſtoria deſcribitur. Sed jam in tertia editione, quae in titulo *auctior* dicitur, uterque morbus adeſt.

An, in ſecunda editione, horum morborum mentio facta fuerit, vel non, certo determinare non poſſum; cum, dum ejusdem libri, vivente adhuc auctore, nova editio prodit, & auctior, priores vix amplius quaeri ſoleant; unde hoc tempore inveniuntur difficulter.

Admodum tamen veroſimile videtur, quod editioni ſecundae adfuerit Rachitidis hiſtoria, ſed non Rheumatiſmi. Probe notavit *Celeberrimus Boerhaevius* (*l*), quod in toto opuſculo (ſic placuit auctori vocare hunc artis medicae theſaurum) *Aphoriſmorum de cognoſcendis & curandis morbis* nullum commemoraverit medicamentum, ne, audito remedii nomine, & morbi, exercendae ſe pares arti jactarent Empyrici, impune in hominum perniciem graſſantes. In diſcipulorum, quibus hos Aphoriſmos explicabat, uſum praeſcripſerat pauca de Materie Medica, & quidem ſumma cum cautela, ut medicamina morbis curandis rite applicare poſſent. Cum autem *Boerhaevii* fama jam plurimum increviſſet, ipſo nec conſulto, nec volente, optima haec circa medicaminum uſum monita in uſus publicos extundenda curavit Londini vir eruditus: neque tamen ita res geſta, quin errores ſimul bene multi & noxii in edendo contigerint. Coactus hinc, recenſuit, correxit, amplificavit, nonnulla. Quo facto, edidit *libellum de Materie Medica, & remediorum formulis; quae ſerviunt Aphoriſmis de cognoſcendis & curandis morbis*; qui editus fuit Lugduni Batavorum apud *Iſaacum Severinum* anno 1719. Ne autem nocerent editiones aliae, minori cura impreſſae, pagina tituli verſa ſequens habetur monitum: *Auctor*

(*l*) In Praefatione Materiae Medicae.

Auctor nulla hujus libelli agnoſcit exempla, *niſi quae ſint edita apud Bibliopolam, qui ſuum ipſe nomen hic ſubſcripſit*; quod etiam in omnibus factum fuit.

Verum in hac editione, cujus tantam curam geſſit *Celeberrimus auctor*, nulla mentio fit *Rheumatiſmi*; ſed, ubi enumerata fuerunt remedia ad curam *Rachitidis* utilia, pagina 259. ſubſcribitur *Finis*. Dein ſequitur *Index Morborum* accuratus; in quo Rachitidis nomen habetur, Rheumatiſmi vero nullibi.

Unde concludi poſſe videtur, quod in ſecunda editione Aphoriſmorum non fuerit actum de Rheumatiſmo. Sed in tertia editione, quae Lugduni Batavorum anno 1722. prodiit apud *Joannem van der Linden*, habetur & Rachitidis & Rheumatiſmi deſcriptio; qui morbus tunc additus videtur ideo, quia *Celeberrimus Boerhaavius* enormes hujus mali cruciatus ipſe toleraverat eodem anno.

Magnus ille vir, ab optimo patre educatus, qui, non magna in re, ſed virtutis plenus, novem liberis educandis, exemplum praebuit ſingulare, quid exacta parſimonia valeat & frugalitas (*m*), ab eodem Latinae Graecaeque linguae elementa didicerat. Diviſis interim temporibus corpus filii leniori agriculturae exercitio durabat ſolers pater, atque ipſo labore animum laſſari neſcium ad ſtudia reficiebat (*n*); unde manſit per omnem vitam ejusdem laboris ſuſcipiendi amor, ſuſtinendi vigor, atque, ad Herculeam quandam firmitatem, nervoſiſſimam artuum compagem corroboravit. Sed nemo, qui cum *Boerhaavio* vixit, ignorat, Virum, alias temperantiſſimum, intemperantia quadam laborum, firmum, & ad omnia obſequioſum, corpus imperioſe & duriter nimis habuiſſe.

Quamdiu horti Botanici curam geſſit, ante ſolis ortum in horto jam aderat, non tantum aeſtiva, ſed & verna, & autumnali, tempeſtate, ut lectioni Academicae, quam hora ſeptima matutina tradebat, omnia parata forent. Probe memini, quod anno 1721. dolorem Rheumaticum paſſus fuerit in cervice & ſcapulis, ſatis moleſtum, dum fervidiſſima aeſtate numeroſiſſimis hominibus conſilia dabat in loco frigidiori aedium, quas incolebat, & minus tecto corpore; ſed brevi ceſſit malum; ſequenti anno rediit ſaeviſſimum.

Valetudinis enim prodigus, & nimis fidens ferreo corporis robori, diro longumque duraturo morbo correptus fuit. Auguſto menſe fere medio Anni 1722. Per quinque Lunas inde, lecto immobiliter adfixus, immanes cruciatus toleravit (*o*).

Cauſam tanti mali ipſe aeger candide faſſus fuit: En ipſiſſima ejus verba (*p*): *Lecti tepore relaxata corporis ſpiramenta antelucano frigori, & penetrabili irrigui roris humori, exponens, vitam fere perdidit, in ſe, in ſe incurioſus committens, quae ut cum cura caverent, aliis fideliter inculcarat.*

Forte mirum videbitur, quod crudelibus & perpetuis adeo doloribus vix non enectus *Boerhaavius* potuerit Aphoriſmis, eodem anno editis, addere hiſtoriam Rheumatiſmi, quo jam laborabat medio Auguſti menſe. An praeterito anno to-

(*m*) Alberti Schultens Oratio Academica in memoriam Hermanni Boerhaevii pag. 5. (*n*) Ibidem pag. 10. (*o*) Ibidem pag. 39. (*p*) Ibidem pag. 66.

leratum malum, licet multo levius & brevi cedens, illum impulit, ut de hoc morbo ageret, antequam eodem, ſed graviſſimo, corriperetur? Non videtur hoc omnino abſonum. Sed illa, quae de Rheumatiſmo ſcripſit, nequidem implent binas pagellas, & finem Aphoriſmorum faciunt. Praeterea tanta erat animi conſtantia in ſummo hoc viro, ut non dubitem, quin ſaevi morbi tempore haec ſcripſerit. Confirmat hanc opinionem ſequens *Celeberrimi Schultenſii* teſtimonium (*q*): Aliquot ante mortem annis *Celeberrimus Boerhaevius* retulit ipſi, aliquid penitius de acerbitate morbi iſtius requirenti familiariter, ſe inſomnes per noctes, diebus continuatas, immanes dolores non alio allevamento mitigaſſe felicius, quam contentiſſima cogitatione percurrendo, & quaſi relegendo in memoria, quidquid unquam legiſſet, dumque Equuleo ipſum admoveret dirus morbus, ſe literarium ſibimet Ludum aperuiſſe intus, quo carnificinam, tanquam Muſarum cantu, ſopiret.

Dum, ſanus, circa finem Junii ſequentis anni de Rheumatiſmo coram diſcipulis ſuis verba faceret, dixit, quod, per tres fere integros menſes dolores acerbiſſimos paſſus, tandem jacuerit reſolutus, ut vix amplius ſenſus ullus, nullus utique motus, inferioribus artubus ſupereſſet. Addebat, quod ſimulac dolor parum remitteret, inceperit evolvere omnes auctores, antiquos & recentiores; excitabat enim attentio ad propria mala; ſed ſimul monebat, quod non multum bonae frugis invenerit, praeterquam in ſolo *Sydenhamo*. Ex quibus omnibus, credo, ſatis confirmari, quod *Boerhaevius* morbi tempore ſcripſerit illa, quae de Rheumatiſmo in Aphoriſmis habentur; licet illa editio prodierit anno 1722.

Cum autem prima Editio *Materiae Medicae* anno 1719. impreſſa fuerit, mirum non eſt, quod nulla in hac fiat mentio Rheumatiſmi. Sed & in ſecunda, quae anno 1727. Lugduni Batavorum apud eundem *Severinum* prodiit, nec in tertia editione, quae poſt mortem *Boerhaevii* ab eodem bibliopola anno 1740. edita fuit, aliquid de remediis ad hunc morbum invenitur; licet, in titulo, haec editio dicatur *auctior* atque *accuratiſſima* non tantum, ſed & in *monito* auſus fuerit dicere ſequentia: *Libellus, in quo ipſe auctor plura adſcripſit nova, tam ſimplicia quam compoſita, medicamenta, vivensque adhuc typis conceſſit.* Haec nullo modo vera eſſe mihi videntur.

Minime mirum videtur, quod *Celeberrimus auctor*, licet Aphoriſmos deſcriptione Rheumatiſmi auxerit, morbi remedia tamen non addiderit ſequenti editioni *Materiae Medicae.* Si enim conſideretur §. 1493, ubi morbi cura deſcribitur, patebit, nulla laudari remedia, niſi talia, quorum jam ſaepius mentio facta fuit. Purgantia antiphlogiſtica, veſicatoria, medicamenta diluentia, emollientia, antiſcorbutica, fomenta antiphlogiſtica, omnino cognita erunt illis, qui attenta mente operam dederunt his Aphoriſmis intelligendis; ſique non ſtatim memoriae occurrerent haec remedia, Materiae Medicae ſubjungitur Index

(*q*) Alberti Schultens Oratio Academica in memoriam Hermanni Boerhaeve pag. 67.

dex, in quo facile illorum nomina inveniuntur, una cum pagina, ubi exacte deſcribuntur.

Haec praemittenda credidi, antequam morbi deſcriptionem aggrederer.

Rheumatismus a ῥέω, fluo, nomen habet; unde ῥεῦμα apud Medicos fluxio vocatur; ex quacumque parte prodeat, & in quamcumque partem incidat. Catarrhi ſimiliter ἀπὸ τῦ καταῤῥέειν dicti, quia credebantur a capite ſemper deorſum fluere, & articulos, a quacumque cauſa debilitatos, aptiores evadere, ut materies morboſa verſus illos determinaretur. Alia occaſione ad §. 1261, ubi de Podagra agebatur, credo me demonſtraſſe, quod non erraverint Veteres, quando materiam catarrhi, a capite incipientem deſcendere verſus inferiora, vocarunt defluxionem.

Cum autem omnia articulorum cava muco lubrico ſubpingui inungantur, ſi ſimilis mutatio hic contingat, ac in membrana mucoſa, nares, fauces, pulmonem, &c. inveſtiente, fit, dum adeſt defluxio, moleſtiſſima in articulis mala ſequi poterunt ab iisdem cauſis. Sic vere & autumno catarrhi ac coryzae frequenter occurrunt; ſed & tunc morbi articulares ſolent frequentes eſſe. Si ex calido cubiculo in aërem frigidum, non bene tecto corpore, prodeat homo, catarrho laborabit; & ab eadem cauſa ſaniſſimi homines, poſt ſaevos dolores toleratos, articulorum motum perdiderunt toties.

Pertinet ergo Rheumatismus ad illos morbos, quos Veteres vocaverunt fluxiones, defluxiones; qui morbi materiam impellebant in quandam partem cum dolore magno, licet in hac non apparuerit antea notabile vitium. Sic Otalgia ſubito oritur, licet in aure nec ejus vicinia apparuerit quid mali; unde aurium fluxio vocari ſolet. Sic & aliquoties ſaevam Odontalgiam vidi, licet in nullo dente mali quid obſervaretur antea: ſolet tamen fluxio plerumque derivari in dentem carioſum potius, ſi ullus in ore adfuerit.

Rheumatiſmi nomen rarius occurrit apud Veteres Medicos; videntur tamen illum ſatis cognoviſſe, & ſub Arthritidis nomine deſcripſiſſe (*r*): *Communis enim omnium articulorum dolor eſt Arthritis; ſed pedum dolorem podagram vocamus, coxendicum iſchiada, manuum vero chiragram.* Cum autem in podagra, intervallo inter paroxysmos, ſenſim accumuletur morbi materia, antequam in pedes deponatur, & morbum faciat, contingit ſaepe, ut podagrici mutatam ſanitatem ſentiant aliquo tempore, antequam dolores in pedibus ſentiant (vide §. 1257); ſed Rheumatismus ſubito ingruit ſaepius. Videtur & *Aretaeus* hoc notaſſe: *Nempe aut ex tempore dolor eſt, ſi ex aliqua parum durante cauſa conſurgat; aut latenter meditationibus longo tempore contractus eſt morbus, quum ab exigua occaſione dolor & morbus accenduntur.* Nam ad §. 1258. enumerantur illa, quae accelerant, & inexſpectatos paroxysmos acceſſunt; imo ad hanc rem ſufficit vitium quodcumque admiſſum in ſex rebus non naturalibus; unde cruditas oritur.

Hinc *Petitus* (*ſ*) in commentariis & animadverſionibus ſuis ad *Aretaeum* con-

(*r*) Aretaeus de cauſ. & ſign. morbor. diuturn. Lib. II. Cap. XII. pag. 66.
(*ſ*) Ibidem pag. 212.

concludit, quod auctor ille *Duas arthritidis differentias faciat juxta diverſum generationis modum: propterea, quod alia repente a cauſis recentibus & temporariis conflatur; alia occulte & progreſſu temporis obrepit; donec cujusvis exiguae cauſae impulſu excitetur, atque in apertum erumpat.*

Confirmatur hoc, quia *Aretaeus* (*t*) dixit in eodem capite de *Arthritide*: *Quibusdam in pedum articulis usque ad mortem reſidet morbus; quibusdam in omnis corporis ambitum vagatur.* Ob hanc rationem recentiores Medici Rheumatismum vocaverunt arthritidem vagam. *Tranſitus quoque in dorſi thoracisque muſculos fit, & incredibile eſt, quam late malum ſerpat. Vertebrae cervicis & dorſi dolent, & in ſummo ſacri oſſis dolor inhaeret.* Haec proclivitas locum mutandi major longe eſt in Rheumatismo, quam in arthritide; quae articulos occupat; quam & *Aretaeus* (*u*) notavit; quod nempe dolores Rheumatici maxillarum & temporum muſculos invadant: *poſt omnia nares, & aures, & labia, inficiuntur; nam quoquoverſus nervi & muſculi in capite feruntur; dolent capitis ſuturae, &, quid doleat, aegrotus ignorans, indicat ſuturarum ſpecies, obliquam, rectam, transverſam, poſterius, anterius.* Verum quidem eſt, quod, in podagra, morbus etiam diverſos articulos, & varia loca corporis aggrediatur, uti in ejus hiſtoria probatum fuit; aſt, hoc obſervatur, ubi jam inveteravit morbus; in Rheumatismo hoc fit, & in morbo incipiente.

Dum *Boerhaevius* de Rheumatismo loquebatur coram auditoribus ſuis, dixit, quod circa medium menſis Auguſti, dum hora quarta matutina obſervationibus in horto Botanico faciendis occupabatur, ſenſerit dolorem quaſi nephriticum; quem mirabatur; dolor, a renis ſiniſtri regione incipiens, ſecundum decurſum ureteris ad os pubis usque tanta cum vehementia pergebat, ut crederet, calculum de rene per ureterem in veſicam deſcendere: ſimul aderat propenſio in vomitum. Utebatur copia molliſſimi decocti, ex farina ſeminum lini parati; oriebatur ingens tenesmus, ita ut calculus praeſens eſſe videretur; quem ſperabat exiturum; unde pergebat animoſe in eodem remedio, ut laxaret & lubricaret viam: ſumſit eodem tempore aliquot guttulas *Aroph* Paracelſi, extractum nempe croci ope alcoholis puriſſimi paratum (*w*), quod tanti fecerunt Chemicorum principes, ut Aroma Philoſophorum appellaverint, perque primas literas vocabulorum *Aroph.* Paulo poſt aberat omnis dolor; ſed ſequenti die immanis aderat in lumbis; qui duravit per tres menſes, eadem vehementia; poſtquam parum remittere incipiebat illud tormentum, evolvit auctores, & vidit *Sydenhamum* notaſſe illa, quae paſſus fuerat; reliquos vix quid bonae frugis dixiſſe. Dum enim agit de Rheumatismo (*x*), habet ſequentia: *Eſt & alia hujus morbi ſpecies, licet non hujus proſapiae vulgo credatur, quae Lumbago Rheumatica aptiſſime dicetur: immanis dolor ſcilicet, idemque fixus circa lumborum regionem, ipſumque aliquando ad os ſacrum ſe demittens, paroxysmum nephriticum mentitur, niſi quod aeger non vomituriat; nam, praeter do-*

(*t*) Aretaeus de cauſ. & ſign. morbor. diuturn. Lib. II. Cap. XII. pag. 66. (*u*) Ibidem. (*w*) H. Boerhaevii Elem. Chem. Tom. II. pag. 244. (*x*) Sect. VI. Cap. V. pag. 345.

dolorem atrociſſimum, & vix ferendum, circa ipſos renes, aliquando & ureteres, per omnem eorum ductum ad veſicam usque, eodem, licet mitiori, tentantur. Qui & mihi olim impoſuit, tanquam a materia aliqua ſabuloſa in iis partibus haerente penderet, cum revera materiae Rheumatiſmi peccanti & inflammatae ortum ſuum debeat; quae quidem partes illas jam ſolas urit, intacto reliquo corpore.

Notari meretur, apud *Aretaeum* aliquid reperiri, quod videtur docere, illum ſimile quid noviſſe, ac quod *Sydenhamus* tam accurate deſcripſit (*y*). Poſtquam enim incepit deſcribere partes, quas arthritis aggreditur quandoque, ſecundum ingenioſam emendationem textus, certo vitioſi, factam a *Petito* (*z*), addit: *Omnium ſimul partium morbus eſt, & proprius cujusque partis dolor.* Et paulo poſt: *Item communicatur, renibus & veſicae. O rem admirabilem.* Unde videtur ſequi, quod cognoverit *Aretaeus*, in hoc morbo quandoque contingere nephritica mala, & teneſmum dolentiſſimum veſicae, ſimilem illi, dum calculus a rene deſcendens per ureterem exitum molitur.

Trallianus (*a*), in deſcribendo Podagram, ſaepius *Rheumatiſmi* vocabulo utitur; &, dum diverſam Podagram ſtatuit, pro varietate materiae in articulos defluentis, ſanguineae nempe, bilioſae, pituitoſae, atrabilariae, dein addit ſequentia: *Porro Rheumatiſmi, non ſolum ob materiae influxum, articulis oboriri ſolent, ſed etiam, propter nudam qualitatem ſolam, calidam & frigidam; ad haec ſiccitas & humiditas fiunt ſaepe cauſa Rheumatiſmorum.* Et ubi de podagra bilioſa agit, monet, medicamento bilem evacuante utendum eſſe; non ſemel autem, verum ſaepe, ſi res poſtulet, aeger purgandus eſt. *Sic enim articulos a recrementis & a fluxionibus tutos* (τὰ ἄρθρα ἀρευμάτιστα) *ſervare poteris* (*b*). Ubi poſtea de Podagra ſanguinea agit, ſuadet, ut ſanguinis miſſione & moderata diaeta reddatur aeger ἀρευμάτιστος.

Videntur ergo antiqui Medici obſervaſſe Rheumatiſmum, ſed ſub nomine Arthritidis, morbi articularis, deſcripſiſſe, imo & in Podagrae deſcriptione talia quandoque enumeraſſe ſymptomata, quae in Rheumatiſmo hodie vocato morbo apparent. Cum autem ſecundum quatuor humores, bilem, ſanguinem, pituitam, atram bilem, dividerent morbos articularios, & diverſam curandi methodum adhiberent, invenimus plurima Rheumatiſmi ſigna in deſcriptionibus podagrae & arthritidis bilioſae ac ſanguineae, dum nimirum illi duo ex quatuor humoribus, nimia copia, vel acriori indole, peccare credebantur, vel copia & acrimonia ſimul junctis, a quibus naſcebatur pejor morbus. Rheumatiſmi tamen nomen apud *Trallianum* ſaepius occurrit; uti patuit, & quidem in variis morbis articularibus.

Hinc non videtur abſolute verum eſſe, quod egregius in arte noſtra vir, eruditiſſimus *Tralles* (*c*), ſtatuit; apud Veteres nempe Rheumatiſmi nomen nullibi legi: illud tamen veriſſimum eſt, quod omnes dolores, in artubus toto-

(*y*) De cauſis & ſignis morbor. diuturn. Lib. II. Cap. XII. pag. 66. (*z*) Ibidem pag. 215. (*a*) Lib. XI. Cap. I. pag. 599. (*b*) Ibidem pag. 600.
(*c*) Uſus opii ſalubris & noxius in morborum medela, Sectione 2ª. pag. 301.

toque ambitu externi corporis obvios, ſalutaverint nomine Arthritidis, aut Podagrae. Merentur certe legi, quae eodem loco habentur, de doctiſſimis Medicis Gallis, qui ſuperiori ſaeculo Rheumatiſmi vocem in Medicinam Practicam demum introduxerunt. Videtur tamen ex omnibus, quae ibi collecta habentur, celeberrimos Medicos, Gallos, Germanos, Anglos, &c., ceſpitaſſe in determinandis ſignis Diagnoſticis, quibus Rheumatismus ab Arthritide diſtingui poſſit; unde *Tralles*, ex *Cheſnau*, adducit ſequentia: *In primo inſultu difficile eſt internoſcere, utrum morbus Rheumatismus, vel Arthritis, dici debeat. Rheumatismus enim, qui tantum articulos aggreditur, maximam affinitatem habet cum arthritide, nec niſi temporis progreſſu agnoſcitur, cum pluries irruunt in articulos fluxiones dolorificae, quod non fit in Rheumatiſmo, qui quandoque toto vitae decurſu ſemel tantum infeſtat, generalis praecipue dictus, utpote qui aliis magis proprie hoc nomen ſibi vindicat* (*d*).

Rheumatiſmi vocabulum & apud *Caelium Aurelianum* (*e*) habetur: auctor ille aliquanto *Galeno* ſuperior fuiſſe creditur; quia non meminit *Galeni*; quod mirum foret, ſi poſt eum vixiſſet, cum tot minorum gentium Graecos citaverit (*f*). Sectae methodicorum addictus erat; qui univerſum morborum exercitum in duas phalanges dividebant, alios *ſtricturae*, alios *ſolutionis*, morbos appellantes. Dum Peripneumoniam definit (*g*), dicit: *Eſt autem paſſio generaliter acuta, atque ſtrictura ſuffecta, adjuncto levi humoris fluore, quem Rheumatismum vocant.* Sed ad §. 1495. dicetur de frequentia Rheumatiſmi, varia ejus morbi facie, & ſummo periculo, ſi cerebro, vel pulmoni, incubuerit, dum ſimul adeſt maxima difficultas eum hic detegendi. An non veroſimile videtur, quod haec obſervaverit *Caelius Aurelianus?* Alio autem loco (*h*), ubi de articulorum paſſione quam Graeci ἀρθρῖτιν vocant, enumerat plura, quae in Rheumatiſmo hodie dicto occurrunt. Sic dicit (*i*): *Saepe denique, prioris articuli dolore declinante, ſecundus invadit, atque, eodem ſimiliter miteſcente, tertius ſumit exordium, conſentiente etiam veſica, atque ſpinae majoribus nervis, quos τένοντας appellant; & in ſtomacho etiam nauſea vel vomitu jactantur aegrotantes &c.:* Ubi imprimis notandum eſt, quod & veſicam conſentire his doloribus monuerit. Plures certe vidi auctores, qui de Rheumatiſmo ſcripſerunt. Sed mihi viſa fuit ſemper aliqua manere difficultas in diſtinctione adaequata inter Rheumatiſmum & arthritidem. An ideo forte *Celeberrimus Boerhaevius* maluit dicere, quod Rheumatismus, licet frequentiſſimus, ſit morbus agnatus Arthritidi, Podagrae, & Scorbuto, quam aliam definitionem dare, quae illum ab his morbis accurate diſtingueret. Ipſe Rheumatiſmum ſaevum paſſus fuerat, & ſub hoc nomine coram diſcipulis quotannis morbum hunc deſcribebat. Tamen in Oratione Funebri, quam *Celeberri-*

(*d*) Uſus opii ſalubris & noxius in morborum medela. Sectione 2ª. pag. 302. 303. (*e*) Morbor. acutor. Lib. II. Cap. XXVII. pag. 139. (*f*) In Praefatione pag. 10. (*g*) Ibidem pag. 139. (*h*) Morbor. Chronic. Lib. V. Cap. II. pag. 557. (*i*) Ibidem pag. 559.

rimus Schultenſius in memoriam *Boerhaevii* publice dixit, leguntur ſequentia: *Arthritidis exquiſitiſſimae tormentis diſcruciatus, tandem jacuit reſolutus, ut vix amplius ſenſus ullus, nullus utique motus, inferioribus artubus ſupereſſet.* Forte quis credere poſſet, *Schultenſium*, maximum Academiae Lugduno Batavae ornamentum, arthritidis nomen ſubſtituiſſe, cum Medicus non eſſet, ſed linguarum orientalium celeberrimus Profeſſor. Verum in Praefatione monet, quod Commentariolum ſtudiorum & vitae Cl. defuncti habuerit, quo uſus fuit, additque; *Inſignes hae pericopae, ut Lectorem adverterent, eas majuſculis literis a reliquo contextu diſtinxi & eminere juſſi.* Commentariolus enim ille propria Boerhaevii manu ſcriptus erat.

Dum haec omnia perpendebam, videbatur mihi *Caelius Aurelianus* (*k*), ubi de variis nominibus morborum articularium agit, non ſine ratione dixiſſe ſequentia: *Sed de his nominibus, quae locorum cauſa diſcreta eſſe videntur, unius tamen virtutis eſſe intelliguntur, in curationibus certandum non eſt. Sunt enim harum paſſionum cauſae antecedentes variae, ut vinolentia, frigus profundum, cruditatio, libido venerea, labor immodicus, vel repentina deſertio ſolitae exercitationis, &c.*

Verum Rheumatismus non ſine ratione ſcorbuto agnatus morbus dicitur, ſi conſiderentur illa, quae ad §. 1151. in hiſtoria ſcorbuti dicta ſunt. *Eugalenus* (*l*), dum ſigna & ſymptomata ſcorbuti enumerat, recenſet arthriticos dolores, & ſtatim monet Medicos ſequentibus: *Quapropter diligentem animadverſionem, & exactam a veterum arthritide diſtinctionem, haec res exigit, & meretur, ne curando prius impingamus, quam morbus ejusque cauſa nobis ſit cognita atque perſpecta.*

Noluit, in his doloribus, qui ſcorbutum comitantur, dari in morbi principio cathartica fortiora; quia inde exaſperantur dolores, & morbus ipſe in deterius vergit. Monuit autem, ſcorbuticos illos dolores, maxime in morbi initio, errabundos eſſe, ad alium atque alium ejusdem vel oppoſiti lateris articulum tranſire, & per vagam hanc loci affecti mutationem imprimis diſtingui a doloribus arthriticis.

Sydenhamus (*m*), qui ſumma cum attentione animi examinabat morbos, quos pertractabat, notat, ubi Rheumatismus non feliciter & bona methodo curatus fuerat, aegros per totam vitam fuiſſe diſcruciatos doloribus vagis, nunc quidem mitioribus, nunc vero atrocioribus, qui a minus cautis pro ſcorbuti ſymptomatibus haberi ſolent. Licet enim non dubitaret, quin ſcorbutus in plagis Borealibus revera inveniretur, tamen non credebat, illum adeo frequentem eſſe, ac quidem fert vulgi opinio; ſed *multos ex iis affectibus, quorum nomine ſcorbutum incuſamus, vel morborum fientium, nondum vero factorum, quique nullum adhuc certum induerunt typum, effecta eſſe, vel etiam infelices reliquias morbi alicujus nondum penitus devicti, a quibus ſanguis caeterique humores contaminantur. Verbi gratia, quibus in corporibus materia aliqua, Arthritidi pro-*

(*k*) Morbor. Chronic. Lib. V. Cap. II. pag. 557. (*l*) De morbo ſcorbuto n°. XXX. pag. 85. 86. (*m*) Sect. VI. Cap. V. pag. 349.

producendae apta, recens generatur, nondum tamen in artus depluit, varia ſe oſtendunt ſymptomata, quae ſcorbuti ſuſpicionem facient, donec Arthritis, jam formata, atque actu ſe exſerens, nullum amplius dubitandi locum relinquat. Optime notat; niſi ad modo dicta ſerio attendere velint in Praxi Medici, ſcorbuti nomen creſcet in immenſum, & omnem fere abſolvet numerum morborum, imprimis chronicorum. Unde in illis regionibus, in quibus ſcorbutus frequens eſt, in Medicorum formulis occurrunt fere ſemper antiſcorbutica, in initio omnium morborum fere, nec ab his abſtinent, antequam obſerventur talia ſymptomata, quae praeſentiam alterius morbi, a ſcorbuto diverſi, certo annuntient. Cum autem morborum Chronicorum decurſus lento procedant gradu, in ipſo hydrope ſolent dicere; *Ubi deſinit ſcorbutus, ibi incipit hydrops* (*n*). Verum optime *Sydenhamus* addit ſequentia: *Haec tamen regula ſaepe ſaepius non aliter eſt accipienda, quam quod, ubi primum ſe hydrops manifeſtis prodit indiciis, praeconcepta de ſcorbuto opinio ſtatim collabaſcat.*

Licet ergo penitus diſtinctos morbos eſſe crediderit auctor egregius, fatetur tamen (*o*), eſſe ſpeciem Rheumatismi, quae ad ſcorbutum quam proxime accedit, & inſigniora hujus morbi ſymptomata aemulatur, ideoque vocatur ipſi *Rheumatismus ſcorbuticus*; qui eadem pariter remedia poſcit ac ſcorbutus; quorum formulae legi poſſunt (*p*); quarum uſu quam facillime debellari & vinci poſſe hanc Rheumatismi ſpeciem teſtatur. Plurimos ſic ipſe ſanavit, quibus repetitae venae ſectiones, catarthica, diaeta lactea, pulveres teſtacei &c., nihil profuerant.

Deſcribit hanc ſpeciem Rheumatismi ſequenti modo. Dolor nunc hanc nunc illam partem obſidet, ſed eandem in tumorem raro attollit, neque febrim ſibi comitem adjungit. Nec adeo fixus manet; ſed magis vagus eſt, & anomalis inconditisque ſymptomatibus ſtipatus. Nunc hunc vel illum artum diſcruciat, mox internas partes ſolum afficit, & aegritudinem parit, quae redeunte externarum partium dolore iterum diſparet, ſicque alternatim divexat aegros, & fit morbus chronicus quam maxime. Obſervavit etiam, quod Rheumatismus ille ſcorbuticus foeminas prae reliquis adoriatur; uti & viros, qui imbecillioris naturae ſunt; hinc fatetur *Sydenhamus*, ſe ſuſpicatum fuiſſe, morbum hunc ad hyſtericorum claſſem referendum eſſe; ſed experientia edoctus fuit, remediis hyſtericis morbum minime ceſſiſſe. Simul notat, illos, qui longum & repetitum corticis Peruviani uſum experti ſunt, huic morbo eſſe obnoxios, hocque eſſe unicum incommodum, quod ex uſu corticis obſervavit unquam (*q*). Si jam omnia dicta ad hanc paragraphum conſiderentur, patebit ratio, quare Rheumatismus, morbus frequentiſſimus, dicatur agnatus Arthritidi, Podagrae, & Scorbuto.

(*n*) Sect. VI. Cap. V. pag. 350. (*o*) Ibidem pag. 351. (*p*) Ibidem pag. 352. (*q*) Ibidem pag. 351.

§. 1491. Quem antecedunt temperies ſanguinolenta labe acri infecta, aetas maſcula, victus lautior, calefacto corpori ſubito admiſſum frigus, autumnalis tempeſtas, perſpiratio prohibita, diathefis inflammatoria lentior cruore pleuritico ſe manifeſtans. Cum febre continua incipiens, dolorem creat atrociſſimum, dilacerantem, ad minimum motum ſaeviſſime auctum, diu in uno loco fixum, juncturas quorumcunque artuum obſidentem, caeterum genubus magis infeſtum, lumbis & coxendici, quandoque cerebrum, pulmones, viſcera, excruciantem, cum tumore & rubedine loci, periodico itu & reditu.

Sequitur, ut conſiderentur illa, quae obſervata fuerunt frequenter, praecedere Rheumatismum; & ideo quandoque inter cauſas morbi, praediſponentes ſaltem, numerari ſolent.

Temperies ſanguinolenta labe acri infecta. Veteres, uti ad praecedentem paragraphum dictum fuit, Rheumatismum, & alios articulares morbos, diſtinxerunt a quatuor humoribus, ſanguine, bile flava, bile atra, phlegmate; & variam curam adhibuerunt, prout hic vel ille ex quatuor iſtis humoribus praedominabatur. Hinc & ipſam podagram ſanguineam eſſe, quandoque ſtatuerunt. In Rheumatismo autem, calido ſaepe morbo, ſanguinis copiam abundantem accuſaverunt ſaepius, &, uti poſtea in curatione dicetur, per ſanguinis miſſionem, etiam repetitam, Rheumatismi cura a Medicis tentari ſolet frequenter. Haec videtur eſſe ratio, quare ſanguinolenta temperies ad Rheumatismum diſponere credatur. Cum autem & in ſanis caeteroquin hominibus ſanguinis boni copia adſit, ab hac cauſa ſola vix oritur Rheumatismus, niſi alia cauſa ſimul accedat. Imprimis enim metuendus eſt ille morbus, ſi in ſanguineae temperiei hominibus adſit ſimul acris labes.

Humores corporis humani, etiam optimi, per ſanitatis actiones inevitabilem acquirunt acrimoniam, & niſi illud acre eliminetur de corpore per vias naturales, antequam nocere poſſit, ſequuntur morbi brevi. Per urinam, ſales & olea ſanguinis, acriora jam facta, exeunt; per cutanea vaſa difflantur talia, quae diutius relicta in corpore nocerent, inſenſibili perſpiratione, vel ſudore; dum ſimul per utramque hanc viam exit abundans in ſanguine aquoſum, in quo ſoluta haerent olea & ſales, jam acriore facta, ſicque facilius expelluntur; Per alvum exeunt foeces, ab ingeſtis reſiduae, uti & omnia illa, quae ab humoribus ſanis, in oeſophagum, ventriculum, inteſtina, depluentibus, reſorpto prius per venas omni utili, manſerunt reſidua.

Si ergo quacumque de cauſa horum acrium ſeparatio ab humoribus ſanis, & ſeparatorum libera de corpore expulſio, impedita fuerit, naſcitur acris in ſanguine labes, quae pluribus morbis originem dare poterit.

Obſervata autem docuerunt, a cauſis ſimilibus Rheumatismum, & diuturnum quidem, naſci poſſe.

Teſta-

Teſtatur Celebris Medicus (*r*), quod viderit, in Rheumatiſmis longis, in cute exſurgere efflorefcentiam ſalinam.

Ho veduto nei lunghi Rheumatismi, o vogliamo dire, doglie articolari, fiorire ſulla cute un minuto principio biancaſtro tale, quale e un fiore ſalino, che penetra i vaſi, nel quali ſi chiude il ſale. Si libera perſpiratio adfuiſſet, ſalinum illud concreviſſet minime ſupra cutim, ſed ſolutum defluxiſſet facile. *Sydenhamus* (*s*), qui in febribus omnibus, quae inflammationis intenſioris ſunt participes, cavebat, ut non ſemper lecto incarcerarentur aegri, fatetur tamen, *eosdem, ſi diutius, quam par erat, pro una vice lecto abfuerint, declinante praeſertim morbo, in dolores vagos, qui in Rheumatiſmum deſinere poſſunt, nonnunquam facile incidere &c.: quae ſi contingant, lecto addicendus eſt, quo apertis cutis ſpiraculis commode diſſlari poſſint iſtiusmodi particulae, quae malo fomitem praebent; hoc vero ad diem unum aut alterum tantum, ſudore non provocato* (ut nempe illud acre, quod perſpiratione cutis exit de corpore, non retineatur amplius). Idem verum eſt de ſale acri, quod cum urina exit de corpore. Obſervatum dicitur, quod in Rheumatiſmo laborantibus tantum trigeſima pars illius ſalis inveniatur, quae in urina ſanorum hominum adeſt (*t*). In febribus arthriticis & Rheumaticis obſervavit *Störckius* (*u*), *quod, in magna dolorum exacerbatione, urina plerumque prodiit tenuis, pallida, quandoque ſtranguriofa; decreſcente autem dolore, urina primo prodiens erat ruſſa; ſecunda vero turbida; & mox foetuit, ac poſuit ſedimentum furfuraceum ſubalbidum.* Haec omnia videntur probare, quod in Rheumatiſmo acris labes adſit, quae quandoque copioſis urinis, & ſponte obortis ſudoribus, ſalutariter expellitur, vel, per metaſtaſin ad alia loca depoſita, a dolore requiem concedit. Teſtatur *Hoffmannus* (*w*), quod ſaepius notaverit, *artuum dolores, ulceribus ſponte ſubortis in pedibus, mox conquieviſſe, qui, poſtquam arte conſolidata fuerant; mox reſuſcitati ſunt. Novimus pariter, immanes artuum dolores, oborta pſora vel ſcabie leprae albae naturam habente, ſublatos.*

Antea ad §. 1051. γ, dum de morbis chronicis agebatur, monui, ab acrioribus ingeſtis frequenter & copioſe acrimoniam conciliari poſſe ſanguini; ab aromatum calidorum, piperis imprimis, alliorum, ceparum, ſinapi, raphani ruſticani, & ſimilium, immodico in condimentis uſu, & dolentiſſimum & longum toties morbum, Rheumatiſmum nempe, produci poſſe.

Eruditus Medicus *Baynard* (*x*) fuit in hac opinione, dolores Rheumaticos non adſcribendos eſſe ſalinae aut acidae ſanguinis acrimoniae, ſed potius oriri a viſcida denſitate ſanguinis, diſtendentis vaſa, per quae difficulter fluit: poſtea patebit, lentorem morboſum ſanguinis adeſſe in Rheumaticis; ſed non inde ſequitur, quod non ſimul adſit acrimonia, quae viſcoſis & lentis humoribus irretita haeret pertinacius in partibus affectis, & difficilius ablui poteſt. Ipſe egre-

(*r*) Pietro Cornacchini Della Pazzia pag. 64. (*s*) Sect. V. Cap. II. pag. 283. (*t*) Raulin des maladies occaſionnèes par les promptes & frequentes variations de l'air pag. 308. (*u*) Ann. Medic. Secund. pag. 121. (*w*) Medic. Ration. Tom. IV. part. 2ª. pag. 437. (*x*) Philoſophic. Tranſact. Abridged Tom. III. pag. 265.

egregius auctor aſſerit, adeſſe copiam ſalis acris alcalini in humoribus Rheumaticorum, quod acre non ſatis eluitur per urinam, quam in Rheumate laborantibus longe minus ſalſam eſſe dicit, quam in ſanis. Ipſi enim huic Medico debetur experimentum, quo demonſtratur, urinam Rheumaticorum habere tantum trigeſimam partem materiae ſalinae, quae in urina ſanorum adeſſe ſolet. Viſcidum lentorem in locis Rheumatico dolore occupatis adeſſe, ſtatuerunt plures celebresque Medici, & in cadaveribus hoc morbo defunctorum ſe vidiſſe teſtantur. *Ballonius* (*y*) in cadavere viri, qui ſaepius dolores circa ſcapulas & hùmeros paſſus fuerat, invenit, quod *omnes nervi & ligamenta muſculorum humeralium erant oppleta ſero pingui: idem obſervatum in aliis ſimiles dolores paſſis, quos nulla pene ars levaverat.* Celebris auctor Anglus, *Clopton Havers* (*z*), plurima experimenta tentavit circa mucilaginem, quam in articulis majorum animalium collegerat, & credidit, illam inſpiſſari ab acribus admiſtis, acidis imprimis. Notat, veſicatoria applicata locis dolentibus excitare veſicas, quae plenae ſunt ſpiſſa gelatina, cutim ſpiſſam referente. Sed imprimis innititur teſtimonio *Drelincurtii*, celebris Medicinae Profeſſoris Lugduni Batavorum, qui teſtabatur, quod in cadavere hominis Rheumatiſmo mortui invenerit gelatinam concretam ſupra muſculos, quae duos tresve aureos craſſitie aequabat. Sed & poſtea *Havers* ipſe vidit binos caſus, qui *Drelincurtii* obſervationem confirmabant.

Pulchra experimenta tentata fuerunt circa ſimilem materiam gelatinoſam, ex ingenti femoris tumore, ſub perioſteo haerente, variis tentaminibus eductam (*a*), quae docent, acidam acrimoniam adfuiſſe in hoc gelatinoſo. Non tamen videtur abſolute inde concludi poſſe, quod acrimonia, quae Rheumatiſmum comitatur, ſemper acida ſit. Nam in mucilagine articulorum deſumta ex majoribus animalibus, & ex hominibus, ſimilia tentamina facta fuerunt, quae docere videntur, quandoque non acidam, ſed alcalinam, acrimoniam adfuiſſe (*b*); licet tamen in plerisque acidi ſigna inventa fuiſſe fateantur.

Omnia hactenus dicta ſatis probant, temperiem ſanguineam labe acri infectam antecedere frequenter Rheumatiſmum, & acrimoniam illam non ſemper eandem, ſed variam, eſſe poſſe. Sic ex ante dictis patet, acrimoniam ſcorbuticam ſaepius incuſandam eſſe, cum Rheumatiſmus dicatur inde ſcorbuto agnatus morbus.

Credidit egregius *Raulin* (*c*), aliquando de Luis Venereae acrimonia in hoc morbo cogitandum eſſe; imprimis in illis, quos, non ſua culpa, ſed parentum, quidquam de foedo morbo contraxiſſe, credi poteſt. Putat enim, quo longinquior fuerit prima origo Luis Venereae, eo magis aequivocos eſſe dolores, quibus miſeri tales excruciantur, & eo ſimiliores eſſe doloribus Rheumaticis. Fatetur candide, ſe deceptum fuiſſe, dum nimis tarde revelabatur ipſi hoc

(*y*) Ephemerid. Lib. I. Tom. I. pag. 30. (*z*) Oſteolog. nova pag. 226. 227. (*a*) Memoires de l'Academ. de Chirurgie Tom. I. pag. 277. 278. (*b*) De Bonon. ſcient. & artium inſtit. atque Academ. Commentar. Tom. I. pag. 148. & ſeq. (*c*) Des maladies occaſionèes par les promptes & frequentes variations de l'air pag. 306.

hoc familiae arcanum, & in altero ſimili caſu Mercurium profuiſſe ſolum, incaſſum tentatis illis, quae ad Rheumatiſmum curandum adhiberi ſolent.

Aetas maſcula. Ubi de articulorum & coxendicis dolore agit *Aretaeus* (*d*), monet, viros facilius in hunc morbum incidere, & ex mulieribus agiliores. Viri duris laboribus, aëris injuriis, itineribus, belli calamitatibus, victui inordinato, magis exponuntur, quam mulieres; hinc minime mirum eſt, quod talibus morbis corripiantur frequentius, quam mulieres; niſi illae, ut *Seneca*, in Epiſtolis, in luxum invehens, de foeminis ſui temporis dicit, *Beneficium ſexus vitiis perdiderunt*; & , *quia feminam exuerunt*, *damnatae ſunt morbis virilibus* (*e*). Notat tamen & *Aretaeus* (*f*) ſequentia: *Mulieres*, *licet rarius quam viri*, *difficilius tamen*, *hoc vitio laborant*. *Quod enim neque uſitatum*, *neque familiare*, *eſt*, *id ſi aliqua urgente cauſa potentius evaſerit*, *violentum cum ſit*, *majorem calamitatem infert*. Vidi ſic in foemina macilenta, hyſterica, quae, a motu corporis incaleſcens, multum expoſita fuerat aëri veſpertino frigido autumnali, dolorem acerbiſſimum natum circa os coccygis, qui, ſubinde levior, diſpergebatur per totum corpus, dein redibat ad os coccygis longe moleſtior, ita ut nec in lecto manere poſſet: febris aderat ſatis lenis. Trium ſeptimanarum ſpatio morbus ſanatus fuit quidem, ſed ſingulis autumnis poſtea ſenſit aliquas ejuſdem mali reliquias.

Puella nobilis a corporis motu valido incaluerat multum, dein, in ſcapha aperta ſedens quieta, exponebatur rori veſpertino. Sequenti die dolor cervicis validus aderat, qui inde per totum corpus diſpergebatur, miris vagus modis, pedes, cubitos, digitos manuum, occupans; quandoque & lobum auriculae invadebat cum rubore & tumore. *Aretaeus* (*g*), dum vagam horum dolorum indolem deſcribit, dicit: *Poſt omnia*, *nares*, & *aures*, & *labia*, *afficiuntur*.

Victus lautior. Quia inde temperies ſanguinea augetur. Saepe etiam in conviviis lautioribus condimenta acriora offeruntur, dum fames non amplius cibos poſcit; unde acris labes ſanguini inducitur.

Calefacto corpori ſubito admiſſum frigus. Nulla inter cauſas Rheumatiſmi frequentior eſt, nulla validior; quod & confirmatur teſtimonio *Sydenhami* (*h*) agentis de Rheumatiſmo. *Hac ut plurimum occaſione naſcitur: aeger ſc.*, *ſive exercitio aliquo vehementiore*, *ſive alio modo*, *excalefactus mox repentinum frigus admiſit*.

Calor, ſive ab aëre nimis aeſtuante, ſive ab exercitiis corporis validis, productus fuerit, humores externos ſemper tenuiores aufert, internos reſiduos excoquit, diſſipat mobiliora, lentiora aggregat, compingit, exſiccat (*i*), tandem in maſſas irreſolubiles adunat; unde immeabilitas humorum, ſimulque elongatio, & debilitatio, ſolidorum. *Hippocrates* (*k*) a calore Iſchiadem naſci mo-

(*d*) Morbor. diuturn. Lib. II. Cap. XII. pag. 67. (*e*) Ibidem pag. 260. (*f*) Ibidem pag. 67. (*g*) Ibidem pag. 66. (*h*) Sect. VI. Cap. V. pag. 344. (*i*) Herm. Boerhaeve Inſtitut. Medic. § 746. (*k*) De Internis Affectionibus Cap. LIII. Charter Tom. VII. pag. 676.

monet: *Si quis per multum tempus in ſole iter fecerit, & coxendices incaluerint, & qui humor articulis ineſt, ab aeſtu reſiccatus fuerit. Quod autem reſiccetur & dureſcat, id mihi certum ſignum eſt. Aeger enim articulos, prae dolore, qui in eis eſt, vertere aut movere non poteſt; & eo quod digiti rigidi non moveantur.* Notari meretur, quod *Cornarius* illam lectionem praetulerit, quae loco τῆς δακτύλης habet τῆς σπονδύλους, dum in iſchiade malum potius ad vertebras quam ad digitos tranſit.

Corporis calore aucto funditur pinguedo, quae antea quieta haerebat in tunica celluloſa, omento, meſenterio &c., ſubito miſcetur ſanguini, & humorum circulantium molem auget. Videmus in calefactis hominibus vaſa turgida, faciem rubram, uti & artus, imo totum corpus, adeoque ſanguinem rubrum penetraſſe in vaſa minora, per quorum extrema vel omnino non, vel ſaltem difficulter, aucto circulationis motu penetrare poterit in venas; unde obſtructionis & inflammationis periculum ſequitur. Si jam corpori, per calorem ſic mutato, frigus ſubitum admittatur, fibrae ſolidae denſantur, roborantur, vaſorum cavitas minuitur ſubito, partes craſſiores in vaſa prius dilatata ingreſſae haerent immobiles; adeoque omnia haec mala, a calore prius producta, augentur plurimum, & difficiles morbos producere poſſunt. Conferantur & illa, quae in Pleuritidis Hiſtoria §. 881. 2. dicta ſunt.

Haec dum conſiderabat Celeberrimus Medicinae & Anatomes Profeſſor *Simſonus* (*l*) ſtatuit, a ſubito frigore admiſſo conſtringi vaſa, quae per externam ſuperficiem corporis diſtribuuntur, & humorum liberum tranſitum per illa impediri. Illa vero vaſa, quae profundius locantur, tardius longe a frigore admiſſo afficientur, hinc totam vim & impetum ſanguinis patientur, qui per externa vaſa, ſubito frigore conſtricta, libere tranſire non poteſt. Sic autem plures Rheumatismi effectus explicat.

Si ponamus, magnam ſummi corporis partem ſimul excipi frigore, ex eoque Rheuma quaquaverſum ſpargi in multos tam muſculos, quam articulos, facile intelligetur, qui ſingulorum muſculorum uſum & actionem ſequatur dolor atque punctio; qui, variata corporis poſitura, punctiones illae ſubito de loco in locum migrent, pari ſcilicet celeritate, atque ſe mutuo excipiant muſculi, quorum uſus eſt in corpore vertendo, ſurrigendo, vel alio quovis modo inflectendo; qui etiam caeteris Rheumatismis gravior ſit is, qui inquietes ſpiritui trahendo & reddendo muſculos infeſtat. Denique cur deſtillatio, ſi circum articulos diutius haeret, & in partes ambientes redundat, earum tandem tonum & vigorem ex nimia diſtentione prorſum infringat, quarum ubi deſiit actio in liquores hos extravaſatos, efficitur, ut ne amplius liquores ipſi fluidi remaneant, habilesque, qui viciſſim abſorbeantur, ſed contra, ut facile coagulentur & indureſcant, poſtremo ut reddant articulum plane immobilem; qualem eventum ſaepe oſtendit uſus.

Merentur legi, quae Celeberrimus auctor de origine Rheumatismi latius deducit; quam adſcribit huic imprimis cauſae, quod nempe vaſa profundius demerſa totam vim & impetum ſanguinis patiantur, qui per vaſa corporis ſuperficiem

(*l*) De Re Medica Diſſertat. quatuor, pag. 110. 111.

ficiem perreptantia, ſubito frigore conſtricta, libere tranſire non poteſt, adeoque tanto validius urgeat illa vaſa, quae profundius ſita ſunt, & ſimul horum vaſorum ſecretiones naturales augeat; unde deducit cauſam, quare pars Rheumatismo affecta ſaepe cum rubore intumeſcat.

Simul ſic explicat, *cur aër, per anguſtam rimam irruens, corpori conſtanter imprimat frigoris ſymptomata, illique praecipue parti, quam perflavit proxime* (*m*). Concludit hinc, catharrum, tuſſim, Rheumatismum &c., ſolidarum, non fluidarum, partium corporis morbos eſſe. Interim videtur & admiſſum frigus ſubitum in humores vaſis contentos agere illorumque fluiditatem minuere. Sanguinis ex naribus ſani hominis labentes guttulae in aquam frigidam ſtatim perdunt fluorem. *Aegineta* (*) monet ſequentia: *Et humor a natura alienus, & particularum imbecillitas morbum adfert articularium.*

Juvenes, tenelli, aliique debiles, in hos morbos proclives ſunt; quia in illis latera vaſorum facilius cedunt impulſis liquidis. Inde etiam intelligitur, quo ſaepius diutiusque pars aliqua Rheumatismo affecta fuit, eo promptius poſtea reverſurum morbum; quia vaſa ſaepius vel diu diſtracta labefactantur, & poſtea cedunt promptius cuilibet vi ingruenti. Foemina illa hyſterica, cujus paulo ante in eadem hac paragrapho mentionem feci, ſenſit ſingulis autumnis redeuntis morbi minas.

Cum ergo articuli, & tendinoſae expanſiones muſculos tegentes, in pluribus locis corporis non multum a cute remota ponantur, in quam ſubito admiſſum frigus ſtatim agit, intelligitur ratio, quare toties in illis Rheumatismus contingat.

An validum frigus, ſubito admiſſum calenti valde corpori, poſſet partium mollium, quae oſſa tegunt, vaſa ſic ſubito ſtringere, ut Rheumatismus interna oſſium cavorum vaſa afficeret, quae non tam cito a frigore affici poſſunt, adeoque fortiter irruentium humorum impetum ſuſtinebunt? *Störckius* (*n*) credit, ſe tales caſus obſervaſſe, dum aër humidus, nebuloſus, frigidus, autumno, hyeme, & vere, frequenter fuerat. Licet enim reliqua ſymptomata, quae comitantur Rheumatismum, adeſſent, aegri quidam externum adtactum, quamvis ſatis rudem, ſine magna moleſtia ferebant. Febris etiam erat valde mitis in his; ſed in pectore ſiccitas & frequens tuſſis ſemper aderant: vires brevi concidebant, & corpus extenuabatur.

Remedia penetrantia, ſudorifera calidiora, diuretica calidiora, his maxime nocuerunt. Medicamenta emollientiſſima profuerunt; a quibus, per plures dies copioſe & calide ſumtis, circa articulos inceperunt apparere tumores; moleſta vigilia & inquietudo ceſſabant, dum aegri placide obdormiverant.

Autumnalis tempeſtas. Mane & veſperi frigus ſaepe adeſt, quod toties laedit incautos, qui diurni caloris impatientes corpus non ſatis tegunt veſtibus. Monuit *Galenus* (*o*), ut matutina frigora devitent, nec ob aeſtum veſtes exuant,

(*m*) De Re Medica Diſſertat. quatuor, pag. 119. 120. (*) Lib. III. Cap. LXXVIII. pag. 257. (*n*) Ann. Medic. ſecund. pag. 124. (*o*) De human. corpor. conſtitut. Charter. Tom. VI. pag. 441.

exuant, homines autumnali tempore; quod & confirmavit *Celſus* (*p*), dicens: *Per autumnum neque ſine veſte, neque ſine calceamentis, prodire oportet, praecipue diebus frigidioribus, neque ſub divo nocte dormire, aut certe bene operiri.* Cum, in Hungaria, matutina illa & veſpertina frigora autumnali tempore non tantum, ſed & provecta jam aeſtate, adſint ſaepius, licet in meridie aeſtus ſit moleſtus adhuc, ſolent hujus regni incolae pallio pelliceo corpus tegere fere ſemper; quod, a collo pendulum, dum meridianis horis calet aër, vix moleſtum, a tergo fluctuat ſatis libere, & brachia manusque libera relinquit ac intecta. Ubi vero frigus matutinum vel veſpertinum ingruit, levi negotio manus & brachia manicis pallio annexis muniunt, dum ſimul pallio adducto thoracem & abdomen ab omni frigore defendunt facile. Sic veſtita haec gens bellicoſa in caſtris autumnalis aëris intemperiem tolerat facilius.

Dum *Hippocrates* (*q*) morbos autumnales enumerat, inter illos & *Iſchiades* recenſet; quod nomen datur Rheumatiſmo, dum coxam occupat. Iſchiadas autem, tempore autumnali, ex humorum cum malignitate tum refrigeratione maxime fieri, *Galenus* (*r*) in Commentario hujus Aphoriſmi ſtatuit. *Sydenhamus* (*s*) pariter obſervavit, quod nullo non tempore invadat Rheumatiſmus, ſed maxime Autumno.

Perſpiratio prohibita. Totum corpus humanum perſpirare, *Hippocrates*, & *Galenus*, probe jam noverant, poſteaque a *Sanctorio*, *Keil*, *de Gorter*, *Kau*, pulchre confirmatum fuit, qui per obſervationes, omni cum attentione factas, & experimenta tentata, maximam utilitatem arti Medicae conciliaverunt.

Demonſtratum enim jam eſt evidenter, per arterias cutaneas, & emiſſaria cryptularum cutanearum, ex pulmone, naribus, ore, vaporem tenuem, copioſum, difflari in aëra: tenuiſſimus autem debet eſſe perſpirationis humor, cum *Celeberrimus Simſon* (*t*), ſaepius tentato experimento, invenerit, induſium, quo corpus tota nocte tectum fuerat, ne grano quidem ponderoſius inventum mane fuiſſe, licet integra libra facile tempore noctis perſpiraverit de corpore. Imo in induſio, quod per tres dies ac noctes geſtaverat continuo, nullum ponderis augmentum invenit.

Cum obſervaretur, perſpirationis excretionem magis mutari a motibus animi quam corporis, & ſimul adeo ſubtile eſſet liquidum perſpirans, ut nec induſii corpus tegentis pondus augeret, hinc dubitaverunt quidam, an forte pars ſubtiliſſimi liquidi, quod per nervos movetur, hac via difflaretur de corpore. Sed & tenuis illa lympha, quae nervos involucris ſuis tectos alluit, humectat, fovet, & ſic impedit, ne fibrillae nervoſae, in majori trunco nerveo collectae haerentes, concreſcant inter ſe, videtur per viam perſpirationis poſſe difflari de corpore, cum involucra haec ſecedant a nervis, dum illorum extrema ad cutim pervenerunt, ut tactus organum conſtituant.

Dif-

(*p*) Lib. I. Cap. III. pag. 3. (*q*) Aphor. XXII. Sect. III. Charter. Tom. IX. pag. 117. (*r*) Ibidem. (*s*) Sect. VI. Cap. V. pag. 344.
(*t*) An inquiry how far the vital and animal Actions can be accounted for independent of the Brain. Eſſay IV. pag. 196.

Difflantur perſpiratione & quaedam, quae diutius relicta in corpore nocerent, morborumque cauſae fieri poſſent; eſt & alia perſpirabilis liquidi pars, quae per vias urinae exire poſſet tuto; & hinc, minuta perſpiratione, urinae copiam augeri, obſervatur, ac contra. Videntur per cutis ſpiracula difflari illa, quae per alias vias integre de corpore expelli nequeunt, & ſic, perſpiratione prohibita, retinentur nocitura.

An, dum in morbis acutis periculoſis tota cutis arida fit, non ceſſat omnis perſpiratio? An non illud perſpirabile, per vaſa exhalantia exire nequiens, introrſum repulſum, pallidas & decolores urinas facit, quas periti Medici in talibus morbis metuunt ſemper. Cum autem in iisdem morbis omnia in putredinem tendant, an non aliquid volatile, alcalinae fere jam naturae, in corpore retinetur, magno cum periculo, quod perſpirationis ope difflari potuiſſet? Unde Medici gaudent, dum talium aegrorum cutis ſicca humeſcere incipit. Videtur probabile, tenuiorem partem chyli, cum ſanguine quidem fluentis, ſed nondum naturam humorum noſtrorum adepti, perſpiratione inviſibili expelli de corpore. Auctores, qui de perſpiratione ſcripſerunt, ſtatuunt, trihorio poſt prandium minorem perſpirationem obſervari; dum nempe ex ingeſtis chylus paratur; ſequentibus horis augeri denuo; dum chylus jam paratus cum ſanguine per vaſa fluit. An non veroſimile eſt, quaſdam ingeſtorum partes, in chylum jam mutatas, ſed quae nimis reſiſterent integrae ſubactioni, qua ex chylo ſanguis paratur, per vaſa cutis perſpirantia difflari? In hominibus, qui copioſo allio utebantur in cibis quotidie, puto me olfeciſſe quandoque allii odorem ex digitorum apicibus exſpirantem. Si per impeditam perſpirationem ingeſtorum acrium ſubtiles partes retinentur diutius, acri labe poterit infici ſanguis, & ſic diſponi ad Rheumatiſmum producendum; uti in eadem hac paragrapho dictum fuit. Antea ad §. 586. β, ubi de febrium cauſis agebatur, ex *Hippocrate* (*u*) ſequentia allegavi: *Qui probe perſpirant, imbecilliores & ſalubriores exiſtunt, & facile convaleſcunt. Qui male perſpirant, priusquam aegrotent, robuſtiores ſunt. Quum vero in morbum inciderint, difficilius ſanantur. Haec autem & toti, & parti.* Quamdiu enim in debilioris fabricae hominibus perſpiratio rite procedit, optime ſe ſolent habere; cumque a levioribus cauſis haec quidem impediatur in iisdem, ſed & facile reſtituatur, convaleſcunt facilius. Qui vero minus perſpirant, robuſtiores ſunt plerumque, caeteris paribus, neque a levibus adeo cauſis laeduntur. Ubi vero a validioribus morborum cauſis naturale talium robur ſuperatur, periculoſius aegrotant, & difficilius convaleſcunt. Ob hanc rationem videtur aetas maſcula inter praecedentes cauſas recenſita fuiſſe; quia mares, caeteris paribus, foeminis ſunt robuſtiores.

Diatheſis inflammatoria lentior, cruore pleuritico ſe manifeſtans. Quando Rheumatiſmo laborantibus vena ſecatur, invenitur, quod cruoris emiſſi pars rubra, ſero innatans, tegatur alba, dura, craſſa, rigida, pelle; fere inſtar co-

(*u*) De Alimento. Charter. Tom. VI. pag. 287.

corii porcini: hunc cruorem vocant ſanguinem pleuriticum; quoniam talis cruſta in hoc morbo fere ſemper invenitur; unde concluditur, in Rheumaticis diatheſin inflammatoriam lentiorem adeſſe. Videri poterunt illa, quae in hiſtoria inflammationis de hoc ſanguine inflammatorio, pleuritico dicto, habentur ad §. 384.

In Rheumatiſmo decumbentibus, quem ingens febris comitabatur, ſecta vena, *ſanguis ſemper tegebatur cruſta flava, craſſa, tenaciſſima; ſerum, a ſanguine ſubinde per quatuor aut quinque horas non ſeceſſit; & , quod ſeceſſit, paucum fuit & craſſum; & aliquoties obſervavit* (w), *id, virgula elevatum, fila egiſſe.* Unde proponit: *An in ſero ſanguinis erat praecipua mali ſedes?* In his enim aegris *ſecundo aut quandoque primo ſtatim die partes dolentes tumore albo inflabantur, & inde omnia adeo erant tenſa, ut aegri nullum membrum absque ſummo dolore potuerint movere* (x). Imo & a minimo adtactu tantus excitabatur dolor, ut miſeri clamorem inhibere non potuerint.

Multi aegri tumore Rheumatico univerſali adficiebantur; etenim tertio vel quarto morbi die cutis totius corporis incepit tendi, albo tumore elevari, & acute dolere; ipſa quoque facies tumore difformis facta eſt (y). Haec omnia videntur confirmare, quod aliquando in ſero, forte & in lympha ſanguinis, Rheumatiſmi praecipua ſedes ſit. Quandoque & articuli in hoc morbo affecti parvo tumore ſubrubelli coloris prominent, uti ſaepius vidi.

Si poſt talem tumorem Rheumaticum univerſalem ſubito omnia membra detumeſcerent, materies, per totum corpus diſperſa, in unum locum confluens, ingentes tumores lymphaticos formavit, qui plerumque genua, coxas, aut inguina, occupabant. Nec ceſſerunt hi tumores, remediis diſcutientibus externe applicatis, nec ſudoriferis aut diureticis datis de corpore expelli poterant; ſed ſcalpello debebat parari via, *& ſemper tunc prodiit ſerum flavum viſcidum, quod leni calore potuit inſpiſſari* (z). In unico aegro tumor talis inter ſcapulas naſcebatur, caput humanum mole excedens; ex quo aperto novem librae ſeri flavi viſcidi effluxerunt.

Hinc lentor, & viſciditas, ac facilis humorum concretio, videntur in Rheumatiſmo adeſſe, forte & jam aliquatenus praeëxſtitiſſe ante ejus originem; quae quandoque admodum ſubitanea eſt; uti poſtea patebit. Concretiones enim fluidorum noſtri corporis ſubito fieri poſſe, ſatis notum eſt. In morbis acutis quandoque paucae guttulae ſanguinis de naribus cadunt, fluidae adhuc, ſed momento poſt ſolidae ac concretae: Ille ſanguis paulo ante per pulmonem tranſire potuit in cor ſiniſtrum, &, ſimulac de vaſis exivit, ſoliditatem acquirit. Unde pro malo omine periti Medici hoc habere ſolent, dum credunt, ſanguinem in ſubitam concretionem pronum tunc eſſe, ſimulac vaſorum in liquida contenta actio, concretionem impediens, a quacumque demum cauſa minui incipit.

Quare, ſi diatheſis inflammatoria lentior in ſanguine adſit, quidquid liberri-

(w) Anton. Störck ann. medic. ſecund. pag. 115. (x) Ibidem pag. 114.
(y) Ibidem pag. 116. (z) Ibidem pag. 117.

rimam circulationem impedit, poterit Rheumatiſmo originem dare. *Celeberrimus Hoſmannus* (*a*) monet, ſe aliquoties obſervaſſe, *quod, a paulo ſtrictiori ligatura, poſt ſectam venam, ob inflictum paulo gravius vulnus in pedibus per 24 horas relicta, dolor ipſos pedum, & maxime pollicis, articulos, non ſecus ac in podagra fieri ſolet, per multos dies cum moleſtia durans invaſerit.* Imprimis hoc contigerat celebri Medico, qui ſibi in ſura venam pertundi juſſerat, & ob profundiorem venae ſitum fortiori ligatura opus habuerat: ſed altero mane atrox dolor non tantum ſuram, verum ipſos quoque pedis articulos, infeſtavit.

Cum febre continua incipiens, dolorem creat atrociſſimum dilacerantem &c. Sequitur nunc conſiderandum, quomodo Rheumatiſmus incipiat, qualis ſit ejus decurſus, quibus ſymptomatibus ſtipatus progredi ſoleat. *Sydenhamus* (*b*) ſequentem hujus morbi deſcriptionem dedit: *A rigore atque horrore orditur tragoediam; quos ſtatim excipiunt calor, inquietudo, ſitis, & reliqua illa infelix ſymptomatum caterva, quibus ſtipantur febres. Elapſo uno die alterove (eſt & ubi citius) aeger atroci dolore, nunc in hoc nunc in illo artu infeſtatur, in carpis, humeris, genubus praeſertim, qui, locum ſubinde mutans, viciſſim illos occupat, rubore quodam & tumore in parte, quam poſtremum affecit, adhuc reſiduis. Primis aliquot diebus febris & ſymptomata jam memorata quandoque coincidunt; febris autem ſenſim evaneſcit, manente dolore, quin & nonnunquam immanius ſaeviente, materia ſcilicet febrili in artus translata; quod ſatis arguit febris ipſa ſaepius recrudeſcens ob materiam morbificam ab intempeſtivo externorum uſu repercuſſam.*

Quandoque poſt aliquot horas febris inceptae percipitur dolor vagus, eodem adhuc die, quandoque & ſequenti, ſedem figens in hoc vel illo loco, qui quandoque intumeſcit; aliquando nullus tumor obſervatur, ſed adtactus loci occupati ſemper dolorem auget (*c*). Aliquando contingit, ſubito excitari dolores tales, & acerrimos quidem. Puella 21. annorum, ſana, ſed ſanguinei temperamenti, autumnali tempore incepit conqueri de dolore circa criſtam oſſis ilii dextri: ſequenti die flectens ſubito corpus, ut aliquid humo tolleret, dolor ille uno momento augebatur immaniter, & mox ſe diſperſit per totum latus dextrum, crus ac brachium dextrum, imo & per latus dextrum capitis; a leviſſimo corporis motu dolor augebatur. Sanguinis miſſione facta, ſtatim menſtrua prodierunt. Quarto die morbi urina ſubſedit albo craſſo copioſo ſedimento; uti & ſequenti die; ſexto die urina naturalis; ſeptimo die ceſſavit omnis dolor.

Quo validior eſt febris, a qua morbus incipit, eo plerumque acrior dolor, & moleſtior totius morbi decurſus. Licet ſaepe hunc vel illum articulum occupet dolor, & ibi figatur malum, febre plurimum minuta, vel & omnino ceſſante, tamen non ſemper in eodem loco fixus manet. Aliquoties vidi, ex dextra manu v. g. in ſiniſtrum genu dolorem Rheumaticum migraſſe, inde re-

(*a*) Medicin. Ration. Tom. IV. parte ſecunda, Cap. VIII. pag 434. (*b*) Sect. VI. Cap. V. pag. 344. (*c*) Anton. Störck ann. Medic. ſecund. pag. 112. 113.

rediiſſe ad locum priorem, vel & alias corporis partes, imo quandoque relicto priore loco totum corpus occupaſſe. Similia & ab aliis Medicis obſervata fuerunt. Sic *Störckius* (*d*) vidit, materiam, quae articulos manuum & pedum occupavit, per totum corpus fuiſſe diſperſam, ſummos excitaſſe dolores, atque univerſalem induxiſſe rigorem, imo tetanum: Sola tamen maxilla inferior manſit libera: ipſi oculi ſanguine ſuffuſi protrudebantur, & prae dolore lacrymae acerrimae, quae genas eroſerunt, defluxere: poſtea pectus fuit affectum, cum reſpiratione ſublimi, & ſuffocationis metu. Applicabantur ſinapismi ſatis fortes articulis manuum ac pedum, & poſt sesquihoram ingens dolor occupavit genua carposque manuum, minuto ſtatim ſuffocationis periculo: ſubito aderat dolor acutiſſimus circa umbilicum, qui ilico diſparuit, ſcybalis multis duriſſimis, poſt enema injectum, evacuatis. Inguina porro invaſit dolor; qui dein tranſivit ad teſticulos, ſequentibus convulſionibus & animi deliquio, cum perfecta aſphyxia; quae per ſeptem minuta duraverunt; dein calor extremorum & pulſus redierunt; ſequebatur placidus ſomnus, cum ſudore continuo; in genubus & carpis manuum levis mollis tumor apparebat, cum dolore exiguo; & octiduo elapſo rediit ſanitas, poſt copioſiſſimam urinam expulſam uſu infuſi florum ſambuci ac ſeri lactis.

Plures caſus vidi, qui docent, materiam morboſam in Rheumatiſmo mira ſatis mobilitate ſubito locum mutare, & juncturas quorumcumque artuum obſidere; licet genubus, lumbis, coxendici, magis infeſtus ſit morbus. Sed non tantum articulos obſidet morbus, verum & expanſiones tendinoſas, dictas aponeuroticas, quibus teguntur muſculi colli, dorſi, & artuum; quam rem optime notavit Celeberrimus *Cocchi* (*e*).

Quandoque cerebrum, pulmones, viſcera, excruciantem. Ex illis, quae hactenus dicta ſunt, haec res ſatis evidenter patuit: Verum quandoque contingit, ut materies Rheumatica admodum vaga ſit, &, mox externas, mox internas, partes occupet (*f*); unde tales aegri in majori verſantur periculo. Aliquando enim dolor in membris diſparet, oritur pectoris anxietas, cordis palpitatio, pulſus intermittens, &, redeunte ad membra dolore, haec ſymptomata diſparent, pulſusque, paulo ante tremulus & intermittens, denuo aequalis & liberrimus eſt. Alibi (*g*) deſcribuntur plures ſimiles morbi, qui menſe Novembri 1759. in *Noſocomio Pasmanniano* aderant, quorum initium fuit horror per totum corpus, dein languor; poſtea dolor Rheumaticus, partim vagus, partim fixus, qui omnia membra obſedit, & ſubinde poſt unam alteramve horam ceſſavit, tuncque pectus oppreſſum fuit, & aegri inceperunt tuſſitare. Caput etiam doluit vario modo. Quandoque poſt plures horas dolor Rheumaticus de novo per omnia membra diffuſus eſt; & tunc illico deſiit dolor capitis, pectoris oppreſſio & tuſſis evanuerunt. Illae autem mutationes in eodem aegro ſaepius contigerunt.

Haec

(*d*) Anton. Störck ann. Medic. Secund. pag. 126. 127. (*e*) Dei Bagni di Piſa Tractato pag 171. (*f*) Anton. Störck ann. Medic. Secund. pag. 126. (*g*) Ibidem pag. 40. 41.

Haec materies Rheumatica, quandoque adeo mobilis & vaga, niſi bona curatione, de qua paulo poſt dicetur, diſſipari poſſit de corpore, vel expelli, in unum locum confluit aliquando, & ingentes tumores lymphaticos producit; de quibus eadem hac paragrapho dictum fuit, quomodo in externa corporis ſuperficie appareant, & illis pertuſis, exiverit ſemper ſerum flavum viſcidum, quod leni calore potuit inſpiſſari. Cum ergo pateat, eandem hanc materiem ex artubus derivari poſſe ad caput, ad pectus, ſi nec inde ſalutari metaſtaſi redeat ad artus, nec curatione expellatur de corpore, poterunt tales tumores in interioribus colligi, & peſſima mala producere, imo mortem, uti cadaverum hoc morbo defunctorum ſectio docuit.

Tres aegri, in quibus ſerum, per univerſam corporis ſuperficiem antea diſperſum, ſubito interiora occupavit, Rheumatismo perierunt (*h*). In binis cadaveribus reperiebatur copioſiſſima flava gelatinoſa materia inter membranam pulmones ambientem & ipſos pulmones; totaque pulmonum ſubſtantia in admodum parvam molem compreſſa erat. Talis materies valde copioſa quoque inter piam matrem & cerebrum atque cerebellum haeſit; anteriores cerebri ventriculi ſimili gelatina pleni erant.

In tertio aegro diſparuit tumor artuum, ſecuta fuit difficilis reſpiratio, & tuſſis convulſiva, quae nullis remediis obedivit; unde miſer intra quatuordecim dies, omnibus viribus exhauſtus, periit. In medio pulmonis dextri detegebatur ſaccus, qui quinque libras ſeri flavi ſubacris recluſit. Caetera fuerunt ſana.

Sydenhamus (*i*), dum de Rheumatismo agit, dicit ſequentia: *Jam plus ſatis graſſatur hic morbus, & licet rariſſime hominem e medio tollat, febre ſemel depulſa, tamen & vehementia doloris, & diuturnitas, eum prorſus contemni non ſinunt. Etenim, ſi minus perite tractetur, non ad menſes tantum, ſed ad annos etiam aliquot, imo per omnem adeo vitam, miſerum haud infrequenter diſcruciat.* Verum ex illis, quae ſequuntur immediate, ſatis patet, quod hanc Prognoſin fecerit de Rheumatismo, qui articulationes obſidet, & in illis fixam ſedem obtinuit. Ubi enim vaga materia Rheumatica locum mutat, & ad vitalia viſcera deponitur, tunc de hoc morbo non poſſet dici, quod rariſſime hominem e medio tollat. Poſtea ad §. 1495. patebit, quod maxima ſaepe difficultas adſit morbum detegendi, dum cerebrum aut pulmonem occupat; tunc enim ſummum periculum adeſt; & mors ſequens non tribuetur Rheumatismo, ut cauſae.

Ipſe *Sydenhamus* (*k*) monuit, ſe obſervaſſe affectum quendam, modo Rheumatismum aemulantem, modo a Nephritico dolore, quoad ſaeviſſimum lumborum cruciatum, non multum abludentem, qui febres intermittentes excipere ſolet; & hunc morbum tranſlationi materiae febrilis in muſculoſas corporis partes adſcripſit. Huic malo illam methodum medendi adhibendam juſſit, quae febri intermittenti convenit: *Cum a frequenti Venae ſectione, & quibuscum-*

(*h*) Anton. Störck ann. Medic. Secund. pag. 119. (*i*) Sect. VI. Cap. V pag. 345. (*k*) In Epiſtola I. Reſponſoria ad Robertum Brady in fine. pag. 406.

cumque aliis evacuationibus , exaſperetur illud ; atque aeger in vitae diſcrimen conjiceretur.

Notabilem obſervationem vidi apud *Störckium* , quae huc referri meretur (*l*) ; per quam confirmatur , conſortium febris intermittentis cum Rheumatiſmo quandoque contingere.

Aeger validiſſimo dolore Rheumatico per totum corpus torquebatur ; febrim habuit valde mitem ; & ſubinde per tres quatuorve horas ab omni dolore liber fuit. Simulac dolor aberat, tertio quovis ictu intermiſit pulſus, & tempus intermiſſionis aequabat longitudine illud , quo tres priores pulſus peragebantur.

Aeger tamen nunquam de pectoris anxietate conqueſtus fuit , ſibi praeſens ſemper, nec multas vires amiſit.

Quarto die mane omnia erant valde mitia ; circa meridiem rigor , febris exacerbatio, ſed absque dolorum augmento , nox ſequens inquieta. Quinto die dolores ceſſabant ; ſed tertio quovis ictu pulſus intermiſit ; circa meridiem redierunt dolores, & febris, praegreſſo rigore, fuit adeo vehemens, ut vires plurimum minutae eſſent ; ideo ſtatim datus fuit cortex Peruvianus ; nox ſequens, dato paregorico, quieta erat.

Sexto die febris mitis ; circa meridiem vix ulla exacerbatio ; dolores manſerunt aeque validi. Cortex Peruvianus, conſervis antiſcorbuticis miſtus, magna doſi quotidie adhibitus fuit, una cum ſero lactis floribus ſambuci infuſo. Sic penitus ſuppreſſa febris, ſed dolores nequaquam minuti fuerunt ; ſi minuerentur, poſt tertium quemvis ictum pulſus intermiſit.

In horum medicamentorum uſu perrexit ad duodecimum diem usque, quo erupit ſudor copioſus, foetidus, ſubfuſcus, tenax, qui aegrum valde debilem reddidit : dolores autem penitus evanuerunt ; pulſus naturalis eſſe coepit.

Poſtea , ſepoſitis hactenus uſitatis remediis, *claretum* datum fuit , & ſerum lactis pro potu. Diaeta molli ac probe nutriente intra aliquot dies redierunt vires, & aeger optime convaluit.

In quibus praecipue notari meretur, corticem Peruvianum abſtuliſſe febrim ; ſed dolores Rheumaticos pulſusque intermiſſionem manſiſſe ; ſolo foedo hoc ſudore expulſo, omnia haec mala fuerunt ſuperata.

Cum tumore & rubedine loci. Sic ſaepius contingere ſolet , non ſemper tamen. Vidi aliquoties, acerrimum adfuiſſe dolorem, absque ullo tumore vel rubedine partis affectae. *Störckius* (*m*) notat ſequentia : *Plaga dolore affecta quandoque intumuit , quandoque nullus tumor advertebatur ; omnis autem adtactus dolorem auxit.* Vidit quandoque in multis aegris (*n*), praegreſſo horrore , ingentem febrim ortam ; & ſecundo , quandoque ſtatim primo, die partes dolentes albo tumore inflabantur ; unde omnia adeo erant tenſa, ut aegri nullum membrum absque ſummo dolore potuerint movere. Vidit (*o*) & *multos aegros tumore Rheumatico univerſali affici. Etenim tertio vel quarto morbi die*

(*l*) Ann. Medic. Secund. pag. 128. & ſeq. (*m*) Ibidem pag. 113. 122. (*n*) Ibidem pag. 114. (*o*) Ibidem pag. 116.

die cutis totius corporis incepit tendi, albo tumore elevari, & acute dolere. Aliquoties me vidiſſe memini articulum quendam acerrimo dolore Rheumatico afflictum, ſed non tumentem; dum poſtea in alium articulum migrabat malum, locus prius affectus ſubrubello colore tumidus apparebat; ſimul in eodem loco doloris lenimen aderat. Videtur & *Sydenhamus* hoc notaſſe (*p*), dum de dolore Rheumatico agit: Dicit enim: *Qui, locum ſubinde mutans, viciſſim illos occupat, rubore quodam & tumore in parte, quam poſtremum affecit, adhuc reſiduis.*

Periodico itu & reditu. Ad praecedentem paragraphum, ubi de Rheumatismi definitione agebatur, patuit, quod ille morbus merito dicatur agnatus Arthritidi, Podagrae, & Scorbuto; hinc mirum non eſt, ſi quaedam, quae his morbis praecipue conveniunt, etiam Rheumatismo tribuantur. Arthritidem, & Podagram, periodico itu & reditu renovare cruciatus, apud Medicos in confeſſo eſt. Dixit *Sydenhamus* (*q*), de hoc morbo agens: *Morbus hic, quoties a febre ſejungitur, Arthritis ſaepe audit, quamvis eſſentialiter ab illa diſtinguatur, prout cuivis facile conſtabit, cui uterque morbus intimius fuerit perſpectus.* Verum ipſe paulo ante dixerat, febrim in Rheumatismo ſenſim evaneſcere, manente interim dolore, quin & nonnunquam immanius ſaeviente: non mirum ergo foret, quod a quibusdam dolores tales, absque febre comite, pro Arthritide habiti fuerint. Notavit autem (*r*), Rheumatismum, ſi minori tractetur peritia, quandoque diuturnum fieri morbum; *in hoc caſu, non eodem ſemper vigore, ſed paroxysmis quibusdam periodice repetentibus, adinſtar Arthritidis, ſubinde laceſſit.* Cum autem Rheumatismus (vide §. 1490.) frequentiſſimus morbus ſit, datur ſatis frequens occaſio Medicis, illum conſiderandi; &, credo, patebit, Rheumatismum ex ſua natura non habere ſemper illos periodicos itus & reditus, qui in Podagra & Arthritide obſervantur. Plurimos novi, qui tantum ſemel in vita Rheumatismum paſſi ſunt; licet ſatis acrem; quo prudentiores facti, cavebant frequentiſſimam hujus morbi cauſam, ſubito admiſſum frigus calefacto corpori. Vidi plures, poſt male curatum Rheumatismum diu miſeros; nec potui detegere, quod determinato tempore dolorum paroxysmi redirent; ſed potius a temperie aëris ſubito mutata videbantur excitari; neque erant illi dolores adeo validi, ac fuerant illi, qui initium Rheumatismi comitabantur.

§. 1492. Si durat, & augetur, ſaepe poſt atrociſſima tormenta articulum motu privat, anchyloſin creat, vix ulli cedentem remedio.

Ex antedictis patuit, Rheumatismum non tantum articulos, ſed & muſculos, illosque tegentes membranas, occupare; in ſequentibus patebit, membranas nervos tegentes eodem quoque morbo poſſe affici. In hac paragrapho agi-

(*p*) Sect. VI. Cap. V. pag. 344. (*q*) Ibidem. (*r*) Ibidem pag. 345.

agitur de illis malis, quae articulis a Rheumatismo accidunt; imprimis, ſi augeatur malum, & diu duret.

Diuturnos ex defluxione affectus, qui nempe circa articulos omnes, & praecipue circa coxam, fiunt, *Galenus* (*s*) κέδματα vocavit; in alio loco eodem nomine deſcribit decumbentes in crura defluxiones, easque potiſſimum, quae primam articulationem juxta coxendicem occupant.

Antea ad §. 362, ubi de *Luxatis* agebatur, dictum fuit de cauſa Luxationis, quae, cavo articuli increta, os articulatum extrudit. Ibi notatum fuit, quod ligamenta articulorum, ex illis locis, ubi epiphyſes reliquo oſſi junguntur, enata, capſulae cavae inſtar, totum articulum ambiant, neque aliquid foris ingredi, vel intus elabi, patiantur. In hac capſula cava adſunt extrema oſſis excipientis & excepti, cartilagine undique incruſtata; & in majoribus articulis glandulae ſatis inſignes, imo ſimiles minores, copioſae, internam ligamenti articulum ambientis ſuperficiem occupant. Simul ibi probatum fuit, oleum tenue medullare, quod in cavernoſa oſſium parte prope articulos haeret, ſatis copioſum tranſſudare per cartilaginea oſſium articulatorum extrema in articuli cavum.

Per has glandulas ſecernitur mucus inſtar albuminis ovi, ſaporis ſubſalſi, qui, cum oleo medulloſo permiſtus, conſtituit illud linimentum, quod oſſium articulatorum extrema inungit, & lubriciſſima reddit, ut ſine multo attritu oſſium ad ſe mutuo articuli moveri poſſint. Simul & in cavum articuli ex ultimis arteriolis exhalantibus tenuis ille ros expellitur, quem in omnibus cavis corporis, majoribus atque minoribus, adeſſe novimus.

Si ergo Rheumatismus in articulo quodam duret, & augeatur, turbabitur naturalis ſecretio muci articularis; uti & excretio olei medulloſi in cavum articuli; unde merito concludit *Simſonus* (*t*) ſequentem Prognoſin: *Si circum articulos diutius haereat, & in partes ambientes redundet, earum tandem tonum & vigorem ex nimia diſtenſione prorſum infringit; quarum ubi deſiit actio in liquores hoſce extravaſatos, efficitur, ut ne amplius liquores ipſi fluidi remaneant, habilesque, qui viciſſim abſorbeantur, ſed contra, ut facile coagulentur & indureſcant, poſtremo, ut reddant articulum plane immobilem.*

Unde apparet, quanta cura ſtatim Rheumatismo ſuccurrendum ſit, cum mora ſola morbum augere poſſit. Saepius contingit, ut aegri tardius opem petant; *quamobrem in inſanabilem affectum inciderunt; quoniam principiis, cum debiliſſimus morbus eſt, Medicus non reſtitit; qui ut temporis ſpatio vires acquiſivit, nihil Medici diligentia proficitur* (*u*).

In ſpina dorſi, poſt toleratos dolores Rheumatismi, tales anchyloſes natas ſaepius vidi, quae cogebant miſeros tota vita antrorſum flexo corpore incedere, quod nunquam potuerunt poſtea erigere. Agricolae illi, qui olera culinis ſervientia in hortis ſuis colunt, prae reliquis tali infortunio exponuntur; quia an-

(*s*) Foëſii Oeconom. Hippocrat. pag. 201. 202.
(*t*) De Re Medica diſſert. quatuor pag. 111.
(*u*) Aret. Cappadoc. De cauſ. & ſign. morb. Diuturn. Lib. II. Cap. XII. pag. 66.

antrorſum inflexo corpore labores ſuos peragunt: Si aeſtivo ſole ſpina dorſi incaluerit, &c, ſubito cadente pluvia, ut toties fit, maduerit induſium, aut veſtis, calefactae ſpinae dorſi ſubito admiſſum frigus humidum Rheumatismum ſaepe producit, quem toties negligunt miſeri, vel noxiis remediis tractant. Contingit his hominibus, poſtquam diu acres dolores paſſi ſunt, ut illi tandem ſponte ceſſent, ac, licet in his ſtomachus valeat, & quoad caetera ſani videantur, manet tamen in ſpina dorſi ad mortem usque anchyloſis inſanabilis. Obſervavit ſimilia infortunia *Sydenhamus* (*w*). Vidit enim, poſt ceſſationem dolorum, *digitorum articulos quaſi inverſos, & protuberantiis, ut in Arthritide, nodoſis, in interna magis quam externa digitorum parte ſe prodentibus.*

Antea ad §. 1490. dictum fuit, *Sydenhamum* (*x*) obſervaſſe Rheumatismi ſpeciem, quem ſcorbuticum vocat; quia inſigniora hujus morbi ſymptomata aemulatur; ſic autem deſcribit: *Dolor nunc hanc nunc illam partem obſidet; ſed eandem in tumorem, ac in alia ſpecie, raro attollit; neque febrem ſibi comitem adjungit. Inſuper non adeo fixus manet, ſed indolem magis vagam ac incertam refert, cum anomalis inconditisque ſymptomatibus ſtipatus.* Quandoquidem autem foeminas prae reliquis adoriretur hic morbus, uti & viros imbecillioris naturae, ſuſpicabatur, ad affectuum hyſtericorum claſſem referri debere hunc morbum; qui tamen remediis antihyſtericis minime ceſſit. Triginta quatuor anni elapſi ſunt, quod primo viderim hanc Rheumatismi ſpeciem in muliere 25 annorum, tenerae penitus fabricae, ſaepius valido terrore perculſae, quae calefactum motu corpus aëri frigido expoſuerat per rimam feneſtrae adacto. Dolores acres valde ſenſit, nunc in hac, nunc in alia, parte corporis, qui durabant per tres vel quatuor horas, dein minuebantur, cum tumore articulorum prius acerbe dolentium: manifeſta ſcorbuti incipientis indicia in gingivis apparebant. Per decem ſeptimanas morbum tulerat, antequam meum conſilium peteret. Levamen a praeſcriptis remediis ſenſit; poſt quatriduum ſenſit dolorem in humero dextro, auctum inſigniter, dum tentabat brachium elevare. Poſt octiduum, mane de lecto ſurgens, ſenſit omnes artus rigidos; imprimis humeros; ſed illa rigiditas brevi evanuit, poſt aliud octiduum; manus difficulter flecti poterant circa carpos. Cum ſibi ſatis ſana in reliquis videretur, & dolores, qui ſubinde in diverſis locis redibant, admodum tolerabiles forent, artis Medicae auxilium ſprevit. Poſt aliquot menſes vidi tumidos articulos digitorum manuum, & genua tumentia; difficulter omnes hi articuli flecti poterant; tandem fere integra aderat Anchyloſis, quae ad mortem usque duravit.

Poſtea adhuc aliquot ſimiles caſus vidi.

Monuerat, de his morbis agens, *Paulus Aegineta* (*y*) ſequentia: *Humor ſuperans, qui juncturis ſeſe inſerit, nunc bilioſus, nunc ſanguineus, alias atra bile vitioſus, plerumque etiam pituitoſus, crudusque, copia alimenti, aut cruditate, aut otio, congeſtus, vetuſtate in articulis craſſeſcit, & glutinoſior evadit, ſic ut in*

(*w*) Sect. VI. Cap. V. pag. 345. (*x*) Ibidem pag. 351. (*y*) Lib. III. Cap. LXXVIII. pag. 258.

in duritiem contumaciſſimam, quam Latini tophum, Graeci poron appellant, occalleſcat.

Imprimis hoc contingit, ſi adſint *& humor a natura alienus, & particularum imbecillitas* (z).

§. 1493. Cauſa proxima ejus videtur inflammatio in arteriis lymphaticis membranarum, quae ad ligamenta juncturarum, non tam ſaeva ut in ſuppurationem eat. Curatur miſſione ſanguinis, purgatione antiphlogiſtica repetita & ſemper veſperi per narcoticum ſedata, balneo leni, tepido, fomentis antiphlogiſticis loco affecto applicatis, veſicatoriis validioribus, & cauteriis, medicamentis ſummopere diluentibus atque emollientibus ſimul, victu tenuiſſimo, quiete, tepore lecti, & ad finem curationis frictione ſicca, calida, una cum uſu antiſcorbuticorum.

Si conſiderentur illa, quae ad §. 1491. dicta ſunt, patebit ſatis, Rheumatiſmum pertinere ad claſſem morborum inflammatoriorum; adoritur enim praecipue tales, qui ad hos morbos diſpoſiti ſunt, & temperiem ſanguinolentam, labe acri infectam, habent, lautoque victu utuntur; imprimis tales, in quibus diatheſis inflammatoria lentior cruore pleuritico ſe manifeſtat; ſed & frequentiſſima inflammationum cauſa, calefacto corpori ſubito admiſſum frigus, toties Rhematiſmum antecedit. Unde concluſit *Sydenhamus* (a): quod *neque quisquam reperiatur, qui hos (Rheumaticos nempe) inflammatione laborare vel dubitaverit.* Adeſt haec inflammatio in arteriis lymphaticis membranarum, quae ad ligamenta juncturarum pertinent; ſed antea jam dictum, membranas, quae muſculos tegunt, & aponeuroſes, toties a Rheumatiſmo affici: idem contingit in vaginis nervos inveſtientibus, de qua re ad ſequentem paragraphum plura dicenda erunt; unde & dolores Rheumatici ab involucris nervorum ſic affectis diu ſaepe durant, abſque nervorum deſtructione. Quandoque in tali caſu ſequitur paralyſis; quae tamen ſenſim poſtea evaneſcit; quia integri manſerunt nervi. *Celeberrimus Boerhaevius*, tormentis his diſcruciatus, tandem jacuit reſolutus, ut vix amplius ſenſus ullus, nullus utique motus, inferioribus artubus ſupereſſet. *Nempe, comſumtis vi cruciatuum ſuccis, paralyticus, femora, crura, pedes, movere impos, integros menſes in dorſum recumbere coactus fuit* (b). Tamen poſt quinque menſes, 11 Januarii 1723., ſcholas aperuit, licet infirmior adhuc; & poſtea integre convaluit, rediitque in artubus inferioribus movendi poteſtas, quae per quindecim & ultra annos, ad mortem nempe usque, illibata perſtitit.

Hoc videtur confirmare, in Rheumatiſmo inflammationem obtinere in membra-

(z) Paulus Aegineta Lib. III. Cap. LXXVIII. pag. 257. (a) Sect. VI. Cap. V. pag. 346. (b) Alberti Schultens Oratio Academica in memoriam Hermanni Boerhaevii pag. 67.

branis, quae ad ligamenta junćturarum pertinent, vel muſculos & nervos involvunt. Unde *Celeberrimus Hofmannus* (*c*) monet, quod ingens plerumque admittatur confuſio in cognitione doloris Arthritici & Rheumatici; quos morbos dein ſic diſtinguit: *Quod dolor arthriticus a ſero tartareo acri, intra junćturas articulorum obhaereſcente, proficiſcatur; in Rheumatico vero materia illa ſeroſa ſalino cauſtica membranis muſculorum, & ligamentis articulorum, exterius potius inſideat. In arthritide quoque tum glandulae, quae in articulationibus reconduntur, mucoſae, a Cl. Anglo Clopton Havers inventae, tum ligamenta glanduloſa, materiam arthritidis evomunt: contra ea in Rheumatiſmo ſtagnans illud acre ſerum, ex ſanguine in canalibus nimium congeſto, inter membranarum & muſculorum interſtitia magis ſecedit & colligitur.*

Quamvis autem Rheumatiſmus pro cauſa proxima inflammationem habeat, exitus tamen inflammationis in ſuppurationem raro ſequitur admodum, & ita Rheumatiſmus ab aliis morbis inflammatoriis differt. *Celeberrimus Boerhaevius*, per quinque menſes cruciatibus Rheumaticis miſerrime vexatus, nullam ſuppurationem paſſus fuit. Ad §. 1491. pluribus exemplis conſtitit, tumores a Rheumatiſmo valido productos non continuiſſe pus, ſed viſcidum lentum humorem. Egregius Medicus *Raubin* (*d*) teſtatur, Rheumatiſmum raro in abſceſſum abire, licet partes his doloribus affećtae tumeant inſigniter: Vidit in homine, dolores Rheumaticos in genu fixatos fuiſſe, illudque intumuiſſe admodum: &, licet in hoc tumore manifeſta adeſſet flućtuatio, paucis diebus totus diſſipabatur.

Jam monuerat *Hippocrates* (*e*) ſequentia: *Quibus ab Iſchiade diuturna vexatis Iſchium excidit, & rurſus incidit, iis muci innaſcuntur.* In Commentario ad hunc Aphoriſmum *Galenus* (*f*) probat, *Iſchii* vocabulo ſignificari in hoc loco *Iſchii articulum.*

An Rheumatiſmus abſolute nunquam in ſuppurationem abire poſſet? dubium videtur; ſed ſatis certo conſtat, raro hoc contingere (*g*). *Celeberrimus Tiſſot*, dum varios Rheumatiſmi exitus enumerat, notat, quandoque abſceſſum formari in parte affećta, vel in vicinia. Vidit ipſe hominem, acrem lumbaginem paſſum, in ſuprema femoris parte habuiſſe abſceſſum ingentem; quem aeger neglexit, & ex quo poſtea diſſećto puris ingens copia exivit. Poſt aliquod tempus miſer ille periit.

Cum autem in illis partibus, quas Rheumatiſmus occupat, & vera phlegmone naſci poſſit, omni cum cura attendendum eſt, ut bona Diagnoſis habeatur mali praeſentis. De ſignis Rheumatiſmi amplo ſatis ſermone actum fuit §. 1491. Imprimis talis error metuendus videtur in Iſchiade, ne abſceſſum comitantes dolores pro Rheumatiſmi cruciatibus habeantur. En locum *Hippocratis*, qui Diagnoſis difficultatem confirmare videtur (*h*): *Eupolemis in Oeniadis*

iſchii

(*c*) Medic. Ratin. ſyſtemat. Tom. III. Cap. III. §. 34. pag. 49. (*d*) Des maladies occaſionnèes par les promptes & frequentes variat. de l'air. Chap. XV. pag. 301. (*e*) Aphor. 59. Sećt VI. Charter. Tom. IX. pag. 289. (*f*) Ibidem pag. 290. (*g*) Avis au Peuple ſur ſa ſanté. Chap. XI. (*h*) Epidemic. Lib. V. Textu V. Charter. Tom. IX. pag. 334.

iſchii dextri, & *inguinis*, & *propinquae iſchii juncturae ab inguine & anteriore iſchii poſitae*, *dolore vexabatur. Huic ſanguis ex malleolo detractus copioſiſſimus*, & *niger & craſſus*, *epotoque pharmaco deorſum alvum purgante*, *tum multum purgatus eſt*, *tum melius quadantenus habuit.* Sed dolores non ceſſabant, verum potius extendebantur latius. *Pus os potius quam carnem alte pervadebat*, & *aliquamdiu ſic ſe habere ignoratus eſt*, *donec admodum debilis exſtitit. Poſtea cruſtis permultis*, *iisque magnis ac denſis*, *inuſtus eſt*; *pusque multum & craſſum effluxit*, *ac paucis poſt diebus interiit*, *tum ex ulcerum magnitudine & multitudine*, *tum ex corporis imbecillitate.* Fatetur *Hippocrates*, aegrum hunc ſervari potuiſſe, ſi in tempore ampla ſectio facta fuiſſet. Quod autem imprimis notari meretur, eſt, quod *Hippocrates* in eodem loco alium aegrum viderit, *Lyconem* nempe, qui reliqua quidem eadem patiebatur, ſed dolores ad crus non admodum pervadebant, neque ſuppuratus factus eſt, ſed ſanus longo tempore.

Si ergo *Hippocrates*, uti ipſe ingenue fatetur, errare potuerit in tali caſu, quanta cura indigebunt omnes Medici, ne ipſis ſimile quid contingat. Apud *Tulpium* (*i*) habetur caſus matronae, quae poſt partum, haemorrhagia uterina fere integre exhauſta, infeſtabatur coxae dolore acerbiſſimo, qui coëgit miſeram per totos quadraginta dies eidem incumbere loco. Neque latum unguem inde recedere licebat, quin protinus *deficeret anima*, *diſtraherentur nervi*, & *obrigeret*, *inſtar alicujus ſtipitis*, *corpus univerſum.* Quod autem Rheumaticum hunc dolorem aeſtimaverit *Tulpius*, patet inde, quod crediderit, a valida uteri haemorrhagia *infirmatis viribus*, & *exhauſto impenſe calido innato*, *tantam imbecillitatem contraxiſſe artus*, *genio fraudatos*, *ut nequiverint a ſe depellere deſtillationes*, *quas nimis quam frequenter ipſis transmitteret refrigeratum cerebrum.*

Notum eſt, *Tulpii* tempore, communem fuiſſe fere Medicorum opinionem, fluxiones, ῥεύματα, a cerebro deſcendere in artus, & Rheumatismum producere. Valentiſſima remedia adhibita fuerunt, absque ullo levamine. *Tulit tandem ſuppetias Deus*, *expulſo immedicabili hoc dolore per inſignem femoris abſceſſum*, *in quo tantum puris fuit collectum*, *ut inde*, *primo eruptionis die*, *profluxerint ultra decem vaſcula.* Convaluit tamen, *poſtea gemellos peperit*, *vivens non minus proſpere*, *quam unquam ante inflictum infortunium.*

Curatur miſſione ſanguinis. Cum cauſa proxima Rheumatismi accuſetur inflammatio, mirum non eſt, quod miſſio ſanguinis in Rheumatismo curando laudetur fere ab omnibus Medicis, & a multis quidem ſatis larga. Veteres quidam Medici, dum de his morbis, Rheumatismo, Arthritide, Podagra, agebant, cauſam quaerebant in quatuor humoribus ſanguine nempe, pituita, bile flava, & bile atra, diverſamque curam praeſcribebant, prout hic vel ille ex his quatuor humoribus praedominari credebatur. Sic *Trallianus* (*k*) dixit: *Si humor*, *qui articulis influit*, *acris & bilioſus eſſe*, *ex indiciis*, *quae commemoravimus*, *tibi appareat*, *liquet*, *ſanguinis vacuationem adhibendam non eſſe*,

(*i*) Obſervat. Medic. Lib. III. Cap. XXV. pag. 222.

(*k*) Lib. XI. Cap. I. pag. 600.

eſſe, ſed medicamento potius bilem ducente utendum. In illis autem, in quibus ſanguineus humor abundat, protinus ſanguinem mittendum eſſe, jubet *Aegineta* (*l*); neque tantum in his, ſed etiam in pituitoſioribus, ac melancholicis, idem fieri ſuadet. *Galenus* (*m*) in ſanguineis laudat dicens: *Novi enim Iſchiadas una die ſanatas, facta ex cruribus evacuatione* (*ſanguinis*). Sed addit prudenter mox ſequentia: *Nimirum, ubi, non ex frigore, ſed impletis ſanguine, quae in coxa ſunt, venis, proveniſſent.* Videtur talis venae ſectio ſatis larga fuiſſe; quia dicit, quod *ſecta in poplite vena commodior ita affectis, quam in malleolo. Scarificatio autem nihil perſpicuo illis prodeſt.*

Cum autem *quisquis intolerabilis dolor eſt* (*n*) ſanguinis miſſionem poſtulet, patet ratio, quare Rheumatismi curatio a Venae ſectione incipere ſoleat fere ſemper.

Unde *Sydenhamus* (*o*), ut primum accerſebatur, ſtatim uncias decem ſanguinis ex brachio lateris affecti juſſit emitti: ſequenti die tantundem ſanguinis detrahi praecipiebat; atque, intercalato uno die alterove, pro aegri viribus, tertio; dein, interjecto trium quatuorve dierum intervallo (prout aegri vires, aetas, conſtitutio, aliaeque circumſtantiae, ſuadent monentque), quarto, atque ultimo ut plurimum, Venae ſectionem repeti juſſit. Statuebat enim pro axiomate practico; *curationem non aliunde, quam a Phlebotomia, debere ſumi.*

Raro plus quam quater Venam ſecari jubebat; & tantum tunc, quando regimen juſto calidius praeceſſerat, vel medicamenta calidiora aegro erant ingeſta, aut anodynis & paregoricis acerbi dolores ſopiti fuerant, quorum uſu magis figebatur morbus, pluribus ſanguinis miſſionibus opus fuit.

Videtur tamen in illa opinione fuiſſe *Sydenhamus*, quatuor ſanguinis miſſiones requiri ad debellandum Rheumatismum, non tantum recentem, ſed & annoſum ac inveteratum. Sic enim habet (*p*): *Sed hic notandum, non adeo conſultum eſſe, quando Rheumatismus aliquot annorum diuturnitate altas radices egit, ſanguinem tam brevibus, ac ſub ejusdem primordiis fiebat, intervallis mittere; quin praeſtare, ſeptimanarum aliquot intercapedine repetitas illas venae ſectiones diſterminare, quae tandem vel penitus morbificam materiam averruncabunt, vel ſaltem eo conducent &c. &c. ut reliquiae ejus exſtirpentur.*

Ex his apparet, magnum illum virum, materiae morbificae evacuationem exſpectaviſſe a repetitis illis ſanguinis miſſionibus. Si autem conſiderentur illa, quae in cura inflammationis de Venae ſectione dicta fuerunt §. 396, & ſequentibus, patebit forte, quod alia utilitas a ſanguinis miſſione exſpectari poſſit potius, quam morboſae materiae evacuatio, & praecipue in Rheumatismo annoſo, qui altas jam radices egit.

Interim, cum magni *Sydenhami* auctoritas apud omnes Medicos, ſummo jure, magnum pondus habuerit ſemper, & caſu factae ingentes ſanguinis evacua-

cua-

(*l*) Lib. III. Cap. LXXVIII. pag. 261. (*m*) De curandi ratione per Venae ſectionem Cap. XXVIII. Charter. Tom. X. pag. 448. (*n*) Celſus Lib. II. Cap. X. pag. 79. (*o*) Sectione VI. Cap. V. pag. 346. & ſeq. (*p*) Ibidem pag. 350.

cuationes Rheumaticis aliquando profuerint inſigniter, hinc contigit, ut multi a ſola Venae ſectione copioſa, vel & frequentius repetita, curam hujus morbi exſpectaverint.

Vidit *Galenus* (*q*) caſu vulneratam fuiſſe in malleolo arteriam; nec ſanguinis fluxus ceſſavit, donec ipſe vocatus arteriam vulneratam diſſecuerit totam: & ſine aneurusmate ſequente curatum fuit vulnus. *Vir autem ille, quartum jam annum, haud exiguis temporum intervallis coxae dolore vexatus, exinde prorſum ſanus exſtitit.*

Mulier, jam in ſenium vergens, nec firmae conſtitutionis, per plures ſeptimanas laboraverat febre Rheumatica, a qua vix evaſit poſt repetitas ſanguinis miſſiones, & alia remedia. Poſt duos annos iisdem corripitur ſymptomatibus, quae comitabantur priorem morbum incipientem. Morbus incepit mane; veſperi, eodem die, unciae quatuordecim ſanguinis ex brachii vena eductae fuerunt, vix ullo cum levamine: de nocte ſanguis erupit ex vena veſperi ſecta, & copioſus quidem; antequam obſervaretur hoc contigiſſe, in ſomnum incidebat; mane evigilans, de nullo conquerebatur malo (*r*).

In caſtris frequenter Rheumatiſmum obſervavit *Pringle* (*s*), & magnam curae ſpem poſuit in repetitis ſanguinis miſſionibus, fere quotidie adhibitis, donec abeſſet febris, & ceſſarent dolores, vel ſaltem lenirentur. Cum autem plurimi milites in aetatis vigore ſint, & plethorici, aut ſatis apti ad ferendas magnas evacuationes, audacter inſiſtebat huic curandi methodo, cum ſimul crederet, frequentes ſanguinis miſſiones minus debilitare corpus in Rheumatiſmo, quam in ullo alio morbo. Interim optimus ille Medicus prudenter repetebat ſanguinis miſſiones, dum urgebat validus morbus. Si vero Rheumatiſmus unicam corporis partem occupabat tantum, & febris exigua, vel nulla, adeſſet, unica Venae ſectione contentus, ad alia pergebat remedia; de quibus poſtea dicetur (*t*). Imo, ubi repetitis Venae ſectionibus febris impetus mitigatus erat, attamen dolor & tumor articulorum perſiſtebant, applicabat ſanguiſugas loco, in quo inflammatio tumorque maxime apparebant; &, deciduis ſanguiſugis, ſanguinem ex vulnere exire ſinebat, donec ſponte ceſſaret ille effluxus. Cum autem minor copia ſanguinis ſic tollatur, quam per Venae ſectionem, hinc non putavit eſſe operae pretium, ut limitaretur ſanguiſugarum repetita applicatio.

Prodiit Pariſiis 1747. libellus (*u*), mentionem faciens Anonymi cujusdam Medici Monſpelienſis, qui omnes Rheumatiſmi ſpecies ſanabat ingenti ſanguinis jactura, dum intra triginta ſex horarum ſpatium ex vena in brachio & pede ſimul aperta educebat plus quam viginti ſanguinis libras. Fatetur, animi deliquia, convulſiones, contigiſſe, dum una vice quatuor libras ſanguinis educeret; ſuadet tunc, ut Chirurgus ſanguinis exitum vel digito vel ligatura coër-

(*q*) Libri de Venae Sectione Capite ultimo. Charter. Tom. X. pag. 451. 452. (*r*) Alexand. Monro in Medic. Eſſays and Obſervat. Tom. V. part. 2. pag. 502. (*s*) Obſervat. on the Diſeaſes of the army part. 3. Cap. II. pag. 182. (*t*) Ibidem pag. 183. (*u*) Obſervations Intereſſantes ſur la cure de la goute & du Rheumatisme. Praefat. pag. VI. & pag. 329. & ſeq.

coërceat tantum, donec vires redierint aegro, tuncque ex vena educat determinatam ſanguinis quantitatem.

Quamvis de utilitate ſanguinis miſſionis in cura Rheumatiſmi ſatis conveniant Medici, tamen prudentia hic opus eſſe, pro diverſa morbi intenſitate, & varia aegri conſtitutione, nemo dubitat.

Sydenhamus (*w*) quater Venam ſecare in cura Rheumatiſmi commendat; ſed, ubi aegri, febre continua laborantes, diutius, quam par erat, pro una vice lecto abfuerant, incidebant in dolores vagos, qui in Rheumatiſmum deſinere poſſent. His non ſuadet ſanguinis miſſionem, ſed lecti teporem tantum; ut, apertis cutis ſpiraculis, difflari poſſint illa, quae tali malo fomitem praebent. Alibi monet (*x*), affectum, Rheumatiſmum aemulantem, excipere febres intermittentes, ob tranſlationem materiae febrilis in muſculoſas corporis partes. Sollicite autem monet, quod hoc ſymptoma non poſtulet diverſam medendi methodum, quam ipſa Febris intermittens; *Cum a frequenti phlebotomia, & quibuſcumque aliis evacuationibus, exaſperetur illud, atque aeger in vitae diſcrimen conjiceretur.*

Videtur nihilominus *Sydenhamus*, etiam in vero & proprie dicendo Rheumatiſmo, poſtea minori copia ſanguinem detraxiſſe, quam antea ſuaſerat in cura Rheumatiſmi. Sic enim loquitur (*y*): *Tametſi, ex quo eum ſcripſi, experientia didicerim, ſatius eſſe, poſt ſecundam vel tertiam venae ſectionem ad plurimum, cathartica ſaepe ſaepius exhibere, atque repetere, donec ſymptomata omnia penitus ceſſaverint, quam Phlebotomiae rem totam committere. Etenim ob catharſin ſuppetias ferentem phlebotomiae ad everruncandum morbum citra ingentem illam ſanguinis jacturam ſubſiſtere fas erit.* Imo in Pharmocopoeo, qui decimo ab hinc anno Rheumatiſmo miſerrime cruciabatur, cui antea ſanguinis miſſiones adhibuerat, ſaepe repetitas, tandem hunc morbum aggreſſus fuit ſolo ſero lactis ac pane pro nutrimento dato, & curavit feliciter, absque ulla ſanguinis miſſione: Morbus tamen gravis erat; a coxendice inceperat; & per biduum claudicabat miſer; exinde pulmones tentabantur dolore gravativo cum dyspnoea, quae poſt aliud ferme biduum evaneſcebat; dein caput vehementer incepit dolere, mox etiam coxendix dextri lateris, quae omnium primo laborabat, & poſtea, pro morbi indole, omnes fere tam brachiorum quam crurum articuli per vices moleſtabantur. Dyspnoea certe, & vehemens capitis dolor, ſanguinis miſſionem poſcere videbantur; ſed jure metuebat *Sydenhamus* (*z*), ne minus firmas jam diu vires labaſcentesque, demto copioſius ſanguine, prorſus exſolveret, &, aeſtas jam adultior cum eſſet, facile praevidebat, hyemem ſuperventuram; quae viribus in debili corpore redintegrandis minus favet; hinc, ſolo lactis ſero per quatuor dies ut viveret aeger, ſuaſit. Quotidie autem utebatur ſero, domi parato, ex octo lactis libris; & ſatis bene nutriebatur: poſtea panem ſimilagineum conceſſit, prandii loco; deinde eandem panis copiam pro coena dedit. Felix hanc curae methodum eventus probavit.

Quod

(*w*) Sect. V. Cap. II. pag. 283. (*x*) Epiſt. I. Reſponſor. pag. 406. (*y*) Ibidem pag. 405. (*z*) Ibidem pag. 402.

Quod autem optimus *Sydenhamus* in eadem ſententia, quoad uſum Venae ſectionis in curando Rheumatiſmo, poſtea manſerit, patet ex ultimo ejus ſcripto (*a*), quod poſteritati reliquit; in quo habentur ſequentia: *Sedulo obſervandum eſt, quod in hoc febris genere (perinde ac in Rheumatiſmo & aliis morbis quamplurimis, quorum curatio ſolis evacuationibus, abſolvitur), ſi dictis evacuationibus pertinaciter inſiſtamus, usque dum ſymptomata omnia prorſus ablegaverimus, ſaepius aegro non niſi morte medebimur.* Optime notat, reſiduas morborum reliquias deberi quandoque evacuationibus praegreſſis, & exinanitioni illi corporis, quam abſtinentia a conſuetis cibis ac potibus produxit. *Quapropter, poſt factas, quae tollendo morbo ſufficere queant, evacuationes, prudentis Medici eſt, ab importuna eorundem ordinatione ſibi temperare, & paulisper attendere, quid tempus, Medicorum ſaepe feliciſſimus optimusque, ad leviculorum illorum ſymptomatum depulſionem conferre poſſit; quae quidem ſaepe numero, prout multoties repetita obſervatione comperi, a Paregorico, duabus vel tribus noctibus aſſumto, ſine alio quovis apparatu, ſub morbi hujusmodi exitu devincuntur.*

Operibus *Sydenhami* adjuncti ſunt integri proceſſus de morbis fere omnibus curandis, quos in uſum proprii filii conſcripſit auctor, & hinc magni faciendos eſſe in eodem hoc capitulo monui. Leguntur in his ſequentia (*b*): *In juvenibus, atque iis, qui temperate vixerunt, vino non plus aequo deditі, Rheumatismus, diaeta admodum refrigerante ſimplici, & mediocriter nutriente, aeque feliciter ac repetitis Venae ſectionibus (quas minus ferre queant), profligari poteſt.*

Si Rheumatismus in initio levem tantum febrim comitem haberet, nec dolor adeo immanis eſſet, ſaepius mihi ſucceſſit, absque ſanguinis miſſione, cura, ſolis diluentibus mollibus copioſe ſumtis; & levior talis febris quandoque ſecundo, tertio, die ceſſavit penitus. Ubi vero, poſt horrorem praegreſſum, febris ſequebatur valida, cum pulſu duro, pleno, celeri, ſiti magna, dolore acutiſſimo, ſtatim mittendum ſanguinem ſuaſi, & Venae ſectio repetita fuit, donec minuerentur ſymptomata haec gravia & periculoſa. Unde Venae ſectionum numerum certum nunquam habui; qui determinabatur tantum majori vel minori vehementia morbi: raro quarta Venae ſectione, opus habui; rariſſime ad plures aſcendi in curatione hujus morbi. Idem *Störckius* (*c*) obſervavit. Videri poſſunt & illa, quae ad §. 609. de moderando febris impetu dicta fuerunt; ubi ſimul demonſtratum fuit, quod vis ipſius febris, ita moderata, primarium remedium ſit ad ſolvendam viſciditatem & lentorem humorum, qui in Rheumatismo adeo manifeſte obſervatur adeſſe.

Purgatione antiphlogiſtica repetita, & ſemper veſperi per narcoticum ſedata. Cum cura inflammationis ſoleat adhiberi Rheumatismo; uti modo dictum fuit, dum de Venae ſectione in hoc morbo applicanda agebatur; etiam cogitatum fuit de aliis remediis, quae in cura inflammationis laudantur. Ad §. 396, ubi de illis agitur, per quae ulterior vaſculorum inflamma-

(*a*) Schedula monitor. de novae febris ingreſſu pag. 676. (*b*) Sydenham. oper. pag. 735. (*c*) Anno Medico Secundo pag. 113. & 114.

matorum laeſio impediri poteſt, laudata fuit fortis alvi ſubductio; & §. 398. ad conciliandam materiae obſtruenti fluiditatem commendabatur, una cum ſanguinis miſſione, purgatio multa; ad quam obtinendam in *Materia Medica* §. 396. uti & §. 334. habentur plures formulae purgantes, quae antiphlogiſticae vocari ſolent, quia tuto adhiberi in morbis, quos inflammatio comitatur, poſſunt.

Vidi aliquoties, in gravi Rheumatismo, ſponte natum alvi fluxum inſigniter profuiſſe. Celeberrimus *Tiſſot* (*d*) obſervavit pariter, Rheumatismum finiri quandoque alvi evacuationibus. *Trallianus* (*e*), ubi a bilioſo humore morbum ortum eſſe per ſigna conſtitit, medicamento bilem purgante utendum juſſit, ubi prius acrimonia humoris aut roſionis humectata fuit, & contemperata. Sed leniora purgantia praefert; nam non cupiebat ſimul & ſemel catharſi valida expellere morbi cauſam. Hinc dixit: *Non ſemel autem, verum ſaepe, ſi res poſtulet, purgandus eſt aeger; ita namque articulos a recrementis & fluxionibus tutos ſervare poteris, ſi materiam ſuperantem, non univerſam, ſed per vices ſemper, ſubtrahere coneris.*

Purgantia in Rheumatismi curatione ſerius adhibuit *Sydenhamus* (*f*), non initio; nam primum morbi octiduum ſanguinis miſſionibus quatuor deſtinatum erat, dum ſimul tenui diaeta, & ptiſanae aut tenuis cereviſiae potu, ſuſtinebantur aegri. Enema quidem ex lacte ſaccharato curavit ſubinde injici, ut alvus duceretur, diebus ſcilicet a Phlebotomia liberis; ſed ſerio hortatur, & monet, ut haec omnia ad dies minimum octo ab ultima Venae ſectione obſerventur, & diligenter quidem. Hoc tempore elapſo, praeſcribebat potionem catharticam e lenitivis, mane hauriendam; eodem die, veſperi, dabat doſin paulo liberaliorem *Syr. de Meconio*, ut ſanguinis orgasmus, cathartico excitatus, a quo recidivae periculum metuebat, penitus reprimeretur.

His factis, aeger pedetentim redibat ad priſtinum vitae genus; hac lege tamen, ut a vino & ſpirituoſis, cibisque ſale vel aromatibus conditis, diu adhuc abſtineret; uti & ab omnibus, quae difficilius digeruntur.

Dolores hac methodo admodum quidem imminuebantur, nondum prorſus evaneſcebant; nec videtur tamen aliud quid tentaſſe poſtea: Obſervaverat enim, quod reſarcita, quam fecerat ſanguinis detractio, virium jactura, & ſuperveniente illo anni tempore, quod magis faveret ad redintegrandum corporis robur, quam id, quo primum decubuerat aeger, ſymptomata ad unum omnia ceſſarent, & aeger pancratice impoſterum valeret. Cum autem, uti ad §. 1491. dictum fuit, autumnali tempeſtate Rheumatismi occurrant frequentius, verna tempeſtas diſſipare debebat gravis morbi, qui praeceſſerat, reliquias.

Verum poſtea egregius *Sydenhamus* (*g*), minus indulſit Venae ſectionibus; uti paulo ante dictum fuit; & catharticis uſus fuit frequentius, in Rheumatis-

(*d*) Avis au Peuple ſur ſa ſante Chap. XI. §. 156. pag. 197. (*e*) Lib. XI. Cap. I. pag. 600. (*f*) Sect. 6. Cap. V. pag. 348. (*g*) Epiſtol. I. Reſponſ. pag. 405.

tiſmo curando. Experientia enim didicerat, *ſatius eſſe, poſt ſecundam, vel ad plurimum poſt tertiam, Venae ſectionem, cathartica ſaepe ſaepius exhibere, atque repetere, donec ſymptomata omnia penitus ceſſaverint, quam Phlebotomiae totam rem committere.* Lenitiva tantum purgantia commendavit; *Tamarindos, Sennae folia, Rheum, Mannam, Syrup. roſar. ſolutivum; cum alia, quae ex Scammonio, Zalapio &c., parantur, tumultum cieant, & dolorem exaſperent.*

Hoc *Sydenhami* monitum ſecutus fuit *Störckius* (*h*). Praemiſſa enim ſanguinis miſſione, etiam repetita, ſi magna febris adeſſet & dolores acutiſſimi, omni tertio die, optimo cum effectu, purgans antiphlogiſticum dedit.

Raro ante quartum, quintum, ſextum, ſeptimum, aut quandoque octavum, diem aegri levamen perceperunt; dein remiſit dolor & tenſio in partibus affectis.

Nec tamen nimis diu indulſit catharticorum uſui: Quam primum enim ſymptomatum vehementia remittebat, & tumores fiebant molles ac flaccidi, aegrique membra movere poterant absque magno dolore, non amplius neceſſe fuit toties repetere purgantia: nimis frequens illorum uſus aegros debilitabat, & morbus prolongabatur.

Nunquam ante vigeſimum diem omnis dolor abivit; qui quandoque ultra trigeſimum, aut quadrageſimum, durabat.

Sydenhamus (*i*), dum per ſanguinis miſſiones repetitas Rheumatiſmi curam tentabat, obſervaverat, paregoricis datis, effuſiorem ſanguinis miſſionem requiri; quod evitare cupiebat; unde monet ſequentia: *Quamobrem, at ut ſaeviat dolor, per omnem hujus morbi decurſum, religioſe mihi ab his temperandum exiſtimo; modo mihi animo ſit curationem a ſanguinis miſſione ſolum petere; cum illorum uſu figatur morbus, neque tam facile Venae ſectioni cedat; quae ideo, ob haec medicamenta, nimis officioſe exhibita, ſaepius quam erat opus celebranda.* Imo obſervaverat, quod in morbi ſtatu anodyna non efficerent illud, quod titulo pollicentur. Cum autem, poſt purgantia remedia data, ſoleret *Sydenhamus* dare anodyna veſperi, idem fecit in hoc caſu: Jubet enim, *ut ſingulis veſpertinis, poſt peractam catharſin, uncia ſyrupi de Meconio, aliquantulum temporius, quam id fieri ſolet, propinetur* (*k*). Unde aegri dolorum, qui adhuc aderant, levamen procul dubio receperunt.

Fuerunt tamen Medici quidam, circa narcoticorum uſum in cura Rheumatiſmi, non ejusdem opinionis cum *Sydenhamo*. Sic *Raulin* (*l*) conſulit, ut ſtatim poſt primas ſanguinis miſſiones dentur quotidie veſperi narcotica. Vidi, hanc methodum tentatam fuiſſe; ſed effectus non reſpondebant ſpei, quae de uſu horum remediorum concepta fuerat.

In omnibus fere aegris, febre arthritica, aut Rheumatica, affectis, febris & dolores circa veſperam augebantur, & datum tunc paregoricum ſemper male ceſſit: *Nam aegri admodum inquiete dormiverunt, delirarunt, habuerunt anxia*

(*h*) Ann. Medic. ſecund. pag. 115. 116. (*i*) Sect. VI. Cap. V. pag. 347.
(*k*) Epiſt. I. Reſponſ. pag. 406. (*l*) Des maladies occaſionnées par les variations de l'air Chap. XV. pag. 315.

xia inſomnia, ſaepe ſubito evigilaverunt, coacto hoc ſomno multum defatigati ſunt, toto poſtero die erant ſoporoſi, ſubdeliri, & pulſus fuit celer, inaequalis, contractus m).

In quibusdam ex his aegris mane dolor remittebat; tunc ſponte tranquillum ceperunt ſomnum, leviter ſudarunt, & poſt longe fuerunt alacriores: multi etiam ex his manebant vigiles, & debilitabantur. Ideo, matutino tempore, circa doloris remiſſionem, dabatur his paregoricum remedium; a quo producebatur ſomnus tranquillus, reficiens, & aegri reddebantur aptiores ad ſuſtinendam exacerbationem dolorum veſperi ſecuturam.

Quantae utilitatis ſit ſollicita obſervatio nocentium & juvantium in morbis curandis, ad §. 602. 7. dictum fuit.

Si aegri admodum debilitati eſſent, & dolorum exacerbatio quotidie ſtata hora rediret, praecedente horripilatione, tremore, & frigore, tunc uncia media pulveris corticis peruviani, intercalari tempore data, maximum levamen attulit.

Ubi a nimia dolorum exacerbatione tendinum ſubſultus, & membrorum convulſiones, oriebantur, quod aliquoties contigit, tunc opio, per epicraſin dato, licuit mitigare, ſopire. Videtur tamen prudentia ſuadere, ut memores ſimus ſemper moniti, quod *Aegineta* (*n*) dedit: *His, quae torporem inducunt membris, narcotica Graeci vocant, diutius non erit inſiſtendum, quam ut doloris vehementiam ſaltem lenierint. Si quidem largior ipſorum uſus ſic inſertum conſtringit humorem, ut in tophaceas durities, quas Graeci πώρους appellant, occalleſcat, ac diuturnas motus difficultates pariat.*

Balneo leni tepido, fomentis antiphlogiſticis loco affecto applicatis. Quantum haec prodeſſe poſſint, pluribus dictum fuit ad §. 396, ubi de inflammationis curatione agebatur. *Sydenhamus* (*o*) loco dolenti perpetuo applicabat cataplasma, e mica panis ſiliginei & lacte croco tincto, vel *fol. Braſſicae*; & hoc ſaepe renovandum voluit. Alii multi ſaponem Venetum in aquae & lactis partibus aequalibus ſolvunt, fomentumque tale dolentibus locis applicant perpetuo. Uncia media ſaponis Veneti in binis libris hydrogalae ſolvitur plerumque ad hunc uſum. Solent omnia haec balnea, & fomenta, tepide ſaltem applicari locis affectis.

Hombergius (*p*) opinionem, quae aliis parodoxa videbatur, habuit, Rheumatismum poſſe curari balneo frigido aeque, ac balneo calido & ſudore. Cauſam Rheumatismi ſtatuit ſerum acre, & tenue ſatis, quod, de venis exitum inveniens, diffundatur per muſculos, quorum fibras pungendo turbet motum, cumque magnam ſubtilitatem poſſideat illud ſerum, diffundatur quam plurimum, nec poſſit denuo recipi venis, ex quibus egreſſum fuit.

Cura ergo eadem videbatur exſpectanda, ſive ſerum hoc expelleretur de corpore, ſive ingrederetur denuo venas, ex quibus exiverat. Major calor expellet

(*m*) Stőrck anno Medico ſecundo pag. 120. 121. (*n*) Lib. III. Cap. LXXVIII. pag. 260. (*o*) Sect. VI. Cap. V. pag. 347. (*p*) Academ. Royale des ſciences l'an 1710. hiſtoire pag. 46.

let illud ſerum extravaſatum per tranſpirationem. Frigus conſtringet partes, ſicque ſerum denuo in venas adiget. Frigido balneo magis favebat *Hombergius* ideo, quod per frigus applicatum credebat impediri novi ſeri exitum de venis, dum interim ſerum antea extravaſatum, morbi cauſa, attenuatur & diſſipatur. Calido balneo videbatur ipſi ſubtile hoc ſerum ſic diſponi, ut facilius de vaſis exire poſſet.

Circa finem elapſi ſaeculi, & initio hujus, nobilis Anglus, *John Floyer* (*q*), multum laudavit uſum balnei frigidi, ad variorum morborum curam, & imprimis Rheumatiſmi. Venae ſectionem ac cathartici uſum praemittebat; Diaetae ratio, & remediorum uſus, determinabantur a Medico, prout morbi indoles, & aegri conſtitutio, requirebant.

Balneum frigidum non adhibebatur, ſi aeger incaluiſſet aut ſudaret, ſed exſpectabatur, donec haec ceſſaſſent. Non diutius manebant in balneo frigido aegri, quam per duo aut tria horae minuta. In primo balneo, poſtquam corpus totum penitus immerſum fuerat, nullam faciebant moram; ſed exibant ſtatim. Novem aut decem vicibus, his balneis utebantur tantum, ita ut, bis vel ter ad minimum, ſeptimanae ſpatio balneum frigidum ingrederentur (*r*).

Deſcribit caſum aegrae, quae jam integro quadriennio laborabat Rheumatiſmo (*s*). *Articuli cubitorum, pugnorum, genuum, malleolorum, tumebant multum, & duri erant; dolebant omnes adeo, ut nullum motum ferre poſſet; digiti contracti erant omnino; brachia & manus miro modo diſtorta; macies aderat corporis, & tuſſicula, quae tabis dabant ſuſpicionem.* Difficilis cura tanti mali praevidebatur facile. Cum autem nullum motum ferre poſſet aegra, ſellae inſidens ter immergebatur balneo frigido, & terna talis immerſio pro uno balneo computabatur. Novem talia balnea adhibita fuerunt. Sed poſt ſingula balnea in lectum deponebatur, bibebat cereviſiam calidam, dabatur aliquid de *ſpiritu cornu cervi*, unde profuſus ſudor ſequebatur, cum levamine. Dum ſemel vel bis non ſequeretur ſudor, minus levamen percepit. Uſu ſic balnei frigidi, ſudoreque ſequenti, dolores & tumores ſtatim minuebantur; dein omnino ceſſabant; artubus redibat motus; appetitus melior fiebat; toroſitas corpori reddebatur; ſicca tuſſis minuebatur.

Hoc felici ſucceſſu non tantum, ſed & plurimis aliis ſimilibus, edoctus auctor ſtatuit ſequentia: *Balnea frigida levare dolores Rheumaticos, repellendo humores ſtagnantes in vaſa circulantia, qui dein ſequente ſudore evacuantur facile. Ideo ſudores inveniebat neceſſarios poſt balneum frigidum in cura Rheumatiſmi adhibitum* (*t*). Ob hanc cauſam ſerio monet, non diu relinquendos eſſe tales aegros in balneo frigido, ſed tantum ter mergendos eſſe, ſtatim educendos, ut cito redeat nativus calor, & ſudor ſequatur, qui diſcutiet dolores ac tumores. Plures caſus enarrat idem auctor, quibus ſuam opinionem probat (*u*).

Videntur balnea frigida tentata fuiſſe praecipue in Rheumatiſmis inveteratis, dum non ſucceſſerant aliae curandi methodi prius tentatae. Sed *Antonius Cocchi*

(*q*) Of Cold-Bathing pag. 174. (*r*) Ibidem pag. 24. (*s*) Ibidem pag. 175. (*t*) Ibidem pag. 177. 178. (*u*) Ibidem pag. 224-225.

Cocchi (*w*), qui Balnea Piſana deſcripſit, & illorum efficaciam laudat in curando Rheumatiſmo, notavit ſequentia: *Verum eſt, quod in quibusdam caſibus Rheumatiſmi recentis, mediocris, & extenſi per ſuperficiem, in perſonis ſatis robuſtis, mira promptitudine & felicitate diſſolvimus morbum ſola affuſione* (*docciatura*) *aquae frigidae ad partem dolentem aliquoties repetita: Unde per contractionem & relaxationem canalium viciſſim factam, quam mechanicum tale remedium facit, humores ſtagnantes moventur, & in maſſam communem reduces libere circulant.* Antea, in *Capitulo inflammationis* §. 390 & 396. 6., ubi de ſedando impetu in ipſo loco inflammato agebatur, dictum fuit, hoc poſſe fieri duplici modo; vel laxando ſic vaſa obſtructa, ut transmittant per ultimos fines ſuos in venas moleculas obſtruentes immeabiles; vel ſic conſtringendo vaſa per refrigerantia, repellentia, aut adſtringentia, ut retropellatur obſtruens immeabile ex anguſtiis, in quibus haeret, ad latiorem vaſis locum: ſimul tunc notatum fuit, hanc methodum repellentem a Veteribus Medicis ſaepe fuiſſe uſitatam, quando a nulla cauſa evidente praegreſſa ſubito inflammabatur pars corporis; tuncque a fluxione deducebant originem. Sed ſimul pluribus probatum fuit, non ſemper prodeſſe refrigerantium ac repellentium uſum, & requiri cautelam in horum applicatione, cum magnopere laedere poſſint, ſi non profuerint. Prudentis ergo Medici eſt, pro re nata diverſam ſeligere methodum.

Probe memini, me lumbaginem Rheumaticam moleſtiſſimam, variis methodis tentatam, absque ullo effectu, curaſſe, dum bis de die infuſum thymi, dilutum ſatis, forma vaporis, calidum, per tubum dirigebam ad locum dolentem mediae horae ſpatio; deinde leniter perfricabatur linteo calido per quadrantem horae.

Veſicatoriis. Cum, uti antea dictum fuit, colluvie mucoſa tectae partes inventae fuerint in cadaveribus Rheumaticorum; cum tumores quandoque naſcantur in Rheumaticis, quibus diſſectis ſimilis prodit materia ſatis lenta; cum, licet morbus a febre incipiat, ſedata febre tamen ſaepe dolor augeatur; mirum non eſt, ſi a veſicatoriorum uſu curae ſpem magnam conceperint Medici in Rheumatiſmo, ad ſedandos dolores; praecipue, ſi febris jam ceſſaret penitus, vel ſaltem longe mitior tantum ſupereſſet. Solvunt, uti notum eſt, Veſicatoria Epidermidem a cute, & ſub elevata epidermide colligitur magna lymphae copia, quae aliquando etiam ſatis viſcida eſt, &, pertuſa tali veſica, per plures dies effluere pergit; unde non ſine ratione crediderunt, partem materiae morboſae, atque acrimoniae irritantis, ſic tolli, & morbum minui. Obſervavit celeberrimus *Tiſſot* (*x*), Naturam ipſam tale quid indicare. Quandoque enim, licet rarius, terminatur Rheumatiſmus per metaſtaſin materiae acris ad crura; quae ſtatim veſicas elevat; hae apertae in ulcera degenerant; quae ſi nimis cito claudantur, redeunt dolores Rheumatici.

Magnum a Veſicatoriis emolumentum vidi ſaepius: Curavi a moleſtiſſimo tali

(*w*) Dei Bagni di Piſa. Capit. IV. pag. 172.

(*x*) Avis au Peuple ſur ſa ſanté Chap. XI. pag. 197.

tali cervicis dolore nobilem virum, qui numeroſa tentaverat remedia incaſſum, cucurbitas, embrochas thermarum Aquisgranenſium, unguenta, emplaſtra, frictiones &c.; largum, acre ſatis, veſicatorium ſuaſi ut applicaretur loco dolenti; obluctabatur aeger; impetravi tandem; ingens lymphae copia effluxit cum inſigni levamine; & paucorum dierum ſpatio integre convaluit.

Per haec enim, & his ſimilia, irritantia morbi materies vel educitur, vel quandoque locum mutat, ſicque pars affecta dolore liberatur. Celebris apud Vratislavienſes Medicus *Tralles* (*y*), a ſuppreſſa ſaepius perſpiratione, dum ex conclavibus aegrorum calefactis egrediens exponebatur aëri frigido, nebulis, ventis, dolentiſſimo Rheumatismo, humerum & ſcapulam ſiniſtri lateris occupante, corripiebatur. Aberat febris; ſed ardebat humerus cum ſcapula, ita, ut eryſipelaceum ruborem adeſſe conjiceret; cujus nullum tamen veſtigium aderat. Dolor moleſtiſſimus extendebatur ad pectoris muſculos, & pleuritidem ſpuriam inducebat. Poſt largam Venae ſectionem, & optima remedia interna externaque adhibita, idem dolor pertinaciter urgebat per quatuor dies. Confecit tunc Emplaſtrum ex contuſo ſemine ſinapi, in aceto fortiſſimo macerato, additis cera & therebinthina; quo impoſito, *brevi eryſipelaceus rubor & dolor in exterioribus quem antea falſo adeſſe exiſtimaverat, vere movebatur, atque intus ſaeviens Rheumatismus feliciter abigebatur.*

Confirmavit tutum in hoc morbo Veſicatoriorum uſum *Störckius* (*z*), qui, febre ad juſtum moderamen redacta, applicuit locis dolentibus latum Veſicatorium; quod, ſimulac incepit epidermidem elevare, dolores vel penitus delevit, vel multum imminuit ſaltem. Teſtatur, quod nullum unquam malum ſymptoma ex veſicantium applicatione obſervaverit; hinc nullus fere fuit in corpore locus, cui haec non applicuerit aliquando, ſi dolor urgeret. Tentavit & *Ranunculi pratenſis* folia recentia, in pultem contuſa; quae partibus dolentibus applicuit, veſicatorii loco. Magnum ſemper dolorem excitavit hoc remedium; dein, epidermide in veſicam elevata, magna ſeri copia effluxit; quo facto, dolores Rheumatici penitus diſſipabantur. Unde in pertinaciſſimis & inveteratis articulorum doloribus *ranunculi* folia in pultem trita magnam dederunt utilitatem. Sed ulcus, a ranunculi foliis productum, longe diutius ſtillavit ſerum acre, & difficilius curabatur, quam ſi Veſicatorium applicatum fuiſſet.

Cauteriis. Ultimum fere hoc remedium fuit, a Veteribus Medicis ſatis laudatum; quod recenti Rheumatismo non novi applicatum fuiſſe, ſed inveterato morbo, poſtquam alia remedia plura fruſtra tentata fuerant. Cauterium, tam actuale, quam potentiale dictum, ſequitur ſuppuratio, per quam ſeparatur eſchara, a cauterio applicato producta, a partibus ſanis; quod dum fit, ſaepe copioſus ichor exit ex ulcere, cum mali levamine. *Geſnerus* (*a*), dum acerrime laboraret Iſchiade, teſtatur ſequentia: *A principio etiam morbi, ſponte ortum eſt ulcus in ejusdem lateris nate; quod mihi profuiſſe non dubito, & cau-*

(*y*) Uſus Opii ſalubris & noxius. Tom. II. pag. 312. (*z*) Ann. Medic. ſecund. pag. 122. 123. (*a*) Epiſtolar. Medic. Lib. III. pag. 83. verſa.

cauterii alicujus vicem praeſtitiſſe: Unde apparet, *Geſnerum* in illa opinione fuiſſe, quod ulcus a cauterio excitatum proſit, cum, eſchara ſeparata, facilis exitus ſit noxiis, quae profundius latebant. Ad levandum dolorem Iſchiadicum juſſerat Medicus, ut panis, ex clibano prodiens, calidiſſimus, diſciſſus per medium, linteo prius obvolutus, applicaretur loco dolenti: Oblitus aeger hujus cautelae, panem calidiſſimum nudum applicuit; unde cutis combuſtio ſatis profunda, ſuppurata poſtea, longo ſatis tempore pus fudit; &, ſanato hoc ulcere, nullus dolor ſupererat (*b*). Similem caſum notavit *Celeberrimus Tiſſot* (*c*), de uxore, quae dolentiſſimum Rheumatiſmum brachii, quo laborabat maritus, perfricabat ſpiritu vini; qui, caſu a vicina candela accenſus, combuſſit partem affectam. Dum curabatur haec ambuſtio, dolor Rheumaticus integre deſiit.

Veteres Medici Cauteriis in hoc morbo curando frequenter uſi fuerunt; in pertinaci nempe morbo, nec aliis remediis cedente. *Hippocrates* (*), de Iſchiade agens, dixit: *Si in unum aliquem locum decubuerit dolor, & conſtiterit, neque medicamentis expellatur, urito, quocumque loco dolor exſtiterit; ſed eum lino crudo inurito.* Haec erat lenior uſtionis ſpecies, non abſimilis illi, quae poſtea *Moxa* Aſiaticorum tentata fuit. Unde alio loco (*d*), de inuſtionibus loquens, dicit: *Urendae vero ſunt carnoſae quidem partes ferramentis, oſſeae vero & nervoſae fungis.* Nec tantum uno in loco has uſtiones tentavit; ſed, poſtquam lacte prius craſſum reddiderat aegrum, tredecim locis cauteria applicuit; ſi in dextra corporis parte morbus adeſſet, ſub ſcapula dextra quatuor cruſtas inuſſit, coxendici dextrae tres, natibus duas, medio femori duas, genu unam, & unam malleolo. *Hic ſi ita uſtus fuerit, neque ſurſum neque deorſum morbum progredi ſinit* (*e*). Alibi (*), ubi de quadruplici Iſchiade agit, poſtquam varia medicamenta praeſcripſit, dicit: *Et ſiquidem ab his juvetur; ſin minus, ipſum pluribus & altis cruſtis, in oſſeis quidem partibus per fungos, in carnoſis vero per ferramenta, inurito.*

Ex his omnibus apparet, cauteria tantum adhibita fuiſſe, poſtquam plura alia abſque effectu tentata fuerant. Simul videntur ſperaſſe, ut ulcere, inuſtionem ſemper ſequente, via pararetur materiae morboſae, quae dolorem producit circa articulos. *Celſus* (*f*) hoc optime notavit. Ubi enim de coxarum morbis agit, pro ultimo remedio ſuadet, *tribus aut quatuor locis, ſuper coxam, cutem candentibus ferramentis exulcerare.* Cum enim carnoſa adeo haec pars ſit, leniora cauſtica, quae per *Moxam* Aſiaticorum accenſam hodie tentari ſolent quandoque, non ſufficerent. *Cum vero ſaepe aliquid exulcerandum ſit candenti ferramento, ut materia inutilis evocetur, illud perpetuum eſt, non, ut primum fieri poteſt, hujus generis ulcera ſanare, ſed ea trahere, donec id vitium, cui per haec opitulamur, conquieſcat.* Vi-

(*b*) Van der Heyden Diſcours & advis ſur les flus de ventre douleureux pag. 131. (*c*) Avis au peuple ſur ſa ſantè pag. 206. (*) Libro de Affectionibus Cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 629. (*d*) Libro de Internis affectionibus Cap. XIX. Charter. Tom. VII. pag. 652. (*e*) Ibidem. (*) Ibidem Cap. LIII. pag. 677. (*f*) Lib. IV. Cap. XXII. pag. 236.

Videtur & *Hippocrates* ſimilem effectum ſperaſſe a cauteriis. Dicit enim (*g*): *Quibus, ab Iſchiade diuturna vexatis, Iſchium e proprio loco excidit, atque rurſus incidit, iis muci innaſcuntur.* In commentariis ad hunc Aphoriſmum *Galenus* monet, per Iſchium hic intelligi articulum iſchii, & noluit ſequentem Aphoriſmum (*h*) ſeparandum eſſe a priori, ſed ambos ſimul in unam orationem conjungendos. Sic autem habet: *Quibus, Iſchiade diuturna vexatis, Iſchium excidit, iis crus tabeſcit, & claudicant, niſi urantur.* Tum ut exſiccetur mucus, uti *Galenus* (*i*) dicit, *ſicque mucoſa illuvies abſumatur, tum ut cutis laxitas, in quam articulus elabebatur, per aduſtionem ad condenſationem ducta, articulum arctet, & loco moveri prohibeat.*

Mitiora cauteria, quae Veteres parabant ex lino crudo, fungis, & aliis quibusdam ſimilibus, hodie ex foliorum Artemiſiae lanugine parantur; quae tunc *Moxa* vocatur; longe leniora ſunt haec, nec cutem in eſcharam comburunt, dolorque inde natus ſatis tolerabilis eſt, cum in Aſia pueri etiam absque ejulatu cauterium ex *Moxa* paratum ferant. Applicui proprio femori ſatis magnum Moxae conum, quem accendi in apice, & facile dolorem inde natum tolerare potui. Nullibi dolebam; ſed experimenti cauſa hoc tentare volui, antequam in aegris periculum facerem. Tota ſpes videtur in eo conſiſtere, ut ignis actione citius diſſipetur materia morboſa, quae ad artus depoſita moleſtos illos dolores facit. Tentavi in Iſchiadico dolore, ſed absque ſucceſſu. Profundius videtur haerere morbi cauſa, quam ut a leni Moxae cauterio ſuperari poſſit.

Videantur illa, quae ad §. 1278. de Moxa, ejusque uſu, dicta fuerunt.

Crudelior longe inuſtio candenti ferro facta, quam horrent omnes, pauci ſubire volunt, pauciſſimi tolerare poſſunt illa conſtantia, quam *Tulpius* (*k*) vidit in animoſo juvene, qui, coxae dolore excruciatus, remediis adhibitis nihil proficientibus, decrevit vehementi morbo ſuccurrere remedio aeque vehementi. Juſſit Chirurgo, ut ferro candenti non tantum exureret cutem coxae impoſitam, ſed ad os usque per carnes adigeret. Inuſitata haec crudelitas perterruit magis ferme Medicos, quam aegrum, qui fortiter haec tormenta ſuſtulit; dum non curſim, ſed lenta manu, candens ferrum imprimebatur. A morbo ipſum, ex toto, vindicavit haec crudelis medicina, per continuum profundi ulceris profluvium; quod tamdiu ſervavit, donec, evacuata omni materia, fuerit extra omnem recidivae metum.

Magnam procul dubio laudem merentur illi, qui conati ſunt tentare novis remediis curam hujus morbi, dum medicamentis hactenus cognitis pertinaciter reſiſtebat malum, ita, ut cauterii crudelis uſus tantum ſupereſſe videretur. Tentavit *Cicutae* uſum *Störckius* (*l*), in homine 42 annorum, qui jam a plurimis annis paſſus fuerat dolorem vagum arthriticum, calore lecti multum auctum. Variis, externis, internis, remediis uſus fuerat, absque ullo levamine.

(*g*) Sect. VI. Aphoriſm. 59. Charter. Tom. IX. pag. 289. (*h*) Aphor. 60. Ibidem pag. 290. (*i*) Ibidem. (*k*) Obſervat. Medic. Lib. III. Cap. XXVI. pag. 225. (*l*) Libell. ſecund. de Cicut. pag. 75.

mine. Nec balnea ſulphurea, aliaque diverſiſſimi generis, longo tempore adhibita, quidquam profuerant. Tandem materies haec vaga figebatur ad humerum dextrum, & coxendicem ejusdem lateris. Minuta eſt ejus lateris ſenſibilitas, acceſſit macies. Varia, interne, externe, tentata fuerunt, absque ullo ſucceſſu. Nec vis electrica, per trimeſtre ſpatium applicata, quidquam profuit.

Cum multis aegris, in doloribus Rheumaticis vagis & fixis, profuiſſe vidiſſet cicutam, dedit mane & veſperi decem grana extracti cicutae, ſimulque copioſum uſum decocti radicum bardanae conſuluit.

Poſt octiduum rediit aeger; conquerebatur, auctos eſſe humeri & coxendicis dolores, ſimul acceſſiſſe ingratam per totum brachium & pedem formicationem.

Sumſit tunc mane & veſperi ſedecim grana extracti cicutae, & perrexit in uſu decocti radicum bardanae.

Die decimo quarto dolores minores erant. Verum in toto latere affecto, ut & in pede & brachio, percipiebatur ſudor, pruriens, foetens; oriebantur puſtulae, albicantes, pellucidae, acri ſero plenae; ſenſibilitas longe major aderat in latere affecto; appetitus bonus erat, alvus naturalis, vires ſat magnae; fluxit urina copioſa, ardorem excitans in urethra, dum prodiret.

Incepit aeger tunc ſumere mane & veſperi viginti grana extracti cicutae, & perrexit in uſu decocti radicum bardanae.

Vigeſimo quarto die aucta apparuit brachii toroſitas, & aliqua advertebatur mobilitas; puſtulae autem ſemper apparuerunt copioſiores, nec deſiit pruritus.

Trigeſimo ſexto die aeger, per univerſum corpus, ingratum ardorem, & pruritum, conquerebatur; oriebantur ex ruptis puſtulis cruſtae craſſae; & ſcabies ſuperveniebat. Sed pes & brachium longe erant mobiliora, ſat robuſta, optime ſenſibilia. Bis quotidie tunc lavabatur totum corpus infuſo cicutae cum lacte parato; unde intra paucos dies cruſtae plurimae ceciderunt: puſtulae autem hinc inde longe frequentiores comparuerunt; & augebatur pruritus.

Quinquageſimo die brachium moveri poterat in omnem partem; pes autem aegro videbatur adhucdum gravis; caeteroquin erat mobilis, flexilis; & in omni loco aderant optima ſenſationis ſigna.

Dedit tunc mane & veſperi triginta grana, adeoque per diem integram drachmam, extracti Cicutae, & loco decocti bardanae exhibuit ſerum lactis. Corpus quotidie bis lavabatur infuſo cicutae, cum lacte parato.

Octidui deinde ſpatio omnis pruritus ceſſavit; diſparuerunt puſtulae, & omnes cruſtae; aeger optime convaleſcere coepit.

Sexageſimo nono die aeger ambulare potuit, & brachium in omnem partem movere, neque ex itinere unius & dimidiae horae multum defatigabatur.

Senſim tunc minuta fuit doſis extracti cicutae, nec corpus amplius infuſo cicutae lotum fuit, ſed juſſum aegro, ut ſeri lactis ingentem copiam quotidie biberet.

Octuageſimo die ſaniſſimus acceſſit *Störckium*, & gratias egit (*m*).

Poſtea placuit eidem *Störckio*, dum jam Archiatri munere fungebatur, explorare *Aconiti* efficaciam in proprio corpore. Habebatur haec planta venenata admodum; ſed Vetula Lapponica, oleris inſtar, hac planta utebatur, ut prandium ſibi, marito, liberis, pararet, &, monita *Celeberrimi Linnaei*, qui aderat, ridens, impune comedit hunc cibum.

Hortorum ornamento ſerviebat haec planta frequenter; ſed ab ejus medico uſu abſtinebant omnes. Pulverem ex foliis & caule paravit *Störckius*; cujus pauculum linguae impoſuit: Sequebatur ardor, linguae inhaerens diu, & momentanei, vagi, lancinantesque, dolores linguam pervadebant ſaepius; aſt, licet pulviſculus ille per bina horae minuta ſupra linguam maneret, nec inflammationem, nec rubedinem, linguae attulit (*n*); ſed, quamdiu ardoris ſenſus in lingua aderat, copioſa affluebat ſaliva: Caeterum nil mali.

Inſperſit eundem pulverem ulceri cancroſo, fungoſo; ſed nullus dolor, nec ardor, ſequebatur. Per quinque dies idem tentabat, nec conſumebatur haec fungoſitas.

Extractum dein ex hac planta paravit; cujus pauculum linguae impoſitum levem tantum excitabat titillationem. Granum extracti Aconiti poſuit inter palpebram inferiorem & bulbum oculi, nec inde afficiebatur aliter, quam a quocumque alio corpore heterogeneo. Per bina minuta reliquit extractum Aconiti in hoc loco, copioſae quidem profluxerunt lacrymae, ſed nullum peculiarem ardorem ſenſit. Dein tentavit, quid idem hoc extractum deglutitum in corpore proprio faceret, grana duo extracti Aconiti diu contrivit in mortario marmoreo, cum ſacchari albi drachmis duabus, ut fieret pulvis ſubtiliſſimus, cujus ſex grana ſumſit mane vacuo ventriculo; abſque ullo effectu obſervabili; ſecundo die ejusdem pulveris grana octo, tertio die grana decem, ſumſit; absque ulla obſervabili corporis mutatione.

Audacior factus, quarto die mane ſumſit viginti grana ejusdem pulveris; nec tamen ulla actio corporis turbabatur; ſed extrema, & totum corpus, praeter conſuetudinem, multum tranſpirabant, madeſcebantque, toto die.

Idem tentavit per tres dies ſequentes; cum eodem effectu.

Octavo die a pulveris uſu ceſſavit; ſed mador ille non aderat amplius.

Repetiit haec experimenta; aderat ſemper ille mador, ſi pulverem hunc ſumpſiſſet; ſi non, nullus mador ſequebatur.

Hinc concluſit, Aconiti extractum promovere tranſpirationem, ſudorem, &, cum nullae functiones in corpore turbatae fuerint, illud exhiberi poſſe aegris, incipiendo ab exigua doſi. Grana enim viginti hujus pulveris continebant tantum tertiam partem grani extracti aconiti. Hinc convenire poſſet morbis, in quibus materies peccans per vias ſudoriferas poteſt expelli.

Tentavit pulveris hujus effectum in homine triginta & aliquot annorum (*o*), qui menſe Octobri tertiana febre laborabat, a qua curatus ſatis bene ſe habuit. Sed

(*m*) Libell. ſecund. de Cicut. pag. 80. (*n*) Libell. de ſtramon. hyoſc. Aconit. Cap. III. pag. 71. (*o*) Ibidem pag. 75.

Sed menſe Novembri ingens dolor corripuit totum latus dextrum; aeger nec manum movere potuit; appetitus erat deletus, noctes inſomnes.

In quartum menſem usque remedia omnis generis adhibita fuerunt, leniora, fortiſſima, tam externa, quam interna, absque ullo ſucceſſu.

Dolores quandoque erant adeo vehementes, ut ejularet aeger, inſtar illorum, qui crudelem torturam ſubeunt.

Data fuerunt grana decem pulveris modo deſcripti mane, & totidem veſperi, ſuperbibendo juſculum, vel infuſum qualecumque. Prima nocte ſudavit aeger copioſe; quod ei antea non contigerat. Altero die iidem pulviſculi dati ſunt, & dolores fuerunt multo mitiores: noctu iterum ſudor, ſed multum foetidus; nec debilitabatur ab his ſudoribus aeger. Tertio die dabantur tres tales pulviſculi; noctu ſequebatur ſudor. Eadem doſis data fuit quotidie, id eſt medium granum extracti Aconiti, usque ad duodecimum diem; omni nocte corpus ſudore maduit, uti etiam de die, dum aeger in lecto fuit; ſexto jam die aeger ab omni dolore liber fuit, & extra lectum ambulare potuit, appetitus rediit, alvus quotidie naturalis, ſomnus tranquillus.

Decimo tertio die aeger, cum optime ſe haberet, abſtinuit ab horum pulverum uſu; ſed ſenſit, membra languere, & dolorem minari reditum. Juſſit hinc *Störckius*, ut per tres ſeptimanas, absque ulla interruptione, quotidie ſumeret triginta hujus pulveris grana. Fecit hoc aeger; actiones omnes reſtauratae ſunt, macies diſparuit, nec rediit dolor, poſtquam a pulverum uſu ceſſavit. Binis autem ultimis ſeptimanis, quibus hunc pulverem aeger ſumſit, nullus obſervabatur ſudor.

Alia occaſione, ubi de calculi renalis Diagnoſi agebatur, ad §. 1422, dictum fuit, quod in urina Arthritide vaga laborantium ſaepe fluctuent filamenta quaedam, quae, licet minus tranſpareant, quam urina, tamen inde educta inſtar cryſtalli pellucida ſunt, in magnam longitudinem diſtrahi poſſunt, &, dum exſiccantur, in calcem albam abeunt. Haec credebatur eſſe materies morbi. Sed certe in eodem hoc aegro *Störckius* obſervavit, *urinam ſolito copioſius fluxiſſe, & multa geſſiſſe flocculamenta, & fila mucoſa* (*p*).

Pluribus dein felicibus curationibus efficaciam extracti Aconiti confirmat, proponitque ſequentia (*q*); *Aconiti extractum eſſe innocuum, & valde efficax, medicamentum. Parva doſi praeſtat id quandoque, quod alia fortiſſima remedia, magna doſi, & longo tempore, exhibita, efficere nequeunt. Acre, quod circa articulos, tendines, & oſſa, haeret, irritat nervos, excitatque ſummos dolores, ſolvitur inde, agitur in motum, & per urinam, vel alvi fluxum, vel ſudorem, vel inſenſibilem tranſpirationem, ex corpore ejicitur.*

Certe pleriſque aegris, quorum caſus deſcribit, dedit tantum granum medium extracti Aconiti ſingulis diebus. In unico homine a tali doſi incepit; ſed tertia ſeptimana dedit quotidie tres quartas partes grani; & in principio ſecundi menſis auxit doſin ita, ut aeger quater de die quindecim grana ſumeret

(*p*) Libell. de ſtramon. hyoſc. Aconit. Cap. III. pag. 78. (*q*) Ibidem pag. 110.

ret hujus pulveris, ſicque interum granum extracti Aconiti ſumeret quotidie; nec opus fuit doſin augere poſtea, quum optatus inde ſequeretur ſucceſſus (*r*).

Effectus hujus remedii erat, ut plurimum, aucta perſpiratio, & ſudor; in quadam foemina ab uſu illius augebatur totius corporis perſpiratio quidem, ſed & alvus aliquoties quotidie ſolvebatur (*s*). Foemina quadragenaria, quae integrum annum hos cruciatus paſſa fuerat, & cui in manuum ac digitorum articulis nodi tophique duriſſimi, quaſi verae exoſtoſes, formabantur, qui mole nucem juglandem majorem ſuperabant, nec prae dolore attactum ferebant, ejusdem remedii uſu, primo quatriduo ingens levamen percepit, &, finito tertio menſe, ſolo uſu extracti Aconiti curata, Noſocomio valedixit. Nec per alvum, nec per urinam, nec per vias ſudoriferas, manifeſta evacuatio fuit obſervata (*t*).

Non credo, aegrum, hoc morbo afflictum, facile candentis ferri tormentis ſe traditurum, niſi prius tentaverit illa, quae modo laudata ſunt. Pulchrum horum effectum toties vidi, & plures alii mecum, ut nunquam poſtea ſuaſerim cauteria in curando Rheumatiſmo.

Medicamentis ſummopere diluentibus, atque emollientibus ſimul. Haec imprimis in initio morbi locum habent; tunc enim, cum febre continua, dolor atrociſſimus dilacerans adeſt, qui ad minimum motum ſaeviſſime augetur. Solet hinc Rheumatiſmus incipiens tractari, ut morbus inflammatorius. De his remediis, in cura inflammationis, & morborum inflammatoriorum, jam dictum fuit ſaepius. Larga copia haec ſolent adminiſtrari, quantum ventriculus aegri tolerare poteſt. Dum *Sydenhamus* de cura Rheumatiſmi agit, remediorum talium ſimplicem uſum commendat (*u*); dicens: *Niſi obſtarent praejudicia vulgi, nullus dubitarem, methodum jam dictam aliis etiam morbis, quorum impraeſentiarum nomen reticere libet, accommodare. Quod ſane aegris magis prodeſſet, quam ſolennior illa remediorum pompa, quae in jam moribundis, tanquam beſtiis, ut mox immolentur, coronatis, male collocatur.*

Egregius Medicus *Brocklesby* (*w*), dum curabat in caſtris milites a Rheumatiſmo incipiente, ſi athleticum habitum haberent, largam Venae ſectionem imperabat, & dein largam copiam decocti avenae propinabat, in ſingula cujus libra ſolvebat drachmam Nitri puri; quandoque & addebat Saccharum pro edulcoratione. Suaſit, ut hujus remedii, ſed calidi, tantam ſumerent copiam, quantum ventriculus ferre poſſet, & obtinuit quandoque, ut primis 24 horis milites biberent ſex, octo, decem, imo duodecim, libras decocti avenae nitroſi; repetebat Venae ſectionem, ſi opus eſſet; & pergebat in largo hoc nitri uſu per tres vel quatuor dies, optimo cum ſucceſſu. Levamen inſigne percipiebant aegri; ſed & ſaepe ſanabantur integre, copioſiſſimo orto ſudore. Simul a copioſo nitro ſumto alvus evacuabatur ſemel vel bis de die, ſatis magna copia. In paucis, qui ſalubri illo ſudore diffluebant, ſtrictior alvus per clysma duci debuit.

Ple-

(*r*) Libell. de Stramon. hyoſc. Aconit. Cap. III. pag. 100. (*s*) Ibidem pag. 106. (*t*) Ibidem pag. 103. (*u*) Epiſt. I. Reſponſoria pag. 403. (*w*) Oeconomic. and Medical obſervations pag. 116.

Plerumque, in dolentiſſimo inflammatorio Rheumatismo, intra ſeptem vel octo dies cura ſuccedebat radicalis; in illis nempe, qui in vigore aetatis hoc morbo tentabantur.

In morbis acutis inflammatoriis largo uſui nitri indulſi ſatis; unciam mediam, imo & drachmas ſex, intra viginti quatuor horas dedi ſaepius; ſed ſemper curam habui, ut magnam diluentium copiam ſimul ſumerent aegri. Nihil metuebam a vi frigefaciente nitri, cum certo ſcirem, illam tantum obtinere illo tempore, dum nitrum ſolvitur, evaneſcere ſatis cito, poſtquam nitrum ſolutum eſt; quod optime notat egregius auctor, & experimentis probat (*x*).

Prudenter autem addit (*y*), talem methodum non tentandam eſſe, niſi in Rheumatismo inflammatorio incipiente: Ubi enim morbus jam remittit, uti & in illis, qui Rheumaticos dolores vagos patiuntur, absque febre, vel cum febre modica tantum, & in his, qui diuturno jam Rheumatismo, aut iſchiadico & coxario dolore, torquentur, alias curandi methodos adhibuit.

In doloribus Rheumaticis inveteratis, vel ad quamvis etiam aëris externi mutationem recrudeſcentibus, nil mihi ſucceſſit melius, quam ſi darem aegris largam copiam infuſi, vel decocti, ex talibus parati, quae magnos motus non excitant in corpore, fundunt tamen omnia fere concreta, diluunt, perſpirationem augent leniter; *Ligni Saſſaphras* uncia media; duabus libris aquae fervidae infuſa, leve tale decoctum ex tribus *lignis ſantalis*, ex *quinque radicibus aperientibus*, felicem effectum praeſtitit ſaepius. *Radicem leviſtici* & *glycirrhicae* plebejis aegris ſuaſi, ut inſtar potus theae infunderent aquae fervidae, & potarent calide ſaepius de die. Levi pretio haec haberi poſſunt, & inſigniter proſunt, nec corpus ullo modo turbant.

Victu tenuiſſimo. In hac re ſatis ſeverus fuit *Sydenhamus* (*z*), qui interdixit prorſus carnibus non tantum, ſed & illarum juſculo, quantumlibet tenui lympidoque: Concedebat tantum juſcula Hordeacea, Avenacea, Panatellam, & ejusmodi, cum aqua pura parata; pro potu cereviſiam tenuem, mitemque; cui tamen praeferebat ptiſanam, ex hordeo, rad. liquirit, acetoſa &c., paratam. *Boerhaevius*, dum exquiſitiſſimis hujus morbi tormentis diſcruciaretur, ſolo lactis ſero vitam ſuſtinuit, per dies duodecim, ſatis conſtantibus corporis viribus. Facile apparet, tenuiſſimum victum tantum habere locum in primo morbi vigore. Dum enim dolores & reliqua ſymptomata remittunt, vel levior Rheumatismus in longum trahitur, ſevera illa victus tenuiſſimi regula non amplius locum habet.

Quiete. Tepore lecti. Notum eſt, & antea in morborum acutorum cura ſaepius dictum fuit, *Sydenhamum* laudaſſe, ut aegri ſubinde lecto exirent, & in ſedili manerent per aliquod tempus, prout vires tolerare poterant; ſic obſervabat febrium intenſitatem minui, &, erecto corporis ſitu, a capite averti morbi impetum. Cum autem Rheumatismus a febre continua inciperet, dixit

(*x*) Oeconomic. and Medical obſervations pag. 122. & ſeq. (*y*) Ibidem pag. 126. (*z*) Sect. VI. Cap. V. pag. 347.

dixit *Sydenhamus* (*a*): *Volo interim, ut per aliquot horas ſingulis diebus lecto ſe abſtineat; cum calor, qui a jugi decubitu naſcitur, morbum promoveat, intendatque.* Dum Rheumatismus artus ſuperiores occupat, hoc tentari poſſet; ſed, ſi lumbos vel artus inferiores occupet, vix poſſibile videtur, ut aegri lectum relinquant. *Boerhaevius* (*b*), dum ſaevum Rheumatismum patiebatur, *integros menſes in dorſum recumbere coactus fuit, absque ut vel tantillum ſe commovere auderet; quod ad minimam inflexionem laterum irritata tormentorum ſaevities praeſentiſſimam necem intentaret.*

Praeterea blandus lecti tepor hujus morbi curationi prodeſt; licet enim non ſemper opus ſit largum promovere ſudorem, debitam tamen perſpirationem conſervare ſummopere neceſſarium eſt. Unde aegri monentur a Medicis, ut, morbo jam remittente, vel & penitus ceſſante, non exponant ſe aëri frigidiori, ob periculum recidivae, quae ſaepe curatu longe eſt difficilior. Inde etiam autumnali tempore valido Rheumatismo correpti vix in integrum reſtituuntur, antequam gratus verni aëris tepor adſpiret.

Et ad finem curationis frictione ſicca calida. Quando nempe dolor jam eo usque remiſit, ut frictionem ferre poſſint aegri: Quandoque enim poſt Rheumatismum ſupereſt in articulis tumor, & difficilior mobilitas, quae frictionibus multum poterunt emendari.

Pulcherrime de frictionum efficacia ſcripſit *Celſus* (*c*), & ſtatuit, *uſus frictionum omnes ex una cauſa pendere, quae demit. Nam & adſtringitur aliquid, eo dempto, quod interpoſitum, ut id laxaretur, effecerat; & emollitur, eo detracto, quod duritiem creabat; & impletur, non ipſa frictione, ſed eo cibo, qui poſtea ad cutim, digeſtione quadam relaxatam, penetrat.* Videantur & illa, quae de frictionum uſu ad §. 28, & ad §. 133. in curandis obſtructionibus dicta ſunt. Sed frictione oritur velocior humorum motus per vaſa in parte, quae fricatur, augeturque calor, & quidem ſatis valide, ſi valida & diuturna adhibeatur frictio; unde, in fine curationis Rheumatismi, frictio laudatur, quae in morbi principio noceret, & aegris intolerabilis foret, ob doloris augmentum. Unde prudenter de frictionibus *Celſus* (*d*) dixit: *Amat hoc auxilium valetudo longa, & jam a primo impetu inclinata.* Refutat autem illos, qui ſtatuebant, omne auxilium neceſſarium eſſe increſcentibus morbis, non cum jam per ſe finiuntur; unde ſequeretur, etiam in principio Rheumatismi frictiones adhibendas eſſe. *Poteſt enim morbus, etiam qui per ſe finem habiturus, citius tamen adhibito auxilio tolli &c. poteſt morbus minus gravis eſſe, quam fuerit, neque ideo tamen ſolvi, ſed reliquiis quibusdam inhaerere, quas admotum aliquod auxilium diſcutiat* (*e*). Hinc, ubi de coxarum morbis agit (*f*), quorum ingens dolor eſſe conſuevit, & qui difficillime curantur, ſuadet: *Fricatione quoque utendum eſt, maxime in ſole, & eodem die ſaepius; quo facilius ea, quae cöeundo nocuerunt, digerantur. Eaque, ſi nulla exulceratio eſt, etiam ipſis*

(*a*) Sect. VI. Cap. V. pag. 347. (*b*) Alberti Schultens Orat. Academ. in memor. Herm. Boerhaavii pag. 67. (*c*) Lib. II. Cap. XIV. pag. 88. (*d*) Ibidem pag. 89. (*e*) Ibidem. (*f*) Lib. IV. Cap. XXII. pag. 235. 236.

ipſis coxis, ſi eſt, caeteris partibus, adhibenda eſt. De reliquis, quae ad lumbaginem Rheumaticam, & dolorem coxarium, vel iſchiadicum, curandum ſpectant, quaedam adhuc ſequenti paragrapho dicentur.

Una cum uſu antiſcorbuticorum. Cum Rheumatismus (§. 1493.) arthritidi, podagrae, ſcorbutoque, agnatus morbus vocari ſoleat, mirum non eſt, antiſcorbutica remedia ad curandum hunc morbum adhibita fuiſſe: *Boerhaevius* (*g*), non in morbi principio & ſummo ejus vigore, *ſed quum jam eatenus remiſiſſet, ut Medicinam pati, & audire, velle videretur, ſuccos preſſos bibit herbarum cichorei, endiviae, fumariae, naſturtii aquatici, veronicae aquaticae latifoliae, copia ingenti; ſimul deglutiens abundantiſſime gummi ferulacea Aſiatica. Inde ad Miraculum convaluit.* Probe memini, quod, dum in collegiis poſtea de hoc morbo loqueretur, dixerit ſaepius, ſe & *trifolii aquatici* ſuccum, amarum valde, addidiſſe reliquis, idemque hoc remedium aliis commendaſſe, tanquam efficaciſſimum.

Quandoque contigit *Störckio* (*h*), dum plures Rheumaticos curandos habebat in Noſocomio, cujus curam gerebat, ut *tumores circa articulos comparuerint, absque magna febre, & ſine multo dolore. In his caſibus remedia antiſcorbutica plurimum juverunt.* Succum *cochleariae, naſturtii aquatici*, dedit, optimo cum effectu. Verum his tantum uſus fuit, poſtquam morbus jam miteſceret per Venae ſectiones, & alia remedia adhibita, vel ex ſua indole lenior eſſet.

Cum morbus ille ſaepe ſit pertinax, & quandoque reſiſtat optimis quibusvis remediis, uti ex ante dictis ſatis patuit, mirum non eſt, quod optimi etiam Medici tentaverint nova quaedam remedia & efficacia, quae nondum ad curam hujus morbi adhibita fuerant.

Celebris in Arte Medica *Joannes Huxham*, (*i*), dum deſcribit febrim catarrhalem, menſe Novembri 1737. epidemice graſſantem, notat, quod ſequenti menſe evaneſceret, ſed permulti inciderent in Arthritidem & Rheumatismum pertinacem, cujus curam optime deſcribit. Cum nihil magis in hoc morbo prodeſſe videret, blando, tepido, per omnia membra diffuſo, ſudore, hunc bonis remediis promovere conabatur. Obſervabat tamen, poſt febrim penitus ſubactam, obſtinatiſſimos ſaepe permanere dolores Rheumaticos; pro quibus expugnandis nihil invenit praeſtantius, quam *vitri antimonii* infuſum in vino generoſo factum, aromate addito aliquo ſtomachali. *Poſſidet enim, experto crede, poſſidet totas Antimonii vires; quippe quod, epotum largiter, maximas movet vomitiones; in minuta tantum quantitate, ad guttas viginti aut triginta, exhibitum, ſudores elicit benignos; paulo majore doſi alvum ſolvit leniter.*

Cum mirabilis illa vitri antimonii efficacia vino concilietur, absque ulla fere jactura ponderis, minutiſſimis ſtibii effluviis tribui debent omnes illi effectus, quae anguſtiſſima corporis vaſa permeant facile absque laeſionis periculo.

Li-

(*g*) Albert. Schultens Orat. Academ. in obitum Herm. Boerhaevii pag. 67. (*h*) Anno Medico ſecundo pag. 121. (*i*) Obſervat. de aëre & morbis Epidem. pag. 140. 141.

Licet autem olim *Huxhamus* varios Chemiſtarum & Alchemiſtarum proceſſus tentaverit, ut ex Stibio medicamentum aliquod utile exprомeret, & plures antimonii praeparationes mirabilis agnoſcat virtutis, *hoc tamen affirmat ſanctiſſime, nihil inde melius, nihil tutius, nihil efficacius, deprehendi unquam, quam tritum illud & ſimplex vitri Antimonialis infuſum ex vino albo generoſo.*

Scripſerat mihi ante viginti annos Celeberrimus *Sauvages*, quod vis electrica applicata loco dolenti in Rheumatismo profuerit inſigniter. Mulieri, integro biennio Arthriticis doloribus dire cruciatae, applicuit electricos ſuccuſſus Celeberrimus *Haenius* (*k*); ſed paucos tantum ictus primis diebus adhibuit; quos tulit egregie; tulitque eosdem poſtmodum ſenſim auctiores. Tertia dein ſeptimana motui apta & doloribus libera fuit, ita, ut per quinos dies integre curatam ſe crederet; ſed rediit, partim ſaltem, antiquum malum, percepitque ad carpum utrumque tumorem, qui, remittente dolore, abiit, dolore repetente, rediit. Hinc loco mota fuiſſe videtur morbi materia, non exturbata de corpore. Hoc confirmatur & experimentis, quae in Noſocomio Upſalienſi tentata leguntur (*l*). Saepe enim inventum fuit, articulorum dolores evaneſcere, dum ſcintillae electricae profiliunt; ſed videbatur morbi materia introrſum pelli, & ſequebantur periculoſa magis ſymptomata. Saepe enim poſt repetita haec tentamina ſequebantur capitis dolores, vertigines, ventriculi moleſtiae, validi dolores abdominis; qui denuo ſedabantur, ſimulac morboſa materies articulos iterum occuparet. Quidam, dum haec tentabantur, copioſam excernebant urinam, & nocte ſudabant valide; unde ſperabatur, morbi pertinaciam ſic vinci poſſe; verum prius enumerata mala redibant, & vehementiora quidem.

In dolore Iſchiadico, dum applicabatur vis electrica, quidam inſigne levamen perceperunt; ſed redibant poſtea dolores. In aliis nullum ſequebatur levamen. In quibusdam, vis electrica ſtatim dabat magnam felicis ſucceſſus ſpem; verum poſt paucos dies elapſos morbi vis diris doloribus viſcera occupabat (*m*).

§. 1494. Si lumborum ſedem occupans lumbago Rheumatica, ſi coxam iſchiadicus vel coxarius dolor audiens, eadem methodo, licet paulo difficilius curatur.

Hic agitur de Rheumatismo, qui lumborum regionem occupat, & de Iſchiade, dum Rheumatismus coxae articulum ac vicina obſidet. Verum quidem eſt, quod eadem curandi methodus adhibeatur, de qua actum fuit praecedenti paragrapho; attamen unanimiter conveniunt Medici, quod in binis his locis ſi figatur Rheumatismus, cura difficilior ſit, & longior plerumque, quam in aliis

(*k*) Rat. Medendi Part. III. Cap. VI. pag. 240. (*l*) Verhandelingen uytgegeeven door de Hollandſe Maatſchappy der Weteſchappen te Haerlem 3. Deel pag. 526. (*m*) Ibidem pag. 530.

aliis corporis locis: Simul patebit ex mox dicendis, quod & aliqua in cura varietas quandoque occurrat; de qua re agendum erit.

Muſcularis, quae in lumbis locatur, fabrica, nervi ex medulla ſpinali orti, vertebrae dorſi, expanſiones tendinoſae, coxae articulus profundus, muſculis validis tectus, nervi Iſchiadici adeo magni &c., facile demonſtrant, ingentes moleſtias a Rheumatismo in his locis exſpectandas eſſe, & curam, caeteris paribus, fore difficiliorem.

At quo magis in tenuiſſimis fuerit venulis, ac in plurima corporis neceſſitate conſtitutis, & in nervis & oſſibus multis ac denſis, eo ſane tum permanentiſſimus morbus eſt, tum aegerrime profligatur (*n*). Obſervavit & eadem, quae in Iſchiade laborantibus toties contingere videmus. *Quum Iſchias ſit, dolor coxae connexionem invadit, & extremam natem & lumbum; tandem vero per totum etiam crus dolor deërrat* (*o*). Tunc enim non levis ſuſpicio eſt, nervum Iſchiadicum ab hoc morbo affectum eſſe; quod confirmatur ex illis, quae *Celſus* de eodem morbo dixit (*p*): *In coxae doloribus, ſi vehemens torpor eſt, frigeſcitque crus & coxa, alvusque niſi coacta non reddit, idque, quod excernitur, mucoſum eſt, jamque aetas ejus hominis quadrageſimum annum exceſſit, is morbus erit longiſſimus, minimumque annuus.* Non ſine ratione ergo *Cotunnius* (*q*) de Iſchiade nervoſa ſcripſit; quam diſtinguit jure ab aliis coxae malis, licet ſimilibus: *Duas ſummas Iſchiadis ſpecies diſtinxit: alteram in qua dolor, fixus in coxa, ulterius non excurrit: alteram vero, in qua ſubjectum laeſae coxae pedem continuo tractu propagatus attingit.* Ultimam hanc Iſchiadis nervoſae nomen mereri judicavit egregius auctor, cujus tractatus de hac re editus ab omnibus legi meretur. Videmus jam apud Veteres Medicos hinc inde quaedam Iſchiadis nervoſae veſtigia. Dum *Aretaeus* (*r*) de hoc morbo agit, dicit: *Quod ſi dolor in intimis nervis demoretur, & articulus non calens collapſus ſit, neque extumeat, frigidum hunc eſſe dixerim, in quo ad caloris revocationem medicamenta calida requiruntur: multis autem valde acribus opus eſt.* Iſchiadicus enim ille dolor ſaepius occurrit absque ullis inflammationis ſignis, absque febre; & hinc mirum non eſt, quod frigidus talis morbus a Veteribus vocetur; vel ſi febris & inflammationis ſigna in initio adfuerint, his jam ſuperatis, manet tamen dolor ille pertinax. Sic *Trallianus* (*s*) notat, *Euphorbium* magnos dolores a frigido humore natos mitigaſſe; & in genere uſum eorum, quae cutim calefaciunt, rodunt, vellicant, profuiſſe. Unde teſtatur, ſe vidiſſe inſigne levamen a *ſeminibus ſinapi*, & a *cantharidibus*, applicatis; *Nam puſtula, quae a medicamento fiebat, rupta, multus humor excernebatur, atque, hoc eveniente, multum ſe levari dicebat aeger.* Verum quidem eſt, quod *Trallianus*, licet hos effectus vidiſſet, non laudet haec experimenta, cum acria per ſe admoveantur lo-

(*n*) Hippocrat. de Affectionibus Cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 629. (*o*) Ibidem. (*p*) Lib. II. Cap. VIII. pag. 75. (*q*) De Iſchiade Nervoſa Commentar. pag. 6. & 2. (*r*) Lib. II. de cauſ. & ſign. morb diuturn. Cap. XII. pag. 67. (*s*) Lib. XI. Cap. I. pag. 623. 624. 625. Paul. Aeginet. Lib. III. Cap. LXXVIII. pag. 264.

loco dolenti. Credebat enim ſic evacuari tantum illud, quod tenue eſt, craſſum autem & terreſtre relinqui, & infigi articulis; quod integram morbi ſanationem redderet difficiliorem. Nec videtur absque ratione hoc metuiſſe *Trallianus*. Fatetur enim *Cotunnius* (*t*) ſequentia: *Accidit etiam iis, qui nervoſa Iſchiade poſtica laboraverant, ut emplaſtri (veſicatorii) opera excitata veſica ſerum quandoque funderet tenaciſſimum, glutinique par, quod ſerum cum evaſit, vetus Iſchias evanuit. Adeo ut in his aegris, ſi primi veſicantis opere emerſit lentus ille & tenax humor, primum veſicans depulerit omnino morbum: ſin minus, primi veſicantis ulcere conſolidato, toties oportuit veſicans iterare, donec glutineum illud penitus eliceretur. Habeo frequentes caſus, qui vel tertium veſicans repetito exegerint* (*u*). Plures dein aegrorum caſus deſcribit, qui modo dicta probant. In uno ex his a primo veſicatorio effluxit flaviſſimum tenue ſerum, cum doloris levamine. A ſecundo veſicatorio excitata veſica ampla, qua rupta exivit ſerum ichtyocollae tenacitatem habens: Dolor adhuc inde imminutus fuit. Poſt tertium veſicatorium orta veſica tres fere uncias lymphae mucoſiſſimae continebat, & poſt triduum omnis dolor evanuit (*w*).

Tenuius illud ſerum, poſt primum veſicatorium applicatum, ex maxima veſica ſponte rupta per crus depluens, latiſſime excoriavit omnia cruris loca, quae attigit (*x*).

Acre ergo adeſt in tali morbo; quo educto, lenitur; ſed & acre illud, tenaci mucoſo humore inviſcatum, morbi pertinaciam conſtituit, vix ſuperandam, niſi illud viſcidum, cui irretitum haeret, tolli de loco affecto poſſit.

Acre illud variam nocendi intenſitatem habere poſſe, docent obſervata. Lumbago, & Iſchias, merito inter morbos chronicos numerantur. Septuagenario majorem hominem vidit *Cotunnius* (*y*), qui per triginta fere annos Iſchiadem toleravit, caetera ſanus. *Störckius* (*z*) in noſocomio ſuo adſtitit homini, qui, una cum valida admodum febre, dolorem ad lumborum vertebras patiebatur adeo acutum, ut diu noctuque ejularet. Venae ſectiones repetitae, remedia antiphlogiſtica, externe, interne, applicata, nequaquam dolorem mitigaverunt; nec juvit quarta morbi die applicatum veſicans latum; omnia in pejus ruebant, & ſeptimo die periit convulſus. *Sectione Anatomica binae ultimae lumborum vertebrae, ea parte, qua medullam ſpinalem ambiunt, inventae ſunt penitus putridae, & in nigrum foetidum ichorem ſolutae.* Caput oſſis femoris in minutiſſima fragmenta corroſum aliquoties vidit (*a*).

Hinc videtur patere ratio, cur Medici tentaverint, morbi materiam per alvi evacuationes tollere; per anum enim acria ingeſta, bilis corrupta, & ſimiles alii humores degeneres, toties cum ſucceſſu evacuantur. A dyſenteria intempeſtive ſuppreſſa quandoque dolor Iſchiadicus ortus fuit. In ſene illo ſeptuagenario, tot annis Iſchiadem paſſo, tanta manſerat in crure affecto motus facultas, ut baculo innixus ſatis commode incederet. *Cotunnius* (*b*) credit, hoc factum

(*t*) De Iſchiade Nervoſa pag. 72. (*u*) Ibidem pag. 72. (*w*) Ibidem pag. 73. 74. (*x*) Ibidem pag. 72. (*y*) Ibidem pag. 6. (*z*) Ann. Medic. ſecund. pag. 124. (*a*) Ann. Medic. pag. 98. (*b*) De Iſchiade Nervoſa pag. 8.

factum fuiſſe, quia tertio quoque menſe, etiam in provecta haec aetate, inſignem ſanguinis copiam per haemorrhoïdes excerneret.

Magnae mutationes partium, quae coxendici vicinae ſunt, forte quandoque proſunt: *Quaedam, priusquam conciperet, coxendicem dolebat; poſtquam vero concepit, non amplius dolebat: Vigeſima autem a partu die iterum doluit* (*c*). Quantum mutetur uterus tempore graviditatis, notum eſt; ſed viginti dies poſt partum mutatio illa vel in integrum reſtituta eſt, vel ſaltem inſigniter minuta.

Sed videntur Medici ſperaſſe Iſchiadis levamen, a mutato inteſtino, recto imprimis. Sic *Hippocrates* (*d*), de Iſchiade agens, ex ſale, oleo, & decocto hordei, paratum clysma injici jubet; *ſi a ſanguine aegrotanti velis enemate alvum ſubluere, quo pituitam & ſanguinem a coxendicibus revoces.* Verum eodem loco, poſtquam granum cnidium propinavit, acrius clysma, ex cumino trito, colocynthide tenuiſſime trita, ſale, & melle, adhibet. Acris ſucci *tithymali* guttas quinque ficu exceptas commendat *Galenus* (*e*). Ubi de *Thlaſpi* ſeminibus agit (*f*), agnoſcit, quod acrem vim habeant, adeo ut internos abſceſſus rumpant, ſi potentur, menſes moveant, & foetum necent. *Semen hoc per ſedem infuſum, ſanguinolenta evacuans, prodeſt iſchiadicis.* Clysmata, ex colocynthide & nitro parata, adeo acria, ut ſanguinem educant, laudat *Rhazes* (*g*) ad curandam Iſchiadem; additque, quod in mille aegris & amplius ſemper ſucceſſerit cura, & tantum defecerit, ubi adeo inveteratum eſſet malum, ut exuſtionem requireret.

Fatetur *Cotunnius* (*h*) ingenue, quod haec tentamina Iſchiadem curandi per acria clysmata viderit, & ab his factas perfectas curationes obſervaverit, plurimas etiam acceperit ab hominibus fide dignis. Agyrtae enim, & agricolae, ſambuci decoctum, cui tithymali lac uberrime addebant, toties per anum injiciebant, donec dejectiones ſanguineae ſequerentur. Alii ex ſaturo Bryoniae decocto, magna copia parato, tot clyſteres conſequenter injectabant, donec, inter ſummos cruciatus, ſanguinem funderent inteſtina. *In quibus tamen affuit ſaepe, cohorruit, & aegrotantium miſeram doluit vicem, quos videbat ſub iſta clyſterum carnificina fere exanimes; magis etiam illos, qui, his novis cruciatibus toleratis, morbum nihilominus integrum retulerunt.*

Unde confirmari videntur illa, quae *Rhazes* dixerat; qui, ubi haec incaſſum tentata fuerant, unicam ſanationis ſpem in cauterii actualis uſu poſuiſſe videtur; ſed *Cotunnius* (*i*), in presbytero, triginta trium annorum, iſchiade laborante, plura incaſſum tentata fuiſſe, aſſerit. *Intra biennium bis dolentior ſedes, poſt majorem femoris trochanterem; ignito ferro fuit inuſta profunde; bis plena tolerata hydrargyroſis; ex bryoniae decocto pluries uſurpati clyſteres, usque ad*

(*c*) Epidem. Lib. II. Charter. Tom. IX. pag. 139. (*d*) De Internis affectionibus Cap. LIII. Charter. Tom. VII. pag. 677. (*e*) Lib. II. de remed. parabil. Cap. XXIV. Charter. Tom. X. pag. 631. (*f*) De ſimplic. Medic. facult. Lib. VI. Cap VIII. Charter. Tom. XIII. pag. 178. (*g*) Freind hiſtory of Phyſick Tom. II. pag. 52. (*h*) De Iſchiade Nervoſa pag. 59. (*i*) Ibidem pag. 61.

ad ſanguinis dejectionem &c., *dolentiori coxae loco ſuperpoſita cutis ſetaceo trajecta eſt*, *maximaque mercurii dulcis*, *ſtibio adnexi*, *per tres pene menſes*, *copia data*, *ſic ut ſaliva ubertim efflueret*; *morbo tamen*, *uti jam antea*, *viribus integro.*

Dum haec omnia perpenderet attenta mente egregius ille auctor, cauſam Iſchiadis poſſe haerere in ipſis nervis, imprimis in ipſis nervorum truncis, vel & in ramis majoribus, credidit, & hanc rem ſedulo inveſtigavit. Non quidem putavit, quod acre quid haereret unquam in liquido hoc ſubtiliſſimo, quod per nervos, ab encephalo receptum, diſtribuitur per totum corpus. Sed conſideravit, nervoſam ſubſtantiam, dum a capite per corpus diſtribuitur, & tenerrimae fabricae eſt, ſemper muniri vaginis, ſatisque firmis quidem & ſolidis; vaſa ſanguinea perreptant has vaginas ſatis copioſa, & in majoribus truncis nervoſis magnae ſatis molis inveniuntur. Ab his vaſis ſecerni credit tenuem lympham, quae perpetuo fovet & humectat nervoſam proprie dicendam ſubſtantiam, & ab omni exſiccatione defendit; lymphamque hanc tenuem a Venis bibulis reſorberi denuo, poſtquam munere ſuo functa eſt; niſi enim hoc fieret, perpetuo, ex oſculis arteriarum, in cavam vaginam hiantibus, excreta, augeretur nimia ejus copia, & vaginae hydropem produceret.

In hac lympha acre ſolutum poteſt haerere, & dolorem magnum excitare in ſubſtantia nervoſa, quae membranoſa hac vagina continetur, & defenditur.

Verum notari meretur, quod ſpinae dorſi cavum, medullam ſpinalem continens, majus ſit, nec integre repleatur a medulla; adeoque circa medullam ſpinalem, per cavum ſpinae dorſi deſcendentem, ſpatium inſigne ſupereſt: dura mater per magnum occipitis foramen tranſit, &, vaginae cavae inſtar, usque ad imum os ſacrum ſpinalem medullam includit.

Vagina haec durae matris adeo ampla non eſt, ut undique ambitum attingat circumpoſiti ſpinae cavi, neque adeo anguſta eſt, ut incluſam medullam proxime complectatur; ſed a ſpinae cavo aliquantum diſtat, maxime retrorſum ad ſedem apophyſium ſpinoſarum, & ab ambitu incluſae medullae inſigni ſpatio ſejungitur. Duo haec intervalla, cum integer eſt homo, vacua non ſunt, ſed quodque ſua repletur materia. Nam, quantum dura mater a ſpinae cavae parietibus diſtat, tantum farcimine ſemper celluloſo repletum vidit *Cotunnius*, molli, fluenti, & pinguedine ſaepe diviti; cujus vice in tabidis vapor mucidus, mucus verus in hydropicis, ſanguineus vapor in foetibus, adfuit, qui laborioſum ob partum ſuffocati perierint. Quidquid autem ſpatii eſt inter vaginam durae matris & medullam ſpinalem, id omne plenum etiam ſemper eſt: non medulla quidem ipſa in viventibus turgidiori, non nube vaporoſa, quod, in re adhuc obſcura, ſuſpicantur ſummi viri, ſed *aqua*, ei quidem ſimili, quam circa cor continet pericardium, quae ventriculorum cerebri cava implet, quae auris labyrinthum, quae reliqua tandem complet corporis cava, libero aëri nequaquam adeunda.

Similem aquam adeſſe in calvariae cavo, credidit egregius autor, & omnia replere intervalla, quae inter cerebrum ac durae matris ambitum inveniuntur; qualia ſub cerebri baſi ſemper aliquot occurrunt: haec imprimis in tabidis & ſe-

ſenibus apparent, in quibus cerebrum inſigniter coarctatur, duriusque fit: quodque natura vix capere calvaria potuit, aetatis incremento, aut tabis vi, duratur, & ſenſim fit calvaria minus. Unde in tabidorum & ſenum cadaveribus, calvariae fornice diligenter exſecto, ſicubi jam illaeſa dura mater circa cerebrum incidatur, aquoſus rivus ſtatim exſilit; quo exhauſto, concidit dura mater in cerebrum, laxa tota, & in rugas fatiſcit.

Unde concluſit *Cotunnius* (*k*), quod in hominibus haec lex obtinere videatur, ut, circa ambitum medullae ſpinalis, ſpatium aqua completum creſcat aetate. Nam, quod nullum eſt pene in foetu, cujus medullam, maxime in collo, durae matris vagina amplectitur, aetatis incremento in magnam amplitudinem evadit. Ipſiſſimis fere *Cotunnii* verbis uſus ſum, ut tanto evidentius pateret ejus de Iſchiade nervoſa ſententia.

Credidit ſimul, Anatomicos non obſervaſſe illam aquae circa cerebrum & in ſpina collectionem, quia, cerebrum perſcrutaturi, caput a cervice reſecant, hinc effluit omnis humor, circa cerebrum & medullam ſpinalem collectus. Quare dat methodum diſſecandi integri cadaveris, ut illa lympha demonſtari poſſit. Lobis enim cerebri ſuſpenſa manu elevatis, utraque ethmoidis cribroſa ſedes aqua ſcatere obſervabitur; cerebrique reliqui elevatione apparebit, ſub nervorum opticorum conjunctione, & ad latera protuberantiae ovalis, quidquid in capitibus a collo ſejunctis vacuum apparet, aqua plenum eſſe; quae & ſinum vaginalem quinti paris, & meatum acouſticum totum implet. Circa caudicem vero oblongatae medullae omnis intercapedo aqua completur, & ſi, encephalo integre ablato, erigatur totus cadaveris truncus, vagina durae matris, quae ſpinalem medullam continet, aqua, medullam omnem circumcingente, plena obſervabitur. Si, his factis, ab aliquot lumborum vertebris latera praeſcindantur, atque inferior pars vaginae durae matris, caudam equinam complectentis, jam detecta incidatur, humor lympidus effluet, & humor, qui circa ſummam medullam ſpinalem aderat, ſenſim deſcendet, donec per imam aperturam totus effundatur. Quod ſi, capite integro, lumborum vertebrae aperiantur, & dura mater, medullam ſpinalem includens, incidatur, humor affatim emerget; quo exhauſto, ſi caput cadaveris attollatur, & concutiatur, verſus locum apertum, quaſi nova ſcaturigine reſerata, vis aquae uberior redundabit.

Cum haec tentamina in viginti pene adultorum hominum cadaveribus iteraverit, quatuor uncias, aliquando & quinque, ex ſpinae cavo educere potuit aquae lympidae, quandoque in flavedinem vergentis; in foetibus vero, difficili partu ſuffocatis, ſubrubram ſemper atque opacam offendit (*l*).

Aqua haec igni admota non concreſcit, ſed, dum ebullit, ſpumeſcit, odorem exhalat juris carnium calentis odori perſimilem, &, ſenſim reſoluta in vaporem, absque minimo coaguli ſigno evanuit. Septies haec experimenta tentavit, eodem cum ſucceſſu.

Cum autem ſingulos nervos, ex medulla ſpinali productos, appendice quadam

(*k*) De Iſchiade Nervoſa pag. 6 — 9. (*l*) Ibidem pag. 10. 11.

dam infundibulo ſimili, laxaeque inſtar vaginae, excipiat dura mater, hinc videtur lympha, ſpinalem medullam ambiens, in has nervorum vaginas tranſire poſſe. Plura tentamina inſtituit *Cotunnius* (*m*), in iis potiſſimum nervorum vaginis, quae nervos in iſchiadicum truncum coalituros extra ſpinam perducunt. Laxior haec vagina eſt, quae truncum iſchiadicum ambit, & arteriarum ibi magnitudo tanta eſt, quantam non vidit in aliis ullis nervorum vaginis *Cotunnius* (*n*); unde deducit rationem, quare iſchias nervoſa frequentius oriatur.

Hinc patet, iſchiadem nervoſam oriri poſſe a nimia copia lymphae, qua diſtrahitur nervi vagina, & incluſa nervoſa filamenta comprimuntur; unde dolebit minus, quam torpebit, crus. Si acrimonia lymphae peccet; tunc dolor erit acrior, & permanens. Sed, utralibet ex cauſa duxerit originem, veſpertinis temporibus iſchiadica paſſio erit acerbior (*o*).

Iſchiadem nervoſam in duas ſpecies diſtinxit *Cotunnius* (*p*); in poſticam nempe, & anticam.

Poſtica fixum dolorem habet in coxa, praecipue, poſt majorem femoris trochanterem, qui, ſurſum ad os ſacrum, deorſum per exterius femoris latus ad poplitem usque, vim ſuam extendit: raro hic dolor in poplitem deſinit, ſed fere ſemper a poplite, per capitis fibulae exteriora declinans, in priorem deſcendit cruris partem, quam ſecundum exterius latus ſpinae tibiae anterioris percurrens, ante malleolum exteriorem, in dorſum pedis tandem deſinit.

Altera ſpecies Iſchiadis nervoſae, antica nempe, fixum dolorem in inguine oſtendit, qui per interiorem femoris ac ſurae partem propagatur.

Monet (*q*), quod Iſchias nervoſa poſtica morbus ſit longe frequentiſſimus, antica longe rarior, minusque moleſta: inſidet haec nervo crurali, cujus ductum doloris ſenſus manifeſte perſequitur. Cum autem ille nervus in toto ſuo decurſu undique ſtipetur muſculis, dispellitur humor, qui in vagina moram trahendo plus augeretur. Unde facilius curatur, & ſemper ceſſit, miſſo primum ſanguine ex haemorrhoidibus, vel pede ſubjecto, tum alvo matutinis horis evacuata communibus clyſteribus. Memini, me in *Hippocrate* (*r*) legiſſe ſequentia, quae partim ad Iſchiadem Anticam, partim ad Poſticam forte referri poſſent. De coxendicum morbis agens, dicit: *Quibus hic morbus eſt quidem in lumbis & cruribus, non autem affligit adeo, ut decumbant, conſiderare oportet, an alicubi ſint collectiones in coxa, & interrogare, an ad inguen dolor progrediatur; ſi enim ambo haec habet, diuturnus ſit morbus.* Haec ad anticam iſchiadem ſpectare videntur. Dein ſubjungit: *Interrogandum inſuper eſt, an in femore torpores adſint, & ad poplitem progrediantur, &, ſi hoc confiteatur, rurſus interrogandum, an & per tibiam ad ſummum pedem procedant; quicumque enim pleraque horum confeſſi fuerint, his dicendum eſt, quod crura ipſis aliquando calida, aliquando frigida, fiant.* Iſta ad poſticam iſchiadem potius referenda videntur.

Dein

(*m*) De Iſchiade Nervoſa pag. 26. (*n*) Ibidem pag. 32. (*o*) Ibidem pag. 36. & 37. (*p*) Ibidem pag. 2. (*q*) Ibidem pag. 78. (*r*) Praedict. Lib. II. Cap. XVIII. Charter. Tom. VIII. pag. 827.

Dein generalem Prognoſin dat : *Quod ſi morbus hic , lumbos relinquens , aliquibus ad infernas partes vertatur , eos confidentes eſſe jube. Quibuſcumque vero , coxas & lumbos non relinquens , ad ſupernas partes convertitur , malum eſſe id praedicendum eſt.*

Poſtica ergo Iſchias , quae antica longe frequentior eſt , majorem curae difficultatem habet : illam conſiſtere in nervi iſchiadici affectione , *Cotunnius* (*s*) ſtatuit , nec potuit in cadavere unquam inveſtigare hujus aſſerti veritatem , cum hac iſchiade peremtus nemo ipſi occurrerit. *Quod ſedem doloris attinet , ea eſt talis , ut , ſi velit aeger ejus decurſum ab oſſe ſacro ad ſubjectum pedem digito commonſtrare , ille , velut peritiſſimus Anatomicus , ſuccurrentis iſchiadici nervi viam egregie perſequetur.*

Confirmari videtur hoc aſſertum ex epiſtola *Conradi Geſneri* , quam miſit 15 Novembris 1560. *Coſmae Holtzachio* medico , deſcribens Iſchiadem , qua laboraverat ; ubi ſequentia leguntur : "*Laboravi hoc malo acerrime , cum prius fere ignorarem , quid dolor eſſet : in coxendice quidem levis dolor fuit , ſed ingens ad quatuor ſub genu digitos , parte exteriori , ubi etiamnum manent reliquiae , ſi digito praeſertim premam. Cum doloris vehementia ceſſaret , ſtupor quidam & gravitas excepit* (*t*). Eſt hic praeciſe ille locus , cui *Cotunnius* veſicatorium juſſit applicari , ad curandam poſticam iſchiadem nervoſam.

Contigit tamen poſtea *Cotunnio* , ut homo moreretur , qui Iſchiadem nervoſam paſſus fuerat , exſtinctus febre epidemica putrida , & ingenti alvi fluxu. In cadavere nates corruptae erant , & pes uterque ad tibiam mediam usque laborabat aqua inter cute. Inveniebatur nervus iſchiadicus dexter , adhuc vaginis indutus , a coxa ad tibiam ſolito coloratior , cum omnes vaginae flaveſcerent , craſſiores ſolito : ipſe nervus etſi pallidior , non erat a colore flavo immunis : a fibulae capite ad pedem imum albidior erat nervus , & lympha plenus , ita ut vaginae repletae inſigniter diſtarent a nervo.

Ut poſſet conſtare , an color ille nervi iſchiadici dextri forte proprius & naturalis in hoc homine eſſet , oportuiſſet videre & ſiniſtrum nervum iſchiadicum , qui hoc morbo non laboraverat. Verum fervida tempeſtas , aperti abdominis cluniumque foetor , & metus contagii , qui ſummus erat apud omnes , impediverunt , ne hoc tentaretur. Unde fatetur autor , quod nihil ex hac diſſectione decernere auſus fuerit (*u*).

Ad curationem obtinendam Iſchiadis morboſae poſticae , maximam ſpem poſuit in applicatione veſicatorii , etiam repetita , ad talem locum , ubi nervi notabiles , nullis fere muſculis tecti , ſub cute incumbente decurrunt. Cum autem in hac iſchiade a coxa a fibulam dolor magis ſaeviat , a fibula ad pedem minus , credidit , materiae acris majorem copiam a coxa ad fibulam in nervi vaginis haerere , indeque metuendum , ne , veſicatorio ad imam tibiam dorſumque pedis applicato , viae longitudo , aut vaginarum nervoſarum major in

(*s*) De Iſchiade Nervoſa pag. 4. (*t*) Epiſtol. Medicin. Conrad. Geſneri Lib. III. pag. 83. verſa. (*u*) Cotunnius de Iſchiade Nervoſa pag. 42. ad 45.

in illis locis anguſtia, deſcenſui materiae & ejus evacuationi obſtaculum facerent; hinc applicuit illi loco, ubi caput fibulae locatur, ſub genu, in externa cruris parte, veſicatorium, & in femoris crurisque delineatione, quam dedit, hunc locum exacte notavit.

Probat hujus curae efficaciam variis obſervationibus. Notabant autem aegri, dum flueret locus a veſicatorio irritatus, ſupernas ſedes doloris originem relinquere, & ſenſim verſus ulcus veſicantis deſcendere, donec irritans lympha exiviſſet tota. Poſtea dolor, qui adhuc aderat a fibula ad pedem usque, evanuit; quo tempore ulcus veſicantis ſolidatum eſt. Unde putavit, ob ſitum cruris horizonti paralelum, aeque ad ulcus deſcendiſſe humorem occupantem nervi vaginas, tum a coxa ad fibulam, tum a fibula ad pedem, eademque via fuiſſe evacuatum (*w*).

Fatetur autor, quosdam caſus ſe vidiſſe, ubi, veſicatorio ad caput fibulae applicato, dolor a coxa ad fibulam evanuerit, manente tamen dolore a fibulae capite ad pedem usque. In tali caſu, ad imum tibiae, quatuor transverſis digitis ſupra malleolum exteriorem, aut ad ſummum pedis dorſum, veſicans applicuit, feliciſſimo cum effectu. Bina haec loca in icone huic libello affixa exacte notata ſunt. Fatetur, quod olim crediderit, veſicatorio pedis dorſo applicato poſſe directe omnem humorem, qui ſuperas omnes iſchiadici nervi vaginas infarciret, educi. Sed conſtanti experimento didicit, nullibi veſicatorium dolentius agere, quam in hoc loco; unde dein non amplius tentavit.

§. 1495. Hinc apparet morbi hujus frequentia, varia admodum facies, ſummum periculum ſi cerebro vel pulmoni incubuerit, maxima difficultas eum hic detegendi, diſcrimen in quod praecipitat calidiorum uſus, vel praematura narcoticorum exhibitio.

Ex illis, quae hactenus dicta ſunt in praecedentibus paragraphis, patet, Rheumatismum frequenter ſatis occurrere Medicis, imo quandoque epidemico modo graſſari; imprimis autumnali tempeſtate (vide §. 1491.); cumque toties originem ducat, dum calefactum corpus ſubito frigori exponitur, nova ratio frequentiae hujus mali patet.

Varia autem facies morbi eſt: cum demonſtratum ſit §. 1490., quod Arthritidi, Podagrae, Scorbuto, agnatus ſit Rheumatismus; cum juncturas quorumcumque artuum obſideat; cum toties locum mutet, quandoque idoneae curationi cedat feliciter, aliquando pertinaciter reſiſtat (vide §. 1492.), & articulos motu privet per totam vitam. Si lumbos, vel coxam, obſideat, curatur difficilius (vide §. 1494).

Quamdiu Rheumatismus articulos occupat tantum, acerbiſſimis ſaepe dolori-

(*w*) Cotunnius de Iſchiade Nervoſa pag. 70. 71.

ribus miſeros torquet aegros, & magnas moleſtias per totam vitam relinquit, ſed raro lethalis eſt; ubi capiti, vel pulmoni, incubuit, ſummum adeſt ſtatim periculum, & quandoque ſubita mors ſequitur (vide §. 1491.) Difficultas detegendi Rheumatiſmum, dum cerebrum vel pulmonem occupat, quandoque non levis eſt. Ubi prius articulos occupavit malum, & dolores articulorum, abſque bonis ſignis, levantur ſubito, novaque apparent ſymptomata, quae cerebrum aut pulmonem affici docent, peritus Medicus non dubitabit de metaſtaſi materiae morboſae in haec viſcera, & monebit, ſummum vitae periculum adeſſe. Verum, ſi incipiens Rheumatiſmus, antequam ullam partem corporis affecerit prius, ſtatim pulmoni aut cerebro incumberet, in Diagnoſi morbi ſumma foret difficultas. Cum autem (vide §. 1493.) in Rheumatiſmo curando antiphlogiſtica adhibeantur remedia, in medendi methodo non ſequeretur inſignis error ab hac cauſa.

Calidiorum remediorum uſum imprimis non vacare periculo, praecipue in morbo incipiente, eodem loco monitum fuit. Poſtquam autem febris, Rheumatiſmi comes, deſiit, vel inſigniter minuta fuit, feliciter & tuto calida remedia, larga aquae copia diluta, data fuerunt; uti pariter ibidem dictum fuit.

Narcotica remedia, ſpe leniendi acerbos Rheumatiſmi dolores exhibita, nocuiſſe ſaepius, (§. 1493.) conſtitit, ſimulque monitum fuit, quo morbi tempore, qua cum cautela, illorum uſus concedi poſſit. Quae omnia fidelibus optimorum Medicorum obſervationibus confirmata ſunt.

FINIS.

I N D E X

A U C T O R U M.

A

Abynzohar Abhomeron colliget Averrois, curâ Hieron. Juriani Venetijs 1514. fol.

Academie Royale des ſciences (vide in H).

Acta Eruditorum anno 1682. publicata. Lipſiae 1682. & ſequenti, 4to.

Acta Phyſico Medica Acad. Caeſ. naturae curioſorum exhibentia Ephemerides ſive Obſervat. Hiſtorias & Experimenta. Norimbergae Edit. 2da 4to. 10 Vol.

Acta Helvetica Phyſico Mathematico Botanico Medica. Baſileae. 1751. 4to. 2 Vol.

Aeginetae (Pauli) Opera Medica a Joan. Quinterio verſa. Lugduni 1551. fol.

Aeginetae (Paul.) Libri VII. Graece. Venetijs apud Aldum 1528. fol.

Aesopus Epulans ſive diſcurſus menſales inter Confratres petrinos curatos. Viennae. 1749. 4to.

Aetii Medici Contractae ex Veteribus Medicinae tetrabiblos. per Joan. Cornarium. Lugduni 1549. fol.

Aetii Amideni. Librorum Medicinalium libri octo. Graece. Venetiis apud Aldum. 1534. fol.

Albini (Bern. Siegfr.) Hiſtoria Muſculorum Hominis. Lugd. Batav. 1734. 4to.

Albini (Bern. Siegfr.) Icones oſſium foetus Humani. Leidae Batav. 1734. 4to.

Albini (Bern. Siegfr.) Academicarum Adnotationum libri. Leidae 1754. 4to. 8 part.

Albini (Bern. Siegfr.) Index Supellectilis Anatomicae, quam Acad. Batavae Leidae legavit Jo. Jac. Rau. Lugduni. 1725. 4to.

Alpini (Prosp.) Medicina Aegyptiorum. De Balſamo, Rhapontico. & Jac. Bontii de Medicina Indorum. Lugd. Bat. 1719. 4to.

Alpini (Prosperi) de praeſagienda vita & morte aegrotantium Lib. VII. Lugduni Batav. 1732. 4to.

Amati Luſitani. M. D. Curationum Medicinalium Centuriae ſeptem. Burdigalae 1620. 4to.

Andry. l'Orthopedie, ou l'art de prevenir & corriger dans les Enfans les difformités du Corps. Bruxelles 1743. 8vo. 2 Vol.

Andry. de la Generation des Vers. Paris 1741. 8vo.

Anson (George) Voyage round the World. London. 1748.

Antrechaus. Relation de la peſte de la ville de Toulon en 1726. Paris 1756. 8vo.

Aphrodisiacus ſive de lue Venerea. cura Aloys. Luiſini. Lugduni 1728. fol. 2 Vol.

Apuleji Madaurens. Philoſ. Platonici opera cum Phil. Beroaldi Commentar. Baſileae apud Henric Petri. 1560. 8vo. 2 Vol.

Aquapendente (Hieron. Fabricii ab) Opera omnia Anatomica & Phyſiologica. Lipſiae 1687. fol.

Aretaei Cappadocis de Cauſis & ſignis acutorum & diuturnorum morborum Libri IV. cura Herm. Boerhaave. Graec. & Lat. Lugduni 1735. fol.

Aretaei Cappadocis Aetiologica, Semeiotica, & Therapeútica morborum acutorum & diurnorum Graec. & Lat. Aug. Vind. 1603. fol.

Aristotelis Opera omnia Graec. & Lat. cura Guil. du Vallii. Pariſiis 1654. fol. 4 Vol.

Aristophanis Comoediae Graec. & Lat. Cura Nicodemi Friſhlini. Francof 1597. 8vo.

Astruc (Joh.) de Morbis Venereis Libri Sex. Lutet. Paris 1736. 4to. Idem. Paris 1740. 4to. 2 Vol.

Astruc (J. M.) Traitè des maladies des femmes Paris 1761. 8vo. 4 Vol.
Athenaei Dipnoſophiſtarum Libri XV. Graece. Baſileae 1535. fol.
Atghisi (Tom.) Litotomia owero del cavar la pietra Tirenze. 1707. fol.
Aureliani (Caelii) de morbis acutis & Chronicis. Amſtaeledami 1709. 4to.
Avicennae Arab. Opera ex Gerardi Cremonenſis verſione & Andreae Alpagi Caſtigat. Venetiis 1595. fol. 2 Vol.

B.

Baader (Jos.) Obſervationes Medicae, inciſionibus cadaverum illuſtratae. Brisgau. 1762. 8vo.
Baccii (Andr.) Elpidiani. de Thermis Libri VII. Batavii. 1711. fol.
Baccii (Andr.) Elpidiani. de Venenis & Antidotis Prolegomena. Romae 1586. 4to.
Bachstrom (Jo. Fred.) Obſervationes circa ſcorbutum. Lugd. Bat. 1734. 8vo.
Baconis (Franc.) de Verulamio. Opera omnia quae extant. Francofurti. 1665. fol.
Baglivii (Georg.) Opera omnia Medico practica & Anatomica. Antwerpiae. 1719. 4to.
Baillet (Adrien) Jugemens des Sçavans ſur les principaux ouvrages des Auteurs. Amſterdam. 1725 8vo. 6 Vol.
Ballonii (Guliel.) Epidemiorum & Ephemeridum Libri curâ Jo. Thevart. Venetiis. 1734. 4to. 4 Vol.
Barbette (Paul.) Praxis Medica cum notis & obſervat. Frid. Deckeri. Lugd. Bat. 1669. 12°.
Bartholini (Thom.) Medicinalium Epiſtolar. Centuriae IV. Hafniae. 1663. 8vo. 4 Vol. & Hagaecomit. 1740. 8vo. 4 Vol.
Bartholini (Thom.) Hiſtor. Anatomicarum rarior. Centuriae VI. Hafniae. 1654. 12°.
Barrere (Pierre) Obſervations Anatomiques tirées des ouvertures d'un grand nombre des Cadavres. Perpignan. 1753. 4to.
Bauhini (Casp.) Theatrum Anatomicum. Francofurti. 1605. 8vo.
Begue de Preſle. Memoire pour ſervir a l'uſage interne du mercure ſublimè corroſif dans les maladies Veneriennes. a la Haye 1763. 8vo.
Belloste. Le Chirurgien d'Hopital. Amſterdam 1708. 8vo.
Benevoli (Ant.) Diſſertazioni & Obſervazioni. Tirenze. 1747. 4to.
Benedicti (Chr.) Tabidorum Theatrum. Londini. 1656. 12°.
Bensa (Franc.) Hiſtorica relatio peſtis anni hujus ſacculi. 12, 13, & 14 Auſtriam infeſtantis. Viennae 1717. 8vo.
Betbeder. Hiſtoire de l'Hydrocephale de Begle. Bordeaux. 1755. 8vo.
Beverwyck (Jo.) Steenſtuck. Tot Dordrecht. 1649. 8vo.
Bianchi (Gio.) ſe il vitto pittagorico dei ſoli vegetabili ſia giovevole per conſervare la ſanità diſcorſo. Venezia. 1752. 8vo.
Bianchi (Jo. Bapt.) Hiſtoria hepatica. Genevae. 1725. 4to. 2 Vol.
Bibliotheque nouvelle Angloiſe par M. D. L R. Amſterdam. 1714. 8vo.
Boerhaave (Herm.) Libellus de materia medica & remediorum formulis. Lugduni Bat. 1740 8vo.
Boerhaave (Herm.) Elementa Chymiae. Lugduni Batav. 1732. 4to. 2 Vol.
Boerhaave (Herman) Inſtitutiones Medicae. Lugd. Batav. 1734. 8vo.
Boerhaave (Herman.) Atrocis Rariſſimique morbi hiſtoria. Lugd. Bat. 1724. 8vo.
Boe (Franc. de la) Sylvii. Opera Medica. Genevæ. 1680 4to.
Boecler. Recueil des obſervations qui ont été faites ſur la maladie de Marſeille. Strasbourg. 1721. 8vo.
Bohnii (Jo.) de renunciatione vulnerum, lethalium Examen. Amſtelod. 1710. 8vo.
Bohnii (Jo.) Circulus Anatomicus ſeu oeconomia corporis animalis. Lipſiae. 1686. 4to.
Bonacioli (Ludov.) ad Divam Lucretiam Borgiam Ferrariae Duciſſam Enneas muliebris. fol.
Boneti (Theoph.) Sepulchretum ſive Anatomia practica. Lugduni. 1700. fol. 3 Vol.
Bononiensi de ſcientiarum & artium Inſti-

ſtituto atque Academia Commentarii. Bononiae. 1748. 4to. plura Vol.
Bontius (Jacob.) Vide Piſo.
Bonnet. Conſiderations ſur les corps organiſés. Amſterdam. 1762. 8vo. 2 Vol.
Borelli (Jo. Alph.) de motu animalium, cum Jo. Bernouillii de motu muſculorum. Lugd. Bat. 1710. 4to.
Bourdet. Recherches & Obſervations ſur toutes les parties de l'art du Dentiſte. Paris. 1757. 8vo. 2 Vol.
Boyle (Rob.) Exercitationes de utilitate philoſophiae naturalis experimenta. Lindaviae. 1692 4to.
Boyle (Rob.) Apparatus ad hiſtoriam naturalem ſanguinis humani. Genevae. 1685. 4to.
Boyle (Roberti) Opera omnia varia. Genevae. 1714. 4to. 4 Vol.
Boyle (Robert.) Medicina Hydroſtatica. Genevae. 1693. 4to.
Brocklesby (Richard) Oeconomical and Medical obſervations in two parts &c. London. 1764. 8vo.
Brouzet. Medecin du Roi. Eſſai ſur l'education medicinale des Enfans. Paris. 1754. 8vo. 2 Vol.
Browne (Patrick) the civil and natural hiſtory of Jamaica. London. 1756. fol.
Brunneri (Jo. Conr.) Experimenta nova circa Pancreas. accedit diatribe de lympha. Amſtelod. 1683. 8vo.
Brunneri de Scorbuto (vide Eugaleni.)
Butter (William) a Methode of Cure for the ſtone of Injections. Edinburgh. 1754. 8vo.

C.

Caii (Jo. Britanni) de Ephemera Britannica liber. Londini. 1721. 8vo.
Caldani (M. Ant.) Lettera ſull' inſenſitivita & irritabilita d'alcune parti degli animali al Chiariſs. ſig^r. Alberto Haller. 4to.
Camus (le) Memoires ſur diverſes ſujets de Medicine. Paris 1760. 8vo.
Cangiamila (Fr. Eman.) Embryologia ſacra ſive de officio ſacerdotum & medicorum circa aeternam parvulorum in utero exiſtentium ſalutem. Panormi. 1758. fol.
Cardani (Hieron.) Opera Medica. Lugduni. 1663. fol. VII. Tom.
Castera (de) du Perron. Hiſtoire du mont Veſuve Paris. 1741. 8vo.
Celsi (Aur. Corn.) de Medicina libri octo cura Th. ab Ameloveen. Amſteledami. 1713. 8vo.
Chamberlen (Huig.) Het Roonhuyſiaanſch geheim in de Vroedkunde ontdekt. te Leiden. 1754. 8vo.
Charas (Mosis) Opera Pharmacopoea regia Galenica. Genevae. 1684. 4to.
Charletoni (Gualteri) Inquiſitiones medico phyſicae de Cauſis Catameniorum & uteri Rheumatismo. Lugd. Bat. 1686. 8vo.
Chevalier. Lettre a M^r. de Jean ſur la maladie de S^t. Domingue. Paris 1752. 8vo.
Chirurgie, (Academie Royale de) vide Memoires.
Ciceronis (M. Tull.) Opera cum delectu Commentariorum. Pariſiis. 1740. 4to. 9 Vol.
Citesii (Franc.) Opuſcula Medica. Pariſiis. 1639. 4to.
Clerc (Daniel. le) l'Hiſtoire de la Medicine. Amſterdam. 1702. 4to. 2 Vol.
Clerici (Dan.) Hiſtoria naturalis & medica latorum lumbricorum intra hominem & alia animalia naſcentium. Genevae 1715. 4to.
Clusii Atrebatis. Rariorum Plantarum hiſtoria. Antwerpiae off. Plantin. 1601. fol.
Cocchi (Ant.) dei Bagni di Piſa Trattato. Firenze. 1750. 4to.
Cocchi (Ant.) del vitto Pitagorico per uſo della medicina. Venezia. 1745. 12°.
Cockburn (Gulielm.) Virulentae Gonorrheae ſymptomata, natura, cauſa, & curationes. Lugduni. 1717. 8vo.
Coe (Thom.) a Treatiſe on billiary concretions. &c. London. 1757. 8vo.
Coelius Aurelianus (vide in A).
Collin (Henr.) Noſocomii civici Pazmaniani annus medicus. ſive obſervationes de morbis acutis. Vindobonae. 1764. 8vo.
Columbi (Realdi) Cremon. de re Anatomica libri XV. Venetiis. 1559. fol.

Co-

Columnae (Fabii) Phytobaſanos ſive Plantarum aliquot hiſtoria. Neapoli. 1592. 4to.
Columnae (Fabii) Minus cognitarum ſtirpium ac etiam rariorum noſtro Coelo orientium Ecphraſis: Romae. 1606. 4to.
Combalusier (Fr. de Paula.) Pneumato Pathologia, ſeu tractatus de flatulentis humani corporis affectibus. Pariſiis. 1747. 8vo.
Commentaria Academiae ſcientiarum Petropolitanae 1728. 4to.
Condamine (de la) Relation abregée d'un voyage fait dans l'interieur de l'Amerique meridionale. Paris. 1745. 8vo.
Cornachini (Pietro) della Pazzia. Diſſertazione e due diſcorſi Accademici ſopra la Medicina Elettrica. In Siena. 1758. 8vo.
Cornaro (Luis.) Raadgeeving in verzeekerde middelen om zeer gemakkelyk Honderd en meer Jaaren in gezondheid te konnen Leeven. tot Leiden 1703. 12°.
Costeri (Bernard.) Hiſtoriſch Verhaal. Te Leyden. 1736. 4to.
Coste Traite pratique ſur la Goutte. Amſterdam. 1757. 8vo.
Cotunnius (Dominic.) de Iſchiade Nervoſa commentarius. Carpi. 1768. 8vo.
Coulet (Steph.) Tractatus hiſtoricus de Aſcaridibus & lumbrico lato. Lugd. Bat. 1729. 8vo.
Crantz (H. Nep.) Diſſertatio de re inſtrumentaria in arte obſtetricia. Norimbergae. 1757. 4to.
Crantz (Hen. Nep.) Commentar. de rupto in partûs doloribus utero a foetu. Lipſiae. 1756. 8vo.
Crantz (Jo. Nep.) Einleitung zur Hebammen Kunſt. Wienn. 1756.
Curtii (Ruffi) Hiſtoria Alexandri M. cum notis Variorum. Amſtel. 1684. 8vo.

D.

Daran (Jaques) Obſervations Chirurgicales ſur les maladies de l'urethre. Paris 1748. A. 1750. 8vo.
Daran (Jaques) Obſervations Chirurgicales ſur les maladies de l'urethre. Paris. 1748. A. 1750. 8vo.
Deckeri (Frid.) Exercitationes Medico practicae. Lugd. Bat. 1673. 8vo.
Degneri (Jo. Hartmanni) Hiſtoria Medica de Dyſenteria Bilioſo Contagioſa quae 1736. Neomagi graſſata fuit. Trajecti ad Rhenum. 1738. 8vo.
Demetrius (vide Pepagomenus).
Demetrius Aletheius Ouvrage de Penelope ou machiavel en Medicine. Berlin. 1748. 8vo. 3 Vol.
Denys (Jac.) Heelkundige Aanmerkingen over den Steen der Nieren, blaaze. te Leyden. 1730. 8vo.
Denys (Jac.) Verhandelingen over het Ampt der Vroed-Meeſters en Vroed-Vrouwen. te Leyden. 1733. 4to.
Desault. de la rage, 1734. 4to.
Deventer (Henr. a.) Operationes Chirurgicae quibus manifeſtatur artis obſtetricandi novum lumen. Lugd. Bat. 1725. 4to.
Dictionarium medicum vel expoſitiones vocum medicinalium excerptae ex Hippocrate, Aretaeo, &c. Gr. Lat. apud Henr. Steph. 1564. 8vo.
Diemerbroeck (Isbrand.) Opera omnia Anatomica & Medica. Ultrajecti. 1685. fol.
Diemerbroeck (Isbrand) de peſte Libri IV. Arenaci. 1646. 4to.
Dillenii (Jo Jac.) Hiſtoria Muſcorum iconibus illuſtrata. Oxonii. 1741. 4to.
Dionis (Charl.) Diſſertation ſur le Taenia ou ver plat dans la quelle on prouve que ce ver n'eſt pas ſolitaire. &c. Paris. 1749. 8vo.
Diogenis Laertii de Vitis dogmat. & apophtegmat. Clarorum Philoſophorum. Graec. & Lat. cura Iſ. Caſauboni. Pariſ. Henr. Steph. 1593. 8vo. 2 Vol.
Dionis. Cours d'Operations de Chirurgie demontrées au jardin Royal. Bruxelles. 1708. 8vo.
Dioscoridis (Pedacii) Anazarbaei Opera omnia Graec. & Lat. ex nova interpret. Jo. Ant. Saraceni; apud Wechel. 1598. fol.
Dissertation on the origin of Venereal diſeaſe. London. 1731. 8vo.
Dodonaei (Remberti) Med. Caeſ. Stirpium

pium hiſtoriae Pemptades ſex. Antverpiae ex off. Plant. 1616. fol.
DODONAEI (REMBERTI) Medicinalium Obſervationum exempla rara. Hardevici. 1521. 8vo.
DODONAEI (REMBERTI) Praxis Medica. Amſterd. 1616. 8vo.
DOEVEREN (GUALTHERI VAN) Diſſertatio de vermibus inteſtinalibus hominum. Lugd. Bat. 1753. 4to.
DONATI (MARCELLI) de Medica Hiſtoria mirabili libri ſex. Mantuae. 1586. 4to.
DONCKERS (LAUR.) Idea febris petechialis ſive tractatus de morbo puncticulari. Lugd. Bat. 1686. 12°.
DOUGLAS (JAC.) Bibliographiae Anatomicae ſpecimen ſive Catalogus omnium pene auctorum qui ab Hippocrate usque ad Harvaeum de re Anatomica ſcripſerunt. Lugd. Bat. 1734 8vo.
DOUGLAS (JAC.) Lateralis operationis hiſtoria, ſeu deſcriptio methodi calculum extrahendi. Lugd. Bat. 1728. 4to.
DRAKE (JAMES) Anthropologia nova. or a new Syſtem of Anatomy. London. 1727. 8vo. 3 Vol.
DRAN (HENR. FR. LE) Traite des operations de Chirurgie. Paris. 1742. 8vo.
DRELINCOURT (CAROLI) Opuſcula Medica. Hag. Com. 1727. 4to.

E.

EISENSCHMIDT (JO. CASP.) de ponderibus & menſuris veterum, Rom., Graec., & Hebraeorum. Argentorati. 1708. 8vo.
EMETT (ROBERT.) Theorie nouvelle du fluxe menſtruel, & un traite des maladies de la tête. Paris. 1757. 8vo.
ERNDTELII (CHR. HENR.) Warſavia Phyſice illuſtrata, ſive de aere aquis locis & incolis &c. Dresdae. 1730. 4to.
D'ESCHERNY Brother in Law to Mrs. Stephens. a Treatiſe of cauſes and ſymtoms of the ſtone. London. 1755. 8vo.
ESSAI ſur l'uſage & les effets de l'ecorce du Garou, appellé ſain bois. Paris. 1767. 8vo.
ESSAIS and obſervations Phyſical and literary read of Society in Edinbourgh. 1754. 8vo.
ETTMULLERI (MICH.) Opera Medica Theoretico practica. curâ Jo. C. Weſtphalii. Francof. 1696. fol. 2 Vol.
EUGALENI (SEVERINI) Doccumani. de morbo ſcorbuto liber, Amſtelod. 1720. 8vo.
EURIPIDIS tragoediae 19. Gr. & Lat. cura Aemilii Porti. Heidelberg. 1697. 8vo.
EUSTACHII (BARTHOL.) libellus de dentibus. Venetiis. 1563. 4to.
EUSTACHII (BARTH.) Opuſcula Anatomica. Lugduni Bat. 1707. 8vo.
EUSTACHII (BARTHOL.) Tabularum Anatomicarum Explicatio Bern. Siegfr. Albini. Leidae. 1761. fol. & Leidae 1744. fol.
EXTON (BRUDENELL) a new and general ſyſtem of Midwifery. London. 1753. 8vo.

F.

FABRICII (ALBERTI JO.) Bibliotheca Graeca. Hamburgi. 1718. 4to. 14 Vol.
FAUCHARD (PIERRE) Le Chirurgien dentiſte, ou traite des dens. Paris. 1728. 8vo. 2 Vol.
FERNELII (JOH.) Ambiani. Univerſa Medicina cum notis Joh. & Othonis Heurnii. Trajecti ad Rhen. 1656. 4to.
FEUILLE (LOUIS) Journal des Obſervations phyſiques Mathematiques & Botaniques. Paris. 1714. 4to. 3 Vol.
FISCHERI (DAN.) de Remedio ruſticano variolas per Balneum aquae dulcis, poſt vero ſero lactis, feliciter curandi Commentatio. Erfordiae. 1745. 8vo.
FLOYER (JOHN.) Ψυχρολουσία, or the hiſtory of Cold Bathing. London. 1732. 8vo.
FORESTI (PETRI) Alcmariani Med. Obſervationum & curationum Chirurgicarum libri V. Francofurti. 1661. fol.
FOUGEROUX Memoires ſur les os. Paris. 1760. 8vo.
FRACASTORII (HIERON.) Opera omnia. Venetiis apud Juntas. 1555. 4to.
FREIND (J.) the Hiſtory of phyſick from the time of Galen to the beginning of the ſixtenth Century. London. 1725. 8vo. 2 Vol.
FREIND (J.) de purgantibus in ſecunda variolarum confluentium febri adhibendis

dis

dis Epiſtola. Rotterdami. 1720. 8vo.
Freind (J.) Emmenologia in qua fluxus muliebris menſtrui phaenomena dirigun-tur. Oxoniae. 1703. 8vo.
Freind (J.) ad Celeberrimum Ric. Mead. de quibusdam Variolarum generibus Epi-ſtola. 1724. 8vo.
Fromond (P. D. Claudio) Riſpoſta apologetica ad una lettera filoſofica ſul Commercio degli olii navigati proceden-ti da luoghi apeſtati. Lucca. 1745. 8vo.

G.

Gagliardi (Dom.) Anatome oſſium. Romae. 1639. 8vo.
Gallo (Gio. Mich.) Diſſertazione del vero e ſicuro metodo dell' uſo del latte e ſuo abuſo in Medicina. Firenze. 1753. 8vo. 2 vol.
Garengeot. (Rene' Jaq. de) Traitè des Operations de Chirurgie. Paris. 1731. 8vo. 3 vol.
Garengeot. (Rene' Jaq. de) Nou-veau traitè des Inſtrumens de Chirur-gie. Paris. 1723. 8vo. 2 vol.
Gassendi (Pet.) Viri Ill. Nic. Claud. Fabricii de Peireſc. Senat. aquis extiens. vita. Hagae Com. 1655. 4to.
Gaubii (H. D.) Inſtitutiones Philoſoph. Pathologiae Medicinalis. Leidae. 1758. 8vo.
Gellii (Auli) Noctes atticae cum e-mendat. Jo. Frid. Gronovii. Lugd. Bat. 1688. 8vo.
Gesneri (Conr.) Epiſtolarum Medi-cinalium Libri III. Figuri. 1577. 4to.
Gesneri (Conradi) de Aconito primo Dioſcoridis aſſeveratio, & de oxymeli-tis Eleborati utriusque deſcriptio. 1577. 4to.
Ghisi (Mart.) Lettere mediche. Cre-mona. 1749. 4to.
Gilchrist (Ebenezer) The uſe of ſea voyages in Medicine. London. 1757. 8vo.
Glissonii (Fr.) Opera Medico anato-mica. Lugd. Bat. 1691. 12°. 3 vol.
Gorraei (Jo.) Paris. Opera. Defi-nitionum Medicarum libri 24. cura Jo. Gorraei filii. Pariſiis. 1622. fol.
Gorter (Jo.) Het regt gebruyk der Sluitband. te Amſteldam 1752. 8vo.
Gorter (Jo.) de Perſpiratione inſenſi-bili. Lugd. Bat. 1736. 4to.
Gorter (Jo.) Medicina Hippocratica Exponens Aphoriſmos Hippocratis. Am-ſtelod. 1739. 4to.
Goulard. Traitè ſur les Effets des pre-paratifs du plomb. & de l'extrait de ſa-turne. Pezenas. 1760. 8vo.
Goulard. Remarques & obſervations pratiques ſur les maladies Veneriennes. Pezenas. 1760. 8vo.
Graaf (Regneri) de mulierum orga-nis generationi inſervientibus Tractatus. Lugd. Bat. 1672. 8vo.
Graaf (Regn.) Tractatus Anatomico Medicus de ſucci Pancreatici natura & uſu. Lugd. Bat. 1671 8vo.
Grashuis (Jo.) Diſſertatio de Genera-tione Puris. Amſtelod. 1747. 8vo.
'sGravesande (Guil. Jac.) Phyſices Elementa Mathematica experimentis confirmata. Leidae. 1742. 4to. 3 vol.
Güntz (Just. Gothofr.) Proluſio ad Panegirim Med. anni 1753. de utero & naturalibus foeminarum, 4to.

H.

Haen (Ant. de) Hiſtoria Anatomico-Medica morbi miri incurabilis. Hagae Bat. 1744. 8vo.
Haen (Ant. de) Theſes Pathologicae de Haemorroidibus. Viennae. 1759. 8vo.
Haen (Ant. de) ad Balth. Tralles Epi-ſtolam apologeticam reſponſio. Viennae. 1764. 8vo.
Haen (Ant. de) de Colica pictonum Diſſertatio. Hagae Com. 1745. 8vo.
Haen (Ant. de) Ratio Medendi in No-ſocomio practico Vindobonenſi. Vien-nae. 1755. 8vo. 12 vol.
Hahn (Jo. Got. de) Variolarum an-tiquitates nunc primum a Graccis erutae. Brigae. 1733. 4to.
Hahn (Jo. Got. de) Carbo peſtilens a carbunculis ſive variolis veterum di-ſtinctus. Wratislaviae. 1736. 4to.
Hahn (Jo. Got. de) Hiſtoria Podagrae Em. Cardin. Phil. Lud. Com. de Sin-zendorf. Norimbergae. 1751. 4to.
Hahn (Jo. Got. de) Morbilli Vario-larum vindices. Wratislaviae. 1753. 4to.

HAHN (Jo. GOT. DE) Variolarum ratio expoſita. Acad. Reg. Berolinens. Wratislaviae. 1751. 4to.
HALLER (ALB.) Diſputationes ad morborum hiſtoriam & curationem facientes, quas collegit. Lauſannae 1757. 4to. 6 vol.
HALLER (ALBERT. DE) Deux memoires ſur la formation des Os. Lauſanne. 1758. 8vo.
HALLER (ALB.) Primae lineae Phyſiologiae. Gottingae. 1751 8vo.
HALLER (ALBERT. DE) Memoires ſur la nature ſenſible & irritable des parties du corps de l'animal. Lauſanne. 1756. 8vo. 2 vol.
HALES (STEPH.) Vegetable ſtatick and Haemeſtaticks, London. 1727. 8vo. 2 vol.
HARDERI (Jo JAC.) apiarium obſervationibus medicis centum & phyſicis elementis illuſtratum Baſileae. 1687. 4to.
HARRIS (GUALTERI) Obſervationes de morbis aliquot gravioribus & Lue Venerea. Genevae. 1727. 4to.
HARRIS (GUALTERI) Tractatus de morbis acutis Infantum. Genevae. 1727 4to.
HARTLEY (DAVID.) de Lithontriptico a Joanna Stephens nuper invento diſſertatio Epiſtolaris. Lugd. Bat. 1741. 8vo.
HARVEI (GUIL.) Exercitationes de Generatione animalium. Patavii 1666. 8vo.
HARVEI (GUIL.) Exercitatio Anatomica de motu cordis & ſanguinis in animalibus. Francofurti. 1628. 4to.
HASENÖHRL (Jo.) Hiſtoria Medica morbi Epidemici ſive febris petechialis quae anno 1757 — 59. Viennae graſſata eſt. Vindobonae. 1760 8vo.
HAVERS (CLOPTON) Novae quaedam Obſervationes de Oſſibus Amſtelod. 1731. 8vo
HEERS (HENR. AB) Spadacrene, hoc eſt fons ſpadanus, & Obſervationum Medicarum liber Lugd Bat. 1645. 8vo.
HEINSII Nic. Naauwkeurige Verhandeling van het Podagra en d'algemeene Jigt. Amſterdam. 1698. 8vo.
HEISTERI (LAURENTII) Inſtitutiones Chirurgicae. Amſtel. 1739. 4to 2 vol.
HEISTER (LAUR) Mediciniſche Chirurgiſche und Anatomiſche Wahrnehmungen. Roſtock. 1753. 4to.
HELMONT (Jo BAPT.) Dageraad, of de Nieuwe Opkomſt der Geneeskonſt in verborge grondregulen der nature. Rotterdam. 1660. 4to.
HELMONT (Jo. BAPT. VAN) Ortus Medicinae, id eſt Phyſicae initia inaudita. edente. Fr. van Helmont. fil. Amſterod. 1652. 4to.
HELVETII (ADRIANI) Methodus Febres omnis generis ita curandi ut nihil Ore aſſumendum exhibeatur. Lipſiae. 1694. 12°.
HEMSTERHUYS (SIBOLD.) Meſſis aurea exhibens anatomica noviſſima experimenta. de vaſis lymphaticis Tabulae Rudbeckianae. Heidelberg. 1659. 8vo.
HERNANDEZ (FR.) Nova Plantarum, animalium, & mineralium Mexicanorum, hiſtoria. Romae 1651. fol.
HERODOTI Halicarnaſſaei Hiſtoriarum Libri IX. Gr. & Lat. Interp. Laurentio Valla. cura Jac. Gronovii. Lugd. Bat. 1715. fol.
HESIODI Aſcraei quae extant Gr. & Lat. cura Corn. Schrevelii. Lugd. Bat. 1653. 12°.
HEYDEN (HERMAN VAN DER) diſcours & advis ſur le flus de ventre douloureux. a Gand. 1645. 4to.
HILDANI (GUIL. FABRICII) Opera Obſervationum & Curationum Medico Chirurgicarum. Francofurti. 1682. fol.
HILLARII (WILLIAM) a Rational and Mechanical Eſſay on the Small Pox. London. 1735. 8vo.
HIPPOCRATIS Coacae praenotationes interprete & ennarratore Lud. Dureto. Gr. & Lat. Pariſiis. 1588. fol.
HIPPOCRATIS Coi liber de morbis mulierum Gr. & Lat. Maur. Cordaeo Rhemo Interprete Pariſiis. 1585. fol.
HIPPOCRATIS Coaca praeſagia cum interpretatione & Commentariis Jacobi Holleri & Deſiderii Jacotii. Lugduni 1576. fol.
HIPPOCRATIS Coi, & Claudii Galeni opera. Renatus Charterius Graec. & Lat. Lutet. Paris. 1679. fol. 13 vol.
HIPPOCRATIS. Coi Opera omnia quae extant, Græc. & Lat., cum interpret. & annot. Anutii Foeſii. Genevae. 1657. fol. 2 vol.

Hi-

HISTOIRE naturelle du Cabinet du Roy. Paris. 1749. 4to. 15 vol.
HISTOIRE de l'Academie Royale des ſciences. Amſterdam. 1706. 8vo. depuis 1699. idem. a Paris. 4to.
HOFFMANN (FRED.) Obſervations intereſſantes ſur la cure de la goutte & du Rheumatisme. Paris. 1747. 8vo.
HOFFMANNI (FRIDERICI) Obſervationum Phyſico Chymicarum Libri III. Halae. 1722. 4to.
HOFFMANNI (FRIDERICI) Opuſcula Pathologica Practica. Halae. 1738. 4to.
HOFFMANNI (FRIDER.) Medicina rationalis ſyſtematica. Francofurti. 1738. 4to. 5 tom.
HOFFMANNI (FRIDER.) Opuſcula Phyſico Medica. Ulmae 1725. 4to. 2 vol.
HOLLAND (RICHARD) Obſervations on the Small Pox. London. 1741. 8vo.
HOLLERI Stempani. Omnia opera practica cum ſcholiis ejusdem & Lud. Dureti & Ant. Valerii Exercitationibus. Genevae. 1623. 4to.
HOLLERII Stempani. Opera omnia practica. Coloniae Allobrog. 1623. 4to.
HOMERI quae extant. Graece cum verſione Lat. & Com. Jo. Spondani. Baſileae. fol. 1606.
HORATII Flacci Poëmata curâ Jo. Cuningami. Hagae Comit. 1721. 8vo. 2 vol.
HORNE (Jo. VAN) Opuſcula Anatomico Chirurgica ſtudio Jo. Guil. Pauli. Lipſiae. 1707. 8vo.
HUXHAM (JOHN) an Eſſay of Tevers and their various Kinds. London. 1750. 8vo.
HUXHAM (Jo.) Obſervationes de aëre & morbis Epidemicis. Londini 1739. 8vo. 2 vol.

J.

JALLABERT. Experiences ſur l'Electricitè. Paris. 1749. 8vo.
JAMES (R.) a new method of preventing and curing the madneſs Cauſed by the bite of mad Dog. London. 1743. edit. 2da.
JOURNAL des ſçavans par le ſieur Houdeville. Amſterdam 1685. 8vo.
JOURNAL de Medicine, ou recueil periodique de Medicine, Chirurgie, & pharmacie. Paris. 1754. 8vo. 30 vol.
JOURNAL Britannique par Maty. 8vo. 24 vol.
JUSTINI Hiſtoriae Philippicae cum notis Variorum, cura Abr. Gronovii. Lugd. Bat. 1719. 8vo.
JUVENALIS, & Aulii Perſii Flacci, Satyrae curante Cornelio Schrevelio. Lugduni Batavor. 1648. 8vo.

K.

KAAU (ABRAH.) Perſpiratio dicta Hippocrati per univerſum corpus Anatomice illuſtrata. Lugd. Bat. 1738. 8vo.
KAAU (HERMAN) Diſſertatio Inauguralis de Argento vivo. Lugd. Bat. 1729. 8vo.
KAEMPFERI (ENGELB.) Beſchryving van Japan Amſterd. 1733. fol.
KAEMPFERI (ENGELB.) Amoenitatum exoticarum Politico-Phyſico-Medicarum faſciculi V. Lemgoviae. 1712. 4to.
KETELAER (VINCENT.) Commentarius Medicus de aphthis noſtratibus. Lugd. Bat. 1672. 12°.
KIRCKPATRICK The analyſis of inoculation. London. 1754. 8vo.
KOLBE (PETER.) Beſchryving van de Kaap de Goede Hoop. te Amſterdam 1727. fol. 2 vol.

L.

LABAT (P.) Nouveau voyage aux Iſles Ameriques. a la Haye. 1724. 4to. 2 vol.
LAISSE (DE) Recveil d'Obſervations de Chirurgie. Paris. 1753. 8vo.
LAMZWEERDE (Jo. BAPT.) Hiſtoria naturalis Molarum uteri. Lugd. Bat. 1686. 8vo.
LANCISII (Jo. M.) de motu cordis & Aneurismatibus Opus poſthumus. Lugd. Bat. 1740. 4to.
LANCISII (Jo. M.) de ſubitaneis mortibus libri duo. Luccae. 1707. 4to.
LAUTTER (FR. Jo.) Hiſtoria Medica Biennalis morborum ruralium anni 1759. Viennae. 1761. 8vo.
LEEUWENHOECK (ANTONII) Arcana naturae detecta. Lugduni. 1722. 4to. 4 vol.

LETTRES edifiantes & curieuſes ecrites des Miſſions etrangeres par quelques Miſſionnaires de la Comp. de Jeſus. Paris 1717. 8vo. 28 vol.
LEVRET. l'Art des accouchements. 1753. a Paris. 8vo.
LEVRET. Obſervations ſur la cure radicale de pluſieurs polypes, de la Matrice, de la Gorge, & du Nez. Paris. 1749. 8vo.
LIGER (CH. LOUIS) Traitè de la goutte. Paris. 1753. 8vo.
LILLE (CHR. EV. DE) Tractatus de palpitatione cordis. Zwollae. 1755. 8vo.
LIND. James two papers on fevers and infections Londen. 1763. 8vo.
LINDEN (JO. ANT. VAN DER) Lindenius renovatus ſeu de ſcriptis Medicis libri duo cura Georg. Abr. Mercklini Norimbergae. 1686. 4to.
LINNAEI (C.) Flora Lapponica. Amſteled. 1737. 8vo.
LINNAEI (CAROLI) Syſtema naturae. Halae Magd. 1760. 8vo. 2 vol.
LISTER (MART.) Tractatus de Variolis. Genevae. 1696. 4to.
LISTER (MART.) Diſſertatio de Humoribus. Amſteled. 1711. 8vo.
LIVII (TITI) Hiſtoriarum quod extat. cura Sigonis & J. Gronovii. Baſileae. 1740. 8vo. 3 vol.
LOBB (THOOPH.) Letters relating to the Plague and other contagious dis temper. London. 1745. 8vo.
LOBB (THEOPH.) Tractatus de diſſolventibus calculos accuratione calculi & podagrae ope alimentorum. Baſileae. 1742. 8vo.
LOBB (THEOPH.) Rational methods of curing fevers. London. 1734. 8vo.
LOBB (THEOPH.) a Treatiſe of the ſmall pox. London. 1731. 8vo.
LOCHER (MAX.) Obſervations practicae circa luem Veneream. Viennae. 1762. 8vo.
LOESEKE. (JO. LUD.) Obſervationes Anatomicae Chirurgo Medicae novae & rariores. Berolini. 1754. 4to.
LOWER (RICHARD.) Tractatus de Corde. item de motu & colore ſanguinis. Amſteld. Elzev. 1662. 8vo.
LUCANI (M. ANN.) Pharſaliae libri X. Baſileae Henric petri. 1678. fol.
LUCIANI. Samoſat. Opera Graec. & Lat. cura Jo. Benedicti. Salmutii. 1619. 8vo. 2 vol.

M.

MACBRIDE (DAVID.) Experimental Eſſays. London. 1764. 8vo.
MAGATI (CAES.) de rara Medicatione vulnerum. Lipſiae. 1733. 4to. 2 vol.
MALOUIN, Chimie Medicinale. Paris. 1750. 8vo. 2 vol.
MALPIGHII (MARCELLI) Opera omnia. Londini. 1675. fol. idem. Londini. 1687. fol. 2 vol.
MANNINGHAM (RICHARD.) Artis Obſtetriciae compendium. Halæ Magdeburg. 1746. 4to.
MARCHETTIS (DOMIN. DE) Anatomia. Hardevici. 1656. 12°.
MARCHETTIS (DOMIN. DE) Obſervationum Medico - Chirurgicarum ſylloge. Amſtelod. 1665. 8vo.
MARTINII (GEORG.) de ſimilibus animalibus, & animalium calore, Libri duo. Londini. 1740. 8vo.
MASOTTI (DOM.) la Litotomia delle donne perfezionata, Faenza. 1763. 8vo.
MASOTTI (DOM.) Lettera ſopra gl'iſtromenti neceſſarii per la Litotomia delle donne, e de l'ago Barbeziano. Tirenze. 1756. 4to.
MATTHIOLI (P. ANDREAE.) Opera omnia cura Casp. Bauhini. Baſileae. 1674 fol.
MEAD (RICHARD.) Monita & praecepta Medica. Londini. 1751. 8vo.
MEAD. Diſſertation ſur le ſcorbut. Paris. 1749. 8vo.
MEAD (RICHARD.) de Variolis & morbillis liber. accedit Rhazis Comment. de iisdem Morbis. Londini. 1747. 8vo.
MEAD (RICHARD.) Diſſertatio de peſtiferae contagionis natura & remediis. Hagae Com. 1721. 8vo.
MEDICAL Transactions published by the college of Phyſicians at London 1768. 8vo.
MEDICAL-Eſſays Obſervations and Inquiries by a ſociety of Phyſicians. London. 1757. 8vo. 3 vol.
MEDICAL Eſſays and Obſervations reviſed

ſed and Publiſhed bis a ſocietis of Edinburgh. 1733. 8vo. 5 vol.
Meekren (Job. a) Obſervationes Medico-Chirurgicae ex Belgico translatae ab Abr. Blaſio. Amſtelodami. 1682. 8vo.
Memoires de l'Academie Royale des ſciences contenant les ouvrages adoptés par cette Academie, a la Haye. 1731. 4to. 6 vol.
Memoires de l'Academie Royale de Chirurgie. Paris. 1743. 4to. 3 vol.
Memoires de Mathematique & de phyſique preſentées a l'Academie Royale des ſciences. Paris 1750. 4to. 4 vol.
Mercurialis (Hieron.) de Arte Gymnaſtica, Lib. IV. cura Chriſt. Coriolani. Amſteled. 1672. 4to.
Metrie (de la) Abregè de la Theorie Chymique tirée des ecrits de Mr. Boerhaave. Paris. 1741. 8vo.
Metrie (de la) Traité de la petite verole. Paris. 1740. 8vo.
Miscellanea curioſa, ſive Ephemeridum Medico Phyſicarum German. Acad. Curioſorum, Lipſiae. 1670. 4to.
Monro (Alex.) de Venis Lymphaticis Valvuloſis. Berolini. 1757. 8vo.
Monro (Alex.) Nervorum Anatome Contracta. Franequerae. 1754. 8vo.
Monro (Donald.) An Eſſay on the Dropſii. London. 1756. 8vo.
Montefalisco (Gerxas Ign.) de uſu aquae frigidae in Haemoptyſi. Romae. 1756. 4to.
Montaigne (Michel) les Eſſais par P. Coſte. Paris. 1725. 4to. 3 vol.
Moor (de) Diſſertatio in Aphoriſmum 28. Hippocratis Sect. VI. Lugduni Batav. 1736. 4to.
Morando Morandi. Prima decade di lettere famigliari. Ferrara. 1748. 4to.
Morand. Hiſtoire de la maladie ſinguliere & de l'examen du Cadavre d'une femme &c. Paris. 1752. 8vo.
Moreau (Renat.) de Miſſione ſanguinis in Pleuritide. Halae. 1742. 8vo.
Morgagni (Jo. Bapt.) de ſedibus & cauſis Morborum per Anatomen indagatis. Venetiis. 1761. fol. 2 vol.
Morgagni (Jo. Bapt.) Adverſaria Anatomica omnia. Lugduni Bat. 1723. 4to.
Moriceau (Francois) Traité des maladies des femmes groſſes, & de celles qui ſont accouchées. Paris. 1712. 4to. & Paris 1694. 4to.
Moriceau (Francois) Obſervations ſur la groſſeſſe & l'accouchement des femmes & ſur leurs maladies. Paris. 1715. 4to.
Morton (Rich.) Opera Medica. Genevae. 1727. 4to. idem. Genevae. 1696. 4to.
Motte (de la) Traité des accouchemens naturels, non naturels, & contre. a la Haye. 1726. 4to.
Motte (Guill. de la) Traité complet de Chirurgie. Paris. 1732. 8vo. 4 vol.
Muntingii (Abr.) de vera Antiquorum Herba Britannica. Amſteld. 1681. 4to.
Mye (van der) de Morbis & ſymptomatibus popularibus Bredanis tempore obſidionis. Antverpiae. 1627. 4to.

N.

Nannoni (Angelo) Frattato Chirurgico delle malattie delle Mamelle. Firenze. 1746. 4to.
Navier Obſervationis Theoriques & pratiques ſur l'Amolliſſement des Os en general, & particulierement ſur celle de la femme ſupiot. Paris. 1755. 8vo.
Needham. Nouvelles obſervations Microſcopiques. Paris. 1750. 8vo.
Nenei (P. Ant.) Parere intorno alle acque ſtagnanti delle colmate per rapporto all' inſalubrita della Valdinievole. Firenze. 1760. 4to.
Nicholls (A. Fr.) de anima Medica Praelectio. Londini. 1750. 4to.
Nihell (James) New and extraordinarii Obſervations concerning the prediction of various Criſes of the pulſe. London. 1741. 8vo.
Nonnii (Lud.) Diaeteticon, ſive de re cibaria Libri IV. Antverpiae. 1646. 4to.
Noortwyck (Wilhelm) Uteri humani gravidi Hiſtoria. Lugd. Bat. 1743. 4to.
Nuck (Ant.) Adenographia curioſa & uteri foeminei Anatome nova. Lugd. Batav. 1692. 8vo.

O.

Observations intereſſantes ſur la cure de la Goute & du Rheumatisme. Paris. 1747. 8vo.

Olai magni Gothi Archiep. Upſalens. Hiſtoria de Gentibus ſeptentrionalibus. Romae. 1555.

Ovidii Naſonis Opera cura Helvetii ad uſum ſer. Delphini. Lugd. 1689. 4 vol. 4to.

P.

Palaeptrati. de Incredibilibus Hiſtoriis vide Opuſcula mythologica Phyſica & aethica. Graec. & Lat. Amſtel. 1688. 8vo.

Pallucci (D. M.) Lettre. a Mr. Humelauer. Med. ſur la cure de la Pierre. Vienne. 1764. 8vo.

Pallucci. Med. Chirurg. Nouvelles remarques ſur la Litóthomie. Paris. 1750. 8vo.

Palmarius (Jul.) de Morbis Contagioſis Libri VII. Hagae. Com. 1664. 8vo.

Paracelsi (Aur. Phil. Theophrasti) Opera omnia Medico Chymica, Chirurgica. Genevae. 1658. fol. 2 vol.

Paraei (Ambros.) Opera a Jo. Guillemeau elimata. Pariſiis. 1582. fol.

Pare (Ambroise) Chirurg. du Roy. Les Oeuvres. Xme Edition. Lyon 1641. fol.

Pechlini (Jo. Nic.) de aëris & alimenti defectu, & vita ſub aquis, meditatio. Kilonii. 1676. 8vo.

Pechlini (Jo. Nic.) Obſervationum Phyſico Medicarum libri tres. Hamburgi. 1691. 4tó.

Pepagomeni (Demetrii) Liber de Podagra. Graec. & Lat. curâ Jo. Steph. Bernard: Lugd. Batav. 1743. 8vo.

Perrault. (C. et P.) Oeuvres de Phyſique & de Mechanique. Amſterdam. 1727. 4to. 2 vol.

Petit (Jean Louis) Traité des maladies des Os. Paris. 1741. 8vo. 2 vol.

Petrarca, con l'eſpoſizioni di Aleſſandro Velutello. Venezia. 1554. 4to.

Peu. La Pratique des accouchements. Paris. 1703. 8vo.

Peyeri Jo. Conr.) Parerga Anatomica & Medica Septem. Genevae. 1681. 8vo.

Peyeri (Jo. Conr.) Merycologia, five de ruminantibus & ruminatione Commentarius. Baſileae. 1685. 4to.

Philosophical (the) Transactions. Giving ſome accompt. of the preſent untertakings of the ingenious in manii conſiderable parts of the wold. 1665. 4to.

Philosophical (the) Transactions and Collections to the end of theyear 1700, Abridged and diſpoſed under General Heads. London. 1731. 4to.

Pisonis (Carol.) Selectiorum Obſervationum & conſiliorum de praetervifis hactenus morbis ab aqua ſeu ſeroſa colluvie & diluvie ortis. Lugd. Bat. 1733. 4to.

Pisonis (Guil.) de Indiae utriusque re naturali & Medica. Libri XIV. idem Jac. Bontii Hiſtoriae nat. & Medicae Libri VI. Amſtelod. 1658. fol.

Pitcarnii (Archibaldi) Opuſcula Medica. Roterodami. 1714. 4to.

Plague (the) no contagious diſeaſe. London. 1744. 8vo.

Plateri (Felic.) Praxeos Medicae Opus cum centuria poſthuma quaeſtionum Medicarum. Baſileae. 1666. 4to.

Plauti (M. Accii) Comoediae cum notis Variorum, curâ Gronovii. 1684. 8vo.

Plinii (C. Secundi) Hiſtoriae mundi Libri 37, cura Jac. Dalecampii. Francofurti. 1599. fol.

Plutarchi (Chaeron.) Omnia quae extant Opera cum Interpr. Herm. Cruſery & G. Xylandri. Francofurti. 1620. fol. 2 vol.

Follucis (Julii) Onomaſticum Graece & Latine cum Variorum notis Amſtelod. 1706. 2 vol. fol.

Pouteau (Claude) Melanges de Chirurgie, Lyon 1760

Pringle (John.) Obſervations on the diſeaſes of the armes in camp and Garriſon. London. 1752. 8vo.

Pringle (John) Obſervations on the nature and Cure of Hoſpital and Jayl Fevers. to M. Mead. 1750. 8vo.

Quil-

Q.

Quilleti (Cl.) Callipoedia, ſeu de pulchrae prolis habendae ratione Poema. Londini. 1708. 8vo.

R.

Rammazzini (Berd.) Opera omnia Medica & Phyſica. Londini. 1717. 4to.
Raii (Jo.) Hiſtoria plantarum generalis. Londini. 1693. fol. 3 vol.
Raulin (Joseph.) des Maladies Occaſionées par les promptes & frequentes va-
Reaumur. Memoires pour ſervir a l'hiſtoire des Inſectes. Paris. 1736. 4to. 6 vol.
Recherches ſur le pouls par rapport aux criſes. Paris. 1756. 8vo.
Rechi (Nard. Ant.) nova plantarum, animalium, & mineralium Mexicanorum hiſtoria, a Fr. Hermandez compilata. Romae. 1651. fol.
Redi (Franc.) Le Opere. Venezia. 1712. 8vo. 3 vol.
Redi (Franc.) Obſervationes de Viperis ſcriptae in litteris ad Laur. Magalotti ex Italica in Latin tranſlatae. 4to.
Redi (Franc.) Experimenta Naturalia ex Italico Latinitate donata. Amſtelod. 1675. 8vo.
Rhyne (Wilhelmi ten) Diſſertatio de Arthridite. Mantiſpa Schematica de Accupunctura. Londini. 1683. 8vo.
Ridley (H.) Anatome Cerebri. Londini. 1695. 8vo.
Ridley (Hum.) Obſervationes Medico-practicae de Aſthmate & Hydrophobia. Lugd. Bat. 1738. 8vo.
Riverii (Lazari) Opera medica univerſa. Genevae. 1728. fol.
Rondeletii (Quilielmi) Methodus curandorum omnium morborum Corporis humani in tres libros diſtincta. Lugduni. 1576. 8vo.
Ronealli (Fr.) Europae Medicina a ſapientibus Illuſtrata. Brixiae. 1747. fol.
Russell (Ricard.) de Tabe Glandulari, ſive de uſa aquae frigidae in morbis glandularum Londini. 1750. 8vo.
Russel (Alex.) the natural hiſtorii of Aleppo and Parts adjacents. London. 1756. 4to.
riations de l'air. Paris. 1752. 8vo.
Ruyschii (Fred.) Opera Omnia Anatomico - Medico - Chirurgica. Amſtel. 1737. 4to. 5 vol.

S.

Salii (Diversi. Petri.) De Febre Peſtilentiali Tractatus. Bononiae. 1584. 4to.
Salmasii (Claud.) Epiſtolae curante Ant. Clementio. Lugduni Bat. 1656. 4to.
Salmasii (Claud.) Interpretatio Aphoriſmi Hippocratei 79. Sect. IV. de Calculo, cum Epiſtolis Jo. Beverovici. Lugd. Bat. 1611. 8vo.
Salmon (Th.) Hedendaegſche Hiſtorie, of tegenwoordige ſtaet van alle Volkeren. Amſterdam. 1729. 8vo. 20 vol.
Saltzmann (Gotof.) Diſſertatio Medica. Argentinae 1734.
Sammonicus (Quint. Serenus) de Medicina, Cura Keuchenii. Amſtel. 1662. 8vo.
Sanctorii Sanctorii de Statica Medicina Aphoriſmorum ſect. VII. cum Comment. Liſteri. Londini. 1701. 8vo.
Santorini (Jo. Dom.) Obſervationes Anatomicae. Venetiis. 1724. 4to.
Sauvages (Fr.) Diſſertation ſur la nature & la cauſe de la rage. Toulouſe. 1749. 4to.
Sauvages (Fr.) ſur les Medicamens qui affectent certaines parties du Corps humain. Bordeaux. 1752. 4to.
Saviard. Nouveau recueil d' obſervations Chirurgicales. Paris. 1702. 8vo.
Scaligeriana, Thuana, Perroniana, Pithoeana, &c. Remarques Hiſtoriques Critiques de Joſ. Scaliger, Jo. de Thou, &c., avec les notes des pluſieurs Scavant Amſterdam. 1740. 8vo.
Scharp (Samuel.) a Critical Enquiry into the preſent ſtate of ſurgery. London. 1750. 8vo.
Schelhammeri (Guntheri Christ.) de Genuina febrey curandi methodo diſſertatio. Jenae. 1693.
Schenkii (Joan. a Grafenberg) Obſerva-

ſervationum Medicarum rariorum. Libri VII. Francofurti. 1665. fol.
Schreiber (Jo. Fred.) Obſervationes & Cogitata de Peſtilentia quae 1738 & 39 in Ucrania graſſata eſt. Berolini. 1744. 8vo.
Schultens (Alberti) Oratio Academica. in Memoriam Hermanni Boerhaavii die IV. Novembr. 1738. Lugd. Bat. in 4to.
Schulzii (Jo. Henr.) Hiſtoria Medicinae a rerum initio ad annum urbis Romae 535. Lipſiae. 1728. 4to.
Schwencke (Thom.) Haematologia, ſive ſanguinis hiſtoria, Hagae Com. 1743. 8vo.
Schwedischer Academie der Wiſſenſchaften abhandlungen aus den Schwediſcher überſezet. 1739. 8vo. 20 vol.
Scopoli (Jo. Ant.) de Hydrargyro Idrienſi Tentamina Venetiio. 1761. 8vo.
Scribonii largi. de Compoſitione Medicamentorum Liber. Curâ Ruellii. apud Cratandrum. 1529. 8vo.
Scriptores Rei Ruſticae veteres Latini. Cato. Varro. &c. Curante Matthia Gesnero Lipſiae. 1735. 4to. 2 vol.
Senac. Traité de la ſtructure du Coeur, de ſon action, & des maladies. Paris. 1749. 4to. 2 vol.
Senecae (L. An.) Opera a Juſto Lipſio Illuſtrata. Antwerpiae. 1652. fol.
Sennerti (Dan.) Opera. Lugduni. 1650. fol. 3 vol.
Severini (M. Aur.) de efficaci Medicina libri III. Francofurti. 1682. fol.
Severini (M. Aur.) de recondita abſceſſuum natura libri VIII. Lugd. Bat. 1724. 4to.
Severini (M. Aur.) Trimembris Chirurgia. Lugduni Bat. 1725. 4to.
Severini (M. Aur.) Antiperipetias adverſus Ariſtoteleos de Reſpiratione Piſcium diatriba. Amſtelod. 1661. fol.
Simson (Thom.) the ſyſtem of the Womb. Edinburgh. 1729. 8vo.
Simson (Thom.) de re Medica diſſertationes quatuor. Edinburgi. 1726. 8vo.
Simson (Thom.) an inquiry How far the vital and animal actions of the more perfect animals can be accounted for independent of the brain. Edinburgh. 1752. 8vo.
Sinopaei (Dam.) Parerga Medica. Petropoli. 1734. 8vo.
Slare. de Saccharo & Lap. Bezoar. Londini. 1715. 8vo.
Solano de Luque. Lapis Lydius Apollinis. Madrid. 1731. fol.
Solano de Luque Origen morboſo comun y univerſal generante de los accidentes todos ſegun la Doctrina del gran de Hippocrates. Malaga. 1718. 8vo.
Sorbait (Pauli de) Conſilium Medicum de Peſte Viennenſi. 1679. 8vo.
Sorbait (Paul. de) Conſilium Medicum, ſeu Dialogus, Oder freundliches geſchpräch über den betrübten zuſtand der Stadt Wienn bey dieſer gefärlichen Contagion. Wienn. 4to.
Spachii (Israel.) Gyneciorum, ſive de Mulierum, tum communibus, tum gravidarum, parientium & puerperarum, affectibus & morbis, libri, Graec., Arabum, Lat., Veterum Argentinae. 1597. fol.
Specimen. novi Medicinae conſpectus. Paris. 1751. 8vo.
Spigelii (Adriani) de Humani Corporis fabrica libri X. Venetiis. 1627. fol.
Springsfeld (Got. Car.) Commentatio de praerogativa Thermarum Carolinarum in diſſolvendo Calculo Veſſicae. Lipſiae. 1756. 4to.
Störck (Ant.) Annus Medicus quo Siſtuntur Obſervationes circa morbos acutos & Chronicos. Vindobonae. 1759. 8vo. 2 vol.
Störck (Ant.) Libellus quo continuantur experimenta & Obſervationes circa nova ſua Medicamenta. Viennae. 1765. 8vo.
Störck (Ant.) Libellus de Stramonio, Hyoſciamo, & Aconito. Vindobonae. 1762. 8vo.
Störck (Anton.) Libellus ſecundis, quo confirmatur Cicutam non ſolum uſu interno tutiſſime exhiberi &c. Vindobonae. 1761. 8vo. & primii. 2 vol.
Storchs (D. Joh.) Hiſtoria Hydropis Univerſalis. Eiſenach. 1752. 4to.
Suetonii (C. Tranquilli) Opera ex recenſ. Graevii cum Comment. Variorum. Trajecti ad Rhenum. 1708. 4to.

Suidae Lexicon Graeco Lat. cura Æmilii Porti. Coloniae Allobrog. 1619. fol. 2 vol.
Sutherland (Alex.) A Médical Eſſay with obſervations on the ſmall poſe. London. 1750. 8vo.
Sutton (Sam.) Méthode de pomper le mauvais air des vaiſſeaux, avec une Diſſertation ſur le Scorbut par le Dr. Mead. Paris. 1749. 8vo.
Swammerdamii (Joan.) Biblia Naturae, ſive hiſtoria inſectorum Hollandice, & Lat. verſa per H. D. Gaubium. Leydae. 1737. fol. 2 vol.
Sydenham (Thomae) Praxis medica experimentalis, ſive opuſcula univerſalia. Lipſiae. 1711. 8vo.
Sylvius de la Boe (vide in B.)

T.

Tabarrani (P.) Obſervationes Anatomicae. Lucae. 1742. 8vo.
Tachenii (Ottonis) Hippocrates chymicus. Lugd. Bat. 1671. 8vo.
Taciti (Cornel.) Opera cura Juſti Lipſii: Antuerpiae. 1668. fol.
Taliacotii (Gasp.) de curtorum Chirurgia per inſitionem libri duo. Venetiis. 1597. fol.
Targioni Tozzetti (Giov.) Prima raccolta di oſſervazioni mediche. Firenze. 1752. 8vo.
Targioni Tozzetti (Giov.) Sopra le cauſe e ſopra i remedi dell' inſalubrità dell' aria della Valdinievole. Firenze. 1761. 4to. 2 vol.
Terentii (Pub.) Comoediae ſex cum notis variorum Cura Corn. Schrevelii. Lugd. Bat. 1671. 8vo.
Theodosii (Jo. Bapt.) Epiſtolae Medicinales. Baſileae. 1553. 8vo.
Theorii and Practice of chirurgical Pharmacii. London. 1761. 8vo.
Tilling (Jo. Chr.) de Calculo ad Veſicam adhaerente. Lipſiae. 1737. 4to.
Tissot. Avis au peuple ſur ſa ſanté. Lauſanne. 1761. 8vo.
Tissot. De morbo nigro, ſcirris viſcerum, cephalia, &c. Lauſannae. 1760. 8vo.
Titsingh (Abr.) Verhandeling over de tegennatuurlyke ſplytinge der Ruggegraat. te Amſterdam. 8vo. 1732.
Torti (Franc.) Therapeuticae ſpecialis ad febres periodicas pernicioſas. Mutinae. 1730. 4to.
Tournefort (Pitton.) Rélation d'un voyage au Levant. Amſterdam. 1718. 4to. 2 vol.
Tralles (B. Lud.) Vexatiſſimum noſtra aetate de variolarum inſitione Argumentum. Vratiſlaviae. 1765. 8vo.
Tralles (Balth. Ludov.) Uſus Opii ſalubris & noxius in morborum medela. Vratiſlaviae. 1759. 4to. 2 vol.
Tralliani (Alex.) Libri XII. Graec. & lat. Jo. Guinterio interprete. Baſileae. 1556. 8vo.
Trembley. Mémoires pour ſervir à l'hiſtoire d'un genre des Polypes de l'eau douce à bras. Leide. 1744. 4to.
Trilleri (Dan. Wilhelmi) Epiſtolae duae de Anthracibus & variolis veterum ad Gothofr. de Hahn. 4to.
Trilleri (Dan. Wilh.) Succincta commentatio de Pleuritide ejusque Curatione. Francofurti. 1740. 8vo.
Trioen (Cornelii) Obſervationum Medico-Chirurgicarum faſciculus. Lugd. Bat. 1743. 4to.
Tronchin (T.) de Colica Pictonum. Genevae. 1757. 8vo.
Tulpii (Nic.) Obſervationes Medicae. Amſtelred. 1672. Elzev. 8vo.
Turner (Dan.) Syphilis. a Practical diſſertation of venereal diſeaſe. London. 1732. 8vo.

V.

Vaderlandsche Hiſtorie vervattende de Geſchiedeniſſen der Vereenigde Nederlanden. Amſterd. 1749. 8vo. 21 vol.
Valerii Maximi de Exemplis memorabilibus lib. 9. ad uſum Delphini. Pariſiis. 1679. 4to.
Valsalvae (Ant. Mar.) De Aure Humana tractatus. Trajecti ad Rhenum. 1717. 4to.
Vandelii (Dom.) Diſſertationes tres de Aponi Thermis, de inſectis, terreſtribus & marinis, & de Vermium terrae reproductione. Patavii. 1758. 8vo.

Vanierii (Jac.) Praedium ruſticum. Colon. Munat. 1750. 8vo.
Van der Monde Eſſai ſur la manière de perfectionner l'eſpèce Humaine. Paris. 1756. 8vo. 2 vol.
Velse (Henr. Cor.) Diſſertatio inauguralis de mutuo ingreſſu inteſtinorum & aliis machinae humanae extraordinariis. Lugd. Bat. 1742. 4to.
Vercelloni (Jac.) de Pudendorum morbis & lue venerea. Lugd. Bat. 1722. 8vo.
Verhandeling van de Tegenwoordige Ziekte en Sterfte van het Rundvee door vier Geneesheeren. in 's Hage. 1745. 4to.
Verhandelingen uitgegeeven door de Hollandſche Maatſchappy der Weetenſchappen te Haarlem. Haarlem. 1755. 8vo. 9 vol.
Verney (du) Traité des Maladies des Os. Paris 1751. 8vo. 2 vol.
Vesalii (Andr.) Opera omnia Anatomica & Chirurgica Cura Hermanni Boerhaave & Bern. Sigfr. Albini. Lugduni 1725. fol. 2 vol.
Vieussens (Raymundi) Neurographia univerſalis. Lugduni. 1761. fol.
Villers (Servais de) Analyſe des eaux minérales du Chateau Roy. de Marimont en Hainaut. à Louvain. 1741. 8vo.
Violante (Phil.) de Variolis & Morbillis tractatus. Dresdae. 1750. 4to.
Virgilii (P.) Maronis Opera cum notis varior. Lugd. Bat. 1680. 8vo. 3 vol.

W.

Wepferi (Jac.) Cicutae aquaticae hiſtoria & noxae. Baſileae. 4to.
Wepferi (Joh. Jac.) Obſervationes Medico-Practicae de affectibus capitis internis & externis. Scaphuſii. 1727. 4to.
Wepferi (Jo. Jac.) Hiſtoriae Apoplecticorum Obſervationibus & Scholiis illuſtratae &c. Amſtaelod. 1724. 8vo.
Werlhof (Paul. Gottlieb) Disquiſitio Medica & Philologica de Variolis & Anthracibus. Hannoverae. 1735. 4to.
Wharton (Th.) Adenographia, ſive glandularum totius corporis deſcriptio. Veſaliae. 1671. 8vo.
Wienner Peſt beſchreibung und infections ordnung. Wienn. 1727. fol.
Wiel (Stalpartii van der) Obſervationum rariorum Medic. Anatomic. Chirurgicarum Centur. Lugduni. 1687. 8vo. 2 vol.
Willis (Thom.) Pharmaceutice Rationalis, ſive diatriba de medicamentorum operationibus in Corpore humano. Hag. Com. 1675. 2 vol.
Willis (Thom.) Opera omnia cura Ger. Blaſii M. D. Amſtelodami. 1682. 4to. 2 vol.
Willis (Thom.) Pathologia cerebri & nervoſi generis Specimen. Oxoniae, 1667. 8vo.
Wintringham (Cliston.) Commentarium noſologicum in urbe Eboracenſi & locis Vicinis. Londini. 1733. 8vo.
Winslow (Jac. Ben.) Expoſition Anatomique de la Structure du Corps humain. Paris. 1732. 4to.

Z.

Zacuti Luſitani Opera medica. Lugduni. 1667. fol. 2 vol.
Zacuti Luſitani De Medicorum Principum hiſtoria. Lugduni. 1642. fol. 2 vol.
Zeviani (Gio. Verard.) Della cura de bambini attaccati dalla rachitide. Verona. 1761. 4to.

LITTERA

Tomum indicat, paginam autem

NUMERUS.

A.

ABDOMEN *indurari* & *tumefieri* in febre autumnali incipiens quid deſignet? B. 82. *Abdominis* vulneris in *cavum* ejus non *penetrantis* ſigna A. 514. Ad *peritonaeum* uſus *pervenientis* effectus. A. 515. 516. Cura. A. 516. 517. In *Cavum penetrantis* ſigna. A. 517. Viſcerum ibidem *illaeſorum* Diagnoſis. A. 517. 518. Cura. A. 518. 519. 520. 527. 528. 532. *Laeſorum* diagnoſis. A. 520. ad 524. Effectus. A. 524. 525. prognoſis. A. 525. Cura. A 525. ad 535.

ABDOMINIS *fiſtularum* prognoſis. A. 516. Ejusdem *hernia* quid? A. 515.

ABDOMINALIUM *Viſcerum Vitia* hepar adeo facile cur afficiant? C. 141. horum *actio* cur in integrum quandoque aboleatur. C. 489.

ABLACTATIO, & circa *illam* obſervanda. D. 686. ad 689.

ABORTUS quid? D. 468. quo Graviditatis tempore frequentius contingat? D. 469. *Hujus* ſtadium *triplex*. D. 468. Cauſae. D. 486. 488. vide Cauſas *haemorrhagiae* uteri. *Abortus* in foeminis cur *frequentior*, quam in brutis? D. 486. *Hunc* procurare periculoſum. D. 487. 488.

ABSCESSUS quid? A. 692. *Hujus* Cauſae. A. 656. ad 659. Diagnoſis. 659. 660. Haec in *Viſcerum abſceſſibus* difficilis. C. 667. Indicationes. A. 692. ad 696. Cura. A. 696. ad 716. *Abſceſſus maturati* diagnoſis. A. 701. ad 704. *Clauſi manentis* effectus. A. 704. ad 709. Indicatio. A. 709. ad 714. per cauſtica *aperti* ſequelae. A. 715. *Immaturus* non eſt aperiendus. A. 700.

ABSCESSUS *bifidus* quid? A. 702.

ABSCESSUS *hepatis*; *pleurae*; *pulmonis*. vide Hepar &c.

ABSCESSUS *apparens* & iterum *disparens* in acutis cujus praeſagii? B. 324.

ABSORBENTIA quid? A. 90. 91. *Acidum* ad *ſe* trahunt. A. 91. B. 128. In inteſtinorum Scirrhis *utilia*. C. 190.

ABSTERGENTIA quid? A. 71.

ABSTINENTIA in morbis, apud *Celſum*, *Duplex*. B. 416. *Hujus* & *Aſclepiadis* eſt rejicienda. B. 98. 99. 108. 109. 416.

ABSTINENTIA *nimia* cur febricitantibus maxime ſenibus noceat? B. 107.

ACCESSIONES diebus paribus, ante ſextum diem, in ardente cujus ominis? B. 481.

ACETI *vis* in humores noſtros quae? C. 572. *Hujus* in putridis morbis uſus quis? A. 126. 127. 781.

ACETUM *Medicatum* in rabie Canina bonum. C. 572.

ACIDUM quid? A. 80. *Hujus* in corpore origo. A. 80. 81. 82. Cauſae. A. 82. 83. Sedes. A. 83. 84. Effectus in *primis viis*. A. 84. 85. 86. In *Sanguine*. A. 86. 87. 88. Diagnoſis. A. 88. Prognoſis. A. 89. Cura. A. 89. ad 93. B. 127. 128. 242.

ACIDUM quibus *familiare*. A. 93. 94. *Illud* eructantes cur raro pleuritici? C. 653.

ACIDA ſunt quaedam *ſolventia*, *coagulantia* quaedam. A. 177.

ACONITI *vires*. E. 676. 677. ſanavit inveteratam luem. E. 574. 575. Rheumatismum. E. 677. 678.

ACORES quid? E. 590. *Suppreſſi* Rachitidem faciunt. E. 591.

ACRIA *quaecumque* in ſcirrhis & cancris nocent. A. 876. ingeſta *haec* diluta ſanguinem ſubeunt. B. 30. *Horum* effectus. B. ibid. & 31. 32. Cura. B. 96. 97.

ACRIA *mechanica* quid? B. 112. *rubefacientia* quid? B. 113. quid *Venenata*? B. ibid.

ACRE *Aromatum* tenaci oleo involvitur. B. 131. 132. Quomodo ſolvatur? B. 132.

Acrimonia eſt naturae humanae *aliena*. B. 30. Nutritionem depravat. C. 663. *Hujus* generale ſignum. C. 664. In pulmonem effectus. D. 11. 12. 17. 18. 24. 30. Signa hunc jam ab *illa* affici. D. 12. 13. Eſt apoplexiae *Cauſa*. D. 308. Rheumatismi. E. 644. 645. 646.

Acrimonia *acida* quae & unde? A. 130. *hujus* Signa & effectus. C. 663. 664. D. 308. Eſt *cauſa* podagrae. D. 293. 294. 295. Convulſionum in infantibus. C. 406.

Acrimonia *alcalina* quid? & *ejus* effectus qui? A. 130. vid. *Alcalini Spont. Morbi*. *Bilioſa ejusque* effectus. A. 130. *haec* ut corrigenda? B. 209. *Oleoſa* unde? & quid efficiat in corpore? A. 130.

Acrimonia *aquarum* in Hydrope *funeſta*. D. 207.

Actiones *Vitales* quid? A. 2. *Naturales* quid? A. 3. 4. quid *Animales*? A. 4.

Aδικία quid? B. 590. In acutis cujus praeſagii? B. ibid. & 601.

Adstringentia quid? A. 36 40. 346. In diarrhoeis cum cautela ſunt *exhibenda*. B. 392. Incaute *data* quid ſequatur? B. 393. 395. In intermittentibus quando indicentur? B. 572. In anginis quando? B. 677. interne pariter *data* in magnis haemorrhagiis *inutilia*. A. 347. 353. In vel externe *porrecta* paralyſin facere poſſunt. C. 359. 360. In haemoptyſi hoc modo *adhibita* quid praeſtent? D. 34. 36. 42.

Adstringentia *auſtera* quando antiſcorbutica ſint? C. 634. Fibram debilem roborant. A. 36.

Aer quid? B. 123. Eſt omnium haeterogeneorum *cahos*. B. 123. E. 162. 175. 176. Miasmatis peſtiferi *ſedes*. E. 157. ad 162. In multis variorum regnorum Corporibus abundat. B. 223. 247. 715. Omnibus firmiter adhaeret. E. 314. Sed *fixus*. E. 315. Ad illorum cohaeſionem multum confert. E. 316. Magna Copia reperitur in calculo. E. 315. Liquidis noſtris non ſolum ineſt, ſed & notabilem ſolidorum partem conſtituit. C. 332. 333. 657. Requiritur ad efferveſcentiam. E. 319. A corpore *ſolutus* fit *elaſticus*, tamen ab athmosphaerico *differens*. E. 318.

Aeris *dotes*. B. 232. 233. Libere primas Vias ſubit. B. 233. *Hujus* in digeſtione uſus B. ibid. Nullam partem magis afficit, quam pulmonem. B. 713. *Ejus gravitas aucta* vix a ſanis, ab aſthmaticis autem, illico percipitur. B. 714. *Aucta levitas* plus diſcriminis habet quam *aucta gravitas*. B. 715. *Aëris renovatio* cur acute decumbentibus proſit? B. 314. 315. In noſocomiis valde *utilis*. A. 319. Non *renovati*, *frigidi*, *calidi*, *ſicci*, in vulneribus effectus. A. 227. 319. 320. *Correctio* quomodo inſtituenda? A. 320. Ardente febre laboranti *quis* conveniat? B. 491. 492. *Aër* habet in Corpus noſtrum efficiam ſummam. B 123. *Infectus* quomodo corrigendus? B. 124. 125. 126. *Huic* ſaepe debentur omnes febrium cauſae communes. B. 28. 123. Varie *peccantis* in corpus noſtrum effectus & correctio. B. 119. 120. 121. 713. 714. 715. 794. *Aër calidus* epilepticum paroxismum renovare poteſt. C. 411. 412. Nephritidem facere. C. 227. *Stagnans*, *paluſtris*, *umbroſus* melancholiae cauſa. C. 505. *Humidus tepeſcens* cur melancholicis utilis? C. 479. *Maritimus* ad Scorbutum diſponit. C. 595. *Humidus frigidus* podagricis nocet. D. 308. *Frigidiuſculus* in haemorrhagia uteri prodeſt. D. 503. 504.

Aestus circa pectus & praecordia cur *malus*? B. 151.

Aetatum varii ſunt *morbi*. A. 74. 75. 126. 127.

Alcahest *Glauberi* quid? D. 368. Datur in podragra. D. Ibid.

Alcali *fixum* quid? A. 113. 204. in corpore naſcitur nunquam. A. 113. Laudatur in hydrope. D. 223. 224. in podagra. D. 361. 367. 368. in Cachexia. C. 666. Tophis applicatum prodeſt. D. 380.

Alcalia infantibus acido laborantibus non *danda*: ſed quid? B. 240.

Alcali *volatile* quid? A. 113. 114. *hujus* proprietates & uſus A. 204. Laudatur in podagra. D. 376.

Alcalini *volatiles ſpiritus* cum calce viva *parati* cum acidis cur non efferveſcant? E. 318.

Alcalini *ſpontanei morbi*; Vide Putredo.

Alcohol *calidum* in haemorrhagiis utile. A. 346.
Alexipharmaca quid? B. 441. *Horum* in acutis uſus. B. ibid.
Alimenta qualitate & quantitate *peccantia* quos producant effectus A. 24. 25. 316. B. 32. 33. 34. ex abdominali vulnere *effluentia* quid denotent? A. 321.
Alimenta *cocta* quae dicantur. B. 49. non nutriunt niſi prius corporis viribus mutentur. A. 3. De Caeteris, vid. *Cibi.*
Alvus diu *ſuppreſſa* febris cauſa. B. 35. In morbis non ſemper illis *ſolvenda*. B. 140. In Phrenitide cur mala? B. 588. 589. quibus naturaliter *ſtrictior*? B. 141. In ardente febre nimis *laxa* cur noceat? B. 486. 487. *Fluxa* quibus in morbis bona? & quando? B. 479. 480. 608. 609. In initio pleuritidis noxia. C. 48. quid indicet? C. 61. *Quotuplici* modo in apoplexia juvet? C. 285. *ejusdem ſubductio* valida cur in angina inflammatoria efficax? B. 675. 676. *Liquida* nec *critica* peripneumonicorum ſputa ſupprimit. B. 795. *Quae* ergo bona? B. 736. 737. *Albicans* in acutis quid denotet? B. 589. Alba vel *intercepta* in febricitantibus cur mala? C. 355. *Billoſa* cum pauco cruore in hepatitide ante quartum diem cujus ominis? C. 99. 100. Qua ratione *haec* juvanda? C. 102. *Alvi dejectio* quae optima? B. 377. *Quae* lethalis? B. 376. 377. Per *hanc* ſana aeque ac morboſa e corpore expelluntur. B. 380. *ſincera dejectio* quid? B 382. *Fluxus colliquativus* quid? B 382. *hic* quibus familiaris? B. Ibid. *ejus* prognoſis. B. ibid. *Alvi dejectio* ſine ſenſu in anginis cujus ominis? B. 708. *Hujus ſuppreſſio* in gravidis unde? D. 478. 479. Quomodo aperienda? D. 479.
Alumen in collyriis cur noxium? C. 335.
Amalgama *ſolvens* in veſica humana plumbum. E. 469.
Amara obeſis proficua. C. 338.
Amaurosis *immedicabilis* poſt acutos morbos unde? C. 356.
Amylum quid? D. 106.
Amnios *liquore* nutriturne foetus? D. 652. Humor excrementitius an ſit? D. 652.
Ammoniaci *Salis* dotes. A. 202.
Amor melancholiae cauſa C. 466. *Hujus* cura C. ibid.
Amurca quid? C. 465.
Analeptica quid? A. 775.
Analogia quid doceat? A. 14.
Αναδαρκα *hydrops* quid? C. 643. D. 156. 157. *hujus* a leucophlegmatia diſparitas. D. 157. 158. Prognoſis. D. 158. 159. effectus. D. 159. cura vid. Hydrops.
ΑΝΑΣΑΡΚΑ *Scroti* quid? & *ejus* expoſitio. D. 179. 180. 181.
Anatome ad determinandas morborum cauſas utilis. C. 424.
ΑΝΑΣΤΟΜΩΣΙΣ quid? & *ejus* diagnoſis. D. 4. 5.
Anchylosis quid? *Hujus* cauſae. A. 97. 593. 607. 705. 949. ad 952. Prognoſis. A. 953. Cura. A. 46. 190. 193. 951. 952. 953.
Aneurusma *Verum* quid? A. 160. 166. 287. *ejus* cauſae. A. 287. 288. 289. 294. Diagnoſis. A. 289. 290. Effectus. A. 166. 290. 291. Prognoſis. A. 291. Cura. A. ibid.
Aneurusma *ſpurium* quid? *Hujus* a vero diſparitas. A. 296. Cauſae. A. 294. 296. Diagnoſis. A. 296. Effectus & cura A. ibid.
Angina quid? B. 618. 619. *hujus* ſpecies *duplex* B. 619. 620. *prioris* ſpeciei cauſae. B. 620. 621. 622. *Hujus* prognoſis. B. 623. 624. *poſterioris* nomina diverſa unde? B. 624. 625. *Hujus* ſedes variae. B. 626. ad 632.
Angina *aquoſa* quid? B. 634. *ejus* ſedes. B. 635. Cauſae. B. 635. ad 639. Effectus B. 639. Diagnoſis & prognoſis. B. ibid. Cura. B. 640 ad 643. *Hanc ſpeciam* cur raro dolor comitetur? B. 634. Quibus ſit familiaris? B. ibid.
Angina *catarrhoſa tenuis*. vid. Angina *aquoſa*. *Convulſiva* quibus familiaris? B. 705. *Hujus* cauſae, prognoſis & cura. B. 705. 706. *Inflamatoria* quid? B. 651. *ejus* cauſae. B 652. ad 655. ſedes. B. 655. *Haec* ſi in *fiſtula Pulmonali* ſit, quae diagnoſis? B. ibid. & 656. effectus B. 656. 657. prognoſis. B. 657. ſi in *larynge*, qualis? B. 657. Prognoſis. B. 659. Si in hujus & oſſis hyoïdis *muſculis*, quae? B. 659. 660. Prognoſis & effectus. B. 660. Si in *Pharynge*, qualis? B. 661. 662. effectus & prognoſis. B.

B. 662. 663. Si in *tonſillis*, *uvula* &c. quae? B. 663. 664. Prognoſis B. 665. Symptomata. B. 666. 667. Generalis *harum quinque ſpecierum* prognoſis. B. 668. 669. 670. Exitus *quadruplex*. B. 671. *primae* & *ſecundae ſpeciei* cura. B. 681. ad 684. Omnibus his non vel ſero, vel fruſtra tentatis quid agendum? vid. Βρονχοτομή. *Anginis inflammatoriis* qui maxime obnoxii? B. 653. Quo anni tempore frequentiores *hae*? B. 654. *Harum ſpecies* quae ſaepe lethales? & cur? B. 661. 662. *Quae* minus periculoſa? B. 664. 665. Omnium frequentiſſima *quae*? B. 663. 664.

ANGINA omnium morborum inflammatoriorum maxime *volubilis*. B. 678. Ad quae Loca metaſtatice deponi ſoleat? B. 679. 680.

ANGINAE *Suppuratoriae* ſigna & tractatio. B. 693. 694. Quo verſus rumpi ſoleat ejus *abſceſſus*. B. 694. Cur *hic* quandoque venae ſectionem poſtulet? B. ibid. *Anginae* raro vel nunquam ſuppurantes *quae*? B. 695.

ANGINAE *gangraenoſae* inſtantis vel jam praeſentis ſigna. B. 696. 697. cauſae. B. ibid. effectus B. 697. prognoſis. B. ibid. & 698. 699.

ANGINA *Scirrhoſa* quid? B. 644. *hujus* cauſae, & cura. B. 644. ad 650. Diagnoſis. B. 644 700. Prognoſis. 700.

ANGINA *oedematoſa* vid.

ANGINA *aquoſa*.

ANGINAE *paraliticae* cauſae, ſigna & prognoſis. B. 701 ad 705.

ANGINA *ſuffocativa*. vid.

ANGINA *convulſiva*. Corollaria ad *anginarum* prognoſim formandam ſpectantia. B. 706 ad 709.

ANIMALIUM ſpontanea *degeneratio* quae? A. 107. 109. 704.

ANIMI *affectus* quid? A. 147. C. 475. *Horum* in corpus noſtrum effectus. A. 147. 148. B. 719. D. 497. Generant *Apoplexiam*. C. 528. Epilepſiam. C. 413. 414. Marasmum. C. 663. Haemorrhagiam in gravidis. D. 497. Podagram. D. 306 307. Syncopen. C. 365. In peripneumonia ſputorum ſuppreſſionem. B. 796. In hypochondriacis & hyſtericis quos in ſyſtema urinoſum edant effectus? C. 280. Puerperis ſunt periculoſi. D. 601. 602. Melancholicis *quales* ſint? C. 475.

ANIMI *affectus* quomodo corrigendi? A. 147. 148. 149. C. 512. 513. 514. *Oppoſiti* in Melancholia profuerunt. C. 478. 513.

ANIMI *deliquium* robuſtis periculoſius quam debilibus. A. 176. *hujus* a larga ſanguinis miſſione *inſtantis* ſigna. A. 214. 215.

ANIMI *perturbationes* quos morbos ſanaverint? C. 383. 384.

ANODYNA quid? A. 322. *horum* actio. A. ibid. In epilepſia quando bona? C. 444. In febribus quando proſint? quando obſint? B. 159. 172. Item in comate? B. 343. In delirio *quando*? B. 332. Quem in variolis habeant uſum? E. 110. 111. 112. Viam calculo parant. E. 303. 304.

ANTHRAX quid? A. 729. *Hujus* ſpecies & cura. A. ibid.

ANTIDOTUM *Libidinis* optimum. E. 407.

ANTI Emetici *Riverii* compoſitio & uſus. B. 261. Actio *quae*? B. 262.

ANTIHYSTERICA quid? B. 243. C. 445. *Diverſorum* in diverſis caſibus utilitas. B. 243. In epilepſia quando dentur? C. 444. 445. ſub partu quando? D. 523. cum indicantur in graviditate, parva doſi *danda*. D. 476.

ANTIMONIUM *expectorans* eſſe videtur. B. 797. *Hoc* & *praeparata* in variolis data ſunt. E. 61. 62.

ANTIMONII *butyrum* quid? A. 803. *ejus* in ſphacelo uſus. A. ibid.

ANTIPLEURITICA *ſpecifica* ſunt innocua. C. 49.

ANTISCORBUTICA quando & quomodo exhibenda? C. 625. 626. 627. quando *contra indicata*? C. 628. Laudantur in Hydrope. D. 262. 268. In podagra. D. 361. 364. Interne etiam *ſumpta* tumores Rheumaticos diſſiparunt. E. 681.

ANTISPASTICUM *univerſale* non datur. B. 361.

ANXIETAS verbis explicari non poteſt. B. 189. *ejus* ſpecies. B. 195. Unius ab altera diſparitas. B. 194.

ANXIETATIS *febrilis* cauſae. B. 189 ad 193. effectus. B. 193. 194. cura B. 200. ad 207. *Quae* ab affecto genere nervoſo eſt: quomodo noſcatur. B. 197.

hu-

hujus cura. B. 201. 202. 203. *Anxietas* in omni fere morbo circa mortem adeſt. B. 197. 198. *ejus ſummus* ſenſus unde in intermittentium frigore? B. 62. Illa phthiſicorum unde? D. 76.

Aorta quid? A. 266. *hujus* vulneratae prognoſis. A. ibid. Ligatae experimenta. A. 185.

Aphthae *Veterum* quid? C. 196. cura ab illis quomodo inſtituta? C. ibid. & 197. *Hae* apud *recentiores* quid? & quomodo fiant? C. 198. D. 57. *Earum* ſedes. C. 199. Quibus *familiares*? C. 200. 201. *Earumdem* cum miliaribus comparatio. C. 200. Cauſa proxima. C. 198. 199. Remotae, ſymptomata *eas* praecedentia. C. 201 ad 205. Diagnoſis & prognoſis. C. 205 ad 208. 221. Effectus. C. 208 ad 211. D. 58. Cura. C. 211 ad 216. corollaria quaedam ſolvuntur. C. 216 ad 221. *Aphthae* etiam *criticae* dantur. C. 202. 203. *Aphthae* cauſa phthiſis. D. 57. In ultimo phthiſis ſtadio ſaepe cur obſerventur? C. 204. 220.

Apophlegmatismi quid? B. 642. ubi indicentur? B. 643.

Apoplectici *ſpiritus* quibus noceant? C. 266.

Apoplexia quid? C. 251. eſt quaſi paralyſis generalis. C. 351. *Hujus* a ſyncope, animi deliquio, ſomno profundo, diſparitas. C. 252. 253. item a catalepſi. C. 457. ſedes. C. 280. Cauſa proxima. C. 253. 254. Remotae & harum diagnoſis. C. 225 ad 279. *Futurae* Signa. C. 290 ad 294. *imminentis* indicia prima ubi conſpiciantur? C. 293. *praeſentis* diagnoſis. C. 294. *Hujus* major vel minor diſcriminis *gradus* unde cognoſcatur? C. 281. 282. 283. *Levitas* unde? C. 283. Quomodo ope naturae ſolvatur? C. 283 ad 288. Paulo *gravioris* effectus & exitus. C. 288. 289. cur raro integre curetur? C. 289. 290. *Exquiſitae* autem effectus & exitus quis? C. 290. *Apoplexiae* generalis cura non datur. C. 294. 295. A cauſa frigida *futurae* cura. C. 295 ad 300. *praeſentis* autem. C. 301 ad 304. ſi vero a Plethora &c. inſtet, *curatio* quae? C. 304. 305. 306. *Factae* prognoſis & cura. C. 307. ſi ab extravaſatis humoribus, *quae*? C. 307. 308. Si ab effuſa lympha, *qualis*? C. 308. 309. Si a Veneris &c. *quae*? C. 309. 310. Si a polypoſis concretionibus, *cura nulla*. C. 310.

Apoplexia a qua cauſa ſenibus *frequens*? C. 264. *Hi* cur rarius emergant? C. 281.

Apoplexia *animi affectus* mire quandoque mutat. C. 288. *Hac* ſanata cur omnes functiones ſaepe reſtituantur, loquela laeſa manente? C. 371. 372.

Apostema. vid. Abſceſſus.

Appetitus *aegrorum* ſaepe Medicum de victus ratione docet. B. 100. Adeoque *eorum* deſideriis multa ſunt indulgenda. B. 100. 101. In gravidis *inſolitus* non eſt prohibendus. B. 231. Quomodo tractandus? D. 464. In diu *jejunantibus* cur pereat & nauſea oriatur? B. 219. Multum *proſtratus* in morbis quid indicet? B. 433. In phthiſi *validus* cùm pergente corporis emaciatione, quid indicet? D. 82.

Aquae *proprietates*. A. 201. 202. 688. An rabioſis noceat? C. 573. *Hujus* major copia, a ſiticuloſo ſimul & ſemel epota, Hydropis ſubitaneae cauſa. C. 333. D. 192. 193. Hydropis thoracis. D. 136. *Frigida* affatim hauſta aeſtuante corpore Haemoptyſin fecit. D. 23. ſenſim & repetitis vicibus *epota* ſedavit Haemoptyſim. D. 38 ad 41. Imo externe *applicata*. D. 41. In ſiti febrili *haec* an conveniat? B. 214. 215. An in febri continua putrida *concedenda*? B. 442. 443. *hujus affuſio* quando convulſionem ſolvat? B. 360. 361. *Haec ipſa* fibras roborat. A. 46. *Tepida* autem laxat. A. 39. 44. 46. 190. *hujus vapor* magis efficax. A. 190. *Inſpiratus* anxietates circa vitalia lenit. B. 205. In vomica clauſa prodeſt. D. 98. *Calida* inflatibus cur bona. B. 239. 240. *Eadem* cur caput in phrenitide lavandum? B. 283. *hujus potionis* abuſus ventriculi & inteſtinorum ſtuporis & paralyſis cauſa eſſe poteſt. C. 362. 367. *Calida* nimis ſanguinem coagulat. A. 46. *Ebullientis* gradus quis? A. 832. 833. *Hujus* effectus A. ibid.

Aquae *Stagnantes* epidemicorum morborum cauſae. E. 171.

Aquarum *medicatarum* principia. C. 345. uſus in chronicis. C. 345. In Hydrope.

D. 221. 222. In Melancholia. C. 515. In podagra. D. 578. *Aquae Carolinae*, *ſpadanae teplicenſes*, quibus in morbis conveniant? C. 345. D. 578. *Selteranae* in quibus? C. 335. 345. *Antonianae*, *buchenſes*, *Wildungenſes* in quibus? C. 335. *Spadanae* quando in epilepſia bonae? C. 449. *Ferratae* quando ferro anteponendae? C. 660.

Ardens *febris* vid. Febris.

Argentum *vivum* vid. Mercurius.

Aristolochicorum claſſis *duplex*. D. 630. Quando *indicata*? quando *non*? D. 631. 632.

Aromata unde noſcantur? C. 336. *Horum abuſus* quae mala faciat? C. ibid. *Calida* cur non conveniant in aquae metu? C. 577. 578. Rheumatismum facere poſſunt. C. 336.

Aromaticarum *plantarum* producta, praeparata, uſus & exhibendi forma. C. 376. 377. 378.

Arsenicum tendinibus vulneratis applicatum convulſiones creat. A. 221. *Fixatum* per nitrum ad haemorrhagias ſiſtendas noxium. A. 221. *Arſenici Vaporis* effectus. B. 715. mictum cruentum fecit. C. 227. 228. *Arſenicale amuletum* in febrium cura adhibitum peſſima produxit ſymptomata. B. 113.

Arteriae *dilatatio* eſt cordis contractioni Synchrona B. 16. *Minoris* integre vel pro parte *diſſectae* phoenomena. A. 233. 234. *Majoris* in integrum *diſſectae* effectus. A. 234. 235.

Arteriae *aſperae Hydrops*. D. 145. 146. *Hujus* diagnoſis & cura. D. 146. *ejus* vulnera & *horum* prognoſis. A. 268.

Arteriotome in phrenitide laudatur. B. 613. Maniam ſanavit. C. 532. In epilepſia quando *utilis*? C. 441. Quibus in caſibus venae ſectione praeſtet? A. 158. 159.

Artuum *tumor* in phthiſi cujus ominis? D. 78. *Horum vulnera* non ſunt abſolute lethalia. A. 278. *inferiorum venae* cur caeteris valvulas plures habeant? C. 603. *Horum tumor ſubitus* quos ſaepe levet? C. 373.

Ascarides quid? D. 709. 710. 711. vide Vermes.

ΑΣΚΙΤΕΣ quid? D. 160. *Hujus* a Tympanitide diſparitas. D. 172. Species *triplex*. D. 160. Diagnoſis *primae* ſpeciei. D. 165. 166. *ſecunda* ſpecies. vid. Hydatides. Diagnoſis *Tertiae* ſpeciei. D. 163. 164. prognoſis. D. 164. Cura. vid. Hydrops.

Ascites *purulentus* unde naſci poſſit? A. 732.

Asparagi podagrae paroxysmum accelerant. D. 305. 306.

Asthma Anxietatis cauſa. B. 199.

Atheroma quid? A. 111. 165. Anginam facere poteſt. B. 636.

Athmosphera vid. Aër.

Atonia *muſculorum* quid? C. 353.

Atrabiliarius *humor*. quid? C. 464. 465. *Hujus* principia. C. 476. Cauſae. C. 465 ad 471. Diagnoſis & effectus. C. 471 ad 476. Prognoſis. C. 477. Cura. C. 477 ad 481. *Hic Humor* cur? quando? & quo deponatur? C. 481. 482. *Hujus depoſitionis* diagnoſis & effectus. C. 483. 484. Indicatio. C. 485. 486. 487. Cura. C. 487. 488.

Atrabilis quid? A. 853. C. 488. 489. 490. cur ita *dicta*. C. 463. De *illa* quid cenſuerunt *Veteres*? C. 461. 462. 463. *Hujus* ſpecies *duplex*. A. 853. Effectus. C. 488. 489. Signa. C. 490. Cura. C. 490 ad 493. Natura quandoque *hanc* perficit, & tunc quid agendum. C. 508. 509. 510.

Atrabilis *turgens* quid? A. 853. C. 493. 494. *Ejus proprietates*. C. 499. 500. *Ejusdem* a ſimplici *atrabile* diſparitas. C. 494. Cauſae. C. 493 ad 496. Effectus. A. 117 C. 496 ad 499. Prognoſis & cura. C. 500. 501. *Metaſtaſes* quando locum habeant? C. 497. *Vomicae* dum rumpuntur, quibus cum ſymptomatibus id fiat? C. 497. 498.

Atrophia quid? A. 58. C. 643. *hujus* a Cachexia diſparitas. C. 643. partem paralyticam ſi occupet, cujus ominis? C. 369. 370.

Attentionis definitio & effectus. B. 320.

Attenuantium *efficacia* quibus promoveatur? B. 166.

Attrahentia quid? A. 201.

Avenae *decocti* cum oxymelle in febrili calore uſus. B. 309.

Auris *dolor* in acutis quid indicet? B. 329. *Tinnitus* ab encephalo affecto cujus praeſagii? C. 293.

Autumnales *febres*, vide Febres.
Autumnus cur morborum maxime *ferax*? B. 36. Eſt rheumatiſmi Cauſa. E. 649. 650.

B.

Balnea *quae* Cachecticis conveniant? C. 661. *Calida* in flatibus & ſpaſmis adhibentur. B. 244. *Tepida* in Rheumatiſmo bona. E. 669. E. 669. *Frigida* cum ſucceſſu ibidem data ſunt. E. ibid. & 670. 671. Item in paralyſi. C. 387. cur ſaepe in pertinaciſſimis morbis profuerint? B. 65. 66.
Balnea *pedum* quando in apoplexia adhibenda? C. 306. In catalepſi? C. 321. In mania? C. 525. In menſium ſuppreſſione? D. 438. In ſcorbuto? & *quae*? C. 627. *Horum* in variolis uſus *quis*? E. 75. 107. 108. 109.
Balnei *terrae* in phthiſi uſus & adhibendi modus. D. 101.
Balneum *vaporis* rigidas, imo duriſſimas partes emollit. B. 142. 143. In paralyſi quando conducat? C. 386. In obſtructionibus laudatur. A. 191. & quandoque in alcalino Spontaneo. A. 129.
Balsama laudantur in haemoptoe. D. 42. In phthiſi. D. 88. 89. 93.
Balsama *nativa* quid analyſi *chemica* exhibeant. A. 327. *His* vulnera cur infarciri non debeant? A. ibid. & 333. In renum ulcere *bona*; C. 240. 241. *Haec* artificialibus in ulcere pulmonum praeferenda. B. 789.
Balsamus *Sulphuris antimoniatus*, quid? D. 381.
Barba quando naſcatur? B. 325. Cur *hac* careant Caſtrati? B. ibid. & 326.
Betae *folia* cuti applicata efflorefcentias revocant. C. 422.
Biliosae *febres* quando graſſare ſoleant? B. 44. cum hepatitide quando obſerventur? C. 87.
Bilis quid? A. 205. Eſt inter inquilinos humores *acerrima* C. 86. Magna copia ſecernitur. C. 94. *Ejus* uſus A. 96. 97. 117. 119. 205. In ſanguinem *reſorpta* ad uſus *efficacior* evadit. C. 96. Magna copia in ventriculo *collecta* appetitum tollit. B. 219. 220. Ex abdominali vulnere *effluens* quid deſignet? A. 521. *Hujus vomitus* in capitis vulnere, quid? A. 434.
Bilis *accenſa* quid? B. 44.
Bilis *atra*. vide Atra-*bilis cyſtica*, cur in exitu retardetur? C. 87. *Hujus* in cyſtide *degeneratio* quae. C. 499. 500. Symptomata & effectus. C. 500.
Bilis *aeruginoſa* unde fiat? C. 429.
Bilis *hepaticae* a *cyſtica* diſparitas. C. 96. Facile in ſanguinem regurgitat. C. 126. Regurgitationis effectus. C. ibid.
Bilis *animalium* ſaepe pulchrum dat remedium. B. 221.
Boli *armenae* dotes. A. 128. *Medicatae* in morbis putridis proſunt. A. 129.
Borax quid? A. 203. *Hujus* natura & dotes. A. 204.
Borborygmus quid? A. 85. B. 237.
Bronchia quid? A. 269. *Horum vulnera* cur periculoſa? A. ibid.
Bronchocele quid? D. 145. *ejus* cura. D. 146.
Bronxotome quid? B. 685. Quando indicetur? quando non? B. 684 ad 687. 695. Abſque periculo vitae inſtitui poteſt. B. 686. Ubi & quomodo *inſtituenda*? B. 687. 688. *Inſtrumenti* ad hanc operationem expoſitio. B. 688. 689. *Hac* inſtituta quid ſuperſit? B. 690. 691.
Bubones quid? A. *Horum* ſedes A. E. ibid. *Venereorum* naſcentium Signa E. 438. Sunt recepti in venas contagii indicium. E. 439. Quo citius a ſuſpecto concubitu apparent, eo pejus. E. 439. 440. *Horum* ab aliis inguinum tumoribus diſparitas E. 440. cura. E. 494. 495. 496. *Suppurantes* ante perfectam maturationem *aperti* ſcirrhos relinquunt. A. 858.
Bulimus quid? D. 716.

C.

Cachectici cur ad motum alacritate deſtituantur? C. 645. 646. Cur *plurimi* fiant in urbibus obſceſſis? C. 649. *horum qui* evadant? *qui* pereant? C 650.
Cachexia quid? C. 636 Plurimos morbos comitatur. C. 637. *ejus* cauſa proxima. C. 637. 638. Remotae. C. 638 ad 642. 647 648. 649. Effectus C. 642 ad 647. Diagnoſis. C. 649. Prognoſis. C. ibid. &

& 650. 651. Indicatio. C. 651 ad 654. Cura. C. 654 ad 655. *Cachexia* hydropis, leucophlegmatiae & tabis cauſa. C. 642. 643. 644. *Item* palpitationis cordis. C. 644. 647. *Cachexiae* cauſa dum nullis ſignis detegitur, quid latere ſuſpicetur Medicus? C. 641.

CACOCHYMIA quid? B. 296. cur non adeo facile ſolvatur ac plethora? B. 310. Neceſſario Cachexiam comitatur. C. 636. Admodum *diverſa* in diverſis obſervatur. C. 644. *Atrabiliaria* apoplexiam facere poteſt. C. 264. *Glutinoſa* pariter. C. 258. 263. 264.

CADAVERUM *inſpectio* ſummi in medicina uſus. A. 13. 14. B. 604 C. 318.

CAESAREA *ſectio* quando indicata? D. 548 ad 554. Eisdem cum cautelis in mortua inſtitui debet, ut in vivente. D. 551.

CAFFAE *potionis abuſus* ſanitati nocet. E. 587.

CALCANEI *fracturae* effectus. A. 560.

CALCULUS quid? E. 201. 245. *hujus* ſedes. C. 245. D. 59. E. 201. 215 ad 224. *Ejus* materiae & originis indagatio. E. 201. 202. 203. Rudimenta in ſana quavis urina habentur. E. 203.

CALCULUS *nativus* quid? E. 204. In majorem excreſcere vix poteſt, niſi alia accedat cauſa. E. 204. 205. Qua ratione id fiat? E. 205. 210. 211. *calculi rudimenta* cui corpori facilius uniantur? 209. *Helmontii Sententia* de calculi geneſi eſt falſa. E. 212. 213. 214. *ejus* ergo materiae quae ſit? E. 225 ad 233. Circa hanc obſervatio quid doceat? E. 233 ad 239. Analyſis *chemica* quid? E. 239 ad 245. *calculi* diagnoſis ſaepe dubia, imo deficiens. E. 245. ad *hunc* juniores cur adultisproniores? E. 227. 249. Inter illos pauperculi cur magis? E. 227. 249. Viris mulieres cur minus pronae? E. 227.

CALCULI *renalis* geneſis. E. 273 ad 278. Effectus. E. 250 ad 253. Indicatio. E. 299. Cura. E 300 ad 343. *Huic* remoram in pelvi facientes cauſae. E. 254. 255. Effectus & cura. E. 343. Hic per uretheres *tranſiens* unde retardetur? E. 255. 256. 257. *hujus* diagnoſis. E. 344. 345. Effectus ſymptomata. E. 256 ad 260. In veſicam *delapſi* diagnoſis. E. 344. 345. 346. 282 ad 299. Non eſt determinatu facilis. E. 282. 283. *Hoc* in veſicam delapſo quid contingat? E. 260. 261. *Hujus* natura unde noſcatur? E. 262. 263. *Urina* cur tunc foeteat? E. 262. Effectus. E. 264 ad 270. Cura. E. 347. 348. 355 ad 369. Sectio *veſicae* quando inſtituenda? vid. Lithotomia. *Calculoſi* quandoque levius quandoque moleſtius habent. E. 263. *Strangurioſum* urinae *ſtillicidium* per ſe non dat certum *calculi* veſicae ſignum. E. 287. viſcoſum ejus ſedimentum non eſt pus proprie dictum. E. 287 ad 290. *calculi* in collo veſicae haerentis effectus & cura E. 349 ad 355. Calculi in veſica *fellea nati* icteri cauſa. C. 132. Hujus cauſae diagnoſis. C. 133. 134. Cura. C. 134 ad 137.

CALEFACIENTIA cur ita dicta? B. 300. 301.

CALLUS quid? A. 167. *hujus* natura. A. 192. cauſa proxima. A. 167. Effectus. A. 167. 192. Cura. A. 192.

CALLUS *oſſium* quid? A. 563. 564. Quomodo fiat? A. 574. 575. Quantum temporis requiratur, ut fiat? A. 591. 592. 593. *Luxuriantis* Cura. A. 595. *Deficientis* reſtitutio. A. ibid. & 596.

CALOR *corporum* aequalis eſt aëris ambientis *calori*. B. 173. Calor *corporis* noſtri unde? A. 143. *Hujus* varii gradus eſſe poſſunt. A. 832. Horum effectus A. 177. 832. Praeſentis vitae comes & ſignum eſt. A. 783. Semper ſuperat atmospherae *calorem*. A. 797. Caloris *externi* in corpus noſtrum effectus. A. 41. 119. C. 361. *Hic*, ſi *major*, Rheumatiſmi &c. cauſa. E. 647. 648. 649. Quae hic loci indicata? E. 649. Quibus apoplexiam facere poſſit? C. 266. 306. *Calor* adoleſcentulorum vegetorum aegris debilibus applicatus, quid Boni praeſtet? B. 163. *calor hominis* ſani latentem in liquidis aërem extricare non valet. B. 233. 234. Calor febres producit. B. 41. pro diverſa febris indole variat. B. 24. 25. Caloris *febrilis* diagnoſis. B. 287. 288. *Hic* quomodo menſuretur. B. 287. *hujus* cauſa. B. 290 ad 300. Gradus ſequuntur cau-

cauſae augmentum. B. 301. 302. Effectus. B. 302 ad 305. prognoſis. B. 305. Cura. B. 305 ad 313. Calor in chloroticis, leucophlegmaticis cur deficiat? B. 292. *Hujus augmentum* cur adeo cito ab aſſumptis percipiant phthiſici? B. 300. *Mordax* & de profundo *emergens*, quid in febribus denotet? B. 423. 424.

CALVARIA quomodo perforetur? vide Trepanum. *Hujus* perforatae cura. A. 481. 482. 488. 489. Symptomata hanc perforationem quandoque comitantia. A. 483 ad 486. Prognoſis. A. 486. 487. 488. Haec perforatio in epilepſia quandoque felix. C. 444.

CALVARIAE *contuſio.* vide Contuſio. *Ejus dedolatio* quid? A. 414. 415. *Fractura* quid? vide Fractura.

CALVARIAE figura. A. 395. *Hujus* cognitio pro vulnerum profunditate detegenda utilis eſt. A. ibid. *Mala configuratio* epilepſiae infantum cauſa frequens. C. 436. *Vulnera* pro cauſarum varietate diverſa ſunt. A. 412 ad 415. Horum diagnoſis. A. 415 ad 420. Effectus. A. 420. 421. 422. Prognoſis. A. 422. Indicationes. A. 422. 423. Cura. A. 423 ad 429. Exploratio quomodo inſtituenda. A. 415 ad 420. Locus *vulneratus* quomodo detegatur? A. 424. 425. Hujus mundatio. A. 425.

CALVARIAE *fiſſura.* vide Fiſſura. *Haec* fiſſa, fracta an ſemper terebranda. A. 422. 423.

CALVARIAE *intropreſſio* duplici modo fit. A. 414. *Intropreſſae* effectus. A. 431 ad 441. C. 408. Diagnoſis. A. 441. Cura. A. 442 ad 445. *Hac* fiſſa, fracta, contuſa, ſi rumpantur vaſa quaecunque, quid ſequatur? A. 445 ad 450. *Effuſorum* in cavum cranii *humorum* Diagnoſis. A. 450 ad 453. Locus collectorum *humorum* quomodo detegatur? A. 453 ad 459. Indicationes. A. 459. 460. Cura. A. 460 ad 489.

CALX in calculo laudatur. E. 317 ad 327. *Ejus aqua* praeſtat. E. 327 ad 332. Ejus *lixivium* quibus conveniat? quibus non? B. 130. Sub *ejus* uſu cur urina ſedulo examinanda? B. ibid. Calx *recens* aedificia *incruſtans* apoplexiam producere poteſt. C. 278.

CANALIS quid? A. 160. *Hujus axis* quid? A. 64. *canalium* noſtrorum per perpendiculum ad axim ſectio quae? A. 665. *Debilitas* quae? Vide Vaſa.

CANCER quid? A. 872. E. 392. 393. 409. 475. *Ejus* a ſcirho diſparitas. A. 873. *item* a gangraena & ſphacelo. A. 884.

CANCER *aquaticus* quid? A. 749. 766. Eſt aliquando *epidemicus.* A. 766. *Hujus* ſigna & cura. A. ibid. & 767.

CANCER *Occultus* quid? A. 875. *Apertus* ſive *ulceroſus* quid? A. ibid. *Fungoſus* quid? A. 879.

CANCRI Sedes. A. 878 879. Cauſa proxima. A. 873. Remotae. A. 876 ad 880. *Occulti* diagnoſis. A. 880 ad 894. Prognoſis. A. 889 890. 894. 895. 896. Cura A. 890 ad 900. Curatio per *extirpationem* quando inſtituenda? quando non? A. 890 ad 894. *Perfecta* non datur niſi *cancri* cauſa auferatur cum *cancro.* A. 894. Palliatio. A. 897. 898. 899. *Cancer Occultus* per plures annos in corpore ſine incommodo haerere poteſt. A. 889. *Aperti*, ſive *ulceroſi* diagnoſis. A. 883. Effectus. A. 883 ad 889. Cura *palliativa.* A. 900. 902. *Extirpatoria.* A. 902. *Prophylactica.* A 903. 904. *ejus malignitatis* gradus unde deſumantur? A. 886. 887. 888. Hoc ablato, ſi in alia corporis parte ſcirrhus eſt, ille brevi in *cancrum* mutatur. A. 891. Non integre ablati reliquiae pejus repullulant. A. 893. 894. Cancri *Radix* quid? A. 893. *ejusdem ſemen* quid? A. 894. Cancri inſanabiles, curatu difficiles qui? A. 894. 895. 896. Cancri in internis etiam partibus deprehenſi ſunt. A. 904. *Horum* diagnoſis. A. 882. Effectus. A. 904. *Cancri* ab interna cauſa orti; etiam reſecti diu medicandi. A. 903. Ab externa autem recidivas rarius faciunt. A. ibid. Cancri *venerei* geneſis. E. 409. Sedes. E. 410. 411. Cura. E. 501 ad 506.

CANTHARIDES variis corporis partibus applicatae quid faciant? B 41. *Harum* in frigidis morbis uſus. B. ibid. Uſus internus aliquibus in hydrophobia arcanum; ſed an tutum? C. 578 Merito *ſuſpectus* habetur. C. 47. 301. Adeoque in Gonorrhoea nocet. E. 486. 487.

CANTUS anginae inflammatoriae cauſa. B. 653. item Apoplexiae. C. 270. 271. Haemoptyſis. D. 22. 23. Peripneumoniae. B. 717. 718.

CAPILLORUM origo. D. 78. *Horum defluvii* in phthiſi cauſa. D. ibid. *Abraſio* in morbis cujus utilitatis? B. 143. 144. 283.

CAPUT *magnum* cur apoplexiae obnoxium? C. 255. *Hujus* cum ventriculo magnus eſt Conſenſus. C. 147. *Ejusdem compreſſio* in infantibus fatuitati & convulſioni originem dedit. C. 330. Integumenta *quotuplicia*? A. 390. *externorum laeſorum* Diagnoſis. A. 391. 392. 393. Prognoſis & effectus. A. 393. 394. Cura. A 400. 401. 402. Magnae cur ſequi ſoleant cicatrices? A. 394. Raro cur deliganda? A. 400. 401. 402. Capitis *contuſio*; Vide Contuſio. Capitis *vulnera* varias *ejus* partes laedere poſſunt. A. 390. 391. Quid in *his* prima deligatione inquirendum? A. 391. Quando *incidenda*? *dilatanda*? & hoc facto quid ſuperſit? A. 404. 405. *Eadem* & *contuſiones* levia licet, poſt longum temporis intervallum, ſubito ſaepe mortem inferunt. A. 252. In *his* praecipua cura ſpes quae? A. ibid. *Haec* in epilepſia profuêre. C. 443. 444. *Capitis ulcera* in infantibus manantia cur non exſiccanda? C. 421.

CARBUNCULUS quid? A. 730. Anthraci affinis eſt. A. ibid.

CARBONUM *vapor*, *nidor* ſoporem apoplecticum fecit. C. 278. 279. *Hoc* tacti quomodo tractandi? C. 310.

CARDIA quid? A. 85. *Veteribus* quid? C. 419. *ejus nervorum* per diſſectionem experimenta. A. 254. 255. 256.

CARDIACA quid? B. 159. 160. D. 219. *Horum* diviſio. D. 214. Laudantur in mania. C. 530. 531. In melancholia. C. 517. In podagra. D. 369. Cautelae in *his* Hydropico porrigendis. D. 214. 215. Item parturienti. D. 522. 523. Puerperae. D. 588.

CARDIALGIA quid? C. 419. Eſt epilepſiae cauſa quandoque. C. ibidem.

CARIES Quid? A. 421. 942. *Hujus* ab exfoliatione & oſſis abſceſſu diſparitas. A. 421. 942. *Haec* unde ſit? A. 917 ad 920. 932. 934. Diagnoſis. A. 945. 946. Prognoſis. A. 946. 947. 948. Effectus. A. 943. 944. 947. 948. Cura. A. 936. 937.

CARMINANTIA quomodo agant? B. 240. Flatus aeque producunt ac pellunt. B. ibid.

CARNES *animalium* ſaporem valde diverſum habent. A. 316. *Harum juſcula* debilibus proſunt. A. 31. 32. Si nimis *ſpiſſa*: nocent. A. ibid. Ex quibus *carnibus* optima parentur? A. ibid. *Horum* in putredinem proclivitas quomodo emendetur? B. 808. *Carnes ſalitae*, *infumatae* ad ſcorbutum diſponant. C. 597.

CARO *fungoſa* in vulneribus unde? A. 329. *Hujus* cura. A. ibidem.

CAROTIDUM *arteriarum* ortus, decurſus & diviſio. A. 266. *Harum* vulnerum prognoſis. A. ibid.

CARUNCULAE quid? E. 448. *Harum* ſymptomata & effectus. E. ibid. *Illae* poſt gonorhoeam non adeo frequentes ut vulgo creditur. E. 449 ad 454. Variae ad illas extirpandas *methodi*. E. 454 ad 457. 466 ad 469. Apud *Jacobum Daran* quomodo tractentur? E. 457 ad 462.

CARUS quid? C. 323. *Hujus* ab apoplexia, lethargo diſparitas. C. 323. 324. Cauſae. 325. Prognoſis. C. ibid. Cura. C. 326.

CASEUS unde fiat? A. 109. *Hujus* indoles. A. 115. Singularem Viſcidi ſpeciem in corpore format. A. 114 115. Quomodo paretur? C. 598. *Hujus abuſus* ad ſcorbutum diſponit. C. ibid. Curatum revocat. C. 626.

CATALEPSIS quid? C. 311. *Hujus* a tetano & apoplexia diſparitas. C. 312. Signum pathognomicum. C. 311. Cauſa proxima. C. 312. 313. Remotae. C. 315 ad 318. Effectus. C. 314. Prognoſis & exitus. 319. 320. Cura ope *naturae*. C. 318. 319. *Artis*. C. 320. 321. 322. *Catalepſis* atrophiae cauſa. C. 319. *Vera* in acutis raro obſervatur. C. 318. *Cadaverum* inſpectio quid hic doceat? C. 318.

CATAPHORA. Vide Coma.

CATARRHI expoſitio. D. 316. 317. 318. Symptomatum diverſitas unde? B. 634. 638. *Hic* quando maxime affligat? & quibus *familiaris*? B. 638. eſt ſaepe cauſa

ſa

ſa phthiſis. D. 2. 56. 57. *Catarrhalis* materiae evacuatio ſuppreſſa podagrico noxia. D. 308.

Causos. Vide Febris *ardens.*

Cauteria *actualia* quae dicantur? A. 345. *Horum* in Haemorrhagiis ſiſtendis uſus non eſt tutus. A. 345. 346. In epilepſia quis? C. 443. *His* plurimos morbos tentarunt *Veteres.* C. 67.

Cauterium *potentiale* quid? A. 346. Quibus conſtet? A. 804. *Hujus* effectus. A. ibid.

Cerebellum cerebro tutius defenditur. C. 254. Inſigniter laedi poteſt ſuperſtite vitâ. C. ibid. Hinc *huic ſoli* an motuum vitalium origo adſcribi poſſit? C. 255. *Hujus vulnera* quando lethalia? A. 259. Experimenta circa hanc rem facta. A. 251.

Cerebrum eſt ſenſoriorum ſenſorium. C. 254 Locum habet a quo omnes nervi ſenſibus & motibus voluntariis deſtinati originem habent. B. 323. *Hujus actio* an decuſſata ſit? A. 455 ad 459. C. 289. *Membranae* in phreniticis ſub ſcirrhoſae ſunt repertae. B. 604. *Cortex* in capitis vulneribus in *fungos* excreſcit. A. 439. 440. Hi ante mortem ſubſidere ſolent; A. 484. *Reſecti* cito recreſcunt *Cerebri* actione illibata. A. 485. Horum cura optima. A. 485. Cerebrum inflammationi & ſuppurationi ſubjectum eſt. A. 437. 438. *Hujus vulnera* non ſemper ſunt lethalia. A. 251. Horum diagnoſis & effectus. A. 441. *Cerebrum* quale in apoplecticis inventum? C. 262. 263. In maniacis quale? C. 522.

Cerevisiae praeparatio. A. 105. E. 617. *Quae* in rachitide laudetur *ſpecies*? In phthiſi *quae*? D. 94. 95. *Meracior* bene *fermentata* cardiacum movens optimum. B. 160. Laudatur in glutinoſo ſpontaneo. A. ibid.

Chinae *radix* non magni in lue uſus. E. 571. 572. 573.

Chirurgia eſt Medicinae pars Vetuſtiſſima. A. 217.

Chirurgo in Vulneribus quae ſcitu neceſſaria? A. 220. 278. 284. 285.

Chlorosis quomodo naſcatur? A. 101. *Hujus initium* ubi conſpiciatur? C. 472. *Hac* laborantes puellae cur tumeant? A. 26. Diagnoſis prognoſis & effectus. A. 104. Cura. vid. Glutinoſum *ſpontaneum.*

Cholera totum corpus ſubito exhaurire poteſt. B. 376. *Hujus* cura B. 388.

Chronicorum *morborum* cauſa generalis *duplex.* C. 329. 330. *Prioris* cauſae & cura. C. 331 ad 340. *Poſterioris* in fluidis effectus & cura. C. 340. 341. 342. *Item* in ſolidis. C. 342. *Utriusque* cauſae effectus. C. 342. *Hos morbos* in quasdam claſſes reducere cujus utilitatis? C. 347. Regulae in *his* Diaeteticae. C. 343. 344. curandi methodus cur non adeo diverſa? C. 344. Curae generales. C. 344 ad 349. prognoſis. C. 347.

Chylificationis expoſitio. D. 335. 336.

Chylus in ſanguinem quomodo ingrediatur? B. 716. Per venas meſeraïcas non reſorbetur. A. 276. *Ingreſſus* huic pro tempore ſupernatat, cum ſit levior. A. 174. B. 294. Febriculam & diſpnoeam levem facit. B. 49. 716. In ſanguinem quomodo mutetur? A. 137. 138. 174. Ex abdominali vulnere *effluens* quid deſignet? A. 521.

Cibi *vis* quid? B. 104. *Cibi auſteri*, *duri*, *terreſtres* ad melancholiam diſponunt. C. 469. 470. *Ciborum horror* in acutis quid deſignet? B. 451. *Ciborum intropulſio* quid ſit? B. 276.

Cicatrix quid? A. 342. *Hujus naſcentis* ſigna. A. ibid. *Hanc* tractandi modus. A. 342. 343. 841. 842.

Cicutae *aquaticae* radix convulſiones lethales creavit. A. 371. Epilepſiam C. 420. In His caſibus *vomitus* optima cura. A. 371. C. 420. Cicuta *Storkii* Luem ad omnia rebellem ſanavit. E. 573. 574. etiam arthritidem. E. 674. 675. Gonorrhoeam inveteratam. E. 484. Teſtem venereum ſcirrhoſum diſſolvit. E. 500.

Cinnabaris *ſuffumigia* in lue efficacia. E. 512. 513. 514. Sed non *tuta.* E. 514. 515. Hinc exoleverunt, niſi in malis topicis. E. 516.

Circulatorii *motus aucti* cauſae. A. 138 ad 142. Effectus. A. 142 ad 145. Diagnoſis. A. 145. 146. Cura. A. 145 ad 151. *Ejus defectus* quos morbos producat? A. 151. Vide Plethora.

Clamoris effectus. B. 53. 717. 718. Eſt haemoptyſis cauſa. D. 22. 23.
Clavus quid? A. 167. Vid. Callus.
Clysmata laudantur in apoplexia. C. 301. 306. In diarrhoeis. B. 391. In febri ardente. B. 497. 498. In flatibus. B. 243. In hepatitide. C. 102. 105. In Hydrophobia. C. 575. In ileo. C. 174. In nephritide. C. 234. 235. In paraphrenitide. C. 76. In peripneumonia B. 807. In pleuritide. C. 48. Ad partum diſponunt. D. 528. Febrium impetui moderamen afferunt. B. 158. In hoc caſu, venae Sectionibus feliciter ſubſtituuntur. B. idem.
Cocta cur ſolum in morbis movenda, non *cruda* niſi turgeant? B. 141. 142. Per quas vias eliminari ſoleant? B. 51. Natura quomodo hic juvanda? B. 167.
Coctio in morbis quid dicatur? A. 693. B. 49. Quibus ſignis cognoſcatur? A. 694. B. 475. *Hujus* ab alimentorum *coctione* differentia? B. 49. *Hanc* febris ipſa facit? B. 50. A quibus turbari poſſit? B. 57. 58. Determinatum temporis ſpatium requirit. B. 468.
Coeliaca *paſſio* quid? B. 372.
Cogitationes mutantur, mutato corpore. A. 225. 237.
Colicae *pictonum* effectus. A. 225. 237. B. 245. Medela. B. 245. 246.
Colici *qui* dicantur? B. 250. Cur flatibus & ructibus vexentur? B. ibid. & 251.
Collyrium quid? A. 722.
Coma quid? B. 337. *Hujus* ſpecies *Binae*. B. ibid. *Harum* diſparitas. B. ibid. & 338. *poſterior* quibus familiaris? B. 337. *Comatis* cum ſomno naturali comparatio. B. 338. Cauſae. B. 338 ad 341. Cura. B. 341. 342. 343. *Coma* cur abortientibus frequens? B. 339. *Comatoſis* gangraena a decubitu ſaepe accidit? B. 341.
Combustio unde? A. 832. *Hujus* effectus. A. 883. 884. Gradus quibus analogi? A. 834. Diagnoſis. A. ibid. Prognoſis. A. ibid. & 835. Cura reſolutoria. A. 835. 836. 837. In gangraenam *iturae* cura. A. 838. 839. In cruſtas gangraenoſas & ſphacelatas *acta* quomodo tractanda? A. 840. *Combuſtis* locis applicata remedia ſemper renovanda ſunt. A. 836. *Bullae* eisdem in locis occurrentes, non ſemper gangraenae praeſentis indicium dant. A. 838. Hae non ſunt pertundendae. A. ibid.
Conceptioni aptiſſimum tempus quod? D. 410. 411. Foeminam ad *hanc* aptam eſſe ſignum. D. 398. *Hujus factae* diagnoſis. D. 450. 451.
Conceptus *falſus*. D. 594. 596. *Veri* varia ſedes. D. 557.
Concretiones *variae* in corpore naſci poſſunt, morbis variis originem praebentes. A. 109 ad 113.
Conjugium eſt ſummum ſubinde emenagogum. D. 445. 446.
Consuetudo in omnibus, tum & in morbis conſideranda. A. 313. 314.
Consumptio quid? A. 123.
Contagium vide Epidemia.
Contusio quid? A. 536. *Hujus* effectus. A. 536 ad 543. Diagnoſis. A. 544. 545. Prognoſis. A. 543. 544. 546. 547. Cura. A. 547 ad 555.
Convulsio quid? A. 374. *Hujus* a tremore diſparitas. A. ibid. A vulnere *provenientis* cauſae. A. 375. 376. 377. Effectus. A. 378. Cura. A. 379. *Haec* vulneri ſuperveniens, *lethalis*. A. 378. Si Haemorrhagiae: antispasmodicis exacerbatur. A. 381. Convulſionis *febrilis* cauſae. B. 350. 351. 352. Diagnoſis. B. 352. Effectus. B. ibid. & 353. Prognoſis. B. 352 ad 359. Cura. B. 359. ad 363. Convulſiones fiunt vel a repletione vel ab inanitione. B. 352. In febribus raro fiunt abſque delirio. B. 357. *Convulſioni* febrem ſuccedere praeſtat, quam febri *convulſionem*. B. 353. Cerebro inflammato ſi ſuperveniat: unde? & cur *peſſima*? B. 356. *Convulſiones* internae tertianae paroxiſmo junioribus *unde*? B. 527. Pueris febricitantibus quando fiant? B. 354. His minus *periculoſae* quam adultis. A. 74. *Epilepticae* infantibus ſub variolarum initio cur? & cujus ominis? E. 44. 45.
Cor eſt muſculus. A. 139. In pericardio *liberum* haeret. A. 274. *Hujus nervi*; an ſenſui? vel motui magis inſerviant? A. 139. *Cor* originem & fontem vitalis motus habet. A. 25. *ejus motus* mirae proprietates. A. 2. *Hujus* explicatio. B. 18.

18. 19. 23. 24. *Hunc* variae excitant & accelerant cauſae. A. 139. 140. Mentis imperio non ſubjacet. B. 24. *Id* ab omnibus vaſis *reſectum* movere pergit. A. 3. Latens Vitale principium habet in *Se*. A. 2. Sibi parat motus ſui cauſam per intermedium Cerebellum. B. 24. *Ejus actio* Cui impendatur? A. 142. In quo conſiſtat? A. 291. Diaſtole & Syſtole ex quibus intelligantur? A. 254. *exſecti*, ſuperſtite in animalibus vita, experimenta. A. 257. *Vulnera* quae lethalia. A. 256 ad 260. Ulceribus *eroſi inventi* exempla. B. 271.

Cordis *Aneurusma* quid? A. 291. *Hujus* ortus & cauſae. A. ibid. & 292. 293. Diagnoſis & effectus. A. 293. Medela. A. 294. Cordis *palpitatio* in ſenibus unde? A. 65. *Haec* ſyncopen paſſis frequens eſt. A. 156.

Coriago quid? B. 793. *Hujus* cura. B. ibidem.

Corpora per fluidum mota reſiſtentiam patiuntur. B. 718. *Haec* augentur pro aucta velocitate. B. ibid. *Bibula*, *ſicca* dum madefiunt, ingenti vi, partes, quibus coërcentur, a contactu removent. A. 388. *Corpora* pro maxima parte fluidis conſtantia ingentem etiam duritiem habere poſſunt. A. 701.

Corpus *humanum* eſt ſui ſanguinis opifex. A. 137. 138. Ita *factum* eſt ut nequidem ſtimulum minorem ferre ſine moleſtia poſſit. B. 85. *Corpus* muliebre *Virili* laxius eſt. A. 47. 774. A leviſſimis cauſis mutatur. A. 176. 774

Corrodentia quid? A. 330. *Horum* effectus. A. ibid. *His* utendi modus. A. 331.

Corrosiva. Vide Cauterium *potentiale*.

Corrosivum vulgare *chirurgorum* quibus conſtet? A. 715.

Cortex *peruvianus* Haemicraniam periodicam ſanavit. B. 534. In gangraena & ſphacelo laudatur. A. 790. In haemoptyſi. D. 36 37. In phthiſi. D. 88. 93. 94. In variolis qua ratione *dandus*? E. 130. In hyſterico & hypochondriaco morbo quem uſum habeat? B. 527. 560. Alvum quandoque promovet. B. 565. 566. In febribus intermittentibus quando *indicatus*? quando non? B. 559 ad 566. Qua forma *dandus* & quo febris tempore? B. 567. 568. 569. Qua doſi? B. 569. 570. *Praematurus ejusdem uſus* quae mala creet? B. 59. 562. 563. Coctionem fert absque jactura. B. 567. Dum intermittentem tollit, quid agere videatur? B. 538. *Hujus efficacia* non a vi roborante, ſed ab alia pendet. B. 565. Uſui *ejusdem* obſunt lecti calor & calefacientia. B. 569. *Hic* nimium *protractus* Rheumatismum ſcorbuticum facit. B. 565. hujus cura. B. ibid. In continuis epidemicis & morbis inflammatoriis plane obeſt. B. 569. 114.

Coryza quid? A. 97.

Cranium. Vide Calvaria.

Crapula epilepſiae cauſa. C. 419. 420.

Crisis quid? B. 51. 52. *Bona*, *mala*, *imperfecta* quid? B. 52.

Crisium in morbis obſervatio ſummi uſus. B. 57. 58. 59. *Criſis* acceſſionem praecedens nox cur moleſta, ſubſequens autem levior. B. 85. *Criſis* per vomitum ſolum, ſine diarrhoea comite raro obſervatur B. 89. *Criſes imperfectae* recidivas faciunt. B. 55. 56. 464. 465. *Criſes* in omnibus morbis non fiunt; & inde quid ſequatur? B. 54. 465.

Criticae *perturbationes* quid? B. 52. *evacuationes* quae optimae? B. ibid. & 468. *Critica materia* non ſemper ad ſemel e corpore eliminatur. B. 55. 56. Quotuplici modo in variis corporis partibus colligatur? B. 77. De caeteris vide Dies *critici*.

Cucuphae ex *Cephalicis* in apoplexia quando indicatae? C. 309.

Cucurbitarum *duo* genera ſunt. B. 244. *Quae* optimae? B. ibidem. Quomodo agant? A. 675. 778. B. 245. C. 296. Laudantur in apoplexia. C. 306. In gangraena. A. 778. In paralyſi & praecipue *his* ſi juncta *ſcarificatio*. C. 387. In inflammatione. A. 675. Laudantur in phrenitide. B. 614. In ſpasmis a flatibus B. 244. In rumpenda vomica. C. 677. In haemorrhagia narium. B. 463. Denique in paralyſi & praeſertim cum *ſcarificatione*. C. 387. Similes in angina inflammatoria applicantur. B. 675. 680.
Cum

Cum vel ſine *ſcarificatione* venae ſectioni feliciter *ſubſtitutae* ſunt in peripneumonia vera. B. 780.
Cupri vis in epilepſia. C. 438.
Curatio *ſpecifica* quid? C. 566.
Curationem *morborum* qui optime inſtituat? B. 328.
Cutis in omni vulnere & ulcere ſemper conſervanda. A. 404. Hujus *albedo*, *flavedo* & ex *flavo-virideſcens* color in cachecticis unde? C. 644. 645. Color *ruber* an inculpatus ſanguinis boni teſtis? C. 645. *ejus* raritas, alvi denſitas; unde? B. 35. 394.
Cynanthropia quid? C. 521.

D.

Debilitas *febrilis* quid? B. 267. *Hujus* a paralyſi diſparitas. B. ibid. Cauſa proxima. B. ibid. & 268. Remotae. B. 268 ad 272. Diagnoſis. B. 272. ad 279. Prognoſis. B. 286. Cura. B. 279 ad 285. Debilitas in morborum initio unde? B. 285. In *hac* quae laudata? B. 285. In parturiente partum retardat. D. 522. 523. Quae tunc facienda? D. ibid. Debilitas *Vaſorum*, *fibrarum* & *viſcerum*; Vide Vaſa, Fibrae & Viſcera.
Decrementi in ſenibus ratio. A. 72. 73.
Decubitus in morbis *bonus* quis? B. 432. quis *malus*? B. ibid. & 433. Moribundorum qualis? B. 433. *Diurnus* renum morbos producit. C. 225. Calculo generando favet. E. 248. 249. 250. In ventrem *pronus* in morbis quid indicet? B. 328. In latus laeſum *tolerabilis*, in ſanum autem *impoſſibilis*, vulnerato pectore quid denotet? A. 765. 766.
Deglutitio *impoſſibilis* in hydrophobia unde? C. 567.
Delirare quid? B. 320. *Delirans* ex terrore ſaepe reſipiſcit. B. 334. 335. *Delirantibus* cur elicienda intentio? B. 335. *Hi* cur animi affectibus *tentandi*? B. ibidem. An in luce vel tenebris *ſervandi*? B. ibidem.
Delirium quid? A. 134. 149. B. 319. *Hujus* a phrenitide diſparitas. B. ibidem. *Deliriorum* varia ſunt genera. B. 321. 322. Delirii *febrilis* cauſae & diagnoſis. B. 323 ad 327. *Futuri* ſigna. B. 328. 329. Cura. B. 328 ad 336. *Delirii* frequens cauſa haeret circa praecordia. B. 325. 327. *Hujus* ſigna. B. 327. *Deliria* in morbis acutis quid denotent? A. 765. 766. Cum *riſu*, *ſtudio*, aut circa *neceſſaria*, quid? B. 322. Circa unam rem *mala*. C. 459 *Delirium* in variolis cujus prognoſis? E. 85. 86. 87.
Dementia quid? C. 506. *Hujus* ex melancholia natae prognoſis. C. ibidem.
Demulcentia melancholicis bona. C. 478. 479. 480.
Dentes *carioſi* ſcorbutum produnt. C. 605. *Exſiccati*, *lentore tecti* in febribus quid indicent? B. 151. *Dentium ſtridor* in morbis quid denotet? B 328. 601.
Dentitio D. 741 ad 745. *Hujus imminentis* vel jam *incoeptae* ſigna. D. 745. Stadium *duplex*. D. 745. 746. 750. Effectus. D. 746. 747. Indicatio. D. 747. 748. Cura. D. 748 ad 751. *Dentitio* epilepſiae cauſa. C. 418.
Depurantia quid? A. 899.
Derivantia quid? A. 201.
Desipientia *levis* quid? B. 583. Quid *ferina*? B. 321. *Deſipientiae debilitatorum* cur peſſimae? B. 278.
Despumationis *tempus* in intermittentibus quid? B. 515. 516.
Diabetes quid? B. 273. 274. *Hujus* ſpecies. B. 274. *Harum* periculoſior quae? B. ibid. & 275. *Ejusdem* cura. B. ibid.
ΔΙΑΒΡΕΞΙΣ Definitio & Diagnoſis. D. 4. 5.
Diacodiata alvum ſtrictiorem reddunt. C. 492. *Horum* in calore febrili uſus quis? B. 308. Vide. Narcotica; Opium.
Diaeta pro vario vitae tempore varia? A. 75. 76. *Item* pro varia anni tempeſtate. A. 312. 313.
Diagnosis *morbi* quid? A. 27. B. 94. *Hujus firmitas* unde? B. ibidem.
Diaphoresis eſt naturae methodus, qua noxia expellit. B. 85. *Hanc*, ut natura, ars regere neſcit. B. ibidem.
Diaphoretica quid? A. 777. 778. vid. Sudorifera.
Diaphragmatis *notio* exacta haberi debet, ut thoracis vulnus determinari rite poſſit. A. 496. *Ejusdem* deſcriptio. A. 507. C. 73. Semper tenſum eſt etiamſi non agat. C. 73. 74. *ejus vulnera* & ho-

horum prognoſis. A. 272. 273. Vomica ſurſum rupta empyematis cauſa. C. 669.
ΔΙΑΠΕΔΕΣΙΣ quid? D. 29.
DIARRHOEA quid? B. 371. *Hujus* materia. B. 372 ad 375. ex quibus locis haec veniat? B. 375. 376. Remotiſſima etiam viſcera purgat. B. 88. Cauſae. B. 376 ad 380. *Diarrhoeae diverſitas* unde? B. 380. 381. Prognoſis. B. 380 ad 383. Effectus. B. 383 ad 387. An *ſinenda*? an *ſupprimenda*? Cur pro curatione ſciendum? B. 387. *Tollendae* cura. B. 387 ad 397. Diarrhoea in Hydrope quando *bona*? B. 373. Quandoque eſt hydropis cauſa. D. 195. 197. In acutorum initio ſaepe *funeſta*. B. 381. Pleuritidi aut peripneumoniae *ſuccedens* quid indicet? B. ibidem. Ophtalmiam *concomitans* quid? B. ibidem. *Diarrhoea* an *ſalutaris* futura ſit? an non? unde judicari poſſit? B. 384. 385. In pleuritide quae *bona*? *mala* quae? C. 25. Paraliticis conducit. C. 374. 384. Scorbuticis autem quando? C. 613. *Diarrhoea infantum* quomodo tractanda? B. 389. *Scorbuticorum* quomodo? B. 395. *Artificialis* in apoplexiae ſanguineae metu laudatur. C. 306. *Spontanea*, imo *provocata* in variolis ſaepe bona E. 89. 124 ad 127. Diarrhoea ad *matulam*. Vide Diabetes.
DIASCORDII *ſylvii* compoſitio & vis. E. 537.
DIES in morbis quid vocetur? B. 469. Dies *critici* quid? B. 464. *Horum* enumeratio. B. 465. 466. 471. *Dies ſeptimus* cur inter *criticos* maxime inſignis? B. 464. *Duodecimus* & *decimus ſextus* cur é criticorum numero expungantur? B. ibid. *Quartus* & *Septimus* ſingularum ſeptimanarum cur reliquos antecellant? 466. 469. *Decimus ſeptimus* etiam valde celebris eſt. B. 471. *Vigeſimus primus* e *criticorum* numero, cur eximatur? B. 470. An revera non ſit *criticus*? B. 471. *Critici veri* qui dicendi? B. 466. 467. *coïncidentes* qui? B. 467. *Hi* in primo ſeptenario qui ſint? B. ibidem. In ſecundo autem quis? B. ibidem. *Coïncidentium* efficacia poſt decimum quartum *diem* quare evaneſcat? B. ibidem. Dierum criticorum obſervatio exacta ſummi in medicina uſus. B. 468. 469. Ad *horum* diſtinctionem requiritur principium morbi cognitum. B. 469. Id unde habeatur? B. 67. *Horum* ordo quis? B. 469. 470. 471. diſtinctio non eſt ex numerorum proprietate, ſed ex obſervatione nata. B. 472. *critici* qui dimidium ſeptimanae comprehendunt, vel illam finiunt, quid differentiae habeant? B. 473. *Dies Septimus* inter criticos licet *ſecundus*, excellentia tamen *primarius* eſt. B. 473. *Quartus* quandoque decretorius, quando index? & *Sextus* cur infamis? B. ibid. *dies quaternarii* & *Septenarii* quando judicent & quando *Septenarii* ſoli. B. ibidem. *Critici* in epidemicis qui ſint? B. ibid. Dies *indices* qui vocentur? B. 475. *Qui* ſint? & quid utilitatis quoad prognoſim habeant? B. ibid. & 476. 477. *Dies quartus*, quando index *Sexti*? B. 477.
DIGERENTIA *chirurgorum* quid? A. 329. *Horum* ab abſtergentibus diſparitas. A. 330.
DIGESTIO ut bona fiat, quae requirantur? B. 33. 63. *Hujus* impedimenta & inde ſequelae. B. 33. Digeſtio *ciborum prima* quid? A. 83. *Hujus* & *ſecundae* effectus. A. ibid. Digeſtio in vulneribus quid? A. 231.
DILACERATIO quid? A. 536.
DILUENTIA quid? A. 70. 71. *Horum* actio quae? B. 360. Cur optime agant, ſi *calida*? B. 118. efficacia quibus promoveatur? B. 165. 166. cur ſaepe ſine fructu in acutis potentur? B. 366. Melancholicis cur tantum proſint? C. 478. 479. 480.
DIPLÖE quid? A. 421. *Hujus* affectae effectus. A. ibid.
DISTORSIO quid? A. 168.
DISTRACTIO quid? A. 168.
DIURETICA in hydrope bona. D. 256 ad 260. *acriora* calculum non promovent. C. 237. in gonorrhoea nocent. E. 485.
DOLOR verbis explicari non poteſt. B 189. *Hujus* idea. A. 355. 356. 357. Varietas. A. 357. 358. Proprietas. A. 358. 359. cauſa proxima. A. 359. Remotae. A. 359 ad 362. Cauſarum ablatio. A. 364 ad 368. Senſus ablatio. A. 368. 373. *Dolor* quibus in morbis emollientiſſimis tollatur?

in quibus intendatur? A. 365. *ejus* cauſa ſine ſenſu ſubinde adeſt. A. 370. Dolor *punctorius* quis dicatur? A. 647. *Dolor* in parte inflammata *acerrimus*, ſubito evaneſcens, quale ſignum? A. 662. *Acutus* non eſt de peripneumoniae natura. B 728. 729. 730. *Dolores magni*, *periodici* epilepſiae cauſa. C. 416. *Vagii*, *Vagi* Scorbuticis familiares. C. 605. 606. *Horum* Signa. C. ibid. *Lancinantes* quomodo Scorbuticos torqueant? C. 611. A lue Venerea ut diſtinguantur? C. ibid. *Inflammatorii* cum febre acuta absque bonis ſignis evaneſcentes cur phrenitici? B. 587. *Doctor dorſi* in qua anginae ſpecie ſentiatur? B. 663.

Dropaces quid? C. 387.

Dysenteria quid? B. 371. C. 193. *Hujus* variae & mirae cauſae. C. 193. Signum pathognomicum. B. 385. eſt quandoque contagioſa. B. 396. E. 17. Exempla. C. 193. *Dyſenteria* hydropis cauſa. D. 195. 196. 197. lienteriae. B. 387. In inflammatione inteſtini recti quae bona, & quando? C. 172. 173. *Purulenta* in inteſtinorum inflammatione quid indicet? C. 183. 184. *ejus* cura. C. 184. 185. *Foetida*, *cinericia* &c. ſi fuerit; quid denotet? C. 185. 186. item quid *acerrima* & *aſſidua*. C. 189. 190. *Scorbutica* quomodo tractanda? B. 396. *Haec* quando lethalis? C. 613. Dyſenteria manialis proficua. C. 525. 526. *Suppreſſa* quando maniae metum incutiat? C. 526. *Dyſenteria* nullum ſpecificum & univerſale remedium admittit. *Hujus* ergo cura quae? Vide Diarrhoea. Dyſenterica *febris* quid? C. 202. *Haec* ad aphthas producendas *prona*. C. ibidem. Dyſenteria *Hepatica* quid? C. 143. *Hujus* prognoſis. C. ibidem.

Dyspnoea in hydrope mala. D. 201. *Quae* continuo affligit, an non a fibrarum meſochondriacarum paralyſi? C. 366. *Quae* poſt paſtum contingit, unde? B. 716.

Dysuriae Cauſae. E. 449 ad 454. Cura. E. 466. 467.

ΔΥΣΦΟΡΙΑ criſim praecedens quando de die, quando de nocte obſervetur? B. 85.

E.

Ebrietas convulſionem lethalem creare poteſt. C. 412. Hydropem. D. 198. 199. Obmuteſcentiam. B. 31. Peripneumoniam notham. B. 803. 804. Soporem. C. 324.

Ebriosus qui vocetur? B. 136. Cur non ſimul & ſemel a potu ſit arcendus & quo modo id tentandum? B. 137. 138.

Ebrius qui dicatur? B. 136.

Ebullitionis tempus in intermittentibus quid? B. 515. *Hujus* a vigore acutorum diverſitas. B. ibidem.

Ecchymosis quid? A. 538. 539. D. 29.

Eccoprotica quid? A. 521.

Educatio varia quomodo corpus mutet? A. 25.

Effluviorum ſubtilitas quanta? A. 773. *putridorum* effectus. 774.

Electricae *vis* in corpus effectus qui? C. 382. Haec paralyticis partibus cum ſucceſſu applicatur. C. ibid. & 383. Dolores rheumaticos diſſipavit poſtea redituros. E. 682.

Elementa quid? A. 19. *Horum* proprietates. A. 20.

Elephantiasis ad ſcorbutum an referri poſſit? C. 610.

Embrocatio fit in paralyſi. C. 386. In mania. C. 532. 533. Tumores ad caetera rebelles diſſipavit. A. 191. 951.

Emenagoga caute porrigenda. D. 443. 444. 448.

Emetica. (vide Vomitoria Emollientia) quid? A. 70. In delirio febrili, *applicata* capiti, *utilia*. B. 331. In angina aquoſa quando conveniant? B. 640. 641. Calculo expellendo favent. E. 303.

ἜΜΜΟΤΟΙ qui dicantur? C. 241.

Emphysema quid? A. 398. D. 277. *Hujus* ſedes. A. ibid. D. 278. Cauſae. A. 398. 399. Cura. A. 399. D. 278. Vulnera thoracis ſaepe comitatur. A. 400. Et tunc quid denotet? A. 498.

ΕΜΠΡΩΣΘΟΤΟΝΟΣ quid? A. 375. C. 457. *Hujus* ab epilepſia diſparitas. C. 458.

Empyema quid? A. 58. C. 665. *Hujus* cauſa proxima. C. ibidem. Remotae & ſedes. C. 666 ad 669. Signa futuri. C. 669. 670. Praeſentis. C. 670 ad 673.

Effectus. C. 674 ad 677. Cura. C. 678 ad 682. *Ejus* in mortem *tranſitus* certum tempus an determinari poſſit? C. 676. 677. Empyema Hydropis cauſa. D. 197.

ENCEPHALON quid? A. 278. *Hujus vulnera* &c. Vide Calvaria.

ENDEMIUS *morbus* quid? E. 4. 187.

ENS *Veneris Boilei* ſanavit rachitidem. E. 627. 628. 629. Qua ratione agat? E. 628. 629.

EPHEMERA *febris* quid? B. 412. Una *ſalutaris*; altera *peſtilentialis*. B. ibid. & 413. *Salutaris* cauſae. B. 413. Diagnoſis. B. ibid. & 414. 415. Prognoſis. E. 152. Cura. B. 415. 416. Qua diei hora ad ſtatum perveniat? B. 415. Ab intermittentis paroxiſmo qua ratione diſtinguatur? B. ibidem. *Peſtilentialis* ſive *Britannicae* prognoſis. E. 152.

EPIDEMICAE *febres*. vide Febris.

EPIDEMICUS *morbus* quid? E. 4. 187. *Epidemici morbi* manifeſtas ſubinde cauſas habent. E. 16. 17. *Horum* cauſa proxima. E. 179 ad 187. remotae. E. 157 ad 179. Natura unde cognoſcatur? E. 187. 188. *Epidemicum morboſum* in aëre haerens varium eſt. E. 175. An per inſecta propagetur? E. 176. 177. In aëre *natum*, an ſemper hujus ope poſtea communicetur? E. 179. Natum ſemel *contagium* vim exercere poteſt, mutata etiam aëris conditione. E. 180. 181. mora acrius an fiat? E. 182. 183. 184. ſine cauſa praediſponente, ad morbum *contagioſum* producendum non ſufficit. E. 186. *epidemica* conſtitutio ad phthiſim producendam conducit. D. 62. *epidemicus morbus* praedominans in alios *intercurrentes* imperium exercet. E. 153. *Hi* quomodo curandi? E. 154. 155. 156. *Epidemicos* curaturo quae obſervanda? & agenda? E. 188 ad 200. Magna perſpicacia & attentione opus. E. 195.

EPIDERMIDIS natura. A. 756.

ΕΠΙΓΕΝΟΜΕΝΟΝ quid? B. 168.

EPILEPSIA quid? C. 391. Variorum *ejus* nominum ratio. C. ibid. & 392. Modo ad chronicos, ad acutos modo morbos *referenda*. C. 393. Pro quo morbo olim *habita* ſit? C. 394. 395. 396. *Exquiſitiſſimae* ſymptomatum expoſitio. C. 396 ad 399. *Chronica* quid? C. 399. *Hujus* varia ſunt intervalla. C. 400. Reciprocorum paroxiſmorum cauſae. C. 457. *Acuta* quid? C. 399. Epilepſiae cauſa proxima ubi haereat? C. 401. 455. 456. 457. Remotae. C. 404 ad 423. Sectiones anatomicae quid circa has cauſas doceant? C. 423. 424. Diagnoſis rite tenenda quae? C. 392. 393. Effectus. C. 425 ad 430. Prognoſis. C. 403. 430 ad 433. Indicatio. C. 433. 434. 435. Cura, ſecundum cauſas. C. 435 ad 452. Specifica & methodi variae in epilepſiae cura, ſunt varia. C. 452 ad 455. *epilepſiae* cauſa diu latere poteſt antequam in actum erumpat. C. 405. 424. *Hac* correpti, rarius in paroxiſmi vigore, ſaepius in fine moriuntur. C. 427. Cur in fine ejusdem ſomnum apoplecticum habeant? C. 428. ſub paroxyſmo cur alvus, urina, ſemen, imo ſanguis exprimantur? C. 428. 429. Sub eodem quid agendum? C. 451. ſub fine quid? C. 452. Epilepſia *haereditaria* quid? C. 430. *ejus* prognoſis. C. ibid. circa quod aetatis tempus *ſe* manifeſtet? C. 405. 430. *Hujus labes* cur ex avo in nepotem tranſeat, incolumi filio? C. 405. 430. 431. *Idiopathica* quid? C. 431. *ejus* prognoſis. C. ibid. *Sympathica* quid? C. 431. 432. *Hujus* ab *idiopathica* diſparitas. C. 432. Prognoſis. C. ibidem. & 433. *Epilepſiae* generalis cura cur non detur? C. 433. 434. *Quotuplex*? C. 435. *Radicalis quid*? C. ibid. *Epilepſiae* infantum per aetatem facilius curabiles quae? quae minus? C. 435. 436.

EPIPHYSIS quid? A. 598. *Hujus* ab oſſis corpore ſolutae curatio difficilior quam in luxatione. A. 599.

EPISPASTICA quid? A. 676. *Horum* in corpus actio quae? B. 330. C. 296. Laudantur in apoplexia. C. 302. In catalepſi. C. 321. In delirio febrili. B. 330. In epilepſia. C. 442. 443. In phrenitide. B. 614. Cur tanti fiant in capitis morbis. B. 283.

EPITHEMATA in intermittentibus adhibentur. B. 571. *Cardiaca* quibus corporis locis applicanda? A. 775.

EQUITATIO laudatur in Chronicis morbis C. 226. 346. In fibra debili curanda. A.

A. 34. 61. 195. In hectica febri. C. 194. In melancholia. C. 515. in pulmonum ulcere. B. 790. *Ejuſdem abuſus* effectus. C. 226 227. 372. E. 464. *Fortis* adverſo vento & frigido *factae* effectus. B. 653. 654. 718.

ERROR *loci* quid? A. 163. 178. Quomodo fiat? A. 179.

ERUPTIONES in infantibus cur prudenter tractandae? C. 422.

ERYSIPELAS quid? A. 396. 643. *Hujus* ſedes. B. 78. 79. 400. Prognoſis. B. 78. 400. 680. Febri *ſuperveniens* eam plerumque ſolvit. B. 78. Populariter quandoque graſſatur. B. ibid. Ne introvertatur quid agendum. B. 680. Eryſipelas *phlegmonodes* quid? A. 643.

ERYSIPELATOSA *febris* quid? Signa diſtinctiva habet nulla. B. 78. Quo anni tempore *frequentior*? B. ibidem. *Eryſipelatoſae febris* alia *ſpecies* exanthematibus febrilibus analoga. B. 401. *Hujus* cauſae, ſigna, & effectus. B. ibidem.

ESCHERA *gangraenoſa* quid? A. 786. *Hujus* a vivo ſeparatio quo modo fiat? A. 786 ad 789.

EVACUANTIUM *abuſus* ſequelae. B. 550. 552. C. 623. *His* & *ſimilibus* exhauſti quomodo refocillandi? B. 280. 281. 282.

EVACUATIONES *neceſſariae* in ſanis etiam dantur, hinc non ſupprimendae. B. 34. 35. Maxime *ſolemnes* quae? B. 35. 131. 132. *Harum ſuppreſſarum* effectus. A. 24. 25. B. 35. 139 140. C. 354. 355. 356. 421. 642. D. 20. Per alias vias non ſupplentur integre. C. 435. Cura. B. 140. 141. *morboſarum ſuppreſſarum* effectus. C. 421. 422. 642. Cura. B. 141. 142.

ΕΞΑΝΘΗΜΑΤΑ quid? B. 397. *Exanthematum febrilium* cauſae, materies & nomina. B. 397 ad 406. Diagnoſis & prognoſis. B. 406. Cura. B. 407. 408. 409. Antequam erumpant inſultum epilepticum quandoque producunt. C. 419. *Item* dum retrocedunt. C. ibid. *His* erumpentibus, ſi convulſiones, coma adſint, Quid agendum? B. 408. *Purpura*, *livida* quomodo a maculis ſcorbuticis diſtinguantur? B. 439. *Exanthematicae eruptiones* mirae per cutim ſanis quandoque fiunt. B. 408. In his quid agendum? B. ibid. & 409.

EXCREMENTA vide Evacuationes.

EXCRETA humorum indolem ſequuntur. C. 664. In acrimonia alcalina, acida & muriatica quae ſint? C. ibid. Ex *horum inſpectione* acrimonia a perito detegi poteſt. C. ibidem.

EXERCITII uſus. B. 39. *Hoc* corpora leviora fiunt. B. ibid. Quibus proſit? A. 60. 61. 64. D. 372. 373. *Protracti* noxae. B. 40. *Exercitia* pulmonum *violenta* quae mala creent? B. 717. *Exercitata denſa corpora* a pleuritide & peripneumonia cur citius quam non exercitata pereant? B. 64

EXHALATIONES murorum *humidae* ſcorbuti cauſa. C. 396.

EXHORRESCENTIAE *tempus* in intermittentibus quid? B. 511.

EXOMPHALOS effectus hydropis. D. 208. 209.

EXOSTOSIS quid? A. 940. E. 473. *Hujus* cauſae & prognoſis. A. 941. Cura. A. ibid. & 942.

EXTENSIO *membri* in fracturis quomodo fiat? A. 577 ad 580. *Extenſum membrum* quomodo reſtituatur? A. 583. *Hujus* operationis rite inſtitutae diagnoſis. A 584. Reſtitutum membrum quomodo in ſitu retinendum? A. 585.

EXTIRPATIO quando inſtituenda? A. 805. In quo loco? A. 806. 807. *Hujus* definitio. A. 808. 809. 810. Ad hujus *operationis* adminiſtrationem quid requiratur? A. 812 ad 819. *Operationis* expoſitio. A. 819 ad 822. Symptomatum hanc ſequentium cura. A. 822 ad 831.

F.

FACIES in empycis cur rubeat? C. 673. *Hujus diſtorſiones* quid praeſagiant? C. 368. Faciei *Hippocraticae* deſcriptio. C. 676. *Haec* in empyemate quid indicet? C. ibid.

FAMES quid? B. 42. Diu *tolerata* febrim facit. B. ibid. Quamdiu protrahi poſſit ſuperſtite vita? B. ibid. Moleſtius fertur a bilioſis; a pituitoſis autem facilius. B. 111. eſt ciborum optimum condimentum. B. 31. eorum doſim determinat. C. 344. In ſcorbutico *perſeverans* unde? C. 612.

FA-

Farinacea quibus cachecticis proſint? quibus obſint? C. 654. 655. Glutinoſum in corpore producunt. A. 96. *Cruda* non *fermentata* ſcorbuti cauſa. C. 598. Ad maturandos abſceſſus proſunt. A. 697. 698.

Fasciarum *uſus* in roboranda fibra debili *bonus*. A. 35. 169. Pro oſſis fracturae varietate; *Variae* eſſe debent. A. 585. 586. *Harum* proprietates requiſitae quales? A. 586. Nimis *adſtrictarum* effectus. A. 169. 589. 590. Qua ratione in pleuritide juvent? C. 4. 71. *Harum* in infantibus uſus & adhibendi modus. D. 664. 665. 666. *Hiſce* abdomen & pectus continuo *ſtrictum* phthiſis cauſae. D. 10.

Febris in genere quid? B 2. Qualis morbus? B. ibid. & 3. 4. *Febre* pauci tota vita immunes vivunt, pauci etiam absque *febre* moriuntur. B. 2. *Febris* varios morbos ſanavit. B. 3. 65. 66. C. 286. 287. 373. Nam eſt naturae inſtrumentum, quo partes impurae a puris ſeparantur. B. 4. Hinc ſaepe a medicis in hunc ſcopum excitatur. B. 66. *Febris natura* cur adeo abdita? B. 4. 5. quomodo *indaganda*? B. 5. 6. Unde *cognoſcenda*? B. 11. 12. Adeſt, licet ſaepe nullus obſervetur calor. B. 12. *Hujus* diagnoſis. B. 6. 7. 8. 94 95. Signum pathognomicum. B. 12 ad 16. Cauſa proxima. B. 16 ad 19. Remotae. B. 27 ad 47. Effectus. B. 47 ad 64. Prognoſis. B. 64. 65. 94. 95. Exitus in *mortem*. B. 72 ad 75. In *alium morbum*. B. 75. ad 82. In *ſanitatem*. B. 82 ad 92. Quando ultimus hic exitus obtineatur & quotuplici modo is fiat? B. ibid. Qua ratione hi exitus varii praeſagiri poſſint? B. 92. 93. 94. Indicatio curatoria *quadruplex*. B. 95 ad 98. Cura *primae*. B. 98 ad 112. *Secundae*. B. 112. ad 147. *Tertiae*. B. 147 ad 168. *Quartae*. B. 168. ad 412. *Febrium* optima curatio conſiſtit in *motus moderamine*. B. 148. 149. 150. *Hujus nimii* ſigna. B. 150. 151. *moderamen* quibus obtineatur? B. 154 ad 159. Nimis *torpidi* diagnoſis. B. 153. Excitatio quomodo fiat? B. 159 ad 163. *Febres* calidioribus tractatae in pleuritides quandoque mutantur. C. 46. *Febricitantes* quando cibandi? B. 98. 99. *Cibi* & *potus* quales ſint? B. 99. 100. 101. Quo morbi tempore *exhibendi*? & qua copia? B. 102. 103. *Horum vim* & *copiam* quae determinent? B. 103 ad 112. *Varietas* unde deſumenda. B. 101. Cur *doſis eadem* ut ſanis offerri non debeat? B. 103. victu *tenuiore* quam paulo *pleniore* majus peccatum committitur plerumque. B. 105. *Febricitantium* victus cur ad anni tempus, regionem, aetatem, conſuetudinem & temperiem accomodandus? B. 109. 110. 111. Febrium diviſio. B. 8. 9. 10. Febris *acuta* quid? B. 8. exacte, non exacte *per - acuta*; Exacte, ſimpliciter, non exacte, ex decidentia *acuta* quid? B. ibid. & 9. *Anabatica* quid? B. 426. Ejus prognoſis. B. ibidem. Αναδίπλωσις quid? B. 7. *Epiala* quid? B. ibidem. *Eryſipelatoſa*. vide Eryſipelas. *Horrida* quid? B. 7. *Lenta* ſive *Chronica* quid? B. 9. 10. *Febricula alba* virginum quid? B. 55. Febres *epidemicae* quid? B. 10. *Harum* cauſae cum ſint communes, communis etiam eſt medela. B. ibidem. Frequentius *acutae* ſunt, rarius *longae*? B. ibid. ſaepe conſtanti quodam die critico judicantur. B. 473. In *illis* ſpectatorem agere debet ſaepe medicus. B. 116. Febres *intercurrentes* quid? E. 170. 171. 192. *Harum* ab epidemico regnante diſparitas. E. 192. vide Epidemia. *Stationariae* quid? D. 192. *Sporadicae* quid? B. 10. *Harum* cauſae ſunt ſingulares, ſingularem requirentes medelam. B. ibid. *Lenticulares* quid? B. 402. *morbilloſae*; vide Morbilli. *Petechiales*; vide Petechiae. *Puncticulares* quid? B. 400. *Scarlatinae*; vide Scarlatinae *febres*. *Varioloſae* vide Variolae. Febres *periculoſiſſimae* quae dicantur? B. 65. *Lentae* mutationes tardius habent, nec definito tempore, neque inſignes adeo? B. 67. *Epidemicarum* autem decurſus qua in re variet? B. ibidem. *Febres diuturnas* vel male *curatas* quae ſequantur? B. 76. *Febris* ſaepe per *febrim* curanda. B. 77. *Febricitantes acute* cur lecto non ſint coërcendi? B. 314. Febris *continua* quid? B 409. 410. *Continua ſimpliciſſima* vide Ephemera. *Continua ſimplex* quid? B. 417. *Hujus* cau-

ſae, ſigna, & medela. B. ibid. & 418. *Ejus natura* eadem eſt ac ephemerae. B. 417. Quamdiu duret? B. ibidem. *Continuae* aliquando in *intermittentes* mutantur & viciſſim. B. 72. Atrabilem turgentem movent. C. 495. Febris *continua putrida* quid? B. 412. 419. cur *putrida* dicatur? B. 419. *Hujus* ab ephemera & continua ſimplici diſparitas. B. 419. 420. Species. B. 426. Cauſae. B. 420 ad 423. Aliquando ex mala ſimplicis continuae medela naſcitur. B. 419. Diagnoſis. B. 423 ad 426. Prognoſis. B. 426 ad 441. Cura. B. 441. 442. *Febris haec* non facile diſcernitur in ſui initio a continua remittente. B. 423. *Febrium putridarum* maximum ſignum quod? B. 423. 424. Febris *continua continens* quid? B. 442. *Continua remittens* quid? B. 410. 411. 442. Febres *malignae* quid? B. 441. Febris *ardens* quid? B. 444. Ad continuas remittentes refertur. B. ibid. Quare non ad continentes? B. 453. *Haec* licet exquiſita tertiana ſit, in quo tamen ab illa differat? B. 453. *Item Hujus* a continua putrida, intermittentibus, continuis remittentibus levioribus diſparitas quae? B. 490. Cauſa proxima. B. ibid. Remotae. B. 453. 454. Diagnoſis & effectus. B. 447 ad 453. Cura. B. 491. ad 502. *Ardens* inter peſſimas *febres* locum tenet primum. B. 450. 451. *Hujus* calor qualis? B. 447. Dum diebus paribus exacerbatur, quid indicet? B. 453. cur *pericaloſa*? B. 481. Cur inter caſtrenſes morbos recenſeatur? B. 454. *Ardens exquiſita* quando judicetur? B. 454. 455. 456. Non *exquiſita* quando? B. 456. 457. Non *exquiſita* quae vocetur? B. 481. Quibus evacuationibus ſolvatur? B. 457. 479. 480. Acceſſio die pari in *ardente* ante ſextum diem cur peſſima? B. 481. Febrium *haemitritaearum* ſpecies *triplex* & *harum* definitio. B. 446. *Cujusvis* prognoſis. B. ibid. Febres *tertianariae* quid? B. 445. Si *hae*, cum anxietate, cur *malignae*? B. 451.

Febris *intermittens* quid? B. 410. 504. *Quotidiana*, *tertiana*, *quartana*, *quintana*, *ſeptenaria* quid? B. 504. 505. Priorum quatuor ſpecierum diagnoſis. B. 506. *Tertiana exquiſita* quid? B. 506. *Tertiana extenſa* quid? B. ibidem. *Quartanae* incipientis ſignum pulſus varietas & tarditas. B. 21. *Imo* ingruens paroxiſmus ex unguium pallore noſcitur. B. 511. *Hac* qui ſemel laboravit, ſi de novo in vita afficitur, brevi liberatur. B. 61. *Haec* quos morbos curaverit? B. 525. C. 437. 527. Ab epilepſia praeſervat. C. 437. Febres *intermittentes Duplicatae*, triplicatae, &c. quid? B. 506. *Tertiana*, *duplicata*, vel *quartana triplicata* a quotidiana quomodo diſtinguantur? B. ibid. & 507. *Tertiana duplicata*, die in tertiana ſimplici libero, novam acceſſionem habet. B. 410. *Hujus* nova acceſſio die libero quomodo a quotidiana diſtinguatur? B. 410. Paroxysmus eſt tertio ſimilis non ſecundo. B. ibidem. *Tertianarum* indoles peſti eſt oppoſita. B. 525. *Hae* maniam ſanarunt. C. 527. Febres *intermittentes erraticae* quid? B. 410. Febres *intermittentes autumnales* praematurae medicum in diſſernendo ſaepe fallunt. B. 411. Cur *pertinaciſſimae*? B. 43. Quando incipiant? & ceſſent? *Vernales* quando? B. 507. E. 191. *Hae* cur citius finiant, cur tardius *autumnales*? B. 539. Item cur rarius recidivent? B. 557. Prognoſis *cujus vis*. B. 508. 509. Quare diverſa curatio. B. 509. *Intermittentes* continuam multiplicatis paroxysmis mentientes unde pendeant? & quomodo noſcantur? B. 510. *Autumnales acutae* exgeminatis intermittentium paroxysmis conſtant. B. 229. Febris *intermittentis* cauſa proxima. B. 526. 527. 528. Remotae. B. 532 ad 540. *Intermittentis* ſtadii *prioris* phoenomena. B. 511 ad 514. *Alterius*: B. 514. 515. *Ultimi*. B. 515. 516. 517. *Ejus* ſtadia continuarum ſtadiis reſpondent. B. 513. *Primum* ſtadium eſt omnium periculoſiſſimum. B. ibidem. *Intermittentis* initium quomodo a continuis diſtinguatur? B. 512. *Hujus* ſtadia percurrentis effectus. B. 518 ad 526. Exitus in alios morbos. B. 517. 518. Paroxysmi cur certis periodis redeant? B. 529 ad 540. *Intermittentium* cum continuis affinitas. B. 530. *acceſſiones* in intermittentibus eandem vim habent ac *dies* in continuis. B. 530. *Tertia-*

tiana exquiſita acceſſione ſeptima cur terminari conſueverit? B. 530. *Tertiana verna* raro in quartanam, *autumnalis* vero frequenter in eam mutatur. B. 532. *Intermittentium* cauſae *praediſponentes* ſolae hanc vel illam ſpeciem determinant. B. 532. *Hae* in ſingulis ſpeciebus diverſae licet, magnam tamen habent inter ſe affinitatem. B. 533. *Intermittentes* quandoque unam tantum corporis partem occupant. B. 534. 535. *Tales* quomodo curandae. B. ibidem. *Intermittentium* paroxyſmi anticipatio aut retardatio unde petenda? B. 537. 538. *Earundem* diſtinctus & determinatus caracter ubi lateat? B. 540. Febris *intermittentis* indicatio. B. 528. 529. Cura tempore 'Απυρεξίας vel & in *primo* paroxyſmi ſtadio. B. 540 ad 554. In *ſecundo* quae? B. 554. 555. In *ultimo* qualis? B. 555. 556. Symptomati urgenti quomodo occurrendum? B. 556. 557. Prophylaxis. B. 557 ad 570. *intermittentes* purgantibus & emeticis irritantur. B. 546. *Harum* paroxyſmus aliquando contrariis motibus ſudandi & dejiciendi confundendus eſt. B. 549. Cura per corticem peruvianum quando inſtituenda? vide Cortex *peruvianus*. Hocce *curata recidivans* eodem amplius tractari non debet. B. 565. Eodem *ſanata* purgante leviſſimo, imo clyſmate ſtatim excitatur. B. 570. Febrium *intermittentium* ſingularum prognoſis & cura. B. 572 ad 577. Quando *Hae* proſint & ad longaevitatem diſponant? B. 524. 525. *Quartana* ex indole ſua longior tertiana ſed ſecurior. B. 573. *Quotidiana* ſaepius longe pertinacior eſt quam *tertiana*. B. ibid. *Tertiana duplicata* raro vel nunquam eadem hora ſequenti die incipit. B. 573. 574. Intermittentes in continuas facile tranſeuntes quae? B. 574. *Quae* & quando in ardentes mutentur. B. 444. *Intermittens* ſcorbuti, hydropis, leucophlegmatiae, & icteri cauſa. B. 522. 523. Conſortium cum Rheumatiſmo init quandoque. E. 656. Quid tunc agendum? E. ibidem. *Illa* laboranti commigratio quandoque ſalutifera. B. 575.

FERMENTANTIA *liquida* epota quorum malorum cauſa? C. 160. *Horum* halitus apoplexiam facit. C. 277.

FERRUM in animalium & vegetabilium cineribus demonſtratur. C. 379. Laudatur in cachexia. C. 659. 660. In fibra debili. A. 56. In ſcorbuto. C. 634. 635.

FERULAE quid? A. 587. *Harum* in fracturis uſus. A. 587. 588.

FIBRA *minima* quid? A. 19. Quomodo formetur? A. 22. *Hujus* debilitas Quid? A. ibidem. Cauſas. A. 23. 24 25. Effectus. A. 26. 27. Diagnoſis & prognoſis. A. 27. 28. Cura. A. 28 ad 38. *Fibrae debiles* quibus propriae? quibus *fortes*? A. 39. 40. 41. 47. 48.

FIBRAE *Laxitas* quid? A. 38. *Flexilitas* quid? A. ibidem. *Elaſticitas imminuta* quid? A. ibid. *Nimia* quid? A. 47 *Hujus* effectus & cura. A. ibidem. *Rigiditas* quid? A. 40. 41. 42. *Hujus* cauſae. A. 42. effectus. A. ibid. & 43. Diagnoſis & prognoſis. A. 43. 44. cura. A. 44. ad 47.

FISSURA quid? A. 412. 413. *Hujus* a fractura diſparitas. A. 413. 414.

FISTULAE vide Sinus. *Hae* in epilepſia profuerunt. C. 442. *Fiſtulae* ani operatio. A. 725. 726. 727.

FLATUS quid? B. 236. 237. Quos morbos faciant? B. 238. *Horum* diagnoſis & cauſa proxima. B. 232. Remotae. B. 233 ad 237. Impetus & foetor varius unde? B. 237. 238. Cura. B. 239 ad 250. Variarum circa flatus quaeſtionum ſolutio. B. 247 ad 252.

FLOCCOS carpere in acutis quod ſignum? B. 329.

FLUIDORUM *noſtrorum* partes quadam vi inter ſe cohaerent. A. 162. 163. *Fluidi vitalis* motus moderamen maximi momenti regula eſt in praxi. A. 698. Pro abſceſſus maturatione *qualis* requiratur? A. ibid. *Hujus* debiti moderaminis ſigna. A. ibidem.

FLUOR *albus* vide Gonorrhoea *muliebris*.

FOECUNDITATIS ſignum. D. 400. 406. 410.

FOETUS in utero ſitus *naturalis*. D. 555. *Praeternaturalis* & *ejus* effectus. D. ibidem. In *poſteriori* ſitu indicatio. D. 566. 567. 568. Huic ſatisfit. D. 568 ad 581. *Foetus mortui* Diagnoſis. D. 558 ad 562. In utero *relicti* effectus. D. 563 ad 566. Indicatio. D. 562. 563.

FONTICULUS quid? A. 677. Quomodo fiat?

fiat? A. ibid. Quibus proſit? A. ibid. & 678. Inſtituitur in epilepſia. C. 442. 443. In Hydrope. D. 255. In phthiſi. D. 19. In variolis. E. 107. In rachitide autem non *ſuadendus*. E. 623.

FRACTURA Quid? A. 168. 556. *Hujus* a fiſſura diſparitas. A. 413. 414. *Item* a carie, confuſione, & luxatione. A. 556. ſpecies. A. 556. 557. 568. Effectus. A. 558. ad 566. Diagnoſis. A. 566. 567. 568. Prognoſis. A. 569 ad 573. Cura. A. 573 ad 591. *Fracturae* peſſima ſymptomata unde plerumque? A. 565. *Fragmentorum* eductio in *fractura* quando tentanda? A. 581. 582. Cura ut ſuccedat: Chirurgus anatomen probe calleat oportet. A. 589.

FRICTIONES laudantur in catalepſi. C. 321. In chronicis morbis. C. 346. In epilepſia. C. 432. In fibra *debili*. A. 33. In *rigida*. A. 47. In gangraena *Senili*. A. 784. In haepatide. C. 98. In haemoptyſi. D. 26. In hydrocephalo. D. 125. In hydrope. D. 217. 218. In menſium ſuppreſſione. D. 438. In paralyſi. C. 385. 386. 388. In parotide *Indurata*. A. 199. In podagra. D. 374. In rachitide. E. 622. 623. In ſcirrhis quandoque. A. 878. In ſcorbuto. C. 627. Febricitantibus quando conveniant? B. 143. 162. Locis inflammatis *Quae* & quomodo adhibendae? A. 675. 676. 686.

FRIGIDA *potentia* quid? A. 665. Frigida capiti applicata in mania profuerunt. C. 532. 533. *Horum* in ileo uſus. C. 180. 181. *Is* ad ſanandas inflammationes cur *anceps*? A. 664. 665. 682.

FRIGUS non eſt caloris *privatio*, ſed ens *phiſicum*. A. 797. *Hujus* in corpus noſtrum effectus. A. 664. C. 360. *Frigoris ſummi* in corpus noſtrum actio ignis vivi actioni ſatis reſpondet. A. 740. *Frigus* hyſtericis vitandum? C. 272. Omnibus animalibus torporem inducit? C. 360. Calido corpori applicatum Rheumatiſmi cauſa. E. 647. *Vehemens* haemoptyſin facere poteſt. D. 23. *Humidum* quae mala faciat? C. 361. 362.

FRIGUS reſpectu corporis noſtri quid? B. 173. *Ejus* cauſam in nobis quid conſtituat? B. 173. In febrium initiis quid deſignet? B. ibid. & 174. *Frigus febrile* non fit ab effervefcentiis frigidis. B. 175. *ejus* ergo cauſae quae? B. 173. 174. 175. Effectus B. 175. 176. Diagnoſis & prognoſis. B. 176. 177. 178. Cura. B. 178. 179. Quo *majus* in febris initio, eo haec periculoſior. B. 176. 177. Cur aliquando *illud* lethale? B. 21. Quo *intenſius* eſt, eo intenſior ſequitur calor. B. 24. Calidis ſtimulantibus male tractatur. B. 178. Quibus ergo tute curetur? B. ibid. & 179.

FRUCTUS *horaei* bene *maturi* laudantur in melancholia. C. 479. 480. In mania. C. 480. *Immaturi* commeſti quae mala creent? C. 335. 360.

FULIGO quid? A. 205. *Hujus* chemica analyſis, dotes & uſus. A. ibidem.

FULMINIS *vis* electrica vi intenſior. C. 384. Quos morbos ſanet? C. ibidem.

FUNGI *cerebri* vide Cerebrum.

FUSTIGATIONUM in atrophia uſus. C. 388.

G.

GANGRAENA quid? A. 734. 735. 736. *Hujus* ſedes. A. 736. 737. Cauſa proxima. A. 660 ad 663. Remotae. A. 738 ad 753. Diagnoſis. A. 753. 754. Prognoſis. A. 753. 758 ad 772. Indicatio. A. 772. 773. Cura. A. 773 ad 785. *Gangraena* a decubitu quomodo fiat? A. 741. Quomodo praecavenda, aut nata curanda? A. 742. 743. *Gangraenae inveteratae* effectus. A. 785. 786. Indicatio. A. 781 ad 789. Cura. A. 789 ad 796. *Gangraenae* a *frigore* ſigna. A. 755. Cura. A. 796. 797. 798. *Gangraena ſenilis* unde? A. 750. In *hac* nec ſuppuratio, nec extirpatio juvat. A. 751. Cura. A. ibidem. *Gangraenae* ab arteriarum *rigiditate* hiſtoria. A. 750. 751. *Gangraena* in ſui initio ad phlegmonem proxime accedit. A. 772. Cur tunc feliciter ſaepe tollatur? A. 785. *Gangraenae* cur illico ſuccurrendum? A. 761. Quibus in ſubjectis lentius vel citius proſerpat? A. 759.

GAS *ſylveſtre* peſtem ſedavit. E. 173. 174.

GASTRORAPHIA quid? A. 519. *Hanc* inſtituendi modus. A. 519. 520. *Inſtituta* quid agendum? A. 520.

Gaudii ſummi effectus. C. 466. 467.
Gelatinosa ex quibus parentur & ubi conveniant? B. 132. Quibus Cachecticis proſint? Quibus obſint? C. 654 655.
Gingivae in ſanis quales? In ſcorbuticis autem quae? C. 605. 606. 607.
Glandulae quid? A. 631. *Harum abſceſſus* tarde ſunt aperiendi? A. 710. *Hydrops*; hujusque cura? D. 146. *Glandularum oeſophagi*, *trachaeae* &c. tumentium effectus. B. 632. *ſub axillarium tumores* paralyſim facere poſſunt. C. 352. Glandulae *vagae* quid? B. 632.
Glutinosum quid? A. 95. *Glutinoſi ſpontanei* cauſae. A. 96. 97. 98. *Hujus* ſedes. A. 98 effectus in *primis viis* A. 98 ad 101. In *ſanguine*. A. 101 ad 104. Diagnoſis & prognoſis. A. 194. Cura. A. 104 ad 109.
Gonorrhoea Quid? E. 412. *Simplex* quid? & *ejus* cauſae quae? E. 412. *Venerea* quid? E. 475. *Haec* in Europa eſt lue recentior. E. 413. 414. Bene *tractata* infectos a contagio liberat. E. 413 Male autem *curatam* vel *neglectam* ſequitur lues. E. ibid. ejusdem *prima ſpecies*. E. 420. *Hujus* diagnoſis. E. ibid. & 421. *Secunda*. E. 421. 422. *Hujus* cauſa materialis. E. 423. Diagnoſis. E. 422. *Tertia* & ejus cauſae. E. 425. Diagnoſis. E. 426 *Quarta*, ejusque diagnoſis. E. 427. Effectus. E. ibid. & 428. *Quinta*. E. 428. Ejus effectus. E. ibid. & 429. 430. Harum *Specierum* cura. E. 475 ad 490. Injectiones per urethram non ſuadendae. E. 476. 477. Ex adſtringentibus plane rejiciendae. E. 476. materiae virulentae optima eſt depuratio quae per urinam fit. E. 477. Diuretica tamen acria damnantur. E. 485. Sub *Gonorrhoeae* cura penis erectio vitanda, ut & valida corporis exercitia. E. 486. 487 Gonorrhoea *Spuria* quid? E. 421. quid *Cordata*? E. 441. *Virulenta ſicca* quid? E. 426. *Hujus* cauſae. E. ibid. & 427. effectus E. 427. Gonorrhoeae *muliebris* a fluore albo diſparitas E. 434. 435 *Hanc* quomodo concipiant mulieres? E. 433. 434. Toleratu *facilior* eſt quam virilis. E. 435. 437. Hujus *prima ſpecies*. E. 435. 508. *Secunda* & *tertia*. E. 435. 508. *Quarta*. E. 436. 508. Indicatio. E. 507. Cura. E. ibid. & 508. 509. Gonorrhoea ad uterum an perveniat? E. 436.
Gravedo. Vide Catarrhus. *Haec* in morbis pulmonum mala. B. 771.
Gravidae, dum geſtaret marem, epilepticae; dum vero puellam, ab hoc malo immunis exemplum. C. 424. Gravidarum *morbi*. D. 450 ad 454. Cauſa in *his* morborum duplex. D. 455 ad 461. *Prioris* effectus. D. 461 ad 469. An ſoli plethorae hi adſcribendi? D. 461. 462. 463. Cura. D. 469 ad 476. *Poſterioris* effectus. D. 476 ad 483. Cura. D. 483 ad 486. *Gravidarum* vitae *regimen*. 474 475.
Graviditas plures functiones in corpore muliebri laedit. D. 451. In *hac* determinanda, magna opus prudentia. D. 452. 453. *Hujus* ſigna. D. 451 ad 455. An certa gemellos in utero haerere ſigna dentur? D. 482. *Item* quis ſexus in eodem geratur, an ſciri poſſit? D. 482. 483.
Gulae *imbecillitas* quis morbus? B. 701. *Hujus* ſigna. B. ibid. & 702. Cura B. ibid.
Gummata, gummi. quid? A. 939. E. 473. *Venerea* ſunt epilepſiae cauſa. C. 410.
Gutturis *ſtrepitus* in aſthmate ſenili cur non adeo periculoſus, ut in peripneumonia? B. 770.

H.

Habitus *corporis* quid? C. 636. Boni & mali ſigna. C. ibid. & 644.
Haemitritea *febris*. Vide Febris.
Haemoptysis quid? D. 3. eſt frequens cauſa phthiſis. D. ibid. *ejus* ſpecies. D. 3. 4. Harum diagnoſis & prognoſis. D. 5 ad 8. *Haemoptyſis* cauſae proegumenae D. 9 ad 18. Procatarcticae. D. 18 ad 25. Diagnoſis. D. 25 ad 33. Cura. D 33 ad 45. Prophilaxis. D. 45 ad 48. *Haemoptyſis* male *curatae* exitus D. 6. 7. 8. 49. *Huic magis* ſubjecta eſt aetas inter decimum ſextum & trigeſimum ſextum annum media. D. 14. 15. Serius cur minus ſubjecta? D. 16. *Haemoptyſis recidivae* ſigna. D. 48.

Haemorrhagia quid? A. 344. *Hujus* a vulnere cauſae & prognoſis. A. 233. 234. 235. Cura. A. 345 ad 352. An revulſio hic juvet? A. 352. 353. 354. *Haemorrhagiae* polypos quandoque producunt. A 66 Ardentem ſaepe ſolvunt. B 457. In intermittentibus unde oriantur? & quid denotent? B. 521. 522. *Variae* primo *leviores*, dein *validae* cur ſcorbuticis familiares? C. 606. 608. *Haemorrhagias* magnas paſſi, cur non illico multis implendi? C. 262. Haemorrhagiae *nomen* dum ſolum occurrit apud *Hippocratem*, *Haemorrhagiam narium* ſignificat. B. 457. 527. E. 89. *Haec* in ardentibus frequentior eſt, & maxime ſalutaris. B. 457. Sed *qualis* debeat eſſe, & quo die contingere? B. 458. 459. venae ſectione quantum praeſtet? B. 459. 460. *Hujus futurae* ſigna. B. 460 ad 464. Qua ratione proſit? C. 100. 101. Hepatitidem *ſolvens*, quando & unde fluere debeat? C 101. quando pleuritidem curet, quando tantum levet? C. 24. In plethora & in morbis inflammatoriis *ſalutaris* eſt. A. 157. laudatur in mania. C. 527. In phrenitide. B. 332. 600. In variolis. E. 89. 90. Raro peripneumoniam integre ſolvit? B. 739. A phthiſi haereditaria quandoque praeſervavit. D. 14. 15. Circa pubertatis tempus *ſalutaris*. D. 14. 15. *periodica* tabis acceſſum protraxit B. 459. *Haemorrhagia* ſi nimis profuſa ſit; quomodo ſiſtenda? B. 500. 501. *Suppreſſa* apoplexiae cauſa. C. 421. epilepſiae C. ibidem. Haemorrhagia *uterina* gravidarum *periculoſa*. D. 486 ad 489. Quando *periculoſiſſima*? D. 486. *Hujus* cauſa proxima. D. 489 ad 493. Remotae. D. 496 ad 503. *Futurae* prognoſis. D. 495. 496. *Praeſentis* Diagnoſis. D. 493 ad 495. Cura. D. 503 ad 512. *Haemorrhagia* in graviditate ſemel contingens, facile redit. D. 496. Praeſertim ſi poſt ſextum vel ſeptimum menſem contigerit. D. 510. Eſt plerumque *periculoſior* quam *illa*, *quae* poſt partum contingit. D. 489. Abortum ſaepe cauſat. D. 487. Si *valida* fuerit: foetus eductionem indicat. D. 508. Quomodo haec tentanda. D. ibid. & 509. 510.

Haemorrhoïdes *fluentes* in morbis cujus utilitatis? B. 608. proſunt in apoplexia. B. 333. C. 272. 284. In mania. B. 333. C. 525. In melancholia. A. 854. C. 510. In nephritide. C. 233. In pleuritide. C. 24. *Suppreſſae* cauſa catalepſis. C. 316. Cephalalgiae. C. 285. Melancholiae *recidivae*. C. 510. Nephritidis. C. 233. Haemoptyſis. D. 20. obſtructionum abdominalium. A. 854. Pleuritidis. C. 24. *Caecae* Inteſtinorum inflammationis & iſchuriae cauſa. C. 172. Quomodo moveantur? B 333 613.

Hectica *febris* quid? D. 75. poſt paſtum & circa veſperam exacerbari ſolet. D. 13. 75. 76. Exacerbatio illa non eſt de *hujus febris* natura A. 747.

Helleborus fuit datus maniacis. C. 525. Melancholicis C. 516. Rabioſis. C. 572.

Hemiplegia quid? C. 289. 369. *Perfectae* & *imperfectae* prognoſis. A. 237. Ante apoplexiam cur *periculoſior* quam poſt illam? C. 369 Poſt epilepticum paroxiſmum unde fiat? C. 425. *Hemiplegia* organum in nobis ſenſus & motus *duplex* eſſe probat. C. 289.

Hepar in ſua ſubſtantia adeo acutum doloris ſenſum non habet. C. 93. *Huicce* ſanguificationis munus falſo adſcribitur. A. 137. *Hoc infarcto* cur lien turbetur? C. 100. imo ejus moles cur augeatur? C. 495.

Hepatici qui vocentur? C. 81.

Hepatitis cur non adeo frequens? C. 81. 82. *Hujus* cauſae. C. 84 ad 92. Diagnoſis & effectus B. 221. C. 93 ad 97. Prognoſis. C. 92. Exitus *quadruplex*. C 97. *Primus* eſt in *ſanitatem* per benignam reſolutionem: haecque quomodo juvanda? C. 98. Per coctionem & excretionem. C. 99 ad 102. Haec qua ratione promovenda? C. 102 ad 105. Perfectae curae ſigna. C. 105. *Secundus* in *ſuppurationem*. C. 106. Signa hujus *futurae*. C. 106. 107. *factae*. C. 107. 108. effectus & prognoſis. C. 109 ad 116. Cura. C. 114 ad 115. *Hujus* viſceris *ſuppuratio* Benigna cur raro ſperanda? C. 106. *Abſceſſus* cur anxietatem adeo magnam cauſet? C. 111. Hic ad exteriora *protuberans* quomodo tractandus? C. 115. 116. Hoc aperto: ſalu-

lutis aut mortis ſigna. C. 116. 117. Si rumpatur in abdomen; mortem facere poteſt. C. 112. *Vomicae hepatis* ex pure in aliis locis collecto ſaepe oriuntur. C. 85. 86. *Tertius* in *Scirrhum*; Hujus effectus. C. 117. 118. 119. Hic cur ſatis *frequens*? C. 118. Prognoſis. C. 119. 120. *Quartus* in *Mortem*. C. 121. 122. *Hujus* futurae ſigna. C. 122. 123. 124. Hepatitis icteri cauſa. C. 95. 96. 97. *Hepatitidis* levior ſpecies aliquando intermittentes autumnales epidemicos comitatur. B. 563. *Haec* ut cognoſcatur. C. 98. quomodo tractanda? C. ibid. Peſſime hic datur cortex. B. 563. *Hepatitis exigua* quibus malis originem det? C. 120. Corollariorum ex *hepatitide* deſumptorum ſolutio. C. 124 ad 144.

HERBAE *Amarae recentes cur frigidae* dicantur? B. 165. *harum* in morbis uſus quis? B. ibid. & 566. Herbarum *recentium ſuccus* copioſe hauſtus in chronicis laudatur. C. 346.

HERNIA quid? A. 743. *Hujus* ſpecies. A. 744. *Suffocatae*, *clauſae*, in gangraenam *tendentis* ſigna. A. 744. cura. A. ibid.

HERPES *miliaris* quid? E. 590. *Ficoſus* quid? E. ibid. *Hi ſuppreſſi* rachitidem fecere. E. 591.

HILARITAS perſpirationem auget. C. 461. *Summa* melancholiae cauſa C. 467.

HIRUDINUM actio & uſus. A. 779.

HOMO quibus conſtet? C. 460. 461. *Hujus* in origine quae partes maximam molem corpoream faciant? C. 402 403.

HORRIPILATIO quid? B. 6. *Haec* in omni febre a cauſa interna orta ſemper adeſt. B. ibid. & 7.

HORROR quid dicatur? B. 488.

HUMECTATIO totius corporis cur tanti in ardente uſus? B. 498. 499.

HUMORUM *motus* per vaſa ut liber ſit, quid requiratur? B 23 horum *lentor* in febribus quid? B. 64. *Spiſſitudo* ad quot claſſes reduci poſſit? C. 259. *Cujus vis* cauſa, diagnoſis, & effectus. C. 258 ad 265. *Spontaneae permutationes* quid? C. 339 In quas acrimonias abeant? C ibid. & 340. *Harum* effectus. C. 340. *Humorum vitia* ab acutis morbis quae. C. 340. 341. *Horum* effectus & cura. C. ibid. *Humorum tenuitas* nimia unde? C. 652. 653. Effectus. C. ibid. *eorundem tenuitati* a pulmone laeſo cur adjuncta acrimonia? C. 653.

HYDATIDUM definitio, ortus, & ſedes. A. 165. D. 168. 169. Diagnoſis. D. 169. 170. *Hae* hydropis cauſa. D. 199.

HYDRAGOGA quid? B. 642. C. 384. Laudantur in paralyſi. C. 384. *Qualia* in angina aquoſa conveniant? B. 642.

HYDROCEPHALUS quid? D. 118. *hujus* ſpecies. D. 119 ad 123. Diagnoſis. D. 124. Prognoſis. D. 123. Cura. D. 125 ad 128.

HYDROPHOBIA unde dicta? C. 553. In homine naſci ſponte poteſt. C. 536. *Haec* lenior & ſanabilis magis. C. 537. *Hydrophoborum* ſymptomata. C. 553 ad 557. An aquam ideo horreant quia canem in illa vident? C. 554. 559. Cadaverum *diſſectio* quid hic docuerit? C. 561 ad 565. An *haec* periculoſa? C. 561. *Hydrophobi* an ſuffocandi? C. 578. 579. Vide Rabies *Canina*.

HYDROPS quid? D. 115. *Hujus* geneſis. D. 115. 116. Sedes. D. 117 ad 118. A leucophlegmatia quomodo diſtinguatur? B. 523. ſpecies. D. 118 ad 186. Cauſa proxima. D. 186 ad 191. remotae. D. 191 ad 199. Diagnoſis & effectus. D. 199 ad 210 Prognoſis. D. 209. 210. 249. 250. Indicatio *triplex*. D. 210. *Primae* cura. D. 213 ad 228. *Secundae*. D. 228 ad 269. *Tertiae*. D. 269 ad 782. Quando *paracentheſis* inſtituenda? Vide Paracentheſis. *Hydrops* intermittenti diuturnae accedens, quando purgantibus tractandus? quando non? B. 556. Remanente febre, quomodo *curandus*? B. 522. 556. Hydropis *incipientis* cura, confirmato cur non conveniat? B. 115. 116. *Hydrops* quando Maniacis proſit? C. 526. *Diuturnus* cur comitem ſibi febrim lentam habeat? *recens* autem non? C. 613. *Hydropici* cur poſt eductas aquas ſaepe brevi denuo tumeant? A. 549. Hydrops *ſacchatus* quid? D. 165.

HYDROPS Anaſarcha;
Aſcites;
Aſperae arteriae;
Glandularum;
Λευκοφλεγματίας;

Hydrops Ovariorum;
Pulmonis;
Thoracis;
Tympanites;
Ὑποσαρκα;
Uteri.
Vide. Anaſarcha. Aſcites &c.
Hyems cur morbos circa caput & ſupra ſeptum producat? B. 800.
Hypercatharsis quid? C. 194. *Huic* ſuperveniens convulſio, aut ſingultus, cur mala? C. ibid.
Hyperostosis quid? E. 473.
Hypochondria quid? B. 324. Plurima dant tam ad ſalutem quam ad interitum in morbis praeſagia. B. 439. C. 90. 91. 140. Quae hujus ratio? B. 316 *Haec* paraphreniticis cur ſurſum revulſa? C. 75 *Horum aeſtus* cur in morbis malus? B. 316. *Tenſio*, *pulſus* quid ſubinde indicent? B. 328. C. 529. *Tenſio* ſola quid? C. 100. *Hypochondrium* doloris *expers*, *molle*, *aequabile*, in morbis quid denotet? B. 439. Contrario modo ſe *habens* quid? B. ibid. & 440. *Hujus tumor durus* & *dolens* pro vario morbi ſtatu quid praeſagiat? B. 440. *mollis* autem & doloris *expers* quid? B. ibid. *Dextri* in praegnantibus *dolor*, malus. D. 477. Inter *hypochondria* & nares magnum habetur commercium. B. 462. 463.
Hypochondriacus *morbus*. Quotuplex? C. 91. 92. 482. Hypochondriaci *morbi* cum *materia* expoſitio, cauſa & ſedes. C. 481. 482. Signa & effectus. C. 483. 484. 485. Indicatio. C. 485. 486. cura. C. 487. 488. Huic morbo cur illico obveniendum? C. 485. Hypochondriacus *morbus* ſine *materia* quid? C. 92. 504. Hyſtericae paſſioni *affinis* eſt. B. 250. & ſicut illa omnes morbos mentitur. B. 196. Ad melancholiam diſponit. C. ibid. ad ſcorbutum. C. 599. Signum *Hujus* caracteriſticum. C. 92. De caeteris vide Melancholia.
Hysterica *Paſſio* quid? C. 416. *Hujus* cauſa unde? C. 417. Signum pathognomicum. C. 417. 503. 504. Symptomata. C. 416. 417. 228 *Hyſterica paſſio* epilepſiae cauſa. C. 417. *Haec* ab epilepſia in ultima ejus acceſſionis parte quomodo diſtinguenda? C. 399. Generat melancholiam. C. 503. Scorbutum. C. 599. De caeteris vide Melancholiam.

I.

Jactatio in acutis frequentior quid indicet? B. 432.
Ichor quid? A. 328. D. 211. *Hujus* generatio. A. 328. 329. *Hujusce* ex vulnere *fluxus* cura. A. 353 354.
Icterus quid? C. 95. Varia *ejus* nomina unde? C. ibid. Cauſae. C. 127 128. In recens natis cauſa & cura. C. 128. In gravidis cauſa? C. 95. 96. 128. cura. C. 128. In litteratis cauſa & cura. C. 128. 129. *Icteri* prima indicia ubi conſpiciantur? C. 105. *Hujus* differentiae & prognoſes unde petendae? C. 127 ad 133. Icterus *multiplex*. C. 95. primae ſpeciei, *benignae* dictae origo. C. 95. Cura. C. 97 ad 104. Secundae, *paulo gravioris*. Cura. C. 104. 105. Tertiae, *pejoris* cauſa. C. 110. 111. Prognoſis. C. 111. Quartae, *nulla arte ſanabilis* cauſa. C. 112. Quintae *valde periculoſae* Diagnoſis. C. 112. 113. Sextae, *cito lethalis* conditio. C. 113. 114. Indicatio. C. 114. 115. Septimae, *perpetuae* origo. C. 117. 118. effectus. C. 119. Prognoſis & palliatio. C. 119. 120. Octavae *ſpeciei* productio & effectus. C. 121. Signa. C. 122. 123. *Icterus* cur aliquando facile ſanetur & quando? C. 128. cur ſaepe pertinaciſſimus? C. 129. Cur ſaepe cito, ſaepe tarde occidat? C. ibid. & 130. Icteri *periodici* deſcriptio C. 130. 131. Cauſae. C. 131. 132. 133. Indicatio. C. 134. Cura in paroxysmo. C. ibid. & 135. 136. Extra paroxysmum. C. 136. 137. *Icterus* ante ſeptimum diem in acutis cur calamitoſus? C. 138. Quomodo aliquando tollatur? C. ibid. & 139. Poſt ſeptimum diem quid denotet? C. 139. *Icteri* ſigna ſecundum ordinem expoſita C. 140. 141. *Icterus* eſt cauſa Hydropis. A. 123. D. 196. cur intermittentes quandoque ſequatur. B. 597. Saepe recrudeſcens poſt validam hepatitidem, unde? B. 597. *Icterum* cur toties vomicae putridiſſimae &

& tabus olidiſſimus dyſenteriam faciens excipiant? B. 195.
ICTHYOCOLLA in pethechialibus & malignis febribus data. C. 653.
IDEA quid? B. 319. *Haec* a cauſa externa *excitata* unde pendeat? B. ibid. Nihil repraeſentat quod eſt in actione objecti vel paſſione organi. B. ibid. *Eadem* ſemper ſequitur eandem objecti in idem organon actionem. B. ibid. *Hujus* nexus cum medullae cerebri mutatione non concipitur. B. ibid. *Idea* ab immaginatione ſaepe fortius ſenſorium commune mutat, quam *alia* ex ſenſuum perceptione *procedens*. C. 414.
ΙΔΙΟΠΡΘΕΙΑ quid? C. 14.
JEJUNIUM cur omnium minime ferant infantes? B. 106.
IGNIS quando in epidemicis proſit? quando noceat? E. 164 ad 168.
ILEUS quid? & unde? C. 164. 165. eſt in recidivam pronus. C. 182. vide Volvulus.
ILIACA *paſſio vera* quid? B. 259. C. 159. quid *notha*? B. ibid. *Vera* in febribus unde fiat? B. 259. praecipuus in *eadem* curationis ſcopus in quo conſiſtat? B. ibid. *Iliacorum dolorum* a nephriticis diſparitas. C. 224. 230.
IMMAGINATIO quid? B. 320. C. 414. In gravida an mutationes foetui inducere valeat? C. 406. 407. Epilepſiam cauſare poteſt. C. 414.
IMMERSIO in aquam Hydrophobis profuit. C. 560. 571. *Haec* ut inſtituenda? C. 571. pro curanda rachitide vix efficax. C. 632. 633. 634.
IMPRAEGNATIO quibus profuerit? A. 877.
INCARNATIO apud chirurgos quid? A. 231.
INCREMENTUM *foetus* cur adeo velox? A. 73. *Corporis* cur ceſſet? A. 72.
INCUBATUS experimenta & obſervata. A. 137.
INCUBUS quid? C. 293. 294. quando apoplexiam minetur? C. 294.
INDICATIO in morbis quae prima? C. 32.
INEDIA epilepſiae cauſa. C. 419. 420. plethoram tuto non tollit. A. 68. *Triduana* cur in morbis damnetur? B. 416.
INFANTES ſyſtema nervoſum nimis irritabile habent. D. 685. Effectus. D. 685. 686. Cura. D. 686. *Eisdem* illico poſt partum praeſtandorum expoſitio. D. 647 ad 652. *Eorum* vitae *regimen* à nativitate ad ablactationem usque. D. 686 ad 689. *Infantes* a purgante, a nutrice aſſumpto purgantur. B. 30. Temulentae nutricis ubera *ducentes* unde convulſi? B. ibid. Poſt validam convulſionem cur facile *paralytici*? C. 353. *Harum* convulſionum cura. D. 751. De caeteris morbis vide Meconium; Vermes; Dentitio; Convulſio; Glutinoſum; Lac.
INFLAMMATIO quid? A. 626. 627. 628. *Ejus* a Phlegmone, Eryſipelate, Oedemate, Scirrho, diſparitas. A 642. 643. 644. Cauſa proxima. A. 628. 629. 630. Remotae. A. 633 ad 642. Diagnoſis & effectus. A. 646 ad 652. Exitus in Benignam *reſolutionem*. A. 653 ad 656. Quomodo tentanda? 671 ad 691. In *ſuppurationem*. A. 656. 657. Quomodo fiat? A. 657. 658. Diagnoſis. A. 659. 660. Cura. vid. Abſceſſus. In *gangraenam*. A. 660. *Hujus* a ſuppuratione diſparitas. A. ibid. *Futurae* ſigna. A. 661. 662. *Hanc* accelerantia quae? A. 663 ad 666. Cura. vide Gangraena. In *Scirrhum*. A. 667. *futuri* ſigna. A. ibid. Cura Vide Scirrhus. *Hic* cur teſticutorum inflammationem adeo frequenter ſequatur? A. 667. *Inflammatio* in quibus facilius, in quibus difficilius curetur? A. 215. Inflammatio *primi* & *ſecundi generis* quid? A. 186. Inflammatio *pura* quid? B. 672. *Simplex* quid? B. 420. *Inflammatorii morbi* poſt aeſtivos calores cur pertinaciſſimi? B. 43. *Inflammatoria diſpoſitio* in quibus prae Caeteris obtineatur? B. 581. 583. 810. In quibus minus? B. 809. *Inflammatoria materies* non reſoluta calculi cauſa. C. 245.
INGENIUM *perſpicax* & *altum* cur epilepſiae obnoxium? C. 412. 413.
INGESTA cur remoram in inteſtinis patiantur? B. 377. Quibus viribus fiant corpus noſtrum? C. 332. 339 *Horum aſſimilationis* praecipua cauſa quae? C. 641. minus bene *mutata* chronicorum morborum cauſa. C. 332. 339. Quae viribus immutantibus reſiſtant? C. 638. *Copioſa* nimis cur parum nutrimenti ſup-

peditent corpori? C. ibid. *Conſueta* etiamſi deteriora cur minus non aſſuetis noceant? C. 639.
INGUINUM *dolores* apud gravidas unde? D. 466. 467. Medela. D. 467.
INOCULATIO *Variolarum* an ſuadenda? E. 142 ad 151.
INSOLATIO quae mala producat? B. 589.
INTEMPERANTIA apoplexiae cauſa. C. 266.
INTESTINA inflammationi quae magis obnoxia? C. 159. 160. *Horum inflammationis* cauſae. C. 159. Diagnoſis. C. 169. 170. Cautela in *hac* adhibenda. C. 168. 169. *Inflammatio incipiens* difficulter ſaepe a nephritide diſtinguitur. E. 256. Effectus & prognoſis. C. 162. ad 168. 170. 171. 172. Cura. C. 173 ad 182. *Craſſorum inflammatio* facilius curatur ac tenuium. C. 172. Exitus *in ſuppurationem*; hujus ſigna & effectus. C. 182. 183. 184. Cura. C. 184. 185. *In gangraenam.* C. 185. *Hujus futurae* ſigna. C. 185. *Praeſentis* diagnoſis. C. ibid. & 186. prognoſis & cura. C. 186. 187. *In ſcirrhum.* C. 187. *Hujus* diagnoſis. C. ibid. & 188. Prognoſis. C. 189. 190. Cura. C. 189. 190. 191. *In cancrum*: hujus palliatio. C. 190. 191. Corollariorum ſolutio. C. 191 ad 196. *Inteſtinorum conſpectus* in vivente quis? Quis in cadavere? C. 162. *His inflammatis*, cur dolor per intervalla augeatur? C. 163. 164. Inteſtinorum *vulnera* quomodo tractanda? A. 526. 527. *Illaeſorum* per vulnus elapſorum cura. A. 527. 528. *Corruptorum* per vulnus evolutorum medela. A. 530. 531. 532. Saepe *tenuium vulnera* non ſunt abſolute lethalia. A. 526. *Diſciſſa* iterum concreſcere poſſunt. A. 530. 531.
IPECACUANHAE *doſes* etiam minores vomitum excitant. E. 625.
IRA cauſat melancholiam. C. 466. Phrenitidem. C. 461. Puerperas ſaepe reddit maniacas. C. 528. Vide. Animi *affectus.*
ISCHIAS quid? E. 682. *Hujus* ſpecies. E. 683. *Nervoſa* quid? E. ibid. *Hujus* cura. A. 928. 929. E. 683. 684. 685. *Cotunii* circa *hujus* originem & curam ſententia. E. 686. 687. 688. *Nervoſae* ſpecies. E. 688. *Anticae* ſedes, prognoſis & cura. E. ibid. *Poſticae* ſedes. E. 688. Prognoſis. E. 689. Cura. E. ibid. & 690. Generalis in *utraque* ſpecie diagnoſis. E. 689.
ISCHURIA quid? C. 249. *Hujus* ſpecies *duplex* eſt. C. ibid. *Utriusque* diagnoſis & cura. C. ibidem. *Iſchuria Laborantes* eadem fere experiuntur ac illi qui ſphacelo pereunt. A. 772. 773. *Iſchuria gravidarum* unde? D. 477. 478. Quandoque herniam veſicae facit. D. 478.
ITINERA melancholicis utilia. C. 478.
JUDICATORIA aut *Judicantia* cujus praeſagii? B. 458.
JUDICIUM quid? B. 321. Unde pendeat? & quotuplex? B. ibid.

K.

KEAMATA quid? E. 464.
KERMETIS *mineralis* praeparatio & virtus quae? B. 797.
ΧΙΤΤΑ quid? D. 464.
ΧΥΝΑΓΧΗ quid? B. 618. 619.

L.

LABOR corpus firmat. A. 25. Scorbuticis *bonus*. C. 626. *Ejus Variatio* incredibile ſolamen affert. C. 466.
LAC quid? A. 29. 138. *Hujus natura* a chylo & ſanguine differt. A. ibidem. ſpecies. D. 109. 111. Laudatur in debilitate. A. 29. 30. In haemoptyſi. D. 44. 45. In phthiſi. A. 30. 32. D. 108 ad 111. An ſerum huic praeferendum? D. 100. 101. Nocet in acutis niſi prius diluatur. A. 126. Dupla aquae copia dilutum prodeſt in aphthis. C. 212. Sitientibus non convenit. B. 214. In ventriculi cancro nocet. C. 194. *Aceſcens* in infantibus epilepſiae cauſa. C. 418. Lactis *ſerum* lacti in melancholia praefertur. C. 491. Laudatur in calculo. E. 302. 305. In haepatitide. C. 102. 103. In ictero periodico. C. 631. 633. 634. In ulcere renum primo conducit, dein ipſum lac. C. 240. In phthiſi. D. 94. 95. Lactea *diaeta* eſt podagricis ſuadenda? D. 370. 371. 391. Lactea *febris* quid? D. 608. *Hujus* cauſae. D. 605. Symptomata *eam* comitantia. D. 608. Cur *lac* circa tertium

tium diem in mammis colligatur? C. 532. Sanguinem lactis loco ibidem colligi, quid timendum? C. ibidem. *Lactis* in mamma ſtagnantis effectus. D. 633 ad 638. Diagnoſis. D. 638. Cura. D. 638. 639. 640. In apoſtema *tendentis* ſedes duplex. D. 640. Diagnoſis. D. ibid. Cura. D. 640 ad 643. *Lactis* e mammis in ſanguinis maſſam retropulſi effectus. D. 609. *Hujus metaſtaſis* cauſae, effectus & cura. D. 610 611. 612. *Lactis abundantioris* effectus. D. 644. 645. *Hujus* minutio quomodo tentanda? D. 645. *Deficientis* reſtitutio. D. 644. 645. 646. *Lactis* in infantis ſtomacho coagulati cauſae. D. 666. 679. 680. 681. Effectus. D. 681. 682. 683. Cura. D. 683. 684. 685. *Lactis boni* diagnoſis. D. 671. *Lacte* aliturne in utero foetus? D. 606. 607. Venularum *Lactearum oſcula obſtructa* diarrhoeae cauſa. B. 379.

LACRYMAE *involuntariae* mortem quando praenuncient? B. 438. Haemorrhagiam autem quando? B. ibid. & 461.

LACTATIONIS utilitas. D. 666 ad 670.

LANGUOR poſt ſudorem quid denotet? B. 520.

LARYNGOTOME. Vide Bronchotome.

LARYNX quid? B. 658.

LASSITUDO quando adeſſe dicatur? B. 39. 63. poſt ſomnum quid indicet? B. 39. *Hujus* cura. B. ibid. *ſumma* quando adſit? B. 451. In ardentibus quid *haec* denotet? B. 452. *Spontanea* quod in liquidis vitium accuſet? B. 148. Scorbutum comitatur. C. 601. *Hujus Scorbuticae* ab alia *laſſitudine ſpontanea* diſparitas. C. 601.

LATERIS *dolores* qui *phrenitici* dicantur? qui *pleuritici*? B. 587. 588. Nam non omnis hujus loci dolor *pleuritidis* nomen meretur. C. 2. *Lateris doloris ſcorbutici* ſigna. C. 606. *Laterum dolor* quaſi *pleuriticus* ante variolarum vel morbillorum eruptionem quid praeſagiat? C. 18.

LAXITAS *fibrae*. vide Fibra.

LECTI *abſtinentia* nephriticis bona. C. 235. Caro decumbentibus. C. 326. *Eadem* aliquot horarum per diem in morbis cur magnae utilitatis? B. 155.

ΛΕΙΕΝΤΕΡΙΑ quid? B. 371. *Hujus* ſpecies. B. 378. Harum quae inſanabilis? B. 380. *Diuturnae* ſigna ex facie. B. 386. *Haec* in hydropem deſinit. B. 387.

LENTOR in humoribus quid? B. 148. *Duplex* in his reperitur. B. 277. Origo & diagnoſis. B. ibid. A vaſorum vitio qua ratione oriatur? B. 144. A plethora autem quomodo? B. ibid. *Hujus* effectus & cura. B. ibid. & 145. a fibris ſpasmo conſtrictis *ortus qualis*? B. 146. Cura. B. ibid. & 147. *Lentor* ab ipſis humoribus natus febre ſolvitur. B. 148. 149.

LEPRA Rheumatismum ſanavit. E. 645.

LETHARGUS quid? B. 598. C. 323. 326. *Hujus* cauſa. C. 326. Diagnoſis. C. ibid. & 327. Exitus & cura. C. 327. *Lethargus* nephritidem quandoque ſequitur. B. 598. Eſtne morbus acutus. C. 327.

ΛΕΥΚΟΦΛΕΓΜΑΤΙΑ quid? A. 102. D. 157. *Hujus* ab hydrope diſparitas. D. 157. 158. cura vid. Hydrops. *Leucoplegmatici tumoris* indicia prima ubi appareant? C. 645. *Leucophlegmaticus* epilepſiam ſaepius paſſis *habitus* cur naſcatur? C. 428.

LIEN exſcindi poteſt ſuperſtite vita. A. 262. *Hujus vulnera* quandoque lethalia. A. 262. *Lien* ſaepe culpatur dum in colo vitium haeret. C. 152. 153. *Hujus inflammationis* ſigna. C. 152. 153. *Haec* aliquando ſub *pleuritidis* nomine tractata. C. 153. In *ſuppurationem* abeuntis ſymptomata. C. 154. 155. item *ſcirrhoſi*. C. 155. *Cancroſi* effectus. C. ibid. *Lienis dolor mitis* in hepatitide quid indicet? C. 100. *Hoc exſecto* vel *purulento* cur mole augeatur hepar? C. 154. *Lienoſis* cur haemorrhagiae? B. 462. 463.

LIGATURAE *artuum* in Haemorrhagiis omnibus; uſus quis? B. 307. C. 296. 297. In calore febrili quis? B. 307. In apoplexia qualis? C. 297. Menſes provocavit. D. 439. *Fortis* & *ſubita* ante inſultum epilepticum applicata, illum impedivit. C. 423. 450.

LINGUA *tumens* anginae cauſa. B. 626. *Denſa*, *aſpera*, *arida*, quid ſignificet? B. 151. 329. 588. *Lingua* in ardente qualis & quid indicet? B. 448. 449. *Hujus mutationes ſucceſſivae* in ardente. B. 449.

449. 450. *Nigredo* quae bona ? B. 449. *Lingua* interiorem Corporis conditionem notat. B. 449. Primum futurae ſanitatis indicium dat in morbis. B ibid. *Sordida* quomodo fiat in febribus ? C. 199. Sordes cur tantum in ſuperiori *ejus* parte appareant , non in inferiori ? C. ibid.

LIQUIDUM *vitale* quid ? A. 160. *Morboſum* quid? A. 161. *Illud* , quod ſphaericam figuram amiſit , cur ad circulationem ineptum? A. 194. *Liquidorum ſpontanea, degeneratio* chronicos , ut acutos producit. C. 330. *Horum vitia* unde oriantur? C. 331 ad 337. *Denſitas* unde pendeat ? C. 339. *Aucta* motus *Celeritas* quibus morbis originem dare poſſit ? C. 339. *Vitia* quae cachexiam inducant? C. 640. *Liquidis noſtris*, quae concretionem inducere poſſint? A. 195. Hanc quid tollat ? aut impediat ? A. 196.

LITHIASI *Laborantes* qui dicantur ? E. 215.

LITHONTRIPTICUM *Specificum* an detur? E. 317 ad 343. *Lithontriptica* ex *calce viva* parata in calculo profuere. E. 319 ad 327. Modo abſit ulcus renale. E. 323. His ſubſtituta *Calcis aqua* praeſtat. E. 327. ad 332. Qua ratione *haec* in calculum agat? E. 331. Injectiones ex *hac* in veſicam, an locum habeant ? E. 332 ad 335.

LITHOTOMIA quando indicata ? E. 355. 356. Lithotomiae *parvi apparatus* dictae, & *ejus* uſus expoſitio. E. 356. 357. *Magni apparatus* deſcriptio. E. 358. 359. Haec non ſuadetur. E. 359. Methodus *lateralis* ſive *Raviana* laudatur. E. 360. 361. Quomodo inſtituenda ? E. 362. Severum *ejus* inſtitutioni examen praemittendum. E. 295. 296. Vernale & autumnale tempus ad *ejus* celebrationem eligi ſolet. E. 263. *Lithotomiae* eventus ſemper eſt dubius. E. 304. *Hac inſtituta* quid agendum ſuperſit ? E. 366. 367. 368. In foeminis rarius inſtituitur quam in viris. E 369. 370 Qua ratione ex illis *Calculus* educatur? E. 370. 371.

LITTERARUM *Diſciplina* animo prodeſt, corpori obeſt. C. 466.

LITTERATI cur apoplectici fiant? & quibus cum ſymptomatibus ? C. 263.

LOBELIA in lue cum fructu data fuit. E. 576.

LOCHIORUM copia quae ? D. 589. 590. *Horum* fluxus plus, minusve durat. D. 592. 593. *Fluxus nimii* cauſae. D. 589 ad 594. Cura. D. 594 ad 603. *Suppreſſorum* cauſae. D. 603. 612 ad 615. Effectus. B. 140. C. 17. 18 421. 531. 533. D. 21. 22. 613. 617. 618. Cura. D. 623 ad 635. *Suppreſſio eorum* ab uteri inflammatione eſt mala. D. 615.

LORICAE *Strictiores* quae foeminis mala creare poſſint. C. 354.

LUCUBRATIONES *nocturnae* cauſa podagrae. D. 293. 305.

LUCTA quae mala producere poſſit ? B. 717. *Ultima* , morte longe pejor. B. 810.

LUIS *Venereae* ortus primus. E. 372 ad 378. An ſit morbus *epidemicus* ? E. 378. An *contagioſus* ? E. 388. 389. 390. Qui *ea* primus laboravit , *eam* ſine contagio ſuſcepit. E. 388. In europa per contagium orta eſt. E 388. Qua ratione communicetur ? E. 378 ad 384. Infans ſub partu *luem* contrahere poteſt. E. 379. 380. Et quandoque obſtetrix. E. 380. *Luis* per *fomitem propagatio* quae dicatur? E. 381. Exempla *hujus*. E. ibid. & 382. 383. Locus ubi primo ſe prodat. E. 384 ad 387. Non ſemper ſe manifeſtat in parte qua contrahitur. E. 384 ad 387. Diagnoſis in illo loco. E. 390 ad 393. Signa *latentis luis*. E. 384. 385. 387. *Hujus propagatio* quandoque cita, quandoque tarda. E. 401 ad 407. Sententiarum *Boerhavii* & *Aſtruc* de ſede *luis* expoſitio. E. 395 ad 401. *Prioris* opinio unde multum confirmetur ? E. 400. *Luis* effectus in partibus genitalibus. E. 409 ad 469. In membris. E. 469 ad 474. Requiſita ut *lues* proprie dicatur. E. 509. 510. *Hujus* diagnoſis. E. 474. Cura. E. 510 ad 577. *Argentum vivum* ſummopere hic laudatur. Vide Mercurius. *Hoc* non proficiente quidam *ſtrictum* vitae *regimen* praeſcripſere. E. 358 359. Alii *Sudores* eliciebant. E. 560 561. Ad *hos* praeparatio. E. 562. Quomodo proliciantur ? & quae circa *illos* obſervanda? E. 562. 563. 564. Quibus haec cura

ra non ſit ſuadenda. E. 565. Prudentia in cura *luis Venereae* requiſita. E. 575. Lues non videtur rachitidis cauſa. E. 587. 588. 613. 614.

LUMBAGO *Rheumatica* quid? E. 639. 682. *Hujus* a nephritide diſparitas. E. 639. 640. Prognoſis. E. 682. 683. 689. Cura. E. 682. *Lumbago* in variolarum initio mali ominis. E. 43. *Haec* poſt inſitionem variolarum vix obſervatur. E. 44.

LUXATIO quid? A. 597. 598. Species quae *peſſima*? A. 598. 599. Cauſae. 599 ad 602. Effectus. A. 602 ad 610. Diagnoſis. A. 610. 611. 612. Prognoſis. A. 612 ad 618. Indicationes. A. 618. 619. *Harum* cura. A. 620 ad 624. *Luxatum membrum* cur plerumque brevius fiat? quandoque tamen magis elongetur? A. 604. *Luxationem* ſi fractura comitetur, quod malum prius curandum? A. 614. *Luxata* quando reponenda? A. 615. *Luxationem* cur inflammatio ſequatur? A. 606. 615. Cur convulſio? A. 607. 616. *Luxationes* cum *vulnere* cur adeo periculoſae? A. 617. *Luxata* jam diu cur non facile reponenda? A. 614. 615. 618. *Luxationi reſtitutae* ſuperveniens inflammatio, cur non noceat, imo proſit? A. 619. 620. *Luxata*, è ſuis ſedibus facile poſt reductionem elabentia quo modo tractanda? A. 623. 624.

LYCANTHROPIA quid? C. 521.

M.

MACULA in genarum interna ſuperficie ſcorbuticis *familiaris*. C. 607. *Haec* ut curanda. C. ibid. *Maculae lividae* in ſcorbuticis quid indicent? C. 612. *Nigrae* quid? C. 617. Maculae *rubrae* quid? & unde? B. 77. In febribus ſaepe obſervantur, & tunc quae prognoſis? B. ibid. *ſimiles* per pectus diſperſae, in valida peripneumonia quid denotent? B. 770. Per abdomen *liveſcentes* brevi in inteſtinorum inflammatione quid indicent? B. ibid.

MALACIA quid? D. 464.

MALIGNITAS in morbis apud *imperitos* quae cenſeatur? B. 386.

MALTA quid? D. 106. E. 617.

MAMMARUM expoſitio. A. 848. D. 636. *Harum* papillae ſtructura. D. 643. *Hujus* dolentis cauſae & cura. D. 643. 644. *Mammarum* dolor in gravidis unde? D. 467. *Exinanitio ſubita* praeſagit abortum. D. 495. 496. *Mammae lactantium* igni exponi non debent, nec ſpirituoſis foveri. A. 851. 852. *Harum ſcirrhus* eſt frequens. A. 667. 668. *qui inveteratus* glandulas ſub axillares etiam inficit. A. 849. An *proprias* in utero ſugat foetus. D. 653. De caeteris *mammarum* morbis vide Lac.

MANIA quid? C. 519. *Hujus* a melancholia diſparitas. C. ibid. *Item* a phrenitide. B. 595. C. 519. Melancholiae proles videtur. C. 519. 520. *Hujus* cauſae. C. 520. Diagnoſis. C. ibid. & 521. Cura ope artis. C. 523. 524. 525. Ope naturae. C. 525. 526. 527. *Maniacorum robur* immenſum unde? C. 520 Unde *pervigilium*? &c. C. 521. *Anatomica Sectio* quid in his demonſtret? C. 522. *Maniae* aliae ſpecies & cauſae. C. 527 ad 530. Cura. C. 530 ad 533. *Maniae* verno tempore periodicae exempla. C. 528. *Mania* cur innumera deliriorum varietate ludat? C. 529. *Hujus* diverſae ſpecies cur ſollicite indagandae? C. 534. *Mania* intermittentes diuturnas *excipiens* evacuationibus male tractatur, roborantibus cardiacis tollenda. B. 171.

MARASMUS & *ejus* ſynonima. C. 649. *Senilis* aliquando ante aetatem habetur. A. 44.

MARINUM *ſal* eſt attenuans, ſed a corpore vix mutabile. A. 202. *Hujus ſpiritus* ſcorbuticorum gingivis applicati Effectus. C. 629.

MASTICATORIA in apoplexia frigida laudantur. C. 297.

MATERIA *medica* Medico ſcitu neceſſaria. A. 78. Materiae *morboſae coctio* determinatum requirit tempus. B. 468.

MATURATIO quid? A. 693. *Haec* in abſceſſibus quomodo fiat? & quid ad bonam requiratur? A. 696 ad 700.

MECONIUM quid & unde? D. 657. *Hujus* effectus. D. 658. 659. Cura. D. 660. 661. *Meconium* eſt toties convulſionum cauſa. C. 406. *Hoc* è corpore evacuatum eſſe totum quomodo noſcatur? D. 660.

Medela *ſpecifica* & *generalis* quae? A. 11.
Mediastinum quid? C. 78. *Hujus inflammati* ſigna, & ſymptomata. C. ibid. Prognoſis & cura. C. 79. *Hoc ſuppurato* an ſternum pertundere liceat? C. 80. *Hujus vomica aperta* quando empyema faciat? C. 669
Medicamenta quid? A. 8. Per vitam ſuperſtitem *actuoſa* fiunt. A. 7. 9. Aegrum aliter afficiunt ac ſanum. A. 9. Chronicos morbos quando producant. C. 334. Convulſionem quando excitare poſſint? C. 420. Pro varia aetate *quae* conveniant? A. 76. 77. *Medicamenta* in ſpiritus noſtros agentia dantur. A. 773. 774.
Medicae *inſtitutiones* praxim exercituro ſcitu ſunt neceſſariae. A. 8. 9.
Medicina aegris ſanitatem promittit. B. 83. Fere ſemper in corpus agit. A. 5. 9. *Optima* eſt ſaepe *nulla*; & quando hoc? B. 50.
Medicus *bonus* quis dicendus? A. 14. 15. 16. 189. *Medicus* aegrum adiens, ubi reſidere debeat? B. 437. *Medicus amicus* cur extraneo utilior? B. 110.
Meditatio *profunda* produxit catalepſim. C. 316. 317. Epilepſiam. C. 413. Ad podagram diſponit. D. 242.
Medullae *oſſium ſtructura*. A. 915. 916. *Corruptae* effectus. A. 917. 918. Vid. Oleum. Medullae *Spinalis vulnerum* prognoſis. A. 253.
Melancholia quid? C. 459. *Hujus* a delirio febrili, phrenitide, mania, diſparitas. C. ibid. Origo C. 460. 461. Cauſa proxima. C. 502. Remotae. C. 502 ad 506. Exitus. C. 506. 507. 508. Cura *naturalis*. C. 508. 509 510. *Artificialis*. C. 512 ad 519. *Hujus* optima methodus quae? C. 511. 512. *Melancholiae triplicis* gradus expoſitio. C. 471. Primus gradus. Vid. Atrabiliarius *humor*. *Secundus*. Vide Hypochondriacus *Morbus*. *Tertius*. Vid. Atrabilis. *Melancholia* morbos praeexiſtentes quandoque ſolvit vel minuit. C. 473. *Hujus incipientis* ſignum pathognomicum. C. 474. *Melancholici* cur *ſputatores* dicantur? C. 507. illis cur quandoque reluctandum? C. 513. 514. cur non pertinaciter medicandum? C. 493. *Melancholicis* mulieribus cur diſpoſitio uteri ſcirrhoſa frequens? C. 481. *Melancholia* quo vitae tempore ſoleat occurrere? C. 496. Quibus magis quibus minus *familiaris*? C. 505. 506. Quibus in regionibus *frequentior* & quo anni tempore? C. 468. *Melancholia* Hydropis cauſa. D. 199.
Memoria quid? B. 286. *Vacillans* quid deſignet? C. 292. In ſenibus litteratis quid praeſagiat? C. ibid. & 293.
Meningophilax quid? A. 480.
Mens quid? A. 4. *Ejus* in primam nervorum originem *actio* cur nos lateat? B. 262. *Emotiones taciturnae* in acutis cujus ominis? B. 322. *Vehemens exercitatio* ad atram bilem diſponit. C. 466.
Menstrua quid? D. 394. 395. Tempus primi & ultimi *eorum* fluxus. D. 395. 396. *Hic* cur in mulieribus obtineat? C. 285. *Menſtrui ſanguinis* fons. D. 396. 397. *Hujus fluxus* cauſae. D. 398 ad 408. Copia quavis periodo contingens. D. 408. 409. 410. *Menſtruorum erupturorum* ſigna. D. 411. 429. C. 285. Quot diebus duret periodicus quivis fluxus? D. 411. *Menſtrui ſanguinis* natura. D. 412. *Hujus fluxus* ſuppreſſi, retenti, diagnoſis. D. 428. 429. Effectus. A. 878. C. 285. 316. 421. D. 413 ad 419. 427. 428. Evacuatio *menſtruis* ſuccedanea. D. 419 ad 427. Cura. D. 430 ad 449. *Menſtruorum fluxus* in apoplexia juvat. C. 285. Varioloſos non turbat. E 90. 91. In febribus *provocatio* quando indicata & quomodo inſtituenda? B. 333. *Menſtrua* primis graviditatis menſibus ſubinde prodeunt; ſed minori quantitate. D. 454. 494. unde ſanguis ille? D. 494. Sanguis in graviditate retentus incremento foetus & uteri impenditur. D. 458.
Menses *anni* qui maxime morbis immunes? B. 507.
Mercurius ſive Argentum vivum in variolarum initio profuit. E. 61. 62. Quomodo in lue prodeſſe detectus fuerit? E. 511. 512. *Hujus* in corpus noſtrum effectus. E. 517. *Maximus* eſt *ſalivatio*. E. ibid. Vide Salivatio. An *ejus efficacia* a proprio pondere & diviſibilitate pendeat? E. 519. 520. 521. Qua ratione,

ne agat, non ſcitur. E. 521. Interne varia forma datus eſt. E. 522. 523. An *ejus praeparata* ſpicula contineant? E. 523. 524. Luem ſanant. E. 524. Mercurius *ſublimatus corroſivus* quid? E. 548. Datur in paralyſi. C. 380. Aqua *dilutus* interne ſumptus ulcera annoſa ſanavit. E. 549. In ſpiritu frumenti ſolutus Luem curat ſine ſalivatione. E. 550. 551. 556. In hac curae ſpecie quomodo procedendum? E. 552. 553. 554. Uſum *ejus* internum qui non ferant? E. 556. Lotio ex *hoc praeparato* verrucas venereas deſtruxit. E. 554. *Ita* tophos &c. E. 555. Mercurius *externe applicatus* luem ſine ſalivatione ſanavit. E. 544 545. 546. Interna *ejus* exhibitio cur praeſtet? E. 546. *Mercurialia* parum vel nihil proſunt in curandis gonorrhoeis. E. 480. In hydrope tentata ſunt. D. 225. 226. 227. Data ſunt in melancholia. C. 516. In mania. C. 523. 524. An in ſcorbuto locum habere poſſint? C. 632. 633.

METALLICA *corpora* in ileo deglutita cujus uſus? C. 178.

METALLUM menſtruo *ſolutum* novas acquirit vires. C. 380.

METAPTOSES paralyſis cauſae. C. 356.

METUS epilepſiae cauſa frequens. C. 414. 415.

MICTIO noctu *copioſa* alvum parcam indicat. B. 35.

MICTUS *Cruentus* quibus familiaris? C. 227. *Huic obnoxii* an ſola haemorrhagia moriantur? C. ibid. quando calculum in renibus haerere indicet? E. 274 ad 278. ſi ex febris varioloſae violentia fit, quid ſignificet? B. 73. *Ejus* a motu valido *orti* cura. A. 145. 213.

MILIARIA ibi frequentia, ubi aphthae rariſſimae. C. 200. *Horum eruptionem* odor fracidus, ſubacidus praecedens unde? C. 509.

MILLEPEDES in paralyſi laudantur. C. 379.

MINERALIUM *venenati halitus* apoplexiae cauſa. C. 277. 278.

MOEROR maniam, melancholiam, imo phrenitidem producere poteſt. B. 585.

MOLA *ejusque* cauſae. D. 594. 595. 596. 598. Indicatio. D. 594.

MOMMA *brunsvicenſis* quid? & quibus conveniat? C. 656. Datur in paralyſi. C. 380. In rachitide. E. 618.

MORBILLORUM *eruptionem* ſemper praecedit febris. B. 79. 405. *Hujus* a febre Varioloſa diſparitas. B. 405. In regulari *horum* ſpecie quando & quo ordine fiat eruptio? B. ibid. In anomalis vero? B. ibid. & 406. Notae quibus ab aliis exanthematibus diſtinguantur? B. 406. Ad eryſipelas proxime accedunt. A. 731. *Morbilli* calidioribus tractati liveſcunt & nigreſcunt. B. 402. Horum eruptio cur ſaepe in infantibus paroxiſmum epilepticum producat? C. 419.

MORBUS quid? A. 1. E. 98. *Hujus* definitio dupliciter tradi ſolet. B. 710. Quomodo *indagandus*. A. 6. *Hujus cognitio* & *cura* quae requirant? A. 7. Cauſa proxima quid? C. 400. 619. Remota quid? C. 400. Praediſponens & procatarctica quid? C. ibid. Morbus *exacte peracutus* &c. Vide febris *exacte peracuta* &c. *Morbi acuti febriles* qui vocentur? B. 11. *Chronici febriles* qui? B. ibid. *Morbi* an propagentur ex patre in proles, & qui? A. 855. C. 404 405. *Morbus congenitus* quid? C. 406. *Foemineus* quis dictus? C. 372. Morbus Tria ſtadia habet. A. 651. *Hujus initium* quid? B. 67. unde computandum? B. ibid. & 68. *Incrementum* quid? B. 69. unde pendeat? B. ibid. & 70. *Status* quid? B. 70. In *hoc* maximae perturbationes fiunt & criſes. B. ibid. Non in puncto indiviſibili conſiſtit, ſed aliquando ad unum alterumve diem extenditur. B. ibid. ſpectantem ſaepe ſolum exigit Medicum, non agentem. B. 71. *Status* varietas unde? B. ibid. *Decrementum* quid? B. 71. *Hujus tempus* incremento reſpondere ſolet. B. ibid. An aegri ex *decremento* pereant? B. ibid. *Effectus* quid? A. 12. Omni momento corpus mutat. A. ibid. Quando *effectus corporeus* dicatur? A. 9. 10. *Hujus ablatione* quid fiat? A. 10. *Haecce* quomodo obtineatur? A 10 ad 16. *Morbi* generales exitus. A. 653. C. 340. *Huic ſuperſuturi* quae ſigna exhibeant? B. 455. *Pereuntes* autem quae? B. ibid. *Morborum* deſcribendae hiſtoriae & curationi ordo optimus quis? A. 16 ad 19. *Mor-*

bum curare quid? A. 28. B. 96. Curationis regula *generalis*. A. 381. *Specialis*. B. 96. 97. 98. *Morbi ſimpliciſſimi* ſedes quae? A. 21. *Morbi* interni *externis* congruunt. A. 955. 956. Hinc *externorum cognitio* eſt anteponenda. A. 217. *Morbi* cur circa noctem ingraveſcant? B. 746. Poſt imperfectas criſes in longitudinem *protracti* non ſemper periculo vacant. B. 474. 475. *Qui* a plenitudine orti ſunt, evacuatione curantur & contra. B. 280. *Morborum inſultus* diviſio cujus utilitatis? B. 469. 470. *Morbos* capitis *acutos*, qua ratione excipiant *chronici*. B. 286. Morbi ex *alcalino ſpontaneo*; vide Putredo: ex *acido*; vide Acidum.

MORS inevitabilis eſt. A. 50. *Senilis* ſive *naturalis* unde? A. idid. & 74. *Mors* in morbis ſine criſi ſaepe ſequitur. B. 55. *Hujus futurae* ſigna. B. ibid.

MOSCHUS laudatur in epilepſia. C. 437. In mania C. 523. In morbis malignis. C. 581. In Hydrophobia. C. ibid.

MOTUUM *noſtrorum* origo prima ubi haereat? C. 455. Motus *corporis* in epilepſia bonus. C. 449. In phthiſi. D. 98. 99. *Nimius* quae mala producere poſſit? B. 61. 117. 121. *Ejus* medela. B. 118. Eſt melancholiae cauſa. C. 468. Hinc in *illius* cura *quis* conveniat? C. 491. Item *validus* gravidis nocet. D. 498. 499. *Motus magnus* corporis aut animi, cur rabioſis periculoſus? C. 574. Vide Exercitium. Motus *periſtalticus* quid? B. 252. 377. *Hujus* uſus & effectus in ingeſta. B. 377. C. 161. 163. 164. Quibus acceleretur. B. 377. 378.

MOXA quid? A. 370. *Hujus* in morbis uſus. A. ibid. Adhibetur in paralyſi? C. 388. In epilepſia. C. 450. In podagra. D. 383. 384. 385. In Rheumatiſmo. E. 673. 674.

MUCUS quid? B. 372. *Hujus* ſedes & uſus. B. 220. 372. *Tenacitas* in primis viis quae mala faciat? B. ibid.

MUSCAS in acutis venari quod ſignum? B. 324.

MUSCULARIS *motus* cauſa unde? C. 350. 351. Nunc adeſt nunc abeſt. B. 267.

MUSCULO *agenti* quae mutationes accidant? relaxato quae? B. 183. *Hujus agentis* effectus. C 426. *Muſculi* in dormientibus non omnes otioſi ſunt. B. 433. Qui diu quieverunt, ſi ſubito moveantur, cur convellantur? C. 373. *Horum minuta toroſitas* in phthiſicis unde? C. 370. *Fabrica degenerans* paralyſis cauſa. C. 351. *Muſculorum* reſpiratoriorum, gulae &c. paralyſis prognoſis. C. 366. 367. 368.

MUTATIO in morbis *ſubita*, periculoſa. A. 59.

N.

NARCOTICA quid? A. 323. Alvum adſtringunt. B. 393. E. 112. Quando in diarrhoea conveniant & dyſenteria? B. ibid. In fluxu hepatico juvant. B. ibid. & 394. In Rheumatiſmo. E 668. 669. In qua epilepſiae cauſa primario indicentur? C. 445.

NARIUM *pruritus* in morbis quod ſignum? B. 462.

NATATIO verum eſt balneum. C. 387. Quibus conveniat? C. ibid.

NATURA quid? A. 3. *Helmontio* quomodo vocata? B. 26. *Hujus molimina* in febribus cur indaganda? B. 83.

NAVIGATIO laudatur in melancholia. C. 515. 516.

NAUSEA quid? B. 218. Quomodo oriatur? C. 418. *Hujus* a vomitu diſparitas. B. 219. *Nauſeae febrilis* cauſa proxima. B. ibid. Remotae. B. 219 ad 222. Effectus. B. 223. Prognoſis. B. 229. 230. 231. Cura. B. 223 ad 229. *Haec Nauſea* ſubitam requirit medelam. B. 223. *Nauſea Hypochondriacorum*, aut *hyſtericarum* evacuationes an poſcat? B. 228. *Nauſea gravidarum* unde? D. 463. *Hujus* medela. D. ibid. & 464. Saepe tantum tempore curatur. B. 230.

NECESSARIA quae vocentur, dum de delirio agitur? B. 603.

NEPHRITICUM *ſabulum* in urina continuo apparens cujus ominis? E. 209. 210.

NEPHRITICUS dolor quomodo a colico & iliaco diſtinguatur? C. 224. 230.

NEPHRITIS quid? C. 222. *Hujus* diagnoſis. C. ibid. & 223. 224. Cauſae. C. 224 ad 229. Effectus. C. 229. 230. 231. Cura bonitate *naturae* & *morbi*. C. 231. 232.

232. 233. *Artis.* 234 ad 237. *Nephritis Calculoſa* qualia ſymptomata frequentius habeat quam inflammatoria ſola. C. 223. *Hujus* curatio. C. 236. 237. *Nephritidis* exitus in *ſuppurationem*, *Hujusque futurae* ſigna. C. 237. *Factae.* C. ibid. & 238. *Vomicae* renalis *ruptae* ſigna. C. ibid. Cura. C. 239. 240. 241. Quibus auxiliis rumpatur? C. 239. *Nephritidis* ſuppuratae & vomicae ruptae cur adeo anceps eventus? C. 241. 242. Cur adeo difficilis curatio? C. 243. Quomodo pus per alvum exire poſſit? C. 242. In *ſcirrhum.* C. 244. *Hujus* effectus & prognoſis. C. ibidem. In *calculum renalem.* C. 245. In *gangraenam*; *Hujus* ſigna & prognoſis. C. 245. 246. *Nephritidis* infinitae dantur *ſpecies.* C. 247. *Harum* nomina. C. ibid. Cauſa quae frequentiſſima? C. ibidem. A diverſis cauſis excitatae cura cur non tantum differat? C. ibid. & 248. Cur ſaepe in febribus & harum criſibus oriatur? C. 248. 249.

NERVORUM *origo*, *ſtructura*, *liquor*, *vis contractilis.* A. 297. 298. *Hi* in ſua origine diſtinctiſſimi ſunt. B. 323. C. 349. Unde id concludamus? B. 601. *Diſtinctiſſimi* etiam in ſuo decurſu. B. 323. 353. *Minores* ex *majoribus* non exeunt ut rami ex truncis. B. 353. An *conici*? C. 358. Similibus, utpote *cavi*, ac vaſa majora, affectionibus ſubjecti ſunt. B. 323. 324. C. 358. Quaevis *eorum* fibrilla vagina obvolvitur, hinc variis morbis *obnoxia.* C. 359. *Eorum actio* in corpus humanum quotuplex? A. 237. C. 349. *Moventes* ſilere poſſunt in ſua actione, *ſentientibus* illibatis & viciſſim. C. 349. 350. *Nervorum* paris *tertii*, *quarti*, *ſexti* decurſus juxta arterias quare? C. 360. 361. *Recurrentes* diſtracti, ligati, animal mutum faciunt. C. 372. *Nervo* integre *diſſecto*, *ejusque* partibus quid contingat? A. 235 ad 238. 298. 299. *tenſo puncto* vel dimidiate *diſciſſo*, *ejusque* partibus quid? A. 238. 239. 299. 300. *Hujus* prognoſis. A. 301. 302. Cura. A. 242. *Nervo Diſſecto* cur partis gangraena? A. 237. 238. Nervi *optici* non ſe decuſſant. A. 459.

NEUROLOGIA pro paralyſi curanda ſcitu neceſſaria. C. 389.

NITRI *ſpiritus* calculum ſolvit. E. 240. 312. 313.

NIXUS effectus? B. 717. C. 225.

NODUS quid? A. 940.

NUTRICIS electio. D. 670. 671. *Hujus* vitae regimen. D. 672. 673. 674.

NUTRIMENTORUM *facultas* determinari nequit. A. 60.

NUTRIRE quid dicatur? C. 637.

NUTRITIONIS *conditiones.* C. 648. *Haec* quomodo fiat? A. 23. 24. 25.

NUTRITITIA *materia* cur blanda ſit? C. 662. 663.

O.

OBESI parum ſanguinis habent. B. 311. Cur *hebetes*, *obliviosi*, *ſomnolenti* & tandem *apoplectici*? C. 257. 468. *His febricitantibus* pingue quidem ſolvitur, ſed purum in excretis raro cur reperiatur? B. 48.

OBESITAS unde? C. 256. *Hujus* cura. B. 311. 312. C. 256. Cur non validis exercitiis *tollenda*? C. 337.

OBSERVATIO *medica* unde habeatur? A. 12. 13. *Nocentium* & *juvantium* in morbis quantae utilitatis? B. 111.

OBSTRUCTIO quid? A. 160. *Hujus* cauſa proxima. A. 161. Remotae. A. 161 ad 181. Effectus. A. 182 ad 188. Diagnoſis & prognoſis. A. 188. Cura. A. 188 ad 217. *Obſtructio* an in omnibus vaſis fiat? A. 181. 182.

OCULI a Medicis cur examinandi? C. 472. Ut valent, ita totum corpus. B. 437. Hinc plurima & certiſſima dant in morbis ſigna. B. ibid. In acutis lumen non *ferentes*, quid indicent? B. ibid. *Quales* ſint dum *quartanarium* paroxysmus prehendit? B. ibid. In ſyncopen lapſuro *quales*? B. ibid. *Horum major* ex morbo *vigor* quid indicet? B. ibid. *Squalidi*, *ſicci*, *pulverulenti* quid? B. ibid. *Perverſi* aut alter altero *minor* quid? B. ibid. *Horum puritas*, *Depuratio* cita vel tarda quid? B. 438. *Aperti* indormientibus quid denotent? B. ibid. *Horum ſiccitas* & *ſquallor* cur phrenitica? B. 586. *Perverſio* in acutis cur adeo mala? C. 368. *Diſtorſiones* poſt epilepſiam cur quandoque tota vita maneant? C. 426.

 Cur

Cur ex *flavo virideſcentes* in melancholia? C. 473.

Oculus *ictericius*, *caliginoſus* in pleuritide quid deſignet? C. 6.

Odores *graves* epilepſiam renovare poſſunt. C. 410.

Oedema quid? A. 164. 165. 643. *Hujus* ſedes A. 165. 187. *Calidum* quid? A. 187 643. *Hujus* ab eryſipelate diſparitas. A. 643. Effectus. A. 644. *Eryſipelatodes* quid? A. 397. 643. 644. *Oedematodes* quid? A. 397. *Oedematoſi tumores* artuum inferiorum in gravidis unde? D. 480. *Horum* prognoſis & cura. D. ibid. & 481.

Oesophagi *ſcirrhoſi* ſymptomata, Diagnoſis. B. 646. 647. Cauſae. B. 647. 648. Curae tentatae. B. 648. 650. *Hic ſcirrhus* reſpirationem cur rarius laedat? B. 650. Oeſophagi *tumor* in Hyſtericis *flatulentus*, male pro uteri aſcenſu habetur. B. 230. *Hujus vulnera* fere ſemper lethalia. A. 274.

Oleum fibras laxat. A. 46. *Medulloſum* unde ſecernatur? A. 909. 915. *Hujus* ſedes. A. 913. 914. *Deficientis* effectus. A. 909. *Degenerans* multorum morborum cauſa eſt. A. 910. 917 ad 920. vid. Oſſium *morbi*. Oleum *animale rectificatum* in epilepſia laudatur. C. 446.

Omenti *expoſitio*. C. 84. 85. 156. 157. Magna pars exſcindi poteſt abſque magno damno. C. 157. ejusdem *morbi* cognitu difficiles. C. ibidem. *Degeneratio* varia. C. ibid. & 158. *Illud* in vulnere abdominali foras *prolapſum*, quando cito reponendum? A. 532. Ad quid ſub repoſitione attendendum? A. ibid. quando *exſcindendum*? A. 533. *Recens* ex animali mactato *evulſum* in ileo applicatur. C. 176. *Pinguedine diſtentum* ſterilitatis cauſa eſſe poteſt. C. 257. *ejus pinguedo mota* quo tendat & quae mala facere poſſit? C. 85.

ΟΠΙΘΟΤΟΝΟΣ quid? A. 375. C. 458. *Hujus* ab epilepſia diſparitas. C. ibid. ſubinde ſub paroxysmo epileptico contingit. C. 426.

Opiata laudantur in haemorrhagia uteri. D. 506. In ileo. C. 175. In nephritide. C. 235. 236. In epilepſia. C. 444. In atrabile turgente & mota. C. 501. In hydrophobia. C. 577. In mania. C. 532. 533. In febribus quando proſint, quando obſint? B. 159. 172. *Horum* in puerperio uſus. D. 587. 588. 591. *Compoſita* non ſunt tuta. D. 588. In infantibus autem ſit cautus: D. 663. Quem in variolis uſum habeant & quomodo *propinanda*? E. 110. 111. 112. Viam calculo parant. E. 303. 304.

Opium quid? A. 324. Eſt *verus* tumultuantium ſpirituum *domitor*. B. 242. Eſt carminativorum *princeps*. B. 243. *Hujus* effectus. A. 170. 171. 172. 325. *Actio* non facile explicatur. A. 170. 171. In melancholia cum prudentia eſt *exhibendum*. C. 517.

Orthopnoea quid? A. 502. B. 761.

Os *internum* cur in morbis examinandum? B. 151.

Oscitatio & *pandiculatio* ſunt prima paroxyſmi intermittentis futuri ſigna. B. 511.

Ossa quid? A. 905. *Horum* geneſis. A. 905. 906. 907. E. 598. Uſus. E. ibid. *Haec firmiora* cur ſint in medio quam in extremis? A. 559. 908. Quandoque ſoliditatem ſuam amittunt & quaſi *Carnoſa* fiunt. A. 906. Similes morbos patiuntur ac partes molles. A. 905. 907. 909. *Horum* morbi ex *oleo medulloſo* degenerante. A. 917. *Hujus degenerationis* cauſae; effectus. A. 917 ad 920. Diagnoſis. A. 920. Cura. A. 921 ad 924. *Oſſium Callus* vide Callus. Eorum *Caries* vid. Caries. *Integumentorum morbi*. vid. Perioſtium. *Eorundem morbi* a vaſis obſtructis. A. 926. Diagnoſis, prognoſis & cura. A. 926. 927. *Naturalis color* quis? A. 543. *Oſſis vitiati emorientis* primum ſignum eſt coloris mutatio. A. 943. 428. *Affecti* ſeparatio & *perditi* regeneratio, in quibus citius? in quibus tardius fiat? A. 487. 574. *Oſſa* nova fractura disjuncta citius conſolidantur, quam in priori. A. 594. *Fracta* agglutinante glutine non coaleſcunt, ſed *ſubſtantiae oſſeae* regeneratione. A. 563. 564. In quibus morbis difficillime recreſcant? A. 572. 573. *Oſſa* in ſenibus arida & fragilia ſunt. A. 567.

Ossificationes in membranis cerebri inventae apoplexiam fecerunt. C. 269.

Ostracodermata rachitidem curant. E. 630.

Otium cauſa debilitatis Cachexiae. C. 639. Scorbuti. C. 596.
Ovariorum ſedes. D. 147. Hydrops. D. ibid. Diagnoſis. D. 148. Prognoſis. D. 150. Cura. D. 149. 150.
Ovi *albumen* debilibus prodeſt. A. 31. *Vitellus* albumine digeſtu difficilior. A. ibid.
Ovo in utero contento quid contingat? D. 458. Hujus cum utero adhaeſio quae? 491. 492.

P.

Pallor quid deſignet? A. 86. 101. In frigore febrili unde? & quibus in partibus primo obſervetur? B. 21.
Paludosa *loca incolentes* ad ſcorbutum proni. C. 233. 505. 545. *Item* ad melancholiam. C. 505.
Pancreatis ſitus. C. 156. *Hujus morbi* cur difficulter diſtinguantur? C. ibid. Quibus morbis *affectum* deprehenſum ſit? C. 156. *Hujus vulnera* an lethalia? A. 263.
Panis *decocta* debilibus proficua. A. 32. Panis *biſcoctus* quid? E. 616. Laudatur in rachitide. E. ibid.
Papaveris *ſucci* effectus. A. 149.
Papulae quid? B. 397.
Paracenthesis abdominis uſus. D. 230 ad 237. *Hanc* inſtituendi modus & regulae. D. 237 ad 249. An non ſemper inſtitui liceat? D. 250. Prognoſis ex aquarum per paracentheſim eductarum indole? D. 249. 250. *Paracentheſis pericardii* an inſtituenda & quomodo? D. 139. *Paracentheſis ſcroti* expoſitio. D. 281. 282. *Paracentheſis thoracis* cum fructu inſtituitur. D. 135 ad 139. Quando *indicata*? C. 680. Cautelae circa *hujus* inſtitutionem. C. ibid. & 681. Operationis *felix* ſucceſſus ex quibus intelligatur? C. 682. 683. *Infelix* autem unde? C. 684. 685. Cur *periculoſa* ſit exeſo mediaſtino? C. 685. In empyemate veteri cur mortem acceleret? C. ibid. Operationis expoſitio vid. Thorax. *Paracentheſis uteri* eſtne tuta? D. 156.
Paralysis quid? C. 349. *Hujus* a tetano, ſomno, diſparitas. C. 349. Cauſa proxima. C. 350. 351. Remotae *generales*. C. 351. 352. *Singulares*. C. 353 ad 363. Effectus & prognoſis. C. 363 ad 373. Naturae ope quomodo quandoque ſanetur. C. 373. 374. Indicatio. C. 374. 375. Cura. C. 375 ad 391. Cura generalis in paralyſi dari non poteſt. C. 375. *Paralyſis ſedis* cognitio cujus utilitatis? C. 363. 364. *Haec* in faciei muſculis ſedem habens cur mala. C. 368. *Paralyſis* ex Capitis vulnere quid denotet? A. 436. Pars *paralyſi* affecta, ſi ſimul atrophica fiat, quid indicet? C. 369. 370.
ΠΑΡΑΚΥΝΑΓΧΗ quid? B. 618. 619.
Paraphimosis quid? E. 442. *Hujus* cauſae. E. ibid. & 443. Effectus. E. 443. 444. Prognoſis. E. 443. Cura. E. 442. 443.
Paraphrenitis quid? C. 72. *Veteribus* quid? C. 72. Eſt frequentior quam creditur. C. 73. *Hujus* diagnoſis. C. 73. 74. 75. Exitus. C. 75. 76. Prognoſis. C. 77 ad 81. Cura. C. 76. *Hic morbus* cur acutiſſimam febrim comitem habeat? C. 73. 74. Cur delirium perpetuum. C. 74.
ΠΑΡΑΦΡΟΣΥΝΗ quid? C. 72.
Paraplegia quid? C. 288. 369. *Veteribus* quid? C. 289. *Hujus* a paralyſi diſparitas. C. 289. Cauſae. C. 369. Prognoſis. C. ibid.
Parapoplexia quid? C. 280. Quando adeſſe dicatur? C. 323. Eſt apoplexiae Cauſa. C. 282. 283.
Paregorica in apoplexia quando primario indicentur? C. 445.
Paresis quid? C. 349.
Paronychia validiſſimam ſaepe excitat febrim. C. 73. Delirium. C. 74. *Malignae* ſigna & ſymptomata. A. 7. 239. 240.
Parotis quid? A. 728. B. 757. *Parotides naſcentes* quando reprimendae? quando aliter *tractandae*? B. 485. In ardente *ſuppurantes* non ſemper valetudinem promittunt? B. 486. *His* in ardente *evaneſcentibus*, quae prognoſis? B. 485. 486. *Parotides* cum hypochondriorum dolore cur malignae? B. 757.
Parturientes cur facile apoplecticae? C. 269. 270.
Partus *Diviſio*. D. 514. Hujus *futuri* ſigna.

ſigna. D. 516 ad 519. Signa *facilis*. D. 519. *Difficilis*. D. ibidem. *Nimis facilis* ſaepe periculoſus. D. 582. *Difficilis* ratio *duplex*. D. 513 ad 516. *Prioris* cauſae, *Harumque* cura. D. 519 ad 555. *Poſterioris* cauſae, ſigna, effectus, & cura. D. 555 ad 581. *Impoſſibilis*; & quae in hoc agenda? D. 548. 553. 556. 557. Cauſae *dolorum* poſt partum occurrentium. D. 581 ad 584. *Earum* ablatio. D. 584 ad 589.

PATHOGNOMICUM morbi *ſignum* quid? B. 15.

PECTUS vide Thorax.

PEDUM *tumor* ſubortus quandoque Hydropem pectoris levat. C. 527. *Qui* ſubito *evaneſcens* pectus aggravat. C. ibid. *Hic* eſt bonum in variolis ſymptoma. E. 97.

PELVIS *deſcriptio*. D. 535. 536. *Vitia* horumque effectus. D. 536. 537. *Foemininae* a *virili* diſparitas. D. 400. *Anguſtior* partum difficilem reddit. D. 535. *Hujus* cauſae. D. 537. 538. Signa. D. 537. *ejus* oſſa ſeceduntne ſub partu. D. 538. 539. 540. *Methodus* ſuccurrendi foetui per *anguſtiorem pelvim* tranſituro. D. 544 ad 558.

PENIS *expoſitio*. E. 415 ad 419. *Inflammati* ſequelae. E. 441. 442. 443.

PEREGRINATIO in catalepſi *bona*. C. 321.

PERICARDII *Hydrops*. D. 132. 133. *Hujus* diagnoſis. D. 134. 135. Cura vid. Thoracis *hydrops*. An pertundi liceat? Vid. Paracentheſis. *Inflammati* ſymptomata. C. 78. 79. Prognoſis & cura. C. 79. *Suppuratum*, *ſcirrhoſum* cordi *accretum* inventum eſt. C. 79. 80. *Vomicae* in *ejus* cavum ruptae ſigna & prognoſis. C. 670. *Haec* quando empyema faciat? C. 669.

PERICRANIUM quid? A. 405. *Hujus laeſi* diagnoſis. A. ibid. & 406. 407. Cauſae. A. ibid. & 408. Effectus. A. 408. Cura. A. 408 ad 411.

PERIOSTII *externi* Decurſus & uſus. A. 562. 910. 911. *Hujus* inflammationis cauſae. A. 927. Diagnoſis & Prognoſis. A. ibid. & 930. Cura. A. ibid. & 931. In *gangraenam* vergentis ſigna. A. 931. 932. *Natae* diagnoſis & prognoſis. A. 932. Cura. A. ibid. & 933. Perioſtii *externi* inflammatio, quomodo diſtinguatur ab *interni* inflammatione? A. 927. *Perioſtium* oſſi corrupto nunquam accreſcit. A. 928. *Perioſtii interni* expoſitio & uſus. A. 911. 912. *Hujus inflammationis* cauſae. A. 933. 934. Diagnoſis. A. 935. Prognoſis. A. 934. 935. Cura. A. 936. *Suppurationis* vel *gangraenae* natae ſigna. A. ibid. Prognoſis & cura. A. 937.

PERIPNEUMONIA *vera* quid? B. 710. 711. *Hujus* ſedes duplex. B. 711. 712. Cauſa proxima. B. 710. 711. Remotae. B. 713 ad 726. Diagnoſis. B. 712. 713. 726. 727. 728. & 765 ad 775. Exitus *Triplex*. B. 731. *Primus*; in *ſanitatem*, per *benignam reſolutionem*. B. 731. 732. 733. *Hanc* juvantia. B. 775. 776. Per *ſputi evacuationem*. B. 731 ad 736. Quomodo *haec* fiat? B. 732. 733. *Hanc* promoventia. B. 776. 777. Impedientia. B. 794. 795. 796. *Impeditae* effectus. B. 796. 797. 798. per *alvi excretionem*. B. 731. 736. 737. *Hanc* juvantia. B. 777. 778. Per *urinam*. B. 131. 737. 738. Sed haec copioſa eſſe debet. B. 739. Sub hac evacuatione quae proſint? B. 778. *Benigna reſolutio* hoc in morbo quando contingat? B. 731. 739. 740. *Secundus exitus* in *alium morbum*. B. 740. Hinc in *ſuppurationem*. B. 741. 742. Cur facile contingat? B. 741. Signa *futurae*. B. 742 ad 745. Jam *inſtantis*. B. 745. 746. Cura. B. 782 ad 785. Signa jam *factae*. B. 746 ad 749. *Hujus* exitus. B 749 ad 753. Cura. B 785 ad 790. In metaſtaſes. B. 753. 754. 755. *Harum futurarum* ſigna. B. 755. 756. Si ad *crura*, quae ſigna? B. 756. 757. Si ad *aures*; quae? B. 757. Si ad *hepar*; quae? B. 758. Metaſtaſes hae quando bonae aut malae? B. 758. 759. 760. Quid in ſingulis *hiſce* ſit agendum? B. 790. 791. 792. In *ſcirrhum*. B. 760. 761. 762. *Hujus* diagnoſis. B. 761. 762 Prognoſis & cura. B. 793. In *gangraenam*. B. 763. 764. Diagnoſis. B. ibid. Prognoſis & cura. B. 793. 794. In *mortem*; quando & quibus cum ſymptomatibus? B. 766 ad 775. *Peripneumoniae Verae* qui magis, qui minus ſubjecti ſint? B. 809. 810. *Haec* ex alio morbo *nata* cur rarius venae ſectionem admittat? B. 779.

In

In hoc morbo, quando indicatur venae ſectio, cur ad animi deliquium nunquam celebranda? B. 779. 780. *Peripneumonicis*, cur quandoque *pulſus* exilis, mollis, & inaequalis? B. 722. 723. Cur *reſpiratio* quandoque parva, frequens, difficilis? B. 723. *Tuſſicula* cur continua? B. 724. *Peripneumonia* omnium fere morborum lethalium ultimus eſt effectus. B. 723. 810. Cur validae pleuritidi ſuperveniat & quid indicet? C. 61. 62. Peripneumonia *notha* quid? B. 799. *Hujus* a vera diſparitas. B. ibid. Quo anni tempore maxime *frequens*? B. 799. 800. Quibus magis eſt *familiaris*? B. 803. *Hujus* cauſa praedisponens, effectus, & prognoſis. B. 801. 802. Cauſae procatarcticae. B. 803. 804. Diagnoſis. B. 805. 806. Cura. B. 806. 807. 808. An venae ſectio in *peripneumonia notha* ſit inſtituenda? B. 801. 802. 806. 807. *Hac laborantes* dum tuſſiunt, cur diſſilientem capitis dolorem, cur vertiginem percipiant? B. 806. Peripneumonia *ſicca* quid? B. 779.

PERSPIRATIO *libera* Hilaritatis cauſa. C. 461. *Suppreſſa* autem triſtitiae. C. 461. Rheumatiſmi. E. 651. *ejusdem ſuppreſſio* in acutis mala. E. ibid. *Haec* frequentiores cur inferat noxas, quam aliae evacuationes ſuppreſſae. B. 36. *Perſpiratio ſolita* nunquam ſubito minuenda. B. 37. *Aucta* corpus debilitat, roborat *imminuta*. B. ibid. multum minui poteſt absque ſanitatis detrimento. B. 38. *perſpirationem* ex animi affectibus, qui augeant? qui minuant? qui ſupprimant? B. 38. *Eandem* ex cibis & potibus qui augeant? qui minuant? B. ibid. *Perſpirationis ſalubris* augmentum quomodo detegatur? B. 91.

PERTEREBRATIO quibus fiat? & quando indicetur? A. 409. Ad diploën usque quando inſtituenda? quando non? A. 410. *perterebrati cranii* ſanatio quibus phoenomenis fiat? A. 411. Quomodo inſtituatur *perterebratio*? Vide Trepanum.

PERVIGILIUM quid? B. 344. Pervigilii *febrilis* cauſae. B. ibid. & 345. Cura B. 345 ad 349.

PESTIS quandoque jugulat absque febre. B. 177. *Hanc* ſi febris comitetur, ſummum frigus adeſt, dein calor maximus. B. ibid. *Peſtis* quomodo nunc in ſolos homines, alias in ſolos boves, vel caetera animantia graſſetur, an explicari queat? B. 414. Animalium ſpeciebus ſingulis propria & peculiaris eſt. A. 141. Quandoque ſub aliorum morborum larva latet. E. 152. 153. *Hujus contagium* an mora acrius fiat? E. 182. 183. 184. Vide Contagium.

PETECHIAE quid? B 402. *quae* bonae, *quae* malae? B. ibid. ſaepe febrim habent peculiaris indolis & epidemicam. B. ibid. In aliis morbis quandoque apparent. B. ibid.

PETECHIALES *febres* quae proprie dicantur? B. 403. In *his* unde eruptio citior, tardior unde? B. ibid. Quomodo febris tempore exanthemata rite erumpant? B. ibid. erumpentia qualia eſſe debeant? B. ibid. ſi non erumpant, vel ſi livida, quid indicent? B. ibid. Quibus cum ſymptomatibus prodeant? B. ibid. & 404. *petechiarum malignitatis* gradus ex colore unde? B. 404. Inde prognoſis. B. ibid.

PHARYNX quid? B. 661.

PHLEBOTOMIA vide Venae *ſectio*.

PHLEGMA apud *Veteres* duplex. A. 95. 96. *Horum phlegma-phlegmonodes* quid? ibid.

PHLEGMONE vide Inflammatio. *Phlegmones* digitum occupantis cum pleuritide comparatio. A. 954. 955.

ΦΡΕΝΙΤΙΣ quid? A. 149. B. 579. *Hujus* a delirio diſparitas. B. ibid. *Vera* & *ſymptomatica* quid? B. ibid. Quomodo inter ſe diſtinguantur? B. ibid. & 580. 581. *Utriusque* cauſa proxima. B. 604. 605. 606. Cauſae remotae. B. 606. Signa *veram* antecedentia. B. 581 ad 586. *Symptomaticam* autem quae? B. 586 ad 591. Morbos alios in *hanc* vergere ſigna. B. 588 ad 591. *Utriusque* ſpeciei diagnoſis B. 591 ad 594. 606. Prognoſis. B. 594 ad 604. *Verae* cura per *naturam*. B. 610 ad 615. per *artem*. B. 610 ad 615. *Symptomaticae* Cura. B. 615. 616. *Phreniticorum* anatome quid exhibeat? B. 604. *Vera* tertio, quarto, ſeptimo die plerumque necat. B. 594. *Symptomatica* autem magis protrahi ſolet. B. ibid. *Haec* a peripneumonia, ileo, faucium aſperitate, & circa *neceſſaria*

cur lethalis? B. 602. 603. A variolis, licet mala valde, ſpem tamen facit. B. 602. *Phrenitis* in quos morbos abeat? B. 595. 596. 598. *Haec* a retentis lochiis maniam & fatuitatem frequentiſſime relinquit. B. 597. Symptomata poſt *nephritidis* curam remanentia quomodo tractanda? B. 615.

PHTHISIS quid? D. 1. 2. Ad hoc, ut *Haec* adeſſe dicatur, requiſita. D. 2. *Hujus* ſpecies. D. 113. 114. Cauſa proxima. D. 2. 3. Proëgumenae. D. 9 ad 18. 56 ad 61. Procatarcticae. D. 18 ad 25. *Phthiſis* etiam absque praegreſſa haemoptöe naſci obſervatur. D. 3. Cauſae, ſine praegreſſa haemoptöe, phthiſin facientes. D. 55 ad 62. *Hujus* ex haemoptöe *natae* diagnoſis. D. 49 ad 53. *Phthiſis* prognoſis. D. 6. 7. 8. 79. Regulae ad hanc formandam. D. 80 ad 84. Cura. D. 33 ad 45. Palliatio. D. 111. 112. Prophylaxis. D. 45 ad 48. De reliquis vide Vomica *pulmonalis*. *Phthiſis* in mortem tendentis ſigna. D. 79. *Phthiſicis deſperatis*, poſt diarrhoeam colliquativam, unde inflammatoriae in facie puſtulae? B. 386. *Phthiſis* eſt quandoque *contagioſa*. D. 72. *Haereditaria*. D. 16. 17. Phthiſis *Tubercularis* expoſitio & cura. D. 60. 61.

ΦΘΟΗ quid? D. 2. 53.

PHYMA quid? A. 730. 731.

PHYMOSIS quid? E. 442. Cauſae &c. vid. Paraphymoſis.

PINGUEDO quomodo in corpore animali paretur? C. 256. *Hujus* in eodem uſus. C. ibid. B. 297. *Nimiae* effectus. C. 257. 336. *Solutae* effectus. C. 337. Cura. C. ibid.

PINGUIA *aſſumpta* cachexiae Cauſa. C. 639. Cur tantam ſitim faciant? B. 209.

PITUITA *Veterum* duplex. A. 95. *Pituita* non ſemper eſt morboſa. A. 95. 111. 112. *Naturalis* cujus utilitatis? A. 98. Non eſt evacuanda ſed alteranda, ſi abundat? A. 107. morbos facere poteſt. Vide Glutinoſum. Pituita *vitrea* quid? A. 100.

PLACENTA ab utero *ſoluta* Haemorrhagiae cauſa. D. 489. 490. Pro parte *ſeparata* an iterum cohaereat? D. 510. In abortu difficilius educitur, quam in partu maturo. D. 487. poſt partum quando *educenda*? D. 581. vid. Secundinae.

PLETHORA quid? A. 152. B. 296. C. 252. *Hujus* ſpecies. A. 152. Cauſae. A. 153. 154. Effectus. A. 155. 156. Diagnoſis & Prognoſis. A. 157. Cura. A. ibid. & 158. *Plethora* eſt apoplexiae cauſa. C. ibid. & 258. 266. *Item* epilepſiae. C. 411. *Oleoſa* quomodo & a quibus oriatur? A. 128. B. 310. 311. *Hujus* effectus. B. 311. Cura. A. 128. B. ibid. & 312. *Plethoricis* cur ſumma quandoque debilitas? B. 269. 270. *His febricitantibus* ſi vena tundatur, cur ſaepe augeatur febris immaniter? B. 145.

ΠΛΕΥΡΑ *Veteribus* quid? Pleurae conſpectus. C. 77. 78. *ejus vomica aperta* empyematis cauſa. C. 668.

PLEURITIDIS expoſitio. C. 1 ad 4. Deſcriptio per ſua Phoenomena. C. 19. 20. *Hujus* a laterum doloribus diſparitas. C. 2. 3. 4. *ejusdem* cum peripneumonia affinitas. C. 6. Sedes. C. 5 ad 10. *Vera* & *ſpuria* quid? C. 10. 11. *Idiopathica* quando dicatur? C. 11. 14. Quos & quando invadat? C. 11. 12. 13. *Symptomatica* quid? C. 14. *Pleuritidis* cauſa proxima. C. 18. Remotae. C. 15 ad 18. Effectus. C. 18 ad 21. Prognoſis. C. 65. 66. 68 ad 72. Exitus in *ſanitatem* auxilio *naturae*. C 21 ad 33. Ope *artis*. C. 33 ad 49. *Metaſtaſes* quae ſalutares? quae minus? C. 25. 26. 27. In *alium morbum* atque primo, in *ſuppurationem*. C. 99. 50. *Hujus futurae* ſigna. C. 99. 50. *Praeſentis* diagnoſis. C. 51. 52. Cura. C. 55 56. 57. *Abſceſſus* rumpendi ſigna. C. 55. *Rupti* diagnoſis & effectus. C. 53. 54. 55. Cura. C. 58. Secundo, in *ſcirrhum*. C. 58. *Hic* poſt pleuritidem frequens. C. 15. *Hujus* diagnoſis & Cura. C. 59. Tertio, in *gangraenam*. C. ibid. *Hujus* cauſa. C. ibid. *Futurae* & *inſtantis* ſigna. C. 59 ad 65. *Praeſentis* diagnoſis & effectus. C. 68. 69. Exitus in mortem. C. 69. *Pleuritis* dextri lateris benignior eſt illa, quae in ſiniſtro eſt. C. 9. *Pleuritidis* materia cocta, quomodo in pulmones veniat, & per ſputa ejiciatur? C. 28. 29. Hunc morbum curandi methodus antiquiſſima. C. 42. 43.

PLEU-

Pleuritis *ſicca* & *humida* quid? C. 4. 5. 34. *Siccae* cauſa, diagnoſis, & effectus. C. 65. 66. Cura. C. 66. 67. 68. Pleuritis *dorſalis* quid? C. 9. 10.
Pleuroperipneumonia quid? B. 729. C. 7. an detur? C. ibid. & 8.
Plumbata colicae *pictonum* cauſa. C. 357.
Podagra quid? D. 287. *Huic* magis ſubjectus eſt ſexus *virilis*, quam *foeminus*. D. 290. 291. *Hujus* ſpecies. D. 287. Sedes. D. 287. 309 ad 311. Progreſſus. D. 311. 312. Diſparitas ab arthritide. D. 288. 289. Cauſa proxima. D. 331 ad 335. *Hujus* origo. D. 335 ad 339. Cauſae praediſponentes. D. 289 ad 299. Procatarcticae. D. 304. 339. 340. *Inſtantis paroxysmi* ſigna. D. 301 ad 304. *Symptomatum* ſub paroxysmo contingentium expoſitio. D. 313 ad 320. Prognoſis. D. 340 ad 344. *Podagricus paroxysmus* vehementia & diuturnitate variat. D. 319. 320. *Hujus* exitus duplex eſt. D. 320 ad 324. *Podagra* eſt morbus *periodicus*. D. 304. 307. 351. *Contagioſus*. D. 298. 299. *Haereditarius*. D. 298. Indicatio *duplex*. D. 360. 361. *Primae* cura. D. 361 ad 376. *Secundae*. D. 376 ad 379. Palliatio. D. 381 ad 386. Cautelae ſub hac adhibendae. D. 386. 387. Podagra *Veterum frigida* & *calida* quid? D. 315. Podagra *tophacea* quid? D. 324. *ejus* materiae examen. D. 324 ad 331. Prognoſis. D. 344. Cura. D. 379. 380. 381. Podagricae *materiae retropulſae*, vel in ſuo fluxu *impeditae* effectus & ſigna. C. 161. 162. 276. D. 352. 353. 354. Cauſae. D. 355 ad 359. Cura. D. 381. 388. 389. *Podagricorum mors* quae? D. 359. Quaeſitorum circa *podagram* ſolutio. D. 390 ad 393. *Podagrici* renum morbis obnoxii ſunt. C. 225.
Pollutionum *noxae*. B. 46.
Polypus unde ita dictus & quomodo naſcatur? A. 66. *Hujus* ſedes. C. 259. Prognoſis & effectus. A. 67. C. 259. Poteſt partum difficilem imo impoſſibilem reddere. D. 530. 531. Ex anxietate febrili quomodo naſcatur? B. 194. *Polyporum* in cavis cordis & majoribus vaſis Diagnoſis. C. 260. Polypi *narium* quid? B. 629. *Horum* ortus & ſedes. B. ibid. & 176. *Polypoſae* concretiones poſt morbos lentos unde? A. 151. *Polypoſorum* ſymptomata quomodo ab hyſtericarum ſymptomatibus diſtinguantur? C. 260. *Hi quieſcentes* commode habent, ſed a minimo motu anxii ſunt. C. ibid.
Posca quid? B. 121. *Hujus* uſus. B. ibid. D. 50. Ponderis circa praecordia gravantis perceptio quid denotet? C. 483.
Potatores *ſtrenui* cur aromatibus delectentur? B. 131.
Potus ex vulnere abdominali *effluens* quid indicet? A. 521. *Tepidi* abuſus noxae. A. 39.
Praecordia quid? B. 324. 325. Sordes circa *illa* a quacumque cauſa haerentes, quae producant mala? B. 325. *Horum contentio* ſine doloris ſenſu, quid in ardente indicet? B. 461.
Praxis *medica* quid? A. 5. *Hujus exercendae* cauſa quae ſcitu neceſſaria? A. 8. 9. 678.
Prognosis in morbis quid? A. 27. B. 95. *Haec* in morbis putridis unde pendeat? B. 431.
Propellentia quid? A. 201.
Ptisana quid? D. 106. 107. *Tota* quid? D. 106. Ejus *ſuccus* & *cremor* quid? D. ibid. *Ptiſanae* uſus in morbis. C. 491. In phthiſi. D. 105 ad 108.
Pubertas difficillimos quandoque curat morbos. B. 46. *Hujus* tempore humores ex blandis acres fiunt. D. 14. Aliae adhuc in corpore tunc contingunt mutationes. B. 45. 46.
Puerperae quid primo contingat a partu? D. 581. 582. 583. Quid tunc faciendum? D. 584 ad 589. *Puerpera* quomodo tractanda? D. 624 ad 629. *Lactans* metaſtaſi lacteae non ita ſubjecta, ut, *non Lactans*. D. 612. *Puerperarum* diarrhoea *duplex*. D. 629. Indicatio. D. ibid.
Pulmonis *interna ſuperficies* ſenſiliſſima, *hujusque* ſenſilitatis effectus. B. 715. 728. 729. Ejus *phlegmone*, cur tam ſubito ad vicina loca pergat? B. 721. *Ejusdem ſcirhi* a vomica diſparitas. A. 860. Effectus & prognoſis. B. 761. Diagnoſis. B. ibid. & 762. *Pulmo* cur poſt morbos in-

inflammatorios pleurae accreſcat? B. 762. *Accretus* vix multa mala facit. B. ibid. & 763. *Hujus accretionis* & *ſcirrhi* Cura B. 793. vid. Peripneumoniae exitus in *ſcirrhum*. Pulmonis *abſceſſus*, cur maturandus, maturatus, cur cito evacuandus? B. 784. 785. *Hujus disruptio* quomodo tentanda? B. 786. *Spontanea* quo fiat tempore? B. ibid. ſigna *Hujus futurae*. B. ibid. & 787. *Factae*. B. 787. 788. Quae tunc juvent? B. 789. 790. *Pulmonis vomica* laboranti cur *tuſſis ſicca* & *pertinax*? B. 746. Quae *reſpiratio*? B. 747. Quo in pulmone Haereat *vomica* ſive *abſceſſus*, quomodo determinetur? B. 747. Illam cur ſudor nocturnus fere ſemper comitetur, & quibus in corporis partibus prodeat? B. 748. *Pulmonis vomicae* ſaepe diu latent. C. 667. Pulmonis *hydrops*. D. 140. ſedes *hujus*. D. 141. 142. Diagnoſis. D. 142. 143. Cura. D. 145. *Ejusdem paralyſis* effectus. C. 366. *Vulnera* plerumque lethalia. A. 260. 261. Pulmo ad chyli mutationem multum conducit. C. 652. *Hoc laeſo*, *affecto*, cur corpus marceſcat? C. 653.

Pulsus quid? B. 427. Quid nunciet? B. ibid. & 428. Quis eſt *ejus* in morbis uſus? B. 428. Varias experitur *mutationes* a morbo non pendentes; ſed unde? B ibid. *Hae* quomodo dividantur? B. ibid. *Harum definitio*. B. ibid. *Pulſus* exploratio quas requirat cautelas? B. ibid: *Velocitas* unde menſuretur? B. 7. quid deſignet? A. 146. Pulſus *frigoris febrilis* quis? B. 17. *Hujus* a caloris febrilis *pulſu* diſparitas. B. 20. *Ejus rythmus* in frigore febrili cur ſaepe non diſtinguatur? B. 20. Pulſus *undoſus* & *mollis* in febribus quid indicet? B. 87. *Durus* autem quid? B. ibid. *Pulſuum differentiae* non ita poſſunt verbis deſcribi ac in aegris demonſtrari? B. ibid. Pulſus *intermittens* inſtante criſi quid denotet? B. 89. pro varia ejus intermiſſione quid? B. ibid. Inſtante criſi *intermittens* cum tenſione & duritie pulſantis arteriae quid deſignet? B. ibid. cum mollitie quid? B. ibid. Pulſus *durities* denſitatis humorum eſt ſignum. A. 146. B. 294. Quibus *denſior*? quibus *mollior*? B. ibid. *Ejus magnitudo* quid doceat, & unde deſumatur? B. 295. *Plenus* eſſe poteſt, licet non ſit *magnus*. B. 295. Inaequalitas unde? & quibus in morbis obſervetur? B. 424. 425. *Debilior* in morbis quid indicet? B. 428. *Fortior* quid? B. ibid. & 429. *Frequentior*, *inaequalior* &c. quid? B. 429. In morientibus *qualis*? B. ibid. In magnis animi motibus *quis*. C. 467. In laetitia, in melancholia *quis*. C. ibid. In epilepſia *qualis*? C. 398. *Qualis* in phthiſi? D. 76. *Quis* in ſcorbuto? C. 625. *Durus* quibus in morbis obſervetur? B. 593. C. 3. Qualis in phreniticis obtineatur? B. ibid. Cur *debilis*, *vacillans*, in debilitate circa vitalia haerente? B. ibid. Pulſus *dicrotus* quid? B. 463. Quam indicare ſoleat haemorrhagiam? B. ibid. *Uterinus* quid? D. 419. 420. quid indicet? D. ibid.

Pulvis *pyrius accenſus* in epidemicis prodeſt. E. 169.

Purgantia Dantur in cancro ventriculi. A. 898. In ileo. C. 178. In dyſenterio. C. 194. 195. In aphthis. C. 215. In apoplexia. C. 298. 299. 305 ad 309. In epilepſia. C. 441. In rabie canina. C. 572. In cachexia. C. 649. In ſcorbuto. C. 623. 624. In hydrocephalo. D. 123. 127. In hydrope. D. 262. 263. 264. In tympanitide. D. 276. In menſium ſuppreſſione. D. 441. 442. 443. In Gonorrhoea Venerea. E. 478 ad 483. In Rheumatiſmo E. 666. 667. In delirio. B. 332. An in Podagrae cura indicentur? D. 347. 348. 349. 377. 378. An in phthiſi danda? D. 91. 92. Cur in acutorum initiis ſaburra praeſente indicentur? B. 229. In nauſea a ſpasmis cur contra *indicata*? B. 228. *Haec repetita* totum corpus exhaurire poſſunt. B. 376. In diarrhoea quando conveniant, quando non? B. 391. ſaepe cur continuanda? B. 392. In exanthematicis morbis quando proſint? B. 408. Ne intermittentem revocent, quid agendum? B. 535. In ejus fine *data*, contumaciorem ſaepe febrim faciunt. B. 536. In intermittentibus *indicata* quando porrigenda? B. 503. 504. Quibus titulis in intermittentibus proſint? B. 547. 548. Quando obſint? B.

B. 549. 550. Purgatio in fine autumnalium qualis & cur neceſſaria? B. 558. *Hac neglecta* quid ſequatur? B. ibid. Purgantia *antiphlogiſtica* quae vocentur? C. 305. Quibus conveniant? C. 306. Purgantia *fortiora* cur aliquando vertigines & animi deliquia ſequantur? A. 678. *Purgantia* injici poſſunt clysmatis forma; ſed qua doſi? C. 178. *Sequitur purgatio ut ſupra.*

Pus quid? A. 230. In vaſis non conficitur. A. ibid. *boni* & *mali* ſigna. D. 70. *Boni* dotes. A. 230. C. 341. *Hoc* quid boni praeſtet? A. 230. Vix reſorberi poteſt. B. 769. Si reſorbeatur cachexiam purulentam vix ſanabilem producere poteſt. C. 640. *Item* humores diſſolvere. C. 653. *Horum* infectio metuenda magis eſt in ulcere pulmonum quam in aliarum partium affectione. D. 85. *Bonum* raro in hepate cur fiat? C. 125. *Pus ſub cruentum* quando bonum? quando malum? C. 684. *Puris facti* & in abſceſſu *Collecti* diagnoſis. A. 701 ad 704 non *educti* effectus. A. 704 ad 708. *Huic* dum exitus conciliari debet, quomodo id faciendum? A. 710 ad 715. Ex abſceſſu cur non ſimul & ſemel exprimendum? A. 713. Apparet quandoque in partibus quibusdam absque in iisdem inflammatione praegreſſa. B. 81. *Puris* per inferiora ſeceſſus in peripneumonia quid deſignet? B. 769 *Pus* in quo thoracis latere haereat, cur adeo ſcitu neceſſarium? & quomodo id ſciri poſſit? C. 672. 673. Per quas vias *natura* vel arte *educi* poſſit. C. 679 280. De caeteris vide Abſceſſus, & Vomica.

Pustulae quid? B 397. Unde oriantur? B. 78. *Harum* a maculis rubris diſparitas. B ibid.

Putredo quid? A. 116. 117. *Hujus* cauſae. A. 118. 119. Effectus in *primis viis*. A. 120. 121. 122. In *ſanguine*. A. 123. 124 Diagnoſis & prognoſis. A. 125. Cura. A. 125 ad 129 *Putredo* in nobis viventibus raro reperitur. A. 131.

Putridum in ventriculo appetitum tollit. B. 219. Quibus caveatur aut emendetur? B. 224.

R.

Rabies *canina* ad quos morbos referenda? C. 535. Cur ita *dicta*? C. ibid. & 536. *Ejus* ortus. C. 536. 537. Quomodo propagari ſoleat? C. 538. Animalia quae *huic* ſubjecta. C. 538. 539. Cauſae *antecedentes*. C. 539. 540. *Efficientes.* C. 542 ad 545. *Incipientis* ſigna, & gradus in animalibus. C. 540. 541. In homine. C. 550 ad 558. Diverſitas temporis reſpectu invaſionis quae? C. 546 ad 550. Diagnoſis & prognoſis. C. 558 ad 561. Indicatio. C. 566. 567. Prophylaxis. C. 568. 574 Cura dum venenum fit actuoſum. C. 574 ad 577. Contra indicata. C. 577. 578. 579. An ad *rabioſum Venenum* antidotum dari poſſit? C. 579. An ſpecificum detur? C. 583.

Rabiosi canis morſus quomodo a non *Rabioſi* morſu diſtinguatur? C. 541.

Rachitis quid? E. 578. Magnam cum ſcorbuto affinitatem habet. A 938. *Hujus* origo. E. 578 ad 583. Diviſio. E. 579. Quo aetatis tempore invadat? E. 584. 585. Cauſa proxima. E. 611. 613. Praediſponentes. E. 585 ad 588. Procatarcticae. E. 588 ad 592. Morbi *incipientis* in nondum *incedentibus* diagnoſis. E 590 ad 601. Diſparitas inter *tumorem* abdominis *rachiticum* & *illum* qui febres longas excipit. E. 581 582. 590. *Rachiticorum* anatome. E. 595. 596. 597. 605. Diagnoſis in *ambulare incipientibus*. E. 691. 692. 693. Mutationes procedente morbo obſervatae & effectus. E. 603 ad 613. Cura. E. 615 ad 635.

Ranula quid? B. 626. 627.

Rarefactio quid? A. 180.

Recidiva quibus in febribus exſpectanda? B. 92. Si exſpectatur, quomodo aeger tractandus? B ibid.

Regionum *mutatio* quandoque epilepſiam ſanat. C. 436.

Remedia an morborum genio, an nomini applicanda? C. 635. *Specifica* quid? E. 58. *Remedium nullum* abſolute & ſemper utile, ſed tempeſtivo tantum uſu tale fit. B. 11.

Renum *vulnera* non ſemper ſunt lethalia.

 A,

A. 262. 263. *Ulcera* raro ſanabilia. E. 310.
Renunciatio de vulneribus quid? & quomodo facienda? A. 284. 285.
Replentia in catalepſi quando bona? C. 321.
Repletionis *ſenſus* cur in hypochondriacis? C. 483.
Res *non Naturales* quid? & quot ſint? A. 281. B. 116. Ad *illas* in morbis cur attendendum? B. 116 Peccatum in *illis* commiſſum febrim facere poteſt. B. ibid. *Illarum abuſus* Chronicorum multorum cauſa. C. 346. Podagrae paroxyſmum accelerat. D. 304 ad 309. *Iisdem* in haemoptöe utendi modus. D. 43. 44. 45.
Resolventia quid? A. 70. 551.
Respiratio *ſana*, *optima* quae & quid indice? B 429. Fit abſque voluntatis imperio B. 430. Haec tamen augeri, minui, imo ſiſti poteſt. B. ibid. *Reſpiratio velox* & *laborioſa* unde? A. 146. *Difficilis* quid denotet? B. 430. In valida febre quid? B. 74. *ſtrangulans* & *ſublimis* quid? & quid denotent. B. 430. 431. *Frequens*, *parva* quid indicet? B. 431. *Inordinata* quid? & cujus ominis? B. 431. *Frigida*, *fuliginoſa* cujus? B. 432. *Fervida* vero ſumme periculoſa eſt. B. ibid. *Reſpirationis* denſitas, raritas, celeritas & denſitas unde? B. 448. *Reſpiratio brevis*, *anheloſa* erecto corpore unde? & quid denotet? B. ibid. *Magna* & longo tempore *facta*, in acutis, quid indicet? B. 328. *Reſpiratio* apoplecticis cur augeatur? C. 281. ſolito *profundior* ſomni tempore quid ſaepe praeſagiat? C. 293. *Reſpiratio* ſcorbuticorum *difficilis* a *reſpiratione difficili* ab aliis morbis orta quomodo diſtinguatur? C. 603.
Revellentia quae dicantur & quomodo agant? B 360.
Revulsio in angina quanti uſus? B. 678. *Haec* in inflammationibus utilis. A. 674. 675. In haemorrhagiis raro juvat, & quando. A. 352.
Rheumatismus quid? E. 638. Quomodo formetur? ibid. Ad fluxiones cur referatur? E ibid. Pro arthritide olim habebatur. E. ibid. & 640. Arthritidi, podagrae, ſcorbuto *agnatus* dicitur. E. 638 ad 643. 690. Cauſa *ejus* proxima. E. 660. 661. 662. Antecedentes. E. 644 ad 647. Procatarcticae. E. 644. 647 ad 653. *Incipientis* & *decurrentis* ſymptomata. E. 653 ad 657. Effectus. E. 657. 658. 659. Difficilis quandoque eſt diagnoſis. E. 691. *Dolor* ſub paroxyſmo partem occupans non ſemper *fixus* ibidem manet. E. 653. 654 Materiae morbi vagae in partem ſe recipientis effectus. E. 655. Locus in *Rheumatiſmo* dolens non ſemper tumet. E. 656. Cura. E. 660. 662 ad 690. In *hoc morbo* Diatheſis inflammatoria lentior habetur. E. 651 652. *Rheumatiſmus* an periodicus? E. 657. Eſt quandoque epidemicus. E. 690. Rheumatiſmi *ſcorbutici* expoſitio. C. 600. E. 643. *Hujus* cura. C. 600.
Rigor quid? B. 488. Ardenti *ſuperveniens* quid indicet? B. 488. 489. *Criticus* qualis eſſe debeat, & a *ſymptomatico* quomodo diſtinguatur? B. 489. *Rigore* ardens quidem ſolvitur, ſed tamen raro vel nunquam ſolo *rigore* ſanatur. B. ibid.
Risus Apoplexiam facere poteſt. C. 270. *Sardonius* unde oriatur? C. 75. Eſt paraphrenitidis peculiare ſymptoma. C. ibid. In dentitientibus quid deſignet? C. ibid.
Rodentia in angina ſcirrhoſa *quae* optima, & ut applicanda? B. 645. ab *his* quando abſtinendum? B. ibid.
Rubia *tinctorum* in rachitide utilis inventa. E. 630.
Ructus quid? A. 84. *Acidus* ubi bonus. A. 129. vid. Flatus.
Rusticatio in curanda phthiſi optima. D. 98. 99. 100.
Phyma quid? C. 668. *Hujus* circa thoracem effectus & prognoſis. C. ibid.

S.

Sacchari *virtus*. E. 586. Solvit. A. 71 Qua ratione in *rachitide* noceat? E. ibid. Sacchari *ſaturni* uſus colicam pictonum facit. C. 357.
Sales *oleoſi volatiles* quomodo parentur? C. 378. *Horum* in paralyſi uſus. C. ibid.

SALIVA quibus conſtet? A. 639. *Hujus* proprietates. A. ibid. *Profluvii* effectus. A. ibid. *Expuitio* a contagiis praeſervat. E. 42. *Suppreſſa* paralyſim fecit. C. 355. 356.

SALIVATIO in variolis, maxime confluentibus; quid boni faciat? B. 87. E. 87. 88. 97. *Suppreſſam* quae mala ſequantur? B. 87. 88. In multis morbis ſaepe critica eſt. B. 88. Salivatio per *artem* in hydrope tentata eſt. D. 226. 227. Gonorrhoeam non ſanat. E. 479. Inſtituitur tamen in *tertia* ejus ſpecie. E. 479. 480. Luem ſanat. E. 517. Quae ſub *ſalivatione* obſerventur phoenomena? E. 517. 518. Sani aeque ac morboſi humoris per vias *ſalivales* prodeunt. E. 518. Tutius eſt *eam* per argenti vivi uſum internum inſtituere ac per externum. E. 525. 526. Plures in uno conclavi inunctione mercuriali curare malum eſt. E. 526 ad 529. Hoc evitatur ſi interne propinetur. E. 528. Aegri ad *ſalivationem* praeparatio. E. 530. 531. Qua ratione mercurius dandus? E. 532. 533. *Inſtantis ſalivationis* ſigna. E. 533. 534. Sputorum copia intra nucthemerum quae ſit? C. 534. Si in minori copia prodeant: quid agendum? E. 535. Si autem in majori: quid? E. ibid. & 536. 537. Mercurio ad alvum ruente quid faciendum? E. 538 539. Gingivae, os & fauces nimium tumentes & dolentes quid expoſcant? E. 539. 540. A *ſalivatione* deſiſtendum quodnam indicium? E. 541. 542. *Hac finita* quid ſuperſit? E. 592. 593.

SALSA cur tantam ſitim excitent? B. 208. 209.

SANGUIS quid? A. 134. Quibus partibus conſtet? A. ibid. & 135. Principia *ejus* chemica C. 464. Maxima pars eſt aquea. B. 364. Igne tamen citius quam aqua diſſipatur. B. ibid. *Sanguis* eſt in concretionem pronus. A. 136. 174. Haec ut impediatur in vivente? C. 260. *Hujus rubedinis* origo in embryone, quae? A. 136. 137. In ſales & olea *reſolutio* unde? A. 144. Quot diverſae magnitudinis partes habeat? A. 173. *ejus globuli* unde ſphaerici fiant? A. 175. *ſoliditas* unde? A. 175. 176. 177. Laxa autem *compages* unde petenda? A. 175. *Sanguinis* ſerum quo frigoris gradu congeletur? A. 176. Quo caloris gradu coaguletur? A. 177. *Sanguinis* maſſa quo frigoris gradu coaguletur, difficulter determinatur. A. 176. *cruſta ejus* inflammatoria unde? A. 177. *Miſcela* in aorta unde? B. 48. *Deſpumatio* in morbis quid? B. 51. *Sanguis* robuſtorum *denſus*, debilium autem *tenuis*. B. 65. *Sanguini* quaecumque liquida nova miſcentur, per venas advehuntur. B. 74. *Hic* in ſumme plethoricis cur fere accumuletur in arteriis? B. 145. *Craſſus*, *inſpiſſatus* in cadavere frigore febrili defunctorum cur reperiantur? B 176. *Sanguinis* immeabilitas unde? *Hujus* ſigna. B. 191. *Sanguinis* motus cauſa. A. 138. 139. Quibus aeſtimetur? B. 293. *Denſitas* unde? B 294. C. 260 *Hujus* ſignum. B. 294. *Velocitas* unde ſupputetur? B. ibid. & 295 *Reſiſtentia* ex quibus noſcatur? B. 295. 296. *Moles* unde? B. 296. 297. *Motus* aucti & imminuti cauſae. Vide Circulatorii *motus* &c. *Motus* cur retardetur in venis? C. 646. *Sanguini* ſaniſſimi hominis e vena miſſo quid contingat. B. 303. C. 610. *Ejus* mobiliſſima & leviſſima pars quid ſit? B. 303. Haec in ſingulis hominibus diverſa eſt, & calore cito diſſipatur. B. ibid. *Sanguinis* inſula quid ſit? A 215. rubri deficientis effectus. C. 261. *Sanguini* aqua miſcetur intime vaſorum & viſcerum motu B 365. Inflammatorie tamen *denſus* miſcelam ejus reſpuit. B. 366. *Ejus* exſiccatio & viſcoſitas *inflammatoria* unde? A. 143. 144. Quomodo viſcoſitatem atrabiliariam acquirat? C. 464. *Hujus* ab inflammatoria viſciditate diſparitas. C 464. 465. Quae pars in ſcorbuto craſſior fiat? Quae acrior? C. 619. *Sanguinem* alvo excernere quibusdam familiare eſt. B. 374. *Hujus* e naribus *ſtillae* tertio, aut quarto die in ardente, cur lethales? B 458. *Rubra pars* per intermittentes ſaepe diſſolvitur. B. 519. 521. *Cacochymia* ex intermittentibus nata quos morbos producat? B. 522. *Sanguis peripneumonicorum* cur quandoque tenuior, fluidior? B 721. & tunc quid denotet? A. 183. *Sanguinis ſtillicidium*

in acutis quid deſignet? A. 650. etiamſi leve ſit, quando pravum tamen? B. 770. *Vitalis* totus quantus per pulmones tranſit, dum per alia viſcera tantum una portio. B 717. *Ejus ſerum* in angina inflammatoria, continuo ex ore depluens quid indicet? B. 708. *Sanguis* per ſputa ejectus ex pulmone veniens, qualis? D. 267. 268.
SANITAS quid? A. 1. 2. Cuique homini *privata* ſua eſt A. 312.
SANUS perfecte difficilis inventu. A. 1.
SAPO quid? A. 204 Sapones *nativi* qui ſint? A. ibid. *Horum* uſus. A. ibid. Magna doſi in plethora oleoſa *dandi*. B. 311. *Artificiales* quid? A. 204. C. 378. *eorum* uſus. A. 204 & 205. Laudantur in acrimonia acida. C. 335. Cur ſalibus alcalinis *praeferendi*? C. ibid. Sapones *aceſcentes* & *horum* in melancholia uſus C 488. Sapo *venetus* datur in ventriculi ſcirrho. C. 152. In melancholia? C. 487. Sapo *ſtarkeyanus* quid? C. 378. Datur in paralyſi. C. ibid.
SAPONACEA laudantur in diarrhoea ab acri pingui orta. B. 388.
SARCOTICA quid, & an revera dentur? A. 332.
SCABIES in melancholia profuit. C. 508. Rheumatismum ſanavit. E. 645.
SCARIFICATIO celebratur in Hydrope. D. 150. 152. 153. In Hydrocephalo externo. D. 126. (Nocet autem in interno.) D. 126. 127. In emphiſemate. A. 355. In gangraena & quomodo *inſtituenda*? A. 778. 788. 789. 790.
SCARLATINAE *febris* ab eryſipelatoſa diſparitas B. 401. Quibus imprimis contingat? B. ibid. Quo anni tempore magis obſervetur? B. ibid. *Hujus* ſigna, decurſus & exitus. B. ibid.
SCIALAGOGA ſine mercurio luem non ſanant. E. 303.
SCIRRHOIDES quid? A. 844.
SCIRRHUS quid? A 392. *Hujus* geneſis & ſedes. A. 843 ad 850. Cauſa proxima. A. 666. 667. 847. Remotae A. 850 ad 859. Diagnoſis. A. 859. 860. Prognoſis. A. 860. 861. 862. Cura *reſolutoria*. A. 862 ad 866. *Exſtirpatoria* quando celebranda? A. 866. Quomodo inſtituatur? A. 867. 868. 869. Quando non *tentanda*? A. 869. 870. Palliatio. A. 870. 871. *Scirrhus* quis curatu difficilior? A 845. 846. Scirrhus *benignus* quis dicatur? A. 863. *Malignus* quis? A. ibid. & 872. *Hujus* ſigna A. 869. 872. Malignitatis *gradus* unde deſumantur? A 881. 882. Vide. Cancer. *Scirrhus* extirpari non debet, niſi integre tolli poſſit. A. 866. 867. *Scirrhus* partus difficilis cauſa A. 858. *Item* volvuli. A. 858. 859. Hydropis. D. 199. *Scirrhus* febre exagitatus in cancrum abit. B. 48 *Scirrhus* febris intermittentis ſaepe effectus. B. 523. Scirrhi ſubiti unde fiant? B. 82.
SCORBUTUS unde ita dictus. C. 590. 591. An *Veteribus* notus C. ibid & 592. *Hujus* ut bona diagnoſis habeatur, cur morbi hiſtoria praemittenda? C. 592. 593. Cauſa proxima. C. 619. 620. Praediſponentes. C. 593 ad 600. Diagnoſis *primi gradus*. C. 600. 601. *Secundi*. C. 602 ad 606. *Tertii*. C. 606 ad 612. *Quarti*. C. 613 ad 618. *Scorbuti* effectus. C. 618. Indicatio. C. 621 ad 624. Cura *primi gradus*. C. 600. 601. *Secundi*. C. 626 ad 630. *Tertii*. C. 630. 631. *Quarti*. C. 631. Corollariorum ſolutio. C. 633. 634. 635. *Scorbuti* cum cacochymia atrabiliaria affinitas. C. 598. 599. *Item* cum peſte. C. 603. 604. *Inveteratus* multa ſigna cum lue venerea communia habet. A. 938. *Scorbutici* fiunt puſillanimes. C. 599 Cur per acclivia, declivia, difficulter ambulare valeant? C. 603. *Scorbuti* ſigna ubi ſe manifeſtare primo ſoleant? C. 749. 938. C. 604. 605. *Hic morbus* varia ſub morborum ſpecie imperitos ludit. C. 606. oſſa maxime infeſtat, & quomodo? C. 611. An *contagioſus*? C. 617. 618. *Inveteratus* Hydropis, tabis, convulſionis &c. cauſa. C. 615. 616. 617. *Item* gangraenae. A. 749. Apoplexiae. C. 276. Scorbutus ratione acrimoniae *quotuplex*? Quae cauſae, & cura? C. 619. 620.
SCOTOMIA quid? C. 292.
SECUNDINAE quid? D. 571. An poſt partum illico ſunt educendae. D. 571. 572. 573. 585 586. modus educendi. D. 574. 579. 580.
SEMEN dum generari incipit, quae fiant in cor-

corpore mutationes? B. 46.
Semicupia quid? E. 303. Laudantur in ca culo. E. ibid.
Senectus *Cita* unde? A. 50. 193. *Senectus* in maraſmum qua ex ratione teneat? C. 370. Prognoſis. C. ibid.
Senes decreſcunt. A. 43.
Senium *ultimum* quae mors excipiat? A. 193.
Sensorium *commune* quid? B. 323. C. 253. 401. *Hujus* ſedes, origo. C. 254. 455. Locus autem diſtinctus eſt, a prima origine motuum. C. 455. 456. In aliquibus a cauſis, alios minime moventibus, cur turbetur? C. 402. In junioribus cur tam facile afficiatur? C. 403.
Sensuum *depravatio* poſt capitis concuſſus,. aut vulnera, quid indicet? A. 450.
Setaceum laudatur in capitis morbis. C. 296. In phthiſi. D. 19. 20. 103. 104. nocet autem in hydrope aliquando. D. 255. In phthiſi cum fructu *applicatum*. D. 19. 20.
Siccitas quando adeſſe dicatur? B. 207. 317. *Hujus* diagnoſis & cura. B. ibid. & 318. *Siccitas* totius corporis in ardente, unde? B. 448.
Sinapismi quid? A. 676.
Singultus quid? B. 265. Cauſae *hujus*. B. ibid. Quando *malus*? B. ibid. & 226. Cura. B. 226. In hepatitide quid indicet? C. 84. In aphthis quid? C. 216.
Sinus quid? A. 716. *Hujus* a fiſtula diſparitas. A. ibid. Origo, cauſa, natura, locus, & effectus unde intelligantur? A. ibid. & 717. 718. Diagnoſis *Aperti* & *Clauſi*. A. 719. 720. Cura. A. 720 ad 727.
Sitis quid? B. 207. *Sitis febrilis* cauſae & diagnoſis. B. 207 ad 211. Prognoſis. B. 211. Indicatio. B 212. 213. Cura. B. 213 ad 218. *Sitis* in hydrope mala? B. 208. D 202. 215 216. In intermittentium frigore cur adſit? B. 208. *Sitis* cauſis praeſentibus & tamen non *Sitire*, malum. B. 211. 450. *Sitis* ab immeabilitate liquorum, ubi primo ſe manifeſtet? B. 211 *Sitis* febris ſymptoma, an ſedanda aut negligenda? B. 212. 213. *Sitis* phthiſicorum unde? D. 77.
Situs corporis frequenter erectus in morbis quantae ſit utilitatis? B. 493. In apoplexia *bonus*. C. 306. In empyemate. C. 672.
Smegma *cutaneum* in ſuis folliculis inſpiſſatum ſteatomatis cauſa. C. 340.
Sollicitudo quando ad melancholiam diſponat? C. 466.
Somnambuli quomodo ab epilepticis diſtinguantur? C. 457.
Somnus quid? B. 338. C. 323. Quibus cum phoenomenis obrepat? B. 346. Quomodo impediatur. B. 344. *Hujus* effectus boni. A. 322. *Deficientis* in vulneratis reſtitutio quae? A. ibid. & 323. *Somnus multus* corpus debilitat. A. 45. Plethoram facit. A. 153. modum *excedens* morboſus eſt. C. 323. *Hic* varios habet gradus. C. ibid. Per ſeptimanas *durans* ad lethargum referri poteſt. C. 327. Cura tentata. C. 328.
Sopor an ubique malus? C. 325.
Spasmi cur venae ſectionibus non tollendi? B. 243.
Sphacelus quid? A. 736. *Hujus* a gangraena diſparitas. A. 738. Sedes. 736. 737. Cauſa proxima. A. 666 Remotae. A. 738 ad 753. Signa *futuri*. A. 755. *praeſentis*. A. 755 ad 758. Prognoſis. A. 758 ad 772. Indicatio. A. 800. 801. Cura. A. 801 ad 831. *Sphaceli* praeſentia determinatu ſaepe difficilis eſt. A. 755. 756. Niſi *arte* vel *natura* Limes ponatur, proſerpit. A. 757. *Proſerpentis* ſigna. A. 758. *Sphacelus* extremorum tendinoſorum in ſenio cur lethalis? A. 769. *Lethalem* ſymptomata comitantia quae? A. 770. 771. *Sphacelus artuum* niſi citiſſime aſcendat, cur citam extirpationem non poſcat? A. 800.
Spinae *bifidae* deſcriptio. D. 127. Unde lympha in *ſpinae bifidae* tumore contenta? D. 128. Spina *ventoſa* quid? A. 917. 918. Nominis ratio. A. 919. 920. *ejus* cauſae. A. 920. Diagnoſis. A. ibid. prognoſis. A. 921. Cura. A. 201. 921 ad 924. Prophylaxis. A. 924. 925.
Spiritus *noſtri* qua arte a natura reparentur? A. 322. Spirituum *ardentium* proprietates, & effectus in corpus noſtrum. B. 136. *Abuſus* ſcirhoſa viſcera reddit. A. 36. 177. Tremorem facit. B.

B. 186. *Foſſilium* halitus *hauſti* ſaepe mortem inferunt. C. 278.
SPISSITUDO *inflammatoria* cruoris quid? C. 260 Vide. Lentor. Glutinoſum.
SPLENIORUM in fracturis uſus. A. 587.
SPLENIUM arteriae crurali applicatum menſes promovit. D. 439.
SPORADICUS morbus quid? E 4. 187.
SPUMA ante os in angina quid denotet? B. 707. 708. ſub fine paroxyſmi epileptici, an epilepſiae cauſa? C. 399. Sanguine *tincta* in hoc paroxyſmo, quando prodeant & unde? C. 429.
SPUTA in ardente quando, & qualia locum habeant? B. 480. 481. *Sputorum* cum urinarum ſedimentis in morbis pectoris comparatio. B. 732. C. 5. *Sputa* qua ratione peripneumoniam ſolvant, demonſtratur. B. 732. 733. *Haec qualia* eſſe debeant? B. 733 ad 736. *Quae* mala ſint? B. 772. 773. 774.
SPUTATIO in melancholia cur tantopere noceat? C. 507. 508. *Frequens* & *indecora* in adſtantes apud aegros quid indicet? B. 599. 610.
SPUTUM flavum, ſincerum, nec album, viſcidum rotundum peripneumoniam cur non ſolvat? B. 743. 744. *Bilioſum* cum pure in peripneumonia poſt ſextum diem quid indicet? B. 772. valde *cruentum* quid? B. 772. *Flavum*, *ſincerum* quid? & in peripneumonia quando prodeat, & quid indicet? B ibid. *Album rotundum* quid; & cur non malum, ſed inutile tantum. B. 773. *Spumoſum* quando dicatur? & cur in peripneumonia adeo malum? B. 773. *Fuſcum caenoſum*, *amurcoſum*, *nigrum* in peripneumonia quando malum? B. ibid. & 774. *Sputa* a quibus ſupprimantur? B. 794. *Suppreſſorum* effectus. B. 796. Quomodo *revocanda*? B. 797. 798. *Sputa* in pleuritide quo tempore & qualia prodire debeant? C. 27. 29. 30. 31. *Purulenta*, *ſubſanguinea* in valida pleuritide quid indicent? C. 60. *Nulla*, vel *difficilia* quid? C. 61. In initio *varia*, quid? C. 61. *Suppreſſa* manente dyſpnoea quid? C 63. *Sputorum* in phthiſi *foetor* eſt nocivus. D. 72. *Haec* ſi majori copia prodeant, quam, quae ulceris aperti magnitudini reſpondeat, quod indicium? D. 82. *Sputum ſanguinis* unde? D. 3. *Sputum* in vomica quo magis degenerat, eo minor Curationis ſpes. D. 70. *Dulce* in phthiſi ſuſpectum. D. 71. *Sputorum foetor* in phthiſi inſtantem mortem non ſemper deſignat. D. 72. *Sputa* phthiſicorum in aqua ſalſa fundum petentia ſunt mala. D. 70. 71. *Inſipida* ſunt optima. D. 72. *Suppreſſa* mali ominis. D. 79. *Sputa* in morbis pectoris ſollicite a medicis examinantur. D. 83.
STATURAE diverſitas unde petatur? C. 255.
STEATOMA quid? A. 111. 165. eſt anginae aquoſae cauſa. B. 636.
STERCUS e vulneribus abdominalibus effluens quid denotet? A. 522
STERILITATIS cauſae in utroque ſexu eſſe poſſunt. A. 857. In ſexu foemineo cur *frequentiores*. A. ibid. *Sterilitatem abſolutam* non ſemper faciunt vaginae & uteri ſcirrhi. A. 858.
STERNUTATIO quomodo fiat? A. 445. Singultum quandoque ſolvit. B. 266. In paralyſi *bona*. C. 381. Quibus excitetur? C. ibid. Nimia quomodo compeſcatur? C. ibid. Quando in partu laudetur? D. 524.
STERTOR in pleuriticis quid indicet? C. 61.
STIBIUM *diaphoreticum* quibus conſtet? B. 797. *ejus* vis in quo conſiſtat? B. ibid. uſus in morbis. B. ibid.
STILLICIDIUM narium in ſenibus unde? C. 262.
STIMULANTIA intermittentes aliquando in continuas vertunt. B. 31. 32. Quibus evacuationibus proſint, quibus obſint? B. 280. 281. Quando in apoplexia dentur & *quae*? C. 302. 320. ſuntne etiam recens natis *porrigenda*? D. 663. Poſt partum puerperae *data* non ſunt tuta. D. 588.
STOMACHUS vide Ventriculus.
STRANGULATI qua ratione apoplectici pereant. C. 273.
STRANGURIAE cauſae. C. 613. Quae boni ominis? C. ibid. & 614. eſt ilei cauſa. C. 230. 231.
STUPOR quid deſignet? C. 292. Apoplexiam ſaepe praecedit. C. ibid. In parte contuſa quid denotet? A. 545.

SUB-ALCALIA *ſalia* quid? A. 899. Quomodo parentur & quibus conveniant? A. ibid.
SUBLUXATIO quid? A. 598.
SUBMERSIO in mania quando tentanda? C. 524. 525.
SUCTIONIS ex parte foetus *impedimenta*, horumque cura. D. 674 ad 679.
SUDOR bonus quis? B. 86. 484. *Critici ſudoris* notae. B. 86. quando *expectandus*? B. ibid. & 363. 364. *Hujus* in febribus ſigna. B. 86. *ejusdem* a ſymptomatico diſparitas. 364. *Sudor* cur nihil boni indicet in febrium initiis? B. 363. damnatur. A. 177. Adeoque non *exprimendus*. B. 62. Quandoque tamen elicitus eſt cum ſucceſſu. B. 367. Sudoris *febrilis* cauſae. B. 364. 365. Effectus. B. 365. 366. Indicatio. B. 366. 367. Ablatio. B. 368. 369. 370. *Sudor frigidus* cum pallore & debilitate omni momento auctus in pectoris vulneribus quid indicet? A. 130. *Frigidus*, *partialis*, in guttas *collectus*, nec *ſtillans* in facie & capite acutorum quid? B. 86. 484. *Sudoris* guttulis obſita facies in ardente cur malum ſignum? B. 485. *Sudore* diffluentibus quis conveniat potus? B. 217. *Sudoris* ex debilitate corporis morbum diuturnum paſſi cura. B. 370. *Sudor* in intermittentis paroxysmi fine utilis eſt. B. 555. Cur arte *eliciendus*? B. ibid. & 556. *Quis* Phrenitidem ſolvat? B. 610.
SUDOR *anglicus* quomodo tractandus? B. 367.
SUDORIFERA quotuplicia? B. 642. Cur diarrhoeam curent? B. 374. Saepe intermittentem tollunt, & quomodo? B. 550. 551. Quando *his* tentari non debeant? B. 552. profuntne in podagra? D. 349. 350. In phthiſi? D. 90. 91.
SUGILLATIO quid? A. 539. *Hujus* ab ecchymoſi diſparitas. A. ibid.
SULPHUR peſſima venena domat. B. 126. *Hujus vapor* qua ratione corrigendus, ne ſuffocet? B. ibid. nam *attractus* illico ſuffocat B. 715. *Sulphuris ſpiritus* per campanam quid ſit? B. 241. quando *indicatus*. B. ibid. Quas anginas curet? B. 683.
SUPPURANS *univerſale* non datur. A. 699.
SUPPURATIO quid? A. 281. Veram *haec* muſculorum ſubſtantiam non occupat. A. 712. Quibus in corporis partibus *cavenda*, & quare? B 80. *Suppurationis internae* incoeptae ſigna prima. B. 745. De caeteris vid. Abſceſſus.
SURDITAS poſt morbos acutos obſervata. C. 356.
SUSPIRIA unde, & quid indicent? B. 193.
SUTURARUM cranii uſus. A. 393. *Harum vulnera* ſunt periculoſa. A. ibid.
SYMPTOMA quid? B. 98. 150. *Symptomata* aegris moleſtiora, peculiarem a morbo curam quandoque poſcunt. B. 98. Quando negligenda? quando particulariter tractanda? B 166. 167 170. Criſin *concomitantia* non ſunt turbanda. B. 169. 170. *Critica* a morboſis quomodo diſtinguantur? B. ibid. *Intempeſtiva*, nimis *ſaeva* ſunt tollenda. B. 170. 171. *Symptomatum* perpetua in phreniticis mutatio quid denotet? B. 601. *Symptomatum* magnitudo quid denotet? B. 414. *Symptomata* externe in morbis obſervata, internis partibus applicata cujus utilitatis? B. 86.
SYNCOPE mortem ſaepe mentitur. D. 549. 550. In *Syncopen* delapſus quomodo excitandus? C. 365.
SYNCOPTICI cur polypoſi? C. 340.
ΣΥΝΑΓΧΗ quid? B. 618. 619.
ΣΥΝΕΧΗΣ quid? B. 442.
ΣΥΝΟΧΟΣ quid? B. 442.

T.

TABACUM qua ratione a contagiis praeſervet? E. 42.
TABES *dorſalis* quos corripiat? B. 46. *Hujus* ſymptomata. B. ibid.
TABIDORUM *febris* quae? B. 436 437.
TACTUM in acutis refugientes quam prognoſim dent? B. 436. 437.
TAENIA quid? D. 702. 703. 704. Species *ejus*. D. 704. 705. Cura. vid. Vermes.
TALPAE quid? A. 165.
TEMPERIEI *bilioſae* ſigna. C. 338. *Melancholicae*. C. 505. *Phlegmaticae*. B. 803. *Siccae*. B 299. *Melancholica* ad catalepſin diſponit. C. 315.
TEMPESTAS auſtrina, calida, humida, ſine ventis quid faciat? A. 180. *Tempe-*

peſtatis in calidam & frigidam repentinae viciſſitudines quae mala producant? B. 119.

TEMPORUM *vulnera* cur adeo periculoſa? A. 252. 393. In his cur terebratio non ſit tuta? A. ibid.

TEMULENTIAE cura. B. 136. 137.

TENDO tot fibrillis conſtat quot muſculus ipſe. A. 240. *Laeſus* eadem fere ac nervus ſymptomata exhibet. A. ibid. & 241. Hinc eandem poſcit curam. A. 242. *Tendinis Bicipitis* ſive a poneuroſis *ejusdem* in venae ſectione pertuſi ſigna & ſymptomata. A. 238. 239.

TERRA *calcarea* magnam cum aëre fixo habet affinitatem. E. 317. experimenta. E. ibid. & 318. Terrae *medicatae* qua vi agant? B. 389. Valent in diarrhoea ab aëri orta. B. ibid.

TERRORIS effectus. D. 26. *Summus ſubitus* catalepſiae cauſa. E. 316. *Terrore* perculſus videtur catalepticus. C. ibid.

TESTES venerei & *horum* diagnoſis. E. 444. cauſae. E. 445. 446. 447. Cura. E. 499. 500.

TETANUS quid? A. 375. C. 457. *Hujus* ab epilepſia diſparitas. C. 458 expoſitio & cura. B. 203. C. 357. 358. 359. *Tetano* correpti qui pereant? qui effugiant? B. 355.

THEAE *potus* abuſus ſanitati nocet. E. 587.

THERMAE laudantur in chronicis. C. 345. *Carolinae* in ſcorbuto. C. 631. In podagra. D. 368. *Hae* calculum veſicae minuerunt. E. 340. 341. *Proſilientes* in paralyſi proficuae. C. 386.

THORACICI *ductus* decurſus. A. 277. *ejus vulnera*, horumque effectus. A. 276.

THORAX quid? A. 490. Experimenta circa *ejus vulnera* inſtituta. A. 270. 271. 272. *Vulnerum* in cavum non *penetrantium* diagnoſis. A. 490 ad 493. Effectus. A. 493. 494. Cura. A. 494. 495. 496. In cavum *penetrantium* diagnoſis. A. 496 ad 499 Effectus. A. 499 ad 502. *horum* ſigna. A. 502. 503. 504. Cura. A. 504 ad 513. *Thoracis paracentheſis* in pectoris vulneribus quando indicetur? A. 507. Ubi loci inſtituenda? A. 507. 508. Inſtituendi modus. A. 509. *Inſtituta* quid agendum? A. ibid. & 511. 512. *Celebrata* ubi pulmo pleurae adhaeret quid praeſtandum? A. 509. 510. Thorax *planior* ad phthiſim diſponit. D. 9. Hujus anguſtiae ſignum. D. ibid. Thoracis hydrops. D. 128. 129. *Hujus* ſedes. D. 130. 131. Diagnoſis. D. 131. 132. Cura. D. 135 ad 140.

TIMOR ſcorbuticis nocet. C. 599.

TINEA quid? E. 191. *ſuppreſſa* rachitidem fecit. E. ibid. Intempeſtive *ſanata* epilepſiam. C. 422.

TITILLATIO in pedibus facta epilepſiam fecit. C. 402.

TOPHUS quid? A. 166. 940. E. 473. Quibus familiaris? A. 166. Cur in lue venerea adeo *moleſtus*? A. ibid. Cura. E. 555. 577.

TORPOR in graviditate unde? D. 467. In hydrope mali ominis. D. 202.

TREMORIS idea. B. 180. *Is* eſt duplex. B. ibid. *Uterque* unde oriatur? B. ibid. & 181. A Paralyſi, ſpasmo, & tetano, qua ratione diſtinguatur? B. 180. In morborum initio quid deſignet? in fine quid? B. 181. 182. Tremoris *febrilis* cauſae. B. 180 ad 183. Effectus. B. 183. Diagnoſis & prognoſis. B. ibid. & 184. 185. 186. Cura pro vario febris tempore, *duplex*. B. 187. 188. *Tremorem* diu toleratum cur defatigatio ſequatur? B. 183. cur comitetur frigus? B. 184. *Tremor* in febrium acutarum decurſu ortus quid indicet? B. 184. Cur in majoribus animi affectibus adſit? B. 185. Cur circa mortem? B. ibid. In phreniticis quid ſignificet? B. ibid. A magnis evacuationibus cur oriatur, & quid denotet? B. 185. 186. A nimio potu cur fiat? B. 186. *Convulſivus* partis paraliticae quotuplici capite bonus? C. 373. 374. Quando apoplexiam praedicet? C. 291.

TREPANI deſcriptio. A. 473. 474. Quando indicetur? A. 464. 465. Applicationis locus quis? A. 465. 466 469. 470. 471. Quibus locis non ſit *applicandus*? A. 466. 467. 468. Saepius repetita fuit variis in plagis applicatio, felici cum ſucceſſu. A. 471. Praeparatio ad *operationem*. A. 471. 472. *Hanc* inſtituendi modus. A. 473. ad 477. *Inſtituta* quid agendum ſuperſit? A. 478 479.

TRI-

TRISTITIA melancholiam generat. C. 467.

TRITICO *crudo* non fermentato tenax gluten ineſt. B. 33. Quos effectus in corpore producat? B. ibid.

TUBAE *Euſtachianae* deſcriptio. B. 666. Membranae *ejus* internae inflammatae effectus & cura. B. ibid.

TUMOR quid? A. 164. *Hujus* ſpecies. A. 164 ad 167. *Tumores* in encephalo fecerunt apoplexiam. C. 268. Sub axillis paralyſim. C. 356. Circa meſenterii exortum, atrophiam. C. 648. Tumor *albus* quid? A. 102.

TURUNDAE in thoracis vulneribus quando proſint, & quando noceant? A. 510. 511. *Harum* in abdominis vulneribus uſus nocet. A. 520.

TUSSIS in pleuritide fere perpetua. C. 4. *Tuſſis* non ſemper ab affecto pulmone eſt. C. 8. 9. In hepatitide, dum adeſt, unde? C. 93. In hydrope eſt *mala*. D. 201. 202. Gravidis nocet. D. 499.

TYMPANITES D. 170. 171. *Hujus* ab Aſcite diſparitas. D. 134. Sedes. D. 172. Geneſis. D. 172. 178. Prognoſis. D. 273. 274. Cura. D. 274 ad 279.

V.

VAGINAE concretio; *Hujus* effectus & cura. D. 532. 534. *Prolapſus*. D. 431. 529. *Hujus* cura. D. 529. 530. *Tumores*; *horum* effectus & cura. D. 528. 530.

VALERIANA ſylveſtris laudatur in epilepſia. C. 413. In vermibus. C. 418.

VARIOLAE quid? A. 731. Unde? E. 1. *Harum* antiquitas. E. 1. 2. 3. Sunt plerumque *epidemicae*. E. 4. 5. Pro vario anni tempore varie graſſantur. E. 5. 6. 7. *His decumbens* ſolo afflatu adſtantes inficit. B. 64. Nulli ſexui, aetati parcunt. E. 7 ad 15. Neque foetui in utero haerenti. E. 8. 9. *Has* ſemel *paſſi* ſive naturali; ſive artificiali via, an *iisdem* adhuc *ſubjecti*? E. 10 ad 14. B. 61. *Variolae* quibus leniores? E. 7. 15. 16. *Pejores* quibus? E. 7. 16. *Harum* inoculatio, quo anni tempore, & qua aetate fieri ſoleat? E. 15. Variolae in *tria ſtadia* dividuntur. E. 82. *Stadium primum*. Contagium quomodo ſuſcipiatur? E. 17 ad 28. *Hujus* ſymptomata & diagnoſis. E. 42 ad 49. Duratio variat. E. 49 ad 52. Effectus. E. 35 ad 49. Cauſa proxima. E. 52. Indicatio. E. 56. 57. Cura. E. 58 ad 72. *Variolae* per contagium non ſemper communicantur. E. 18. 19. Variae circa primam fomitis *Varioloſi* originem, ſententiae harumque ſolutio. E. 21. 22. 23. *Varioloſa materia* eſt ſubtiliſſima. E. 29. 30. 31. Corollaria de *Contagio Varioloſo* expoſita. E. 29. 30. 31. *Variolae* benignae *benignas* non ſemper producunt; ſic etiam *malignae* non ſemper *malignas*. E. 30. 31. *Pabulum Varioloſum* in humoribus an praeexiſtat? E. 34. 35. *Varioloſum Contagium* non ſemper ſenſibilem illico effectum producit. E. 36. 37. Ad nares internas *applicatum* periculoſum. E. 39. 40. 41. Cur raro ſuperficiei pulmonis adhaereat? E. 41. Frequentius cardia affigitur. E. ibid. Fundit quandoque humores. E. 46. 47. *Variolae* an inflammatoriorum morborum claſſi adſcribendae? E. 52 ad 54. Quae diſparitas? E. 54. 55. *Methodus univerſalis* in morbo inflammatorio, cur adhiberi poſſit in hoc ſtadio? E. 64 ad 72. In quo conſiſtat? E. 72 ad 80. Quid praeſtet? E. 80. 81. *Varioloſae* febres ſine *Variolis* quandoque contingunt. C. 508. 509. *Stadium ſecundum*. E. 94. *Ejus* decurſus, ſymptomata, & effectus. E. 80 ad 94. Duratio variat. E. 94. Signa *futurarum* papularum. E. 54. 55. *Praeſentium*. E. 81. 82. Prognoſis ejusque regulae. E. 98 ad 105. exitus in *Suppurationem*. E. 81. 93. In *gangraenam*. E. 94. 95. Indicatio. E. 105. 106. Cura. E. 105 ad 112. *Variolae* cur ſerius erumpant, ſi *acutus* in aliqua corporis parte *dolor*? C. 18. *Harum eruptio* ſubinde in infantibus paroxyſmum epilepticum excitat. C. 419. *Variolae* gravidis periculoſae. E. 91. *Stadium tertium*, ejusque effectus. E. 112 ad 142. Indicatio *quadruplex*. E. 117. Cura *primae*. E. 117 ad 122. *Secundae*. E. 122 ad 127. *Tertiae*. E. 127 ad 131. *Quartae* E. 131. 132. 133. *Variolae maturae* an aperiendae? E. 120. 121. Cur in facie foveolae ſub in plures, alibi pauciores. E. 121. Manuum tumor in variolis quid indicet? E. 124.

Symptomatum Variolas comitantium Cura. E. 133 ad 139. Variolae *ſimplices* quid? E. 48. 102. *Malignae*? E. 48. 102. *Diſcretae*? E. 95. 99. *Confluentes*? E. 95. 100. *Spuriae*? E. 97. 99. 102. *Sanguineae*? E. 92. *Anomalae*? E. 97. 99. 102. *Cryſtallinae*? E. 103. *Siliquoſae*. E. 105. *Verrucoſae*. E. ibid.

VARIX quid? A. 166. *Haec* aneurismate frequentior. A. ibid. Melancholicis *ſalutaris* cur? C. 509. *Varices* podagram praecedunt. D. 302. 303. Gravidis *familiares*. A. 166. Unde proveniant? D. 480. *Harum* effectus & medela. D. ibid.

VASORUM geneſis. A. 48. 49. 50. *Horum* diviſio attingi non poteſt. A. 187. *Anguſtiae* rationes. A. 161. 162. *Contractilitas* unde? A. 170. 171. *Actio* in liquida unde pendeat? C. 339. *Collapſus* effectus. A. 189. *Amplitudo* unde? A. 170. 171. *Haec* quomodo menſuretur? A. 26. *Vaſa exhalantia*, quot in ſpatio unius ſabuli hiare dicantur? A. 202. Vaſorum *debilitas* quid? A. 52. Quomodo liquida vitiet? C. 330. *Hujus* cauſae. A. 52. 53. 54. Effectus. A. 54 ad 58. Cura. A. 58 ad 62. Eſt cachexiae cauſa. C. 640. Vaſorum *rigiditas* quid? A. 63. qua ratione liquida inficiat? C. 330. 331. *Hujus* cauſae. A. 63. 64. Effectus. A. 64 ad 67. Anamneſis, Diagnoſis & prognoſis. A. 67. Cura. A. 67 ad 71. *Vaſa* in encephalo rupta apoplexiae cauſa. C. 274. 275.

VECTIS *Roonhuyſiani* deſcriptio & uſus. D. 547. 548.

VEGETABILIA in calculum agere quae dicantur? E. 342.

VEGETO-MINERALIS *aqua* quid? E. 496. Bubones reſolvit. C. 496. 497.

VENARUM nomine quid intellexerint *Veteres*? A. 629. In *venis pulſantibus* quid contineri crediderint? A. ibid. *Venarum vulnera* quam prognoſim dent? A. 244. Venae *azygos* in cavam inſertio. C. 28. An materia pleuritica per os rejecta, per *hanc* in tracheam deferatur? C. 29. Venae ſectionis utilitas Quae? A. 68. Haec repetita ad plethoram diſponit. A. 154. 155. In homine ſano cautelae gratia inſtitui non debet. A. 155. *Venae ſectiones* conſuetae, cur non ſimul & ſemel ſint omittendae? A. 159. *Venae ſectio* in acutis, ſi indicata, cur purgantibus, vomitoriis, praemitti debeat? B. 32. *Hujus* in diverſis morbis uſus. B. 156. An in febris impetu celebrari poſſit? B. 156. 157. Ad quem diem inſtituere liceat? B. 157. *Hujus* in pleuritide *inſtituendae* rationes. C. 35. 36. 37. *Haec* in pleuritidis initio naturae molimina non impedit. C. 35. Hoc tempore *neglecta* etiam ſerius inſtituenda. C. 36. Regulae circa *hanc* obſervandae. C. 37 ad 42. In pleuritide epidemica nocuiſſe viſa eſt. C. 40. In *ſymptomatica* cur quandoque minus proſit? C. 63. In apoplexia quando conveniat; quando non? C. 303. 304. 305. Regulae circa *hujus* inſtitutionem. C. 304. 305. Quando in ileo? C. 174. In catalepſi? C. 321. In epilepſia? C. 441. In hydrophobia? C. 575. In podagra? D. 344. 345. 346. In menſium ſuppreſſione? D. 439. 440. An in ſcorbuto conveniat? C. 627. 628. In melancholia? C. 511. In gravidis ſi inſtituatur, quando id faciendum? D. 469 ad 472. Quis locus ad hanc inſtituendam eligendus? D. 472. 473. Quo tempore & qua copia? D. 473. 474. *Venae ſectio* repetita Haemoptyſim recidivam praecavet? D. 46. 47. Ad obeſitatem diſponit. C. 338. *Venae ſectio* in Rheumatismo magni habetur. E. 662 ad 666. Non tamen ſemper requiritur in Gonorrhoea. E. 480. 481. In calculo renali laudatur. E. 307. 308.

VENENA *alia* ad quamdam acrimoniam reduci poſſunt, *alia* non. B. 32. *Horum* operandi modum ignoramus. A. 751. B. 32. *Venena* aëris igne odorato ſaepe deſtruuntur. B. 124. 125. Ventis etiam ſaepius diſſipantur. B. ibid. *Venena* quaedam hepar magis turbant, quam alia viſcera. C. 86. *Venena* apoplexiae cauſa. C. 277. *Item* chronicorum morborum. C. 334. Gangraenae. A. 751. Epilepſiae. C. 420. Atram bilem ſubito movent. C. 495. *Venenum rabidum* per *cadaverum ſectionem* an communicetur? C. 561. Quandoque tota hyeme ſilet calore autem verno extricatur. C. 548.

VENTRICULUS habet nervos in ſenſorium com-

commune magnam vim habentes. A. 371. *Repletus* ſitum ſuum mutat. A. 523. *Hujus diſtenti* effectus. A. 185. A nimio cibo *paralytici* cura. B. 134. *ejusdem* ſpasmodica *contractio* ex ciborum copia quomodo curanda? B 334. Quae mala producat? B. ibid. *Imbecillitas* quorum morborum cauſa? C. 318. *Dolores* apud gravidas unde? & quae his medela? D. 465. 466. Ventriculi *inflammationis* diagnoſis. C. 144. 145. Cauſae. C. 145. 146. Prognoſis. C. 147. Exitus. C. ibid. & 148. Cura reſolutoria. C. 148. 149. In *ſuppurationem* abeuntis ſigna, effectus, & cura. C. 149. 150. *Scirrhoſi* vel *cancroſi* facti ſigna, & effectus. C. 150. 151. Cura. C. 151. 152. *Ventriculi inflammatio* hydrophobiam repetita venae ſectione ſanatam, produxit. C. 567. 568. *ejus paralyſis* cauſa unde quandoque? C. 366. Prognoſis & effectus? C. ibid. *Haec* famem caninam fecit. C. 367.

VENTUS quid? E. 162. prodeſſe & nocere in epidemicis poteſt. E. 162. 163. 164.

VENUS epilepticis cur noceat? C. 412. *Immoderata* eſt cauſa Epilepſiae. C. ibid. Melancholiae. C. 469. Podagrae. D. 296. 305. & aliorum malorum plurimorum. B. 45. 46. *Venere nimia* abutentes, ex quibus ſignis noſcas. C. 469.

VERMES D. 690. 691. *Horum* generatio & ſedes. D. 691 ad 697. Quibus *familiares* minus? D. 697. 698. Species. D. 698 ad 711. Effectus. D. 711 ad 719. C. 417. 418. Prognoſis. D. 717. 718. 719. Diagnoſis. D. 717 ad 722. Indicatio *triplex*. D. 722. 723. 736. *Primae* cura. D. 722. 723. *Secundae*. D. 723 ad 736. *Tertiae*. D. 736 ad 741. *Vermes* in canum viſceribus an ad rabiem diſponant? C. 540. *Cucurbitini* unde dicti? C. 89. Ex inteſtinis ad hepar quomodo venire poſſint? C. ibid.

VERRUCARUM a Carunculis diſparitas. E. 453. *Venerearum* ſedes. E. ibid & 503. Cura. E. 503 ad 506. 554. Cautela in *hac* requiſita. E. 504. 505.

VERTIGO quid? A. 433. *Hujus* gradus. A. ibid. C. 260. 291. Sedes. C. 292. Morborum capitis initium ſaepe & finis eſt. A. ibid. C. 260. 273. A morbi acuti impetu *nata* ſanguinis e naribus fluxu ſolvitur. A. 434. Vertigo *idiopathica* quando dicatur? C. 292. *Hujus* ſigna. C. ibid *Sympathica* quid? C. ibid. *Tenebricoſa* quid? A. 433. *Vertigo* gravidarum unde? D. 465. *ejus* medela. D. ibid.

VESICAE *felleae* tumor, quomodo ab hepatis abſceſſu diſtinguatur? C. 107. 108. 109. Veſicae *urinariae* Hydrops. D. 183. *Hujus* diagnoſis. D. ibid. Cura. vid. Hydrops. *Haec diſtenta* partum retardat. D. 528 529. *Hujus paralyſis* prognoſis. C. 368. *Vulnera* non ſemper ſunt lethalia. A. 265.

VESICATORIA quid? A. 676. 677. *Horum* actio & uſus. A. ibid. Pleuriticis quando *applicanda*? & ubi? C. 46. 47. 48. Quando minus *tuta*? C. 47. In apoplexia quando *adhibenda*? C. 309. In hydrope duplici modo proſunt. D. 255. Laudantur in podagra retropulſa. D. 388. In rachitide vix *utilia*. E. 623. 624. In Rheumatismo cum ſucceſſu *applicata*. E. 671. 672.

VICTUI ſaepe debentur cauſae febrium communes, peſtis, & alia. B. 28.

VIGILIARUM effectus. B. 138. 139. Cura. B. 139. *Hae* melancholicis valde nocent. C. 478.

VINUM quid? B. 135. *Hujus* proprietates. B. ibid. & 136. In corpus & mentem effectus. A. 32. 33. 149. *Ingurgitatio* actiones animales pro tempore tollit. C. 254. *Auſterum* contracturae cauſa. C. 335. *Vina meraca pura* larga doſi epota calefaciunt. B. 120. *diluta* vero refrigerant, & vires inſtaurant. B ibid. *acidula* multum diluta etiam febricitantibus dari poſſunt. B. ibid. *Nova petulca* ſenile inſtaurans ſunt. B. 135. *Vino* dediti cur non ſubito ab hac vivendi ratione avocandi? B. 110.

VIRIUM in aegro magnitudo unde colligatur? B. 96.

VIROSA quae dicta? C. 378. Quibus proſint? quibus noceant? C. ibid. & 379.

VISCOSITAS *humorum* quid? A. 163.

VISCUS quid? A. 52. *Viſcerum* actio qualis? A. 53. Debilitas & rigiditas. Vide:

Vaſa. *Debilitas* variis acrimoniis locum dat. D. 11. 12. *Illas* jam pulmonem afficere ſigna. D. 12. 13.
VITA *perfecta*, *laeſa*, *abolita* quid? A. 2. *ſe ipſam* deſtruit. A. 3. *Vitae vis* unde menſuretur? *Vita* dum febris adeſt, in ipſo *ſui* fonte afficitur. B. 17. 18. Quando *augenda*, vel *minuenda* pro abſceſſus maturatione? A. 697. 698. Vita *lauta* ad podagram diſponit. D. 215. *Sedentaria* ad ſcorbutum. C. 596.
VOLVULUS quid? C. 165. *Hujus* cauſa. C. ibid. & 166. 174. *Perfectus* & *imperfectus* quid? C. 166. 192. Effectus. C. 167. 186. Cura. C. 174 ad 181. Prophylaxis. C. 182. *Volvulo* cur tot pereant infantes? C. 160.
VOLUNTAS directo in vitales functiones imperio caret. C. 254.
VOMICA *aperta* quid? C. 665. *Clauſa* quid? C. ibid. *Vomicae* empyema facientes quae? C. 666 ad 670. *Vomica facta* quae ſymptomata diſpareant? quae maneant? C. 671. 672. *Vomicae* pulmonalis *tectae* & *apertae* diagnoſis. D. 54. 55. *Tectae* effectus. D. 62 ad 69. *Item ruptae*. D. 69 ad 73. *Ruptae* in cavum thoracis ſequelae. D. 73 ad 80. *Vomica* ab haemoptyſi minor eſt *Vomica* a peripneumonia. D. 84. *Major* minus periculoſa ſaepe quam tubercula minora. D. 63. 64. *Vomica* interna, *externa* curatu difficilior. D. 85. Indicatio in vomica pulmonali *triplex*. D. 84. 85. 86. *Primae* cura. D 87 ad 95. *Secundae*. D. 95 ad 105. *Tertiae*. D. 105 ad 111.
VOMITORIA in diarrhoea quando indicentur? quando non? B. 389 ad 392. *Item* in delirio? B. 331. Profuntne in podagra? D. 348. 349. Tentantur in hydrope. D. 260. 261.
VOMITUS quid? B. 252. *Hujus* materia. B. ibid. & 253. Cauſa proxima. B. 253. 254. Unde *Vomitus* praecipue pendeat? B. 254. *Vomituro* quae contingant? B. 255. Cauſae remotae. B. 255 ad 258. Has exacerbat febris. B. 256. Effectus. B. 258 ad 261. Cura. B. 261. 262. Quaeſtionum de *vomitu* variarum ſolutio. B. 262 ad 267. *Vomitus validus* repleto ventriculo periculoſus. B. 134. *Vomitus* gravidarum unde? D. 463. Medela. D. ibid. & 464. *Frequentior* & *validior* abortum facere poteſt. D. 469. *Vomitus* ſub ſalivatione malus. E. 536. An ad curandam podagram ciendus? D. 347. 348. 349. *Vomitus* in febribus quando & quis bonus, quando & quis malus? B. 88. 258. 259. *Vomitus critici* futuri ſigna. B. ibid.
VOX *clangoſa* in morbis unde? & quid denotet? B. 151. 152.
VULNUS quid? A. 217. *Hujus* ab ulcere, fractura, fiſſura &c. diſparitas. A. 217. 218. 536. 537. Cauſa. A. 218. *Subjectum*. A. ibid. Effectus. A. ibid. & 219. Vulnus *lethale* quid? A. 219. *Abſolute lethale* quid? A. ibid. & 220. *Vulnerum abſolute lethalium* enumeratio. A. 249 ad 277. Per *ſe lethalium*, arte vero curabilium expoſitio. A. 220. 277 ad 280. Ex non *lethalibus Lethalia* fieri poſſunt, quare? A. 221. 280 ad 284. *Vulnerum* diverſitates unde deſumantur? & quae ſint? A. 221 ad 225. Phoenomena *Vulneribus* corpori ſano &c. inflictis propria. A. 226 ad 233. *Horum* cauſa. A. 286. 287. *Vulnus recens* cur vix doleat? A. 228. *Huic* cur ſuperveniat inflammatio, & quae bona? A. ibid. Labia *ejus* cur retorqueantur? A. 229. In robuſtis magis hiant. A. 48. *Vulnus purum* quid? A. 231. *Vulnera* non ars ſed natura curat. A. 232. *Vulneris* oculo patentis praeſentia & natura quomodo noſcatur? A. 294. *Abſconditi* quomodo? A. 245. 246. 247. *Profunditas*, ut exploretur, quis requiratur *Vulnerati* ſitus? A. 246. *Vulnerum* prognoſis. A. 247 ad 286. Sanatio quid? Ad *hanc* quid requiratur? A. ibid. & 303. Quomodo inſtituatur? A. 303 ad 343. An ſemper requirat cauſae *Vulnerantis* eductionem? A. 304. 305. *Vulnus purum* cur abſtergi non debeat? A. 308. *Hujus ſanantis* phoenomena. A. 309. 310. *Vulneratorum* diaeta. A. 310 ad 316. Remedia *his* quae conveniant? A. 316. 317. 318. Aër quis? A. 319. Alvus quae? A. 320. 321. Somnus quanti momenti? A. 322. 323. 324. *Vulnera* raro deliganda. A. 326. Singulis deligationibus accurate *luſtranda*. A. 328. Sordes in *Vulnere*, unde? & quid fa-

faciant? A. 329. Harum ablatio. A. 329. 330. 331. *Vulneris* labia dum uniuntur, id fiat in tota ſuperficie. A. 335. In adunatione quomodo *retinenda*? A. ibid. & 336. *ejus* perfectiſſima ſanatio in quo conſiſtat? A. 342. *Vulnus* nihil vel nimis tumens quid denotet? A. 383. *Vulneris* inter firmas corporis partes deſcendentis tractatio. A. 386. 387. 388. *Vulnera profunda* quandoque in epilepſia profuere. C. 450. 451. Vulnera abdominis, inteſtinorum, thoracis. &c. vid. Abdomen. &c.

VULVAE labiorum concretio, *Hujusque* cura. D. 430. 534. *Tumor oedematoſus* unde? D. 480 *Hujus* prognoſis & cura. D. ibid. & 481. Si *inflammatorius*, quem det prognoſim? D. 481.

ΥΔΡΟΚΗΛΕ Quid? D. 179. *Hujus* ſpecies *triplex*. D. ibid. Prima. D. 179. 180. 181. *Hujus* diagnoſis. D. ibid. Cura. D. 279. 280. *Secunda*. D. 179. 181. 182. *Hujus* Diagnoſis. D. 179. 182. Cura. D. 280. *Tertia*. D. 179. 184. 185. An detur adhuc alia ſpecies? D. 185. 186. Cura D. 280 ad 284.

ULCERA *peſſima* ſcorbuticis familiaria. C. 608. 609. *Annoſa* copiam ſeri quotidie plorantia, cur non illico plorantia, cur non illico ſananda? C. 642. *Ulcerum ſiccitas* quid deſignet? A. 231. 277. *Ulcera* luſtrantes Chirurgicus carnis conſiſtentiam explorent? A. 945. *Ulceris venerei* in parte tecta cute haerentis ſigna. E. 407. 408. Effectus. E. 408. *Ulcera* faucium *Venerea*, quomodo ab aliis diſtinguenda? E. 402.

UNCTIONUM effectus. B 36. *Hae* cur olim adhibitae? B. 37. An ſemper noceant? B. ibid.

ΥΠΟΣΑΡΚΑ D. 156. 157.

URETHERUM diſſectorum ſigna. A. 280.

URINA quid in ſe contineat. C. 613. *ejus* officium quale? A. 772. *Haec* ſanguinis ſales & olea abluit. B. 61. Ex abdominali vulnere *effluens* quod ſignum? A. 522. *Hujus* effectus. A. 131. *Urina*, coctionis & cruditatis ſigna melius exhibet, quam criſis. B. 89. 90. An Tota morbi materia per *ſolas Urinas* evacuetur? B. 89. *Urina* in acutis quae mala? Bona quae? B. 90. *Urinarum turbidarum* Separatio, vel cito, aut tarde facta, vel omnino nulla, quid indicet? B. 90. *Urinae ſuppreſſionem* cur febris & Cerebri affectiones ſequantur? B. 35. *Urina ſubrubra* in pleuriticis laeve ſedimentum habens, Quid denotet? C. 24. 25. Hepatitidem *ſolvens* qualis & quando? C. 100. *Pauca*, *tenuis* in nephritide quid denotet? C. 223. 232. *Tenuis aquoſa*, *multa* in hyſtericis quid? C. 228. *Craſſa*, *incocta* in nephritide quid? C. 232. *intercepta* cur ibidem mala? C. 230. *Urinae* in nephritide laudabilis conditio quae? C. 232. 233. *Urina* ſani hominis in ſe rudimentum Calculi habet. C. 245. E. 203. ſponte calculoſas cruſtas deponit. C. 340. *Hujus ſuppreſſio* quotuplici ratione noceat? C. 340 *Incontinentia* poſt puerperium unde? C. 372. *Urina* craſſa, multa in qua apoplexia utilis? C. 284. *Urinae* tenues & crudae praeter morem ſine repletione, cujus morbi invaſionem denotent? C. 417. *Urinae* ſcorbuticorum quales? C. 606. 614. *Urina* inter praecipua ſcorbuti ſigna habetur. C. 614. *Urina* purulenta copioſa abdominis abſceſſum ſanavit. A. 707.

UTERUS quem ſitum & fabricam habeat? D. 400. *Gravidus* an ſuam conſervet craſſitiem? D. 456. 457. *Haec* cujus poſt partum utilitatis? D. 456. *Gravidi* mutationes ſucceſſivae. D. 525. 526. Moles *ejus* aucta quae incommoda faciat? D. 450. 451. Quae his medela? D. 460. 461. *Uterus* male affectus omnes actiones turbare poteſt. D. 415 ad 419. *Ejusdem oris* concretio; *Hujusque* effectus, & cura. D. 533. 534. 535. *Colli* durities & anguſtia. D. 525. 526. Cura. D. 527. 528. *Uteri hydrops*. D. 150 ad 153. *Hujus* Diagnoſis. D. 154. Cura. D. 155. 156. *Inflammatio*. D. 615. *Hujus* Diagnoſis. D. 615. 616. Prognoſis. D. 620. Exitus. D. ibid. Cura. 630. *Suppuratio*. D. 620. *Hujus* diagnoſis. D. ibid. Prognoſis. D. 620. 621. Cura. D. 622. 623. *Obliquitas* partus difficilis cauſa. D. 569. 570. Cauſa *hujus* praecipua quae? D 570. Diagnoſis. D. 570. Emendatio. D. ibid. *Ruptura*. D 541. Prognoſis. D. 542. 543. Diagnoſis D. 543.

543. Signa foetum *rupto utero* in abdomine haerere. D. 543. 544. Haemorrhagiam ex *rupto*, vel *ſano* venire. D. 544. *Hujus ſe* poſt partum contrahentis indicium quod? D. 572. Peculiaris in hoc viſcere Diſpoſitio abortus ſubinde cauſa. D. 501. *ejusdem* calor major foetum deſtruere poteſt. D. 502. Uteri *Tympanitis* & ejus cura. D. 154.

UVARUM recenter preſſarum ſuccus omnia in corpore ſolvit. B. 132. Peſſimam ſaepe diarrhoeam facit. B. ibid. *Fermentatus* autem: Vide Vinum.

UVULA in enormes ſcirrhos quandoque degenerat. A. 844.

Z.

ZARSAE PARILLA in lue profuit. E. 567 ad 571.

HER-

HERMANNI BOERHAAVE

L I B E L L U S

D E

MATERIE MEDICA

E T

REMEDIORUM FORMULIS,

Q U A E S E R V I U N T

A P H O R I S M I S

D E

COGNOSCENDIS ET CURANDIS MORBIS.

AUDITORIBUS SUIS
S.
H. BOERHAAVE.

Ego, poſtquam animum Medicinae, ex Auctoritate Procerum Academicorum, docendae applicui, id inprimis credidi mei eſſe muneris, candide ut Vobis exponerem, ſimpliciterque illa, quae, veris experimentorum ſucceſſuumque eventis, firma in arte cognoſcuntur.

Sane, eo quidem propoſito, perſcrutabar relicta nobis hodie ex iis, quae ſapienti induſtria explorata ſibi ſatisque ſpectata tradidere Veteres. Illa vero, ubi compoſui rebus, quas Medicinam faciendo deprehendebam, inveni obſervatae ſollicite Naturae veſtigia ubique preſſa: neque adeo certius quid ſperari poſſe, neque aliunde colligi meliora.

Ferebat interim animus & illa utcunque perluſtrare, quae dominante per Europam barbarie, Arabes, Priſcorum nacti monumenta, Eorum inventis addiderunt, quaeque in Latinum verſa ſermonem noſtrae intelligentiae patebant. Sed dolui, Gentem ſolertiſſimam, licet ſubnixa eſſet tam utilibus adminiculis ejus ſubtilitas, parum boni, mali plurimum, Medicae attuliſſe diſciplinae!

Neque perfunctorie deinde excuſſi Recentiorum placita, pul-

cherrima profecto commendata ſpecie, ſive Phyſices excultae fructus, ſive ſpectaveris artium liberalium Medicinae promovendae adhibitarum effectus. Gaudebat utique his intentus animus! interea tamen, licentia fingendi, aſſumendi audacia, feſtina nimis, & ambitioſa ad conſummandam Medicinam properatione, Primorum vero Auctorum contemptu, neglectu, vel ignoratione, ipſa quidem ſcientia Medica damni plus, quam emolumenti, omni hoc molimine accepiſſe videbatur: materiem certe, unde inſtrui felicius queat illa, liberaliſſime aggeſtam a noſtris ut gratamur arti, ita deploramus ejus fata, quod tumultuaria opum collectione obruta verius, quam adjuta, fiet.

Inſtituto itaque hoc rerum examine, quid, quaeſo, rationi conſentaneum magis, quam ut conjicerentur in adverſaria, quaecunque in omnibus hiſce adeo ſana, ut peritus nemo de fide horum ambigat? hac itaque perfuncto opera prius dein conandum fuit, ut, ex ſparſis his, conficeretur corpuſculum quoddam, ad leges diſciplinae concinnatum: in quod & ipſe intueri poſſem ſedulo, quoties in artis exercitatione verſarer, ſimulque eo referre, ſi quid novi forte aut inſoliti appareret; poſtremo ut hac agendi ratione veri quid & digeſti animo impreſſum meo veſtros in uſus fideliter effundere liceret.

His demum cauſis natum vidiſtis *Libellum*, quo auſus fui ſcri-

pta

pta aggravare Medica, *de cognoſcendis & curandis Morbis.* Cujus profecto toties me puduit, quoties defectus ejus mihi nimis notos ipſi putare aggredior, Veterumve componere operibus. Hoc ſcilicet me metiens pede impar deprehendor, qui legitime Auctoris boni titulum ambire ſuſtineam. Neque tamen abeſſe poteram ab audacia evulgandi hoſce *Aphorismos*, niſi deeſſe voluiſſem muneri, quod mihi dederat publica Auctoritas, cui obſequia debeo.

Opus igitur aggreſſus quum cogitarem ſemper, ſola ut eſſet cura mederi, atque cavere quam religioſiſſime, ne quid irreperet, quod periculoſo ſemper hac in arte errori cauſam praeberet, neceſſarium duxi in toto opuſculo nullum commemorare Medicamentum.

Nec injuria: namque id inprimis arbitrabar nocere, dum, audito remedii nomine & morbi, exercendae ſe pares arti jactant Empirici, impune in hominum perniciem graſſantes, donec ſero ſolo tandem cadaverum experimento ſapiunt.

Quum interim Diſcipulis deberem exempla, praeſcripſeram ideo in privatos horum uſus pauca *de Materie Medica*, hujusque ordinandae legibus, tantum ut ſervirent Iis, Qui intento me animo audiverant differentem in ſcholis domeſticis de occaſione, qua ſola utilia evaderent.

Eſtis vero idonei Vos teſtes, quanta circumſpectione utar, quam ſaepe taedioſe fere ad faſtidium usque minutiarum conſide-

ratione odioſus ſim, priusquam Vobis titulo *Medicamenti* vel minimum quid laudare auſim: pulchre gnarus, nihil dari, quod ubique bonum; contra vero id, quod hac rerum facie ſalutare fuerat, mutata conditione, perniciofum ſaepe deprehendi.

Nefas itaque putavi *Medicaminum* nomine haec ipſa evulgare, ſed cum admonitione ſevera modo deſcribenda dare His, Qui, operam mihi ſedulo dederant, pro tenuitate mea, idoneas cautelas inculcare conanti. Sed, quod doleo, longe aliter evenit: me quippe nec conſulto, nec volente, in uſus publicos extundenda curavit haec Londini Vir eruditus, alte nimis de vili hoc opuſculo, ejusque Auctore, ſentiens & ſcribens; neque tamen ita res geſta, quin errores ſimul bene multi, & noxii, in edendo contigerint.

Coactus ita recenſui, correxi, amplificavi, nonnulla: unde deſcribendi labore levati iis utamini. Audacter interim & moneo fideliter, morbi hiſtoriam fideliter edocti, ſcrutati *Materiae Medicae* noxios aeque ac effectus ſalubres, ita demum auxilii utilis bonitatem affectetis aſſequi: caeteris nocebit magis quam proderit, quidquid hoc opellae eſt. Cui, ut emaculatius prodiret, curam impendit, Veſtrosque in uſus indicem adſcripſit Eruditiſſimus Vir, SAMUEL DU RY, Medicinae Doctor, atque Excultor, laudatiſſimus. Valete! ſcripſi Lugd. Bat. $17\frac{11}{2}19$.

I N

IN CURATIONE MORBORUM FIBRAE DEBILIS ET LAXAE.

Sect. 28. No. 1.

M*Ateries, in qua elementa, apta conſtituendae fibrae forti, continentur.*

Lac Foeminae ſanae, aetate integra, motu ſalubri exercitatae, victu laudabili utentis; ſi ſuctu hauritur, aut calidum bibitur ilicô, non mutatum igne: hoc reliqua ſuperat, ſi, poſt coctionem in nutrice peractam, potatur. Proximum eſt Aſininum. dein Caprinum, ac Bubulum. *uſus definitur iisdem legibus.*

Ovi recentis albumen adhuc tepens, dilutum in lactis & aquae aequa portione, ſine ullo igne adhibito. Jura carnium optima huic propoſito, quae parantur ex carne â pinguitudine accuratê repurgata, animalis ſani, junioris, exercitati, contuſa, minutim ſciſſa, in machina Papiniana elixa, frigefacta dein in hâc ipſa machina, iterum ab omni ſupernatante pingui & faecibus depurata.

Si olla haec deficit, ahenum ſubſtitui quidem poteſt, ſed ſubtilius exhalando perit: unde patet cauſa ferociae animalium, quae ex raptu aliorum, quae viva devorant, aluntur.

Ex Gallinaceo genere paratum praefertur caeteris, Vitulinum dein, poſteâ Ovillum, Bubulum denique, probantur: quae ex permiſtis fiunt, meraciora habentur reliquis.

Decoctum Panis.

℞. *Panis tritici cum furfuribus rite fermentati, his cocti, unc.* viij.
Aq. putealis puriſſim. ℔. iij.
Coque in vaſe figulino clauſo per ſpatium 1. horae, addendo ſemper, quantum coctione exhalat, aquae, dein cola per ſetaceum.

Gelatina Panis fit,

Si decoctum praecedens exhalat ad ignem, donec ejus pauxillum in lapide frigido fuſum coëat.

Cremor Panis erit,

Si frigefactum decoctum ſpiſſitudinem cremoris induit.

Si hujus *Gelatinae* pauxillum lacti, juſculo, vino, cereviſiae, aut aquae miſcetur, fiunt varia levis nutrimenti genera.

Si ſumitur Decocti deſcripti ℔. j.
Succi Citrei. unc. ß.
Aq. ſtill. Cinnam. drach. ij.
Vini Rhenani. unc. iv.
Saccbari q. ſ. ad gratum ſaporem,
habetur decoctum panis gratiſſimum, ſaluberrimum. *Cujus doſis* unc. j. *omni hora calide ſumenda.*

Rurſum, ſi eidem *vitelli ovorum* miſceantur, fit aliud, ſed viribus idem, edulii genus. *Cujus parcior, caeterum idem, uſus.*

Vina Florentina auſtera, item Gallica rubra acerba, ut & Graeca nigreſcentia adſtringenti ſapore praedita, commendantur: quia & uberrima ſpirituum copia, & roborante fibras virtute, praeſtant.

Sect. 28. N. 4.

Acido-auſtera Vegetabilia.

Acaciae fructus, ſuccus, flos, cortex.

tex. *doſ.* ſucci inſpiſſati *a gran.* iv. *ad drach.* j.
Acaciae germanicae, ſeu Pruni ſylveſtris, ſuccus inſpiſſatus. *gran.* VI. *ad drach.* iß.
Acetoſae ſpecies, ſuccus.
Anſerina.
Belliricae *drach.* I. ad IV.
Berberis fructus, ſuccus.
Biſtortae radix.
Capparis fructus, cortex, radix.
Corni fructus immaturi, folia.
Cupreſſi fructus, folia.
Cynosbatos flores, fructus, ſpongia.
Cydonia mala, & pyra, & horum mivae.
Filicis radix.
Fragaria.
Fraxini cortex.
Granatorum flos, poma, cortex.
Hypericum totum.
Hypociſtidis ſuccus inſpiſſatus. *drach.* j. *ad* v.
Lapathi folia, flos, ſemen, radix.
Meſpilorum fructus immaturi.
Myrobalani omnes. *gran.* v. *ad drach.* ij.
Myrti folia.
Nymphaeae maj. folia, flores.
Omphacium.
Pimpinella.
Portulaca.
Pruna ſylveſtria.
Pyra auſtera.
Quercus folia, glandes.
Quinquefolium.
Rhabarbarum. *drach.* ß. *ad drach.* ij.
Rhus obſoniorum folia, grana.
Roſarum rubrarum flores.
Sanguiſorba.
Sedum majus.
Sorbi fructus.
Tamarindorum fructus. *unc.* j. *ad unc.* ij. pulpa ritê preſſa, & purgata. *unc.* ß. *ad unc.* ij.
Tamariſci cortex.
Terra falſo dicta Catechu.
Tormentillae radix.
Ex quibus infuſa, decocta, extracta, pilulae, vina medicata, formae variae, facile parantur. v. gr.

Infuſum adſtringens.

℞. *Anſerinae.* m. j.
Pimpinellae, m. ß.
Tormentillae rad. unc. ß.
Conſciſſa infundantur cum ℔. iß. aquae fervidae ſpatio I. horae.
Doſis unc. j. *omni triborio interdiu.*

Decoctum ſimile.

℞. *Fol. Oxylapathi.* m. j.
Flor. Roſar. rubr. unc. iv.
Cort. Tamariſci. unc. ij.
Rad. Acetoſae. unc. iv.
Sem. contuſorum Lapathi. drach. ij.
Coque cum aquae ferratae, libris viij. per $\frac{1}{4}$ horae. Colature unc. j. Capiat ter, quater, in die.
Capiat unc. j. *ter, quater, in die.*

Vel.

℞. *Acetoſae.* m. ij.
Rad. Biſtortae. unc. ß.
Flor. Granator. drach. ij.
Cum aq. decoct. ſpatio $\frac{1}{4}$ horae. ℔. i. admiſce. *Syrup. myrtini.* unc. j. *Uſus idem.*

Conditum ſimile.

℞. *Mivae Cydoneorum* unc. j.
Conſerv. roſar. rubr. unc. ß.
Flor. Granat. drach. j.
Syrup. myrtini q. ſ.
F. Conditum.
Doſ. drach. j. *ter, vel quater, de die.*

Ex-

Extractum ſimile.

℞. *Acetoſae.* m. viij.
Lapathi hortenſis. m. iv.
Quinquefolii. m. vij.
Minutim ſciſſa, bene pura, in aquae q. ſ. cocta, fortiter preſſa per praelum, in vaſe amplo exhalent in ſpiſſitatem extracti. a *gran.* x. ad *drach.* ij. vel adde huic extracto.
Radic. Biſtortae ſiccae q. ſ.
ad maſſam idoneam formandis pilulis.
Doſ. gran. iv. *ad* xv.

Vinum medicatum.

℞. *Sem. contuſ. Acetoſae major.* drach. vj.
Flor. Granator. drach. v.
Rad. Cappar. unc. ij.
Cortic. Fraxini. drach. x.
Fol. Pimpinellae. m. ij.
Conſciſſa & contuſa infunde ad vini Rubri *Gravish* dicti, vel *Pontacq*, ℔. iij.
Capiat unc. j. *ter*, *quater*, *in die.*

℞. *Cortic. Radic. Capparid.*
Tamariſc. ana unc. j.
Flor. Hyperici cum ſtipit. unc. ij.
F. S. A. vinum medicatum cum vini auſteri rubri ℔. iij.

Acido auſtera Foſſilia.

Acida in terrenis abſorpta, quae eo potentiora, quò ponderoſius acidum plus terrae abſorbuit.
Martis in vino Rhenano ſoluti. *drach.* j. *ad drach.* iv.
—— —— aceto Vini ſoluti *gut.* x. *ad* xxx.
—— —— oleo vitrioli ſoluti *gr.* 1. *ad* vj.
Rubrica fabrilis.
Vitriolum album, nativum. *gr.* 1. *ad* iv.
—— —— Stanni. *gr.* 1. *ad* vj.
Alumin. Romani. *gr.* 1. *ad* xxx.
Ex his infinitae fiunt formulae.

Pulvis.

℞. *Alumin.* gr. x.
Rhei. gr. v.
Cort. Granat. gr. iij.
M. F. P. *pro una doſi.*

Pilulae.

℞. *Vitriol. Martis calcinati ad albed.* drach. ß.
Gallar. Quercin. gr. x.
Rad. Tormentillae. drach. j.
Succi Hypociſtidis q. ſ.
ut fiant Pil. ſingulae *gr.* ij.
Capiat Aeger unam ter, *quater*, *de die.*

IN MORBIS FIBRAE RIGIDAE ET ELASTICAE.

Sect. 35. N. 1.

α Decocta Panis dilutiora. vid. 28. N. 1.
β Succi maturorum fructuum horaeorum crudi, vel cum aqua diluente parum cocti, & ſaccharo mitificati.
Aurant. malorum ſuccus.
Baccarum ſambuci ſuccus.
Ceraſorum dulcium omnia genera.
Citria poma bene matura, dulcia.
Cucumeres mites.
Cucurbitae mites.
Ficus.
Fraga.
Granata Poma matura.
Jujubae.
Limonia dulcia.
Mala Armeniaca.

Melones.
Mora.
Perſica mala.
Poma acido - dulcia.
Pruna dulcia.
Ribeſia rubra, alba, nigra.
Rubi Idaei fructus.
Ex quibus coctione, aſſatione, &c. multa *Edulia* praeparari poſſunt. e. g.

Decoctum Diaeteticum.

℞. *Pomorum maturorum decorticat. unc.* x.
Cum aquâ decoct. ſpatio unius horae, contere & per ſetaceum cola, tunc hujus *unc.* xxiv. adde
Nucis myriſticae contritae. drach. j.
Panis biſcocti contriti. unc. j.
Vini Rhenani. unc. ij.
Sacchari. q. ſ.

Olera Molliſſima, & Farinoſa Mollia.

Olera, vel his ſimilia.

Atriplex.
Battatas.
Beta.
Borrago.
Braſſica rubra.
Bulbocaſtana.
Chaerophyllum.
Cichorea omnia.
Cinara.
Cucumeres.
Dens Leonis.
Endiviae.
Lactucae omnes fere.
Paſtinacae.
Portulacae.
Rapa.
Siſari *radix.*
Scorzonerae *radix.*
Spinachia.
Tragopogoni *radix.*
Valeriana pratenſis.

Farinoſa.

Amygdalae dulces.
Avena.
Fagopyrum *vel* Frumentum ſaracenicum.
Hordeum.
Mays.
Milium.
Oryza.
Panicum.
Piſtachia.
Triticum.
Secale.
Spelta.

Ex his fiunt decoct. Cremor. Pulſ. ut de Pane. 28. N. 1.

Ex iisdem fiunt crudis emulſa.

Emulſio emolliens.

℞. *Avenae excorticat.* unc. iij.
Amygdal. dulc. unc. j.
Cum aq. decoct. Hord. F. Emulſio, cujus *unc.* xxiv. admiſce.
Syrup. Violar. unc. ß.
Aq. ſtillat. Cinnamom. drach. iv.
Capiat unc. j. *omni hora diei.*

Simile Decoctum laxans & emolliens.

℞. *Fol. recen. Borragin.*
Lactucae.
Valerianellae arvenſis. ana. m. iß.
Rad. recent. contuſar. Scorzonerae. unc. iv.
Sem. contuſ. Hordei. unc. ij.
Cum aq. decoct. ſpatio $\frac{1}{4}$ horae. ℔ iv. admiſce.
Syrup. Althaeae.
Violar. ana unc. j.
Bibat unc. ij. *omni hora.*

SECT.

Sect. 35. N. 3.

Aquoſa, ſubfarinoſa, ſuboleoſa, mollia, emollientia.

A. Aq. decoct. cum farinoſis N. 1. hujus §.
B. —— —— —— emollientibus N. 1. hujus §.
Abutilon.
Alceae *rad. fol. flor. ſem.*
Alchimilla.
Alſine.
Altheae *flor. fol. rad.*
Bellis.
Bonus Henricus.
Branca urſina.
Conſolida major.
minor.
media.
Cynogloſſa.
Hyoſcyami *fol.*
Liliorum albor. *bulbi.*
Linaria.
Linum.
Lotus haemorrhöidalis, & Lotus odora.
Malvae, Bismalvae *fol. flor. rad.*
Melilot. *flor. fol.*
Mercurialis.
Parietaria.
Populi *folia, gemmae.*
Prunella.
Pulmonaria.
Sambuci *fol. flor.*
Scabioſa.
Sigillum Salom.
Solanum.
Telephium.
Trifolium bituminoſum.
Verbaſcum.
Violaria.
Vulneraria ruſtica.
C. Butyrum recens. Cremor lactis.
Pinguedo volucrum. *Anat. Anſer. Capon.*
Medulla *Bovis.*

Olea lenia ex farinoſis blandis.

Ol. Amygdal. amarar.
dulc.
Lini.
Mucaginum.
Olivar.
Palmae.
Papaveris albi.
Solani.
Trifolii odorati.
Violarum.

Syrupi ſimiles.

Syrupus Althaeae Fernelii.
Borraginis.
Syrupus capillorum Veneris.
Jujubinus.
Papaveris albi.
erratici.
Symphyti Fernelii.
Violaceus ſimplex.
Mel Mercuriale.

Unguenta talia.

Unguentum Althaeae compoſitum.
Aureum.
Baſilicon.
Populeum.

Ex his Balnea, Vapores, Fotus, Litus, Decocta, Potus, Clysmata, &c. fiunt. Cynogloſſa verô & Hyoſcyamus tantum externo proſunt uſu.

CONTRA MORBOS VISCERUM FORTIUM ET RIGIDORUM.

Sect. 54. N. 2.

Copia minuitur miſſo ſanguine.

Denſitas minuitur 1. per aquam tepidam & ſerum lactis; 2. per minuentia copiam; 3. per minuentia preſſionem.

Preſſio minuitur, 1. minuta copia. 2. minuta denſitate. 3. minuto motu.

Sect. 54. N. 3.

Quies corporis & animi huc ſpectat.

Sect. 54. N. 4.

Humectantia ſunt, quae multa aqua cum ſaponaceo vel farinoſo admiſto conſtant. e. g.

α Aq. decocta cum farinoſis. 35. N. 1.
β — — — emollientibus 35. N. 1.
γ — — — fructibus horaeis 35. N. 1.
δ — — — oleribus. 35. N. 1.
ε — — — carne recent. inſulſa. vel cum oſſibus & cornubus.
ζ Aq. decocta cum piſcibus fluviatilibus, vel marinis, cancris, oſtreis, aſtacis, viperis, &c.

Jus carnium humectans, leniens, emolliens, reſolvens.

℞. *Carnis vitulinae macilentae bene contuſae.* ℔. ij.
Hordei mundati. unc. ij.
Cum ℔ viij. aquae decoctis, ſpatio iij. horarum, vaſe ritê clauſo, ſub finem adde
Lactucae recentiſſimae ſativae ℔. ß.
Agninae dictae. unc. iv.
Radic. Scorzonerae. unc. vj.
Tum ebulliant rurſum ſpatio $\frac{1}{4}$ horae, addendo ſemper tantum aquae, ut â coctione ſuperſint ℔. vj.

Jus Cancrorum fluviatilium, ad humectandum, leniendum, emolliendum.

℞. *Cancror. fluviatil. vivor.* ℔. iij.
Coque ſpatio horae, cum aq. ℔ xij, tum exemtos contunde unâ cum teſtis, atque coque in priori jure proprio adhuc per horas iv. addendo ſemper tantum aquae, ut a coctione ℔. viij. circiter ſuperſint, tum jus fortiter exprime, atque ei infunde
Flor. Borragin. unc. iß.
Bugloſſi. unc. j.
Radic. Tragopogon. unc. iiij.
Siſari. unc. ij.
Dein ebulliant ſimul ſpatio $\frac{1}{16}$ horae.
Sumatur de utrovis horum ad *unc.* ij ß. omni bihorio.

Decoctum Humectans.

℞. *Sem. Papaveris alb. contuſ.* unc. j.
Avenae integrae. drach. iv.
Cicer. rub. contuſor. drach. xij.
Flor. Borragin.
Althaeae ana drach. vij.
Rad. Scorzoner. unc. ij.
Glycyrrhizae. drach. ij.
Fol. Malvae,
Parietariae ana m. ß.
cum Aq. decoct. ſpatio $\frac{1}{4}$ horae; pint. ij. admiſce.
Rob. Ribeſiorum.
Sambuci. ana unc. j.
Capiat unc. ij. *omni hora diei.*

Le-

Lenientia

Sunt, quae duritiem, i. e. rigiditatem, tollunt. vid. §. 35.

Emollientia

Fere eadem ac lenientia.

Diluentia

Sunt haec quidem primaria.

1. *Aq. pura* ad teporem ſani corporis calida, balneo, fotu, vapore, clysmate, potu, applicata.
2. *Serum lactis* recens ſimiliter uſurpatum.

Reſolventia

Sunt, quae id, quod prius fluidum, dein concretum, fuerat, iterum in fluidum reducunt.

1. Diluentia.
2. Salina ex ſale marino, gemmae, nitro, ammoniaco, borace, alcalicis volatilibus vel fixis. Acida ritè fermentata &c. compoſita ex his, Sal Polychreſtus, Tartarus tartariſatus, Tart. purgans Sennerti, Panacea duplicata Ducis Holſatiae, Nitrum ſtibiatum, Sal viperarum ſaturatus Tachenii, &c.
3. Saponacea, ſales volatiles ſpirituoſi, aromatici, oleoſi.
4. Sapo Chemicorum ex ol. deſtillat. & alcali fixo. Domeſticus ex ol. expreſſo & alcali fixo.
5. Mellita.
6. Succi horaei maturi, & Aloëtica.
7. Remedia mechanica, frictiones, &c.

Haec iterum tot diverſis modis applicari poſſunt. v. g.

Forma Miſturae, quae reſolvit.

℞. *Aq. ſtillatit. Rutae.* unc. xij.
Borac. Venet. drach. ij.
Sal. volat. oleoſ. drach. iij.
Mellis puriſſ. unc. iij.
M.
Capiat unc. j. *omni hora diei.*

In Guttis.

℞. *Elix. pp. cum ſale tartar. praeparat.*
Sal. vol. oleoſ.
Sal. purgant. Sennerti, ana unc. ß.
Capiat. gut. xxv. *quater de die, ex vino.*

Pilulae reſolventes, ſaponaceae.

℞. *Sapon. Venet.*
Boracis.
Aloës purae. ana drach. ij.
M. F. Pil. ſingulae *gr.* iij.
Capiat unam *quater de die.*

Decoctum ſimile.

℞. *Herbae recentis Soponariae* m. iij.
Becabungae m. ij.
Fumariae m. j.
Rad. recent. Graminis.
Cichorei. ana unc. ij.
cum aq. decoct. vaſe clauſo ſpatio ½ horae, per pannum expreſſi, per quietem depurati, decocti pint. iij. admiſce.
Rob. Sambuci.
Oxymel. ſimplicis ana unc. ij.
Capiat ij. unc. *omni hora calidas.*

In Pulvere.

℞. *Spermat. Ceti.*
Boracis. ana drach. ij.
M. F. Pulv. divid. in dos. viij.
Capiat j. *omni bihorio ex pauxillo Vini.*

Abſtergentia.

Sunt, quae glutinoſa fluida, vel ſemi corrupta ſolida, depellunt a locis, quibus ſua tenacitate adhaeſerunt, ſuntque

1. Diluentia.
2. Reſolventia.
3. Maxime ſaponacea, lixivioſa, fixa, & mellita cum aceto.

AD MORBOS EX ACIDO SPONTANEO.

Sect. 66. N. 1.

Jura ex avibus, piſcibus, & quadrupedibus. Ipſae horum carnes imprimis aſſae. Gelatinae ex jure inſpiſſato. Vinum cum ſale pauco alcalino.

℞. *Sal. Abſinthii* drach. ij.
Vini gallici albi unc. xxiv.
M.

Bibatur unc. j. *omni trihorio.*

Vegetabilia antacida.

Abſinthium.
Alliaria.
Allia.
Anethum.
Anthora.
Angelica.
Aniſum.
Apium Celeri.
Ariſtolochia longa
rotunda.
Armoracia.
Arum.
Aſclepias.
Aſparagus.
Aſphodelus albus.
Baſilicum.
Braſſica.
Calamus aromat.
Calamentha.
Card. bened.
Carduus Mariae.
Carum.
Caryophyllata.
Caryophylli aromatici.
Cochlearia.
Cepae.
Centaur. min.
Dauci.
Eruca.
Eryngium.
Eryſimum.
Eupatorium.
Galanga major.
minor.
Helenium.
Lepidium.
Majorana.
Marrubium.
Matricaria.
Mezereon.
Napus.
Naſturtium.
Nepeta.
Origanum.
Piper.
Porrum.
Pyrethrum.
Raphani.
Ruta.
Saponaria.
Satyrion.
Serpillum.
Sabina.
Satureia.
Sedum acre vermic.
Sinapi.
Squilla.
Thymus.
Thlaſpi.
Victorialis.
Urtica.
Zedoaria.
Zingiber.

Sect. 66. N. 2.

Tales ſunt aves & aviculae, quae paſcuntur inſectis, imprimis & piſciculis, ut Anas, Anſer, Paſſer, Fringilla, Alauda, Turdus, Perdix roſtrata, Larus, Coturnix. Harum omnium ova.

Sect.

Sect. 66. N. 3.

Roborantia.

Sunt, quae fibris, vaſis, membranis, viſceribus, vim elaſticam addunt: 28. N. 1. 4. Item ſpirituoſa fermentata, cereviſia generoſa, vina, hydromel, ſp. vini.

Sect. 66. N. 5.

Abſorbentia Acidi.

Quibus immerſa acida vim acrem amittunt ita, ut nec ut acida, nec ut acria, agere porro queant: dum interea nullam ipſa acrimoniam habent, quâ corpori noceant; inde aliis ſaepe praeferri ſolent. Uno hoc damnoſa, ſi, inerti pituitae miſta, mole nocent & pondere.

Sunt oſſa ſicca Piſcium; mandibulae Lucii &c.
Lapis, Chelys, Teſta Cancrorum, Aſtacorum.
Oſtreodermata, Conchae Mytulorum, &c.
Corallia, Perlae, Mater Perlarum, &c.
Creta, Bolus, Oſteocolla, Marga.
Lapis haematitis. *gran.* xv.
Limatura ſtanni. *gr.* viij.
Limatura ferri. *gr.* xij.

Diluentia Acidi.

Aqua & aquoſa. 54. N. 4.

Obtundentia Acidi.

Quae molli ſuo lentore inviſcant acria acida ita, ut acies eorum hebetata amittat noxiam; dum ſimul defendunt membranas, ne offendantur a ſpiculis acidis; itaque & effecta horum jam impreſſa tollunt. Solum obſunt quandoque iis, quibus laxa nimis corporis compages ultra labefactaretur.

1. *Oleoſa.*
Amygdalae dulces & amarae.
Piſtachiae.
Nuces avellanae, Juglandes, Cocos.
Sem. Papaver. alb.
Ol. expreſſa ex his, tum Olivarum, &c.
2. *Gelatinoſa*, ex juſculis inſpiſſatis carnium & piſcium.
3. *Aromata oleoſa*, *leniora*, *ratione olei*, vid. §. 66. N. 1.
Tum praeparata ex his infinita.

Immutantia Acidi.

Quae cum acidis miſta ſtatim cum hiſce efferveſcunt, itaque motum cient, ſtimulant, agitantque, fibras; poſtea vero ipſis cum acidis unita conſtituunt novam ſalis ſpeciem, in quâ vis ſtimulans, diaphoretica, diuretica, reſolvens, adhuc ſupereſt. Male cedunt tantum his, quibus nimius motus adeſt infeſtus.

Sales alcalini fixi, ex quocunque combuſto vegetante parati. *gr.* vj.
—— volatiles ex deſtillatione animalium, ſtirpium putrefactarum, aut plantarum antacidarum recentium, parati. vid. §. 66. N. 1. *gr.* x.
Saponacei fixi, Sapo venetus &c. *drach.* j.
—— volatiles. *drach.* ß.

Qui triplices imprimis.

1. Spiritus volatiles, oleoſi ſalini ſanguinis, urinae, cornu cervi, ſerici. &c.
2. Offa Helmontiana ex alcohole vini puriſſimo & ſp. ſalis Ammoniaci fortiſſimo miſtis, & deſtillando unitis.
3. Sales volatiles alcalini fortiſſimi cum oleis aromatum ſaepe ſublimati, atque ita uniti e. g.

℞. *Sal. C. C. puriſſimi*, *ſicci*, unc. j.
Olei ſtillatit. Cortic. Citrei, drach. j.
Sublima aliquoties ex phialâ.
Tum praeparata ex hiſce.

CON-

CONTRA MORBOS A GLUTINOSO SPONTANEO.

Sect. 75. N. 1.

Aromata, quibus cibi potusque condiri commode poſſunt, ſunt primaria:

Cinnamomum.
Macis.
Nux myriſtica.
Cort. Aurantiorum.
Thymus.
Origanum.
Caryophyl. arom.
Zinziber.
Piper.
Galanga min.
Cortex Citri.
Aniſum.
Coriandrum.
Serpillum.
Cardamomum.

Haec pani, vino, cereviſiae, fermentandis miſta proſunt.

Sect. 75. N. 2.

Vid. 66. N. 1. 2.

Sect. 75. N. 3.

Vid. 28. & 47.

Sect. 75. N. 5.

Diluentia, *reſolventia*, vid. 54. N. 4.

Stimulantia.

Quae mole, denſitate, figura, mobilitate, fibrillis vaſculorum impacta, vim contractilem augent. Primaria ſunt,

1. *Acida Salina.*

Nativa.

Succi Citri.
Aurantii.
Uvarum.
Horaei acidi.
Sales ex ſuccis vegetantibus preſſis ſola parati mora.

Fermentata.

Vinum Rhenanum.
Moſellanum.
Acetum Vini.
Cereviſiae.
Sp. Aceti.
Tartarus.
Crem. Tart.
Lac aceſcens.
Serum lactis acidum.

Igne producta.

Sp. ſalis Marini.
Gemmae.
Nitri.
Vitrioli.
Sulphuris per Campanam.

2. *Alcalina Salina.*

Fixa.

Omnia ex cineribus Plantarum, ut,

Sal. Abſinthii.
Card. bened.
Tartari.
Cineres Clavell. *gr.* vj.

Volatilia.

Omnia ex deſtillatis vel putrefactis animalibus, ut,

Sal.

Sal. & ſp. C. C.
Humani ſanguinis.
Oſſium.
Sal. Ammoniaci.

3. *Salina compoſita.*

Sal. marin.
Gemmae.
Ammoniac. Nat.
—— —— Artificial.
Nitri.
Borax.
Tart. tartariſatus.
—— regeneratus.

4. *Olea acria Aromatica vel ambuſta.*

Olea ſtillatit. Abſinthii.
Cortic. Citrei.
—— Aurantiorum.
Caſſiae ligneae.
Chamaemeli.
Cinnamomi.
Caryophyll. arom.
Hyſſopi.
Ligni Guajac.
—— Juniperi.
—— Saſſafras.
Macis.
Majoranae.
Menthae.
Nucis Myriſticae.
Origani Cretic.
Pulegii.
Olea ſtillatit. Rhodii ligni.
Rorismarini. Rutae.
Sabinae. Salviae. Spicae.
Sem. Aniſi, Anethi, Cari, Foeniculi.
Succini. Tanaceti. Terebinth.

Olea preſſa.

Amygdalarum amararum.
Laurinum.
Macis.
Nucis myriſticae.

Olea nativa.

Balſamus Hieruchuntanus.
Tolutanus.
Palmae.
Peru.
Copaibae.
Meccae.
Terebinth.

Olea ambuſta acria per retortam deſtillata.

Ol. ambuſt. Sanguinis.
Oſſium.
Cornuum.
Ovorum.
Urinae.
Lignorum.
De Lateribus, &c.

5. *Spiritus inflammabiles fermentati.*

Farinae & Succorum horaeorum.

6. *Plantae acres aromat. dictae; quae ſale* N. 2. *oleoque* N. 4. *abundant.*

Folia Abrotani.
Abſinthii.
Agerati.
Anethi.
Aniſi.
Ariſtolochiae.
Ari.
Betonicae.
Calaminthae.
Cardiacae.
Chamaedryos.
Chamaepityos.
Chelidon. maj.

FOLIA Cochleariae.
Dictamni.
Hepaticae nobilis.
Eryſimi.
Eupator. cannab.
Foeniculi.
Hederae terreſt.
——— arbor.
Hyſſopi.
Lauri.
Leviſtici.
Majoranae.
Marrubii.
Matricariae.
Meliſſae.
Menthae.
Naſturtii.
Nepetae.
Nicotianae.
Origani.
Piperitidis.
Perſicariae acris.
Porri.
Pulegii.
Rorismarini.
Rutae.
Sabinae.
Salviae.
Satureiae.
Scordii.
Serpilli.
Soldanellae.
Thymi.
Tanaceti.
Thlaſpi.
Veronicae.
Urticae.

Stimulantia Aromat.

Flores herbarum, quarum folia mox recenſita ſunt, inprimis

FLORES Agerati.
Aurantior.
Calthae.
Caryophyl. hortenſis.
Centaur. minor.
Chamaemeli.
Citri.
Croci.
Eupatorii.
Lilior. convall.
Lupuli.
Meliloti.
Mari Syriaci.
Salviae.
Scabioſae.
Schoenanthi.
Spicae.
Stoechad. Arab.
Tanaceti.
Tiliae.

Stimulantes Aromaticae Radices.

RADICES Acori.
Allii.
Angelicae.
Anthorae.
Ariſtoloch.
Armoraciae.
Carlinae.
Caryoph. Mont.
Ceparum.
Chelidon. maj.
Contrayervae.
Coſti hortens.
—— Oriental.
Curcumae.
Cyclaminis.
Cyperi.
Doronici.
Fraxinelliae.
Fumariae bulb.
Galangae.
Gentianae.
Helenii.
Imperator.
Iridis.
Leviſtici.

Mei.

RADICES Mei.
Ninzing.
Oxonidis.
Petaſitidis.
Petroſelini.
Peucedani.
Paeoniae.
Porri.
Ptarmicae.
Pyrethri.
Raphani.
Rubiae.
Ruſci.
Satyrionis.
Scrophular.
Seſeli.
Squillae.
Valerianae.
Victorialis.
Vincetoxici.
Zedoariae.
Zingiberis.

Stimulantia Aromatica Semina.

SEMINA Anacardii.
Anethi.
Aniſi.
Apii.
Aquilegiae.
Bardanae.
Cardamomi.
Cari.
Celeri.
Chermes.
Coriandri.
Cumini.
Cubebae.
Dauci.
Erucae.
Eryſimi.
Foenigraeci.
Juniperi.
Lauri.
Leviſtici.

SEMINA Napi.
Naſturtii.
Nigellae.
Paſtinacae.
Petroſelini.
Porri.
Raphani.
Santonici.
Seſelios.
Sinapi.
Thlapſi.
Nux myriſtica.
Nuclei Perſicorum.

Stimulantes Cortices.

CORTICES Guaiaci.
Saſſafras.
Juniperi.
Aurantiorum.
Citreorum.
Limoniorum.
Cinnamomi.

Stimulantes Aromat. Succi.

Aloë.
Ambra griſea.
——— liquida.
Aſa foetida.
Ammoniac. Gum.
Anime.
Bdellium.
Benzoin.
Elemi.
Galbanum.
Juniperi.
Lacca.
Labdanum.
Maſtiche.
Myrrha.
Sagapen.
Styrax.
Tacamacha.
Tus.

7. *Inſecta, Aſelli, Formicae, Vermes majales, Cantharides.*

Partes Animalium.

Caſtoreum, Zibethum, Moſchus, Urina, Stercora avium parum bibentium.

8. *Stimulantia Compoſita.*

Sunt Decocta, Extracta, Conſervae, Condita, Tinctura, Spiritus, Aquae, Sales volatiles, oleoſi, ſpirituoſi, Pilulae, Pulveres.

Decoctum contra glutinoſa ſtimulans.

℞. *Fol. Ariſtoloch. rotund.*
Chamaedryos.
Rutae. ana m. j.
Flor. Calthae.
Eupator. ana unc. ß.
Rad. Angelic.
Imperator. ana drach. vj.
Sem. Celeri.
Raphan. hortens. ana drach. IV.
Cort. Saſſafras. unc. j.
Magellanic: drach. ij.
Cum aq. infundantur fere fervida ſpatio ij. horar. dein decoct. vaſe clauſo, ſpatio $\frac{1}{16}$ horae *unc.* XLVI. exhibe.
Capiat unc. j. *omni hora calide.*

Extractum contra Glutinoſa ſtimulans & attenuans.

℞. *Flor. recent. Abſinthii.*
Eupator. Cannab.
Marrub. albi.
Tanacet. ana q. ſ.
Conſciſſis minutim, contritis dein, per praelum ſuccum exprime; hunc leni igne depura per ſeceſſum faecis, dein exhala ad ſpiſſitudinem mellis craſſi, cui adde
Salis Abſinthii Tacheniani $\frac{1}{40}$.
Doſ. drach. ß. *bis de die, vacuo ſtomacho,* ex *Vin. Gall.*
Similia *Extracta* fiunt ex *Decoctis* inſpiſſatis, & per praelum preſſis.

Conſerva ſtimulans contra glutinoſa.

℞. *Summitat. recent. Rutae,*
Tanacet. ana unc. j.
Flor. recent. Mari-Syriac.
Roriſmar.
Lavand. ana drach. IV.
Rad. recen. Helenii,
Vincetox. ana unc. j.
Semin. Raphan.
Naſturtii. ana drach. IV.
Contuſis admiſce S. A.
Sacchar. alb. unc. IV.
Capiat drach. j. *quater de die, vacuo ſtomacho, ex Vino Gallico albo, vel Hiſpanico, Malvatico, Canarienſi* &c.

Conditum, calidum, ſtomachicum, ſtimulans.

℞. *Zingiber. condit.*
Rad. Helen. condit.
Cortic. Magell. ana unc. j.
Syrup. Menth. q. ſ.
Ut F. Conditum.
Capiat drach. ß. *ſexies de die.*

Tinctura ſtimulans, calefaciens.

℞. *Rad. Gentian.*
Anthorae. ana unc. j.
Flor. Centaur. min. unc. j.
Croci. drach. j.
Bacc. Lauri.
Juniperi.
Sem. Erucae.
Sinapi. ana unc. i ß.
Cum ſp. vini in phiala alta vitrea decoct. ſpatio xij. horar. ℔ iij. ſerva.
Doſis drach. ij. *ter de die, vacuo ſtomacho. ex* unc. j. *Hydromell.*

Spi-

Spiritus aromaticus, ſtimulans.

℞. *Flor. Lavand.*
Tanacet.
Aurant.
Roriſmar. ana unc. j.
Rad. Angelic.
Helenii.
Imperat.
Leviſtic. ana unc. jß.
Fol. Calaminth.
Cochlear.
Matricar. ana m. j.
Sem. Cari,
Celeri.
Erucae.
Naſturt. ana unc. j.
Cort. Junip.
Saſſafras.
Cinnam. ana unc. jß.
Cum Sp. vini deſtill. ad dimidium, ut habeantur libr. iij. bis cohobando ex veſica.
Capiat drach. ij. *ex Vino, vel Hydromelle, ter de die.*

Aqua aromatica.

Si loco Sp. V. *Aqua* ſumatur in praecedenti, habetur *Aqua aromatica.*
Doſ. unc. jß. *ter de die.*

Sal Volatile oleoſum.

℞. *Sp. praecedent.* ℔ ij.
Ciner. clavell. unc. iij.
Sal. Ammon. unc. jß.
Deſtil. ex retort. ad ℔ j. in hoc diſſolve
Ol. ſtillat. Cort. Citri. gut. vj.
Lavand. gut. xx.
Majoran. gut. vj.
Doſ. gut. lx, *ter, quater, de die, ex Hydromellis vel Vini* unc. j.

Pilulae Stomachicae ſtimulantes.

℞. *Gumm. Ammoniac.*
Opopanac. ana drach. j.
Bulbi Ari recentis. drach. ij.
Sapon. Venet. drach. j.
Ol. ſtillat. Tanaceti. gutt. x.
M. F. Pilulae ſingl. gr. iij. deaurandae. *Capiat* 1. *omni triborio de die.*

Pulvis, calefaciens, ſtimulans.

℞. *Ol. deſtill. Menthae.*
Majoran.
Tanaceti. ana gutt. vj.
Sacchari albi ſicciſſimi. unc. j.
F. S. A. Elaeòſaccharum, cui admiſce
Rad. Zingib. alb.
Cort. Magellanic. ana drach. iv.
Capiat drach. ß. *ter de die ex Vino.*

Vinum Medicatum.

Fiat ut *Spiritus* hac ſectione deſcriptus, vel ut *Tinctura*, decoquendo *cum Vino*, loco *ſp. Vini.*
Doſ. unc. ij. *ter, quater, de die.*

Cereviſia Medicata.

Eadem ingredientia Spiritus eâdem copiâ infundantur in $\frac{1}{4}$ tonnae Cereviſiae adhuc ferventis.
Pro potu adſiduo adhibeatur.

Bilioſa.

Fel Animalium quadrupedum, & fel Piſcium, Lupi imprimis & Anguillae. v. gr.

Pilulae bilioſae, ſtimulantes.

℞. *Fell. Tauri.*
Lupi piſcis. ana drach. iv.
Leni igne lente exhalent in mellis ſpiſſitudinem, tum admiſce
Farinae bulb. Ari recentiſſ. q. ſ.
F. Pil. ſing. gr. iij. deaurandae.

 Ca-

Capiat j. *mane*, *meridie*, *veſperi*, *una ante cibum hora*.

Huc Lapis Hyſtricis, *Pedra del porco dictus*, referendus; cujus infuſio in *Aq. ſtillatit. Card. bened.* vel & in *vino Rhenano*, facta, *propinatur* ad unc. ij. vel iij.

Item Helmontianum, ex *hepate* & *felle Anguillae* leni igne toſtis in pulverem, dein *datis* ad drach. j. ex Oblati involucro cum *Vini Rhenani* unc. iij.

Saponacea.

Vid. §. 54. N. 4. inter *Reſolventia.*

Sect. 75. No. 6.

Balneum ad Glutinoſa.

℞. *Summitatum Rutae*,
Sabinae.
Abſinthii,
Tanacet.
Chamaemel. ana. m. iij.

Cum aq. decoct. Pintis xij. admiſce
Sapon. Venet. unc. iv.
Sal. ſarmentor. unc. j.

Veſicatoria.

℞. *Raphani Ruſtican. recentis & ſucculenti*, *contrit.* unc. ß.

Applica ad cutim per horae dimidium, aut tamdiu, donec inflammationem ſatis magnam excitatam, dolor fervidus, & rubor partis tumens, teſtetur.

℞. *Sinapi cum aceto contriti.* drach. iv.
Applica per horas quatuor.

℞. *Cantharid. ſine alis contritar. in pulv. tenuem.* drach. ij.
Accurate miſceantur cum *drach.* vj.
Fermenti panis, pauxillo cum aceto ſubacti. Applica ſpatio xij. *horarum*, *vel donec in veſicam manifeſto epidermis elata ſit.*

CONTRA MORBOS EX ALCALINO SPONTANEO.

Sect. 76.

Herbae alcaleſcentes.

Edules, condimentis ſervientes, venenata.

Abſinthium.
Alliaria.
Allium.
Alyſſon.
Armoracia.
Arum.
Atriplex olida.
Aſparagus.
Barbarea.
Braſſicae.
Bryonia alba.
——— nigra.
Bunium.
Camelina.
Capſica.
Cardiaca.
Cardamine.
Cataputia.
Centaurium minus.
Chamaedrys.
Chelidonium majus.
Chelidonium minus.
Cochlearia.
Cepae.
Dentillaria.
Digitalis.
Erucae.
Eryſimum.
Eſula.

Eu-

Eupatorium Cannabinum.
Gratiola.
Iberis.
Laureola.
Lepidium.
Napus.
Naſturtium aquaticum.
hortenſe.
Nerium.
Perſicaria acris.
Porrum.
Raphani.
Ruta.
Sabina.
Satureia.
Sedum acre min.
Sinapi.
Squilla.
Thlaſpi.
Victorialis.

SECT. 78.

Ruminantia vel non Ruminantia.

Aſina, Bos, Capra, Equa, Ovis &c. dant lac aceſcens,

Animalia, quibus victus ex vegetantibus, gramineis, fructibus horaeis, vel cerealibus, carnes dant & humores haud ita proclives in putredinem alcaleſcentem: unde & cibi inde petiti homini calido tutius concedendi. Sunt autem,

Agnus.
Anas Cicur, vel domeſticus, cerealibus paſtus.
Anſer cicur, vel domeſticus.
Aper.
Aries.
Bos.
Capra.
Capella.
Caprillus.
Capo.
Cervus.
Columba.
Coturnix.
Cuniculus.
Gallinae domeſticae.
Haedus.
Lepus.
Perdix domi ſaginata.
Phaſianus domeſticus.
Porcus.
Sturnus.
Turdus.
Turtur.
Vervex.
Vitulus.

Huic claſſi adſcribere Cochleas & Limaces licet.

SECT. 79.

Omnes fere Piſces, tam marini, quam fluviatiles, ſive molles, ſive cruſtacei, ſive oſſa habentes; vix ullo excepto.
Alauda.
Anas fluviatilis.
Anſer marinus.
Cygnus.
Gallinago major.
minor.
Merula.
Pardalus.
Paſſer.
Phaſianus ſylveſtris.
Vanellus.

Avium verô multae ambiguae animalculis paſcuntur, vel vegetantibus.

SECT. 88. N. 1.

Vid. 35. N. 1.

SECT. 88. N. 2.

Vid. 75. N. 5.

Stimulantia Acida Salina.

SECT. 88. N. 5.

Decoctum leniens aceſcens.

℞. *Avenae cum cortic.* unc. ij.
Aq. purae ℔. iij.
Decoct. ad reſiduum ℔. ij, tranſcolato admiſce
Succi Citr. recentis. unc. j.
Aq. ſtillat. Cinnamom. drach. ij.
Syrup. Mororum. unc. j.
Utatur pro cibo & potu.

Aut.

℞. *Avenae excorticat.* unc. ij.
Aquae purae. ℔. iij.
Decoctum ad reſiduum ℔. ij. depuratum ſtet in tepore per horas xij, vel donec leniſſimê aceſcat, tum adde
Syrup. Violar. unc. iß.
Vini Rhenani ℔. ß.
Aq. ſtillatit. Cortic. Citrei. unc. iß.
In uſus eosdem.

Emulſio ſimilis, Anti-Alcalica.

℞. *Avenae excorticat.* unc. iij.
Fiat cum aq. q. ſ. Emulſio, cujus ℔. iß. admiſce
Nitri puri drach. ß.
Syrup Violar. unc. j.
Aceti ſquillit. drach. ij.
Utatur pro potu familiari.

SECT. 88. N. 6.

Miſturae ſaponaceae, abſtergentes, acidae, ſuboleoſae.

℞. *Oxymell. ſquillit.* unc. iij.
Aceti ſquillit. drach. ij.
Myrrhae in aceto in tincturam. drach. j.
Aq. ſtillit. Cichorei. unc. vj.
M.
Capiat unc. ß. *omni hora.*

Vel.

℞. *Aceti in ſpiſſitudinem Mellis per coctionem redacti.* unc. ß.
Mellis puri. unc. j.
Syrup. Cichorei. unc. iß.
Aq. ſtillat. Fumar. unc. vj.
M.
Uſus ut prioris.

Vel.

℞. *Rob. Ribeſior.*
Sambuci. ana unc. ij.
Oxymell. ſimplic. una unc. j.
Sp. ſal. commun. gutt. xx.
Aq. decoct. hord. ℔iv.
M.
Utatur pro potu aſſiduo ad lubitum.

CONTRA MORBOS ORIUNDOS AB EXCESSU MOTUS CIRCULATORII SOLO.

SECT. 105.

Dolorem tollentia.

Vid. §. 202. 228. 229. poſteâ, ubi omnino de hac re agitur.

CON-

CONTRA MORBOS EX DEFECTU CIRCULATIONIS, ET EX PLETHORA.

Sect. 106. L. ζ.

Cibi acres.

Vid. §. 67.

Condimenta Acria Aromatica, §. 75. N. 1.
——— ——— Acida, §. 75. N. 5. claſſe prima, ſub titulo *Acida ſalina.*

CONTRA OBSTRUCTIONES.

Sect. 135. N. 3.

Sapones in Obſtructione attenuantes.

Sapones *Nativi* ex oleo & alcali, ſunt ſucci recentes, maturi, preſſi, ex herbis omnibus acrimonia alcalinâ validis. §. 76. vel admodum aromaticis. §. 75. N. 6.

Sapones arte *Compoſiti* ex alcali & oleo.
Sapo niger. } *drach.* j. *drach.* ij.
Venetus. }
Starkeyanus, ſive Helmontianus. *gran.* iv. *ſcrup.* j.

Sapones *Fuliginoſi volatiles.*
Sp. oleoſi, alcalini, ex Aromatibus alcaleſcentibus. §. 76. *gutt.* xv.
——— ——— ——— Fuligine. *gutt.* xv.
——— ——— ——— Omni humore, vel ſolida parte animalium. *gutt.* xviij.
Fuligo ipſa.

Sect. 135. N. 4.

Merc. dulcis. *ad gr.* x.
Merc. ſublimat. corroſivus, *ad gr.* ⅛ dilutus.
——— praecipitat. ruber. *ad gr.* ij.
——— ——— ——— albus. *ad gr.* iv.
——— Turbith. *ad gr.* ij.
——— Niger. *ad gr.* xvj.

Attrahentia

Sunt, quae laxant locum, quô adducendum, arctant unde deducendum. Vid. §. 35. 28. N. 4.

Derivantia

Quae liquores pellunt in locum datum; talia ſunt evacuantia in loco, frictio artificioſa in vicinis.

Propellentia

Sunt ſtimulantia. §. 75. N. 5.

IN VULNERIBUS.

Sect. 198.

Agrimonia.
Alchimilla.
Ariſtolochia.
Baccae Juniperi.
Betonica.
Buxus.
Beta.
Centaurium min.
Conſolida regia.
——— ——— media.

Conſolida Saracen.
Cyclamen.
Diapenſia.
Dracunculus.
Hypericum.
Limonium.
Lil. Convallium.
Ophiogloſſum.
Paſtinaca.
Periclymenon.
Perſicaria.
Polytrichon Apuleii.
Sanicula alba.
——— ſylveſtris.
Sophia.
Symphytum.
Valeriana.
Veronica.
Vinca pervinca.
Rheum.
Rhaponticum.
Hypericum.

Decocta Vulneraria & Potus.

1. *Attenuans.*

℞. *Fol. Daphnoid.*
Veronicae.
Rutae. ana. m. iß.
Rad. Caryophyllat. unc. j.
Flor. Centaur. min. pug. ij.
Decoct. ex aqua ℔. iij. admiſce
Sal. Card. benedict. drach. j.
Syrup. 5. Rad. aper. unc. iij.
Bibat. unc. iv. *quater de die calidas.*

2. *Inſpiſſans.*

℞. *Teleph.*
Conſolid. maj.
min.
Malvae.
Parietariae. ana m. j.
Decoct. ex aq. ℔. iij. admiſce
Syrup. Altheae. unc. ij.
Uſus ut prioris.

Huc etiam referri poſſunt

3. *Mitigans.*

℞. *Sem. contuſor. Papav. alb.* unc. iij.
Flor. Verbaſci. unc. ij.
Fol. Bugulae. m. ij.
Rad. Scorzoner. unc. ij.
Glycirrhizae. unc. j.
Cum aq. decoct. ℔. iij.
Exhibe in uſum eundem.

4. *Excitans.*

℞. *Rad. Imperator.*
Vincetox. ana unc. j.
Fol. Rutae.
Scordii ana m. j.
Sem. contuſor. Bardan. drach. x.
Sem. contuſor Cardamom. drach. iv.
Flor. Lavendul.
Centaur. min. ana unc. ij.
Cum aq. decoct. ℔. iij.
Exhibe ut prius.

5. *Singulari virtute emendans.*

1. Glutinoſi. vid. *Attenuans.*
2. Acidi.
℞. *Sem. Sinapi.* unc. ß.
Rad. Armorac.
Fol. Eryſimi.
Fol. Naſturt. ana unc. ij.
Vaſe clauſo leviter decoct. ℔. ij. exhibe.
Sumat. unc. ij. *quater de die.*
3. Alcali.
℞. *Rad. Oxylapath.* unc. ij.
Fol. Trifol. acetos. m. ij.
Rad. Acetoſell. unc. j.
Flor. Borrag. drach. xij.
Cum aq. decoct. leviter ℔. ij.
Exhibe in eundem uſum.
4. Oleoſi.
℞. *Tamarind.* unc. ij.

Cry-

Cryſtall. Tartari. drach. vj.
Rad. Gramin. unc. v.
Cum aq. decoct. ℔. ij. admiſce
Rob. Sambuci. unc. ij.
Uſus idem.
ſ. Aperiens vid. *Attenuans.*
6. Laxans vid. §. ſ4. N. 4. *Decoct. humectans.*
7. Adſtringens. vid. §. 28. N. 4. Titul. *Decoct.*

Sect. 201.

Emollientia Alvi.

α. Jura carnis bubulae recent. pinguia.
β. Olera lenia Juri incocta. §. 3ſ. N. 1.
γ. Emollientia & humectantia epota & injecta. §. 3ſ. N. 3. §. ſ4. N. 4.
δ. Olea inprimis preſſa, recentia, Amygdal. dulcium, Olivarum.
Laxantia alvi fere eadem emollientibus.

Ἐκκοπροτικὰ

α. Fructus maturi, horaei, acido dulces, pulpoſi, ſucculenti.
Alkekengi.
Baccae Ebuli.
Sambuci.
Caricae.
Ceraſa hortenſia quaecunque.
Chamaemora.
Chamaerubi.
Fraga.
Jujubae.
Mala Armeniaca, Perſica vulgaria.
Pruna hortenſia alba, coerulea,
——— Damaſcena, Gallica, Prignolenſia, rubra.
Ribeſia alba, nigra, rubra.
Rubi vulgares nigri.
Idaei albi, rubri.
Sebeſten.
Tamarindi.
Uvae vitis omnes ſpecies.
——— Gruinae.
——— Criſpae.
β. Horum ſucci recentes & muſta.
γ. Caſſiae. *unc.* ij.
Mannae. *unc.* ij.
Tamarindi. *unc.* ij.
Pulpae Tamarindor. *unc.* ij.
Succi Roſar. pallidar. *unc.* j.
Aloës roſati. *gr.* vj.
Paſſulae. *unc.* iv.
Galban. *ſcrup.* ß.
Radic. Polypodii Quercini. *unc.* iß.
Rhabarbari. *ſcrup.* iß.
Rhabarbari in infuſo. *drach.* j.
Syrup. Altheae Fernelii. *unc.* iij.
——— Cichorei cum Rheo. *unc.* iß.
——— Fumariae. *unc.* ij.
——— Roſ. ſolutiv. *unc.* iß.
——— Violar. ſimpl. *unc.* ij.
Mellis ſimplicis in aqua dilut. *unc.* ij.
Pilulae Rufi. *ad gran.* vj.
Electuarium ſucci Roſar.
——— ——— Diaphoenic.
——— ——— Benedict. laxativ.

Sect. 202.

Anodyna ſunt,

Quae cauſas doloris tollunt, minuunt.
1. Diluentia. §. ſ4. N. 4.
2. Laxantia. §. 3ſ. N. 1.
3. Humectantia. §. 3ſ. N. 4.
4. Acre emendantia. §. 66. 88.
ſ. Tumores diſtendentes reſolventia. §. ſ4. N. 4.

Narcotica ſunt,

Quae acumen ſenſus obtundunt; & ſunt
1. *Paregorica mitiſſima, ut*
Sem. Papaver. alb. contuſor. *unc.* ij.
Syrup. capit. Papav. alb. *unc.* iß.

Sy-

Syrup. Diacod. *unc.* iß.
—— Florum Rhoeados. *unc.* iij.
Hinc varia commodè parari, adhiberi tutò, queunt. V. G.

Hauſtus Paregoricus mitiſſimus.

℞. *Aq. ſtillatit. flor. Rhoead.* unc. iij.
Fabar. unc. j.
Aq. ſtillat. flor. Paeoniae.
Sambuci. ana unc. iß.
Tiliae unc. j.
Syrup flor. Rhoeados. unc. iß.
M.

Idem paulò magis hypnoticus.

℞. In praecedenti miſturâ loco *Syrupi Rhoeados*, tantumdem *Syrup. Diacodii*, vel *Syrup. Capit. Papav. albi.*

Emulſio Anodyna mitiſſima.

℞. *Amygdal. dulc.*
Strobylor. Pini.
Sem. papav. alb. ana unc. j.
Cum *Aq. ſtillat. flor. Rhoead.* q. ſ.
F. S. A. Emulſio cujus *unc.* x. admiſce *Syrup. flor. Rhoead.* unc. j.

Eadem paulò plus ſoporata.

℞. Loco *Syrupi flor. Rhoead.* eandem doſin *Syrup. Diacodii* vel *capit. Papav. albi*, in praecedenti Emulſione.

2. *Fortiora Narcotica.*

Pilulae narcoticae.

℞. *Opii puriſſimi* gr. ij.
F. Pil. iij.
Detur una pro doſi, repetendo poſt horam, ſi prior nihil effecit, ſic & tertio.

Pulvis ſimilis.

℞. *Opii puriſſ. parum ſiccati.* gr. ij.
Corall. rubr.
Sacchar. perlat. ana drach. ß.
M. F. Pulv. dividatur in doſ. iij.
Uſus idem, qui in Pilulis modo deſcriptus.

Conditum ſimile.

℞. *Opii in pulverem redacti praecedentis.* doſin unam.
Mivae Cydoniorum. drach. j.
M. F. Bolus.
Hic uſurpari geminarique poteſt eodem modo.

Hauſtus in Guttulis.

℞. *Opii parum ſiccati.* drach. j.
Spir. vini rectificat. unc. j.
F. Tinctura.
Doſ. gutt. xxx. *ex*
Aq. ſtillatit. Meliſſae. unc. ij.
Syr. flor. Rhoeados. unc. ß.

Vel.

℞. *Opii parum ſiccati.* drach. j.
Sp. Aceti. unc. j.
F. Tinctura.
Doſ. gutt. xxx. *ex*
Aq. ſtillatit. flor. Rhoead. unc. ij.
Syrup. flor. Rhoead. unc. ß.
M.

Miſtura Narcotica calida.

℞. *Tinct. Opii cum Sp. Vini rectif.* gutt. LXX.
Syrup. Papav. albi. drach. vj.
Aq. ſtillat. cortic. Citri.
Aurantior.
Cinnamom. ana unc. ij.
M.
Sumat. cochlear. 1. *omni* ½ *hora, donec ſopiatur dolor.*

Mi-

Miſtura ſimilis frigida.

℞. *Tinct. Opii cum Sp. aceti pp.* gutt. LXXX.
Syrup. Moror. drach. vj.
Aq. ſtillatit. Borraginis.
Papav. erratic. ana unc. iij.
M.
In eosdem uſus.

Emulſio Narcotica fortior.

℞. *Sem. Papav. alb. cont.* unc. ij.
Cum aq. decoct. Hord. F. Emulſio, cujus *unc.* x. admiſce
Syrup. Diacod. unc. iß.
Tinct. Opii cum Sp. Vini rectif. gutt. xx.
Aq. ſtillat. Cinnamom. drach. ij.
Cortic. Citri. drach. x.
Capiat unc. iß. *omni hora, donec incipiat leniri dolor.*

Epithema Narcoticum.

℞. *Tinct. Opii in Sp. Aceti.* drach. iij.
Aq. ſtillat. flor. Sambuci.
Roſarum. ana unc. iij.
Aceti Sambucini.
Roſacei. ana unc. ß.
M.
Cum pannis applicetur temporibus utrinque.

Juvat hic maxime parti dolenti demulcentia ita apponere, ut tollatur cauſa, quae his aegris ſomnum arcet, qui eſt dolor in ipſa hac parte. Eo inprimis valent ſequentia tepide applicata, atque in eodem tepore bene conſervata tam diu, donec dolor levatus erit.

Cataplaſma Narcoticum, emolliens.

℞. *Folior. recent. Papav. hortenſ.* m. j.
Hyoſcyami nigri. m. ß.
Altheae. m. iv.
Cum lacte recenti decoct. ſub finem admiſce
Farin. ſem. Lini. unc. j.
Olei recent. preſſ. ſem. Lini. unc. ij.
F. S. A. Cataplaſma.

Fomentum ſimile.

℞. *Succum expreſſum ex decocto priori Cataplaſmatis dilutius parato*, ℔. iij.
Admiſce S. A.
Opii puri. drach. ß.
F. Fomentum.
℞. *Aceti Roſacei*, diu digeſti cum *radice Hyoſcyami.*

Sect. 204.

Balſami blandi Vulnerarii ad vulnera pura.

Colla in Vino ſoluta ilico conſolidat.
1. Balſami Nativi Copaybae.
de Gilead.
Liquidambar.
de Mecha.
Opobalſamum.
Palmae.
de Peru.
-- Tolu.
-- Terebinthina.
Reſina abiegna, & Laricea.
Butyrum.
Medulla.
Mel.

2. Balſami artificiales ſimplices vulnerarii, blandi.
Olea Rectificat. Cerae.
Terebinth. craſſum.
Lini.
Hyperici.
Roſarum.
Solani.
Trifol. odorat.

 Buty-

Butyrum recens, aut cum floribus, & pauco ſale.

3. Balſami artificiales compoſiti ſimiles.

℞. *Flor. Sulph.* drach. iiij.
Ol. Lini vel *Olivarum.* unc. iiij.
Leni igne coq. ad diſſolutionem Sulphuris integram.

℞. *Gumm. Elemi puriſſimi minutiſſime conſciſſi* p. 1.
Leni igne lentè diſſolut. admiſce
Terebinth. venet. purae nativae p. 1.
Soluta per linteum trajice; tum admiſce
Medullae Bovin. coctae & ſeparatae a membranis p. ij.
Eſt Balſamus univerſalis inſtar *Arcei.*
℞. *Ligni Santali rubr.* ℔. j.
Aq. communis. ℔. iv.
Coq. ſpatio 2. horarum, cola, inſpiſſa in Extractum ſpiſſum, cui admiſce
Sang. Dracon. minutiſſimam in farinam redacti. drach. ij.
Hujus aliquantulum miſce *Balſamo praeſcripto*, donec habeat gratum rubrum colorem. Erit Balſ. ruber.

℞. *Ol. Olivarum.* ℔. iß.
Lign. Santali rubr. unc. ß.
Coque leniter, donec Ol. ſaturate rubrum, tum fervidum cola per linteum, in eo ſolve ad ignem lenem
Cerae Citrinae. ℔. j.
Terebinth. opt. ℔. iß.
Eſt inſtar Balſami *Lucatelli.*
Si ei admiſces
Balſam. Peru. unc. j.
Erit eo praeſtantior.

Uſus Omnium: calefact. inſtilla Vulneri, ſuperpone plumaceolum balſamo tinctum, deliga ſemel ſingulis 24. *horis.*

℞. *Maſtiches.*
Olibani.
Sarcocollae. ana q. pl.
M. f. *Pulvis ſubtiliſſimus, inſpergendus Vulneri.*

Sect. 205.

Emplaſtrum defenſivum rubrum.

℞. *Ol. Roſac.*
Cerae alb. ana unc. vj.
Bol. Armen.
Sang. Dracon. ana unc. iß.
Roſar. rubr. pulveris. unc. ß.
M. Agita donec refrigefacta.

Emplaſtrum defenſivum Caeruleum.
——— —— de Minio.

Sect. 207.

Digeſtivum.

℞. *Terebinth. Nativ.* unc. j.
Vitell. Ovorum. N. 1.
Exacte miſtis adde miſcendo
Mell. Roſar. unc. ß.

Abſtergens.

℞. *Aloës.* / *Myrrhae.* / *Fol. Scord.* } *minutiſſ. pulveriſat.* ana drach. ij.
Sapon. Venet. tenuiſſime raſi. drach. j.
Accurate contritis ſimul admiſce
Digeſtivi praeced. unc. iij.

Corrodentia.

1. *Mitiſſima.*
Alumen uſtum.
Cinis ligni viridis combuſti.
Mercurius dulcis.
albus praecipitatus.
Vitriolum album.
2. *Fortiora.*
Mercurius ruber praecipitatus.

Vi-

Vitrioli colcothar.
Trochiſci de minio Vigonis.
3. *Fortiſſima.*
Butyrum Antimonii.
Lapis infernalis.
Mercurius ſublimatus corroſivus.
Oleum Tartari per deliquium.
Oleum Vitrioli.
Quo fortiora, eo prudentius uſurpanda.

Elixir Corrodens.

℞. *Aloës.*
Myrrh. ana drach. j.
Sal. Tartari. drach. ij.
Aq. comm. unc. ij.
M.
Coque in Elixir.

Unguentum exſiccans.

℞. *Aerugin.* unc. v.
Aluminis crudi. unc. j.
Aceti fortis. unc. vij.
Mellis puri. unc. xiv.
Coque in Unguentum.

Exſiccantia.

Alumen leviter calcinatum.
Aqua Calcis vivae.
Lapis Haematites.
Maſtiche.
Sanguis Draconis.
Sarcocolla.

Sect. 209.

Carnem generantia, Sarcotica dicta.

Balſami Vulnerarii §. 204.
℞. *Cerae citrin.*
Picis nigr.
Reſin. vulg. ana ℔. ß.
Ol. Lini ℔. ij.
M.
Eſt Baſilicon, ſeu Tetrapharmacum.

℞. *Cerae citrinae.* unc. vj.
Olei florum Hyperic. infuſione parati. ℔. iiß.
Leniſſimo igne fuſis adde
Reſinae Pini ſiccae, contritae.
Colophoniae vulgaris electae. ana unc. iß.
Ubi ſimul fluunt, remota ab igne, per linteum trajectis admiſce
Terebinthinae Venetae purae. unc. ij.
Baculo mota, ubi denſari incipiunt, inſperge
Maſtiches electae.
Olibani puri. ana unc. j.
Croci tenuiſſime contriti. drach. j.
Eſt Unguentum Aureum.

Sect. 212.

Emplaſtra tenacia.

℞. *Emplaſt. Diapalmae q. ſ.*
Ol. Olivar. parum.
Solve.
℞. *Picis vulgaris. q. ſ.*
Extenſa ad linteum applicentur.

Sect. 217.

Cicatriſans, Epuloticum dictum.

Unguentum deſiccativum rubrum.
Diapompholyg.
Calcis.
Nutritum.
Album Rhaſis.
Emplaſtrum album coctum.
de Lapide Calaminari, ſeu griſeum.
-- Minio rubrum.

Sparadrapum Gualtheri.
Colophonia ex Terebinth. cocta in farinam redacta.
Tus.
Olibanum.
Maſtiche.

CON-

CONTRA HAEMORRHAGIAM.

Sect. 218.

Corroſiva.

Vitriolum album.
Lapis Infernalis.
Oleum Vitrioli.

Adſtringentia.

1. *Quae vaſa contrahunt.*
Alcohol.
Sp. Terebinth.
Succus Cydoneorum recens immaturorum.
Sanguis Draconis.
Crepitus Lupi.
Crocus Martis.

2. *Quae cruorem coagulant.*
Alcohol.
Farina volatilis.
Spirit. Nitri.
——— Sulphuris.
Vitriolum calcinatum.
Sacchar. Saturni.
Granatorum cortex.
——— ---- Flores.
Lapis Haematites.

Sect. 219.

Maſtiche.
Olibanum.
Sarcocolla.
Terebinthina ad duritiem cocta.

CONTRA DOLORES.

Sect. 228. & 229.

Vid. 202.

CONTRA CONVULSIONES.

Sect. 234. N. 2.

Vid. 66. 88.

Sect. 134. N. 4.

Tale eſt jus carnium recentium.

Sect. 235.

Antiſpasmodica.

1. Laxantia.
2. Diluentia.
3. Reſolventia.
4. Abſorbentia.
Lapis Cancrorum.
Margarita.
Ebur.
Cornu Cervi.
Sanguis Hirci.
Dens Apri.
Ungula Alcis, &c. §. 66. N. 5.
5. Opiata §. 202.
6. Nervos ſopientia.
Oleum Terebinthinae.
——— Copaybae &c.

Sect. 236.

Diluitur cruor coagulatus, extravaſatus, his vel ſimilibus.

℞. *Mell.*

℞. *Mell. commun.* unc. ij.
Sapon. Venet. drach. ij.
Sal. Marin. drach. iv.
Aq. Pluviae. unc. xij.
M.

℞. *Sal. Ammoniac.*
Nitri. ana drach. iij.
Urinae recent. ſani. unc. xij.
Mel. commun. unc. ij.
M.

℞. *Aloës in aqua ſolutae, a foecibus reſinoſis rite depuratae, iterum leniter inſpiſſatae.* drach. iv.
Ammoniaci ſalis. drach. ij.
Boracis. drach. ij.
Mellis puri. unc. ij.
Vini Gallici, albi. unc. ij.
Aq. pluviae. unc. ix.
M.

Horum tepefactorum prudens injectio, lenis dein in loco cum ſanguine ibi ſtagnante conquaſſatio, diluit, reſolvit, a putredine praeſervat, egreſſum parat: unde ſummus horum uſus, ubi cruor extra vaſa elapſus in magnis cavitatibus ſtagnat, cöit.

IN CAPITIS VULNERIBUS.

Sect. 247.

Unguentum Digeſtivum ad Contuſa attenuans, antiſepticum.

Valent, quae attenuant, diluunt, putredine ſervant.

1. Imponatur Unguent. hoc digerens plumaceolis exceptum.
℞. *Terebinth.* unc. ij.
Vitelli ovor. N. 1.
Exacte miſtis admiſce
Unguent. Baſilici. unc. ij.
Aloës purae. drach. iv.
2. Huic ſuperponatur Emplaſtrum hoc.
℞. *Gum. Galban. depurati, & dein cum Ovi vitello ſubacti.* unc. iv.
Cerae citrin. unc. ij.
Ol. Hyperici. drach. iij.
M.
3. *Tandem huic apparatui ſuperadde hoc* Fomentum *pannis laneis calidis exceptum, expreſſum, digerens, antiſepticum, quantum ferri poteſt calidiſſime applicatum.*

℞. *Fol. recent. Rutae.*
Scord. ana m. ij.
Flor. Centaur. min.
Sambuci.
Roſarum. ana unc. iij.
Cum aq. decoct. & expreſſ. *unc.* xxx. admiſce
Sp. Vin. unc. v.
Sapon. Venet. drach. ij.

Sect. 252. N. 2.

℞. *Sp. Vini ſemel rectificat.* unc. j.
Aq. ſtillat. Roſar. unc. ß.
Maſtiches pulveriſat. drach. iij.
In Phiala alta coctum ſerva uſui.

Sect. 279.

Purgatio hic conducens.

Hauſtus aquam purgans, nec acriter tamen irritans, ad extravaſatum in venas reſorbendum.
℞. *Scammon. Syriac. puri.* gr. xiv.
Sp. Reginae Hungariae. drach. ij.
In mortario vitreo S. A. tritis, & a faece ſeparatis, admiſce

Syrup. Roſar. ſolut. cum Senna. drach. vj.
F. Hauſtus.

℞. *Radic. Jalapp. pulv.* drach. j.
Sacchari puri. drach. ij.
In mortario vitreo diu tritis admiſce ſenſim, & diviſim
Aq. pluviae unc. iij.
F. Emulſio S. A. cui dein affunde
Syrup. Rhei. unc. ß.
F. Hauſtus.

Sect. 281. N. 2.

Decoctum attenuans, diluens; aquoſum, hic bonum.

℞. *Lign. Santal. alb.* unc. ß.
citrini. unc. j.
Saſſafras. unc. ß.
Folia Rutae m. ß.
Agrimon. m. j.
Flor. Staechad. Arab.
Lavendul. ana drach. ij.
Rad. Foeniculi.
Petroſelini.
Ruſci. ana unc. j.
Cum aq. decoct. vaſe clauſo ſpatio ¼ horae ℔. iv. exhibe.
Sumat. unc. ij. *omni ſemihorio, ſorbendo.*

Sect. 281. N. 3.

Vid. 247. N. 2, 3.

Sect. 295.

De his Remediis ſingulatim in Hiſtoria horum morborum.

CONTRA VULNERA THORACIS.

Sect. 303. N. 3.

Vid. 236.

CONTRA VULNERA ABDOMINIS.

Sect. 315.

Fomentum idoneum, ſive Fotus antiſepticus, calorem vitalem reſuſcitans, Inteſtino per Vulnus Abdominis egreſſo conveniens.

℞. *Inteſtina pura Animalis junioris q. ſ.*
Coque in aqua q. ſ. ſpatio $\frac{1}{16}$ horae; dein adde
Flor. Chamaemel.
Lavend.
Centaur. ana m. ß.
Fol. Menth. m. j.
Stent deinde in infuſione, per $\frac{1}{16}$ horae.
Tum Decoctum inſerviat pro Fomento cum pannis applicando.

Extemporaneum.

Sit Lac recens tepidum.

Sect. 319.

Fotus.

Vid. 315.

Sect. 320.

Clyſma leniſſime ſtimulans in Vulneribus Abdominis.

℞. *Mell. commun.* unc. iij.

Sal.

Sal. maris. drach. j.
Aq. decoct. Hord. unc. vij.
M. F. Clyſter.
Mane, & veſperi, primis tribis a vulneris inflictu diebus, injiciendus.
Diaeta ſit ex ſolo jure carnium, cum pauxillo ſalis.

AD CONTUSA.

Sect. 334.

Purgatio fortis nec inflammans.

℞. *Agarici.* drach. ijß.
Sal. polychreſt. ſcrup. j.
M. F. P.

℞. *Ebuli, vel Sambuci, corticis medii, cent.* unc. j.
Conterendo cum aq. pluv. deinde parum coquendo, tandem exprimendo.
F. Hauſtus. *unc.* iv.

℞. *Jalapp. pp. ut Sect.* 279.
℞. *Jalapp. radic. pulv.* drach. iß.
℞. *Mechoacann. rad. pulv.* drach. ij.
℞. *Soldanellae recentis fol.* unc. ij.

℞. *Agaric.* drach. ij.
Fol. Sennae. drach. iij.
Rad. Mechoacan. drach. j.
Tamarind. unc. ij.
Conſciſſa & contuſa macera in aq. pluvia ſpatio ¼ horae, dein ebulliant leniter, ſpatio ⅛ horae, tum Decocti percolati *unc.* ix. admiſce
Sal. prunel. drach. ß.
Syrup. Roſ. ſolut. cum Senna. drach. ix.
Capiat unc. j. *omni ſemihora, donec purgetur ſatis fortiter.*

Minori formâ idem efficere.

℞. *Scammon. Syriac.* gr. xiij.
Stib. diaphoret. gr. xx.
Syrup. Roſar. ſolut. cum Senna. drach. vj.
Exacte contritis admiſce
Aq. ſtillat. Cichorei. unc. ß.
F. Hauſtus.

Fomentum ad Contuſa laxans, penetrans, reſolvens.

℞. *Rad. Bryon. alb.* unc. ij.
Ariſtoloch. rotund. unc. j.
Fol. Rutae recent.
Sabinae. ana m. j.
Flor. Tanacet.
Chamaemel.
Matricar. ana unc. j.
Cepar. recent. unc. vj.
Cum aquâ, vaſe clauſo, in gradu caloris fere ebullientis, digere per horae dimidium, dein uno momento ebulliant; tum ſucci per pannum fortiter expreſſi *unc.* xxv. admiſce
Farin. Lini. unc. ß.
Ebulliant denuo parum: tum toti Decocto frigefacto admiſce
Sp. vini Theriacal. unc. ij.
Sal. Ammon. unc. j.
Applicetur pannis laneis.

Cataplaſma ad Contuſa ſimile.

℞. *Ingredientia eadem,*
Praepara in Cataplaſma; ſub finem admiſce
Farin. Lini. q. ſ.
Galban. in vitello ovi ſoluti. unc. j.
Ol. Chamaemel. unc. iß.

Emplaſtrum ad eadem.

℞. *Rad. Bryon. in farinam redact.* unc. ij.

Flor. Sulphur. unc. j.
Mercur. nigr. drach. iij.
Galbani puri & S. A. ſoluti. unc. iv.
Emplaſtr. de Melilot. unc. ix.
Ol. Chamaemel. q. ſ.
Ut F. Emplaſtrum.

Bona hic.

Emplaſtra de Galbano, ſeu Ceratum Matricale, vel Antidotar. correctius Gandavenſe.
——— ——— Baccis Lauri Meſuae.
——— ——— Betonicae.
——— ——— Cumino.
——— Cephalicum.
——— Diaphyl. cum gumm.
Emplaſtrum Diaphoreticum.
——— ——— Iſchiadicum.
——— ——— de Meliloto.
——— ——— Mucilaginibus.
——— ——— Oxycroceum.
——— ——— de Ranis.
——— ——— ——— ——— cum Mercurio.

Reſolventia interna.

Vid. in §. 54. N. 4.

Eo referri poſſunt.

Rhabarbarum.
Sperma Ceti.
Gummi Lacca.
Myrrha.
Radix Aſclepiad.

Sudorifera ſunt

1. Diluentia calida epota; §. 54. N. 4.
2. Reſolventia interna; §. 54. N. 4.
3. Stimulantia; §. 75. N. 5.
4. Laxantia; §. 35. N. 3.
5. Calor externus humidus ad cutim determinatus.

Diuretica ſunt

1. Diluentia frigida & tepida epota; §. 54. N. 4.
2. Reſolventia interna; §. 54. N. 4.
3. Stimulantia: inprimis Salina, Saponacea; §. 75. N. 5.
4. Laxantia; §. 35. N. 3. inprimis Fotu, Clysmate, renibus applicata.
5. Calor renibus, hypogaſtrio, perinaeo, applicatus, frigore vero reliquo corpori ſimul dato, paulo magis ſolito.

SECT. 336.

Vid. 88. N. 1. & 35. N. 1.

IN INFLAMMATIONE.

SECT. 396. N. 2.

Purgatio antiphlogiſtica.

Cremor Tartari. *drach.* vj.
Cryſtall. Tart. *drach.* vj.
Ipſe Tartarus. *drach.* vj.
Sal. Polychreſt. *ſcrup.* v.
Pulp. Tamarind. *unc.* iij.
Tamarindi. *unc.* iv.
Rob. Sambuc. *unc.* iv.
Rhabarbari. *drach.* iß.

Purgans antiphlogiſticum, evacuans, revellens.

℞. *Rhei electi.* drach. j.
Sal. polychreſt. ſcrup. iß.
Syrup. Cichor. cum Rheo. unc. j.
S. A. accurate contrita ſimul dilue in
Aq. ſtillatit. flor. Sambuc. unc. ij.
Cinnamom. drach. ij.
F. Hauſtus.

Bo-

Bolus purgans antiphlogiſticus, impetum cruoris minuens.

℞. *Tamarind. elect. pulp.* unc. ij.
Cryſtall. Tartar. minutim pulveris. drach. iij.
M.
Capiat omni ⅛ *horae* drach. j. *donec commode purgetur.*

Hauſtus ſimilis.

℞. *Fol. Senn. ſine ſtipit. elect.* drach. ij.
Agarici optim. drach. j.
Tamarind. elect. unc. ij.
Cum *aq. ſtill. fl. Samb.* vaſe clauſo decoct. ſpatio ¼ horae, tum Decocti per pannum expreſſi *unc.* v. admiſce
Nitri puri. drach. j.
Syrup. Roſar. ſolut. cum Senna. drach. vj.
F. Hauſtus.

Decoctum ſimile.

℞. *Fol. Sennae.* drach. iij.
Tamarind. unc. ij.
Agarici. drach. iij.
Cum aq. decoct. ſpatio ¼ horae, pint. I. admiſce
Syrup. Cichor. cum Rheo. unc. j.
Capiat unc. j. *omni ſemihora, donec purgetur.*

Reliqua vid. §. 334.

Sect. 396. N. 4.

Epiſpaſtica

Conſtant Attrahentibus ad locum: §. 135. N. 4.
Derivantibus eo: §. 135. N. 4.
Propellentibus ab illo: §. 135. N. 4. & §. 135. N. 5.

Veſicantia.

Vid. §. 75. N. 6.

Sect. 396. N. 5.

Medicamentum diluens & refrigerans ſimul, in hoc caſu.

Decocti formâ.

℞. *Rad. Acetoſae.* unc. ij.
Gramin.
Scorzon. ana unc. iij.
Fol. Becabung.
Acetoſellae.
Agrimon. ana m. j.
Cum aq. decoct. ſpatio ⅛ horae, adde
Flor. Borragin.
Bugloſſ.
Roſar.
Violar. ana pug. I.
Stent in digeſtione, vaſe clauſo ſpatio ⅛ horae, tum depurati, *pint.* iij. admiſce
Nitri puri. drach. ij.
Rob. Samb. unc. iij.
Capiat unc. iij. omni hora diei.

Miſtura diluens, refrigerans, antiphlogiſtica.

℞. *Aq. ſtill. flor. Sambuci.* unc. xv.
Rob. Sambuci. unc. ij.
Nutri puri. drach. j.
M.
Capiat unc. j. *omni hora.*

Emulſio ſimilis.

℞. *Semin. contuſ. Bardan.* drach. iv.
Petroſelini. drach. vj.
Cichorei. unc. j.
Cum *Aq. ſtillat. Petroſelini.*
F. Emulſio, cujus *unc.* xij. admiſce
Nitri puri. drach. j.
Syrup. 5. radic. aperient. unc. j.
Capiat unc. j. *omni hora.*

Pulvis refrigerans, reſolvens.

℞. *Stibii diaphoret. non ablut.* drach. j.
Lapid. Prunell. drach. ß.
Rad. Zedoar. ſcrup. j.
M. F. P. dividendus in vj. doſ.
Capiat unam *omni trihorio ex Ptiſana.*

SECT. 398. N. 1.

Liquidum tenue aromaticum, calide potandum.

℞. *Ligni Santali albi.*
citrini.
rubr. ana unc. j.
Rad. Carlinae. unc. j.
Petroſelini
Foeniculi. ana unc. iij.
Ononidis. unc. ij.
Cum aq. decoct. ſpatio ½ horae, adde
Ligni Saſſafras raſi. unc. ij.
Fol. Betonic.
Rutae.
Scabioſae.
Tuſſilaginis. ana m. j.
Stent in digeſtione fervida ſpatio ½ horae, clauſo vaſe, tum puri liquoris ℔ v. exhibe.
Sorbeat omni hora unc. ij. *fervidas.*

SECT. 389. N. 1, 2, 3.

Vid. §. 107. ad 144.

AD ABSCESSUS.

SECT. 403. N. 1, 2.

Maturantia in Pus.

1. Gumm. Aromatica ſimplicia.
Ammoniacum.
Bdellium.
Elemni.
Galbanum.
Opopanax.
Sagapenum.
2. Emollientia, laxantia, humectantia, §. 54. N. 4.

Cataplaſma emolliens & maturans.

℞. *Farin. Secales.* unc. iv.
Aceti. drach. ij.
Gumm. Galban. in vitello ovi ſolut. unc. j.
Cum aq. decoct. in Cataplaſma, adde ſub finem
Ol. Lil. alb. unc. j.
F. Cataplaſma.

℞. *Fol. Acetoſ. recent.* m. iv.
Butyri inſulſi. unc. j.
Ad ignem leniter decoctis parum adde
Fermenti panis. unc. ij.
Gumm. Sagapen. in vitello ovi ſolut. drach. iv.
F. S. A. Cataplaſma.

Vel.

℞. *Mellis ad ſpiſſitudinem paulo majorem cocti.* unc. iv.
Ceparum ſub cineribus aſſatar. unc. iij.
Ficuum pinguium. unc. iv.
Cum pauxillo aq. S. A. decoct. in Cataplaſma, adde
Farin. Lini. unc. iß.
F. Cataplaſma.

Vel.

℞. *Avenae excorticat.* unc. j.
Farin. Lini recentis. unc. ij.
Bulbor. Lil. albor. unc. iij.
Flor. Altheae. unc. j.
Cum lacte recenti decoctis S. A. adde
Bu-

Butyri inſulſi. unc. ij.
F. Cataplasma.

Sect. 403. N. 3.

Uſus Decocti §. 898. N. 1. huic propoſito motum excitat ſufficientem.

Sect. 409.

Cataplasma modice acre, emolliens, oleoſum, tegumenta mortua reſolvens.

℞. *Fermenti panis acris*. unc. ij.
Sapon. Venet. raſi. drach. ij.
Mellis. unc. ß.
Ol. Chamaemel. infuſ. drach. ij.
M. F. S. A. Cataplasma.

Proſunt & praeſcripta §. 403. N. 1. 2.

Sect. 412.

℞. *Cinerum clavellat*. unc. iv.
Calcis vivae Leodienſis. unc. vj.
Contuſa miſce; dein in loco humido liqueſcant: filtra, inſpiſſa; fuſa, ad ignem validum in crucibulo, effunde in lapillos, caute, in vaſe ſicco bene obturato aſſervandos.

Horum pauxillum abraſum, plumaceolo exceptum, applicetur ſpatio duarum horarum, dein applica, deterſo priori, Butyrum.

Butyri Antimonii *pauxillum imponatur apici protuberantis Apoſtematis.*

Aut teneatur Lapis infernalis *eidem apici aliquamdiu applicatus.*

IN FISTULIS CURANDIS.

Sect. 415.

Injectio digeſtiva liquefacta.

℞. *Terebinth. nativ*. unc. ij.
Vitell. Ovorum. unc. j.
S. A. ſubactis, admiſce
Mellis commun. unc. ij.
Sp. vini commun. drach. iv.
Aq. commun. unc. iv.
Calefactum & probe miſtum injice.

Vel.

℞. *Balſami Arcaei.*
Vitell. Ovorum. ana unc. j.
Miſta dilue in
Sp. Vin. commun. unc. viij.
Uſus, ut prioris.

Injectio Deterſiva.

℞. *Mellis Roſar*. unc. ij.
Elixir. propr. cum ſale Tartari pp. unc. ß.
Lexivii barbitonſor. unc. viij.
M.

℞. *Aloës.*
Croci.
Myrrhae ana drach. j.
Salis communis. drach. iij.
Coctis in aqua, & filtratis. *unc*. x. adde *vini*. ana.

Vel.

Decoctum Balſamicum, conſolidans Fiſtulam puram.

℞. *Rad. Ariſtoloch. major*. unc. ij.
Fol. ſicc. Scordii. unc. xx. admiſce
Baccar. Junip. contuſ. unc. j.
Cum ſp. Vini debili decoct. in phiala alta, ſpatio 1. horae, *unc*. xx. admiſce
Sapon. venet. unc. j.

Uſus,

Uſus, *ut prioris*.

Ubi pura Fiſtula, hanc conſolidat ſequens

Injectum.

℞. *Ol. infuſi Hyperici.* unc. iv.
Aloës.
Myrrhae.
Olibani ana drach. ij.
Coquendo leniter, miſta ſubige cum *Vitelli ovorum.* unc. ij.
Dein, calefacta parum, in Fiſtulam puram injice.

IN GANGRAENA.

Sect. 434. N. 1.

Miſtura Spiritus excitans in Gangraena a cauſa calida, temperie alcalina.

℞. *Succ. rec. expreſſi Citri.* unc. ij.
Aurantior. unc. j.
Syrup. recent. Moror. unc. ij.
Aq. ſtillat. Citri totius. unc. iv.
Meliſſae. unc. ij.
Cinnamomi. unc. j.
Vini Rhenani. unc. vj.
Addito, ſi opus, *Saccharo.*
M.
Bibat unc. j. *omni hora vel & ſemi hora.*

Vel.

℞. *Rob. Ribeſiorum.*
Berberis. ana unc. ij.
Sp. ſalis. drach. ß.
Aq. ſtillat. Meliſſae. unc. vj.
Vini Rhenani. unc. x.
M.
Capiat. unc. j. *omni hora.*
Si frigida laborat Gangraena, temperies plegmatica vel acida.

Miſtura, ſpiritus excitans, calida.

℞. *Sal. vol. oleoſi.* drach. iij.
Elixir. propr. cum ſale Tartari pp. drach. ij.
Aq. ſtillat. vitae Matthioli. unc. iij.
Corticis Citrei. unc. vj.
Syrup. 5. rad. aperient.
Artemiſiae Fernelii. ana unc. j
Confect. Alkermes completae. drach. ij.
In uſum eundem.

Sect. 434. N. 2.

In Temperie Acida; §. 66. N. 1, 2.
—— —— Alcalina; §. 88. N. 5, 6.

Sect. 434. N. 3.

In caſu alcaleſcente calido.

℞. *Vini Rhenani.* ℔. j.
Cinnamom.
Caryophyllorum.
Fol. Maceris.
Nucis myriſticae. ana drach. ij.
Coq. in phiala alta vitrea, in arena.
Hoc Decocto imbue panem toſtum.

In caſu acido, frigido.

℞. *Sal. vol. oleoſ.* unc. ß.
Sp. cortic. Citrei. unc. ij.
Sp. Lavendulae.
Menthae. ana unc. j.
Theriacal. unc. ij.
M.
Atque hoc toſtum panem imbue.

Sect.

Sect. 435. N. 2.

Fomentum ad Gangraenam emolliens, antiſepticum, reſolvens, putrefacti introitum in venas impediens.

℞. *Fol. recent. Rutae.* m. iv.
Malvae. m. ij.
Alliariae. m. j.
Farin. Lini. unc. j.
Cum aq. decoct. vaſe clauſo, ℔. iv. admiſce
Sapon. Venet. drach. ij.
F. Fomentum.
Laneis pannis applicandum.
℞. *Aceti Sambuci.* unc. ij.
Aq. flor. Sambuci. unc. x.
Salis Ammoniac. drach. ij.
Vini albi Gallici. unc. vj.
M. pro Fomento.

Cataplasma ſimile.

℞. *Flor. Meliloti.*
Sambuci.
Altheae.
Chamaemel.
Calend. ana unc. iij.
Cum aq. decoct. in Cataplasma adde ſub finem
Farinae Lini. unc. j.
Ol. Lini. unc. iß.

Sect. 438.

Condimentis talibus materiem praebent.

Sal Ammoniacus.
Borax.
Gemmae.
Nitri.
Maris regeneratus reſiduus a reſtillatione Sp. ſal. Ammon.
Acetum.
Calendulae.
Deſtillatum.
Dracunculi hortenſis.
Lavendulae.
Roſaceum.
Rutaceum.
Sambucinum.
Scilliticum.
Theriacale.
Sp. Nitri.
Salis.
Sulphuris per Campanam.
Vitrioli.
} ſimplex, vel, cum triplo, Alcoholis, dulcis.
Vina Rhenana inprimis.

Aromata hic fere propria.

Abrotanum.
Abſinthium.
Alliaria.
Angelica.
Balſamita.
Carduus Benedictus.
Centaurium minus.
Chamaedrys.
Dictamnus Creticus.
Geranium Robertianum.
Lavendula.
Majorana.
Marrubium album.
Myrtus.
Origanum.
Polium.
Pulegium.
Roſmarinus.
Ruta.
Sabina.
Salvia.
Scordium.
Tanacetum.
Thuya.

Fomentum putredinem incipientem corrigens.

℞. *Fol. Rutae.*
Scordii.
Abſinthii. ana unc. iv.
Menthae. unc. j.

Cum *Aq.* & *Aceti. ana* q. ſ. decoct. vaſe clauſo, ℔. iv. admiſce
Sal. Gemmae. drach. iv.
Sp. vini theriac. unc. ij.
F. Fomentum.

Cataplaſma Antiſepticum ad Gangraenam.

℞. *Eadem.*
Coq. in Cataplaſma: ſub finem addendo
Sal. Ammon. drach. iv.
Farin. Lini. unc. ij.
Ol. infuſi Rutae. unc. i ß.
F. Cataplaſma, tempore uſus irrorandum
Sp. Vini Theriac. vel Sp. Vini Campb. tantillo.

Sect. 448.

Liquor calidus, corruptioni reſiſtens.

℞. *Aceti Dracunculi hortenſ.* unc. vj.
Roſae. unc. ij.
Sp. vini theriacal. unc. j.
Sal. marini. unc. j.
Aq. decoct. Scordii. unc. xij.
M.

Eſcharae Gangraenoſae emolliendae optimum hoc Cataplaſma.

℞. *Fol. Scord.* m. ij.
Malvae. m. j.
Fl. Lavend.
Altheae. una unc. j.
Cum *Aceto* decoct. in Cataplaſma, admiſce
Farin. Lini. unc. iij.
Ol. Lini. unc. j.
Sal. Ammon. drach. j.

Ungentum Aureum.
Baſilicon.

Sect. 450.

Cataplaſma emolliens, diaphoreticum, anodynum.

℞. *Fol. rec. Abrotan. mar.*
Abſinth. pontici.
Rutae hortenſ.
Scordii.
Alliariae.
Eupator. cannab.
Marrub. alb.
Nicotianae. ana m. ß.
Hyoſcyami. m. j.
Flor. Calthae terreſtr.
Centaur. min.
Meliloti.
Matricariae.
Tanacet. ana unc. ij.
Altheae.
Papav. errat. ana unc. j.
Cum aq. decoct. vaſe clauſo, ſpatio $\frac{1}{4}$ horae, admiſce
Farin. Lini. unc. iv.
Ol. infuſ. Rutae. unc. ij.
Sp. vini theriac. ana unc. j.
Sal. Ammon. drach. j.

Sect. 456.

Miſtura Cardiaca, calida in Gangraena, a cauſa frigida.

℞. *Aq. ſtillat. Theriac.* unc. j.
Prophylact. Sylvii. drach. vj.
Vitae Matthiol. unc. j.
Rutae. unc. ix.
Syrup. Artemiſ. Fernelii.
Radic. 5. aperient. ana unc. iß.
Elixir. propr. cum ſale Tartari pp. drach. ij.
M.
Capiat. cochleare j. *omni* $\frac{1}{8}$ *horae: ſuperbibendo* unc. unam vel alteram *ſequentis.*

℞. *Aq.*

℞. *Aq. decoct. Hordei.* pint. ij.
Vini Gallici. pint. j.
Zingiber. pulveris. drach. ij.
Syrup. Botryos. unc. iij.
M.

℞. *Camphorae.* gran. viij.
Theriac. drach. ij.
Zingiberi drach. iij.
M.
Scrup. j. *omni bihorio.*

AD SPHACELUM.

SECT. 462.

Acre Lixivium.

℞. *Calc. viv. ex ſaxis exuſtis p.* 1.
Hanc tege
Cinerum clavellat. p iij.
In loco ſubterraneo liquefacta, filtrataque ſerva.
Aut & ipſa Calx viva tenuiter in pollinem acta inſpergi poterit.

Sed & pulcherrimae ſeparationes fiunt, ſi eſcharae mortuae applicatu putrefacientis remedii mollitae, in tabum ſolutae, diffluentes a ſana parte recedunt; dum interea vivae partes fotu vivifico animantur. Vid. 435. N. 2.

SECT. 469. N. 5.

Pulvis cardiacus, calidus, narcoticus.

℞. *Ol. ſtillat. Cinnamom.* gutt. ij.
Carophyll. gutt. j.
Cort. Citrei. gutt. ij
Sacchari puri. drach. ij.
F. S. A. Elaeoſaccharum, cui admiſce
Corall. rubr. drach. j.
Laud. puri. gr. ij.
M. F. Pulv. divid. in ij. doſ.
Capiat unam *hora una ante actionem, & ſi nihil ſopivit,* alteram $\frac{1}{4}$ *horae ante eandem.*

SECT. 471. N. 5.

Pulvis adſtringens, ad ſiſtendam Haemorrhagiam vulneris externi.

℞. *Sang. Draconis.* drach. j.
Sarcocoll. drach. ij.
Lapid. Haematit. drach. ß.
Bol. Armen. drach. viij.
M. F. Pulv. tenuiſſimus.

℞. *Farin. volatil. in molendinis, vel piſtrinis, collectae.* unc. iv.
Colcothar. Vitrioli. fortiter exuſti & edulcorati. drach. ß.
M. exacte.

℞. *Fungi Lycoperdi dicti bene maturi, atque ſicciſſimi, collectum pulverem, eum vulneri inſperge, mox aperti interiorem ſuperficiem applica.*

IN COMBUSTIONE.

SECT. 479.

Miſtura refrigerans, antiphlogiſtica.

℞. *Fol. rec. Sedi maj.* unc. iij.
Contritis expreſſo ſucco, admiſce,
Syrup. Roſarum.
Violarum. ana unc. j.
Nitri. ſcrup. ß.
Spirit. Salis gutt. x.
Aquae pluvial. ℔. ij.

Sect. 480.

Fotus partem combuſtam contra putredinem condiens.

℞. *Aceti Lithargyrii.* unc. ij.
Vini Gallici. unc. xij.
Aq. ſtillatit. flor. Sambuc. unc. xiv.
M.

Fotus ſimilis, reſolvens, emolliens.

℞. *Flor. Sambuci.*
Meliloti.
Altheae. ana unc. j.
Cum aq. decoct. & expreſſis, ℔. jß. admiſce
Sp. vini Theriac. unc. ij.
Aceti Sambuc. unc. j.
Sal. maris. drach. j.
Linteis calidis applicetur.

Cataplasma emolliens, reſolvens.

℞. *Fol. Malv.*
Bismalv. ana m. ij.
Flor. Melilot. unc ij.
Cum aq. decoct. ſub finem admiſce
Farin. Lini. q. ſ.
Sp. vini Theriac. unc. j.
Ol. Lini. unc. ß.
F. Cataplaſma.

Unguentum ſimile.

℞. *Butyri recentis.* q. pl. cum *aqua frigida* ablue, donec albeſcat.

℞. *Hujus Butyri.*
Spermat. Ranarum.
Succi Sedi. ana.
M. S. A.

AD SCIRRHUM.

Sect. 490. N. 1.

Fotus ad Scirrhum reſolvens, emolliens.

℞. *Flor. Altheae.*
Chamaemel.
Melilot.
Sambuc. ana m. j.
Centaur. min. m. ß.
Fol. Abſinth.
Marrub. alb.
Rutae.
Sabinae. ana m. j.
Rad. Bryon. alb. unc. iv.
Angelic. ſativ. unc. j.
Cum aq. decoct. vaſe clauſo, & per pannum expreſſ. ℔. iv. admiſce
Sp. vini Theriac. unc. iv.
Applicetur pannis laneis ad cutim nudam, ſuperapponendo extrinſecus ſupra panos veſicam Suillam expanſam, atque pauxillo olei prius inunctam.

Cataplasma ſimile.

Ex iisdem coque cum ſ. q. Aq. Cataplasma, ſub finem addendo
Gumm. Galbani in vitello ovi ſubacti. unc. iij.
Farin. Lini. unc. ij.
Ol. Lini. unc. iij.

Emplaſtrum ad Scirrhum ſimile.

℞. *Gumm. Ammon.*
Galban.
Sagapen.
Opopanac. ana unc. ij.
Leni igne in teſta ſoluta depura, tum admiſce accurate
Vitel. Ovorum bene concuſſor. N. iv.
Cerae citrinae unc. ij.

Farin.

Farin. rad. Bryon. alb. unc. iij.
Ol. infuſ. Rutae. q. ſ.

Ut F. S. A. Emplaſtrum.

Sect. 490. N. 4.

Victus eſto ex Lacte recenti, Lacte ebutyrato, & Sero lactis.
Ex Jure carnium quarumcunque recentium de quadrupedibus & volatilibus.
Ex Frumentaceis, Avena, Hordeo, Milio, Phalaride, Secali, Tritico, Zea.
Ex Oleribus, §. 35. N. 1.
Ex Fructibus mitibus, maturis, horaeis, acido dulcibus, inprimis coctis.
Ex Hordeatis, Panatellis &c.
Potus eſto Decoctum ex Rad. Chinae, Sarſaparillae, Lignorum Santalorum trium &c.

Decoctum Anodynum in Scirrho non movendo.

℞. *Semin. Papaver alb. contuſ.* unc. ij.
Rad. Foenicul. unc. iv.
Flor. Papav. errat. drach. vj.
Fol. Malvae. m. j.
Cum aq. decoct. vaſe clauſo, ſpatio $\frac{1}{4}$ horae, pint. ij. admiſce
Syrup. Papav. alb. unc. iiß.
Bibat ſubinde unc. iij. vel iv.

Pulvis ſimilis.

℞. *Spermat. Ceti.*
Corall. rubr.
Stibii diaphoret. non abluti. ana drach. j.
Laudani puri. gr. ij.
M. F. Pulv. tenuiſſim. dividendus in iv. doſ. aequales:
Quarum unam *capiat mane & veſperi, urgente dolore.*

Haec pro internis.

Externe Fomentum ſimile.

℞. *Flor. Hyoſcyami.*
Meliloti.
Papaver. rhoead.
Sambuci. ana pug. j.
Cum aq. decoct. vaſe clauſo, pint. iß. admiſce
Aceti Sambuci.
Roſac. ana unc. ij.
Sp. Vin. rectific. drach. iv.

Unguentum Anodynum, Saturninum, blandum ad Litum.

℞. *Aceti Lithargyrii.* unc. j.
Ol. expreſſ. ſemin. Hyoſcyami.
Papav. alb.
Roſar. infuſ. ana drach. ij.
F. S. A. Nutritum, cui ſub finem admiſce
Opii puri. gr. vj.

Emplaſtrum.

Emplaſtrum de Minio.
Unguentum Diapompholygos.

Emplaſtrum Anodynum, blandum, motum ſedans, ad Scirrhum, nec reſolutione, nec exſtirpatione, medicabilem.

℞. *Succi*, recent. expreſſi & puri,
Fol. Hyoſcyami.
Papaver. hortenſ.
Phellandrii. ana unc. iv.
Leni igne coque, inſpiſſa, ſub finem admiſce
Cerae albae. unc. viij.
Ol. infuſ. Roſar. unc. j.
F. S. A. Emplaſtrum.

Emplaſtrum Saturninum, mercuriale blandum.

℞. *Sacchar. Saturni.*
Ceruſſae.
Amalgam. Mercur. & Saturn. ana drach. ij.
Cerae albae. unc. iv.
Ol. infuſ. Roſar. drach. ij.
M. F. Emplaſtrum.

IN CANCRO.

Sect. 507. N. 1.

Vid. *Emplaſtrum.* §. 490. N. 4.
Aq. Stillat. Spermatis Ranar.
Sperma Ranarum.

Sect. 507. N. 2.

Pulvis purgans, in cancro nondum exulcerato.

℞. *Reſin. Jalapp.* gr. vj.
Diagrydii. gr. vij.
Stibii diaphoret. non ablut. gr. xxiv.
M. F. Pulv.

Similis mercurialis.

℞. *Mercur. dulc.* gr. xv.
Diagryd. gr. xij.
M. F. Pulv.
Capiat ſemel in ſeptimana.

Sect. 507. N. 3.

Decocta ex Bardana.
China.
Foeniculo.
Petroſelino.
Sarſaparilla.
Scorzonera.

Pulvis aperiens, blandus.

℞. *Antimon. diaphoret. non ablut.* gr. viij.
Sperm. Ceti. drach. j.
M. F. Pulv. divid. in ij. doſ.
Sumat unam *mane & veſperi.*

Sect. 509.

Fomenta & Litus.

Fomentum lene, Saturninum, Anodynum.

℞. *Aq. ſtillat. Papaver. Rhoead.*
Roſar.
Sambuci. ana unc. ij.
Sacchar. Saturni. drach. j.
Tinct. Opii. drach. j.
Sp. Vini Theriacal. drach. ij.
M.

Linimentum Saturninum, lene.

℞. *Aceti Lithargyrii.* drach. vj.
Ol. Roſacei. drach. iv.
F. Nutritum.

IN MORBIS OSSIUM.

Sect. 529. N. 1.

Infuſo-Decoctum abſtergens, antiſepticum, in ſpina ventoſa.

℞. *Ligni Guajaci virid. ponderoſ. raſi.* unc. x.
Sal. Tartari. drach. ß.
Cum aq. comm. ℔. vj. ſpatio xxiv. horar. digeſtum in diplomate, decoque ſpatio 2. horar. ſub finem admiſcendo *Sp. vin. rectific.* unc. iv.

Ebul-

Ebulliant iterum parumper, tùm exhibe.

Super reſiduo decocti novae aq. ℔. iij. affuſae ebulliant, per iv. horas

Prioris decocti unc. iv. *ſumat quater de die vacuo ſtomacho: mane hora ſeptima, dein hora undecima, iterum quarta pomeridiana, & ultimo hora ſeptima veſpertina.*

Altero Decocto utatur pro potu quotidiano.

Sic ex ligno Juniperino, Saſſafras, Buxi, Quercino, &c. Decoctum fieri poteſt.

Lintea his decoctis madida Fomenta ſunto.

IN CURATIONE FEBRIUM IN GENERE.

Sect. 599.

Vid. 28. N. 1, 4.

Sect. 603.

Fomentum mucoſum, anodynum, blandum, leniter aperiens.

℞. *Semin. Pomor. Cotoneor.* N. vj.
Cum *aq. ſtillat. flor. Roſar.*
Sambuc. ana unc. iij.
F. S. A. Emulſio, cujus puro liquori admiſce
Sp. Vin. rectific. unc. ß.
Tinct. Opii. drach. j.

Unguentum Aureum.
Baſilicum.
Diapompholyg.
Nutritum.
Populeum.
Roſarum.

Sect. 605. N. 1.

Ptiſanae.
Decoctum laxans.

Sect. 605. N. 2.

Miſtura ſubacida, nitroſa, in Febribus a nimio calore.

℞. *Aq. decoct. Hord.* unc. xxv.
Nitri puri. drach. j.
Vini Rhenani. unc. vj.
Rob. Ribeſior.
Sambuci. ana unc. ij.
M.
Capiat omni $\frac{1}{4}$ *horae* unc. j. *vel* ij.

℞. *Aq. ſtillat. Cichorei.*
Fumar.
Meliſſ. ana unc. iij.
Sp. Salis comm. drach. j.
Syrup. Moror. unc. ij.
Nitri puri. drach. ß.
M.
Capiat cochlear. j. *omni ſemihorio.*

Pulvis ſimilis.

℞. *Cryſtall. Tartari.* drach. ij.
Nitri puri. drach. ß.
M. F. Pulv.
Capiat ſcrup. ß. *omni trihorio ex Ptiſana.*
Reliqua vid. in Cap. *de Putredine Alcalina*, & *de Exceſſu circulationis.*

Sect. 605. N. 3.

Pulvis temperans, aromaticus, in Febribus ab aëre humido.

℞. *Herb. recent. Majoran.*
Menth. criſp.
Origani.
Roriſmar. ana m. ij.
Flor.

Flor. Chamaemel. roman.
Roſar. rubr.
Tanacet.
Lavend. ana m. j.
Mari Syriaci. m. ß.
Rad. Irid. Florent.
Angelic. ſativ.
Imperat. ana unc. iij.
Raſur. lign. Saſſafr. unc. ij.
Semin. contuſ. Celeri. unc. iij.
Conſciſſorum F. Pulv.
Spargendus in loco ubi aeger eſt.

Sect. 605. N. 10.

Vomitoria lenia in Febribus ex copia ciborum.

℞. *Aq. decoct. Hord. levis.* unc. xxxvj.
Oxymell. ſquillit. unc. iij.
Tart. vitriolat. non acidi. drach. ij.
M.
Capiat unc. ij. *omni ſemihorio.*

Vel.

℞. *Rob. Samb.* unc. iij.
Aceti ſquillit. unc. j.
Aq. ſtillat. Meliſſ. unc. vj.
M.
Capiat unc. ß. *omni ſemihorio.*

℞. *Tartar. Emetici.* gr. v.
Pro una doſi.

℞. *Vini Emetici.* unc. iß.
Pro una doſi.

℞. *Rad. Ypecacuanh. alb.* ſcrup. j.
F. Pulvis.
Pro una doſi.

Hauſtus Emeticus, Ventriculo cibis nimium infarcto.

℞. *Rad. Ypecacuanh. pulveriſ.* ſcrup. iv.
Cum *Vini albi.* unc. iij.
Coque in phiala alta per hor. quatuor.
Colaturam exhibe pro una doſi.

Vel.

℞. *Fol. recent. Aſari conſciſſ.* N. v.
Cum aq. fervida infuſis ſpatio ½ horae absque ebullitione,
Succum expreſſum exhibe pro una doſi.

Sect. 610.

Clysma motum temperans, refrigerans, in Febribus.

℞. *Nitri puri.* drach. ij.
Mell. Roſar. unc. j.
Seri Lactis recent. unc. xij.
M.

Vel.

℞. *Aceti comm.* unc. j.
Nitri nativ. drach. iij.
Syrup. Roſar. ſolutiv. cum Senna. unc. ij.
Aq. decoct. Hord. unc. ix.
M.

Vel.

℞. *Lact. Ebutyrati.* unc. x.
Syrup. Roſ. pallid. unc. ij.
M.

Vel.

℞. *Decocti comm. emollient.* unc. xj.
Nitri puri. drach. iij.
Mell. Mercurial. unc. iß.
M.

Sect. 611.

Medicamenta in languore Febrili. Miſtura aromatica, cardiaca.

℞. *Oxymell. ſquillit.* unc. iij.
Sp. Vitae Matthiol. drach. iij.
Aq.

Aq. ſtillat. Menthae. unc. iv.
Cinnam. unc. j.
M.
Capiat unc. j. *omni hora.*

Similis calida.

℞. *Diaſcord. Sylvii.* ſcrup. iß.
Theriac. Androm. drach. iß.
Syrup. ♂. *Radic. aperient.* unc. ij.
Aq. ſtillat. Cardui bened. unc. vj.
M.
In eundum uſum.

Conditum calidum, aromaticum, excitans, in eodem caſu.

℞. *Confect. Alkerm.* drach. j.
Zingib. condit. drach. vj.
Rad. Contrajerv.
Serpentar. virgin. ana drach. j.
Syrup. ♂. *radic. aperient. q. ſ.*
Ut F. Conditum.
Capiat drach. ß. *omni quadrihorio.*

℞. *Pulv. Comitiſſae Kent.* ſcrup. iß.
Detur omni quadrihorio.

Pulveres ſimiles in eodem caſu.

℞. *Zing. alb.*
Cortic. Winteran.
Rad. Zedoar.
Contrajerv.
Serpent. virgin. ana drach. j.
Trochiſc. de Viperis. drach. ij.
M. F. Pulv. tenuis divid. in doſes *ſcrup.* ß.
Capiat unam *omni quadrihorio.*

℞. *Sal. Card. bened.* drach. ß.
C. C. alb. drach. j.
Corall. rubr. ſcrup. ij.
Ol. ſtillat. Cinnam.
Cortic. Citrei. ana gutt. iij.
M. F. Pulv. divid. in x. doſes.
In eosdem uſus.

Sect. 614.

Amara lacteſcentia frigida.

Chondrillae.
Cichorea.
Hieracia.
Intubi.
Lactucae.
Scorzonera.
Sonchi.
Taraxaca.
Tragopogona.

IN FRIGORE FEBRILI.

Sect. 625.

Potus in Frigore Febris ſumendus.

℞. *Aq. decoct. Hord.* unc. xxx.
Nitri puri. drach. ij.
Oxymell. ſimpl. unc. iij.
Aq. ſtillat. Caryophyll. arom. unc. ij.
M.
Capiat unc. ij. *omni* $\frac{1}{4}$ *horae, calide valde ſorbendas.*

Emulſio in eundem finem.

℞. *Quatuor Sem. frigid. maj.*
min. ana drach. ij.
Cum aq. F. Emulſio, cujus ℔. iij. admiſce
Aq. ſtillatit. Foeniculi. unc. iv.
Sal. Prunell. ſcrup. ij.
Syrup. ♂. *Rad. aper.* unc. ij.
Violarum. unc. ß.
Uſus idem.

Miſtura ſimilis.

℞. *Aq. ſtillat. Borragin.* ℔j.
flor. Roſar. unc. j.
Sambuc. unc. viij.
Cinnam. unc. iſ.
Sp. vitae Matth. unc. ß.
Syrup. Artemiſ. Fernel. unc. ij.
M.
Uſus ut ſupra.

Decoctum Coffe.
—— —— Ligni Saſſafras.
—— —— —— Santali.
& ſimilia hic valent, inprimis ſi pauxillum Aromatis circa finem addis.

Decoctum ſimile.

℞. *Ligni Santali albi.*
citrin.
rubr. ana unc. j.
F. Cum aq. decoct. ſpatio ¼ horae, tum adde
Radic. Foenic. unc. iv.
Raſur. Saſſafr. unc. ij.
Glycirrhizae. unc. ß.
Ebulliant iterum uno momento, dein Decocti. ℔. iv. exhibe
In eundem uſum.

IN ANXIETATE FEBRILI.

Sect. 634.

Vomitoria in Febre commoda.

℞. *Oxymell. Scillit.* unc. iij.
Aq. ſtillat. Cichorei. unc. v.
M.
Pro Hauſtu.

℞. *Fol. Aſari recent.* N. viij.
Cum *Aq. ſtillat. Card. bened.*
F. Infuſio, ſpatio quatuor horarum; dein
Expreſſae tincturae. unc. v.
Exhibe
Pro Hauſtu.
℞. *Vitrioli alb.* gr. xxv.
F. Pulv.
Ex *pauxillo Cereviſiae hauriendus.*

Purgantia in Febribus.

℞. *Cryſtall. Tart.* drach. v.
Ex ſero Lactis tepefacto.

Pulvis leniſſime purgans.

℞. *Cryſtall. Tartar.* drach. ij.
Sal. prunell. gr. xij.
Polychreſt. gr. xvj.
M. F. Pulv.

Hauſtus ſimilis, fortior.

℞. *Scammon.* gr. vij.
Cum *Aq. ſtillat. Cichor.* unc. ß.
F. S. A. Emulſio, cui adde
Syrup. Roſ. ſolutiv. cum Senna. drach. xij.
F. Hauſtus.

Decoctum ſimile.

℞. *Tamarind.* unc. iij.
Agaric. trochiſc. drach. iij.
Fol. Sennae. drach. j.
Scrophular. maj. aquat. unc. ß.
Cum Aq. decoct. & expreſſ. *unc.* viij. adde
Sal. Prunell. drach. ß.
Syrup. Roſ. ſolutiv. cum Senna. unc. iß.
Capiat unc. ij. *omni ½ hora, donec purgari incipiat.*

Decoctum ſimile.

℞. *Prunor. acido-dulc.* unc. iv.
Tamarind. unc. j.

Fol.

Fol. Senn. drach. ij.
Scrophular. aquat. drach. vj.
Cum aq. decoct. ſpatio ½ horae, deinde per pannum expreſſ. *unc.* xij. admiſce
Syrup. Cichor. cum Rheo. unc. ij.
Capiat unc. iij. *omni ½ hora, donec purgari incipiat.*

Bolus purgans.

℞. *Electuar. Diaprun. Sylvii.* drach. iß.
Fol. Senn. pulv. ſcrup. j.
M. F. Bolus.

Electuarium Diaprun. ſeu Cholagogum Sylvii *unc.* ß.
Confectio Hamech. *drach.* iv.
Hiera picra Galeni. *drach.* iß.
Electuarium lenitivum. *unc.* j.
——— ——— Succi Roſarum. *unc.* ß.

Sudorifera in Febribus.

Sunt ſemper diluentia & aperientia.

Decoctum ſudoriferum.

℞. *Rad. Apii.* unc. ß.
Bardan.
Chinae. ana unc. j.
Cichor.
Gramin.
Napor.
Petroſelin.
Rapar.
Ruſci. ana unc. ß.
Sarſaparill. unc. j.
Scorzon. unc. ß.
Fol. Acetoſ.
Cichor.
Endiv.
Taraxaci. ana m. j.
Flor. Sambuc. unc. ij.
Sem. contuſ. Apii.
Petroſelin. ana unc. j.
Cum aq. decoct. pint. iij. exhibe.
Hauriat unc. iij. *calidas omni quadrante horae, donec leviter ſudet.*

Ex hac Formula infinitae aliae concinnari poſſunt.

Diuretica.

Hydrogala ex *Lactis recent.* p. j. *Aquae* p. iij.
Serum lactis.
Lac ebutyratum.
Lachryma Betulae.
Succi maturi rec. horaei, aqua diluti.
Sal Nitrum.
Nitrum antimoniatum.
Sal Polychreſtum.
Decocta praecedentia ſudorifera *cum regimine ad Diureſin.*

Abſterſiva.

Sunt eadem.

IN SITI FEBRILI.

Sect. 640.

Potus commodiſſimi in Febribus.

℞. *Aq. Hord. comm. ſimpl.* unc. xl.
Rob. Ribeſior. unc. iv.
Sp. Salis tot guttas, *quot ſufficiunt ad gratum acorem.*
Aq. ſtillat. Cinnam. unc. j.
M.
Pro Potu aſſiduo.

℞. Gelatinae, Rob. Syrupi {
Ribeſiorum.
Pomorum Cydonior.
Ceraſorum nigr.
Berberis.
Mororum.
Baccarum Rubi Idaei.
Pomorum Granator.
Limonior.
Citriorum.
Aurantior.
Chinenſium.
} *Horum cujuslibet*, unc. iv.

Praepara ut prius; v. gr.

℞. *Gelatinae Cydonior.* unc. j.
Diamori Nicolai. unc. ij.
Syrup. Acetoſ. Citrei. unc. j.
Aq. ſtillat. Borrag.
Meliſſae. ana unc. iv.
ſimplicis unc. xxiv.
Vini Rhenani. unc. iij.
M.

Hydrogala.
Serum Lactis.
Lac ebutyratum.
Cereviſia tenuiſſima.

Potus Coffe.
Vini p. 1. Aq. purae p. xij. ſucci Citri parum.

Sect. 641.

Decoctum in valida ſiti & debilitate ſumma.

℞. *Pomorum elect. rec. Citri, expurgatis ſeminibus*, N. ij.
Cum cortice conſciſſa, abjecta alba, fungoſa, carne, contuſaque immitte
Aq. decocti Hordei ſimpl. unc. xxxij.
Adde *Syrup. Mororum* unc. iß.
Vini Rhenani. unc. viij.
Panis toſti. unc. ij.
In vaſe fictili clauſo ſerventur,
Pro Potu aſſiduo.

Vel.

℞. *Syrup. de Limon.* unc. iij.
Sp. Vini puri unc. iß.
Vini Rhenani. unc. iv.
Aq. comm. purae. unc. xiv.
M.

AD NAUSEAM FEBRILEM.

Sect. 644.

Potus ad Primum.

Vid. §. 640. 641.

Potus ad ſecundum & Medicamina.

Vid. §. 634.

Ad Quintam ſpeciem.

Miſtura auſtera, Anodyna.

℞. *Mivae Cydonior.* unc. iv.
Syrup. Limon. unc. ij.
Aq. ſtill. vitae Matthioli. unc. j.
Cinnam. drach. vj.
Cort. Citrei. unc. vj.
Tinct. Opii. gutt. LX.
M. accurate.
Capiat unc. j. *donec Nauſea ſedetur.*

℞. *Aq. ſtillatit. Menthae fortis q. ſ.*
Bibat unc. j. *omni* $\frac{1}{4}$ *horae frigidam.*

℞. *Mivae Cydonior. q. ſ.*
Aſſumat drach. j. *omni ſemihora.*

Hauſtus Anti-Emeticus.

℞. *Succi recentis Citrei.* unc. ß.

Vi-

Vini Rhenani. unc. j.
Bene miſtis adde
Salis Abſinthii. drach. j.
In ipſo actu effervеſcentiae potentur.

℞. *Taleolas tenues Citrei, ſaccharo reſperſas*, impoſitas linguae ore detineat.
In omnibus interim juvant fere Epithemata, Fomenta, Cerata, Stomachica, inprimis ubi inflammatio abeſt.

℞. Succi Menthae cum aceto extracti. *cum pane cocto applica.*

Scutum Stomachicum, ad Nauſeam a motu Liquidi Nervoſi inordinato ortam.

℞. *Pulv. Aromatic. Roſac.*
Diagalang.
Diarrhod. abb. ana unc. j.
M.

Inſuta ſindoni applica epigaſtrio.

Emplaſtrum in Nauſea Febrili, ex Liquido Nervoſo turbato, Stomachicum.

℞. *Cerati Stomachici Galeni q. ſ.*
Ut extenſum ad alutam F. Emplaſtr. ſtomach.
Valet quamdiu adhaereſcit.

Epithema ad Nauſeam ab inordinato Liquidi Nervoſi motu ortam.

℞. *Aq. Vitae Matthiol.* unc. j.
Sp. Rad. Angelic.
Carmin. Sylv.
Menthae. ana unc. ij.
Taleola panis triticei toſti, bene irrorata his, applicetur calide epigaſtrio, ſuper applicetur veſica Suilla oleo humectata; & dein ſupra hanc ligatura. renovetur poſt xij. *horas.*

IN DEBILITATE FEBRILI.

SECT. 667.

Jus ex carne Bubula,
Vitulina,
Ovilla,
Galinacea. ana.
Decocta in Aq. reſperge *pauco ſale* & *ſucco Citri.*
Lac recens.
Decocta §. 28. N. 1.

IN FEBRI INTERMITTENTE.

SECT. 758.

Medicamenta huc referenda.

Sales herbarum Tacheniani omnes, quorum praecipui ex Abſinthio, Carduo bened. Stipitibus Fabarum } parantur.
Nitrum.
——— Stibiatum, &
Stibium diaphoreticum non ablutum.
Sal Ammoniacus.
Prunellae.
Polychreſtus.
Tartarus regeneratus.
tartariſatus.
Sal Tartari cum Ol. Terebinth. in ſaponaceam maſſam redactus.
Herbae omnes Aromaticae in omnibus ſuis partibus. Vid. totum §. 75. N. 5. §. 54. N. 4. maxime ad titulum *Reſolventium.*

Sect. 759.

Vomitorium in Febri intermittente.

℞. *Tart. Emetic.* gr. v.
F. Pulv.
Una doſi ſumendus.

Pilulae Emeticae.

℞. *Tart. Emetic.* gr. v.
Micae Panis q. ſ.
Ut F. Pil. N. v.
Pro una doſi.

Hauſtus Emeticus, valde movens.

℞. *Vini Emetici.* unc. ij.
Oxymell. ſcillit. drach. vj.
M. F. Hauſtus.

℞. *Tart. Emetici.* gr. v.
Gelatinae Ribeſior. unc. ß.
Ol. Cinnam. gutt. j.
M. F. Bolus.

Purgans.

Pulvis.

℞. *Pulv. Cornachin.* ſcrup. ij.
Pro una doſi.

Potus.

℞. *Pil. Coch. maj.* ſcrup. ij.
Syrup. Roſar. ſolut. unc. ß.
Aq. ſtillat. flor. Sambuci. unc. ij.
F. Hauſtus.

Pilulae.

℞. *Aloës lotae.* gr. xij.
Myrrhae. gr. x.
Opopanac. gr. v.
Sal. Gemmae. gr. v.
M. F. Pil. N. ix.

Sect. 761.

Sudoriferum Antipyreticon, raro fallens, Miſturae forma.

℞. *Sal. Polychreſt.* drach. ij.
Syrup. 5. Rad. aperient. unc. ij.
Opii puri gr. ij.
Aq. ſtillat. ferment. Card. bened.
Abſinthii.
Rutae.
Majoranae.
Menthae ana unc. j.
Extract. Abſinthii. unc. ij.
M.
Capiat Cochleare j. *omni quadrante horae: ſuperbibendo* unc. iv. *ſequent. Decocti poſt ſingula quaeque.*

Simile, Decocti forma.

℞. *Rad. Imperat.* drach. vj.
Ligni Saſſafr.
Santal. rubr. ana unc. ij.
Fol. Virgae aureae. m. ij.
Flor. Centaur. min. unc. ß.
Semin. contuſ. Dauci Cretici. drach. vj.
Infuſa vaſe arcte clauſo per horas ij. abſque ebullitione, ſed fere fervida, dein parum ebulliant, tum *Decocti* pint. ij. exhibe.

Sect. 763.

Vid. 643. 640.

Sect. 767.

Pulvis in Febri Autumnali diuturna, corpore debilitato, ſumendus.

℞. *Cortic. Peruviani boni.* unc. j.
F. Pulv. dividend. in xij. doſes; exhibe.
Capiat omni bihorio unam *ex vino.*

De-

Decoctum in eodem caſu.

℞. *Cortic. Peruviani.* unc. iij.
Aq. comm. unc. xij.
Infuſa, ſpatio duarum horarum, dein per horam ebulliant: tum adde
Vini Gallici. unc. iv.
Ebulliant rurſum parum in vaſe alto; dein *Decoctum* purum exhibe.
Capiat unc. iß. *omni bihorio.*

℞. *Cortic. Peruviani.* unc. iij.
Vaſe clauſo ſpatio 2. horar. in Aq. comm. decoctae, *unc.* xvj. exhibe.
Capiat ut praecedens.

Extractum ſimile.

℞. *Decoctum, praeced.*
Exhala ad Mellis ſpiſſitudinem,
Sumat diviſum in iv. doſes.

℞. *Extractum praeced.*
Dilue in *Syrupi* 5. *Rad. aperient.* unc. j.
Erit Syrupus;
Uſus ut extracti.

℞. *Extractum praeced.*
Admiſce *pulv. Glycirrh.* q. ſ.
Ut F. Pil. *gr.* iv.
Conſumat omnes *ſpatio* ἀπυρεξίας.

SECT. 768.

Linimentum calidum ad ſpinam dorſi inungendam.

℞. *Ol. Scorpionum.*
Caſtorei.
Baccar. Juniperi.
Camphorae de Radicibus Cinnamomi.
Laurinum.
Terebinth.
Balſam. Sulphur. Terebinth. ana unc. ß.
M. pro Linimento deſcripto.

Decoctum adſtringens.

℞. *Plantagin. totius latifol.* unc. x.
Rad. Tormentill. rec. unc. ij.
Decoct. in Aq. pint. ij. exhibe.
Bibat unc. iij. *omni bihorio.*

Pulvis ſimilis.

℞. *Alumin. rup.* drach. j.
Nucis myriſtic. drach. ij.
Pulv. Boli Armen. gr. xij.
M. F. Pulv.
Hora una ante paroxyſmum hauriendus.

Epithemata.

℞. *Uvar. Corinthiae.*
Summit. Lupuli.
Sal. marin. ana unc. ij.
Contuſa in Pultem,
Pulſuum locis applica ad Arterias.

℞. *Summit. Rutae virid.* unc. ij.
Semin Sinapi. drach. ij.
Contuſa exhibe ad Epicarpia.

IN ANGINA AQUOSA.

Sectio 796.

Vid. ad { N. 1. §. 54. N. 4. / N. 2. §. 201.

IN ANGINA SCIRRHOSA.

Sect. 797.

℞. *Ol. Tartari per deliquium.*
Penicillo ex linteo carpto, ad calamum aptato, per cannulam applicato, eo humectato, locus ſenſim erodatur.
Id fortius paratur cum *Calce viva*, ſed plus diſcriminis habet applicatio.

IN ANGINA INFLAMMATORIA.

Sect. 809. N. 2.

Hauſtus purgans.

℞. *Diagryd.* gr. xviij.
F. Cum Aq. Emulſio, cujus *unc.* ß. admiſce
Syrup. Sennae. unc. iß.
F. Hauſtus.

Clyſma ſimile.

℞. *Fol. Senn.* unc. j.
Decoct. cum aq. *unc.* viij. admiſce
Nitri unc. j.
Syrup. Senn. unc. j.
F. Clyſma.

Sect. 809. N. 5.

Vaporarium particulare, emolliens, reſolvens.

℞. *Aceti Samb.*
Roſar.
Calendul. ana unc. j.
Aq. ſtill. Samb. unc. vj.
M.
Vapor calidus hauriatur infundibuli ope in fauces.

Sect. 810.

Cataplaſma laxans, emolliens.

℞. *Lentis paluſtr.* unc. vj.
Fol. Nymphaeae rec. unc. v.
Papav. hortenſ. unc. viij.
Biſmalvae. unc. vj.
Flor. Sambuc.
Melilot. ana unc. iv.
Cum aq. decoct. ſub finem adde
Nid. Hirundin. N. ij.
Semin. Lini. q. ſ.
Ol. Lilior. alb. unc. iij.
F. Cataplaſma.

Decoctum eſto pro *Fomento.*

Sect. 811.

Gargariſma emolliens, attenuans, nitroſum.

℞. *Decoct. a Cataplaſm. praeced.* unc. xij.
Aceti Samb. unc. ij.
Syrup. Althaeae.
Nitri puri. drach. ij.
M.

℞.

℞. *Ficuum pinguium.* N. xxij.
Fol. Althaeae. unc. ij.
Decoctis diu, *unc.* xxx. expreſſis utatur.

Sect. 813.

Clyſmata Nutrientia.

℞. *Jus Carnium.* ad unc. x.
Sal. Nitri. gr. x.
Sp. Salis. gutt. vj.
M.
Injiciatur octava quaque hora, poſtquam primo Clyſmate purgante elota alvus fuit.

IN PERIPNEUMONIA VERA.

Sect. 850.

Potus lenis, reſolvens.

℞. *Aq. decoct. Hord.* unc. xl.
Nitri. drach. ij.
Oxymell. unc. iv.
M.
Bibat unc. ij. *calidas omni quadrante horae.*

Sect. 851.

Decoctum emolliens, ſputorum exſcreationem promovens.

℞. *Fol. Parietar.*
Agrimon.
Tarraxac. ana m. j.
Semin. contuſ. Papav. alb.
Foeniculi. ana unc. j.
Glycirrhizae. unc. iß.
Cum aq. Decoct. *unc.* l. exhibe.
Uſus ac praecedentis.

Sect. 853.

Decoctum aperiens, diureticum.

℞. *Rad. Gramin.*
Ruſci.
Petroſelini.
Foeniculi. ana unc. ij.
Imperator. drach. ij.
Semin. contuſ. Bardanae.
Petroſelini ana unc. j.
Cum aq. decoct. *unc.* xl. exhibe.
In eundem uſum.

Sect. 855. N. 2.

Victus.

Olera.
Fariɴoſa.
Piſa.
Fructus horaei maturi.
} Vid. §. 35. N. 1.

Sect. 855. N. 3.

Sunt vapores §. 809. N. 5.

Sect. 855. N. 4.

Miſtura attenuans, tuſſim leniter movens.

℞. *Aceti ſcillit.* drach. vj.
Oxymell. ſcillit. unc. iij.
Sal. Polychreſt. drach. j.
Aq. decoct. Hord. unc. viij.
ſtillat. Hyſſopi. unc. iv.
M.
Bibat unc. j. *omni hora dimidiata.*

℞. *Potus Coffe.* ℔. ij.
Mellis. unc. ij.
Aceti Sambuc. unc. ß.
M.
Sorbeat fervida quantum juvat.

Sect. 858.

Aperientia Deterſiva ad Ulcus apertum Pulmonis.

Folia Adianthi vulgaris.
— — albi. ſ. Rutae murariae.
— — nigri.
— — Adianthi aurei.
Agrimoniae.
Alchimillae.
Becabungae.
Betonicae.
Bellidis Pratenſis.
Borraginis.
Botryos.
Bugulae.
Ceterach.
Chamaedryos.
Chamaepityos.
Cichorei.
Dentis Leonis.
Endiviae.
Eryſimi.
Foeniculi.
Fumariae.
Hederae terreſtris.
Hepaticae nobilis.
— — terreſtris.
Hippoſelini.
Hyperici.
Hyſſopi.
Iſatidis.
Lactucae.
Linguae Cervinae.
Marrubii albi.
Morſus diaboli.
Nummulariae.
Ononidis.
Primulae veris.
Prunellae.
Pulmonariae maculatae.
Saponariae.
Scabioſae.

Folia Scordii.
Sigilli Salomonis.
Sophiae Chirurg.
Tuſſilaginis.
Valerianae hortenſis.
— — ſylveſtris.
Verbenae.
Veronicae.
Vincae pervincae.
Virgae aureae.
Gummi Ammoniacum.
Galbanum.
Opopanax.
Sarcocolla.
Maſtiche.
Myrrha.
Olibanum.
Terebinthina.

Decoctum aperiens deterſivum.

℞. *Fol. recent. Agrimon.*
Virgae aureae.
Betonicae.
Valerian. hortenſ. ana m. j.
Marrubii alb. m. $\frac{1}{4}$
Rad. ʃ. *aperient.* ana unc. j.
Flor. Centaur. min.
Agrimon.
Hyperici. ana. m. j.
Cum aq. decoct. pint. iv. exhibe.
Bibat unc. ij. *omni bihorio diei.*

Aliud.

℞. *Rad. Bardan.*
Chinae.
Sarſaparill. ana. unc. iij.
Cum aq. decoct. ſpatio ſemihorae, adde
Ligni Saſſafr. unc. iij.
Ubi iterum parum ebullierint, admiſceto Decoct. ℔. iij.
Syrup. ʃ. *Rad. aperient.* unc. ij.
Uſus ut prius.

Pilu-

Pilulae in eundem uſum.

℞. *Myrrh. lucid. elect.* drach. ij.
Cum *Vitelli Ovi rec.* ſcrup. j.
In mortario vitreo diu contritis ſimul, admiſce
Turis elect. ſcrup. ij.
F. Pil. ſing. *gr.* iij.
Capiat unam vel alteram *ante uſum Decocti.*

Pulvis ſimilis, emolliens.

℞. *Myrrh. elect.* drach. ij.
Spermat. Ceti. drach. j.
M. F. Pulv. dividend. in xij. doſ. aequales.
Capiat unam *mane* & *veſperi cum Decocto.*

Electuarium ſimile.

℞. *Myrrhae.*
Olibani. ana drach. j.
Mellis albi. unc. ij.
M. S. A.
Sumat drach. j. *omni hora.*

Lenia Opiata veſpertina.

℞. *Pilul. de Cynogloſſ.* ſcrup. j.
F. Pil. N. vj.
Capiat unam *vel* alteram *veſperi ante ſomnum.*

℞. *Pilul. de Styrace*, ſimili doſi:
In eundem uſum.

Pulvis Narcoticus.

℞. *Opii lamellatim tenuiter ſciſſi & lente exſiccati.* gr. j.
Corall. rubr. gr. xij.
Olibani. gr. vj.
M. F. Pulv. tenuis.

℞. *Syrup. Diacodii.* unc. ß.
Aq. Vitae Matthiol. drach. j.
ſtillat. Hyſſopi. unc. j.
M. F. Hauſtus.
Veſperi ſumendus.

℞. *Opii.* gr. j.
F. Pilul. 2.
Capiat unam *veſperi.*

℞. *Opii.* gr. j.
Syrup. Capill. Veneris. drach. iv.
Aq. ſtillat. Flor. Papav. Rhoead. unc. j.
M. F. Hauſtus.

Vapores Emollientes.

℞. *Fol. Malvae.*
Biſmalvae.
Mercurial.
Parietar. ana m. ij.
Farin. ſemin. Lini. unc. ij.
Cum aq. decoct.
Vaporem excipe cum aëre adducendo.

SECT. 859.

Vid. *Decoctum ſecundum.* §. 858.

Miſtura emolliens & aperiens.

℞. *Choerophyll. recentis expreſſi ſucci.*
Lactis dulc. ana unc. iv.
Syrup. Hyſſop. unc. j.
M.
Bibat unc. j. *omni bihorio.*

SECT. 861.

Decoctum poſt ſuppurationem, vergente pure ad Hepar, magis aperiens, deterſivum.

℞. *Lychnid. Saponar. maj.* m. ij.
Endiv. recent. m. iv.
Fol. Cichor. ſylveſtr. m. iij.

Cum aq. decoct. & expreſſ. pint. iij exhibe.

Bibat omni bihorio. unc. ij

SECT. 866.

Vapor.

Vid. 858.

Miſtura aperiens, reſolvens.

℞. *Oxymell. ſimpl.* unc. iij.
Syrup. ſ. Radic. aperient. unc. ij.
Decoct. Hederae terreſtr. unc. x.
Nitri puri. drach. j.
M.

Bibat unc. j. *omni hora.*

Pulvis leniter, ſputo ſuppreſſo, reſolvens, antipyreticus.

℞. *Laudani puri* gr. ij.
Flor. Sulph.
Spermat. Ceti.
Stibii diaphoretici non abluti ana drach. j.

M. F. Pulv. tenuis, divid. in xij. partes aequales.

Capiat unam *omni trihorio cum* uncia una, *vel* altera, *Miſturae praecedentis.*

Vel.

℞. *Flor. Sulph.* drach. ij.
Olibani. ſcrup. j.
Spermat. Ceti. drach. ß.
Stib. diaphor. non abluti. drach. j.

M. F. P. divid. in xij. doſes.

Sumat unam *omni hora cum* unc. j. *Miſturae prioris.*

Linctus valde emolliens, & lubricans; ad ſputa ſuppreſſa.

℞. *Olei Amygdalar. dulc. recent. preſſ.* unc. iß.
Syrup. Violar.
Mell. Virgin.
M. accurate.

Lingat unc. ß. *omni hora, donec ſputa redeunt.*

PERIPNEUMONIA NOTHA.

SECT. 873. N. 2.

Clyſma hic eſto hocce.

℞. *Mell.* unc. iij.
Nitri drach. j.
Vitell. Ovor. N. I.
Aq. decoct. Hordei. unc. viij.

F. S. A. Clyſma.

SECT. 873. N. 4.

Decoctum diluens, abſtergens, leniſſime aperiens.

℞. *Radic. Foenicul.* unc. ij.
Gramin. unc. iv.
Fol. Parietar.
Agrimon. ana m. iß.
Sem. contuſ. Papaver. alb. unc. j.
Glycirrhizae. unc. iß.

Cum aqua decoct. ſpatio ¼ horae p. iiß. exhibe.

Capiat unc. ij. *omni bihorio.*

IN PLEURITIDE.

SECT. 887.

Vid. *Decoct.* §. 873. N. 4. 861. 859.

SECT. 890. N. 2.

Fomentum laxans, reſolvens, mitificans, Paregoricum.

℞. *Fol.* *Malvae.*
Biſmalvae.
Parietar. ana m. ij.
Papaver. hortenſ.
Hyoſcyami. ana m. j.
Flor. *Sambuci.*
Chamaemel.
Melilot. ana unc. iij.
Cum *lacte dulci* decoct. eſt Fomentum.

Hinc Balnea & Tepefactoria intelliguntur.

Linimentum ad inungenda latera, laxans, reſolvens, avertens.

℞. *Sacchari Saturni.* drach. iv.
Aceti. drach. vj.
Ol. Roſac. infuſ. unc. j.
M. F. Nutritum.

℞. *Unguenti Popul.* unc. ij.

℞. *Emplaſtr. Diapomphol.* q. ſ.
Exſtende ad alutam.

SECT. 890. N. 3.

Decoctum laxans, reſolvens, leniter aperiens.

℞. *Fol.* *Tuſſilagin.*
Malvae. ana m. ij.
Flor. *Papaver. errat.*
Althaeae. ana m. ß.
Rad. *Petroſelin.*
Sarſaparill. ana unc. iij.
Sem. *Lini contuſ.* drach. iv.
Lactucae.
Card. Mariae. ana unc. j.
Cum aq. decoct. Pintas iij. exhibe.
Bibat unc. ij. *omni hora.*

Emulſio ſimilis.

℞. *Sem.* 4. *frigid. maj.*
min. ana drach. iij.
Papaver. alb. unc. ij.
Cum *Aq. decoct. Hordei* F. S. A. Emulſio, cujus *unc.* xiv. admiſce
Nitri puri. drach. iß.
Syrup. Capill. Veneris. unc. j.
Bibat unc. j. *omni hora, vel & omni* $\frac{1}{4}$ *horae.*

Miſtura in eundem uſum.

℞. *Aq. ſtillat. flor. Rhoeados.*
Sambuc. ana unc. viij.
Borraginis. unc. v.
Lapid. Cancror. drach. ij.
Prunellae. drach. j.
Syrup. flor. Rhoead.
Papav. alb. ana unc. j.
M.
Bibat uncias ij. *omni ſemihora.*

SECT. 903.

Decoctum antiſepticum, aperiens.

℞. *Fol.* *Scordii.*
Alliariae.
Marrub. alb. ana unc. ij.
Cum aq. decoct. pint. ij. admiſce
Oxymel. ſcillit. unc. viij.
Nitri. drach. iij.
Aceti Theriacal. unc. j.
Bibat unc. ij. *omni* $\frac{1}{2}$ *horae calidiſſimas.*

IN HEPATITIDE ET ICTERO MULTIPLICI.

SECT. 922.

Vide de Reſo- lutione §. { 54. N. 4. / 75. N. 5. / 88. N. 5. 6. / 135. }

SECT. 924.

Vid. §. { 54. N. 4. / 88. N. 5. 6. }

SECT. 927.

Stipticum hic neceſſarium in Haemorrhagia narium.

1. *Lenius.*

℞. *Alumin. rup.* drach. j.
Aq. ſtillat. Plantag. unc. j.
M. ſolve.
Turundis ingeſtis applicetur cavo Narium.

2. *Fortius.*

℞. *Sacchar. Saturn.* drach. j.
Aq. ſtillatit. Roſar. unc. j.
M.
In eoſd. uſus.

3. *Fortiſſimum.*

℞. *Vitriol. commun.* drach. j.
Aq. ſtillat. Roſar. drach. vj.
M.
Similes in uſus.

SECT. 928.

Vid. 54. N. 4.

SECT. 930.

Remedia hic fere propria.

Acetoſa hortenſis.
pratenſis.
rotundifolia.
Acetoſella.
Atriplex ſylveſtris.
Bonus Henricus.
Chondrilla.
Cichoreum agreſte.
ſativum.
Dens Leonis.
Endivia.
Fumaria.
Hieracium.
Lactuca.
Oxylapathum.
Portulaca.
Syrupus Borraginis. *unc.* ij.
Cichorei cum Rhab. *unc.* iij.
Fumariae. *unc.* ij.
ſ. Rad. aperient. *unc.* ij.

Decoctum antiphlogiſticum, aperiens, leniter alvum movens.

℞. *Tamarind.* unc. j.
Prunor. acido-dulc. unc. iij.
Uvar. paſſular. ſine gigartis.
Corinthiacar. ana unc. ij.
Flor. Taraxac.
Cichorei ſylveſtris. ana unc. j.
Rad. Scorzoner. unc. iv.
Cum aq. decoct. ſpatio ¼ horae ℔. ij. admiſce
Sal. Polychreſt. drach. j.

Syrup.

Syrup. Cichor. cum. Rheo. unc. iß.
Bibat unc. j. *omni ſemihorio, donec leniatur alvus, cum regimine.*

Miſtura ſimilis.

℞. *Syrup. Cichor. cum Rheo.* unc. jß.
Sal. Prunell. drach. j.
Aq. ſtillat. Cichorei.
Fumar. ana unc. ij.
M.
Capiat cochleare j. *omni ſemihorio, in eoſdem uſus.*

Sect. 944.

Æſtivo tempore.

Hauſtus refrigerans, putredini reſiſtens, vires refocillans, ſitim ſedans.

℞. *Baccar. matur. Mori.*
Ribeſior.
Sambuci.
Ceraſor.
Berberis. ana unc. iv.
Contuſis expreſſum ſuccum decoque, tum *unc.* j. hujus ſucci admiſce *Vitell. Ovorum.* N. j.
Succi Citrei. drach. j.
Vini Rhenani unc. j.
Panis toſti tenuiſſime contriti. q. ſ.
Sacchari. q. ſ.
F. Hauſtus.

Hyemali tempore.

Similis, ſed paulo calidior.

℞. *Rob. ex iiſdem.* unc. j.
Elaeoſacch. de Nuce Myriſt. gr. v.
Aq. ſtillat. cortic. Citrei unc. ij.
Vini Rhen. unc. j.
Vitell. Ovorum. N. j.
Sacchar. q. ſ.
Haec cum pauxillo *Panis toſti* infuſa, expreſſa exhibe.

Ad idem.

℞. *Fol. elect. rec. & calium Lactucae.*
Endiviae.
Taraxac.
Portulac. ana unc. vj.
Acetoſae unc. iij.
Mundata, lota, iterum excuſſa aqua, cum *Jure carnium & pauxillo Butyri, Salis & Nuc. Myriſticae*, leniter, vaſe clauſo, cocta comedat.

AD VENTRICULI INFLAMMATIONEM.

Sect. 954.

Potus leniens &c.

℞. *Fol. rec. Trifol. Acetoſ.* unc. iij.
Malvae. m. jß.
Avenae integrae. unc. j.
Cum *ſero lactis rec.* decoct. *unc.* xiij. adde *Vitell. Ovorum.* N. ij.
Rob. Ribeſior. unc. j.

Clyſma leniens, emolliens.

℞. *Fol. recent. Endiv.*
Cichor.
Fumar.
Malvae.
Biſmalvae. ana m. j.
Cum *ſero lactis* decoct. & expreſſ. *unc.* x.
Adhibe pro Clyſmate bis vel ter de die.

AD

AD INTESTINORUM INFLAMMATIONEM.

SECT. 966.
Victus medicamentoſus.

℞. *Rad. Scorzoner.*
Tragopog.
Siſari.
Petroſelin.
Cichor. ana unc. ij.
Cum *Jure Carnis* S. A. decoct. ad *unc.* xxx. Juſculo admiſce
Vitell. Ovorum. N. ij.
Salis. q. ſ.

Decoctum balſamicum, detergens.

℞. *Rad. Valerian. hortenſ.* unc. ij.
Fol. Leviſtici. m. ij.
Flor. Hyperici. m. j.
Agrimon. unc. ij.
Cum aq. decoct. ℔ij. exhibe.
Bibat unc. ij. *omni hora.*

Ex eodem etiam fit *Clyſma.*

AD APHTHAS.

SECT. 990. N. I.

Potus emolliens, leniens.

℞. *Amygd. dulc. excortic. contuſ.* unc. ij.
Piſtachior. unc. j.
Semin. 4. frigid. maj. min. } *contuſ.* ana drach. ij.
Avenae excortic. drach. iij.
Cum aq. vaſe clauſo decoque ſpatio I horae, tum adde
Rad. excortic. Glycirrhiz. unc. j.
Ebulliant denuo parum, tum decocti accurate contriti ℔ij. exhibe.
Hoc bibat, fauces eo colluat &c.

Vel.

Decoctum magis aperiens & abſtergens.

℞. *Rad. Paſtinacae tenuifol. rubr.*
Siſari.
Chinae.
Sarſaparillae.
Raparum. ana unc. iv.
Hord. integri. unc. j.
Minutim contuſa cum aq. decoct. & fortiter expreſſ. *unc* xxx. admiſce
Syrup. Altheae. unc. j.
In uſus eoſdem.

Succus diluens, reſolvens, abſtergens.

℞. *Bulb. Rapar. cum cortice q. ſ.*
Tyrocneſti, vel radula, ex bractea ferrata, radantur: tum exprimatur ſuccus, qui ebulliens leniter deſpumetur; hujus *unc.* xvj. admiſce
Vitell. Ovorum. N. ij.
Syrup. Violar. drach. iv.
Bibat unc. ß. *omni ſemihora.*

Cibi optimi.

Vid. §. 35. N. I. 3.

SECT. 990. N. 2.

Decoctum emolliens, detergens.

℞. *Fol. Malvae.*
Branc. Urſin.
Altheae.

Altheae.
Parietar.
Verbaſc.
Mercurial.
Alchimill. ana unc. ij.
Rad. Altheae. unc. j.
Bulbor. Rapar. unc. x.
Cum aq. decoct. & expreſſ. *unc.* xxxvj. admiſce
Vitell. Ovorum. N. iv.
Mell. Roſar. unc. ij.
F. Collutorium ſemper in Ore tenendum, & Gargariſma aſſiduum.

Fiat ex faece reſidua *Cataplaſma, externe faucibus applicandum.*

Clyſma, ex iisdem.

Sect. 990. N. 3.

Miſtura emolliens, anodyna, parum roborans.

℞. *Syrup. Papav. alb.* unc. ij.
Cremor. lact. dulc. unc. ij.
Vitell. Ovorum. N. ij.
Aq. ſtillat. Roſar. unc. ij.
M.
Hujus pauxillum Ore aſſiduo contineat.

Vel.

℞. *Gelatinae CC.* aut
Carnis, bene ſpiſſae, in fruſtra conſciſſae parum, q. ſ.
Aſſiduo imponatur linguae, ut ſoluta ibi obliniat: & ſic lente deglutiatur.

Haec leniunt excoriata.

Decoctum in Aphthis deciduis, reſolvens, cor roborans.

℞. *Decoct. Fol. rec. Agrim.* unc. vij.
Mell. Roſar. unc. j.
M.
In eosdem uſus.

Hoc laxata roborat.

Sect. 990. N. 4.

Decoctum poſt Aphthas, adſtringens, magis roborans.

℞. *Rad. Oxylapath.* unc. j.
Cortic. Peruvian. drach. vj.
Tamariſc. drach. vj.
Fol. Agrimon. m. j.
Cum aq. decoct. ℔jß. admiſce
Syrup. Kermes. unc. j.
Bibat unc. ß. *omni hora.*

Hoc inteſtinorum laxata vaſcula roborat.

Sect. 990. N. 5.

Hauſtus purgans, & ſimul, poſt operationem, roborans.

℞. *Rhei.* drach. iß.
Myrobalan. citrin. ſine nucleis. unc. iß
Cum aq. decoct. & expreſſ. *unc.* iij. admiſce
Syrup. Cichor. cum Rheo. drach. xij.
F. Hauſtus.

IN NEPHRITIDE.

Sect. 997. N. 2.

Decoctum antiphlogiſticum, leniens, aperiens.

℞. *Fol. recent. Chaerophyll.*
Becabung.
Parietar. ana unc. ij.
Rad. Acetoſell.
Cichor.
Bardan. ana unc. ij.
Cicer. rubr. unc. iß.
Semin. contuſ. Papav. alb.

Card. Mariae. ana drach. vj.
Cum aq. decoct. ſpatio ½ horae ℔. iij. exhibe.
Capiat unc. ij. *omni* ¼ *horae.*

Simile.

℞. *Rad. Gramin.* unc. vj.
Semin. contuſ. Melonum. unc. iß.
Glycirrhiz. unc. j.
Cum aq. decoct. ℔. iij. exhibe.
In uſus eosdem.

Sect. 1000.

Remedia hic propria.

Agrimonia.
Alcea.
Alchimilla.
Althea.
Becabunga.
Bellis minor.
Bugula.
Chaerophyllum.
Daucus Sylveſtris.
Dens Leonis.
Foeniculum.
Fraga.
Glycirrhiza.
Gramen.
Herniaria.
Lactuca.
Lingua Cervina.
Mercurialis.
Nummularia.
Nymphaea.
Ononis.
Parietaria.
Perſicaria.
Scabioſa.
Virga aurea.
Urtica.

Syrup. Altheae Fernelii.
Capillor. Veneris.
Cichorei cum Rheo.
Papav. alb.
——— erratici.
Violaceus.

Sal Ammoniacus.
Gemmae.
Marinus.

IN APOPLEXIA.

Sect. 1025.

Collutoria & Gargariſmata, in hoc caſu.

Decoctum ſialogogum, impetum ſanguinis a capite revellens, ingruente Apoplexia frigida utiliſſimum.

℞. *Rad. Imperator.*
Pyrethri.
Galang. ana unc. j.
Fol. recent. Origani.
Rutae.
Thymi. ana m. j.
Flor. Lavendul.
Matricar. ana unc. j.
Cort. Magellan. drach. vj.
Cum aq. decoct. vaſe clauſo ℔. iij. admiſce
Sp. Sal. Ammon. drach. iij.

Maſticatoria ſalivam moventia.

℞. *Maſtich.*
Cerae alb.
Zingib. ana unc. j.
F. S. A. parvi Paſtilli.

Apo-

Apophlegmatiſantia fiunt ex iisdem.

SECT. 1026.

Vomitoria.

℞. *Vini Emetici.* unc. ijß.
Oxymell. ſcillit. unc. j.
M. F. Hauſtus.

℞. *Cremor. Tartari Emet.* gr. vij.
F. una doſis.

℞. *Succi ex Raphan. ruſtic. expreſſ.* unc. j.
Oxymell. ſcillit. unc. ij.
M. F. Hauſtus.

℞. *Mercurii Vitae.* gr. ij.

Purgans.

℞. *Diagryd.* gr. x.
Reſin. Jalapp. gr. x.
Sp. Vini rectific. drach. ij.
Accurate tritis, & ſolutis, admiſce
Syrup. Roſar. ſolutiv. cum Senn. drach. vj.
F. Hauſtus.

SECT. 1028.

Vapor ſtimulans Nares.

℞. *Tinct. Caſtor.*
Sp. Sal. Ammon. ana drach. ij.
M.
Subolfaciat ſaepe.

℞. *Aceti acerrimi.*
Tinct. Caſtor. ana drach. ij.
M.
In eoſdem uſus.

Balſamus, in Apopl. lenta, calidus.

℞. *Ol. ſtillat. Roriſmar.*
Tanacet.
Lavend.
Rutae.
Abſinth. ana gutt. iv.
Infuſi Caſtor. drach. j.
Unguent. Nervini. unc. j.
Sal. vol. oleoſ. drach. j.
M. F. S. A. Balſamus.
Pro ſuffitu ſub naribus, & circa tempora, affricandus.

Acre Clyſma.

℞. *Pulp. Colocynth.* drach. ß.
Fol. Tabaci. drach. iß.
Aq. unc. x. incoctis, admiſce
Salis Gemm. drach. ij.
F. Clyſma.

SECT. 1030. N. 2.

Inprimis vero ex *Senna* & *Tamarindis.*

Vid. §. 396. N. 2.

SECT. 1030. N. 3.

Vide §. 954. 966.

IN PARALYSI.

SECT. 1068.

Vid. 75. N. 5. §. 54. N. 4.

SECT. 1069.

Pulvis aromaticus, pro ſuffimigio.

℞. *Maſtiches.*
Olibani.
Succini. ana unc. ß.
M. F. Pulv.
Hujus drach. j. *ſuper prunam ſparſae, fumus excipiatur panno ſicco, calido, ex lana. Quo dein fortiter fricentur partes.*

Miſtura penetrans, nervina, ad partes flaccidas ſtimulandas.

℞. *Sp. Lavendulae.* unc. iij.
Sal. Ammon. drach. ij.
Tinctur. Caſtorei. drach. iv.
Aq. ſtillat. Lavendulae. unc. vj.
M.
Perfricentur hac cum miſtura partes.

Emplaſtrum acre, aromaticum, calidum.

℞. *Emplaſtr. de Cumin.*
Melilot.
Galbani purati. ana unc. j.
Olei Caſtorei. unc. ß.
M. F. Emplaſtrum ad alutam.
Parti affectae, prius fricatae, apponatur.

Linimentum ad Paralyſin nervinum, penetrans.

℞. *Olei infuſ. Abſinth.*
Anethi.
Chamaemel.
Nepetae.
Rutae.
Trifol. odorat. ana drach. j.
Caſtorei.
Crocini.
Irini.
Lumbricor. terreſtr.
Nardini.
Terrae. ana drach. j.
Unguent. Agrippae.
Arthanitae.
Martiat.
Nervin. ana drach. vj.
M. F. Linimentum.

Emplaſtra acria,

De Cumino.
Galbano.
Meliloto &c.

IN MANIA.

Sect. 1126.

Conditum roborans, cardiacum.

℞. *Cortic. Peruvian.* drach. ij.
Magellan. drach. iij.
Conſerv. Anthos. unc. j.
Syrup. Kermes. q. ſ.
Ut F. Conditum.
Capiat drach. ß. *omni trihorio de die.*

Vel ſimile.

℞. *Diaſcord. Sylvii.* drach. j.
Elaeoſacchar. ex Ol. Citri. drach. ij.
Rad. Helenii condit. unc. j.
Syrup. 5. Rad. aperient. q. ſ.
Ut F. Conditum.
Uſus idem.

Vel magis aromaticum.

℞. *Rad. Zingib. condit.* unc. iij.
Cortic. Aurant. condit. unc. ij.
Nucis Myriſt. drach. iv.
Syrup. Artemiſ. Fernel. q. ſ.
Ut F. Conditum.
Capiat ut prius.

Vel ſimile.

℞. *Theriac. Androm.*
Diateſſar. Meſuae. ana unc. j.
Conſerv. Abſinth. unc. ß.
Rad. Angelic. drach. ij.
Syrup. Tunicae. q. ſ.
F. Conditum.
Sumat drach. j. *quater interdiu.*

Vi-

Vinum medicatum cardiacum, calidum, roborans.

℞. *Cortic. Peruvian.*
Magellan.
Citrei.
Aurantior.
Chinae.
Cinnam. ana unc. j.
Summit. Serpill.
Thymi.
Mari Syriac. ana unc. ß.
Fl. Stoechad. Arab.
Lavend.
Tanacet. ana unc. j.
Lini Agalloch.
Saſſafr. ana drach. vj.
Cum *Vini Hiſpan.* ℔vj.
F. S. A. Vinum medicat.
Capiat unc. ij. *quater de die, vacuo ſtomacho.*

IN RABIE CANINA.

Sect. 1143. N. 6.

Potus Parati ex pomis, Prunis ſylveſtribus, Limonibus, Aceto roſaceo.
Victus Braſſica muria condita. &c.

Sect. 1144.

Clyſma refrigerans.

℞. *Nitri.* drach. ij.
Aceti Sambuc.
Mell. Roſar. ana unc. j.
Aq. decoct. Hord. unc. x.
M. F. Clyſma.

Simile.

℞. *Sal. marin.* drach. ij.
Aceti flor. Calend. drach. vj.
Mell. commun. unc. j.
Aq. ſtillat. Rutae. unc. x.
F. Clyſter.

AD SCORBUTUM.

Sect. 1160. L. α.

Pulvis Purgans.

℞. *Tartar. Vitriol. non acid.*
Criſtall. Tartar.
Sal. Polychreſt. ana drach. ß.
M. F. Pulv.
Mane hauriendus ex Sero Lactis: ſuperbibat dein Seri unc. xij.

Aliud purgans, hauſtus forma.

℞. *Sal. Polychreſt.* drach. ij.
Pil. Coch. maj. ſcrup. j.
Syrup. Roſar. ſolut. cum Senn. drach. vj.
Aq. ſtillat. Cichor. unc. ij.
M. F. Hauſtus.

Similis virtutis.

℞. *Elixir. propr. cum ſale Tart. pp.* drach. ij.
Syrup. Roſar. ſolut. cum Senn. drach. vij.
Aq. ſtill. Fumar. unc. ij.
M. F. Hauſtus.

Pilulae Purgantes in Scorbuti principio.

℞. *Pil. Coch. Maj.* drach. j.
F. Pil. N. xxi.

Capiat duas *veſperi ante ſomnum*, *mane* quinque *ante jentaculum*.

Sect. 1160. L. β.

Attenuantia digerentia.

Tinctura ſalis Tartar. Helmontiana. *drach.* j.
Ex vini unc. ij.
——— ——— Harveiana. *drach.* iv.
Ex vini unc. iij
——— Martis Ludovici. *drach.* j.
Ex vini unc. j.

Tartarus Vitriolatus.
Cryſtalli & Cremor Tartari.
Vitriolum Martis.
} *Singula ſumi poſſunt ad* drach. ß.

Sal Polychreſtus.
Sales Tacheniani ex Vegetabil. *drach.* j.
Ex *Vini* unc. iij.
Elixir propr. cum Sp. Aceti pp. *drach.* ij.
Sale Tartar. pp. *drach.* ij.
Aquis aromat. pp. *drach.* iij.
Sales volat. oleoſi, aromatici. *drach.* j.
Sapo Venetus. *drach.* iv.
Starkeianus. *ſcrup.* ß.
Oxymel. ſimplex. *unc.* iv.
Scilliticum ſimplex. *unc.* iij.
compoſitum. *unc.* ij.
Conſerva Acetoſae.
Lujulae.
Poma Aurantia.
Chinenſia.
Citrea.
Limonia.
Granata.

Sect. 1160. L. γ.

Specifica Antiſcorbutica leniora.

Abrotanum mas.
foemina.
Abſinthium latifolium.
tenuifolium.
Acetoſae omnes ſpecies.
Acetoſellae omnes ſpecies.
Ageratum.
Agrimonia.
Anagallis mas.
foemina.
Artemiſia.
Balſamita.
Bardana.
Becabunga.
Botrys.
Braſſica rubra, capitata.
Bunium.
Buxus.
Chaerophyllum.
Chamaedrys.
Chamaepitys.
Cichorea.
Crambe.
Cuminoides.
Endivia.
Eupatorium Cannabinum.
Foeniculum.
Fumaria.
Galegae ambae ſpecies.
Hedera terreſtris.
Lapatha.
Leviſticum.
Majorana.
Meliſſa.
Mentha.
Naſturtium aquaticum.
hortenſe.
Nummularia.
Rheum-barbarum.
Salvia.
Scabioſa.
Scordium.
Sophia.
Veronica.
Urtica.

Poma

Poma aromatica odorata.

Aurantia.
Citrea.
Granata.
Limonia.

Fructus Berberis.
Ceraſa matura quaecunque.
Fraga.
Groſſulariae.
Mori.
Poma acido dulcia.
—— Armeniaca.
—— Perſica.
Pruna matura quaecunque.

Fructus Rubi vulgari caeſii.
—— —— —— rubri.
—— —— Idaei.
—— Sambuci
—— Tamarindi.
—— Vitis Idaeae.

Sect. 1161.

Scorbutica acriora.

Acriviola.
Allia.
Alliaria.
Arum.
Armoracia.
Abſinthium.
Cepae.
Chelidon. majus.
Cochlearia.
Enula.
Eryſimum.
Eruca.
Gentiana.
Gratiola.
Iſatis.
Piperitis *vel* Lepidium.
Porrum.
Ptarmica draco.
Raphanus hortenſis.
—— —— ruſticanus.
Ruta.
Sabina.
Santonicum.
Saponaria.
Sedum minus vermiculare acre.
Sinapi.
Trifolium aquaticum.

Succus expreſſus, antiſcorbuticus.

℞. *Raphan. ruſtican. radula raſi.* unc. iv.
Fol. rec. Cochlear.
Nummular.
Urticae. ana m. iv.
Succum S. A. exprime & Saccharo miſce.
Capiat drach. ij. *quater vel ſexies de die.*

Spiritus ſimilis.

℞. *Semin. Sinapi.*
Raphan. hortenſ.
Erucae.
Eryſimi.
Naſturt. hortenſ. ana unc. j.
Fol. Cochlear.
Lepidii.
Raphan. ruſticani. ana m. ij.
Conſciſſis & contuſis adde
Sal. marini. unc. ij.
Flor. Cereviſiae. unc. j.
Sp. Vini q. ſ. ad exceſſum duorum digitorum.
Deſtilla & cohoba ter.

Sal Volatile.

Praecedentibus, loco *Sal. marin.* & *Flor. Cereviſiae*, admiſce

Sal.

Sal. Ammon. contuſi.
Cinerum clavellat. unc. vij.
Deſtilla ut ante.

Cereviſia medicata, antiſcorbutica.

℞. *Fol. recent. Cochlear.*
Erucae.
Eryſimi.
Trifol. aquat. ana m. j.
Semin. recent. contuſ. naſturt. hortenſ.
Raphani hortenſ. ana unc. ij.
Flor. Centaur. min. unc. j.
Rad. Raphan. ruſtic. unc. v.
Conſciſſa reconde in Cereviſiae recentis & ferveſcentis $\frac{1}{2}$ dolio:
Pro potu aſſiduo.

Vinum medicatum, ſimile.

℞. *Bulb. Ari recent. effoſſi.* unc. ß.
Raphan. ruſtic. unc. j.
Fol. Cochlear.
Trifol. aquatic. ana m. j.
Semin. Sinapi. unc. ij.
Vini Rhenani. ℔. vj.
F. S. A. Vinum Medicatum.

Sect. 1162.

Antiſcorbutica modice adſtringentia.

Capparis.
Flos Geniſtae.
Fraxinus.
Lapathum, omnesque ejus ſpecies.
Lupulus.
Polypodium quercin.
Rhabarbarum.
Tamariſcus.

Antiſcorbutica frigidiuſcula.

Poma odorata. { Aurantia. Citrea. Limonia. Chinenſia. Granata. }

Fructus horaei acido dulces.

Acetoſa.
Acetoſella.
Cichorea.
Endivia.
Lujula.
Lactucae.
Taraxaca.
Hydrogala, aeſtate.
Serum Lactis.
Lac ebutyratum.

Tartarus & omnia Acida tartariſata.

Calida & Acria.

Vid. §. 1161.

Sect. 1163.

Collutoria Oris.

In Calidis.

℞. *Myriae Limonum.*
Mell. roſac. ana unc. ij.
Sp. ſal. dulc. drach. ß.
Aq. ſtillat. Rutae. unc. ij.
M.

℞. *Sp. Salis marini.* drach. ij.
Aq. ſtillatit. Salviae. unc. viij.
M.

℞. *Succi Limon. recent.* unc. j.
Salis Ammoniac. drach. j.
Aq. ſtillatit. Rutae. unc. vj.
M.

In

In Frigidis.

℞. *Sp. Theriacal.*
Cochlear. ana unc. j.
Mell. Anthoſat. unc. ij.
M.

℞. *Sp. Vini Camphorati.* unc. ß.
Tinctur. Myrrhae unc. j.
Rob. Juniperin. unc. ß.
Aq. ſtillatit. Abſinth. unc. iv.
Sal. Gemmae. drach. j.
M.

SECT. 1164.

Decoctum in Scorbuto acri lene, antiſepticum.

℞. *Fumariae.*
Acetoſae.
Becabungae.
Trifol. aquat. ana m. j.
Seri Lactis.
Lactis ebutyrati. ana pint. ij.
F. Decoctum.

Serum Lactis Anti-Scorbuticum.

℞. *Acetoſellae.* m. jß.
Betonicae.
Chaerophylli. ana m. ß.
Tamarindor. unc. jß.
Conſciſſa infunde cum
Seri lactis aeſtivi ℔iij.
Spatio horae, in calore fere fervido, abſque ebullitione tamen, dein per linteum expreſſo, admiſce
Syrup. e ſucco Citri.
Rubi Idaei.
Violacei. ana. unc. j.
Bibat de alterutro omni ſemihorio interdiu unciam unam.

IN PHTHISI PULMONALI.

SECT. 1200. N. 2.

Conditum incraſſans, ſtypticum.

℞. *Conſerv. Roſ. rubr.* unc. iij.
Bol. Armen. laevigat. drach. ij.
Syrup. Myrtin. q. ſ. ut
F. Conditum.
Capiat drach. i. *omni bihorio.*

Conſerva refrigerans, ſtyptica.

℞. *Fol. Teneror. Plantagin.* unc. iij.
Flor. Papaver. Rhaead. unc. iß.
Semin. Plantag. rec. unc. j.
M. S. A. cum ſ. q. *Sacchari*, ut
F. Conſerva.
Doſis ut ſupra.

Decoctum refrigerans, antiſepticum.

℞. *Fol. Acetoſae.* m. ij.
In *Seri Lactis* ℔. j. decocti, & expreſſi,
Unc. j. *bibatur omni hora diei.*

Simile, ſtypticum.

℞. *Rad. Tormentill.* unc. ij.
Pentaphylloïdes argentinae. m. iij.
Flor. Pentaphylloïd. rubr. paluſtr. unc. j.
Semin. contuſ. Acetoſae. unc. ß.
Cortic. Tamariſci. unc. ij.
Cum aq. decoct. ſpatio ¼ hor. ℔. iv. admiſce
Syrup. Myrtin. unc. ij.
Bibat unc. ij. *omni bihorio diei.*

K Bal-

Balſamica leniſſima.

Oleum expreſſum, lenientiſſimum.

℞. *Amygdal. dulc.*
Nucleor. Cocos.
Piſtachior.
Semin. Papav. albi. ana unc. iv.
Accurate contuſis S. A. ſine multo igne, exprime Oleum.
Hujus Ol. drach. j. *bibatur omni bihorio, vel quadrihorio, cum regimine.*

Pilulae balſamicae, lenes.

℞. *Terebinth. nativ.* unc. ß.
Glycirrhiz. q. ſ. ut
F. Maſſa Pil. formandis idonea.
Capiatur una gr. iv. *omni quadrihorio.*

Vel.

℞. *Terebinth. nativ.* unc. ß.
Gumm. Tragacanth. pulveris. drach. v.
Amyli. q. ſ. ut
F. Maſſa, *in eosdem uſus.*

Balſamus Lucatellae. *Capiat* drach. ß. *ter quotidie, vacuo ventriculo, ſuperbibendo* unciam j. *Mulſae ſequentis.*

Mulſa Balſamica.

℞. *Flor. purorum, recentium, Betonicae.*
Hyperici.
Paralyſios.
ana. pug j.
Cum aq. calida fiat Infuſio, vaſe clauſo, ſpatio ſemihorii, tum Infuſi puri ℔. iß. admiſce
Mellis Maſſilienſis. unc. ij ß.

Sect. 1200. N. 3.

℞. *Aq. purae.* ℔. ij.
Lactis recens mulſi. ℔. j.
M.
Hoc ſolo utatur pro potu, quantum lubet.

℞. *Lactis recens mulſi.* ℔. ß.
Panis biſcocti. unc. j.
Sacchari. drach. ij.
Cruda miſce.
Sumatur quater quotidie, nec utatur alio cibo.

Pulvis antacidus.

℞. *Lapid. Cancror.* drach. ij.
Sapon. Veneti. drach. ß.
Sacchari perlati. drach. ij.
M. F. Pulv. divid. in xij. doſ.
Capiat ſemper unam *ante uſum lactis cum pane.*

Sectio 1209.

Miſtura aperiens, acida.

℞. *Oxymell. ſimpl.* unc. iv.
Tart. Vitriolat. drach. j.
Syrup. 5. Rad. aperient. unc. ij.
Aq. ſtillat. fermentatae Abſinthii.
Card. bened.
Hyſſopi. ana unc. iv.
M.
Bibat unc. iij. *omni bihorio.*

Thea medicata, anti-Phthiſica.

℞. *Lignor. trium Santalor.* ana unc. j.
Saſſafr. unc. jß.
Rad. Chinae.
Sarſaparil. ana unc. iij.
Flor. Centaur. min. unc. ß.
Cum aq. decoct. vaſe clauſo S. A. ſpatio ½ horae, adde
Glycirrhiz. decortic. unc. j.
Ebulliant denuo parum: dein Decocti ℔jv. exhibe.

Si-

Similis magis compoſita.

℞. *Rad. Caryophyllat. montan.* unc. ij.
Apii.
Bardanae.
Eryngii.
Graminis.
Liquiritiae.
Mei Athamant.
Petroſelini.
Phu.
Rubiae tinctor. ana unc. j.
Fol. Agrimoniae.
Artemiſiae.
Capill. Veneris.
Chamaedryos.
Chamaepityos.
Hyſſopi.
Parietariae.
Scabioſae.
Tuſſilaginis.
Urticae.
Chaerophylli. ana m. j.
Semin. Apii.
Hyperici.
Poeoniae. ana unc. j.
Flor. Betonicae.
Hyperici.
Centaur. min. ana pug. j.
Ex his vel ex quibusdam horum F. Decoctum S. A.
Cujus unc. iij. *bibantur omni triborio.*

Pilulae balſamicae, ſanguinis corruptioni ab admiſto pure reſiſtentes.

℞. *Myrrhae tenuiſſime contritae.* drach. ij.
Spermat. Ceti. drach. iv.
Accurate trita permiſce
Terebinth. nativ. unc. ß.
Admiſce
Pulveris Olibani q. ſ. ut
F. Maſſa formandis Pil. apta.
Capiat gr. iij. *omni triborio.*

℞. *Balſam. Peruvian. albi.*
Copayb. albi. ana drach. ij.
Vitell. Ovor. unc. ß.
Accurate ſubactis adde
Pulv. Glycirrhiz. q. ſ. ut
F. Maſſa Pilularis.
Capiat gr. ij. *mane, meridie, veſperi.*

℞. *Maſtiches.*
Myrrhae.
Olibani. ana drach. ij.
F. Pulv. ſubtilis, interim fluat in fictili ad ignem leniſſimum.
Succi Glycirrhizae, inſpiſſatae.
Therebinthinae puriſſimae. ana unc. ß.
Tum admiſce *pulverem praeſcriptum* ſub finem addendo
Balſami ex Mecha. drach. j.
F. Maſſa copioſo *Glycirrhizae* pulvere reſpergenda.
Sumat quotidie, quater, vacuo ventriculo, maſſulam granor. vj. *ſuperbibendo* uncias vj. *ſequentis potus.*

Infuſum vulnerarium, balſamicum.

℞. *Fol. tenerior. Agrimon.*
Betonicae.
Botryos.
Hederae terreſtr.
Scabioſae.
Tuſſilaginis.
Veronicae. ana unc. ß.
Glycirrhizae. unc. jß.
F. Infuſum, ſine ebullitione, in magno calore, vaſe accurate clauſo, cum aquae ℔ij.

Sect. 1210.

Vid. Omnia praeſcripta §. 1209.

Decoctum deterſivum, aperiens.

℞. *Fol. recent. Veronic. maris.* m. jß.
Parietar.

Rutae. ana m. j.
Valerian. hortenſ. m. ß.
Semin. Papaver. contuſ. unc. iij.
Rad. Petroſelin. unc. vj.
Cum aq. S. A. decoct. ßjv. adde
Syrup. Capill. Veneris. unc. ij.
Bibat unc. iv. *omni triborio.*

Veſperi ſumat *Pilulam* unam harum;

℞. *Pilul. Cynogloſſ.* drach. j.
F. Pil. *gr.* iv.

Conſolidans Paregoricum, dandum ubi jam deſinit Pus cum levamine, Decocti forma.

℞. *Fol. recent. Borragin.*
Symphyti min.
Malvae. ana m. j.
Flor. Papav. rhoead.
Verbaſci.
Hyperici. ana unc. j.
Rad. Symphyt. maj. unc. ß.
Altheae. unc. ..
Semin. contuſ. Melon.
Papav. alb. ana unc. j.
Cortic. Peruvian. drach. vj.
Cum aq. decoct. ℔jv. exhibe.
Bibat unc. iij. *omni quadriborio.*

IN HYDROPE.

Sect. 1233.

Vinum medicatum ex ſtomachicis & roborantibus, ad fluorem ſtagnanti lymphae conciliandum.

℞. *Rad. Imperator.*
Ariſtoloch. utriuſque.
Zedoar.
Siler. montan. ana unc. j.
Zingib. drach. vj.
Flor. Centaur. minor. unc. ij.
Roriſmar. unc. j.
Gratiol. Germanor. drach. iv.
Baccar. Lauri.
Juniperi. ana unc. jß.
Thymi.
Serpilli.
Mari Syriaci ana unc. j.
Semin. Abſinth.
Tanacet.
Santon. ana unc. j.
M. F. S. A. omnium Pulv. tenuis, tum

℞. *Pulv. praeſcript.* unc. vj.
Vini Gallici meri. ℔jv.
F. S. A. Vinum Medicatum.
Bibat unc. ij. *quater de die, vacuo Stomacho, cum regimine.*

Vel conditum ſimile.

℞. *Pulv. praeſcript.* unc. ij.
Conſerv. Anthoſ. unc. j.
Syrup. Artemiſ. Fernelii. q. ſ. ut
F. Conditum.
Doſis drach. ß. *omni quadriborio.*

Aut.

℞. *Pulv. praeced.* unc. xij.
Cereviſiae meracioris ¼ tonnae.
F. Cereviſia Medicata,
In uſus quotidianos.

Quin.

℞. *Pulv. ejuſd.* drach. iv.
Vini albi generoſi. unc. viij.
F. S. A. Infuſio.
Bibat unc. j. *omni biborio.*

Huc,

Huc, Elixiria propriet.
Sales vol. Oleóſi.
——— ——— ——— Aromatici.
Sp. vol. ——— Oleoſi.
——— ——— ——— Aromatici.
——— ——— ——— Cephalici.
——— ——— ——— Matricales.
——— ——— ——— Stomachici.
&c. pertinent.
Vide §. 75. N. §. 54. N. 4. §. 135.

Sect. 1234.

Miſtura aromatica, cardiaca, acida, ſitim ſedans, vires vitales excitans, lymphae fluorum concilians.

℞. *Ol. ſtillat. cortic. Citrei.*
Aurant.
Cinnam. ana gutt. iii.
Flor. Lavend.
Juniperi. ana gutt. ij.
Cum *Sacchari.* drach. vj.
F. S. A. Elaeoſaccharum, quod admiſceto dein
Rob. Samb.
Juniperi.
Sp. Salis. drach. j.
Aq. ſtillat. cortic. Citrei.
Aurant.
Cinnam. ana unc. ij.
Menthae. unc. x.
Capiat unc. j. *omni bihorio.*

Decoctum aperiens, acidum.

℞. *Succi rec. expreſſi ex tota rec. herba conſciſſa.* { *Fumariae.* *Cichorei.* *Taraxaci.* *Acetoſae.* } ana ℔. j.
Cremor. Tartari. ℔. ß.
Leni igne decoque ad ½; dein depurati hujus Decocti *unc.* x. admiſce
Rob. Sambuci. unc. x.
Capiat unc. ß. *omni bihorio.*

Miſtura cardiaca, aperiens, acida.

℞. *Sp. Nitri dulcis.* drach. iv.
Cochleariae. drach. vj.
Syrup. Cichorei cum Rheo.
ſ. Rad. aperient. ana unc. j.
Vini Rhenani. ℔. j.
M.
Bibat unc. j. *omni bihorio.*

Sect. 1237. N. 3.

Pulverum purgantium mercurialium formulae.

℞. *Turbith. mineral.* gr. ß.
Zingib. albi. gr. x.
M. F. Pulv.
Mane ſumendus alterno die, ex pauxillo pulpae Pomi toſti.

℞. *Mercur. praecipit. rubri.* gr. j.
Nucis myriſt. gr. vj.
M. F. Pulv.
In uſus eosdem, ſumendus ut prior.

℞. *Mercur. ſublim. dulc.* gr. vij.
Cortic. Magellan. gr. viij.
M. F. Pulv.
In uſus eosdem.

Pulvis Emeticus.

℞. *Tartari Emetici.* gr. ß.
Elaeoſacchari Citrei gr. vj.
M. F. Pulv.
Tertio quoque die ſumendus.

℞. *Emetici mitiſſimi, ex Antimon.* p. ij.
Nitri p. v. *detonando praeparati.* gr. iv.
F. Pulv.
Omni mane aſſumendus.

Tinctura diuretica, ſolvens.

℞. *Limatur. Cupri.* gr. x.
Sal. vol. oleoſi. drach. vj.
M. F. Tinctura coerulea.
Capiat gutt. xij. *ter de die, vacuo ſtomacho, ex Syrup.* ς. *Rad. aperient.* unc. ß.

SECT. 1243.

Vid. 334.

SECT. 1245.

Medicamenta fortia, ſaepe, ſine longa mora interpoſita, repetenda.

℞. *Vini Emetici vulg.* unc. ijß.
Una doſi.

℞. *Tartari Emetici.* gr. vj.
Una doſi.

℞. *Turbith. mineral.* gr. vij.
Una doſi.

℞. *Succi recent. expreſſi Cortic. medii. Sambuci.* unc. j.
Syrup. Violar. unc. ß.
Pro una doſi.

℞. *Fol. Soldanellae marin.* unc. j.
Comedat una vice.

℞. *Elaterii.* gr. iv.
Syrup. de Baccis Rhamni catharrt. unc. j.
M.
Pro una doſi.

SECT. 1247.

Tinctura fortiter purgans.

℞. *Reſin. Jalapp.*
Scammon. ana drach. j.
Fol. Sennae pulv.
Semin. contuſ. Carthami. ana drach. iv.
Sp. Vini rectific. ℔. j.
F. S. A. Tinctura, cui purae admiſce *Syrup. Roſar. ſolut. cum Senna.* unc. vj.
Bibat unc. j. *mane.*

℞. *Lunae purgativae Boyleanae.*
Micae Panis. ana gr. iv.
M. F. Pil. *gr.* ij.
Capiatur una *omni ſemihorio, donec incipiat purgatio.*

SECT. 1250.

Vinum medicatum roborans.

℞. *Limaturae Ferri rec. non rubigin.* unc. ij.
Cortic. Peruviani.
Magellan. ana unc. ij.
Rad. Rhei exſiccatae. unc. ß.
Vini Rhenani generoſiſſimi. ℔. ij.
F. S. A. Vinum Medicatum.
Doſ. unc. ij. *ter de die, vacuo Stomacho.*

SECT. 1252. N. 2.

Cataplasma valde diſcutiens.

℞. *Rad. elect. Bryon.*
Jalapp.
Fol. Rutae.
Abſinthii.
Cinarae hortenſ. ana unc. ij.
Flor. Melilot.
Centaur. min.
Bulb. Ceparum.
Allior. ana unc. ij.
Cum aq. comm. q. ſ. decoct. S. A. in Cataplasma, ſub finem admiſce *Galbani in vitello Ovi ſ. a. ſubacti.* unc. ij.

Fa-

Farin. Lini. unc. j.
Ol. Lini. drach. iv.
Sal. Ammon. drach. iv.
M.

Fomentum in eandem uſum.

℞. *Sapon. Venet.* drach. iv.
Sp. Vini theriacal. unc. xij.
M. accurate pro Fomento,
Cum laneis pannis applicando.

Epithema ſiccum ad Hydrocelen, ſerum diſſipans, educens.

℞. *Sal. marin. decrepit. ſicciſſimi, calidi, tenuiſſime triti q. ſ.*

Intra lintea conſuta applicetur, renovando ſimulac maduerit.

Pulvis pro ſuffimigio, discutiens, ad Hydrocelen.

℞. *Benzoïn.*
Olibani.
Sarcocollae.
Reſin. Guajaci. ana unc. ß.
Camphorae. drach. ß.
Maſticheſ. unc. j.
Salis Ammoniac. ſcrup. ij.
M. F. Pulv. *Cujus incenſi vapor excipiatur nudo Scroto, dein panni lanei fumo hoc vaporoſi, calidi, ſuperapplicentur.*

IN PODAGRA.

SECT. 1275. L. α.

Vid. 1233.

SECT. 1275. L. β.

℞. *Alcabeſt. Glauberi.* unc. j.

Sumat, omni mane, gutt. ix. *ex Jure vitulino.*

℞. *Ciner. Geniſtae.* unc. j.
Vini Rhenani. ℔. iß.
M.
Bibat depurati liquoris unc. ß. *omni mane.*

IN MORBIS VIRGINUM.

SECT. 1291. N. 3.

Aloë.
Myrrha.
Bryonia.
Colocynthis.
Gumm. Ammon.
Bdellium.
Sagapenum.
Opopanax.
Galbanum.
Aſa foetida.

Elixir proprietatis quodcunque.

SECT. 1291. N. 4.

Omnia hic ſupra N. 3.

Ariſtolochia.
Artemiſia.
Cardiaca.
Chamaemelum.
Juniperus.
Majorana.
Marum.
Matricaria.
Pulegium.
Ruta.
Sabina.
Salvia.
Sambucus.
Serpillum.
Tanacetum.
Thuya.

Thy-

Thymus.

Tum §. 75. N. 5. §. 54. N. 4.

SECT. 1291. N. 5.

Emplaſtra de Cumino.
Meliloto.
Galbano.
Baccis Lauri.
Labdano.
Oxycroceum.

Applicata cavis pedum, umbilico & inguinibus.

Fotus, *ex Sapone Venet. & Decoct. herbarum*

N. 4. §. 1291.

Linimenta ex Unguento Martiato.
Nervino.
Enulato ſine Mercur.
Agrippae.
De Arthanita.

Olea Aromatica ſtillatitia vid. §. 75. N. 5. inter Stimulantia praecipue vero

Oleum ſtillatit. Baccar. Juniperi.
Hyſſopi.
Macis.
Majoranae.
Origani Cretici.
Roſmarini.
Sabinae.
Spicae.
Tanaceti.
Succini.

Olea infuſa Abſinth.
Anethi.
Chamaemeli.
Nepetae.
Rutae.
Caſtorei.
Crocini.
Irini.
Lumbricor. terreſtr.

V. G.

Linimentum ſtimulans.

℞. *Unguent. Martiat.*
Nervini. ana unc. j.
Olei ſtillatit. Baccar. Juniperi. drach. j.
Sabinae.
Infuſi Rutae.
Caſtorei. ana unc. ß.

M. F. Linimentum in hoc caſu,
Umbilico, pubi, inguinibus applicandum.

Vapores, ex decocto N. 4. *Utero excepti.*

SECT. 1291. N. 6.

Vid. 1250.

AD GRAVIDARUM MORBOS.

SECT. 1360.

Vinum medicatum, aromaticum, cardiacum.

℞. *Cortic. elect. depurat. Citrei.*
Aurantior.
ana unc. ij.
Cinnam. drach. vj.
Magellan. drach. ij.
Vini Hiſpan. ℔. iij.

F. Vin. Medicatum.
Capiat unc. ij. *veſperi itura cubitum.*

Tinctura cardiaca, antihyſterica.

℞. *Sal. vol. oleoſ.* drach. j.
Tinct. Gumm. Lacc. drach. ij.
Caſtor. drach. ß.
M.

Capiat gutt. xij. *in Paroxysmo Hyſterico. Mi-*

Miſtura cardiaca, aromatica, acida.

℞. *Succ. Citrei rec. expreſſi.* unc. iv.
Syrup. Kermeſin. unc. iv.
Vini Rhenani. ℔. iij.
Tinct. Cinnam. unc. ij.
Cortic. Citrei. unc. ij.
M.

Capiat unc. iß. *in languore.*

Similis.

℞. *Rob. Ribeſior.*
Mivae Cydonior.
Syrup. Berberis condit.
Acetoſ. Citrei. ana unc. ij.
Sp. Vitae Matthioli. unc. j.
Aq. ſtillat. cortic. Citrei. unc. xij.
M.

Capiat unc. ß. *in languore.*

SECT. 1302.

Linimentum emolliens.

℞. *Unguent. Popul.*
Roſac. ana unc. j.
Nutrit. drach. vj.
Sacchar. Saturni. ſcrup. j.
Ol. infuſ. Roſar.
Violar.
Hyperici. ana unc. ß.

M. F. Linimentum, huic caſui aptum.

SECT. 1307.

Miſtura adſtringens, opiata.

℞. *Lapid. Haematit.*
Bol. Armen.
Sang. Dracon. ana drach. j.
Syrup. Myrtini. unc. j.
Laud. puri. gr. iij.
Aq. ſtillat. Plantag. unc. vj.
M.

Capiat unc. ß. *omni* $\frac{1}{2}$ *horae, donec inceperit leniri malum*, ſi medicamento hujusmodi ſuperabile ſit.

AD PUERPERIOS MORBOS.

SECT. 1316.

Linimenta.

Vid. §. 35. N. 3. §. 1302.

IN PARTU DIFFICILI.

SECT. 1324.

Miſtura cardiaca, antacida anodyna, ad dolores a partu.

℞. *Lapid. Cancr.* drach. iij.
Corall. rubr. drach. ij.
Margarit. drach. j.
Laud. puri. gr. iij.
Syrup. Kermes. drach. vj.
Aq. ſtillat. cort. Citrei.
Meliſſ.
Majoran. ana unc. iij.
M.

Capiat unc. ß. *omni* $\frac{1}{4}$ *horae, donec ſopiatur dolor; ſuperbibendo* unc. ij. *ſequentis.*

Decoctum cardiacum, diluens, leviſſime nutriens.

℞. *Hord. mund.*
Avenae integrae. ana unc. j.

L Cum

Cum aq. decoct. ſpatio ½ horae ℔. iij. admiſce
Vini Rhen. ℔. j.
Aq. ſtillat. Cinnam. unc. ij.
Syrup. Kermeſin. unc. iß.

Pulvis antacidus, anodynus.

℞. *Olei ſtillat. Cinnam.* gutt. ij.
Sacchari perlati. drach. j.
F. S. A. Elaeoſaccharum, cui dein admiſce
Margarit. Occid. drach. ß.
Matris perlar. drach. j.
Corall. rubr. drach. ß.
Laudani puri. gr. iij.
M. F. Pulv. ſubtiliſſ. divid. in vj. doſ. aeq.
Sumat unam *omni ſemihora ex Vini Rhenani* unc. ß. *donec dolor miteſcit; dein detur* una *tantum, mane & veſperi, per binos dies.*

SECT. 1336. N. 1.

Antacida.

Vid. §. 66. N. 5. §. 67. & §. 1324.

SECT. 1336. N. 2.

Diluentia.

Vid. §. 54. N. 4.

SECT. 1336. N. 3.

Diſcutientia hic bona.

℞. *Flor. Chamaemel.*
Sambuc.
Melilot.
Lavend. ana unc. ij.
Croci. drach. j.
Cum *Lacte dulc.* decoct. in Cataplaſma admiſce
Sapon. Venet. drach. ij.
Micae Panis albi. q. ſ.

SECT. 1336.

℞. *Sp. flor. Roriſmar.* q. ſ.
Applicetur cum linteo.

Linimentum leniens, diſcutiens.

℞. *Ol. Amygdal. dulc.*
Infuſi Hyperici.
Violar.
Roſar. ana unc. ß.
M. F. Linimentum.

℞. *Unguent. Roſar.*
Popul.
Nutrit. ana unc. ß.
M.

IN MORBIS INFANTUM.

SECT. 1342.

Miſtura glutinoſa, diſſolvens.

℞. *Mell.*
Vini Gall.
Hydromell. ana unc. ß.
M.
Una doſis.

Similis leniter purgans.

℞. *Syrup. Cichor. cum Rheo.* drach. iij.
Sapon. Venet. drach. ß.
Aq. ſtillat. Meliſſae. unc. ß.
M.
Una doſis.

SECT. 1343.

Tinctura aromatica, ſpirituoſa, pro Epithemate.

℞. *Cinnam.*
Maceris.

Nu-

Nucis myriſt.
Maſtich.
Olibani. ana drach. ij.
Sp. Vini Theriacal. unc. iv.
F. Tinctura.

Epithema Aromaticum, promovens ſuburrae inteſtinalis excretionem in infante recens nato.

Dein
℞. *Vitell. Ovi.* N. j.
Tincturae praeſcriptae. unc. ß.
Aq. ſtillat. Roſar. drach. ij.
Excepta pauxillo micae panis Stomacho applicentur.

℞. *Flaved. cortic. Citrei raſi.* unc. ß.
Nucis myriſt. drach. ij.
Vini Hiſpan. drach. iij.
M. conterendo ſimul in mortario.
Et mica panis excepta applica ut prius.

SECT. 1346.

Syrupus leniter purgans, exppellendo meconio idoneus.

℞. *Caſſiae rec. extract.* drach. ß.
Rhei. gr. iij.
Syrup. Cichor. cum Rheo. drach. ij.
M.
Pro una doſi.

Miſtura in eundem finem.

℞. *Mannae Calabrin.* drach. ij.
Syrup. Roſar. ſolut. drach. j.
Aq. ſtillat. Flor. Sambuci. drach. iv.
M.
Pro una doſi.

℞. *Mell. albi.* drach. iij.
Syrup. Roſar. ſolut. cum Senna. drach. j.
Aq. ſtillat. Cichor. drach. iv.
M.
Pro una doſi.

℞. *Rhei elect.* gr. vj.
Agaric. elect. gr. ij.
Syrup. Violar. drach. ij.
Exacte contritis admiſceto
Aq. ſtillat. Meliſſ. drach. ij.
Pro una doſi.

℞. *Sapon. Venet.* parum in globulum vel conum formati.

℞. *Globulum exiguum* vel *Conulum*, factum *ex Saccharo coniformi.*

℞. *Mel* ad duritiem coctum & in Suppoſitorium exiguum formatum.

℞. *Sebi Candelarum parum*; forma in ſpeciem debitam.

Cardiaca hic bona, hauſtus Meconium propellentes cardiaci.

℞. *Mell.* drach. j.
Vini Hiſpan. drach. ij.
Vitell. Ovi. drach. ij.
M. F. Hauſtus.

℞. *Aq. ſtillat. Cinnam.* drach. ij.
Elixir. propr. cum ſale Tartar. pp. gutt. vj.
Syrup. Kermes. drach. j.
M. F. Hauſtus.

SECT. 1347.

Hauſtus Meconii duritiem emolliens.

℞. *Seri lact. rec.* drach. vj.
Mellis. drach. j.
M. F. Hauſtus.

Clyſma in eundem finem.

℞. *Seri Lact. rec.* unc. ij.
Sapon. Venet. drach. iß.
Mell. drach. ij.
M. F. Clyſma.

Sect. 1348.

Linctus oleoſi ad inteſtina, duro Meconio repleta, lubricanda.

℞. *Ol. Lini.* drach. j.
Syrup. Altheae. drach. ij.
M.
Pro una doſi.

℞. *Ol. Olivar.*
Syrup. capillor. Vener. ana drach. ij.
M.
Pro una doſi.

℞. *Ol. Amygdal. dulc. rec.* drach. iij.
Syrup. Glycirrhiz. drach. ij.
Pro una doſi.

Clyſma in eundem uſum.

℞. *Olei Lini.* unc. ß.
Vitell. Ovi. drach. ij.
Mell. Mercurial. unc. ß.
Seri Lactis recent. unc. i.
M. F. Clyſma,
Applicandum ſemel quotidie, donec lubricitas apparet.

Linimentum in eundem finem.

℞. *Unguent. Altheae compoſ.* unc. j.
Olei Lini. unc. ß.
M. F. Linimentum.
Quo Abdomen inungatur mane & veſperi.

Sect. 1350.

Pulvis antacidus abſorbens.

℞. *Lapid. Cancror.*
Oſteocoll.
Cretae.
Mandibul. Lucii piſcis.
Oſtracoderm. Oſtreor. ana drach. ij.
M. F. Pulv.
Doſis, gr. vij. *bis vel ter de die.*

Miſtura antacida.

℞. *Aq. ſtillatit. flor. Rhoead.*
Foeniculi. ana unc. ij.
Lapid. Cancror. drach. ij.
Sapon. Venet. gr. vij.
Syrup. Altheae. unc. ß.
M.
Bibat drach. ij. *omni hora, ſi non dormit.*

Sect. 1356.

Miſtura antacida, lac coagulatum reſolvens, Alvum leniter ſtimulans.

℞. *Sapon. Venet.* drach. ij.
Vitell. Ovor. drach. iv.
Lapid. Cancror. drach. iij.
Rhei. drach. ß.
Bene terendo miſce cum
Aq. ſtillat. Menth. unc. iv.
Syrup. Altheae. unc. iß.
Capiat unc. ß. *omni hora, donec ſedentur ſymptomata.*

Clyſmatum formulae, ad lac in inteſtinis coagulatum diſſolvendum.

℞. *Sapon. Venet.* drach. ß.
Sal. Gemm. gr. iij.
Mell. Anthoſat. unc. ß.
Aq. ſtillatit. Foeniculi. unc. iß.
M. F. Clyſma.

℞. *Fellis Bubuli.* drach. ß.
Mell. Mercurial. unc. ß.
Aq. ſtillatit. Menth. unc. iß.
M. F. Clyſma.

Oleoſa

Oleoſa interna.

Vid. §. 1348.

Oleoſa externa hic.

Ung. Martiat.
Nervin.

Olea infuſa Abſinthii.
Anethi.
Chamaemeli.
Rutae.

Olea preſſa Lauri.
Macis.
Nucis myriſticae.
Palmae.

SECT. 1369.

Miſtura attenuans, nidum vermium deſtruens.

℞. *Gumm. Opopanac.* drach. j.
Vitell. Ovor. drach. ij.
M. S. A. dein adde
Sapon. Venet. drach. j.
Syrup. Artemiſ. unc. iß.
Aq. ſtillat. Foeniculi. unc. iij.
Capiat drach. j. *omni quadrihorio, uno vel altero die, cum regimine.*

Pulvis purgans, mercurialis antihelminticus.

℞. *Mercur. nigri.*
Agarici trochiſc. ana drach. j.
Sacchari puri. drach. iß:
M. F. Pulv. dividendus in x. partes.
Capiat unam *mane & veſperi, vacuo Stomacho.*

Miſtura attenuans, antihelmintica.

℞. *Sal. Card. bened.* drach. ij.
Syrup. 5. Rad. aperient. unc. j.
Aq. ſtillat. Fumar. unc. iv.
M.
Capiat drach. iij. *omni trihorio.*

Electuarium ſimile.

℞. *Semin. Abſinth. vulg.*
Santonic.
Tanacet. ana drach. ij.
Mell. unc. ij.
M.
Sumat drach. ij. *omni mane.*

SECT. 1370.

Linimentum nidum vermium deſtruens, & ſimul purgans.

℞. *Unguent. Agripp.*
Arthanit. ana unc. j.
M. F. Linimentum;
Cujus pauxillo inungatur ſubinde locus Umbilici.

Unguentum purgans, antihelminticum.

℞. *Fellis Taurini.*
Aloës pur. ana drach. j.
Unguent. Altheae. unc. j.
M.
In ſimiles uſus.

Simile, valde aromaticum, ſed ſine purgantibus.

℞. *Ol. Tanaceti.*
Caſtorei. ana unc. ß.
Unguent. Nervin. unc. j.
M.
In eundem effectum.
In quibus obſervandum, an nimis turbet alvum; id quippe accidit ſaepe: ne in Dyſenteriam prolabatur Infans, ex uſu nimio, cavendum tunc erit.

Sect. 1371.

Miſtura vermes necans.

℞. *Mell.* unc. ij.
Sal. Gemm. drach. iß.
Aq. ſtill. Cichor. unc. iv.
M. F. Potus,
Cujus unc. ß. *bibat omni hora diei.*

Pulveres ſimiles.

℞. *Corn. Cerv. uſtum.*, ad ſcrup. j.
Capiat quater de die, quo tempore vacuus eſt ſtomachus, ex
Syrup. Roſar. pallid. drach. ij.

℞. *Corallin. marin.* drach. ij.
Limatur. Martis. drach. ß.
M. F. Pulv. dividendus in doſ. xvj.
In uſum eundem.

℞. *Semin. Santonici.*
Rutae.
Tanaceti.
Abſinthii. ana drach. j.
Sacchari. drach. iij.
M. F. Pulv. dividendus in doſ. xvj.
In uſus eosdem.

Vinum Medicatum, antihelminticum.

℞. *Hydromell. rec.* ℔. j.
Semin. Santonici.
Tanacet. ana unc. j.
F. S. A. Vin. Medicatum; cui dein puro admiſceto
Mellis albi. unc. ij.
Capiat unc. j. *mane, vacuo Stomacho.*

Pulveres Mercuriales, antihelmintici.

℞. *Mercur. nigr.* gr. viij.
Vitriol. Martis parum calcinati. gr. ij.
M. F. Pulvis, dividendus in ij. doſ.
Capiat unam *mane*, alteram *veſperi, inani ſtomacho.*

℞. *Mercur. dulc.* gr. vij.
Diagryd. gr. v.
M. F. Pulv.
Mane hauriendus ex Hydromelle.

Similis, ſed ſine Mercurialibus.

℞. *Tartar. vitriolat.* gr. iv.
Vitriol. Martis. gr. iij.
M. F. Pulv. tenuiſſimus, divide in doſ. iij.
Capiat unam *mane, circa meridiem, veſperi, vacuo ſtomacho.*

℞. *Vitriol. comm.* gr. ij.
Syrup. Violar. drach. iv.
M.
Pro una doſi, mane, jejuno ſtomacho, aſſumenda.

Sect. 1372.

Pulveres Mercuriales ad vermes necandos, & per alvum expellendos.

℞. *Diagryd.* gr. iv.
Mercur. dulc. gr. vj.
M. F. Pulv. tenuis.
Pro una doſi.

℞. *Rad. Jalapp.*
Mercur. nigri. ana gr. xij.
M. F. Pulv.
Ut prius.

℞. *Agaric.* gr. viij.
Mercur. nigri. gr. xij.
M. F. Pulv.
Ut prius.

Pul-

Pulvis purgans, antihelminticus.

℞. *Aloës.* gr. iij.
Reſin. Jalapp. gr. j.
Vitriol. Martis. gr. ij.
M. F. Pulv.
Ut prius.

Sect. 1373.

Clysmatum antihelminticorum formulae.

℞. *Ol. Lini.* unc. iij.
F. Clysma.

℞. *Mell.* unc. ij.
Aq. ſtill. Cichor. unc. ij.
F. Clyſter.

℞. *Decoct. Tanacet.* unc. iij.
Aloës. gr. vj.
M. F. Enema.

℞. *Vitriol. Martis.* gr. xv.
Aq. ſtillat. Cichor. unc. iv.
M. F. Lavamentum dictum.

Suppoſitorium ſimile.

℞. *Mell. cocti ad ſpiſſitudinem debitam.* unc. iv.
Aloës. unc. ß.
Vitrioli Martis. drach. ij.
M. S. A. F. parva Suppoſitoria,
Applicanda poſt alvum exoneratum.

Unguenta externa.

Vid. §. 1370.

Sect. 1377.

Miſturae refrigerantes, antiphlogiſticae.

℞. *Nitri.* gr. xx.
Sp. Sal. gutt. v.
Syrup. Violar. unc. j.
Aq. ſtillat. flor. Sambuc. unc. iij.
M.
His foveantur Gingivae.

℞. *Cremor. Lactis rec.*
Vitell. Ovor. ana unc. j.
Syrup. Violar. drach. vj.
Aq. ſtillat. Roſar. unc. iij.
M.
In eosdem uſus.

℞. *Flor. recent. Roſar.*
Sambuci. ana pug. ß.
Includantur linteo, appenſo, ut in fundo maneant, plumbo, tum immittantur vitro longo, cylindrico; affundatur Lac recens; ponantur in digeſtione; *Cremor ſupernatans adhibeatur inflammatas ad gingivas.*

Sect. 1378.

℞. *Spirit. Corn. Cerv.* gutt. iij.
Bibat ex Syrup. Kermes. drach. ij. *ter de die*

IN VARIOLIS.

Sect. 1392.

Pulveres Mercuriales & Antimoniales, forti veneno varioloſo antidoti.

℞. *Antimon. diaphoret. una cum ſuo Nitro fixante conſervati.* drach. vj.
Mercur. dulc. drach. ß.
Sal. Polychreſt. veri. drach. j.
Diu terendo F. Pulv. tenuiſſimus, dividendus in xxiv. doſ. aequales.
Capiat unam *tertia quaque hora*; *ſuperbibendo*, *poſt ſingulas*, *Seri Lact. rec.* unc. iv.

℞. *Flor. Sulphur.* drach. j.
Cinnabar. Antimon. ſcrup. j.
Stibii diaphoret. nitrati.
Salis polychreſt. ana drach. iß.
M. F. Pulv. ſubtiliſſimus, dividendus &
Sumendus ut prius.

SECT. 1394. N. 2.

Clysma laxans.

℞. *Flor. Malvae.*
Altheae.
Taraxaci.
Verbaſci.
Lychnid. ſaponar. ana unc. ß.
Farin. Lini. drach. ij.
Coq. cum aq. ad *unc.* xij.
F. Clysma.
Injiciendum duodecima quaque hora.
Panni lanei eodem Decocto *madidi, expreſſique iterum, calidi applicentur corpori inferiori, pedibus, poplitibus, inguinibus, cruribus, femoribus.*
Eodem Os, Nares, Fauces, colluantur, humectentur, foveantur.

SECT. 1394. N. 3.

Decoctum diluens, acidulum, nitroſum, ad ſtimulum varioloſum expellendum.

℞. *Flor. Papaver. errat.*
recentiſſ. Sambuci. ana unc j.
Avenae integrae. unc. ß.
Cum aq. decoct. *unc.* xx. admiſce
Nitri ſtibiati, h. e. ab Antimon. diaphoretico lavando, & cryſtalliſando, ſeparati. unc. ß.
Succi Citrei recent. unc. j.
Syrup. Violar. unc. iß.
Bibat quantum lubet.

SECT. 1394. N. 4.

Vid. 28. N. 1.

SECT. 1399. N. 1.

Vid. 28. N. 1.

SECT. 1399. N. 2.

Vid. 1394. N. 3.

SECT. 1399. N. 3.

Succus antipyicius in ſtatu Phlogiſtico Variolarum.

℞. *Succi recens expreſſi Cichorei.*
Lactucae.
Taraxaci.
Fumariae. ana unc. ij.
Radic. Scorzoner. unc. iv.
Nitri puri. drach. iß.
M.
Bibat unc. j. *omni hora diei.*

Decoctum ſimile.

℞. *Radic. Sarſaparill.*
Chinae.
Gramin. ana unc. ij.
Scorzoner. unc. viij.
Flor. Sambuci. unc. j.
Cum aq. decoct. ſpatio 1. horae, pint. vj. exhibe.
Bibat unc. v. *omni hora.*

SECT. 1399. N. 4.

Epispaſticum, impetum humorum a nobilioribus partibus derivans.

℞. *Emplaſtr. de Meliloto.*
Galbani.

Sa-

Sagapeni. ana unc. j.
M.
Extenſa ad alutam applica cavis Pedum.

Idem fortius.

℞. *Fermenti acidi Panis.* unc. vj.
Rutae. m. j.
Semin. Sinapi contuſi. drach. vj.
Salis. drach. iv.
Aceti. drach. iv.
M.
Applica ad cava Pedum & Poplitum noctes atque dies.

SECT. 1399. N. 6.

Hauſtus anodyni.

℞. *Syrup. Papav. albi.* unc. j.
F. Hauſtus.

℞. *Laudani puri.* gr. j.
F. Pilula.

℞. *Laudani puri.* gr. j.
Aq. ſtillat. Meliſſae. unc. ß.
M. F. Hauſtus.

SECT. 1402.

Vid. ſcripta ad 1394. & 1399. N. 6.

AD CALCULUM.

SECT. 1425.

Olera hic bona.

Borrago.
Chaerophylla.
Chondrilla.
Lactuca.
Petroſelinum.
Radices Dauci.
Raparum.
Siſari.
Sonchus.
Scorzonera.
Taraxacum.
Tragopogon.

Haec, horumve quaedam, cum Jure carnium cocta, pro Victu optima.

Serum Lactis.
Lac.
Lac ebutyratum.
} Animalium ſolo gramine paſtorum.

Plurimum valet uſus horum tam diu continuatus, donec Alvus ſit, manetque, aliquamdiu laxa; licet debilitas inde quaedam ſucceſſerit: haec quippe felix ſaepe ſolvit vel inveteratum malum.

SECT. 1426.

Clyſma aperiens, laxans, molliens, Calculum leniter propellens.

℞. *Fol. Malvae.*
Althaeae.
Ibiſci.
Mercurialis.
Parietariae.
Brancae Urſinae.
Atriplicis. ana m. iv.

Ex eodem Decocto fiant Clyſmata, & etiam potulenta aſſidua; nam, laxant, aperiunt, molliunt, pellunt.

Decoctum oleoſum ad lubricandum.

℞. *Amygdal. dulc.* N. xxx.
Piſtachior. N. xx.
Semin. Papav. contuſ. unc. iij.
Excorticata, & contuſa, decoque cum *Aq. vulgari* q. ſ. ſpatio ½ horae, tum

fortiter & diu contritis ſimul S. A. adde

Sapon Venet. drach. iv.
Glycirrhiz. unc. ij.

Ebulliant denuo parum, dein Decocti ℔. iij. exhibe.

Bibat unc. viij. *quater de die, vacuo Stomacho, & dein parum leniter deambulet.*

Opiatum, Anodynum, Aperiens.

℞. *Syrup. 5. Rad. aperient.* unc. iß.
Laudani puri. gr. ij.
Nitri puri. gr. xx.
Aq. ſtillat. Petroſelini. unc. vj.

M.

Bibat unc. ß. *omni hora.*

Propellens Diureticum.

℞. *Cicer. rubr. contuſ.* unc. ij.
Semin. Petroſelini. unc. j.
Rad. Gramin.
Petroſelini. ana unc. iv.
Fol. Agrimon.
Virg. aureae.
Veronic. maris. ana m. ß.
Glycirrhiz. unc. j.

Cum aq. decoct. ſpatio ½ horae ℔iij. admiſce

Nitri drach. ij.

Bibat unc. ij. *omni hora.*

IN LUE VENEREA.

Sect. 1458.

Balneum, ex antiſepticis, ad partes affectas a putredine ſervandas, pro Viris.

℞. *Fol. rec. Rutae.*
Scordii.
Alliariae.
Malvae. ana m. ij.

Cum aq. decoct. & expreſſa admiſce ad ℔. ij.

Sapon. Venet. drach. j.
Sp. Vin. comm. drach. vj.

In hoc tepido Virga, & Scrotum, immergantur ter quaterve de die, ſpatio ½ horae, dein panni lanei praeſcripto Decocto immerſi, & expreſſi, omni applicentur Pubi, Scroto, Perinaeo. Fiant ex iisdem *Injectiones.*

Injectio detergens, ad Urethram ulcere venereo eroſam.

℞. *Mell. Roſar.* unc. j.
Aloës puriſſ. gr. x.
Sal. Ammon. gr. iv.
Aq. ſtillat. Foenicul. unc. vj.
M. pro Injectione.

Purgatio.

℞. *Rad. Jalapp.* drach. j.
Mercur. dulc. ſcrup. j.
F. Pulv.

Pro una doſi.

℞. *Scammon.* gr. xij.
Rad. Jalapp. gr. xviij.
Mercur. dulc. gr. xxv.
M.

Ut prius.

℞. *Pil. Coch. maj.* gr. xl.
Praecipit. albi. gr. iij.
M. accurate; F. Pil. N. ix.

Summa aurora devorandae.

Emulſio refrigerans.

℞. *Semin. 4. frigid. major. & minor.* ana drach. iij.

Cum

Cum *Aq. Hordei* F. Emulſio, cujus *unc.* xxij. admiſce
Nitri drach. j.
Syrup. Diacod. unc. ß.

Pilulae balſamicae, per epicraſin purgantes.

℞. *Terebinth. vulg.* unc. j.
Rhei-barb. drach. iv.
Glycirrhiz. ſiccae. q. ſ. ut F. maſſa ad formandas Pilul.
Capiat j. *omni hora* gr. iv.

SECT. 1460.

Cataplaſma diſcutiens, anodynum.

℞. *Flor. Samb.*
Melilot.
Chamaemel.
Papav. errat.
Althaeae. ana unc. ij.
Cum *Lacte ebutyrato* coctis admiſce
Farin. Lini. unc. j.
Ol. Lini. unc. ß.
Sp. Vini Theriacal. unc. j.
F. Cataplaſma.

SECT. 1461.

Emplaſtrum Diſſipans.

℞. *Flor. Sulph.* unc. ij.
Mercur. nigr. drach. ij.
Sacchar. Saturni. drach. iij.
Emplaſtr. de Meliloto.
Cumino.
Galbano.
Ammoniaco.
Sagapeno. ana unc. ß.
M. F. S. A. Emplaſtr.
Cum aluta applicandum.

℞. *Flor. Sulph.* drach. iv.
Sacchari Saturni. drach. j.
Picis Sutoriae. unc. ij.
M.
In eoſdem uſus.

Cataplaſma ſuppurans, ad Bubonem venereum.

℞. *Ficus molles, maturas, ad* ℔ß.
Mell. recent. unc. ij.
Galbani in vitello Ovi ſoluti. unc. j.
F. S. A. cum aq. coquendo Cataplaſma.

Pulvis depurans, ad Bubonem venereum apertum.

℞. *Pulv. fol. ſiccator. Scordii.* unc. ij.
Vitrioli albi. drach. ij.
Aloës. drach. j.
M. F. Pulv.
Aperto Ulceri, deterſo prius, inſpergendus ad depurandum.

SECT. 1462.

℞. *Emplaſtr. de Meliloto.*
Diapamphol. ana q. ſ.

℞. *Emplaſtr. Vigon. cum Mercur. duplic.* q. ſ.
Extenſ. ad alutam exhibe.

SECT. 1463.

℞. *Mercur. ſublimati.* drach. j.
Aq. Calcis vivae. unc. ij.
M.
Hac aqua tangantur leniſſime una vel altera vice.
Dein fiat aucta copia *Aq. Calcis* ſenſim lenior.

SECT. 1466.

Fomentum detergens, antiſepticum.

℞. *Fol. recent. Scordii.*

 Ab-

Flor. recent. Abſinth.
Alliar.
Rutae.
Rorismar. ana m. ij.
Tanacet.
Centaur. min.
Card. bened. ana m. iß.
Rad. Imperator.
Hellebori nigri. ana unc. j.
Cum aq. decoct. ℔v. admiſce
Sapon. Venet. unc. iß.
Hoc Fomento pudenda depurentur.

℞. *Mell. Roſar.* unc. iv.
Mercur. ſublim. corroſiv. drach. ß.
Aq. ſtillat. Rutae. unc. x.
M.
In eundem uſum.

SECT. 1468.

Decoctum diluens, aperiens, ante Salivationem ſumendum.

℞. *Rad. Gramin.*
Chinae.
Sarſaparill. ana unc. ij.
Hord. mundati. drach. vj.
Glycirrhiz. unc. iß.
Cum aq. decoct. ſpatio 2. horar. ℔iij. exhibe.
Bibat de hoc Decocto unc. iv. *omni hora diei.*

SECT. 1469.

Bolus Sialogogus.

℞. *Mercur. dulc. triti.* gr. iv.
F. *una doſis.*

SECT. 1473.

Clysma purgans, Salivationis impetum minuens.

℞. *Fol. Sennae.* unc. j.
Agarici. drach. iv.
Semin. Carthami. drach. ij.
Rad. Jalapp. drach. j.
Cum aq. decoct.
Unc. xij. *injice pro Clysmate.*

Hauſtus purgans in eundem finem.

℞. *Diagryd.* gr. xv.
Syrup. Roſar. ſolut. cum Senna. drach. vj.
M.
Pro una doſi.

℞. *Diaſcord. Sylvii.* gr. xxiv.
F. *una doſi pro ſudorifero.*

SECT. 1474.

Pulvis anodynus, ad fluxum Alvi, a Salivatione, cohibendum.

℞. *Laudan. puri.* gr. iij.
Corall. rubr. drach. j.
Sacchari perlati. drach. ij.
M. F. Pulv. tenuiſſimus divid. in vj. doſ. aequales.
Capiat unam *omni* $\frac{1}{4}$ *horae, donec ſedetur dolor Alvi, & Diarrhaea.*

Vel Miſtura anodyna & diaphoretica in eundem finem.

℞. *Diaſcord. Sylvii.* drach. j.
Syrup. Diacod. drach. ij.
Aq. ſtillat. Cortic. Citrei. unc. iv.
M.
Capiat unc. ß. *omni* $\frac{1}{4}$ *horae, donec ſedentur modo dicta.*

℞. *Theriac. Andromach.* unc. ij.
Extenſam ad alutam applica Abdomini in uſum eundem.

SECT. 1475.

Vid. 1426.

SECT. 1489.

Cibus optimus.

1. Panis bene fermentatus, biſcoctus, cum admiſto pauco Croco, Nuce myriſtica, Cardamomo, Cinnamomo, ſemine Celeri, atque ſimilibus gratiſſimis, & roborantibus, aromatibus.

2. Caro Columbarum, Gallinaceorum, Cuniculorum, Ovilla, Hoedina, Vitulina, macilentior, leniter aſſa, minutum inciſa; dein intermiſto Pane biſcocto, Sale, & pauco Petroſelini, Thymi, Nucis myriſticae, aut ſimilium, parata.

3. Oryza, Milium, Hordeum, cum Aqua, & Uvis paſſis, cocta; dein cum pauxillo Vini, & leniorum Aromatum, condita.

Potus optimus.

Vinum Gallicum maturum, rubrum, adſtringens, *ter quaterve de die ad* unc. j. *exhibitum.*

Vinum Hippocraticum *ita datum ad* unc. ß. *eodem tempore.*

Cereviſiae recentes, ut { Mumma Brunsvicenſis. Ale Brittannorum. Cereviſia Batava, *quae* xij. *florenorum pretio venalis.* }

Hiſce aeſtivo tempore aequa portio Aquae ferratae medicatae *admiſceri poteſt, inprimis vero* Acidularum Spadanarum.

Pulvis aromaticus, roborans, exſiccans, pro Lectulo & Pulvinari roborante.

℞. *Folior. recent. in umbra ſiccatorum,*
Filicis maris. ℔iij.
Folior. recent. Majoranae.
Meliſſae.
Menthae. ana m. ij.
Flor. recent. in umbra ſiccatorum,
Meliloti.
Trifolii odorati.
Sambuci.
Roſarum. ana unc ij.

Terantur in Pulverem tenuem, miſceantur duplo tanto *Paleae Hordei*, atque dein his linteo immiſſis fiant Lectuli & Pulvinaria, quibus incumbant, quique ab humido rite defendantur, & ſaepe exſiccentur.

Similis pro ſuffimigio.

℞. *Benzoïni.*
Maſtiches.
Olibani.
Succini.
Turis. ana unc. j.
M. F. Pulv.

De hoc Pulvere inſparſum parum prunae fumet, ſuper hoc fumo Panni lanei detenti, fricandis partibus adhibentur.

Hauſtus emeticus, mitior, pro Infante.

℞. *Radic. Ypecacuanhae.* ſcrup. j.
Vini albi Gallici. unc. j.
Sacchari. drach. ij.

Infuſa totam noctem, depurata exhibe mane.

Hoc repetatur quarta quaque die, in vicem quintam.

Similis purgans, & ſimul roborans.

℞. *Rhei ſelecti.* unc. ß.
Myrobolani Citrini ſine nucleis. drach. iij.
Agarici trochiſcati. ſcrup. ij.

 In-

Infundantur frigida cum *Cereviſiae fortioris* ℔iv.

Poſt xxiv. horas paratus erit potus, *quo utatur pro familiari quotidiano, ſpatio* iv. *ſeptimanarum.*

Si vero nimis inde purgetur, aqua copiae Cereviſiae alterius dilui poterit, aut etiam majore, ſi uſus indicat.

Herbae roborantes, ſiccantes, excitantes, antiſcorbuticae, Rachitidi ſanandae propriae.

Agrimonia.
Betonica.
Capparidis cortex ex radice.
Ceterach.
Cichoreum.
Cuscuta.
Diapenſia.
Endivia.
Filix mas.
Hepatica.
Lingua cervina.
Meliſſa.
Myrobalani pruna.
Osmunda Regalis.
Polypodium.
Quercus folia, glandesque.
Rhabarbarum.
Rubi folia & radix.
Ruta muraria.
Scabioſa.
Tamariſci cortex, flores, folia.
Trichomanes.
Veronica.

Ex his *Cereviſiae, Vina, Infuſa*, medicata parari queunt, maximo cum fructu, aut & *Condita*, & ſimilia componi ex gr.

Cereviſia medicata excitans, roborans, ſiccans.

℞. *Agrimoniae.*
Ceterach.
Filicis radic.
Linguae Cervinae.
Polypodii radic.
Rutae murariae. ana unc. ij.

Minutim ſciſſa, miſta, linteo immiſſa, infundantur frigida, cum ℔xij. *Cereviſiae.*

Utatur pro potu communi.

Vel Vinum ex ſimilibus.

℞. *Folior. & Flor. Betonicae.* unc. iij.
Cortic. radic. Capparidis.
Tamariſci.
Rubi ſylveſtris.
Trichomanis. ana unc. ij.
Limaturae Martis. unc. ß.

Cum *Vini* ℔viij. in frigore infuſa adhibeantur, *ter de die, ad* unc. j.

℞. *Entis Veneris Boylei.* gr. ij.

Exhibe veſperi, ex Vino Canarienſi, quotidie, ſpatio iij. *ſeptimanarum.*

Tinctura martialis, roborans.

℞. *Limatura Martis.* unc. j.
Aceti ſtillatit. acerrimi. unc. x.
Sacchari. unc. iij.

In phiala alta ebulliant leniter ſpatio xxvj. horarum; filtratus liquor ſervetur vaſe clauſo.

Dentur gutt. vj. *horis quotidie, horis medicis, ex pauxillo Vini Hiſpanici.*

E TYPOGRAPHIA

DAMMEANA.